Jeobyn

6
43 D
18

IN CANTICVM CANTICORVM SALOMONIS

COMMENTARIVS LITERALIS,

ET CATENA MYSTICA;

ILLE AVTHORE, HÆC COLLECTORE

MARTINO DEL'RIO, ANTVERPIENSE,
Societatis IESV Præſbytero, Doctore Theologiæ,
& in alma Græcenſi Academia diuinorum
librorum Profeſſore ordinario.

PARISIIS,
Excudebat PETRVS CHEVALIER, in monte D. Hilarij.

M. DCIIII.

קדש קדשים חוא יהוח

Ἔξω δὲ οἱ κύνες, καὶ οἱ φαρμακοί, καὶ οἱ πόρνοι, καὶ οἱ φονεῖς, καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς ὁ φιλῶν καὶ ποιῶν ψεῦδος.

ERVCTAVIT *cor meum verbum bonum de caſtis nuptiis, vbi ſponſus Agnus eſt, ſponſa virgo permanet, thalamus templum, thorus ara, paranymphus Archangelus, vbi partus non deintegrat, vbi Virginitatis lilium fæcunditatis roſa purpurat: Hoc quicquid eſt verbi, tibi Deus Verbum, à me minimum, ſed à te maximum, mihi creditum fide bona reſtituo: tibi tuum do, dico, conſecro:*

Te quoque Virgo Mater compellans oro, obſecro: tu Sponſa ſponſarum, hoc nuptiale munus aſpice, tu ſerpentis annoſi calcatrix, tu geniminum eius perpetua triumphatrix, hoc tuere, & me tuum protege: prophanos hinc procul pelle, pelle impuros, pelle perfidos. Amen.

SERENISSIMO
PRINCIPI FERDINANDO
ARCHIDVCI AVSTRIÆ, DVCI BVRGVNDIÆ,
STYRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLIÆ, &c. COMITI
Tirolis, Goritiæ, &c. Domino ſuo Clementiſſ.

MARTINVS DEL'RIO SOCIETAtis IESV *Presbyter S. Perpet.*

QVos olim Louanij publicè de ſuggeſtu ſuccinctiùs fui profeſſus, & hîc Græcij in tua, FERDINANDE SERENISS. Academia priuato ſtudio auxi & recenſui, de ſpiritualibus SPONSI & SPONSÆ deliciis quadripartitos commentarios, tandem præſens præſenti, qua decet ſubmiſſione, libens lætus offero: ſed multis debitos nominibus. quòd à me, Societatis IESV homine, quæ obſtricta vt Mecænati, vt defenſori ac Patrono, à quo ſicut oculi pupilla diligitur, & ab huius Academiæ Profeſſore, quam maximo reip. in hoc firmo Barbariei, & Infidelitatis repellendæ propugnaculo, bono, PRINCEPS optimus, parens tuus KAROLVS, erexit, ſed auxiſti & ſtabiliuiſti. quòd rursùs ad te, qui SPONSI ac SPONSÆ verus & ſincerus amicus, vt quis alius

principum Catholicorum, primus ſignum ſuſtuliſti ſartæ tectæ FIDEI præſtandæ, & (quod bonus quiſque FORTITVDINI, CONSTANTIÆ, ZELO DOMVS DOMINI aſcripſit)ditioni tuæ ab hęreſi expurgandæ,ſpontè magis quam monitis aliorum, non promiſſis tantùm,aut verbis,ſed opera & reipſa deſudaſti. Magnum erat audere, & incipere. quale quantúmque in ipſis Principatus crepũdiis, vix cæptum perficere? ſic primus ſponſi iuſſis obtemperaſti,vulpes paruulas vineæ Dei Sabaoth demolitrices,cinxiſti indagine,comprehenſas expuliſti. Quamquam non illæ vulpeculæ gannientes,ſed vulpes adultæ dente terribiles. nihil tamen illis vel minarum iactantia, vel verſutia, qua ſceleſta ſecta ſceleſtiorem occulebant, vel molimina fœderum externorum,& hoſtis immaniſſimi accerſiti,& Canyſiæ ſummo flagitio proditæ,profuerunt.Quia tibi decretum SOLI CONFIDERE, VNO NITI DEO, & hoc fretum,quod Imperij leges,& ſummi Dominij iura cuilibet etiã minuto Baroni permittunt,id Archiducali culmini per puſillanimitatem non ſinere deperire. Fas non fuerit illud tibi fortè oblitum,ſed de Dei libro nunquam delendum,neque ex memoria Eccleſiæ oblitterandum, prætermittere: regium inquam illud & dignum Regis ac
„ Martyris Ermenigildi Nepote dictum: Malle cum
„ coniuge, Matre, Sororibus extorrem mendicare:
„ quàm in grege tibi credito pati,diutius hanc Fidei
„ Catholicæ, Eccleſiæ, & Deo inuiſam iniuriam vi-
„ gere.

Macte PRINCEPS hoc animo, hac pietate, hac

religione. Sequere veſtigia Impp. RVDOLPHI I. & FERDINANDI I. auorum tuorum, illius erga Sacroſanctam Euchariſtiam reuerentiam; huius erga Societatem beneuolentiam, erga ſubditos clementiam, erga omnes liberalitatem. placebit id Deo, & dabit Regum Catholicorum Hiſpaniæ FERDINANDI & ISABELLÆ à quibus originẽ ducis, pace bellóque fortunam, & plurium Regnorum acceſſionem. Hoc auguror, hoc voueo. AMEN. GRÆCII è collegio tuo Archiducali. VI. Kal. Octob. cIↄ. Iↄ. CIII.

* iij

FACVLTAS ORDINIS.

EGo Alphonſus Carrillius Præpoſitus Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Auſtriæ, poteſtate ad id mihi facta, à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua, Præpoſito noſtro Generali, facultatem concedo, vt Commentarij in Cant. Canticorum à Patre MARTINO DEL'RIO S. S. Theologiæ Doctore, Societatis noſtræ ac publico Sacrarum litterarum in Græcenſi Academia Profeſſore, compoſiti, & eiuſdem Societatis grauium doctorúmq; virorum iudicio examinati & approbati, typis excudantur. In quorum fidem has litteras, manu noſtra ſubſcriptas, ſigillóq; noſtro munitas dedimus, Olomucij. 3. Kalend. Ianuarij Anno 1603.

ALPHONSVS CARRILLIVS.

LOCVS SIGILLI.

APPROBATIO.

CVM hæc R. P. MARTINI DEL'RIO, Societatis IESV in Cant. Canticorum Salomonis explanatio rectæ fidei boniſq; moribus nihil aduerſum contineat, quinimò, vti alia eiuſdem DEL'RIO opera iamante edita, pia ſit, erudita, accurata, & ex optimis, veterum præſertim, interpretationibus veluti ex variis floribus texta corona pulcherrima ſpiret perquàm ſuauiter & ſalubriter, digniſſima etiam mihi videtur, quæ typis committatur, & in vſum fructùmque plurimorum quam primùm publicè appareat.

ALBERTVS HVNGERVS, *S. Theo. D. Profeſſor, & Procancellarius, nec non Collegij Theologici pro tempore Decanus in Academia Ingolſtadiana.*

MARTINI DEL RIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERI, ET S. THEOLOGIÆ DOCTORIS.

ISAGOGE.

COMMENTARII IN SALOMONIS CANTICVM CANTICORVM.

P*AVCORVM manibus teritur eruditus, acutus, & breuis Commentarius quadruplex in hunc librum* HONORII AVGVSTODVNENSIS; *cuius ego M. S. duo exemplaria, vnum à Parcenſis monaſterij Præmonſtratenſium, alterum à Regularium D. Martini, in vrbe Louanienſi, & ad eandem vrbem, religioſis, vtenda nactus; quæ notatu digniora, publicæ vtilitatis gratia deſcribere non grauabor. Ille igitur initio fere operis ſui, in principiis librorum tria docet examinanda, auctorem, intentionem, materiam.* Auctorem, *vt noueris nomen ſcriptoris, vtrum Ethnicus an fidelis, Catholicus an hæreticus fuerit.* Materiam, *vt* «
ſcias vtrum de bellis, an de nuptiis, vel de quibus rebus tractet, «
Intentionem, *vt cognoſcas vtrum rem de qua tractat ſuadeat* «
vel diſſuadeat, vel liber lectus, quid vtilitatis conferat.] *Quartum* «
addere debuit formam libri *ſeu tractationis, quæ eſt totius operis* «
velut anima; & ſolet ad intelligendam materiam libri maximè «
neceſſaria eſſe, cùm præcipua difficultatis ab ea promanent. De ſingulis videamus.

DE LIBRI AVCTORE. CAPVT I.
SECTIO I.

VT reliquæ ſacræ Scripturæ, auctor eſt Spiritus ſanctus, ſcriptor rex ſapientiſſimus Salomon, qui ſcribæ illius velociter ſcribentis optimè aptatus calamus fuit. Quod ad S.S. attinet, certa fide tenendum eſt CANT. CANT. prophetiam eſſe ac librum protocanonicum. hodie Anabaptiſtæ, vt homines prorſus animales, quæ non capiunt blaſphemantes, nihil in hoc libro diuini latere contendunt, profanis omnia plena voluptatibus. Fauent his væſanus ille non ſanæ Cypridis myſtes Beza, & caſtis ſacris inimicus Caſtalio; petulcis & pruriginoſis ſuis interpretationibus. Decuit hoc, vt nouus hic Theodorus, veterem alium Theodorum ſequeretur. nec enim iſte nouus eſt nouantium error; rancidus eſt obſcæni illius Mopſueſteni, damnatus II. Synodi Conſtantinopol. collat. IV. Eadem ſunt horum argumenta. Negant hæc poſſe vlli ſpirituali vel ſacro intellectui accommodari, quod quàm ſit abſurdum totus hic commentarius docebit. Addunt nuſquam in *Cantico* nomen Dei tetragrammatum, vel aliud ex auguſtis illis, EL, SADDAI, SEBAOTH, &c. reperiri. cauſam prætendunt, quia rex male ſibi conſcius, fuit veritus ea profanis amoribus immiſcere. ô perperam ſuſpicaces! ô maliuolos rerum æſtimatores! cur non, quod res erat, potius aſſeritis, materiam & ſtilum, qui floret deliciis, mel ſpirat & amores meros, iuxta paſtoritij & nuptialis carminis legem, grauioribus illis teneriora nomina prætuliſſe: quibus non Dei Majeſtas metuenda, ſed in Eccleſiam amor, benignitas, & clementia denotantur? Dominum quæris? fratrem audi, ſponſum, amicum, dilectum. Bellipotentem quæris? alibi licet: hic cerne Pacificum, cerne Paſtorem, Fortis tibi cordi? ſaucius & eadẽ traiectus penna potior amanti. Pro ineffabili accipe vnguentum effuſum, myrrhæ colligamentum, hinnuleum, botrum Cypri, & quæ talia paſſim. Quid tu Eccleſiæ obſtrepis vniuerſæ, cui liber iſte ſemper canonicus habitus, & diuinorum myſteriorum pretioſus theſaurus? a

Tom. 2. Concil. fol. 517.

a *Vide Sixtum Senenſ. lib. 8. bibl Hereſ. 8. Canum lib. 2. loc. Theolog. Mich. Medin. lib. 6. ort. fid.*

SECTIO II.

לשלמה

ALTER nodus eſt, ſi ſcriba libri Rex Salomon, cur liber inſcribitur Hebræis LE SELOMO? nam adfixum illud datiuum potius quàm patrium caſum poſtulat. ideo LXX. reddunt, *quod eſt Salomoni* ὅ ἐστι τῷ Σαλομῶν. dicatus ergo illi & inſcriptus, non ab eo ſcriptus, aut dictatus. Varie Patres diſſoluunt. D. BERNARDVS *ſerm.* 1. notat principium libri de oſculis Salomoni conuenire, qui exponitur *Pacificus*, & tali inſcriptione ad audiendum inuitari mentes

eas, quæ iam valent ſeſe à vitiorum perturbationibus & curarum tumultibus vindicare. CHRISTOPOLITANVS Epiſcopus cenſet ſic poſitũ, quia Salomõ nõ ſuis, ſed alienis ſpiritualibus nuptiis præcinat, nẽpe Domini noſtri veri Salomonis. Cõfirmat hoc ipſum Chaldæus Paraphraſtes. Simplicius mihi videtur, nec à tropologia, nec à myſterio rationẽ hic petere, ſed à nudo idiotiſmo. Nam LE SELOMO ſignificat idem quod *Salomonis*, ſeu *ſecundum Salomonem*. Vt enim adfixum iſtud Græci exponunt Datiuo, vel Accuſatiuo cum præpoſitione τῷ Δαυὶδ, vel κατὰ Δαυὶδ; ſic Latini Euangelium Matthæi, vel ſecundum Matthæum, quod Hebræi dicerent LE MATHAI, & Syri DE MATHAI. Vnde apparet futilitas argumenti, quo noſtram verſionem Origenes nititur ſugillare.

Scriptor ergo libri manet Salomon Rex ſapientiſſimus, & nobilis Propheta, certè ante lapſum; fors & poſtea; de lapſu conſtat, de pœnitentia non æquè. Quid verius? docebunt ſequentia.

DE POENITENTIA SALOMONIS.
SECTIO III.

PRIMVM cenſeo, cum Abulenſi, quæſtionem eſſe problematicam, nec alteram partem erroris damnari abſque temeritate poſſe. *q. 13. in cap. 7. lib. 2. Reg.* Non placet quod quidam nimis oratoriè vnam pro certa obtrudũt, & damnationem illius adeò liquidam contendunt, vt eam negare non liceat, quin & ſeriò non credenti gehennæ metũ intendunt. Quid grauiùs poſſent aut ſeuerius, ſi foret ab Eccleſia definitũ? Ergóne damnabitur quiſqui' Salomonem damnatum non credit? Vnde hoc fidei placitum nouum? damnatine Ambroſius, Hieronymus, Cyrillus, Epiphanius, Bachiarius, Strabus, Iſidorus, & ſimiles? Mihi ne Tichonius quidem, ſi non fuiſſet Donati partium, propter hoc dictum increpandus videretur. ceſſet exaggeratio, rationi locus præbeatur, & argumentorum momentis. ſacræ Scripturæ locum nullum poſſunt apertum proferre. Nituntur duntaxat vno ſcipione; peccaſſe refert, pœnituiſſe non refert. Nego rectè hinc colligi, ergò non pœnituit. Imo verò, inquis, quia non ducitur hoc argumentum à ſcripturarum auctoritate negando, ſed ab earum more, quo ſolent etiam cum peccato pœnitẽtiam referre. Vis hoc perpendamus? Primò quicquid agas, nõ niſi negatiui argumenti vim habet, ſubnixi affirmatiuâ cõſuetudine, quam vniuerſalem eſſe probandum fuerat. Sed totum illud etiam complexum (*Scriptura non meminit pœnitentiæ, vt meminit peccati; quod quando vtrumque factum, ſolet non omittere.*) nullus opinor pro affirmatiua propoſitione tibi concedat, qui quid abnutiua ſit nouerit. Deinde licet ita affirmatiuè diffèreres; ſcriptura ſolet meminiſſe pœnitentiæ, vt peccati, quando iſtud illa fuit ſubſecuta: hîc verò de Salomone agens non meminit pœnitentiæ, ſed tantùm peccati: indicat ergo ſcriptura Salomo-

nem pœnitentiam non egiſſe. Quis non videt maiorem argumenti ſi velis eſſe vniuerſalem, negandam à Cyrillo & Hieronymo, neque te illam ex ſacra Scripturà poſſe probare? nam quod de Manaſſe & Dauide ſolis adfertur, de quibuſdam tantùm eſt, & particularis propoſitio; ex qua validum non eſſe huiuſmodi ſyllogiſmum, pueri Dialecticorum nouêre.

Præterea cõſuetudinem illam S.S. merè particularem eſſe, nec perpetuam, facilè probauerim. Cedo, vbi mentio pœnitentiæ peractæ à Berſabeë, à Samſone; à Iuda Patriarcha, & fratribus eius, à Noëmo, & Lotho; quorum ebrietatem, ſcortationem, plagium, & parricidalem inuidiam, & incœſtum concubitum legimus? an omnes hi certò damnati? vbi exſtat primorum parentum pœnitentia, quorum delictum luimus? an & hi damnati? ſi pœnitentiam Manaſſæ, & Dauidis S.S. non prodidiſſet, an credere deberemus eos non egiſſe? ſi crederemus, nonne deciperemur? cur ergò decipi nequeunt ita de Salomone ratiocinantes? Corruit ergo ex S.S. petitum illorum fundamentum. Nec crediderim D. AVGVSTINVM aliud tali argumento probare voluiſſe; quàm de pœnitentia Salomonis, ex S.S. nihil certò probari poſſe. nec enim vlterius hoc telo poterat tendere: nec vir prudentiſſimus & acutiſſimus plus probare, quàm poterat, conabatur; nec plus ſe probare putabat, quàm re vera probabat. Equidem nec puto pœnitentiam ex S. S. clara vel euidenti conſecutione elici. Si hoc putarem, non dicerem contrariam ſententiam eſſe probabilem, dicerem erroneam eſſe, nec rectæ fidei conſentire. Illud tantùm aſſero, nos non ſolum niti argumento illo negatiuo, ſed locis non obſcurè pœnitentiam, ſecundùm grauiſſimorum Patrum explicationem aſtruentibus.

a 2. *Reg.* 7. *verſ.* 14. Primus locus eſt in Regum hiſtoria; [a] vbi Deus Dauidi pollicetur ſe, à Salomone miſericordiam ſuam non ablaturum, ſicut à Saule fecerat. Si non egiſſet pœnitentiam, abſtuliſſet, & in æternum [b] abieciſſet: non abiecit, non abſtulit; ergo pœnituit, & in idololatria nõ perſeuerauit. Argumentum eſt Bachiarij & Tichonij, locis mox citandis. Si tentes effugere, dicendo miſericordiam intelligi de poſteris eius in Regio ſolio conſeruandis: ad hoc diuortium ſe tibi Tichonius obiicit, & quærit: Quid Dauidi prodeſt, ſi propter eum filius eius regnum terræ obtineret, cœleſte perditurus? optaſſet potiùs Dauid, in cuius gratiam hæc promiſſio fiebat, illo quàm iſto carere Salomonem. Deinde potiùs agi de animæ ſalute, vel inde patet, quia huic promiſſioni addititia ſubditur promiſſio de regno, vt alia. Verba diſcute, & deprehendes. Quin & in illa priore Sauli cum comparat; *quem* (ait) *amoui à facie mea*, hoc eſt, permiſi malè perire amiſſa gratia mea. Si ergo Deus pollicitus contrarium Salomoni, ſanè exitum illi è vita fœlicem pollicitus; qui ſine pœnitentia nequit peccatori contingere. Caue dicas, ne de Saule quidem id S. S. negaſſe eum ſaluum & pœnituiſſe: nam S.S. expreſsè modum mortis propria illatæ manu, & Pythoniſſæ conſultatio-

b 1. *Paral.* 28. *v.* 9.

nem,& deſperationem eius literis conſignauit;quorum nihil de Salomone probari poteſt.Reſpondent alij promiſſionem illam ad ſpiritualem Salomonem CHRISTVM Dominum pertinere ex D. AVGVSTINI ſententia:[c] ſcio hoc ſentirè quoque D.Ambroſium,& Angelomũ.Sed nihilominùs cum aliis [d] contendo de terreno Salomone hiſtorico id ſenſu; de CHRISTO verò allegorico,ſed præcipuè intẽto,intelligi poſſe. nam cuncta Salomoni aptè cõuenire, quædam magis quàm CHRISTO, docuit accuratè ABVLENSIS,[e] ac cenſuerunt etiam, Bachiarius, Tichonius,D. Iſidorus, Gloſſa Interlinearis,& plerique Neoterici, Liranus, Burgens. Hugo,Cartuſianus,Caietanus.

c *lib.17.de ciu. Dei c.8.*
d *Bachiario, & Tichonio.*
e *d.q.13.*

Secundus locus eſt, in Prouerbiis,[f] ſecnndum verſionem Lxx.vbi Salomon inquit,*Nouiſſimè ego egi pœnitentiam.*Si reſpõdeas hoc eum nõ in ſua,ſed in pigri perſona dicere:Vrgeo,quoniã per hũc pigrum ſemetipſum voluit ſignificare:& ideò vt in propria perſona hoc ab eo dictũ voluit, qui ex hoc loco Salomonis pœnitentiam probauit B. HIERONYMVS.[g] Huic replicæ reſpondent,D.Hieronymum non loqui ex ſua, ſed ex Hebræorum ſententia , quare ſe hoc Hieronymi dictum non magnifacere. Reſponſio nullo pacto ſatisfacit. primo quia non bene probant eum ex ſententia Hebræorum loqui. nam licet alio loco ſcripſerit hoc Hæbreos aſſerere, tamen quia hoc loco Hebræorum non meminit , & quia in hoc vltimo fere ſuo ſcripto ex animi ſui ſententia loqui ſolet, credendus eſt ipſemet ita ſenſiſſe. Nec vero nunquam quod Hebræis viſum, id non viſum ipſi D.Hieron. imo quando non improbat, pronius eſt vt approbet. Quid vero? an ſi ex eorum ſententia locutus foret , idcirco id falſum foret, quia veteres illi Hebræi tenuerunt ? nonne per traditionem veram maiorum id potuerunt accepiſſe? fabulas aliquando recenſent;an igitur ſemper fabuloſi? næ tu hoc vno ariete prophanis hiſtoriis & Ioſepho, & cunctis cæterarum gentium annalibus , præter S. S. vna fidem opera dejicias : qui nanque, in quibus non aliquid incompertæ veritatis, & fabulæ pellucentis ? Denique falleris cum Hieronymum ſolum , putas id ex hoc loco collegiſſe. idem inde probauit D. CYRIL. Hieroſolymitanus,[h] & D.ISIDORVS.

f *c.24.v.32.*
g *in Ezech.c.43.*
h *Catecheſ.11.*

Tertium locum obtinent verba[i] quibus pœnitentiam ſuam non tam affirmat, quàm ſubindicat , vt cum dicit ; *Stultiſſimus ſum virorum, & ſapientia hominum non eſt mecum , non didici ſapientiam , & non noui ſcientiam ſanctorum.*[k] Reſpondent, hæc verba non eſſe Salomonis, ſed Agur cuiuſdam. Verum Eccleſia Latina ſemper hæc videtur habuiſſe pro verbis Salomonis. Scio Lxx. habere ; *Deus docuit me ſapientiam, & ſcientiam ſanctorum cognoui*, quod D. Auguſtinus eſt ſecutus: ſed tamen illud , *inſipientiſſimus ſeu ſtultiſſimus ſum virorum, & ſapientia hominum non eſt mecum,* quod etiam LXX. & Aqu. agnoſcunt, ſatis indicat Salomonem etſi ſcientia illi à Deo fuerit infuſa, fateri tamen ſe illa abuſum, non ſecus ac ſi omnis expers ſapientiæ fuiſ-

i *citante eum Abulenſ.*
k *Prou.30.v.2.*

ſet. Quid etiam aliud ſonat Eccleſiaſtes? (quem ſub finem vitæ ſcriptum merito volunt) incipit aſſerens voluptates & terrena hæc omnia vanitatem eſſe vanitatum: docet illa cuncta ſe expertum (non ſane fuit ante lapſum) & tandem finit laudans Dei timorem, & mandatorum eius obſeruationem, & vltimam retributionem. His omnibus occurrunt, ad pœnitentiam non ſufficere; ſi ore confitearis, & peccatum agnoſcas: & (quod ſuperfluũ) exẽpla cõgerunt probaturi, quod nullus negat. Quæro ab illis, an cordis ſcrutatores ſint? cur ſequius recte dicta interpretantur? cur hypocriſim impingunt? cur male ſuſpicantur? ait aliquis ſe peccaſſe: cur non credam ex animo loqui, ex animo dolere, niſi profeſſioni actum videam repugnantem? Dicit Dauid; *peccaui*: credit Natham. dicit Salomon, *peccaui*: cur non credis ex animo locutum? Si tam durus es ad credendum, nec de Manaſſe crederes, pœnitentiam egiſſe; ſi ſupereſſet ſolus Regum liber: nam in eo tantum fit mentio mortis & peccati.[l] falleteris tamen, vt liber prætermiſſorum conuincit.[m] Igitur crede hîc quoque te in Salomone labi poſſe, de quo in Regum Hiſtoria mortis tantum & peccati mentio habetur, ſicut de Manaſſe. Sicut.n. poſt narratum peccatum eius legimus Manaſſem *dormiuiſſe cum patribus ſuis, & ſepultum eſſe, &c.*[n] Sic de Salomone ſcribitur, *dormiuitque Salomon cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in ciuit. Dauid patris ſui.*[o] niſi maius forte dicas peccatum Salomonis & maioris indigum pœnitentiæ, quam Manaſſis: Sed tum tibi manifeſte S. S. auctoritas refragaretur. Nonne hac ipſa mente ſcriptum à Siracide; Salomonem habuiſſe finem cum maiorib.[p] ſuis *καὶ ἀνεπαύσατο μετὰ τῶν πατέρων*. quid hoc, niſi in pace ſepultum cum maioribus ſuis Dauide, ac reliquis iuſtis? Nam Reges Iuda, qui impœnitentes mortui, ſepulcris caruiſſe maiorum, notant viri eruditi. Veniam ergo credibile eſt accepiſſe, qui cum maioribus quietem adeptus: hoc autem quia pœnituit. Sic Bachiarius, hoc argumentum vrgens. Sed obijciunt etiam Amon, Mananaſſis filium, licet pœnitentiam non egerit, cum maioribus ſuis quieuiſſe, atque eodem modo ſepultum. Quæro, vnde illis conſtet non *egiſſe*, niſi quia S. S. hoc non dicit? quod argumentum iam diſpuli. Præterea non dicitur in contextu S. S. cum maioribus quieuiſſe, aut cum illis ſepultus eſſe Amon, ſed duntaxat *ſepultum in horto Oza, vbi pater, in ſepulchro ſuo*, idque poſtquam aliquandiu iacuit inſepultus. Imo nec dicitur *ἀναπαύειν* ſeu quieſcere, quia violenta morte peremptus fuit, quæ omnia deſunt ſepulturæ & morti Salomonis. ideo nequit hoc exemplo ſubuerti Burgenſis & Bachiarij argumentum. Veruntamen fateor nihil horum Apodicticum eſſe, ſed Topica tantum omnia, & veriſimilia. Nos tamen loca quædam S.S. affirmatiua, illi nullum, niſi vnicum abs nuda negatione petitum adducunt.

Proximus locus decidendæ quæſtionis petitur à Patrum auctoritate. hic illis nec hilum cedimus. quia pleráque (quibus adjiciam multa)

l 4. *Reg.* c. 21.
m 2. *Paralipp.* c. 33.
n *d.* c. 21. v. 18.
o 3. *Reg.* 11. v. 44.
p *Eccl.* 47. v. 26.

quæ adferunt teſtimonia, probant ſolummodo Regem hunc lapſum in idololatriam, & alia peccata, & ob id gratiam amiſiſſe, gloriã fœdaſſe, inoffenſum vitæ curſum initiis nõ reſpõdiſſe, & quæ his alia ſimilia. hoc probant, nec aliud pleráque quæ laudant Patrum dicta, vt D. IVSTINI [1] B. Irenæi, Tertulliani, Origenis, D. Cypriani, Chryſoſtomi, Hieronymi; Ambroſij, Auguſtini, Haymonis: neque nos id negamus. Alia teſtimonia nonnihil vrgent, eò quod licet de damnatione non loquantur expreſsè, videantur tamen de illa loqui: quæ nec ipſa nobis officiunt. Vt D. CYRILLI Alexandrini dictum; qui lib. 8. contra Iulianum duntaxat voluit negare Salomonem illis ſanctis Patribus annumerandum, qui inoffenſo ab idololatria gradu prophetiæ curriculum per totam vitam percurrerunt. Vt D. AMBROSIVS, qui in Apolog. Dauidis 1. cap. 3. ſcribit in hæc verba; Quid de Salomone ſancto loquar; cuius poſteriora cùm graui errore non careant, vulgus tamen Iudaicum æſtimat ipſum veniſſe pro CHRISTO? & quàm multos grauis erroris offenſa reuocauit? Maiori itaque culpa plus profuit, ne ſupra hominem crederetur, qui vitio non caruiſſet humano. Fuit igitur in eo inuidioſa ſapientia, & culpæ ſuaſoria, quæ hominem comprobaret. [& lib. 2. cap. 5. Salomon templum Deo condidit, ſed vtinam ſui corporis templum ipſe ſeruaſſet!] verùm hæc me non dimouent à ſententia. priore loco reprehendit errorem Iudæorum, qui loca S. S. de Meſſia ad Salomonem detorquebant, & eum pro Meſſia venerabantur, quos etiam acriùs poſtea increpàt, lib. 2. cap. 6. & 7. Vbi & illud ait; Non ergo Salomon Dei filius. Sed qua ratione eum Dei filium putauiſtis? an quia ſapiens fuit? Sed hic ſapientiam poſtulauit; quamquia non habebat, orauit vt acciperet, & accepit. CHRISTVS ipſe ſapientia eſt, naturaliter vniuerſum habens, quod in rebus humanis Salomon accepit per gratiam. Denique quod accipitur ex tempore, in tempore poſſidetur. Salomon enim ſapientiam nec principio ſui habuit, nec in fine poſſedit. Neque enim habere ſe credidit quod popoſcit: & poſtea auerſus à Dei cultu, non quaſi ſapiens, ſed quaſi inſipiens lapſus eſt, vt offenderet. offendit in tantum, vt etiam quod meruerat amitteret. Cur igitur hunc Dei filium crediſtis?] Quibus verbis apertè oſtendit, ſe contra Iudæos tantùm agere, & honorem diuinum Salomoni ademptum ire, & ſapientiam illi precariam tribuere, & contendere, quòd eam peccato amiſerit, & per luxuriam templum corporis ſui prophanarit, nam qui fornicatur in corpus ſuum peccat. Vera hæc omnia, verùm nihil ad Dionyſium, vt dici ſolet: quia de pœnitentia nimis quàm altum ſilentium. Quid ſi hanc ex ipſo Ambroſio probem? tribus poſſum argumentis. Primùm, quia vtroque libro ſemper Salomonem cum Dauide, & Salomonis peccatum cum peccato Dauidis comparat. Secundò, quia vt Dauidem, ſic & Salomonem ſanctum appellat. Reſpondent ſanctum dici reſpectu temporis antè peccatum. an ergo volunt eodem modo Dauidem ſanctum vocari reſpectu tempo-

[1] Iuſtin. dialo. cont. Triphonẽ, Irenæus lib. 4. adu. hæreſ. cap. 45. Tertull. l. 5. contr. Marcio. Orig. hom. 20. in Num Cypr. li. de vnit. Eccl. & epiſt. ad Rogatian. Chryſoſt. hom. 66. ad pop. Antioch. & ibid. hom. 40. & epiſt. ad Theodo. Hier. l. 2. cont. Iouin. Ambr. in pſal. 118. Auguſt. l. 22. cõt. Fauſt. c. 85. & in qq. vet. teſt. q. 18. & Haymon in Iſaie cap. 36. Cyrillus. Ambroſius.

„ tis, quod ante peccatum? at D. Ambroſius ait; Dauid ſancto Berſabeē in myſterio ſociatam. certe poſt lapſum ſociata. Veriùs ergo vtrumque vocari ſanctum reſpectu temporis, quod eſt vltima rerum linea: quando demum ſanctus & beatus merito vocandus. Quis vnquam vel Saulem, vel Iudam Iſcariotem, ſanctum ſimpliciter vocauit, cùm tamen initio ſancti fuerint? nimirum ad mortis tempus in talibus abſolutis denominationibus loquendi communis conſuetudo ſolet referri. Hæc ergo mens Ambroſij, hæc nominis illius ratio fuit, opinari ſanctum è vita deceſſiſſe: Tertio, niſi D. Ambroſium ἀταξίας (à quo vitio fuit alieniſſimus) velis accuſare, neceſſe habes fateri Salomonem ab eo pœnitentibus annumeratum. perpende verba illius cap. 5. & verborum ſeriem. cum ſanctos qui peccarant enumeraſſet, Samſonem, & Dauidem, & poſtea illis adderet B. Paulum, inter hunc &
„ Dauidem, Salomoni locum aſsignat, his verbis, Si Dauid infirmus, tu
„ fortis es? ſi Salomon lapſus eſt, tu immobilis? ſi Paulus primus pecca-
„ torum, tu potes primus eſſe ſanctorum? Ergo ſi errauerunt iuſti, erra-
„ uerunt ſicut homines: ſed peccatum ſuum tanquam iuſti agnouerũt.] Qui iſti, qui errauerunt ſicut homines? non Dauid, Salomon, Paulus? qui iſti qui tanquam iuſti peccatum agnouerunt? nonne iidem Dauid, Salomon, Paulus? nam quos erraſſe dixit vt homines, eoſdem vt iuſtos peccatum ſuum agnouiſſe dicit. niſi forte per ſummam iniquitatem Salomoni eandem culpam adiudicans, iiſdem verbis Ambroſij comprehenſo, communem pœnitentiam abiudices. Non addam verbum in re clara. Venio ad D. CHRYSOSTOMVM, qui Hom. 80. ad Pop.
„ Ant. quæ eſt de pœnitentia, cùm dixiſſet, neminem debere virtuti ſuæ
„ indormire, aut nimium confidere, neminem quoque debere in vitio
„ deſperare, duo ſubdit exempla: Quid enim Manaſſe peius? quid vero
„ beatius Salomone? attamen ille quidem Deum potuit habere propi-
„ tium, hic autem quia dormitauit, lapſus eſt.] Sic ille. poſſum reſpondere de lapſu in peccatum agi, nec tamen vltimam pœnitentiam negari: dormitaſſe ad tempus, & in peccato volutatum, ſed euigilaſſe & emerſiſſe. Sed inſtant, comparationem inſtitui cum Manaſſis vltima & rite obita pœnitentia? ergo ſignificat B. Ioannes non penituiſſe Salomonem. Quaſi neceſſarium ſit ſimilitudines per omnia in ſingulis circunſtantiis conuenire. Similitudo eſſe deſineret, identitas exiſteret. Si contendis per omnia debere conuenire, neceſſe eſt fatearis Salomonem pœnituiſſe, ſed non vt oportet pœnituiſſe, quod de Eſau & de Iuda traditore Chryſoſtomus ſubiungit. Vnde pro ſancto Chryſoſtomo hanc imperfectam pœnitentiam Salomonis es probaturus? Negabis potius per omnia exigendam comparationem? patere idem nos tibi reſpondere. Profertur alius eiuſdem locus ex eiuſdem 5. tomi. ſerm. vnico de pœnitentia, vbi videtur agere de omiſſione pœniten-
„ tiæ in morte, & amœtania finali. Quis ſceleratior (inquit) Manaſſe? &
„ hunc pœnitentia reuocauit. Pœnituit Deum quod Saulem Regem elegerit,

elegerit, quapropter, niſi quia idem pœnitentiam ignorauit? Quis ſapientior Salomone? Sed neſciens pœnitentiam, amiſit gratiam.] Fateor diu neſciuiſſe, quia diu diſtulit, fateor gratiam amiſiſſe, addo nec recuperaſſe, ſed intereà dum pœnitentiam neſciuit. Deinde, quam ais gratiam? nonne quam mortifera culpa omnes amittunt? aut forte ipſam ſapientiæ lucem: nec eſt neceſſe id de corona gloriæ, ſeu mercede vitæ æternæ nos interpretari. Sed quidquid amiſerit peccando, dico amiſiſſe quamdiu in luto & fecibus hæſit: recuperaſſe Dei gratiam, cum emerſit. Nunquam ergo recuperauit, dices, quia Sauli comparatur. Comparat, verum non per omnia. Nam Saulis Deus poſteros regno plane priuauit, & Deum pœnituit regni collati. Non dices opinor idē de Salomone, ne ſanctæ Scripturæ repugnes. Diuum AVGVSTINVM ſubiungunt, vt certum ſententiæ illorum authorem. Primo, quia contendit de pœnitentia Salomonis, aut Dei in illum indulgentia, nihil penitus in ſancta Scriptura haberi. cenſuit hoc lib. 22. contra Fauſtum cap. 88. non tamen propterea negat pœnituiſſe: doctior & acutior erat, quam vt ita ratiocinaretur. Idem, comm. in Pſalm. 126. in prin. ait, reprobatum à Deo, & cecidiſſe Non dices opinor cecidiſſe, quia reprobatus: Sed reprobatum, quia cecidit. Verum id eſt quamdiu iacuit: mox vt ſurrexit, iterum gratus Deo fuit. qui dicit cecidiſſe, non idcirco affirmat nunquam ſurrexiſſe. Quid ergo cum dicit alibi lib. 17. de ciuit. Dei cap. 20. cum bonis initiis malos exitus habuiſſe? Refero ad ſenium, ſeu mediam ætatem exactæ & vltimæ proximam, quo tempore adhuc amator mulierum & cultor idolorum. Hos malos exitus bona iuuenta habuit. Sed exitus fuere adſpectu ad principia, media ſtatio ſeu tempeſtas reſpectu ad portum vltimæ pœnitentiæ, quem ætate decrepita occupauit. Quod tempus adoleſcentiæ exitus eſt, id ætati malæ duntaxat veſtibulum eſt. Addo D. ORIENTIVM, è cuius monitis breui à me lucem adſpecturis, hæc adſcribam.

Auguſtinus.

Orientius.

Ipſe etiam Salomon, cuius ſapientia priſco "
Tempore & in toto nobilis orbe fuit; "
Ducitur in facinus vetito laqueatus amore, "
Fœmineo ſubdens turpia colla iugo: "
Et Domini immemorem merito præconia laudum, "
Quæ iuuenem ornarant deſtituere ſenem. "

Tantum voluit, illaudatam eius ſenectutem & maculoſam peccatis præ iuuentute fuiſſe RABANVS nihil de ſuo, tantummodo hic ſequitur Auguſtinum. Adjicio liberaliter EVCHERIVM, BEDAM & ANGELOMVM, pro tribus: ſi vnius eiuſdem pro tribus recipiendum teſtimonium. Beda ſecus accepit Diui Auguſtini dicta quam oportuit. Eucherius ille in libros Regum, idem creditur Beda, Angelomus ex ſubditiuo Eucherio cuncta cenſuit in Stromatibus

Rabanus in lib. Regum Eucherius, Beda, Angelomus, ibid.

pro vno ergo tres iſti habendi. Vltimo producitur IOSEPHVS Iudæus, qui libr. 8. antiq. Iud. cap. 2. ſect. 7. Deterior (ait) factus ante obitum: & à patriis moribus deſciſcendo, indignum ante geſtis rebus vitæ exitum habuit.] non loquitur Ioſephus de æterna iuſtorum gloria, ſed de hac mundana. Inuſſit enim Salomon tot peccatis gloriæ partæ maculam fœdiſſimam ante mortem: &, qui optimis regibus iuuenis meruerat accenſeri, factus erat de claſſe idololatrarum, & nimis vxoriorum: verum id ante pœnitentiam; cuius deſcribendæ Ioſepho cura non fuit, vt rei ad gentiles parum attinentis. Nec credibile eſt à communi Hebræorum ſententia Flauium diſſenſiſſe, traditionum patriarum valde tenacem. Traditio autem Hebræorum teſte D. Hieronymo comm. in Eccleſiaſten, pœnitentiam Salomonis aſſerit, quod expreſſe in SEDEROLAM continetur.

Ioſeph.

SEDEROLAM. *& Hebræi.*

Iam tempus eſt vt in medium proferam eos, qui ſtant pro Salomone. prætermitto illam Hebræorum auctoritatem, quæ penes me nulla eſt, quando ſola; nonnulla, quando à Patribus etiam comprobata, vt hoc loco accidit. Ordiar à recentioribus. Sententiæ noſtræ ſunt Diuus THOMAS Aquinas, qui nunc vnus Doctorum Eccleſiæ, & VINCENTIVS illo nonnihil anterior: ſed reſpondent eos non ex ſua ſed ex Iudæorum locutos ſententia: loquuntur ex horum ſententia, fateor, ſed quia nihil opponunt, patet probabilem ſententiam arbitratos, quod negat amicus, homo eruditus, qui nuper tam laborioſe Salomonis pœnitentiam impugnauit. Hos præceſſit PETRVS COMESTOR, ſcholaſticæ ſcriptor hiſtoriæ, qui, quod Hebræi, cenſuit. Quot ſæculis illo antiquior fuit TICHONIVS? is Reg. 3. de promiſſis & lege, in hæc verba ſcribit, Quid dicimus de Salomone? cum Deo eſt, an poſt idololatriam reprobatus eſt? ſi cum Deo dixerimus, impunitatem ſpondebimus idolorum cultoribus: non enim dicit Scriptura pœnitentiam egiſſe Salomonem, aut recepiſſe † pœnitentiam. Si autem reprobatum dixerimus, occurrit vox Dei; quæ dicit, nec terræ quidem regnum auferre Salomoni propter Dauid, ſicut ſcriptum eſt in libro regnorum. *Diſrumpens diſrumpam regnum de manu tua, & dabo illud ſeruo tuo. Verum in diebus tuis non faciam hac, propter Dauid patrem tuum: de manu filij tui, accipiam illud. Verum omne regnum non accipiam, vnum ſceptrum dabo filio tuo, propter Dauid ſeruum meum, & propter Ieruſalem quam elegi.* Quid enim prodeſt Dauid, ſi propter eum filius eius regnum terræ conſequeretur, cæleſte perditurus? Quo manifeſtum eſt, cum Deo eſſe Salomonem, cui † regnum quidem terræ non eſt ablatum propter Dauid, quod dixerat, *Arguam in virga hominum peccata eius: miſericordiam autem meam non auferam ab eo.*] Quibus verbis, *virgam hominum* vocat regni terreni diuulſionem, *miſericordiam Dei*, cæleſtis regni hæreditatem, quam contendit Salomoni à Deo relictam. Forte hunc rejicient, vt Donatiſtam? ſed hic de Donati errore non agitur, extra

D. Thomas Vincentius Belluacens.

Pet. Comeſtor. Tichonius.

† Lego, indulgentiam, videtur ad hac verba alluſiſſe D. Aug. ſupra.

† Corr. ne regnum quidem terra eſt abla.

quem regularum eius teſtimonio etiam Diuus Auguſtinus, terror Donatiſtarum, vtitur: & Tichonij homiliæ in Apocalypſin adeò Catholicis etiam placuerunt, vt longiſſimo tempore creditæ fuerint eſſe ipſius Auguſtini. Sed tamen accipiant Patres orthodoxos. Primum, vt demonſtraui, Diuum AMBROSIVM, Deinde Diuum HIERONYMVM lib. 12. in Ezech. cap. 43. qui præferens templum illud Propheticum Salomonio: tantum (ait) inferior templo, quod nunc oſtenditur Ezechieli, vt non ſolùm cultores eius & æditui, ſed & ipſe ædificator eius Salomon peccauerit, & offenderit Deum: licet poſtea egerit pœnitentiam, ſcribens Prouerbia, in quibus ait: *Nouiſſime ego egi pœnitentiam, & reſpexi vt eligerem diſciplinam.*] Quid hic tributum Iudæis, vbi omnia ex dicentis mente confirmata non obſcuro Sanctæ Scripturæ teſtimonio: cui etiam credidit B. CYRILLVS Hieroſolymitanus Catech. 2. ſcribens Et Salomon ceciderat, Sed quid inquit? *poſtea ego egi pœnitentiam.*] Vbi hoc, inquit, niſi prædicto loco Prouerbiorum? Diſſentiunt ergo Diuus Hieronymus & Diuus Cyrillus ab iis qui negant in Sancta Scriptura vllam Salomonis pœnitentiæ memoriam exſtare. Quid Beatus EPIPHANIVS? inter ceteros Marcionis errores damnat eum, quo putabat à Chriſto apud inferos relictum Salomonem: nonne hac damnatione manifeſte docet ſe Regem hunc iuſtis & beatis patribus veteris teſtamenti annumeraſſe? nam ſi damnatum, vel vlla ex alia, quàm Marcionis illa cauſa, putaſſet, non peccatorem impœnitentem hunc inter Abel, Enoch, Patriarchas, Moſem, & Dauid recenſuiſſet. Quid Beatus BACHIARIVS in epiſtol. ad Ianuarium de recipiendis lapſis, cenſuit, etiamſi in ſcriptura Sancta, non fieret aperta pœnitentiæ mentio, ex eadem tamen id ſatis clare deduci. Verba ſunt iſta: Salomon ille mirabilis, qui meruit aſſiſtrici Dei, hoc eſt, ſapientiæ copulari, in alienigenarum mulierum cucurrit amplexus, & vinculo libidinis illaqueatus etiam ſacrilegij errore ſe polluit, quia ſimulachrum Chamos Moabitico idolo ædificauit. Sed qui per prophetam culpam erroris agnouit, nunquid miſericordiæ cæleſtis extorris fuit? † Ac forſitan dicas, nuſquam eum in canone lego, pœnituiſſe, neque miſericordiam conſecutum. Audi ergo, frater, † pœnitentiam eius quæ non inſcribitur publicis legibus, fortaſſe adeo acceptabilior indicatur, † qui non ad faciem populi, ſed in ſecreto conſcientiæ, teſte Deo pœnituit. Veniam autem ex hoc conſecutum eſſe agnoſcimus, quia, cum ſolutus fuiſſet à corpore, ſepultum illum inter Regum Iſraelitarũ corpora ſcriptura cõmemorat, quod tamen alibi peccatorib. Regibus abnegatũ eſſe cognoſcimus, qui vſq; in finẽ vitæ ſuæ in propoſiti ſui peruerſitate mãſerũt. Et ideo quia inter Reges iuſtos meruit ſepeliri, non fuit alienus à venia: veniã autẽ ipſam ſine pœnitentia non potuit promereri.] hæc beatus iſte, cuius auctoritas, vt Hier. Cyril. & Tichon. eo maior eſt quam ab aduerſariis citatorũ, quod noſtri rẽ examinãt & ar-

Ambroſius.
Hieronymus.
Cyrill. Hieron.
Epiph. contra hær. 42. l. 1. to. 3. in prin.
Bachiarius.
Locũ hunc mutilum prorſus edidit Solanius, quare adſcripſi integrũ ex meliore codice.
† *For. at.*
Mallem pœnitentia.
† *Corr. quia.*

Iſidorus. gumentis probant. Prætereo ISIDORVM, quem cum D. Ambroſ. noſtræ fuiſſe ſententiæ Abulenſis fatetur. Quæſo (lector) carétne probabilitate opinio, quæ eſt Tichonij, Iſidori, Bachiarij, Epiphanij, Cyrilli, Hieronymi, & Ambroſij? quid? nonne probabilior eſt, quam ea, quæ fortaſſis tantum fuit Chryſoſtomi & Auguſtini (quanquam nec horum aperte fuiſſe oſtenſum) & pauculorum verba ſolius D. Auguſtini tranſcribentium?

Argumenta contraria ſoluta. Reſtant partis vtriuſque rationes. Damnantium Salomonem hæ ſunt. Primo, non traditur pœnituiſſe, ergo non pœnituit: huic abunde
I. reſponſum eſt. II. legimus Salomoni Dominum iratum. 3. Reg. 11.
II. v. 9. Sed demum id, quamdiu mens eius à Deo fuit auerſa: placatus
III. fuit Deus, mente eiuſdem ad eum conuerſa. III. Sapientia Sirach nihil de pœnitentia illius meminit. cap. 47. fateor: Sed multa prætermit-
IIII. tunt ſacræ literæ nobis cogitanda & ex aliis locis eruenda. IIII. Cur magis meminit pœnitentiæ Manaſſis? fors quia regno deiectum & ca-
V. ptiuum Deus liberauit & ſolio reſtituit: ideo narranda fuit eius reſipiſcentia: Salomon vero neutrum paſſus. V. gratior eſt Deo pœnitentia, quam quicquid aliud: ergo S.S. non occultaſſet Salomonis pœnitentiam, quæ peccata eius propalauit. Reſp. non ſequi, nam nec Samſonis legitur pœnitentia, quem conſtat pœnituiſſe, neque quicquid actum, gratúmque fuit Deo, id in S.S. ponitur. Denique ſatis multa
VI. ſunt in Sacris litteris vnde hoc colligatur: vt dixi. VI. Deus per prophetam denunciauit regnum poſt mortem eius ſcindendum, & ſic factum fuit: non fuiſſet autem hoc factum, ſi pœnituiſſet. Sic argumentatur Abulenſis. Sed argumenti minor eſt falſa, aut ſaltem illi manet probanda. Sæpe minas Dei non abolet pœnitentia. Sic Ezechiæ, ſic Ioſiæ minatur Dominus, quæ poſtea exſecutus: & tamen hi Reges Deo dilectiſſimi fuere. Si minatus Nathan Dauidi mortẽ flilioli: nonne pœnituit Dauid? attamen puerulus deceſſit. Inſtant, poſt mortem Salomonis diuiſum dicitur regnum Salomonis propter eius peccata: ſed poſtquam aliquis pœnituit, peccata non manent, ergo Salomon ante mortem non pœnituit. Reſpondeo, dici diuiſum, propter peccata eius olim commiſſa, ſed propter pœnitentiam tamen, quoad culpã, ei condonata. Sicut infantulus Dauidis mortuus fuit propter peccatum iam patri remiſſum quoad culpam, non quoad ſcandali pœnam
VII. temporariam. Vltimo, ſic argumentantur: ſi Salomon pœnituiſſet, deleuiſſet altaria idolorum, quæ exſtruxerat: nõ fecit, ergo non penituit. hoc fortiſſimum cenſet Abulenſis: & vere firmius eſt ceteris. Reſpondeo, cur non ſuſtulerit potuiſſe cauſam habere, quia id tum tuto facere non potuit ob deficientẽ cum ætate regiam auctoritatẽ, & multorum contumaciam, vt ſignificant continua ſub vitæ illius exitum Ieroboami, & aliorum res nouantium molimina. Alioqui facilius etiam eſt populum à Rege in idololatriam aut hæreſin pertrahi, quam ab eodem Rege reſipiſcente ſemel furentem populum retrahi, & in rectã viam

reduci. Sanè ſi tantoperè hoc Deo diſplicebat, & tam facilè tolli potuit,& auferri malum iſtud de Iſraël; cur nec boni Reges alij, Aza, Ioſaphat, Ioas, Amaſias, Aſarias, nec optimus Ezechias, nec ipſe poſt pœnitentiam Manaſſes, hæc altaria deſtruxère? planè mihi perſuadeo vi ac contumacia populi impeditos, vel non auſos rem aggredi, vel irrito conatu deſtitiſſe. Si defectus iſte nec aliorum ſaluti, nec pœnitentiæ Manaſſis obſtitit: cur ad impœnitentiam & damnationem imputant Salomoni? Quia ipſe ædificarat? Sed vbi conniuentia prohibita, obſtat & excludit pœnitentiam; pariter id obtinet in propriis & alienis peccatis; in incæptis, & continuatis. Demum pro pœnitentia Salomonis rationes iſtæ occurrunt. Vix eſt veriſimile, nec vſquam legitur, aliorum damnatum quenquam per quos Spiritus S. tam multas prophetias, tam magnam S.S. partem, ipſamque ſapientiæ totius diſciplinam Eccleſiæ ſuæ tradi voluit: neque hoc facilè crediderim, niſi S. S. ipſius teſtimoniis, vel Eccleſiæ definitione probetur. Hoc enim Dei liberalitatem non æquè decet: cùm liberalitatis propria conditio ſit, quoad æquitas patitur, beneficia ſua tueri. Dicunt etiam per malos Spiritum ſanctum propheταſſe, imo & per aſinam locutum. per hãc tamen nullam accepimus prophetiam, verba illi non prophetica Angelus in os indidit. Scio ad prophetiam non requiri gratiam ſanctificãtem in propheta, ſed illud dico, nõ proferri exemplum vllum cuiuſquam ſecundarij ſcriptoris ſeu auctoris librorum Propheticorum in Canonem S. S. receptorum, qui damnatus fuiſſe exiſtimetur. Atque ideo quod de ſolo Salomone aduerſarij contendunt, id mihi non videri huiuſmodi, vt probabiliorem ſententiam eorum cogar credere: Potiùs, quia caret exemplo, & à pleríſque Patrum repudiatur, minùs veriſimile iudicandum. Per Balaam & Caypham prophetauit Deus, ſed paucis verbis, nec ſatis gnaros myſterij, non integra per intelligentes volumina eructauit, nec de illorum virtute vllum in ſacris litteris teſtimonium habemus, vt de Salomone. Deinde Salomon clariſſima fuit CHRISTI DOMINI figura, eius qui pro cunctis pœnitentiam egit: cur non credatur & ipſe pœnitentiam egiſſe? nec enim legimus alium, qui tam apertus Domini typus fuit, damnatum. Tertiò, quia cùm vtriuſque partis argumenta tantum ſint probabilia, & hinc inde cuncta non abſurdè ſoluantur: nonne præſtat in re dubia, ſequi partem benigniorem & clementiorem? Quartò quia pro parte altera nulla reuelatio producitur, pro hac verò vna D. MECHTILDIS, quæ cùm à Deo poſtulaſſet indicari ſibi, quî actum foret cum anima Salomonis, reſponſum accepit in hæc verba: Quid miſericordia mea cum anima Salomonis fecerit, volo homines latere.] ipſa vox *miſericordiæ*, communi hominum acceptione, & S.S. quoque *iudicio, & condemnationi* ſolet opponi, & benignius aliquid ſonare, nec referenda ad minorem in inferno meritis pœnam, ſed ad clementiam citra Tartareos cruciatus. Nam illam ipſam inferni pœnam, licet nunquam demerito ſit æqualis, tamen mos

Rationes pro pœnitentia. I.

Seneca de benefic. ad Ebut.

II.

III.

IIII.

Mechtildis lib. 5. ſpiritualis gratiæ c. 8.

obtinuit, non *miſericordiam*, ſed *iudicium*, vel *iuſtitiam* Dei nuncupare. Voluit ergo Deus hoc reſponſo innuere, quantitatem & modum miſericordiæ Salomoni impenſæ, ſe latere velle: non verò negauit, ſe Salomoni miſericordiæ ſeu vltimæ indulgentiæ gratiam largitum

V. Quintò cùm ex S. S. loca proferantur, quæ graues admodùm Patres [a] ad hoc probandum laudauêre; quæ loca commodè admodum ſic queunt accipi, & Patrum iſtorum interpretatio ſit admodùm probabilis; conſequitur, ſententiam quoque admodum probabilem & tutam eſſe. Et cùm pro contraria ſententia nullus S. S. locus contrarius producatur; Patres autem qui pro ea citantur, non ſint apertè locuti, de vltima in exitu vitæ impœnitentia; neque rem ſtudioſè diſcuſſerint; fit manifeſtum probabiliorem eſſe ſentẽtiam, quæ à pluribus, & apertiùs, & re diligenter excuſſa, in terminis (vt dici ſolet) quæſtioni reſpõdit, litémque categoricè decidit; quàm quæ à paucioribus, & obſcurius, & re non diſputata, obiter & per conſecutionem dumtaxat illationémque alterius, ſtatum controuerſiæ perſtringit. Verùm hæc ſufficiant, pro ſententiæ huius probabilitate: non enim æquum eſt de re dubia plura verba commutare.

[a] *Hieron. Cyrill. Bachiar. Iſidor.*

QVO TEMPORE HOC OPVS CONSCRIPTVM.

SECTIO IIII.

CVM ſit minùs probabile compoſuiſſe tam egregium S. S. volumen, quo tempore à Deo cor eius alienum fuit, & anima eius erat merum dæmoniorum habitaculum? dicendum vel ante lapſum, vel poſt pœnitentiam id concinnaſſe. Ante lapſum volunt, quotquot pœnitentiam negarunt; nonnulli quoque Hebræorum. fauere videtur aliquantulum ſeries ipſa narrationis Siracidæ Eccl. 47. & Ioſephus lib. 8. antiq. cap. 11. & Irenæus lib. 4. aduerſ. hæreſ. cap. 45. narrant enim primò compoſuiſſe Prouerbia & cantilenas, & poſtea mulieribus femora ſua inclinaſſe. Verùm Siracidæ locus ille non conuincit, cùm in S. S. tot paſſim occurrant prolepſes, & recapitulationes. Vt ergo credam potiùs paullò ante mortem hoc opus conſcripſiſſe, faciunt quæ de pœnitentia iam fusè probaui: & hæc eſt opinio Cyrilli ſenioris, Hieronymi, Bachiarij, & aliorum, qui pœnitentiam deducunt ex locis citatis Prouerbiorum & Eccleſiaſtæ: quæ duo opuſcula vt putandus ſit Salomon ante Canticum compoſuiſſe; ſuadet ingenium & indoles ſcriptionis; quæ ſe prodit eſſe ætatis decurſæ, ſubactæ & exercitatæ, animíque prorſus à perturbationibus & paſſionibus defæcati; & eſt prophetiarum de IESV CHRISTO & Eccleſia, quoddam quaſi breuiarium, in anguſto orbe gemmulæ infinita penè & altiſſima myſteria comprehendens. Suadent etiam quæ ſequenti capite dicentur.

QVIS HVIVS LIBRI SCOPVS ET FINIS.
CAPVT SECVNDVM.

BREVITER, quem decebat, Dei amor in Eccleſiam quantus nobis proponere, & viciſſim nos ſingulos, qui Eccleſiæ membra ſumus & ſponſi diuini ſingulares ſponſæ, ad amoris pariationem atque (vt cum veteribus loquar) hoſtimentum inuitare: & ſic, non totam modò Eccleſiam, ſed & quamlibet animam ſponſo CHRISTO per amorem coniungere. Sic omnes PATRES cenſuere: & ideo quidam illorum de differentia duplicis amoris, diuini & terreni, multa præclarius, quàm vel Plato, vel Plotinus, vel quiſquam gentilium, diſſeruerunt; præſertim ORIGENES in Prologo, PHILO Carpathius & APONIVS initio libr. 1. in Cant. Deinde & illa ratio occurrit, hunc amorem & iudicium Dei de Eccleſia valdè efficaces ſtimulos habitura, vt quam, tanti Deus fecit, non ſua ſed noſtri cauſa, nos quoque feruentius amemus, & religioſiùs colamus. Quis enim non inflammetur cogitans, tanti illam fuiſſe Domino cœli ac terræ, vt non dicam Rex eius, Dominator, Caput, & Pontifex, ſed frater, Sponſus, Amaſius, Procus dici voluerit? vt de ſe cani iuſſerit, quæ ardentem & impotentem quendam amorem planiſſimè præ ſe ferant? non mirum tamen id in Salomone, hoc eſt, Pacifico: cùm Paci nihil coniunctius, nihil familiarius, quàm amor ſeu charitas. his enim verbis (vt ait Origenes) nihil nos vetat vti promiſcuè. Notant poſt eundem Origenem (vt illum ſolent ſequi, & eius riuulos in prata ſua deducere) alij PATRES † Deum libris Salomoniis quandam quaſi, ad diuinæ ſapientiæ editiſſimam arcem, commodam ſcalam fabricaſſe. Etenim, vt pueros & lactentes, quadam præmiorum pulchritudine, ad morum honeſtatem pertrahere conatum *in Prouerbiis*; vbi adhuc diuitiarum & aliorum fortunæ bonorum honeſtum vſum paruulis permittit; vnde & *Ididam*, propter hanc amoris indulgentiam, dictum ibi cenſent: poſtea verò *in Eccleſiaſte*, velut iam adoleſcentes, & robuſtos, ad ſæculi & omnis rei creatæ deſpectionem, rerum huiuſmodi vanitate propoſita, nulli iam blandientem COHELETH ſeu concionatorem volunt prouocare: ſic demum à morali inſtitutione, ad naturæ cognitionem progreſſum, inde porrò ad ſpeculationem diuiniorem, &, vt ita dicam Metaphyſicam contemplationem, intimæ diuinitatis, virum iam perfectum perduxiſſe arbitrantur; & vt, ad ipſum tandem Deum æterna pollicentem & ſolida veráque bona, caritatis alis euolemus, hoc nos libro cohortatum. Ideo dicunt *Salomonem* nũc, hoc eſt, Pacificum, vocari; quia purgatam vitiis, & ſæculi vanitatibus animam renuntiantem cupitis ſponſi iungit amplexibus. Quid hoc fine optatius? quis in hunc ſcopum libenter cogitationes deſideriáque ſua non collineabit? nullus ſanè talis arbitror reperietur, niſi qui, quid cæleſtia terrenis,

† *Nyſſen. homil. 1. in Cant. Hieron. in c. 1. Eccleſ. Theodoret. Gregorius Mag. Anſelm. & Honorius hic.*

quid diuina mortalibus, quid æterna perituris, quid aurea Glauci arma æreis Diomedis diſtent ignorabit.

DE MATERIA HVIVS OPERIS.
Capvt Tertivm.

SIve quæ libri materia, ſiue quis ſenſus ſit quæras, eodem res recidit. quot enim ſenſus, tot ſunt materiæ: quia quilibet S. S.æ ſenſus peculiare obiectum, pro materia, habet. omnes hîc ſenſus vna de re ſunt, nempe *de nuptiis*. nullus negat, neque aliud ſubiectũ Epithalamij eſſe queat: ſed diſſenſio maxima eſt, de quibuſnam nuptiis ſcriptor cogitarit. Qui ad planè prophanas nuptias referunt, cum Theodoro Mopſu. inſaniunt. Quí Salomonis cum Sapientia ſpirituale connubium commenti, Mercurij & Philologiæ apud Capellam nuptias animo verſabant, & doctas humanæ litteraturæ fabulas in ſacris propheтiis parum piè, parùm cautè admiſcent. Non placet etiam ſcriptor ille recentior, qui *in lucubrationibus ſuis* vult, aliquando ad litteram de regina Saba quædam accipienda. Honorium, qui prophetiam agnoſcit, ſed litteralem ſenſum de filia Pharaonis putat, allegoricum de Eccleſia, non habeo qui defendam, ſi litteralem pro hiſtorico, allegoricum pro myſtico ſumſit. certè tunc prophetiam nobis eripit contra Iudæos, & eos qui vim allegoriæ reiiciunt ab argumentatione, diſputantibus. Si litteralem vocat verborum ſonum, & grammaticam ſignificationem, allegoricum verò id quod metaphoricè ſignificatur: minus damni dat. quis tamen credat Spiritum ſanctum tam auguſta & ſacroſancta myſteria, per os eius eructaſſe, qui lutulentas ſuas delicias & penitùs impuras voluptates animo retractabat? Qua de re, qui volet, legere poteſt Theodoretum doctè & copioſè hîc *in Præfat.* differentem. Ioſeph cæcus, Iarrius, & Abenezra, qui de Synagoga exponũt, in eo peccant, quod de ſola Synagoga loquuntur: in aliud extremum incidunt, qui Synagogam prorſus excludunt. Sed, ne multus ſim in cædendis vinetis aliorum,

Sit inprimis conſtitutum in hoc libro prophetam figuratè loqui & ſub aliis vocabulis alia ſignificare: [a] alterum ſit, Christi & Eccleſiæ nuptias cani. Vnde Drepanius Florus.

Quid loquar inſigni tumidum Salomona cothurno,
Qui thalamos Christi *pſallit & Eccleſia.*

Hoc nempe libro. Idem aſſerit Theodulphus Epiſcopus Aurelianenſis, cuius adſcribam verſus, quos fœdiſſimum mendum obſedit. nam in iis Salomon *Idiota* vocatur, pro *Idida*. Sic ergo corrigendus codex ſancti illius:

Protinus Idida reſident tres ordine libri,
Cui nomen Salomon ſiue Coheleth ineſt.
Alloquitur primus ſub prolis nomine cunctos,

[a] *Sic Theodoretus, & quos ipſe citat, Origenes Cyprianus, Euſebius, Baſil. Nyſſen. Nazianzen. Diodor. & Chryſoſt.*

Corrigit & mores, Ethica, lege tua.
Omnia vana canit rutilo ſub ſole ſecundus,
Cui res eſt phyſicas enumerare labor.
Tertius Eccleſiæ thalamum CHRISTI*que perornat,*
Rebus & in logicis vertitur eius opus.

Denique ratum mihi, non debere ſic de Eccleſia intelligi, vt vel B. Virginem MARIAM, vel quamlibet iuſti animam excludamus; nec ſic rurſus de B. Virgine, vel quauis anima iuſti, vt non id præcipuè de Eccleſia vniuerſa dictum putemus. Arbitror ſic agi de amore Dei erga totum cœtum fidelium (qui Eccleſia vocatur) vt multa quoque ſingulis conueniant Eccleſiæ membris: ſicut enim propenſior eſt Dei amor erga cœtum vniuerſum, ſic non alienus eſt à ſingulis membris: & vt iucunda ſunt Dei cum vna anima colloquia, ita totius cœtus vox vnanimis diuinis auribus non poteſt non gratior accidere. Fatemur ergo rationem totius, à ſingulis partibus non eſſe alienam; ſicut totius reip. laus à ſingulis ciuibus haut eſt aliena: contendimus tamen vitandam vtriuſque expoſitionis confuſionem. Dicta ſunt hæc à Salomone primariò & directè de Eccleſia, prout ex Iudæis & Nationibus vna conflatur: Sic tamen vt quædam Synagogæ, quædam Chriſtianæ Eccleſiæ conueniant. [a] Affectus iidem ſunt ſponſarum, ſed diuerſis temporibus quidam conueniunt particulari ſponſæ vni, quæ non alteri; & quædam ſingularibus, quæ non vniuerſæ: quædam conueniunt manui qua manus eſt, quæ non conueniunt oculo vt oculus eſt, & ſi conueniant oculo, qua membrum eſt corporis totius: & quædam conueniunt ſingulis membris, quæ non conueniunt corpori, vt totius corporis ſubitrationem. Sic igitur admittenda multorum ſententia PATRVM; qui cenſent de ſingulari ſponſa agi, [b] vt conſecutione quadam dumtaxat & reſultantia de particularibus ſponſis capiamus; & inter particulares, de B. Virgine MARIA, quodam ſpecialis prærogatiuæ iure; tanquam de ſponſa lectiſſima & dilectiſſima, quæ multorum veterum ſententia fuit. [c] qui ſenſus vtrum vocari ſimpliciter *Hiſtoricus* debeat, an verò cum addito, *indirectus* aut *per extenſionem*, an verò tantùm *Tropologicus* (vt vocat Honorius) de nomine futura quæſtio videtur. De B. Virgine MARIA integro commentario proſequuntur GVILHELMVS PARVVS, HONORIVS AVGVSTODVNENSIS *in ſigillo Mariæ*, & RVPERTVS TVITIENSIS *non paucis libris*, ALANVS INSVL. dictus ſuo tempore Doctor vniuerſalis, HALGRIMVS *Cardinalis*, DIONYSIVS CARTHVSIANVS, & eiuſdem ordinis quidam PICVS. Sed (vt verum fatear) nullus ſerie ſatis continua, vt nec puto poſſe quenquam, nec ego conabor; ſi quid apud duos priores illos, (qui, quod ſciam, nondum editi) notatu dignius occurrerit, ſuis locis inſeram. De cuiuſque iuſti anima, ſingulari nempe ſponſa, explicant ORIGENES, NISSENVS, THEODORETVS, PHILO, ex Græcis; ex Latinis vt plurimùm AMBROSIVS (qui ſapienter monet moralem eſſe ſenſum)

a *Theodoret. & tres apud illum Patres, Vigil. lib. 3 cont. Eutyche. Caſsiodor. Iuſtus, Aponius Beda, Alcuinus Haymon, Angelom. Anſelm. Vuilleramus, Bern. Richard. de S. Victore, & Deccanus Ambianenſis.*

b *Orig. Niſſen. Philo Carpath. hic. Ambroſ. lib. de Iſaac, ca. 3. & Apolog. de Dauid 2. & li. 5. de Sacrament. c. 2.*

c *Andre. Cretenſ. ſermo. de dorm. Deipar. Gulhel. Parui in Comm. Honorij in ſigillo Mariæ, & Ruperti Tuit. lib. 7. de glor. Trinit. c. 13. Apon. lib. 1. Alani Inſulenſ. Halgrimi & aliorum.*

BERNARDVS, GVALBERTVS, THOMAS Ciſtercienſis, & ex recentioribus omnium diſertiſſimè decus ordinis ſui LVISIVS Legionenſis, qui vnus me plus ceteris omnibus Neotericis, ad continuationem contextus iuuit, ex veteribus, maximo fuit adiumento AVGVSTODVNENSIS, cuius frequens poſtmodum futura nobis mentio. Is de quadruplici ſenſu ita ſcribit: Hic liber agit de nuptiis, quæ fiunt quatuor modis, hiſtoricè, allegoricè, tropologicè, anagogicè. Iuxta HISTORIAM
» fiunt nuptiæ duobus modis, aut carnis commixtione, aut ſola deſpon-
» ſatione. † *Sola deſponſatione*, vt MARIÆ & Ioſeph. *carnis commixtione*, vt Salomonis & filiæ Pharaonis, quam ſibi iure copulauit matri-
» monij, cui & domum auro gemmíſque decoratam ædificauit. Iuxta
» ALLEGORIAM quoque fiunt nuptiæ duobus modis: *vno, quo* verbum
» Dei ſibi carnem coniunxit, id eſt quo Deus humanam naturam ſum-
» pſit, quam in dextera patris exaltatam in ſolio gloriæ collocauit: *alio,*
» *quo* Chriſtus Deus homo vniuerſam Eccleſiam id eſt, totam fidelium
» multitudinem per commixtionem corporis ſui ſibi ſociauit, quam &
» ſanguine ſuo ſubarrauit, & lauacro baptiſmatis lauit, & variis Spiri-
» tus ſancti chariſmatibus dotauit. Iuxta TROPOLOGIAM etiam fiunt
» nuptiæ duobus modis: *vno, quo* anima Chriſto per dilectionem co-
» pulatur: *alio, quo* anima, quæ eſt interioris hominis inferior vis, ſpiri-
» tui, qui eſt ſuperior vis eius, per conſenſum diuinæ legis coniungi-
» tur, de quo coniugio ſpiritualis proles, id eſt, bonum opus, gignitur.
Iuxta ANAGOGEM † nihilominùs fiunt nuptiæ duobus modis: *vno, quo* Chriſtus à morte reſurgens nouus homo cælos aſcendit, & multitu-
» dinem Angelorum ſibi ſociauit: *alio, quo* ad huc poſt reſurrectionem
» totam Eccleſiam in viſione Deitatis ſuæ gloriæ copulabit.] Hæc ille, acutè admodum: non tamen, quoad ſenſum Hiſtoricum & Allegoricum ſatis cautè: cetera ſanè intellecta vera ſunt. De Tropologia placet quod dicit, nec de Anagoge diſplicet: velim tamen vtrumque illum ſenſum coniungi. HISTORICVS ſenſus, ſiue argumentum libri præcipuum eſt, Dei amor & beneficia in Eccleſiam, ſecundum diuerſos Eccleſiæ ſtatus & incrementa, à primo iuſto Abel, non ad IESV modò reſurrectionem (vt pleriſque [a] viſum) ſed vſque ad mundi finem, & militantis Eccleſię cum triumphante inſeparabilem vnionem, quæ fuit ſententia multorum. [b]

† *Sic corrigo lacunam.*

† *Scrip. nihilòminùs.*

a *Caſsiodoro, Angelomo, Beda, Haymoni, Alcuino, D. Thomæ, & aliis.*
b *Theodoreti, Aponij, Anſelmi, Innominati cuiuſdã membranacei Collegij Soc.* IESV *Louan.*

DE FORMA HVIVS OPERIS.

CAPVT QVARTVM.

EAM indicat inſcriptio, CANTICVM CANTICORVM SALOM. cùm *Canticum* audimus, monemur eſſe carmen lætum, vt ſolent in nuptiis Epithalamia, cantilenam nuptialem excellentiſſimam, ſed, ne ſacratiora profanis fiant peruia, velatam tegminibus metaphorarum, quibus voluptates & veri atque legitimi amoris affectus puriſſimi conteguntur, vt teſtantur D. DIONYSIVS AREOPAG. [a] & D. AVGVSTINVS. Præterea docemur, leges cantilenarum amatoriarum in ipſa Me-

a *Dionyſ. epiſt. 9. ad Tit. Auguſtin. lib. 17. de ciuit. c. 20.*

taphora obſeruari,quoad ſtilum ſenſumque, vt iſte ſpirans affectum, ſed occultior ſit,ille verò cōptior & ornatior verbis, vt floſculis variegatis amorē propalet. Nam Salomon terna quaſi triplici colore diſtincta licia cōnectit,non vt,cùm Pharmaceutria, Daphnin magico attractum rhombo in vrbem deducat, ſed vt diuina incātatione fideles animas ad Deū perducat, & ſic vni viro virginem caſtā Eccleſiam Chriſto exhibeat ſiſtatque. Agit primùm de nubentibus velut ſponſo & ſpōſa, & vtitur phraſi epithalamiis accōmoda. Agit de iiſdem,vt de paſtore & grege,& tum bucolicum ſeu nomicum dicendi genus adhibet. Agit vt de agricola & vinea,& ſtilo ludit georgicorū. Ex hoc triplicis eloquentiæ fonte, peritiſſimus cœleſtis condituræ pharmacopæus ſeu pocillator *κυκεῶνα* maximè concinnum propinat. Cernitur etiam (vt notat RVPERTVS) quod ad gratiam epithalamij non parùm facit, intercalare carmen duplex,vnum ſodalium, *Quæ eſt iſta, &c.* alterum ſponſi ſponſæque: *Adiuro vos, &c.* Totus itaque liber eſt quaſi continua quædā tropica ſeu figurata locutio: & fruſtrà ſunt qui *allegoriā* ſeparant à *littera*, quia ipſamet *littera*, eſt tota quædam *allegoria*, non,vt *allegoriæ* nomen,cum D.Paulo,petram ſcaturientem de Chriſto explicante, Theologi accipiūt,pro typo & figura rerum futurarum, quo ſenſu *hiſtoriæ* ac *litteræ* opponitur,ſed prout *allegoriam* ſumunt rhetores,quādo verborū aliqua fit inuerſio, & à cognata ſibi ſignificatione ad aliam aliquam deflectuntur:quod accidit in *Metaphoris*, cùm verborū tantū ſignificatio transfertur,velut ab homine riſus ad prata: vel accidit in *parabolis* & *apologis*,cùm res reb. cōferuntur, vt facit non ſemel in Euāgelio Chriſtus Dominus,& hoc toto libro Salomon,qui ſub carnalis amoris & connubij deſcriptione ſpirituale nobis connubiū & amorem meliorē indicauit. Materia libri(inquit HONORIVS) eſt ſponſus & « ſponſa,id eſt,Chriſtus & Eccleſia,vt in Euangelio ſcribitur: *Qui habet* « *ſponſam ſponſus eſt.* & item, *Decem virgines exierunt obuiam ſponſo &* « *ſponſæ.* Chriſtus namque per ſimile ſponſus dicitur, quia ſicut ſponſus « ſponſæ carnaliter coniungitur, & vnū cum ea efficitur:ita Chriſtus per « aſſumptā carnem Eccleſiæ aſſociatur,& ipſa per comeſtionem corpo- « ris eius ei incorporatur.vnde & corpus eius ſcribitur, cuius caput ipſe « legitur,membráque eius omnes electi,per fidem & dilectionem ei cō- « nectūtur.] Sic autem amoris huius diuini initia,progreſſum, terminū, « omniáque adiuncta & connexa nobis expoſuit,vt nō dicam nihil ei ſimile in poëtarum vel rhetorum vnquam libris queat inueniri,ſed vt,ſi Amor ipſe & ipſamet natura,de ſe ſcribere velint, non aliter ſcripturi videātur. Nimirum ipſe in Salomone Deus, qui vera Caritas eſt & naturæ auctor,loquebatur. Ceterùm in huiuſmodi *allegoriis parabolicis*,qui ſenſus eſt *allegoricus* ſeu *parabolicus*,idem eſt *hiſtoricus* & *litteralis:* ſed in iſtiuſmodi *parabolis* duplex ſenſus *litteralis* diligenter eſt diſtinguendus. vnus enim eſt merè *Grammaticus*, reuera nihil niſi voces & verba complectens, quem ſcriptor vix attendit, ſaltem

non niſi vt vas ſenſus & liquoris melioris, vel vt corticem vilem medullæ pretioſioris: alter verè *Hiſtoricus eſt*, quem per ſe & præcipuè ſcriptor intendit, & eſt quaſi liquor in vaſe illo exhibitus, vel medulla cortice illo contecta. *Hiſtoricus* iſte ſenſus, quando ſcriptio ſimplex eſt, & ſine figuris & ſchematibus, non differt à *Grammatico* ſono: ſed quando ſcriptio metaphorica & figurata eſt, plurimum iſti duo (vt dixi) differunt. In *parabolis* etiam *Hiſtoricus* iſte interdū idem eſt cum *Allegorico*, nempe quando hiſtoricus iſte ſub cortice parabolicæ locutionis non complectitur aliquid veteris teſtamenti, quod ſit typus alicuius rei exhibitæ in nouo teſtamento; ſed agit tantum vel de reb. noui teſtamenti, vt in pleriſque noui teſtamenti parabolis, vel res veteris & noui teſtamenti coniungens quaſi de vna re loquitur, vt hîc de Synagoga Iudaica & Eccleſia Chriſtiana, tāquam de vna & eadem diuerſis tamen temporibus, ſponſa. Interdum verò in parabolis *Hiſtoricus* iſte ſenſus differt ab *Allegorico*, vt quando in veteri teſtamento parabolæ quædam typicæ proponuntur, veluti cùm de Iuda dicitur, Catulus leonis Iuda, *Grammaticus* ſiue *Metaphoricus* ſenſus eſt, de feræ illius ſcymno, *Hiſtoricus*, de Iuda patriarcha vel tribu, *Allegoricus* de Chriſto. Hæc diſtinctio diligenter eſt notanda, vt frequenter ſummoperè neceſſaria, & cuius omiſſio miras & magnas ſolet parere in S. S.æ explicatione confuſiones. Et ſecundum hanc ſano ſenſu oportet intelligere, primò, quod poſt Bedam D. Thom. ſcripſit ad initium cap. 8. nihil hūc librum habere quod iuxta litteram intelligi poſſit: negat enim de ſono *grammatico*, non de ſenſu *hiſtorico* verborum: deinde quod Angelomvs hîc in Præfatione negauit quidquam ſenſu *Hiſtorico* accipiendum. abutitur enim nomine *hiſtorici* ſenſus pro metaphorico. alioqui vtrumque dictum reprehendi mereretur.

Notanda deinde & illa regula veriſſima, non quæcunque in Parabola commemorātur, ea ad *Hiſtoricum* vel *Allegoricum* ſenſum pertinere, vel eo explicari debere: ſed ornatus dumtaxat & decoris gratia, non vt membra, ſed vt emblemata, non quia neceſſaria, ſed quia ſic fieri ſolita, inſeri ſolere: atque ideo nō omnia bonum interpretem, quæ in ipſo litteræ cortice occurrunt, ad medullam litteræ trāsferre & accommodare debere, ſed ea dumtaxat, quæ ad eſſentiam (vt ſic dicam) medullæ, & ſcopum auctoris, finémque parabolæ ſpectare videbuntur. quæ autem ſint talia, id ex fine parabolæ intelligendum. Nec ſemper perſonæ perſonis, nec partes partib. per omnia ſcrupuloſè ſunt conferendæ, ſed totum negotium toti negotio comparandum, & totum ſentētiæ corpus intuendum, & integrum ex integra parabola trahendum, vt optimè Ioan. Maldonat. admonuit in Matth. c. 11. v. 16. in c. 13. v. 25. c. 18. v. 23. & paſſim.

Canticvm noſtrum ſeu Parabola Dialogiſtico more perſonarum interlocutione diſtinguitur, ſponſi & ſodalium, ſponſæ & adoleſcentularum eius comitum. *Sponſus*, eſt Chriſtus: *ſponſa*, Eccleſia, vt opti-

mè docent THEODORETVS & APONIVS. *Sponſi ſodales* accipio cum ANSELMO Apoſtolos & omnes animas adultæ iam virtutis, qui ſponſum comitantur, & cæterum Eccleſiæ corpus admonent & adiuuant, ne thorum violet, ſed vni ſponſo Deo adhæreſcat. *Sponſæ comites*, adoleſcẽtulas, cum iiſdem Patribus interpretor animas adhuc virtute imperfectas, & ideo nondum ſponſas, ſed quia ad idem adſpirant matrimonium, ſponſæ comites & æquales non re ſed ſpe; donec imitatione, eruditione ac robore adultæ, ipſæ quoque ſponſæ fiant.

Series & contextus totius operis repræſentat nobis ætates & incrementa Eccleſiæ. Quare (prætermiſſis illis partitionibus nimis minutis & ſubtilioribus quam verioribus vel in quatuor ſponſas HONORII, vel in decem cantica correſpondentia decem figuris veter. teſtam. quæ eſt CHRISTOP. diuiſio, vel in ſect. 40. vt ſecuit BEDA, vel in actus comœdiarum quinque, vt quidam recentiores) placet in tres partes diuidere cum PHILONE Carpathio. [a] Sed partes quas aſſignat non placent: malo cum interp. Anonym. colleg. noſtri Louan. in partes alias diſtinguere. Scriptor ille nondum æditus in lucem, ſed deliteſcens membranis inuolutus, conſiderat illud B. PAVLI ad Rom. cap. 11. *Cæcitas venit in Iſrael ex parte, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret*. Vult itaque ſicut illic tres ſtatus Eccleſiæ ſignificantur; eo quòd Iudæis excæcatis & ramis oliuæ defractis populus Gentium, qui oleaſter erat, in frugiferam Iudæorum oliuam inſertus fuit, & ſocius radicis & pinguedinis oliuæ factus, inualuit atque profecit: donec ingreſſa gentium plenitudine, tandem quoque reliquiis Iſraël in mundi fine accedentibus ſicut arena maris, Eccleſiæ filij multiplicabuntur, Pari ratione vult tres eſſe libri huius prophetici partes. *Primam* de ſtatu inchoantis Eccleſiæ, quo mutua Chriſti & Eccleſiæ quaſi deſideria continentur: *aliam*, qua iam quaſi adoleſcens & creſcens Eccleſiæ ætas deſcribitur, quoad ſtatum medium: *tertiam*, qua plenitudo perfectæ ætatis & ouilis (vt ita loquar) gregibus cunctis receptis plenitudo exhibetur.

[a] *In fine commentarij.*

Prima pars incunabula amoris, & curriculi quaſi carceres; *Secunda* progreſſum & incrementa, & quaſi medium ſtadij ſpacium, *Tertia* culmen amoris, & quaſi circi metas repræſentat. Hos gradus ſpiritualis amoris periti & experti, in animabus quoque, ſponſis ſingularibus, vocant gradus incipientium, proficientium, perfectorum. Non ita tamen ſe ſpiritus prophetici libertas his gradibus adligat, vt nunquam agat deſultoriè, vel medios aliquando gradus non tranſiliat, & ſubitò rurſus non redeat ad antecedentia, non vtatur anticipatione, non vtatur recapitulatione, & non feratur quo rapuerit is quo agitante incaleſcebat: plerúmque nihilominus ſeruat, quam dixi gradationem. clara licet veſtigia cernere ſtatus *incipientium* à principio ad cap. 11. v. 8. *proficientium* ab hoc verſ. vſque ad comma 11. cap. 5. *perfectorum* denique affectu plena ſunt reliqua carminis ad calcem vſque libri. Vi-

debis in primo ſtatu parce, modice & à ſolo ſponſo laudatam; in ſecundo & à ſponſo & ab aliis nõnullis, & multo vberius liberaliúſque, in tertio à cunctis quam vberrime & profuſiſſime. Hæc vt clarius intelligantur, duplicem illam litteræ ſententiam, *Parabolicam* nempe & *Hiſtoricam* proſequar, ſicque coniungam, vt & confuſio vitetur, & vna alteram illuſtret.

Ceterum continuata ſeries operis ſatis oſtendet ignauiæ patrocinium quærere qui negant quicquam ſeriei aut ordinis in hac prophetia ſeruatum, & ideo vt lubet quidque quo lubet loco explicant: oſtẽdit quoque non ſatis ſolidam vel fundatam Neoterici cuiuſdam boni ſanè poëtæ coniecturam, qui cenſet alio Salomonem ordine olim hoc Canticum compoſuiſſe, quam poſtea Eſdras digeſſerit. operæpretium non puto eius argumentis refellendis tempus inſumere. Illud monitu & obſeruatu vtilius ad modum prophetiæ intelligendum, Salomonem à Spiritu ſancto ſimul reddi memorem, eorum quæ in figura primæ ſponſæ Synagogæ iam acciderant, & docere, quorum præterita illa futurorum typi eſſent & imagines, & verba atque ſeriem verborum tradi, quib. hæc explicari volebat. Poteſt hoc luculentius explicari exemplo pictorio. finge itaque aliquem virum ſapientem perito pictori in loco remoto delineata artificioſiſſime phænomena (v.g. lunæ deliquium) oſtendere, & ſimul docere, quid illa Solis & Lunæ cõiunctio, quid terræ interpoſitio, quid talis pallor, quid tanta vel talis obſcuritas, & alia quæ hic conſideranda, ſignificent ac portendant: indicare præterea colorum illam varietatem, & ea ſpacia, ac tabulæ modum, quo ſibi iſta exprimi vellet: demum, quia nimis forte minutæ eſſent vel nimis ſplendidæ exemplaris illius lineæ ac ductus, ideo ſimul proponere pictori ſpeculum, vt quæ in exemplari viſilia quidem erãt, ſed aſpectum tamen pictoris luſcitioſi fugiebant, illa ei faceret conſpicua. Crede huic pictori ſimilem eſſe Salomonem, ſapientem illum eſſe Spiritum ſanctum ſpeculum lumen propheticũ, exẽplar, hiſtoriam ſeu typum veteris teſtamenti, quæ quod typus erat noui teſtamẽti & euenturorum, ideo *phænomenῶn* nomen meretur. Erant lineamẽta & ductus exemplaris certi, diſtincti, & conſpicui; ſed viſum tamen humanæ mentis fugiebant: ideo vt à Salomone poſſent cerni & diſcerni, mentem eius lumine prophetico Spiritus S. colluſtrauit. Propoſuit illi hoc exẽplar eorũ, quæ Synagogæ olim euenerant vſque ad Salomonis tempus, indicauit ſimul ea, quæ futura erãt poſt eius ætatẽ. Phænomena illa erant, quia cuncta Iudæis in figura contingebant, vt quædã futurorum prædictiones. Sic ergo Salomon ſpeculum proponente S. ſancto didicit, quæ futurorum illis præteritis ſignificarentur. erant exemplaris illius lineamenta nimis delicata, ſubtilia & illuſtria, ideo lumine prophetico mentis acies fuit illuminanda. luminis huius ea vis fuit, vt non externam modo linearum, & totius picturæ ſpeciem, ſed internam quoque prædictionis ſignificationem, & commodiorem diuinã-

que ſapiẽtia digniorem, qua hęc alios doceret, rationem, methodum, phraſim, ei ſimul proponeret. Vnde fit: vt ſic aliquãdo loquatur de futuris, quaſi de præteritis ageret, de præteritis quoque quaſi de præſentibus loqueretur.

Sed cur inſcribitur, CANTICVM CANTICORVM? plebeia illa lectio *Cantica Canticorum*, vt Hebræo & Græco contextui repugnans, iure optimo iampridem ab ORIGENE fuit repudiata. CANTICVM ergo dicendum, vt Latini codices optimi quique continent. additur CANTICORVM, non quod ſit compendium cunctarum Salomonis cantilenarum, neque quod ſit vnum duntaxat illorum quinque millium ab eo compoſitorum: ſed ad denotandam, ex vi Hebraiſmi, huius cantici excellentiam, ſublimitatem, & diuinitatem. Sic enim Hebræi vocant ***locuſtam locuſtarum, regem regum, dominum dominantium***, *ſabbatum ſabbatorum*, *ſancta ſanctorum*. Communis iſta & vera eſt [a] Hebræorum, [b] Gręcorum, [c] Latinorúmque ſententia, ex parte ſponſi probant, quia canitur Regi regum, ex parte materiæ, quia continet myſteria myſteriorum, & beneficium beneficiorum, ex parte finis, quia ceterorum Canticorum fines in huius Cantici metam vt finem vltimum feruntur: ex parte medij, quia Deus hoc libro tãquam puræ pulchritudinis, & ſinceri amoris ſui vinculo, nos cõſtrictos ad ſe pertrahit; ex phraſi ſtiloq́; quia eſt ornatiſſima, cõptiſſima, prægnãtiſſima, & arcaniſſima. Si vis, adde & ipſum ingenium idonei lectoris vel auditoris. requirit enim longè perfectiorẽ, quã ceteræ. S.S. partes. Iudæi xxx. annis iuniorem arcebant, rectius facturi, ſi ad virtutis quã annorum plenitudinem attendiſſent. Prudẽtius Orthodoxi PATRES, nõ quibus annis, ſed quibus animis hac lectione ſint initiandi, docuerunt. Sobriũ & temperantem requirit ORIGENES ho. 1. è duabus, cuius iam paſſiones deferbuere, auulſaq́; cogitatio & amor à terrenis deſideriis cœleſtium cupiditati adhæreſcit. NISSENVS. hom. 1. eos qui lumbos impatibilitate quadam ſuccinxerint, & veterem concupiſcentiæ hominẽ exuti, nouũ innocentiæ induerint. Beſtiales enim (ait RICHARDVS VICTORINVS in præfat.) nobis affectus exuendi ſunt, ne ad ſacrum hũc montem accedentes beſtiæ, lapidum grandine obruantur, aut cœleſti incendio abſumantur. Debemus hic per amoris terreni verba ad cœleſtis amoris affectũ eleuari, dũ carnea quædam mẽbra audimus, ſpiritualia quæ his adumbrata cogitare, & in iſtis corporeis & exteriorib. interna confeſtim ſcrutari, & de corpore loquentes extra corpus fieri. Hic paleæ frumentũ tegunt, paleas belluis ſinamus, nos rationalẽ cibũ quæramus: Alioquin, verborũ exteriore contenti ſono, ſimiles eſſemus, iis qui negligentes hiſtoriam in tabula depictam, ſolis ſe colorib. oblectant. Cauendum ne, ſi ſecundum animalem tãtum hominẽ hęc audiamus, nihil ſecundum ſpiritum capere valeamus, ne (vt aiunt D. GREGORIVS & RICHARDVS) quod poſitum vt nos leuet, magis id grauet & opprimat: ne (vt cum PHILONE loquar) mens grauata.

[a] *Akiba, Eleazar, Iarrhy.*
[b] *Origenes in Prologo, qui confert cũ alijs Canticis, Nyſſeni, Philonis, Theodoreti.*
[c] *Aponij lib. 1. Gregorij, Caſſiodori, Honorij Ruperti hic Bernardi ho. 1.*

„ crimine aut aliquid voluptuoſe cogitans, inde lethale vulnus accipiat, „ vnde ſalutarem medicinam & animæ refectionem capere potuiſſet. Vti voluit Spiritus Sanctus comparatione terreni amoris, quia hominibus, quos inſtruebat, iſte notior erat, & eſt diuini quædam imago, & vtriuſque proprietates adeo ſunt conſimiles & conſonantes, vt diuino amori explicando nullæ magis idoneæ ſimilitudines, nulli luculentiores poſſint colores adhiberi: loquor de terreno honeſto, ab omni obſcœnitate ſemoto. huius & cœleſtis ſimilia ſunt, & ſi inæqualia, principia, ſimilia fomenta & alimenta, ſimiles motus, affectus, progreſſiones, termini atque fines. Vt pulchri ſpecies, quæ in corporibus amorem excitat ſui, tantummodò eſt vmbra quædam ſpeciei, quæ ab intelligibili manans pulchritudine, flammas in anima deuota ſuccendit: ſic etiam terrenus amor cœleſtis amoris quædam eſt adumbratio, illum vbique & ſemper imitans & conſectans. Quamobrem neceſſarium erit, vt cum Salomone nos quoque terreni huius amoris veſtigia ſedulò calcemus, ſoni verborum hoc eſt Parabolæ explicatione: deinde illa ad cœleſtem Chriſti & Eccleſiæ amorem transferamus, & ſic per illam *nubem* hanc *lucem inacceſſibilem*. vt in aqua limpida vel polito ſpeculo ſolem, oculis mentis intuendum exhibeamus.

DE INTERPRETIBVS QVORVM VSI ET ADIVTI SCRIPTIS SVMVS.

CAPVT QVINTVM.

QVID conſecutus ſim labore improbo, neſcio, magnum exantlaſſe me, plurimorum lectione & collatione codicum, ſcio. Nec diſſimulabo per quos profecerim: hi ſunt ſequentes.

EXCVSI; PARTIM LATINI, PARTIM GRÆCI, partim Hebræi; partim veteres, partim recentiores.

HEBRÆIS vſus præter THARGVM Chaldaicum, illis qui exſtant,
ABENEZRA.
SAL. IARRIO.
DAV. KIMCHI.
Innominato quodam.

GRÆCIS VSVS SVM, QVOS NANCISCI potui quatuor.

ORIGENE, qui deficit in cap. 2. v. 15.
GREG. NYSSENO, qui deficit in c. 6. v. 9.
PHILONE CARPATHIO, in quo miror plurima inueniri, quæ totidem fere verbis occurrunt in B. Gregorij Pontificis cõmentario.

Suſpicor

Suſpicor Græculum aliquem recentiorem ea ex D. Gregorio Philonianis immiſcuiſſe potius, quam vetuſtum illum Carpathium ea ſcripſiſſe. nam cum reliquo commentario non nimis cohærent.

THEODORETO, & quos hic citat { TRIBVS PATRIBVS, PSELLO, qui deficit cum NYSSENO, cuius eſt nimis conciſus abbreuiator.

LATINI IMPRESSI VETERES, QVOS HABUI, ſunt,

APONIVS, & eius abbreuiator LVCAS Abbas.

CASSIODORVS. Sed hoc opus vel non eſt Caſſiodori Magni, quia cap. 3. v. 11. citat Gregorium Papam; vel (vt arbitror) nonnullis locis ſcioli interpolarunt.

IVSTVS ORGELITANVS.

GREGORIVS PAPA.

BERNARDVS, & eius continuator GILLEBERTVS Abbas de Hoitlandia, qui incipit in cap. 3. vbi Bernardus deſierat, & deficit in cap. 5. verſ. 10.

BEDA.

HAYMON, qui fere abbreuiat Bedam.

ANSELMVS.

VVILLERAMVS ABB. qui ferme ſemper ſequitur Caſſiodorum: hunc Bernard. Luxemburgus lib. 1. Catalogi, ſcribit fuiſſe origine Babenbergenſem, monachum Fuldenſem.

ANGELOMVS, qui ſemper fere abbreuiat Aponium.

RVPERTVS TVITIENSIS.

RICHARDVS de ſancto Victore, qui pauca tantum loca explicat.

THOMAS AQVINAS, ſi modo eius eſt commentarius iiſdem fermeverbis ex Haymone expreſſus.

ALANVS DE INSVLIS, qui obiit anno 1294. & editus eſt Pariſiis anno 1540. quem diligentia & beneficio And. Scotti, hominis pij & eruditi, ſum nactus, diu quæſitum.

MANVSCRIPTOS HABVI COMMENTARIOS.

HONORII AVGVSTODVNENSIS explicationem quadruplicem, quam ante laudaui: & eiuſdem SIGILLVM MARIÆ ex monaſterio Sancti Laurentij ord. D. BENEDICTI apud Leodicum, habui diligentia Petri Orani v. c. amici intimi.

ALCVINI FLACCI ex eodem S. Laurentij cœnobio.

DECANI AMBIANENSIS (nomen non additur) ex monaſterio Parcenſi: hunc ſuſpicor eſſe M. Ioannem Hailgrimum, cuius exſtat

expoſitio de B. Virgine, edita cum Thoma Ciſtercienſi.

INNOMINATORVM duorum ex collegio SOCIETATIS IESV Louanij.

GVILHELMI PETITE ſeu Parui, quem poſſet quis ſuſpicari non eſſe GVILH. NEOBVRGENSEM ſeu NEOBRIGIENSEM; quia teſtatur non vno loco, ſe primũ totum CANTICVM CANTICORVM de DEIPARA VIRGINE explicaſſe: quod ſi verũ, diu ante Neobrigienſẽ ſeu Neoburgẽſem imo & ante RVPERTVM & HONORIVM, qui ipſi quoque DE B. VIRGINE ſunt interpretati, circa annum Domini 1120. vixiſſet. Arbitror tamen illis duobus iuniorem fuiſſe, & ſe primum putaſſe, quod eorum commentaria non legiſſet. Opus enim dicauit Abbati Rogerio, cuius iuſſu ſcripſerat, quẽ Rogerium refert Polydor. Virgilius lib. 13. hiſtor. Angl. vixiſſe circa annum 1170. Beccenſem Abbatem fuiſſe, & Archiepiſcopatum Cantuarienſem repudiaſſe oblatum. valde ſenex noſter Guilhelmus fuit ſi idem cum Neoburgenſe, quem & *Paruum* ſunt qui cognominent: nam Neoburgenſis ad annum vſque Domini 1208. vixit. Ei ſane hunc eundem, quo ſum vſus commentar. tribuit Balæus hæreticus Zuinglianus in Catalogo ſcriptorum Angliæ. Acutus, doctus, pius fuit: dabo ex illo præcipua, ex M. S. Collegij Soc. Louan. reſectis inculcationibus iteratis; quæ huic auctori ſatis ſunt familiares.

GILLEBERTI ſiue GVALBERTI (ſecundum alios) DE CATACVMBIS, qui incipit, vbi D. Bernardus deſinit, ipſe vero deſinit in cap. 5. v. 10. ſed non tam eſt alius ſuccinctior & breuior Gilberto de Hoitlandia, quam excerptum quoddam ex fuſioribus eius ſermonibus, & quidem Hoitlandij verbis retentis.

RECENTIORIBVS IMPRESSIS VSVS SVM multis, quorum hæc nomina.

NICOL. LIRANVS.

HVGO CARRENSIS. CARDINAL.

DIONYS. CARTVSIANVS.

DIONYS. CISTERCIENSIS; cuius pro concionantibus commentarij ſunt vtiles.

CARDINALIS de HALLYACO.

CARDINALIS HAILGRIMVS, vixit anno 1233. fuit Cardinalis Sabinenſis & Decanus Abbatiſuill. & Ambianenſis.

IOANN. GERSON, qui nihil fere explicat.

AGATHIVS GVIDACERIVS.

IOAN. ARBOREVS.

FRAN. TITELMANNVS, cuius commentar. valde vtilis.

PETRVS NANNIVS; huius Paraphraſis laude digna.

GILBER. GENEBRARDVS, vtilis doctis, magis quam ceteris.

LVISIVS LEGIONENSIS, omnium (mea opinione) recentiũ hac in re Princeps: cuius ſum vſus tantum editione prima. poſt accepi prodiiſſe ſecundam & tertiam, quas nanciſci non potui.

HIERON. OSORIVS NEPOS.

FRANCIS. MONCÆVS, qui eleganti & Maroniano carmine reddidit, & lucubrationes addidit. laude dignus, quod fœlix ingenium ab Helicone in ſacram Sionem maluit transferre.

PROSPER ROSSETTVS, deficit in cap. 11. verſ. 8. concionatoribus futurus non inutilis.

MARTINI DEL RIO SOCIETATIS IESV PRESBYTERI, COMMENTAR. ET CATENA IN CANTICVM CANTIcorum Salomonis.

AGGREDIOR (IESV auſpice) NOVVM an ANTIQVVM dicam? ſed potius NOVANTIQVVM Canticum, commentario NOVANTIQVO explicare. Noua lima quæ ad antiquam orthodoxorum Patrum amuſſim exegi, NOVANTIQVA vocaui merito. Canticum ipſum, ſi tempus Salomonis ſpectes, inter antiqua numerandum, ſi myſterium attendas, verè ſemper nouum, verè ſemper admirabile, & nunquam ſatis, neque cantatum, neque explicatum. To-
Guilhelmus. tum etiam nouum; vt in finem tendit nouæ legis gratiam. Vidit hoc
perſpicax ingenium Guilhelmi Parui, & luculenter indicauit, ope-
,, ris ſui præfatione verbis huiuſmodi, Canticum aliud, *vetus*, aliud *no-*
,, *uum*. Canticum vetus eſt, ad quod inuitatur omnis intellectualis crea-
a *Daniel.* 3. ,, tura, cum dicitur, *benedicite Domino omnia opera eius.* [a] Canticum
v. 57. & *Pſal.* ,, vero nouum eſt, ad quod tantummodo inuitatur omnis terra, id eſt,
102. v. 22. ,, omnis ex redemptis hominibus Eccleſia, cùm dicitur, *Cantate Do-*
b *Pſ.* 95. v. 1. ,, *mino canticum nouum, cantate Domino omnis terra.* [b] Vtrumque ſa-
c *Pſal.* 84. ,, ne Canticum canit omnis terra, ſed cum ſanctis Angelis Canticum
v. 12. ,, vetus cantat Creatori: ſola vero canticum nouum cantat Redempto-
d *Ioan.* 1. ,, ri. Sola, inquam, terra cantat canticum nouum: quia: *Veritas de ter-*
v. 14. ,, *ra*, non de cœlo, *orta eſt*, [c] id eſt, *verbum caro*, non angelus, *factum*
e *Hebr.* 2. ,, *eſt* [d] *& habitauit in nobis.* Itaque ad Angelos canticum nouum mini-
v. 16. ,, mè pertinet. quia, vt ait Apoſtolus, [e] *non angelos: ſed ſemen Abrahæ,*
,, id eſt, terram redemptrix veritas *apprehendit*. Vtrumque vero Canti-
,, cum, vetus ſcilicet & nouum, in Apocalypſi Ioannes inſinuans, *Vidi,*
f *Apoc.* 15. ,, inquit, eos, *qui vicerunt beſtiam habentes cytharas Dei, & cantantes*
v. 2. & 3. ,, *canticum Moyſi ſerui Dei, & canticum Agni.* [f] Canticum ſerui Dei,
,, cui datum eſt diuinorum diſtinctiones operum fideli narratione ex-

primere, canticũ illud vetus eſt, quo benedicunt omnia opera Domini Domino. Canticum verò Agni, eſt canticum illud nouum, quod cantat ea quæ eſt in hominibus Eccleſia, cuius caput eſt *Agnus Dei qui tollit*[g] *peccata mundi*. Qui vicerunt beſtiam, redempti homines ſunt, facti ſcilicet per ſanguinem Agni, ex membris beſtiæ, membra Agni. Nempe Agnus glorioſè vicit beſtiam dentibus vnguibuſque armatã, *fortem* ſcilicet *armatum cuſtodientẽ atrium ſuum*:[h] & in capite mẽbra vicerunt, quibus à capite dictũ eſt; *Cõfidite, ego vici mundũ.*[i] Citharæ Dei, quas habẽt, eorũ ſpirituales vel etiã corporales fauces ſunt. vnde Propheta, *Exultationes*, inquit, *Dei in faucibus eorũ.*[k] Quippe in faucibus ſuis, quaſi quibuſdam muſicis inſtrumẽtis cantant Domino vtrũque Canticum. Sed vetus cum Angelis Creatori, nouum ſoli Redemptori. Ipſis enim ſolis *verbum caro factum eſt*. ipſis ſolis *in ſanguine Agni* inſigne beneficium redemptionis prærogatum eſt. In hoc ſanè Cantico Agni, duo ſpecialiter cantantur, *Miſericordia* ſcilicet & *Iudicium*. Vnde quidam de numero redemptorum, *Miſericordiam*, inquit, *& Iudicium cantabo tibi Domine.*[l] planè iudicium, de quo redemptor dicebat, *nunc iudicium eſt mundi. nunc princeps huius mundi eiicietur foras*[m] & miſericordiam de qua dicitur, *miſericordia Domini plena eſt terra*,[n] id eſt, ea quæ in hominibus eſt Eccleſia. Non enim miſericordia Domini peruenit vſque ad cœlum, vt apoſtatas angelos reformaret, ſed terram impleuit, vt canticum nouum cantet Domino omnis terra. Eſt autem aliud canticum nouum non generale omnibus redemptis, ſed eorum ſpeciale, *qui ſequuntur Agnũ quocumque ierit.* De hoc cantico nouo, & de cãtãtibus illud in Apocalypſi ſcriptum eſt, *Cantabant*[a] *canticum nouum ante ſedem Dei, & nemo poterat dicere canticum, niſi illa* 144. *millia, qui empti ſunt de terra. Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, Virgines enim ſunt. Hi ſequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti ſunt ex omni populo* * *Deo & Agno.* Quo dicitur eos tantùm, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, potuiſſe dicere canticum illud, redundat & ad eas, quæ cum viris non ſunt coinquinatæ: Virgines enim ſunt æquè vt illi. Hoc ergo Cãticum nouum non poteſt cantare *omnis terra*, hoc eſt, omnis redemptorum Eccleſia, ſed qui ſpecialiter redempti ſunt de terra *primitiæ Deo & Agno*, virgines tantùm, qui non ſolùm integritatem mentis cum ceteris, ſed etiam integritatem carnis præ ceteris, Agno mente & carne integro dicarunt. Proinde virginis Agni primitiæ ex hominibus virgines ſunt: & canticum quod cantant nouum eſt, quia noua eſt virginitas, id eſt, cum integritate mentis Deo dicata carnis integritas. Olim enim carnis integritas Deo minimè dicabatur, quãdo ſcilicet per legem terribiliter clamabatur, *Maledictus qui non fecerit ſemen in Iſrael.* Hoc cãticum cũ ceteris virginibus cãtat glorioſa virgo MARIA: ſed procul dubio aliud eſt *Canticum Canticorum*, quod ſola cantare poteſt, non quia VIRGO eſt (quod commune habet cum multis) ſicut nec quia

g *Ioan.* 1. *v.* 29.

h *Luc* 11. *v.* 21.

i *Ioan.* 16. *v.* 33.

k *Pſ.* 149. *v.* 6. *vbi nos habemus, in gutture. Sed Arnob. in Comment. legit, faucibus vt noſter.*

l *Pſal.* 100. *v.* 1.

m *Ioan.* 12. *v.* 31.

n *Pſal.* 32. *v.* 5.

a *Apoc.* 14. *v.* 3. *& ſeq.*

* *corrige, primitiæ Deo & Agno.*

MATER eſt (quod itidem habet commune cum tam multis:) ſed quia
» fœcunda virgo, & virgo puerpera, quod ſcilicet in ea vnicum & ſin-
» gulare eſt. non enim eius priuilegium eſt, quod eſt virgo inter virgi-
» nes, ſicut nec eius prærogatiua eſt, quod eſt mater inter matres: ſed in
» ea ſingulariter inſigne eſt, quod eſt mater inter virgines, & virgo inter
» matres, & ob hoc virgo virginum, & mater matrum. Itaque non eſt
» Canticum Canticorum, quod cantat illa cum virginibus, ſiue cum
» matribus, ſed verè eſt Canticum Canticorum, quod ſola cantat inter
» matres, & ſola cantat inter virgines. cantat enim inter matres canti-
» cum virginitatis, & inter virgines canticum fœcunditatis. Hoc verè eſt
» Canticum plus quàm nouum & Canticum Canticorum, quod nemo
b Pſal. 95. » poteſt dicere Agno, niſi illa quæ peperit Agnum. *Canticum* ergo no-
v.1. » uum trifariam diuiditur, in illud ſcilicet quod *cantat Domino omnis*
c Pſal.84. » *terra*,[b] & in illud, quod cantant *qui* ſpecialiter *empti ſunt de terra*, &
v.12. » in illud quod cantat illa[c] *terra de* qua *veritas orta eſt*. de hac terra ſin-
d Eſai.45. » gulariter fructifera & alibi dicitur, *Aperiatur terra & germinet*[d] *Sal-*
v.8. » *uatorem*.] Vides quàm acutè triplex Cantici canticorum melos pro-
poſuerit. vnum commune toti Eccleſiæ, alterum proprium animabus
ſeu ſponſis ſelectioribus, tertium excellentiſſimum peculiare ſelectæ
ſelectarum ſponſarum DEIPARÆ VIRGINI MARIÆ. Conabor ea fa-
uente, & SPIRITVS SANCTI Gratiam ſeruulo ſuo impetrante, tripli-
cem ſenſum huic triplici melodiæ accommodare, Primò LITTERA-
LEM ſeu HISTORICVM, Secundò TROPOLOGICVM, Tertiò mixtum, qui
partim TROPOLOGIC. partim HISTORICVS, vt dixi de B. Virgine. Duo
tamen vltimi, quod iis, qui hos tradidere, video placuiſſe, minùs anxiè
ſeriem temporis conſectabuntur, quàm primus.

VVLGATA EDIT. CANTICVM CANTICORVM SALOMONIS.

EDIT. LXX. I. CANTICVM.

Verſu 1.

H*ANC veram eſſe LXX. inſcriptionē, apparet ex editione Rom. nam quod alij addiderūt*, Cāticorum, *id in illo exemplari prætermiſſum, Hebr. tamen habent. Noſter, quod ex Hebræis pro primo verſu LXX. reddidere*, Canticum canticorum, quod eſt Salomon. *id in titulum operis reiecit, & à verſu* 2. *orditur.* *Scholium.*

CAPVT I.

VVLG. EDIT.

Sectio.
1.2. Oſculetur me oſculo oris ſui;
quia meliora ſunt vbera tua vi-
3. no, * fragrantia vnguentis opti-
mis. Oleum effuſum nomen
tuum: ideo adoleſcentulæ dile-
4. xerunt te. * Trahe me: poſt te
curremus in odorem vnguen-
torum tuorum. Introduxit me
Rex in cellaria ſua: exultabimus
& lætabimur in te, memores v-
berum tuorum ſuper vinum: re-
5. cti diligunt te. * Nigra ſum, ſed
formoſa, filiæ Ieruſalem, ſicut
tabernacula Cedar, ſicut pelles
6. Salomonis. * Nolite me conſi-
derare quod fuſca ſim, quia de-
colorauit me Sol: filij matris
meæ pugnauerunt contra me,
poſuerunt me cuſtodem in vi-
neis: vineam meam nō cuſtodi-
7. ui. * Indica mihi, quem diligit
anima mea, vbi paſcas, vbi cu-
bes in meridie, ne vagari inci-
piam poſt greges ſodalium tuo-
rum.

SECTIO I.

EDIT. LXX.

Canticum canticorum quod eſt Salomon.

Oſculetur me ab oſculis oris ſui: quoniam bona vbera tua ſuper vinum: & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata: oleum effuſum eſt nomen tuū. Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te, traxerunt te: poſt te in odorem vnguentorum tuorum curremus. Introduxit me rex in cubiculum ſuum. Exultemus & lætemur in te: diligemus vbera tua ſuper vinum, rectitudo dilexit te. Nigra ſum ego & formoſa filiæ Hieruſalem, vt tabernacula Cedar, vt pelles Salomonis. Nolite aſpicere me, quia ego denigrata ſum: quia deſpexit me Sol. Filij matris meæ pugnauerunt in me. Poſuerunt me cuſtodem in vineis: vineā meam non cuſtodiui. Annuncia mihi, quem dilexit anima mea, vbi paſcis, vbi cubas in meridie: ne fortè efficiar ſicut adoperta ſuper greges ſodalium tuorum.

COMMENTARIVS.

LITTERA.

NIMIS quàm notum opinor, ex iis etiam quæ in ISAGOG. dicta, in Metaphoricis locutionibus præter id quod verba ſonant, aliud verborum ſcriptorem animo voluiſſe: cúmque Metaphora omnis tacitam quandam verborum, & mentis ſimilitudinem cõparationémque contineat, nec enim illa foret non inepta, quæ verba, rei ſignificandæ inſtituta minus idonea, proponeret, ſequitur neceſſariò, Metaphoram explicaturo ſimilitudinis huius vim atque rationem notiſſimam eſſe oportere: &, ſi officio ſuo rite fungi velit, debere, vt architecti ſolent, primo fundamentum altum iacere, tum fundamento injicere calcem, gypſum, aliamve materiam, ei quæ ſupra fundamentum conſurget ſtructuræ colligandæ, firmandæque maxime opportunam. Hoc mihi nunc propoſitum, fundamenti loco futura grammatica quædam difficiliorum verborum & idiotiſmorum enucleatio, quam VERBA viſum nuncupare, quia SONVM verborum indicat, ſtructuræ loco ſupperaddam Litteræ varias interpretationes, quæ quod SENSVM, tum Spiritus ſancti, tum Salomonis ipſius, in medium proferunt, non abs re MENTEM nominabo. VERBA pro cortice folliiſque MENS pro medulla & fructu habenda. Calcis colligationiſque vicem præbebit, quæ VERBA VENTI diuine conuenire, oſtendet ſimilitudinis occultæ inueſtigatio. Hæc Methodus commentariorum. In qua & illud tibi notandum, vt notas intelligas. Singula me diuerbia, ſiue interlocutionum periodos, id omne quod ſimul ſemel perſona aliqua loquitur, vocare *ſectionem*. ſingulas autem formas ſeu modos commentariorum, *paragraphum* ſeu §. primum itaque §. eſſe pro ſcholiis & grammaticum ſenſum verborum difficiliorum continere. Secundum vero §. habere mentem, ſeu Hiſtoricam explicationem. Tertium §. complecti Tropologiam. Quartum proponere Mixtum commentarium, de ſponſa præcipua ſacratiſſima Dei genitrice MARIA. Vltimo denique ſeu quinto §. vbi materia patitur Anagogen diſcuſſam ſeu conatam.

Verſus I. §. I. VERBA. SPONSÆ. נשק

OSCVLETVR) Hebr. NASAK duo ſignificat oſculari & erudire. Vide quæ notari ſolent ad Pſalm. II. verſ. 12. nam ibi quod LXX. vertunt, *Apprehendite diſciplinam*, hoc alij reddunt, *Oſculamini filium*. Iſto loco Spiritus Sanctus ambigua voce vti voluit, vt admoneremur ſub iſto carnali verborum ſono, ſenſum ſpiritualis eruditionis refertiſſimum latere.

OSCVLO] Hebr. *de oſculis*, ſed pluralis num. ponitur pro ſingulari; &, *de*, more Hebraici idiotiſmi ſuperfluum eſt. ſenſus eſt; oſculetur me oſculo illo vſque adeo mihi expetito, tandiu deſiderato, & efflagitato. Non eſt autem ocioſum quod additur (ORIS SVI) ſed valde

emphaticum,

emphaticum.q.d. ceterorum repudio illius, quem diligit anima mea, ſolius oſculum oris admiſero.

VBERA TVA) Rabbini & eos ſecuti pleriquc recentiores, DODECHA malunt vertere, *amores tui.* Mihi, vt alias, hic quoque potior eſt LXX. & D. Hieronymi auctoritas. Primò me mouet, quia in more habent Hebræi primum fontem ſeu cubile operis aut cogitationum denominare à variis rebus, aut corporis partibus, quæ videntur rei ſignificandæ accommodatiores, vt notauit Origenes hîc hom. I. Vt quando fructuum fit mentio, vocant arborem, & dicunt vnamquamque arborem de fructu ſuo cognoſci.[a] Si mentio lucis fiat, vocant Lucernam; *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.*[b] Si de conuiuij accubitu agatur, vocant ſinum vel pectus.[c] Si de cogitationum qualitate aut animi virtute, cor nominant,[d] *Beati mundo corde:* item, *de*[e] *corde exeunt cogitationes.* Si de dilectione aut amore mentio, vocem vberum vſurpant, vt mox apparebit. Secundò moueor, quia ſi cuncta loca diſcutias vbi poſitum eſt DOD, multa inuenies, quibus non ſatis accommodata ſit *amoris* ſignificatio:[f] contra locus nullus eſt, in quo non poſſis *vbera* vertere. Primitiua ergo hæc eſt ſignificatio *vberum*, illa verò *amoris* eſt translatitia, inde ducta, quòd per *vbera* Hebræi ipſam amoris ſedem ſignificant, ſicut Romani *cordis* & *corculi* ſignificatione. Sanè cor vberibus quaſi ſtipatur & continetur: in his etiam vis quædam attractoria affectus. Vnde *commorari inter vbera* eſt ſedem habere in corde: *cubile mammarum*, ſignificat cubile amoris:[g] & quod Salomon ait, *vbera eius inebrient te omni tempore*,[h] hoc eſt, deliciis & amoribus eius iugiter perfruaris, & alibi, *inebriari vberibus*,[i] eſt nimiis amorum commoditatibus ſaturari, ſicut Latinis *dulci amore ebrium eſſe.* Sic cum Oſee dixiſſet,[k] *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua* (quód ad actus externos pertinebat) mox adiungit, vt etiam auferat *adulteria de medio vberum ſuorum*, hoc eſt, omnem interiorem nequitiam cogitationum & deſideriorum profliget. Fuêre hæc latius dicenda, vt appareat ſatis temerè locutum, qui ſcripſit, ſine ſententiæ diminutione, vbera reddi non potuiſſe.

דדיך Pagnin. Agabt. Genebr. Arias & alij.

a *Luc. 6. v. 44.*
b *Mat. 6. v. 22.*
c *Ioan. 15. v. 13. & 25.*
d *Matt. 5. v. 8.*
e *Mat. 15. v. 19.*

דד

f *inf. c. 4. v. 5. 6. 7. v. 3. c. 8. v. 1. Prou. 30. v. 33. & Ezech. 16. v. 7.*
g *Ezech. 23. v. 17.*
h *Prou. 5. v. 19.*
i *Prou. 7. v. 18.*
k *Oſe. 2. v. 2.*

VINO) vinum Hebræi pro quolibet conuiuio læto lautóque ſumunt, ſi Iarrhio credimus, quia præcipua lætitiæ cauſa in conuiuiis vinum. Vnde & Bachum *lætitiæ datorem* ille celebrauit. In amatoriis quoque frequens vini mentio, quia ſine Cerere & Bacho Venerem frigere veteri Prouerbio receptum; & illud notum,

Vt Venus in vinis, ignis in igne furit. «

Apta itaque comparatio eum includens ſenſum, nihil vberibus tuis deſiderabilius, delicias, conuiuia, gaudia cuncta ſuperant. Colligit Salomon ſtudioſè, rerum amatoriarum vocabula in hoc Epithalamio, ſæpiùs vini meminit, aliquando putei ſeu fontis ſignati, aliquando horti conſepti ſeu clauſi, & eorum quæ in hortis ſolent, poma legere,

malis ſtipari, inter lilia paſci, & quæ ſimiles deliciæ; meliores ſuauioréſque quàm in prophanis poëtis, quia caſtæ, innoxiæ, quia diuinæ.

Verſu 3. FRAGRANTIA) eſt quaſi ratio dicti, propterea ſe tanti facere vbera ſponſi, quia delibuta mirabili quadam odoris vi, cunctis aromatibus & vnguentis fragrantiæ ſuaueolentia præcellunt. Sic clarè vertunt LXX. eſtque verà Hebtæiſmi (*ad odorem*) ſententia, quam cùm recentiores Rabbini non intelligerent, accentu addito indicarunt pendulam eſſe ſententiam, & ſubaudiendum; Quid attinet dicere de odore vnguentorum tuorum; aut quid ſimile. Quicquid dicat Agatius, melior eſt noſtra verſio, & ſuccinctior.

OLEVM) ſumitur pro quouis liquore odorato, & redditur vltimi dicti ratio; Tam ſuauiter fragras (*ait*) vt non modò vnguentatus, aut odoratus, ſed vnguentum & odor dici merearis. Sic vt rei cumulum ſeu culmen indicemus, abſtractis vtimur: non eſt pius, ſed ipſa pietas; ſcelus, & ſtupor, non ſtupidus & ſceleſtus. Vocaris (inquit) *oleum*, non pixidi incluſum, cuius odor ſepultus; ſed vaſculo, *effuſum*, quod longè
שמן שמן lateque nares ferit. Hebr. elegans eſt paranomaſia SEM SEMEN. EFFVSVM) tale eſt illud Epigrammatarij:

Et fluere excuſſo cynnama fuſa vitro.

IDEO ADOLES. DILEX. TE) hoc ait; Nolite admirari me iam viro maturam, olim deſponſatam, toties interpellatam, illius ſponſi nondum viſi, ſed probè auditu cogniti, credita pulchritudine inflammari, quem, in intimis abditæ penetralibus domeſtici laris virgunculæ, quas virorum nec vllus aſpicere, nec aſpici ab vllis cuſtodia parentum ſinit, ſola vnguentorum eius ſuauitate allectæ, ardenter (ſat ſcio) adſpicere deſiderabunt, quem ardebunt, quem ſuſpirabunt. Præteritum tempus ſæpè in hoc Cantico, quod in cunctis Prophetiis frequens, ad
עלמות certitudinem denotandam, pro futuro ponitur: & ALMA ſignificat, virginem, planè ab oculis externorum, & quoad fieri poteſt domeſticorum, remotam.

Verſu 4. TRAHE) illæ te diligunt, ego depereo. Sic amoris languore debilitata ſum, vt nec pedibus valeam conſiſtere; multò minùs ad te aduolare, vel hinnulei fugientem inſtar conſequi. Vtinam detur ſaltem inhærere veſtigiis, & à longè conſectari. Erit, erit tempus, cùm me trahes (ſic ominor, ſic ſpero) & beneuolè in genialem thalamum languentem, & meo grauatam pondere, pertrahes. Imperatiuus vim habet futuri indicatiui. Malè diſtinguunt Aponius, Guilhelmus, & quidam pauci veterum, *trahe me poſt te: curremus* meliùs alij, *trahe me: poſt te curremus.* docet accentus Hebræus Tarha, qui ſententiam ſuſpendit.

In Odorem vng. tvor.) Totum hoc Hebræo fonti deeſt: ſed poſuere LXX. & ex illis noſter: nec eſt omittendum. Ex Græcis agnouère, & in omnibus libris græcis habetur, Origenes & Theodoretus, ex Latinis qui verſione LXX. vſi, Ambroſius,[a] & Vigilius, qui verò vulgata vſi Hildebertus,[b] Gregorius, Honorius & alij. Quod autem Iuſtus, Aponius & Alcuinus omittunt, id factum, quia cùm iam ſuperiùs vnguenta fuiſſent interpretati, hoc ſibi repetendum non cenſuerunt.

a *Lib. de Iſac. & li. de iu qui myſterin, &c. Vigil. li. 3 cont. Eutychen.*

b *Hildebert. epiſt. 31. Greg. Honor. & alij.*

Introdvxit me Rex) Hebræa puncta, quæ hodie ſubſcripta Vulgatæ verſioni, & LXX. conſentiunt, vt & Iarch. & Abenezra, & Thargum. quare nimis, more ſuo, credulus Chriſtopolitano fuit Roſſetus, volens ſcriptum, *introducat*. Sed præteritum hîc quoque pro futuro, *introducet* poſitum; vt rectè Vatablus. Nam ſponſa ſermonem à ſponſo ad comites conuertens, vt amantes bonæ ſpei pleni ſolent eſſe, & ſibi quæ amant ſomnia fingere; voto à ſpe tractionis ad thalamum vſque prouehitur, &, quaſi iam iam aduenientem ſponſum cerneret, futuras optatáſque delicias, iam pro perceptis & præſentibus habet. tantum poterat nunquam vſquam ab oculis animi deſiderij imago recedens.

Me) ante alias, vt poſtea & illas trahas, illæque & ego ſimul exſultemus. Caue hæc cum quodam accipias, de Regina Saba.

Rex) Hebræis non dignitatis tantùm, ſed & amoris vocabulum eſt, quemadmodum *paſtor*. Ieremias hoc ſenſu,[a] *Omnes paſtores tuos paſcet ventus, & amatores tui in captiuitatem ibunt*. Maluit noſter vti voce *regis*, vt copiam & diuitias promptuariorum ſignificaret, & quia vini ſeu conuiuij mentio eſt, & amici potentioris inuitantis. notum eſt etiam Latinis hos reges dici ſolitos, vt Plauto, Horatioque.[b]

a *Ier. 22. v. 22.*

b *Plautus in Aſinar. Horat. lib. 1. epiſt. ad Mecænat. ad Sceuam, ad Lollium.*

In cellaria) LXX. εἰς τὸ ταμεῖον, ſignificat non cellam tantùm ſeu promptuariam penum, vbi annona reconditur, teſte Carpathiorum Epiſcopo Philone, ſed etiam theſaurorum & quarumlibet rerum precioſarum repoſitorium. Gloſſar. ταμεῖον, *cellar, omarium, cellarium*. Vbi *omarium* deprauatum ex *aumarium*, & hoc ex, *armarium*. Hebraicè, Hadar, cum *Heth*, ſignificat omnia penetralia domus, adyta ſecretiora, à turbis remotiora, & amantium ſeceſſui aptiora. Noſter *cellaria* vertit, adſpectu fortaſſis ad cellam vinariam, de qua poſtmodum, *Introduxit me in cellam vinariam*. cap. 2. verſ. 4. חדר

Exvltabimvs et lætabimvr in te) admiſſæ in intima illa penetralia, mutuis alloquiis, ingem, puram, ſolidam, firmámque voluptatem percipiemus, cuius ſenſus ex animo ſe penetrabit in corpus, linguámque, vt & illud ſibi applaudat, & quaſi exſiliat

præ gaudio: (Hebr. GIL) cuius iubili cauſa mihi & comitibus meis futura, liberalitas tua, & in nos fauores. Aſſiduè enim MEMORES, commemorabimus (Hebr. VAZKIRA) & verboſa loquela, qua gaudet dilectio, delicias & amores tuos retractabimus. IN TE, hoc eſt, De te (ait Guilhelmus) ſicut, *Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi.* poſſis etiam exponere, *propter te.*

RECTI) quotquot iudicio valent, prudentes omnes, & animo oculati, æquique rerum æſtimatores Hebr. *Rectitudines*, pro concreto; *recti.* LXX. *rectitudo*, Origenes in hom. verſa à D. Hieron. *æquitas.* Non alio ſenſu Symmachus, *recti ſunt, qui diligunt te.* illi iuſti rerum æſtimatores ſunt, ſoli rectè iudicant, &c.

Verſu 5. NIGRA SVM) hoc eſt, fuſca, vt vertit D. Ambroſius & Origenes in homilia teſtatur, apud LXX. quoſdam ſic legiſſe, & vox Hebræa שחורה SEHORA ſignificat ſubnigram, ſeu fuſcam.

FORMOSA) decora. hunc amantium affectum, ſtudioſè conantium amoliri vel excuſare, quæ videantur amori mutuò detrimentum allatura, paſſim poetæ exprimunt. [e]

e Cyclops apud Theocrit. Sappho in epiſt. Heroid. Paſtores apud Maronem & Calpurnium.

FILIÆ IERVSALEM) virgines Ieroſolymitanæ. De etymologia nominis *Ieruſalem*, maxima diſſenſio, Euſebius quaſi ἱερὸν σολομῶντος, Egeſippus quaſi ἱερὸν σολύμων. Eugubinus, ex *Iebuſalem* factum *Ieruſalem*. Rabbini quidam ſua iactantes cenſent à Iebuſæis ſic vocatam compoſita voce ex timendi verbo & Salem, quaſi *timete Salem.* Aliud ex Magnæ Geneſ. capite nono, alij proferunt, Abraham monti Moriæ nomen impoſuiſſe *Dominus videbit*, vſum verbo IREH: Sem verò vocaſſe eumdem locum SALEM; Deum denique benedictum has appellationes copulaſſe, vt diceretur IREHSALEM. Narratio mihi non perſuadetur: Etymologia tamen haut aſpernanda videtur. Monti Moria nomen IREH, יראה fuiſſe conſtat ex Geneſ. 22. verſu decimo quarto, tandem aucta *Salem* vrbs, montem quoque illum ambitu ſuo complexa ex parte, montis nomen ſuo coniunxit; & relicta littera He, & א in ו mutata, ex IREH-SALEM, Chaldæo more IERVSALEM pro Hebræo IERVSALAIM, dici cœpit.

יראה
שלם
יראהשלם
ירושלם

TABERNACVLA CEDAR) Cedareni, vt pote iam à primo ſuo parente Iſmaële, vitæ paſtoritiæ, latrociniis, belloque dediti; & vagari huc illuc ſoliti, tentoria habebant æſtu, imbribus, puluere, cruore, & aliis belli ſordibus denigrata, quales fuere naues & tentoria decimo belli anno Græcorum ad Ilium, tabulis corruptis, funibus attritis ſolutiſque. Iliad. β'. [a] Vnde S.S. *habitatores Cedar* ſumit pro bellicoſis, & à pace alienis. nam cùm Dauid dixiſſet, *habitaui cum habitantibus Cedar*, ſubdit, *cum his qui oderunt pacem eram pacificus.* ibi Heb. & Græcè erat, *habitaui cum tabernaculis Cedar.* Ait itaque ſponſa ſe paſtoritiæ vitæ deditam, eſſe quidem fuſcatam inſtar tentoriorum A-

a Pſal. 119. v. 5. vide Genebr. ibi in Comm.

garenicorum; ſed nihilominus adhuc decoram & formoſam, inſtar pellium Salomonis. Accipio enim iſta diſtributiue, cum Iarrhio & Abenezra.

Pelles Salomonis] ſunt qui *cortinas* malint: ſed noſtram cõfirmant LXX. Aquila vero & Symm. *tabernacula* ſeu *tentoria*. quis ignorat, *pelles* caſtrenſe vocabulum eſſe, de militum tabernaculis, quæ apud Romanos pellibus contegebantur. Notũ ex Cæſare, Liuio: ceteris. Sic Iſaias, *Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende.*[b] Habacuc, *turbabuntur pelles terræ Madian.*[c] quo loco non placet quod quidam vertunt, aulæa terræ Madian. His tabernaculis Salomonis ſe comparat, qua formoſa & decora: nam illa vero ſimile eſt omni cultu & apparatu exornata fuiſſe, &, vt in imperio prorſus pacifico, quod ſanguinis & ſudoris expers tot luſtris fuit, plane qualia venientis recens ad bellum Rheſi niueis tentoria velis.[d] Notanda hic alluſio ad nomen Salomonis. Hebraice ad verbum foret, *Deſiderabilis ſicut pelles Salomonis*. Salomon pacificum ſeu beatum (nam beatitudinem pacis nomine Heb. comprehendunt) ſignificat? quid autem pace homini deſiderabilius? Perperã Honor: & Guilhel. *pellis* legere.

b *Iſa.54.v.2.*
c *Aba.3.v.7.*
d *Æneid. 1.*
Vide Monceũ in Lucubrat.

Nolite me considerare, &c.] non ſatisfacit ſibi, nec contenta eſt coloris defectum meliori bono compenſaſſe, negat eum ſibi naturalem eſſe, aut ex malo humorum temperamento natum: ſed fortuitum plane, & extrinſecum, qui & facile deleatur, & nihilominus nulla ſua culpa eum contraxerit. coactam ſe ruri degere, & vineæ cuſtodiam demandatam, & multis iniuriis ac vi iniquiſſimorum affinium inde quoque pulſam, profugere & ſolibus torreri cœptam. Nõne hæc omnia decore? quia paſtoritiæ vitæ eſt, dies noctéſque ſub dio agere, æſtu geluque aduri. paſtorum quoque frequentia ſunt pro paſcuis iurgia, vt fuere inter Abrahami[e] & Lothi, & fratrum contra Ioſeph, & his iniuriis magis obnoxiæ[f] fœminæ, vt docemur exemplo filiarum Iethro.[g] Ait itaque, ne aſpicite amplius ad hanc cutis meæ fuſcedinem, quia ſol directis radiis & pleno lumine (vt bene Orig.) me denigrauit. D. Ambroſ. in pſal.118. v. 1. & 2. videtur vſus corrupto exemplari. nam vertit, *non eſt me intuitus*. contrario ſenſu: nam putauit verbum *deſpexit*, παρέβλεψέ με, contemptum indicare: vel (*deſpexit*) accepit pro non aſpexit radiis fauentibus, & lætis: ſic ſane Symm. *torue aſpexit* παρε[illegible]ψε. melius noſter, *decolorauit*, confirmant Aq. qui *combuſſit*, & Theodot. qui, *torrefecit*.

Verſ.6.
e *Gen.13.v.7.*
f *Gen.37.*
g *Exod. 2.*

Indica) Affectus vehementia eam protrahit in publicum. *Quem diligit*) in quem diligo. *Verſ. 7.*

Pascas) hoc, vt Græcorum ποιμαίνω, potius denotat curam gregis, quàm ſui, vt actiue ſumatur: quod magis conſentaneum voci Hebrææ Thiree, vt & Caſſiodorus obſeruauit. Sicut etiam ſequens Cubes, Hebraice eſt cubare facis Tharbits. Solent enim paſto-

תרעה
תרביץ

res, vt ſolſtitium pecori defendant, iuxta riuos, fontes, aut dumeta, dum ſol deferueſcat, greges continere, ne pecus languidum fiat, & ſi lac æſtus præceperit, frustra poſtmodum vbera palmis preſſent.[h]

h *Virg Eccl.2. & 3. & Horat. l.3.Od.29.*

נטה

VAGARI] callide Zelotypiæ ſtimulo amicum pungit. ATA cum initiali Ain, ſignificat veſte amiciri ſeu ſuccingi, & operiri. quare LXX. hoc loco vertunt, *ne efficiar ficut* περιβαλλομένη *velata* ſeu *cooperta*, vt ex Origene reddidit D. Hieronym. & ſic D.D. Ambroſ. & Auguſtin. ſæpè exponunt. Symm.apud Theodoret. ῥεμβομένη, erronea, vaga, & quaſi ſtipem mendicans. Noſter, quia ſciebat ab Hebræis meretrices vocari, velatas & opertas, eò quod ſolitæ in biuiis ſedere, palliis ſuccinctæ, & theriſtro faciem velatæ, (nam hunc meretricium habitum induiſſe Thamar legimus in Gen.[i]) & ſic etiam ſolitæ errare, & in ſemitis vagam libidinem conſectari, vnde Latini *ſemitarias mechas* nominarunt, & Chaldæi, *foras exeuntes*, ideo, quam potuit honeſtiſſime, dixit, *Ne vagari incipiam*, quod etiam Iarchio & Dauidi Kimchio placuit. Senſus itaque eſt, ne dum te quæro, vel in crimen, vel in ſuſpicionem male habitæ pudicitiæ incidam.

i *Gen.38.v.14.*

Porro Diuinum iſtud Drama nuptiale proponit nobis colloquium Paſtorum duorum, iam pridem ſibi deſponſatorum nuptiis in futurum dilatis; ardenter amantium, ſed vt plurimum longe ab inuicem diſtractorum. Principio inducitur amans fœmina, vt ſexus ille affectu impotentior; quæ deſiderio & amore in quoddam animi deliquium incidens, cum ſociæ vino & vnguentis optimis illam reficere conarentur, delicias haſce omnes reſpuit, & animi ſui deſiderium præcipuum exponit. Iubet omnia remoueri. maciem namque, pallorem, & crebra ſua ſuſpiria non aliunde naſci, quam quod animus nimis crebrò ad amicum aufugiat; & ibi ſedem deligat, vbi amat: ſic exanimare corpus, quod animare debebat. Vnum ſupereſſe remedium, ſi arcto ſponſi amplexu quaſi ad vitam, ex deliquio reuocetur, & fugitiuam animam ore retrahat. Qui loquendi ſentiendíque modus, non vulgi tantum, aut Platonis & Q Catuli fuit apud Gellium:[a] ſed & viri quoque[b] ſancti fuit, cuius illud; *Amantis animus magis eſt, vbi amat, quam vbi animat*, & illud, *Animi locus eſt ipſius affectio.*] Quæ locutiones non id ſignificant, animam de corpore in corpus migrare, ſed quaſi deſinere vitales functiones corpori impertiri, & nimis aſſidua & intenta cogitatione in id quod amat tranſuolare, atque ita ſpirituum vitalium multum prodigere; quibus corpus exinanitum, vita quodammodo priuari, & anima corpus deſeruiſſe videatur. Hunc affectum, & tenacium oſculorum cauſam, Lucretius expreſſit extremo libro quarto. Viuam verò & quaſi ſpirantem deliquij huiuſmodi, & faſtidij ceterarum rerum deſcriptionem, apud Ann. Senecam legere poteſtis.[c]

a *Lib.19. Noct. Att.c.9. & 10.*
b *Tribuunt D. Auguſtino, ego apud illum nondum potui inuenire.*

c *Hippoly. Act.1.2. verſ. 100. & v 583.*

Talis erat ardor Synagogæ, tale deſiderium venturi ſponſi ſui

§ 2. MENS AC SENSVS VERBORVM SPONSÆ.

Meſſiæ. Verbi incarnandi & Eccleſiæ nuptiarum promiſſio iam ab initio mundi in Paradiſo facta fuerat, dicente Adamo, *Hoc nunc os ex oſſibus meis,* [d] Et: *Erunt duo in carne vna,* hæc de Chriſto & Eccleſia accipiente Beato Paulo. [e] fuerat ſæpiſſime tempore legis naturæ, & legis Moſaicæ, per internuncios Patriarchas & Prophetas iterata promiſſio, ſexcentis denique figuris eadem efformata: interea quattuor annorum millia effluxerant. quid mirum ſi talis mora, támque ardens deſiderium amantem enecaret? Paulo itaque ante incarnationis tempus in hæc verba votaque Salomon Eccleſiam [f] erumpentem exhibet, & à Patre æterno ardenter flagitantem, vt mittat vel tandem filium vnigenitum: nauſeæ tædioque ſibi eſſe tot internuncios, tot mediatores, veniat ipſe, vt vna ſecum caro efficiatur humanæ naturæ in diuinam ſubſiſtentiam aſſumptione. [g]

d *Gen. 2. v. 23.*
e *Epheſ 5. v. 32.*
f *Sic Caſſiodor. Beda, Alcuinus, Haym. & aly*
g *Orig. hom. 1. Hieron epiſt. ad Damaſ.*

Osculetur me osculo oris sui] Cauſas tam vehementis deſiderij multas inuenio. indigebat ſponſa reconciliari: [h] quam pacem dato oſculo redditam nunciarunt Angeli canentes, *Pax hominibus bonæ voluntatis.* Egebat ſponſa ductore, magiſtro, & Doctore, denſis errorum tenebris inuoluta. [i] Deinde ex parte ſponſi mouebant alia non pauca, quæ proponit, vt ſolet breuiter, Honorius Auguſtodunenſis. Oſtendens pulchritudinem, potentiam, diuitias, &c. Quis eſt? *Rex (ait) Regum* eſt *& Dominus Dominantium, Rex gloriæ & Princeps pacis.* eſt pulcher? eius pulchritudinem Sol & Luna mirantur, quia eſt *ſpecioſus forma præ filiis hominum,* & totus deſiderabilis, *in quem Angeli deſiderant proſpicere.* eſt potens? poteſtas eius *à mari vſque ad mare.* eſt diues? gloria & diuitiæ in domo eius, & torrentes voluptatis. Honoratur muneribus? *Reges Tharſis & Inſulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent.* Quæ eſt eius ſeruitus? *Omnes gentes ſeruient ei.* Quæ eſt eius laus? *Omnes gentes magnificant eum.*] Nonne talis ſponſi optandum oſculum, in quo, vt idem ait, caro carni iungitur, & ſpiritus ſpiritui ſociatur, vt & Chriſtus per carnem Eccleſiæ iungatur, & Eccleſia eius diuinitati per ſpiritum ſocietur.] Denique accendebat vtrimque amor mutuus, & deſideria diutiſſime dilata: quam rationem pulcherrime exornant Diuus Ambroſius ſermone primo in Pſalmum centeſimum decimum octauum & D. Chryſoſtomus homil. de Turture tom. 5

h *D. Ambroſ. l. 6. in c. 7. Luc. Juſtus Orgelita. hic.*
i *Fuſe hoc oſtendunt D. Greg. l. 14. in Iob. c. 22. & Beda hic & prius tres PP. apud Theodoret.*

Verum & aliam deſiderij ſui cauſam ipſa ſponſa exprimit, Quia meliora sunt vbera tua vino] [k] Qui cenſent hæc verba ſponſo tribuenda, fateri coguntur valde ſubitam & abruptam hanc eſſe verborum commutationem, nec ſatis apte cum ſequentibus ea connectunt. Illa quoque ratio, qua nituntur, quod vbera ſint à viro aliena, ideoque capite quinto, non numerari ea inter ſponſi membra, parum ſtringit. ideò illic non numerantur

k *Vt volût Orig. Philo; Aponius, Greg. Bernard. Alanus et aly..*

quia non neceſſe eſt vbique eadem omnia repeti. Habent viri vbera, ſed minora, nec lac quidem habere cum natura pugnat, ſi credimus naturæ Genio Ariſtoteli,[a] & vberum ratione vis ipſa lactandi nutriēdique ſignificatur, quæ propria Dei omnia nutrientis, vnde deductum nomen Dei SADDAI in S. S. & gentes Iouem coluerunt ſub nominibus Ruminæ, Educæ, ſeu Edulicæ, & Potinæ. D. Auguſtinus id docet his verbis,[b] In diua Rumina mammam paruulo immulgeat, quia *rumam* dixerunt veteres mammam: in diua Potina potionem miniſtret: in diua Edulica eſcam præbeat.] De Chriſto Domino Oſeë prædixerat, *Ego lactabo eam, & ducam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius.*[c] Sic Eſaias, *Et mammilla Regum lactaberis.*[d] Solent Hebræi quæ mulierum ſunt viris, etiam Deo tribuere, in Hymnis, *Ex vtero ante Luciferum genui te.*[e] Et in epiſt. Apoſtolic. *Filioli quos iterum parturio.*[f] Nihil igitur obſtat, quo minus hæc adhuc ſponſæ tribuamus, quæ præſentiens ſponſum aduenientem (ſunt enim hæc prophetico dicta ſpiritu, quare & hic & in ſequentibus frequenter præſens aut præteritum, poſita ſunt pro futuro) eum, Patre relicto, quaſi præſentem alloquitur, quæ oratio valde decet tam feruide amantem. Nihil (ait) mirandum, ſi tam arcte tibi iungi expetam, cuius vbera mihi tanti ſunt, vt omnibus perceptis, & aſſuetis ea deliciis anteponam. Ponitur continens pro contento. nam per *vbera* ſignificantur Apoſtoli & Euangeliſtæ, & per illos, lac doctrinæ Euangelicæ. *Vinum* ſignificat Moſem eiuſque legem. *Meliora* ſeu dulciora ſunt vbera, quia lex Euangelica, eſt lex amoris, gratiæ, & ſanctæ libertatis. Vinum auſterius, quia propinabatur à Moſe lex timoris, punitionis, ſeruitutis. Communis hæc eſt expoſitio Patrum. breuiter[g] Abb. Vvilleramus, qui ante annos quingentos παραφραστικῶς Cant. elucidauit;

Mitificauit veterem tua lenis gratia legem,
Gratis iuſtificat quos lex punire iubebat.

Notatu dignum, vino aliquando ſignificari legem veterem, nempe quando comparatur lacti, vt hic, aliquando verò legem nouam, nempe quando comparatur aquæ, vt iuxta D. Auguſt. in nuptiis Canæ Galilææ.

Verſ. 3. FRAGRANTIA VNGVENTIS OPTIMIS] Proſequitur (ait Philo) enarrare ſui deſiderij cauſam. Mouent me (ait) præter doctrinæ tuæ vtilitatem etiam diuinorum Spiritus ſancti cariſmatum, quibus præ ceteris, vnde & nomen accepiſti, es vnctus, ſponſe dilectiſſime. nam, *vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Mirrha, & gutta, & caſia à veſtimentis tuis,*[h] large dimanant. confirmat Apoſtolus, IESVM à *Nazareth, quomodo vnxit eum Deus ſpiritu ſancto & virtute, qui pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo.*[i] Sic vnctio diffuſa in oram veſtimenti eius, in totam Eccleſiam, vnà cum operationibus virtutum, ſanctitate doctrinæ fragrantia conuerſationis. Poſſunt & nouæ legis Sacramenta intelligi, morbos animi

peculiari

a Lib. 1. & 3. Hiſtor. animal.
b Li. 4. de ciu. Dei. c. 11.
c Oſe. 2. v. 14.
d Eſai. 60. v. 16.
e Pſal. 109. v. 3.
f Galat. 4. v. 19. & apertius Eſai. 46. a. 4.
g Orig. Apon. Juſti, Angelomi. Hono. Haymon.
h Pſal. 44. v. 8. & 9.
i Act. 10. v. 38.

peculiari modo, nempe ex opere operato, ſanantia, quod legi veteri defuit. Secutus ſum in his Greg. Caſſiodor. Angelom. Rupert. Bernard. Anſelmum, Guilhelmum & alios.

Oleum effusum nomen tuum) Pergit rationem rationis dare. Quid mirum ſi vbera tua vnguenta olent? Totus oleum es, & quidem diffuſum per totum orbem: non vnguentatus, ſed vnguentum: non oleo delibutus, ſed oleum: non oleum parcum & recluſum, ſed prodigum, & effuſum. De Saluatoris noſtri nomine accipiendum nemo negat: quidam cum Rabbinis interpretantur [k] famam: ſed hoc patribus repugnat, & longe hic petitum. alij ad Dei commune tribus perſonis nomen referunt [l] perperam. quia de ſponſi nomine qua ſponſus eſt loquitur, non qua Deus, nec qua, perſona ſecunda. Sic enim *Verbum* nominatur: Ab eo varia ſortimur nomina, qua filius Dei dictus, vocamur filij Dei: qua *Saluator*, vocamur ſalui: qua *Chriſtus*, Chriſtiani: & licet nonnulli,[m] voluerint intelligendum hunc locũ de Saluifico nomine Iesv: nec defuerit recẽtior vnus,[n] qui ſatis audacter ſcripſerit: omnes Canticorum interpp. quos ipſe vidit, ſic interpretari, & multos nominet, tamen nec verum eſt quod aſſerit, nec ſatis accurate perpendit illorum dicta. De me Bernard. & Chriſtopolitan. ceterorum nullus hoc aperte aſſerit, plerique contra ſenſere. Quare pręſtat communem ſequi explicationem de nomine Christi ſeu Messiæ. Theophylactum citat ille ſcriptor nuperus, ſed cum in Cantica hic non ſcripſerit, nec ſciam alio loco id explicaſſe, vel commentitius iſte teſtis eſt, vel ex ſcriptis aliquibus concinnatus, de Theo. Phil. (hoc eſt Theodoretus, Philo) nouus Theophylactus. Citat Dionyſium, Hieron. Orig. Greg. Anſelm. Bedam, Rupert. Haymon. Thomam. Qua fide? Hieronymum? credo quia quattuor illas homilias Origenis eſſe non putabat: cum tamen ex duabus, quas vertit & contraxit Hieronymus, conſtet illas quatuor Origenis germanas eſſe: ex ſtyli quoque diſcrimine non immeritò quis dubitet, an illarum interpres Hieronymus fuerit. Dionyſ. autem [a] Areopagita, ad Iesvm quidem Chriſmatis inſtitutionem & fructum refert, ſed qua, ſic opinor, Vnctus ſeu Christvs, non qua Iesvs ſeu Saluator vocatus. Origenes homil. priore, Sicut vnguentum (ait) quod effuſione ſua odorem longe lateque diſpergit, ſic Christi nomen effuſum eſt. In omni terra Christi nomen nominatur. Vnguentum enim effuſum nomen eſt.] clarius adhuc idem aſſerit hom. 1. ex quatuor. pro nobis ergo ſtat Orig. cui ſimilia tantum inuenio apud Gregorium, Bedam, Haymon. & D. Thom. Rupertus autem & Anſelmus ſimpliciter nomen hoc, exponunt verbum incarnatum. Quare ex citatis ab illo tam multis patribus, Bernardus, & recentior Iacob. Chriſtopolitanus tantum hoc tenuere: quibus addo quoque Richardum Eremitam lib. de Eulogio nominis Iesv. Quid ni ſequamur ceteros? non repudio prorſus expoſitionem de Iesv nomine, gnarus etiam Philonem de

[k] *Agath. Vatablus, Genebrar.*
[l] *Luiſius Legiones.*
[m] *D. Bernard. Richard. & Chriſtopol.*
[n] *Roſſet. lect. 24.*
[a] *Eccleſ. Hierarch. c. 4.*

F

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

vtroque nomine ſimul accepiſſe, ſed contendo potiorem & accommodatiorē eſſe de nomine MESSIAS & CHRISTVS, quod tradidere plerique, *vt Orig. Theodoret. & tres apud illum Patres, Philo, Aponius, Iuſtus, Gregorius, Beda, Alcuinus, Haymon. Caſſiodorus, Angelom. Vvilleramus in Cant. & Cyrillus libr. 4. & 9. de adorat. in ſpiritu & veritate.* Ait ergo Synagoga, nomen CHRISTI, quod tot ſæculis in ſinu patris latuerat, re ipſa tandem exhibitum, & per incarnationem effuſum in vterum virginis, ſed ibi rurſus incluſum principio in alabaſtro humani corpuſculi, & intra limites Synagogæ aliquem mox ſparſiſſe odorem, ſed exiguum & gentibus ignotum. Poſteaquam vero ad crucis ſtipitem contritum vitrum, & ſaccus ille precioſi numiſmatis conſciſſus fuit, per Apoſtolicam prædicationem, toto terrarum orbi diffluxit, & de gratiarum eius plenitudine vniuerſus mundus repletus fuit. *Sic Orig. Honorius & ſupracita. Ambroſ. lib. 1. de Spiritu ſancto cap. 7. & Chriſoſt. homil. 14. in Marc.* Quid dico terrarum orbem? odor eius cœlum, terram, inferos peruaſit. Philo Carpath. Tunc enim
» vere effuſum, cum ſe noſtra mortalitate contexit, vt nos ſua immor-
» talitate donaret. tunc ſe totum nobis per viſcera ſuæ pietatis effudit,
» cum pro nobis vel crudeliſſime mori non recuſauit. ſua enim ſponte
» ſe pro ſalute noſtra deuouit, per ſe oblata eſt ſanctiſſima hoſtia, inno-
» centiſſima victima, immaculatiſſimus agnus, ſacratiſſimum holocau-
» ſtum in ara crucis ſalutiferæ vitæ noſtræ, vt nos à ſempiterna morte
» redimeret. hoc, hoc eſt nomen illud effuſum, ſumma charitas, arden-
» tiſſimus amor creatoris ad creaturam: mortalis venerat, vt nos redde-
» ret immortales: paſſus eſt aliquando qui ſemper eſt impatibilis, ne nos
» ſemper pateremur: mortuus eſt ſemel, ne nos in perpetuum morere-
» mur: deſcendit ad ima, vt nos tolleret ad ſuperna: exinanitus eſt Do-
» minus, vt excellentiſſime dominetur & ſeruus. Quale fuit (quæſo) &
» quantum eſt hoc nomen ſuauiſſimum, mellifluum, planeque cœleſte
» & ſalutare. Lætare mater Eccleſia tanti nominis, tamque ſalutaris ſua-
» uitate referta. (*Nam à Chriſto, dicitur Eccleſia Chriſtiana*) Exulta
» ſponſa diuiniſſimo hoc vnguento perfuſa. Erumpe in gratiarum actio-
» nes. age iam diues, & clama, *vnguentum effuſum nomen tuum dilecte*
» *mi.*] Quid igitur mirandum, ſi tanta inuitatæ largitate, ſi tam ardenti amoris face ictæ & ſuccenſæ Eccleſiæ omnes gentium flagrantes mutuo amore, ad Chriſti prædicationem toto vndique orbe rapido curſu ferantur? Hoc itaque prædicit futurum. nam addit;

IDEO ADOLESCENTVLÆ DILEXERVNT TE] hoc eſt diligent. Vvilleramus;

» *Vnde places teneris, tu dulcis ſponſe, puellis:*
» *Scilicet vna ſalus in te ſanctis animabus,*
» *Quas renouat lauacrum, veſtit ſtola iuſtitiarum.*

Verſ. 4. TRAHE ME] Illæ te diligent, & illarum ardor, meæ flammæ adjiciet incrementum. Tu vero (nam certo id mihi polliceor) mei mi-

ſertus, *Trahes me*: (Imper. *trahe*, Propheticus, ſignificat futurum indicatiuum.) Reſpicit eodem, quo ipſe CHRISTVS cum dixit, *Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me.* [a] (hoc eſt, omnes homines) Et vtitur trahendi verbo, vt ſignificet ſe ſuis viribus non poſſe, niſi Deus attraxerit, gratia ſua præueniendo, & ad liberi arbitrij concurſum ſufficientem gratiam largiendo, quo trahentem voluntarie ſequatur. [b] Item, vt ſignificet paratam ſe non tantum per blanditias duci, ſed etiam per aſpera & maſcula probationum exempla rapi: de quo duplici vocationis ſeu attractionis genere, quod in Eccleſia ſemper viſum, optime hic Aponius, & Honorius. Ille fuſior, & obſcurior eſt, & typis vulgatus: hic in membranis latens, & breuior, & acutior, ſed luculentus, ait ergo Honorius, Da vires poſſe tua ve- " ſtigia per hanc viam ſequi, per quam ad gloriam præceſſiſti: via Domi- " ni eſt, proſpera mundi non † appeti, & aſpera patienter pro eo pati. " Per hanc Viam ipſe ingreſſus eſt ad gloriam. Cùm enim Iudæi vellent " eum Regem conſtituere fugit, cum vellent eum crucifigere vltro ſe " obtulit. Per hanc ſe ſequentibus ire præcepit, dicens: *Si quis vult* " *venire poſt me abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur* " *me*, [c] id eſt, imitetur me. Per hanc viam nemo graditur, niſi trahatur, " vt ſcriptum eſt, *Nemo venit ad me niſi Pater, qui miſit me, traxerit* " *eum.* [d] Deus nos ad ſe duobus modis trahit, duobuſque impellit. Tra- " hit nos promiſſionibus dulcedinis ſupernæ patriæ: impellit nos minis " ignis gehennæ. Trahit nos quoque diuerſis donis: impellit variis fla- " gellis. Sic Moſes traxit populum promittendo Regum diuitias: Pha- " rao impulit verberibus. Quoſdam Deus trahit nolentes (*hoc eſt, an-* " *tequam velint trahi*) cum eos gratia ſua præuenit, inſpirando vt bo- " num velint, volentes ſubſequitur iuuando, vt bonum poſſint. Ergo " gratia eſt, cum præuenimur, vt velimus, donum eſt, cum iuuamur, vt " poſſimus, arbitrium, vtrum velimus ſequi, libertas, ſi ſponte ſequi- " mur, captiuitas, ſi ſequi abnuimus, fragilitas, ſi ſequentes relabimur, " meritum, ſi ſequendo non deficimus, & hoc non nobis, ſed gratiæ ad- " ſcribimus, præmium, æternum gaudium, Vniuerſæ Eccleſiæ per mun- " dum, quæ vnam Eccleſiam Catholicam conſtituunt, *adoleſcentula* " ſunt quaſi nouellæ, quia per baptiſmum & gratiam ſancti Spiritus renouatæ.] POST TE CVRREMVS] non veniam incomitata, ſed mecum accurrent illæ ipſæ adoleſcentulæ filiæ meæ, ſimul *Curremus in odor. vnguent. tuor.*) Verba enim adhuc ſunt Synagogæ, cum me iam ſenio feſſam, culpis vt ætate grauem, miſeratus traxeris, & peccatorum ſarcina leuaris, & quaſi aquilæ iuuentam renouaueris, tunc ego, cum Eccleſiis nouellis, rapido curſu veſtigia tua conſequar. A ſingulari numero (*trahe*) quia eſt vnus Deus trahens, ad pluralem (*curremus*) tranſiuit, quia plures ſunt trahendæ, & attractæ plures curſuræ. Quod factum eſt poſt CHRISTI paſſionem, quando, poſt Iudæorum primitias, plenitudo gentium cœpit intrare.

a *Ioan* 12. v. 32.

b *Vide* D. *Ambroſ. l. de Iſac. c.* 3. *&* D. *Greg. hic.*

† *F. ſcribend. appetere.*

c *Matth.* 10. *v.* 38. *&* 16. 24 *Mar.* 8. *v.* 34. *Luc.* 14. 27.

d *Ioan.* 6. *v.* 44.

In odor. vngv. tv.) in odorem ſanctitatis doctrinæ, legis, Sacramentorum, conuerſationis, & gratiæ Chriſti: hic alliciebat, hic retinebat. Vide ſupra hoc §. eodem v.3.

Introdvxit me rex in cellar.] In penetrale ipſum theſaurorum ineffabilis miſericordiæ ſuæ, & ſapientiæ, & ſcientiæ, & charitatis. Olim ſponſus Iudæis tãtum in figuris & prophetiis abſconditis, iiſdem poſtea idem iam homo factus in parabolis loquebatur, vt audientes non intelligerent: tandem Apoſtolis cœpit clarè myſterium regni cœlorum exponere, &, quæ abſconderat à ſapientibus, ea paruulis reuelauit. Per Moſem ſolummodo in domus veſtibulum ſponſam, ſuam Eccleſiam, introduxerat: nam & ipſi Moſi & Aaron ad *oſtium tabernaculi* loquebatur, ſed Apoſtoli fuere in ipſa *ſancta ſanctorum*, & penitam ſcripturarum, diuinorumque myſteriorum intelligentiam introducti, & cum ipſis, primi illi ex Iudæis conuerſi, hæc eſt Synagoga ſeu Iudæorum Eccleſia, ideo dicit (*me*) ſcilicet ad quam primo miſſus, ad *oues quæ perierant ex Iſrael*: Et per hanc Synagogam etiam introductæ fuere (*in cellaria*) *adoleſcentulæ*, gentium Eccleſiæ. ita fere Greg. Iuſtus, Rupertus, Theodoret. quoque qui notat optime, hanc eſſe rationem ſuauis gubernationis diuinæ, quæ ima, per media, ad ſumma conſueuit perducere. Angelomus. Primus (inquit)
„ aditus domus iſtius, porta fidei: Secundus prouectus, aſcenſus ſpei:
„ Tertius latitudo charitatis: Quartus eſt, perfectio charitatis ad cognitionem ſecretorum Dei. In hunc primum aditum introductæ iam gaudium non capiunt, quid, quando in penetrale intimum admittentur? Iam nunc ait, Exvltabimvs et lætabimvr in te.] adhuc iſta tribuo ſponſæ, Cùm (ait) omnes fuerimus introductæ quæ charitatis cõditio eſt, de ſingularum gaudio gaudium creſcet aliarum, & hoc gaudium, frequens tui memoria, commemoratio, & prædicatio, ſubinde renouabit, augebit. accendetque, vt ſit quaſi continuum mel in ore, ſuauitas in corde, iubilus in mente, quotieſcunque recordabimur (nunquam vero non recordabimur) amoris & deliciarum tuarum. hoc vbera ſignificant. vide ſupra v.2.

Recti diligvnt te) Optime Philo, Iuſtus, Aponius, & Thargum hæc adhuc volunt eſſe verba ſponſæ, aliam vehementis amoris ſui cauſam adiungentis. q. d. Non excæcat me amor, non fallit ratio: mecum ſentiunt, quorum mens recte ſtat; nempe iuſti, qui ſoli ſapientes, qui ſciunt, quam ſuauis ſit Dominus, & quam veræ omnes viæ illius, & qui hoc norunt, ideo etiam te non poſſunt non deperire. Recte, poſt Caſſiodor. & Angelomum, Vvilleramus; *in Paraphraſi*.

„ *——— à rectis rectius amaris.*
„ *Nam niſi te iuſtus perfecte diligit vllus:*
„ *Nec tamen eſt iuſtus, niſi qui te diligit vllus:*

NIGRA SVM) ſicut mulier expetens amari ab eo quem ipſa diligit, quæcumque amori minuendo videntur fore, ea ſolet omni cura vel amoliri, vel negare, vel defendere, vel maiori bono compenſata contendere. Cùm ergo Eccleſia videret externam ſpeciem ſuam poſſe videri deſpicabilem, & ideò etiam poſſe ſibi obiici; quæ tam atra ſit & ſordida, tali indignam eſſe ſponſo; & decipi vano ſui amore, quæ ſponſi ſibi mutuum amorem audeat polliceri. Occurrit, &, ſum (ait) fateor, ſubnigra & fuſca, cute tantum extima manuum & faciei, vt ſolent quæ ruri degunt, & greges minant: verùm (*copula Hebraica vim habet aduerſatiuæ*) facie ſum ſat liberali, lineamentis decoris, & cuncti corporis membris venuſta. cur me ſpernat, ob extrinſecum hunc & deletilem colorem, qui conſcius eſt intrinſecæ formoſitatis? Ille quidem ſimilis eſt *tabernaculis Cedar*: ſed & iſta ſimilis eſt *pellibus Salomonis*. cur ob hanc non amet potius, quàm contemnat ob illam? Ita Eccleſia tam veteris Synagogæ, quàm noua Chriſtianæ fidei; foris intuenti, fuit contemptibilis; penitus noſcenti, amabilis & venerabilis. Synagogæ ſic accommodat Angelomus: In conſpectu veſtro ſum ſimilis gentibus & peccatoribus reputata, quaſi defecerim in viam gen- „
tium: (nam *Cedar* peccatorem deſignat) ſed re vera & iudicio veri Sa- „
lomonis, ſum innocens, & pura, ac pulcra, quia obſequio eius adhæ- „
reo.] Meliùs adhuc Eccleſiæ noſtræ conuenit, quæ multis perſecutionum afflictionibus vexata & quaſi vſtulata, foris ſaltem & in ſpeciem, interiùs tamen ſemper intacta, formoſa, & amabilis permanſit, perſecutionibus gaudens, creſcens, efflorеſcénſque, & in ſuis infirmitatibus glorians, fidei & charitatis pulchritudinem immaculatam retinuit. *Sic Heſychius in libr. 4. Leuit. Bernard. Declamat. ſuper, Ecce nos reliquimus. Beda, Alcuin. Vuilleram. Haym. & Angelom.* hîc.

Versu 5.

FILIÆ IERVSALEM) Caſſiodor. vult eſſe verba Eccleſiæ Chriſtianæ ſeu gentium, alloquentis Iudæos, & optantis cum Synagoga coniungi: ſed plures malunt eſſe verba primitiuæ Eccleſiæ Chriſtianæ, alloquentis nouellas Eccleſias; quæ cum ſponſa currebant, & metuentis, ne vi ac turbine perſecutionum exterritæ, eam auerſentur ac deſerant, quam contemtui viderent ab omnibus haberi. Sequor Aponium & Pſellum, qui de cœleſtis Hieroſolymæ incolis, Angelis, accipiunt, à quibus Eccleſia primitiua poſtulet, ne propter aliquas culpæ deformitates ac næuos, aut afflictionum & Dominicæ virgæ aduigilantis & punientis aſſiduitatem, ſe deſpiciant? Sed ament potiùs, & æſtiment propter dealbationem Baptiſmi ac Pœnitentiæ, & perſeuerantiæ in perſecutionum turbine ac æſtu perferendo.

NOLITE ME CONSIDERARE) Ipſa (inquit) illa decoloratio, Verſu 6.
non tam culpa mea, quàm malitia nata fuit aliena, non imputares, virgini ruſticanæ, pecora paſcenti, ſi ſolib. aduſta cerneretur: cur mihi? quæ & ipſa vineæ cuſtodiam demandatam, dum tueor, & poſtea

deſerto coacta, in hæc cognatorum incidi odia, & perſecutiones. Videtur Hyſteron proteron, ſic conſtituendum ordine ſuo. 1. conſtituerunt me cuſtodem. 2. non cuſtodiui vineam. 3. idcirco exarſerunt in me filij mat. &c. hac ſententia. fidelium cætum per totum orbem ſeruare iuſſa, ſuſcepi, & præ illa, deſerui, quæ priùs commiſſa fuerat ſola, Iudæorum Synagogam (tenebar enim primò ad huius peculiarem cuſtodiam & regimen, vt ex Prophetis CHRISTVS non ſemel docuit.

a Eſai. 5. v. 1. Ierem. 2. v. 21. Pſal. 79. v. 9. Matt. 21. v. 33.

[a] Verumtamen compulit me ipſorum vinitorum Iudæorum inuidia & improbitas, eam derelinquere, & alio me conferre. Cùm viderem eius agricolas filiumfamilias necaſſe, ipſam quoque vineam labruſcas & ſpinas pro vuis, pro dulci vino fel draconum protuliſſe, melioribus vinetis inuentis, vineam illam ingratam mihi peculiariter commiſſam, in qua fueram nata & educta, tanquam alienam, paterno eiecta lare, deſerui. (factum id quando Apoſtoli coacti Iudaica perfidia ſe ad gentes contulerunt, vt hæc omnia Prophetico dicta ſpiritu appareat)

b Orig. hom. priore. Iuſtus, Apon. Angelo. & Vvilleram. Act 13 v. 47.
c Caßiodor. & alij.
d Chriſoſt. in Matt. hom. 3. & Caßiodor. hic.

[b] vagantem, & toto tendentem orbe SOL non iuſtitiæ Chriſtus, [c] ſed perſecutionum, me afflatam DECOLORAVIT. nam FILII MATRIS MEÆ, non ex patre Deo mihi fratres, quem repudiarunt ſe dæmoni in arrogationem dantes, ſed ex matre tantum vterini, nempe gente, ac Synagoga fratres, [d] PVGN. CONTRA ME. omni conatu & contentione inſtiterunt, vt odium & iram, qua in me exarſerant, (hoc ſonat NIARV cum Heth medio) & incanduerant, explere, motis multiplicibus perſecutionibus, poſſent, præſertim illa, de qua B. Lucas Act. 8. in prin. quæ fideles per omnes Iudææ & Samariæ regiones diſperſit. Hæc de fratrum impugnatione valdè graphicè deſcripſit Ieremias cap. 12. à verſ. 6. niſi illa de capite Chriſto potiùs accipienda. Sed, ex Tichonij regula, quæ ad caput præcipuè ſpectant, nouum non eſt ad membra porrigi.

Verſu 7.

INDICA MIHI, &c.) Perſecutionibus ſæuientibus videbatur faciem ſuam atque præſentiam ſponſus ſubtrahere: interdum tamen aliquid conſolationis largiens, iterum quaſi oſtentabat dilectæ. hac oſtentatione ſui, & iterata fruſtratione, flammas amplius in amantis pectore fouebat. erumpit igitur amor flagrantior, & moram omnem exoſus, eiicit ſponſam domo. Sexus & verecundiæ quodammodo oblita, ſtatuit ipſa quærere, procarique. Abſentem, quaſi coram, alloquitur, & petit audiri, & reſponderi ſibi. Grato quodam animi errore, & mentis abalienatione excæcatam iſta apprimè decent. cui vna nunc curatio, reſcire vbi ſponſus verſetur, vt ad eum aduolet, & ſub vmbella dilecti amburentes radios deuitet, & natiuum recipiat candorem. Tot afflictionibus preſſa, tot perſecutionibus agitata Eccleſia cernens à ſolo paſtorum Principe [e] Chriſto remedium exſpectandum, ardet eum reperire: quærit vbi meridietur: non vbi pernoctet. nam Chriſtus tenebras non amat, ſed in clara & orthodoxa Catholicæ luce fidei conquiſcit. [f] Apparet hinc vanitas Donatiſtarum, qui, vt probarent in illo

e 1. Pet. vlt. v. 4 lege Ezech. c. 34. vbi habes de Chriſto vero Paſtore, & de Pſeudo paſtoribus.
f Apon. Iuſt. & Philo hîc, & Auguſt. lib. de vnit. Eccl. c. 14.

ſuo Libyco angulo Eccleſiam latere (vt Caſſiodor teſtatur) hunc verſiculum praua diſtinctione corrumpebant ſcribendo: *Vbi paſcas, vbi cubes? in meridie.* Repugnabant iis Hebræi, Chaldæi, Græci, Latiníque libri, & omnium interpretum vnanimis conſenſio.

NE VAGARI) ſtratagema eroticum, temperatum abſinthio zelotypiæ. Niſi hoc indicas: magnum mihi tibíque periculum creas. Noſti quid diuagatione Dina ſit conſecuta. Coges me viæ terminíque (nam te quærere, certum conſtitutúmque) ad quem tendo, ignaram, huc illuc circa falſorum fratrum (PASTORVM) caulas diuagari, quorum fraudem, inſidias, laſciuiam, petulantiam meritò metuo. Te decet, me non tantum à probro & dedecore, ſed etiam ab omni vagæ turpitudinis ſuſpicione, immunem præſtare. Hoc periculum imminebat Eccleſiæ, quando in membris ſuis varia loca circumiens & fugiens de ciuitate in ciuitatem, verſabatur inter circumſtantia pericula cultus idolorum, quæ reliquerat, [a] & argutiæ ac ſplendoris vanæ philoſophorum ſapientiæ, [b] & hæreticorum maximè metuendæ doloſitatis. [c] & Iudæorum cæremonias traditionéſque iam abolitas & damnatas: qui cuncti ſe ſodales & veros paſtores animarum iactabant, & ab imprudentibus tales cenſebantur, cùm eſſent ſodales diaboli, adulteri, latrones, & Pſeudo Chriſti, non cum Chriſto, ſed cum Meridiano dæmonio in meridie cubantes. Vvilleramus:

a *Valentia*
b *Origen.*
c *Auguſt. ep. ad Vinc. 48. Theodor. Philo. Iuſt. Apon. Honor. h. de Iudæis verò Rupert.*

Et fidei veræ Doctores tu mihi præbe:
Ne mihi quid partis contingat in hæreſiarchis:
Quos cùm multifidis ſcindat diuiſio ſectis,
Se tamen vltores tibi ſpondent, atque ſodales.

HONORIVS, Greges ſodalium ſunt conuentus hæreticorum, ex quibus multi paſſi ſunt, ſed Martyres eſſe non potuerunt. quia charitatem non habuerunt, ſine qua non prodeſt ipſa paſſio.]

TROPOLOGIA.

HONORIVS. Fidelis anima cogitans vbi fuerit, vbi erit, vbi ſit, vbi non ſit: ſcilicet quod in originali & actuali peccato fuerit, quod in tremendo iudicio Dei erit, quod in vanitatibus ſæculi ſit, quod in æterna beatitudine adhuc non ſit, gemens ac tremens dicit: OSCVLETVR ME OSCVLO ORIS SVI. Ac ſi dicat: ille qui in mea carne in dextera patris ſedet, meus aduocatus, iuſtus iudex me de peccatis dolentem, de iudicio ſuo timentem viſitando *oſculetur*, & pace, ſigno amicitiæ, quam proprio ore pœnitentibus promiſit, me conſoletur.] Hoc enim vnguentum clementiæ Chriſti ſeueritate legis, & talione naturæ multo melius atque delicioſius eſt animæ peccatrici. Idem Honor. Bonum vnguentum ad litteram eſt, quod de agreſtibus herbis confectũ exteriora vulnera ſanat: meliùs vnguentum, quod de-

§. 3. VERBA SPONSÆ.
Honorius.
Plura de hoc oſculo videbis, ſi vacat, in Panegyri Mariana noſtra. I.

„ melioribus ſpeciebus confectum, intercutaneum morbum ſanat: op-
„ timum vnguentum quod de pretioſis ſpeciebus, vt de nardo compo-
„ ſitum, internos dolores fugat, vel corpus à putredine ſeruat, vt illud
„ Mariæ in Euangelio, quod ſuper caput Chriſti fudit. Ad ſpiritualem
„ autem ſenſum bonum vnguentum eſt oleum infirmorum, quo infir-
„ mi in Eccleſia vnguntur: melius vnguentum oleum ſanctum, quo Re-
„ ges & Sacerdotes vnguntur: optimum vnguentum chriſma, quo
„ Chriſtiani in regnum & Sacerdotium Chriſti vnguntur. Tropolo-
„ gicè verò bonum vnguentum eſt lex naturalis: *Quod tibi fieri non vis,*
„ *alteri non feceris*, quod placuit Abel, & Enoch & aliis: melius vnguen-
„ tum, lex ſcripta, vt; *Non occides, &c.* optimum vnguentum ſub gra-
„ tia, vt, *Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat.*] Hanc itaque miſericordiam Dei commendat ſponſa, ſimul cum Spiritus ſancti donis quibus iuſtorum animas adornat cùm dicit, QVIA MEL. SVNT VBERA, &c. Nam teſte eodem Honorio; Bonum vnguentum eſt
„ remiſſio peccatorum per Spiritum ſanctum in baptiſmate: melius vn-
„ guentum bona vita poſt baptiſma per gratiam Spiritus ſancti, vt *ſo-*
„ *briè & iuſtè & piè viuamus in hoc ſæculo:* optimum vnguentũ, ſeptem
„ ſancti Spiritus dona, vt Spiritus ſapientiæ, & intellectus, &c. Eleganter etiam & eruditè Philo; *Vbera* ſponſi interpretatur duo teſtamen-

Philo.

„ ta; à quibus lactantur animæ fidelium, lingua atque mente, corde & ore, dum ab iis verba vitæ & veritatis exſugunt, quæ illos ad plenam ætatem, vitámque perfectam perducant. Vberum iſtorum lac præſtat vino cunctiſque liquoribus, quia non ſcaturit ex imo terrenæ ſapientiæ, vel ſæcularis litteraturæ; ſed cælitùs ex alto depluit & deriuatur, inſtar matutini roris & ſerotini imbris. Vnde Moſes lac illud cõmendans clamabat, concreſcat in pluuiam doctrina mea, fluat vt ros elo-
„ quium meum; *Quaſi imber ſuper terram, & quaſi ſtillæ ſuper gramina.*

a *Deut. 32. v. 2.* „ [a] Hæc potio illis eſt ſalutaris, qui *modò geniti infantes rationabiles lac concupiſcunt*, & diuinis reb. intenti, mente & lingua ſacras litteras potant, eáſque in ventrem & cor exſuctas tranſmittunt: & inde amaricati, dolorem & tormina vitæ malè tranſactæ concipientes, pœnitentiæ opera, ſalutarem peccatorum medicinam, aſſumunt. Hic potus nos à mente quaſi alienat, vt Apoſtolos, qui *muſto pleni* putabãtur, [b] vt Prophetam, qui hoc eloquio plenus, factum ſe dicit, velut hominem conturbatum, & qui occupatur à vino. [c] hæc alienatio ſancta eſt. nam *vinum* diſſoluit vana lætitia, ſed *lac* iſtud ſuper omnes humanas delectationes lætificat, tuetur à noxiis, firmat à lapſu, roborat in bono, caliginem mentis amouet, implet Dei & proximi charitate. Vt vbera duo hinc inde pectori affixa, cor ambiunt: ſic iſta duo teſtamenta, ex ſponſi pectore prodeuntia, nobis eius amorem erga animas fideles, quaſi in duobus gazophylaciis, cuſtodiunt. Nonne hæc VBERA MELIORA SVNT VINO? nonne (quod ſequitur) FRAG. VNGV. OPTIMIS? Quid tale voluptuaria ſpirant vnguenta? Vbera illa, vt grauiſſimum peccato-

b *Act. 2. v. 13.*
c *Ierem. 23 v. 6.*
Verſu 3.

rum

rum noſtrorum fœtorem fragrantia ſua ſuperent & exſtinguant, ſpirant nobis, IESV ſponſi noſtri humilitatem, obedientiam, iuſtitiam, clementiam, ceteras virtutes: hoc vnguentum verè Regium, Rege non Perſarum aut Aſſyriorum, ſed Rege cœli & terræ dignum, ſpirat odorem. Hoc vnguntur, hoc olent, qui vbera iſta diligunt, exoſculantur, preſſant. Hoc diffunditur per orbis terrarum fines, per maris ſpacia, per cœli palatia. Neque id mirandum: cùm OLEVM EFFVSVM SIT NOMEN TVVM. O ſponſe. Vt in hunc mundum, per incarnationem deſcendiſti, ſtatim doctrinæ Chriſtianæ, cum ipſo nomine (nam nomen non omen tantum, ſed & præſtatio ac exhibitio vnctionis nouæ & præſtantioris, fuit) ſuauefragrantia ſuoſ omnes ſectatores imbuiſti & perfudiſti. Oleum (ait Honorius) habet ſex inſignia: dicitur miſericordia, & eſt ſignum pacis, & fouet infirmos, & ſanat vulnera, lumen lucernis miniſtrat, & omnib. liquorib. ſupereminet. Hoc CHRISTVM deſignat, qui eſt noſtra miſericordia, & pax noſtra, qui nos infirmos prædicando fouit, vulnera peccatorum per ſua vulnera curauit, ſignis & miraculis lumen præbuit, omnib. ſanctis ſupereminet ſanctitate & gloria.] Erat hoc nomen oleum incluſum in cœlis, & in Prophetis: donec Chriſtus in fidelium animis ſe per doctrinam & gratiam diffudit: ex illo tempore cœpere has olei conditiones animæ iuſtorum & ipſæ quoque exprimere operibus miſericordiæ, & dilectionis, & fidei, & ſapientiæ, & tolerantiæ, inſtar olei aduerſitatib. ſupernatantis. Ideo præcepit ſuis: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.* [a] Ideo Apoſtolus de primis illis adoleſcẽtulis dicebat; *Chriſti bonus odor ſumus:* [b] odor ſaluandis in ſalutem, iis qui amant fragrantiam ſpiritualium virtutum, perituris verò, in mortem, qui vt ſcarabæi roſam, vt amaracum ſues; odêre, ſic iſti odêre oleum iſtud Chriſti. Poſtquam hoc oleũ ſuis Chriſtus impartiuit & odorem vimque ſalutarem animæ perſenſerunt, mira eius ſtatim cupiditate ſunt inflammatæ.

Honorius.

a Matth. 5. v. 13. b 2. Cor. 2. d.

IDEO ADOLES. DILEX. TE) & dilexere tum, & diligent ſemper, quotquot fideles erunt ſponſæ, & dilectionem hanc imitatione, & ſequendo veſtigia odoris, vt fidi catuli & ſagaces, teſtabuntur. Cupiunt animę ſequi, & prehendre, ſed grauat corpus animam, ſpiritus promptus ab infirma carne retrahitur. Quare exclamat miſella anima cõſcia ſuæ imbecillitatis bonum volens, ſed non valens, à ſponſo poſtulat: TRAHE ME POST TE: Rupertus, qui veraciter diligit, & trahitur, & trahi cupit. Ait itaque Da vires vt te per tua veſtigia ſequar. te oportuit multa pati, & ſic in gloriam introire. iter arduum eſt, via difficilis & aſpera: Nõ eſt volentis, neque currentis, ſed tui miſerantis. Nec conuerſio nec perſeuerantia opis eſt noſtræ, ſed gratiæ tuæ. Hæc me attrahat, hortabor, & iuuabo, & te iuuãte adducam mecum comites plures, conabor comitata venire, & ſimul CVRREMVS. feſtinabimus dum tempus habemus, dum dies lucet, ne tenebræ nos comprehendant. IN ODOREM VNGV.

Verſu 4.

TVOR. in fragrãtiam odoris bonorum operum. Vnguenta (inquit Honorius) ſunt varia ſpiritus cariſmata, odor vnguentorum fama bonorum operum.] Sic currens anima perfecta, fit digna coronari, & in thalamo ſponſi collocari. Quare mox ſponſus eam per fidei portam admittens, deducit adſcendentem per gradus ſpei, vſque ad cognitionem ſecretorum Dei, & cubile ipſum proptuariúmque caritatis. primò quidem in illam cognitionem, de qua nũc; deinde & in charitatis plenitudinem, de qua poſtmodum loquetur.[a] *Penetrale* iſtud Honorius rectè interpretatur penum S.S. quoniam in ſacris libris variæ ſentẽtiæ vt vina ſitientibus iuſtitiam propinantur. Cùm enim lectio de Ioſeph legitur, quaſi poculum contra adulterium porrigitur. cùm verò de Iudith ſcriptura recitatur, quaſi poculum caſtitatis propinatur. In hęc cellaria Chriſtus ſponſam introducit, quãdo ei ſenſum aperit, vt intelligat ſcripturas, & quãdo ei myſteria fidei reuelat. Sed & alium ſenſum indicat quem arbitror accõmodatitium, ſed valdè accommodum. Cùm quis de ſæculari vita ad ſpiritualem conuerſationem venerit exſultans dicit, INTRODVX. ME REX IN CELL. SVA, clauſtra quippe ſunt quaſi cellaria quædam, in quibus ſunt multimodæ conſolationis pocula. dum enim conuerſis vitæ ſanctorum leguntur, quaſi quædam pocula iuſtitiam ſitientibus proferũtur, quibus clauſtrales dicunt, *exultabimus & lætabimur in te.* id eſt, corpore & anima gratulamur de tua conuerſione.] Sed (vt dixi) hoc accõmodatitio ſenſu recipi poteſt. vera Tropologia etiam ad ſæcularium animas pertinet, de quibus in genere ſubditur; eo ipſo, quod in cellaria hæc fuerunt introductæ *ab agno qui ſolus poteſt ſignacula libri ſoluere* (ſunt hæc, auctore Honorio, myſteria Incarnationis, Natiuitatis, Paſſionis, Spoliationis inferni, Reſurrectionis, Aſcenſionis, futuri iudicij) mira lætitia fuerunt perfuſæ, EXVLTAB. ET LÆTAB. IN TE, exultaréque cœperunt etiam exterius corpore, operando ea ad quę corporis miniſterio indigebant; & lætitia quadam vehementiore impulſæ cœperũt etiam operari ſedulo, præſtantiora ſpiritus exercitia, orando, legendo, pſallendo, docendo, prædicando. Sed hæc omnia ſuo loco, nempe IN TE) quando & vbi tibi (ſponſe) placebat, hoc eſt, in vnitate Eccleſiæ tuæ, extra quam quicquid fit, tibi placere non poteſt. Sentiunt hoc mecum, quotquot in hæc *cellaria* ſemel ingreſſi, ea non deſeruerunt. Qui biberunt vinum tuum purum putum, meracumque, quod bibentium oculos (vt ait Ambroſius)[b] aperit & facit videre viam rectam, & relinquere vias tortuoſas: nam ad Chriſtum ſolus iuſtitiæ trames poteſt peruenire. Ideo, RECTI DILIGVNT TE. Illi *recti* dicuntur (ait Alanus) qui directè per viam regiam incedunt, non declinantes ad dexteram illecti proſperitate, nec ad ſiniſtram fractі aduerſitate: qui non incuruantur ad mundana amore terreſtriũ, ſed diriguntur ad cœleſtia amore cœleſtium: qui non diligunt Deum propter mundum, ſed propter ipſum Deum. Vel *recti* dicuntur qui altero pede non claudicant. ille altero pede claudicat, qui vtramque virgini-

a *Joſ. c. 2. v. 4.*

Honorius.

b *In Pſal. 118. ſer. 2.*

Alanus.

tatem non ſeruat, corporis ſcilicet & mentis. Illi etiam ſpecialiter *recti* ſunt, qui duo vbera virginis diligendo & imitãdo, ſugunt, id eſt, humilitatem & virginitatem, & ſic eorũ ſpecialiter *uberum memores* ſunt.] Ait Philo; Niſi cordis rectitudinem amabis, fruſtrà vnigenitum amabis. *Philo.* Opprobrium enim peccatorum ſapientia, cor autem rectorum diligit ſapientia. Eſt autem rectitudo continere ſe ab omni ſpecie delictorum, conſcientiam ſuam cum Dei voluntate conformare, eiúſque mandata omnia intẽto corde perficere. Hoc doctrina Eccleſiæ monet, hanc diligunt, qui de CHRISTO, vt decet, ſapiunt: qui ſoli rectorum nomen merentur. Hi ſoli MEMORES SVNT VBER. SVP. VINVM: quia præferũnt hoc diuinæ ſapientiæ ſtudium omni ſæculari ſapientiæ, amplectũtur Gratiæ lenitatem præ legis auſteritate: Hi tam recta electione, ſe *rectos* & veri iuſtíque tenaces oſtendunt. Hi ex animi mente Chriſtum diligunt. Ceterum anima ſic affecta, dum à Deo in ſe ipſam cogitationem reflectit, ſuámque cõſiderat præ illa pulchritudine deformitatem, incipit vereri, ne illam non tam RECTI illi, quàm ceteri adhuc imperfectiores deſpiciant in hoc mundo, imò ne & Angeli cõtaminatam illam & ſponſi amplexu indignam profiteantur. *Verſu 5.* *Honorius.* Honor. cùm fidelis (ait) anima in ſancta conuerſatione deſpecto vultu & humili habitu vtitur, à carnalibus amicis & cognatis deſpicitur, quib. dicit; Vos amici mei, qui vultis eſſe *filiæ Ieruſalem*, id eſt, Eccleſiæ, vobis *nigra*, id eſt, deſpecta pro contemptu mundi appareo, & reputatis me *ſicut tabernacula Cedar*, id eſt, ſicut hypocritas, *qui veniunt in veſtimentis ouium, intus autem ſunt lupi rapaces:* ª qui ſunt tabernacula tenebrarum ſcilicet dæmonum. *a Matt.7.c.15.* Sed in oculis Domini ſum *formoſa ſicut pelles Salomonis*, videlicet ſicut carnes CHRISTI, exteriùs ieiuniis & vigiliis macerata, interiùs virtutibus decorata. Sicut enim pellis eſt mortui animalis, ſic ego ſum mortificata vitiis, & ideo ſum habitaculum CHRISTI veri pacifici. *Verſu 6.* Idcirco vos carnales NOLITE ME CONSIDERARE QVOD FVSCA SIM, in vili habitu, ſed attendite quod hæc cauſa veri ſolis CHRISTI ſubiui, qui cùm eſſet diues, propter me pauper factus eſt, vt me diuitem faceret; qui DECOLORAVIT ME, dum me, à ſecularis ornatus colore, ad hunc habitum permutauit.] Sed ad Angelos iſta referens Ambroſ. Dicit & caro, *fuſca ſum & decora*, fuſca puluere ſeculari, quem certando collegi: *decora* oculo ſpirituali, quo mundi huius puluerem hunc ſqualorémque deterſi. *Fuſca* per vitium, ſed *decora* iam per lauacrum, quo ablui omne delictum. *Fuſca* ſum, quia peccaui: *decora*, quia iam me diligit CHRISTVS: quam relegauerat in Eua, recepit ex virgine, ſuſcepit ex MARIA.] *Philo.* Philo quoque: Nolite me deſpicere ob delictorum meorum nigredines, quoniam circumfulſit me CHRISTVS Sol IVSTITIÆ. & poſtea, facta eſt itaque candore vitæ lucida, quæ antea tota tenebris obducta fuerat.] Non tenebris dumtaxat peccatorum, ſed & afflictionis ac perſecutionũ æſtu afflata fuſcataque. Cuius cauſam ſubdit, quod cùm cuſtodia vineæ

ſiſſi fuiſſet demandata, nec per aliorum culpam ſibi licuiſſet ſtationem illam retinere, propinquorum inſidiis, & furore vaga huc illuc oberrarit. Quàm hoc ſępè accidit animæ fideli, & rebus cœleſtib. amore inhęrenti? vt vi, & inuidia aliena cōpellatur ſortem illam Marię deſerere, & primùm ad Marthę, poſtea tandem ad mundi curas trāsfugere? qua in curatione nequit fieri, quin picē tractans coinquinetur, & fuligine dēſa, de ambitionis & auaritię, vt Aetnę crateribus ſeſe clibano diffundēte, decoloretur. Vidit hoc Honorius: Non Iudæi tantum (ait) nec Pagani, ſed ipſi Chriſtiani, FILII MATRIS MEÆ PVGNA. CONT. ME, mihi detrahendo, quietē ſpiritalis vitæ inuidendo, ad ſæcularia negotia retrahendo, & cùm aliter (diſtrahere) non poſſent, POSVERVNT ME CVSTODEM IN VINEIS, id eſt, lucri gratia præfecerunt me ſecularibus, & ſic VINEAM MEAM NON CVSTODIVI, id eſt, ſpiritualem vitam, obtentu dilectionis proximi, neglexi. Vitę quippe ſingulorum hominum vineæ à ſimili dicuntur. quia ſicut vinea circumſepta eſt maceria, ſic corpore circumdata eſt anima: & ſicut vineæ ſunt palmites fructum ferentes, ſic ſunt in anima cogitationes opera proferentes. In his vineis ſæculares ſpiritalem virum ponunt, dum eum lucri cauſſa ad officium prælaturæ eligunt: ſed ipſe vineam ſuam non cuſtodit, dum ſpiritalem vitam negligit, & curam ſæcularis negotij ſuſcipit.] Quàm prudenter ergo religioſi Conſtitutionibus Ordinis à negotiorum ſæcularium ſuſceptione, & à prælaturis ac dignitatibus arcentur? Norunt, qui oppreſſi gemunt. timent, qui lapſus ſtellarum de cœlo meminēre. Certum præcipitium, ſi ſine malo: periculum magnum ſi bono, ſed lubens & affectans, aſſumeris: ſola fiduciam præſtare poteſt obedientiæ vis, ſi electus vt Aaron, vt Moſes, vt Gregorius, vt ſimiles. Talis hæc anima, periculum vel metuens, vel quid aliis metuendum docens, INDICA) (exclamat) MIHI, (inuiſibilem namque, vt coram, licet alloqui, quem vbique præſentem non ignoro) QVEM DILIGIT ANIMA MEA, VBI PASCAS, VBI CVBES IN MERIDIE, NE VAGARI INCIPIAM POST GREGES SODALIVM TVORVM.) Scis me multis curis diſtrahi, ſcis periculum magnum à ſagitta volante in die, & à meridiani dæmonij inſidiis; velim à te nunquam auelli, ſed non vna tibi ſemper vno loco ſedes, & multi falsò iactant, & de tali hoſpite gloriantur. nollem à talibus decipi, vel traduci. te quoque decet tibi vni ſponſam tuam virginem caſtam aſſeruare. dic ergo vbi te inueniam æſtu curarum feſſa & languens. opus eſt ſpirituum diſcretio, ne quis mihi adulterino nomine illudat. Cùm ſol tentationis feruet carnis libidine, vel auaritiæ æſtu, vel iræ feruore, vmbroſus locus quærendus eſt. hic, Honorio teſte, caſtus eſt animus: & ſicut paſtor ictus meridiano æſtu in opacum locū declinat, ſic Chriſtus ſuos vrgente æſtu tentationis, in caſtis cubat, quos ſua theoria (id eſt, diuina contemplatione) & dilectione ſua paſcit. Sed ſunt multi falſi fratres, in quibus flores aliqui virtutum, ſed nunquam maturi & veri fructus inueniuntur, qui ſodales Chriſti ſe fingunt, ſed non

Honorius. *Verſu 7.* *Honorius.*

ſunt:quia penes illos non CHRISTVS, ſed ſatanas habitat. In quibus
enim *charitas*, quæ *Deus eſt*, non habitat, in his falſitas, quæ eſt diabo-
lus, regnat. Significat itaque verendum; ne dum quærit ſponſum in
veris ſodalibus adorare, vaga, mente decepta, diabolum in falſis fra-
tribus adorare deprehendatur. Philo, Ne vnquam cum hæreticis at- *Philo.*
que ſchiſmaticis, falſiſque Chriſtianis verſari incipiam & admiſceri,
ob idque *greges*, veluti brutorum rationis expertium appellantur.
Viuunt ſine ordine, ſine vera fide & charitate ô quot ſunt greges ani-
malium immodorum, quot ſimulati & falſi Chriſtiani, qui ore qui-
dem fatentur ſe noſſe Deum, vita vero ac moribus [a] aperte negant, vt
inquit Paulus. Hos quærit fugere ſancta anima: hos abominantur iu- *a Tit.1.d.16.*
ſti, ab his declinant recti. Propterea reſpondet ſponſus, SI IGNO-
RAS, &c.

MIXTA INTERPRETATIO, QVÆ EST DE BEATA VIRGINE.

HOc initium ad INCARNATIONIS myſterium refe-
rendum cuncti fatentur, ſed varie accommodant, vt ali- *§ 4. Verſ. 2.*
bi copioſius demonſtraui. ALANVS Canticum (inquit) *Alanus.*
amoris, ſcilicet epithalamium Salomonis, ſpecialiter &
ſpiritualiter ad Eccleſiam refertur: tamen ſpecialiſſime & *Honorius.*
ſpiritualiſſime ad glorioſam virginem reducitur.] Honorius *in* B. MA-
RIÆ *ſigillo*, ſic ſcribit, Glorioſa virgo MARIA typum Eccleſiæ gerit,
quæ mater & virgo exſtitit. Eccleſia, mater prædicatur, quia Spiritu
ſancto fœcundante, per eam cotidie filij Deo in baptiſmate generan-
tur. Virgo autem dicitur, quia integritatem fidei ſeruans inuiolabi-
lem, ab hæretica prauitate non corrumpitur. Ita MARIA, mater fuit *Sic corr.*
CHRISTVM gignendo, Virgo, poſt partum clauſa permanendo.
Ideo cuncta quæ de Eccleſia ſcribuntur, de ipſa etiam ſatis congrue
leguntur. Dicitur ergo OSCVLETVR ME OSCVLO ORIS SVI. Quem
Reges & Prophetæ non meruerunt videre vel audire: hunc virgo non
ſolum meruit videre, ſed etiam in vtero portare, & iam nato crebra
oſcula dare, plurimáque à ſancto eius ore percipere.] Sed melius Ru- *Rupertus.*
pertus hic lib. primo, refert ad conſenſum, quem virgo Gabrieli reſ-
pondens præbuit, quod diſertius adhuc à Guilhelmo explicatum, &
luculentius, inde decerpam. Incarnandus Dei filius ex virgine præmi-
ſit ad eam vnum ex familiaribus ſuis, vt auriculam eius reuelaret, &
arcano, quod abſconditum fuerat à ſæculis & generationibus, reſera- *Sic Corr.*
to, conſenſum & cooperationem eius flagitaret. Quippe nolebat om-
nipotens ſuæ incarnationis miraculum operari in ipſa, non cooperan-
te ipſa, nec carnem volebat ſumere ex ipſa non dante ipſa. Itaque non
tantum ex ipſa carnem ſuſcipere volebat, ſed etiam ab ipſa. Non ſic

olim, non ſic, quando immiſit ſoporem in Adam, vt de corpore neſcientis tolleret, vnde illi mulierem formaret.] Non enim miſſus eſt ſopor in virginem, ſed miſſus eſt Angelus à Deo ad virginem vigilem, vt illam tanti myſterij conſciam redderet. At & hoc parum eſſe iudicauit ad futuræ matris ſuæ gloriam, ſi arcani ſui tantum redderet conſciam, ſed etiam reddidit cooperatricē & miniſtram. Et licet alias ſublimius videatur intus doceri per vnctionem, quàm foris per ſigna: tamen ſublimius fuit & intus inungi, & foris doceri per nuncium: niſi fortè putes ignaram fuiſſe myſterij, quod intus per fidem operabatur. Spiritus ſanctus eam intus vngebat: Angelus aurem reuelabat. Per fidem cooperata, & incarnanti ſe verbo carnis ſubſtantiam de ſua carne, credendo dedit. Quomodo crederet ſine prædicante, aut quomodo prædicaret Angelus niſi mitteretur? credidit, vt opponeretur mortiferæ fidei primæ mulieris ſalutifera fides ſecundæ. Siquidem fides Euæ venenum, fides MARIÆ antidotum fuit. Denique per fidem Euæ, quæ mentienti diabolo credidit, mors intrauit in mundum: per fidem vero MARIÆ, quæ Angelo euangelizanti aſſenſit, vita mortem occiſura intrauit in mundum. Tantum valuit ad malum fides Euæ, vt cunctis hominibus mortem propinaret, & tãtum valuit ad bonum fides MARIÆ, vt electis omnibus mortem mortis generaret. Credendo enim concepit vitam noſtram, quæ ait, [a] *Ero mors tua. ô mors.* Quod ſi peccatrici mulieri veraciter dictum eſt, *fides tua te ſaluam fecit:* [b] & fœcundæ virgini dici poteſt, fides tua te grauidam fecit. Notandæ vero & diſtinguendæ in his cauſſæ duæ, operans & cooperans. In emundatione illius peccatricis, emundantis Domini pietas, cauſſa fuit operans: fides vero eiuſdem mulieris, cauſa fuit cooperans. In conceptu virginali, quo Deus concipiebatur, concipiendi virtus altiſſimi obumbrans, cauſa fuit operans, fides vero virginis, cauſſa cooperans.] Quando videlicet paranympho, poſt inſolitam ſalutationem, legationem exponenti Virgo conſenſit. Ille in hanc ſententiam loquebatur, Ecce Dei filius venturus eſt in te, & diuina ſua dignatione ſumpturus de te quod ſibi in perſonam vnitum ſuo tempore offerat patri pro te, & pro omnibus præordinatis ad vitam æternam. Sumpturus eſt plane de te, per quod ipſe mundum reconciliet ſibi: vt in tuo vtero, iuxta patrocinium patris tui Dauid, [c] *Iuſtitia & pax oſculentur*, id eſt, æterna diuinitas & reconciliatrix humanitas in vnam verbi perſonam ineffabiliter copulentur. Tu venienti vnigenito Dei occurre, &, quoniam hilariter dantem diligit Deus, prompta & hilari fide da illi de carne tua victimam reconciliationis humanæ. Illa vero prudens & non incredula, Virgini virum non cogituræ prædicis partum: inſinua etiam pariendi modum, quo modo in meo vtero, ſine diſpendio pudoris, fiet illud ineffabile oſculum iuſtitiæ & pacis. Et reſpondens Angelus, Qui paratus eſt incarnari ex te, oſculabitur te oſculo oris ſui. nempe Spiritus Sanctus oſculum oris eſt CHRISTI; quo oſculatos ſe gaudent, qui dicunt, *Charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris per*

a Oſe 13 d.14.
b Matt.9.22.
Sic leg.
Intellige, efficaciter: nam pro damnatis etiam ſe obtulit ſufficienter
c Pſalm. 84. c. 11.
d Rom 5.a.5.

Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis, [d] Et dicitur in vtero virginis pax oſculata iuſtitiam. Caro CHRISTI *pax* dicitur, quia per eam inter Deum & hominem facta eſt pax: Sicut & peccatum dicitur *mors*, quia per illud facta eſt mors. Denique ab Angelo ratione reddita, Virgo pia facilitate aſſentit, & ait; *Ecce Ancilla Domini. fiat mihi ſecundum verbum tuum.* Prædicis, ô Angele, in meo vtero celebrandum illud ineffabile oſculum Iuſtitiæ & pacis; quod vt fiat polliceris, quod vnigenitus Dei filius dignabitur me oſculo oris ſui. *Ecce Ancilla Domini.* Ecce ad ſuſcipiendum hoc ſuauiſſimum oſculum parata ſum. *Oſculetur me oſculo oris ſui*, ſecundum verbum tuum. Vide fidem, qua, ſecundum verbum Angeli, ſaluo pudore, ſe VERBVM parituram credebat. Vide deſiderium, quo promiſſum partum mente flagrantiſſima exoptabat. Dixit, & obtinuit, quia mox VERBVM caro factũ, & oſculo potita MARIA tanta ſe delibutam ſuauitate ſenſit; vt corde iubilans, lingua exultans, rationem deſiderij prioris, & gaudij præſentis breuiter exprimens, dicat, QVIA MELIORA SVNT VBERA TVA VINO FRAGRANTIA VNGVENTIS OPTIMIS. ALANVS qui hæc tribuit ſponſo; Ad litteram (ait) poſſumus hæc referre ad naturalia vbera virginis de quibus dicitur in Euangelio, (Lucæ vndecimo) *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.* Quæ delectabiliora, quæ meliora, quam illa vbera, quæ propinauerunt lac CHRISTO, non ex libidinis fœditate, ſed virginitatis fœcunditate? Talia optabat CHRISTVS vbera, à tali vbere lac ſugere, quod non ſaperet carnis lubricum, ſed virginitatis antidotum. FRAG. VNCV. OPT. quia quod faciunt vnguenta odore, hoc faciunt vbera virginitatis integritate. Fuerunt in virgine duo exemplaria bene viuendi, caſtitas & humilitas, quas nobis in exemplum propoſuit. Quibus quaſi quibuſdam vberibus fidelium populum, tanquam mater filium lactauit. Hæc propinant vinum æternæ delectationis & mel iocundæ quietis.] Sed hoc litteræ non innititur. Ideo, vt & *vbera* ſponſo competere ſcias, & ſuauitatem eorum percipere valeas, perpende ſequentia Ruperti; In Iſaia loquitur ipſe Deus; [a] *Audite me domus Iacob & reſiduum Iſrael, qui portamini à meo vtero, qui geſtamini à mea vulua. vſque ad ſenectam ego ipſe, & vſque ad canos ego portabo.* Ergo & *vbera* recte dicitur habere, quæ Pſalmiſta non ignorans dicebat, *Si exaltaui animam meam, ſicut ablactatum ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea.* [b] Quid ergo per *vbera* eius, niſi dulcedinem eius rectè intelligimus? Et quid eſt, dulcedo eius, niſi SS. Talis dulcedo pulcre in duo vbera diſcernitur, quia duo ſunt data eiuſdem S. S. Alterũ datum eſt in remiſſionem peccatorum, cuius videlicet dati vbere, nullus ante hanc B. Virginem lactatus eſt ſanctorum antiquorum. Alterum datum eſt in diuiſiones ſiue diſtributiones diuerſarum gratiarum, quo videlicet vbere lactati veteres ſancti, & prophetauerunt, & multa miracula operati ſunt. Vtrorũq; huiuſcemodi vberũ lætificata dulcedine

Verſ. 3.

a Eſa. 46. a. 4. Rupertus.

b Pſal. 130. a. 2.

„ ineffabili; dum concipis, ô virgo beata, dum tibi fit ſecundum hoc
„ verbum Angeli; *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi*
„ *obumbrabit tibi*: quibus duabus clauſulis iam dicta ſignificabâtur duo
„ data eiuſdem Spiritus ſancti, quid aliud diceres, niſi?

„ MELIORA SVNT VBERA TVA VINO FRAGRANTIA-
„ VNGVENTIS OPTIMIS.) & poſtea. Optima namque *vnguenta*
„ ſunt chariſmata hæc, ſermo ſapientiæ, ſermo ſcientiæ, fides, gratia ſa-
„ nitatum, opera virtutum, Prophetia, diſcretio ſpirituum, quæ qui
„ habent, boni odoris ſunt, & ſuauiter fragrant, ſicut vnguentum opti-
Honorius. „ mum.] Honorius addit, non eſſe friuolum, ad litteram accipere, quod B. Virgo chariſſimum filium ſuum optimis vnguentis ſæpe perunxerit. Mihi id non admodum veriſimile, in paupertatis tam ſtudioſis: & quid opus? Nonne ſubdit ipſamet virgo de filio, OLEVM EFFVSVM NOMEN TVVM. Quia (ſic Rupertus) proceſſit de ſecreto ſubſtantiæ *Rupertus.*
„ Patris verbum fortitudinis eius, cum ſuauitate miſerationis. Clarius
Guilhelmus. „ Guilhelmus, Solemne eſt (ait) in S.S. per *oleum* gratiam ſignari. Quid
c *Pſal.* 44. *a.* 3. „ ergo eſt *oleum effuſum*, niſi gratia diffuſa? *Diffuſa eſt gratia in labiis tuis*,[c] ad perſonam eiuſdem incarnatæ ſapientiæ dicitur. *Labia* eius
„ Apoſtoli, in quibus poſuit ſaluberrimum verbum prædicationis, &
„ per quos ſuauiſſimum oſculum reconciliationis mundo porrexit. Per
„ ipſos facta eſt diffuſio gratiæ, id eſt, *effuſio olei*, quo vngerentur omnes
„ prædinati ad vitam æternam, & dicerentur à CHRISTO Chriſtiani.
„ Illud *vnxit Deus præ conſortibus ſuis*. hoc labia ſponſi oleum nominis
„ effuderunt, quando Apoſtoli gratiam notitiæ CHRISTI extra fines
„ Iudææ, in qua eatenus notus erat Deus, prædicando per omnes gen-
d *Eſa.* 10. *F.* 27. „ tes diffuderunt, vt etiam in gentibus impleretur illud Iſaiæ,[d] *compu-*
e *Eccleſ.* 40. *A.* 1. „ *treſcet iugum à facie olei*. de quo ſcriptum eſt, *graue iugum ſuper filios Adam*[e] à die exitus de ventre matris eorum, vſque ad diem ſepultu-
„ ræ in terra matre omnium. Hoc *iugum* non ſtatim aufertur, ſed le-
„ uius fertur, & *computreſcit*, id eſt, paulatim langueſcit atque decreſ-
„ cit, donec ſuo tempore penitus auferatur, & plenitudo libertatis filiis
„ vnctionis tribuatur.] ALANVS, qui hæc verba Chriſto tribuit, ad fa-
„ mam S. Sanctiſſimæ virginis reſpiciens ſcribit, Cuius nomen præco-
„ natur mundus, niſi virginis huius? Cuius laus celebratur in ore populi
„ fidelis, niſi virginis matris? cuius humilitas nobis proponitur in exem-
„ plo, niſi virginis MARIÆ? Cuius virginitas nobis datur in ſpeculum,
„ niſi virginis incorruptæ? Et eleganter fama & gloria nominis eius, oleo
„ effuſo comparatur. Oleum eſurientem reficit, ægrotantem ſanat,
„ membra defatigata mitigat, odorem parit, flammam nutrit. Sic & in
„ laude virginis reficimur, exemplo eius ad virtutum medicamina inui-
„ tamur, aduerſitatibus feſſi eius patientia recreamur, vitæ eius forma
„ illuſtramur. Nominis fama diffunditur, & non ſolum *oleo*, ſed & oleo
„ effuſo, nomen eius comparatur. Quia ſicut oleum effuſum magis re-
„ dolet, ſic quanto magis nomen virginis dilatatur, tanto magis gloria
augetur.]

augetur.] Si tale nomen matris, quale filij, à quo fama nominis matri? Ideo pergit Deipara, pendente adhuc infantulo ad vbera, ſed futuræ glorificationis eius conſcia, conſiderare, vt iam ſedentem ad dexteram patris, & ex toto orbe per diſcipulos corpus Eccleſiæ congregantem, eum alloqui, Prophetico ſpiritu prædicens implenda, vt iam impleta, propter certitudinem futuræ impletionis. IDEO propter hanc gratiæ *Ex Guilhel.mo.*
tuæ diffuſionem, ADOLESCENTVLÆ (ait) DILEXERVNT TE. "
Sunt quædam animæ, præ amore ſponſi cœleſtis, à ſuo & mundi amo- "
re penitus mortuæ: ſicut erat anima Pauli, qui dicebat, *Viuo ego iam* "
non ego, viuit vero in me CHRISTVS. [a] Et item, *Mundus*, inquit, *mi-* " *a Galat. 2. d.2.*
hi crucifixus eſt, & ego mundo. [b] Plane hæc anima reliquerat patrem & " *b Galat.6. d.14.*
matrem, & adhærebat ſponſo ſuo, & erant duo in ſpiritu vno. Vnde "
& dicit, *Qui adhæret Domino, Vnus Spiritus eſt.* [c] Tales animæ ſacri & *c Ge.2.d.24. & Matth.19. a.5. & 1.Cor. 6.d.17.*
ſpiritalis connubij pacto ſunt coniunctæ regi tanto, & ideo *Reginæ*
vocantur poſtea, *Sexaginta* [d] *ſunt Reginæ, & octoginta concubinæ, &*
adoleſcentularum non eſt numerus. Sunt autem & aliæ animæ, caſtæ *d Cant.6.B.7.*
quidem, quia nullum alium præter ſponſum admittunt, & fœcundæ, quia aliquando ſponſum ſuſcipiunt cordis thalamo, ſed quia adhuc ſeipſas vel mundum, paulo immoderatius occupatæ, non ſatis exuerunt, indignæ ſunt quæ ſolemni illo ritu, & dotis dictione, Regi *iuſtæ* *Verſ. 3.*
vxoris loco ſint, aut *Reginæ* vocentur, Sed *concubinæ* dumtaxat. Aliæ denique ſunt animæ rudes adhuc & inexpertæ, ſed tamen iam adhærentes, & deputatæ ſponſo, & ideo ad bonum iam habiles & idoneæ. hæ ſunt *adoleſcentulæ*, in Reginas vel concubinas tandem aſſumendæ, vel fornicaturæ & repudiandæ. Fornicationi ſe dabunt, non modò, quæ ſtatim ſponſum deſerunt, ſed & illæ, quæ deſidiæ, & ſocordiæ ſe tradunt. Sic enim tepide incipiunt diligere, quod genus eſſe fornica- *e Apoc.3. d.16.*
tionis docet qui dixit; Vtinam [e] *calidus eſſes aut frigidus: ſed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo.*] Sed tamen comparatione MARIÆ, nullæ ſunt Reginæ. Eleganter (ait Alanus) reſpectu virginis ma- "
tris aliæ virgines (*ſic legendum*) adoleſcentulæ dicuntur. quia hæc ma- "
ter, hæ filiæ: hæc regina, hæ famulæ: hæc patrona, hæ adoleſcentulæ: "
hæc magiſtra, hę diſcipulæ] Alias tranſeunt in reginarum ſortem, quæ "
exardeſcunt in ſponſi amorem, & diffuſo illo oleo, præ participibus copioſius ſunt inunctæ. propter quam plenitudinem decuit MARIAM Deiparã prædicere, quod ſequitur, Sat ſcio, Trahes me poſt te: Nam cum audis TRAHE ME POST TE, ſcito ex idiotiſmo futuri vim latere in Imperatiuo illo. Non ſic tempore legis, non ſic; non audebant tum adoleſcentulæ, animæ imperfectiores, oſculum petere, imò nec audire ſponſum. Stabant longe & Moſi dicebant; *Loquere tu nobis & audiemus. Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.* [f] Nondum *f Exod.20.c 19.*
quippe *oleum* erat *effuſum*, ſed poſt effuſionem, iam diligunt, iam coram ſe ſiſtunt, iam ruunt in amplexus, non Reginæ tantum, ſed & *ãdoleſcentulæ*; ſecutæ Reginam Reginarum. Quæ præcedens meritis, &

præeuns exemplo, *Trahi* ſe poſtulat, vel trahendam potius ſignificat. Sed quando? Rupertus ingenioſe accommodat ſolemni feſto VISITATIONIS & feſtinationi in montana Iudææ: poteſtis inde petere. *Honorius.* Honorius breuiter refert ad ASSVMTIONEM in cœlum, Dicit ad „ filium, *Trahe*, ſcilicet ad exercitium virtutum. MARIA non didicit „ à filio ſuo cœlos creare, ſed humilitate & manſuetudine radiare, vt *a Matth. 11. D. 29.* „ dixi: *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.*[a] Ideo tracta eſt poſt „ CHRISTVM in cœlum.] Sic ille duas inſinuans interpretationes, vnam de imitatione virtutum, alteram de Aſſumptione in cœlum. Prior illa eſt aptior connexioni, & magis Hiſtorica; rationi temporis conue- *Guilhelmus.* niens; & progreſſibus Eccleſiæ ſimilior. Sed Guilhelm. qui vult temporis aut ordinis nullam in hoc Cantico rationem haberi, pereleganter accommodat Aſſumptioni in cœlum, in hunc modum. filium de morte triumphantem & in cœlum aſcendentem gratulabunda alloquitur: *Trahe me*, inquiens, *poſt te*, ô mi dulcis IESV, ô gloria tuæ matris IESV. redis nunc ad patrem, trahe me poſt te matrem. vt videat pia mater charitatem quam habes ex patre. Vt mutuam vicem reddas matri, quæ pro tempore meis vberibus pauit te, nunc deliciis diuinitatis tuæ paſcatur à te. Lacte meo potaui te, & quibus potui cibis alui, in diebus humilitatis tuæ: nunc, quod potes, *inebria me ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ* pota me. Nec ait, *trahe me tecum*, ſed, *trahe me poſt te.* quo caritatem ſuam erga genus humanum clariſſime manifeſtat. Non petit cum filio cœlum aſcendere; quia licet multo tædio in terris afficiendam ſe ſciret abſente filio: ſua tamen Eccleſiæ commodis poſtponebat, & nolebat adhuc rudi deeſſe, ſermonibus ſuis de myſterio incarnationis plenius informandæ, & exemplis ad ſpiritualem profectum excitandæ. Sic Guilhelm. ſecutus, diſtinctionem illam, *Trahe me poſt te*: quam oſtendit §. 1. minus eſſe pro- „ bam: licet etiam illam ſequatur Alanus, his verbis, Nota quod ſicut „ virgo glorioſa deſiderauit CHRISTI aduentum in carnem, ita omni- „ bus votis optauit venire ad ipſum poſt aſcenſionem: Vt ſicut cum fi- „ lio fuerat peregrinata in terris, ita cum eodem regnaret in cœlis.] ſed cur vtitur *trahendi* voce? norat deſiderium quod ſibi commiſſo Iohanni, quod Apoſtolis reliquis, quod toti Eccleſiæ erat morte ſua relictura. Sciebat animo ſaltem (vt de B. Martini diſcipulis legimus) dicturos, Sic nos mater deſeris: ſic filios deſolatos relinquis? cui nos commendas? Mane nobiſcum. nimis adhuc eſt neceſſaria gregi nouello præſentia tua. Iam animo motus illos miſericordiæ miſericors mater ſentiebat, qui velut brachiis, migrantem in cœlum animam erant retenturi. Vellet eſſe cum filio, nollet filij membris auelli. coarctaretur nimis, & quid eligeret, ignoraret. Nam & eſſe cum filio illi multo melius, permanere autem in carne adhuc videatur neceſſariũ, propter filios. Ideo & permanſit in carne poſt filij aſcenſionẽ, ne mẽbris deeſſet, & tandem in cœlum aſſumta fuit, ne diutius à filio abeſſet. Interea

currebat filij veſtigia imitando, & alios poſt ſe trahebat, attracta odore virtutum & chariſmatum filij. hoc pollicetur, POST TE CVRREMVS IN ODOREM VNGVENTORVM TVORVM. *Curremus*, ait Cardinalis Iohann. Hailgrinus, veloces ſequendi deſiderio: curremus, fortes in fide; curremus tanquam leues & agiles. Sicut dicit Apoſtolus ad Hebræos, [a] *Deponentes omne pondus & circumſtans nos peccatum: per patientiam curremus propoſitum nobis certamen, reſpicientes in authorem fidei & conſummatorem* IESVM, *qui, propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucem, confuſione contempta.*] curremus hilariter (*Sic Guilhelm,*) ad officium prædicationis, & quod à te nobis pleniſſime inſinuatum eſt, quaſi ſaluberrimum antidotum propinabimus, curremus (*ſic Honorius*) virtutum tuarum exempla imitantes. Alanus, *Curremus*, non ſtabimus delectatione in via mundi, ſub vmbra ſæculi, aut phantaſia terreſtris oblectamenti, ſed *curremus* bene operando, de virtute in virtutem aſcendẽdo. *Curremus* per ſtadium, vt perueniamus ad brauium, *tracta*, id eſt, imbutæ fragrantia ſpiritualium donorum, quibus nos ſpiritualiter vngis, quæ dicuntur *tua*, quia à te ſpecialiter data.] Quo fructu (virgo ſacratiſſima) ſic curres? Introducet me, hoc enim valet in prophetia præteritum: INTRODVXIT ME REX. non ſinet me currere, æſtu ſitique enectam, ſed refocillabit liberaliſſimè. nam de potioribus bonis ſuis reficiet. *cellaria* plerique omnes interpretantur, cœleſtis regni æterna gaudia. Sic Hailgrin. ſic Honor. ſic Guilhelmus, qui accuratius in hanc ſententiam, Rex (ait) cui vos, ô filiæ, nubere volo, vt ſitis *reginæ nobiles adſtantes à dextris eius, in veſtitu deaurato, circumdatæ varietate*, gratiam mihi pro gratia reddidit. Ego prompta fide, hilarique deſiderio eum olim introduxi in cubiculum vteri mei, vt humanæ ibi ſubſtantiæ vniretur, eumque iam incarnatum, & natum, piis brachiis ſæpe ſuſpendi ad vbera mea, imbuendum lacte meo. porro ipſe reuerſus in regnum, non fit meorum immemor officiorum: ſed aſſumptam de terris *introduxit me in* cœleſtia *cellaria ſua*, inebriandam vino iocunditatis ſuæ, quod lætificat & inebriat Angelos: officioſiſſimam olim nutricem carnis ſuæ, fœlici nunc viciſſitudine remunerat in deliciis diuinitatis ſuæ] reſpiciunt ergo hi ad gloriam Aſſumptionis. Eodem modo fere Alanus exponit, in hæc verba, Eleganter nomine cellæ vel cellarij ſignificatur proprietas cœli. quia ſicut in cellario reponuntur vina quæ hominem ſatiant, & inebriant, & à curis ſæcularibus ſeparant: ſic cœleſtis beatitudo beatos ita inebriat, quod ſolitarios reddit, & omnino ab amore terrenorum ſecludit. Vnde in Pſalmo trigeſimo quinto legitur, *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Vt ſicut aliquis exiſtens in cella, vt ſolitarius eremita ſecluſus eſt à ſtrepitu ſæculi: ita aliquis exiſtens in cœlo à tumultu mundi. Vel per cellaria intelligitur repoſitio theſaurorum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei. Sicut enim in cellario reponuntur ſeruãda: ſic apud glorioſam

Hailgrinus. *Hebr.12.a.1.* *Guilhelmus.* *Honorius.* *Alanus.* *Guilhelmus.* *Alanus.*

virginem (tanquam ſpirituale cellariũ) ſunt ſecreta ſapientiæ & ſcientiæ Dei.] Sed magis placet vt conſentaneum ſeriei & tempori, nõdum

Rupertus.

» agi de cella illa vinaria vltima, ſed de priore, de qua Rupertus tandem
» accepit, his verbis, Et quæ ſunt illa CELLARIA Regis Dei? Nimi-
» rum ſacra myſteria, quæcunque continẽtur in ſcripturis ſanctis. Nam
» iſta cellaria pretioſa ſunt, meliora cellis aromatum, & argenti, & auri,
» & odoramentorum & vnguenti optimi, & omnibus apothecis regiæ
» ſupellectilis, theſaurorúmque vniuerſorum, quales habere potuerũt
» Reges terrarum, & ille præcipue temporalis Rex Salomon. In *cellaria*
» SVA, inquit, non qualiſcunque *Rex*, ſed Rex cœli & terræ *me intro-*
» *duxit*. nihil enim à me abſcondit, ſed omni dulcedine ſua (*hoc eſt ſa-*
» *pientia & doctrina ſua*) me inebriauit. Qui enim *Verbum* ſuum quod
» erat, & eſt in corde ſuo, mihi totum infudit; *quomodo non etiam cum*
» *illo mihi omnia donauit*? Non enim introductio qualiſcumque hæc de-
» bet intelligi, ſed introductio cum iure poſſidendi: ſicut ius eſt, ſpon-
» ſam legitimam, cum tabulis matrimonij in † dotem ſuam introdu-
ci.]

Sed cor in domum.

Nonne hæc lætitiæ iuſta cauſa? Nonne merito ego, & quotquot mecum introducentur, omnes; EXVLTABIMVS ET LETABIMVR IN TE? geminatio idem ſignificantiũ verborum vehementiorem animi ſenſum deſignat. IN TE, propter te, per te, introductæ & compotes factę deſiderij noſtri, ſaturatæ deliciis eloquiorum tuorum, ea retractantes commemoratione frequenti, MEMORES VBERVM TVORVM, quæ dulciſſimo conſolationis & doctrinæ lacte turgentia labris ſitientibus immulgebis, & paſces me, mecumque ceteros, qui ad me Miſericordiæ matrem à facie afflictionis ſuæ confugient: quæ vbera tua ſunt & fortiora vino (SVPER VINVM) afflictionum vitæ huius totius, de quo vino ſcriptum: *Oſtendiſti populo tuo dura, potaſti nos vino compunctionis*. [a] de quo vino mirrhato tuo, & quaſi cum felle mixto, tuos ad tempus potari diſpenſatorie permittis: quod vtique niſi cum lacte vberum tuorum miſceretur, præ ſua amaritudine, vel non, niſi cum magna difficultate guſtaretur. Dulcius etiam eſt omni vino legis veteris, & cuncto vino, quod præbent vineæ Sodomorum & ſuburbana Gomorrhæ. Super humanam gloriam, ait Honorius: & ſuper omne quod in hoc ſæculo dulce videtur, ait Rupertus. Quare nec mirandum ſi quotquot memores ſunt horum Dei vberum illi ſapiant: nec enim vlli ſapientes niſi qui iuſti, nec vlli iuſti, niſi qui ſponſum diligunt. Nã addit, RECTI, ſoli & omnes recti. DILIGVNT TE. Non omnes diligunt te, quia nec omnes ſe diligunt. Nam ſi diligerent te, diligerent vtique ſeipſos, & accurrerent ad vbera tua. Nam qui ſibi nequam, cui bonus? Nunc autem diligendo iniquitatem oderunt ani-

Guilhel. iſta ſic B. Virginis vberibus accommodat. quia vult eſſe verba adoleſcentularum, conſentit Alanus.

a *Pſal. 59 a. 5.*

» mas ſuas. Itaque *recti* ſoli, & ſe prius per odium iniquitatis diligentes,
» *diligunt te*: & hi ſoli fructuoſe veniunt ad te. Porro eos qui diligũt lac tuum & non te, (*hoc eſt, amãt te propter ſe & cõmoda ſua non propter te*

& honorem tuum) quantumlibet adulentur tibi, repelles eos ab vberibus conſolationis tuæ.] Hæc Guilhelm.

Vtiliter etiam Rupertus; *Recti* ergo, hoc ipſo quod recti ſunt, quod non inuidi, imò beneuoli ſunt, *memores vberum tuorum diligent te.* Quis fructus dilectionis huius? quæ merces, aut quod præmium? Abundantia. dicit enim Spiritus ſanctus in Pſalmo; *Rogate quæ ad pacem ſunt Ieruſalem, & abundantia diligentibus te.*[a] Cuius rei *abundantia diligentibus te*, ô ſancta *Ieruſalem*, niſi eius quæ diligitur in te? Tale eſt bonum tuum, bonum videlicet à Deo datum; vt quiſque diligendo facere poſſit, & faciat eſſe ſuum. Diligendo ergo in te, quod mater es Domini; fidelis anima, & ipſa mater fit. *Ipſe enim meus*, inquit, *& frater, & ſoror, & mater eſt, quicumque fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt.*[b] Cuius videlicet paternæ voluntatis, ſi ſummam quærimus, credere, & ſperare, & diligere eſt. Non ergo paruo pro præmio, habendo fidem *recti* ſumus, habendo ſpem *memores* ſumus, habendo charitatem te *diligimus.*] Illud etiam notari velim Nyſſenum & Theodoretum, item Guilhelmum, Honorium, Rupertum, Alanum & Hailgrinum: qui volunt hæc ab adoleſcentulis in laudem ſpõſæ decantari, neceſſario cenſuiſſe, ſolos illos qui recti ſunt Deiparam MARIAM diligere, & ſolos qui illam diligunt rectos eſſe.

Rupertus.
a *Pſ. 121. B. 6.*
b *Mat. 12 D. 50.*

Dixerat hæc omnia Dei genitrix cumulata gaudiis: Sed, vt rerum omnium viciſſitudo fuit ſemper optima, nunc ſignificat, ſibi nec merendi occaſiones, nec patientiæ laudem defuiſſe. Ideo in hoc Cantico triſtia lætis admiſcentur: & amolitur B. Virgo hominum inſipientium obiectionẽ: Quî fieri poteſt, vt te filius diligat, cùm multis te mœroribus premi, & aduerſitatibus agitari permiſerit, toto vitæ tuæ decurſu? Fateor (ait:) ſed in hoc ipſo amor eius eluxit, *qui certamen forte dedit, vt vincerem.*[c] Nemo *coronatur, niſi legitimè certauerit.*[d] Sic afflicta, ſic mœrens infuſcata, NIGRA SVM, ſed tolerans, patiens, & vincens, SED FORMOSA.

c *Sap. 10. B 12.*
d *2. Timo 2. a. 5. Verſu 5.*

De hac cauſa decolorationis diuerſa cenſent Patres: puto ad omnes doloris & mœroris cauſas, quas toto vitæ decurſu habuit pertinere, ſed cum Ruperto potiſſimùm, ad eas quas habuit initiò ſaltem cùm fugeret Herodem, & poſtea cum crederetur ex fabro genuiſſe. Honorius refert ad paupertatem parentum quibus nata. Rupertus ad ſuſpicionem Ioſeph, de quo ait, volebat occultè dimittere eam ergo, in oculis eius nigra erat, & eſt adhuc in oculis ſiue in ſenſu illorum, qui negant de Spiritu ſancto impregnatam. At illa dicere poterat, & veraciter dicit, *Nigra ſum*, id eſt, prægnans inuenta ſum, & ſecundum opinionem malè videntium *nigra, ſed formoſa*, id eſt, ſalua virginitate à Spiritu ſancto impregnata, & ſecundum fidem rectè credentium caſta & decora. Mihi diſplicet in hac opinione, quod facit Ioſeph non ſatis ſecurum de integritate Deiparæ, qua in re non nimis decorè locuti quidam veterum. Præſtat ſequi ſententiam liberantium[e] hac er-

e *Orig hom. 1. ex var. Hier. in c. 1. Mat. Bern. ſuper miſſus.*

Alanus, ,, ronea ſuſpicione virum iuſtum. Melius cum Alano referretur ad opi- ,, nionem ceterorum, qui quod grauidam videbant, deintegratá crede- ,, bant. Sic erat *nigra* humana opinione, id eſt, corrupta, ſed formoſa rei veritate, hoc eſt, illibata. Decolorata à ſole Spiritu ſancto, non colore mali, ſed calore mẽtali.] Optime Guilhelmus & Halgrinius referũt ad tẽpus Paſſionis, quando morienti filio aſtitit mater doloroſa, & obnubilato ſole, obnubilatus fuit ſplendor & decor, quem hæc Luna pulchrior de Sole ſuo hauriebat. Volũt à Spiritu ſancto hîc exhiberi nobis perſonã virginis matris, quaſi in veſte pulla, contemplãtem acerbiſſimos filij cruciatus, & alloquentem, non Reginas, concubinas, aut adoleſcentulas; ſed quaſdam infelicium pignorum matres infelices; quæ hîc vocentur FILIÆ IERVSALEM, non cœleſtis, ſed terrenæ, quæ Dominum inani miſeratione, tanquam purum hominem lamenta-

a Luc 23. D.28. bantur. quas ipſe idcirco Saluator paullo ante grauiſſimè increpue- ,, rat. [a] Sicut filius non miſerè ſed miſericorditer moriens, hunc indi- ,, gnum & indecorum ſibi luctum dedignabatur impendi: ſic & mater ,, feliciſſima, pio affectu commoriens filio, & quodammodo in ipſo ,, moriens, quia *os ex oſſibus eius & caro ex carne eius* ipſe: Quid (ait) fle- ,, tis ſuper me quaſi ſuper miſeram mulierem, & matrem miſeri homi- ,, nis? *Nigra* nunc ſum, quia oportet me cum filio deſpecto deſpici, &

b Eſai 53 a.4. cum reputato leproſo [b] leproſa reputari. Ille iuxta Prophetam *Sol*

c Apoc.6.D 21. meus, nunc factus *quaſi ſaccus* [c] *cilicinus* in oculis veſtris, & *cui non eſt*

d Eſai 53.a.2. *ſpecies neque decor:* [d] me quoque decet illi conformari: & pullo atratóque reorum habitu aſſimilari, SICVT TABERNACVLA CẼDAR, quaſi aliqua de peccatricibus, ait Honorius.

Rupertus perſiſtit in ſua ſententia de ſuſpicione Ioſeph, & reie-

Halgrinius. ctione ſponſæ, & acutè accommodat. Guilhelmus non benè diſtri- ,, buit. Audite potius Halgrinium, qui egregiè; *Nigra ſum* in apparen- ,, tia & deſpecta, tanquam mater leproſi, *ſed formoſa*, in veritatis exi- ,, ſtentia, & tanquam veri Dei genitrix glorioſa. Nigra ſum, *ſicut taber-* ,, *nacula Cedar:* quia non reputor tabernaculum Regis iuſtitiæ; ſed ſi- ,, cut ceteræ matres, quarum ventres tabernacula ſunt filiorum mœro- ,, ris & tenebrarum; reputata ſum inter *tabernacula Cedar*, quod inter- ,, pretatur tenebræ vel mœreor. Veruntamen ego formoſa ſum, *ſicut* ,, *pelles Salomonis*. Sicut pelles dedicatæ vero Salomoni CHRISTO vero ,, *pacifico*. Nam ſicut illæ pelles arcam typicam continuerunt: Sic ego ,, intra mea viſcera veram arcam cõtinui, CHRISTVM videlicet; cuius ca- ,, ro ſignificatur per *arcam*, cuius anima deſignatur per *vrnam auream*, ,, quæ erat in arca; & Deitas deſignatur in *manna*. Et ſicut *pelles* protege- ,, bant totum *tabernaculum:* ſic ſub vmbra meæ protectionis defendo ,, totam Eccleſiam. Ego quidem ſimilis *pelli rubricatæ*, quia per compaſ- ,, ſionem doloris tincta ſum in paſſione filij. Similiſque quoque *pelli hyacin-* ,, *thinæ*, contemplatione cœleſtium, & amore] Quæſo nonne cõtempta

e Marc. 6. a. 3. admodum erat, cum dicebant, etiam florẽte filio; [e] *Nonne hic eſt faber*

filius Mariæ? Item, [a] *Nonne hic eſt IESVS filius Ioſeph, cuius nos no-* a *Ioan. 6. e. 42.*
uimus patrem & matrem? Item, *Vnde huic ſapientia hæc & virtutes?*
Non hic eſt fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria? [b] quaſi dicant b *Matth. 13.*
fabro vxor digna vilis, deſpicabilis, & vt vocatam fuiſſe D. Hierony- *G. 55.*
mus alicubi docet, *quæſtuaria.* Ad has, & ſimiles contumelias, & mœ-
rores totius vitæ libenter iſta retulerim. Vt & quod ſubdit? Nolite *Verſu 6.*
me considerare qvod fvsca svm: Nolite me contemnere propter
humiles parentes (*Sic Honorius*) aut filij paſſionem, & meam compaſ-
ſionem (*ſic Halgrin. et Guilhelm.*) aut propter totius vitæ varias con-
tumelias, & irriſiones, & Vilipendia; nulla enim hæc mea vel filij cul-
pa meritouè accidere; ſed Qvia decoloravit me sol: dum mœro-
ri, paſſioni & abiectioni ſuæ ſimilem eſſe voluit, iuxta Guilhelm. &
Halgrin. Sed fortè rectiùs; Sol inuidiæ Iudaicæ & æſtus afflictionum.
Vnde ſequitur: Filii matris meæ pvgnavervnt contra me: Iu-
dæi Synagoga, vt ego, matre nati. filium meum méque omni iniuriæ
& vexationis genere afflixerunt. Nec morte quidem filij eorum odia
mortua fuere.

Pugnarunt (ait Rupertus) pugnas verborum, pugnas linguarum *Rupertus. Cui conſentit. Alanus.*
blaſphemantium. prædicarunt illis Apoſtoli & filiũ meum eſſe Deum,
& me Dei matrem, illum de ſpiritu ſancto conceptum, me intactam *Act. 13. g. 45.*
virginem ante partum in partu & poſt partum permanſiſſe. Mihi pe-
culiaris erat cura populi mei, ſed eius improbitas coëgit me hanc cu-
ram alio transferre, & ſic illi quidem Posvervnt me cvstodem in " c *Act. 13. G. 46.*
aliis vineis, vna cum Apoſtolis, quorum vnus hoc Iudæis apertè de- "
nuncians dixit, [c] *Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: ſed quo-* "
niam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ: Ecce conuer- "
timur ad gentes. Sic enim præcepit nobis Dominus: Poſui te in lucem " d *Eſai. 46. B. 6.*
gentium: vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ.] Hoc Iſaias de fi-
lio meo dixerat, [d] & per me atque Apoſtolos filius adimpleuit. Sic me
fugantes, *Poſuerunt illi me cuſtodem in vineis:* id eſt, curam Gentilium
mihi quaſi imperarunt. Non ego illos odio vllo deſerui, ſed illi me ſua
incredulitate repulerunt. Ideo Vineam illam maternam Non cvs-
todivi, quia noluit cuſtodiri. At illi boni fratres, quaſi noua à me in-
iuria accepta acrioribus odiis contra me exarſerunt, & porrò acriùs cõ-
tra me pugnare perrexerunt. Putabant ſi me repuliſſent, nullibi mihi
locum aut receptum fore: Sed, ſicut Agar à Sara eiectam, in ſolitudine
aberraturam. Verum Deus pro vna vinea, plurimas mihi colendas &
cuſtodiendas fuit largitus: quæ omnes cuſtodiam (ait) meam habent, "
& habere deſiderãt, de meritis meis præſumentes, de interceſſionibus "
meis confidentes, & pro huiuſmodi cuſtodia ad me iugiter clamãtes.] "
Sic Rupertus de particularibus totius orbis Eccleſiis: nonne idem op-
timè vſurpemus, de tot Parthenopæis vbíque Sodalitiis, quæ priuatæ
quædam & peculiares ſunt Deiparæ vineæ?

Guilhelmi longè alia eſt horum verborum explicatio: Pugnaſſe

Guilhelmus. Siſte (lector) & hoc dictum pio ſenſu cape. expoſuiſſe comparendo, non parcendo: & offerendo filiũ, quẽ plus anima diligebat, in redemptionẽ generis humani.

ait contra Deiparam Iudæos, quia pugnauerunt contra ſuam propriam ſalutem, eo quòd contra Saluatorem ſuo Pacifico in omnibus rebelles exſtiterunt, & quantum in ipſis erat opus Pacis impediuerũt. Poſuiſſe verò MARIAM cuſtodem in vineis, quia ipſis contra eam vſque ad mortem ſæuientibus, illa ſuam animam poſuit in redemptionem pro multis: & vt multas vineas cuſtodiret, vineam ſuam non cuſtodiuit, hoc eſt, vt multas animas ſaluas faceret, (ſic) animam ſuam morti expoſuit. Animas enim eſſe quaſdam vineas ſpirituales, *quarum pater* æternus *agricola*[a] *eſt*. botros habent ſuauiſſimos. ex quibus exprimitur vinum exultationis & confeſſionis: alioquin vua earum, *vua fellis*[b] *& botrus amariſſimus, fel draconum vinum earum, & venenum aſpidum inſanabile.*[c] Sed vt verum fatear, quantumuis iſta acuta & pia ſint, longè tamen accerſita videntur: malo ſequi Ruperti ſententiam.

a Ioan. 15. a. 1.
b Deut 32 e. 32.
c Deut. 32. e. 33.

„ Ceterùm quia Virgo beata cuſtodem ſe dixerat (Sic Hailgrinus) vi-
„ nearum multarum, vt ſciat quis palmes ſit in vite, & quis extra vitem,
„ indicari ſibi petit à filio de ouibus; quæ ſit in grege Domini, & quæ ſit
„ extra gregem? ne tanquam incerta vagetur & dubia, quibus ſuas im-
„ pendat operas.] extra vitem & extra gregem ſunt hæretici: cenſet itaque Halgrinus, B. Virginem à filio petere diſcretionis ſpiritum, quo falſos ſodales iſtos à veris paſtoribus queat diſcernere: ne in illis operam & oleum perdat. Humilitatem Deiparæ hoc non dedecet: quam dubium non eſt etiam quæ poſſidebat chariſmata, humiliter à Deo ſolitam petere. Nam alioquin quid noui peteret, quæ ſe gratia plenam ſciebat. Augmentum dices? fateor. Sed & humilitatis veræ eſt metuere, ne quod ſemel poſſederis, aliqua occulta culpa leui amiſeris. Dicit ergo: INDICA MIHI, quæſo, ô fili, QVEM plus oculis & anima DILIGIT, vt noſti, ANIMA MEA, locum VBI PASCAS, VBI CVBES IN MERIDIE, quo paſtoris officio fungens te cum gregibus tuis ad vitãdos æſtiuos calores meridiani ſolis, conſueueris recipere. Tecum enim ſunt veræ oues tuæ; non autem alienæ. Cùm tuas nouero, alienas nouero, non inuſtas nota caritatis tuæ: & ex illis Pſeudopaſtores quoque cognoſcam. Indica hoc mihi, NE VAGARI, &c. vt certa fiam, quibus ſollicitudinem maternæ cuſtodiæ impendere me velis; ne defatiger vagando & ſectando erraticorum gregum veſtigia; quos falſi ſodales, cæci cæcorum duces, per errorum deuia deducunt.

Verſu 7.

Si quis aliorum quoque ſententias requirat, dabo. Honorius: MARIÆ anima CHRISTVM dilexit, ideo omnia ſecreta patris ei innotuere. Caſtiſſima virgo fuit meridies, de Spiritu ſancto ſplendens & feruens, In quem CHRISTVS declinauit æſtum libidinoſorum, & cubauit in eius humilitate, paſtus eſt in eius caſtitate. NE VAGARI, &c. id eſt, notifica omnibus, quod in me requieueris, ne hæretici dilacerent dicentes; ſi virgo peperit; fantaſma fuit. Et ego vagor per eorum greges, quia in ſecretis & conuenticulis eorum ſum pſalmus eorum] vera hæc ſanè

ſanè & de MARIA & de hæreticis, maximè noſtri temporis Caluinianus, ſed parum contextui commoda.

Rupertus hunc verſiculum accommodat triduo illi, quo Deipara filium in templo remanentem quæſiuit & inuento tandem in templo dixit: *Fili, quid feciſti nobis ſic: Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te.* [a] Fuſus eſt & copioſus Rupertus in hac expoſitione, quam vos malo ex ipſo fonte haurire. *Rupertus.* a *Luc. 2. v. 48.*

Guilhelmus verò aliam init viam, & adſcendit cogitatione in cœlum, vbi ad dexteram patris, poſt gloriam reſurrectionis & adſcenſionis, filius ſedet, & cenſet hanc eſſe vocem piæ matris cupientis diſſolui, & eſſe cum filio. Primò, flagrantiſſimum amorem indicari, quia nō dicit, *fili*, ſed circumloquens, *quem diligit anima mea. Vt* his verbis *exprimatur* (ſic Alanus) amor ineffabilis matris ad filium, quæ illum in Paſſionis articulo non reliquit, cùm in Apoſtolis ardor charitatis defecerit. Ipſa enim CHRISTVM toto corde dilexit, quæ carnem CHRISTI ſic nutriuit & fouit, vt ob amorem carnis eius, ab amore carnis ſuæ ſuſpenſa, neceſſitatibus naſcentis, lactentis, vagientis, creſcentis, omnes cordis affectiones effunderet. Tota etiam anima CHRISTVM dilexit, quia tantus vigor Spiritus ſancti eam adiuuit: vt ad quælibet ſalubria & ſanctiſſima eam confortando in amorem CHRISTI accenderet. Tota denique & tanta virtute CHRISTVM dilexit, vt ad titulum ſuæ laudis ſufficiat, quod mentem eius tanta vis amoris occupauerat: vt fugientibus diſcipulis, oblita ſexus fragilis, ipſa cum lacrymis aſtans cruci, & condolens morienti, animam ſuam pro filio ſuo, etſi minimè poſuit patiendo, tamen expoſuit compatiendo.] Addit Rupertus, 2. Petere ſibi indicari non quomodocunque locum, ſed præſentialiter (ſic loquitur) quaſi dic. Aſſume me, quo aſſumptus es, vt tecū paſcar, tecum cubem, quæ te olim tam deuotè paui, & toties cubitum collocaui. Emiſſus es olim è ſede magnitudinis tuæ, vt mecum eſſes, & mecum laborares: emitte me nunc de carcere ærumnoſæ vitæ huius, vt tecum ſim & pauſem tecum, poſt tantos labores materni affectus. 3. Non addere, quem paſcat aut quos; vt noſtrum exerceat intellectum. quia nō tantum illic ſuos paſcit, hoc eſt, ſanctos Angelos, ſed etiam humanitatem ſuam perennibus delicijs diuinitatis ſuæ. Vnde poſtea dicetur ipſemet paſci inter lilia. Paſcit quà Deus, paſcitur quà homo. 4. addi *in meridie*, quia ibi ſempiterna meridies eſt, ibi iugis feruor diuinæ claritatis eſt, vbi cubat IESVS, vbi quieſcit diuinitati vnita humanitas. Ibi pia mater petebat paſci ab ipſo Deo, paſci cum ipſo homine, & ibi cum ſuo IESV cubare. 5. Sodales eſſe Apoſtolos, qui in gentium diſperſione quaſi vagabantur, Euangelium toto orbe circumferentes: petere autem ſibi in meridiem, ne iam expletis maternis officiis omnibus, emerita & plena dierum, cum Apoſtolis nouum ſubire profectionum & prædicationis laborem iubeatur, cui pares erant ipſi Apoſtoli Spiritus ſancti gratia, & cœleſti luce ſatis illuſtrati.] In hanc ille ſententiam: Sed

quamcumque ſequamur interpretationem vna ſemper difficultas ſe offert. Quo pacto ignara Deipara loci, vbi paſcat, vbi cubet ſponſus, maximè ſi agamus de falſis ſodalibus?

Reſpondeo ex ſententia Ruperti, ipſam quæ *gratia plena erat*, non ignoraſſe locum, ſed ita ſe gerere, quaſi ignoraret, vt adoleſcentulæ, comites, animæ, ſeu Eccleſiæ commiſſæ ipſius curæ, ſponſo reſpondente, diſcerent quod ignorabant. Indicari ſibi petit, quod norat, vt quæ non norant, per ipſam docerentur. Deinde amantium hîc affectus eſt, ſæpius interrogare quod ſæpiùs iam audieris.

Notanda quoque ex hac interrogatione conſuetudo Spiritus ſancti, diligenter indicandi nobis, quàm auidè MARIA filij verba ſemper auſcultarit, & quam diligenter, ſupra omnes mortales myſteria fidei doctrinámque filij maiori quàm ceteri fide, & cognitione obſeruarit, vt colligitur ex D. Lucæ Euangelio, & obſeruatum fuit ab Origene, & D. Bernardo.[a]

a *Luc. 2. v. 19. & 51. Orig. hom. 19 in Lucam. Bern. in ſerm. Signū magnū appar. in cælo.*

Videamus nunc quid filius matri reſpondeat.

ANAGOGIA.

§. 5. *Verſu 2. Honorius.*

SOLVS in hac quod ſciam inueſtiganda diligens fuit Honorius Auguſtodunenſis, cuius vt plurimum ex membranis verba in hoc §. deſcribam: Eccleſia hîc peregrinans, & ad illam patriam ſuſpirans, di-
» cit: OSCVLETVR ME OSC. ORIS SVI, quaſi dicat, Ille qui mihi quotidie
» in ſcripturis loquitur, & gaudia æterna repromittit, ipſe aliquando
» præſentialiter in iudicio appareat, & pacis gaudia proprio ore tribuat,
» dicendo: *Venite benedicti patris mei percipite regnum, quod vobis para-*
» *tum eſt ab origine mundi.*[b] Ad abſentem loquitur, vt maior affectus exprimatur.] Non fruſtrà nec immeritò ſuſpirabat, quæ in valle miſeriæ verſabatur, & ad geminum collem beatitudinis animæ & corporis anhelabat; gnara lac iſtud vbera duo clementiæ & iuſtitiæ Dei fundere, iucundiora cunctis mundi deliciis. hanc ideò cauſam affectus ſui ſubdit dicens: MELIORA SVNT VBERA TVA VINO, delibuta non temporalis aut caducæ aut imperfectæ ſapientiæ, charitatis, & reliquorum cariſmatum ſuauitate, ſed omnium bonorum cumulo, perpetuo poſſidendorum certa fide ſtabilito, coaceruata, quibus ad gaudium & felicitatem nihil deſit, nonne hæc FRAGRANTIA VNGVENTIS OPTIMIS? bona vnguenta ſunt corporis bona, meliora animæ virtutes, optima cœleſtia gaudia. Sciebat non parca manu, ſed ingenti profuſione & liberalitate Dei liberaliſſimi, his bonis ſe non ſolam tingendam, ſed ex capite in barbam Aaron, & in omnem oram veſtimenti, vt oleum ſolet cũcta peruadere, vnguentis diffuſis totam cum comitibus ſuis perfundendam. ſpondere hoc nomen, quo inſignita, à CHRISTO vocata CHRISTIANA, & à diffuſione conſenſúque fidei per orbem totum, CATHOLICA, & à SALVATORE IESV redempta & SALVATA, idcirco ſub-

b *Mat. 25. c. 34.*

Verſu 3.

ditur, OLEVM EFFVSVM NOMEN TVVM, & conatus gratarum anima-
rum pro beneficij tanti magnitudine ardenter amantium, IDEO ADO-
LESCENTVLÆ DILEXERVNT TE.

Spes iſta me fouet, deſiderium excitat, animus eò geſtit ſubuola- *Verſu* 4.
re: ſed nequeo. Tu ſponſe qui potes, & idcirco in cœlum aſcendiſti, vt «
mihi locum ibi præparares: TRAHE ME: de hoc mundo ad cœleſtem «
gloriam, vt te in illa facie ad faciem videam. Nullus viribus ſuis eò po- «
teſt peruenire ſine gratia tua: hanc ſi nobis dederis, & ego, & comites
meæ CVRREMVS IN ODOREM VNGVENTORVM TVORVM. aſcendentes
de virtute in virtutem, & iugum CHRISTI leue alacriter baiulantes, fe-
ſtinabimus per veſtigia tua; nec ceſſabimus, donec in ſpiritualium
gaudiorum ſuauem fruitionem introducamur. Credo firmiter tem-
pus illud futurum, cùm introducet ME REX cœli & terræ de pugna
in triumphum, ET IN CELLARIA SVA, hoc eſt (ait HONORIVS) in om- «
nimodæ gloriæ gaudia; vbi, *qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam ſaturabun-* «
tur ab vbertate domus Dei & torrente voluptatis ſuæ potabit eos.] Tunc
ego cum ſanctis in gloria mihi congaudentibus EXVLTABIMVS ET LÆ-
TABIMVR IN TE, quem nullus nobis amplius auferet, beati erimus
beatitudine tua, glorioſi gloria tua, hæc enim nobis & gloriæ, & bea-
titudinis noſtræ præcipua futura eſt cauſa. Nec vnquam deſinemus
eſſe MEMORES VBERVM TVORVM, quæ ante memorauimus. Nulla
enim obliuio ſubrepit, vbi locus nullus imperfectioni. Illic omnes
te ex animo, & ſincerè diligunt: quia nulli illic niſi iuſti, & perfecti, &
in gratia confirmati, tales autem non forent, niſi te diligerent, nec te
diligerent, niſi tales forent. itaque RECTI tantum DILIGVNT TE.

Nolite Angeli Dei, cœleſtis Ieroſolymæ incolæ, me deſpicere. NI- *Verſu* 5.
GRA SVM deſpecta & vilis, ſi culparum priorum maculas attenditis:
SED FORMOSA, quia pœnitentiam egi, & ſanguine AGNI ſum deal-
bata. Culpæ & ignorantiæ faciunt, vt ſim SICVT TABERNACVLA CE-
DAR. Sed pœnitentia, & ſanguis ſponſi faciunt, vt ſim SICVT PELLES
SALOMONIS.

Alia quoque nigredinis meæ cauſa non minima fuit fratrum meo- *Verſu* 6.
rum inuidia & odium nulla mea culpa contractum. nam illi me
gratis oderunt, & ob benefacta lapidarunt; ſic domo eiectam ino-
pem, & egenam peregrinari coëgerunt, & æſtu perſecutionum va-
riarum torreri. Itaque NOLITE ME CONSIDERARE QVOD FVSCA
SIM, illa me (ſi rem recta ratione reputetis) fuſcedo commen-
dat, non dedecorat: non magis quam militem aduerſo pectore ac-
cepta vulnera & cicatrices dehoneſtant. QVIA DECOLORAVIT ME
SOL, ſtrennuè & fortiter militiæ meæ tempore militantem. fortiter
enim certaui, legitimè certanti laurea debetur. Hoc bellum grauius
& periculoſius fuit, quia ciuile & inteſtinum. FILII MATRIS MEÆ PV-
GNAVERVNT CONTRA ME. omnem lapidem mouerunt vt me loco &
cuſtodia mea deturbarent. Deturbarunt qua potuerunt. nam, qui cor-

pus tantum occidere poterant, mundo expulerunt membra mea, quibus mundus dignus non erat. Vi vita illos euitarunt.

POSVERVNT ME CVSTODEM IN VINEIS, in hominum mortalium congregationibus, dum licuit. Illi me cum meis expulerunt. ſuo malo, meo bono. nam mei, & in meis ego (ait Eccleſia triumphans) meliorem vineam recepi. deſerui vitam caducam, migraui ad immortalem. Simplum deſerui, centuplum conſecuta. hoc promiſerat quem veracem, ſciebam mentiri non poſſe. Credidi, quid mirum ſi VINEAM illam MEAM diutiùs NON CVSTODIVI.

Cùm ſic affligeretur, & anxiaretur à fratribus Eccleſia, interea dum prolongabatur incolatus eius, verita ne commiſſarum animarum aliquæ à falſis illis fratribus, pſeudoſodalibúſque deciperentur, & abducerentur in paſcua venenata; ſollicita, vt mater, filiolos ad vitæ æter-
Verſu 7. næ gaudia perducere, poſcebat à ſponſo, paſtore bono (qui & *Paſtor*, & *Oſtium* vitæ, & Lux, & Veritas, & Via) INDICA tu, qui vt ouem perditam, genus humanum redimeres, ipſe pretium factus: MIHI, quæ hoc gregis totius nomine poſtulo, Indica tu, inquam ipſemet, QVEM DILIGIT ANIMA MEA, & quia diligo, de te, qui me præueniſti amando, præſumo: VBI PASCAS, vbi ſint paſcua tua electa, & pinguia, viridantia herbis immortalibus, amœna floribus nunquam marceſcentibus, vbi alimenta ſunt cœleſtia, dapes nunquam interituræ, nec defecturæ, & VBI CVBES, vbi æterna quiete frueris, & eam tuis gregibus tribuis: Vt eò perueniens tecum cubem IN MERIDIE, cùm in pace (inquit Nyſſenus) ſopita in idipſum, requieſcam in luce vmbrarum experte. *Meridies* enim omni ex parte caliginis expers eſt atque vmbrarum, ſole ſupra verticem lucem ſuam ſpargente. Quo quidem in *meridie* tu cubare facis eos, qui ſub te paſcuntur.] Petit itaque ſibi viam
" oſtendi, quæ ad cœleſtem vitam perducat, vt & ille petebat: *Quid fa-*
" *ciendo vitam æternam poſſidebo?* [a] Petit etiam doceri in quo vera bea-
a Luc 10. c. 26. " titudo ſita ſit, de qua tam diuerſæ ſapientum ſententiæ: ne aberrans per inuia & auia diuortia, veri ignorantia deceptionis periculo exponat animas bonæ voluntatis, comites ſuas, & illæ aggregatæ peruerſis peruertantur, & pro meridiana illa luce, in æternas tenebras incidant. hic ſenſus eſt reliquorum: NE VAGARI INCIPIAM in meis membris, POST GREGES SODALIVM TVORVM. Sequitur.

CAPVT I. SECTIO II. SECTIO. II.

VVLG. EDIT.

Si ignoras te ô pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum, & paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorum. * Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea. * Pulchræ ſunt genæ tuæ, ſicut turturis: collum tuum, ſicut monilia. * Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.

EDIT. LXX.

Niſi cognoueris te ô pulchra inter mulieres, egredere tu in veſti- *Verſ.* 8.
giis gregum, & paſce hædos tuos in
tabernaculis paſtorum. Equa mea
in curribus Pharaonis aſſimulaui 9.
te proxima mea. Quam ſpecioſe
factæ ſunt genæ tuæ, tanquam tur- 10.
turis: ceruix tua, ſicut redimicula
Similitudines auri faciemus tibi 11.
cum diſtinctionibus argenti.

LITTERA.

SI IGNORAS TE) Hebraice eſt, *ſi non cognoueris tibi ô pulchra,* item; *egredere tibi in veſtigia*, vbi Aquila retinuit Hebraiſmum. Quare ſicut manifeſtum eſt *egredere tibi*, non eſſe aliud, quam *egredere tu* vt LXX. vel *egredere* vt noſter, ita quoque crediderim illud, *ſi non cognoueris tibi:* haut aliud eſſe, quam; *ſi non cognoueris tu*: D.Hieronymum autem & LXX. quando poſteriore loco Hebraiſmum omiſerunt, priore vero retinuerunt, ſatis clarè voluiſſe indicare, ſe nō aliter vno, quā alio loco accepiſſe. Neque phraſis iſta, *ſi ignoras te*, pro, *ſi ignoras*, ſimpliciter, linguæ Latinæ legi repugnat: quod nollē vir doctus ſcripſiſſet. Nonne ſic Ennius? *ô Tite tute Tati tibi tāta tyrāne tuliſti.* Terentius? *qui placere ſe ſtudeat bonis.* Lucretius? *Nunc agere incipiam tibi.* æque in his omnibus abundat. At ſi diſplicet talis conſtructio, poteſt ſenſu pereleganti, interrogatio ſumi, pro nota dubitationis, qua contrarium fortius affirmatur. *Si te ignoras*, hoc eſt, Quoniam te non ignoras, qua de re poſt plura. — §. I. VERBA SPONSI. *Verſ.* 8.

PVLCHERRIMA) quid? nonne fuſca? ſed hoc ipſum amanti placeret, cui nigra melichroos eſt, vt ait ille, & næuus ipſe pulcher. Vide Lucretium hanc amantium delirationem graphice depingentem, lib.4.

VESTIGIA.) D.Ambroſ. *de Iſaac cap*.4. vertit, in calcaneis; quod confirmat ſatis vox Græca LXX. noſtro fauet Symmachi verſio. & Hebræum AKEB ſignificat plantæ partem vltimam, quæ calcaneo proxima pulueri veſtigium imprimit. עקב

IVXTA TABERNACVLA) Symmach. ἐγγὺς vt noſter.

Verſ 9.
a *Theocrit. in epithalam. Helenæ. Horat. l. 3. Odar.*
b *De Iſaac ſupra & in Pſal. 118. ſerm. 2.*

EQVITATVI) Scio pulchras mulieres equabus comparari ſolere: [a] non tamen ideo reprehendẽdus noſter, quod *equitatum* vertere maluit. Primo quia videtur etiam Origeni hoc placuiſſe. deinde quia D. [b] Ambroſ. licet ſequatur verſionem LXX. fatetur tamen non de vna equa, ſed abſolute pro equitatu accipiendum. Denique Hebræũ SVSA, ſi credimus Iarrio Hebræo, non magis equam, quàm equitatum ſignificat. Recte vero addidit, *meo*. quia nihil eſt neceſſe hoc loco *iod* cum Rabbinis multis cenſere ſuperfluum. Merito vocat *ſuum*, quẽ ſibi in peculiũ delegerat. cetera quoque omnia affixa ſunt emphatica, quaſi dicat, *ipſi illi equitatui meo*. LE pro *He* emphatico articulo.

מסח

ל pro ה
c 1. *Paral.* 24. *a.* 4.
d 3. *Reg.* 16. *g.* 34.
e *Daniel.* 5. *a.* 2.
f *Iſai* 55. *a.* 6.

IN CVRR.) pro cum curribus, quando currus demerſi. talis idiotiſmus eſt, *in capitibus virorum*, [c] pro cum recenſebantur capita virorum. *In primogenito ſuo fundauit*, [d] pro cum adhuc viueret primogenitus eius fundauit. *In guſtu vini*, [e] pro cum guſtaſſet vinum. &c, *Quærite in inueniendo*, [f] pro cum adhuc poterit inueniri.

ASSIMILAVI) Hoſtium robore exciſo, & adepta victoria ſimilem eſſe decreui.

רעיו

Verſu 10.
g *Virg. l. 7. Æneid. Philoſtrat. in imag. Rhodogin. Plin. li. 37. & alij.*

AMICA) eodem recidit, quod LXX. *proxima*, πλησίον. Hebræa vox REA proprie ſignificat eam quæ ſimul paſcit, conſortem ſeu ſociam, ſeu amicam.

כתורים
כתורים

PVLCHRÆ, &c.) ſolent curules equi regum non pectus tantum, & tergum ornari, ſed & caput frontalibus, phaleris, frenis, purpureis, bullatis, gemmatis, & aliis monilibus penſilibus, vt & hodie vſus, & olim [g] fuit. Sic ait ſe ſponſæ caput ornare & decorare, vt hactenus fecerit, non deſtiturum. GENÆ) malæ, maxillæ, σιαγόνες LXX.

SICVT.) noſter ergo videtur, non vt hodie legimus, BATHORIM, ſed CATHORIM per *Caph* non per *Beth*. Sic etiam LXX. legere, & veram puto lectionem: facilis enim lapſus inter has litteras.

תור

TVRTVRIS) ſubauditur *genæ*. THOR ſignificat turturem, & quia Turturis collum eſt torquatum, etiam ſignificat ſeriem ſeu ordinem aliquem pulchre diſpoſitum, qualis eſt torquis: & hinc credo THORIM etiam ornamenta ſignificare, ex multis filiis & lamellis aureis in auis ſpeciem efformata, & à mulieris vertice, ſeu tiara, ſeu mitella, per tempora in malas dependentia. [h] Thargum expoſuit *inaurem ſuper maxillam*. Cur autem malim accipere vocem de Turture huiuſcemodi artificioſa, quam de vera aue, cauſam habeo; quia vocem eandem Hebræam ſequenti verſ. D. Hier. reddit *murenulas*, quod de ornamento muliebri, non vero de animali viuo capiendum, facile apparet. non ſponſæ, ſed Bacchæ habitus foret, piſcibus viuis faciem ornare.

תורים

h *Fuſe poſt Abenezram hic deſcribit ea Luiſius Legionenſis.*

חרוזים

MONILIA) Torquatum illud turturis collum manuducebat ad hanc comparationem monilium, quæ dicuntur ARVSIM (per *zain.*) ſignificant quæuis ornamenta mundi muliebris, gemmis vnionibuſque cathenæ, torquis, aut ſertæ more digeſta, qualia videmus circa guttura matronarum, quæ nepotum cenſus indutæ. Vulgo, *Vnne Ser-*

the de perles vel *vn carcant*. Græcis ὁρμίσκος: quod multis explicant & g *Orig. hom. 8.*
deſcribunt Origenes ac Nyſſenus, [a] D. Ambroſ. *redimiculum* vertit. *Nyſſen. hom. 3.*
Nyſſeni verba hæ ſunt: Vſurpamus proprie vocabulum ὅρμος de *Ambroſ. ſer. 3.*
locis maritimis, in quibus parte interiore litus ſinu ſuo mare inſtar lu- *in pſalm. 118.* "
næ falcatæ curuatum excipit, quietemque de mari adnauigantibus "
præbet. Verum per tranſlationem ob eiuſmodi formæ ſimilitudinem, "
etiam ornatus is qui collum ambit, ὅρμος appellatur, hoc eſt, tor- "
ques. At cum forma deminutiua, pro ὅρμος dicimus ὁρμίσκος, quod "
eſt catenula; ſimilitudinem figuræ parua in re per vocem huiuſmodi "
demonſtramus.]

Verſ. 11.
MVRENVLAS.) Eſt ex Caluini grege quidam, qui noſtrum inter- *N. in Miſſella.*
pretem reprehendat. Vult verti, Turturellas, & cenſet idem quod di-
ctum fuit repeti. Verum hæc repetitio viſa indecora cunctis veteribus
hoc loco, & vnanimi conſenſu, verſionum ſuarum diuerſitate, indi-
cant, ſe arbitratos aliquid adiici ad ornatum promiſſum. Sed quid il-
lud? vel fallor, vel noſter luculentius cæteris. Nam quia Latinæ lin-
guæ inopia nō patitur, vt varia aurificum opificia vermiculata virgata-
que, diuerſis nominibus exprimamus, quod poterant Hebræi: pro- קשורים
pterea diuerſas voces Hebræas noſter vnica *murenularum* voce tſolet
exprimere. Eſaiæ 3. v. 20. ſic vertit KISSVRIM, quæ LXX. illic ψέλλια,
quæ, qui veſtes ſtrictas ibi exponunt, non audiendi. Suidas ψέλιον,
minus recte, & vvlt eſſe manus ornamētum. Heſych. ψέλλια δακτύ-
λιοι: annulos ergo credidit, fallitur. nam brachium ſeu imum carpum
cingebant, teſtibus D. Baſilio in Eſai. & Polluce in Onomaſt. & patet
ex verſione Græca Gen. 24. v. 22. ſed etiam fuiſſe colli ornamenta do-
cuit Polybius lib. 2. Sed & aurium ſeu genarum, nam in d. v. 22. D.
Ambroſius *virias* vertit. Noſter Num. 31. v. 50. murenulas vertit vo- כומז
cem CVMAZ, vbi LXX. ἐμπλόκιον, multi ſubligaculum, nempe zo-
nam mediam. Vnde apparet D. Hieronymum murenulas, non pro
definitæ partis corporeæ ornamentis, ſed pro quibuſuis poſuiſſe, in
quibus murenæ piſcis ſimilitudo reperiretur, ſiue lenteſcentis metalli
in virgulas flexuoſo contextu, ſiue maculis aut variegato colore. Vt
plurimum tamen colli ornamentum erant, vt indicat epiſt. ad Mar-
cellum. Sequitur eum Caſſiodorus, his verbis, *Murenulæ* ornamen- "
tum ſunt colli virginalis & puellaris: videlicet virgulæ auri perplexæ, "
intermixtis nonnunquam pulcra varietate ſubtiliſſimis argenti filis. "
Et hoc eſt quod dicit *Vermiculatas argento*: hoc eſt, in modum vermiū "
terrenorum, quos lumbricos dicunt, diſtinctas, & inter ſe coniunctas. "
Murenulæ autem dicuntur, à ſimilitudine piſcis marini, qui murena "
vocatur.] Vvilleramus abbas

Auri murenas, argento vermiculatas; "

Qui quod Caſſiodorus virgulas explicuit, id ipſe bracteolas, in
Teuthonica verſione. LXX. hoc loco generatim *ſimilitudines* ὁμοιώ-
ματα χρυσίου; Symm. *inſignia aurea*, περίβλεπτα τὰ χρυσία. quinta

editio flexibile illud indicat, cum *tortilis auri*, στρεπτοῦ χρυσίου. Dicit ergo ſponſus duo, ſe illa monilia & turtures, murenularum more inflexurum, & præterea punctis ſeu ſtigmatibus argenteis affabre vermiculaturum. ideo addit, *vermiculatas argento*, vt candor flauedini mixtus, auri ſpendorem augeat, & decus. Hebræorum NEKVDDOTH (נקדות) ſignificat non clauum vt quidam voluit, neque id aſſerunt Iudæi, vt ipſe putat (videat Iarrium, Abenezram, Kimchi & Innominatum) Sed, *puncta*, vt noſter vertit. ideo L X X. μετὰ στιγμάτων. & Quinta editio, ἐν κεγχροῖς, *in punctulis milij inſtar minutis & albentibus.* Symmachus qui, ποικιλμάτων, *varietatibus*, & alius, qui μετὰ ῥαπτῶν, *cum variegatis*, noſtram quoque confirmant, vt & vetuſti Latini, qui illam LXX. verſionem exprimebant voce *diſtinctionum*.[a] Quanto luculentius, qui, *vermiculatas*? Sic medici *pulſum vermiculantem* nominant, qui crebris emicat punctionibus. Sic Lucilius, *emblema vermiculatum*, quod concinne variis teſſerulis inſititiis variegatum, quod opere plano, punctis dumtaxat, ſtellularum more, intermicantibus (docet Plinius cum lib. 33. de pictura diſſerit) ad effigies rerum & animalium efformabatur. Quod, ſi protuberabat in frontem cum aliquo acumine, *clauatum*: ſi in rotundos ſemiorbiculos, *bullatum*, ſi in integras ſphærulas, & quaſi vniones, *baccatum*, ſi in ſpiras aut flexus, quales anguillarum, aut acãthidis, adhuc *vermiculatum* dicebatur. Honorius, *Vermiculare*, eſt variare, & in modum vermis flexuoſi contorquere.] Vereor ne cũ *Verminare*, quod morbi eſt, confuderit. Sic tamen etiam Alanus, Vermiculus ſolet terram variis ſulcis diſtinguere, ideo auctor poſuit *vermiculatas* pro diſtinctas. Vel quia vermiculum vocamus quendam colorem, qui rei apponitur ad decorem, ideo per *vermiculatas* intellexit ornatas.]

[a] *D. Ambroſ. de ſermi. 3. Hier. cõtra Iouin. lib. 1. Aug. l. 1. de Trinit. c. 8.*

Honorius.

Alanus.

Verſu. 8.

§. 2. MENS VERBORVM SPONSI.

SI IGNORAS TE) plerique arbitrantur hoc loco ſponſam increpari à ſponſo vt ſui oblitam, & dignitatis ſuæ non ſatis vel gnaram, vel memorem. Ideo plerique Patres hic multa præclare diſſerunt de ſui notitia, *præcipue Origenes homilia ſecunda, ex quatuor, Nyſſenus ſermon. ſecundo, Ambroſius in Pſalm. 118. ſermon. 2. & 10. Gregorius lib. trigeſimo, Morl. cap. 25. Aponius lib. 2. & D. Bernardus ſermone de primordiis, mediis, & noniſſ. ceteri hoc loco, vt Philo, Theodoretus, Caſſiodorus, & Villeramus.* Quorum ſententia mihi, ob auctoritatem tot Sanctorum certe venerabilis eſt, præfero tamen aliam, vt cõtextui magis accommodatam. cauſæ ſunt, primo quia fatentur omnes hi Patres etiam Deiparæ hoc Canticum conuenire: nec video quo pacto illi vel à filio ſponſo, vel à comitibus, huiuſmodi ignorantia verè decoreue adſcribatur. Deinde nonne ſe norat, quæ *nigram*, ſed *formoſam* ſe dixerat? Tertio non poſtularat illa ſui notitiam, ſed cubilis genialis, nec ſponſi notitiam, ſed meridiationis eius. Nec cauſa quærendi alia, quàm amoris deſiderium inflammatiſſimũ. quid hic dignum increpari? Timor, inquies, ſed: *res eſt ſolliciti plena timoris amor*. Denique nec

ſatis

ſatis illa explicatio cũ præcedentibus, nec cũ ſubſequentibus apte cohæret. Ideo lubentius ſequor, non Rabb. tantũ (quos ſolos haut magni pendo) Abenezram, Iarrium, & Innominat. & Ionathan Chaldæum, ſed Iuſtum Orgelitanum, (qui vtramque commiſcet) & Alanum, & Guilhelmum, Honorium, & Rupertum, qui fatentur hæc poſſe capi, vt nõ dicta ad reprehendendam ſponſam, ſed ei benigne indicandum quod quæſierat. placuit id recentiorum interpretum quoque nõ paucis,[a] & conuenit Deiparæ, & præcedentia cum ſequentibus optime connectit. conabor autem paulo id clarius quam ceteri fecere, oſtendere.

[a] *Iacobo Valentiæ, Guidacerio, Liuſio, & Oſorio Iuniori, & Genebra.*

Pleriſque nõ eſt incognitus affectus ille amantium, quo nunquam ſatiantur audire, quia libentiſſime id audiunt, ſe toto corde & medullis amari ab eo, quem hac interrogatione quaſi laceſſunt. Solent hunc ſenſum animi explicare phraſi habitationis in intimo corde amati. hãc itaque formulam loquendi amant ſæpius audire: nec vnquam auribus inculcata faſtidium gignit: quod quãuis audierint millies: quamuis norint certiſſime, ſubinde tamen vt ignari rurſus geſtiunt ſciſcitari & audire. Hoc pacto ſponſa Eccleſia cum ſponſo loquitur, INDICA MIHI VBI PASCAS, VBI CVBES, &c. indica quod refugium ardor tuus habeat? ſperabat, imò confidebat ſe audituram, quod illam non latebat, dilectum paſcere & meridianum æſtum in eius anima fallere: hoc refugium, hoc vmbraculum eum habere: Sciebat ſe ſincere amari: non ignorabat ergo, ſponſi animum magis in ſponſæ corde, vbi amabat, quam in ſuo corpore, quod animabat habitare. Et vt hoc reſponſum eliceret, amoris irritamentum addiderat, NE VAGARI INCIP. &c.

Sponſus ad hæc, probe penituſque mentem dilectæ perſpiciens, cẽſuit ſibi par pari referendum. Zelotypiæ illud calcar retundit, ſi nuda verba attendas, contemptu, ſi verborum mentem ſagaciter perpendas, mirifica certi amoris ſecuritate. SI IGNOR. TE O PVLC. MVL. ABI, EGREDERE, &c. Interrogationi vero ipſi ſic ſatisfacit, vt nihil acutius, nihil ardentius, nihil deliciosius dici queat. ait ô PVLCHER. INT. MVL. ſiccine vocaret oculatiſſimus, ſi foret illa ignorantiæ mucrone exoculata? cæca certe, & proinde ne pulcra quidem foret, ſi ſe non noſſet. Itaque cum dicit, SI TE IGNORAS ABI, EGRED. hoc ſignificare vult, Quia te nequaquam ignoras. Nam hoc loco, *Si*, non eſt particula dubitantis, ſed contrarium firmius aſſeuerantis. Perinde ac ſi quis Herculi dixiſſet, ſi te Achelous vicit, abi, fuge Antheum: aut ſi Scipioni, poſt debellatum Hannibalem ad aliud bellum proficiſcenti, hortabundus diceret; Age vir fortiſſime, Africane, ſi te olim Hannibal vicit; latebras pete, domi morare. Nam ſi Scipioni metum exprobrat, cur vocet fortiſſimum? ſi victor ille Pœnorum, quo pacto victus ab Hannibale? Sic ſi Eccleſiæ objicitur ignorantia, quo pa-

K

ϭo pulcherrima mulierum? Si pulcherrima animo, cur increpat vt deformem? Potius ergo illi tribuit his verbis accuratam ſui cognitionem.

O PVLCHER. magna tibi & iuſta eſt fiducia formæ tuæ. minime te ignoras, & me quoque noſti: quem ſcis non tam meum, quam

Iuſtus. tuum eſſe. Iuſtus hoc vidit, dum hic annotat: Bene, ait, *inter mulieres*,
» id eſt, glorioſa inter hæreſes, quæ virginitatem, quæ in CHRISTO
» eſt amiſerunt. Igitur ne oberres me alibi extra te quærendo, in te
» quippe, vbi me hactenus non quærebas, ſicut in meridie requieſco.
» Quia tantummodo in te certa ſinceritas me apud te regnante perdu-
» rat. In illis te eſſe cognoſce, quibus poſt reſurrectionem meam vera-
» citer repromiſi. *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi.*] Quid ergo quæris? vbi cubet, vbi paſcat, quem penes te intra te habes? Attamen quia ſic te iuuat, iocari & deliciari, me quoque iuuat mutuum facere. Eſto, te, meque, meumque domicilium ignores, quod eſt cor tuum, Egredere per me licet. Nihil mihi abs te, vel de te metuo. Vltro quinetiam, ſi lubet, hortor, iter quod minaris capeſſas. Adeo ſecuram & tutam tibi viam ſpondeo, vt non oues modò & arietes adulti in fide robuſti, qui ſecuti ſunt (VESTIGIA GREGVM) Patriarcharum, Prophetarum, & iuſtorum omnium, & in hac vita preſſiones pro Deo ſuſtinuerunt per crucis iter ambulantes: HÆDOS) ſed & petulci adhuc aut imbecilles hædi, peccatores & infirmi, nunc hædi poſt in agnos commutandi, poſſint à te inoffenſi paſtum duci CIRCA TABERNACVLA PASTORVM, in medio nationis prauæ, inter falſos illos fratres hæreticos;

Alanus. qui *Paſtorum* nomen mentiti fures ſunt, quia per oſtium non in-
» troierunt. Alanus EGREDERE, accipit pro *egredieris*. imperatiuum
» pro futuro (quod nouum non eſt, maxime in Pſalmis) idque hoc
» ſenſu: Si te talem eſſe ignorares, à me per ignorantiam & infidelita-
» tem exires & poſt veſtigia gregum abires, id eſt, infidelibus per igno-
» rantiam & infidelitatem ſimilis fieres. Sed quia te non ignoras, ideo te
» equitatui, &c. Videte nunc, quam ſequentia quoque apte cohæreant.

Verſu 9. Subdit ſponſus.

a *Matth.16.ca.18.* EQVITATVI MEO, &c.) Iuſſerat ſponſam Eccleſiam ſecure accedere ad tabernacula & latibula hæreticorum. Et ſecuritatis cauſam reddit: quoniam eam ſit liberaturus ex omnibus periculis, & victoriam largiturus de cunctis hoſtibus: quod poſtea clarius pollicitus, portas inferi aduerſus eam non præualituras [a] Typum huius victoriæ dicit ſe præmiſiſſe olim inſignem illum triumphum Iſraëlis de curribus & exercitu Pharaonis, in mari rubro demerſis. [b] Nec minus ipſam de mundo, peccato & rege tenebrarum triumphaturam. Sic exponunt hoc loco Patres multi, [c] qui volunt hæc gemina eſſe illis Abacuc; *Qui aſcendis ſuper equos tuos, & quadrigæ tuæ ſaluatio.* [d]

b *Exod. 15. v. 1. & 15.*
c *D. Ambroſ. mox citandus. Nyſſen. hom. 3. Greg. Philo, Apon. Iuſtus, Alcuin. Honor. Haym. Beda, h.*
d *cap. 3. v. 8. & 15.*

Item, *Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum:* Et illis Zachariæ, *Poſuit eos quaſi equum gloriæ ſuæ in bello.*[a] Nam loquitur de domo Iuda. Cum enim Eccleſia militans continue verſetur in militia & bello, optime generoſitas, robur, fides, celeritas, obedientia, & pulchritudo filiorum eius, olim quidem Patriarcharum & Prophetarum, mox Principum Eccleſiæ Apoſtolorum & Euangeliſtarum, metaphorice vocatur *equitatus*, quorum *pulchri pedes euangelizantium pacem*, quorum prompta obedientia oris à Deo laude infrenati, quorum ſumma celeritas volantium vt nubes, quorum robur validum in fidei confeſſione.[b] optime inſtituta comparatio, quia per equos prælia & bella ſolent ſignificari, Vnde Salomon,[c] *Equus paratur ad diem belli, Dominus autem ſalutem tribuit.* Deinde quia prædictæ virtutes equorum ſunt ſacris prophaniſque litteris[d] conteſtatiſſimæ.[e]

Honorius hoc modo membratim ſingula explicat, *Ægyptus*, dicitur, tribulatio, & eſt hic mundus tribulatione plenus. *Ægyptus* etiam dicitur tenebræ, & ſignificat infernum tenebris horridum. *Populus in Ægypto* afflictus eſt populus Chriſtianus, in hoc mundo oppreſſus. *Moyſes*, qui populum per ſanguinem agni de Ægypto liberauit, eſt CHRISTVS verus agnus, qui proprio ſanguine populum de tribulatione mundi, & de tenebris redemit. *Mare rubrum* eſt baptiſmus martyrio CHRISTI rubricatus. *Terra repromiſſionis* eſt beatitudo regni cœleſtis. *Pharao*, quod ſonat elidens, eſt diabolus, qui eliſit genus humanum in peccatis. Hic fluctibus maris obruitur, cum curribus & equitibus, quando in ſtagnum ſulphuris & ignis præcipitabitur cum hæreticis & perſecutoribus. Dicit ergo ſponſus ſponſam conſolans: ô amica mea, id eſt, ſecretalis mea, cui nota feci omnia, quæ audiui à patre meo, quia à perſecutoribus & hæreticis talia paſſa es, qualia olim populus meus in Ægypto, & non es ſecuta greges hæreticorum.] Ideo ſimilem te reputaui populo meo in Ægypto afflicto exiſtenti, quando Pharao perſequebatur eum in curribus: & ſicut eum tunc liberaui, ita te nunc liberabo de iſtis, qui ſunt currus Diaboli, & cum veris paſtoribus, qui ſunt currus mei, te introducam in terram viuentium. Egregie Iuſtus; Equos Apoſtolos, & Euangeliſtas accipimus. Ideo CHRISTVS loquitur ad Eccleſiam, tunc *equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te*; cum ſapientes mundi ad meam fidem euocandos conuerti: vt depoſito tumore ſæculi, ſub me, qui ſum ſalus vera, currendo proficiant, meque circumferendo piis prædicationibus, credentium fide oculis manifeſtent. Ac ſicut Princeps mundi huius, qui iam miſſus eſt foras, falſis philoſophis, tanquam claris curribus vſus eſt ad perniciem: ita ego mea ſapientia repletis Apoſtolis, credentes inſtituam ad ſalutem.] De multiplici vero curru Dei, & variis eius equis,

a *cap.10.v.3.*

b *Sic explicant Philo hic, & tres illi patres apud Theodor. Ambr. ſer.2. in d.pſ.118. Apon. hic l.2.*

c *Prou.21.v.vl.*

d *Iob.c 39.à 4. 19. Oppian. in Cyneget. & Virg.3.Geor.*

Honorius.

Iuſtus.

conſulendus hoc loco eſt D. Nyſſenus, hic interpretans Angelicas cohortes. lege ſerm. 3. Ex his autem patet, non neceſſariam eſſe recentiorum interpretationem[a] equitatum hic intelligi de ſubiugalibus Ægyptiis laudatiſſimis, & maximo pretio à Salomone conquiri ſolitis,[b] & curribus gentis eius materia & arte commendatiſſimis.

[a] *Guidacer. Vatabli. Nanný, Genebrard. Luisý, Mócai.*
[b] *3. Reg. 10. Verſu. 10.*

PVLCHRÆ SVNT GENÆ, &c. Liberatis olim ex Pharaonis ſeruitute Iſraelitis, Deus Moyſi præcepit fabricam & ornatum arcæ: quæ fuit Eccleſiæ figura. Propterea Salomon, poſt narratos currus Ægypti ſubmerſos, & Eccleſiam liberatam, nouæ quoque ſponſæ narrare incipit ornamenta. Genis (inquit) tuis purpureo pudore roſantibus appendi pudicarum & verecundarum turturum ex auro ſigilla, de tiaræ imo iuxta tempora dependentia, & genas ipſas inumbrantia: quare turturum aurearum comparatione genæ tuæ puriores & formoſiores apparebunt, & caſtioris ſerenioriſque lucis, de inſita meo munere viuaci amœnitate, radios diſpargent. collo quoq; tuo torques margaritis & auro collucentes circumdedi, vſque in pectus demiſſos: collum tamen ipſis monilibus candidius & pretioſius emicat. His verbis Eccleſiæ caſtitas, verecundia, & puritas animi commendatur, quæ ſe prodit *genarum* rubore. *collo* ſpontanea denotatur obedientia mandatorum & conſiliorum Dei. Vt enim per *collum* è capite vis omnis in corpus, ſic per obedientiam virtutes omnes animo infunduntur. Sic multi P.P.[c] *turturem* accipiunt, Sic alij quoque cum Origene *colli monilia.* [d]Egregiam Honorij explicationem ponam ſeq. verſ. vt coniuncta ſit ſuculentior. Plerique Patres alij, *monilia* hæc accipiunt, de Doctoribus Eccleſiæ & Apoſtolis.[e] Nec deſunt, qui per *collum* intelligant doctrinam fidei, & per *monilia* operum externorum bonitatem, vt D. Gregorius in Pſalm. Pœnitent. 4. & Alcuinus *hic.* ſolus, quod memini D. Chryſoſtom. ad ſilentium tranſtulit. hom. 8. ex var. in Matth. Solere tali ornari Iſraelitidas mundo teſtis eſt Eſaias,[f] & de Eccleſia prædixit Ezechiel, *Et ornaui te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedi inaurem ſuper os tuum, & circulos in auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. capite decimoſexto 12.*

[c] *Orig. hom. 2. Bern. hom. 40. Philo, & Theodor. Beda, Haymon. Angelom. D. Thom. & Anſelm.*
[d] *Orig. ſupra Theodoret. & tres apud illum Patres, Ambr. ſer. 3. in pſ. 118.*
[e] *Iuſtus, Philo, Beda, Angelom. Haym. Apon. l 3.*
[f] *cap 3. a. v. 19. Verſu 12.*

MVRENVLAS, &c. Origines, Nyſſen. Pſell. Theodoret. Iuſtus, Rupertus, Vvilleram. & alij multi veterum volunt, recedente ſponſo, ſodales eius hæc interloqui, quos ex recentioribus ſecutus Ioann. Arboreus. Alij cenſent hæc verba adhuc tribuenda ſponſo, & quidem ſoli, non ſimul cum ſodalibus. Quam poſteriorem explicationem quidam Neotericus dicit eſſe tantum duorum recentiorum, & nullius antiqui, & rejiciendam vt omnino ineptam & inſulſam. rectius facturus, ſi ſic non pronunciaſſet. Imprimis falſum eſt, duorum eſſe dumtaxat. Præter Iacobum Valenciam, poſſum nominare multos alios recentiores, qui omnes ante ipſum, hanc Iacobi ſententiam ſatis accurate defenderunt.[g] Deinde æquè falſum veteres nullos ita ſenſiſſe, nam

[g] *Tittelman. Genebrard. Guidacerius, Lurſius, Oſorius Moncaus.*

placuit hoc ex Latinis, Aponio, Caſſiodoro, Honorio, Bedæ, Alcuino & Decano Ambianenſi; ex Græcis, Philoni Carpathio, ex Hebræis, Ioſeph cæco, Abenezræ, Iarrhio, & Rabb. innominato. Nimirum hoc eſt aliena fide, cum paucos inſpexeris, de cunctis aſſerere. Denique quid ineptum aut perturbatum occurret, ſi dicamus ſponſum, eo quòd videret iſta dona & χειμέλια adeò bellè ſponſam decere; inuitari ad addendum alia, idque promittere, vel potiùs illa ipſa, quæ iam adeò decebant, curaturum ſe pulcriora & præſtantiora reddi, vt iis & ſponſa libentius ornetur, & formoſior formoſiórque appareat? Nonne ſponſarum ardentes amatores dona ſponſalitia nouis largitatibus ſolent cumulare? Quid incommodi quæſo, ſi nondum ſodales ſponſi interloquantur, aut mellitum hoc colloquium importuni interrumpant? Nouumnè eſt Hebræo more, *faciemus* poſitum pro *faciam*? & quamuis verſ. 8. locutus ſit numero vnius, ſolent iidem Hebræi, vt vnum pro alio ponere, ſic & ab vno ad alium ſubito tranſilire. exem- *a 1. Reg. 18. v.*
pla ſunt obuia,[a] non in diuerſis modò verſiculis, vt hîc, ſed in eodem *18 Num. 24. v.*
ſæpè. Igitur cenſeo ipſum met ſponſum perſuaſum interno illo ſpon- *8. Pſal. 11. v. 7.*
ſæ ornatu, inſuper polliceri externum, nempe mundum ſacræ ſcriptu- *Prov. 14. v. 1.*
ræ & nouæ legis, collucentem auro ſpiritualium ſenſuum, & variatum *Eſai. 19. v. 4.*
ſuauitate eloquentiæ ſententiis ac tropis ſanctorum ſcriptorum; qui- *Ierem. 51. v 29.* *Mich. 1. v 11.*
bus nulla profana ſapientia vel eloquentia queat comparari. Hanc *Zach. 11. v 6 in*
ſententiam Paraph. Chaldæus indicauit, ſed perperam ad decalogi *fonte Hebræo.*
præcepta reſtrinxit: meliùs vt dixi, Angelomus, Caſſiodorus, Bernar. Beda, Rupert. Alcuin. Haymon, & qui verbotenus cum Haymone ſiue ex Haymone loquitur D. Thomas, quare deinceps rarò à nobis citandus; ſed acutè Honorius, cuius verba dabo, ſi priùs mo- *Honorius.*
nuero eos qui hunc ſenſum allegoricum vocant, allegoriam pro Metaphora vſurpare; quod hoc toto commentario ſolet idem Honorius, quem audite:

Cùm membra corporis in ſcripturis ponuntur, officia eorum tantum in ſignificatione notantur: cùm verò aues introducuntur, colores vel naturæ earum aſſignantur. Tota Eccleſia eſt vnum *corpus*, cuius *caput* CHRISTVS eſt, *membra* eius ordines electorum. In *genis* notatur verecundia. *Genæ* igitur ordo ille eſt Eccleſiæ iuſtorum, qui verecundatur clam coram Deo, palam coram hominibus peccare: ſicut monachi & eremitæ. Hæ genæ *pulcræ* ſunt, quia ſe peccaſſe vel peccare erubeſcunt. *Turtur* eſt aerei coloris, & pro cantu gemit, felle caret, ſed in vno compare gaudet. hæc auis figuram gerit CHRISTI, qui aëreum colorem habuit, dum cœleſtem vitam docuit: pro cantu gemuit, quando ſuſpiciens in cœlum gemuit, quia humanum genus ſurdum & mutum à laudibus Dei repperit: felle caruit, quia fraudem non habuit: vno compare, id eſt, ſocietate vnius Catholicæ Eccleſiæ gaudet. *Genæ* ergo ſponſæ ſunt ſicut genæ turturis, quia ille ordo in Eccleſia peccare verecundantium imitator eſt CHRISTI; imitator ſci-

„ licet Apoſtolorum, qui aëreum colorem habent, quia conuerſatio
„ eorũ in cœlis eſt, præ gaudio mũdi gemunt gemitibus inenarrabilibus:
„ felle maliciæ carent, vno compare CHRISTO gaudent. *Collum* tãgit ca-
„ put & corpus, & traiicit eſcã à capite acceptã in corpus. collũ Eccleſiæ
„ eſt ordo prælatorum, qui verbo & exemplo corpus Eccleſiæ iungit ca-
„ piti CHRISTO, atque eſcam ſacræ Scripturæ, à capite CHRISTO acce-
„ ptam, traiicit in corpus Eccleſiæ. *Monile* quod ornat & munit pe-
„ ctus, eſt ſignum virginis deſponſatæ, ne adulter manum mittat in ſi-
„ num alienæ. *Collum* igitur Eccleſiæ eſt *ſicut monile.* quia ſicut ordo
„ Prælatorum, benè viuendo ornat, & rectè prædicando munit pectus
„ virginis Eccleſiæ CHRISTO deſponſatæ, ne adulter hæreticus manum
„ praui dogmatis mittat in ſinum fidei Catholicæ. Et notandum, quòd
„ hi duo ordines præ ceteris ponuntur, quia duo magis neceſſarij in Ec-
„ cleſia noſcuntur, alter indoctis prædicando, alter pro eis orando. *Et*
„ *mox inducit ſponſum eundem addentem iſta*, & vt tali ornatu munia-
„ ris, * Pater, & ego filius, & Spiritus ſanctus, vel ego & opifices mei,
„ ornatores tui, MVRENVLAS AVR. FACIE. ſcilicet ſacras ſcripturas ſa-
„ pientia ſplendidas, VERMIC. ARG. hoc eſt. variatas eloquentia. Deus
„ qui dixit olim, *Faciamus hominem*, ipſe nunc dicit homini, *faciemus*
„ *murenulas tibi*, id eſt, ad honorem tui. Sacra quippe Scriptura, de ſan-
„ cta Trinitate facta, & à ſanctis viris ſcripta, eſt honor animæ ſeruata.
„ *Murena* eſt piſcis in foramine ſuo exiſtens circulatus, conglobatus,
„ non comedens, ſed ſugendo humorem & ſuccum extrahens, ad cu-
„ ius ſimilitudinem fiunt *murenulæ*, id eſt, inaures, quæ ſunt ornatus
„ mulierum, & intelliguntur ſacræ ſcripturæ, quæ docent obedientiam,
„ quæ eſt ornatus animarum: & dulciter exhortando ſimplices & humi-
„ les, vt murena ſugunt, cùm humorem peccati extrahunt. *Aurum*,
„ quod omnia metalla præcellit, ſignificat ſapientiam, quæ omnia tran-
„ ſcendit. *Murenulæ* ſunt *aureæ*, quia ſacræ Scripturæ ſapientia ſunt
„ ſplendidæ, in igne Spiritus ſancti, vt aurum, examinatæ. Argentum
„ quod nitet & ſonat, exprimit eloquentiam, quæ tropis & figuris nitet,
„ & rethoricis coloribus dulciter ſonat. Scripturæ ſunt *vermiculata ar-*
„ *gento*, id eſt, eloquentia diſtinctæ & ſententiis variatæ.]

** Sic corrige quod ſcriptũ ego & Pater & filius & Spiritus ſanctus.*

TROPOLOGIA.

Verſu 8. §. 3. ANIMA CHRISTI amore ſuccenſa ſæpè in huiuſmodi erum-
pit, quales audiuimus affectus: ſed ſponſum mox audit interiùs
reſpondentem (SI TE IGNORAS) ſat nota es tibi, & ideò non ignoras ô
PVLCHERRIMA ſanguinis mei dealbatione, & honeſta conuerſatione
„ INTER MVLIERES, ſocias tuas nondum charitate confirmatas, nec vir-
„ tute ſatis probatas: non te latet in te eſſe locum meæ manſionis (ait
Honorius) in qua poſui ſedem meæ dilectionis. Vt ſcriptum eſt[a] *Ani-*

a Fortè ex Sap. 9. 4. 4. vel Sap. 1. collegit.

ma iuſti ſedes eſt ſapientiæ. Si tamen præ te fers hoc tibi ignotum: nec contemplationis oculo adhuc perſpexiſti meum hoc in corde tuo cubile, EGREDERE ad actiuæ vitæ functiones, & ABI, per me licet POST VESTIGIA GREGVM, inſere te conuentibus & congregationibus multorum; & ibi PASCE HÆDOS TVOS cogitationes & deſideria nondum prorſus mortificata, nec adulta, IVXTA TABERNACVLA PASTORVM, verſare licet inter hypocritas & pſeudolos externa ſpecie virtutem in fronte pollicentes, ore fidem crepantes, ſed vita & operibus eam negantes. Nullum tibi ab his omnibus periculum eſt, quamdiu te ipſam agnoſcens mihi ſoli mente adhærebis, & non niſi in me Domino ſponſo & vero fine tuo perges delectari.

Quam ſecuram reddat animam à fraudibus dæmonum notitia ſui etiam [D. Antonius Magnus ſatis clarè indicauit, cùm ſcribit epiſt. 7. eos qui ſeipſos norunt, tempus noſſe; qui tempus nouêre eos ſe liberos ſtatuere poſſe à diuerſitate linguarum.] hoc eſt, fallaci loquentia diſſidentium interſe hæreticorum, nec non à fallacia ſuggeſtionis carnis, mundi, & dæmonis, quæ prætextu boni ſæpè diuinam mentitur inſpirationem. D. Bernardus ſerm. 37. in Cant. ſcribit de cognitione ſui matrem ſalutis humilitatem naſci, & timorem Domini, qui ſicut eſt *initium ſapientiæ*, ſic etiam eſt corona ſapientiæ, & initium ſalutis. Sanè ſolum humilem, laqueos omnes, quibus oppanſus eſt hic orbis, euaſurum, idem Beatus Antonius de cœlo audiuit.

Iam ergò probè per hanc ſui cognitionem armatæ animæ ſponſus pergit dicere: EQVITATVI MEO, &c. Pollicetur ſe ſicut olim electos ſuos de ſeruitute recidiua Ægyptiorum, omni conatu illos retrahere conantium liberauit; ita etiam animam fidelem erepturum ſe ab omnibus inſidiis falſorum fratrum, & dæmonum, & facturum, vt hoc mare cum Petro calcent immerſabiles. Equitatui autem anima huiuſmodi meritò comparatur: quia (*ſic Philo*) velociter in ſtadio pietatis curſum vitæ benè beatéque viuendo; & ſedulò alios docẽdo monendóque, ſicut fortis equus & olympia vincere aſſuetus, confecit. Et ideò illi vicem præmij ac palmæ, etiam in hac vita, nouarum virtutum dona & incrementa pollicetur, quaſi victori equitatui phaleras, & alium ornatum dignum dante, dignum accipiente. Ipſo ſtadij curſu ingenuus quidam de calore color malas ſolet tingere. Talem hanc animam fœliciter currentem ruborem acquiſiuiſſe, ſignificat, auctum verecundia, quod ſe coram à ſponſo laudari audiret. Ideo ait; *Verſu 9.* *Philo.*

PVLCHRÆ SVNT GENÆ TVÆ SICVT TVRTVRIS. Habes eximiam pulchritudinem, quia cum pudore retines caſtitatem. hoc Iuſtus ſuggerit. Honorius autem notat; ſicut exterior homo habet ſua membra, ſic interiorem quoq; habere ſua. *Genas* igitur animæ eſſe verecũdiam, quia verecundatur ſe nõ facienda feciſſe, vel facienda neglexiſſe. *Verſu 10.* *Honorius.*

Turtur gemit pro cantu, fidelis anima gemit ſe in hoc corpore peregrinari à Domino, cuius ſolius flagrat deſiderio: quo ſolo contenta eſt compare; cui ſe vni viro virginem caſtam conatur exhibere. Caſta igitur, & verecunda, & ſancta eſſe debet anima quæque; & quamdiu, ait Philo, abeſt à ſponſi præſentia, tamdiu in eius amorem & deſiderium debet anhelare, & gemere, ab omníque alieno affectu ſe continere: quaſi in genarum verecundia caſtitatem animi ipſo habitu, actu, inceſſu ac motu ſemper oſtendens.

Nyſſenus. D. Gregor. Nyſſen. qui ſerm. 3. per equum Dei ſiue equeſtres copias, intellexit angelicum exercitum, per quem Ægyptij ſuperati; eo quod velit ſic intelligendam illam Habacuki Prophetiam, quam adduximus §. 2. & hos vocari à Pſalmiſta *Currum Dei*, ideò cenſet hoc loco magnificè animam laudari, quando ea ſimilis Angelis perhibetur futura. Initio quidem illam tempore incolatus tenebroſi (nempe infidelitatis) ſeruitute, luti, ſtipularum, laterum coctione, & ſimili terrena occupatione, & operum talium ſæua & acerba exactione fatigatam; nec ante liberatam, quàm primò in ſacri baptiſmatis mari, vniuerſa illa infidelitas, &, quæ ab hac ſunt opera tenebrarum, omnia demergantur: & ſic anima per medios aquæ muros illæſa tranſiens, tota iam ſit dealbata atque purgata cunctis Ægypti ſordibus, nihil ampliùs Ægyptiacæ conſcientiæ retineat; à ſanguine, ranis, puſtulis, caligine, locuſtis, cyniphibus & ceteris malæ gentis plagis prorſus immunis, (nempe, à peccatis, quæ per has plagas ſignificantur) libera & pura efficiatur. Deinde talem iam aſſimilatam eſſe Angelico illi equitatui, & meditatione propiùs ad Deum accedentem hæc audire præconia. Et ne, *equa* mentione audita, erubeſcat, gnara in ſacris litteris huic animalium generi attribui laſciuæ Veneris intemperantiam, [a] & ideò adulteros ei comparari, [b] & prohiberi, ne ſimiles equis & mulis fiamus: [c] Ideo vt ſponſæ hunc eximat metum, addere non illis equis eam comparari, qui chamo & freno maxillas conſtringendi; ſed iis qui laude magis, quàm metu infrenantur, & ſolent à Dominis omni cura caput, & collum, & pectus exornari. Reddi denique rationem ab ipſa verecundia ac metu illo honeſto ſponſæ petitam, cur chamo & freno *maxillæ tuæ* conſtringantur, quæ honeſtate & pulchritudine ſunt *ſimiles genis columbarum*? (columbam Nyſſen. vt ex ſeqq. patet, pro turture poſuit: niſi hoc interpretis peccatum, & aliter in Græco, quod exemplar non vidi.) Subiicit deinde & colli laudem.

a Ezech. 23. v. 20.
b Ierem. 5. v. 8.
c Pſal. 31. v. 9.

Collvm tvvm sicvt monilia. Quid per *monilia* ſignificetur, omnium pulcherrime Nyſſenus: Nomine τῶν ὁρμίσκων notari orbem cuius figura, in equi generoſi ceruicem pulchrè incuruantis collo commonſtrata, equum ſpecioſiorem reddit. & alia quoque duo indicari. Primo dum equus ceruicem ſic molliter flectit, pedum inceſſum aſpicit, eáque ratione conſequitur, vt ſine offenſione & tuto figat veſtigia, & currat, & ſaltet, non ad ſaxum vllum allidens, non in

foueam

foueam vllam incidens: ſic anima quæ ſeipſam & greſſus ſuos reſpicit,omnes tentationum inſidias euadit & tranſilit illæſa. 2. ὅρμος portum ſignificat, qui iucundum & ſalutare refugium iis qui nauigant,& iis omnem metum à naufragio & piratis adimit. Itaque ſi quæ anima ad hunc tranquillitatis portum peruenerit, vt nec à ventis malitiæ commoueatur, nec faſtu intumeſcat, nec per iræ fluctus ſpumas euomat,nec alio animi morbo, tanquam tempeſtate,iactetur,neque omni vento excitante varios affectionum fluctus circumagatur, illa hormiſco ornata collum optimè dicatur: ſed quæ ipſa quidem ſic affecta, exemplis,monitis & prædicatione alios plures ad eandem animi tranquillitatem conatur inducere, vt & ipſa ſit ceteris ſingulis quaſi tutus quidam portus, illius collum verè ornatum eſt monilibus, & cõparatur optimè hormiſcis. Sed & illud plurali hoc numero ſignificari docet: ſicut monilia hæc cathenularum more contexta ſunt ex variis annellis, ſic debere animam non eſſe contentam vna aliqua actione præclara, ſed ceteras illi adiungere. Quod ſi caſtitatis (inquit) torquem adeptus es, qui collum tuum puritate vitæ, quaſi quibuſdam vnionibus, ſplendere faciat, etiam alium torquem habeto, qui diuinorum mandatorum lapides magni pretij contineat in ſe, collíque pulchritudinem adaugeat. Sit etiam alius tibi collaris torques,nimirum religioſa ſanáque fides, quæ collum animi circumdet. Hæc aurea illa numella eſt, quæ facta de puro puto cognitionis diuinæ auro, circa collum ſplendet,de quo Salomon hoc Prouerbium ait: [a] *Coronam gratiarum accipies vertice tuo, & numellam auream circa collum tuum.* "a Prou.1.v.9.

Tres ergò virtutes Nyſſenus inſerit monilibus, Fidem, Obedientiam, Caſtitatem. Sed Philo alimenta virtutum, ſcripturarum videlicet ſanctarum diuinum pabulum, & exempla martyrum, & aliorum ſanctorum intelligit. Honorius optimè explicat quod ſit collum, quod his virtutibus ornandum, dum ſcribit animæ *collum* eſt intellectus, qui animam & ſpiritum iungit vt caput & corpus. Duæ quippe vires ſunt animæ. Superior, quæ vocatur *ſpiritus*, qua ſpiritualia tractamus: inferior, quæ nominatur *anima*, qua corporalia diſponimus. Hæc duo *intellectus*, quaſi collum & caput, coniungit, dum ſpiritum & animam vnam ſubſtantiam eſſe intelligit. Eſcam à capite acceptam in corpus traiicit, dum ſpiritualia quæ intelligit in ventre memoriæ recondit. Huius *monile* eſt interior ſenſus variis ſententiis vt pretioſis lapidibus inſignitus. *Inauris* eſt eius obedientia, auro ſapientiæ, & argento ſcientiæ decorata.] Inaurem videtur referre voluiſſe ad id quod ſequitur, MVRENVLAS AVREAS FACIEMVS TIBI VERMICVLATAS ARGENTO. verbis his cenſens nouum ornatum adhuc alium deſcribi, & nouas virtutes promitti: Vt & Philo, qui *aurum* hoc ad Martyrij decus, *argentum* ad præſtantiam & nitorem prædicationis retulit. Reuera tamen hæc virtutum promiſſio nouarum, nihil eſt aliud, quàm cultus quidam & ornatus ſuperadditus ceterarum. quia virtutes omnes

Philo. Honorius. Verſu 11.

in anima connexæ ſic ſunt, vt ſi vnam poſſideat perfectè, ceteræ nequeant abeſſe. Nec fides viua ſine charitate, nec hæc ſine ſpe, nec vlla harum ſine ceteris duabus, nec humilitas vera eſt ſine obedientia, neque his deeſſe poteſt patientia. Promittit itaque ſponſus animæ; ſe ornamenta illa *genarum* & *colli* pretioſius adhuc, additis virtutum aliis operationibus clarioribus, exornaturum.

Nyſſenus hîc auri ſimilitudinem, ab auro vero diſtinguens, neceſſario longiùs à tropologia litteræ accommodata receſſit, & ad Anagogiam declinauit: id ea quoque cauſa, quod diſtinctionem LXX. interpretum ſecutus fuit; quæ verſioni vulgatæ non eſt conſentanea. quare nobis hic deſerendus eſt. Vidit hoc Honorius, & LXX. illam verſionem, & Nyſſeni fuſiſſimam interpretationem in Anagogiam reiecit, verba mox dabo. Hîc ergo pollicetur ſponſus, ſe *monile* illud fidei, & *turtures* illas caſtæ verecundiæ, vt aurum in fornace examinatum, probatas, *murenularum* in morem, pulchris ſapientiæ & ſcientiæ notis inſtar *argenti* puriſſimi nitentibus *vermiculaturum*.

MIXTA INTERPRETATIO, DE B. VIRGINE DEIPARA.

§.4. *Honorius. verſu 8.* *a Luc.11.v.27.* *Hailgrinus.* *Intellige vt addit, non redimendo, ſed reconciliando. Sic mediatricem ſalutis, etiam D. D. Bern. & Anſelm. vocauerunt.* *Alanus.* *Honorius.* *Rupertus.*

NVLLAM in ſacratiſſima Dei genitrice ignorantiam ſui admitti vel poſſe vel debere, vidit etiam Rupertus, & aſſeruit: Perſeueranter (inquit) dicimus, & irrefragabiliter, *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.* [a] & benè dicimus, ſcientes quia hoſpitium
„ ventris ſui, quod creatori præbuit, & alimoniam lactis ſui, quod ori
„ eius miniſtrauit, fide pretioſa & humilitate gratioſa communiuit, at-
„ que perornauit, compleuit, & cuſtodiuit, nullam habens vnquam
„ ignorantiam ſui.] quid ergo dicit matri CHRISTVS, SI TE IGNORAS? non affirmat ignorare, ſed probè ſe nouiſſe. Vt apertè Hailgrinus
„ Card. indicat his verbis: Dicit, *ſi ignoras te*, hoc eſt, an ignoras te? &
„ debet pronunciari, *te?* cum pondere, ac ſi dicat, An ignoras te, quod ſis
„ *ſtella maris*, quæ non ſolum benè merentes dirigis, ſed etiam errantes
„ & deuios reducis ad portum ſalutis? An ignoras te, quod ſis *mediatrix*
„ Dei & hominũ, vt peccatores, diſcordantes à filio tuo, reducas ad con-
„ cordiam? An ignoras, quod ſis *pulcherrima* mulierum, & ideò in inter-
„ cedendo pro peccatoribus potentiſſima?

„ PVLCHER. INT. MVLIER. Alanus; Quæ *pulchra inter mu-*
„ *lieres*, niſi virgo mater, quæ præ ceteris priuilegiata eſt donis ſpiritualibus: mater eſt Dei, ſacratium Spiritus ſancti, ſigillum virginitatis, ſpeculum humilitatis.] Verè beata, & benedicta inter eas omnes,
„ quæ ſola expers maculæ peccati ſeu ſordis (vt hic ait Honorius) ſed
„ & pulchritudinem de benedictione accepit Rupertus, ô benedicta inter mulieres, ait, cuius pulchritudo benedictio eſt, cuius pulchritudo

ipſe *benedictus fructus ventris tui* eſt.] Si te ipſam non ignoras, nec id "
quod quæris ignoras. nam, hæc ipſa pulchritudo ſiue beatitudo, illi ex
fide & humilitate obtigit. dicit ei Elizabeth Spiritu ſancto plena, *Bea-* a *Luc. 1. v. 45.*
ta quæ credidiſti.[a] ecce fidem. & ipſamet MARIA cecinit: *Quia reſpe-* b *Luc. 1. v. 48.*
xit humilitatem ancillæ ſuæ. ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes
generationes.[b] Ecce humilitatem. Fides ergo & humilitas MARIÆ pul- "
chritudinis eius cauſa, & eadem locus vbi IESVS paſcendo & cubando "
delicietur *in meridie*, hoc eſt, tempore plenæ gratiæ, quando figura iam "
præterita, res illuxit, vmbra depulſa, Sol veritatis aſcendit.] "

Huic tam pulchræ tam gnaræ ſui meritò ſponſus dicit EGREDERE, de muliebri leuitate (ait Honorius) hoc eſt, vt mulierem fortem decet, oblita naturalis ſexus imbecillitatis, animum virilem retine, & pro grege communi laborem nullum recuſa: ET ABI de virtute in virtutem: ABI, inquam, POST VESTIGIA GREGVM, quære oues palabundas, congrega eas in ouile meum. egredere de clauſtris ſeueritatis, in latitudinem miſericordiæ, ô mater miſerationis: &, vt me facere vidiſti, oues fugitiuas & erroneas humeris in caulas reporta; ET PASCE HÆDOS TVOS, adhuc laſciuientes & petulcos, vitio potiùs ætatis quàm obfirmata malitia; *hædos* adhuc per culpam, *paſce* ſinceritatis & veritatis pabulo, nihil te paſcente illis nociturum, minùs verò tibi, quamuis eos paſcas IVXTA TABERNACVLA PASTORVM. cunctas enim hæreſes vna ſuperabis. Nonne hoc canit Eccleſia? nonne cunctorum ſæculorum Annales Eccleſiaſtici nos docent? *Honorius.*

Sunt hæc, ni fallor, accommodata ſenſui mixto, præ illis quæ Guilhelmus nec indoctè, nec parum ſubtiliter commentus: refert iſta ad Deiparæ migrationem ex hac vita; nam qui dixerat præcedentem interrogationem VBI PASCAS, &c. eſſe deſiderium virginis cupientis " mori & eſſe cum filio: nunc aſſerit, à filio B. illam animam in cœlum " aſſumenti reſponderi: Ecce, ô pia mater, vbi paſco, & vbi cubo. paſcere " à me, & paſcere mecum, & cuba mecum in hac meridie, in hoc feruore " diuinæ claritatis meæ, vt & ad te clametur ab inferioribus membris " meis in terra peregrinantibus: & parturias ea viſceribus pietatis, donec pleniùs formetur CHRISTVS in eis.] Addit alia quædam valdè pia & meditatu vtilia. primò dicit, hanc etiam eſſe vocem animarum afflictarum, Deiparæ iam in cœlis conſtitutæ auxilium implorantium, &, quia illud non ſemper ſtatim impetrant, etiam teneré (vt pueri ſolent) matrem, quaſi obiecta ſui ignoratione vel obliuione, laceſſentiū. " Cùm eos, inquit, in feruore tẽtationis poſitos, aliqua latentiori cauſa, " citò non exaudit & protegit; ſuos pia mater filios ad tempus quodam- " modo non agnoſcit.] quare quodammodo etiam ignorat ſe eſſe quod vere eſt, matrem miſerorum. Ad maternum ergo à laborantibus filiis quodammodo excitatur affectum. cùm dicitur, *Si ign. te* eſſe matrẽ, & nos eſſe filios tuos; *Egredere* & vide quia tu mater es miſericordiæ, at nos miſeri ſumus. Ingreſſa es in gaudium Domini tui, in cella- *Guilhelmus.*

ria ſponſi tui, in regnum filij tui, vbi æternis deliciis affluis, præ omnibus gloria & honore coronaris: Inde *egredere* ad filios laborantes. *Egredere*, non per ſeparationem, ſed per miſerationem de ſanctuario filij tui, non inde recedendo, ſed miſeris piè ſubueniendo. Aliter longè Alanus. nam per *paſtores* intelligit prælatos Eccleſiæ, per *hædos* verò Apoſtolos, ratione incredulitatis & ſcandali in paſſione Chriſti. Proſequitur Guilhelmus.

Alanus.

Abi post vest. greg. hic ſecundò notat, multos quidem eſſe *greges*, ſed vnum præcipuum cui ab vno & bono Paſtore dictum, „*Noli timere puſillus grex. quia complacuit patri veſtro dare* [a] *vobis regnum*. Puſillus, quia ex puſillis de quibus dicitur, „*Beati pauperes ſpiritu, quia ipſorum eſt regnum cœlorum*, [b] Vel quia ex electis eſt, qui „pauci ſunt reſpectu reproborum: „*Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi*. [c]

a Luc 12. v. 32.
b Mat. 5. v 3.
c Mat. 20. v. 16.

Tertiò dicit, B. Virginem gregum præire veſtigia, quando ſacris exemplis eos prouocat ad imitationem ſui, ſubſequi, quando piis tuetur auxiliis. Lupum enim gregi inſidiantem, quia *fruſtrà rete iacitur ante oculos pennatorum*, [d] non à facie inuadere, ſed occultis machinationibus quaſi à tergo inſidiari. Ideo neceſſe eſt, vt Chriſtiani Patrona gregis, non ſolum ante faciem noſtram per exempli ducatum gradiatur: ſed & à tergo nos, contra ſpiritualia nequitiæ, brachio non carneo tueatur.

d Prou. 1. v. 17.

Quartò dicit, in ipſo grege Chriſtiano quoſdam eſſe adultos & fortes, qui ſolido cibo vtantur: quoſdam imbecilles & paruulos, qui lacte nutriantur. Item quoſdam hilari conſcientia exſultantes, de remiſſione veterum delictorum, quoſdam verò adhuc ſaucios & triſtes de perpetratione recentium criminum: & nulli dubium eſſe, maiori ſollicitudine paruulos nutriendos, vt creſcant, ſaucios quoque propenſiori cura confouendos, ne moriantur & pereant. Propterea Dominum Petro curam gregis committentem, bis dixiſſe: *Paſce agnos meos*, ſemel autem, *Paſce oues meas*. [e] Ideo commendata totius gregis cura, adhuc ſpecialiter ſaucia & imbecillis pars gregis Patronæ noſtræ commendatur, cùm ait, Pasce hædos tuos.

e Ioan. 21. v. 15. & ſeq.

Addit quinto, tritum eſſe in S. S. *hædorum* nomine peccatores ſignificari: ſed non omnes hædos, eſſe hædos Mariæ. *hædos* eius, non eſſe peccatores illos, qui circa matrem pietatis indeuoti & inofficioſi exiſtunt, opémque eius vel non, vel tepidè requirunt, nec illos quoque, qui matrem pietatis ſtudioſè quidem venerari opémque eius ſumma inſtantia videntur implorare, ſed à ſuis ſceleribus nõ conuertuntur. Hos nõ agnoſcere illã, quia ſic volunt eam eſſe *matrem pietatis*, vt non ſit, *mater iuſtitiæ & veritatis*: tã iniurioſi in vno, quam officioſi in altero. Solos eius *hædos* eſſe, qui vt illam dignè venerentur, opémq; eius aſſequi mereantur, peccata ſua perfectè deſerunt, moréſq; ſuos ad bonũ ſeria mutatione cõponunt. Hi adhuc *hædi* ſunt, quia de

recentium criminum vulnere adhuc ſauciam habent cōſcientiam, ſed tamen *hædi* ſunt MARIÆ & IESV, ab eis confouendi, ſanandi, & paullatim in oues mutandi, & de ſiniſtra in dextram transferendi.

Sexto probat, recte hos vocari, licet peccatores ſint, *hædos* MARIÆ. tum quia Pſalm. in perſona CHRISTI, qui delictum non fecerat, ſed delicta venerat purgare, dixit, *Longe à ſalute mea verba delictorum meorum.*[a] Tum quia Propheta alius his verbis, *In ſanguine teſtamenti tui, emiſiſti vinctos tuos*[b] *de lacu in quo non eſt aqua*, vinctos eius dicit, non quos ipſe vinxerat, ſed quos ſoluere venerat. Tum quia medicus vſitato ſermone vocat ægrum ſuum, non quem ipſe fecit ægrum, ſed quem ſuſcepit curandum. Sic piæ matris *hædos* vocari, non quos ipſa fecit, vel vult eſſe hædos, qui ſtatuantur ad ſiniſtram, ſed quos magis magiſque conuertit in oues, ponendos ad dextram. Vltimo ſubdit, hos paſci iuxta tabernacula Paſtorum, quando illis à ſummo Paſtore, filio ſuo gratiam impetrat, æmulandi vitam & ſtudia ſpiritualium patrum. Et ſic Doctorem gentium iuxta ſuum tabernaculum tales hædos paſci voluiſſe, cum dicebat, [c] *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego* CHRISTI.] Hactenus erudite ſane Guilhelmus, ſed nos noſtram interpretationem proſequamur. "

a Pſ. 21. v. 2. "
b Zachar. 9. cap. 11. "
c Phil. 3. v. 17. "

Mox itaque ſecuritatis illius cauſam ſpōſus ſubiungit, EQVITATVI MEO IN CVRR. &c. Ait ſponſus ſe non lactare illam vanis promiſſis: probe muniuiſſe & armaſſe, iam olim ſpe figuræ, nunc rei veritate. figuram præceſſiſſe victoriam illam Iſraëlis per mare rubrum erepti de ſeruitute Ægypti, & hoſtium demerſionem: Quomodo hoc conuenit Deiparæ? "

Verſu. 9.

Honorius breuiter: ſicut populus Dei à Pharaone per virgam Moyſi, ita Eccleſia à diabolo per virgam Ieſſe MARIAM, & florem ſuum CHRISTVM liberata eſt.] alludens ad locum Iſaiæ.[d]

Honorius.
d *Eſai.* 11. v. 1.

Sed de hac re copioſior Rupertus cenſet *equitatum* Dei vocari virgam illam Aaronis ſeu Moſis, qua mare percuſſum iter præbuit populo Dei, & Ægyptios recurrente celeriter fluctu obruit ad vnum. ſic enim loquentem hic ſponſum inducit: Hoc eſt, quod te nolo ignorare, & quod ſi rite perpendis non ignoras te. Magnum & mirum ſpectaculum reſpicienti, inde currus Pharaonis, hinc equitatum meum. *Currus* namque *Pharaonis* valde multi ferro armati, plerique etiam " auro vel argento inſigniti fuerunt: *equitatus* autem *meus*, virga vna " fuit, virga Moyſi, & Aaron. Virga illa contra ſublimes currus Pharao- " nis taliter equitauit, hoc modo militauit. Primo verſa in colubrum " deuorauit virgas Magorum: deinde percutiens aquas fluminis vertit " in ſanguinem, &c. (*pergit enim ſingulas plagas enumerare*) nouiſſimè " eleuata ſuper mare vertit illud in ſiccum, & diuiſit aquam, & tranſie- " runt filij Iſraël per medium maris: iterumque reducta ſuper mare ope- " ruit aquis currus, & equites vniuerſi exercitus Pharaonis. Recte ergo " *virga* talis, dicitur *equitatus Domini*, quæ contra tot currus & equites "

Rupertus.

Pharaonis ſola ſuffecit & victoriam peregit. Mox vt intelligas in quo hæc ſimilitudo virgæ Moſaicæ & B. Virginis poſita, ſubditur ibidem, videlicet in eo, quod poſita coram Domino *virga* illa in tabernaculo teſtimonij, ſequenti die inuenta eſt germinaſſe, *& turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas deformati ſunt.*[a] Erát enim quidam ſimiles iſtorum ſodalium (*ſ. falſorum*) meorum, pro ſacerdotio contendentes, & concilia ſua trahentes aduerſus Moſem & Aaron: ſicut iſti ſodales mei ſacerdotium ſibi vendicant in carnibus taurorum, & ſanguine hircorum, aduerſus ſacerdotium meum, ſacerdotium æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, iuramento firmatum. dixi ergo, *Refer virgam Aaron in tabernaculum teſtimonij, vt ſeruetur ibi in ſignum rebellium filiorum Iſrael, & quieſcant querelæ eorum à me, ne moriantur.* Illi ſigno, illi *equitatui meo aſſimilaui te* amica mea. Sicut enim virga illa virgas incantatorum & maleficorum deuorauit, & omnem ſuperbiam Ægyptiacam obtriuit, ac deinde germinauit, fronduit, floruit, & fructum protulit, non plantata, non ſucco terræ animata, ſed virtute cœleſti ſupra vſum naturæ prouecta: ſic tu *pulcherrima mulierum, amica mea*, cunctam prauitatem hæreticam interemiſti, ſuperbiam diaboli deieciſti, conceptu florida, partu fructifera, virgo in conceptu, incorrupta in partu, virgo ante partum, incorrupta poſt partum.

Quam hæc diſerta, quam ſuauiter Marianum amorem ſpirantia! Non tamen tollunt omnem difficultatem. Conſtat Deiparam per virgam ſignificari Ieſſeam,[b] docui hoc alias fuſiſſime, nec repetam. Sed quid virgæ & equo ſeu equitatui tam concors, vt in vnam MARIÆ ſignificationem conſpirent? non amat equus virgam, imo horret, & ea compeſcitur. Nonne meminiſtis quod à D. Bernardo veriſſime dictũ,[c] in *virga* ſignificari potentiam, ſicut in flore fragrantiam, in fructu ſaporis dulcedinem, in frondibus ſedulam protectionem? Equidem in ſacris litteris *virga* ſolet referri ad Saluatoris noſtri iuſtitiam & fortitudinem: Vt in illo, *Virga æquitatis, virga regni tui.*[d] Virga (vt ait ibi Auguſtinus) cẽterens carnales, (*Ægyptios*) & dirigens ſpirituales (Iſraëlitas) ſignificat eiuſdem poteſtatem regiam, & potentiam abſolutam,[e] eſt enim eadem eius quæ ſceptri ſignificatio.[f] Per equum quoque ſiue equitatum poteſt aptiſſime ſignificari dignitas, vt docuit D. Gregorius libro trigeſimo primo, Moral. capite decimo octauo. nam S. S. eſſe in equis dicit illos, qui dignitate ſublimes ſunt.[g] Equites etiá Dei ſiue equitatus eius ſanctos viros, quibus, arbitratu ſuo, morigeris & facilibus Deus vtitur, & quibus diabolo & mundo prædas animarum extorquet, & victorias quotidie de inimicis ſuis obtinet, vocari, neſciunt dumtaxat, qui hoſpites in Patrũ lectione. nam id docuere abunde, in Iob, Zachar. Abacuc, Apocalypſ. & Cant. ſcribentes.[h] Si cui verò Sanctorum hoc conuenit, nulli melius aut apertius quam Deiparæ quæ vna maxime morigera, & proinde vna plures loqui poteſt victo-

a *Num 17 v. 8. Nota Rupertum cenſuiſſe, eãdem hanc virgam fuiſſe cũ virga Moſis, quod cũ Rabbin. negant Abul. & Caietan. Sed fauet Ruperto Bernard. hom. 2. ſuper Miſſus.*

b *In floridis Marianis paneg. 2. Ber*

c *d. loco.*

d *Pſ. 44. v. 7. Auguſtin.*

e *Iſai. 9. v. 4. virgam humeri. & 10. v. 5. virga furoris & 14. v. 5. virga dominantium. Iere. 48. v. 17. virga fortis. Pſ. 2. v. 9. virga ferrea.*

f *Num. 24 17. virga de Iſrael. Iſai. 11. v 4. virga oris. Pſa. 109. virga virtutis plura vide apud Ioan. Fernand. Theſauri to 1. in voce, Baculus.*

g *Eccl. 10. v. 7. Pſa. 75. v 7.*

h *In Iob ca. 39. in Zach. 3 in Abac. 3. in Apoc. 6. & 19. & h. in Cant. Hieron. Orig. Greg. Aret. & alq.*

rias, vna hoſtibus Dei maximè metuendæ, vna non *equitatus* modo, ſed & *caſtrorum acies ordinata.*

Continere me nequeo, quin Hailgrini Card. verba apponam, vnus enim omnium optime hoc loco; Ego *in curribus Pharaonis* conterendis *aſſimilaui te equitatui meo.* Currus *Pharaonis* malitiæ ſunt Satanæ, qui contra fideles animas velut in quatuor rotis militat, in quatuor vitiis quatuor virtutibus Cardinalibus oppoſitis. *Equitatus* autem CHRISTI poteſt intelligi ſanctorum exercitus, in quorum acie ſpiritus corporibus, velut equites, præſidentes, carnem freno temperantiæ retinent, ne ſe præcipitet currendo poſt concupiſcentias, & eandem, ne pigra ſit & inobediens, ſtimulis timoris & amoris diuini vrgent, velut calcaribus, ad curſum boni operis. Hi ſunt equi, quos Ioſue ſubneruaſſe,[a] non occidiſſe legitur, ne nimis currerent, & tamen aratris & portandis oneribus competerent. Caro enim occidenda non eſt ſed caſtiganda, ne ſuperba ſit & laſciua, &, vt ad bona obediens ſit opera in ſeruitutem redigenda, &c.

Hailgrinus.

[a] *Ioſu 11. v. 6. & 9. Vbi ſic etiam explicat Orig.*

Sic ergo *terribilis vt caſtrorum acies ordinata,* eſt MARIA: non tantum vt caſtrorum militantis Eccleſiæ, aut hominum Beatorum, ſed etiam vt caſtrorum Angelicorum, quibus potiſſimum comparari eam adſentior lubens Guilhelmo. Sciendum namque in exercitu Domini (*verbis vtar illius*) eſſe non ſolum peditum, ſed etiam equitum copias. Pedites in exercitu Domini accincti in diuina militia, homines ſunt: equites vero ſancti Angeli, propter maiorem vtique agilitatem.] Nō poterant pedites ſoli (h. Iſraëlitæ) deſtituti equitatu, reſiſtere equis & curribus Pharaonis, ideo clamauerũt ad Dominum, & miſit illis equitatum ſuum terribilē equitatui Pharaonis, & hic Angelorũ equitatus, *interfecit hoſtium exercitum, &* [b] *ſubuertit rotas curruum, ferebanturq; in profundũ.* Per Angelos enim id dominũ feciſſe, qui fulgura & imbres & ſaxa de cœlo iecere, plane veroſimile eſt: & ideo Ægyptij qui prælio huic Angelico ſuperfuere, dixerunt, *Fugiamus Iſraelē* (nēpe peditatũ Dei) *Dominus enim pugnat* (per equitatũ ſuũ Angel.) *pro eis cōtra nos.*

Guilhelmus.

[b] *Exod. 14. 25.*

Sed dicet aliquis quo hæc pacto conueniunt, per equitatum intelligi angelos, cum Nyſſeno & Guilhelmo, & virgam, cum Ruperto & Honorio? non obſcura concordiæ ratio ſe offert, ſedulo hiſtoriam à Moſe deſcriptam conſideranti. Victoria illa duplici Ægyptiorum clade ſtetit, vna, occiſione & nece illa per fulgura & imbres (quam Ioſephus etiam tradidit, & deſcripſimus) quæ miniſterio Angelorum peracta: altera vero reliquorum fugientium ſubmerſione, quæ virgæ Moſaicæ aperte tribuitur paullo poſt eodē capite.[c] Vtraque laus conuenit Deiparæ, nam & illa terribilis vt Angelicus exercitus, & præterea ſignorum & miraculorum operatione admirabilior virga Moſis, illa currus peccati ſubuertit, illa hæreſes omnes, fugitiuorum ab Eccleſia reliquias, obruit & demerget obliuionis profundo. Vbi nunc Simoniani, Menandriani, Gnoſtici, & ſimiles? eodem compellet noſtros

[c] *v. 26. & 27.*

Lutheranos, Caluinianos, & Anabaptiſtas. Sic ſemper filij *equitatui* „ aſſimilabitur.

„ Sed Alanum quoque legite hæc alio referentem. Quis eſt (ait) *equitatus Dei*, niſi Eccleſia, quæ frenum diſciplinæ eius accipit, & iugum portat ſuauitatis eius, & quæ ſpiritu Dei agnoſcitur, & in hoc eſt ei ſalus. Vnde legitur, Abac. 3. *Equitatus tuus ſalus*. Per contrarium *currus Pharaonis* dicuntur illi qui ſub ſpirituali Pharaone, id eſt, ſub diabolo poſiti ſunt, & quadrigę eius, quas ipſe agit & ducit ad perſequendum populum Dei, & ad opprimendum Iſrael. Qui ſe conuertunt ad fidem, fiunt equitatus Dei curuantes dorſum ſuum, id eſt, arbitrij libertatem, vt ſuſcipiant ſupra ſe CHRISTVM ſeſſorem, & frena eius patiantur, vt quocunque voluerit flectat eos. Et eſt ſenſus, *Amica mea*, id eſt, virgo MARIA dilecta mea, ſponſa mea ſingularis & vnica, *aſſimilaui te*, id eſt, ſimilem feci, *equitatui meo*, id eſt, Eccleſiæ meæ, quæ prius fuit *in curribus Pharaonis*, dum ſubiecta erat ſpiritualibus nequitiis. Virgo enim MARIA ſimilis eſt Eccleſiæ Dei in pluribus. Sicut enim Eccleſia Dei mater eſt CHRISTI, in membris per gratiam, ſic virgo mater eſt CHRISTI capitis, per naturam. Et ſicut Eccleſia eſt ſine macula & ruga, ita & virgo glorioſa. Et ſicut Eccleſia in diuerſis perſonis habet vniuerſitatem donorum, ſic virgo MARIA in ſe vniuerſitatem chariſmatum.] Ita Alanus. *Alanus.*

Verſ. 10. Narrato eius robore, ſubdit filius, ſcire vis, qua ſis formæ venuſtate? PVLCHRÆ SVNT, ait, GENÆ TVÆ SICVT TVRTVRIS. Ingenis ſedes verecundiæ, & præcipua genarum gratia, verecundia eſt. commendatur [a] itaque MARIÆ *verecundia*: quæ, ad eam angelo ingreſſo & laudante, turbationis cauſa exſtitit, hæc virginitatem veram & comitatur, & cuſtodit aſſidue. ideo non pugnat cum aliis Rupertus, qui *Pudicitiam* vult laudari: Pulchritudo tua pudicitia eſt pudicarum omniũ virginum, viduarum, atque continentium pudor ſiue pudicitia, religioſitas aut verecundia, tuis genis. tuis oculis comparata, non eſt verecundia, non eſt pudor, non eſt, aut vix meretur dici pudicitia.] Sed cur *Turturis*? quia turtur auis ſoliuaga, te ſolitariam Angelus inuenit, & ſalutauit. [b] quia illa gemit, tu gemebas in hoc incolatu de terrenis, & ad cœleſtia ſuſpirabas. [c] quia turtur mire ſimplex eſt auis, tua verecundia & pudicitia, non ſimulata, ſed ſimplex & ſincera fuit. [d] quia alterius viri, quam CHRISTI, coniugium neſciit; vel quod continentiæ & pudicitiæ in ea tanquam turturum volitet multitudo.] *Sic Alanus*.

a *Sic Honor. Guilhelmus. Hailgrin. Rupertus.*
b *Rupertus.*
c *Honorius.*
d *Guilhelmus. Alanus.*

ET COLLVM TVVM SICVT MONILIA. Humilitatem Guilhelm. vult indicari, quaſi dic. non riget collum tuum per ſuperbiam, ſicut collum eius de quo ſcriptum eſt, *cucurrit aduerſus Dominum extento collo*, [e] ſed eſt pia humilitate flexile. Proinde nec eget aliis monilibus, ſed ſat eſt in ſeipſo pulchrum, non minus quam ipſa *monilia*. Superbia eget & quærit monilia, humilitas ea nec quærit, nec opus habet

e *Iob. 3. v. 26.*

ſed,

ſed tamen vltro ſponſus ea tribuit, quia nouit hanc non iis magis ornari, quam ornare ſuamet ornamenta. Rupertus per *monilia, verborum temperantiam & prudentiam* intellexit. quia ſicut monilia muniunt matronarum pudicarũ pectora pudica, ita & collum (ait) tuum munit verba tua, non ſolum ne quid noxium, ocioſum, inordinatum voce erumpat; verumetiam ne ipſum bonum tuum, ſecretum tuum, diuinum illud myſterium tibi creditum temere foras eliminet. Sicut itaque pulcherrima es genis: ita & collo, hoc verborum, illud oculorum moderamine. Quam ſtudioſa ſilentij fuerit, alias copioſius: nunc inuitant nos quæ ſequuntur. Prius tamen addo quod Alanus his verbis, Per collum, quod inclinare ſolemus in obedientiæ ſignum, ſignificatur obediētia & ſubiectio, quam CHRISTO exibuit, pro eo quod quaſi iugum CHRISTI accepit, & fidei eius obedientiam præbuit. Ornamentum ergo ceruicis, quæ eſt obedientia. CHRISTVS eſt. Ipſe enim prior *factus eſt obediens vſque ad mortem.* Phil. 2. Exornatio ergo & monile ceruicis eius, id eſt, obedientiæ virginis, obedientia CHRISTI eſt. Sed & ceruix eius, id eſt, obedientia, ſimilis facta eſt obedientiæ CHRISTI, quæ eſt monile CHRISTI, Magna ergo in hoc laus MARIÆ, magna eius gloria, quod imitatio eius gloriæ exæquatur obedientiæ CHRISTI, quam imitatur illa.] Hactenus Alanus.

Rupertus. Alanus.

MVREN. AVR. FACIEM. TIBI VERMICVLATAS ARGENTO. Sicut in Pſalm. *Columba penna deargentatæ, & poſteriora dorſi in pallore auri,* [a] fore prædicuntur: Sic hoc loco vnica columba hæc ſponſo largiente iiſdem ſplendet metallis. *Aurum* voluit eſſe quidam interiorem ſcripturæ ſenſum, *argentum* eiuſdem litteram ſeu verba exteriora, quibus nec vlla philoſophiæ humanæ ſubtilitas, nec lepor aut grandiloquentia profanæ ſcriptionis, poteſt comparari. ſententiam itaque hāc eſſe loci huius, ſponſum ſponſæ ſilentium amare quidem, optare tamen & vocis frui dulcedine. Vt (ait) ne ſemper taceas, ſed aliquando *ſonet vox tua in auribus meis*: Laxa vocis iter, & fidelibus tuis comitibus ne ſubtrahas, quæ etſi cum tua, magis tamen cum mea laude coniuncta tibi credita myſteria. doctrix es, & magiſtra diuinorũ eloquiorum, ſecretaria arcanorum.

Verſu 11. a *Pſ. 67. v. 14.* *Vide Rupert.*

Sed quia hæc interpretatio vnius dumtaxat ſcientiæ ſcripturarum donum pollicetur, placet mihi, vt vermiculato operi magis conſentanea, Cardinalis Hailgrini alia, digna lectione, is auro vult deſignari *obedientiam*, quia præ ceteris metallis aurũ ductilius & flexibilius eſt, eodem ſignificari *ſapientiam*, quæ cunctis opibus pretioſior eſt, ſignificari etiam ignito auri colore, ipſam *charitatem.* Et Pater quidem cōtulit virgini obedientiam, Filius ſapientiæ ſplendorem, Spiritus ſanctus dilectionis feruorem. hæc tria velut virgulæ in cathenulis decenti artificio connectuntur. charitas quæ feruet iungitur obedientiæ, ne ſit pigra. Obediētia, quæ humilis eſt iungitur ſcientiæ, ne ſit inflata. Sciētia quæ recte dirigit, iungitur dilectioni, ne ſit erronea zelatio, ſeu ze-

Hailgrinus.

lus non ſecundum ſcientiam. Porro *murenulæ* iſtæ aureæ ſic connexæ,
diſtinguuntur punctis argenteis, hoc eſt, puriſſimo nitore *caſtitatis*,
quam deſignat argentum, ſine qua in oculis ſponſi cetera illa nec ve-
nuſta nec decora queunt videri.

Alanus. Alanus intelligit ſententias diuinas quibus ſancti Prophetæ varie-
garunt ſacram ſcripturam laudibus Deiparæ. Has (ait) *murenulas*, id
eſt, diuinas ſententias, ediderunt ſancti Patres in laudem virginis &
honorem. Eſai. 11. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice
eius aſcendet.* Ieremias etiam 31. ait, *Nouum faciet Dominus ſuper ter-
ram, mulier circumdabit virum.* Et Dauid Pſal. 18. *In ſole poſuit taber-
naculum ſuum.* Et in Daniele legitur. c. 2. quod *lapis exciſus de monte
ſine manibus.*]

ANAGOGE.

§. 5. Verſ. 8. PETENTI animæ, quis foret locus requietis æternæ, quia nō
tam indicari, quem non ignorabat, quam in eum ſe tranſ-
ferri cupere, ſponſus ſciebat, benignè reſpondet, & nō qui-
dem in locum quietis adhuc introducit, ſed ei ſimilem in-
a Luc. 17. v. 21. dicat, quem in hac vita poſſidere & frui queat: regnū illud [a] Dei, quod
b Caſsian. coll. 1. c. 13. eſt in vnoquoque noſtrum, cognitione [b] & amore Dei ipſius, ad quem
per noſtrimet cognitionem peruenitur. Vere enim præſuppoſita Dei
gratia, in poteſtate cuiuſque noſtrum (ſuppoſito gratiæ auxilio) eſt
c Cyrill. in Cathe. D. Thom. & Theophil. in locum illum D. Lucæ. Deum ſic in corde recipere, [c] & retinere, & ſic prægustum quendam
futuri illius regni & beatitudinis æternæ, per contemplationem diui-
næ præſentiæ, in hac vita percipere. [d] Significat igitur, locum *vbi cu-
d Climacus gradu vlt. bet, vbi paſcat*, intra ſponſam nunc eſſe, donec introducat illam in re-
gnum, quod ab æterno præparatum. Interea probe facturam, & id ſi-
bi placere, ſi quod ſignificarat, *egrediatur*, non anima, ſed cogitatio-
ne, de corpore, & *abeat poſt veſtigia gregum*, curam gerat proximo-
rum infirmiorum, eoſque iuuet ſpiritualibus ſubſidiis, & tranſeat *iux-
ta tabernacula paſtorum*, non ſedeat, non hæreat, non tempus terat
apud falſos fratres, ſed gregem ſuum porro vltra perducat ad *taberna-
Verſu 9. cula* verorum *paſtorum*, Apoſtolorum & ceterorum amicorum Dei:
vt ſicut illi CHRISTI, & illorum iſti greges tenelli imitatores effecti,
cum ipſa tandem, eo perducantur, quo adſpirabat. Illam quidē nunc
in hac vita ſimilem dumtaxat eſſe peditatui Dei. hoc eſt, Iſraëli fugiē-
ti, ſed ſtatuiſſe illam facere ſimilem in cœleſti illa patria Angelis re-
ctoribus, hoc eſt, *Equitatui Dei*. Scitis enim quid IESVS Sadducæis re-
e Matth. 22. v. 30. Luc. 20. v. 35. ſponderit, nempe poſt reſurrectionem corporum homines fore *ſimi-
les Angelis Dei.* [e] quod cum præcipue propter caſtitatem, illic ab om-
f Auctor. imperfect. in Matth. d. loco. nibus ſeruandam [f] dicatur, præclare hoc ſane tribuitur ſponſæ, cuius
caſtitatem ſequentibus ſtatim verbis commendauit.
Verſu 10. PVLCHRÆ SVNT GENÆ TVÆ SIC. TVRT. Eo te honoris eueham, pro-
pter eam quam in te nunc video *turturis* ſimilitudinem. Caſta es, ſunt

Angeli: ſimplex es, *cum ſimplicibus ſermocinatio* mea & Angelorum: gemis, vt turtur, te in hoc mundo peregrinari, obtinebis quod ſuſpiras, quod à me petis, omnibus diebus vitæ tuæ in domo Domini habitabis. quem gemis ademptum & quaſi abſentem, eum comparem recipies non amiſſura, & cum Angelis ſemper faciem eius videbis. ET COLLVM TVVM, ô mea turtur, SICVT MONILIA, torquatum variarum virtutum contextu me inuitat, vt æterno amplexu te cingam brachiis gloriæ & ſuauitatis meæ. faciam, ne dubita: ſed prius MVRENVLAS AV. FACIEMVS TIBI VERMIC. ARGENTO: vt in iis, quaſi in quadam ſimilitudine & pictura, gloriam diuinitatis meæ, & humanitatis nitorem ac puritatem, contempleris, ſpe clarioris viſionis te ipſam conſolans. nam nunc tantum potes me videre *per ſpeculum in ænigmate* ſcripturarum: poſtea videbis *facie ad faciem* ſicuti ſum, cum, quæ nunc latent omnia, intueberis in ſpeculo Deitatis. His promiſſis animata ſponſa, ſic viciſſim loquitur. *Verſu* 11.

CAPVT I. SECTIO III. Sectio III.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
*verſ.*12. Dum eſſet Rex in accubitu ſuo nardus mea dedit odorem ſuũ.	*Quoadusque rex ſit in recubitu ſuo. Nardus mea dedit odorem ſuum.*
13. * Faſciculus myrrhæ dilectus meus meus mihi, inter vbera	*Alligamentum guttæ fratruelis meus mihi: in medio vberum meorum demorabitur.*
14. mea commorabitur. * Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.	*Botrus cyperi fratruelis meus mihi in vineis Engaddi.*

LITTERA.

NOSTER hic verſiculum alium inchoat, LXX. vero initium eius commati proximo, *Murenulas auri*, &c. coniunxerunt, & ideo longe aliter iſta Latini recentiores, quam vetuſti vel Græci explicant. [a] Hebræo fonti multo melius congruit diſtinctio noſtra. §. I. VERBA SPONSÆ. *Verſu* 12. [a] *Orig. Philo, Nyſſen. Ambroſ. Hieron. & Auguſt.*

DVM ESSET) Hebræa vox AD ſignificat etiam, *donec*, vt cum LXX. reddidit D. Gregorius, [b] ſenſus eſt, quamdiu fuit in conuiuio. REX) ſic vocat ſponſum, tum quia paſtor erat, tum quia conuiuij regnum; non, vt gentiles, talis ſortitus, ſed natura ſua, & ab æterno rerum omnium Dominus, & in hoc conuiuio inuitator, & primus in accubitu, quem Syri vocabant RIS SEMAKA, *caput* ſeu principem *accubitus*. עד [b] *Lib. vlt. Moral. c.* 22.

מסבב סבב : IN ACCVBITV) MESEBI à radice Sabab, *circuire*, ſignificat accubationem epularem, lectulis in orbẽ menſæ appoſitis, de his enim accipio conuiuialibus ſeu accubitoriis (Græce ἐν ἀνακλίσει) non de geniali thalamo, vt Kapniõ, nec de cubiculariis ſeu dormitoriis, qui ſomño deſtinati. Solebant Hebræorum cœnacula ſiue triclinia multis huiuſmodi lectulis circummenſam eſſe conſtrata. Vnde cœnaculum vocabatur, *domus lectulorum*, BETH HAMITTOTH, idque in coronæ morem: vnde accubatio MESEB dicta. Ait, *Accubitu*, quia Salomonis tempore iam exoleuerat conſuetudo aſſidendi, & inualuerat, toris iacentes, ſeu cubitis innixos conuiuari. Caſſiodorus, Accumbere (ait) eſt reclinari vel diſcumbere.

מסב NARDVS) Solebant apud Orientales, maxime Iudæos, mulieres cõuiuiales corollas, & vnguenta parare, & etiam conuiuas præcipuos iis perfundere. Vnde non reprehendit Phariſæus mulierem officio illo fungentem, neque Chriſtum, quod mulierem id agere permitteret, a Luc 6.v.39. ſed dumtaxat quod à peccatrice id ſibi officij exhiberi pateretur.[a] De Orientalium vnguentis res notiſſima: de muliebri hoc munere, teſtis prædictio Samuelis Regem Iudæorum filias ipſorum vnguentarias fa- b 1.Reg.8. 13. cturum.[b] Ideo hic ſponſæ tribuitur hoc officium. Solebant autem in conuiuiis Nardo coronari, & Nardo quoque inungi. & vtrumque hic poteſt accipi. quia nardus, vt herbam, ſic etiam vnguentum ſignificat. eius deſcriptionem licet petas à Dioſcoride lib. 1. c. 16. & à Plinio li. 12. c Infra in c. 4. v. 14. c. 12. Philonis verba ſunt,[c] Nardus, medicus eſt fructus Syriæ & Indiæ ,, præſtantiſſimus, colore ruffo, comoſus, odoratiſſimus, ſaporis amari, ,, ſuauitatem odoris diutiſſime retinens, calefacit, exſiccat, viretque per- ,, petuo: miſcetur antidotis, & efficaciſſimas vires, ad quam plurimos morbos habet.] Coronæ ex nardi foliis olim in ſummo pretio fuere, quod per excellentiam *folium* vocari conſueſſe Plinius docuit. Malim d Matth.26.v.7.& Luc.7.v.46. hic de vnguento capere: de quo in Euangeliis celebris memoria:[d] Pſalmiſta quoque meminit, *impinguaſti in oleo caput meum*,[e] καθ' ἐξοχὴν e Pſ. 22. v. 8. nardino, quod pretioſiſſimum, vt teſtantur Theodoretus, & Athe- f Theod. hic Athenæ l. 15. næus,[f] Solita nardo tempora perfundi, non vno loco Tibullus, & Horatius docuere.

MEA) à me præparata. & diffuſa.

SVVM) mixtum odori vnguentorum ſponſi. colligitur ex Hebræo.

Verſu 13. צרור FASCICVLVS) Hebræum, SEROR ſignificat quamuis colligationem, ſeu crumenam, ſeu inuolucrum. ideo *faſciculi* vox, hic late capienda. L X X. ἀπόδεσμος τῆς στακτῆς *colligatio guttæ*, vt vertit Ambroſ. in Pſalm. 118. vel *alligamentum* vt eſt in homilia verſa ex Origine. ,, Aq. ἀπόδεκτος σμύρνης, hoc eſt, *ſuſceptus myrrhæ*. Myrrham etiam ,, non ſtacten, vertit Symmachus, teſte Theodoreto. Honorius, *Mirrha* eſt arbor Arabiæ, altitudinis quinq; cubitorũ, ſimilis ſpinæ quam ,, acanthum vocant, cuius *gutta* viridis & amara: vnde & nomen accepit myrrha, *Gutta* eius ſpõte manãs eſt pretioſior, corticis vulnere vilior:

quæ medendis infirmitatibus ſalubris eſt, & mortuorum corporibus, ne à vermibus & putredine conſumantur condiendis vtilis.] Sed qualis myrrhæ colligatio? Aponius videtur accipere de virgularum myrrhæ faſciculo. Sed quid ſuauitatis eſt in tali faſciculo virgarum ſpinoſarum? Neoterici multi accipiunt de floribus & foliis myrrhæ Syriacæ, quæ dicunt eſſe ſuauiſſimi odoris.[a] Si verum hoc foret, aliquid de hac foliorum, & florum myrrhæ dote, prodidiſſent vel veteres,[b] vel moderni,[c] qui omnes myrrhæ fruticem diligenter deſcripſerunt. Mouit illos vox *faſciculi*: ſed illa ex Hebræa voce interpretanda. Mouit quod Valerius, & Athenæus videantur agnoſcere corollas ex myrrha. Verùm Valerius ille *in Cyri*:

Nec mihi iam pingui ſudabunt tempora myrrha,
Pronuba nec caſtos incendet pinus honores:

Epitheto quod addidit, ſatis clare indicat ſe agere de myrrino vnguento, quo coronati iam conuiuæ caput infundebant, quem morem (vt alios omittam) Ouidius & Tibullus indicarunt. Denique coronæ illæ, quarum ex Poſſidonio meminit Athenæus,[d] fuere cum apicibus ſuis ex auro ſolidæ, ſed thuris ſuffitu, & myrrhino odoræ vnguento. Coronis enim additos ſuffitus, & delibutiones, ille ipſe quem laudant Nicoſtratus, *in falſo obſignato*, & alij apud Athenæum docuere fortaſſis alius nebulam inducat, ex ſponſi verbis poſtea dicentis ſe myrrham meſſuiſſe:[e] Verumtamen diſpellunt ſequentia, quæ conuincunt de ſtacte ſeu gutta loqui, & ideo *meſſui*, pro, collegi capiendum, vt poſtulat Hebræum ARITHI. Propterea ſequor communiorem Patrum explicationem, qui accipiunt *myrrhæ faſciculum*, de ipſa gutta ſeu lacryma illa meliore myrrhæ, cuius odor & vires decantatiſſimæ. Hac docet Athenæus[f] ſolitos pectus inungere, eo quòd cordis imbecillitati multùm prodeſſe crederetur. Hebræas quoque mulieres à collo ad vbera geſtitaſſe quædam pendula vaſcula pretioſa, καὶ καρδιοφυλάκια alias docui,[g] quæ vocabantur BETH NEPHES, *domus pectoris*, noſter ab incluſorum odore, vertit, *olfactoriola*. de huiuſmodi ergò vaſculo, gutta pleno, mea ſententia, cōmodiſſimè locus intelligeretur. Confirmat quod LXX. expreſſe verterint, non *myrrham* tantum, ſed *ſtacten*, quæ eſt myrrhæ lacruma: atque ita apertè acceperunt Origen. Nyſſenus & Pſellus. Noſter etiam hoc Cantico ſemper myrrham aromaticis vnguentis, non floribus coronariis, annumerat.[h]

DILECTVS) Heb. DOD. *amor*, *dilectio*, maiori emphaſi. LXX. ἀδελφιδὸς, id in Homil. Orig. aliquando redditum *fratruelis*, aliquando *fraternus*, & expoſitum de fratris filio, alij malunt, de filio ſororis. D. Ambroſius aliquando *frater*, aliquando *conſobrinus*. Quinta editio, ἑταῖρος. *ſodalis*. Symmach. vt noſter. omnia eodem recidunt. nam, ex quo Iudæi cœperunt frequenter contrahere nuptias cum patruelibus, cœpit hoc nomen inter amatoria vſurpari.

INTER VBERA MEA COMMOR.) collocabitur, vt in iugi.

a *Ticlman. Genebrar. &* *Luiſ. hic. & Gueuara in Habacuk.*
b *Theophraſt. Dioſcorid. Galen. Plinius.*
c Pena, *Dalechamp. Garzias.*
d *lib. 5. c. 9.*
e *c. 5. v. 1.*
אריתי
f *lib. vlt. c. 14. & 15.*
g *In c. 3. Iſai. v 20.*
בת־נפש
h *c. 3. v 6. c. 4 v. 14. c. 5. v. 1. & 13.*
דד

a Sic Ori. hom. 2. & D. Hier. lib. 1. contra Iouinian. b c. vlt. c. 2. v. 2. manſione, in medio cordis mei. [a] idem eſt cum eo quod dicit poſtea, [b] *Pone me vt ſignaculum ſuper cor, &c.* quia ſub conualle gemini vberum colliculi ſitus eſt cordis. vt notant Nyſſen. Theodor. Iuſtus, Honorius, & Haymon. hinc cor per *vbera* ſignificatum apud Oſee; *de medio vberum*, hoc eſt, de intimo corde. Pro *commorabitur*, Hieronymus aliquando *demorabitur*, aliquando *manebit*, Heb. eſt, *pernoctabit*, quo ſignificat; memoriam illius iugem futuram. flores noctu papillis exciderent: ideò hæc melius conueniunt olfactoriolo.

BOTRVS) alij, *botryo*.

Verſu 14. CYPRI.) *Prima* ſententia eſt recentiorum Rabbinorum, & Guidacerij de camphora, merum eſt commentum. *Secunda*, de floritione botri, quæ eſt Origenis, Nyſſeni, Theod. Philonis, qui exponunt botrum adhuc florentem, necdum vino turgentem, nititur etymologia Græca, nempe quòd κυπρίζω ſignificet floreo: ſed confundit κυπρισμὸν, hoc eſt, floritionem, cum arbore Cypro; hîc autem non habetur Græcè κυπρισμὸς, ſed κύπρος, neque id patitur vox Hebræa COPHER. *Tertia*, quæ vult Cyprū poni hoc loco pro inſula Cypro, inferiùs verò cap. 4. vſurpari pro frutice aromatico, & ſic COPHER Hebræis æquiuocum eſſe, non placet, quia Cyprus nimis quam longo interuallo iacet ab Engaddi, & Cyprum Hebræi nō vocant COPHER, ſed generali nomine CITTHIM. *Quarta* ſentētia, quę vult agi de botris Cypariſſimi (videtur hæc Iuſti Orgelitani) confundit cupreſſum cum cypero: huic adde, quod alij volunt de ipſo cypri arboris fructu, vt cum Lirano quidam. *Quinta* celeberrima eſt, COPHER, hîc ſignificare fruticem opobalſami. quem cenſent Hebræis vocari COPHER vel CIPHER, vnde *Cyprus*: referunt hanc potiùs, quàm ſequuntur, D. Ambroſ. in Pſalm. 118. ſerm. 3. Aponius hîc ſecundo loco, Honorius & D. Bernardus; tenere videntur Venerabilis Beda: & Hailgrinus, & Valentinus, & Guilhelmus & quidam moderni, ſed quæ ad probandum adferunt non valdè ſtringunt. Opobalſamum ſiue gutta balſami odore ſuauiſſimum, corruptioni reſiſtit, roborat, curat vulnera, plurimus eius in Iudea prouentus olim, multa illi cum vineis ſunt communia. Scimus & fatemur, nam nos illa quoque apud D. Hieronymum in Epitah. Paullæ, & in Ezechiel. c. 27. Ioſephum, Strabonem, Plinium, Solin. Iuſtin. Dioſcoridem legimus. Sed quid inde? an quia in Engaddi balſami prouentus, ideo nullæ illic vineæ veræ? falſum id ſanè docet hoc loco Tharg. Chaldaicum. Aſt Origenes, aliique dumtaxat aſſerunt, ibi plus balſami, quam vini prouenire; idem voluit Ambroſius, & alij eos ſecuti. An ideo COPHER ſignificat balſamum? exoleuit (aiunt) vox *Copher*, poſtquam balſami nomen in vſu eſſe cœpit. Probant, quoniam Eccle-

c c. 24. v. 20. ſiaſticus *balſami* vocem agnouit. [c] fateor, ſed in noſtra verſione: Latinis autem nunquam *Copher* in vſu. Nihil ergò probant. quid in Hebræo fonte fuerit, quis diuinet? Græcè quoque legitur, ὡς σπάλαθος ἀρωμάτων, *ſicut maſſa* vel pila *aromatum*. vel vt meliùs alij codices,

[margin: כפר ; כתים]

ἀσπάλαθος ἀρωμάτων, hoc eſt, *aſpalathus aromaticus*: quæ lectio etiam placuit Rabano & Strabo, ſed in libris eorum corrupta modicè vox *aſpalathi*, quicquid ſit, docebũt te Dioſcorides & Plinius:[a] quod autem ſequenti commate ſequitur, *quaſi balſamum non mixtum odor meus*, id Græci libri totum ignorant. Hebraicè putarim nõ fuiſſe aliud nomen quàm PHANNAGH, ſic enim veteres vocabant balſamũ, vt Ezechiel vocauit?[b] vocatũ quoque APHARSAMON indicauit Ioſephus Gorionis filius.[c] Balſamum ergo ſic vocabatur: COPHER autem aliud ſignificabat, nempe *Cyprũ*, vt noſter vertit. Sanè *Cyprum* & *Balſamum* diuerſa fuiſſe, & vtriúſque nomen eodem duraſſe tempore, conſtat ex Fl. Ioſepho, cùm ſcribit, apud Ierichuntẽ gigni opobalſamum, cyprũ & mirobalanum.[d] Plinius quoque cyprinum vnguentum à balſamino diſtinxit.[e] COPHER puto, cùm hîc tum inferiùs c. 4. ſignificare liquorem aromaticum, ſeu fructum cypri arboris (vt volunt Iarrius & alius Rabb. innominatus) quem D. Hieron. teſtatur odoratum eſſe, & efflorеſcentis vuæ more florere, è quo cyprinum fit oleum, quod *cyprum* vocant, odoratiſſimum & ſaluberrimum, videndus de eo Plinius li. 23. c. 4. & li. 12. c. 24. vt memoria lapſum appareat virũ doctum, qui negat Plinium meminiſſe. De frutice ſic *Philo*[f] ſcribit, Cyprus arbuſcula eſt, « flore candido, cincinnorum inſtar pendente coma odoratiſſima, folio « oleæ. ex hac fit vnguentum nomine Cyprinum, ad multa commodiſſi- « mum, habétque folia, flores, & fructus, & ramos vtiliſſimos. hæc opti- « ma in Aſcalone Iudææ, & Ægypti Canopo prouenit.] *Caſſiodorus ibi-* « *dem*: Cyprus arbor eſt aromatica, ſemen ſimile coriãdri habens, id eſt, « album & ſublucidum: quod oleo coquitur, & inde exprimitur, quod « cyprus vocatur: vnde regium vnguentum paratur.] Interpretor itaque cum aliis Patribus[g] & Fran. Titelmanno, de veræ vineæ botris naſcentibus in Engaddi, quos dicit cyprinũ ſaporem præbere guſtanti. Nam frequens hic frutex in Syria naſcens, maximè in vinetis Engadditicis,[h] ideóque, quæ vitiũ proprietas eſt, aſciſcere ſaporem iuxta radices creſcentium fruticum vel herbarum, vt experientia docet cum Plinio,[i] fiebat vt botriones inibi nati ſaporem & odorem cypri referrẽt: ideóque in pretio habebantur, ſicut hodie in Hiſpania & Italia botri muſcatellini. His ergo botris vuarum ſponſa dilectum confert.

ENGADDI.) propè Engaddi, vineta fuiſſe docent Chaldæus, & Titelmannus & Vatablus hoc loco. Cyprias verò vites & vineas etiam laudatiſſimas apud Plinium reperies.[k] Falluntur Carenſis alij, qui Ierichuntem eandem cum Engaddi putarunt. Nam Engaddi eſt Haſaſonthamar propè mare mortuum, vt ex ſacris litteris & D. Hieronymo nimis notum:[l] vicina tamen erat Ierichunti, & iiſdem hortorum & amœnitatum deliciis celebris. De nominis etymo multa & rara Patres commenti, illos cenſeo conſulendos, &, qui mira quædam ex punctorum varietate notat, Galatinum:[m] Sed & nos non pauca in *Floridis Marianis Paneg.* 5.

a Dioſcor. li. 15. c. 19. Plinius li. 12. c. 24. 238

b c. 27. v. 17. vbi noſter vertit balſamum.

c lib. 4. Hiſtor.

d In Græco exemplari lib. 4. de bello Iudai c. 27.

e lib. 23. c. 4.

f In c. 4. v. 14.

g Aponio primo loco, Honor. Greg. Caſſiod. Haym. Vvillerám. Bern. Rupert. Anſelm.

h (Scribit Rabbin. Innominat.)

i lib. 14. c. 16.

k li. 14. c. 1. & 7.

l 1. Reg. 24. v. 1. 2. Paral. 20. v. 2. 2. Paral. 27. 15. Eccl. 24. v. 15. Ezech. 47. v. 10. Hie. Quæſt. in Gen.

m Galat. li. 6. c. 3.

§.2. Rectè monuit D. Hieron. quæ hactenùs dicta ſunt ab Eccleſia,
Mens verborum sponsæ. pertinuiſſe ad deſiderium futuræ incarnationis, & quæ à ſponſo dicta,
pertinuiſſe, ad promiſſionem eorum, quæ tam fœlicibus nuptiis ſponſæ erant obuentura. Nunc veluti noua ſcena inchoatur, qua Salomon
Verſu 12. vt peracta myſterij diſpenſatione, [a] & promiſſionibus adimpletis, inducit ſponſam vt exultabundam, & comitibus ſuis narrantem (quæ ſponſis introëuntibus, quaſi foris in theatro remanſerant) partem lætitiæ ſuæ, & eorum quæ intus geſta. Nam Eccleſia vera Eſther, in ſuperbæ Vaſthi locum coaptata, tum quando Christvs non angelicam, ſed humanam naturam apprehendit, & auro gemmíſque (quod maritale munus videtur) à ſponſo exornata, etiam ab eo ad conuiuium admiſſa foret; (illud ſcilicet diuinum Corporis & Sangvinis epulum) ne, quod flagitioſiſſimum inter amantes cenſetur, amore vinci videatur, viciſſim quid ipſa largita ſit ſponſo ſic narrat, vt ea commemoret maximè, quæ ſponſi à ſperatis ſuis ſolent accipere, delicias odorum & floſculorum.

a (*huc referũt Caſsiodor. Honor. Beda, Haymon. & alij.*)

Dvm esset ait rex in accvb. svo. quamdiu cum ſponſo cœleſti conuiuio accubui, hoc eſt, quamdiu primùm aſſumpta carne in virginis vtero, in eodem requieuit; & poſtea ex thalamo ſuo egreſſus, cum hominibus fuit conuerſatus; & denique ab aſcenſu in cœlum, quamdiu cibat & potat Eccleſiam, & ſternit illi menſam adeo dapſilem; quam *præparauit in conſpectu meo aduerſus eos, qui tribulant animam meam.* [b] Nardus quoque variarum virtutum mearum cœpit
" illum ſuauitate fragrantiæ ſpiritualis reficere. Nam Eccleſiæ virtutes ſunt bonus odor Christi. hunc odorem diffundere latiùs cœpit Eccleſia per ſanctas illas animas Deiparam, Ioãnem Bapt. Mariam Magdalenam (de cuius liberali vnctione hoc ad litteram dictum volunt Philo & Iuſtus.)

b *Pſal.* 22.v.7.

" Mea) hoc eſt pura, & fidelis: nam extra Eccleſiam nullæ ſunt pu-
" ræ & numeris ſuis abſolutæ virtutes. Angelomus; Accubitus Regis,
" ſancta intelligitur Eccleſia. In ea requiem ſibi inuenit, ſicut per Pro-
" phetam ipſe loquitur, [c] *Hæc requies mea in ſæculum ſæculi.* Nardus Ec-
" cleſiæ dicitur propter odorem virtutum, &c.] Iuſtus nardum exponit confeſſionem & prædicationem fidei; *accubitum* vero crucem & ſepulcrum Christi domini. Philo per *nardum* intelligit martyrum necem, & illuſtrium actionum efficaciam: ſed non benè accommodat.

c *Pſ.* 131.v.14.

Iuſtus. Philo.

Honorius. Honorius; Primitiua (inquit) Eccleſia ante Chriſti aduentum in
" multis filiis ſuis, Deum in libris Gentilibus quæſiuit, & ſic in gregibus
" ſodalium errauit. Sed hunc in *tabernaculis paſtorum* cubantem, hoc
" eſt, in libris Prophetarũ latentem inuenit: qui ei *monilia* auro & gem-
" mis inſignita dedit, quia ei legalia præcepta pretioſis promiſſionibus
" plena commiſit: ipſaque ei pretioſa *vnguenta* obtulit, dum ſe ſaluan-
" dam per eius incarnationem, paſſionem, & eius reſurrectionem credidit.

didit. & hoc interim, *dum eſſet rex in accubitu ſuo*, hoc eſt, dum rex « gloriæ CHRISTVS latuit in ſinu patris. Accubare, eſt in ſecreto reſidere. « per *nardum* CHRISTI incarnatio, per *myrrham* eius paſſio, per *botrum* « ipſius reſurrectio notatur.] Subdit deinde quinque vel ſex alias inter- « pretationes, è quibus illa duo amplector, *accubitum* hunc ſignificare tempus etiam incarnati verbi, & per *nardum* intelligi maximè virtutem humilitatis, & per *odorem* huius & fidei & aliarum virtutũ opera. Diffudit enim, & quotidie diffundit Eccleſia de alabaſtro pectoris ſui odorem iucundiſſ. ſuauiſſimúmq; ſinceræ fidei, laudatiſſimam humilitatem, caſtitatem priùs inauditam, charitatem ignitam. huius nardi paruus onyx, quam ingentem diuinæ miſericordiæ eliciet cadum?

ODOREM SVVM) poteſt accipi de hoc ſponſæ odore ſimpliciter: ſed meliùs de ſponſi & ſponſæ odore commixto, hoc ſenſu; Nardus mea qua ſpõſum perfudi, apud me natiuum tãtum fundebat odorem; ſed ſponſi mei cõtactu planè diuinam ſuauitatem acquiſiuit. ita repercuſſu fragrantiæ tantæ me iterum afflauit, vt non tam ſponſo nardus, quam nardo ſponſus ſuauitatem tribuiſſe videatur. [a] nonne res ita ſe habet? quãtumuis præclara ſint opera mortalium, tolle gratiam & meritum ſponſi, quid proderunt ad ſalutem? Confirmat Hebræus fons, qui tam *eius* quam *ſuum* ſignificat. Vnde manifeſtiùs deprehẽdas, ineptiam Iarrij & Ionathæ, qui odorem explicant, fætorem veteris idololatriæ Vara ingenia.

a *Sic Ori. hom. 2. de quatuor.*

Verſu 13.

FASCICVLVS MYRRHÆ) Quod de nardo dixerat ſponſa, potuit & à non amante ſolius officij gratia factum videri: ideò nunc addit ardentis amoris pignus manifeſtius. Sicut puellæ (inquit) quæ amant amari & procis placere, inter vbera ferunt gratos odores, qui natiuo foti calore acriùs redoleant: ita ſponſum meũ omni odore odoratiorẽ, in intimo mei cordis penetrali abdã, vt mecũ illic perpetuò demoretur. quia mihi ipſe quauis electæ myrrhę ſuauior ſuauitate, quouis cypri botro iucundior & vtilior futurus. illũ ſi detur aſſiduè fouere, exhauriet quicquid in me reliquum, obnoxium corruptioni & mortalitati. Per *myrrham* cruciatus & perpeſſiones CHRISTI ſponſi ſignificat Eccleſia, & quia de cunctis ſimul ærumnis eius ſummatim loquebatur. quæ bellè virgarum faſciculo repræſentantur; hoc pretioſiſſimũ olfactoriolum, hoc ſalutare cardiophylacium, *faſciculi* nomine noſter expreſſit. Chaldæus autem Paraphraſtes figurã indicauit; cùm de Iſaac à patre ſuo ſuper lignorum faſcem ligato id interpretatur. *Myrham* quoque potiùs, « quàm aliud dixit. quia ſicut ſponſæ *nardus*; ſic ſponſo *myrha*, quaſi pe- « culiaris. ideò ſe alibi ſponſus myrrhæ cõparat, *quaſi myrrha electa de-* « *di ſuauitatem odoris*, [b] alibi verò veſtimenta ſua dicit olere myrrham.[c] » hanc ſibi voluit à Magis offerri, mortis ſubeundæ indicium: hac mortuus voluit condiri. hãc vult Eccleſiam iugi memoria recolere, vt pote quæ illi tribuit veram incorruptionem. hæc cor & robur Eccleſiæ cõfirmat, ſi ſit iugiter collo cõcionatorum appenſa. Hoc votum Eccleſiæ

b *Eccl. 24. v. 20.*
c *Pſal. 44. v. 9.*

tam arctè ſponſi perpeſſionibus copulari, vt cum athleta inuicto iure optimo queat exclamare, *quis nos ſeparabit à charitate CHRISTI,*
" *&c.* fuit Eccleſiæ *faſciculus myrrha*, quãdo paſſus ſepultus, & ſyndoni inuolutus: fuit *botrus cypri*, quãdo reſurrexit & apparuit eidẽ immor-
à Theod. Iuſt. talitatis ſtola indutus. cõmunis hæc Patrũ optimaq; eſt interpretatio.ᵃ
Honor. Caſiod. Petri Damiani verba ſunt, CHRISTVS per myſterium ſuum tibi vi-
Alcuin. hic. D. deatur in ore & CHRISTVS per amoris ſui incendium tibi ſemper viuat
Bernard. hom. in corde, vt congruat etiam tibi quod ſponſa dicit in Cant. *Faſciculus*
44 Pet. Da- " *myrrhe dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.* Quid enim
mian. epiſt. 3. " per *myrrham* amariſſimam videlicet aromatis ſpeciem, qua cadauera
de inſtitut. " defunctorum condiuntur, niſi CHRISTI paſſio deſignatur? Quid aliud
monialu c. 3. " *inter vbera*, niſi cordis locus agnoſcitur? Quiſquis igitur amore conti-
Pet. Damia- " nuo CHRISTVM in cordis ſui arcano complectitur, quiſquis imitandi
nus. " gratia paſſionis eius myſteriũ iugiter meditatur: huic profectò *myrrha*
Cant. 8. 6. " *faſciculus* CHRISTVS efficitur, atq; iuxta S. S. ſententiam, *inter eius vbe-*
" *ra commorabitur.* Vnde & idem ſponſus ad ſponſam, *Pone me* (ait) *vt ſi-*
" *gnaculum ſuper cor tuum.*] fecit hoc Eccleſia, & in duobus ſuis vberibus, CHRISTI paſſionem lactentibus filiis exhibet. Vis ſcire quomodo?
Philo. ex vno vbere veteris teſtamenti promiſſiones & ſpem, ex noui verò v-
Eſai. 53. v. 7. bere altero ſolutionem pretij & rem. Nam (verba ſunt Philonis) in ve-
Act. 8. v. 35 " teri eſt vaticinium Eſaiæ dicentis, *Tanquam ouis ad occiſionem ductus.*
" Ex nouo vero Philippus Apoſtolus eum locum de CHRISTO IESV, Eu-
" nucho reginæ Candacis aperiens apertiſſimè teſtatur. }

" BOTRVS CYPRI.) Idem (ait Eccleſia) mihi eſt pinguis, odoratus,
Verſu 14. & pulcher & ſalutaris planè (quales ſunt botri Engadditici, ſapore cyprino & odore imbuti, ac vitalis in crucis expreſſus torculari poſt reſurrectionem iam mihi lætanti (vt ſolent homines præ vino) in calice venerabilis Euchariſtię quotidie exhibitus, nec nõ in Baptiſmatis quo-
עין גדי que fonte (qui ſordes petulcæ vitæ abluens, meritò per hædorum fontem, ENGADDI, ſignificatur) baptiſandis meis agniculis ex eo profluens,
Vvilleramus. de *cuius ventre flumina aqua viua* fluxura credebam. Pulcrè Vvilleramus;

" *Hic botro ſimilis, quem profert Cypria vitis,*
" *Prominet Engaddi vinetis vbere ſuaui.*
" *Qui me morte ſua modica turbauerat hora,*
" *Suaue mihi redolens fit vinum morte reſurgens:*
" *Cuius odor dulcis & pluſquam balſama ſuauis,*
" *Lætificát que pios, ſed & ipſos mundat iniquos.*

Coniungit varias interpretationes. Non placet autem Iuſti expoſitio, *Engaddi* ſignificare fontem ſeu oculum tentationis. Nam hæc accipienda cum feliquis, de tempore poſt mortem & reſurrectionem.

TROPOLOGIA.

DVm esset, &c.) facillimum eſt hæc ad humilitatis virtutem traducere, & oſtendere quem odorem anima humilis, nardo ſimillimum in ſponſi ſui conſpectu fundat, vt feci copioſa diſſertatione & non indiligenti, Panegyris Marianæ habitæ in feſto Viſitationis, quæ Floridarum eſt. VII. eò remitto cupidos. §. 3. *Verſu* 11.

Ingenioſè hæc & ſequentia paucis complectitur Honorius, ita ſcribens; Moraliter *rex in accubitu ſuo eſt*, dum CHRISTVS in anima iuſti requieſcit. *Anima* quippe *iuſti ſedes eſt ſapientia*. Huius animæ *nardus dat odorem*, dum humilitas eius ſpargit bonorum operum opinionem. Huic fit *dilectus faſciculus myrrhæ*, quando omnia amara paſſionis CHRISTI in animo colligit, & pro eo amara à proximis pati diſponit. *Inter vbera eius commorabitur*, quia in corde eius, quod eſt inter vbera, per dilectionem verſatur. *Botrus cypri*, quod conuerſio ſonat, fit ei *in vineis Engaddi*, dum gaudet de conuerſis baptiſatis, & pœnitentiam agentibus.] optimè, nec quidquam addi neceſſarium, niſi illud Philonis de ſingulis animabus electis, eas maximam hanc gratiam redemptionis ex diuina miſericordia conſecutas, quod mactatis hædis vitiorum, laſciuiis omnibus & mundi pompis; mandata Dei noctu diéque obſeruantes, ſincero corde illi ſoli ſeruire atque placere conantur: laudantes ſpõſum, quod tali tantáque gratia ſuam ſponſam exornarit. Hæc gratitudo ſponſæ à ſponſo viciſſim laudari merebatur, vnde audis eum dicentem: *Ecce pulchra, &c.* *Verſu* 13. *Verſu* 14.

DE DEIPARA VIRGINE INTERPRETATIO. MIXTA.

COnsentivnt Hailgrinus, Honorius, & Rupertus *accubitum* eſſe ſinum patris æterni, & *nardum* humilitatem B. Virginis, quæ in vterum eius potuit æterni patris filium de hoc ſinu in terras elicere. *myrrham* eſſe compaſſionem & triſtitiam ex charitatis ardore in morte filij perpeſſam. *botrum cypri* lætitiam ex reſurrectione eius & lauacro pœnitentium. Sed quia omnium illorum exactiſſimè Rupertus, eius ſermonem ignito quodam affectu plenum vobis exhibebo, cui ſi lubuerit addere noſtra *ex Florida illa VII. qua ad humilitatem eius in feſto VISITATIONIS iſta tranſtuli*, &, quæ de *cypro*, & *Engaddi* dixi, *in ANNVNTIATIONIS feſto Florida V.* ſpero vos non nihil ſitim ſedaturos. §. 4. *Rupertus.*

„ Ait Rupertus inducens Deiparam loquentem; Quid enim eſt vel
„ erat accubitus Regis, niſi cor vel ſinus patris. Illi ſupradicti Paſtores
„ vel ſodales eius (*hæreticos innuit Trinitarios*) qui ſeſe pares ei faciunt,
„ & greges non ouium, ſed hædorum poſt ſe trahunt, dixerunt, quod
„ ante me Rex iſte non fuerit, quod ex me initium ſumpſerit, quod ho-
„ mo tantùm, & ſupra hominem nihil in eo ſit. At ipſe priùs quàm ego
„ eſſem, imò & antequàm Abraham fieret, eſt & erat, & in illo Accv-
Ioan. 1. „ bitv svo erat. Nam, *in principio erat Verbum, & Verbum erat a-*
„ *pud Deum.* Dvm ita essbt, nardvs mea dedit odorem svvm,
Ioan. 2. „ & hoc odore delectatus deſcendit in vterũ meum. Olim in Eua malo
„ ſuperbiæ fœtore offenſus, & ob hoc ab humano genere auerſus fue-
„ rat: nunc autem delectatus bono odore, nardo humilitatis meæ, ſic
„ ad humanum genus conuerſus eſt. Propterea nardum meam dico hu-
„ militatem meam. quia ſicut *nardus* herba aromatica paruo quidem
„ frutice, vel parua ſpica nequaquam in altum ſe ſubrigit; ſed comoſa
„ atque odoratiſſima, flore optimi odoris, atque radicula ſuaui, multis
„ vſibus probatur vtilis: ſic *humilitas* mea, ſuo quidem arbitrio vel iudi-
„ cio parua res eſt, nimiúmque exilis; ſed iudicio regis, pretioſior eſt cũ-
„ ctis operibus legis, in quibus homines iuſti ſibi videntur atque magni-
„ fici: ipſúmque regem, & patrem eius Deum, ſanctũ quoque Spiritum
„ vnicè delectat, velut ſuauis odor, qualis quantúſque de nullo vnquam
„ vſque ad ipſum ſpirauit, vel ſpirare potuit, ſacrificio. Humilitatem
„ meam de illo *accubitu ſuo* ſenſit, & reſpexit, & valdè delectatus eſt, &
„ placuit ſibi, quod in iſto ſexu tantam humilitatem inuenit: in iſto, in-
„ quam, ſexu, à quo initium ſuperbiæ generi humano ſuperueniens to-
„ tam maſſam corrupit.

Ex Gen. 8. & 1. Reg. 14. Mox oſtenſis exemplis humilitatis in ſexu virili, & collaudatis
Abrahamo ac Dauide, addit; Propterea non ſolum non confundi-
„ tur Deus, vocari eorum Deus, verumetiam iſtis duobus iurare Deum
„ altiſſimum non piguit, facturum ſe hoc myſterium (amici) quod
„ in me cernitis. in iſto tandem ſexu gratiam eandem, & fortaſſis præ-
Matt. 11. „ ſtantiorem inuenit. Nolite incumbere mihi, vt explicem quantam
„ in me humilitatem *mitis & humilis corde* inuenerit. non poſſum elo-
„ qui, non poſſum verbis conſequi: res iſta eſt ineffabilis. quid vel
„ quale ſit iſtud bonum, nemo ſcit, niſi qui accipit: & cum acceperit,
„ nulli niſi Deo poteſt effari: qui, vt videt, ſic intelligit. Hoc tantùm
„ dixerim, quia requies eſt mentis, & qui hanc inuenit, ſine dubio
Eccle. 24. V requiem animæ ſuæ inuenit. Ego *in omnibus requiem* iſtam *quæſi-*
„ *ui*: & vidit *Rex* reſpiciens, vbi nardi huius ex me odorem ſenſit; vi-
„ dit, inquam, quod requieſcere hîc poſſet in ſuauitate animæ quietæ, id
„ eſt, humilis, deſcenditque de illo *accubitu ſuo*, & *requieuit in taber-*
„ *naculo meo*. Hîc requieuit, hîc habitauit totis nouem menſibus, &
„ cuius erat dominus, eiuſdem ancillæ ſuæ factus eſt filius. Vultis audire
„ (amici) qualis exinde fuerit iſte Dilectvs mevs mihi & ego illi? Ecce

dico vobis FASCICVLVS MYRRHÆ, INTER VBERA MEA COMMORABITVR. Conferte iſtud illi dicto vnius ex vobis, vnius ex amicis iuſti Simeonis: *Ecce*, inquit, *hic poſitus eſt in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignum cui contradicetur. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius.* Dico adhuc, BOTRVS CYPRI DILECTVS MEVS MIHI, IN VINEIS ENGADDI. Si hæc ſcitis, ſi iſta rite perpenditis, profecto in me inuenietis,& vnde mecum compungamini,& vnde mecum dulciter conſolemini. Nolite ſolam attendere horam vel diem illam, in qua vidi talem dilectum ab improbis comprehenſum male tractari: ſcilicet illudi, ſpinis coronari, flagellari, crucifigi, felle & aceto potari, lanceari, mori & ſepeliri. Nam tunc quidem gladius animam meam pertranſiuit: ſed antequam ſic pertrãſiret, longum per me tranſitum fecit. Prophetiſſa namque eram,& ex quo mater facta ſum,ſciui iſta paſſurum. Cum igitur carne mea taliter progenitum, talem filium ſinu meo fouerem, vlnis geſtarem, vberibus lactarem,& talem eius futuram mortem,ſemper prę oculis haberem,& prophetica imo pluſquam prophetica mente præuiderem: qualem, quantam, quam prolixam me putatis materni doloris pertuliſſe paſſionem? Hoc eſt, quod dico, *Faſcic. myr. dil. meus m. int. vb. mea comm.* ô commoratio dulcis quidem, ſed plena gemitibus inenarrabilibus! Ad vbera de foris cingebatur,& iiſdem lactabatur vberibus, ſimulque inter vbera intus in corde præſcio futurorum, ſemper parebat, quaſi eſſet morte moriturus. Veruntamen & illud ſciebam,quod eſſet reſurrecturus. Huius rei præſcientia dulcis erat. Igitur *dil. meus mihi,* & *faſciculus myrrhæ* quia moriturus;& *botrus cypri* erat,quia reſurrecturus & vltra non moriturus. botrus (inquam) cypri, videlicet terræ vel inſulæ botros prædulces vinumque optimum adferentis: quia nõ qualecumque, ſed optimum eſt vinum reſurrectionis: & hoc * *in vineis Engaddi*, id eſt, fontis hædi. Cur ergo ita dixerim? idcirco nimirũ, quia meus iſte dilectus, *non iuſtos, ſed peccatores vocare venit,* in reſurrectione prima, qui fuerant per peccatũ mortui,& in hoc fonte hædi in fonte baptiſmi, in lauacro regenerationis, quo regenerati fiunt oues, qui fuerant veri hædi, fiunt ſancti, qui fuerant peccatis obnoxij. Ad hunc fontem venientes, iam non vineæ ſunt, vineæ fiunt, ab alio tranſlatæ, in alio plantatæ. Vnde & quilibet eorum dicit, *ſi enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.* In iſtis plantationibus, in iſtis vineis apparet iſte botrus cypri, ſapit dulcedo reſurrectionis iſtius dilecti mei. Hæc Rupertus.

Luc. 2. *Verſ. 14.* * *Vulgo male legitur, in montes.* *Luc. 5.* *Apoc 5.* *Tit. 3.* *Rom. 6.*

Alio reſpicit Alanus, Poſtquam (ait) glorioſa virgo, non ſolum mente, ſed etiam ventre concepit, factus eſt in ea ſpiritualis CHRISTI recubitus. Vbi enim ſpecialiter cœnauit cum Patre & Spiritu ſancto, vbi ſpecialem fecit manſionem, vbi ſpecialiter & plene recubuit, niſi in mente virginis? In cuius ventre, ſecundum humanam naturam perfecte recubuit. ô fœlix mens in qua cœleſtes conuiuæ (id eſt tres per-

Alanus.

„ ſonæ) ſpecialiter,& ſpiritualiter reficiuntur. *Pax* ibi primus cibus eſt,
„ *humilitas* ſimul apponitur cum *patientia*, *manſuetudo* quoque &
„ *lenitas*, & quod ſumme eſt, *ſuauitas & puritas cordis*. *Charitas* au-
„ tem in huiuſmodi conuiuio principem obtinet locum. Ergo *Dum eſ-*
„ *ſet Rex* CHRISTVS videlicet me & alios regens, *in accubitu ſuo*,
„ id eſt, in me: in qua erat in mente per gratiam, in ventre per huma-
„ nam naturam: *nardus mea dedit odorem ſuum*, id eſt, caro mea fra-
„ gilis per nardum arborem humilem ſignificata, aduentu Spiritus ſan-
„ cti mundata, fomite peccati exſtincto, in ea *dedit odorem ſuum*, aliis
„ propoſita eſt in exemplum, vt per carnis mortificationem purgarent
„ propriam carnem. Vel, *Dum eſſet Rex in accubitu ſuo*, id eſt, Domi-
„ nus Ieſus in requiem aſſumptus, *nardus mea dedit odorem ſuum*, id eſt,
„ fama mea, quæ prius erat humilis & deiecta, per totum orbem eſt dif-
„ fuſa.] Sic ille.

Guilhelmus. Guilhelmus etiam iſtum *accubitum* intelligit tempus vteri, quo gra-
uida fuit virgo ſacratiſſima, & vult eſſe vocem piæ matris poſt præcla-
ram filij Aſcenſionem, cum ſodalibus eius, ſanctis Apoſtolis, conuer-
ſantis, & familiariter cum eis ſermocinantis, *Accubitum* eſſe vterum
virginalem, & in eo nouem menſium *Regis* (h. e. verbi) quietem,
nardum eſſe fragrantem matris amorem. *Nardus* (ait) vnguentum
„ ſiue pigmentum calidæ naturæ eſt, & *charitatem* ſignificat. *odor* eſt
deuotio, qua hilariter obſequebatur tanto myſterio. hanc *nardum*
ait ſuauiter fragraſſe toti Trinitati, patri mittenti, filio incarnato, Spi-
ritui ſancto obumbranti, angelis aſſiſtentibus, ipſimet virgini. nam il-
la inenarrabilis deuotio, qua mens eum ardebat, quo vterus tumebat,
„ ſuauis & dulcis erat ſuper omnes ſuauitates atque dulcedines vitæ
Pſ. 75. v. 11. „ mortalis. Hoc ergo vult dicere; toto tempore quo REX ERAT
„ IN ACCVB. SVO, in magnis agebam deliciis deuotionis meæ,
„ & *confitebatur ingiter cogitatio mea, & reliquiæ cogitationis meæ diem*
„ *feſtum agebant* illi. Porro Rege egreſſo *de accub. ſuo*, *nardus mea*
„ non deſiit dare *odor. ſuum*. quia conceptus eo tempore deuotionis
„ calor, nullo deinceps tempore tepuit in pectore meo, & concepta
tunc ſuauitas, nunquam poſtea defuit ſpiritui meo.] *ſuum accubitum*
vocat, ſingulariter regi dicatum. Nemo enim ante illum, & nemo
poſt illum, in illo ſacratiſſimo virginalis vteri thalamo accumbe-
re potuit. ait *odorem ſuum*, hoc eſt, ſingularem & eximium. nun-
quam enim alia fœmina quicquam huiuſmodi ſuauitatis in ſe fuit ex-
perta.

Poteſt etiam, ait idem Guilhelm. de illo *accubitu* intelligi, de quo
Gen. 49. 9. Patriarcha Iacob prædixit, *ad prædam fili mi aſcendiſti, requieſcens ac-*
„ *cubuiſti vt leo*, id eſt, mortuus in cruce ad ſpoliandos inferos ſecun-
„ dum animam iuiſti. Notandum quod dicit *aſcendiſti*, cum tamen deſ-
„ cenderit ad prædationem illam. Plane ad prædam deſcendit ſi loci de-
„ preſſionem attendas, verum ſi conſideres excellentiam operis, ad præ-

dam adſcendit.] Attenta ergo magis excellentia operis quam loci poſitura, aſcendiſſe dicit, nempe in anima ſola: interim enim in carne ſola in ſepulchro accumbebat. *Accubuit* requieſcens vt leo, ſed non occubuit vt leo. *Accubuit* moriens vt leo, quia *poteſtatem habebat ponendi animam ſuam*: & ſepultus accubuit vt leo, *poteſtatem habens iterum ſumendi eam. Accubuit* vt Rex, vitæ & mortis dominatum tenens. Secundum hanc interpretationem ait Deipara, eximiam charitatem, quam habebat in filium, tempore mortis eius excellenter angelis & hominibus innotuiſſe. Quantum enim diligeret filium, tunc maxime declaratum eſt, cum illi per maternum commortua & conſepulta fuit affectum. Quod habuit Maria Magdalene hoc fecit, *preuenit* enim *vrgere corpus* Domini *in ſepulturam*, & tunc nardus eius, *nardus* illa *piſtica*, fracto alabaſtro effuſa, *dedit odorem ſuum*, quia vt ſcriptum eſt, *domus impleta eſt ex odore vnguenti*. At virgo mater multo plus habuit, & de multo pretioſiore alabaſtro multo pretioſiorem nardum in filium iam mortuum ſepultumque effudit, de alabaſtro ſcilicet materni pectoris, nardum maternæ pietatis. De toto alabaſtro ſuo totam nardum ſuam in dilectum effudit, tota illi commoriendo, & ſe totam illi per maternum conſepeliendo affectum.] & poſt multa addit: reſurgente poſtea filio verſam hanc illi amaritudinem in dulcedinem. Filio reſurgente à mortuis, mortuum quoque dolorem matris. Quæ tam valde dilexerat morientem, num minus dilexit de morte triumphantem? abſit accubitum illi in pectore præparauit æternum indeficiente amore, indeficiente memoria, alium tamen atque alium.

Ioan.10.v.18. Mar.14.v 8. Ioan.12 v.3.

Alanus: Eleganter per *myrrham* doloris amaritudo ſignificatur: quia myrrha amaritudo interpretatur. Et quia pro noſtra redemptione paſſus, *inter vbera mea commorabitur*, id eſt, in intimo cordis mei amore detinebitur. Duo *vbera* virginis duo ſunt brachia charitatis, vnum, quo dilexit CHRISTVM, tanquam Deum, aliud quo dilexit eum tanquam filium, & his duobus brachiis charitatis amplexatur illum. Eleganter autem duo riuuli charitatis, dicuntur *vbera*: quia mulieres illis paruulis ſolent offerre vbera ad lactandum, quos diligunt. Et hos duos ramos charitatis propoſuit aliis ad exemplum, & ad alios informandum, tanquam mater vbera ad lactandum. Vel ideo CHRISTVS dicitur matri faſciculus *myrrhæ*, quia veniens in carnem, excluſit à virgine omnem concupiſcentiæ putredinem. ſicut myrrha ſeruat carnem à putredine immunem. Sequitur, *Inter vbera mea commorabitur*, quia à virgine natus, à ſola virgine eſt lactatus. ô B. mater quæ vbere eum lactat, qui omnibus vbera miſericordiæ propinat. ô mira res! filia lactat patrem, creatura creatorem, famula dominantem.] *& poſtea*; CHRISTVS glorioſæ virginis fuit *botrus*, quia & primo virginem ante ipſius CHRISTI aduentum odore ſuæ famæ reſperſit, quando per legem & Prophetas ei innotuit, & eam incaleſcere

Alanus.

„ erga fidem ſui, & charitatem fecit, & in carne veniens, eam ſe, tanquam ſpiritali vino, refecit. vnde illa tanto feruore charitatis incaluit, quod ad omnem tribulationem, & mœrorem, & tentationem ſuſtinendam parata fuit. Et ideo eleganter ſequitur, *cypri*. Cyprus enim mœror & triſtitia interpretatur: quia virgo in ipſis tribulationibus & tentationibus agnouit: ita vt de ſe ipſa dicere poſſit, in his omnibus non peccaui labiis meis coram Deo: & intellexit, quo modo quis à Deo eripitur tentatione, & quo modo vita hominis ſuper terram eſt tentatio, competenter adiungitur, *in vineis Engaddi*. Engaddi interpretatur *oculus tentationis*, *vineæ* autem intelliguntur conuentus fidelium, *in Engaddi* conſtituti, quia oculo tentationis illuminati intelligunt ſuæ tentationis qualitatem; & ſe à tentatione liberari per Dei miſerationem.

Verſu. 13. Breuius dicas, CHRISTVS triduo illo mortis & ſepulturæ, fuit FASCICVLVS MYRRHÆ, propter dolorem: poſt triduum, dolo-
Verſu 14. rem lætitia abſorpſit, & factus eſt vt, BOTRVS (ait) CYPRI IN VINEIS ENGADDI. Illa myrrha commutata in vinum ſuauiſſimum, odoratiſſ. & maxime ſalutare: vt vbi abundauit amaritudo, ſuperabundet ſuauitas & dulcedo.

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.* „ HONORII vnius reperio in hæc verba; DVM REX eſt IN ACCVBITV SVO, NARDVS ſponſæ ODOREM ſpargit. quia dum CHRISTVS in gloria patris latet, Eccleſia famam bonæ operationis vbique diffundit, *dilectum* vt *faſciculum myrrhæ inter vbera* colligit, dum eius amore ei omnia amara videntur, quæ mundus diligit. *Botrum cypri in vineis Engaddi*, qui eſt locus balſami, conſiderat, dum CHRISTVM, potum vitæ, in ſanctis chriſmate vnctis, in cœlo videre, deſiderat.

CAPVT I. SECTIO IV.

Sectio IV. Verſu 15.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui colũbarum.	*Ecce es ſpecioſa proxima mea, Ecce es ſpecioſa. oculi tui columba.*

LITTERA.

§. 1. Verba Sponsi.

AMica mea) LXX. *proximum*, Aq. *amicam*, S. *ſodalem* vertit.

Colvmbarvm) falluntur, qui *columba*, legunt, & hinc miras expoſitiones fabricantur. fefellit illos verſio LXX. & Philo Carpathius, & Nyſſen. orat. 4. Sed ex Origene & Theodoreto, & melioribus libris poterant diſcere περιστεραί eſſe rectum pluralem, & eſſe Synecdochen, totum pro parte, pro, *ſunt oculi columbarum*, Hebraicæ eſt pluralis, Ionim, quod per rectum, & per patrium pluralem caſum reddi poteſt, per patrium aut rectum ſingularem non poteſt. Volunt loqui de columbis Syriæ & Africæ (Tripolitanas vocant) quarum oculos memorant eſſe perſpicaciſſimos, coloris & ſplendoris eximij.

§. 2. Mens verborvm sponsi.

Laudantem relaudat laudatus. Sed cur ab oculis orſus? quoniam cum amantes aſpectu mutuo nequeant ſatiari, & ſemper ab altero ad intuentis oculum imago gratior reflectatur, fit vt creſcat admiratio, & ſimul laudandi cupiditas, neque in hac re ſit modus vllus; & quia in oculis ſuam quaſi cernunt effigiem, & hi in amore duces, & ſocij; facile ab iis ordiuntur verba. Hic quidem ſponſus & ſponſa ſemper vltra pergunt, nec in ea quam calcabant linea conſiſtunt, ſed, iuxta legem carminis Ameboei, alternis camœnæ reſpondent, & reſpondendo creſcunt præconia. Eccleſia quidem ſemper valde pulchra fuit, poſtquam Christvs illam morte & reſurrectione ſua *emundauit lauacro aquæ in verbo vitæ* à ſordibus peccatorum.[a] Dicitur bis *pulchra*, quoniam pulchra eſt in ſubſtantia animarum, & adhuc pulchrior pulchritudine quam à Spiritu ſancto animæ recipiunt, cum diuinæ conſortes naturæ per gratiam efficiuntur. Item *pulchra* eſt interius puro rerum diuinarum ac fidei intuitu, ſanctis meditationibus, honeſtis deſideriis: *pulchra* etiam exterius, decore cæremoniarum, excellentia cultus diuini, recto & compoſito rerum gerendarum ordine, ſimplici quoque in his omnibus ac innocenti fine.

[a] Epheſ. 5. v. 26. & 27.

Ab *oculis* orditur quia omnis pulchritudinis quaſi initium ſunt oculi, in hos etiam primum incurrit amantium adſpectus: ſi boni, reliqua

deformitas aliquatenus compenſatur: ſin mali, non multum cetera inflammant. Vnde & CHRISTVS dicebat, *Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit: ſi oculus fuerit nequam, totam corpus tenebroſum erit.*[b] loquitur de ſpirituali intentionis oculo, qui omnes animi actiones dirigit. Oculos Eccleſiæ eſſe Prælatos & Doctores conſtat: quorum certe ſimilitudo cum columbis non exigua.

b Matth. 6. v. 22.

Columbæ eo ſunt viſus acumine, vt ante ſe in aqua hoſtis aduentum de longe ſpeculentur: cuius vtique in cōmonitione ſermonis (inquit Aponius) Sacerdotū accipitris aduerſarij diaboli inſidias populis prædicantium, pulchritudo laudatur.] Secundo in columba non tantum ſimplicitatis ſanctæ clara imago relucet, vnde monemur *ſimplices eſſe ſicut columbæ*, ſed etiam fæcunditatis, & amoris ac caſtimoniæ coniugalis, iuxta illud;

Exemplo iunctæ tibi ſint in amore columbæ,
Maſculus & totum fœmina coniugium.

Quæ dotes propriæ ſunt Eccleſiæ Catholicæ. nam ſolum IESVM ſponſum agnoſcit, in alium nullum intendit oculos, huic fida eſt & morigera, huic frequenti partu liberos parit, & ſedula fouet.

Honorius.

In hanc rem multa peti poſſent ex Hori Hieroglyph. & Plinij lib. 10. c. 34. & D. Ambr. d. ſer. 3. & ſerm. Funebri in obitum Valentiniani: ſed ſufficient Honorij Auguſtodun. vt rara, ſic egregia collectanea, Per hoc quod pluraliter dicit *columbarum*, vel bis, *pulchra*, duæ Eccleſiæ deſignantur, vna ante CHRISTI aduentum ſub Prophetis, altera poſt CHRISTI aduentum ſub Apoſtolis, vna tamen *amica*, quia vtraque in vna fide CHRISTO coniuncta: quod enim iſta credit iam factum, illa credidit futurum. Neminem moueat, quod duas Eccleſias, vel plures dicimus, cum vna Eccleſia Catholica prædicetur: ſed licet vna ſit, tamen pro diuerſis ſtatibus, pro diuerſis temporibus, pro diuerſis locis, plures non iniuſte dicuntur: ſicut multæ terræ, cum ſit vna, preſcribuntur. Eccleſia autem ideo *columbæ* comparatur, quia ſeptem donis Spiritus ſancti illuſtratur, ſicut columba ſeptem naturis decoratur. Columba quippe in petra nidificat, alienos pullos nutrit, pura grana eligit, felle caret, roſtro non lædit, iuxta fluenta habitat, gregatim volat. Sic Eccleſia in petra (id eſt CHRISTO, fide & opere ædificat, alienos à verbo Dei verbo & exemplo nutrit, puras ſententias de libris Gentilium vel hæreticorum eligit, malitia inuidiæ caret, neminem detrahendo lædit, iuxta fluenta ſcripturarum habitat, vt raptus accipitrum (id eſt dæmonum) euadat, multos ſecum trahere ad gaudia laborat. Vnius columbæ, id eſt Eccleſiæ ante aduentum CHRISTI oculi Prophetæ fuerunt, qui ei æternum lumen CHRISTVM præuiderunt, vnde & *videntes* dicebantur. Alterius columbæ, ſcilicet Eccleſiæ poſt CHRISTI aduentum de eodem populo oculi Apoſtoli exſtiterunt, qui eam ad verum lumen CHRISTVM perduxerunt. Dicit ergo ſponſus, ô *amica mea*, cui omnia ſecreta patris mei patefeci, quia te *nardo* carnis meæ

Naturas vocat conditiones ſeu proprietates.

ſanaui, *myrrha* mortis meæ redemi, *botro* reſurrectionis inebriaui: *ecce* „
In præſentia mea tu *es pulchra* in fide, *ecce* corã hominibus tu *pulchra* „
es, in operatione. quia *oculi tui*, id eſt, prouiſores tui ſunt ſimplices *ſicut* „
oculi columbarum, ſcilicet & Prophetæ & Apoſtoli doctores Eccleſiæ. „
Oculi enim ducunt hominem, ne in lapidem offendat: ita doctores „
ducunt Eccleſiam ad vitam, ne in legem Dei in lapide ſcriptam offen- „
dat.] Bene, niſi quod illud de nardo minus conſentaneum litteræ, vt
ex præcedenti ſectione patet: mallem eius loco turtures & murenulas
illas aureas, ſponſi munera, poſuiſſet, quam *nardum*, quæ munus
ſponſæ.

TROPOLOGIA.

HONORIVS idem, Anima CHRISTI AMICA eſt PVLCHRA, „ §. 3. *Verſu.* 15.
lota ab originali peccato, ipſa PVLCHRA ab actuali crimine: cu- „
ius OCVLI ſunt *ratio*, quia vera à falſis diſcernit, & *intentio*, qua facien- „ *Idem.*
da præuidet. Hi OCVLI COLVMBARVM ſunt, ſi bona quæ eligit, bona „
intentione facit: oculi autem coruorum ſunt, ſi bona, quæ facit, mala „
intentione peragit: ſcilicet ſi lucri vel laudis gratia prædicat vel elee- „
moſynam tribuit.]

D. Gregor. Nyſſen. ſerm. 4. hanc animæ pulchritudinem elegan- *Nyſſenus.*
ter traducit ad ſpeculi naturam. Ait enim columbarum oculos valde
pellucidos eſſe, adeo vt quis inſpicientium vultus in iis queat contem-
plari: animam quoque eodem modo rerum, in quas intendit ſpecies,
in ſe recipere, & intuenti exhibere. Naturam enim humanam ſic com-
paratam eſſe, vt admittere pro ſui arbitrij libertate quæ vult poſſit, &,
prout electionis momentum eam inclinat, eatenus mutetur. Si iræ
affectionem admittat, fieri iracundam, ſi cupiditatem, mox ſolui in
voluptates, ſi fiat inclinatio ad pauorem, triſtitiam aut ceteros animi
morbos, ſingularum quoque affectionum iſtarum ſpecies eam indue-
re. Itidem è contrario ſi manſuetudinem animi, ſimplicitatem, puri-
tatem, pacis ſtudium, modeſtiam, & ſtatum quendam paſſionum ex-
pertem admiſerit, ſingulorum quaſi characterem & notam animo im-
primi. Et quia hæc contraria ſunt, non poſſe ſimul has contrarias notas
in anima exiſtere, ſed à ſuccedente contrariam priorem deleri. Cum
itaque per præuaricationem illam primi peccati, hominis anima à pri-
mæua pulchritudine, ad fœditatem maximam deſciuiſſet, poſtea ſpon-
ſi benignitate, lota, & mundo (quem diximus) exornata, cœpit in
ſponſum, ipſam pulchritudinis ideam, oculos conjicere, & ſic paul-
latim ad primitiuam formoſitatem reduci. Quare ſponſus illi hoc in-
dicat, Iam pulchra, inquit, facta es, poſtquam ad meam lucem pro- „
pius acceſſiſti, & per acceſſum propiorem pulchritudinis communio- „
nem attraxiſti, &c.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA MARIA.

§. 4. *Verſu* 15. *Rupertus.*

RVPERTVS hanc duplicem Deiparæ pulchritudinem explicat, *pulchra* decore virgineo, *pulchra* vnigenito filio. Taliter geminatam nullius vnquam fuiſſe, nullius vnquam fore pulchritudinem. *Oculos* autem dici *columbarum*, hoc eſt, dona *ſeptem* gratiarum ſeu *ſpirituum* (teſte [a] Eſaia) ſuper ſponſo requieſcentium. quia *ſeptem oculi*; qui iuxta Zachariam [b] Prophetam in vno *lapide* ſunt, *ſeptem* ſunt *ſpiritus Dei*, qui, iuxta Eſaiam, ſuper *florem* requieſcunt, Iſtos oculos filij, oculos eſſe matris, *oculos columbarum*, oculos omnium gratiarum. quia omnium facta eſt particeps ſponſa ex quo ſponſum caſtis viſceribus ſuſcepit, ſuper quem requieſcit, & *in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* [c]

a *Eſai.* 11. *v.* 2.
b *Zach.* 3. *v.* 9.
c *Coloſſ.* 2. *v.* 9.

Honorius.

Honorius breuiter multa MARIA vocatur *amica*, quia portat patris
„ ſecreta; (quod etiam viſum Guilhelmo, qui vult *amicam* vocari, pro-
„ pter amoris prærogatiuam, & conſcientiam ſecretorum) ECCE TV
„ PVLCHRA ES coram Deo in humilitate: ECCE TV PVLCHRA
„ ES, coram hominibus in caſtitate. *pulchra*, virginitate; *pulchra*, fœ-
„ cunditate: *pulchra* in virtutibus, pulchra in operibus, pulchra hic
„ laude hominum, pulchra in cœlis laude Angelorum. Pulchra bis *
„ prædicatur, quia ſine interiori macula declaratur. OCVLI TVI,
„ id eſt, intentiones operum tuorum. SVNT COLVMBARVM, id
„ eſt, ſinceræ & ſimplices. Vel OCVLI TVI, id eſt exempla, quæ alios
„ vt oculi ducunt, donis Spiritus ſancti pleni ſunt.] ita Honorius *in ſigil-*
„ *lo* MARIÆ.

* *Mendoſe ſcriptum bis.*

Hailgrinus.

Aliter adhuc, & deuote acuteque Cardin. Hailgrinus, cenſet, quia *nardus* matris filium ſuaui odore perfuderat, & *nardus* herba humilis & calida eſt, ideo filium ab vtraque dote matris encomium nunc texere. quaſi dicat, *pulchra es* propter humilitatis decorem, & iterum *pulchra es* propter calorem dilectionis; *amica* es propter pulchritudinem, ſed propter ſimplicitatem & innocentiam ſingulariter es *mea*. Et hanc ſimplicitatem atque innocētiam deſignari in *oculis columbarum*.
„ Oculos autem duos eſſe, intellectum & affectum. Iſti oculi ſunt in-
„ nocentes & ſimplices, quum intellectus eſt ſine errore, & in veritate
„ ſcripturæ nihil intelligit niſi veritatem: quū affectus in Deum, eſt abſ-
„ que mundana concupiſcentia, & in opere Dei nihil concupiſcit mundanum, nihil quærit niſi Deum.]

Guilhelmus.

Guilhelmus quoque geminam hanc pulchritudinem refert ad fœcunditatem & virginitatem, & (vt ſolet) ſuauiter ludit in dotis huius commemoratione. Habet enim pulchri-
„ tudinem virginitatis, habet & pulchritudinem fœcunditatis. Sola pul-
„ chra eſt, & flore ſimul & fructu. Sola florem virginitatis habet inter

matres: ſola fructum fœcunditatis inter virgines. Deflorantur aliæ, vt fæcundentur, & in eis neceſſariò flos virginitatis præmoritur ad fructum fæcunditatis: in ſola verò MARIA, flos propter fructum non eſt premortuus, ſed miro & excellenti modo factus eſt fructuoſus, & ſanctificatus eſt ex fructu ad perpetuitatem, & creuit ad venuſtatem. Et in aliis quidem fœminis pulchrior eſt flos quàm fructus, at in matre redemptoris, quæ ſola fructum habet cum flore, multò ſpecioſior laudabiliórque videtur eſſe fœcunditas, quàm virginitas, niſi fortè quis dicat, quod pares ſint, nec melior pulchriorue eſſe poſſit in ea virginalis fæcunditas, quàm fæcunda virginitas. Ecce virgo, ecce mater, ecce bis pulchra & amica, cuius *oculi* ſicut *columbarum*. quantò enim magna, tantò ſe humiliauit in omnibus. oculi eius *ſimplices*, quia *non alta ſapiebat, ſed* quod in tanta excellentia excellentiſſimum, *humilibus cõſentiebat*. non habuit oculos ſublimes in ſe, toruos ad alios, neque ſe magnificabat, neque alios aſpernabatur. Denique addit; Notandum quod nõ ait *columba*, ſed, *columbarum*, multam ſcilicet ſimplicitatem, humilitatémque eius ſignificans, vt in ea multorum virtus, quaſi aggregata videatur.

Rupertus autem lib. 3. hanc comparationem aliter explicat; Columbæ ſeptem eſſe proprietates, 1. eſt ſine felle. 2. nihil viuum comedit. 3. pullos alienos nutrit. 4. candidiora grana legit. 5. in petris nidificat. 6. gemitum pro cantu habet. 7. libenter iuxta fluenta reſidet, vt venientem accipitrem ex vmbra præcognitum perniciter effugiat. Sic B. virginem docet. 1. nihil vnquam habuiſſe inuidiæ, nihil odij. 2. longè ſemper ab iis abfuiſſe, de quibus dictum, quod *deuorant plebem ſicut eſcam panis*. 3. Nos qui ſecundum carnem alieni eramus à ſanguine Iſraël, meritis eius viuimus. 4. illa creditum ſibi ſecretum Dei, & teſtimonia ſcripturarum conferens in corde ſuo conſeruauit. 5. illa in ſolitudine fidei permanens, ſerpentis antiqui venena euaſit. 6. præ cunctis mortalibus amore Dei vulnerata gemere non ceſſauit. 7. illius pectori omne fluentum ſcripturarum planè contiguum fuit, nec vnquam aduentus ſpiritalis accipitris eam præoccupauit, aut ei potuit appropinquare. *Rupertus.*

Alanus denique ſcribit, oculi eius comparantur *oculis columbarum*, quia ſcripturas diuinas iam non ſecundum litteram, ſed ſecundum ſpiritum intelligat, & adſpiciat in eis ſpiritualia myſteria. *Colũba* enim indiciũ Spiritus ſancti. Spirituali ergo ſenſu intelligere legem & Prophetas, hoc eſt *oculos columbæ* habere. Poteſt adhuc profundiore fortaſsè ſacramento quod dixit: *Ecce tu pulchra es amica mea*, intelligi de præſenti ſæculo dictum, quia ſponſa quidem fuit & hîc virgo MARIA, cùm proxima fuit CHRISTO. Quia verò iterauit & dixit: *Ecce tu pulchra*, ad futurum ſæculum pertinet: Vbi non ſolum imitatione, ſed ipſa ſui perfectione formoſa eſt & ſponſa. Duo autem *oculi columbæ* *Alanus.*

„ *barum* intelliguntur duo intellectus virginei, quorum altero intellexit
„ CHRISTVM manens in via, altero nunc intuetur permanens in patria.
„ Vterque autem columbinus, id eſt, ſimplex, quia ab errore alienus.]
„ Miſcuit eruditè Anagogiam cum ſenſu mixto.

ANAGOGE.

§. 5. *Verſu* 15. FVTVRA, non ſine multiplici miraculo (ideò rectè bis *Ecce* geminatur) poſt vltimam reſurrectionem anima corpúſque illi iunctum, verè *pulchra* & verè Deo grata, cùm iam glorioſa, & quia in gratia confirmati tum erimus, *oculi* quoque noſtri futuri columbarum illarum, cæleſtium mentium, oculis perſimiles, ſcilicet affectu & intellectu: ille ſine errore, quia in ſpeculo veritatis, in ipſo Deo cuncta cernet, hic ſine defectu, quia rigatus aqua plenitudinis cariſmatum diuinorum.

Honorius. Paullo aliter Honorius, nempe: Anagogicè Eccleſia peregrinans
„ eſt *pulchra* in dilectione Dei, in contemplatiua vita; & *ipſa eſt pul-*
„ *chra* in dilectione proximi in actiua vita. Et ideo Dei *amica* ſuſpi-
„ rans ad ſecreta cœleſtia; cuius oculi ſunt Epiſcopi & Doctores eam
„ ad vitam ducentes; qui ſunt *oculi columbarum*, ſcilicet CHRISTI
Eſai. 11. *v.* 2. „ & Spiritus ſancti ab eis illuminati. CHRISTVS quippe columbæ,
Luc 2. *v.* 24. „ quæ ſeptem naturas habet, aſſimilatur; qui ſeptiformi ſpiritu ple-
* *Satis dura* „ nus prædicatur. Vnde & columba pro eo eſt in ſacrificio oblata. Co-
& impropria lumba etiam figuram Spiritus ſancti gerit, qui ſeptem donis * ſub-
hæc locutio eſt. „ ſtantialiter ſubſiſtit. Vnde & in columba ſuper CHRISTVM appa-
Luc. 3. *v.* 23. *Gen.* 8. *v.* 11. „ ruit, & columba ramum oliuæ in arcam retulit. Ad horum viſio-
„ nem ducunt eam illi oculi, vt in lumine videat lumen, ſcilicet in pa-
„ tre filium, in vtroque Spiritum ſanctum.] Non difficulter quis etiam ſeptem illas columbæ proprietates, in §. 4. & 7. poſitas ſanctis Angelis accommodare poterit. Sequitur.

CAP. I. SECTIO V.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.	
Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus. Lectulus noſter floridus. * tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cypreſſina.	*Ecce es bonus fraternus meus, & quidem es ſpecioſus: ad cubile noſtrum vmbroſus. Trabes domorum noſtrarum cedri, lacunaria noſtra cypreſſi.*	SECTIO V. *Verſu* 16. 17.

LITTERA.

ECCE) idem valet quod *imò*, vt optimè Vvilleramus Abbas.

DECORVS) *pulchram* vocarat, ſed corollarium addit ſponſa, nam vocat *pulchrum & decorum*. pro *decoro*, LXX. *ὡραῖος, ſpecioſus*. Quincta editio τερπνὸς, iucundus. D.Ambroſ. vt in præcedenti, *pulcher*. optimè noſter. nam Hebræum NAIM multa complectitur, concinnum, ſuauem, dulcem, venuſtum: ideò additur voci *pulchri*, vt aliquid adiiciens decori. externa pulchritudo (de qua ſola cùm hîc agat ſponſus ad litteram, ſatis impertinentia ſunt, quæ contra Ciceronem verbosè hoc loco diſſerit quidam) poſita èſt in membrorum corporis apta figura, cum quadam coloris ſuauitate: decor verò & venuſtas cōſiſtit, non tantum in hac, quam præſupponit, pulchritudine; ſed etiam in moribus, motu, ſermone, habitu, cultu, & omni actione; qua præditi vocantur apti, ſciti, ſalſi, cōcinni, qui carent verò, inconcinni, inepti, inſciti, & inſulſi. Sine hoc decore, illa pulchritudo fatua eſt & inſipida, tali condita ſale nihil amabilius, nihil ſuauius.

§. 1. *verſ.* 16. VERBA SPONSÆ. נעים

LECTVLVS) Hebræi carent diminutiuis, quibus cùm noſter aliquando vtatur, patet non tam acerbè reprehendendos, qui iuxta linguæ ſuauitatem, in hoc amatorio carmine, quædam moderatè, & citra meretricium fucum, aut laſciuiam lenoniam (quæ nimis ſpirant in verſionibus hæreticorum) ea vſurparent. Porrò ſicut *domus* in S.S. habitationem, ſic in eadem *lectus* requiem & tranquillitatem ipſam denotat, non quod Hebræa vox vtrumque ſignificet: (fallitur qui hoc coniecit. Lectulum ERES quietem verò à radice נוח vocant מנוח MANOAH. Sed quia lectus quieti deſtinatus, ſicut domus cōmorationi. Et quia templum eſt quaſi quidam diuinæ requiei locus, humanọ more loquendo, ſolet ipſum templum nuncupari requies,[a] & locus quietis,[b] & cubile,[c] & thalamus.[d] ערש

a 2 *Par.* 6 *v.* 41.
b *Iſai.* 66. *v.* 1.
c *Ier.* 50. *v.* 6.
d *Deut.* 33. *v.* 12.

NOSTER) mihi tibíque, vt ſponſos decet, communis.

FLORIDVS) Hebræi nominis radix RAAN, ſignificat vireſcere. ideò noſter *floridum* vertit, quia quæ floribus onuſtæ arbores iam רען

virides eſſe ſolent, & proinde frondoſæ quoque. rectè igitur LXX. σύσκιος. *umbroſus*, ſeu vt Ambroſ. vertit *opacus*. & ſic explicant Pſell. Nyſſen. Philo, Origen. & reliqui qui LXX. verſione vſi. An idcirco noſter tibi (ô bone) reprehendendus? nonne & Aq. εὐθαλὴς vertit, quod non magis viridem quàm floridum ſignificat? nōne fauet vox Hebræa? nonne mos Iudæorum ille fauet, lectulos geniales floribus & herbis collatis ornandi, cuius ſcis ipſe veſtigia in Salomonis libris aliis [a] reperiri? Illud etiam non prætermittendum, pleroſque Græcos hæc ita accepiſſe quaſi non lectulus, *floridus* dicatur, ſed ipſe ſponſus, qui & ad lectum apertè inuitetur πρός κλίνη ἡμῶν σύσκιος. neſcio an אף legerint pro אל *ad* pro &. Sanè hodiè habemus Hebraicè, *etiam lectulus*, hoc eſt, *quin etiam lectulus*. Quod conſiderans Origenes in homil. explicuit, *acclinatio noſtra vmbroſa*, ſeu vt Ambroſius, *opaca*: videntur enim προσκλίνη pro vnica dictione habuiſſe.

a Prou. 7. v. 17.

Verſu 17. TIGNA CEDRINA) tignis, quæ parieti innixa vel inſerta, tectum ſuſtinent, aptiſſima materia cedrus. D. Ambr. [b] cedrus (ait) ſuſpendendis tectorum apta culminibus, eo quòd huiuſmodi materies & procera ſit ſpaciis, nec oneroſa parietibus.] plura hîc Aponius, nec nō Dioſcorides & Plinius, à quo illud diſces quando de cedrinis ædificiorum agitur, id de cedro magna, ſiue *Cedrelate* intelligendum. [c]

b li. 3. *Hexam.* c. 13.

c Dioſ. l. 1. c. 89. Plinius lib. 24. c. 6.

LAQVEARIA) tabulata, laqueata, ſeu lacunaria, vt plurimum in teſtudines concamerata. LXX. φατνώματα. S. αἱ φατνώσεις. Heb. RAITENV, *Heth* in ſecunda, quod Rabbini deducunt à *Raat* per *He*, diſcurrere, & ideò quidam explicant *maniana*, alij *canales*, noſter verò & LXX. & S. videntur deduxiſſe à *rahat* per *Heth*, quod alibi non inuenitur. quare malo his credere de ſignificatione thematis, quàm cerdonibus & ſutoribus illis. D. Nyſſenus etiam exponit *laquearia*, concinnam quandam & ſculpendo ornatam tabulatorum adfixionem.

רחיטנו

רהט

CYPRESSINA) qui ſuperiùs, *canales*, hîc vertunt *marmora*. malè. nam BEROTHIM non ſignificat marmora, ſed ligna aliqua ædificiis idonea, vt probat verſio LXX. & Paraphraſis Chaldæa. Cypreſſus, quia odore optimo eſt, & æterno nitore, cariem vetuſtatémque non ſentit, rimam fiſſuramuè ſponte nullam capit, ideo habilis eſt comendis faſtigiis & lacunaribus, vt docuere Plinius & D. Ambroſius, [d] qui multa in huius arboris commendationem cum Dioſcoride & Galeno.

ברותים

d Plinius li. 16. c. 40. Ambr. d. c 13. Dioſ. lib. 1. c. 86. Galenus, de ſimplic. medic lib 7.

Sufficerent iſta, non eſſet audacia quædam Neoterici corripienda, qui noſtrum interpretem, vt nouis ſubinde luxuriet coniecturis, frequenter amat vellicare, vir (vt fatetur) Hebræi ſermonis ignarus, ſed relatione fretus aliena. Culpat primò, quod vocem eandem hîc poſitam modò vertat *cupreſſum*, vt hoc loco: modo, *abietem*. [e] Sed quo ſe verteret, ſi quis contenderet BEROTH & BEROS differre? Sanè quia nō credebat idem eſſe *Berothim* & *Beroſim*, ſignificationis verborū ſcrupuloſiſſimus Aq. hoc loco reddidit, βοραθὶμ, volens nomen retinere.

e Ezec. 27. v. 5.

nere. An dicet Chaldæos SIN in Thau mutare? quid tum liber hic noſter Hebraicè & non Chaldaicè ſcriptus: Chaldæam ſcriptionem procliuiùs ſecutus foret Ezechiel. cùm itaque BEROTH alibi non inuenias ברש
in S.S. cur non potiùs credas LXX. viris Hebræis & Hieronymo, qui aliter quàm BEROS vertêre? Secundò aſſerit, vtrobique verti debuiſſe *cupreſſum*, neutro *abietem*. Hoc grauiùs labitur. Si enim vox eadem vbique eſt, vt ipſe cenſet: ergò BEROTH, idem quod BEROS, fatetur. Sed BEROS potiùs ſignificat abietem, quam cupreſſum. Vtrobique igitur magis *abies* reponenda quàm *cupreſſus*. Magis verò ſignificare *abietem*, multis oſtenditur. BEROSIM Rabbini explicant *abietes*, vbi nos ha- ברושים
bemus, *dux eorum*. Pſal. 104. v. 19. Item Eſai. 6. 6. v. 13. Aquila expoſuit ἐλάτη, id eſt, abies. Perſuadere illi debuit etiam D. Hieron. *epiſt. ad Suniam & Fritillam*, & recentiores Rabbini Ionathas, Dauid & alij ſic conſtanter exponentes, vt 2. Reg. 6. v. 5. vbi noſter, non materiam, ſed formam attēdens, reddidit *ligna fabrefacta*. vt Nahum 2. v. 3. vbi tam LXX. quam noſter, non vocabuli ſignificationem, ſed ſenſum metaphoricæ locutionis tranſtulerunt, vt Ezech. 27. v. 5. 31. v. 8. Zachar. 11. v. 2. Oſee vlt. v. 9. Eſai. 14. v. 8. 41. v. 19. 55. v. vlt. & 60. v. 13. quibus octo locis conſtanter interpres vetus *abietem* poſuit, idque D. Hieron. iiſdem locis confirmauit. quantus vir, quàm indignus ſic à ſciolis vilipendi?

Sed nunc age perpendamus duo argumenta, quibus contendit apud Ezechielem, non abietem ſed cupreſſum ſignificari. Laudat 3. Reg. 5. v. 8. & 10. vbi nihil contra nos, pro nobis omnia. nam LXX. qui aliquando alibi κυπάρισσοι vertunt, hîc reddidere πεύκην piceam vel laricem, non nimis benè: ſed πεύκην tamen pro *cupreſſo* vbi legere? Noſter ibi ſicut Kimchi & omnes Rabbini, *abietem*. Sed Ioſephus illic *cupreſſum* appingit: [a] diſſentit ergò, à S.S. & quia diſſentit, non eſt [a] *lib. 8 antiq.*
idoneus teſtis. Nec ſolet ille ſequi contextum Hebræum (ſciunt qui c. 2.
contulere) ſed verſionem LXX. iam tum enim Iudæis ferè inſolens, ferè ignota ſermonis Hebræi incorrupti proprietas: plerique Grecè & Syriacè tantùm norant. Quid? quod ab ipſis LXX. illic Ioſephus receſſit? illi πεύκην, hic cypræſſinas trabes. Cur etiam Ioſepho, cum interprete noſtro, quem tanti facit Eccleſia Catholica, ſit æqua fides vel auctoritas? Maiorem verò Ioſepho tribuere fidem; hoc Anticyris tribus expiandum.

Alterum argumentum. Ezechielis locum interpretatus fuit Syracides ca. 14. v. 17. cùm ſcribit, *Sicut cedrus exaltata ſum in Libano, & ſicut cypreſſus in monte Sion*. cùm ergo cypreſſum ex mōte Sion deduxerit Ieſus iſte, neceſſariò credendus etiam Ezechiel ibi cypreſſos non abietes ſuccidiſſe. Primùm quæro, quis ei reuelarit aut docuerit, Eccleſiaſticum tūc ad locum illum Ezechielis alluſiſſe, & illa Ezechielis verba voluiſſe interpretari? leuicula talis coniectatio eſt: quin & parùm veriſimilis ob rei propoſitæ vtrique diuerſitatem. Ezechiel de Tyro

propediem interitura, eiúſque ædificiis agit: Syracides de Sapientia æterna, Dei filio; hunc comparat cedris & cypreſſis, non propter altitudinem tantum, & magnificentiam, ſed propter iuſtitiam quoque (h. rectitudinem) & æternitatem (hoc eſt materiæ incorruptibilitatem) Domibus illis & nauigiis ædificandis, de quibus Ezechiel, ſatis idonea abies, vt docent Vitruuius lib. 2. Claudianus aliique: ſapientiæ æternæ magis conueniunt cedrus & cupreſſus, vt & hoc loco laquearibus Salomonis. Apud Ezechielem ſcimus non Berothim ſed Berosim ſcriptum: quid ſcripſerit Syrach ſenior, incertum, ſi coniecturæ locus, crediderim Beroth ſcripſiſſe, & Nepotem eius Græcè reddidiſſe *κυπαρίσσου*. Hæc velim ſcriptorem illum attendere, ſimul ſibi perſuadere; qui Hebræa norunt, iis nullum eſſe periculum, ne montem Sion, qui Ieruſalem eſt, cum eo qui ponè Hermon, confundant: ſat illos initialis litteræ diſcrimen monet.

§. 2. Mens verborum Sponsæ.

Ecce tu pulcher) ſponſa laudata non extollitur ſuperbia, quia propriæ conſcia vilitatis, gloriam regerit in eum, à quo, quæcumque laude digna, receperat. Non mea, ſed tua ſunt quæ narras (ait) pulchritudo mea celebris, & nomē in gētes diffuſum; ſed propter ſpeciem à te participatam. perfecta videor, ſed decore quem tu largitus. Quod olim ſponſus illi per Prophetam [a] dixerat laſciuienti *Et, egreſſum eſt nomen tuum in gentes propter ſpeciem tuam: quia perfecta eras in decore meo, quem poſueram ſuper te, dicit Dominus Deus:* Eum decorem tunc amiſerat, *quia habens fiduciam in pulchritudine ſua*, expoſuerat *ſe omni tranſeunti*. Nunc habens oculos columbarum humiles & ſobrios, fida ſponſo, ſolum ipſum profitetur laudabilem illum; qui nec de alieno, nec oculos tantum, ſed quantus quantus eſt, de ſuo, ſine modo & menſura pulcher, ipſum pulchrum, omnis pulchritudinis fons & ſcaturigo, vt docet B. Dionyſius Areopag. [b]

a *Ezech.* 15. v. 14.

b *De diuin. nomin. c.* 4 *p.* 1.

Iesvs enim ſponſus pulchram facit Eccleſiam fide, decoram operatione. Secundum diuinitatem eſt ipſa pulchritudo, quam Sol & Luna mirantur, & in quam Angeli deſiderant proſpicere: Secundum humanitatem eſt ſpecioſus præ filiis hominū; & cùm illi libuit, in monte Thabor, diuinitatis ſuæ incomparabilis ſpeciem quandam & repreſſum ab ipſo ad tempus, gloriæ ſplendorem, internæ pulchritudinis indicem, demonſtrauit, non eſſentiam ſuam videndam præbens, (quicquid nonnulli dixerint) nec quiddam increatum, ſicut Sol radios ſolet, diffundens, ſed de nouo lumen quoddam producens creatum, quod eſſet exemplū glorioſi corporis poſt reſurrectionem, quod eſſet ſymbolum naturæ in illo latentis, & occultæ, & inuiſibilis, & imago tenuis futuræ gloriæ vt optimè Ioan. Cypariſſiotus ex Patrū veterum ſententia *Decade 6. cap. 4. & 5.* de qua re pereruditè ex abditis nondum editorum Græcorum ſcriniis noſter Gretſerus diſſeruit, *Annotat. vlt. in lib. 2. Hiſtoria Cantacuzeni.*

Talis ergo in Thabor apparuit, quando vt ſol reſpleuduit. Et ſic intelligo Honorium, cùm ſcribit ab æterno hãc claritatem habuiſſe: ſed " quia mortalis viſus claritatem vultus eius videre non potuit, ſub larua " latuiſſe, vt ſcribitur: *Ecce vidimus eum non habentem ſpeciem neque decorem.*] Hæc formoſitas, hic decor ſponſam allexerunt, attraxerunt, & " deuinxerunt, ne poſſet in alium oculos coniicere. ſubdit ergo; *Honorius.*

LECTVL. NOST. FLOR. Hebraicè eſt, *Etiam lectus noſter floridus.* q. d. tanta eſt tamque efficax hæc tua pulchritudo, vt etiam *lectulus* noſter & omnes *domus* noſtræ, mihi videantur à te noua quadam, & perenni pulchritudine afflari. aurum hoc tuum, cuncta inaurat: vernans iſte flos decoris tui florida cuncta reddit: hæc tua puritas incorrupta, rectitudo & celſi corporis dignitas, cuncta facit cedrina & cypreſſina. Videtis quàm benè hæc amantium locutioni conueniant, nec minùs quod tacitè ſponſa innuit. Nam (vt rectè D. Bernardus[a]) quæ lectulum monſtrat, ſatis quid deſideret aperit.] pellucet tacita inuitatio ad genialis thori caſta gaudia, ſed pellucet tantum in floriditatis commendatione. Vocem deſiderij indicem penè ſeptum dentium euolantem, verecundia cohibuit, & ad tigna atque laquearia domus ſuſtulit; quæ non procul abeunt. Veteres enim, maximè in Paſtoritiis, in matrimonij ſtipulatione, vt lecti, ſic domus mentionem faciebant, vt ruſticula Theocriti dum Daphnidem maritum ſibi paciſcitur.[b] Cùm verò " *floridum* lectum nuncupat (vt cum eodem D. Bern. loquar) ſatis indi- " cat, vnde quod deſiderat, obtinere præſumat: non de ſuis meritis, ſed de floribus agri quibus Dominus benedixit. *Flores* idem exponit Paſſionis gratiam & Reſurrectionis gloriam.

" a *Tract. de diligendo Deo.*

b εἰδυλλ. 27.

Ceteri patres[c] hunc *lectulum* variè accipiunt, multis eſt CHRISTI IESV corpus, in quo diuinitas humanitati quieſcit vinculo indiſſolubili coniũcta. Aponio & Angelomo eſt Dominicum ſepulchrum. Secundum Theodoreti ſententiam, in S.S. vt in *lectulo* ſponſus & ſponſa cõquieſcentes, ſpirituali connubio iunguntur. Sponſus verbi ſemina fertili infundit ſolo: ſponſa concipit, & parturiens in CHRISTO filios enititur. hoc lectulo, quid floridius conſiliis, præceptis, ſententiis, documentis? hîc lectus extra Eccleſiã ſtratus, aridus eſt & ſquallidus, in ſola Catholica floridus. cætera communia huic expoſitioni, & ei quę ſequitur cæteris melior, V villerami atque aliorum; de pace Eccleſiæ & tranquillitate à perſecutionibus; quas perpeſſa multas, cùm videret morte ſua ſpõſum hoſtes debellaſſe, & poſt reſurrectionẽ profeſſum; *Pacem* " *do vobis, pacem meã relinquo vobis*? " cupidiſſima prolis ſpiritualis; eum ad cupitos amplexus inuitat, quos nulla claſſica diſturbẽt, eiulatus pauidi nulli diuellant: *lectuli* nomine, quietem trãquillam; *floridi* iucunditatis amœnitatem; *cedri & cypreſſi* mentione, indicat ſecuritatem illibatam permanſuram: quorum hæc omnium ſunt ſymbola.

c *Orige. Nyſſ. Inſt. Honor.*

Ioan 14. v. 27.

Lectulus igitur eſt pax Eccleſiæ, & quies ſingularum fidelium animarum: quatenus illæ ſingulæ ſunt templa Dei, in ſingulis poteſt ſter-

ni lectulus. de omnibus, quaſi de vno loquitur, quia omnes vnum ſapiunt, eundem colunt & diligunt ſponſum. *Floridum* vocat, quia reſperſus Spiritus ſancti omnigenis floribus gratiarum; martyrij roſis, virginitatis liliis, obedientiæ ſoliſequis calthulis, humilitatis violis, cæteris floribus virtutum reliquarum, quibus Eccleſia vſque ad ſæculi finem vernabit. *Verſu 17.* Hoc ſtratum ſecurum eſt, liberum ab arbitris & interpellatoribus, idque in multis domibus. nam ſinguli fideles cenſentur incolæ domorum in particularibus Eccleſiis, quidam in Leodienſi, alij in Mechlinienſi, alij in Colonienſi, pro diœceſium varietate.

Tigna domorũ iſtarum ſunt veri prælati & doctores Eccleſiarum (ait Honorius) qui ſcriptis & doctrinis, domum Dei ab hæreticis, venenatis ſerpentibus, & corruptelis verbi Dei defendunt. Sunt *ex cedro* quia recta ſunt eorum opera, mens conſtans, vita incorrupta, mores imputribiles, nomen boni odoris, doctrina dæmones fugat, & animas à vitiorum putredine ſeruat.

Laquearia ſunt ſubditi iuſti & pij, qui ſe abſtinent lethalibus culpis. hi à trabibus illis dependent, & quaſi quædam cœli teſtudo, ſtellimicantibus ornata ſignis, renident ipſi *cupreſſini*, ſuo in viuendi ſtatu incorrupti, nec ad peccati vomitum canis inſtar redeuntes, nec cariei veteris hominis cedẽtes ſunt hæc ad mentem Latinorum Patrum.[a] Ad mentem dixi, quoniam hactenus, quod & in poſterum ſum facturus, ex patrum diuerſorum liciis, ſed meis plerumque verbis, hanc litteralem telam contexui, particulatim accommodans & connectens, quæ confuſius illi & breuius ſignificarant.

a D. Ambroſ. ſerm. 4. in Pſal. 118. D. Grego. Anſel. Honor. Bedæ. Haym. hic, & ſecundo etiam loco Alani.

TROPOLOGIA.

§.3. *Verſu 16.* OMNIS animæ pulchritudo à ſponſo hauſta. Sicut facies Moyſi ex colloquio Dei tam pulchra fuit, vt populus Iſraël oculos in eam intendere non potuerit, ideo velamen ante ſe habuit. Sponſa verò anima humilis, non glorians, quia ſe accepiſſe gnara; reddit laudem cui reddenda; & ideo hoc velamine humilitatis tuta, intendit oculos in ſolem ipſum. oſtendit etiam his verbis ſe nunc errore non falli, quia nihil præter ſponſum pulchri nomine dignum iudicat, non laudem humanam (*ſic Nyſſenus*) non gloriam, non ſplendorem, non potentiam mundanam. illa fuco quodam pulchritudinis illita, nõ ſunt, quod videntur. Sed ſponſus re ipſa *pulcher* eſt, & ipſa pulchritudinis eſſentia, nũquam id eſſe deſinens quòd exiſtit. Sicut autem tribulationum tempus ſuprà vocauit *meridiem*, ſic nunc tempus conſolationum & quietis animi, vocat *lectulum*. Tribulatione nãque anima, quaſi æſtuat; conſolationis tempore, per contemplationem, quaſi ſecurè cum ſponſo quieſcit. Dicitur autem *lectulus* ὑποκοριστικῶς, quia breuis & puſilla pax iſta, qua hîc fruimur, præ æterna illa, in qua ſancti exultant, & *lætantur in cubilibus ſuis.*

Lectulus etiam animæ (vt ait Honorius) eſt bona conſcientia, in *Honorius.*
qua, vt in lecto ſecura, quieſcit anima cum CHRISTO, quando ſe orando & legendo exercet, & amore Dei liqueſcit, & *floridus* eſt, quando aliis exẽpla bonæ vitæ præbet. Ipſa etiam eſt *domus Dei*, in qua CHRISTVS habitat, vt ſponſus in thalamo. domus (inquam) firma, ædificata *Nyſſenus.* ſuper petram, quam nec flumina, nec venti irruẽtes ſubruere aut ſubuertere potuerunt. domus fulta optimis trabibus, *Tigna* vocat noſter, *Verſu* 17. quibus ſignificantur virtutes ſolidæ, vt ſunt quatuor illæ Cardinales, Iuſtitia, prudentia, temperantia, fortitudo (*iuxta Honorium*) item puritas caſtitáſque mentis (*iuxta Nyſſenum*) quæ per *cedrum*, recte ſignificantur. Nec tantum firma eſt domus, ſed etiam regifice ornata *cypariſſo*, qui polita quadam congruentique compaginatione externum decus adjiciat, vt moneatur anima ad internas illas virtutes externi decoris, & modeſtiæ rationem adiungendam, & dandam operam vt præſtet opera coram Deo hominibúſque bene olentia. quemadmodum domum ſuam ornarat ſapiens ille architectus, qui monebat, *Omnia ordine & decenter fieri.*[a] a 1.*Cor.* 14. 40.

Poſſumus etiam in particulari, *laquearia* hæc cum Honorio exponere obedientiæ exempla, quia cypreſſus (*teſte Niſſeno*) ſe aptam & facilem omni ſculpturæ præbet, obedientia vero omnes virtutes cælatura periti ſuperioris inſerit animæ. *Domus* etiam *animæ* corpus dici poteſt, *tigna* eius quinque ſenſus, *laquearia*, corporis membra, quæ ſunt *cedrus* & *cupreſſus*, quando ad ſpiritus nutum militant, & ſe non carnalia, ſed ſpiritualia ad incorruptionem exhibent inſtrumenta.

MIXTA INTERPRETATIO, DE DEIPARA VIRGINE.

ALANVS, audiens (inquit) Virgo ſe à CHRISTO commen- §. 4.
dari, vicem laudis reddit.] Quæ de anima dixit, (*in commen- Verſu* 16.
tario) eadem B. MARIÆ, Honorius (*in ſigillo*) breuiter ac- *Rupertus.*
commodauit. Rupertus vero notat, ſemper fere in hoc carmine à ſponſa laude & honore ſponſam præueniri. Fere in omnibus honore dilectam præuenit dilectus, ille mihi, *Ecce tu pulchra es amica* " *mea, ecce tu pulchra:* & ego illi; *Ecce tu pulcher es & decorus dilecte mi:* " ille mihi, *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias*: & ego illi, " *Sicut malus inter ligna ſiluarum, ſic dilectus meus inter filios.* cauſam " ait eſſe, vt nos humilitatem doceat, & nos quoque inuicem honore " præueniamus.

TV PVLCHER] q. d. ex quo ego pulchra per te facta ſum, ex eo tu, etſi ſemper pulcher fuiſti, pulchrior tamen factus es (*ait Rupertus.*) Nam vere in eo pulchritudinem tuam adauxiſti, quod cùm Deus eſſes, homo dignatus es fieri. *ita pulcher*, vt ſis ipſa ſubſtantia pulchri-

Guilhelmus. tudinis: *ita decorus*, vt ſis ipſum decus humani generis. PVLCHER ES, quia tu tota pulchritudo mea es. Neque enim virga floris, ſed flos virgę pulchritudo eſt. Ego *pulchra*, quia virgo, & *pulchra*, quia mater: ſed id per te vtrunque. Quia tu *pulcher* ſecundum diuinitatem, *decorus* ſecundum humanitatem. Tu non tantum homo, ſed etiam Deus, & idcirco (ait Guilhelm.) ego non tantũ mater, ſed & virgo. Quia æternæ diuinitati tuæ temporaliter acceſſit humanitas: & meæ virginitati, non ſucceſſit, ſed acceſſit fœcũditas. Sicut enim purus homo virginem matrem habere non poteſt, ita Deus homo matrem niſi virginem habere non poteſt.] *Lectulum* deinde exponit beatiſſimæ virginis vterũ, *Rupertus.* in quo CHRISTVS nouem menſibus quieuit. *Domos*, Eccleſias. *tigna* Apoſtolos, *laquearia* doctores & viros Apoſtolicos.

Alanus. Alanus vero ſic, Lectulus CHRISTI dicitur caro quam aſſumpſit, propter duos lecti vſus. In lecto laborat homo in infirmitate, quieſcit in ſanitate. Similiter CHRISTVS in carne humana laborauit in infirmitatibus humanis ante paſſionem, quieuit in eadem carne poſt reſurrectionem. Et eleganter dixit, *Lectulus noſter floridus*. quia caro CHRISTI, quæ prius in vita floruit, per mortem effloruit, & per reſurrectionem refloruit. Vnde in Pſalm. 27. *Et refloruit caro mea*.] Sic ille.

Sed quia lectulus non ſponſi tantum, ſed & ſponſæ quies: idcirco *Hailgrin.* aptius quod Hailgrinus cenſuit *lectulum* eſſe animam deuotam. Manet enim CHRISTVS in eo qui diligit eum: ſed qui diligit filium, diligit matrem, & ita vterque manet in eo, qui diligit alterum. Sed tamen aliter & aliter. Nam in corde diligentis ſe manet filius, per inhabitantem gratiam, mater verò, per deuotionem ipſius, & inſeparabile conſortium matris, & filij in pietatis affectu.] videtis quo pacto cor noſtrum fiat IESV & MARIÆ thalamus? ſi lectulus eſt eorum, continuo eſfloreſcit. nam canit MARIA, *Lectulus noſter floridus*. q. d. in cuiuſcunque conſcientia quietis locum inuenero, faxo mox eſfloreſcat, decore pariter & odore. ſit decora per ornamenta virtutum, ſit odorifera exemplis bonorum operum. Subdit etiam quam bene cuſtoditus ſit iſte lectulus, collocatus in domo firma & incorruptibili.

Verſu 17. *Domus* hæc anima ſancta eſt, domicilium IESV & MARIÆ. *Tigna* huius ſunt (teſte eodem Cardinale) virtutes & gratiæ, ſine quibus non eſt ſalus, & hæ per humilitatem profundæ radicibus, creſcunt ramis in immenſum, ſunt putredinis neſciæ vt cedrus. *Laquearia* ſunt diuiſiones adminiſtrationum & gratiarum illarum, quæ ſunt ad animæ decorem, licet non ſint neceſſariæ ad ſingularum ſalutem, vt ſunt prophetiæ, genera linguarum, virtutes, ſanitates, diſcretio ſpirituum, & ſimilia, quæ ſi tignis fortiter non inhæreant, vt laquearia laxata, facile corruunt. & ſunt *cupreſſina*, quia licet iſtæ gratiæ inferius, qua proximis exhibentur, debeant diffundi & dilatari, ſemper tamen in conum tendere debent ſurſum, & in vnum illum tendere atque coanguſtari, ſicut cupreſſus, quæ vere eſt vna, ſicut & vnum nobis vere neceſſarium,

nempe hunc lectulum noſtrum in hac domo, ſic fulta, ſic ornata ſternere, & ſeruare, vt eum ſponſa ſuum vocare, & in eo requiem ſuam deligere dignetur. *Verſu 16.*

Guilhelm. *Lectulum* exponit ſepulchrum Dominicum, & continuato ſenſu cum præcedenti pulchritudine ſic ſcribit, Vere *tu pulcher dilecte mi & decorus*, ſed ſecundum lippientem obtuitum humanum non eſt tibi *ſpecies nec decor.* vere tu *ſol iuſtitia*, in cuius pennis ſanitas, ſed eclipſin ſacræ mortis patiendo pro hominibus, niger apparebis hominibus, quaſi *ſaccus cilicinus*, & quaſi lumen exſtinctum *abſconderis ſub modio.* poneris in monumento. Verum quæ *vtilitas in ſanguine tuo ſi deſcendas in corruptionem*? Ergo die tertia *refloreſcet caro* tua, erit *lectulus tuus floridus.* Lectulus ſcilicet ille, in quo caro tua per triduum *requieſcet in ſpe.* Lectulus ille tuus, nonne & meus? Nempe per maternum ero tibi commortua, & conſepulta affectum. Ergo *lectulus noſter floridus*, id eſt, refloreſcente carne tua vernabit floribus nouæ reſurrectionis. *Tigna domorum noſtrarum cedrina. laqu. nos. cypreſſ.* vere *caro tua requieſcet in ſpe* citæ reſurrectionis, vere *non dabit* Deus pater *ſanctum ſuum videre corruptionem.* quia etſi *domum luteam habites*, id eſt, corpus terrenum & fragile, quod ex me ſumere dignatus es, non tamen *conſumetur à tinea* corruptionis, quia *tigna* habet *cedrina & laquearia cupreſſina*, id eſt, tutum eſt à generali corruptione qua omnis caro in ſuam redit originem.] *Guilhelmus.* *Verſu 17.*

Sed cur dicit, non tantum domus tuæ, ſed *domorum noſtrarum*? reſpondet idem Guilhelmus, quia non tantum domus IESV, ſed & domus MARIÆ hoc priuilegium commune fuit: eo quod IESVS os ex oſſibus, & caro ex carne MARIÆ fuit: ideo enim corpus matris, propter corpus filij, cum corpore filij à generali lege corruptionis exceptum, perpetuæ imputribilitatis gratia conſeruatum fuit.

Confirmat iſta Alanus his verbis; *Domus* hæ intelliguntur corpus CHRISTI & corpus Virginis, *tigna domorum* ſubſtātiæ corporum, quæ dicuntur *cedrina*, id eſt, imputribiles. Cedrus enim imputribilis eſt. Sicut enim credimus, corpus CHRISTI putredine non eſſe reſolutum, vnde legitur Pſal. 15. *non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*: ita probabile eſt à corruptione putredinis alienum eſſe corpus MARIÆ: vnde Auguſtinus in ſerm. de Aſſumpt. Virginis, non ſolum carnem, quam CHRISTVS, aſſumpſit, ſed etiam carnem de qua aſſumpſit, credimus eſſe aſſumptam in cœlum: vnde in oratione edita legitur; *Nec tamen mortis nexibus deprimi potuit*, &c. Et niſi reſurrexerit, quare de ipſa dicitur, *Aſſumpta eſt* MARIA *in cœlum*? *Laquearia noſtra cypreſſina.* Laquearia quæ adhærent tignis, ſignificant corporum infirmitates, quæ adhæſerunt corporibus CHRISTI & Virginis. Quæ eleganter *cypreſſina* dicūtur, quia cypreſſus ſolet adhiberi corporibus quæ comburuntur, & mira ab eis fragrantia redditur. Sic infirmitates quæ ad mortem pertinent, & in Virgine, & in CHRISTO per patientias, quas in *Alanus.*

„ infirmitatibus habuerunt, mirabilibus redolent.]

ANAGOGE.

§. 5. FVTVRÆ noſtræ patriæ hanc imaginem eſſe facile quilibet animaduertere poteſt. nam CHRISTI DOMINI iam glorioſi, quis ſplendor, decor, pulchritudo, Maieſtas in cœlis, cuius tanta iam erat, & apparuit tribus diſcipulis in terris? ſi tanta lux luminis creati, quanta Solis increati? ſi talis gutta, quale mare immenſum? Nonne illic beatitudo *lectulus* eſt ſponſi & ſponſæ, plenus cunctis deliciis, ac ſuauitatibus, & nouis ſemper ac nouis quotidie gaudiis, ac gaudiorum incrementis effloreſcẽs? ſed tamen iuxta L X X. *vmbroſus*, quia oculus nullus ad culmen aut apicem eius poteſt pertingere, nemo quantus eſt, viſu, vel auditu, vel intellectu comprehendere. Nonne *tigna* cœleſtis Ieruſalem, dici poſſunt, Angelicæ mentes illæ quæ nunquam flexæ, ſemper enodes, & æternæ? Nonne inſerta iis ab incomparabili artifice Deo *laquearia*, angelorum cuſtodia & ſedulò miniſterio eo euecta, & ſibi quaſi vnita, dici poſſunt ad ſimilem incorruptibilitatem perducta, cœleſtia illa beatarum animarum agmina.

Matth. 17.

Honorius. Honorius etiam in hac vita quæſiuit, atque hunc lectulum & has „ domos inuenit. Anagogice (inquit) CHRISTI Eccleſiæque *lectulus* „ eſt contemplatiua vita, in qua requieſcit à ſæculi tumultibus, qui lectulus *floret.* dum religioſorum multitudo ſe in artibus & Scripturis „ exercet. *Domus cedrinis & cypreſſinis* tignis ab opificibus ædificatæ, „ ſunt clauſtra, à ſanctis patribus regulis, & honeſtis inſtitutis inſtructa. „ *Tigna cedrina* ſunt præpoſiti & abbates ſanctimonia redolentes, qui „ verbo & exemplo alios muniunt, & vermes criminum ſe macerando „ exſtinguunt. *Laquearia vero cypreſſina* ſunt monachi, & omnes reli„ gioſi, quorum ſanctitatis exempla templum Dei ornant, & aliorum „ onera orando portant. Et ſicut cypreſſus præciſa non reuireſcit, vnde „ & ante feretrum mortuorum ſolebat portari, ita ipſi nunquam ſæcu„ laria repetunt, & ſemper quaſi præſentem mortem aſpiciunt, & in ha„ bitaculum Dei coædificari votis & moribus appetunt.]

IN CAPVT

IN CAPVT SECVNDVM CANTICI CANTICORVM.

SECTIO. I.

NONNVLLI *Græcorum veterum*[a] *iſta; quæ ſequuntur commate primo, ſecundoque; tribuunt Sponſæ, rationibus tenuibus moti, vt mirer Neotericos tam frequentes in illorum ſententiã ire.*[b] *Præſtat ſequi maius agmen Patrum Latinorum Græcorumque*[c] *qui malunt à Sponſo Chriſto iſta dici, cui ſane conueniunt optime, vt ſequentia docebunt.*

Principio illud notandum, quod fuit olim obſeruatum à Decano Ambianenſi; non Hailgrino, ſed alio anonymo, cuius commentarius membranaceus, mihi commodato conceſſus à regularibus S. Martini, hic intra mœnia Louanij degentibus; quorum diligentiam bona certe & ampla M. S. veterum ſuppellex adhuc hodie teſtatur; charitatem, quod bonis & doctis eam non inuident, vt alij multi. Decanus iſte monet prudenter, ſolitam his eclogis Sponſam inuitare dilectum ad lectulum & domus penetrale, *hoc eſt, ad quietem & tranquillitatem, ad quam in hoc incolatu gemens Eccleſia ſuſpirat: contra à ſponſo dilectam ſemper euocari* in vineas & agros, *hoc eſt, in ſolem, arenam, prælium; vt ab agonotheta decet Eccleſiam militantem. Et ſane militat omnis amans, &* militia eſt cuiuſque noſtrum vita ſuper terram. *Cum igitur Sponſa delitias lectuli commendaſſet; nunc ex aduerſo ſponſus agri profert amœnitates, & in primis, paſtoritiæ ſimplicitatis candida veritate, ſeipsũ collaudans, confert cum roſis purpuræ nigricantis, & liliis candicantibus. Laudem vero ſuam præmittit laudi ſponſæ, vt minori illa cum verecundia mox ferat ſe tam effuſe in os laudari, & intelligat merito reciprocum eſſe amorem amborum; qui adeo ſimiles ſint pul-*

a *Vt tres Patres & Pſellus apud Theodo. Nyſſen. hom. 4. & Philo.*

b *Guidacer. Vatabl. Genebrard. Luiſi. Olor. Moncaũ.*

c *Orig. hom. vtraque Theodor. & Cyrill. de incarn. vnigen. c. 9. Ambr. li. de Iſaac c. 4. & Apolog. 2. de Dauid. & ſer. 5. in Pſalm. 118. Aponium, Caſſiod. Anſelm. Angelom. Alcuin. Bedã, Rupert. Honor. bic.*

chritudine, & concolores, vt ambo lilijs aſsimilentur. Denique cum ſuperiore capite tantum fuerint propoſita generalia quædam irritamenta mutui affectus; ordine nunc incipit ſigillatim particularia quæque deſcribere. A roſis *orditur, quia veris ornamenta ſunt flores, in quibus* roſæ & lilia *principatum obtinent: &, vt non obtineant, colorem tamen ſponſi optime indicabant;* qui candidus & rubicundus.

	VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
SECTIO I. *Verſ. 1.* VERBA SPONSI. 2.	Ego flos campi & lilium conuallium. * Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.	*Ego flos campi, lilium conuallium: ſicut lilium in medio ſpinarum, ita proxima mea in medio filiarum.*

LITTERA.

§. I.

חבצלת

FLOS) ABAZELEH per ſade in tertia, ſunt qui velint ſignificare lilium; alij roſam, quæ ſit purpuræ nigricantis, alij florem in genere. quare noſter recte vt LXX. nomen generale retinuit, quia *roſa* κατ' ἐξοχὴν optime flos, quia florum flos.

חשרון

CAMPI) illius fertiliſſimæ planitiei. Hebr. ASARON, quod alij explicant, *vbertatis* ſeu *ſaturitatis*, quaſi dicas florem bene alitum, plane ſaturum, & largo humore potum. Aquila nomen loci cenſuit, q.d. *florem Saronium*, à campo Saronis, qui inter Ioppen & Cæſaream. Nonne tutius eſt cum D. Hieronymo exponere campum in genere, vt LXX. τοῦ πεδίου? quo pacto Patres omnes, licet diuerſimode interpretentur.

שושנת

שש

d *Thargum & Anonymum Ebam in Tisbite, Galatin. l. 7. c. 5. & quoſdam recentiores nimis credulos.*

b *LXX. & Hieron. hic, Aq. & S. in Pſ. 45. v. 1.*

c *Athenæus li. 12. Euſtath. in Dionyſ. Et Etymologicū magnum.*

LILIVM CONVALLIVM) vt non credam dictum de floſculo elegantiſſimo, quod vulgo nunc *lilium cōuallium* vocatur, in cauſa eſt, nomen Hebræum SOSANATH per ſin, vel vt alij legunt SVSANA, quod ipſemet Kimichi à SES, hoc eſt, ſex foliis dictum fatetur: Sex verò folia ſunt communis ſeu maioris noſtri lilij, non vero lilioli illius minuti: facit etiam hæc etymologia, vt credam labi, qui SVSANA roſam interpretantur, [d] quarum vnica ratio eſt, quod ſequenti verſu SVSANA dicitur naſci inter ſpinas. futilis ratio. quia vox, *inter*, ibi non denotat locum ſeu ſitum natiuitatis lilij, ſed eſt nota comparationis. Nec vero abſurdum vna in areola roſas & lilia ſimul gigni. Malo ſequi veteres doctiſſimos LXX. Aquilam, & Symmach. & D. Hieron. [b] quibus Abenezra & Iarrhius accedant. Confirmat quod etiamnum Hiſpani mixarab c voce *lilium* vocant, *acucena*: tum quod Phœnicium vocabulum eſſe *Suſana*, & *lilium* ſignificare, & à liliorum copia, *Suſam* vrbem dictum teſtantur multi ſcriptores Græci, [c] ſicut à roſa

Rhodus, à flore Florentia nuncupata, & vnguentum *Suſinum*, cuius præcipua materia de liliis. Phœnices, [a] ergo hanc vocem, vt & alias, ab Hebræis ſunt mutuati. Hinc etiam patet à Kimchi deceptos Guidacerium & alios, qui *violam* hic vertunt. Nonne perſpicua eſt recentis illius ignorantia, dum ait, *Suſana* à barbaris violam vocari? quis enim Latinorum, *Lilium* cum *viola* confundit? quo iure columen Barbariæ Latinos Barbaros nuncupauit, & Romanum idiqma barbarum?

[a] *Heſo.* in σύσινον. *Plin. lib.* 13. *c.* 1.

INTER] potes quidem accipere de lilio creſcente inter ſpinas, nam tale eſt, quod αἰγικλύμενον, ſeu *capri folium* vocant, & quidam *liliū inter ſpinas* appellant: ſed tamen non tam dicit lilium creſcere inter ſpinas, quàm quale eſt inter ſpinas ſpinis collatum lilium, talem eſſe inter filias Ieruſalem iis collatam ſponſam.

SPINAS] aiunt Hebræis decem nomina eſſe, quibus ſpinæ ſignificantur, quod hoc loco poſitum, carduos ſignificare. חוחים

§. 2. MENS VERBORVM SPONSI. *Verſ.* 1. & 2.

EGO FLOS] De hoc flore, qualis & quantus, pie admodum diſſeruit Abſalon Abb. *ſerm.* 1. *de Annunc. B. Mariæ qui eſt* XX. oſtendit Deiparam, Virgam illam eſſe, de qua Pſalmiſta, *Virgam virtutis ſuæ emittet Dominus ex Sion*, &c. *Pſal.* 109. de qua proceſſit iſte *flos* fructu, „
odore, pulchritudine ſingularis. De cuius fructu amica ſponſi in hoc „
eodem amoris Cantico ſatiata, ſibi gratulans proclamat, *Sub vmbra il-* „
lius quem deſideraueram, ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo, fructū „
appellans chariſmatum dona. O fructus (*ait*) dulcis, fructus ſuauis, „
quem appetit eſuriens ſine tormento, manducat ſine faſtidio, quo ſa- „
tiatur ſine ſuperfluo, ſanatur ſine recidiuo! ô fructus bone, fructus ſa- „
pidiſſime, omne habens delectamentum, omnem ſaporem ſuauitatis: „
his tamen qui guſtauerunt, quam ſuauis eſt Dominus! In aliis quippe „
eſt *manna* propter dulcedinem, in aliis eſt *lignum vitæ*, propter æterni- „
tatem, in aliis *panis*, propter fortitudinem, in aliis *vinum*, propter cō- „
punctionem, in pleriſque autem *oleum*, propter ſpiritus conſola- „
tionem. De odore autem iſtius floris ſcriptum eſt, *Trahe me poſt te*, „
curremus in odorem vnguentorum tuorum, Cant. 1. & alibi: *Ecce odor* „
filij mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Gen. 27. Odor „
ſuper omnia neceſſarius, vtpote infirmis purgatiuus, proficientibus „
confortatiuus, perfectis vero ſanatiuus. Nonne vides agrum huius „
mundi hoc odore plenum? cum videas alios iuſtitia fortes, alios chari- „
tate feruentes, alios promptos ad obediendum, & humilitatis obſe- „
quium, hos lacrymis irriguos, & ad eleemoſynas profuſos, pleroſque „
in laudem prorumpere, non ſolum pro eo, quod veniam conſecuti „
ſunt, ſed etiam pro eo, quod *gratiam pro gratia* receperunt. De pul- „
chritudine vero *floris* iſtius ſancta Eccleſia ſibi applaudit canens, *Dile-* „
ctus meus candidus eſt, & rubicundus. vere *pulcher*, vere ſpecioſus, qui „
licet *rubicundus* fuerit in paſſione, *candidus* tamen in eſſentia diuinita- „
tis permāſit. Cuius & pulchritudinem Daniel Propheta commemo- „
rans, ait, *Veſtimenta eius candida ſicut nix, capilli alibi ſicut lana mun-* -

da, corpus eius ſicut chryſolythus, thronus eius ſicut flamma ignis. ca. 7. Talis, teſte Abſolone, *flos*, CHRISTVS.

Igitur inchoat Salomon ſponſus hoc loco, ab ipſo redemptionis humanæ initio, incarnatione ſua (*Caſſiod. Honor. & alij*) cuius tempus ab effectibus ſignificat. Verno enim tempore, menſe illa Martio contigit, ſicut olim Iudæis liberatio ex Ægypto ſub idem tempus conceſſa. CHRISTI quoque Domini nomen in S. S. eſt flos (*vide quæ diximus commentar. in Iſaiam*[a]) ipſeque Nazarenus vocatus. vt flos in cœlo ſolem patrem, in terra plantam habet matrem: ſic IESV pater in cœlo Deus, in ſolo mater virgo. vt calore ſolis & defluxu roris gignitur flores: ſic ſine viri opera Spiritu ſancto inumbrante, & rore diuinæ gratiæ defluente, flos iſte Ieſſæus prodiit: *flos*, hoc eſt, decus CAMPI.

a c. 11. v. 1.

CAMPI] flos campi (ait Honorius) dicitur flos humilis nimis rubicundus, & eſt CHRISTVS humilis factus proprio ſanguine rubricatus.] de CHRISTO fateor: de flore, neſcio. nam roſam potius puto ſignificari. Sequor autem Origenem, Ambroſ. Bedam, & alios, qui per *campum* intelligunt totum hunc mundum, cuius vniuerſi decor fuit CHRISTVS DOMINVS. non, ſepto incluſus Iudæorum, *flos*, Sed aperto loco etiam gentes ad fruitionem ſuauitatis ſuæ inuitans. Idem peculiari iure LILIVM CONVALLIVM eſt, hoc eſt, humilium & caſtarum animarum gloria atque ornamentum. Dixi peculiari iure, tum quia ſicut lilia copioſo indigent humore, quare in vallibus, quam in montibus, vberius proueniunt: ſic etiam CHRISTVS in humiles gratiæ ſuæ vberiores fontes effundit, & magis perennem iis virtutum virorem, & caſtitatis candorem largitur.[b] tum etiam quia, vt ſcribit Honorius, In lilio quinque conſiderantur, quia eſt candidum, habens colorē aureum prominentem, & eſt odoriferum, & pandulum, & ſemper incuruum: ſic CHRISTVS candidus eſt in humanitate, aureus in deitate, odoriferus in prædicatione, pandulus in ſuſcipiendo pœnitentes, incuruus in condeſcendendo peccatoribus, & eos ſubleuando. Ipſe eſt *lilium conuallium*, ſcilicet ornamētum fidelium. ſicut enim cōualles ſunt inter duos montes: ita fideles ſunt inter duas leges, vel inter duos populos, Iudæos & Gentiles.]

b *Sic fere D. Ambroſ. lib. de inſtitut. virginum c. 15. & l. 7. in Luc. ca. 12. Alcuinus, & Haym.*

SICVT LILIVM] placet hæc adhuc ſponſum ſponſæ dicere. Dilectionis eſt præſentem in tertia perſona alloqui. Non ego ſolus (*ait*) tā pulcher: debetur laudis pars dilectæ: cui ſi ceteras puellas cōferas, quæ per ſe ſolæ *lilia* dicēdæ; earum vrbanitas, rus merum, cōmitas, inuenuſtas; lepos, infacetia, ver nitidum, & flos ætatis, ſeniū quoddam ſqualidum, & ſentium hiems inhonora videatur. Tale lilium eſt Eccleſia Catholica, INTER SPINAS, inter hæreticorum & falſorum fratrum ſynagogas; quæ *filia* ſunt eo quod ex CHRISTO progenitæ *ſpinæ* ſunt quia vulnificæ, & ſucco gratiæ aridæ, vtpote foris extra Dei paradiſum, lōge ab arbore vitæ, & à fonte perennium genitore fluminum creſcentes. *Sic D. Leander, & alij.*[c]

c *D. Leand. ho. de Laudibus Eccleſiæ in III. Concil. Toletano. Ambroſ. Orig. Theodor. & Juſtus hic.*

Honorij verba digna ſunt memoria. Sicut ego ſum, (*ait ſponſus*) liliũ " conuallium, videlicet ornatus humilium: ſic eris tu amica mea *lilium* " *ſpinarum*, id eſt, decus gentium. & ſicut ego ſum *lilium inter ſpinas*, vi- " delicet Iudæos me pungentes & lacerantes: ſic eris tu Eccleſia amica " mea *inter* gentes *filias* Babylonis, id eſt, confuſionis, quæ te multis ſpi- " nis cruciatum pungent, & multis pœnis lacerabunt. In *ſpina* tria no- " tantur, citò floret, citò areſcit, aculeis pungit: ita mali citò diuitiis flo- " rent, in virtutibus citò areſcunt, & igni apti ſunt, malis moribus bonos " *Rupertus.* pungunt.] Ait, *filias*, non *Ieruſalem*, ſed abſolutè *filias*. filiæ námque " (*ait Rupertus*) cùm abſolutè dicuntur, ferè nunquam ſignificationem " bonam habent. vt in illis, *Filiæ diſcurrerunt ſuper murum, ſed exaſpe-* " *rauerunt, &c.* Gen. 49. v. 22. & alibi: *Multæ filiæ congregauerunt di-* *uitias, &c.* Prou. vlt. v. 29. Itaque *ſpinæ* & *filiæ* blaſphemiæ ſunt Iudæo- rum, ſectæ ſunt hæreticorum.]

TROPOLOGIA.

§. 3. *Verba Sponſi. Verſu 1.*

HIs quæ de lilio & ſpinis dixi in Floridis, *Panegyri.* 1. nunc addam nonnulla hoc loco: nam ex illis alioqui poteſt ſatis copioſa huius & ſequentis §. materia depromi. Moraliter (*inquit Honorius*) CHRISTVS eſt *Flos campi*, honor & odor lecturi ſui, ſcilicet animæ in fide in- *Honorius.* tegræ, quam facit in ſancto ſtudio florere: & eſt *Lilium conuallium*, id " eſt, decor humilium animarum, quæ ſunt conualles, quia inter ſuper- " bos & diuites ſunt pauperie depreſſæ, quaſi inter montes ſitæ. Et ſicut " CHRISTVS *lilium* fuit *inter ſpinas*, ſcilicet inter Phariſæos & hypocri- " tas: [*addenda hic comp. etiam Eccleſia, & ſicut ſponſa quoque eſt lilium* " *inter ſpinas, nempe hæreticos & falſos fratres, ſic etiam anima fidelis eſt* *lilium inter ſpinas,*] CHRISTO ſponſo ſimilis fit anima, quādo & in ver- " bis factíſque eſt lilij caſtitas ſeu candor, & in cordis intimo aureus co- " lor caritatis. tolle hoc aurum, candor paullatim minuitur, & ſuaue fra- grantia mox emoritur.

Secundùm Nyſſenum, anima, ſe longè à terrenis curis ſurrigens, & *Nyſſenus.* puro efferens oculos columbinos intuitu in Deum, ſic à ſpōſo vt odo- rum *lilium* conſeruatur, ne à *ſpinis* vitæ, hoc eſt, humano generi aduer- ſariis poteſtatibus præfocetur: quæ *filiæ* ſunt natura, ſed malitia in *ſpi- nas* degenerarunt.

Hailgrinus cenſet duplicem humilitatem ſignificari, vnam qua quis *Hailgrinus.* ſe maioribus ſubiicit, & vltra pares non attollit, per *campum*, alteram, qua quis ſe paribus ſubiicit, & infrà minores conatur deſcendere, per *conuallem*. vtràque humilitate opus animæ, ſi futura *lilium* ſponſo. Nam ſponſus conualles diligit, in conuallibus habitat: non requieſcit ſpiritus eius niſi ſuper humilem. Eſt *lilium conuallium*, id eſt; humilium decus: ex ipſo candent, ex ipſo fragrant, & vtrumque non ſibi, ſed ipſi, quia non ſunt ſui, ſed eius. ipſi humilitatem capitis ſui ſecuti, influxu eius, & ſimilitudine fruuntur. gaudete humiles, quia ſponſo ſimiles.

MIXTA INTERPRETATIO, DE DEIPARA.

§. 4. *Caſſiodorus.* *Verſu* 1. a *Rupert. Honor. Hadgri. Guilhel. Alcui.*

CASSIODORVS,(quem alij [a] ſecuti)notat *campum* non arari, non proſcindi, non vllo vomere proſulcari: & ideo hoc de verbo ex virgine nato intelligendum: & ideo quoque ſe non ruris,ſed *campi florem* vocare,quia virgineæ carnis fructus eſt,ſecundum vaticinium Eſaiæ cap.11. *Lilium conuallium*,dici,quia filius humilium parentum. Veniens enim Dei filius in mundum, non ſolùm homo fieri dignatus eſt,ſed etiam pauper homo pro nobis: nec etiam diuites, ſed pauperes elegit parentes,vt particeps factus paupertatis noſtræ, diuitiarum & gloriæ ſuæ nos faceret participes.]

Rupertus *florem campi*,explicat decus generis humani: *lilium* formoſitatem præ filiis hominum. *Conualles*, non tantùm proximos parentes,pauperes etiam cenſu; ſed & maiores illos Patriarchas, Dauid & cæteros, qui & ſi diuites cenſu,mente pauperes, & ſi montes meritis,corde conualles fuerunt. Fuit ipſe CHRISTVS(vt perpendit Rupertus) *lilium inter ſpinas*,quando tolerauit tot & tantas impiorum blaſphemias, ſuſtinuit probra,alapas,flagella,coronat[9] inſuper corona ſpinea. ſic quondam pater Abraham *leuans oculos,vidit poſt ſe* (quia nondum venerat, ſed ſuo tempore venturus) *arietem* (animal innoxium „ præfigurabat innocens hoc lilium *inter vepres* (blaſphemias, maledi„ cta, & ſpinas illas) *hærentem cornibus*. (manus totumque corpus vin„ ctum.) Sed & MARIA fuit *lilium inter ſpinas*. quia quæcunque ſpinæ „ filium, eædem matrem confixerunt & lacerarunt, vulneribus condolentiæ & compaſſionis: & ſicut filius ſpinas pertulit ac confregit:ſic de matre veraciter ſemper prædicabitur, *cunctas hæreſes interemiſti*.

Verſu 2. *Rupertus.* *Gen.*22.13.

Alanus.

Alanus ita ſcribit; *Campus* dicitur humana Chriſti natura. Sicut enim in campo florum pullulat varietas: ſic in humana Chriſti natura „ virtutum pluralitas. In ea fuit viola humilitatis, patientiæ roſa,lilium „ caſtitatis. Huius campi *flos* fuit CHRISTVS, id eſt, decor,ſecundum di„ uinitatem: quia & ex virtute diuinitatis habuit in humana natura do„ norum plenitudinem. Eleganter autem humana CHRISTI natura per „ *campum* ſignificatur, propter amplitudinem & planitiem: quia in eo „ nullus fuit ſcrupulus erroris. Vnde & de eodem dicitur: *Lilium con*„ *uallium*. Quia perfecta humilitas fuit in MARIA,& in humana CHRI„ STI natura. ideo perſona virginis & humana natura verbi; *valles*, di„ cuntur propter eminentiam humilitatis;& non ſolùm *valles*,ſed *con*„ *ualles* ratione ſimilitudinis, quia virgo ſpecialiter CHRISTO fuit ſimi„ lis.

Guilhelmus.

Guilhelmus ad partum ſine dolore retulit, nec malè. Dici vult

non, *lilium ſpinarum*, ſed *lilium inter ſpinas*, quia ex eo ſpinæ nec molleſcunt, nec candeſcunt, ſed magis horreſcunt, & tamen ſimul exortæ non ſuffocant lilium. *Filias* vult vocari omnes alias ex Eua genitas, quæ *ſpinæ* quia concipiunt in libidine & pariunt in dolore. Quod enim dictum Euæ matri, *in dolore paries* [a] dictum & filiabus; Vnde veritas, *Mulier cùm parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius.* [b] Sed virgo lilium, quia pariens gaudium & lætitiam habebat: & erat ei parienti, *in voce exſultationis & confeſſionis, quaſi ſonus epulantis.* [c] quia nihil in eam de maledictione matris Euæ transfierat. peperit vt cæteræ, ſed non in dolore, vt cæteræ: quia non in libidine concepit, vt ceteræ. Numerabatur virgo mater inter matres, (hoc eſt, *lilium inter ſpinas*) quando quotannis cum cæteris Ieroſolymam aſcendebat: ſed tum ſingulæ illæ, quas pepererant ſpinas, ſecū ducebant, ſed hoc *lilium inter* illas *ſpinas* ſuum ſecum *lilium* adducebat. Quid parerent ſpinæ niſi ſpinas? corruptæ matres niſi puros homines & peccatores? at virgo mater peperit redemptorem, *Lilium* peperit *Lilium conuallium*, lilium virginitatis, lilium maieſtatis, cuius candore tenebræ fugantur, cuius odore mortui ſuſcitantur, cuius tactu leproſi mundantur, & omnes infirmi curantur: *lilium*, quod filij ſpinarum *ſpinæ* pupugerunt, quando ſacrato eius vertici coronam ſpineam impoſuerunt. *Videbunt* ſuo tempore *in quem pupugerunt*, & experientur æquiſſimum iudicem, quem iniquiſſimo iudicio addixerunt.] Alanus, *filias* intelligit Diaboli, quia patri ſimiles.

Guilhelmus.

a Gen.3 v.16.

b Io.16.v.21.

c Pſa.41.v.5.

ANAGOGE.

CHRISTVM florem campi & lilium conuallium, anima fidelis imitatur: quando de hac planicie & campo mundi huius, cōtemplatione munda aſſurgit, & ex hac vita ad cœlum migrans, iam expurgata vitiis, candida, & virtutibus odora, & caritate flagrans vt aurum ignitum, ſe hiſce mundi ſpinis eripit, & quæ in generatione praua viuens non fuit ſuffocata, velut *lilium inter ſpinas*: aculeis peccatorum illæſa, vel ſanata à puncturis, quas acceperat, ſuauem ſponſo cœleſti odorem fundit. §.5.

Aliter Honorius, cuius verba ſunt: *Campus* ſcilicet terra inarata, eſt ordo virginum in Eccleſia, cuius *flos* eſt CHRISTVS, quia eius delectatio, corona & præmium. *Conuallis* verò eſt ordo coniugatorum, inter virgines & continentes, quaſi inter duos montes, ſitorum, quorum eſt CHRISTVS *lilium*, ſcilicet candor & gaudium: & ſicut *lilium* eſt *inter ſpinas* decore & odore, ſic Eccleſia perfectorum eſt inter filias Ieruſalem, id eſt, inter imperfectos, decore vitæ & odore doctrinæ. Perfecti dicuntur, quia omnia mundana reliquerunt, dicente Domino: *Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* [d] Imperfecti dicuntur, quia adhuc mundo vtuntur, de quibus

Honorius.

d Mat.19.v.21.

a Pſ.138.v. 16. „ dicitur, *imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes* „ *ſcribentur.*[a]

CAP. II. SECTIO II.

VVLG. EDIT.

SECTIO II. Sicut malus inter ligna ſiluarum,
ſic dilectus meus inter filios.
ſub vmbra illius, quem deſi-
Verſu 3. deraueram, ſedi, & fructus eius
VERBA SPONSÆ. 4. dulcis gutturi meo. * Introdu-
xit me in cellam vinariam, or-
5. dinauit in me charitatẽ. * Ful-
cite me floribus, ſtipate me
6. malis: quia amore lãgueo * Læ-
ua eius ſub capite meo, & dex-
tera illius amplexabitur me.

EDIT. LXX.

*Tanquam malum in lignis ſil-
uarũ: ita fraternus meus inter me-
dium filiorum. In vmbra eius con-
cupiui & ſedi: & fructus eius dul-
cis faucibus meis. Introducite me
in domum vini: ordinate in me
charitatem: Confirmate me in vn-
guentis: ſtipate me in malis: quia
vulnerata charitatis ego ſum. Læ-
ua eius ſub capite meo, & dextera
eius amplectetur me.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSÆ. Verſu 3.

MALVS) Origenis Homeliarum interpres Latinus (caue putes ab ipſo poſitum Origene) ad vitandam vocis ambiguitatem, *Melum* pro *malo* ponere maluit. Aponius & poſt eum alij,[a] reſtringunt ad malogranatum. Miror, cur hoc etiam in carmine nupero vir doctus reddiderit, cùm notiſſimum ſit, Hebræis THAPHAH ſignificare malum pomiferam illam communem cunctis regionibus, non pomi ſpeciem aliquam definitam aut certam.[b] malogranatum verò S.S. vocat RIMMON.[c] & ne putes idem ſignificare, à Ioele[d] diſtincta apertè inuenies: RIMMON, GAM-THAMAR VE THAPHAH, *malogranatum & palma & malum*. Deinde punica non conuenit huic loco, flore inodoro, fronde parua & rara, ligno exiguo, nodoſo, deſpicabili: melius cõueníret medica malus ſeu citria, de qua dictum putat Ionath. Chaldæus: nam his omnibus dotibus, quæ deſunt punicæ præditam te Maro docebit. 2. Georgicor. nec ignotum, citria ſiue Heſperidum mala in deliciis amatoriis numerari. teſtis paſtor, qui aurea decem mala miſerat, cras altera miſſurus: teſtis Atalanta ab Hippomene tribus citriis ſuperata. Verùm quid opus contrahere latam vocis ſignificationem? ſequendus potius conſenſus Hebræorum,[e] & Græcorum,[f] & Latinorum.[g] Malus enim ſiue pomum Symbolum fuit amoris, non tantùm Philoſtrato, Nicandro, Theocrito, Catullo, Propertio, Virgilio, & aliis poëtis, quibus Amores nati ſub malo, ſub eàdem arbore luſitant, & amantes malis ſe petunt, ac donant, ſed etiam ſomniorum interpretibus in ſomno viſa poma fruitionem pollicentur, vt ingenioſè deliranti Artemidoro, & ſtatuis ac numiſmatibus, in quibus Diones filia, vt fructum amori ſacrum, malum manu tenens, proponitur. *Lege Euſtathium*

a *Hailgrinus, & prior Angelomus.*

תפח

b *infrà v. 5. & c. 8. v. 5.*

c *Cant. 4. v. 3. & 8. v. 2.*

d *Ioel. 1. v. 12.*

רמיך

e *Aben-Ezra, Iarchi, Kimchi.*

f *Orig. Theodo. & apud illum, Nili, Maximi, Pſelli.*

g *Ambr. Caſſio. Greg. Honor. Guilhel. Bern. Anſel. Vvillér. Haym. Ruperti & Alcuini.*

thium in lib. 8. Odyſſ. & Pierium lib. 54. Hieroglyph.

SVB VMBRA] hoc noſter cum Symmacho, ſed quod ſequitur id Symmach. cum LXX. nam vertit, *ſub vmbra eius concupiui.*

QVEM DESIDER.] Aponius, Caſſiodorus, Honor. Haym. & alij multi legunt; *Quam.* Sed eam lectionem D. Bernard. *in ſerm. de aquaductu in Natiuita. Mariæ*, reprehendit. Melior quidem eſt altera (*quem*) & probata Iuſto, Gregorio, Bedæ, Alcuino: tamen haud multum refert. quia in eandem ſententiam id recidit, & Hebræa Græcáque non magis vni quàm alteri lectioni fauent. ſenſus ſimpliciſſimus eſt: ſub vmbra eius cupij ſedere & degere, & ſedi, & degi, vt cupiebam: libens ſub ea verſor. *Verſu 4.*

IN CELLAM VINARIAM] ad verb. *in domum vini.* vt noſter, ſic etiam Symmachus, Minus autem conſentaneè fonti Hebræo LXX. & Symmach. *Introducite.*

ORDINAVIT] ſic rectè noſter. minus rectè LXX. & Græci eos ſecuti, *ordinate*, & Symm. *coacervate mihi char.* & D. Ambroſ.[a] *Conſtituite me in dilectionem.* Hebræum à pręcedenti dependet, ideò debet accipi eodem tempore & modo: ad verbum eſt; *Vexillum eius ſuper me dilectio.* errat qui, *ſigillum* vertit: DEGEL, cum ſex punctis ſignificat vexillum. cur noſter *ordinauit* verterit, mox dicam ſequenti. §. Mercer. explicat, prætulit mihi tanquam vexillum amorem, quo me ad ſe attrahat, vt vexillo attrahuntur & congregantur milites, vt eo ſemper oculos coniiciant. *Verſu 5.*

a *In Pſal.* 118. *Serm.* 5.

דגל

FLORIBVS] ASISOTH, per ſin, volunt recentiores ſignificare *lagenas*, ſeu phialas vini. ebrioſam certè faciunt ſponſam, & abuſam vinaria cella. radix eſt ASAS, ſignificat *fundare.* hinc ASIS fundamentum. ad verbum ergo eſt, *Fulcite me in fundamentis:* quod cum LXX. Symm. & D. Hieronymus aduerterent obſcuriùs eſſe dictum, cenſuerunt loco *fundamentorum* in genere; reddendum ſibi clariùs id, quod ſponſa ſibi, ne corrueret, fulcimenti loco petebat adhiberi: cúmque id intelligerent procul dubiò aliquid deliciarum amatoriarum, & aptum arcendis deliquiis animi (quibus crebrò ſponſa laborabat) eſſe oportere; non malè LXX. verterunt ἐν μύροις, quod Origenes videtur duplici ρρ legiſſe & putaſſe de myrrhæ arbore actum, alij de vnguentis accepêre. Rectiſſ. noſter vertit, *floribus*, de quibus proxima mentio fuerat, cum Symm. qui reddit: *reclinate me in flore*, ſanè flores ſunt ſequentium pomorum pignora. Quoniam tamen reuerà vocis Hebrææ ſignificatio adhuc manet incomperta, idcirco noſter interpres, pro neceſſitate materiæ, de qua diſſeritur, diuerſimodè reddere conſueuit; aliquando exprimit voce, *confundendi*[b] aliâs *lætandi*, alias *ſimilam oleo frixam* exponit,[c] quin & *vinacia vuarum*,[d] & hoc ipſo loco ex D. Hieronymo patet quoſdam vertiſſe, οἰνανθίνων, *œnanthinis.*

אשישות
אשש

b *Iſai.* 46. v. 8. & 16. 7.
c 2. *Reg.* 6. v. 18.
d *Oſee* 3. v. 1.

STIPATE) apto vſus vocabulo. nam RAPHEDV, non tam ſignifi- רפדו

cat, *conſternere*, quod etiam parum conuenit: quàm *roborare*, vt confirmant LXX. Ionathas & Abenezra. Quidam ex Græcis exponunt, *circumdate*.

Verſu 6. S VB CAPITE) ipſe caput meum lapſabundum ſuſtentat, ipſe me arctiſſimè amplectitur. eſt robur meum, eſt amor meus. ſatiùs enunciando hæc, quàm optando explicantur.

Scitis Amebœum eſſe carmen, quo alternis reſponſant. nunc ſponſa largiùs cum fœnore ſponſum laudat. Ait, Lilio me comparaſti, ſed lilium eſu non gratum, nec vmbram feſſis præbet in æſtu: tu MALVS ES INTER LIGNA SILVARVM. ſpecie ego meliore, quàm adoleſcentulæ ſociæ meæ: tu toto genere præſtantior es ephœbis ſodalibus tuis, qui tecum collati viuentis animæ videntur expertes, ac veluti ſecuribus ſupernatæ trabes. Viua tu *malus* conſita in hac mundi ſilua, ſi folium ſpecto, denſum virore concinno, ſi florem, albo flauoque mixtus ſuaui rubet colore, odore inuitat, vmbra allicit, ſi fructum ſumo, vtilis & iucundus eſt poculis dapibuſque. Cæteræ arbores licet attollant capita, vt abies; fronde luxurient, vt taxus, ramos pandant, vt quercus; floſculorum aliquid proferant, vt tilia: quædam odore, quædam vmbra nocent, fructu carent omnes. TALIS ERGO DILECTVS MEVS INTER FILIOS, ceteros homines. Quid ergo mirandum ſi, ſicut iter facientes, cùm arboris *mali* amœnitatem intuentur, facile inducuntur vt ſub ea meridientur, ſic ego viſa dilecti pulchritudine, & ignitis ſermonibus accenſa, & blanditiis muneribuſque pellecta, propiùs adire deſiderarim: & SVB VMBRA ILLIVS QVEM DESIDERAVERAM, vt eius ſuauitate perfruerer, audacior amore impellente, ac-

a *in Oſee c. vlt.* ceſſi, & SEDI, votis potita obtinui quod cupiebam. Nam (vt re-
b *lib. 5. in 1.* ctè D. Cyrillus) [a] *ſedere* ſignificat firmitatem & conſtantiam: ideò
Reg. 4. hîc pro ſecurè requieſcere accepit D. Gregorius. [b] Quare, & FRVCTVS EIVS fuit DVLCIS GVTTVRI MEO. Non ſolùm optarat alloquium, ſed & oſcula & amplexus: igitur verborum quadam Metaphora pereleganti, ſignificat ſe in collum ſponſi loquentis ruiſſe, & oſcula libaſſe. hæc enim ſunt arboris mali poma, quæ palato gratiſſi-

§. 2. ma decerpſerat.

VERBORVM SPONSÆ MENS. Sed pergamus ad medullam verborum. CHRISTVS omnium Patrum conſenſu eſt *malus*, per cuius florem odor fidei, per colorem virtutum variarum decus, per potum pretioſus in altari ſanguis,

Verſu 3. per eſum fructus viuifica caro in Euchariſtiæ Sacramento eſt acci-
lib. 8. epiſt. ad pienda, cum Diuo Ambroſio, [c] Philone, [e] Pſello, Anſelmo, &
Irenæum 62. Ruperto: Sicut & Rabbini de ſuo veteri manna ſunt interpreta-
cæteris hîc. ti.

d *Hom. 3. ſic etiam Iacob de Valenc.* Per *ligna ſiluarum* intellige, non Angelos, vt Origenes, [d] ſiluarum enim nomen terris tantùm conuenit, vbi feræ perturbationum ſta-

e *Hom. 4.* bulant, vt optimè Nyſſenus: [e] ſed ipſos homines, non quidem bo-
f *Serm. 5. in Pſ. 118. alij hic.* nos tantùm, quod volunt Ambroſ. [f] Iuſtus, Apon. & Pſellus, nec ma-

los tantùm, quod volunt Nyſſenus, Theodoret. & Rupertus, ſed malos ſimul ac bonos, cum Nilo & Maximo apud Theodoret. Philone, D. Gregorio Magno, & Honorio. Nonne ſiueſtres arbores ſunt, qui virtute propria nullum ex ſe poſſunt ſpiritalem fructum, ſalutarem, & perfectum proferre? qui ſuperbia tument, & per opinionis errorem ſublimi cœlum pulſant vertice? qui dumtaxat aculeos ſpinarum & verborum ſuperflua folia parturiunt? qui fructus caſſos operum ſine mercedis æternæ merito gignunt? qui ramos profanæ ſapientiæ, & externorum bonorum dilatant? quorum poma glandes porcorum ſunt? nonne ſiluæ quoque ſunt cæteræ *arbores autumnales, eradicatæ, bis mortuæ*? ſolus ſponſus eſt *lignum vitæ*, de quo D. Ioannes in Apocal.[a] *plantatum iuxta riuos aquarum*, de quo Pſalmiſta.[b] Addit Eccleſia ſe *mali* commoditatem auide arripuiſſe.

[a] *Apoc. 22. v. 2.*
[b] *Pſ. 1. v. 3. nam de* CHRISTO *ſenſus eſt litteralis, vt ibi docebitur.*

SVB VMBRA, &c. Primùm quidem Deus Eccleſiam veterem, per Arabiæ deſerta, cum Moſe peregrinantem; à diurno æſtu, nube protegebat, & lege per Moſem data, quaſi cibabat: ſed lex iſta ſpiritualem famem non ſuſtulit, quin etiam ardor concupiſcentiæ ac vitiorum ipſa prohibitione magis accendebatur. fuit ergo opus alia *vmbra* & alius cibus, quem breuiter his verbis Honorius propoſuit: Similitudo eſt ab illo qui onus in æſtu portat, & in vmbram arboris feſtinat. *Vmbra* fit ex corpore & luce, & eſt itinerantium refrigerium ab æſtu, & protectio à tempeſtate: *arbor vitæ*, ſcilicet *malus*, eſt ſancta crux, *fructus* eius, CHRISTVS, *vmbra* tutela vel refrigerium humani generis, quod graui onere peccatorum per æſtum cõcupiſcentiæ premebatur. conſtabat vmbra illa ex luce diuinitatis, & corpore opaco humanitatis. ſub hac vmbra ſedit Eccleſia, quando in fide CHRISTI requieuit.] Hanc vmbram poſcebat Dauid,[c] *Sub vmbra alarum tuarum protege me*, hãc Ieremias,[d] *In vmbra tua viuemus in gentibus*: hanc Oſee,[e] *Conuertentur ſedentes in vmbra eius*, quod de CHRISTO illic optimè Chaldæus Paraphraſtes. Subdit Honorius, *fructũ* huius arboris eſſe doctrinam Euangelicã; *guttur* Doctores Eccleſiæ, quibus hic *fructus* eſt *dulcis*, quando ſpiritualem doctrinã recipiũt diſcendo, & ſuauiter in alios docendo effundunt. conſentiunt plerique Patres huic expoſitioni.[f]

Honorius.
[c] *Pſal. 16. v. 9.*
[d] *Thr. 4. v. 20.*
[e] *Oſee 14. v. 8.*

De *vmbra* verò B. Greg. optimè diſſeruit, plures quidem vmbræ ſignificationes adducens, ſed huic loco incarnationem Domini accommodãs, ſub cuius protectione ab æſtu deſideriorum carnaliũ ſpõſa requieuerit.[g] Caſſiodorus *vmbram* exponit diuinitatis protectionẽ. Abſalon aũt *ſer. 22.* ignominiam paſſionis, & *fructum*, chariſmata Spiritus ſancti. Sub vmbra, inquam, ILLIVS arboris pomiferæ, nõ ſub taxis hæreticorum, non ſub ilicibus Iudęorũ, non ſub ſterilibus platanis philoſophorũ, nõ ſub lucis obſcuris idolorũ: ſed *ſub vmbrã arboris illius, quẽ deſideraueră*, ſperabã enim ſuauiſſimũ guſtu fore, nec fefellit opinio.

[f] *Orig. hom. poſter. Pſell. h. & quoad hoc vltimũ Apon. & Philo.*
[g] *lib. 33. Moral. c. 3. in princ.*

ET FRVCTVS EIVS DVLCIS GVTTVRI MEO. Potes accipere de prædicatione Euangelij, cum Philone & Aponio; vel de contemplatione

diuinitatis, cum D. Gregorio, Caſſiodoro, Bernardo, Haimone & pleriſquè, vel, quod maximè arridet, vt dixi, de ipſa CHRISTI Domini viuifica carne in Euchariſtiæ Sacramento. ſtatim enim ſubdit, non tantùm famem ſedatam à ſponſo, pretioſo ſcilicet hoc cibo, ſed & ſitim extinctam, vtique calice ſalutari Euchariſtico: Quoniam hoc indicat dicens:

Verſ.4.

INTRODVXIT ME REX IN CELLAM VINARIAM] Duæ meliores hoc loco interpretationes occurrunt. Vna de fidelium congregatione in feſto Pentecoſtes, quæ tum adeò fuit repleta muſto Spiritus ſancti, vt ebria meraciore vino crederetur æſtuare: [a] hæc eſt Iuſti Orgelitani, & D. Bern. altera eſt de ſanguine Dominico, quam inſinuant. D. Nyſſen. Pſellus, & Paſcaſius Radbertus, [b] hanc ſequor & explico ipſemet Rex ſponſus *me introduxit* in apothecam vini: hoc eſt, iuſſit introire ad altare Dei, & illic ſumere calicẽ ſalutaris Domini, qui Deum lætificat, qui hominem viuificat: ſic pro vinea quam dereliqui, cellaria melioris nectaris ſum adepta.

a Act.2. Iuſtin Orgel.h. D. Bern.ſerm.49. b lib. de Euch. c. 11.

Rupertus.

» Non potui prætermitterre Ruperti verba: Malus fructus, imò ma-
» lus morſus, quo Adam per Euam vitam perdidit, & mortem inuenit:
» bonus *fructus* quo genus humanum per MARIAM mortem perdidit,
» & vitam inuenit, vbi tempus venit huiuſcemodi fructus edendi: *acci-*
» *piens panem & vinum, & benedicẽs: Accipite*, inquit, *& comedite, Hoc*
» *eſt corpus meum. Accipite & bibite, Hic eſt ſanguis meus.* Nõ vidiſtis ibi
» carnis & ſanguinis ſpeciem? profectò nec Eua videbat promiſſam ſibi à
» ſerpente Dei ſimilitudinem. Attamen illa credidit, quod non videbat,
» ſerpenti dicenti, *Nequaquã moriemini, ſed eritis ſicut Dij*, magis quàm
» Deo dicẽti, *morte moriemini in quocũque die ex eo comederitis*. Plus, in-
» quam, ſerpẽti, quàm Deo credidit. Iuſtà ergò lege, vt expietur iſte rea-
» tus malæ credulitatis, exigitur fides: vt credatis quod nõ videtis. creda-
» tis, inquã, Deo dicenti: *Hoc eſt corpus, &, Hic eſt ſanguis*: magis quàm
» ſerpenti, qui per hæreticos dicit, Non eſt caro, non eſt ſanguis, &c.]

Matt 26. & 1.Cor.11.

Gen.3 v.4.

Alanus.

» Alanus etiam per *ligna ſiluarum*, hæreticos intelligit. Ligna ſilua-
» rum porcos (inquit) priùs quàm homines paſcunt, quia Diabolus cum
» membris ſuis (ſcilicet hæreticis) immundas animas per immunda deſi-
» deria paſcit, aliter CHRISTVS qui paſcit carne ſua benedicta & ſangui-
» nis viuifici latice.]

Effectus autem huius poculi quis fuerit ſcire vultis? ORDINAVIT IN ME CHARITATEM.] Quemadmodum milites in periculo ad ſuum ſeſe vexillum recipiunt, ſic quotquot in Eccleſia militant, ad vnam charitatem omnes confluant, neceſſe eſt: quia hac velut teſſera filij Dei à cæteris dignoſcuntur: & Deus tunc nos ſuæ militiæ aſcripſit, quando *charitatem in cordibus noſtris diffudit.* Quiſquis hoc vexillum repudiat, & mortuam fidem ſequi mauult, transfuga eſt, infidelis eſt. hoc nobis Hebræa verba ſignificant. Noſter loco vexilli, *ordines militum*, licet obſcurè, ſubſtituit. nam *ordinauit in me char.*

non aliud eſt, quam ſi dixiſſet, ſtatuit me ſub vexillo charitatis, iuſſit me in hoc ordine militare. Rectè vero, ſicut & LXX. vſus fuit verbo *ordinandi*; tum quia (vt ait D. Auguſtin.) [a] nihil eſt aliud perfecta & vera virtus, quam ordo amoris: tum quia ſponſa his verbis hoc voluit, non ſum ſuaui illo nectare dementata, non ebullit in me concupiſcentia, non agor in furorem aut vagor bacchabũda, ſed probe mihi conſto, ſobrius eſt amor meus, & rerum perſonarumque quam oportet æſtimationem, & diſpoſitiones, ordinemque plene teneo: quia ſequor charitatem quaſi cynoſurã. hæc ſemper ordinata eſt, non minus quam acies inſtructa ſuis vexillationibus. ſic enim charitas primo loco Deum collocat, ſe ſecundo, tertio proximos, & hos ipſos quoſdam in principiis, quoſdam in media acie, quoſdam in agmine extremo. hæc plurimorum ſententia: [b] inter quos paucis verſibus Vvilleramus.

In vini plenam me Rex ducens apothecam
Ordine mox duplicis clemens inſtruxit amoris.
Dicta nouæ legis promulgans gratia legis,
Quo ſit amore Deus docuit vel frater amandus.
Ordo ſed his rebus ſubtilior eſt adhibendus.
Ordinis hac virtus & lex erit: vt ſit amandus
Tota mente Deus, totis voti ſpeciebus,
Viribus & totis: Fraterni rurſus amoris
Ordo tenendus erit, venerari quippe docebit
Maiores natu, vel canos ſenſibus, actu
Vt non ſolus amor, ſed honor, reuerentia maior
Impendatur eis: dilectio libera cunctis,
Non dubitans ipſos gratanter amare inimicos.

In hoc ergo ordine, in hac amoris vexillatione ſtationem ſuam ne deſerere virium imbecillitate cogatur, ſubiungit auxilij petitionem. *Verſu 5.* FVLCITE ME FLORIBVS, STIPATE ME MALIS, QVIA AMORE LANG. Aueo (inquit) in hoc ordine gradum figere, & iam oculis animoque meo ſic amoris, quod ſponſus extulit vexillum, obuerſatur, & creſcit in horas dilectio, vt iam nec gaudij magnitudinem, nec amoris vehementiam feram, nihilque mihi pene vigoris ſuperſit. neſcio quid omnes miſeræ mihi ſenſus eripiat, genæ pallent, tintinant aures, nutat caput, cor palpitat, genua labant, oculi nocte teguntur, linquor animo, deficio, collabor. venite ſuppetias, accurrite fidi comites ſponſi, flores & poma labanti admouete, quorum fragrantia ſpiritum reſumam, aggeſtu vero, quaſi throno & ceruicalibus, erigar & ſuſtenter erecta. Sic languere cœpit Eccleſia poſtquam IESVS inſtituto in ea venerabili Sacramento corporis & ſanguinis ſui, Spiritum ſanctum miſit, qui corda incredibili ardore charitatis & martyrij, & feruenti zelo quamplurimos alios ſecum ad æternam gloriam perducẽdi inflammauit, Hinc enim illa medullitus erumpentia, *Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto.* *Quis me liberabit de corpore mortis huius? Viuo ego, iam non ego; viuit*

a *Lib. 22. de ciuit. Dei, c. 22.*

b *Sic Auguſt. ſi modo Auctor, l. de ſubſtant. dilectionis c. 4 & 5. Fulgentius li. 1. ad Monimum c. 20. Nyſſen. Apon. & Honor. & alij hic Vvilleramus.*

„ *autem in me* CHRISTVS. *Tu ſcis domine quia amo te:* & infinita talia in S. S. ſimilem quoque languorem, & flammiuomum deſiderium ſpirantia multa reperias, apud D. Chryſoſt. D. Aug. D. Gregor.[a] & alios Patres.

a *Chryſ. hom. de turture, to. 5. Aug. Solilo. c. 1. Greg. lib. 2. in Ezech. c. 15.*

Flores quibus petit fulciri ſunt exempla CHRISTI & Sanctorum, vt bene Apon. ac Beda. *Poma* ſunt preces Sanctorum, ſuauiſſimi coram Deo odoris, quibus in hoc mundo Eccleſia ſe petit ſuſtentari. Sic Origen. *hom.* 3. pro Langueo LXX. & Sym. *Vulnerata ſum*, & pro *amore*, Symmach. φίλτρῳ. quæ cuncta eodem recidunt. Philo Carpath. hoc loco mutilus eſt, quantum conjicio, & poſita pars commentarij fuit pro textu Cant. vel ex qua verſione id hauſerit, neſcio: nam exhibet, *ſepelite me in numero iuſtorum*, quod immane quantum ab Heb. Chald Græc. recedit. ſed ad rem. Sagitta hæc electa, CHRISTVS eſt ſaucians corda vulnere diligentis, meliore cunctis oſculis odientiũ. *vide D. Ambroſ. ſerm. 5. & 15. in Pſal.* 118. Quo vero pacto Dei amor vulneret, ſimulque perficiat ac ſanet docebit vos expertus haud dubie D. Thom. 1. p. q. 28. art. 5.

Cum hæc à ſodalibus ſponſa petiiſſet, animaduertit ea quidẽ profutura, ſed animum nequaquam ſatiatura, nec penitus flammas extinctura. Conuertitur ergo ad ipſum ſponſum præſentem, & amatorie tertia vtitur perſona, *eius* & *illius*, & ruens in caſtos amplexus ipſo facto indicat, quid illum facere velit, dum ait; LÆVA EIVS SVB CAPITE MEO, ET DEXT. ILLIVS AMPLEXAB. ME. q. d. quid iſta poſtulo? ille ipſe manum porrigat oportet, & *læua* quidem caput defectũ attollat, *dextra* vero corpus languidum ac tremens amplexando ſuſtentet, ſicque mihi totus circunfundatur. ſubauditur enim priore loco verbũ, *collocetur*, poſteriore futurum poſitum pro optatiuo, *amplexetur*. Hoc nimirum illud eſt, quod petit Eccleſia à ſponſo ſuo, qua Deus eſt, vbique præſenti, vt viciſſim ipſam complectatur: ſe quidem vt hederam pallidulam malo arbori circumrepere, & ideo ab illo foueri & ſuſtolli cupere: *Læua* conſoletur, dextera defendat. Læua medeatur & iuſtificet, dextra ſaluet & beatificet, & vndique ſic bonis ſuis circumplectatur,[b] vt Symm. vertit περιπλεκέσθω.

Verſu 6.

b *Sic D. Bern. ſerm. 4. in vigil. natiuit.*

Potes etiam per *ſiniſtram* intelligere, gloriam & diuitias chariſmatum ſpiritualium, quibus in hac vita, ſed ad tempus, ſancti ditantur, per *dexteram* vero æternam beatitudinem, qua in altera vita cumulãtur.[c] Probatur hæc interpretatio verbis Dauidis, *Delectationes in dextera tua vſque in finem:* & Salomonis,[d] *Longitudo dierum in dextera eius, & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria.*

c *Sic Aug. in Pſ. 120. Orig. ho. poſteriore, Nyſſen. Philo. Iuſt. Bed. Rupert. Haym. Angelom. Vuilleran. hic.*

d *Prov. 3. v. 17.*

§. 3.

TROPOLOGIA.

Verſ. 3.

e *Serm. 4. Nyſſenus.*

ORDIAMVR ab antiquiſſimo D. Nyſſenus[e] docet *ſiluam* more S. S. hic appellari vitam hominum rebus craſſis inhærentem, in

qua variæ morborum animi ſpecies mirifice ſilueſcunt, in qua perni-
cioſæ belluæ, quaſi in quibuſdam luſtris occulātur. hæc animalia ſunt
animæ vitia, & fouentur vigentque in tenebris ignorantiæ: ſicut illa,
ſunt lucifuga & nocturno tempore prodeunt ex latibulis ſuis (*facta
eſt nox; in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ terræ,*)[a] ſole vero exorto ſe oc- a Pſ. 103. v. 20.
culunt, *& in cubilibus ſuis collocabuntur.*[b] in hac ſilua nutritus aper, b Ibid. v. 22.
egregiam naturæ humanæ vineam vaſtarat,[c] ideo, quæ fuit Dei cle- c Pſa. 79. v. 14.
mentia, voluit naſci in medio huius ſiluæ *malum* arborem, quæ mate-
ria quidem cum lignis ſiluarum conueniret, veram enim aſſumit hu-
manitatem, & *per omnia aſſimilatus eſt fratribus, excepto peccato:*[d] ſed d Heb. 2. v. 17.
fructus præſtantia multis partibus ſuperaret, & maius eſſet diſcrimen
inter *malum* & reliqua ligna, quam inter ſpinas & lilium. nam *lilium*
fragrantia tantum *ſpinas* ſuperat: *malus* vero *ſiluas* colore, odore, ſa-
pore. ſic illud tātum vni prodeſt ſenſui odoratus, iſta vero guſtui quo-
que & occulis. Hoc pacto anima virtutibus ornata tantum fit *flos*, ſed
ſponſus *pomum* fuit: colore oculos delectat, & per fragrantiam reficit
odoratum, & pro cibo ſumptum ſuauiter afficit palatum. Nimirum
oculis gratiam tribuit, quia *lux* eſt, odoratui prodeſt, quia *vnguentum*
eſt, & veſcentibus eſt *vita*. quia *cibus* eſt, de quo qui veſcitur viuit in e Joan. 6 v. 58
æternum.[e] *lilium* non eſt eſui, non alit agricolam, ſed ſe tantum exor-
nat. quia Deus *bonorum noſtrorum non eget.*[f] contra ſponſus eſt arbor f Pſalm. 15. v. 1
malus, quoniam omnes eius gratia egemus, vt cœleſtis agricola agre-
ſtes ramos ſiluæ florenti malo inſerens, nos ſimili faciat opimos po-
morum prouentu.

In ſolo CHRISTO (ait Gregorius Papa) cibum ſalutis quoties quæ- Gregorius.
rimus, inuenimus: in eius verbis & exēplis animas noſtras fructu ſuaui
& ſalubri reficimus. Ipſe eſt quippe *lignum vitæ*, quam nobis tribuit.
Ipſe eſt, qui dum nobis ſemetipſum inſpirat, animum paſcit. In cæte-
ris vero ſi quid refocillationis inuenimus, non quod illorum eſt, ſed
quod CHRISTI eſt, ab illis ſumimus. quia quicquid in eis præter Deum
eſt, mortiferum nobis procul dubio inuenimus.]

Nonne merito *ſub* arboris huius *vmbra ſedit* Genus humanum, Honorius.
(*ſic Honorius*) quod per eſum *ligni ſcientiæ boni & mali* paradiſum
amiſerat, graue onus peccatorum in æſtu vitiorum portabat, quod
deorſum in præcipitium tormentorum trahebat. & ideo ad arborem
vitæ (IESVM CRVCIFIXVM) feſtinabat.

Quis (*ait Guilhel.*) poſſet ſuſtinere ſolem iuſtitiæ nudum? quis Guilhelmus.
non conſumeretur ardentibus radiis eius? de quo Iſaias, *Ardens fu-
ror eius & grauis ad portandum.* Et Dauid, *ſi iniquitates obſeruaueris,
Domine Domine quis ſuſtinebit?* Aſſumpſit ergo ſol iuſtitiæ hominem
mediatorem, & ita ex coniunctione ſolis, & humani corporis facta eſt
vmbra, quam deſiderabat, qui dicebat, *Domine ne in furore tuo arguas
me, neque in ira tua corripias me.* Et alibi: *Non intres in iudicium cum* Pſalm. 9.
ſeruo tuo; quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Denique Pſalm. 142.

Pſalm. 139. „ quaſi iam exauditus & vmbram illam adeptus; *Domine virtus ſalutis* „ *mea obumbraſti ſuper caput meum in die belli.* Plane *miſericordia non* „ *iudicium* poſitis ſub vmbra iſta. ſed extra vmbram iſtam poſitis *iudi-* „ *cium ſine miſericordia.*

Soli autem ſub vmbra ſunt, qui & credũt incarnationis & redemptionis myſterio, & fidem hanc operibus conteſtantur. hoc refrigeriũ anima nunc quærebat cum affectu. Neceſſe enim eſt, ſi aliquid conamur vt aſſequamur, cupiditas quædam ad hoc animum excitet. ideo nobis data eſt facultas, qua concupiſcimus. Ideo ait, *quem deſideraueram.* cuius pulchritudo rapit oculum, cuius fragrantiam nares auide attrahunt, cuius vmbra æſtum animæ temperat, dum ſub ea ſedet, &

Nyſſenus.

Gregorius. „ arboris fructu ſedens pacate veſcitur: vmbra hæc omnem tentationũ „ feruorem temperat, & dum aura inſpirationis ſuauiter mentem tangit, quicquid noxij caloris ſuſtinebat, expellit, & quam iam forſitan „ nimius vitiorum æſtus marcidam fecerat, vmbra ſpiritus ſancti protegens recreat: vt dum in eius inſpiratione ſedens pauſat, vires colligat, „ quibus fructum ipſum decerpere valeat.]

Fructus ſunt innumeræ vtilitates, quas ex Sacroſanctæ Euchariſtiæ debita & pia ſumptione piorum animæ percipiunt. Quam ſuauis putas fructus iſte gutturi animæ? hoc teſtatur dicens, Et, ideo quia deſideratiſſimus, quia vera vita vitalis, quia exhibet omnem quem volo ſuauitatis ſaporem, ſicut olim panis ille angelorum, FRVCTVS EIVS DVLCIS GVTTVRI MEO, ſupra mel & fauum, & præ cuius dulcedine mens ſana cunctas mundi voluptates contemnit.

Honorius. Aliter Honorius, nempe, *Dilectus* eſt inter filios, ſicut *malus* inter „ ligna ſiluarum, quando CHRISTVS per dilectionem eſt inter clauſtrales „ filios Eccleſiæ, obumbrans eos à vitiis, & corpore ſuo eos reficiens. „ *Sub vmbra illius* fidelis anima ſedet, dum æſtum ſæcularis vitæ declinans; in requie ſpiritalis vitæ refrigerari deſiderat: cuius *fructus eſt* „ *dulcis gutturi ſuo*, dum vel clauſtralis religio ei placet, vel corpus do- „ mini in palato eius ſapit, per quod ſe ſaluatam intelligit.

Allecta tam dulci cibo anima feruentius amat, & ſitit acrius. Multa quidem conſecuta, eorum quæ retro liquit oblita, ſemper ad anteriora ſe extendens, adhuc ſitit: imò tanta eſt, (*ait Nyſſenus*) ſitis vehe- „ mentia, vt crater ei ſapientiæ non ſufficiat, neque ſatis eſſe ad ſitim ex- „ tinguendam exiſtimet, etiamſi pleno ſe auro proluat: ſed ipſa in *vini* „ *domum* velit *introduci*, & *torcularibus* os apprimere, quæ abundanter „ vinum illud ſuaue infundant, ac videre *botrum*, qui in torcularibus ex- „ preſſus, *vitem*, quæ racemum talem protulit, cultorem quoq; qui tam „ pinguem ac dulcem cultura ſua effecerit.] omnia hæc Nyſſenus de venerabilis Euchariſtiæ digna perceptione, & addit propter hæc & huiuſmodi animam cupere in ipſam apothecam vini intromitti, quin & potitam ſe votis canit.

Nyſſenus.

Verſu 4. INTRODVXIT ME REX IN CELLAM VINARIAM, in Catholicam

tholicam Eccleſiam, vbi hoc vinum duntaxat reperitur, alibi, *Fel draconum vinum eorum*, vt in cœnis prophanis Caluiniſtarum. In Catholica quoque ſola, eſt vere S.S. intelligentia, & hoc vinum bibit anima, quando illi à Deo ſenſus aperitur, vt S.S. intelligat. Quoddam eſt vinũ male inebrians, quod Noëmum ludibrio filij expoſuit; quo vetitum « inebriari, vinum *in quo eſt luxuria*, & de quo Apoſtolus, *ebrioſi regnũ* « *Dei non poſſidebunt*, & de quo Eſaias, *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem*. In hâc cellam non « inducitur ſponſa.

Vinum aliud eſt quod eſt in cella Dei, quod Guilhel. exponit, cari- « *Guilhelmus.* tatem: hoc vino dicit nihil caſtius, ſapidius, calidius, caſtius, quia quo « magis bibitur, eo magis extinguit ſitim concupiſcentiæ. ſapidius, quia « præbet guſtum, *quam ſuauis ſit dominus*. & ideo *lætificat cor hominis*. « calidius, quia velut ignis mentes piorum inflammat, renes vrit & cor- « da, potenter inebriat animam, & vſque ad obliuionem ſui inducit. « plane tales ebrioſi regnum Dei poſſidebunt. Hoc vino potatam ſpon- « ſus adhuc alio cumulauit beneficio, (ORDINAVIT IN ME CHARITA- « TEM) ne non vt oportet amaret, docuit eam, quomodo in primis Deũ « diligere debeat, toto pectore, animo, facultate, ſenſu, proximum vt « ſeipſum, vxorem, ſi quis animo præditus eſt puriore, vti CHRISTVS, « Eccleſiam, ſin eſt affectionibus animi aliquantum obnoxius, vti cor- « pus proprium: denique & hoſtem, catenus vt malum malo nõ repen- « datur, ſed cum iniuria beneficium commutetur.] Deinde intelligens, « quam neceſſaria ſit ordinis huius obſeruantia, & quam facilis perturbatio, rogat præterea ſibi concedi conſtantiam & perſeuerantiam.

FVLCITE ME FLORIBVS] ô columnas admirabiles? ô noua fulcra? *Verſu 5.* quomodo flores columnę fiunt, quomodo queũt retinere nutantem? quid ni ſuſtineant, nexa lacertis fortiſſimorum athletarum, & Gigantum, quorum robur inexpugnabile fuit? quid ni ſint columnæ, & quidem adamantinæ, quæ duratione ſunt æternæ, celſitate cœlum, altitudine inferno terribiles ad Tartara vſque penetrarunt? nam hæc negari nequeunt de exemplis CHRISTI & Sanctorum. hi flores illi, quibus ſe anima petit fulciri.

STIPATE ME MALIS] non vult ædificare ſuper fundamẽto CHRISTI *lignum*, non *fœnum*, non *ſtipulam*, quia hæc ignis abſumet, ſed poma ſuauiſſima, nempe ſuffragia & preces ſanctorum, quæ ſcit eo vſque attolli, vt cœlos penetrent, tam eſſe odorata, vt thymiamatis [a] nomine a *Apoc. 5. v. 8.* S.S. appellet, tam eſſe efficacia, vt Deo manum ligent, & quaſi vim faciant. Niſi ſic ſtipetur, ſic fulciatur, merito diffidit viribus ſuis. Mire oculatus eſt amor, plenus timore, & magis anxius, quo profundius cordi inhæret. Ideo hoc de ſe teſtatur.

QVIA AMORE LANGVEO: vulnerata erat, confixa ſagitta electa. Sagittarius eſt Deus, quia ſagittarius eſt charitas, & Deus charitas eſt.

Sagitta vero Dei vnigena CHRISTVS, quem Eſai. vocat *ſagittã electam.*
a Eſa. 49. v. 2. a Quiſquis diligit Deum, ſagitta hæc in corde eius hæret, & ſagittarius ſagittam ſequitur, & ambo manent cum amante. ſagitta hæc ignita eſt, æſtum inducit & languorem, ſed languorem ſalubrem, languorem
Guilbelmus. vitalem, quo quis ſibi moritur, vt CHRISTO viuat. Nam (vt bene Guilhelmus) *languor* iſte intelligitur etiam defectus ſuimet ipſius ad ſe. „ Quantum quis proficit in amore Dei, & quanto quis propius accedit „ ad Deum, tanto plus deficit in amore ſui, & tanto longius à ſe diuelli„ tur. ideo quo quis in Deo validior, in ſe eſt languidior, quo quis plus „ amat Deum, hoc ſe ipſum magis contemnit. Plane languebat anima quæ præ amore cœleſtis ſponſi à ſui amore deficiebat, iam non diligens ſe ipſam, niſi in Deo & propter Deum, & ob nihil præter Deum.

Nyſſenus. O præclarum vulnus! exclamat quidam vulneratus, ô dulcem pla„ gam, per quam vita ad interiora penetrat, quaſi quoddam oſtium ſibi aperiens ipſa diuiſione! Per hanc rimam futura iam gaudia inſpectans
Verſu 6. ea præſumebat. LÆVA EIVS, aiens, SVB CAP. MEO ET DEXTR. ILL. AMPLEX. ME.] vnde noſti ô anima amore icta? ſagittam conſidero, qua icta fui. ſimilis illa patri ſagittario, alæ eius brachia ſunt, ſicut ſaggittarius, læua arcum tenens, dextra ſagittam emittens, me vulnerauit, ſic ipſa ſagitta electa, & dilecta dilectam, & electam inuadens, brachiis innodabit. nihil eorũ mihi deeſſe patietur, quæ decori aut ſaluti commoda intelliget. Ego langueo, ille fouebit, ego æſtuo, ille refrigerabit, ego iam me linqui animo, & dulci ſopore ſentio occupari, ille ſomnũ ipſum obſeruabit, & defectæ curam geret. Amoris eius arrabone accepto, ſpem præcipio firmiorem.

---

§. 4. MIXTA INTERPRETATIO, DE DEIPARA.

Verſ. 3. „ HONORIVS *in ſigillo*, Anagogen de Deipara tradit, hoc „ modo, ſicut *malus inter ligna ſiluarum*, ſic CHRISTVS fuit „ inter omnes Prophetas & Apoſtolos, MARIÆ obumbrãs, „ Spiritu ſancto eam ab omni carnali delectatione præſer„ uante, *Sub vmbra illius quem deſideraueram ſedi*, hoc eſt, „ in requiem ad viſionem eius iam veni, vbi pulchritudinem eius ſol & „ luna mirantur. *Fructus eius dulcis gutturi meo.* id eſt, gloria eius dul„ cis eſt animæ meæ. hanc enim nunc conſpicio, quia *introduxit me Rex*
Verſu 4. „ *gloriæ in cellam vinariam*, id eſt, in cœleſtem Ieruſalem. ibi *ordinauit*
Verſ. 5. „ *in me charitatem*, vt quem prius vt filium, nunc diligam vt Dominum. „ *Fulcite me floribus*, *ſtipate me malis*. per flores innocentes, & per ma„ los arbores domeſticas alij ſancti intelliguntur. Ab innocentibus ipſa „ innocens exaltatur, à ſanctis ipſa ſanctior glorificatur, quia *amore lan*-
Verſ. 6. „ *guet*, quia in Deum iugiter proſpicere deſiderat! *Læua eius ſub capite*

meo , & dext. ill. amplex. me , cœleſtia & terreſtria me magnificabunt.]

Sed longe acutius & ſubtilius ad Deiparam adhuc in viuis degentem, iſta traduxit Rupertus, in hanc ſententiam, *malum* eſſe CHRISTVM Dominum, *fructum* eius conuiuium corporis & ſanguinis Dominici. Huius *vmbram* potiſſimum ſuauem fuiſſe matri, quam cum amore ſpiritus etiam carnis natura ad eum trahebat. *Introductionem* illam refert ad conuiuium in nuptiis Canæ Galileæ.[a] ibi ſe innuiſſe ſpiritu plane quid altius, quã quod verba ſonabant. Indicaſſe namque quod in toto mundo defeciſſet vinum incorruptionis animarum, & immortalitatis corporum. Tum illi filium reſpõdiſſe. *Quid mihi & tibi mulier*, & his verbis ſe *introductam* à filio *in cellam vinariam*, quia eam intelligere ſic fecit, ſe ad hoc veniſſe, vt humani generis aquaticam infirmitatem in ſuum vinum, hoc eſt, in ſuæ immortalitatis conuerteret fortitudinem. ſimul etiam *ordinaſſe in ea charitatem*, quia docuit opus Dei maternæ affectioni præponendum, & ideo vt iuſti doloris gladium in mente portaret, non tamen auerti propoſitum Dei cuperet, prouenturum ei ad gloriam & honorem, & humano generi ad perpetuam ſalutem. Sic ordinata erat caritas in Deipara, quia etſi optaſſet, vt non moreretur talis dilectus, huic tamen voto maiorem Dei gloriam, & humani generis ſalutèm præferebat. Non ſic Petrus, & ideo audiuit,[b] *Abi poſt me Satana*: quia non erat in eo charitas ordinata. Hoc ordinato amore *vulneratam* Deiparã addit Rupert. cum iam filius poſt paſſionem, ſepulturam, reſurrectionemque in cœlum aſcendiſſet, petere à fidelibus, quia deſiderio diſſolutionis à corpore, & *amore langueat*, propter filij abſentiam, vt conſolationis loco eam *fulciant floribus* rectæ & ſinceræ fidei, & *ſtipent malis* bonorum operum, & *fructuum* vitæ æternæ. Sic enim poſſe hoc deſiderium, & languorem leniri ac ſanari, quia ſalus animarum illi ſummum adlatura ſit gaudium. Interea enim dum differtur, hanc eſſe *lauam* filij ſub *capite* ſuo, ſi videat promiſſa filij impleri, & gratiam Spiritus ſancti in fidelibus vacuam non eſſe: poſtea quoque *dexteram* eius matrem amplexuram, hoc eſt, æterna gloria totam ſe circumdandam, cum de præſenti ſæculo in cœlum fuerit aſſumpta.] Hæc Rupertus.

Verſ. 3. Verſ. 4. [a] Ioan. 2. [b] Matth. 16. Verſ. 5. Verſ. 6.

Sed niſi valde fallor altius adhuc in Deiparæ laudes, & vnigeniti Dei, deuotiſſimus vtriuſque, Guilhelm. ſubuolauit: Nam volens hæc narrari ſodalibus ſponſæ primo cenſet dici, *Dilectus meus*, & non *dilectus noſter*, quia loquitur ad animas adhuc imperfectas, adoleſcentulas, quæ cum ſint adhuc delicatæ & paruulæ, tam tepide diligunt, vt reſpectu ſponſæ excellenter diligentis, potius non diligere videantur. Itaque cum ſicut nec ſtellarum igniculi ſoli, ita nec parua illa ſcintilla cum ingenti flamma ſponſæ potuerit collucere, merito dixit, *dilectus meus*. Deinde conſiderat illud *inter filios hominum*, eſſe vnum ex filiis hominum, quia os ex oſſibus Adæ, & caro ex carne Adæ, ſed non eſ-

Guilhelmus. Verſ. 3.

ſe vnum ſicut quilibet filij hominum: quia non maſculus & fœmina
homines eum genuerunt, ſed intactæ vterus virginis eum fudit. Illos
a Pſ.145.v 3. eſſe filios hominum *in quibus non eſt ſalus*,[a] hunc eſſe filium Dei &
hominis, & ideo filium hominis in quo eſt ſalus, iuxta illud Pro-
b Pſal.3.v.9. phetæ[b]; *Domini eſt ſalus.* Hic eſt, *ſicut malus inter ligna ſiluarum*,
hoc eſt, ſicut arbor fructifera inter ligna infructuoſa, *non enim eſt
aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat eos ſaluos fie-*
c Act. 4.12. *ri.*[c] Ideo *maledictus qui confidit in homine*,[d] nempe homine tantum:
d Iere.18.5. ſed benedictus qui confidit in filio hominis, quia homo & Deus.
*accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo ſaluta-
ri ſuo.*[e] Teſtis hoc loco eſt Deipara, quæ ſpem ponebat in vmbra
e Pſal. 23. 5. filij ſui, quia ſic ratiocinabatur; *malus* eſt dilectus meus, *fructum*
ſimul præſtans & *vmbram.* fructum ad paſtum, vmbram contra
æſtum: fructum ad refectionem, vmbram ad pauſationem. Li-
gnum vitæ eſt, ſalubriter viuitur de fructu, ſecure pauſatur ſub vm-
f Pſa.120.6. bra, *per diem ſol non vret*[f] pauſantem, *neque luna per noctem*: *& qui
ederit de fructu eius, viuet in æternum. Quis eſt homo, qui vult vi-
tam, & dies videre bonos? declina* ad lignum vitæ & viues ex eo. *de-*
g Pſa.36.27. *clina à malo*[g] fugiendo ſub vmbra eius, *& fac bonum* edendo de fru-
ctu eius. Nulli tam deſideratus fuit hic fructus, quam piæ matri. nam
hæc perfecte diligebat, quod autem perfecte diligitur, nunquam ſa-
tis habetur, ſed vt perpetuo poſſideatur, ſemper deſideratur. Ideo
etſi quod deſiderarat, habebat, quia *ſub eius vmbra* ſedebat, tamen
adhuc eum deſiderabat. Lucis ad corpus acceſſu vmbra gignitur: lux
diuina humano ſe corpori in virgine vniuit, & ſic vmbram produxit
denſam & caliginoſam, venerabile & inſcrutabile myſterium incar-
nationis. In hac vmbra ſoli humanitati Chriſti ſedere datum, quæ
quo ſecretior, hoc ſacratior, & quo ſacratior, hoc ſecretior: ſub ea
h Luc.1. 35. tamen ſedere peculiari priuilegio datum, cui dictum ab angelo[h], *vir-
tus altiſſimi obumbrabit tibi*: cæteri quantalibet ſanctitate præful-
geant, caliginem vmbræ huius procul intuentur, diuinum quidem
myſterium ſummiſſis capitibus humiliter venerantes, ſed ad eius ſcru-
i Exod.20,21. tationem propius accedere formidantes. Legitur Moſes olim[i] pio
auſu acceſſiſſe ad caliginem in qua erat Deus, cæteris procul ſtanti-
bus. Verum hic ipſe quoque cum cæteris procul ſtaret, nec auderet
vel poſſet accedere ad caliginem vmbræ huius, in qua eſt VERBVM
caro factum, & ſub qua matri ſedere ſingulariter conceſſum, & ideo
de hoc priuilegio in Domino glorians canit; *ſub vmbra illius, quem de-
ſid. ſed.*]

Alanus. Sedi Ego humiliata) *ſic Alanus* ad verba Gabrielis *ſedi*, id eſt, re-
quieui, *ſub vmbra illius*, id eſt, ſub protectione filij Dei, per obum-
brationem Spiritus ſancti facta. Tempore enim incarnationis gratia
Spiritus ſancti fuit tabernaculum vel vmbraculum in ea, contra con-
cupiſcentiæ incentiuum. Sub hac *vmbra* non ſteti rigida elatione, non

ambulaui inquieta curioſitate, non iacui reſoluta voluptate: ſed *ſedr.* ideo plena gratia apud Deum per humilitatem, apud Angelos, per virginitatem, apud homines, per fœcunditatem. Hæc eſt illa, de qua in parabolis dicitur, Prou. 11. *Mulier gratioſa inueniet gloriam.* & 15. *gloria autem patris filius ſapiens.* Inuenit ergo gloriam filium videlicet Dei patris.] Sic ille.

Pergit Guilhelm. Sed quis *fructus* iſte mali *Dulcis*? vtilitas humanæ redemptionis, quæ eſt in ſanguine eius. Omnibus quidem redemptis, & eorum amicis, ſanctis Angelis, prædulcis; ſed præcipuè matri redemptoris, nulli tam gratum iocundúmque fuit, *magnum illud opus pietatis*, quam matri pietatis. Huic illa operi pia exultatione congratulans, pleno gutture gratias agebat: nec eam licet eximere de numero ſanctorum, de quibus legitur: *Exultationes Dei in gutture eorum*, ſic *dulcis fructus gutturi* eius. *Fructus* eſca ſimul & potus. Nam præterea INTRODVXIT eam *in cellam vinariam*, Non propinauit illi vinum de cella tantùm vt cæteris, quibus foris propinatur de plenitudine: ſed ſpecialiter admiſit ad ipſam plenitudinem, vt abundantiùs repleretur. Non habet illa plenitudinem propriam, ſed de plenitudine ſponſi pleniùs quàm cæteri accepit, eo ipſo quod genuit eum, *in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* [a] Vas plenitudinis eſt ſolus filius, *de cuius plenitudine omnes accepimus*, [b] ſed *præ participibus ſuis* pia mater, quæ concipiendo & pariendo vas plenitudinis, in ipſam cellam introducta fuit, in eius quoque corde tum *ordinata caritas* fuit, quia quaſi proprio in loco collocata, lõgè altiore, quã in cæteris, gradu, lõgè concinnius, quàm in cæteris, diſtributo ordine, longè, quàm cæteris ardentiore flamma. Hinc fit vt poſtulet, FVLCITE *me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo*, non ait, *langueſco*, ſed *langueo*, vt perfectionem ſui illius languoris inſinuet.

Guilhelmus. *Pſal. 149. Verſ. 4.* *a Col. 2. v. 9.* *b Ioa. 1. v. 16.* *Verſ. 5.*

Piè námque creditur (*verba hæc ſunt Guilhelmi*) cùm Deum corporaliter conciperet, tantam in ſe ipſa, de calore ſuperuenientis in ſe Spiritus ſancti, flammam pij amoris concepiſſe, quantam capere poterat puri hominis modus. Non ergo, vt cæteri paullatim & gradatim in habitu virtutum proficiebat, quæ gignendo *plenum gratiæ & veritatis*, arcem pleniſſimæ perfectionis attigerat: in qua procul dubio ab omni etiam veniali peccato immunis feliciſſimè perſeuerauit, vſque in diemglorioſæ aſſumptionis ſuæ. Proinde nõ paullatim amore langueſcebat, ſed ex quo verbum incarnatum genuit, ſancto eius amore ad ſe ipſam, & ad omne quod infra ipſam eſt perfectè languebat. Quia verò propter hoc æmulãda atque imitanda eſt omnibus, ad imperfectiores animas eius vox eſt, FVLCITE ME FLORIBVS, &c. ô vos adoleſcentulæ, ô filiæ paruulæ & delicatæ, quæ nondum cœleſti ſponſo puriori amore nupſiſtis, ſed adhuc vos ipſas fortiter amatis, quia *ego langueo*, langueſcite & vos,] ardentius illum quàm vos ipſas amate. Quod ſi facitis, quantum in vobis eſt, *fulcitis me floribus*, quia

Guilhelm.

Hoc vult B. Virginis virtutes omnes infuſas, non verò eam debuiſſe paullatim per multos actus earum habitum acquirere: nõ tamen negat, poſtea B. virginẽ hos habitus adhuc adauxiſſe pro greſſu ætatis & vitæ.

meam pro vobis ſollicitudinem bonis veſtris initiis exhilaratis: conſequenter etiam *ſtipate me malis*, ſuauiter & copioſè me piis profectibus paſcite. Quantum enim *vos vni viro filio meo virginem caſtam exhibere* cupio, tantùm cum illi nubetis, vobis gratulabor.

Verſu 6. Guilhelmus. Sequitur, LEVA EIVS *ſub capite meo, & dex. illius amplexab. me.* Hoc idem Guilhelmus refert ad tempus Dominicæ paſſionis, & *leuam* explicat acerbitatem paſſionis, *caput* mentem MARIÆ, *dexteram*, gaudium reſurrectionis. In paſſione filij languor iſte matris manifeſtiſſimè ſe prodidit. Videt (quid ni hæc protuliſſe credamus?) mens, diuinitùs illuminata, quàm vtiliter atque ſalubriter dulciſſimus filius moriatur: quàm breues ſit morulas in morte facturus, & quàm glorioſè poſt modicum triumphaturus. Et ecce propter hoc. *Laua eius ſub capite meo*, non enim ſupergreditur caput meum, vt ratio cedat affectui, & lugeatur à me filius meus, quaſi deſcenſurus *in corruptionem*,

Act. 2. v. 13. non quaſi *poteſtatem habens ponendi animam ſuam, & iterum ſumendi*

ad Rom. 6. v. 9. *eam*. Ego verò certiſſima ſum, quòd *Dextera eius amplexabitur me*, quod gloria reſurrectionis eius citò me exhilarabit. non tanget tantùm, ſed *amplexabitur*. non ſicut paſſio ad modicum contriſtauit, ita etiam reſurrectio perfunctoriè, & ad horam exhilarabit, ſed *conſciſſo* mœroris mei *ſacco*, perpetua lætitia circumdabit me. de morte eius breui luctus mihi breuis, ſed quia *reſurgens ex mortuis iam non mori-*

Ioan. 16. v. 17. *tur*, materna in me charitas immortali lætitia perfruetur.

Alanus. Verùm hæc omnia alio ſenſu detorſit Alanus, *fructum* vult eſſe » ſapientiam diuinam: quæ *dulcis*, quia deſiderabilium nihil ei poteſt » comparari. Nec vlli dulcior fuit, quàm MARIÆ quæ de fonte ſapien» tiæ Dei plenius hauſit, cùm de ipſa Dei Sapientia ſit incarnata: quæ » ſpecialiter guſtauit & *vidit, quoniam ſuauis eſt Dominus*, qui eſt *li-* » *gnum plantatum ſecus decurſus aquarum*, hoc eſt, in paradiſo delitia» rum (*Pſal. 1. & Gen. 2.*) Per *cellam vinariam* accipit vetus Teſtamen» tum: quia ſicut in cella victualia reponuntur, ſic ſub figuris veteris Te» ſtamenti latent ſecreta cœleſtia, quibus ſpiritualiter anima ſaginatur » & inebriatur. In hanc *cellam* CHRISTVS virginem *introduxit*, cùm » ei ſpiritualiter legis intelligentiam reuelauit. Vnde & de ipſa legitur. » *Luc. 2. MARIA autem conſeruabat omnia hæc conferens in corde ſuo.* » Quia quæ fiebant circa CHRISTVM, conferebat his quæ vetus Te» ſtamentum promittebat. Vel per *cellam vinariam* intelligitur mentis » exceſſus, quo virgo ad cœleſtium contemplationem rapiebatur, ab » amore terrenorum ſuſpenſa. Ex hac & in hac ei ſpiritualia vina (id eſt, » arcana, cœleſtia) propinabantur: quæ ideo animam ebriam faciunt, » quod ſobriam reddunt. Et æternæ vitæ deſiderio (hoc eſt, amore) *lan-* » *guebat*, quoniam charitas in contemplatione accendebatur & ordina» batur. Quanto magis enim homo ab amore terrenorum ſuſpenditur: » tanto magis charitas recto tramite ad Deum diligendum dirigitur. » Amor enim terrenorum, quodammodo charitatis ordinem & curri-

culum impedit. Contemplatio hæc, *flos* dicitur, quia ſicut in flore eſt ſpes fructus, & à flore peruenitur ad fructum; ſic per hanc contemplationem ænigmaticam, ſuſpiramus ad æternam. Per *malum* verò, quæ robuſtior eſt, ſignificatur fortitudo, quæ eſt in contemplatione, quam nullus terrenorum appetitus, nullus tribulationum impulſus poteſt infirmare.] Sic ille.

ANAGOGE.

ECCLESIA in cœlis regnans: CHRISTVM Angelis imperantem §. 5.
conſiderans, dicit, *ſicut malus inter ligna ſiluar. ſic dil. meus inter* Verſu 3.
filios, q. d. ſicut CHRISTVS meus & patris (nam *ipſe, in quo pater ſibi benè complacuit*) dilectus, fuit in mundo *ſuauis* præ omnibus ſanctis, *filiis* hominum: ſic eſt in cœlis ſuauitas inter omnes Angelos *filios Dei*. Requiem animarum, quam ſemper deſiderabam, dum militabam, per ipſum inueni (hæc eſt *vmbra ſub qua ſedi*) & *fructus eius eſt dulcis gutturi meo.* gaudium eius cruce partum impleuit cor meum lætitia, Verſu 4.
& labia mea laude, vt iugiter eum collaudem & gratias agam. Nónne hoc meretur iure optimo, qui *introduxit me rex in cellam vinariam? Rex* ille *gloriæ*, qui introduxit me in cœleſtem patriam, vbi *ſitientes iuſtitiam inebriabuntur* [a] *ab vbertate domus dei, & torrente voluptatis* "
ſuæ potabit eos. [a] Vbi Angeli ſancti (*ait Gregorius*) vino ſapientiæ ine- " a Pſal. 35 v. 9.
briantur, dum ipſum Deum facie ad faciem videntes omni voluptate Gregorius.
ſpiritali ſatiantur.

Et nota (*Honorius inquit*) quòd vbi introductio ponitur, ibi " Honorius.
CHRISTVS *Rex* dicitur, quia Eccleſia, quã introducit, eſt eius regnum, "
ſuper quam ipſe rex regnabit. In hac *ordinabit charitatem*, quia virgi- "
nes in charitate viuentes in manſiones ſuas, viduas in ſuas, coniugatas "
in ſuas ordinabit.] Et quia his omnibus ſedes diſtribuit pro vehemen- "
tia charitatis, qua vnaquæque Deum & proximum dilexit, ideò ſequi- Verſ. 5.
tur, *Ordinauit in me charitatem.* Nam charitas ſola eſt, cuius metatio iſta ad normam exigitur. Eccleſia olim languida amore, nunc valida fruitione, amore nihil imminuto, ſe adhuc *vulneratam* fatetur: donec enim numerus electorum impleatur, adhuc deſiderat *nouis floribus fulciri*: deſiderat aliis atque aliis *pomis ſtipari*: nam eius indefeſſa ſitis ac zelus, & ſpe conuerſionis ſuſtentatur, & quando illos curſum videt conſummaſſe, *coronam iuſtitiæ* accipientium agminibus circumſepiri lætatur.

Læua ſponſi ſignificat prælia & afflictiones ſanctorum, adhuc in Verſu 6.
hac vita degentium; hæc ſummæ curæ eſt Eccleſiæ triumphanti, & ideo dicit, *Læua eius ſub capite meo.* ſub ceruicali poſuerat, ne obliuiſceretur. *Dextera* ſponſi eſt finalis gloriæ retributio, hanc non cenſet ſe percepiſſe, quamdiu nondum eam omnes filij receperunt; interea ſecura futuri, canit, & DEXTERA *illius amplexabitur me*; & man-

danos omnes tumultus contemnens, delectabiliter quieſcit amore ſponſi quaſi conſopita. Iſte videns dormientem, ſocios alloquitur.

CAP. II. SECTIO III.

SECTIO III.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſu 7. Adiuro vos filię Ieruſalem per capreas ceruóſque camporum, ne ſuſcitetis neque euigilare faciatis dilectam quoaduſque ipſa velit.	*Adiuraui vos filiæ Ieruſalem in virtutibus & in viribus agri, ſi ſuſcitaueritis, & reſuſcitaueritis charitatem quoaduſque velit.*

LITTERA.

VERBA SPONSI. Verſu 7. §. 1.

LOQVITVR ſponſus, qui ſubitò, in deliquium incidente, ſponſa, ſuperuenerat. nam poſt deliquium vt fit, natura corporibus conſulente, ſponſa feſſa victa ſopore, inter dilecti ſui brachia corruerat: eam ſponſus (*ſic egregiè Honor.*) reclinat in lectulum, & ſponſæ co-
» mitibus ſilentium imperat, aptiſſima illas adiurans obteſtatione, per
» quæ ipſis chariſſima. Sic vobis benè vota veſtra cedant, vt poſſitis ca-
» preas ceruóſque camporum felici venatione conſequi, & laqueis irre-
» tire: parcite ſomnum quieſcentis abrumpere. *Filias Ieruſalem* vocat totum Iſraëlem, incolas omnium oppidorum quorum mater Hieroſolyma. Et adiurat eum per ea quæ in hac vita ipſi cariora. [a] Et puto *capreas ceruóſque* dici metaphoricè ſodales ſpōſi, amaſios iſtarum virginum. Vt enim ſolet fieri, cùm Princeps amat aliquam regis filiam, etiam inter regias virgines & aulicos principis procliuis eſt conciliatio amoris. Certè capreæ, ſeu hinnulli, & ceruæ nomina ſic ſumuntur alibi inter amatoria, vt eum legis; *ſit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ: cerua chariſſima, & gratiſſimus hinnulus, ubera eius inebrient te in omni tempore* [b] Et ſponſa ſemper ſponſum huic animali aſſimilat. fortè quia ceruorum in ſuas eſt amor ardentiſſimus, vt patet Septembri & Octobri, quo tempore *in furias venerémque ruunt*. Seneca:

Sic coniugio timuere ſuo
Poſcunt timidi prælia cerui
Et mugitu dant concepti
Signa furoris——— à furioſo hoc mugitu tempus iſtud

Hiſpani vocant, *la brama*. Fœminæ quoque mari ſuo fidæ ſunt, donec ab alio duellatore victus ſuccumbat: quo ſenſu Nemeſianus, *Cerua marem ſequitur*. Quæritur cur LXX. vertant *in virtutibus & viribus agri*? Reſpondeo, quia Hebrææ voces TZEBAOTH & AILOTH ſignificant, *exercitus & robora*.

[a] Grig. hom. 2. & Aponius. lib. 4.

[b] Prou. 5. v. 18.

בצבאות ער אילום

DILECTAM]

Verſu 7.

DILECTAM] Heb. *Amorem ſeu dilectionem.* patheticè.

MENS VERBORVM SPONSI. §. 2.

NE SVSCITETIS] LXX. ambiguè vertunt, vt neſcias affirmatiuè an negatiuè. Theodor. & Pſellus negatiuè capiunt, niſi nos fallit Heruetus interpres. Conditionalem retinent Orig. & Nyſſen. optimè, vt noſter, negatiuè explicuit Philo Carpathius. Adiurationis formula eſt Hebræis conſueta, in qua tacita continetur comminatio; ſi contrà feceritis, væ vobis, non feretis impunè.

DILECTAM] Hebraicè, *amores* ſeu *delicias.*

DONEC IPSA VELIT] donec ſponte euigilet. Hic nos deſerit Roſſetus, centum enim lectionibus huc tantùm vſque peruenit. Dulcedine contemplationis, & chariſmatum ſponſi ſui, adeò nõnunquam Eccleſia abſorbetur, vt quaſi ceterorũ ſuique prorſus immemor in ſolo viuat ſponſo; cui hæc ſponſæ aberratio plurimùm placet, ideo *adoleſcentulas*, fideles ſingulos; præſertim qui adhuc teneri & proficientes, quare adhuc *filiæ*, & non *filij*, [a] obteſtatur ſeu adiurat per CAPREAS & CERVOS; hi ſunt Patriarchæ, Prophetę, & Apoſtoli, quorum illi acutè viderunt ſpõſum naſciturum; & illi ſimul, & iſti ſemper inſidiis venatorum mundi fuere expoſiti: illi fide, iſti etiam corpore ad IESVM fontem aquæ viuæ accurrerunt; & habitu ſuo ſerpentes infidelitatis, & vitiorũ de cauernis extractos occiderunt; & omnium eorum in editis collibus (hoc eſt, in cœlis) habitatio, per contemplationem & ſanctam conuerſationem fuit. Has ſimilitudines luculenter exornant D. Gregorius, D. Auguſtinus, & alij.[b]

a *Sic D. Bern. ſerm. 52.*

b *Aug. in Pſal. 41. Greg. li. 30. moral. c. 36. Honor. & Rupert. hic.*

CAMPORVM] duorum, nempe Synagogæ & Eccleſiæ Chriſtianæ (*ſic Honor.*) vel etiam plurale poſitum pro ſingulari, campi (vt videntur velle Orig. & alij quidam Græci) id eſt, *agri, cui benedixit Dominus*, qui ager eſt CHRISTVS IESVS, in quo fide & operibus bonis ſemper ſanctiilli verſati fuerunt. *Sic egregiè D. Ambroſius, & D. Vigilius.*[c] Per hos adiurat? NE SVSCITENT, hoc eſt, ne tumultu, ſchiſmate, diſcolis vel difficilibus moribus ſuis, inuitam à cœleſtibus curis ad ſæculares auocent. Ne ſint illis ſcandalum & ſpinæ. Pro hac Eccleſiæ pace B. Paulus nos iubet orare; [d] & conturbatoribus eius iudicium alibi [e] minatur, ſcilicet extirpandos ſicut Acham, qui Iſraëlem conturbarat. [f]

c *Ambroſ. d. ſerm 5. & lib. de Iacob c. 1. Vig. lib. 3. contra Eutychen.*

d *Timot. 2. v. 2.*

e *Gal. 5. v. 10.*

f *Ioſue 7. v. 25.*

DONEC IPSA VELIT] hoc eſt, ſinite illam perpetua pace frui. nunquam enim volet ipſa pacem amittere, quæ ſtudet eſſe pacifica etiam cum odientibus pacem. Qui verò hæc capiunt de ſopore contemplationis, hi aliter etiam interpretantur, q. d. non excitetis illam nec auocetis à pedibus Domini, vbi cum Maria partem optimam elegit; donec ipſa ſtimulo caritatis proximorum ſe ipſam pungat, & conferat ad Marthæ occupationes.

T

TROPOLOGIA.

§.3. *Verſu 7.* *Gregorius.*

DIVINA planè eſt quam nobis Gregorius Magnus hiſce verbis tradidit: Sancta anima ſponſa CHRISTI à cunctis mundi perturbationibus quieſcere appetit, & in ſinu ſponſi ſopitis terrenis cupiditatibus dormire ſancto ocio concupiſcit: ita vt etiam neceſſaria colloquia aliquando faſtidiat, ſoliúſque ſponſi collocutione quantò quietiùs, tantò ſereniùs hilareſcat. Sed hanc dormientem carnales, qui ſunt in Eccleſia, nonnunquam importunè excitant, negociis mundi eam implicare deſiderant, quia eius vitam inutilem exiſtimant: dum ab eorum curis eam ſe abſtinentem conſiderant. Hi tales ſatis cõgruè non *filij*, ſed *filiæ* nominantur: quia dum effœminatos mores nutriunt, virili dignitate amiſſa, quales interiùs habentur, exteriùs nomine fœmineo deſignantur. Hi *dilectam ſuſcitare* ſub adiurationis pondere prohibentur, ne videlicet mentem, quæ ad vacandum Deo ſe accingit, & ſolis ſpiritualibus ſtudiis inhærere cõcupiſcit, importunis ſollicitationibus inquietent, & tenebris terrenarum curarum oculum cordis eius obnubilent. Et tamen non omnis ei cura proximi interdicitur, ſed, quando *ſuſcitari* debeat, eius volũtati relinquitur: quia profectò omni perfectæ animæ diſcernendum eſt, & quando cœleſti contemplationi ſtudeat, & quando proximorum vtilitatibus inſeruiat.] Vnde hîc poſſet deſiderari, de ceruis & capreis interpretatio. nam quod idem Diuus per eos, tres Theologicas virtutes intelligit, multis minùs placet.

Honorius.

Honorius ipſis ſanctis viris meliùs accommodauit. *capream*, ait quatuor proprietates habere; alta petit, bonas herbas à malis ſeligit, ruminat, & vulnera ſua per dictamum curat: ſic ſpiritualis homo ad alta virtutum conſcendit; bonas ſententias à malis ſecernit; prædicando ruminat ſpiritualem cibum, quem legendo comedit; vulnera peccatorum per medicamen pœnitentiæ curat. Similiter vult *ceruos* præditos quatuor proprietatibus; cùm inſulas longè poſitas petunt, gregatim mare tranſnatant, & vnuſquiſque cuput alterius ſuper clunes portat, cùm à canibus profugiunt, ſpineta tranſiliunt, cùm ſeneſcunt, ex ſpelæis delitefcentes ſerpentes naribus extrahunt & comedunt, & ad fontem potus gratia velociter currunt, denique cornua & pilos renouandi gratia deponunt: ſic iuſti, cùm ad patriam paradiſi per mare ſæculi properant, vnuſquiſque onus alterius portat, cùm eos mali perſequuntur, temporalia bona, quæ vt ſpineta ſunt impedimenta vitæ, eis relinquunt; ſerpentem de cauerna naribus extrahunt, quia diabolum vel peccatum de corde fratrum afflatu exhortationis auferunt, & poſt ſumptum venenum, ad fontem currunt, quia commiſſa peccata fonte lacrymarum diluunt. Cornua & pilos deponunt, quia diuitias, quæ ſunt ſuperflua vitæ, reiiciunt, vt in virtutibus renouati iuueneſcant.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4.

RVPERTVS; cuius hic iam ſecundus liber inchoatur, vt & Theodoreti, hanc quietem B. Virginis exiſtimat eſſe, ſanctam illam & iugem verborum quæ dicebantur in corde obſeruationem, ſigillum illud ſilentij coniunctum cum contemplatiua ruminatione myſterij incarnationis & natiuitatis filij ſui vnigeniti, à tempore quo illum peperit, vſque ad fugam in Ægyptum, propter Herodis metum: Et ideò cenſet, ſubtiliter, more ſuo, *ceruos & capreas*, eſſe Patriarchas, & Reges filiarum iſtarum maiores, quibus Deus iurauerat *Verbum* facere, quod nunc fecerat: & ideò per hos imperari, ne à ſacratiſſima ſua genitrice ſecretum hoc adhuc dum enarrari poſtulent, quia ſi propterea Herodes id reſciſceret, promiſſio redemptionis & prædicationis Euangelij, Patriarchis & regibus facta, impediretur, puero videlicet adhuc paruulo ab Herode necando. Hęc mens Ruperti. *Rupertus.* *Luc. 2. in fine.*

Quid autem attinet quæ Honorius, vel Hailgrinus, vel Alanus adferunt proponere, quæ minùs apta ſunt, & contemnenda præ aliis forent, cùm non mellifluus, ſed præ Pactolo & Tago diues & aurifluus hoc loco ſit optimus Guilhelmus? nefas fuerit aliquid vobis huius Theſauri ſubtrahere. Hunc in modum ſcribit: “*Dormiebat* pia mater *inter medios cleros, & erãt pennæ eius pennæ columbæ deargentatæ. Quis dabit mihi alas ſicut columbæ* huic, *& volabo & requieſcam*? Quippe non illi datum eſt ſicut cæteris, ſed ſic vt inter omnes participes veritatis, habeat priuilegium mater veritatis. *Pennæ eius* virtutes eius, quibus ſubleuatur à terra, licet originaliter eſſet ex terra. *Pennæ eius deargentatæ*, id eſt, nitidæ, nihil obſcuræ vel ſordidæ admixtionis habẽtes, cùm *dormiret in medio duorum clerorum*, id eſt, ſortium. Sors vna dextera erat, & alia ſiniſtra: porrò vtraq; attingebat *columbam* illam. Sors dextera, incarnatio Saluatoris, ea quippe virginem matrem pia exſultatione repleuit. Sors verò ſiniſtra eiuſdem Redemptoris paſſio, quæ ſcilicet piam matrem mœſtificauit ad tempus. Toto autem tempore, quod erat *inter duos cleros*, incarnationem & paſſionem, dormiebat pia mater dulciſſimo ſomno contemplationis, ſomnians iugiter dilectum, & quidem circa humanitatem eius materna ſollicitudine pro tẽpore ſatagebat. Attamen in diuinitatem eius iugiter intenta, contemplatiuæ quietis dulcedine fouebatur: & ita in ſe circa filium, perfectè, atque excellenter implebat negotium Marthæ ſimul, & otium Mariæ. Negotioſa erat circa humanitatem filij, ad diuinitatem eius otioſa. ſic dormiuit à dextro clero vſque ad ſiniſtrum. Nempe vbi vẽtum eſt ad ſini- *Guilhelmus.* *Pſ. 67. v. 14.*

ſtrum clerum, paſſionem vnici filij, ſequeſtrata paululùm quiete con-
templationis, piis ſe doloribus totam impendit. & totam ſe cum eis
Luc 2. v. 35. expendit, impletaque eſt illa præſagi Simeonis prophetia: *Tuam ip-
ſius animam pertranſibit gladius:* Verùm illi dormienti *inter medios
cleros* obſtrepebant quædam improbæ animæ, & inquietare cona-
bantur ſuauiter quieſcentem. Cùm enim pius IESVS verbum vitæ præ-
dicaret, & ſermonem diuinis miraculis confirmaret, compatriotæ ſui
Matt. 13 v. 55. ſcandalizabantur in eo dicentes: *Vnde huic ſapientia hæc & virtutes?*
Mar 3. v. 21. *Nónne hic eſt fabri filius? nónne Mater eius dicitur MARIA. &*
Luc 11. v. 15. *fratres eius Iacobus & Ioſeph?* Exierunt etiam *quidam de ſuis tenere
eum quaſi arreptitium, dicentes quoniam in furorem verſus eſt.* Et au-
diebant à Scribis & Phariſæis quod *in Beelzebub principe dæmonio-
rum eiiceret* dæmones, & credebant eis, quaſi magnis & doctis viris.
Quanta putas tunc compatriotæ & cognati eius loquebantur de illo
piæ matri? Audire me mihi videor voces loquentium: corripe MA-
Sap. 2. v. 13. & 16. RIA filium tuum, ſi fortè vel tibi obaudiat, & quieſcat à vanitatibus
ſuis. Nempe aliena loquitur, & *filium Dei ſe nominat, & gloriatur
ſe patrem habere Deum:* quaſi vir tuus Ioſeph Deus fuerit, & non ho-
mo. Nec contentus ſe dicere eſſe vnum ex Prophetis; ſed quod audi-
tu graue eſt, cùm nondum ſit homo quinquaginta annorum: *facit ſe
ipſum Deum.* Et cùm deberet domi ſedens fabrili opere ſicut pater
ſuus, honeſtum ſibi victum acquirere, ecce inuerecundus verſatur
in publico, pro magno doctore ſe gerit, cum his quos ſeduxit conui-
uia celebrat per domos, & *dicitur homo vorax.* Planè melius erat tibi
nō feciſſe ſemen in Iſraël, quàm ſemen tale. Signa verò quæ facere vi-
detur, maiores noſtri dicunt eſſe opera Beelzebub, & vehementi in-
Mat. 11. v. 19 dignatione exardeſcunt contra filium fabri ambulantem in magnis &
mirabilibus ſuper ſe. ſi ergo diligis filium tuum, corripe eum, & com-
peſce à ſuperbia & ſtultitia ſua, ne à populo ſecundum legem quaſi
blaſphemus lapidetur. Hæc & his ſimilia cùm quadam beneuolentia
quidam dicere videbantur; alij eadem malitioſè improperabant illi:
vtrique autem quantum in ipſis erat, contemplatiuam eius quietem
importunè obſtrependo turbabant. Proinde ad huiuſmodi animas
tum improbè garrientes, ſponſi vox eſt.

Supponit Ioſephum ante CHRISTI prædicationē iam mortuum, quod veroſimillimum.

ADIVRO VOS FILIÆ IERVSALEM, &c. molli & benigna
Pſal. 130. v. 8. appellatione blanditur eis, appellans *filias Ieruſalem.* nam ſi vocaret
Matt. 26. v. 50. eas *filias Babylonis miſeras,* quod potius erant; vehementiùs exaſpera-
ret eas, tam in ſe, quàm in matrem. ſic traditori ſuo dixit, *amice ad quid
veniſti?* quem tamen hoſtem nequiſſimum eſſe ſciebat. Adiurat etiam
eas.

PER CAPREAS CERVOSQVE CAMPORVM. per Prophetas
& Patriarchas, de quorum carnali paternitate gloriabantur. per *ca-
preas* enim deſignantur Prophetæ; propter acumen videndi: per *cer-
uos* quoque armatos cornibus & inimicos ſerpentibus, præcipui illi

Saturalis legis æmulatores, Patriarchæ figurantur. Quaſi dicat, caprearum & ceruorum vos * hinnulos eſſe iactatis? *Si ergo filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.* Nunc columbæ dormienti inter medios cleros obſtrepitis, & improbis vocibus quantum in vobis eſt, quietem eius turbatis. Hoc Abraham non fecit, nec Iſaac, nec Iacob, nec aliquis Prophetarum. *Adiuro vos* per illos, quorum vos filios eſſe gloriamini, ceſſate ab inquietatione columbæ dormientis.

* *In m.ſ. eſt hinnuos.*
Ioan. 8. v. 39.

Ne suscitetis neque evigilare faciatis *eam*, à dulci ſomno contemplationis, Quo ad usque velit, vſque ad tempus. erit enim tempus ſurgendi à ſuauitate ſomni huius, & tunc non inuita ſed volens ſuſcitabitur, vt piis vacet doloribus, & morienti mihi materno commoriatur affectu. Nondum autem vult, *quia tempus meum nondum aduenit*, tempus meæ paſſionis, quo ſe totam in maternis expendat mœroribus, ſuſpenſa pro tempore atque interpolata dulcedine contemplationis.]

Ioan. 7. v. 6.

ANAGOGE.

§. 5.

Cogitate ſilentiarij officio hic fungi Iesum, & tueri rurſus Magdalenam à ſororis ſuæ querela, & inculpatione. [a] Sic enim comparatum eſt naturæ corruptæ vitio, vt qui ſæcularibus, aut aliis negotiis valde diſtenti, ſiquidem adhuc *filiæ* & non filij, hoc eſt, imperfecti ſunt, contemplatiuorum quietem, non ſatis æquanimiter ferant: hos otioſos, ventres pigros, inutiles nuncupent, & ſimilibus laceſſant. agit horum cauſam Deus ipſe, & ſponſæ ſomno ſilentium facit. Ab hoc ſomno cupiunt ſuſcitari demum, quando in cœleſtem traducendæ ſunt aulam, vbi continuo Deus & videndus, & amandus, & laudandus.

a *Luc. 10. v. 42.*

Poſſis etiam referre ad quietem corporum beatorum, quorum reliquiæ ſub altaribus iam ab Eccleſiæ initio reponi conſueuerunt, [b] & ratione harum dicuntur ſub altari iuſtorum animæ requieſcere, qua de re legas ſuadeo, quæ Fran. Ribera SS. interpres luculentus & ſolidus ſcripſit commẽtar. in Apocalypſim. Has admonet Christus, ne ſollicitemus, per ſuperſtitionem, vt faciunt ab Eccleſia Catholica Romana non approbatis, non toleratis ritibus, & obſeruantiis vanis colentes, neque per infidelitatem vt faciunt malefici, ad impietatem iis non raro abutentes, & vt faciunt per ſummum ſcelus Caluiniſtæ, & ſimiles iconoclaſtæ, eas effodientes, ventilantes, abjicientes, conculcantes, defœdantes, aut etiam comburentes, & cinerem in amnes effundentes. ſed nimirum etiam de his clamor ſanctorum adſcendit in cœlum, & quando numerus fratrum impletus erit, vindicabitur, quo ſerius hoc ſeuerius ſanguis & iniuriæ eorum. Tunc ſancti *gaudebunt & exultabunt in cubilibus ſuis*, tunc *capræ*, qui per virtutes ad alta cœlorum conſcenderunt, & *cerui* veloces qui diuitiarum ſpineta non

b *Pater ex D. Hieron. contra Vigilant & Aug. ſerm. 11. de Sanctis vide Riber. in Apocal. c. 6. à num. 34.*

calcarunt modo, ſed & tranſilierunt, triumphantis iam ſponſæ gloriæ congaudebunt.

CAPVT II. SECTIO IV.

Sectio IV.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ. 8. Vox Sponsæ. Vox dilecti mei, ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles: * Verſu 9. ſimilis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum. en ipſe ſtat poſt parietem noſtrum reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos.	*Vos fraterni mei: Ecce hic venit ſaliens ſuper montes, tranſiliens ſuper colles. ſimilis eſt fraternus meus capreæ, vel hinnulo ceruorũ in montibus Bethel. Ecce hic poſt parietem noſtrum, incumbens per feneſtras, proſpiciens per retia.*

LITTERA.

§.1. Verba sponsæ. In montibvs] Teſte Theodoreto Symmach. verterat, *Aſcendens contra montes, proſiliens contra colles.* optime noſter, *in*; poſuit pro, *per*, vel, vt LXX. *ſuper*.

Similis est] quidam (ſuſpicor adſpectu ad ceruum Siluiæ Maronianæ) ſimilitudinem inde petiit; quod huiuſmodi feræ cicuratæ domum à paſtu ſe referentes, ſi ianuam forte repererint occluſam, ante ſubſiſtant, & muſſantes incertæque domum circumeant, rimas & aditus rimentur, & capita feneſtris inſerant, quaſi poſtulantes intromitti. Sed Hebræa vox alium ſenſum petit, vt mox oſtendam.

a 1. Reg. 24. v. 3. Job. 39. v. 1. Capreæ] rupicapræ ſeu ibici, vt vocatur alibi.[a]

Hinnvlo] non aſinino, nec equino, ſed ceruino, qua comparatione Theocritus quoque fuit vſus Eidyll.

Ecce stat] vide præpropera vota & calida dilectionis. meſſis nondum erat in herba, & iam ſe triticum in area excutere ſomniabat.

Stat] in libris etiam LXX. olim quidam ἕςηκεν legerunt, vt ex D. Ambroſ. & hom. Origenis, & Nyſſeni patet. pro *hinnulo*, Aqui. τῷ πώλῳ.

Post parietem] nonne ſolent amantes ſeſe huiuſmodi geſticulationibus inuicem ludificari, & affectum quaſi hoc ſeſamo inſperſo condientes reddere ſuauiorem? cum maxime volunt, ſe ſimulant nolle videri, abſcondunt ſe cum latere vereantur: repente ſe ſubtrahunt, & iterum offerunt ex inopinato. facete hæc proponit precatio illa Ariſtophanis *in Pace*, & breue aliud Virgilij,

Et fugit ad ſalices & ſe cupit ante videri.

PROSPICIENS] ME SIS, per duo *ſade*, ſignificat emergens & progerminans ſe. nam SIS proprie florum eſt erumpentium. quare in hac metaphorica comparatione, elegantiſſima latet comparatio ſponſi, roſeum ſuum vultum per retia cancellorum oſtendentis, ſicut roſæ, cum ſemihulca vaginula erumpentes faſtigiatum pyramidis purpuræ cacumen abſoluunt, iamque ſpem faciunt, ſe mox amictus in ſinum collectos, exſinuaturas, & videntis calathi honore patefacto aureum ſeminis incluſi crocum oſtentaturas. מציץ ציץ

PER CANCELLOS] explicat quod præceſſit quaſi diceret; per feneſtrarum cancellos retium more decuſſatim conſertos: *Sic Philo.* Solent opus huiuſcemodi à ſimilitudine plagarum, *retia* vocare architecti: quo ſenſu LXX. διὰ τῶν δικτύων.

Exſtructo tabernaculo & arca, Moſen in illud ingreſſum Deus familiariter docebat, quæcunque ad Legem & populi bonum pertinerent: ibidem legifer ille, quaſi ſomno per altiſſimæ contemplationis quietem fruebatur. VERBVM Patris æterni, CHRISTVS IESVS carne humana aſſumpta, in hoc tabernaculo habitans, populum ſuum ore ad os allocutus, variis miraculis paſſim editis, & celeri per totam Iudæam doctrinæ ac legis lationis Euangelicæ, quaſi diſcurſatione, ad tempus fatigata, & quieſcente Eccleſia, nec fluctibus vllis ſæuioribus agitata, dixerat quæ verſ. præcedente legiſtis. Nunc Eccleſia dicit, quæ aggredimur. §. 2. MENS VERBORVM SPONSÆ.

Origenes hæc, & quæ mox ſequuntur, ingenioſe fuit interpretatus: addidiſſet tantum, ea non vt à vigilante, ſed vt à nondum excitata & ſomniante narrari, quod prudenter B. Aponius animaduertit. Nam, vt exanimi deliquio ſopor prius, ita nunc ex ſopore, natura ſemper aliquid moliente, inſomnium incidit amanti ſponſæ, cuius vehementioribus curis animus interdiu ſollicitabatur. Quæ vigilans mente voluerat, ea nunc ſopitæ quies amica repræſentat. videtur ſibi dilectum audire ſe alloquentem, videtur ſibi videre ad ſe properantem, & quæ reliqua decore admodum, & accōmodate ad indolem inſomniorum. Primo non eadem quæ vigilanti, ſed his ſimilia offeruntur: deinde, variis in vnum coëuntibus ſimulacris, confuſæ quædam ſpecies, præſentia futuris & præteritis mixta, & magnis diſiuncta locorum interuallis, quaſi contigua & coniuncta. Cubans in lectulo, ſepta conclaui, inducitur quaſi vagans per plateas, cernens montes & nemora, & ſponſum ſecum loquentem, & tamen procul ſaltitantem in collibus, & adſtantem parieti, & per cancellos inſpectantem, quæri præſentem ſe ab adſtante; ſe viciſſim quærere, quem videbat; & huiuſmodi mores ſomniantium, à ſe ipſis diſſidentibus imaginibus luſorum: & ſi illa omnia prius vigilantibus, ſuo quæque tempore, loco, & ordine inconfuſa plane & vera euenerunt. quod fuit ingenioſiſſ. à Luiſio Legionenſi, præſtanti Canticorum interprete, obſeruatum.

Cum ergo, ait, vox DILECTI, abrupto orditur ſermone, vt ſolent *verſu* 8.

qui in ſomnis repentino icti gaudio, in verba erumpunt. Et ait ſimul ſibi loqui ſponſum, & huc illuc diſcurrere, quia ſenſuum corporeorum nexibus mens ſoluta, æque diſtantia cernit, ac contigua. Sic ſomnians audit primo non ſponſum, ſed vocem eius, clamantem Præcurſorem, *Ego vox clamantis in deſerto.* deinde agnoſcit ſponſi vocem, eamque ab adulterinis ſibilis diſcernit. quia CHRISTI oues, eius vocem audiunt: Mox ipſum quoque ſponſum audit docentem, prædicantem, & nouas leges ferentem. Videt exſultim ſalientem *ad currēdam viam ſuam.* Quo pacto *omnipotens ſermo de regalibus ſedibus venit*, quomodo *egreſſus de altiſſimo thalamo ſuo*, de tabernaculo in ſole, de ſinu patris, fulguris inſtar, choros Angelorum (hoc eſt, *montes*, & tot Patriarcarum, Ducum, Regum maiorum ſuorum generationes) tranſmittēs, in vterum virginis deſiliit: vbi exiſtens portari voluit *in montana Iudaæ*, vt adiungeret ſibi Ioannem, Elizabeth, & Zachariam: poſtea deſiliit de vtero in præſepe, de præſepi in Ægyptum, de Ægypto in Nazareth, hinc in deſertum, hinc Ieroſolymam petiit, & montem Moria, inde Thabor & alia Iudææ loca, tandem Caluariæ montem, & inde in ſepulcrum, denique montem Oliueti, & ex eo in cœlum tranſiluit.[a] Hinc etiam quotidie, prout Eccleſiarum ſingularum neceſſitates exigunt, pedibus caritatis, & prouidentiæ per totum orbem diſcurrere nō deſiſtit. Nam Eccleſias quoque particulares *montium* & *collium* nomine ſignificari conſtat.[b]

Mar. 1.

Sic tres Patres apud Theodoretum.

a Breuius in hanc ſentētiam Caſſiod. Vuill. Angel. ſed melius D. Ambroſ. ſer. 6. in Pſ. 118. D. Greg. ho. 29. in Euang & S. Bern. ſerm. 1. de aduen. Domini, & ſerm 4 in aſcenſ.

b Hieron. in ca. 2. Iſai. Verſu 9.

De CHRISTO autem hæc intelligenda etiam veteres Rabbini apud Galatinum lib. 4. cap. 29. fatentur. CHRISTVM ergo comparat *capreæ hinnuloque ceruorum*, tum propter celeritatem (vt omnes Hebræi, Græci, Latini fatentur) tum quia (vt canit Willeramus) hæc animalia,

Planitie ſpreta contendunt ſemper ad alta;
*Huic * homines puri non poſſunt æquiparari;*
Qui geſtans hominem Deus eſt altiſſimus idem.

** Sponſo. Nyſſenus.*

» tum propter capreæ viſus acumen: vnde dicta δορκὰς. Scribit Nyſſenus *ſerm.* 5. Aiunt animal hoc nomen illud à cernendi vi conſecutum eſſe, quia inſigniter valeat. nimirum verbo δέρκεσθαι ſignificatur idem, quod verbo θεᾶσθαι, in quo eſt ſignificatio cernendi. eadem ratione is quoque qui cernit & intuetur omnia, orta eodem à verbo θεᾶσθαι appellatione, θεὸς vt inſpector omnium dicitur. Quare cum in carne Deus patefactus ſit, qui ad euerſionem poteſtatum aduerſariarum hac in vita conſpiciendum ſe exhibuit: idcirco ad *capream* is comparatur, quod de cœlis in terram deſpectet, cum *hinnulo*, quod colles ac montes ſaltibus metiatur, hoc eſt, quod proculcet ac diſſipet ſceleratas malitiæ dæmonum altitudines.] Item propter matrum in pullos, & pullorum in matres pietatem, pro inuicem ſe neci offerentiū, quam diſertiſſimis verſibus Oppianus. 2. Cyneget. deſcripſit. Item propter cerui contra ſerpentes odium, eoſque necandi virtutem.[c]

c De qua Orig. hom. 3. Nyſſen. hom 5. & Theodoret. hic lib. 2. & Oppianus ſupra.

Dicit

Dicit autem *hinnulo*, quia hinnuli ceruini in ventre matris occiſi coagulum, ex præcipuis eſt antidotis aduerſus morſus venenatos, teſte Plinio lib. 8.c.22. Pari olim ratione Deus in monte Sinai legẽ promulgaturus, populo ſuo ſe *poſt parietem*, id eſt, in nube, & per nubis quaſi fiſſuras, coruſcationibus, & clangoribus, & lampadibus oſtendebat.[a] Sic poſtea IESVS *ſimilis capreæ*: propter acumen viſus, cogitationes enim cernebat, & propter celeritatem, ob quam Aſael quoque capreæ[b] comparatus, & propter immenſam in genus humanum, vnde traxerat originem, charitatem, pro quo mortem ſuſtinuit. Similis etiam *hinnulo* nondum elatis potentiæ cornibus, quibus in ſecundo aduentu mundum contereret. (*ſic Aponius & Angelomus*) hinnulo *ceruorum*, quia filius Dauid, cuius *pedes perfecti ſicut ceruorum*,[c] & qui *ſicut ceruus ad fontes aquarum deſiderat*,[d] ſic ſitiuit aquam ciſternæ[e] Bethleem, hoc eſt, de Bethleem emanaturam generis humani ſalutem: cuius etiam reliqui maiores ceruis ſimiles, quos omnes ipſe ſuperauit ſerpentum ſpiritualium internecione: eius in Synagogæ corde necati coagulum, quod nos in Euchariſtia percipimus, omnẽ mortiferum morſum diſcutit. Vvilleramus aliam addit rationem.

a Exod.19.v.16
b 2.Reg.2. v 18.
c Pſ.17 v.38.
d Pſal 41.v.1.
e 2. Reg.23.15.
Vvilleramus.

Nam deitas CHRISTI *non eſt penetrabilis vlli*
Humanæ menti, ſub carnis faſce gementi:
Et ſimilis rectè paruis animalibus eſſe.
CHRISTVS *homo fertur, humilem qui ſe profitetur.*

Poſt parietem ſtabat, quando humanis membris & mortali corpore intermedio, diuinitatem ſuam hominum oculis ſubtrahebat: PER FENESTRAS tamen & CANCELLOS eam oſtentabat nonnunquam, vt quando transfiguratione ſua & clariſſimis miraculis ſeſe verum eſſe Deum cõprobabat. ſic plerique Patres.[f] Ille enim (*ait Caſſiodorus*) qui *per feneſtras*, ſiue cancellos intuetur, cuncta quæ foris aguntur videt, ipſe à nemine videtur: ita Deus cum omnia videat, ipſe inueſtigari & comprehendi non poteſt.]

Caſſiodorus.
" f Iuſtus Angel Decanus " Ambianenſis " hic Greg. bis & hom 13. in Ezech.l.2. & l. 18.moral.c.32. Aug. ſi tamen " auctor ipſe li. " 2. de viſitat. " infirmor.c.2.

Longe ab his abſcedit Honorius, in hunc modum ſcribens poſt varias explicationes, ſimilitudo eſt ab illo, qui cubiculum amicæ intrare non valens per feneſtrã ei loquitur. *Paries* eſt murus, qui domum ſeparat à domo, & ſignificat originale peccatum, vel mortalitatem quæ de peccato venit, quod nos à Deo ſeparat: quem murum cœpit Adam ædificare, & omnis poſteritas eius laborat eum conſummare. Hunc Iudæi multis peccatis ædificauerunt, & ideo CHRISTVM *lapidem angularem*,[g] *precioſum. electum*, qui eos à peccatis prohibuit, *reprobauerunt, in quem, non credentes, offenderunt & corruerunt*. Sed hic lapis in[h] magnum creuit montem, ſuper quem Sion, ciuitas Regis[i] magni, ædificari cœpit, qui omnes in ſe credentes in ſe ciues recepit: qui dicit, *in Deo meo tranſgrediar murum*,[k] quia nullum fecit peccatum. Poſt hunc murum CHRISTVS ſtetit, vt eum impelleret, quia mortalis factus eſt, vt originale peccatum deſtrueret. Qui *ſtat*, laborat: &

" *Honorius.*
" g 1.Petr.2.6.
" h Dan.2.35.
" i Pſal. 2 v.6.
" k Pſ.17.v.30.

„ CHRISTVS in deſtructione huius muri in tãtum laborauit, quod etiam „ ſanguinem fudit. *Feneſtra*, quæ lumen in domum mittunt, ſunt Apo- „ ſtoli, qui lumen cognitionis Dei in Eccleſiam domum Dei fuderunt. „ *Cancelli* ſunt parua foramina in pariete, per quæ ſol radios ſuos vi- „ brat, & ſunt Prophetæ, per quos *Sol iuſtitia* radios ſuæ iuſtitiæ mun- „ do immittebat. *Cancelli* etiam ſunt arcus in anteriore parte domus, vn- „ de dicuntur Cancellarij, prolocutores Regis, qui de cancellis edicta „ Regum populo dicunt, quod iterum Prophetæ qui in anteriori parte „ domus, ſcilicet in Synagoga, quæ erat vmbra domus Eccleſiæ, man- „ data Dei populo nunciabant. *Cancelli* quoque ſunt loca in choro, in „ quibus pſallentes ſunt ordinati, & innuunt omnes qui ſunt in diuerſis „ gradibus conſtituti.]

TROPOLOGIA.

§. 3. „ IDEM *Honorius*; de ſpirituali contemplatione abſorpto agens, „ huic ait, *in montibus ſalit*, cum eum de virtute in virtutem per exẽ- „ pla Patrum ducit. *Ipſe* erit *ſimilis capreæ hinnuloque ceruorum*, cum „ bonas ſententias eligit, alta virtutum petit, ad brauium vitæ exemplo „ ſanctorum currit. *Stans parietem* impellit, cum concilium malignan- „ tium ſapienter ſubuertit. *per feneſtras & cancellos reſpicit*, dum Apo- „ ſtolicis & Propheticis ſcripturis ſapienter intẽdit. *Dilectus* ei per can- „ cellos & feneſtras *loquitur*, vt ſurgat, cum CHRISTVS per Prophetas „ & Apoſtolos, eum docet, vt proximos ad bene viuendum moneat.] Nonne fidelis anima Deum talem experitur, quando celeri commutatione in ſpiritualibus exercitiis illum modo præſentẽ deuotionis feruore, modo vt abſentem, ariditate quadam ſentit: modo ſupra cœlos contemplatione eleuatur, modo trãſilit humilium cogitationum colles? capreæ viſu pollet, quando illi oculos ſponſus aperit, vt etiam minutiſſimos defectus ſuos videat: modo ceruinos pedes, vt trãſiliat ſæcularia cuncta, & anhelitum, quo deſideriis venenatas ſuggeſtiones necet, & fidei ſolidæ (coagulum hinnuli) amuletum, contra omnes tentatoris draconis morſus largitur?

Nyſſenus. Pſal. 90. 13 & Luc. 10 19. Per montes & colles Nyſſenus aduerſarias poteſtates fortiores & imbecilliores intelligit, & per feras illas, datam Chriſtianis à Domino poteſtatem *calcandi leonem & Draconem, ſcorpium & ſerpentem*, Sed per verbum *ſtandi*, beneficij huius certitudinem omnis expertem dubij repromitti. Denique animam *per feneſtram & cancellos alloqui ſponſum* dicere poſſumus, quando per S.S. radios lumen ſpirituale in eam infunditur, vt in domum per feneſtras ſolet.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

IN his duobus verſiculis cætera Honorius communia ha- §. 4.
bet, cum iis quæ iam 3. & 2. §. diximus, niſi quod mo-
net B. Virginem, cœli feneſtram fuiſſe, per quam *ſol in-*
ſtitia in mundum reſplenduit: Alanus alia quædam ſcri-
bit, quæ haud multum nunc arrident. Quapropter ſe- *Guilbelmus.*
quam Guilhelmum ducem, ſed infuſo ex Hailgrini & Ruperti cella- *Rupertus.*
riis liquido potu poculum temperabo. Verba igitur hæc ſunt piæ ma- *Hailgrinus.*
tris filium collaudantis. Cum dicit, VOX DILECTI MEI, *Verſ. 8.*
ſtupet ac gaudet ad vocem filij noua & ſalubria prædicantis, dæmoni-
bus imperantis, languores ſanantis, mortuos ab inferis in momento,
& in ictu oculi reuocãtis. Si namque illuſtris ille *amicus ſponſi ſtans* [a] a *Joan.* 3. v. 29
& audiens eum, gaudio gaudebat propter vocem ſponſi, quanto magis
pia mater ſponſi? Quam dulciter ſonabat in auribus matris illa vox
tam potens, tam præclara filij, & talis filij? *Nunquam ſic locutus eſt* b *Joan.* 7. 46.
homo, [b] ſicut hic homo: tam potenter, tam terribiliter, tam ſuauiter.
nãm hic homo languoribus, elementis, dæmonibus imperabat, ge-
hennam ignis inextinguibilis peccantibus intentabat, regnum cœlo-
rum bene merentibus ore mellifluo promittebat. *Nunquam ſic locu-*
tus eſt homo, ſicut Deus homo. Et ob hoc nunquam ſic ad vocem filij
gauiſa eſt alia mater, ſicut virgo mater.

VOX DILECTI MEI aiebat, ſubaudi, quantæ dulcedinis, virtu-
tis & terroris eſt? Pendet enim oratio, imo non pendet, ſed deficit. &
vnde hoc? Plane vis ſtuporis & gratulationis integritatem, vt aſſolet,
orationis interſcidit. Si vero malis vocem accipere de Ioanne, cogi-
ta Ioannem prædicaſſe, [c] & baptizaſſe, & diſcipulos congregaſſe, & c *Marc.* 1. 4.
famam eius celebrem fuiſſe, & plurimos exiſtimaſſe quod ipſe foret
CHRISTVS. At virgo mater non ignara myſterij, fallitur, ait, populus,
Ioannes non eſt CHRISTVS, non eſt verbum, dilectus meus eſt CHRI-
STVS, eſt verbum: Ioannes vero *vox* eius eſt, præcurſor & præco
CHRISTI eſt. ille *quo nullus maior inter natos mulierum*, *vox* eſt verbi. d *Ioan.* 1. v. 20.
Nonne ipſe hoc clamat. [d] Ego *non ſum* CHRISTVS: ego *vox* verbi non
verbum.

ECCE ISTE VENIT; non vox dilecti, ſed ipſe dilectus. IESVS, e *Joan.* 1. 14.
non Ioannes. quomodo venit? *Verbum caro factum eſt.* [e] Quando ve-
nit? *vbi venit plenitudo temporis miſit Deus filium ſuum.* [f] Vnde, & quo f *Galat.* 4. v. 4.
venit? *exiuit à patre, & venit in mundum.* [g] Quare venit? *non vt iudicet* g *Joan.* 16. v.
mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. [h] Quouſque venit? *vſque ad* 28.
mortem, mortem autem crucis. [i] non potuit enim vlterius. Qualiter ve- h *Ioan.* 3. 17.
nit? i *Philip.* 2. 8.

SALIENS IN MONTIBVS. ſaliens præ feſtinatione, curſum ac-

celerans, velociſſimus enim eſt in opere ſuo, teſtante id S.S. quæ no-
a Eſa. 8. v. 3. men illi tribuit, *Accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari,* [a] & alibi di-
b Eſai. 5. v. 26. cit, *Ecce feſtinus velociter veniet, non eſt deficiens neque laborans in eo.* [b]
ſaliens, vbi alij vix lento & pendulo veſtigio incedunt; *tranſiliens*, vbi
alij difficulter currunt & ſaliunt. Per *montes* vult Hailgrinus ſignificari
c Zach. 4. v. 7. maiores dæmones, per *colles*, minores. Vnde Zacharias,[c] *Quis tu mons
magne coram Zorobabel, in planum?* quis & quantus tu es mons ô Sata-
na? tua ſuperbia, tua præſumptio in terram dettrahetur, & calcabitur à
vero Zorobabele CHRISTO. *Colles* ergo CHRISTVS *tranſilit*, nullo ne-
gotio ſubactis, & quaſi cõtemptu præteritis dæmonibus inferioribus:
ſed maiores illos, & nequiores poteſtates pede potentiæ ſuæ vnum
poſt alium conculcat, *ambulans* (vt canit alius Propheta) *ſuper aſpidem*
d Pſal. 90. 13. *& baſilicum, & conculcans leonem & draconem.*[d]

Iuxta Guilhelm. per *montes* ardua virtutum ſignantur, per *colles*
vero minores mediocreſque virtutes. *Exerce te ipſum ad pietatem* (ait
Apoſtolus dilecto diſcipulo) *corporalis enim exercitatio ad modicum*
e 1. Tim. 4 v. 8. *vtilis eſt: pietas autem ad omnia vtilis eſt.* [e] Ergo corporalis exercitatio
collis eſt. pietas autem *mons*. Venit Ioannes Baptiſta corporali exerci-
f Matth. 11. 18 tatione inſignis, hoc eſt, *non manducans* [f] panem, *neque bibens* vinum:
& 19. at *filius hominis venit manducans & bibens*, vt infirmis pie congrueret,
cum eſſet maior Ioanne. *Tranſiliebat* quod minus, vt quod maius in-
ſigniter adimpleret. *Tranſiliebat* collem corporalis exercitationis, vt
ſaliret in montem pietatis. Non ſimpliciter ambularet, ſed *ſaliret*, id
eſt, noua quadam alacritate, & inſigni pietatis agilitate ad ſubuenien-
dum infirmis prodiret. Dignatus eſt etiam loculos habere, cum Ioan-
nes nihil tale haberet aut quæreret. Erat Ioannes in colle perfectionis:
porro infirmi habentes, vel quærentes talia longe inferius erant, &
quaſi in campo, vel in valle reſpectu Ioannis erant. Noluit pius IESVS
in colle eſſe cum Ioanne, ſed *tranſiliens collem* iſtum, ſaltum magnum
dedit in *montem* pietatis, miſericorditer ſe coaptando longe inferius
iacentibus infirmis. Dignatus eſt etiam imminente paſſione *turbari,
pauere & tædere*, cũ multi martyres de munere eius ad tormenta gau-
dentes properarint: hi fortes quaſi in edito colle erant, alij qui immi-
nente paſſione turbabantur, pro minore virtute animi, infra illos, qua-
ſi in planitie, conſiſtebant. Maluit Dominus infirmioribus iſtis ſe con-
iungere quam fortibus, cum ipſe non tantum fortis eſſet, ſed ipſa for-
titudo.

En ſecundum collem quem tranſiliuit, ſaltans in montem pieta-
g Mar. 3. v. 31. „ tis. Videte & tertium. Piæ matris notitiam diſſimulabat, cum ei ver-
„ bum vitæ prædicanti quidem diceret, *Ecce mater tua, & fratres tui fo-
ris ſtant quærentes te:* [g] reſpondit enim, *quæ eſt mater mea, & qui ſunt
fratres mei?* plane & hic tranſiliunt collem, ſaliens in montem. nem-
pe honorare hominem matrem bonum erat, ſed optimum non
erat: ſed honorare Deum Patrem, non tantum bonum, ſed etiam

optimum erat. itaque honor hominis matris *collis* erat, honor Dei Patris *mons* erat. Saliebat tum dilectus in montem, & tranſiliebat collem, quia ſingulari alacritate, in his quæ patris eius erant, verſabatur; & ideo matrem carnis ſuæ pius filius agnoſcere non videbatur. Ne intermitteret opus paternæ iuſſionis quód maius erat, omittebat officium maternæ ſalutationis quod minùs erat. Nonne ſatis veriſimile eſt aliquem eorum, qui CHRISTO matris aduentum nunciarat, piè matri hoc reſponſum renunciaſſe? An indignatam putas matrem? an ſe deſpectam credidiſſe à *filio vteri ſui, filio vberum ſuorum*? an vt ingrato & inofficioſo iratam? abſit, abſit. Potiùs illa virtuti & ſapientiæ filij congratulans diceret: *Ecce iſte venit ſal. in mont. tranſiliens colles*, quia procedit ad opus humanæ redemptionis, ſingulari promptitudine præcipuis bonis inſiſtens, & ne ſumma intermittantur, mediocria bona ſingulari virtute tranſcendens. Hanc eius virtutem & prudentiam maligni ſpiritus nunquàm effugient. quia

SIMILIS EST DILECTVS MEVS CAPREÆ HINNVLOQVE CERVOR. duplici de cauſa Prior, quia viſus eius acumen nihil fugit, nec coràm eo latere poſſunt aſtus dæmonum, vnde Salomon,[a] *Infernus & perditio coram Domino*, &, vt Iob[b] teſtatur: "*Prudentia eius percuſſit ſuperbum, & obſtetricante manu eius eductus eſt coluber tortuoſus*, quando de mentibus peccatorum diabolus educitur. Poſterior verò, quia tantus ille gigas neminem lædit aut aſpernatur, ſed erga omnes modeſtus & benignus, mundicia pariter & lenitate morum mundis his & innocuis animalibus ſimilem ſe exhibet. "*Vidimus*, ait dilectus quidam, "*gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis:* [c] *Plenum gratiæ* propter hilaritatem hinnuli, *plenum veritatis* propter oculos capreæ. hilaris in præſtanda miſericordia, acuti viſus in animaduerſione iudicij: quia miſeretur in hilaritate, & iudicat in æquitate. Vultis, quàm velox iſte ſit? ecce qui modò veniebat, vix dixi venire, & adeſt.

a *Prou.* 15. v. 11.
b *Iob.* 26. v. 13.
c *Ioan.* 1. v. 14.

Verſu 9.

EN IPSE STAT, iam peruenit vſque ad opus propter quod *exiuit à Patre, & venit in mundum*, opus humanæ redemptionis. *ſtat*, ſicut eum vidit Stephanus, nos iuuare & pro nobis pugnare paratus. Vbi ſtat: POST PARIETEM, non alienum, ſed NOSTRVM. quis iſte paries noſter: Honorius, peccatum originis eſſe voluit. aſſentitur Hailgrinus, & addit hunc eſſe parietem ad quem ſe conuertit Ezechias & fleuit,[d] nimirum obſtaculum diuinæ viſionis & cognitionis, propter peccatum primi parentis. Diu ſtetit ante hunc parietem ſponſus: tam diu, quàm dilata fuit eius incarnatio.

d 4. *Reg.* 20. v. 2.

Rupertus.

De hac mora pereruditè Rupertus in hanc ſententiam diſſeruit: & meritò huic parieti etiam actualia peccata impoſuit. Propter quem ergò *parietem noſtrum* tamdiu moratus eſt, qui tam velox in opere eſt: Nimirum propter parietem inimicitiarum, qui non de vno tantùm originali peccato, verùm etiam de multis actualibus peccatis

congeſtus eſt. Eorum videlicet actualium peccatorum primum illud fuit, quod filij Iacob, filij Iſaac, filij Abrahæ, ad quem primùm repromiſſio facta fuerat, fratrem ſuum Ioſeph per inuidam[a] in ſeruum vendiderũt, & ille quatuordecim annis ſeruiuit. Itaque ſicut alio loco iuſtus iudex Deus, dies quibus terram promiſſionis conſiderauerant exploratores, qui erant quadraginta, voluit expiari quadraginta annorum ſupplicio, & diem pro anno computari:[b] Sic etiam hos quatuordecim annos ſeruitij Ioſeph, voluit expiari per quatuordecim generationes promiſſione dilata, vt & generatio pro anno computaretur: & ſic ab Abraham ad Dauid dilata, quia ab illo ad hunc teſte D. Matthæo[c] *generationes ſunt quatuordecim*, & CHRISTVS non venit: accepit tum Dauid earumdem promiſſionem[d] ſed & ipſe Vriam occidit, priùs thalamo eius violato: ideò rurſus irato Domino, ecce tibi à Dauide *vſque ad tranſmigrationem Babylonis generationes quatuordecim*,[e] & CHRISTVS nondum venit. Denique ſub tempus tranſmigrationis admiſſa à Manaſſe & populo grauiſſima peccata,[f] nonne ſimilem adhuc dilationis pœnam merebantur? Igitur & *à tranſmigratione Babylonis vſque ad CHRISTVM generationes aliæ quatuordecim*, & non niſi poſt tot generationes venit. propter hæc & alia peccata generis humani, cui repromiſſus erat, tam iuſtam quàm longam fecit moram.

a *Gen.* 37. & 41.
b *Num.* 14. v. 14.
c *Matt.* 1. v. 17.
d *Pſal.* 88.
e 2. *Reg.* 11.
f 4. *Reg.* 21. & 2. *Paral.* 33.

Eidem Ruperto *feneſtræ* iſtæ per quas reſpicit, ſunt Moſes & Prophetæ, qui ſuo quique tempore in hac congerie peccatorum claruerunt, & non permiſerunt parietem ita denſum & cõtiguum eſſe, quin dilectus haberet aditum, per quem introrſus reſpiceret, & ad cor interdum loqueretur. *Cancellos* verò vult fuiſſe, Abraham, Iſaac & Iacob, ad quos promiſſiones factæ, & quorum recordatione motus, præſtitit miſericorditer, quod veraciter promiſerat, teſtante id ipſamet ſponſa: *Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus eſt miſericordiæ ſuæ: ſicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham & ſemini eius.*[g]

Guilhelmus cum antiquioribus Patribus *parietem* vult eſſe, interpoſitionem carnis infirmæ atque mortalis, quã pro nobis & de nobis aſſumpſit, & qua ſuæ æternitatis diuinitatem ab oculis noſtris abſcondit: Et quidem ex quo verbum caro factum eſt, poſt hunc ſtetiſſe, diuinitatem ſuam per infirmitatem occultando: maximè paſſionis tempore, quando flagella, vulnera, liuores, & ipſa mors, quantum oſtendebant hominem, tantùm abſcondebant Deum: quantum declarabant carnis veritatem, tantùm celabant patientis maieſtatem. Quis enim crederet impaſſibilem pati, & mori immortalem? vnde & Apoſtoli, qui ei vſque ad paſſionem quaſi cœleſti magiſtro adhæſerant, ſcandalo crucis vſti, cum vt purum hominem mori crediderunt: vnde nec reſurrecturum credere potuerunt.

g *Luc* 1. v. 55.
Guillelmus.

Sequitur ſententiam volentium Apoſtolos fidem amiſiſſe: quæ minus probabilis.

Verùm in hoc pariete feneſtræ erant, per quas reſpiceret: numerus earum iuxta numerum ſenſuum noſtrorum, de quibus Ieremias,

aſcendit mors per feneſtras veſtras,[a] per quinque ſenſus carnales, quorum illecebra illicitur animus & eneruatur. Quia ergo in noſtro corpore ſunt quinque feneſtræ mortis, in ſuo quoque voluit Dominus eſſe quinque feneſtras vitæ, per quas nos clementer reſpiceret, & intuitu pietatis ſuæ à morte per feneſtras noſtras ingreſſa liberaret, quinque feneſtræ vitæ, quinque ſunt ſacratiſſima vulnera in corpore redemptoris. non niſi per illas feneſtras reſpicit, quos propitia diuinitas clementi oculo reſpicit, non eſt vita, non eſt ſalus, niſi in ſanguine redemptoris; niſi ex feneſtris illis, per quas ſanguis precij noſtri profluxit. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à patre luminum.*[b] Sed quicquid ab eo deſcendit, per feneſtras illas ad nos defluit: Inde nobis manat copioſa redemptio, inde vita, inde ſalus, inde gratia & non tantùm gratia, ſed inde *gratia pro gratiâ*. ita inde, quod non aliunde: vt qui gloriatur non de ſuis meritis, ſed de pretio vnde emptus eſt glorietur. Inde reſpicit non hunc vel illum ſolum; ſed omnes generatim qui præordinati ſunt ad vitam æternam. Nunquam vllum diuinitas reſpexit, neque reſpiciet ad vitam, niſi per feneſtras illas. Verùm quoniam aliis maior, aliis minor (ipſorum negligentia) eſt participatio gratiæ, in ſanguine pretij noſtri, addit.

a Iere. 9.v.21.

b Iacob 1.v.17.

PROSPICIENS PER CANCELLOS. quia quinque illa foramina in corpore Saluatoris quibuſdam latiora, vt feneſtræ, aliis anguſtiora, vt cancelli apparent: *feneſtræ* iis, qui fuſiorem gratiam acceperunt, *cancelli* iis quibus chariſmata minora fluxerunt illi. quaſi propinquiores reſpici dicuntur, quia quo plus gratiæ acceperunt, propius acceſſerunt: iſti quaſi remotiores, quia minus illis datum, longius ſubſtiterunt.

ANAGOGE.

§.5. Honorius.

EA peti debet ex contemplatione animæ beatæ, ſeu Eccleſiæ triumphantis, CHRISTVM intuentis; quod facit Honorius hoc modo; tunc videt eum *in montibus ſalientem, & colles tranſilientem*, quando cernit eum ſupra ordines Angelorum, & ſanctorum in dextera Patris regnantem. *Similem capreæ* videt, *& hinnulo ceruorum*, quando de Patriarchis natum, & à Prophetis promiſſum, cernit iudicem viuorum & mortuorum. *Poſt parietem noſtrum ſtat reſpic. per feneſtr. proſpiciens per cancellos*, quãdo carnem ex nobis ſumptam mortalem, monſtrat ſponſæ in gloria Patris iam immortalem, ſicut per Prophetas & Apoſtolos promiſerat.

congeſtus eſt. Eorum videlicet actualium peccatorum primum illud fuit, quod filij Iacob, filij Iſaac, filij Abrahæ, ad quem primùm repromiſſio facta fuerat, fratrem ſuum Ioſeph per inuidam[a] in ſeruum vendiderũt, & ille quatuordecim annis ſeruiuit. Itaque ſicut alio loco iuſtus iudex Deus, dies quibus terram promiſſionis conſiderauerant exploratores, qui erant quadraginta, voluit expiari quadraginta annorum ſupplicio, & diem pro anno computari:[b] Sic etiam hos quatuordecim annos ſeruitij Ioſeph, voluit expiari per quatuordecim generationes promiſſione dilata, vt & generatio pro anno computaretur: & ſic ab Abraham ad Dauid dilata, quia ab illo ad hunc teſte D. Matthæo[c] *generationes ſunt quatuordecim*, & CHRISTVS non venit: accepit tum Dauid earumdem promiſſionem[d] ſed & ipſe Vriam occidit, priùs thalamo eius violato: ideò rurſus irato Domino, ecce tibi à Dauide *vſque ad tranſmigrationem Babylonis generationes quatuordecim*,[e] & CHRISTVS nondum venit. Denique ſub tempus tranſmigrationis admiſſa à Manaſſe & populo grauiſſima peccata,[f] nonne ſimilem adhuc dilationis pœnam merebantur? Igitur & *à tranſmigratione Babylonis vſque ad CHRISTVM generationes aliæ quatuordecim*, & non niſi poſt tot generationes venit. propter hæc & alia peccata generis humani, cui repromiſſus erat, tam iuſtam quàm longam fecit moram.

a Gen. 37. & 41.
b Num. 14. v. 14.
c Matt. 1. v. 17.
d Pſal. 88.
e 2. Reg. 11.
f 4. Reg. 21. & 2. Paral 33.

Eidem Ruperto *feneſtræ* iſtæ per quas reſpicit, ſunt Moſes & Prophetæ, qui ſuo quique tempore in hac congerie peccatorum claruerunt, & non permiſerunt parietem ita denſum & cõtiguum eſſe, quin dilectus haberet aditum, per quem introrſus reſpiceret, & ad cor interdum loqueretur. *Cancellos* verò vult fuiſſe, Abraham, Iſaac & Iacob, ad quos promiſſiones factæ, & quorum recordatione motus, præſtitit miſericorditer, quod veraciter promiſerat, teſtante id ipſamet ſponſa: *Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus eſt miſericordiæ ſuæ: ſicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham & ſemini eius.*[g]

g Luc 1. v. 55.
Guill elm 11.

Guilhelmus cum antiquioribus Patribus *parietem* vult eſſe, interpoſitionem carnis infirmæ atque mortalis, quã pro nobis & de nobis aſſumpſit, & qua ſuæ æternitatis diuinitatem ab oculis noſtris abſcondit: Et quidem ex quo verbum caro factum eſt, poſt hunc ſtetiſſe, diuinitatem ſuam per infirmitatem occultando: maximè paſſionis tempore, quando flagella, vulnera, liuores, & ipſa mors, quantum oſtendebant hominem, tantùm abſcondebant Deum: quantum declarabant carnis veritatem, tantùm celabant patientis maieſtatem. Quis enim crederet impaſſibilem pati, & mori immortalem? vnde & Apoſtoli, qui ei vſque ad paſſionem quaſi cœleſti magiſtro adhæſerant, ſcandalo crucis vſti, eum vt purum hominem mori crediderunt: vnde nec reſurrecturum credere potuerunt.

Sequitur ſententiam volentium Apoſtolos fidem amiſiſſe: quæ minus probabilis.

Verùm in hoc pariete feneſtræ erant, per quas reſpiceret: numerus earum iuxta numerum ſenſuum noſtrorum, de quibus Ieremias,

aſcendit mors per feneſtras veſtras,[a] per quinque ſenſus carnales, quorum illecebra illicitur animus & eneruatur. Quia ergo in noſtro corpore ſunt quinque feneſtræ mortis, in ſuo quoque voluit Dominus eſſe quinque feneſtras vitæ, per quas nos clementer reſpiceret, & intuitu pietatis ſuæ à morte per feneſtras noſtras ingreſſa liberaret, quinque feneſtræ vitæ, quinque ſunt ſacratiſſima vulnera in corpore redemptoris. non niſi per illas feneſtras reſpicit, quos propitia diuinitas clementi oculo reſpicit, non eſt vita, non eſt ſalus, niſi in ſanguine redemptoris; niſi ex feneſtris illis, per quas ſanguis precij noſtri profluxit. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à patre luminum.*[b] Sed quicquid ab eo deſcendit, per feneſtras illas ad nos defluit: Inde nobis manat copioſa redemptio, inde vita, inde ſalus, inde gratia & non tantùm gratia, ſed inde *gratia pro gratiâ.* ita inde, quod non aliunde: vt qui gloriatur non de ſuis meritis, ſed de pretio vnde emptus eſt glorietur. Inde reſpicit non hunc vel illum ſolum; ſed omnes generatim qui præordinati ſunt ad vitam æternam. Nunquam vllum diuinitas reſpexit, neque reſpiciet ad vitam, niſi per feneſtras illas. Verùm quoniam aliis maior, aliis minor (ipſorum negligentia) eſt participatio gratiæ, in ſanguine pretij noſtri, addit.

a Iere. 9. v. 21.

b Iacob 1. v. 17.

PROSPICIENS PER CANCELLOS. quia quinque illa foramina in corpore Saluatoris quibuſdam latiora, vt feneſtræ, aliis anguſtiora, vt cancelli apparent: *feneſtra* iis, qui fuſiorem gratiam acceperunt, *cancelli* iis quibus chariſmata minora fluxerunt illi. quaſi propinquiores reſpici dicuntur, quia quo plus gratiæ acceperunt, propius acceſſerunt: iſti quaſi remotiores, quia minus illis datum, longius ſubſtiterunt.

ANAGOGE.

§. 5. Honorius.

EA peti debet ex contemplatione animæ beatæ, ſeu Eccleſiæ triumphantis, CHRISTVM intuentis; quod facit Honorius hoc modo; tunc videt eum *in montibus ſalientem, & colles tranſilientem*, quando cernit eum ſupra ordines Angelorum, & ſanctorum in dextera Patris regnantem. *Similem capreæ* videt, *& hinnulo ceruorum*, quando de Patriarchis natum, & à Prophetis promiſſum, cernit iudicem viuorum & mortuorum. *Poſt parietem noſtrum ſtat reſpic. per feneſtr. proſpiciens per cancellos*, quãdo carnem ex nobis ſumptam mortalem, monſtrat ſponſæ in gloria Patris iam immortalem, ſicut per Prophetas & Apoſtolos promiſerat.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſu 10. * En dilectus meus loquitur mihi: Surge propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni.	*Reſpondet fraternus meus & dicit mihi: Surge, veni proxima mea, formoſa mea, columba mea.*

LITTERA.

QVIA quæ ad finem vſque capitis, octo commatibus diſtincta ſunt, cuncta ſunt verba ſponſæ ſomniantis, & ea ſimul congeſta aliquid confuſionis in explicatione parerent, etſi vnius ſint ſectionis, ſeorſim tamen commota ſingula explicabo.

§. I. VERBA SPONSÆ SOMNIANTIS.

LOQVITVR.] Symm. locutus φθεγξάμενος. nec repugnant LXX. nam *reſpondere* paſſim in S.S. ponitur pro ſimpliciter loqui ſeu dicere.

SVRGE] de ſtrato in quo decumbis. additur in Hebræo, *tibi*, ſicut & paullò pòſt, *veni tibi*: quæ nihil aliud ſignificant, quàm ſurge tu, veni tu. *vide ſuprà cap.1. verſ.7.*

PROPERA] non eſt in Heb. nec in LXX. & Latinis nonnullis codicibus deeſt, nec Patres omnes id legerunt.

COLVMBA MEA.] Poëtæ [a] columbam Veneri, vt amoris ſymbolum dicarunt, hoc animal amat camporum ſpatia, caret felle, cúmque ſit caſtum & marito fidum, eius tamen grauem & permoleſtam zelotypiam patienter ferr, miréque fœcundum eſt, & prolis cupidum. [b] Multa commendat in ſponſa, cùm *columbam* vocat. quaſi diceret; Scis, quo me abs te modo coli ac diligi velim? columbam àſpice aſſidentem, inhærentémque vni maſculo, columbatim illi initia mixto ſuaui murmure reddentem oſcula. Eſt illi caſta & innocens thori cuſtodia, zelotypiam tamen comparis peregrè redeuntis non euadit. Videas ſuſpicionibus indulgentem pectus tumeſcere, raucum quid & minax gutture fremere, circare coniugem, rapido caudæ ſyrmate ſolum radere; ac, ne dubites irarum, inſuper fodicationibus roſtri, & alarum ictibus nihil malè commeritam multare. Peſtat illa patiens nec ſuccenſet indignationi, ex amoris vehementia natæ: non fugam adornat, vt ſe ſubtrahat, potiùs applicat propiùs propiùſque: non vim contra parat, ſed manſuetè prefert omnia, donec tolerantiæ diurnitas, & magnitudo ſæuientis iram vincat, & molliat ferocitatem. Sic tandem ille ſuſpicionis oblitus, totus cicuratur, & hoſte exuto induit amatorem, redit in amoris reconciliationem, & roſtrorum coniunctio ardentiori dilectione redintegratur: ſicut flamma, frigidæ guttulis inſperſis, creſcit ac propagatur.

a *Apollon. lib. 3. Argonautic. Virg 6 Æneid.*

b *Plura vide apud Ariſtotelem lib. 6. hiſt. animal & Plinius lib.10.c.34.*

MEA]

M e a] vt ego & tutus columbulus.

F o r m o s a] non eſt æquum tam eximiam formam latitabundam tectorum vmbris obſcurari. Videant omnes te & laudent, méque beatum prædicent, quòd te potitus. Maritorum non nouus eſt affectus iſte, qui coniugum formoſarum de pudicitia ſecuri, temerè interdum, vt Candaules.

M e a] meis oculis meo iudicio, quæ mihi ſoli formoſa, ſoli morigera.

Continuatio.

Priùs viderat venientem, mox aſtantem retrò parietem, & per cancellos inſpicientem, neque id tantùm, ſed & ſibi audire viſa liquidæ vocis modulamina (*de qua ſuprà v.* 8.) nunc verba memorat, quibus ex thalami latebris in agros inuitabatur, propoſita verni temporis commoditate, & ruris ipſius amœnitate. Paullò antè iuſſerat illam quieſcere, & nunc ſtatim quietem iubet abrumpere: nempe *omnia tempus habent, tempus tacendi, tempus loquendi.*[a] *tempus pacis, tempus belli* conſequitur.] Quàm breuis ille ſomnus fuit, quem in hortulo diſcipulis Christvs conceſſit, durante dumtaxat tertia oratione.[b] Vix dixerat, *Dormite nunc & requieſcete*, cum eodem ferè ſpiritu, & tractu orationis ſubdidit: *Surgite, eamus.* Deus olim ſynagogam inuitarat egredi de Ægypto, vt liberiùs eum coleret in terra promiſſionis, & eam eduxit per varios anfractus in Palæſtinam, terram, amœniſſimam, eduxit autem verno tempore. Ita nunc Christvs inducitur Eccleſiam intra muros Ieroſolymæ latitantem, compellans, & ex ſomno contemplationis, & curæ ſui ſuſcitans, vocánſque ad conuerſionem & ſollicitudinem proximorum, quam prius iuſſit quieſcere, eam nunc ſtatim cogit quietem abrumpere, quia loquendi & tacendi, contemplandi & operandi curæ ſibi inuicem debent ſuccedere.[c] Iubet ergo illam accingi ad labores, in puluerem & ſolem, contemptis periculis & mortibus, prodire, & perruptis Iudææ terminis, Chriſtianæ fidei pulchritudinem per totum orbem differre.

[a] *Eccl* 3 *v.* 7.

§. 2. Mens Verborvm Sponsæ somniantis

[b] *Matt.* 26. *v.* 45.

[c] *Beda & Haym. hîc D. ſerm.* 58.

A m i c a vocatur, quia Deus illam precio vnigeniti ſui ſibi reconcilians, præ omnibus vnam delegit. *Columbam* vocat quia ſimplex, innocens, manſueta, fida coniugi, & ſpirituali prole fœcunda. Et quia ipſe vt columbus, tam impotenti (ſi fas ſic loqui) amore ſponſam deperèat, vt ſæpè aſperiora experimenta adhibeat patientiæ, & conſtantiæ illius explorandæ. quare cùm illam permiſerit vehementiùs vexari, tunc debere columbæ memorem, talia experimenta, vt amoris rudimenta, non minùs æquanimiter quàm fortiter perferre. fore námque vt poſt huiuſmodi noctes & imbres lucidior, ſplendidiórque ſol clementiæ ſponſi effulgeat, qui ſponſam vincere nôn vinci, periclitari non perire, premi non opprimi volebat. *Formoſam* denique vocat, propter lauacrum regenerationis. (*ſic iuſtus*) & propter dona Spiritus ſancti (*ſic Philo*, *Theodoretus*, *& tres Patres*) formoſa eſt ſponſo, tum quia illi placet, multitudine virtutum (*ſic*

Caſſiodorus) tum quia pulchritudinem omnem ab eo accepit. *Venire* iubet, hoc eſt, animas lucrari. hoc enim, *Auctore Anſelmo*, eſt ad CHRISTVM venire.

TROPOLOGIA.

§.3.

Rupertus. ARDENTISSIMVM hoc verſu ſponſi deſiderium declaratur (vt rectè notat Rupertus) vnde autem hoc deſiderium dilecti, niſi ex amore, niſi ex charitate eius? hoc deſiderio fit, vt dicatur petere, vt timeamus eum, vt ambulemus in viis eius, vt amemus eum, (*vt Deuteron.*10. *verſ.*12.) vt introducatur à nobis, tanquam vehementer exoptans (*Deuteron.* 5. *v.* 29. *Eſaia* 48. *verſ.*18.) ſalutem creaturæ ſuæ. Hinc etiam hoc loco anima à Deo deuotæ contemplationis lacte ſaturata atque conſopita, ſubinde breui tantùm conceſſa requie, ſuſcitatur, vt proximos ad benè viuendum monitis, & doctrina impellat & dirigat, ſuſcitatur, non ſolùm per Prophetas & Apoſtolos (*vt Philo & Honorius hic*) ſed etiam interna inſpiratione, & conſcientiæ impulſu.

Quoties illam Deus compellat; Surge à lapſu (verbis vtar Nyſſeni) quæ per lubricitatem corruiſti, quæ ab angue irretita, in terram collapſa es, quæ in ruina inobedientiæ exiſtis, *exſurge*. Neque ſatis eſt tibi, vt è ruina erigaris, ſed per profectum in bonis progredere, curſúmque virtutis perfice.] ideò adiungit; *Propera*, nec enim placet illi lentus gradus in virtute: Properare hominem ſeu feſtinare iubet. neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia.

Nyſſenus.

Surgere animam, dicit Honorius, dum vocanti obedit Deo, *properare*, cùm ex Apoſtoli præcepto, *opportunè & importunè prædicat*. Nonne nos hoc ipſe ſponſus in paralytico docuit, iubens [a] *tollere grabbatum ſuum & ambulare*? quibus verbis equidem arbitror, cum Nyſſeno, per motum incedendi ſignificari quandam in melius progreſſionem, & incrementum. Magna porrò differentia ſponſi noſtri, & Moſis legis latoris animam adhortantis. ille nihil ad id quod imperat, præter imperium confert; ſed ſponſus noſter imperat quod vult, & quod voluit, vt præſtare poſſimus tribuit: quia Deus eſt, & vox Dei vox potentiæ plena: *Vox Domini in virtute*, canit hymnographus. [b] *Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt*. Sanè hoc quoque loco quod iuſſit, confeſtim factum eſt: iuſſit animam ſurgere & properare, nonne id factum? amica non eſſet, propinqua non eſſet, niſi optemperaſſet.

a *Matt.* 9. v. 5

b *Pſal.* 28. v. 4.

LXX. vertunt, *propinqua*, hoc indicat acceſſiſſe: noſter vertit, *amica*, hoc indicat morigeram fuiſſe vocanti, & credidiſſe nunciis eius. Quia ſine fide Deo placere non poſſumus, (ait D. Gregorius Magnus) benè per fidem amici vocamur, quia dum fide cœleſtia appetimus contemptis terrenis, Deo adhæremus.] quam benè conueniunt

Gregorius.

hæ verſiones: nec enim *amica* foret, niſi acceſſiſſet ad amatum vocantem: nec acceſſiſſet, niſi amore & gratia præuenta redamaſſet: redamauit autem optimè, quando alios quoque in Dei amicorum albo, labore ſuo & induſtria, inſcripſit.

Hæc eadem *columba* aſſimilatur, tum propter ſimplicitatem vitæ, & intentionis, nam (vt inquit D. Gregor. Pont.) bene anima propter ſimplicitatem *columba* dicitur; quia anima deuota, dum ſimplicem Deum cordis ſimplicitate perſcrutatur, nequaquam mundi ineptam lætitiam diſſoluta ſectatur; ſed ſemper ad æterna feſtinans, columbæ gemitum, pro cantu, diligendo imitatur.] Et dum ſic aſſiduè oculos dirigit in ſpeculum illud columbinæ ſimplicitatis, formam eius indit ſibi.[a] Anguis formam referebat, quamdiu humi repens terra veſcebatur, & in anguem reſpiciens, ei ſe conformabat: ſed poſtquam ſurrexit, & oculos intendit Deo, vitiis à tergo relictis, ad ſpeciem conformatur, ad quam reſpicit. Reſpicit autem in ſpiritum Sanctum, cui tribuitur columbæ ſimilitudo: & huic aſſimilatur, per eius cariſmatum dona, iuſtitiæ integritatem, vitæ rectitudinem, morum innocentiam, ſanctimoniam, caſtitatem, & longanimitatem atque patientiam in omnibus moleſtiis, & aduerſitatibus ſponſi gratia perferendis. Nonne talis iam meritò *formoſa* vocatur, quia talis bonis operibus (nec enim Dei gratia otioſam eſſe ſinit, nec illa gratiam in ſe vacuam eſſe ſuſtinet) ſeu prole, fœcunda, in oculis ſponſi ſpecie adaucta pulchrior quotidie exſiſtit. ſic enim præteritæ vitæ peccata bonis operibus compenſat, & antiquam turpitudinem, meliore forma aſſumpta, ante ſponſi oculos abſcondit. Hanc animam iubet CHRISTVS *ſurgere* per fidem, *properare* per ſpem, & ad ſe *venire* per charitatem, & quia id non ſine labore futurum, adiungit inuitamenta.

a *Miſcui dicta Nyſſeni & Philonis.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4.

DEVOTIDIE ſic in animo interiore collocutione Deus ſacratiſſimam Virginem, ſponſam dilectiſſimam alloquebatur, & currenti calcar addebat; eò gratiùs, quia licet illa Deo & Angelis abundè, ſibi tamen ipſi properando nunquam ſatisfaciebat. Sed hac vti potiſſimùm ſponſus allocutione viſus antiquis Patribus[b] quando Deipara poſt mortem filij aliquot annis adhuc ſuperuixit, & tandem amoris, & deſiderij vehementia moriens, à filio in cœlum fuit his verbis inuitata. Oſtenderat ſuperiùs affectum miſericordiæ CHRISTI, quo pacto per vulnera ſui ſacrati corporis, hic amor & clementia ſeſe prodant: nunc introducitur ſpōſus quaſi petens ſubſidium, vel ſocium ſaltem, aut excitatorem & interpellatorem aſſiduum atque efficacem. Videtur enim hoc MARIA dicere; Ecce quan-

b *Honor. Guilhelm. Alano, Hailgrino. ſed Rupert. nō cōmodè retulit ad incarnationem. Ego Guilh. ſequor potiſſimùm.*

topere dilectus meus deſideret vos omnes (ô fidæ comites) ſaluas fieri, miſereri & parcere peccatoribus: me quoque ad regnum ſuum euocat, vt generi humano illic patrociner; vt iugiter ipſum excitem & prouocem ad miſericordiam vberiorem. Apertis in medio pariete (corpore dilecti) ſalutiferis foraminibus, per quæ diuinitas eius, eos qui in inferno erant, ſereniore oculo reſpexit, & conſummato fœliciter redemptionis opere, propter quod à patre exierat; cum triumpho redit ab inferis, & reſurgit à mortuis: & piam illicò matrem, de paſſione filij tam ſaucium pectus habentem, infuſione nouæ lætitiæ viſitat, & vbi abundarat dolor ſuperabundare gratiam facit. Quod nimirum illa ſodalibus mox indicat, vt ſibi congaudeant.

DILECTVS MEVS (inquit) LOQVITVR MIHI.] Quid loquitur? Planè contraria iis quæ Eua merebatur audire. Ponderat hanc antitheſim eleganter Rupertus in hunc modum.

Rupertus.

SVRGE, PROPERA AMICA MEA, COLVMBA MEA, „ FORMOSA MEA, ET VENI] in his omnibus Euæ oppoſita. Eua „ mihi inimica, ſuperbiam qua intumuit; viro ſuo vipera per malitiam, „ quam ex ſerpente concipiens foris, facilè ceſſit; ſibimet deformis & „ ignominioſa, per pruritum libidinis, qua ſtatim ſcaturire cœpit, vnde „ &, nuditate cognita, folio pudenda contexit. Tu *amica mea* per hu„ militatem, quia contra Deum non intumuiſti, ſed mente humili al„ tiſſimo complacuiſti. Tu *columba mea*, mea per charitatem, quia ſer„ penti aurem non præbuiſti, imò inter te, & ſerpentem inimicitias ego „ poſui. Tu *formoſa mea* per caſtitatem, nam nuditatem libidinis non „ incurriſti, imò *Spiritus ſanctus obumbrauit tibi*. VENI ergo MARIA, *ve*„ *ni*. nam Eua ad latebras fugit. *veni*, & crede Angelo euangelizanti, „ nam Eua credidit ſerpenti ſuſurranti. *Veni* & contere caput ſerpentis, „ nam Eua capite illecta, & ventre oblectata, & cauda eſt obligata ſer„ pentis. *Veni*, & dic, *ecce ancilla Domini*, nam Eua abſcondens pariter, „ & defendens ſe ait, *ſerpens decepit me, & me comedi*.] Sic Rupertus.

Guilhelmus.

„ Sed melius Guilhelmus proſequitur: *Surge*, commortua mihi „ per affectum fraternum, *ſurge* mecum. Ego moriebar, tu mærebas. „ Claui mei ferrei fodiebãt mihi manus & pedes, ſed maternum pectus „ tuum tranſigebant, & *pertingebant* in te *vſque ad diuiſionem animæ &* „ *ſpiritus, compagum quoque ac medullarum*. Surrexi à morte, *ſurge* & tu à „ mœrore: vt ſicut ſimilis facta es morti meæ, ita fias ſimilis reſurrectio„ ni meæ. *Surge & propera*, quo ad gloriã immortalitatis, quo te reſur„ gẽdo præceſſi. Accepi enim à te mortalitatem, retribuã tibi immorta„ litatem. Ad hanc *propera amica mea*, cui iam pridem æternum meum „ de reparatione humanĩ generis conſilium credidi, cui Sacramentum „ à ſæculis abſconditum reuelaui, quod ſcilicet *oporteret CHRISTVM pati, & à mortuis reſurgere. Columba* quoque propter fœ„ cunditatem, ſed *mea*, cui ego ſingularis pullus ſum. *Columba* per fœ„ cunditatem, ſed nihilominus *formoſa* per virginitatem: quippe in te,

Sic amica vocem interpretãtur etiã Honor. & Ilelgrim.

ſicut virginitas fœcunditatem non impediuit, ita nec fœcunditas virgi- “
nitatem deflorauit, ſed venuſtauit. Ita *columba mea*, vt tamen *formo-* “
ſa mea; & quia *columba mea*, ideo *formoſa mea*, quia mater mea, ideo “
virgo mea. Quid eſt virgo mea? virgo perpetua: quia es mater mea, “
ideo es virgo perpetua. nempe matrem meam non tantum virginem, “
ſed perpetuam virginem eſſe oportet. ſicut non potui ſecundum car- “
nem tecum habere patrem, ita nec ex te fratrem. Proinde non tantum “
primogenitum, ſed *vnigenitum* tuum me eſſe oportet; *primogenitum* “
ante quem nullus; *vnigenitum*, poſt quem nullus. Itaque quid iaces in “
mœroribus, quaſi lugens mortuum? *Surge* à mœroribus, quia mor- “
tuus tuus ſurrexit ex mortuis. Noli flere viuentem cum mortuis. *Sur-* “
ge, & per deſiderium *propera* ad ſtolam candidam, ſtolam immortali- “
tatis accipiendam, quo te præceſſi: & mox ſuo tempore, quando no- “
uellam Eccleſiam de Sacramento incarnationis meæ plenius informa- “
ueris; *Veni* ad filium: vt epuleris cum filio, iucunderis cum filio, re- “
gnes cum filio.] “

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.*

HONORIO Eccleſia militans à CHRISTO his verbis vocatur ad cœleſtia; *ſurgit* quia vocanti occurrit, *properat* ad gaudia, *amica* dicitur quia conſcia ſecretorum cœleſtium; item *columba*, quia ſeptiformi ſpiritu plena; *formoſa*, quia ſine macula & ruga.

VVLG. EDIT.

Iam enim hiems tranſiit, imber abiit & receſſit. * Flores apparuerũt in terra noſtra, tempus putationis aduenit: vox turturis audita eſt in terra noſtra: * ficus protulit groſſos ſuos: vineæ florentes dederunt odorem ſuum. Surge amica mea, ſpecioſa mea, & veni: * columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

EDIT. LXX.

Quoniam ecce hiems tranſiit, plu- Verſ. 11.
uia abiit, receſſit ſibi. Flores viſi 12.
ſunt in terra: tempus ſectionis ad-
venit: vox turturis audita eſt in
terra noſtra: arbor fici produ- 13.
xit germina ſua: vites florent, de-
derunt odorem. Surge, veni, pro-
xima mea, formoſa mea, colum-
ba mea, & veni, tu columba mea
in tegimento petra iuxta premura- 14.
le. Oſtende mihi faciem tuam, &
auditam fac mihi vocem tuam:
quia vox tua ſuauis, & facies tua
ſpecioſa.

§. I.
VERBA SPONSÆ SOMNIANTIS.

LITTERA.

TRANSIIT] penitus deſæuiit. nam HALAPH per Heth ſignificat penitus exciſum eſſe, teſte Abenezra; & ideo Symm. διεσπασεν, hoc eſt, *terminum accepit*.

הלף

Verſu 12.

FLORES] ſequitur deſcriptio temporis verni ab adiunctis, vt deſcribi ſolet à Lyrico Latino lib. 1. *Od*. 4. *& lib*. 4. *Od*. 12. flores proprij ſunt fœtus veris. *Vere ſinum tellus aperit, floreſque miniſtrat.*

TERRA] quam prius hiemales pruinæ niueſque contexerant.

TEMPVS PVTATIONIS] Putatio floritione prior eſt, & ſic noſter accipiendus, q.d. *flores apparuerunt*, poſtquam *aduenit* (h præteriit) *putationis tempus*: non vero quaſi narrentur, vt eodem tempore contingentia, vt cenſuit doctus Paraphraſtes Alcmarianus. Aliorum vero quorundam iuniorum cacoëthes mirandum, reſpuēdi quicquid à noſtro interprete, aliter quàm à Iarchio, vel Kimchi redditur. cur, quæſo, malunt vertere, *Cantillationis* tempus? nonne ZAMIR per zain

זמיר

æque ſignificat frangere, ſeu putare, atque ſignificat cantillare? fatetur doctior illis Abenezra. Nonne *putatio* huic loco propria? Verno tempore vitis putatur, & turtur canit. quid opus addi aliarum auium cantiunculas! ſtat pro noſtra interpretatione veterum interpretum qui omnes Hebræa doctiſſimi, turba. nam LXX. vertunt τῆς τομῆς. *ſectionis*, Aq. & Symm. eodem ſenſu apud Theodoretum τῆς κλαδεύσεως. Thargumei KITTOPH, à radice KETAPH, vindemiauit, decerpſit.

קטוף
קטף

Certius quoque indicium cenſendum tempeſtatis vernæ vitium putatio, quam auium guarritus. Germanis æſtas dicta videtur *Sommer* ab Hebræo ZAMAR, per zain. De vitium putatione, non aliarū arborum Salomonem loqui docent Ambroſ. Aponius, Epiphanius mox citandi: & cum iis Vvilleramus;

Tempus adeſt viti ſuperflua quæque recidi,
Sol quia iuſtitiæ iam mundo fulget vbique,
Nubila perfidiæ fidei ceſſere ſerenæ,
Vernaque temperies tranquillat pace fideles.

VOX TVRTVRIS] Turtur hirundinum more hyeme calidiora petit loca, ſub vernum teporem redit,[a] hieme muta, vere vocalis redit,[b] gemit, & in celſis arboribus nidum ponit, vnde Maro, *Nec gemere aeria ceſſauit turtur ab vlmo*: caſtitatem colit coniugalem, & in viduitate perdurat, ex communi Patrum ſententia.[c]

a Cicero lib. 2. de finib.
b Plinius li. 10. c. 35.
c DD. Baſil. in Exam. hom 8. Cyrilli ſiue Origen. lib. 2. in Leuit. Hieron. lib. 1. contra Iouinian. Chryſ. ho. de turture, tom. 5.

FICVS PROTVLIT GROSSOS SVOS] Non foliis modo vernat ficulnea, ſed iam groſſis luxuriat, fructus futuri ſpem facientibus.

Verſu 13.

PROTVLIT] rectius noſter ambiguitatem ſententiæ vitauit, quam Aqu. qui προέβαλεν. Legitur in reuelatione B. Ioanni facta in

Pathmos:[a] *ſicut ficus emittit groſſos ſuos*.emittere illic idem quod deijcere. hic vero dicitur *protuliſſe* ſeu produxiſſe, quæ eſt vis verbi HANAT, per Heth, protulit iam dulces & maturos: Non enim capio de groſſis deciduis tantum, vt videntur nonnulli,[b] ſed potius de iis qui ad maturitatem perueniunt, quos ab Hiſpanis puto vocari *breuas*, diſcrimen hoc groſſorum animaduerti & prodidit D. Ambroſ. *comment. in Lucam.*[c] Decidui illi non ſunt veris idoneum indicium, perdurant vt plurimum in hiemem, & tum labuntur. ficus præcoqua ficui pro flore eſt, teſte Guilhelmo. Hebraice PAG ſeu PAGAG, ficum præcoquam ſignificat. Caſſiodorus, *groſſi*, inquit, dicuntur primitiuæ, & immaturæ ficus, inhabiles ad edendũ, qui ad pulſum venti facile cadunt.] fallitur, quia quidam groſſi apti ſunt eſui, & nihil, niſi ficus primitiuæ, maturæ in genere ſuo.

a *Apoc. 6. v. 13.*
חנט
b *Bern. Haym. Beda. Anſelm. Chriſtopol.*
c *Lib. 7. c. 13.*
פג
פגג

VINEÆ FLORENTES] *vineæ* non foliis tãtum & pampinis, ſed ſuauitate quoque odoris ſui oblectant tranſeuntes. FLORENTES autem non male noſter, quia fragrantia hæc ex vitis floritione fluit iam adulta: quando floſculi incipiunt prodere minutas, & adhuc plane acerbas gemmulas vuarum. Vitium iſte flos à Symm. vocatur τῆς ἀμπέλου ἡ οἰνάνθη, Hebræis quoque SEMADAR per ſamech, eſt racemus qui primulus flore deciduo emergit,[d] paullo grandior, ſed adhuc immaturus vocatur BOSER,[e] edulis demum & plane maturus, ENAB per Ain in princip. nuncupatur.[f]

סמדר
d *hic & inf. v. 15.*
בסר
e *Ier. 31. v. 29.*
ענב
f *Deut. 32. v. 14. & 32.*

SVRGE] corrupti ſunt libri, qui hoc loco addunt, *propera*. Lege virum eruditum, & pium Franciſc. Lucam Brugenſem Notat. CXCV.

SPECIOSA] Sic contextus Romanus, & confirmant, textus Hebræus verſio LXX. & Paraphraſ. Chaldæa, & ſic legere, Hieronymus, Apon. Iuſtus, Anſelm. Haym. Guilhelm. Rupert. & Honorius. Mendoſis ergo codicibus vſi fuere D. Gregorius Magnus qui legit, *Soror mea*, & Beda, & D. Thom. & D. Bernardus,[g] & Pet. Damianus,[h] qui, *ſponſa mea.*

g *Serm. 61.*
h *Epiſt. 3. c. 22.*

IN FORAMINIBVS] Subaudio, habitabis, vel erit perfugium tuum.

PETRÆ] rupis natiuæ.

CAVERNA] latibulo, abſconſione.

MACERIÆ] Caſſiodorus, *Maceria* ex ſiccis lapidibus ad munimenta vinearum ſolent fieri, ad repellendas vulpes, & cæteras nociuas beſtias.] hic poſita, pro quouis arte & induſtria parato refugio. Hebræum MADREGA, volunt ſignificare gradum, & exponunt foramina ſeu cauitates, quæ manere ſolent ſub gradibus, ſeu aggeribus munitionum, ſeu editarum turrium: Sic Paraphraſtes Chald. & alij Rabbini recentiores. LXX. vero προτείχισμα, hoc eſt, iuxta D. Hieron.[i] *Promurale*, iuxta D. Ambroſium[k] *præmunitio*. Si ſententiam attendas, omnes hæ verſiones eodem recidũt. Ideo noſter vocem

מדרגה
i *Lib. cont. Iouinian.*
k *Lib. 1. de Iſaac c. 4.*

Hebræam late patentem generali *maceria* vocabulo expreſſit.

SONET VOX] pro voce, *verba*, legere ſchol. Græca. Sed LXX. vertunt, *auditam fac vocem*, hoc eſt, vt vertit Diuus Ambroſius, *inſinua mihi vocem* tuam. Non placet ſententia Diui Nyſſeni & Philonis, qui hæc de ſponſi, & non ſponſæ facie ac voce interpretantur.

DVLCIS] recte faciei decoræ vox *dulcis* vocatur. quia *gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus*: & amantis preces ſunt efficaciores, quas precantis pulchritudo commendat. Nonne ſuauius murmur riuuli limpidi, quàm cœnoſi? Porro incipit ver ipſum elegantiſſime deſcribere, referens ſponſi quæ audire ſibi viſa fuit verba; deſcribit ab auræ tranquillitate, & cœli ſerenitate, ab hortorum cura & floſculorum deliciis, ab auium canore, & ſpe fructuum copioſorum.

CONTINVATIO. Nyſſenus *hic ſerm*. 5. ſic ſcribit, ô quam venuſte depingit nobis aëris gratiam, auctor ipſe aëris, ad quem Dauides inquit. [a] *Æſtatem* » *& ver tu condidiſti*. Tollit *hiemis* triſtitiam, cum hibernam illam fa- » ciem inamœnam rerum præteriiſſe dicit, *imbriumque* minime gratam » copiam. Oſtendit & prata floribus ſcatentia, venuſteque picta *Flores* » ipſos maturitatem ſuam conſecutos, & iam idoneos eſſe dicit, qui am- » putentur: vt eos omnino *legendorum florum* ſtudioſi homines, ad ne- » ctendam corollam, vel conficiendũ vnguentum, tollere poſſint. Etiam » temporis amœnitas exponitur, quo *cantillatus anium* in lucis per- » ſtrepant, ac ſuauis *turturum* vox aures percellat. Addit & *ficum & vi-* » *tem* quoddam quaſi procemium in iis, quæ appareãt, eorum fructuum » oſtentare, quos laturi ſint: quum *groſſos* quidem illa proferat, hæc ita » floreat, vt odoratus deliciis illius fragrantiæ perfruatur. Atq; hoc mo- » do figura verni temporis elegantiſſimè ornatur oratio.] Idcirco vero vtitur hac comparatione, quia ver dicatum eſſe amoribus docẽt plantæ, & animantes cunctæ, quibus, ob genitabilem Fauonij auram flantem, vnica tunc prolificandi cura.

a *Pſ. 73 v. 17. Nyſſenus. Hic minus bene puto ad agri flores referri putationem.*

§. 2. MENS VERBORVM SPONSÆ SOMNIANTIS. *Verſu 12.* Quare ſubeſt acumen huic ſimilitudini partis alterius ſilentio inuolutæ: ſcilicet, iſta docẽt te ad amplexus meos properare, & gignendorum mihi filiorum ſpiritualium cupiditate inardeſcere. Non tãtum poſco prolem pœnitentiæ, timoris & purgatoriæ vitæ, ſeu ſtatus incipientium aſperos & auſteros fructus, quales hactenus protulit Synagoga, Sed fructus dulciores ac teneriores, atque præſtantiores proficientium, vernos fructus conſcientiæ ſerenatæ, & mentium, effulgente ſpe veniæ & diuinæ indulgentiæ, illuſtratarum, quarum iam nunc pauca, nec vilia pignora huic ſecundo ſtatui conuenientia accepiſti (*Memores enim vos eſſe cupio, Iam in ſecunda prophetici huius operis parte nos verſari.* [b]) Sic enim ſimilis ei futura gratæ huius anni vici. Non eſt quod acris hiemis incommoda te deterreant, iterque morentur. ne fuga videatur in hieme fieri. Solutum eſt frigus, pluuiæ nullæ vehementiores impendent, horrida ſidera, quæ ſolita prolicere, &

b *Vide diſtributionem propoſitam in Prolegomen. c. 4.*

portis

terris aquas inuergere, nobis occiderunt; noxij & imbricitores venti alio penitus pulſi conceſſerunt.

Iſraëlem olim Moſes verno tempore, nempe menſe nouarum frugum ex Ægypto eduxit:[a] vere CHRISTVS Dominus paſſus fuit (vt conſtat) verno quoque tempore Apoſtolos ad gẽtium conuerſionem excitauit, dicens, *iam regiones albæ ſunt ad meſſem.* [b] Vernum quoque tempus erat cum Apoſtoli ad prædicandum miſſi fuere. Hiems fuit non modo tempus idololatriæ, quoad infideles (*vt hic Nyſſenus*) ſed etiam tempus illud totum legis Moſaicæ aſperum legali rigore, & frigidum legis inefficacia (*iuxta Gregor. Magn.*) obſcurum & nubilum propter poteſtates tenebrarum tunc regnantes per infidelitatem & peccata, quibus humanũ genus oppreſſum iacebat (*ſic Nyſſen. Apon. Alcuin. hic & Epiphanius*) [c] tunc erat tempus iræ, quia *Deus omnia concluſerat ſub peccato, & lex iram operabatur.* huic nocti tenebroſæ, infidelitatis Iudaicæ, & Gentilium, quæ præceſſit, fidei Chriſtianæ dies appropinquauit: huic aſperæ hiemi ſucceſſit tempus gratiæ vernum, *dies ſalutis, tempus acceptabile*: quando ſol iuſtitiæ ſeſe exercuit, ſcientiæ Dei lumen emicuit, euangelij lux effulſit, & calor vernus charitatis per Spiritum ſanctum in cordibus diffuſus fuit. Inter *imbrem & hiemem* diſtinguunt hic nonnulli,[d] ſed ſinguli aliter atque aliter, quorum mihi non admodum probantur interpretationes: malo cum aliis,[e] propter ſimiles affectus, ea nunc pro iiſdem accipere. Cum vero mox ſubdit.

a *Exod. 13. v. 4.*
b *Ioan. 4. v. 35. notat Cyrill. l. 2. in Ioan. c. 26.*
c *Aduerſ. hæreſ. 59. quæ eſt Catharorum.*
d *Orig. ho. 5. D. Bern. Ierem. 58. Theodor. Philo, Apon. Honor. hic.*

FLORES APPARVERVNT IN TERRA NOSTRA] loquitur de terra Iudæa hanc cùm prius fuiſſet omnis malitiæ & obſtinationis proſeminatrix & germinatrix, nunc dicit pro ſpinis *flores* amœniſſimos protuliſſe. primò quidem primitias credentium, martyrij floſculos puerulos, quos velut naſcentes roſas turbo, gladius Herodis ſuccidit (*Aponius*) ſed & lilium caſtitatis virginem ſacratiſſimam, violam abſtinentiæ Ioannem Baptiſtam, Apoſtolos & credẽtes cæteros, quorum bona fidei & iuſtitiæ opera, & veris flores, ſic ſalutis ſint indicia. *Vinea* quoque legalis, cærimonialium omniũ reſectione *putata* fuit, vt noui thyrſi & pampini euangelici pullularent. Hoc enim tempore iam *ſecuris erat ad radicem poſita*, ad exſciſionem omnis arboris fructum non ferentis (*ſic Ambroſ. d. ſerm. 6.*) volebat Pater cœleſtis verus agricola à vera vite, quæ CHRISTVS eſt, omnia ſterilia & arida ſarmenta reſecari, contagioni vitandæ, bonos à malis, fideles ab infidelibus, filium à patre, nurum à ſocru, carne coniunctiſſimos ab omni carnis affectu: (*Apon. & Theodor.*) inſtituerat illam quoque ſpiritualem reſectionem, quæ fit in baptiſmo & pœnitentiæ Sacramento per peccatorum remiſſionem: (*ſic Origen. hom. 4.* nec non aliam circumciſionis nouæ & ſpiritualis, qua cor, os & manus ab omnibus illicitis & ſuperfluis continẽtur. (*ſic Philo, Iuſtus & Beda*) Deniq; *putationẽ* potes addere, quæ fit falcaſtro prædicationis. Vuilleramus, de fidelibus,

e *D. D. Ambr. in Pſ. 118. ſer. 6. Gregor. Mag. Nyſſenus. Pſell. & Decanus Ambianen. hic.*

Qui, quamuis per ſe ſtudeant bona germina ferre,
Purgantur monitis ob ſpem fructus melioris.

,, In proſa vero dicit, hanc *putationem* faciendam à concionatoribus
,, dum falcaſtro prædicationis amputãt ſuperflua vitiorum de cordibus
,, auditorum.]

VOX TVRTVRIS] Potes intelligere de ipſomet CHRISTO, vt
a Cyrill. lib. 15. volunt D. Cyrillus, Alcuin. & Angelomus,[a] hoc ſenſu, audita eſt vox
de adorat. in mea, qui ſum verus & princeps turtur. Malo tamen cæteros Patres ſe-
ſpiritu & veri- qui, qui de aliis accipiunt. Primo quidem de Cantico virginitatis B.
ta. Alcuin. & Angelom. hic. MARIÆ, cum cecinit, *Quoniam virum non cognoſco* (qua de re pul-
Luc. 1, & 2. ,, chre admodum Aponius,) item de cantico Euchariſtico, quando ceci-
nit, *Magnificat anima mea Dominum* (*ſic Iacob Valentinus*) Secun-
do de voce Annæ Phanuelis caſtiſſimæ viduæ CHRISTVM annunciã-
tis, *Luc. 2. v. 38.* (*ſic Iuſtus.*) Denique de prædicatione Ioannis Baptiſtæ,
,, qui præcurſor fuit huius veris, (*ſic Nyſſenus & Pſellus*) & B. Magda-
,, lenæ cui accommodat Alanus, his verbis, per *turturem*, quæ (vt di-
,, ctum eſt) inconſolabiliter dolet amiſſo pari, figuratur Maria Magda-
,, lena, quæ maxime dolet viduata viro ſpirituali, id eſt, CHRISTO, cuius
,, *vox in terra*, id eſt, Iudæa audita fuit, quando reſurrectionem annun-
ciauit.] & B. Paulli cui Philo accommodat, & reliquorum Apoſtolo-
rum, in quorum omnium corde *Spiritus ſanctus gemitibus inenarra-
bilibus* poſtulabat. Omnes vno concentu & conſenſu, in hac vita nos
iubebant lugere, docebant, à magiſtro docti, hanc eſſe beatitudinem,
ſeipſum abnegare, odiſſe carnem ſuam, tota die mortificari. Horum
,, omnium *conuerſatio in cœlis* fuit: ſemper intra ſe gemuerunt *adoptio-
,, nem filiorum Dei, & redemptionem corporis ſui exſpectantes.* (ſic Caſſio-
,, dor. Beda. Haymon. & Honorius.)

Verſ. 13. FICVS PROTVLIT GROSSOS SVOS] Breuiter hoc ait, Iu-
dæa protulit Apoſtolos, Eccleſia vero gentium late ſparſit odorem flo-
rum Chriſtianæ fidei, tot millibus tam cito conuerſis. Eccleſiam gen-
b Lib. in Luc. 9. tium CHRISTI populum eſſe *vineam* probat D. Ambroſ.[b] ita, vt nihil
c. 10. multa re- dici queat elegantius, ſed prolixiora ſunt, & cunctis ad manum, quare
petens ex lib. 3. Exam. c. 12. non inſeram eius verba, tum quod ſciam, omnes reliqui hac in parte
D. Ambroſio aſſentiuntur, qui Hiſtoricum ſenſum proponunt. *Ficul-*
c Matth. 21 19. *nea* nomine Synagoga ſignificatur, communi quoque Patrum expli-
Luc. 13. 6. catione, & ipſius Domini auctoritate: [c] ſed in *groſſis* explicandis non
Ioan. 1. 48. conueniunt. Quidam explicant *groſſos*, hoc eſt, veteris legis præcepta
d Hier. l. 1. cõtr. cecidiſſe, [d] & *vineas* de Euangelij flore fragrantiam ſuauem ſparſiſſe.
Iouin. Angelo. & Alcuin. & Multi etiam per *groſſos* accipiunt [e] Iudæos pertinaces, & eos qui initio
Caſsiod. IESV crediderunt, ſed poſtea conuerſi ſunt retrorſum: vt audita voce
e Beda & Hay- Turturis, ex Ioannis diſcipulis nonnulli, qui *ad horam tantum* in luce
mon hic, & eius exultarunt, [f] quia breui tantum tempore crediderunt; atque ideo
Bern. ſerm. 60. in Cant. maturos pœnitentiæ fructus, hoc eſt, ſerotinos & dignos non protu-
f Ioan. 5. v. 35. lerunt. CHRISTO quoque prædicante quidam diſcipulorum eius

abierunt retro. [a] Poſt Apoſtolorum denique prædicationem, nō pauci (*de quibus ſolis hoc capit Caſſiod.* (de circumciſione falſi fratres fuerunt, & ad abolitas legales obſeruantias, vt canis ad vomitum, redierunt, & in fœdas etiam hæreſes inciderunt: de quibus grauiter DD. Paulus & Iudas *in epiſtolis ſuis* conqueruntur. Hi ergo ſunt Synagogæ *groſſi* ſecundum hos graues ſane, & dignos honore ſcriptores. [b] Sed quia de groſſis tantum deciduis intelligunt, nunc alios [c] ſequor, & cenſeo potius *groſſos* intelligi, qui (ſecundum D. Ambroſ.) ſoliti vento reſiſtere, & cum maturitate multum quoque dulcedinis adipiſci: & per hoſce ſignificari Apoſtolos, nec non illos pauculos alios, qui ad finem vſque fideles ex Synagogæ filiis perſtiterunt. *Vineæ florentes* odore ſerpentes fugant: nonne id Euangelici ſermonis proprium?

a *Ioa. 6. v. 67.*
b *Bed. Haym.*
Angel. Alcuin. Caſsiod. hic, & c *D. Hier. contr. Iouin.*
c *D. Amb. l. 7. in Luc. & Phil. Apon. & Hono. hic.*

SVRGE] hac iterata vocatione amoris ſui vehementiam prodit. [d] Ante monuerat, ſurgeret ad operandum, nunc etiam monet ſurgat ad docendum alios. quia perfecti Doctoris eſt *facere & docere*. Sic Honorius. aliter autem D. Epiphanius ſupra laudatus.

d *D. Bern. ſer. 61.*

COLVMBA MEA, &c.] propoſitis quæ tædium itineris apta leuare, nunc hoſpitij ſeu thalami ſecuritatem oſtendit, vt intelligat nihil cauſæ relictum, cur venire detrectet. Non enim hæc interpretanda, quaſi ſponſam ex foraminibus, & cauerna reſpicientem commendet, quod Rabbinis & Guidacerio quoque viſum, cur enim eam inde euocaret, vbi deſidens tantopere ipſi placebat? ſed accipienda, vt ſic proponat ſponſæ tutiſſimum refugij nidum, & ſimul celerem eius aduentum vrgeat, verecunde quoque & latenter ſubindicet, cur illam toties tam ardenter euocet. Igitur tam pauculis verbis illum puto hijs ſimilia complexum, Scis, quid velim, ô mea, quid optem? annus formoſiſſimus, & Tempe amœniſſima, & pomatia fertiliſſima nos in agros inuitant. Illic columbæ agreſtes, ſeu liuiæ nobis amoris fidi, & coniugalis exemplum ſunt futuræ. Vagantur & paſcuntur interdiu: ſed imminentibus vncunguibus, & rapacibus volucribus, vel nocturnis tenebris, celeri volatu, rupium rimas, & caua parietinarum ſubeūt: ita nos thalamus noſter recipiat laſſos pauidoſue, vbi curas æſtuſque animi ſuauibus alloquiis, & conſpectu mutuo leuemus. Sic abs te diligi & obſeruari volo, quemadmodum à compare columbus diligitur & obſeruatur.

Verſ. 14.

Igitur Eccleſiam *columbæ* comparans docet, qualem illa ſe CHRISTO ſponſo ſuo debeat exhibere. Quemadmodum ſole iam viciniore cœlum verna temperie ſerenatur: ſic Eccleſiam ſponſi propius accedentis viuifico ſpiritu calefactam, nitescere nouis virtutum luminibus debere, & eſſe non ſolum ſimilem columbæ oculorum luce, ſed colli varietate, & totius corporis pulchritudine. Columbo deſponſatam eſſe, qui ſimplicitatem & innocentiam diligit, vtpote vnus maxime ſimplex ſibique ſemper ſimillimus, qui

ſocium thalami fert nullum, qui zelotypus eſt præ amore, & coniugis fidem duris nonnunquam experimentis explorat: qui propterea nunc euocet in rus vt vrbium, & quæ in illis vigent terrenarum cupiditatum, omnes ſimul cogitationes abijciat & derelinquat. Simul tamen admonet, ne ſuis viribus temere confidat, vel ipſam ſeſe periculis paſſim obijciat. Gaudet ſponſus humilitate, pauonis ſuperbiam deteſtatur. Tuta eris (ait) ſi te receperis in petræ foramina. Si iuxta Apoſtolum, *petra eſt* CHRISTVS; [a] *foramina petræ* vulnera ſunt redemptoris, quæ quinque ſunt, quia fueramus quinque ſenſuum vulneribus ſauciati, & per has quinque plagas ſalutem ſumus adepti. In hæc ſubit alis veræ fidei & ſpei, quando ſalutis ſpem in Redemptoris paſſione conſtituit. illic *nidificat*, quando bonorum illic operum fructus coaceruat. ſic optime Pet. Damianus.[b]

a 1. Co. 10. v. 4.

b d. epiſt. 3. c. 2.

„ Sic Alanus *foramina* interpretatur, *cauernam* vero vulnus lateris. „ Cauerna (inquit) amplior ſolet eſſe foramine: vnde per *foramina* per- „ forationes manuum & pedum CHRISTI figurantur: per *cauernam* „ vero eiuſdem lateris apertio ſignificatur. CHRISTVS autem dici- „ tur *petra* propter firmitatem, *maceria* vero quia ex multis lapidibus, „ id eſt, fidelibus perficitur, quantum ad ſpirituale corpus, id eſt, Eccle- „ ſiam.]

„ Paullo aliter Caſſiodorus qui ait, In his *foraminibus* moratur Ec- „ cleſia, quia totam ſpem ſalutis ſuæ in paſſione ſui Redemptoris conſti- „ tuit. Ibi ab inſidiis malignorum ſpirituum, quaſi à raptu accipitris ſe- „ cura deliteſcit: ibi nidificat, id eſt, fœtus bonorum operum congerit. In „ *maceriæ cauerna* moratur, quia præſidio angelorum vndique circum- „ datur, & à tentationibus Diaboli cuſtoditur.]

c *Juſtus & Honorius.*

Verum alij non incommodius *maceriam* exponunt ſacram S.[c] hāc enim ſancti veteris & noui Teſtamenti ædificarunt, ſeque viuos lapides ſupra *petram* fundamenti collocarunt: & hæc eſt *maceria* ſeu murus optimus, cingens vineam Dei Zabaoth. In abſcondita ſeu *cauernā* huius maceriæ ſe recipit Eccleſia, quando conſolationem & eruditionem petit ex profundis abyſſis diuinæ ſapientiæ, quæ in hoc archiuo ſeu ærario fido, & tuto aſſeruatur: & in has cauernas non patet ingreſſus, niſi ſolis columbæ pullis. Quam inibi latere non diu ſinit ſponſus, ſed foras euocat, vt aſpectu & auditu liberiore fruatur faciei ac vocis eius. *Faciem* ſuam quaſi Deo oſtendit Eccleſia (dicit Caſſiodor.) cum „ proximis ad vtilitatem & profectum per virtutum opera, quantam „ intrinſecus habet pulchritudinem, demonſtrat. hoc eſt, quod Domi- „ nus ait in Euangelio, *videant opera veſtra bona, & glorificent patrem* „ *veſtrum qui in cœlis eſt.*[d] *In auribus* Domini *vox* Eccleſiæ *ſonat*, cum „ per prædicationem ex multorum conuerſione, delectatur Deus. *Fa-* „ *ciem tuam*, quam in baptiſmo tibi dedi, quando te ab omni peccato „ emundaui. *Auribus meis.* vt ex ſincera intentione dilectionis meæ „ procedas, vt non propter aliud prædices, niſi propter me.] *Sic ille.*

Caſſiodorus.

d *Matth. 5. v. 16.*

Conſentit ferè D. Gregorius Pont. cui *vox* eſt prædicatio: *facies* fides: iuxta alios *facies* eſt vitæ morúmque decor. *Vox ſuauis*, quia non eſt contentioſa, non ſuperba, non minax, vt fuerat vox Synagogæ crocitantis, *crucifige, crucifige:* non fracta, laſciua, luxurians, vt vox Gentilium luſciniarum meram vanitatem minurizantium: non obſtrepera & aſpera, vt ſunt voces drenſantium hæreticorum, qui Catholicis oloribus vt anſeres obſtrepunt: ſed *vox lenis*, grauis, modeſta turturum, quæ prædicationem ſuam ad omnium ſalutem ſuauiter inflectit & modulatur. Hanc vocem pollicetur ſe libenter auditurum, vt inſinuet eandem ſe promptè exauditurum, quandocunque ſancti Deo homines, ſiue viui, ſiue defuncti, & in cœlum recepti preces fundent. *Orationes ſanctorum* (ait Iuſtus Orgelitan.) *ſemper Domino acceptæ, gratiaq; eius præſentes* (hoc eſt, vtiles & efficaces) *quia de CHRISTI lumine acceperunt, vt in decore iuſtitiæ permanerent.*] *Iuſtus.*

Facies tva decora] Velata fuerat cum Moſe facies Synagogæ, poſtea quoque grauiſſimi piaculi necis Christi polutione fœdata: ſed poſtmodum precioſo eius ſanguine in baptiſmo abluta, multò formoſior fuit effecta, & omni abiecto velamine, candidam ſe ſplendentémque oculis ſponſi ſtitit & exhibuit. *Sic D. Hieron. ſuprà & Apon. hic.*

TROPOLOGIA.

§. 3.

Omnivm elegantiſſimè hunc locum de hieme tractauit D. Gregorius [a] Nyſſenus accommodans animæ hiemi & veri. Vnum enim malum tradit multis nominibus pro effectionum diſcrimine ſignificari. *hiemem* & *imbrem* vocari eandem tentationem. *hiemem* dici ad indicandam faciem malorum multiplicem. Hieme, quæ floruerant marceſcere: arborum venuſtatem quæ foliis à natura inſigniter ornatur, ramis defluere, terræque delapſam commiſceri: ſilere muſicarum auium concentum, fugere luſciniam, torpere hirundinem, & procul à nido ſuo turturem abire: cuncta mortis mœſtitiam imitari: emori herbas, perire germina, ramos nudatos foliis, adeóque conſimiles oſſibus quibus demptæ ſunt carnes, ſpectaculum fœdum exhibere, præ quod ſunt cùm eis adhuc foliorum, vel fructuum venuſtas adeſt. Hiberno tempore mare commotum funditùs intumeſcendo ſcopulos ac montes imitari, attollente ſe vndarum vertice in ſpeciem quandam arduam: & meditari quo pacto hoſtili more in terram irruat, ſuper litora ſemet effundens, & continuis fluctuum verberibus, quaſi machinis admotis eam concutiat. Sic ait *hiemem* animæ noſtræ quandam fuiſſe. Quia humana natura rerum initiò floruit, quam quidem diu hæſit in Paradiſo, & fontis illius aquam hauriẽdo pingueſcebat ac florebat: cùm foliorum denique loco, immortalitatis germen naturam illam ornabat. Verùm poſteaquam *hiems* inobedientiæ radicem ipſam

Verſu 11.

[a] *Serm. 5. Nyſſenus.*

aridam effecit, flos ille decuſſus eſt, & in terram reſolutus: homo pulchritudine immortalitatis nudatus: exſiccata virtutum herba, dilectione erga Deum ob ſcelerum incrementum extincta, atque hinc factum, vt varij animorum morbi ac perturbationes per *ventos* (*cupiditatum*) oppoſitos in nobis ſeſe attollerent; quę vitioſorum animi naufragiorum cauſæ ſunt. Vbi autem venit ille, qui *ver* in animis noſtris efficit, qui improbum illum ventum, excitantem mare, ac flatus cæteros, obiurgando compeſcit, & mari dicit: *ſile ac mutum eſto.* [a] tum ſcilicet omnia in trāquillitatem ventorum expertem commutantur, rurſúmque refloreſcere natura noſtra incipit, ac floribus ſuis eleganter ornari. Sunt autem *flores* illi vitæ virtutes, quæ nunc quidem florent, verùm ſuo tempore fructum ſuum exhibebunt.

a *Mar. 4. v. 39.*

Honorius. Honorius autem: *Hiems tranſiit*, cùm aſpera cōuerſatio commiſſæ plebis, in malitia indurata, calore diuini amoris ſoluta in *ver* ſanctæ conuerſationis tranſibit. *Imber recedit*, cùm tentatio perſequentium ceſſauit. Cùm enim prauos bonus à prauitate prohibet, mox perſecutionem ab eis ſuſtinet. *quia omnes qui volunt piè viuere in CHRISTO IESV perſecutionem patiuntur.* [b] *Imbre abeunte, flores apparent*, quia ceſſante perſecutione malorum, initia bonorum erumpunt.] cōtinentia, quæ (Nyſſeno teſte) ſplendidum ac flagrans lilium eſt; verecundia, quæ roſa eſt; humilitas quæ viola eſt; obedientia, quæ calthula eſt, charitas, quæ balſamum: ſed præ cunctis effloreſcit in animo CHRISTVS; flos ille de radice Ieſſæ, quod nobis *turturis vox* indicauit.

b *2 Tim. 3. 12.*

Caſſiodorus. Huius *putandi tempus* aduenit. *Putatio* vinearum (ait Caſſiodorus) ſanctorum ſignificat purgationem, quæ in CHRISTO & per CHRISTVM eſt, de qua ipſe apud Ioannem: *Ego ſum vitis, & vos palmites.* [c] *Honorius.* Hos palmites ſuos ipſa vitis putat (teſte Honorio) dum ſarmenta arida amputat, & rebelles ab Eccleſia reſecat. Vult etiam nos quotidie reſecare ſuperfluam foliorum, hoc eſt, cogitationum & verborum, *Philo.* luxuriem; Iam infructuoſi (dicit Philo) præcidendi ſunt rami, iam iam tollenda ſunt omnia ſcelera, & animæ ab omni peccatorum labe purgandæ iis omnibus, qui filij Dei, ſponſæ CHRISTI eſſe volunt. Tum clarè *vox turturis exauditur in terra noſtra*, quia Spiritus ſancti gementis in nobis internas inſpirationes audimus, & eis obedimus: & tunc quoque in Eccleſia pœnitentium conuerſorum, & peccata deflentium gemitus perſonant.

c *Ioan. 15. v. 5.*

Verſu 13. *Nyſſenus.* Tunc *FICVS profert groſſos.* ficulneæ ob caloris copiam vis ineſt magna attrahendi ab imò humoris, vt notat Nyſſenus: cúmque magnam in meatibus interioribus humoris copiam collegerit, incipit illam decoquere; quod facit defluxu quodam temporis, & ſucceſſiua variatione. Primo quæ prorſus terrea & nullius vſus ſunt, è ramis excernit, deciduos nempe & inutiles planè *groſſos*: Deinde profert præcoquum quid; & quia imperfectius eſt minori indigens de-

coctione, & non prorſus ab omni hu more inutili repurgatum, *groſ-ſum* appellant non deciduum, qui habet quandam fructus ipſius ſpeciem; ſed tamen non eſt adhuc perfectus ficulneæ fructus, planè repurgatus & excoctus: denique perfectum omninò fructum producit. huius *groſſi* ſunt, quaſi quoddam procemium ſeu promiſſio & ſignum. Hos iam ait ficum protuliſſe. [Nam *ver* eſt, quaſi in confinio duorum anni temporum, hiemis & æſtatis: & *groſſi* veris indicium, medij ſunt inter hiemales illos deciduos, ſiue arida illa decermina, & inter æſtiuos fructus perfectos. Sic animæ quoque noſtræ *ver*, eſt hæc vita præſens, quando ex hieme peccatorum emerſit, & florere virtutibus incœpit; tempeſtas hæc media eſt inter hiemem triſtitiæ, & æſtatem maturi fructus ſiue retributionis æternæ. Sic enim æſtatem ipſe Dominus diſcipulis ſuis interpretatur, dicens: *Videte ficulneam* "
& omnes arbores: cùm producunt iam ex ſe fructum, ſcitis quia propè "
eſt æſtas. Ita & vos cùm videritis hæc fieri, ſcitote quia propè eſt regnum "
Dei.][a] Et alibi dicit, *meſſem eſſe ſæculi conſummationem.*[b] *Groſſi* ergò hi nobis ſpem exhibent, fructus æſtate illa percipiendi. Natura humana hieme illa durante vim maximam praui humoris attraxerat. Sed qui curator eſt & agricola huius arboris (*arbor* homo eſt) ille primò putationem præmiſit, quando iuſſit hæc per confeſſionem & pœnitentiam recidi, & ſic quæ terrena & ſuperflua ſunt excreuit. Deinde per vitæ emendationem, fœlicitatis & præmij æterni quod ſperamus, characterem quendam & ſignum animæ impreſſit, quaſi ſpem & prægustum; quo futuram ficuum dulcedinem nobis tribuẽdam præcipiamus. Illæ ficus maturæ ſignificatæ fuêre Ieremiæ,[c] quando vidit duos calathos " ficis plenos, per *Calathum in quo ficus bonæ valde:* deciduæ verò per ficus, *malas nimis quæ comedi non poterant, eò quod eſſent malæ. Groſſi* verò de quibus hîc agitur, per *prima poma ficulneæ*, apud Oſee.[d]

a Luc. 21. v. 30.
b Mat. 13. v. 39.
c Ierem. 24. in prin.
d Oſee 9. v. 10.

VINEÆ quoque *florentes dant odorem*, eodem vere ſpirituali fotæ: cùm palmites ſpargunt odorem vitis, & reipſa ſe exhibent bonum CHRISTI odorem. Huius vitis vinum, quod cor exhilarat, ſapientiæ craterem aliquando implebit, & conuiuis propinabitur ad hauriendum ex eo totis viribus ſobriam ebrietatem; per quam homines ex rebus iſtis craſſis ad ſtatum quendam diuiniorem rapiuntur. nunc vitis illa tantùm floret, & manat ex ea quidam halitus ſuauis, fragrãs, & ſponſo acceptus, cum ſpiritu à quo continetur temperatus. De hoc *odore*, cur dicantur *ſuum dediſſe*, Sic Origen. *hom.* 4. Et non ſi- " ne cauſa puto quod non dixerit odorem, ſed *odorem ſuum*; vt oſten- " deret ineſſe vnicuique animæ vim poſſibilitatis, & arbitrij libertatem, qua poſſit agere omne quod bonum eſt, ſed quia hoc naturæ bonum præuaricationis occaſione * decerptum, vel ad ignominiam, vel ad laſciuiam fuerat influxum, vbi per gratiam reparatur, & per doctrinam verbi Dei reſtituitur; *odorem* reddit

Origenes.

* *Sane intellige pro debilitato: reliqua quoque ne quid inſit Pelagianũ diſcute: nam Origenes Pelagia preiuit..*

ſine dubio illum, quem primus conditor Deus indiderat, ſed peccati culpa ſubtraxerat.]

Verſu 14. *Gregorius.* SVRGE AMICA MEA,&c. hæc præclarè ſunt enarrata à D. Gregorio Papa, cuius verbis ſi quid meum insererem, pannum rudem
„ purpuræ intexerem: Quia CHRISTVS (inquit) vtroque modo exhorta-
„ tionis nos *trahit*, vt videlicet & præceptis nos admoneat, & exemplis
„ ſanctorum nos erigat, idcirco ſponſæ ſuæ priùs vt *ſurgeret* admonen-
„ do præcepit, & deinde exempla ſanctorum ad cognitionem adduxit,
„ & poſt exemplorum exhibitionem iterum ſe ad præcepti commoni-
„ tionem conuertit, dicens: *Surge amica*, &c. Surgit anima, cùm à pec-
„ cati perpetratione ſe erigit: *venit*, cum per bona opera deſiderij ſancti
„ paſſibus ad cœleſtia tendit. Sancta etenim mens, cùm præteritæ vitæ
„ turpitudines conſpicit, cùm peccata ſua enumerat quæ fecit: mox ſe-
„ cum in conſcientia erubeſcit, & quæcumque in mundo dilexerat, ad
„ odium ſibi transferens fletibus ſe punit, & ipſa pœnitentia facta robu-
„ ſtior, ab omni inquinatione etiam cogitationis exilit, & ab omni tor-
„ pore negligentiæ ſe excutit: vt iam in infimis cogitationibus nō iaceat,
„ ſed ad appetenda inuiſibilia per ſancta deſideria ſe extendat. Hæc ita-
„ que mens *ſurgit & venit*, quia & à torporis infirmitate per compun-
„ ctionem ſe erigit, & in ſanctis ſtudiis ſe exercens, ad æterna pedibus
„ amoris currit.]

Honorius. Honorius autem, vult *reſurgere*, cùm hæreticis reſiſtit, *amicam Dei* effici, cum inimicos Dei perſequitur: *ſpecioſam* cùm errantes ad ſpeciem Dei reducit: *venire*, cùm negligentes ad nuptias agni venire facit. *columbam eſſe*, quæ alienos quoque pullos nutrit, cùm filios perditionis, filios gehennæ, filios iræ, facit filios regni, & filios Dei.

Reſtat aliquis ſcrupulus, cur inani repetitione toties eam *ſurgere & venire* iubeat, toties *formoſam*, toties *columbam* appellet? dubium mouet, &, in tropologia magnificè mentem attollens, hoc loco Nyſſenus ſoluit, quod ſciam primus. Obſeruat maximam eſſe differētiam
Nyſſenus. „ inter naturam illam Dei infinitam, & noſtram. Beata illa (inquit) &
„ æterna, omnémque mentem exſuperans natura, res vniuerſas in ſeſe
„ complexa limite nullo continetur] quodcunque de ea comprehendere mente poſſumus bonum, immenſum & infinitum eſt. Nam vbi malo non eſt locus, ibi neceſſe eſt boni nullum eſſe terminum. Noſtra verò natura finita eſt, & ſuis terminis circumſcripta. Item noſtra hæc mutabilis eſt propter mali admiſtionem, & bona maláque inuicem ſuccedunt, fitque terminus boni ſubſequens vitium, & vitij terminus virtus ſuccedens. At verò natura illa Dei ſimplex, pura, vniformis, mutationi alternæ non ſubiecta, ſemper eodem manet adfecta modo: nihil ei perfectionis vel accedit, vel decedit. Cùm hæc ergo animam hominis ad bonitatis & præſtantiæ ſuæ participationem attrahit, ſemper illam ſuperat, quantumuis illi de ſuo largiatur, & ſemper eſt quo

ſponſa

ſponſa dictans propiùs adducatur. Vides illam hic propiùs propiuſque accedere? *Per cancellos* primùm *& feneſtras* lucis ſuæ radios immiſerat,& ſimul eam *ſurgere* iuſſerat,& ad lucem *properare*,ac *formoſam* fieri ad columbæ ſpeciem radiis ſolaribus illuſtratæ. Deinde poſtquam bonorum illorum participem fecerat, quantum eius fieri poterat: nunc hoc loco de integro eam,quaſi nondum bonis frui cœpiſſet, ad fruitionem ſupernæ illius pulchritudinis attrahit. Vult enim pro ratione profectus ſemper in ea creſcere cupiditatem illius boni, quod vlterius contemplatur: adeò vt quantumuis longè progreſſa ſit,& altè aſcenderit, tamen quia prorſus incõprehenſibilia ſunt illa bona, ſemper ſeſe exiſtimet,cum Dauide tum demùm progredi & ſubire incipere. Propterea rurſus ad excitatam ait, *Surge*,& ad eam quæ venerat, *veni*. Nec enim ille qui hoc modo ſurgit, vnquam ſurgere deſinet, neque vnquam à currente ad Dominum infinita illa ſpacia interiacentia tranſmittentur. Semper itaque nobis ſurgendum, ſemper ſine quiete currendum. Quoties autem vel illud *Surge*, vel alterum, *veni*, ſponſus profert, toties nouas vires aſcendendi ad potiora, ſe ſimul largiri ſignificat. Quoties, *formoſa* illud repetit, toties hortatur vt ex formoſa formoſior fiat, ſemper enim *de gloria in gloriam* poteſt transformari, quia propiùs ſemper ad immẽſam illam gloriam poteſt accedere. Sic etiam eam quæ iam *columba* nomen merebatur, iterum hortatur, vt magis ac magis columbæ aſſimiletur.

Addit idem Nyſſenus conſiderandum, dici, non tantùm *veni*, ſed *veni ſponte tua*. Vnde apparet illum aliter legiſſe, quam LXX. verterint,& Orig. Philo,& alij legerint. Sanè, hoc etſi non legi, ſubaudiri ſaltem debuit: vt anima ſe monitam intelligat, deinceps nõ expectandum ſibi dum alliciatur, ſed cupiditate propria duce, ad Deum, & ad præſtantiora contendendum. Nam vera virtus nullum imperium expectat, ſpontanea eſt,& nullius coactionis indiga.

Talis anima benè dicitur *in foraminibus petræ, & in cauerna maceriæ* degere, teſte D.Gregorio Magno, quia dum in crucis recordatione patientiam CHRISTI imitatur, dum ipſa vulnera propter exemplum in memoriam reducit, quaſi columba in foraminibus, ſic ſimplex anima in vulneribus, nutrimentum quo cõualeſcat, inuenit. Honorius paullò aliter. Sed longè aliter Nyſſenus, cuius expoſitio ingenioſiſſima noſtræ verſioni non conuenit, ſed interpretationi LXX. Vt & Origenis, qui omnium optimè oſtendit CHRISTVM Dominum hanc *petram* eſſe ex variis S.S. locis. *Gregorius.*

Poſſet etiam per *cauernam* hanc ſacra Scriptura intelligi, vt monent D.Gregorius,& Honorius,& confirmat Nyſſenus, qui eleganter accommodat veteri & Euãgelicæ legi, vtriuſque ſimilitudinem atque viciniam luculenter oſtendens. In hac ergo cuſtodia cùm anima conſiſtit; meritò audit à ſponſo, *oſtende mihi faciem tuam, &c.* teſte D.Gregorio, *facies* hæc eſt fides, qua à Deo cognoſcimur: *vox* eſt prædicatio. *Hom. 4.* *Gregorius.*

,, *faciem* hanc iubetur oſtendere, & *vocem* attollere. quia quicunque ſe ,, fidem dicit habere (verba ſunt Magni illius) neceſſe eſt vt in bonis ,, operibus ſe exerceat, vt in operibus exterioribus fides interior inno- ,, teſcat. Sed & opera neceſſe eſt, vt *vox* prædicationis ſequatur. quia ,, quicunque in ſanctis operibus perfectè ſe dilatat, conſequens eſt vt ad ,, eadem facienda proximos quoſque exhortetur. Tunc *vox dulcis* futu- ,, ra & *facies decora*; quoniam opera prædicatio ſequitur, & prædicatio- ,, nem rurſus bona opera comitantur.]

Honorius. Honorius autem; *Faciem ſuam oſtendit*, dum per bonum, quod ,, agit, Dei retributionem intendit. quem conſcientia accuſat, abſcon- ,, dit faciem & loqui verecundatur. Ille *faciem oſtendit*, qui opere com- ,, plet, quod verbo docet. *vox* eius in aure Dei *ſonat*, quando viuit vt ,, prædicat.]

---

§.4. MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

Verſu 11. CHRISTVS matrem præcedenti verſu ad gloriam regni cœleſtis inuitauit, durat hæc vocatio, & rationes redduntur.

Ex Ruperto. IAM ENIM HIEMS TRANSIIT, &c. Ex ipſa (dicit) qualitate temporis auſpicium cape magnæ felicitatis. *tranſiit hiems* peccati, *abiit imber* iræ cœleſtis. Hiems illa venerat, eò quod Eua fugiens abſconderat ſe à facie Dei, & imber ille genus humanum omne verberarat, quia peccârat. quomodo verberat? procella diuinæ ſententiæ: ,, *Multiplicabo erumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios.* [a] Et, ,, *Maledicta terra in opere tuo, puluis es & in puluerem reuerteris.* Tu quidem immunis ab hac maledictione fuiſti: ſed tamen te multa mecum pati decuit.

a Gen.3.v.16

Ex Honorio. Sed iam *hiems* tua quoque *tranſiit*, finitæ ſunt mei cauſſa, tot ſuſceptæ anguſtiæ; *imber quoque tribulationum abiit*, omnis dolor animi tui ex paſſione & morte mea receſſit. Eadem quoque chariſſimis filiis noſtris diſcipulis accidêre. *tranſiit hiems* timoris, quo Principis

Ex Guilhelmo. Apoſtolorum animus conglaciatus, cùm ad vocem ancillæ perterritus, vt mortem euaderet, vitam negauit. hanc hiemem timoris ex animis diſcipulorum, in igne veniens ſpiritus fugauit amoris. *Imber abiit & receſſit.* vtrumque dicitur, vt cœli ſerenitas plenè reddita deſignetur. cœli ſerenitas eſt omnipotentis Dei cunctis optabilis bonitas. vnde ſcriptum eſt, *ſub pedibus eius quaſi opus la-* ,, *pidis Saphirini & quaſi cœlum, cùm ſerenum.* [b] Hæc bonitas prædicatione Apoſtolorum iam cœperat innoteſcere, & ideo quoque *flores* varij *apparere* cœperant, cùm in tota Eccleſia, tum in anima Deiparæ ſpem certam & propinquam proximæ gloriæ, & coronationis

b Exo 24.v 20.

Verſ. 12.

fructum illi pollicentes. *flos* enim quaſi promiſſio eſt, merces ipſe fructus. Addit *in terra noſtra*, in terra illa mea, quæ me florem peperit tua tamen, & ideò *noſtra*, quia omnia mea tua ſunt, & omnia tua mea. Hæc terra eſt (ait Hailgrinus) ager ille, qui nondum floruerat, & tamen eius florum fragrantiam Iſaac in filio odorabatur. [a] Hæc terra eſt. B. Virgo, quæ illum fructum ſublimem produxit, de quo dixit Eſaias: *Et fructus terræ ſublimis.* [b] huius terræ *flores* ſunt, decor videlicet & odor gratiarum, virtutum & operum. *Veni* ergo, quia tempus eſt metendi, quod ſeminaſti pro ſemente meritorum, accipe manipulos præmiorum.] Iuxta eos, qui *tempus putationis*, interpretantur tempus meſſis ac vindemiæ.[c] *Ex Hailgrino.* *a Ge.27.v.27.* *b Eſa. 4.v.2.* *c Honor. in ſigillo Hailgrin. hic.*

Sed quia *putationem* propriè accepimus, poſſumus vel cum Ruperto interpretari, de reſectis Apoſtolica falce ſuperfluis legis obſeruationibus, quando primum illud Eccleſiæ concilium in B. Iacobi ſententiam iuit, & ſanciuit: *Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria, vt abſtineatis, &c.* [d] quantum tum foliorum vitis illius ſuperfluitatem reſecarunt? Vel cum Guilhelmo, de tempore acceptabili, & diebus ſalutis, quo manu Apoſtolicæ ſapientiæ errores & vitia reſecentur, & purgetur *omnis palmes ferens fructum, vt fructum plus adferat.* [e] tempus non tantùm plantationis & rigationis, ſed *putationis.* Nam [f] *oportet & hæreſes eſſe, & neceſſe eſt vt veniant ſcandala*, quæ cultro Apoſtolico præcidantur. Quid prodeſt plantatio & rigatio, ſi ſurculis luxuriantibus arbor ſilueſcere permittatur? Ergo cùm fuerit quis plantatus ad fidem, rigatus ad mores, plantatus ad initium bonæ conuerſationis, rigatus ad profectum: *tempus* adhuc eſt *putationis* propter ſiluam quotidianorum exceſſuum. Vnde homo Apoſtolicæ ſanctitatis: *In multis, inquit, offendimus omnes.* [g] Ille verò, qui recubuerat ſuper pectus IESV, *ſi dixerimus*, ait, *quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.*[h] *Rupertus.* *d Act.15.v.28.* *Guilhelmus.* *e Ioan.15.2.* *f 1.Cor.11.19.* *Matt.18.7.* *g Iacob 3.v.2.* *h Io.1.c.v.8.*

Sed videor aliquem audire quærentem, & turturis vocem præuenientem, Quid opus habuit putatione MARIA, quæ ab omni labe peccati immunis fuit; Duplicem conſidero *putationem*, vnam à culpa, alteram à pœna. Culpam MARIA toto vitæ decurſu nullam contraxit, expers originalis & actualis peccati omninò fuit: huius putationis tempus nunquam illi venit: ſed vitæ humanæ miſerias omnes (vulgò *pœnalitates* appellant) non minùs, quàm filius, ſubiuit & pertulit, non quaſi peccati vllius pœnam, ſed vt humani generis quandam poſt primorum parentum lapſum hæreditatem, & velut arcam ſerendi cum lachrymis, quod poſtea cum gaudio meteret mercedis: nam & corpus eius fami, ſiti, frigori, feruori, dolori & corruptioni, mortíque, & anima obliuioni, mœrori, errori ac ſimilibus imperfectionibus naturæ vitio obnoxia fuerat: poſt mortem verò, tempus erat vt *arca* hæc *Dei ſurgens in requiem*, his omnibus imperfe-

ctionum foliis atque pampinis liberaretur: vt reſecarentur hæ miſeriæ, & incorruptibilitas, ſubtilitas, agilitas, claritas corpori, animæ quoque & corpori, æterna lætitia, beatitudo & gloria tribuerentur. Superflua hæc erāt, quia merendi tempus effluxerat. quid opus pugna poſt triumphum? Hoc ergo *putationis tempus* aduenerat. Videte nunc cætera.

Sequitur: *vox turturis audita eſt, &c.* non vna ſolum, nam & auditus eſt gemitus peccatorum, quando prædicantibus Apoſtolis corde compuncti, cœperunt ſinguli dicere ad Petrum & alios Apo-
" ſtolos: *Quid faciemus viri fratres? Petrus autem ad illos, pœniten-*
a Act.2.v.34. " *tiam, inquit, agite, &c.* [a] Et audita etiam eſt profeſſio cœlibatus,
" nam turtur auis vniuira, viduitatis caſtæ typus eſt. olim lex *maledi-*
" *ctum* pronunciarat, *qui non faceret ſemen in Iſrael.* ſic vox *turturis*
" in Iſraële non erat audita, ſed *vox columbæ* tantùm prolificationi deditæ; donec *turtur* noſtra, verè vidua; quia vnum tantum nouit con-
עלמה iugium: ſed vidua incorrupta, virgo vidua, vidua ſed HALMA; nupta, ſed nulli cognita, niſi Spiritui ſancto; prima ſuſtulit ſignum cœlibatus ſimul & caſtitatis. audita eſt vox eius, quando cecinit, [b]
b Luc.1.v.34. " *Quoniam virum non cognoſco.* tum etiam prima ſignificauit, ſe voto virginitatis ſponte damnatam. tum iter præiuit illis filio dilectis Eu-
c Mat.19.v.12. nuchis, [c] *qui ſe caſtrauerunt propter regnum Dei.* hoc illa verbum cœperat, antequam diceretur. Et hunc hymnum canentem, & virginita-
Iudic 11.38. tem nō lugentem cum filia Iephte, ſed cum Angelis de virginitate læ-
Pſal.44.v.15. " tantem innumeræ poſtmodum turbæ ſunt ſecutæ, & *adductæ fuere Regi virgines poſt eam.*

Verſu 13. Idem. Sic FICVS PROTVLIT GROSSOS SVOS. Notat Guilhelmus genera groſſorum duo reperiri: Per *fructus* ait opera intellige, vt ibi; *Ex fructibus eorum cognoſcetis eos.* Et ſunt quidem inſignes ad opera, verumtamen operum pietatem nulla vultus hilaritate, aut verbi ſuauitate præueniunt. hi nimirum in paradiſo Domini *ficus*
" ſunt, & facturi fructus optimos non præmittunt flores, ſed *groſſos.*
" In ipſis tamen *groſſis* non minor ſpes fructus eſt, quàm in *floribus,*
" apud prudentem conſideratorem. non enim omnes prudenter atten-
" dunt, ſed vbi *flores* non conſiderant, nec fructus ſperant. Porrò ſunt
" alij, qui ſpem fructus præmittunt in floribus, & ante pietatem ope-
" rum, quædam oblectamenta ſuauitatis emittunt. de huiuſmodi ſub-
" iungitur *vineæ florentes dederunt odorem.*] vellem hæc Deiparæ ac-
" commodaſſet, feciſſet quàm ego fœliciùs: ſed quia prætermiſit, ego
" nitar facere.

Opera Deiparæ quædam planè intrinſeca fuiſſe, notum eſt vel ex eo, quod legimus; *MARIA autem conſeruabat omnia verba hæc, con-*
d Luc.2.v.19. " *ferens ea in corde ſuo.* [d] hæc fructificarunt in corde eius, & non flores, ſed *groſſos* præmiſerunt. Alia porrò externa eius veræ charitatis & fidei viuæ opera, ſpondebantur etiam ſuauitate *florum.* nec enim

putandum, comitatem aut verborum dulcedinem atque vtilitatem eius ſermoni defuiſſe. Sic & *groſſos* protulit *ficulnea* lectiſſima, in qua ſimul tamen fructum ſemper agricola inuenit, [a] & ideo illi benedixit, quæ dulcedinem ſuam nunquam deſeruit. [b] Dedit odorem vitalem *vinea* electa *plantata in cornu olei*, [c] quæ vitæ vitem peperit, vinea quæ *nunquam deſeruit vinum ſuum quod lætificat Deum & homines.* [d] *ficus* quæ protulit *maſſam ficorum*, [e] qua vulnera incurabilia ſanantur. *Vinea* quæ nunquam *confuſa eſt, ficus*, quæ nunquam *elanguit.* [f] *Dedit odorem ſuum*, quia fides eius annunciata eſt per vniuerſum mundum. Huic de mundo tranſlatæ in cœlum ſponſus ait;

a *Mat.* 11. v. 21. b *Jud.* 9. v. 11. c *Eſa.* 5. v. 2. d *Jud.* 9. v. 13. e *Eſa.* 38. v. 21. f *Joel.* 1. v. 12.

SVRGE AMICA MEA, &c. Perfectiſſima inter puras creaturas Dei mater fuit, ſed perfectio tamen eius finita: quare poterat ſemper propius & propius (*vt ex Nyſſeno notatum.* §. 3.) ad ſponſum accedere; nec otioſa videri debet hæc iterata vocatio. *Age*, quod agis, cōtemplare quod contemplaris. *Surge* de ſolo in cœlum, & *Veni* de tumulo mortis ad cumulum fœlicitatis. *Surge* de corruptibilitate ad incorruptionem. *Veni*, de militia ad triumphum. Olim ad te *veni* incarnandus ad te, nunc *veni* ad me glorificanda abs me. Blandiendo ſuſcitat, ſuſcitando blanditur. *Amica mea*, cui tam carus ego, & quæ tam ardenter me amas. *Specioſa mea*, quæ tam grata mihi, & à me tantopere amaris. *Veni* ad filium quem ſic diligis, vt non eſſe cum eo ſit tibi ſupplicium, à quo ſic diligeris, vt ſine te apud patrem diutius eſſe beatus nolit. *Columba mea*, quæ delegiſti tibi locum refugij, *in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ.* Quæ hæc *petra*, quæ *cauerna maceriæ*? nihil neceſſe repetere, quæ ex Patribus aliis copioſe iam propoſita. §. 3. & 2. in vulnerum namque filij, ſi qua vnquam anima vel Eccleſia, & in ſacræ Scripturæ contemplatione præ cunctis Deipara ſedulo verſata, conſtanter meditando requieuit. *Verſu* 14.

Adſcribam nouam, & cognitione dignam Guilhelmi explicationem, qui legit, *cauernis*, ſenſu eodem. nam eſt enallage numeri. Vult etiam ſubaudiri, *ſecure habitans*, & ob hoc circumuolitantem non timens accipitrem. his poſitis, in hunc modum interpretatur, *Petra* CHRISTVS, nimirum illa *quæ de monte ſine manibus abſciſſa, & factus eſt mons magnus, & repleuit vniuerſam terram*, [g] & omnis terra nō poteſt implere eam. Abundat enim foraminibus, quibus omnes intrare volentes, ſuſcipit, continet & continendo implet: porro ipſa non impletur, quia ſi *omnes terrigenæ & filij hominum, ſimul in vnum diues & pauper* vellent intrare, non deeſſent foramina quibus reciperentur, imo & ſuperabundarent. Vnde Apoſtolus CHRISTVM *pro omnibus mortuum* [h] aſſerit: non quod omnes per mortem eius ſaluentur, ſed quia in morte eius ſaluationi omnium ſufficiens precium. Itaque magnitudine & ſufficiētia precij, quod ſoluit CHRISTVS pro omnibus mortuus eſt: & hac magnitudine, & ſufficientia petra illa repleuit omnem terram, non quod omnis terra intret in eam, ſed illi tantum *qui*

Guilhelmus. g *Dan.* 2. 45. h. 2. *Cor.* 5. 14.

a Apo 14.v.3 „ *empti ſunt de terra.*[a] Vnde cantat Dauid, *Miſericordia Domini plena*
b Pſ.32.v.5. „ *eſt terra.* [b] ipſa tamen petra non eſt plena, nec implebitur etiam
c Ro.1 .v.25. „ *cum plenitudo gentium* [c] *intrauerit* in eam, & poſt plenitudinem
„ gentium *omnis Iſrael.* Vnde Pſalmiſtæ parum fuit dicere, *apud Do-*
„ *minum miſericordia*, niſi adderet, *copioſa apud eum redemptio*, [d] &
d Pſ.129.v.7. „ alibi: *Suauis*, inquit, *Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper*
e Pſ.144.v.9. „ *omnia opera eius.* [e] Omnes ad ſe vocat hæc *petra*, & omnes ad ſe ve-
„ nientes recipit, *in foraminibus ſuis*, hoc eſt, in miſericordia & miſe-
„ rationibus. vnde ait; *Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, &*
f Joa 6.v 37. „ *quod venerit ad me non eiiciam foras.* [f] Anguſta quidem videntur eſſe
g Luc.13.v. 24. „ foramina cum intratur per eam, vnde ipſa petra venientibus ad ſe di-
„ cit, *Contendite intrare per anguſtam portam*, [g] ſed eadem interius
patulis diffuſa ſunt ſpatiis, & non tantum ſecure, ſed & ſuauiter, qua-
ſi in thalamis, habitatur in iis. Ideo foraminum anguſtiis exterritos ſic
h Matth 11. v.28. „ alloquitur, *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego*
„ *reficiam vos.* [h] Ingerite & irrumpite fortiter per anguſtias credendo
& amando, quo violentiores, hoc mihi gratiores futuri, quo penitius
penetraueritis fide & dilectione, hoc ampliora cubilia, hoc ſuauio-
„ rem requiem inuenturi. *Ingredere in petram*, Propheta clamat, qua-
i Eſa.2.v.10. „ re? *vt ibi abſcondaris à facie timoris Domini, & à gloria maieſtatis*[i]
„ *eius.* Non poteſt tibi tuta eſſe manſio *à facie timoris Dei*, niſi in hac
„ petra. Intranti videntur foramina, ſed intus ſunt cubilia. Nonne le-
„ giſti, *Vade populus intra in cubilia tua. abſcondere modicum ad mo-*
„ *mentum, donec pertranſeat indignatio, ecce enim Dominus egreditur de*
k Eſa. 2.v. 20. „ *loco ſuo, vt viſitet iniquitatem?* [k] Quid tutum extra petram, cum *ad-*
1 Petr.5. 9. „ *uerſarius noſter Diabolus circumeat aſſidue tanquam leo rugiens, quæ-*
„ *rens quem deuoret?* Vnicum *petra eſt refugiũ herinaceis. Paſſer quoque*
„ *in petra inuenit ſibi domum.*

Columbæ vt accipitrem effugiant, in petræ foramina ſe recipiunt, & ibi nidulantur. Inter has columbas ſpirituales MARIA, eſt *columba* columbarum: illi quam cæteris, altior profundiorque nidus, ſeu cubile fuit in *petra*, quam ipſa peperit, quæ de ipſa fuit *ſine hominis manu abſciſſa.*

Sed quæ *maceria*? Vineæ Domini Zabaoth ex lapidum congerie munimentum. *Vinea* hæc ſunt electi, eorum *maceria* ſunt cuſtodes
l Heb.1.v.14. „ Angeli, de quibus Apoſtolus,[l] *Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in*
„ *miniſterium miſſi, propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis.* Verum iſta *maceria* continua non eſt, ſed multis interrupta locis, habet, propter angelicas ruinas, multiplicem *cauernam*. Multi enim apoſtatæ angeli fuere, gradu ſuo propter ſuperbiam, deiecti, & ſtatione deturbati, à viuis illis lapidibus maceriæ ſeparati, huius vineæ deterrimi hoſtes, inuidia carpi, & ira furere cœperunt. Ne ergo per cauernas quas ſua diſceſſione fecerunt, intrent in vineam, & diſſipent eam, quoſdam ex ipſa vinea ſolet Dominus eligere, & merito vberioris gratiæ in ipſis

cauernis, loco apoſtatarum, contra ipſos apoſtatas, quaſi in ſtatione locare: & ſic ex Angelis ſimul & iuſtis hominibus hæc maceria quotidie conſtruitur, & reparatur. Sunt quidam in Eccleſia infirmiores neque verbo, neque exemplo, nec precum piarum præſidio ſatis idonei aliis prodeſſe: hi profectò ſi ſapiunt intra vineam ſe continent, tuti *maceria*, qua vinea munitur: cauent prodire in *cauernas*, & hoſtibus opponere, ſeſe, ne impares, vt de Troilo dicitur, & adhuc pueri, cum Achille veterano congrediantur. Alij, ſed rari, licet admodum fortes, ſapientes, & contra ſpiritales nequitias exercitati, in *cauernis* maceriæ hoſtibus oppoſiti, de ſe ipſis tamen humiliter ſentientes, *ne forte ambulent in magnis & mirabilibus ſupra ſe*, plerumque latere intra vineam malunt, & fratribus ſuis præfici formidant, ſtudio tantum orationis ſe vineæ hoſtibus opponentes. Denique alij adhuc rariores, cum Aioth ambidextri, non oratione tantum, ſed & opere ſcribendo, diſputando, docendo, concionando pro vinea in *maceria* excubant *cauernis*.

Nullus vnquam mortalium tot virtutibus inſignis, tam diues meritis fuit, quam pia mater Saluatoris. Ipſa *in foraminibus petræ* habitauit propter ſe, ipſa *in cauerna maceriæ* habitauit propter alios, viuens pia mater non tantum ſibi, ſed & aliis, & prouidens *bona, non tantum coram Deo, ſed & coram hominibus*. Ipſa quoque ſuarum prærogatiua virtutum, & vbertate meritorum, nunc in cœlum tranſlata, non vnam modo *cauernam maceriæ* implet, & tuetur, ſed, vt Imperatores ſolent, caſtrorum Dei curam gerit, ipſa militiam illam cœleſtem ducit, & cunctis maceriæ cuſtodibus præeſt, nam ſe cunctis Eccleſiæ hoſtibus ſemper oppoſuit, & de cunctis hæreſibus hactenus triumphauit. Quid mirum ſi in his *petræ foraminibus*, in his, *maceriæ cauernis* conſiſtentem, ſponſus amet videre, amet audire?

Ostende (clamat) mihi faciem tvam. exhibe mihi apud patrem præſentiam tuam, vt vbi ſum ego, & tu ſis mecum.

Sonet ibi vox tva *in auribus meis*. nolo clames ad me de terra, ſicut *ſanguis Abel*: ſed aſſumpta & *adſtans à dextris meis*, familiarius, quam Abel mecum loquens, nullius petitionis repulſam patiaris.

Vox enim tva dvlcis et facies tva decora. delectat me vox tua, quia dulcior voce Abelis, veniam poſtulans, & nunquam raucescens, nunquam deſinens vel tacens, vt Abrahami, intercedere pro miſeris. delectat me *facies*, quia *decora*, maculam aut rugam non habens, & ideo digna & grata diuinæ oculis Maieſtatis. *Gen.18.v.33.*

ANAGOGE.

§. 5.

Origen. s. " ORIGENES homilia quarta, Poſſumus (ait) intelligere & " alio adhuc modo, vt dicamus, veluti prophetiam quandam vi- " deri ad Eccleſiam (*adde, vel quamuis fidelem animam*) factam, per " quam vocetur ad repromiſſiones futuras, vt quaſi poſt conſum- " mationem ſæculi, cum tempus reſurrectionis aduenerit, dicatur ei, " *Exurge*. Et quia ſermo hic ſtatim opus reſurrectionis deſignat, tan- " quam ex reſurrectione clarior & ſplēdidior effecta, inuitatur ad regnū, " & dicitur ei, *Veni proxima*, &c. *Hiemem* ſine dubio huius præſentis " vitæ procellas & turbines nominans, quibus humana vita tētationum " procellis agitatur.] *Tranſiit hiems* iſta cum pluuiis ſuis, quando quis ad terminum moriendo peruenit. Addit Origenes, *imbres* hos *abiiſſe* ſibi (ſecutus LXX.) quia ſibi vnuſquiſque egit in hac vita omne quod egit. *Flores* hos vult eſſe principium repromiſſionum futurarum.

Gregorius. " Sed clarius hoc D. Gregorius Magnus; *Flores* (ait) *apparuiſſe in* " *terra* dicuntur, quia ſanctæ animæ cum à corporibus recedunt, in cœ- " lo recipiuntur. Et quia in hac vita, quantumuis hiems fuerit non tor- " puerunt, mox vt receſſerunt in terra viuentium floruerunt.

Origenes. Gregorius. " *Tempus putationis*, exponit Origenes, *ſecurim ad radicem arboris* " *poſitam* in conſummationem ſæculi, *vt excidat omnem arborem non* " *facientem fructum bonum*: & Gregorius, quo amplior, inquit, electo- " rum numerus in cœlo congregatur, eo celerius reprobi ab Eccleſia, " tanquam ſarmenta inutilia amputantur, vt mundus citius finiatur. *Vocem turturis* idem vult eſſe vocē Eccleſiæ, quæ in terra ſponſi, hoc eſt, in vita beata, dicatur *audita*, quia dum pro deſiderio ſuo ſancta Eccleſia deprecatur, à CHRISTO in cœlo clementiſſime exauditur. Origenes videtur referre ad vocem illam ſuauem, *Venite benedicti in regnum Patris*, &c.

Origenes. " *Per ficulnea groſſos*, Gregorius martyres, per *vinea flores* recens " baptizatos intelligit: aptius ad Anagogen Origenes, *Ficulnea* quę ger- " men ſuum producit, toties congregationis iuſtorum fructus habea- " tur: iſtæ vero ſanctæ & beatæ angelicæ virtutes, quibus electi quique " & beati ex reſurrectione ſociabuntur, qui *erūt ſicut Angeli Dei*, ipſæ " ſunt *vites florentes*, quæ *odorem ſuum* cuique animæ, & gratiam quam " à conditore ſuſcepit prius, & nunc iterum perditam, recuperauit, im- " pertiunt, ſuauitatémque cœleſtis odoris, fœtorem tandem abiectæ ab " eis mortalitatis corruptioniſque depellunt.]

Honorius. " Breuius autem hęc & ſequentia Honorius, cui anima beata *ſurgit*, " quando ad gaudia properat, vbi, *amica* ſecreta cœleſtia videt, vbi, *co-* " *lumba* dicitur, quia ſeptiformi ſpiritu plena, *formoſa*, quia ſine macula, " & ruga. Ibi *hiems* totius aduerſitatis *tranſit*, *imber*, torpor, & ſegni-

ties

ties præſentis vitæ receſſit, quia cum de corpore corruptionis educitur, ad contemplandum Deum in ſubſtantia ſua perducitur: neque iam illi verborum guttæ ſunt neceſſariæ, vt pluuia prædicationis debeat perfundi, quia quod hic minus audire potuit, illic amplius videbit, nec tentatio neceſſaria, quia non amplius debet probari. Tunc *flores*, ait, *apparere in terra*, quando prægustum quendam fœlicitatis, etiam antequam egrediatur corpore, percipit, nempe fructum, quem eſt perceptura, iam ſubodorans. *Tempus putationis*, refert ad vitium, quo amputato, morte & pœna ſit caritura. *Vocē turturis* vult eſſe ipſius CHRISTI: *faciem* quoque vocem eiuſdem illam, quam anima audire expetit.

Sed quia malo hæc de ipſa ſponſa dici, *vocem turturis* ſponſæ interpretor, quando quaſi gemens pro aliis adhuc in terra degentibus intercedit, *foramina petræ*, miſerationes Domini infinitas, in quarū latitudinē, altitudinē, longitudinē, profunditatē anima à ſponſo introducitur, *cauernas maceriæ*, ſedes Angelorū Apoſtatarum, in quas animæ recipiuntur. In his foraminibus degentis ſponſæ *facies*, quando Deum facie ad faciem videt, eſt, *decora*, decorem de diuinitatis ſpeculo trahens, in his *cauernis* degentis ſponſæ *vox*, quando pro viatoribus beatæ illæ animæ intercedunt, eſt Deo ſupra mel & fauum dulcis.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea noſtra floruit.	*Capite nobis vulpes puſillas extirminantes vineas: & vinea noſtra florentes.* Verſ. 15.

LITTERA.

§. I.

DISPVTANT nonnulli, ſponſone, an ſponſæ hæc verba tribuenda? ſunt ſponſi, ſed à ſponſa, vt in ſomnis audita referuntur. Oſtendit autem his verbis ſponſus, ſollicitudinem ſuam erga vineam. Hortatur ſodales, vt interea dum ſpōſa dormit, prius quam in agrum prodeat, noxias haſce beſtiolas capiant, quando adhuc paucæ ſunt & viribus infirmæ. Verno tempore generationi dant operam: quare ſi tunc negligas, augetur multitudo, & adultæ iam difficilius comprehenduntur. Vetus enim adag. *veteranam vulpem laqueo non capi*. Vulpium odium, & damna quæ dant vineis, etiam inter Paſtoritia Theocriti[a] celebrantur. a Edyll. 5.

VVLPES PARVVLAS] Hebraice eſt, *vulpes, vulpes paruulas*: quod cur docti viri Genebrardus & Guidacerius aſyntheton dicerent, non fuit: & repugnant illis, noſter, & LXX. & Chaldæus, qui de ſolo

Amalech accepit. Eſt idiotiſmus, quo geminata vox ſumitur pro vnica, quaſi dicat; Vulpes, vulpes, inquam, dum adhuc paruulæ ſunt. Sic apud Ezechiel. ſumitur, *cubitus, cubitus.* [a] Sic apud Moſem, in arcam ingreſſa animalia leguntur apud noſtrum interp. *ſeptena & ſeptena,* [b] vbi Hebr. eſt, *ſeptem ſeptem*, ſine culpa, & apud LXX. ἑπτὰ ἑπτὰ, pro ſimplici ſeptena, aut ſeptem. Sic etiam ibidem apud noſtrum, *duo & duo*, apud Græcos, δύο δύο; Hebr. tantum eſt ſemel, *duo*, SENIVM, hoc eſt, duo & non quatuor. Sic apud Marcum legis Græce miſſos Apoſtolos δύο δύο, [c] quod noſter optime reddidit, binos, & Lucas [d] dixerat ἀνὰ δύο, *per paria. Vulpium* vero potiſſimum facta mentio, quoniam his plenam Iudæam docet Samſonis Hiſtoria, [e] alioqui nequiuiſſet tam celeriter trecentas vulpes capere, & caudas caudis copulare, facibus in medio ligatis, & igne ſuccenſas dimittere, vt, huc illuc diſcurrentes, Philiſtæis perniciem adferrent.

a c. 4. 3. d 13.
b Gen. 7. v. 3.
שנים
c Marc. 6. v. 7.
d c. 10. a. 1.
e Iud. 15. v. 4.

DEMOLIVNTVR] eodem recidunt LXX. qui habent, *exterminantes*, & Symmach. qui *corrumpentes* id faciunt, Primo quia foueas fodientes, denudant radices & faciunt exareſcere. Secundo, quia palmites abrodunt, & folia diripiunt. Tertio, quia corticem morſu ſcindunt, & noxio dente atque halitu viroſo inficiunt, & quaſi amburunt, & vt minimum priuant omni virtute, qua vigebant. Denique botros iam maturos auide abliguriunt.

VINEA NOSTRA] LXX. *vinea.*

FLORVIT] minus longe receſſit, quam qui reddidit vitem teneram adhuc, & plane nouellam. lege quæ dixi ſup. v. 13.

CONTINVATIO. §. 2. MENS VERBORVM.

Sponſus, vt ſponſam adiit, cœpit de tollendis noxiis impedimentis cogitare, iis potiſſimum quæ adoleſcentulis ſponſæ comitibus noxæ futura videbantur. Statim enim principio vernantis Eccleſiæ Catholicæ, natæ fuere multæ hæreſes & ſchiſmata, Nicolaitarum, Simonianorum, Ebionitarum, Menandrianorum, Cherinthianorum, Doſitheorum, & ſimilia; quas ſane Apoſtoli, & eorum diſcipuli ſtatim ferro verbi Dei occuparunt, adeo, vt non diu poſt, vix reliquiæ iſtarum vulpium vllæ ſupereſſent. Sic poſtea ſingulis ſæculis aliquæ hæreſes exortæ, ſed cum illis ſimul Deus ſuſcitauit athletas ſuos, qui vulpes caperent. Longum foret per ætates ſingulas diſcurrere. Conſidera Arianos, Macedonianos, Neſtorianos, Eutychianos, Monothelitas, Seuerianos, Iconoclaſtas, cæteros: ſtatim fuere venatores harum vulpium innumeri. Conſidera poſt, Berengarium, quam in illũ celeriter Deus immiſit, Algerum, Lanfrancum, Paſcaſium? conſidera Albigeenſes, nonne tum ſuſcitauit Deus Dominicum & Franciſcum? conſidera Lutherum & Caluinum, ſuſcitauit B. P. noſtrum Ignatium, vt nouis monſtris, noui venatores opponerentur. Notum quos dicam, & alij iampridem id docuere. Tantum hoc dico: Hæreticos omnes per *vulpes* ſignificari, & vulpes nullas mage vulpes noſtris Caluinianis reperiri.

De hæreticis copioſos teſtes habeo ipſos etiam Apoſtolorum ſuc- D. *Ignatius.*
ceſſores, vt D. Ignatium, qui ad Philadelphienſes ſcribens ait, *quiſquis ſententiam ſequitur aliam quam Epiſcopus ſuus Catholicus, eum non eſſe* CHRISTI, *neque paſſionis eius participem, ſed vulpem & vineæ* CHRISTI *corruptorem*] perſpicue ſatis ad hunc locum alludens. Quem ſecutus Origenes *hom.* 4. *Vulpes* (ait) *peruerſos Doctores, & hæreticorum* *Origenes.*
dogmatum poſſumus intelligere, qui per argumentorum calliditatem ſeducunt corda innocentium, & vineam Domini exterminant in fide recta. Idem quod ille cæteri Græci, Latinique Patres ſenſerunt, ne ſim prolixior in verbis referendis, eos nominabo duntaxat. *Sic Philo, & Theodoret. hic, & Elias Cretenſis in orat. Nazianzeni. 2. de Theologia. & D. Chryſoſt. in Pſal. 96. Sic Ambroſ. in Luc. 9. lib. 7. D. Aug. in Pſ. 80. Innocentius III. orat. 1. de B. Gregor. D. Gregorius, Aponius, Iuſtus, Caſſiodorus Angelom. Beda, Honorius, Alcuin. & Anſelm. hic.* Iam Caluinianos eſſe hæreticos, nemo neget, niſi Caluinianus.

Vulpes autem eſſe patet, quia quæ de vulpibus in ſacra Scriptura ſunt prodita, vel à Phyſiologis, cuncta in illos quadrant, non quoad naturam, ſed quoad malitiam, & fraudem. S. S. tradit eos qui perſequuntur animam amicorum Dei, *partes vulpium* fore: [a] quibus eſt a *Pſ. 62. v. 11.*
quæſo pars in Caluini conſiſtoriis, niſi perſecutoribus amicorum ſpõſi b *Luc. 13. v. 31.*
& ſponſæ, CHRISTI & Eccleſiæ? Herodes à CHRISTO, vulpes [b]
dictus: credo minus verſuti ſunt Caluiniani, quàm Herodes & Herodiani. Colligatas legimus caudas vulpium à Samſone: [c] hi vero vulpi- c *Iud. 15. v. 4.*
natores, quoties argumentis, & vi veritatis conuicti, docti ſunt, & ab Catholica, & à ſuis capitibus Caluino, Bezaque, & à ſeipſis, diſſentire modo hoc aientes, modo idem negantes? & tamen ſic diſſentientes, nonne ſemper incurrunt ſimul in Eccleſiam, & eius ſegetes matureſcentes adurunt? Nonne ſunt vulpes Tobiæ Ammonitæ, quæ Ieroſolymæ muros ex lapidibus conſtructos aſcendere, & tranſilire quotidie [d] d 2. *Eſdr. 4. v. 3.*
moliuntur? quid aliud egere ab annis iam quadraginta, & amplius per tot olim florentiſſimas Europæ prouincias? nonne idipſum piraticis ſuis nauigationibus præcipue conati in India vtraque?

D. Gregorio [e] teſte, *vulpes*, fraudulenta ſunt animalia, quæ in foſ- e *Lib. 19. Moral. c. 1.*
ſis vel ſpecubus ſe abſcondunt, cumque apparuerint, nunquam rectis itineribus, ſed tortuoſis amfractibus currunt. An vnquam Caluiniani, ſiue de pace, ſiue de bello agatur, alij in pactis, dictis, factis, quam ficti, ſimulati, vafri aliud in corde conditum, aliud in lingua promptum habentes? dum imbecilles erant latuere in domibus & angiportis, nunc & capita platearum, & vrbes & prouincias tortuoſis amfractibus prorepentes occuparunt.

D. Auguſtino [f] *vulpes*, dicitur, vt eſt, animal fœtens, quem odorem f *In d. Pſal. 80.*
ſpirat doctrina Caluini, quæ eſt quædam inuitatio ad confugem omnium libidinum, proſtibulum licentiæ, ſacrilegarum nuptiarum con-

ciliatrix & lenocinium? *Vulpes*, ait idem, ſolent habere tales foueas, vt ex vna parte intrent, & ex alia parte exeant. Caluiniani etiam duas habent ſpelæi ſui ianuas, vel ianuam & poſticum. Si ſint imbecilles & impares Catholicis, nulli inquiunt vis adhibenda, fidei cauſa: ſi ſuperiores, Papiſtas clamant non eſſe toleràdos. *Vulpes* animal calidum, quid his ad noxam feruentius, quid in libidinem proiectius, quam, qui ſine fœmina virum caſte viuere poſſe abnuunt? ita fit vt cernas eorum miniſtros præcipuos, vt Bezam, etiam ætate decrepita laſciuire, & cubilibus vacare, vt non cum Satyris modo ſemper expeditos, ſed & cum vulpe libidinis inſtrumenta illis oſſea quis queat ſuſpicari. Gannitus vulpi propria vox, ſed & vlulatum lupi, & latratum canis imitatur: Sic Caluiniſtæ, cum ſæuire datur, vlulant ſæuum vt lupi, cum volunt animas capere, pſeudoconcionatores latratum, hoc eſt, verorum Doctorum, & cuſtodum gregis ſimulant: alias ganniunt, adulando, nugando, mentiendo.

Catholicos decet ſimiles eſſe ceruo, quem Albertus Magnus teſtatur à gannitu vulpeculæ ſibi vehementer timere. Illa vorax, imo & omniuorum eſt animal, fructu, caſeo, piſce, carne iuxta veſcitur, vidi quę prorſus paruula cum adiuncta eſſet feli lactanti, collactaneorum catulorum vnum non minorem ſene catum abſumpſit, & pari impietate mox alterum, tam callida hypocriſi, vt vix tandem parricidam, nutricula infœlix deprehenderet, & cubili deturbatæ, mammam poſtmodum denegaret. Simili conditione multæ Reſpub. & prouinciæ hos receperunt humiles, demiſſoſque, mox vt extulere, & ad partem aliquam gubernaculi receperunt, vt Geneuæ Caluinus, ſic alibi ſoboles Caluini cæteros partim expulere, partim interemerunt. *Vulpes* cæcos parit, hi videntes quos decepere, protinus exoculant. Illa vbi minxerit, locum ſterilem facit, ita vt & natæ illic herbæ exareſcant, alias nequeat tellus germinare: hi vbi virus ſuum fuderint, virtutes omnes depereunt, & corda penitus ad opera bona ſterileſcunt. Quo pacto venetur vulpes auiculas carniuoras, ſcitis, nonne idem iſti quando carnis licentia, vt hamo, carnales homines, in fraudem pelliciunt? Quotquot adagia ex vulpis malitioſa verſutia nata, quotquot de vulpe apologi confecti, cætera quoque quæ de illa paſſim celebrantur, ea cuncta Caluiniſtis tam facile accommodè, quam *vulpes pyrum comeſt*. ſunt enim æque omnes πανοῦργοι, &

Perſ. Sat. 5. *Aſtutam vafro ſeruant ſub pectore vulpem;*

Pindar. in Pyth. ὀργαῖς ἀτενὲς ἀλωπέκων ἴκελοι. Moribus plane vulpibus ſimiles. Præcipit ergo ſponſus ſodalibus, vt huiuſmodi vulpeculas capiant.

Sodales hi ſunt, Angeli cuſtodes Eccleſiarum, (*Origen.*) & Apoſtoli (*Nyſſen.*) & Prædicatores, Doctores, Prælati rete quo capiendæ vulpes, eſt duplici filo contextum, verbo Dei ſcripto, & non ſcripto, Scriptura ſacra & traditione. Sic irretiendæ & implicandæ, primum ſacræ doctrinæ argumentis, & reducendæ ad Eccleſiam. Si hoc

fruſtrà ſuccedat, formidine circumdandæ, nempe cenſuris Eccleſiaſticis. Si nec hoc proſit, fumo de cauernis expellendæ, & tum illi verbo veteri locus: *Vre, ſeca*, ne dum malè parcis, vana in malos clementia, ſis in bonos crudelis. Iubet *capi*, dum *paruula* ſunt, priuſquam diſſimulatione malum augeſcat, & tum ſerò medicina admoueatur. Niſi hoc in Hiſpanis Regum Catholicorum ſollicitudo præſtitiſſet, fors nō meliore ſorte fruerentur, quàm vicini.

Ait CAPITE NOBIS, hoc eſt, mihi & vobis. Mihi, ad gloriam meam, vobis, ad mercedem, & ſecuritatem; cedo vobis fructum operis, eo contenti eſtote, ne tangatis quod meum eſt, *quia gloriam meam alteri non dabo*. Sic Guilhelmus. *Guilhelmus.*

DEMOLIVNTVR] dum fidei radicem conuellunt, & florem Eccleſiæ, nouellas animas contagione perdunt, ipſa quoque templa, & ædes ſacras ſubuertunt.

VINEA NOSTRA] priùs dixit *vineas*, nunc ait, *vinea*, quia ex multis Eccleſiis, vna eſt electa Eccleſia, *inquit Caſſiodorus*, ex particularibus Catholica & vniuerſalis. *Sic Beda & Haymon*. illas demoliuntur, huic nunquam inferorum portæ præualebunt. *Noſtra* quoque, quia mea, quæ ſanguine meo redempta: veſtra quoque, quia veſtro labore ac ſtudio propaganda & regenda. *Sic Guilhelmus.*

TROPOLOGIA. §. 3.

SI de anima quæ ſe Deo coniungit, hæc intelligas, puto (*inquit Origenes*) in vulpibus contrarias poteſtates, & dæmonum nequitias intelligi debere, quæ per prauas cogitationes & intelligentiam peruerſam exterminant ex anima virtutum florem, & fructum fidei interimunt.] Mandat itaque Deus Angelis cuſtodibus (*ſic Origen. & Nyſſen.*) & etiam Prælatis, & Concionatoribus, & aliis quibus animarum cura incumbit, imò & ſingulis hominibus, quibus cura eſt animæ ſuæ, vt rete diuinæ ſapientiæ expandant, & cogitationes ſuas expendant, diſcernántque, probantes cuius ſpiritûs flabra ſint. *Origenes.*

Cur verò Dæmonem, cuius alibi tanta fortitudo deſcribitur, hoc loco vulpeculam appellet, animal contemptibile, multis docet diſertiſſimè Nyſſenus, vt efficacitatem diuini mandati intelligamus. Non enim dixit, venamini aprum illum, qui vitem vaſtat, vel ſingularem illum ferum, vel leonem rugientem, vel ingentem cœtum, vel latentem ſub aquis draconem: ne putemus robur aliquod eis ineſſe, cum quibus depugnandum: ſed vt intelligamus, vniuerſos humani generis hoſtes, verè puſillas eſſe *vulpeculas* fraudulentas quidem illas, ſed miſeras, ſi cum arbitrij humani robore diuina gratia ornati, & Dei prouidentia, & Angelorum cuſtodia, muniti confectantur. *Nyſſenus.*

Iubet autem capi *dum paruulæ* ſunt. Dum enim cogitatio mali in initiis eſt (*ſic Origen.*) facilè poteſt abiici à corde. Nam ſi frequenter *Origenes.*

" iteretur, & diu permaneat, adducit animam ſine dubio ad conſen-
" ſum: & poſt conſenſum intra cor ſuum confirmatum, certum eſt quia
" ad peccati tendat effectum] vt morbis corporis, ſic & animæ, ſi ſtatim
occurras, facilè medicinam feceris; ſin ſerò, fruſtrà ſis. Virgam vellat
vel puer, quercum adultam nec Milo, Ideo Dauid *beatos* dixit, *qui te-*
a Pſal.136. v.9. *nent & allidunt* Babylonis *paruulos ad petram.*[a]

Babylonij paruuli, ſunt tentationes & affectus peccatorum, ma-
Bernardus. ximè ſubtiliores quidam, qui hîc *vulpes paruæ* dicuntur, vt fusè ad-
b Hom.64. " modum variis exemplis explicat D. Bernardus;[b] vbi inter cætera: Vi-
in Cant. " detur mihi congruentiſſimè deſignare ſubtiliſſima quædam vitia ſpe-
" cie palliata virtutum. ſunt autem, cogitationes hominum aut vanæ,
Pſal.10.v.2. " aut factæ *immiſſiones per angelos malos*, angelos Satanæ, qui *ſe trans-*
" *figurarunt in angelos lucis*, *parantes ſagittas ſuas in pharetra*, id eſt,
" in occulto. Vnde *puſillas* eas propter hoc reor dici, quòd cùm cætera
" vitia quâdam quaſi corpulentia ſui manifeſta ſe præbeant, hoc genus,
" pro ſua ſubtilitate, haud facilè agnoſci, & ideo nec caueri poſſit, niſi
" dumtaxat à perfectis, & exercitatis, & qui habeant illuminatos ocu-
" los cordis ad diſcretionem boni & mali: qui cum Apoſtolo poſſint di-
Heb.5.14. " cere, *Quia non ignoramus aſtutias eius, neque cogitationes eius.* Et vi-
2.Cor.2.11. " de ne fortè ideo à ſponſo iubeantur, non quidem exterminari, vel
" abigi, vel occidi, ſed *capi*, quòd ſcilicet huiuſmodi ſpirituales, dolo-
" ſaſque beſtiolas, omni vigilantia & cautela obſeruari oporteat, & exa-
" minari, & ſic *capi*, id eſt, *comprehendi in aſtutia ſua.* Ergò cùm prodi-
" tur dolus, cùm fraus aperitur, cùm conuincitur falſitas, rectiſſimè di-
" citur, *capta vulpes* puſilla, quæ demoliebatur vineas] & quando ſic ca-
piuntur *vulpeculæ* non poſſunt floritioni nocere.

Gregorius. Qui flores iſti? D.Gregorius alibi,[c] *Florent vineæ*, cùm mentes fi-
c Explicans illud Tob.15. delium bona opera proponunt. Sed fructus nō pariunt, ſi ab eo, quod
Læditur quaſi vinea in primo flore botrus eius. propoſuerint, aliquibus victi terroribus infirmantur, & vera hæc eſt
tropologia: ſed quam Honorius profert, eſt tantum ſenſus accommo-
datitius. *Vulpeculas* (ait) *capit*, dum falſos fratres ad regulam iuſtitiæ
Honorius. corrigit, aut incorrigibiles de cœtu fratrum repellit, ne vineam ſuffo-
diant, id eſt, ne congregationes iuſtorum ſimulatione ſubuertant.]
Porrò hîc deficiunt nos ſermones Origenis quatuor.

---

§.4. MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

Rupertus. Luc 13.32. RVPERTVS hæc accommodat Saluatoris infantiæ, *Vineas* illas cenſet eſſe pueros Iudææ, *vineam noſtram*, CHRISTVM Dominum, *Vulpes*, Herodem, cui hoc nomen à CHRISTO tributum (*ſed fallitur, quia Herodes iſte alius fuit,*) & mi-
niſtros eius, *Vineas* ab his populatas quando pueri Bethlemitici neca-

ti, & paſſi perſecutionem quotquot erant de domo Dauid. Illos *ca-* *Matt. 2. v. 20.*
piendos, quia citò erant morituri, vt docetur quandò dicitur; *defuncti*
ſunt, qui quærebant animam pueri. Vineam floruiſſe, quia adhuc infans,
necdum botrus maturus.

Honorius autem, *in ſigillo, vulpeculæ* ſunt hæretici, qui *demoliun-* *Honorius.*
tur vineas, id eſt, inficiunt ſimplicium Eccleſias, dicentes: Si virgo pe-
perit, fantaſma fuit. Hi quaſi rete cum tali Syllogiſmo concluduntur:
Deus omnia quæ vult poteſt, ſed voluit homo ex virgine naſci: igitur
quod virgo genuit, Deus & homo fuit: Nam *vinea noſtra floruit*,
quia MARIA CHRISTVM protulit.] certè hæc acuta ſunt, ſed longè pe-
tita.

Alanus hæreticos intelligit, qui CHRISTI diuinitati, & MARIÆ vir- *Alanus.*
ginitati detrahunt.

Guilhelmus per vulpeculas, intelligit ſapientes ſæculi, & eruditè *Guilhelm.*
oſtendit, quo illos modo ceperint Apoſtoli. iuuabo nonnihil, &
oſtendam, quo pacto non aliena hæc à ſponſa videantur. Aſſumpta in
cœlum Dei genitrice, introducit Salomon ſponſum ſodalibus ſuis A-
poſtolis in hanc ſententiam loquentem? Non ſit vobis moleſtum,
quòd piam matrem meam à vobis abſtulerim. Sat iam vos eruditi &
confirmati eſtis, *per Spiritum ſanctum, qui datus eſt vobis*. Incum-
bite prædicationi, vt facitis, méque *cooperante, & ſermonem confir-
mante ſequentibus ſignis, capite nobis* Euangelij retibus *vulpes paruu-
las*: prædicate me natum ex virgine, virginem matrem conſeruaſſe,
ſcandalum Iudæis, gentibus ſtultitiam, comprehendite ſapientes
ſæculi in ſapientia eorum. Ad hoc elegi vos columbas, vt per vos ca-
piam vulpes. ad hoc *quæ ſtulta ſunt mundi elegi, vt confundam ſa-
pientes mundi*, qui ſubdolis & fucatis rationibus *demoliuntur vineas*,
ſubuertunt multorum animas. *Capite* illas, quia in illis capietis mul-
tos ad vitam, qui per illos ad mortem capiendi erant. Nolite time-
re, quaſi magnas aut fortes: debiles ſunt & paruæ, imò & *paruulæ*,
& proinde penitùs contemnendæ. Nolite timere Platonicos, Ariſto-
telicos, Ciceronianos; quod ſitis homines ſine litteris & idiotæ. *Vul-
pes* quidem illi ſunt, quia *filij huius ſæculi prudentiores ſunt filiis lucis
in generatione ſua.* [a] Sed tamen paruulæ ſunt, quia *quod ſtultum eſt* *a Luc 16. 8.*
Dei, ſapientius eſt cunctis hominibus, [b] quantumuis ſapientibus. Eo *b 1. Cor. 1.25.*
quod ſapientes ſunt, *vulpes* ſunt, ſed ideò *paruulæ*, quia mundi ſa- *c 1. Cor. 3.19.*
pientes ſunt. *Sapientia enim mundi ſtultitia eſt apud Deum.* [c] Hæ *ca-
piendæ* ſunt, non occidendæ. Sæcularis enim prudentia in his qui ad
pietatem conuertuntur, non eſt deſtruenda aut perimenda, ſed *capti-
uanda*, hoc eſt ſacræ ſapientiæ ſubiicienda, & eius cancellis inclu-
denda.

Hoc ſanè ſe, & Apoſtolos alios feciſſe D. Paulus teſtatur; [d] *In* *d 2. Cor. 10. 4. & 5.*
carne, inquit, *ambulantes, non ſecundùm carnem militamus, conſilia
deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam* -

" *Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium*
" *CHRISTI.* Non dicit ſe *deſtruere omnem intellectum*; id eſt, omne acumen humanæ ſapientiæ, ſed potiùs *in captiuitatem redigere in obſequium* CHRISTI: hoc eſt, pietatis vſibus applicare; deſtructis vtique conſiliis malis quæ ex acumine illo manabant; deſtructo etiam faſtu ſcientiæ ſæcularis, quo ſe turgida extollebat *aduerſus ſcientiam*
" *Dei, quæ eſt in CHRISTO IESV.* Nam ſic erat Paulus edoctus, ſponſi hoc loco præcepto, & Samſonis iam memorato exemplo (*ſupra* §.1.) Vbi; quis per Samſonem, niſi CHRISTVS figuratur? *Trecentas* hic *vulpes* cepit, hoc eſt, infinitos mundi ſapientes, qui priùs virginitatem matris ſuæ pertinaciſſimè impugnabant, quando eiuſdem myſterio Sacramenti eos pleniſſimè imbuit. Sic non deſtruxit eorum ſingularem ſapientiam, ſed meliorem reddidit, eam fidei veræ funibus reuinciens. Coniunxit enim *caudas earum*, & poſuit in eas *faces* charitatis: vt qui anteacta vita ſua (hoc eſt, quaſi capite & facie) rebelles diſſenſerant; ſaltem *caudas* ſuas, hoc eſt, nouiſſima ſua, pari voto in holocauſtum Domino ſuauiſſimum offerrent. & hoc ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Nempe huc illúcque *diſcurrentes* caudarum ſuarum igne ſuccenderunt *ſegetes Philiſtinorum*, qui paullò antè ignem naribus efflauerant ad concremandas ſegetes Iſraëlitarum.

Iud. 15.

Sanè quantum huiuſmodi ſapientes mundi profuerint Eccleſiæ ad pietatem diuina miſeratione conuerſi, ſciunt qui Cyprianos, Arnobios, Augnſtinos, qui Dionyſios, Irenæos, Iuſtinos, Athenagoras, cæteros tales legêre; quantum etiam zelo & ſtudio domus Dei exarſerint, quantum aduerſariis fidei Chriſtianæ diſcurſatione ſua nocuerint, ſacris annalibus ſatis expreſſum eſt.

Duo poſſent obiici huic explicationi Guilhelmi, primò illud Origenis; *Lupi & vulpis* nomina in S. S. nunquam in bonam partem poſita: ſecundò capita vulpium ſibi aduerſa fuiſſe, horum verò Doctorum conformem, & conſentientem doctrinam. Sed facilè reſponderet Guilhelmus, illud dictum Origenis non eſſe prorſus verum quoad ſenſus myſticos. Nam & plerique Patres cenſuerunt in Iacobi[a] Prophetia, qua filiis benedixit, per *lupum rapacem* ſignificari B. Paulum: capita verò illa non tam aduerſa, quàm diuerſa, ſignificare methodi, & ſtyli diuerſitatem, quæ in his patribus non exigua eſt, ſed ſententiæ & intentionis concordia ſignificata fuit per caudarum colligationem.

a Gen. 49. v. 27.

§. 5. ANAGOGE.

Honorius.

BONA eſt Honorij explicatio, Hæc in extremi iudicij die Angelis dici; quia tum *per Angelos omnia ſcandala*[b] *de regno Dei colligentur, et in caminum ignis mittentur.* Poſteà *vinea* ſemper *florebit*, quia

b Matt. 13. v. 41.

quia cum CHRISTO in æternum gaudebit. *Vulpeculæ* ergò hæ ſunt Diaboli & damnati; zizania, [a] quæ tùm à tritico ſeparabuntur in ma- a *Matt.13.v.*
nipulos comburendos; ſpinæ [b] ſpinas trahentes æterno igne conſu- 30.
mendæ. Tribuat nobis Deus, vt vineæ noſtræ floreant, & vinum pro- b *Nah.1.v.10.*
ferant; vt ager noſter triticum, & non zizania germinet. *Iſa.33.v.12.*

VVLG. EDIT.

Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia: * donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ. Reuertere: ſimilis eſto, dilecte mi, capreæ, hinnulóque ceruorum ſuper montes Bether.

EDIT. LXX.

Fraternus meus mihi, & ego ei: Verſ. 16.
qui paſcit in liliis, donec reſpiret
dies, & amoueantur vmbra. Re- 17.
uertere: ſimilis efficere fraterne mi capræ, vel hinnulo ceruorum ſuper montes cauitatum.

LITTERA.

MIHI] meus eſt & ego illius. *vide quæ dicam inferiùs c. 6. v. 2.* §. 1.
QVI PASCITVR] Hebr. eſt; *paſcens.* hinc nata diuerſitas VERBA
interpretationum; LXX. *qui paſcit*, ὁ ποιμαίνων. Symmach. ambi- SPONSÆ.
guè, ποιμαίνοντος *paſcentis.* Sed Scholiaſt. vt noſter, ὁ νεμόμενος: *qui oblectatur*, cuius ſunt amores & deliciæ lilia, ſeu paſcua liligera. nam latiſſimè patet vox RAHA per Ain medium. רעה

LILIA] Symmach. τὰ ἄνθη. *flores.* LXX. & Schol. vt noſter. *Lilia*, ſolis apiculis florilegulis paſcua ſunt, vt indicat Maro Corycij ſenis hortulum deſcribens. 4. *Georg.* quare ſuſpicor tacitè ſponſum comparari huic Dædalæ volucri, volitanti, & delibanti pulcherrimos quoſque & odoratiſſimos Hyblę floſculos. Nec ignotum eſt amorem apiculæ ab Anacreonte comparatum.

DONEC] non eſt neceſſe pro excluſiua capere; &, ſi accipias, retinenda tibi regula D. Hieronymi, excluſiuas huiuſmodi aliquando tantùm quid vſque ad illud tempus factum ſit enarrare, non verò negare poſtea adhuc idem factum. *Vide, ſi lubet, D. Bernard. hic ſermon. 72.*

ASPIRET DIES ET INCLINENTVR VMBRÆ. *Diem* non eſt neceſſe accipere pro vento diei, ſed propriè pro diei luce. pro, *aſpiret*, LXX. *reſpiret*, ἕως οὗ διαπνεύσῃ, eodem ſenſu ambiguo, vt noſter. Aqui. clariùs, ἕως κοπάσῃ *donec eſſet.* & pro *inclinentur*, LXX. *amoueantur*, κινηθῶσι, Symmach. verò, vt noſter, κλιθῶσιν. Duæ ſunt hoc loco interpretationes, & neutri Patres repugnant, poſſúntque nõ magno negotio conciliari, quo ad ſenſum Hiſtoricum. Vna eſt ſatis ingenioſa, quam multis proſequitur Luiſius Legionenſis; altera Gui-

dacerij, & aliorum Neotericorum plurium, cui fauet interpunctio Maſſoretarum. prior, iſta vult referenda ad occaſum ſolis, poſterior ad ortum. Illa vult ſponſum inuitari ſub occaſum, iſta vero ſub ortum diei. illi dies eſt, hæc præſens vita, iſti dies, eſt futura vita. plus eſt acuminis in illa, plus lucis & facilitatis in iſta. ſecutus aliquando illam fui, nunc iſtam præfero, quam apertè Aquila nobis conſeruauit: & ſanè
נסו noctis & tenebrarum nomen aptiùs huic vitæ quadrat, quam futuræ. Et Hebræum N A S V per *Samech* non magis vni quàm alteri explicationi fauet, vt nec Chaldæa paraphraſis.

MONTES BETHER] Duplex hîc lectio in Latinis libris, vna *Bethel*, quam retinent Complut. & regia biblia, & patres multi, *vt Ambroſius de interpellat. Dauid c. 1. Bernardus ſerm. 73. Iuſtus, Apon. Caſſiodorus, Gregorius, Honorius, Vvilleramus, Guilhelmus, Angelomus, Anſelmus, Haymon. & Rupertus.* Altera eſt *Bether*, quam retinet Romana editio. neutram damno, hanc puto meliorem. tum quia
בתר Hebraicè eſt BATHER, quod nomen quia non occurrebat alibi in S. S. ſuſpicio eſt deprauatum in aliud notius, vt *Bethel.* tum quia vtriuſque lectionis ex l. m. ſ. meminerunt Beda, & Decanus Ambianenſis, & videntur hanc præferre. Tum quia LXX. vertunt, κοιλωμάτων *conuallium* ſeu *cauitatum*, malè editum in Latina verſione, *ciuitatum.* qui ſenſus coincidit cum *Bether.* nam prærupti montes habent in medio cauitates, hinc inde diſtantibus rupibus, quare non poſſunt ab hominibus niſi lento gradu, & per amfractus ſubiri, ſed à feris velocipedibus vnico ſæpè ſaltu tranſmittuntur: quæ propterea amant, & colunt huiuſcemodi loca, vt venatoribus inacceſſa. *Bether* itaque puto nomen montium aliquorum eſſe, olim notorum, vt benè Rabbinus innominatus: qui ſic dicti, quod eorum rupes eſſent bifidę, hiulcæ & diffiſſæ. D. Ambroſius *lib. 3. de virginitate*, non vertit hunc locum, ſed citat locum *verſ. vlt. cap.* 8. quod moneo ne te notæ Nobilij hîc decipiant. Videntur montes amœni, & herbis ac floribus odorati fuiſſe. nam *c. 8. v. 14.* montes aromatum vocantur.

§. 2. MENS VERBORVM SPONSÆ.

Dixerat ſponſus capiendas vulpeculas, illa verò cōfidentior amore facta, Eia, inquit, quem ego vnicum amo, & à quo amor vna; qui mihi ſoli places, & cui ſoli placere allaboro. tam adamantino reciprocæ dilectionis nodo vincti ſumus, vt vulpeculæ illæ nequeāt eum diſſoluere. contemnamus illas, mihi ſoli intende: paſcêris inter lilia, accurre ad lilium tuum inter ſpinas eſfloreſcens. adhæream tibi, nec à latere diſcedam (iube) tuo, quamdiu in hac vitæ via verſor. Cur tam diu abis, nec mihi faciem tuam oſtendis? recurre celeriter. oriatur verum mane, diſpellantur & fugiant hæ vmbræ tenebrarum, luceſcat ſol melior, & montium culmina colluſtret. Ne ſinas diu in languore iacentem ſolam pernoctare. perrūpe moras & impedimēta, qua ſolent velocitate *capreæ & hinnuli ceruorum*, ſummo mane ex cubilibus ſuis erumpentes montana cacumina *Bether* tranſilire. Nam Eccleſia ordi-

tur reſponſionem à ſua veriſſima fiducia (*quod enim corde clauſum, id noctu ſolent amantes in ſomnis ore effundere*.) ſat monitæ, ſat inſtructæ non multum vulpeculas illas metuendas: quicquid illæ queant confingere aut moliri, ſiue de diuinitate ſponſi blaſphement, vt Arius, ſiue detrahant humanitati, vt Neſtorius; ſeſe ſponſam fidam permanſuram, nullum ſibi periculum, ne vel fide nutet, vel abrumpat vinculum charitatis. Deinde latenter ſponſum comparat apiculæ, ſed illi, quem vocant Regem, *qui maculis auro ſqualentibus ardens.*

Eſt melior—— ——cuius etiam *comites pariter fulgore coruſcant*, eodem charitatis auro radiantes, & habent *paribus lita corpora guttis:* hi ſunt ſancti, & Angeli: quos inter eminet CHRISTVS *agmine toto grandior* & pulchrior. hominum ſolus aculeo caret, caſtitatis & benè ordinatæ vitæ præcipuus amator & exemplar, paſcitur bonis deſideriis & operibus, & paſcit, amicorum labiis dulce nectar eloquij ſui inſtillans, omnis ſpiritualis mellificij princeps & artifex, quæ ſunt apum laudes, pleræque apud Ariſtotelem & Maronem.[a]

a *Ariſt lib. 5. de hiſt. animal. Virg. 4. Georg.*

Lilia vocat particulares Eccleſias. Nulla anima CHRISTVM verè diligit, niſi ſit lilium (de hoc dicam §. ſequent.) & plantatum intra Catholicæ Eccleſiæ ſepta, nulla diligitur à CHRISTO, quæ ſit ſata extra Eccleſiæ hortum cōſeptum, quæ non ſit lilium puritate animæ & bonæ vitæ odore. in huiuſmodi liliis nunc ſponſus deliciatur, donec humanæ ignorantiæ errores, & vmbræ huius noctis diſiectæ recedant, & æternæ claritatis aurora prodeat, lucis illius prænuncia, qua ſponſa viſura eſt ſponſum, non ampliùs *in ænigmate, ſed facie ad faciem*, plenitudine cognitionis & amoris, vt radio Solis, qui illuminat ſimul & calefacit, illuſtrata adſpiratáque. in hanc ſententiam plerique Patres diſceſſerunt.[b] Nec minùs poſtea deliciæ hæ futuræ ſponſo, quando virgines agnum ſequentur quocunque ierit. Petit autem ſponſa, vt abrumpat moram ſponſus, vt abbreuiet dies illos, vt plures ſalui fiant, Diſceſſerat, quando in cœlum aſcenderat: poſſumus ergo dicere, peti vltimum eius aduentum ad iudicium; aut ſi cui hoc videtur adhuc immaturum, dicat cum Patribus nonnullis, domum diuiſionis, ſiue ſectionis (hoc eſt, *Beiber*) ſignificare particulares Eccleſias per totum orbem diſperſas, diuiſas, non fide, ſed ſitu: & hîc ſponſam petere, vt has per prædicationem Euangelicam conſolari, & inuiſere dignetur,[c] ea celeritate qua hæ feræ ſolent vti.

b *Ambroſ. in Pſal. 118. ſer. 14. Aponius lib. 5. Philo, Honor. Caßiod. Vvilleram Anſel. Angelom. Beda, Alcuin. Haym. & D. Gregor.*
c *Sic Philo.*

Quid ſi dicamus? Montes Eccleſiarum ſic toto orbe diſperſarum, Apoſtolos eſſe (vt fatentur D. Gregorius & alij multi,) quos ſumma pernicitate deſcendens Spiritus ſanctus occupauit in linguis igneis diuiſis, capitibus eorum inſidens in feſto Pentecoſtes: hunc ergo aduentum promiſſum à CHRISTO nunc poſtulari, quem etiam Apoſtolorum diuiſio fuit ſubſecuta?

TROPOLOGIA.

§.3.

QVAM indiſſolubile ſit vinculum veræ charitatis, quo anima CHRISTO non tantùm vt glutino vel plumbatura adhæreſcit, ſed vt ferruminationis quadam confuſione concorporatur; id ſatis apertè docuit Apoſtolus,[a] negans quidquam poſſe diſſoluere: *Quis nos ſeparabit à charitate CHRISTI? tribulatio: an anguſtia: an fames: an nuditas: an periculum: an perſecutiò: an gladius; &c. Certus ſum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes: neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in CHRISTO IESV Domino noſtro.*] an ergò queant ſeparare vulpeculæ illæ paruulæ? quas excluſit, cum principatus & virtutes illas (nempe dæmonum) excluſit. Vox igitur hæc eſt animæ ardenter amantis, & de fauore ac ſubſidio ſponſi benè ſperantis. Cur non ſperaret, quam *lilium* ſponſus vocarat; & ipſa ſciret illum *in liliis paſci* libentiſſimè, quia *delicia eius eſſe cum filiis hominum*,[b] qui ſimplicitate candidi, caſtitate puri, & conuerſatione atque exemplo ſuauiter fragrant; his ipſe paſcitur & delectatur: Et ſecundum LXX. hos etiam *paſcis liliis*; Nimirum hic eſt (*verbis vtar Nyſſeni.*) qui non gregi fœnum pabuli loco præbet, ſed puris liliis oues alit, non ampliùs fœnum fœno nutriens. Eſt autem fœnum brutorum proprium naturæ ac peculiare alimentum. Homo autem cùm ſit rationis particeps; vera ratione paſcitur: quod ſi huiuſmodi fœno ſaturaretur, & ipſe in fœnum commutaretur. Eſt enim perſcriptum, *omnis*[c] *caro fœnum* eſt, quamdiu ſcilicet caro exiſtit. At ſi quis ſpiritus fiat, è ſpiritu progenitus, non ampliùs victu gramineo paſcetur, ſed ſpiritus ei pro alimento erit, id quod puritas & fragrantia lilij obſcuriuſculè notat.] Tales ergo, teſte Nyſſeno, *lilia* hîc vocantur, qui *in carne non ſecundum carnem viuunt.*

a Ro. 8. ſub fin.

b Prou. 8. v. 31.

Nyſſenus.

c Eſa. 4. v. 6.

Gregorius.

Sed optimè & clariſſimè D. Gregorius Papa. Quid per *lilia*, niſi mundæ animæ deſignantur? quæ dum caſtitatis candorem retinent, per bonæ famæ opinionem proximis quibúſque ſuauiter olent.] Sed & de die optimè idem, cui conſentiunt Honorius & Philo Carpathius; *diem tunc aſpiraturum*, quandò vita æterna apparebit; *vmbras inclinandas*, quando præſens vita finietur: hîc noctem eſſe, quia hic in viſione veritatis caligamus. & quia (vt ait Honorius) ſicut Synagoga fuit *vmbra* Eccleſiæ, & quicquid ille populus fecit vmbra fuit illius rei quam nunc agimus: ita Sacramenta Eccleſiæ feſtiuitatéſque ſunt *vmbra* futuræ gloriæ; & ſic mala præſentis vitæ ſunt vmbra futuræ vitæ. cùm ergo lux æterna vitæ illuxerit, tunc *vmbra* Sacramentorum euaneſcent, & tribulatio præſens recedet] Vita æterna etiam

Honorius.

dies vocatur, quia ibi Deus ipſe tota veritas mentibus elucebit. Quando vita æterna apparebit, præſens vita velut *umbra* diffugiet.

O veram *diem* illam (exclamat Philo) in qua nulla nox, nulla mutabilitatis vmbra, nullæ rerum vices inſunt, ſed omnia lucidiſſima, ſtabiliſſima, æterna!] Quid mirum ſi ſanctæ animæ ad hanc ſemper anhelent, & ideo exclament, REVERTERE, &c. Veni cito mundum iudicaturus, veni more pernicium animalium, veni vt caprea, aſpectu pollens, qui *renes & corda intueris*, veni vt hinnulus ceruinus, venenatos angues omnes abſumpturus. (*ſic Nyſſenus*) Vel vocatur *ſimilis capreæ hinnuloque ceruorum*, quia venturus ad iudicium ea humanitatis forma, quam ab Eccleſia ſumpſit (hæc *caprea* vocatur, quia perſpicax eſt, & *in cœlis* eius *conuerſatio* eſt, vbi mente habitat) quando ex patrum progenie (qui per *ceruos* deſignantur) humilitatis noſtræ carnem induit: (*ſic Gregorius* & *ſuper montes Bether*, hoc eſt, diuiſionis, ſedebit, quando bonos in vaſa mittet, & malos foras eijciet. Philo. " ".

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA. §. 4.

SI quis hoc vnquam potuit mortalium, hoc ſibi optimo iure, de fidei & charitatis conſtãtia, potuit Dei genitrix polliceri, quæ ſponſa dilectiſſima. Huius ergo vox iſta putanda, poſtquam ſe & à filio vocari, & ſodales moneri audiuit, vt vulpeculas caperent. Prædicat filij beneficium, & animi ſui gratitudinem profitetur. Quaſi dicat, Inuitat me filius ad gloriam & regnum ſuum: iam confido me arctius adhuc atque arctius indiſſolubili vinculo coniungendam: contemno vulpeculas illas, quæ inter nos diſſidium quærunt. Adero filio perpetuum illi adfutura. Sed vnde hoc mihi? [a] Nemo *impinguet caput meum oleo peccatoris*, [b] dicens, Hoc meritis tuis debetur, quia tam ſedula & officioſa in illum fuiſti. *Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei?* [c] Plane non ego prior dedi illi, ſed ipſe mihi, & ideo non dico, ego dilecto meo, & ille mihi, ſed *dilectus meus mihi, & ego illi.* Dedi, quod prius acceperam. quid enim habebam, quod non ab eo accepiſſem? Non ergo gloriabor, quaſi non acceperim. *Dilectus meus* prior dedit *mihi*, & ego poſtea deuote illi refudi. Accepit à me carnis ſubſtantiam, ſed quam antea dederat: paui eum lacte meo, ſed quo ipſe vbera mea implebat. Officioſa fui, & hoc ipſe ancillæ præſtabat. Cum ergo ſeruierim illi de ſuo, quid magnum feci? Quin potius *fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen* [d] *eius*: Plane magna mihi fecit " (verba ſunt Guilhelmi) de me naſci, & à me paſci dignatus, cum " æternaliter natus de patre in cœlo paſceret Angelos. Quod ergo nũc " acceſsiuit me, vt paſcar cum illo *inter lilia, donec aſpiret dies, & incli-* "

Ex Guilhelmo.

" a Luc. 1. v. 4.
" b Pſ. 145. v. 2.
c Rom. 11. 35.
d Luc. 1. v. 49.

„ *neutur umbra*: non meis meritis ſiue officiis, ſed eius exuberantiſſimæ
„ gratiæ eſt aſcribendum. 31

Superiùs petit à filio ſibi indicari, vbi paſceret *cap. 1. v. 8.* nunc cùm dicit paſci inter lilia. nimirum, *dilectus paſcit inter lilia. & paſcitur in liliis*, & paſcit ipſa lilia, & veſtit etiam lilia. *Si námque lilia agri*
a Matt. 6. v. 30. „ *ſic veſtit, vt nec Salomon* [a] *in omni gloria ſua coopertus ſit, ſicut vnū ex*
„ *iſtis*: quanto magis lilia cœli. Sancti Angeli, lilia cœli ſunt, iuſti, dum hîc degunt; lilia agri; vtrique propter fragrantiam & nitorem; vtrobique MARIA fuit & eſt lilium liliorum, hîc iuſta iuſtorum, & caſta caſtorum, illic Regina & Domina Angelorum. Nunc agamus de cœli liliis. Planè *illa non laborant* vt paſcantur. *neque nent* vt veſtiantur: ſed qui condidit ea, cibus eſt eis vitalis & veſtis nuptialis. ſed tamen & ipſe, vt paſcit lilia, ſic paſcitur inter illa lilia cum liliis: paſcit diuinitas eius, paſcitur humanitas. Se Deo paſcit ſe hominem, & ſecum paſcit Angelos & matrem. Plenitudine diuinitatis ſuæ paſcit humanitatem ſuam ſpiritualiter, eo quòd in ipſa humanitate *habitet omnis plenitudo*
b Coloſſ. 2. 9. „ *diuinitatis corporaliter.* [b] Sed Angelos paſcit, quaſi micis cadentibus de menſa ſua, tribuens ſcilicet eis participationem ſui pro captu eorum. Aliud eſt paſci ad menſam, aliud eſt paſci ſub menſa.
Ad menſam diuinitatis paſcitur humanitas verbi, quia ſola habet plenitudinem. Sub menſa verò, & quaſi de micis paſcuntur Angeli, plenitudinem non habentes, ſed pro captu ſuo de plenitudine eius accipientes.

„ Obiicit ſibi Guilhelmus, Quomodo, inquies, Angeli ſub menſa
„ paſcuntur? cùm Dominus promittat electis omnibus, quod eſuri &
c Luc. 22. v. 30. „ bibituri ſunt ſuper menſam eius in [c] regno ſuo. an Angeli ſub menſa,
„ & illi quibus æqualitas Angelorum promittitur, ad menſam paſcen-
„ tur. Verùm ipſe ſibi reſpondet: Menſam ſuper quam paſcuntur An-
„ geli & Sancti, eſſe ſub menſa ad quam paſcitur humanitas verbi? illa
„ eſt menſa participationis, hæc menſa plenitudinis: iſta eſt incarnati
„ vnigeniti, illa filiorum adoptiuorum. Sic ratione cibi eiuſdem, etſi in diuerſis menſis appoſiti, dicitur illic inter lilia paſci, qui hîc in mundo, ſpinoſus quodam modo, inter ſpinas dignatus fuit verſari. Similitudine carnis peccati tantùm, ſpinoſus erat, non tamen verè aculeata ſpina, vt cæteri: quia non erat peccator vt cæteri. Homo ſimilis nobis paſſibilis, ſed non ſimilis nobis peccator.

Verſatur illic inter Angelos, DONEC ASPIRET DIES, &c. *Dies illa*, de qua veritas diſcipulis ait, *Deſiderabitis videre vnum diē*
d Luc. 17. v. 22. „ *filij hominis*, [d] & Propheta ad Dominum, *Melior eſt vna dies in atriis*
e Pſa. 83. v. 11. „ *tuis ſuper millia*, [e] ſuper multa millia dierum noſtrorum, qui apud
„ nos fluunt, & in quibus defluimus, & *ſicut aqua dilabimur.* Dies ille nec veſperam nec craſtinum habet, imò neque ſecundum ſe, mane habet, ſed quoad nos mane habebit, quia nos eum deſideramus, & ex ſpectamus dum exoriatur nobis. Vnde Pſalmiſta ad Dominum,

Mane aſtabo tibi & videbo, quia non Deus volens iniquitatem tu es. "a Pſal 5.v.4.
a Nobis, inquam, dies ille mane habebit, ſed veſperum omnino non habebit: Incipiet nobis, ſed non finietur: illuceſcet, ſed poſtea non tenebreſcet. Illuceſcet filiis lucis, quibus nunc interim occultus eſt, ſecundum illud Petri, b *Habemus firmiorem propheticum ſermonem,* "b 2.Pet.1.18.
cui benefacitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec illuceſcat dies, & Lucifer oriatur in cordibus veſtris] Quod ait, *donec illuceſcat dies*, hoc noſter obſcurius *donec aſpiret dies*: & quia hoc die aſpirante, ſeu illuceſcente mox tenebræ diſſipabuntur, ideo ſubditur, *& inclinentur vmbræ.* certe tunc velum ab oculis multorum auferetur, tunc apparebit, qui Deo grati ſint, qui iuſti, qui fœlices, qui vero miſeri, peccatores & inuiſi Deo. Mundi iudicia duntaxat vmbram habent veritatis, ſed hanc vmbram Sol Iuſtitiæ CHRISTVS, luce ſua coget euaneſcere, quando mundum iudicabit.

Tunc etiam *vmbræ inclinabuntur* (ſi cui placeat hoc Guilhem.) quia mali, qui hic etiam (Ennio teſte) vt vmbræ virorum volitarunt, qui ſe hic exaltarunt, illic humiliabuntur: iuſti vero, qui ſe humiliarunt, exaltabuntur, tum iuſti, qui ſunt lux in Domino, ad æterna gaudia intromittentur, & tenebræ interiores, hoc eſt, peccatores, in tenebras exteriores pro pondere meritorum detrudentur. Sic Guilhelmus: qui etiam illud quod ſequitur REVERTERE, &c. mirifice torquet, vt verum fatear, nec mihi ſatisfacit, non magis quam vel Rupertus, vel Honorius, vel Hailgrinus hoc loco. Malim tribuere hæc B. Virgini, vt ex commemoratione diei illius vltimæ, in deſiderium eius exardeſcenti, amor enim moræ eſt impatiens: & iuſtos, electoſq; ardentiſſime Dei genitrix ſemper amauit, amatque inceſſanter: quare & eorum in cœlos transferri coloniam non ceſſat optare. hoc deſiderium verbis his indicatur, quibus orat filium, vt aduētum hunc ſuum acceleret, eo modo quo de anima diximus §. 3. Sed hoc quam cæteræ animæ Maria deſiderat feruentius.

ANAGOGE. §. 5.

IN cœlis (vt aduertit Honorius) dilectus ſponſæ coniungitur, & illa dilecto, qui *paſcitur inter lilia*, quia regnat inter agmina beatarum mentium, & iuſtorum hominum, virtutibus & gloria candida: ſicut & hic paſcebatur inter eadem lilia, quando profectibus ſanctorum reficiebatur. Siluestria animalia per totā noctem paſcuntur, ſuperueniente aurora redeunt in loca tuta: ita CHRISTVS quamdiu mūdus durat, qui eſt nox, per noctē illam paſcitur Sanctorum virtutibus: cum vero *aſpirant dies* æternitatis & Sol Iuſtitiæ, ipſe CHRISTVS exorietur, tum de iudicio reuertens *ſimilis* erit *capreæ*, quæ bonas herbas eligit, & alta petit, quia bonos à malis diuidens, eos in ſublime euehet. Honorius.

regnaturos, & *hinnulo* quoque qui in vmbroſo loco requieſcit ſimilis erit, quia in refrigerio Sanctorum ipſe refrigerium eorum requieſcet: idque *ſuper montes Bether*, ſuper omnes ſedes Angelorum, in nouem ordines diviſas.

Commodius adhuc interpretaberis de quauis anima, poſt particulare iudicium in cœlum tranſlata, & quæ beatarum animarum charitas eſt, rogante ſponſum, vt feſtinet redire ad alias animas iudicandas, & ad cœleſtia regna ſimiliter transferẽdas, vt celerrime iuſtorum numerus, qui ab æterno prædeſtinatus, impleatur.

Hactenus de ſecundo capite, & Somnio Sponſæ. Nunc audiamus vigilantem, &c.

IN CAPVT

IN CAPVT TERTIVM CANTICI CANTICORVM.

SECTIO I.

QVATVOR primi verſiculi, ſeu commata, ſponſæ verba continent, nec poſſunt commode ab inuicem ſeparari: quare Vvilleramus, Guilhelmus, & alii quidam ea coniunctim explicant: ideo nos illis vnam ſectionem attribuimus.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*	SECTIO I.
In lectulo meo per noctes quæſiui quem diligit anima mea: quæſiui illum, & non inueni.	*In cubili meo in noctibus quæſiui, quem dilexit anima mea: quæſiui eum, & nō inueni eum: vocaui eum & non obaudiuit me.*	*verſ.* 1.

LITTERA. §. 1.

NOVVM hic drama, noua narratio inchoatur. Per quietem viſa fuerat ſponſum ſibi videre, & audire, & colloqui cum ſponſo. Subito interim euigilans, ſpeciebus illis non ſatis diſcuſſis, adhuc theſauri poſſeſſi (quod aiunt) viuidis & euidentibus ſomniorum imaginibus lactata, vano motu brachiis extenſis, ſponſum complecti conata fuit. Poſt plene experrecta hoc ipſum quod acciderat ſodalibus ſuis narrat: mox addet quid ſpe deluſa fecerit, & quo tandem modo ſponſum repererit. Mire decorum perſonæ ſeruatur. Primo deſcribitur amantium ingenium, qui viuentium ſed abſentium imagines, vel defunctorum, quos dilexere, vmbras, per ſomnium obiectas, non raro nituntur amplecti. exemplis poëtæ abundant.[a]

VERBA SPONSÆ.

QVEM DILIG.] periphraſi hac ſolet vim amoris ſui declarare, vt v. ſequ. & ſup. c. 1. v. 7. & alibi.

NON INVENI] teſtatur Angelomus in quibuſdam libris addi, *Et vocaui eum, & non reſpondit mihi.* Sed illi codices vitioſi ſunt

[a] *Seneca in Troadi. Propert. li. 4. Ouid. in ep. Sapphus, Sabinus, aliiq.*

deſumptum hoc ex cap. 5. v. 7. Nam in Hebræo non continetur. Lxx. illud addidere de ſuo. Nam legiſſe, patet ex Nyſſeno & Philone.

§. 2. MENS VERBORVM SPONSÆ. Sedulo hic eſt notanda Dei conſuetudo, qui, vt *cum tentatione facit prouentum*, ſic etiam cum gratiæ ſuæ muneribus, tribulationes æquo pede & modo iubet creſcere: vt ſemper ſit ad manum, in quod gratiam illam extendentes, vacuam eſſe non ſinamus. Dixi[a] tres eſſe gradus amantis Eccleſiæ, incipientis, proficientis, perfectæ: totidem ſunt conſtantiæ & probationum ſpecimina, nobis hic abſentiarum, ſeu diſceſſus ſponſi nomine ſignificata: ſic ter ſponſum abeſſe dilecta quæritur. Incipientes Deus leui brachio, & quaſi ſuſpenſa manu tangit: hæc illa eſt abſentia quam habuimus *c. 1. v. 6.* teneri adhuc amoris, quem duntaxat anxia, nec domo ſe commouens, verbis lenibus exponit. Hoc vero *c. 3.* adultus, & roboraſcens amor ſeſe prodit: nam egreſſa domeſticos parietes magnũ iam & laborioſum ſubit in quærendo certamen. ſcilicet proficientem, paulo acrius Deus ferierat. ſed hic tamen quærit duntaxat: poſtmodum *c. 5. v. 5. & 6.* cernes, quo pacto cum perfectis Deus iuſto quaſi prælio & æquo Marte confligat, illic enim affectu iam ſtato, & plane obfirmato, vehementiſſime dolet ſponſa, ſollicitaturque: nec nudum quærendi laborem ſuſcepiſſe contenta, inclamat dilectum per plateas, contemnit vigiles, perfert ab iis diripi, nudari, ſauciari, nec deſinit tamen eum quærere, ſed iterum adit & interrogat alios, omnia denique molitur, donec eum inueniat. Sic, ſponſa CHRISTI, Eccleſia Deum in cordibus hominum ſemper quærit: quia ſcit delicias ſponſi eſſe, verſari cum filiis hominum. Vbi inuenit, præſentia ſponſi recreatur, candidos ſibi ſoles credit affulgere. Viderat illum in cœtu fidelium congregatorum in monte Sion, & vrbe prius quam illi coacti fuere vi perſecutionis Ieroſolyma recedere: poſtquam id accidit, & B. Stephanus lapidibus fuit obrutus: *quærere* cœpit diligenter ſponſum *in lectulo ſuo*, id, eſt Synagoga; in qua conſueuerat cum ſponſo quieſcere. ibi *quæſiuit*, dum conata fuit gentem ſuam ex ignorantiæ tenebris ad CHRISTI lucem traducere. Sed non inuenit ſolum aptum fidei inſerendæ, ideo coacta prodit foras.[b]

a In Iſagog. de operis diuiſione.

Actor. 8.

b Sic fere Iuſtus, Caſſiodor. Honor. & alij.

TROPOLOGIA.

§. 3. DVÆ hic ſunt ſententiæ diuerſæ, cur anima ſponſum ſuum in cubili ſuo non repererit. quidam attribuunt animæ vitio, alij vero ſponſæ ipſius naturæ & incomprehenſibilitati. Ex prioribus illis Philo Carpathius, vult eos, qui peccatis grauantur, in anima (vt *in lectulo*) dormire, idque *in noctibus*, hoc eſt, ſceleribus & tenebroſis deſideriis corporis voluptatum. hos ſponſum *quærere & non inuenire*, quia tunc *peccata diuidunt inter Deum & hominem.* Sed qui vult quærendo in-
» uenire, & inueniendo poſſidere, & poſſidendo frui, eum debere (ait)
» abſtrahere ſe ab omni cupiditate rerum humanarum, nihil, niſi na-

Philo.

ceſſarium vitæ, idque bono modo & iuſto appetere, honores fugere, "
diuitias aſpernari, curioſitates euitare, & quoad fieri poteſt, in medi- "
tatione futuræ vitæ & deſpectione præſentis commorari] eodem re- "
cidunt quæ Honorius adfert. "

Sed duo Gregorij ex aliorum ſunt numero. Gregorius Magnus " *Gregorius.*
Lectulum (ait) ſibi ſancta anima in nocte facit, dum omnes pertur- "
bationes mundi fugiens, ſecretum comparat, in quo requieſcit.] vult "
itaque meditationem recollectæ orationis, hunc eſſe *lectulum*: & in
eo *quem anima diligit, quæri*, quia dum ab omni mundana ſollicitudi-
ne vacat, ſemper ſtudet ad Deum pertingere. Qui vero in hoc mun-
do adhuc viuũt, eos tradit *per noctem quærere*, quia perfecte tenebras
temporalitatis à ſe non excutiunt, quamdiu hic in corpore degunt.

Sed magnificentius totum hoc Nyſſenus. obſeruat naturam vni- *Nyſſenus.*
uerſi in duas partes diſtingui, in res ſenſu perceptibiles ſiue materia-
les, & res ſpirituales, ſiue duntaxat intelligibiles: quidquid prioris claſ-
ſis eſt, certis cancellis ſenſilibus includi, nempe quantitatis, qualita-
tiſque, & ratione horum, à nobis ſenſu comprehendi poſſe: quæ vero
poſterioris claſſis ſunt, quia materia ſunt expertia, etiam cancellis illis
nequiuiſſe includi, nec ſenſu à nobis percipi. Rurſus iſta ſpiritualia
duplicia eſſe: quandam enim naturam eſſe increatam, ceterarum con-
ditricem, æternam, immutabilem, perfectam, aliam vero creatam
ab illa priore, & ſemper ad eam reſpicientem, eo quod, vt ab illa pro-
ducta fuit, ſic ab eadem conſeruatur, & bonitatis ſuæ recipit incre-
mentum, & ideo ſollicite ſemper conatur ad illud immẽſum bonum
propius accedere, & eſt in quodam continuo quærendi motu. quia
ſemper maiora, & maiora in illo bona, quibus beari poteſt, intuetur:
& ideo cum Apoſtolo *priorum oblita, ſeſe ad vlteriora extendit* anima, "
Et ſemper ad altiora contendens, pro incrementi ratione, quod ſin-
gulis vicibus recepit, nunquam non in melius mutata fuit, nunquam
tamen eo bono exſatiata, viſa fuit ſibi ſponſum vel ſatis inueniſſe vel
comprehendiſſe, ſed ſemper quærere perrexit. Fuſe admodum, repe-
titis quæ duobus præcedentibus capitibus dicta ſunt, per recapitula-
tionem quamdam hoc Nyſſenus oſtendit, & tandem concludit, in ex-
hauſti huius deſiderij, & nõdum inuenti ſponſi querelam naſci, quia
cum Dei illa immẽſa perfectio & bonitas à nulla creatura queat com-
prehẽdi, neceſſe eſt quamlibet perfectionum eius cognitionem dun-
taxat in nobis eſſe quandam cognitionis inchoationem. Hoc *noctis*
voce ſatis indicari, Moſis exemplo, qui erat in nebula quadam in qua
Deus exiſtebat, qui *tenebras ad occultationem ſui collocauit.* [a] In hac " a Pſ.17.v.12.
nebula exiſtens anima, profitetur ſe poſteaquam à nocte illa diuina
fuit circumdata, dum abditum in caligine quærit, ſingulari quidem
dilectione adfectam in illud fuiſſe, quod deſiderabat: ſemper tamen
Deum, quem expetebat, omnem meditationis, & contemplationis
vim & comprehenſionem, quaſi auolando, effugiſſe.

Nec longe hinc abit Rupertus, *Dilectum*, inquit, *quærimus in le-*
Rupertus. „ *ctulo*, quando in præſentis vitæ aliquantula requie, redemptoris no-
„ ſtri deſiderio ſuſpiramus. *Per noctem quærimus*, quia etſi iam mens in
„ illum vigilat, tamen adhuc oculus caligat. Sed qui dilectum ſuum *non*
„ *inuenit*, reſtat vt *ſurgat*.]
„

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4.

SI deſiderij magnitudo cauſa eſt diligentius quærendi, nemo negabit, MARIÆ in filio quærendo diligentiam, omni alterius ſponſæ diligentia longæ maiorem fuiſſe, niſi qui neget, ab ea filium præ cęteris omnibus amatũ ardentius fuiſſe. CHRISTVS fuit *deſiderium collium æternorum*: [a] *colles*, ſanctæ animæ: ſed MARIA *Domini mons* fuit *in vertice montium*. [b] huius ergo hæc iure verba ſunt cenſenda.

a Gen 49. v. 26.
b Eſa. 2. v. 2. & Greg in 1. Reg. lib. 1 c. 1. col 3. Gregent. Diſp. cõtra Herban. Iudeum.

Sed quo filium modo quæſiuit? an corporalem eius præſentiam? cenſent id Rupertus, & Hailgrinus. Et ſane crediderim etiam hic filium quæſiuiſſe. Nam etſi illum pannis inuoluebat, etſi lacte alebat, etſi ſinu fouebat, etſi ſanctis brachiis arcte ad pectorabat, etſi materni affectus dulcia oſcula imprimebat, tamen tã præſens, vt abſens, adhuc quærebatur. Summum huic dilectioni, & inſatiabile deſiderium inerat. quanto vicinior dilectus iſte habebatur, tanto ardentius deſiderabatur. hunc qui habent, habere deſiderant, qui vident, videre, qui audiunt, auſcultare. nonne hunc Angeli ſemper vident, qui ſemper *in eum proſpicere* deſiderãt? plus Angelis mater deſiderabat, quia plus Angelis amabat, ideo non per dies tantum, ſed *per noctes* etiam hunc *quærebat*. hæc illi cura in proſperis, hæc illi cura in aduerſis. Num immemores eſtis tridui, quo in templo remanſit? filium in comitatu eſſe putarat, veſperi illum inter notos & amicos quæſiuit, & non inuenit, quanta ſollicitudo, deſiderium & diſcurſatio huius tridui fuit? ſtatim à baptiſmo dilectus in deſertum ductus, nec in lectulo matris repertus, iterum *quæſitus* fuit, ſæpe etiam ſic inuentus, vt poſſit adhuc dici, *non inuentus*. quomodo namque inuentus, qui ſe matrem agnoſcere diſſimulabat? nonne diſſimulauit, Primum in ipſo templo, quando dixit, *Quid eſt quod me quærebatis*? & alium ſibi patrem, quamquem mater dixerat, eſſe indicauit? [c] Secundo in Nuptiis Galilææ, quando dixit, *Quid* [d] *mihi & tibi mulier*? Tertio, quando dixit in Synagoga, *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei*: [e] cum illi dictum fuiſſet hanc ipſam matrem eius foris ſtare quærentem eum? Quam diligenter denique *quæſiuit* ad Golgotha tendentem, & *inuenit* crucifixum? *inuenit* non filium, ſed *gladium qui tranſuerberauit animam eius*.

Luc. 3.
c d 3. v. 49.
d Ioan 2. v. 4.
e Matth. 12. v. 47.

Alium adhuc quærendi modum ſuggerit Alanus his verbis, *Le-* „ *Alanus.*
ctus intelligitur ſepulchrum in quo requieuit corpus Dominicum. «
Per noctes, id eſt, per multas tribulationes, quas de amariſſima dile- «
ctiſſimi filij paſſione ſuſtinuerat, & potiſſimum mortis CHRISTI tri- «
duo, *quæſiuit* per deſiderium, *quem diligebat anima ſua*, ne ſcilicet de- «
ſolatam nimium matrem de ſua nece, penitus ſine paraclito, id eſt, cõ- «
ſolatore, deſereret. Quaſi cum Propheta diceret; *Quæſiui qui ſimul* «
contriſtaretur & non fuit, & qui conſolaretur & non inueni. [a] Hic igi- a *Pſ. 68. v. 21.*
tur primò *in lectulo quæſiuit & non inuenit. Lectus* eſt, in quo ſolent «
feſſa diurna fatigatione corpora quieſcere: per quem eleganter quies «
mentis deſignatur, in qua Deus quærendus eſt Sed quia pro vitæ iſtius «
ſtatu huiuſmodi quies exigua eſt, & anguſta, non in lecto, ſed *in lectu-* «
lo dilectum quæſiuiſſe perhibetur. Per *lectum* etiam non abſurdè do- «
mus illa in arce Sion ſita, in qua CHRISTVS cum diſcipulis ſupremam «
cœnam celebrauit, ſignificatur: in quam poſt filij paſſionem glorioſa «
virgo ſeſe recepiſſe perhibetur, *quærens* per crebra ſuſpiria, & ſancta «
deſideria *quem diligebat anima ſua.* ibique loca illa venerabatur, ve- «
nerandóque ore cordis oſculabatur, in quibus dilectum filium, vel «
cum diſcipulis accubuiſſe, vel in eorum pedum lotione proſtratum «
fuiſſe, aut alicubi reſediſſe imaginari poterat. Sed quid per huiuſmodi «
pia deuotionis obſequia, quàm dilectum requirebat? ſed *minimè inue-* «
nit, quia ex his conſolationem non recepit] hactenus ille. «

Vera hæc ſunt, vera, ſed alia tamen his potiora. Nempe ſenſus illorum, qui volunt hæc de natura filij diuina potiùs accipienda. breuiter Honorius. In requie ſuæ contemplationis in huius vitæ nocte (dicit) *quæſiuiſſe* intellige filij diuinitatem, ſed *non inueniſſe*, quia non potuit ad eius altitudinem pertingere. *Honorius.*

Quod ipſum Guilhelmus, vt ſolet, multò luculentiùs docuit, his *Guilhelmus.*
verbis: Verba ſunt piæ matris adoleſcentulas adhuc carnaliter ſapien- «
tes, ſuo exemplo, ad æmulationem ſpiritualium prouocantis. Neque «
enim ipſa contenta fuit CHRISTVM noſſe ſecundum carnem, in diuini- «
tatem eius mente flagrabat. faciem carnis eius læta videbat, ſed faciem «
diuinitatis eius nihilominus cum hilaritate *quærebat*] & id, *in lectu-* «
lo ſuo. benè addit, *meo.* Nam alium lectum dilectus habet apud patrem, alium habet apud matrem: ille eſt æternus Patris ſinus, & eſt magnus lectus, hic eſt temporalis matris vterus, & eſt præ illo paruus *lectulus.* in hoc quæſiuit illum, quia ibi latebat in homine Deus: ſed quoniam altè latebat, *quæſiuit & non inuenit.* *Quæſiuit* per fidem, & *non inuenit per ſpeciem*, hoc eſt, claram viſionem. Sic enim tantùm inuenitur in magno lecto. credidit Deum eſſe, quem in lectulo vagientem videbat, ſic fides quærit quod charitas ſuo tempore inuenit: nec deſinit fides quærere, donec charitas inuenit. ſi deſinat quærere, deſinet eſſe: quia eius eſſe, eſt quærere. Interea dum filium per fidem quærit, *nox* eſt: inuento per ſpeciem, dies

oritura. Non vna modò nox illi fuit hîc quærenti, ſed plurimæ noctes tribulationum, ſub Herode, ſub Archelao, ſub Caipha, ſub Pilato à Iudæis, à Romanis, à notis & alienis.

ANAGOGE.

§. 5.

Ponetur in ſequentibus verſiculis.

VVLG. EDIT.

Verſu 2. » Surgam & circuibo ciuitatem:
» per vicos & plateas quæram
» quem diligit anima mea: quæ-
Verſ. 3. » ſiui illum & non inueni. * In-
» uenerunt me vigiles, qui cu-
» ſtodiunt ciuitatem: Num
» quem diligit anima mea, vidi-
Verſu 4. » ſtis? * Paululum cùm pertran-
» ſiſſem eos, inueni quem dili-
» git anima mea: tenui eum: nec
» dimittam, donec introducam
» in domum matris meæ, & in
» cubiculum genitricis meæ.

EDIT. LXX.

Exurgam nunc: & circuibo in ciuitate, in foris, et in plateis, & quæram quem dilexit anima mea: quæſiui eum, & nõ inueni eum. Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt in ciuitate. Nunquid quem dilexit anima mea, vidiſtis: Quam modicum fuit, cum trãſiui ab ipſis, quoadusque inueni, quem dilexit anima mea. Tenui eum, & non dimiſi eum, donec introduxi eum in domum matris meæ, & in cubiculum eius, quæ concepit me.

LITTERA.

§. 1. **Verba Sponsæ.** Verſ. 2. ECCE vt depingat tibi Spiritus ſanctus, penicillo Salomonis, robuſtam hãc, & animoſam viraginem, paſtoritiæ vitæ deditã, cùm ſe ſomnio luſam ſenſiſſet, partémque ſui meliorem toto cubili non inueniſſet, audax aggreſſam facinus, *Non vetat obſcura ſurgere nocte timor*, nec in tenebris tota ſollicitam vrbe vagari, ſine cuſtode, ſine comitibus, proripit ſe thalamo, dilectũ vbique quæſitura. Nimirum,

Amor timere neminem verus poteſt.

Hic reddidit audaciorem. Simul exſtimulabat, quod mirum, nox ipſa.

Semper enim vacuos nox ſobria torquet amantes,
Spéſque, timórque animum verſat vtroque modo.

cæteris curis ſopitis, ipſa quiete nocturna vis amoris acriùs inflammatur, augetur anxietas, & abſentia deſiderij, verum illud certiſſimi amoris ſignum. Zelotypas excitat ſuſpiciones, à ſe qui abſit, alteri adeſſe. Denique cùm quid timeant ignorent, timent omnia. Tot ictam iaculis, quis miretur hîc, vt ſexûs oblitam ſui, & verecundiæ introduci? reuoca in mentem illud,

—— *Quid deceat non videt vllus amans.* Ait igitur, SVRGAM & CIRCVIBO] dixit ſe facturam, & cum dicto fecit: ſurrexit, circuiuit ciuitatem.

PER VICOS] LXX. *in foris*, non nauium, ſed iudiciorum & rerum venalium. *fora*, non *foros*, innuit. Ambroſ. *lib.3. de Virgin.* in ſingulari, *in foro*, & ſic in explicatione Nyſſen. Sed Hebræa vox pluralis eſt.

INVENI] hoc loco DD. Nyſſen. & Ambroſ. & Theodoret. repetunt illud additamentum, verſ. 1. *Vocaui & non exaudiuit me:* Sed hoc loco Philoni, & optimis libris Græcis id deeſt.

VIGILES] non tantùm excubitores, ſed & circitores, ideo pro eo quod in noſtro & apud Aq. eſt, *qui cuſtodiunt*, φυλάσσοντες, id LXX. *qui circumeunt*, & Symmach. περιοδεύοντες. ait itaque ſe, vt ſolet noctu vagantibus contingere, in circitorum globum incidiſſe, & eos ſic compellatos à ſe: NVM QVEM, &c. ſi quid ſit amor vnquam amando didiciſtis: ſi vos vlla pietas, aut miſeratio tangit, miſeremini amantis. Dicite, dum, quæ veſtra ſedulitas eſt, omnes vrbis vias, angiportus, compita, anfractus, & diuortia ſcrutamini: *Num quem, &c.* Nec celat affectum, qui vt ſorex ſatis ſemper indicio proprio ſe prodit: nec pudet profiteri, putant enim amantes quod ipſis probatur, id cunctis, probum & honeſtũ videri meritò debere. Nec animaduertit, eodem ebria nectare, ſe dilecti nomen nõ exprimere; vel hunc errorem putat, quid velit cunctos intelligere, & ſcire quem, & quantum amaret; quem nõ labiis, ſed corde, animo, mente tota diligeret: ideo ait, *anima mea*. Verſu 3.

PAVLVLVM] cùm minimò interuallo poſt me reliquiſſem, nullo me reſponſo per contemptum vel ignorationem, dignatos. D. Ambr. *d. lib.3 Quam modicum*, vertit. Verſu 4.

INVENI] mei miſertus vltro ſe obtulit, & ego me non vltra continui, ſed in collum eius irruens, brachiis meis innodaui. ſic tenui eum. *Nec dimittam*, hoc confirmant Philo, Pſellus, & Schol. Græc. hîc, οὐκ ἀφήσω. & D. Ambroſ. *in Pſalm.* 38. Sed idem *ſermon.* 17. *in Pſalm.* 118. cum Nyſſeno hîc *ſermon. 6.* cum LXX. legit, *Non dimiſi:* ſenſu eodem, quaſi dicat, certa illum retinere; conantem vel fingentem elabi mihi, arctiùs deuinxi, & in domum intimam pertraxi, & conclaui materno incluſi. Nam *in domum matris meæ*, & *in cubiculum genitricis meæ*, pro iiſdem ſumuntur: nempe de conclaui, ſeu penetrali interiore domus maternæ, vbi thalamus & cymelia D. Ambroſ. ideò vertit; *ſecretum*. Vel ſenſus eſt, in domum, atque in thalamum. Moris erat, vt ſponſa in matris defunctæ cubiculum à ſponſo [a] introduceretur, ſicut de Iſaac & Rebecca Moſes prodidit: [a] ſed noſtram vehementia amoris cogit ipſam hîc quoque ſponſi officium ſponte præoccupare. a Gen.24. v. 67.

Cùm fruſtrà ſe videret eſſe, cenſuit Eccleſia ſibi progrediendum è thalami conclaui in vicos & plateas totius mundanæ ciuitatis; §. 2.

MENS VERBORVM SPONSÆ. cuius ſe ciuem Socrates profitebatur; & in cordibus gentium ſeu Nationum, & in Iudæorum quoque ſynagogis toto diſperſis orbe, CHRISTVM quærendum: vt ex ſilicibus illis veræ fidei ſcintillas aliquas excluderet. Circuiuit, quando, quæ à CHRISTO in Palæſtina inter paucos inaudierat, ea per totius orbis latitudinem ac ſpatia palàm prædicauit. Dum hoc munere perfungitur (INVENERVNT, &c.) incidit in Synagogarum Principes, & etiam Principes, & Sacerdotes idololatras (*ſic Iuſtus Orgelitan.*) quibus propharum & ſacrarum rerum cura incumbebat, quærit à Iudæis, an inter tot caſſas ac iam vacuas cærimoniarum & ſacrificiorum obſeruationes, quærit à Gentilibus, an inter tot quæ colebant numina IESVM dilectum ſuum, verum Deum & hominem, non agnouiſſent? at illi vix dignati reſponſo, conantem mentibus eorum aliquam dilecti imaginem inſcribere, deſpexerunt, & vt inſanam deriſerunt, quæ ignorabant blaſphemantes, quod B. Paulo ſcimus accidiſſe. [a] verùm cùm propterea non deſiſteret ſponſa laborem inſtitutúmque vrgere, & ardentius quærere perſeueraret, gnara quod (vt ait B. Gregorius) [b] *diu inuentio ſe non elongat, ſi inquiſitio non deſiſtat:* ſponſus vltrà paſſus non fuit eam irrito conatu defatigari, (PAVLVLVM CVM, &c.) ſtitit & vltro ſe illi obtulit inueniendum, vt in Candacis Eunucho, [c] in Cornelio Centurione [d] in Dionyſio Areopagita, [e] Clemente Romano, & alia multa gentium multitudine; quam vbique vna fides & charitas primitiis Iudæorum copulauit.

Verſu 3.

a *Actor. 26. Verſu 24.*

b *Homil. 25. in Euang.*

Verſ. 4.

c *Act. 8. v. 27.*

d *Act. 10. v. 22.*

e *Act. 17. v. 34.*

NEC DIMITTAM DONEC, &c.) Animata tam fælici venationis ſucceſſu, proponit firmiter, tanto inuentum labore, non omittere, ne amittat, nec vnquam pati ſe ab eius amore & cultu diuelli, ſed ſemper intellectus, & voluntatis ſuæ brachiis cum innodare.

Arctius atque hedera pallenti cingitur vlmus?

Nec à venatione hac deſiſtere, donec reliquiæ omnes Iacob ſaluentur, & in penetralia genitricis, (hoc eſt, ſynagogam, priorem Eccleſiæ thalamum) in quibus ipſa nata fuerat & educata, omnibus Iudæis conuerſis, [f] ſponſus introducatur: & vno iam paſtore, ac vno ouili facto, cum ſponſo *in pace in idipſum* iugiter *dormiat ac requieſcat.* hoc vltimum multis Patribus placuit, Philoni, Iuſto, D. Gregorio, Caſſiodoro, Angelomo, Vvilleramo, Honorio, Bedæ, Alcuino, & Haymoni. Paulò aliter citat & explicat B. Athanaſ. *ſerm. in illud profecti in pagum, &c.* Hic iam nos deſerit B. Bernardus, & ſuccenturiantur ſermones Gilleberti de Hoylandia.

f *Iſai. 59. v. 20. Rom. 11. v. 25.*

§. 3. TROPOLOGIA.

PRÆTERMISSIS variis Honorij, placet quam tradit Nyſſenus, [g] Animam meditationi diuinitatis deditam, & videntem, neque magnitudinis, neque gloriæ, neque ſanctitatis illius finem vllum eſſe:

g *Serm. 6. Nyſſenus.*

Deſide-

Deſiderio & nouis affectibus iterum erigere ſeſe ac cogitatione τῶν νοητῶν (rerum intellectualium) vniuerſitatem illam, quæ corporeo mundo ſuperior eſt, & excellentior *circuire.* hanc vocari vult *ciuitatem*, quia illic ſunt ciues in ſuas centurias, & aptiſſimos ordines ſeu choros Angelicos diſtributi, ſunt cœleſtis iudicij tribunalia, (*en forum*) ſunt diuiſiones munerum & functionum (*en platea*) hâc totam obambulans cogitatu; *quærit* ab illis præcipuis, qui quaſi *circitores*, Præfecti ſunt orbium cœleſtium motioni. Nũquid illi planiùs de dilecto queant indicare, quod cognitionis deſiderium exſatiet. Sed illis ſilentibus ad hanc interrogationem. & ſilentio ſuam quoque fatentibus ignorationem; videt ſe fruſtrà id à creaturis petere, quod captum exſuperet creaturarum. ſubſiſtit itaque, & abiicit hãc cogitationem inueniendi; *paulùmque progreſſa*, hoc eſt, certo iam ſibi perſuadens omni cognitione creaturarum ſuperiorem eſſe Deum, & tum demum cognoſci, quando quis eum ſe cognoſcere non poſſe nouit; (iuxta id quod diuinus Dionyſius docuit negationibus, quàm affirmationibus diuinum illud eſſe, rectiùs deſcribi) fidei oculis eum *inuenit*, *quem quærebat*: & profitetur fidei anſa ſe inuentum retenturam, neque dimiſſuram ampliùs, donec in *conclaue ſuæ matris* introduxerit. Iſtud *conclaue*, cordis penetral e eſt; quod tum demum idoneum eſt vt ſponſus eò introducatur, & ibi inhabitet, quando maculis emaculatum, ſordibus expurgatum, &, quo ad huius vitæ imperfectio permiſerit amiſſam iuſtitiæ ſtolam recuperauerit.

Verſu 5. Muto nõnihil, quæ ſanctus ille Pater, & vt ſolet cum ſecutus Pſellus, tradidêre.

Quæ ſanè præclara ſunt omnia, niſi quod poſſis etiam in ſecundo verſ. B. Gregorij Papæ interpretationem retinere; nempe per *ciuitatem*, in telligere totam Eccleſiam; per *vicos*, ſeu *fora*, Angelos, qui à iuſtitia non excidêre; per *plateas* homines, quorum plerique via incedunt lata; in his omnibus ſemper aliquid ſponſa inuenit boni, hoc eſt aliquod veſtigium dilecti, cui inſiſtat imitando, ipſam tamen ſponſi perfectionem *non inuenit*, & ideo in illis *fruſtrà quærit*. *Gregorius.*

Contrà, nec malè, Guilhelmus *ciuitatem* interpretatur Eccleſiam electorum, de qua dicitur. *Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei* (Pſal. 86. v. 3.) huius *plateæ & vici*, de quibus eſt ſcriptum; *plateæ Hieruſalem ſternentur auro mundo, & per vicos eius alleluia cantabitur* (Apocal. 21. v. 21. & Iob 13. v. 22.) Qui in Eccleſia excellenti animi virtutute, vſque ad latitudinem charitatis excreuerunt; hos (ait) in illa ciuitate quaſi *plateas* eſſe, vt tam glorioſæ ciuitatis plateas decet, non lapide, ſed auro ſtratas mundo: qui pietatem coluere, ſed ad excellentiam illam charitatis latiſſimæ non pertigerunt, ſpirituales tantùm ibi *vicos* eſſe; &, quamuis auro ſtrati non ſint; Alleluia tamen in eis cantari. Licet enim citra perfectum conſiſtant; à laudibus tamen Dei, iuſtè viuendo, muti non fuêre. Per horum itaque omnium exempla, intellectu anima circumiens dicit, quæ hîc narrantur. *Guilhelmus.*

Porrò, qui præcedenti verſu ſecuti ſunt, eos, à quibus aberratio-

Philo. nis cauſa tribuitur ſponſæ imperfectioni, & vitæ maculis, illi poſſunt
,, per tritam Philoni ſemitam progredi: verba eius admodum ſunt vti-
,, lia pœnitentibus: accipiant, & memoriæ inſcribant. Nondum ſe inue-
,, niſſe illum dolet, & ſurrecturam ſe dicit, rurſuſque inquiſituram per
,, orationes & lachrymas. nam cur adhuc non inuenerit, cauſam per ſe-
,, ipſam exponit, cùm ait; *Surgam & circuibo, &c.* hoc eſt, à præteritis
,, vitæ meæ actionibus *ſurgam*, à malorum conſuetudine *diſcedam*, ab
,, illecebris voluptatum rerum omnium humanarum *abſiſtam* & *deſi-*
,, *nam, diſcutiam* conſcientiam meam, & diligenter *examinabo* per cir-
,, cuitum actiones vitæ meæ, *recogitabo* annos vitæ tranſactæ, *quæram*
,, *in ciuitate* (hîc in Eccleſia, in Scripturis ſanctis, in exemplis, & vitis
,, Sanctorum) quomodo rectè ambulare debeam ad te, & quo hacte-
,, nus modo vixerim] vult enim *fora* & *plateas* ſignificare latam volu-
ptatum viam, per quam ſolent peccatores decurrere; & in iis ſe ver-
ſatam confiteri, & ab iis prohibitam ne Dominum inueniret: & dum
ſic ſe iudicat & caſtigat, incidere in *vigiles ciuitatis*, hoc eſt, Præfectos
& Doctores Eccleſiæ, à quibus erudita, inſtructa & monita, tandem
ſponſum inueniat. Sed quis non videt ſecundum hoc membrum, ideò
& quod ab eo dependet tertium, cõtextui parùm eſſe conſentaneum
ſequenda itaque prior illa explicatio.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV

§. 4.

DE DEIPARA.

Hailgrinus. Rupertus.

QVÆ iſta *ciuitas*, & qui *cuſtodes*: non conueniunt in-
terpretes myſtici. *Ciuitas* Ruperto & Hailgrino, eſt
ipſa terreſtris Hieroſolyma; ſed *cuſtodes* Hailgrino ſunt
Phariſæi, à quibus B. Virginem tempore paſſionis vult
fruſtrà interrogaſſe de dilecto, quem increduli noſſe
recuſarant: Ruperto verò ſunt Apoſtoli, & diſcipuli, quia ad hoc
erant conſtituti vt cuſtodirent & ædificarent veram ciuitatem Hieru-
ſalem, de qua dilectus per Eſaiam dixit: [a] *Super muros tuos Hieruſa-*
a Eſa. 62. v. 6. ,, *lem conſtitui cuſtodes, tota die & tota nocte non tacebunt laudare no-*
,, *men Domini.* Iſtos ait *circuiuiſſe* & *vigilaſſe*, quando cucurrerunt ad
monumentum, tum mulieres, tum Petrus & Ioannes, & ab iis in-
uentam B. virginem quando illi nunciarunt filium reſurrexiſſe. Tum
Deiparam interrogaſſe lætabundam: *Num quem dilexit anima mea
vidiſtis?* Et illos reſpondiſſe, vidimus, *apparuit Simoni*, viſus eſt eunti-
bus in Emaus, *& ſtetit in medio* noſtrûm. Poſtea *cùm hos pertranſiſſet
paululùm*, ipſum inueniſſe cum vidit aſcendentem in cœlum. Sed hæc
omnia ſatis contorta: deinde contextus indicat potiùs vigiles con-
tempſiſſe, quàm ad cor ſponſæ reſpondiſſe, quod eis ſatisfaciebat. de-

nique vidit filium prima mater poſtquam reſurrexit, ideò non nimis hæc decore dicta.

Meliùs Honorius *ciuitatem* interpretatur cœleſtem Hieruſalem, & *vigiles* Angelos: ſed tamen illud quoque contra litteram, quod illud *paullulùm*, auellit à ſequentibus, & facit reſponſum Angelorum dicentium ſe vidiſſe, ſed *paullulùm*: ſubdens rationem; quanquam de Deo multum Angeli intelligant, tamen comparatione diuinitatis id paullulùm videri. Nullus enim Angelorum ita Deum intelligit, vt ipſe ſe cognoſcit. *Nam nemo nouit patrem niſi filius: nec filium niſi pater, & cui voluerit reuelare.* [a] quod creditur matri feciſſe. *Honorius.* [a] *Mat. 11. v. 27.*

Verùm iſta vt libet ingenioſa & vera, tamen contextui non ſunt apta. vt nec alia quæ de Angelis adfert Alanus, rectè tamen docens, cur Angeli per vigiles poſſint ſignificari. Per *vigiles* (inquit) *cuſtodientes ciuitatem*, eleganter ſignificantur Angeli ſancti, qui Eccleſiam & fideles quoſque cuſtodiunt. Vigilant ſiquidem & ſolliciti ſunt circa electos, vt retrahãt eos à malo & ad bonum excitent, ac vnumquemque de ſalute propria ſollicitum reddant: ſicut ait Apoſtolus; *Adminiſtratory ſunt ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis.* Et quaſi venerint illi ad virginem conſolandum quæ pro dilecti filij abſentia triſti premebatur dolore & anguſtia, in quo ſtatu eſt ab eis inuenta, &c. *Alanus.* *Heb. 1. v. vlt.*

Pia ſunt hęc, ſed contextui parùm accommodata. Igitur ſequamur ducem vię hîc certiorem; deuotiſſimum Guilhelmum, hæc præcedentibus optimè connectentem: diſcurſus eius huiuſmodi eſt. Prudentem virginis animam ſecum loqui, & proponere quid agendum, ne temerè aliquid & præcipitãter agere videatur (*Malim tribuere hoc amoris magnitudini, conſolationem non morantis*) *ſurgere* per affectum, *circuire* per intellectum, & quas in maiorum ſuorum, quorum alij aliis iuſtiores, vita, virtutes cernebat meditantem, dilecti ſui veſtigia deprehendiſſe, quia cernebat hæc omnia illos à dilecto accepiſſe. quaſi diceret: Ecce tantillus meo gremio continetur, & meis huberibus alitur, cùm tamen de ipſo ſcriptum ſit: *Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei noſtri.* [b] Nempe ab ipſo eſt omnis Patriarcharum gloria & Prophetarum, omnis electorum maior minorue iuſtitia, & ab ipſo quaſi *à patre luminum deſcendit omne datum optimum & omne donum perfectum.* [c] Verùm quia in his pia mater per fidem, & non per ſpeciem ambulabat, idcirco ſe *quæſiuiſſe* dicit, & *non inueniſſe* dilectum. Porrò in hoc quod ſequitur, *Inuenerunt me vigiles, & c.* in hac qua ambulabat via fuiſſe ſibi familiares Angelos demonſtrat. Nam hi ſunt *vigiles qui cuſtodiunt ciuitatem*, Eccleſiam electorum, ſecundum illud Apoſtoli: *Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi, propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis.* [d] hi ſunt *vigiles*, de *quorum ſententia*, ſicut in Daniele legitur, [e] Rex ſuperbus diuinæ vltioni ſubiacuit, quorum eadem quæ Dei ſententia eſt: Dei per auctori- *Guilhelm.* [b] *Pſal. 47. Verſ. 1.* [c] *Iacob 1. v. 17.* [d] *Hebr. 1. v. 14.* [e] *Dan. 4. v. 14.*

„ tatem, vigilum per miniſterium executionis. Ea quippe, quæ intus à Deo dictantur, obtemperantes Angeli foris exequuntur. qui nimirum propter ſollicitudinem, quam electis hominibus impendunt, *vigiles* dicuntur. *A b his ſe inuentam* dicit, non verò à ſe inuentos vigiles. quia dum homines in hac mortali carne commorantur, ad Angelicum domicilium peruenire non poſſunt, quare nec eos inuenire:

Sed ipſi Angeli quando & quo volunt modo, ad nos veniendo nos inueniunt. Non poſſumus ad eos ingredi intus, in gaudio Domini ſui conſtitutos, dum in corpore peregrinamur à Deo: porrò ipſi pij conditoris imperio egrediuntur ad nos, & quæ ad ſalutem noſtram pertinent, agunt circa nos, etiam dum nos neſcimus. Quis autem dubitet eos matrem Domini ſui, dum in corpore peregrinaretur, crebrò viſitaſſe, & cum ea ſæpius dulcia colloquia miſcuiſſe? Quid ni ergò credamus, circa carnem quidem VERBI materna pietate ſollicitam, ſed VERBVM apud patrem pia & flagranti fide quæritantem, hac ipſa de re illos amoris ſui & ſtudij conſcios, non raro interrogaſſe; *Num quem diligit anima mea vidiſtis?* multa de illo noui, plura neſcio, ſi quid noſtis, quod neſciam, nolite cælare. Quid illi reſponderint, omnino tacetur. An fortè nec reſponderunt? ſatis id vero ſimile, licet Guilhelmus neget. quid reſponderent, quod matris deſiderium tum expleret? ſed tamen ille vult reſpondiſſe, & talia de internæ viſionis gaudio reſpondiſſe, quæ humana locutione nequiuerint enarrari. Myſtica valdè & arcana igitur dicta fuiſſe, atque ideo ſub ſilentio prætermiſſa: niſi fortè coniicienda eſt eorum reſponſio, ex eo quod ſequitur.

Verſ. 4. *Paullulum cùm pertranſiſſem eos, inueni quem diligit anima mea:* forſitan igitur Angeli reſponderunt; Planè vidimus eum & nobis ſuperiorem, & nobis inferiorem; Infra nos hominem, ſupra nos Deum: infra nos apud te, ſupra nos apud patrem. Erit autem quando eum totum videbimus ſupra nos; quando humanitas de te aſſumpta, poſt laborem ſacræ & ſalutiferæ paſſionis, clarificabitur, & ad dextram patris collocabitur. Tum etiam tu Domina, ſupra nos aſſumeris, vt inuenias IESVM tuum, in diuinitate ſua, in patris æqualitate. *Pertranſibis nos, & inuenies*, quem nunc quæris, tranſiſti nos, ſed nondum pertranſiſti: illud tibi tribuit prærogatiua meritorum, iſtud denegauit pondus carnis obnoxiæ corruptioni. Verùm cùm IESVS tuus in cœlum aſcenderit, & tu poſt illum aſſumpta fueris, *pertrãſibis nos*, vt quadam ſingularitate honoris & gloriæ ſuper omnes choros Angelorum eleueris. Cęteris enim ſanctis æqualitas noſtra promittitur: tu autem ſola inter puros homines, gratia prolis tuæ, etiam Angelicam ſublimitatem tranſcendes. *Pertranſibis* ergo nos, ſed *paullulum*, nam IESVS tuus pertranſibit nos lõgè & multùm, aſſumptus in dexteram patris, vt ab omni creatura intellectuali, non tantùm in diuinitate ſua, ſed etiam in humanitate adoretur; *& in nomine eius omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium &*

infernorum.[a] ſignificat itaque Deipara hanc vigilum propheticam fuiſ- " a *Philippi.* 2. *v.*10.
ſe adimpletam, & ne vnum quidem verborum eorum cecidiſſe in terrã. *Paullulum* (inquit) *cum pertranſiſſem eos, inueni, &c.* Nam aſſumpto Iesv meo in gloriam ſuam, aſſumpta ſum & ego poſt eum, & ſic pertrãſiens paullulum angelos, inueni eum, & aſpexi facie ad faciem in æqualitate patris conſidentem, & tunc conquieuit omnis inquiſitio mea. ſiquidem *tenui eum, nec dimittam.*

Quomodo tenuit? Reſpondet Honorius: *Tenui* credendo æqualem patri: *nec dimittam* diligendo: *donec introducam* verbo & exemplo, *in domum*, conuentum Synagogæ. *Honorius.*

Guilhelmus habet ſimilia, *Tenui eum*, inquit, brachiis charitatis fortiter aſtringens in æternis deliciis illi inſeparabiliter adhæſi. *Tenui* tenentem me, *nec dimittam eum*, nec dimittar ab eo. Non ſic olim, non ſic, quando poſt materna officia adultum dimiſi in opus verbi, quando & ipſe dimiſit matrem, vt paternum mandatum, reparationem humani generis, impleret. Sed nunc in æterna claritate per ſpeciem illi adhærens, nec *dimittam*, nec dimittar, ſed *tenebo* eum. *Tenebo* amore, *ſed* tenebo etiam prece & miſeratione. *Guilhelmus.*

Pulcre & ad puſillanimium conſolationem accommodate Card. Hailgrinus, de hac tentatione dixit Eſaias ad Dominum:[b] *Non eſt qui conſurgat & teneat te*, Et Dominus per Ezechielem;[c] *Quæſiui virum qui interponeret ſepem, & ſtaret oppoſitus contra me pro terra, ne diſſiparem eam, & non inueni.* Oſtendit ergo B. virgo, quod indignatus erat Dominus contra vineam ſuam, ſcilicet plebem Iudaicam, *quæ conuerſa erat in amaritudinem, & fecerat labruſcas*, cum facere deberet vuas: & dixit: *Tenui eum*, ne vineam ſuam omnino diſſiparet: *Nec dimittam eum*, ſed continua precum inſtantia furorem ipſius retinebo. Quod enim Dominus Sanctorum precibus teneatur, ipſe oſtendit ad Moſem, dicens: *Cerno quod populus iſte duræ ceruicis ſit: dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eum.*[d] Vtroque igitur modo *tenebo*, neutro *dimittam. Donec introducam eum in domum, &c.* Non quod tunc ſit dimiſſura, ſed excluſiue. More SS. dictum eſt, vt illud, *Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.*[e] Et illud, *Non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum.*[f] Et illud, *Donec*[g] *aſpiret dies & inclinentur vmbræ*, perinde itaque dictum, ac ſi diceret, nunquam dimittam. *Hailgrin.* b *Cap.*64. *v.*7. c *Cap.*32. *v.*7. d *Deu.*9. *v.*13. e *Pſ.*109. *v.*1. f *Matth.*1. *v. vlt.* g *Cant.* 2. *v.*17.

Sed cur meminit potius introductionis *in conclaue genitricis*, quã rei alterius? fatentur plerique omnes *conclaue* hoc eſſe reliquias Iudæorum, quæ in fine ſæculi ſaluandæ ſunt:[h] horum vero potiſſimum mentio facienda fuit, vt immenſa vis clementiæ piæ matris, eiuſque vnigeniti, ſic clarius eluceſceret, quæ ſe ad nefariam ingratiſſimæ gẽtis impietatem abolendam, & remittendam extenderet. Hoc ergo dicit, ne gens Iſraelitica ex qua Christvs ſecundum carnem, penitus reprobata & exterminanda, *genitricem ſuam* vocat. Sane gens iſta, h *Sic Hailgrin. Rupert. Hono. Guilhelmus. & reliqui citati ſup.* §. 2. *in fine.*

pro eo quod non cognouit *tempus viſitationis ſuæ*, in profundam cæcitatem incurrit, atque omnium hominum odiis digniſſima iudicatur non immerito, cum omnium Saluatorem peremerit. Verum hoc odium non adeo debet augeſcere, vt obliuioni tradatur, quod eadem gens hoſtiam redemptionis humanæ ſuppeditarit. Quia *ſalus ex Iu-*
a *Joan. 4 v. 22.* *dæis eſt*,[a] non omnino debent aſpernari Iudæos filij ſalutis, & quæ ex
" Iudæis ſalus eſt, ad eos ſuo tempore redundabit. *Cum enim plenitudo*
b *Rom 11. v. 25.* *gentium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus erit.*[b] Tunc plane pius IESVS ad populum ſuum conuerſus intrabit *in domũ & in cubiculũ eius* Saluti huic Iſraëliticæ gentis plurimum pia mater ſuffragatur, piarum precum inſtantia Deum quotidie interpellans.

Obliuiſcitur quod dulciſſimus filius tã crudeliter ab illis fuerit occiſus: tantum intuetur ſalutis hoſtiam ex illis ſumptam. Recordare (ait) fili, quod carnem ex eis acceperis, in qua & per quam *operatus es*
c *Pſ. 73 v. 12.* " *ſalutem in medio terræ*: [c] vtique decet ſpiritualibus tuis eos participare, quorum carnem non exhorruiſti. Debebant primi eſſe ad ſalutem, pro eo quod ſalus ex ipſis: ſed quia pius es, ſufficiat (quæſo) pro funeſta illa electione Barrabæ, quod primogenita ſua perdiderunt, vt fiant vel nouiſſimi. ſic orat, ſic exorat, ſic *introducit*. nam introducere eſt per inſtantiam precum & meritorum abundantiam impetrare vt ingrediantur.

Vox etiam *introducendi* docet quantæ ſit, vt clementiæ, ſic potentiæ. inſignis clementiæ eſt, tam ardenter pro illis flagitare, qui dulciſſimum eius vnigenitum atroci nece peremerunt: nec minoris potentiæ eſt veniam illis impetrare, qui tam grande piaculum commiſerunt. Nam qui actu commiſerunt, in poſteros omnes contagium & vindictam ſceleris tranſmiſerunt, quando, *Sanguis eius ſuper nos &*
d *Matth. 27. verſ. 25.* " *filios noſtros*[d] vnanimiter clamarunt.

ANAGOGE.

§. 5. *Abſolon.* *Honorius.* CVBICVLVM *genitricis* Abbas Abſolon *ſer. 6. in natali Dom.* dicit eſſe cœleſtem Hieruſalem, vbi pax, ſecuritas, & lætitia " ſempiterna. Itaque *Lectulus* eſt corpus (ait Honorius) in quo anima " quaſi ægra recubat, *nox* vero hic mundus ignorantiæ tenebris obſi-
Verſu 1. " tus: Eccleſia hic peregrinans per noctem *dilectum in lecto quærit*, dum " in corpore, quod aggrauat animam poſita, tenebris ignorantiæ obſi-
Verſu 2. " ta, æternum lumen CHRISTVM videre appetit. Quem dum *non inuenit*, *ſurgit*, *circuit ciuitatem per vicos & plateas*, *quem diligit quærit*, quia cuncta terrena eius amore ſpernit, ad cœleſtia ſcrutanda ſe erigit, ordines Sanctorum & Angelorum mente luſtrat, ſi forte per eos ve-
Verſu 3. " ram lucem aſpiciat. Hanc *cuſtodes ciuitatis inueniunt*, quia Angeli qui " *ſemper vident faciem patris*, ei occurrunt, & per cõtemplationem aliquantulum illi gloriæ dilecti oſtendunt, nec tamen plene ſatisfaciunt.

Hos cum *paullulum pertranſierit, dilectum inuenit.* quia cum choros " *verſu 4.*
Angelorũ mente tranſcenderit, CHRISTVM in dextera patris regnantem videbit. *Hunc tenebit* contemplando fruendoque, *nec dimittet* vltra terrena ſectando, *donec introducat* inhabitantem in corde ſuo ſponſum, quando ipſa introibit *in domum matris ſuæ*, in cœleſtem Hieruſalem, quæ eſt mater noſtra, & in paradiſum exultationis, qui eſt *cubiculum genitricis ſuæ.* fuit enim homo ſecundum nonnullos in paradiſo voluptatis creatus, & inde propter peccatum expulſus, & per pœnitentiam iterum cum latrone pœnitente in eundem reducetur. Sic videntur Honoriana pauxillum immutata textui accommodari poſſe.

Vt verum fatear, &, quod amplius non repetam, hoc loco conteſter, mihi in Anagoge, nec ipſe ſatisfacio, nec quæ ab vno tantum Honorio tradita eſt (quod ſciam) huius libri, ſatis conſtans, aut accommodata plerumque videtur Hiſtoricæ explicationi. Quare cum quod habeo dedero, quæſo (pie lector) boni conſulas. terrena hæc moles haud dubie facit, ne cœleſtia illa ſatis clare adhuc concipere animo queamus.

CAPVT III. SECTIO II. SECTIO II.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*	
Adiuro vos filiæ Ieruſalem per capreas ceruoſq; camporũ ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectã, donec ipſa velit.	*Adiuraui vos filiæ Hieruſalem in virtutibus, & in viribus agri: ſi ſuſcitaueritis, & exſuſcitaueritis charitatem, quoadusque velit.*	" *Verſ. 5.* " VERBA " SPONSI. "

LITTERA.

ADIVRO] Heb. *Adiuraui*, vt LXX. ſicut etiam ſup. cap. 2. v. 7. præteritum pro præſenti poſitum. nam illic nondum adiurarat, neque hic ſecundo adiurat, ſed primo, ideo noſter, *adiuro.* §. 1.

PER CAP. CERV. CAMPORVM] LXX. *in virtutibus & viribus agri.* Symm. Aq. & Theodotion, κατὰ τῶν δορκάδων καὶ κατὰ τῶν ἐλάφων τοῦ ἀγροῦ.

DILECTAM] Heb. A AVA ſignificat amorem ſeu dilectionem, vt nanu vertere LXX. hinc quidam Hebræorum hæc retulere ad ſponſum, vt ſponſa loquatur, & ſponſo ſilentium & quietem liberam à ſodalibus poſtulet: ſic etiam Nyſſen. Theodoret. Philo, & Pſellus, & ex recentioribus viri quidam eruditi, tamen quod hanc communem Patrum cenſeant, eos falli patet. quia veteres Latini vnanimiter legerunt, *dilectam*, &; *ipſa*: vt ſi velis illibatam verſionem vulgatam

ſeruare, cogaris hæc verba ſponſo tribuere, vt tribuunt Iuſtus, D. Gregorius, Caſſiodor. Honor. Beda, Alcuin. Apon. Angelomus & Anſelmus, & Gillebertus *ſerm.* 14. Igitur ſponſus vetat, ne excitatorium carmen canant, quo pueri puellæque ſomnum & inertiam ſpōſæ quaſi increpare ſoliti, quæ nocturno feſſa labore, in claram lucem ſterteret. Fuere Græcis, quos à Tyriis & Iudæis accepiſſe nihil mirandum, Nuptialium carminum duo genera, prius, quod veſperi concinebatur, Romani Feſcenninum, Græci *κατακοιμητικὸν conſopitorium* vocabant, alterum poſt mediam noctem ſub Auroram, *ὄρθειον, diluculare*, ſeu *διεγερτικὸν excitatorium*, [a] & *ἐξεγερτικόν.*

a *Sholiaſt. Theocriti in Epithalam. Helenes.*

§. 2. MENS VERBORVM SPONSI.

Sicut ſponſam labore, inſomnia, & inopinata lætitia (quæ multum debilitat) marcidam, & iterato in ſomnum incidentem altiorem priore, diligens ſponſus optat quieti indulgere, & vires refocillare, quare ſolet omnem circumcirca ſtrepitum amoliri: ſic CHRISTVS cernens Eccleſiam à Marthæ operationibus paullulum ſeſe ad Magdalenæ contemplatricis delicias recepiſſe, vt vires reſtauret, poſſitque poſtea conuerſioni gentium alacrius inſiſtere, ſponſæ quieti conſulit, & quod munus olim cubiculariorum regiorum fuit, *ſacro ſilentio ſomno* procurat. Repetit autem quod prius, vt intelligas non minori curæ ipſi nouellam Eccleſiam eſſe, quam fuerat vetus. *Sic Caſſiod. Honor. Beda, Alcuin. Haym. cæteri fere Latini.*

„ Quærit Caſſiodor. ſi requirebat ſponſum, quomodo quieſcebat? „ Reſp. CHRISTVM quærere, dulciſſimum & ſuauiſſimum eſſe ſomnum. „ Eccleſiam quoque à negotiis terrenis, & deſideriis & actibus ſæculi „ dormire, ſed vigilare & requirere ſponſum, quia eius contemplationi „ inhæret, eum ſolum deſiderat, ad illum peruenire contendit.] cetera „ petenda ex capite 2. verſu 7.

§. 3.

TROPOLOGIA.

Caſſiodorus.

HÆc petenda ex eodem verſu 7. duntaxat addo illud Caſſiodo- „ ri, Amori merito dari nomen *ſomni*, quia ſicut dormiens à viſi- „ bilibus oculos claudit: ita is qui diuinæ contemplationi inſiſtit, quaſi „ alienus exterioribus dormit, & ſola ſpiritualia ac cœleſtia videt.]

§. 4.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE B. VIRGINE.

b *l. v. 7. c. 2.* *Rupertus. Honorius. Hailgrinus.*

RVPERTVS hunc verſic. tranſilit, quia ſuperius [b] fuerat interpretatus. Honorius ſuperiorem intelligit, de conuiciis in Deiparam, hunc de falſa prædicatione. Hailgrinus ſuperiore cenſet impatientes ad patientiam, & properantes ad longanimitatem inuitari, hoc vero eorundem impatientiam, ac

feſtinantiam

feſtinantiam reprimi & caſtigari. Alanus eo refert, quod putat incertum an virgo reſurrexerit, & in carne aſcenderit: item quando reſurrexerit vel aſcenderit. Quod per illum ſane immerito in dubium vocatur. hodie enim receptum communi Catholicorum ſententia, ſacratiſſimam Dei genitricem reſurrexiſſe, & cum corpore aſſumptam in cœlum, de anno ætatis eius, quo aſſumpta, ſolum reſtat controuerſia, de quo nos alias. *Alanus.*

Guilhelmus ſolus hæc optime cum præcedentibus connectit, & quo pacto preces Deiparæ ſint offerẽdæ nos luculenter erudit. Si pia mater (ſic ratiocinatur) tantum poteſt apud filium pro his, qui ſanguinem eius tam impie fuderunt, quantum credenda eſt poſſe pro his, qui ſecundum Apoſtolum, *in* CHRISTO *baptizati* CHRISTVM *induerunt.*[a] Inde nimirum accidit, vt omnes Chriſtiani ſuis in neceſſitatibus tãta fiducia ad eam recurrant, ſuaſque illi petitiones per eam filio offerendas commendent. Multi tamen minus honeſte vel ordinate petunt, quam oportet, quam decet. Fœdas autem petitiones mater filio non offert, nec ſuſcipit offerendas. Nonnulli honeſte quidem petunt, & ea quæ pertinent ad ſalutem animæ, ſed tamen vel fratres non diligunt, vel ſuos mores non corrigunt. nec horum petitiones pia mater dignatur admittere. Itaque non tantum honeſtas petitionis, ſed etiam petentis exigitur. Nam inhoneſta improbantur, inhoneſtorum vox diſplicet piæ matri. Prohibet ergo ſponſus cœleſtis nunc tales poſtulare, & talia poſtulari. *Guilhelmus.* *a Gal.3.v.27.*

Filiæ ſunt *Ieruſalem* per fidem, quæ filiæ Babylonis fuerant per infidelitatem: dum *filias* vocat, adhuc molles & infirmos eſſe notat. Si filij virili ſapientia & robore præditi forent; tales eſſent, & talia peterent, vt petitionis ſuæ fructu gauderent. *Adiurat per capreas, ceruoſque camporum*, per viros ſanctos & imitatione dignos, qui *capreæ* propter acumen viſus, & *cerui* propter curſus celeritatem vocantur. huiuſmodi capreis per Pſalmiſtam dicitur, *Vacate & videte, quoniam ego ſum Dominus.*[b] huiuſmodi ceruis per Apoſtolum dicitur, *Sic currite vt comprehendatis*[c] non ait ſiluarum, ſed *camporum*. quia in campis, viſus libere dirigitur, & expedite curritur: Sancti autem propetantes *ad brauium ſupernæ vocationis* libere circumſpiciunt, & à ſui curſus impetu minime retardantur. Hi *filij* ſunt *Ieruſalem. Adiurantur* infirmi per fortes, molles per robuſtos, hoc eſt, ad illorum imitationem vehementius prouocantur. Nempe illi *ſic currunt vt comprehendant*, ſic petunt vt impetrent. in illis impletur ſponſio veritatis, *petite, & accipietis. Omnis enim qui petit accipit*,[d] Debent ergo *filiæ* hos filios imitari, vt tales talia tali modo petant. Tales petant, quales dignum eſt exaudiri, nempe ſobrij, iuſti, pij, talia in quibus debeant exaudiri, ſcilicet honeſta & vtilia, tali modo, vt citius exaudiantur, quo videlicet decet calore fidei & deuotionis, & ex ea, qua oportet, rectitudine intentionis. Qui tepide petit, quantumlibet honeſtum ſit, *b Pſal.45.v.11.* *c 1. Cor.9.24.* *d Matth.12.v.8.*

Ee

quod petitur, non meretur accipere. Ait Tragicus;

Qui timide petit, docet negare.

Sciendum (ex eodem Guilhelmo) quædam eſſe, quæ non cenſentur poſſe mala intentione peti, vt fides, ſpes, charitas, vera obedientia, non ficta humilitas, ſalus animæ, remiſſio peccatorum, & ſimilia, in his ſufficit abeſſe teporem. Alia vero eſſe, quæ licet honeſte petantur, quia decent, plerumque tamen non cum pietate petuntur, ſicut nec ad pietatem plerumque iis homines vtuntur, vt ſalus corporis, ſcientia ſcripturarum & huiuſmodi, quibus quis & bene & male poteſt vti. Alia vt ambitioſos honores, ſuperfluas pecunias ad oſtentationem, nunquam niſi fœde peti à Deo, quare huiuſmodi petendis ſemper ſuperſedendum eſt: illis autem magis, quæ non tantum fœde, ſed & impiè à Deo petuntur, ſicut eſt vltio priuata de ſuis inimicis. *Spirituales illæ capreæ ceruique camporum* norant optime, quid & quomodo per interceſſionem piæ matris à Deo petere deberent: ideo ad horum imitationem nunc prouocantur imperfectiores: & moneantur in cœlis iam quiete æterna fruenti, non obſtrepere inutilia vel indecentia petendo, vel non ea qua decet fide, intentione, & deuotione poſtulando, ſed duntaxat eam orare tali modo, vt pro orantibus ſurgere & ſuffragari opem eius poſcentibus non aſpernetur.

ANAGOGE.

§. 5. QVÆ de B. Virgine dicta ſunt, ea ad ſanctorum inuocationem procliue eſt referre. Hos Catholici hic vetantur, improbis precibus, Hæretici vero Agiomachi, & Miſagitæ, prohibentur conuiciis & calumniis ſollicitare: idque adiutati per exempla & memoriam omnium, qui ab Apoſtolicis vſque temporibus vixere, Beatorum virorum, qui à tali veſania ſemper alieniſſimi fuerunt: & tamen *capreæ* erant mentis acumine, & *cerui* celeritate prudentiæ ac pietatis cæterarum virtutum adipiſcendarum. *Sequuntur verba Sodalium,*

CAP. III. SECT. III. SECT.III.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*	
Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmẽtarij?	*Qua eſt iſta, qua aſcendit è deſerto, tanquam truncus fumi incenſus myrrham, & thus ex omnibus pulueribus vnguentarij?*	*Verſ. 6.* VERBA SODALIVM.

LITTERA.

§. 1.

FATENTVR omnes fere, hæc à ſodalibus ſponſi decantari: ſed quidam cenſent, id factum, cum, inuento ſponſo, rure ſponſa domum reuerteretur, & tum foret neceſſe dicere, quod v. præcedente de ſomno poſitum, id per anticipationem vſurpatum. Ad hanc turbationem textus vitandam præſtat dicere cum Honorio, ſponſam poſtquã modico ſomno indulſerat, vna cum ſponſo foras egreſſam, ſponſi odoramentis, & amplexu longe odoratiorem & formoſiorem factam ſponſi ſociis occurrentibus fuiſſe ſtupori: vnde illos præ admitatione in hæc verba erumpere. Vox enim eſt plane, non ignorantium (*ait Guilhelmus*) ſed congratulatorie admirantium. Siquidem " excellentiæ eius quam admirantur, non inuident, ſed congratulan- " tur.] "

Aſcendere dicitur *ex deſerto*, quia ruſticana virgo, ruri nata educataque inde ad thalamum Regis euecta fuit. Nam Hebræi rus donant deſerti nomine, adſpectu ad oppida & ciuitates populoſas. Vnde ſpectatores magis obſtupeſcunt (vtar verbis Nyſſeni) oriri talem *Nyſſenus.* ex loco deſerto, quæ arborum illarum pulcritudinem imitetur, quæ " in ſolitudine per ſuffitus exhalationes excolantur. Suffitus illi erant " *thus* & *myrrha*. Præter horum halitum etiam puluis quidam commi- " nutis aromatis colligebatur, & ſurſum vna ferebatur: ita vt ſubtilis " hæc aromatum diffuſio, loco cineris cum aëre miſti eſſet, ideoq; pul- " uis ipſe in ſublimi erectus exiſteret.] "

VIRGVLA FVMI, ſic LXX. vel *truncus fumi*. D. Ambroſ. *epiſtol. 62.* ſicut vitis pro pago, fumo incenſa, odorificata myrrha & thure, multa de ſuo adijciens. Nyſſen. plurale mauult *ſicut virgularum*, ſeu *ſtipitum fumi*, contra Hebræa, Græca, Chaldæa THIMEROTH תימרות Hebr. alij vertunt etiam *palma*, quidam *columna*, quæ eodem ſenſu dicuntur. *palma* pro columna, more Chaldæo propter rectiſſimam altitudinem. clarius Aqu. & Sym. iſte, ſicut ἀναθυμιάσις *euaporatio fumi*: ille apud Theodoret. *ſicut ſimilitudo fumi ex ſuffimento*. Quando

puluiſculus odoratus carbonibus injicitur, fumum expirat, qui natura ſua in pyramidis conum aſcendit, quoque fit altior, eo tenuior, & acuminatior videtur, ſemperque ſuauiſſime fragrat. Tali *fumi virgulæ* illam comparat: tum quod amplexu fota ſponſi, eius odorem toto corpore & veſtimentis exhalaret.[a] tum quod eſſet amore extenuata, procero & recto corporis habitu, non dura aut nodoſa, inſtar arboris adultæ, ſed innodis, flexiliſque in modum *virgulæ fumi ex aromatibus*, &c. Sicut virgula ſuffita myrrha & thure, &c. patet ex Hebræo, vt nunc legitur.

a *Pſal* 44. *v.* 8. *&* 9.

PIGMENTARII] ſic vocant ſeplaſiatios, ſeu aromatum & vnguentorum inſtitores. minus rectè. D. Ambroſ. *ab omnibus pulueribus vnguenti.*

§. 2. MENS VERBORVM SPONSÆ. SODALIVM. *Nyſſenus.*

Nyſſen. eleganti comparatione lucem infert. Vt (ait) in theatrorum pompis, tametſi ſint iidem, qui rem geſtam (quæcunque tandem eis propoſita eſt) ſpectandam exhibent, ex aliis tamen aliorum ſpeciem induere videntur, quotquot, diuerſis perſonarũ laruis ſumptis, figuram priorem mutant: ita vt is qui modo ſeruus, aut homo
„ priuatus quiſpiam apparebat, non multo poſt, tanquam vir ſtrenuus
„ aut miles conſpiciatur; rurſum relicto plebeio habitu, regis vel impe-
„ ratoris perſonam induit. Sic Eccleſia nobis proponitur nouo ac nouo
„ ſubinde habitu in melius proficiens, & ſemper glorioſior. Primum
„ vt *formoſa*, ſed *inter mulieres*: Poſtea *auro & argento vermiculata*, &c.
„ tandem hic *ſimilis virgulæ*, &c.]

Sane olim gentes vicinæ peregrinantem in Arabiæ deſertis Synagogam, & in promiſſionis terram adſcendentem mirabantur, ſed inuidebant. Multo nunc formoſiorem admirantur, ſed non inuident, ſponſi amici, quam vident Gentium Eccleſiam ex infidelitatis deſerto adſcendentem, *thus & myrham*, *& omnium odorum ſuauitatem* ſpirantem. *Myrrham*, dum CHRISTI mortem & humanam naturam, *thus* dum eius diuinitatem: reliquas pigmẽtariorum ſuauitates, dum reliquam Euangelicæ prædicationis doctrinam per orbem totum diffundit. *Virgulæ*, ſeu vimini ſimilis dicitur, propter humilitatem, & obedientiæ promptitudinem, tum propter morum rectitudinem, & orationis celſa cæli palatia petentis excellentiam, quæ, quo cœlis propior, hoc tenuior, & à terrenis affectibus purior aſcendit. Hanc eius pulchritudinem, modo conuerſæ ex Iudæis primitiæ Chriſtianorum mirantur & congratulantur, & Dei magnam miſericordiam commendant, cum B. Petro *Actor.* 11. *v.* 18. quem locum adeat cenſeo, qui huic bonum & fidelem commentarium quæret. Propoſui quorumdam Patrum[b] ſententiam paulo commodius adaptatam.

b *Aponij. Phil. Alcuin. hic, & D. Greg lib.* 1. *Moral. c.* 39.

TROPOLOGIA.

§. 3.

MAGNA ſæpè,& quaſi repentina eſt animæ fidelis in melius progreſſio, adeò vt obſtupeſcant, qui tanto deteriorem paullò antè viderant. conſidera Mariaſillas, Magdalenam & Ægyptiacam, cùm aliorum quoque oculis à terris eleuatæ cœlo cernerentur appropinquare, corpore in ipſa terra non tantùm non glorioſo. Nonne de tali meritò dixiſſet Zozimus & alij; Hæccinne illa eſt quæ de ſolitudine virtutum aſcendit, & à nobis nigra prius conſpiciebatur? quo pacto fuſcedinem illam eluit? viden' vt niueo ſplendore oculos nunc præſtringat? "

Notat optimè D. Gregorius Papa, Mundum hunc *deſertum* dici, quia ſæpè pij, dum hîc inter varias dæmonum tentationes degunt & laborãt, ſibi à Deo deſeri videntur. Ex hoc deſerto *aſcendere* animam, quando terrena & viſibilia deſpiciens, ad cœleſtia & inuiſibilia feſtinat, & ſeſe erigens ſurſum, totum cor ad Deum conuertit. Propter odorem bonæ famæ, & ſubtilitatem mentis comparari *virgulæ fumi, ex myrrha & thure.* *Gregorius.*

Myrrha (inquit Nyſſenus) corporum ad ſepulturam accommodata eſt: *thus* certam quandam ob rationem diuini numinis cultui eſt conſecratum. Itaque ſi quis ſeipſum dicare vult diuino cultui, non aliter erit *thus*, quod Deo adoleatur, niſi prius *myrrha* fiat: hoc eſt, niſi prius membra in hac terra mortificet vna cum eo ſepultus, qui noſtri cauſa mortem non recuſauit. Quod cùm fit, omne aromatum ad virtutum pertinentium genus in orbe vitæ velut in quodam ſacrificio comminutum, gratum *illum puluerem*, efficit, quem ſi quis per reſpirationem attrahat, fragantiam quandam adipiſcitur, ſpiritu illo abundante omni odore repletus. *Nyſſenus.* " " " " " " " " "

Caſſiodorus his conſentit, ſed addit *virgulæ* comparari, quoniam anima Deum amans gracilis eſt & delicata, diſciplinis Spiritus ſancti attenuata, nõ habens craſſitudinem carnalium deſideriorum.] De vniuerſo quoque *puluere* ſic Vvilleramus. *Caſſiodorus.*

Congerie ſuaui ſtudet omnigenæ pietati.

hoc ipſum in proſa exponit de *operibus* illis *bonis*, quæ Theologi vocant *ſupererogationis*, & pro exemplo adfert virginitatem & voluntariam diuitiarum amiſſionem. Quod cùm videret Scholiaſtes ille Lugdunobatauicus facere contra Symmiſtas ſuos, monaſtica impugnantes vota: perfidia non noua, conatus eſt corrumpere inſertis de ſuo verbis (*quibus à Deo conceſſa.*) Sic quæ intellexere corrumpunt. *Vvilleramus, locus eius ab heretico ſubdolè deprauatus.*

Honorius vult hoc loco ſex gradus deſcribi ad perfectionem. 1. de virga timoris. 2. ad ſummum compunctionis. 3. ad aromata virtutum. 4. ad myrrham mortificationis. 5. ad thus confeſſionis, vt hoſtia viua " *Honorius.* " "

„ Deo fiat.6.ad vniuerſum puluerem pigmentarium,hoc eſt,ad imitan-
„ da vniuerſa exempla CHRISTI ſectatorum.]

Gregorius. Diuinè Gregorius Papa: Sancta anima dum carnem ſuam à putredine vitiorum mortificat, dum omnes mundi voluptates per continentiam abnegat, quaſi *myrrham* mortuo corpori adhibet, vt poſt iudicium à corruptione æterna ſanum permaneat. Cùm verò ſe ad cœleſtia maiori deſiderio accendit, & à cordis cubiculo omnes ſuperfluas cogitationes feruenter abiicit, quaſi *thuribulum* cor ſuum coram Deo facit: in quo dum per dilectionem virtutes congregat, quaſi carbones in thuribulo coaptat, in quo ſe ipſam mens in conſpectu Dei igne charitatis accendat. Dumque feruentes & mundas orationes ad Deum emittit, quaſi *fumum aromatum* ex thuribulo educit, vt coram dilecto ſuaue redoleat, & proximos quoſque ad eius amorem per bona exempla concitare non deſinat.

Sed notandum quod non ait *vniuerſi pigmenti* (hoc malè Honorius) ſed *vniuerſi pulueris pigmentarij.* Pigmenta quippe facimus, quando pigmenta congregamus in corde: quando verò ipſas noſtras virtutes per ſingula quæque opera diligentiùs retractamus, ne quid in operibus noſtris incultum remaneat, ne inter virtutes vitium lateat; tunc procul dubiò vnguenta virtutum quaſi in puluerem tundimus, vt eò mundiora ſint opera noſtra, quo ſubtiliùs ea ab omni ſubreptione vitiorum diſcernere non ceſſamus. Huiuſmodi mentes dilecto ſuo delectabiles ſe per eius gratiam faciunt, & dum ab omni mundano ſtrepitu ſe diuidunt, locum in quo ſponſus requieſcat in ſeipſis componunt.] Ideò ſe noſtra, meritò reſpondet, *thalamum* ſeu lectulum eſſe ſponſi, vt ſequitur.

Philo. Confer autem, ſi lubet, hæc D. Gregorij Papæ cum Philone Carpathio, & deprehendes prorſus eadem.

---

§. 4. MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

OCCVRRVNT hîc quædam peracutæ interpretationes, vna Ruperti de humilitate, altera Guilhelmi de virginitate MARIÆ: ſed Hailgrinus hoc loco litteræ tenacior videtur. dicam quid ſinguli. nam Honorium ſino præterfluere.

Rupertus. Rupertus ad duo potiſſimum attendens, ad aſcenſus & pulueris
» mentionem, ſic alloquitur Deiparam; odor tuus, odor humilitatis
» tuæ præcipuus adſcendit ad Deum, vt verè ſacrificium contribulati
» ſpiritus. Quid enim eſt *fumus*, & quid *puluis*, niſi ſpiritus lachrymo-
» ſus & conſcientia valdè humilis? Et ſua quidem æſtimatione vera hu-
» militas, eſt *fumus* innoxius, quaſi cremij ſiue torris obuſti, & *puluis* ter-

tæ ſine aqua & ſitientis, iuxta illud: *Quia defecerunt ſicut fumus dies mei, & oſſa mea ſicut cremium aruerunt.* [a] & ſicut Abraham dixit: *Loquar ad Dominum meum, cùm ſim puluis & cinis.* [b] ſed non ita æſtimatione Dei. aliter & meliùs ille te diſcernit. Tu dicis, *puluis* ſum terræ, qualem ventus diſpergit, aura tollit, & ille dicit, non, ſed *puluis pigmentarij, puluis myrrhæ & thuris*: qualem pigmentarius Spiritus ſanctus conficit, ex optimo *thure*, quod eſt ſuauitas mentis: & ex *myrrha* probatiſſima, quod eſt mortificatio, ſiue incorruptio carnis. Tu dicis, *fumus* ego ſum teter coram diuinis oculis, qualis de camino ſiue de fumario deficiens aſcendit, aſcendens deficit, & ille dicit, non, ſed *fumus ex aromatibus myrrhæ & thuris*, qualem decet aſcendere de aureo thuribulo ante altare [c] aureum, vſque ad oculos & olfactum Dei. Talis *fumi virgula* tu, ô beata Virgo MARIA, ſuauem odorem ſpiraſti altiſſimo, cœleſtibus diſciplinis erudita atque extenuata. Talis *aſcendiſti per deſertum*, id eſt, animum habens valdè ſolitarium. Si enim vera cuinſque animæ humilitas, etiam inter turbas poteſt eſſe ſolitaria, ita videlicet, vt in nullo alio, præterquàm in Deo, ſpem habeat, quemadmodum Eſther cùm eſſet Regina, veraciter tum dicebat: *Domine mi,* [d] *qui rex noſter es ſolus, adiuua me ſolitariam, & cuius præter te nullus auxiliator eſt alius*, quantò magis tu vera ſolitaria, & quaſi in deſerto eras, quæ virum non cognoſcebas, nec cognoſcere cupiebas, & ab illo, cui deſponſata fueras, penè fuiſti deſerta.

Hæc ille, vltimis his verbis eò reſpiciens, quod ingenioſiùs Guilhelmus ad votum virginitatis Deiparæ in hanc ſententiam retulit. Nihil hîc aptiùs per *deſertum*, quàm virginitas figuratur. quid enim illis diebus tam neglectũ atque deſertũ, quàm virginitas? † Da mihi vel vnum vel vnam illius temporis, qui titulo virginitatis effulſerit. & quidem nulla ſanctarum feminarum legitur virginitatem amplexa, dum ratio temporis officium propagationis expoſceret. Porrò aliqui ſanctorum virorum, pauciſſimi tamen, virginitatem eo tempore ſeruaſſe creduntur, ſed iuſſam magis quàm ſpontè oblatam. Denique Hieremias, de ſeruanda virginitate præceptum Domini habuit dicẽtis: *Non accipies tibi vxorem, & non erunt tibi filij, & filiæ in loco iſto.* [e] Atque hinc præſumitur, quod ſi qui alij eo tempore virginitatem ſeruauerũt, præceptum Domini ſuper hoc ſimiliter habuerunt: vnde nec in ea, quaſi in re excellenti, tam inſignes eſſe potuerunt. Nullus enim Prophetarum tunc dicebat, quod nunc dicit Apoſtolus: *De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do* [f] Non ergo tunc virginitas, quaſi res conſilij, excellebat, nec eam aliquis Deo per votum offerre audebat, propter illud, *Maledictus qui non fecerit ſemen in Iſrael*, illis nimirum exceptis, quos huic maledicto mandatum ſpeciale Domini exceperat. Proinde parùm eſt, quod dixi virginitatem tunc temporis non fuiſſe rem conſilij: erat enim res maledicti. Vnde filia Iephte in ætate nubili ſine filiis moritura

[a] Pſ. 101. v. 4.

[b] Gen. 18. v. 27.

[c] Apoc 8. v. 3.

[d] Eſther. 14. verſ. 3.

† Negat in SS. de vlla hoc expreſſè affirmari. Nã de ſorore Moſis id habemus ex Patrum auctoritate, collectum inde, quia coniugij illius SS. nulla mentio. Idem de Abele ſenſit auctor nõ negat virginẽ fuiſſe, ſed negat hoc diſertè in SS. expreſſum.

[e] C. 16. v. 2.

[f] 1 Co 7. v. 25.

Nota non loqui de virginitatis virtute ſecundũ ſe: ſic enim ſemper Deo grata, & æquè excellens fuit: ſed ſecundum æſtimationẽ hominum temporis illius.

a Iud. 11. v. 38. & 40. » in Iſtaël, *virginitatem ſuam per duos menſes flenit in montibus:* [a] explans
» ſcilicet hoc modo maledictionem ſuam: & quoniam lamentatione
» propria à tam graui maledicto non penitùs expiata videbatur, *conue-*
» *niebant filij Iſrael ſingulis annis*, & ſolemni luctu expiabant eam *per*
» *dies quatuor.* Ecce virginitas illis tempotibus præ amore ſobolis &
» metu maledicti, quàm exoſa & abominabilis, & quàm deſerta res fuit,
» & ideò rectiſſimè per *deſertum* hoc loco ſignificatur.

» Maria princeps *per* hoc *deſertum aſcendit*, quia ad ſingularem
» inter fœminas excellentiam excreuit, quæ primæ hominum omnipo-
» tenti Deo immaculati corporis & cordis ſacrificium ſtuduit offerre:
» malens vtique ſubiacere maledictioni, quàm libidinoſæ corruptioni.
» Deus verò primam ac præcipuam integritatis æmulatricem inſigniter
» ſubduxit maledictioni; dando illi ſalua virginitate *ſemen in Iſrael*, &
» benedictionem ampliſſimam: *benedictionem omnium gentium dedit il-*
b Eccl. 44. verſ. 25. » *li*, [b] quando ſingulari miraculo fecit matrem Dei. Amore incorruptio-
» nis parata erat à ſua gente elogium maledictionis incurrere, & ecce,
c Lucæ 1. v. 28. » ſalua incorruptionis gloria, totus ei mundus proclamat: *Benedicta tu*
» *in mulieribus.* [c] Sic ergo *aſcendit ex deſerto.*

» Sed nunquid virginalis fœcunditas deſtituta fuit aliarum virtu-
» tum comitatu? non potuit eſſe ſterilis virtutum, mater Domini virtu-
» tum. Audis hîc, *virgulam fumi ex aromatibus, &c.* fuit Dei genitrix re-
» cta per actionem, fragrans per bonam exiſtimationis famam, ſurſum
» erecta per mentis ſinceram intẽtionem: quid prodeſt rectitudo actio-
» nis, cum fragrantia boni nominis; ſi tibi facias, ô homo, non Deo, ſi ti-
» bi fragres, non Deo, id eſt, gloriam propriam quæras, non Dei? iunge
» tertium, vt *aſcendas* ſimilis Mariæ. Denique quia nihil deeſſe potuit
» ſpiritualium aromatum, &, quæ genuit fontem chariſmatum, ſequi-
» tur, *Vniuerſi pulueris pigmentarij.* Pigmentarius iſte eſt ipſe Deus: vn-
d Cap. 1. v. 17. » de Iacobus Apoſtolus, *Omne datum optimum, & omne donum perfe-*
» *ctum, deſurſum eſt deſcendens à patre luminum.* [d] quaſi diceret, omne
» ſpirituale pigmentum à ſummo illo pigmentario eſt. Et alibi: *Si quis*
» *indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non im-*
e Iaco. 1. v. 5. » *properat.* [e] q.d. ſi quis illo vel alio ſpirituali pigmento opus habet, po-
» ſtulet à ſummo illo pigmentario, qui ſibi non minuit, dum aliis tri-
» buit. Magnus iſte pigmentarius, pigmenta quæ largitur, plerumque
» contundit in pulueres, ad maiorem vſum & fragrantiam ſuauiorem.
» Preſſuris namque tribulationum virtutes ſuorum exercet, vt nec in ſe-
» metipſis deficiant, & bonum Christi odorem latiùs ſpargant. In
» Deipara omnia virtutum aromata pilo tribulationis ad præclaram re-
» dolentiam in puluerem erant contuſa, quia cunctis filij perpeſſioni-
» bus materno affectu communicabat. Horum aromatum duo præci-
» puè nominantur, *myrrha* ſacri doloris, & *thus* pij amoris. quantùm
» amabat, tantùm in filij paſſione dolebat: atque ita *thus & myrrham*
» æqualiter ſpirabat.]

Denique

Denique Hailgrinus vult *aſcendiſſe*, quia *aſcenſiones in corde ſuo diſponit, aſcendit de virtute in virtutem*, [a] proficiendo in cunctis operibus ſuis exteriùs. Per *deſertum* intelligit mundum, quem contemnens pro deſerto habuit, dum eius contemnens concupiſcentias, ſpiritualibus deliciis adhæſit, *ſicut virgula*, propter rectitudinem operis & intentionis, propter gratiam humilitatis, propter perſeuerantiæ ſoliditatem, propter carnis ſuæ extenuationem. *Fumi*, quia fumus agilis, ex calore ignis naſcitur, & in ſublime euectus humano ſe ſubtrahit aſpectui. B. virgo, obſequio & officiis agilis fuit. *Aſcendit enim in montana Iudææ cum feſtinatione*, [b] vt cognatæ & filio de ipſa naſcituro miniſtraret. Agilis etiam quia leui curſu, agili ſaltu, velut Idithun, omnes vitiorum ſpinas & foueas tranſiliuit. Hæc ardore Spiritus ſancti accenſa, ſic aſcendendo profecit in gratia, ſic aſcendit in gloria, vt velut diſparens omnem humanam cognitionem & laudem excedat. *Sicut virgula* (inquit Alanus) *fumi*, quia gracilis & delicata, quia diuinis extenuata diſciplinis, & concremata intus in holocauſtum incendio pij amoris, & deſiderio charitatis.

Hailgrinus.
a *Pſal. 83. v. 6. & 8.*
b *Luc 1. v. 40.*
Alanus.

ANAGOGE. §. 5.

ANIMAM aſcendentem in cœlum commendant Angeli, vt ornatam obedientiæ, humilitatis, mortificationis, deuotionis, & omnium virtutum reliquarum decore, & odore ſuauiter fragrantem; decore in oculis Dei, odore in conuerſatione proximorum. Sed nunc pergamus ad ſponſæ reſponſionem, & videamus quid ſecreti ſequentia verba complectantur.

CAP. III. SECTIO IV.

Sectio IV.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſraël: * Omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi: vniuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos.	*Ecce lectus Salomonis: ſexaginta potentes in circuitu eius ex potentibus Iſrael: omnes tenentes gladium, docti bellum: vir, gladius eius ſuper femur eius à pauore in noctibus.*

Verſu 7.
8

LITTERA. §. 1.

NONNVLLI adhuc iſta tribuunt ſodalibus illis, ego cum pleriſque ſponſæ; quæ ſeſe tam magnificè commendari erubeſcens,

Verba Sponsæ.

quod humilem decebat & fidam marito, alio potiùs iſtos admiratores reuocans, traducit ad ſponſi laudes. eum laudat, & eius in ſe beneficia collata memorat, atque ita tacitè ſignificat; fieri nō poſſe, vt tali ſponſo ſit infida, vel vllis lenociniis, aut vi, ab illo ſe auelli patiatur. Senſus eſt; Quid me tantoperè admiramini? quicquid cernitis dignum laude, meum id non duco, totum liberalitati ſponſi acceptum fero. Nam vt ſciatis, quæ ſim; nihil equidem ſum, niſi cubile & ferculum eius. ſum eius thalamus genialis, quem ipſe adeò magnificauit, vt in eo deliciari, & eum cuſtodia prorſus regali ſtipare dignetur. Cuſtodiam deſcribit primo loco, mox ornatum commate proximè ſequente. *En lectulum:* idiotiſmus, pro, Ecce lectus ipſius Salom. ſexaginta viri fortes eum circumdant & circumuallant, vt ſponſam defendant.

LECTVLVM] *lectuli*, quàm lecti vox magis amatoria, vt ex poëtis patet.

SALOMONIS] Genebrardus, de quorundam Rabbinorum ſententia, voluit in hoc libro Salomonis nomen profanum eſſe, & hiſtoricè de ipſo Rege, qui librum conſcripſit, accipi debere: mihi verior videtur quædam traditio Midras, nomen hoc ſacrum eſſe, & non de typico, ſed de vero Salomone CHRISTO capiendum. Potuit fieri vt Salomon ille & lectum & ferculum pretioſiſſimum habuerit, cùm Regis illius, diuitiis & luxu diffluentis, gloriam ipſe Dominus celebrarit.[a] Attamen, cùm nihil explorati de hoc thalamo, eiuſque cuſtodia ſit ſacris literis, vel antiquorum monumentis, quod ſciam, proditum, alterum illud tutius videtur. *Vide Iacob. Valentinum hîc, & Petr. Galatinum libro 2. cap. 6. & libro 3. cap. 26.*

a Matt. 6. v. 29.

SEXAGINTA] plurimi. numerus finitus pro infinito.

גברים FORTES] corporis & animi robore præſtantes GIBBORIM.

ISRAEL] fidi Regi ſuo, vt pote Iſraëlitæ, non externi.

TENENTES GLADIOS] Hebraicè, per enallagen verbi, paſſiuum ponitur pro actiuo; *apprehenſi* ſeu *tenti gladiis*. ſicut, alio tamen ſenſu, iocabatur Tullius de Dolabella: *Quis alligauit generum meum gladio.*

DOCTISSIMI] periti pugnare, præliis exercitati.

VNIVSCVIVSQVE enſis] Hebraiſmum retinuere, Aquila, qui, *ἀνδρὸς μάχαιρα αὐτοῦ*, *viri enſis eius*, & LXX. qui, *ἀνὴρ ῥομφαία αὐτοῦ*. noſter clarè eſt interpretatus. Nam *vir*, pro vnoquoque, eſt frequens Hebræis.

SVPER FEMVR] è baltheo ab humeris ſuſpenſus femori incumbit, vt expeditè poſſit euaginari. Sic olim gladiis accingebantur, vnde apud Maronem ille, *eripit à femore, & fugienti feruidus inſtat.* De Iudæis SS. docet paſſim:[b] ſed gladius Ioabi proditor,[c] breuior enſiculus, ſimilis fuit pugioni.

b Iudic. 3. v. 16. Pſal. 44. v. 4.
c 2. Reg. 20. v. 10.

PROPTER] ſic etiam Symm. διὰ φόβους. LXX. ἀπὸ θάμβους. Aqu. ἀπὸ πτοήσεως. eodem ſenſu, nempe ob pericula, quæ nocturno

tempore crebriora & maiora, quàm diurno.

§. 2. MENS VERBORVM SPONSÆ.

Nyſſenus.

Omnium accuratiſſimè Nyſſenus *homil.* 7. oſtendit Salomonem; in iis quæ laudabiliter de illa ſcripta fuêre, CHRISTI typum fuiſſe. *Salomon* pacificum ſignificat: quis tam pacificus, quàm ille, qui hoſtilitatem omnem confodit & cruci affixit? qui nos hoſtes ſuos, vel potiùs *mundum* vniuerſum *ſibimet reconciliauit?* Salomon templum cōſtruxit: quis talis templi conſtructor, qualis CHRISTVS; qui *fundamenta eius in montibus ſanctis* poſuit, *ædificans ſuper fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum* ſaxa viua & animata; quæ ſpōte ſua ad murorum harmoniam prouoluntur, vt *coaptati in vnitate fidei & vinculo pacis*, Eccleſiam templum ſacroſanctum Dei adaugeant. Immenſa quædam fuit Salomonis ſapientia: verùm Dominus (*ait Nyſſenus*) natura ſua id ipſum quod eſt veritatis, ſapiētiæ, poteſtatis, eſſentia eſt. Quamobrem cùm Dauides dixit; *Omnia in ſapientia facta* eſſe: [a] diuinus Apoſtolus vatis verba declarans ait, *In ipſo condita eſſe vniuerſa*, [b] quaſi eum vates per ſapientiæ vocem indicare voluerit.] *Salomon* fuit Rex Iſraël: id de CHRISTO etiam hoſtes eius teſtati ſunt, cùm in cruce Regem Iudæorum inſcripſerunt. Ille mira in iudiciis ſolertia & æquitate pollebat: hic *omne iudicium à patre accepit*, hic *ex ſeipſo non iudicat*, *ſed quemadmodum audit*, *& iudicium eius ſemper iuſtum* eſt, veri iudicis viuorum & mortuorum. Ille *Dauidis ex ſemine:* non minùs iſte, *ſecundùm carnem*, & ideo paſſim *Dauidis filius* nuncupatus. Æthiopum Regina ad illum venit, Eccleſia de gentibus collecta, prius quàm Baptiſmo ablueretur, nigra erat vt Æthiopiſſa: ſed hæc *Æthiopiſſa* cucurrit ad CHRISTVM per fidem, quam Iudæi repudiârunt.

a *Pſal.* 103. *v.* 24.
b *Coloſſ.* 1. *v.* 16.

Meritò itaque in eo patres conſentiunt, vt per *Salomonem* hîc vnanimiter CHRISTVM IESVM interpretentur: Verùm quis iſte CHRISTI *lectulus* ſit, non conueniunt; quidam enim vterum Deiparæ eſſe contendunt (de quo mox §. 4.) quidam apud Philonem, ſacroſanctum IESVM Domini ſepulchrum, Theodoretus, ſacram Scripturam: D. Ambroſ.[c] & Aponius CHRISTI corpus ſiue humanitatem. veneror omnes, ſed puto tres iſtas tantùm eſſe ſenſus accommodatitij. Hiſtoricam verò interpretationem cum pleriſque [d] arbitror, eam quæ de Catholica Eccleſia accepit. Nam *rex* iſte *pacis* [e] qui per *pacem imis ſumma colligauit*, expulſus Synagoga, nunc per fidem in Eccleſia Catholica requieſcit. *Factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion.* [f] *Lectulus* auro & argento & gemmis ornatus, quia charitate, ſapientia, pietate, & cæteris virtutibus ornatus; quem ſuprà *floridum* vocauit. nam ſicut flores interdiu, ſic noctu gemmæ collucent. cubat ibī, non in ſilentio nocturnarum libidinum, ſed in leni ſuſurro ſpiritualium apicularum, lucente ſole mellificantium. Tam pretioſus theſaurus nonne dignus cuſtodiri.

c *Ambr. lib. de Iſaac, cap.* 5.
d *Philone, Iuſto, Caſsiodoro, Vvilleramo, Honorio, Beda, Haymo Anſelmo.*
e *Eſaiæ* 9. *v* 6.
f *Pſal.* 75. *v.* 3.

SEXAGINTA cuſtodes habet ſeu ſtipatores. cur *ſexaginta*? mirificam allegoriam qui volet, legat hoc loco [g] Nyſſenum. ſequitur alios

g *Serm.* 6. *in fine.*

a Caſſiodorus. Vvilleram. Honor & alios.

» duces, a inter quos optimè Honorius ita, ſciendum quod numeri pro magno myſterio in ſacra Scriptura ponuntur. omnis namque numerus eſt perfectus, aut imperfectus. *Perfectus* numerus deſignat perfectos in Eccleſia, *imperfectus* verò ſignificat imperfectos in eâdem. *Perfectus* numerus eſt qui completur in ſuis partibus; *imperfectus* verò, qui partibus ſuis ad ſummam non peruenit, aut eam excedit. *Senarius* numerus eſt perfectus, quia conſtat ſuis partibus; quæ ſunt vnitas, binarius, ternarius, nam ſexies vnum, vel ter duo, vel bis tria ſunt ſex. Non ita fit in *octonario* numero, cuius partes ſunt vnitas, binarius, quaternarius; octies enim vnum, vel bis quatuor, vel quater duo ſunt octo; quæ partes collectæ non faciunt octo, ſed ſeptem. Nam vnum, duo, quatuor, faciunt ſeptem. *Duodenarius* autem numerus ſuam ſummam excedit, cuius partes ſunt vnitas, binarius, ternarius, quaternarius, ſenarius, duodecies enim vnum, vel bis ſex, vel ter quatuor, vel quatuor tria, vel ſexies duo, faciunt duodecim, ſed partes in vnum collectæ, ſcilicet vnum, duo, tria, quatuor, ſex, faciunt *ſedecim*. Omnes autem numeri continentur in quatuor verſibus. primus dicitur *ſimplex*, ſcilicet, vnum, duo, tria, vſque ad decem: in quo verſu ſolus *ſenarius* eſt perfectus. Secundus dicitur, *multiplex* ſcilicet, decem, viginti, triginta, &c. vſque ad centum: in quo ſolus *ſexagenarius* inuenitur perfectus, cuius partes ſunt decem, viginti, triginta, nam decem pro vnitate, viginti pro binario, triginta pro ternario ponuntur, ſiquidem ſexies decem, vel ter viginti, vel bis triginta, ſunt *ſexaginta* quod nullus alius numerus infrà centum facit. Tertius verſus eſt etiam *multiplex*, ſcilicet centum, ducenti, trecenti, & ita vſque ad mille, in quo *ſexcentenarius* eſt ſolus perfectus: nam ſexies centum, vel bis trecenti, vel ter ducenti, fiunt ſexcenti: ibi quippe centum pro vnitate ducenti pro binario, trecenti pro ternario ponuntur. Quartus verſus eſt à mille, vſque ad mille millia, vel millies mille millia: qui ſequuntur dicuntur *myriades*, vbi ſemper qui poſſidet ſextum locum eſt perfectus, ſcilicet ſex millia, vel ſexaginta millia, vel ſexcenta millia *Sexagenarius* igitur numerus conſtat ex ſenario & denario, nam ſexies decem, vel decies ſex fiunt ſexaginta.

Gregorius.

» Per *denarium* itaque (vt cenſent D. Gregorius & alij Patres) Decalogum legis accipimus: per *ſenarium* autem totum hoc tempus, quod Eccleſiæ militanti datum eſt ad operandum; vt poſtmodùm in ſeptimo Sabbatiſmi die coronetur.

Quoad BB. Angelos, habuêre & illi ſuum tempus, quo benè vſi, in gratia fuêre confirmati. quare & hi cuſtodum iſtorum in numero accipi poſſunt; conuenit illis numerus *ſexaginta*, qui ſuo in genere ſinguli ſunt perfecti; & ex multorum ſententia de ſex tantùm inferioribus choris, quibus militantis Eccleſiæ, hoc eſt, hominum ſpecialis demandata cura, ſoli ad homines mittuntur, a tres vero ſuperiores

a Dionyſ. cæleſt. hierarch. c. 7. & 13.

ſemper adſiſtunt Deo. Hi ergo primi ſunt ex iſtis *ſexaginta fortibus*, quorum cuſtodiam videre meruit Helizæus.[b] Secundi ſunt ſancti homines iam defuncti, in cœlo pro Eccleſia matre ſua preces fundentes. Tertij ſunt iuſti & ſancti, adhuc in terreno tabernaculo degentes, præſertim Prælati & Doctores Eccleſiarum, quibus cura gregis commiſſa. Hi ſi tales ſunt, quales eſſe decet, tales etiam erunt, quales hic Spiritus ſanctus deſcribit, *fortes*, in vitiis animi compeſcendis, nihil in muneris ſui functione vigilantiæ, laboris, conſtantiæ prætermittentes, Eccleſiam oratione, doctrina, prædicatione, morum exemplo vallantes, qui ſunt ex manipularibus lectiſſimis ipſius Iſraelis (hoc eſt, Eccleſiæ) & etiam, à quo nomen deductum, Patriarchæ, quem non fregit odium, & perſecutio fratris audaciſſimi, non fuga, non exſilium de paterna domo,[c] non quæ paſſus plurima & indigniſſima in ſoceri domo & ſeruitute dira, vbi *æſtu torrebatur & gelu, & ſomnus fugiebat ab oculis illius*:[d] ſed perſiſtens inexpugnabilis actiuæ contemplatricíſque vitæ numeros omnes, Liæ atque Rachelis coniugio, expleuit, lucta quoque Angelum ſuperauit.[e]

b 4. Reg 6. v. 17.

c Geneſ. 28.

d Geneſ. 31.

e Geneſ. 32.

Hi *omnes manu gladios tenent*, hoc eſt, armis idoneis, præcipue gladiis ſpiritus (ſic verbum Dei vocatur)[f] ſunt inſtructi. *Gladio* huiuſmodi accincti, nouerunt ſibi non abutendum eo, videlicet non detorquendo eius vſum in commoda ſua, vel vanos animi ſenſus, ſed ſenſum, commodaque ſua ad amuſſim ſacræ Scripturæ exigunt, huic intellectum ſuum obſtringunt: ideo Hebraice dicuntur, *ipſi gladio alligati*. Sunt in præliis ſpiritualibus exercitati, docti pugnare *cum carne & ſanguine, cum principibus huius mundi, cum poteſtatibus tenebrarum harũ, cum nequitiis incorporeis*. Peritia hæc in ea poſita eſt, quod cum CHRISTO norunt *facere & docere*, & opera cum prædicatione maritare. Videlicet hoc eſt *gladium* collocare *ſuper femur*. nam femori generatio tribuitur. fruſtra vero quis conetur ſpirituales CHRISTO ſponſo filios in Eccleſia gignere, niſi quod docuerit, id opere confirmet. *Cuius enim vita deſpicitur, ſequitur vt prædicatio contemnatur*. Requiſita tandem hæc omnia, *propter timores nocturnos*; quoniam infinita militantem Eccleſiam pericula ferme circumſtant, ab impiis hominibus lucifugis, ab improbis angelis tenebrarum principibus. De nocturni timoris dæmonio, dixi nonnulla *tomo primo Magicarum Diſquiſitionum*.

f Epheſ. vlt. v. 18. Heb. 4. v. 12.

Nonne cuſtodibus talibus nos egemus, quibus bellum eſt cum ſex hoſtibus infeſtiſſimis, qui modo dolis, modo aperto Marte graſſantur? quos enumerat Abſalon Abb. *ſerm. 2. de Aduentu Domini*. Primus eſt affectus prauæ conſcientiæ. Secundus vanitas mundanæ gloriæ. Tertius timor mortis. Quartus deſperatio ſalutis. Quintus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Sextus ſubtus inhians infernus. Horum. 1. impugnat cordis munditiam, 2. impedit ne aſpiremus

Abſalon Abb.

„ ad patriam. 3. ſupplicium pœnæ minatur. 4. ſpem miſericordiæ de-
„ negat. 5. agit vt à Deo ſeparet. 6. captiuos conatur incarcerare.] Contra prodit Eccleſia, iam poſt CHRISTVM natum tam valido præſidio comitata, vt *ſex* hoſtibus propugnatores opponat *ſexaginta*, hoc eſt, innumeros. Et, *hi ad bella doctiſſimi*, de quibus ſic Berengoſius Abbas *lib. de myſterio ligni Dominici & duplici luce*, illi in Eccleſia Dei

Berengoſius. Abbas.

„ quaſi *fortes* (ait) *ex fortiſſimis Iſrael* eſſe creduntur, qui contra carnalis concupiſcentiæ luxus ſpiritali gladio ſemper pugnare nituntur.]

Rupertus.

Hæc expoſitio tutior, quam nimium acumen hoc loco Ruperti. Sciendum enim à Ruperto nobis hic, *lib.* 3. ſexaginta enumerari cuſtodes lecticæ temporalis Salomonis. Habebat, cum hæc diceret ipſe,
„ (ait) *ſexaginta fortes* ambientes *lectum* ſuum, id eſt, pacatiſſimum, & quietiſſimum regnum ſuum. Nam de patre ſuo Dauid ſibi relictos habebat fortes triginta & ſeptem: (2. *Reg.* 23. quibus adde principes vndecim, quos habebat Rex Salomon, regnans ſuper omnem Iſraël, & duodecim perfectos; qui præbebant annonã Regi & domui eius.] Sed hoc parum habet ſoliditatis. Nam inter illos triginta ſeptem ipſe Dauid numeratur. Sed & Vrias Ethæus, qui obiit ante regnum Salomonis, vt & Aſaël frater Ioab, & fortaſſis quos ignoramus ex iiſdem plures. Quare ſpeculatio illa Ruperti, numerum ſuum non explet, etiamſi Banaiam Ioiadæ filium bis numeret, quod nec ipſum faciendum.

TROPOLOGIA.

§. 3.

Philo.

PHILONIS Carpathij commentarius multis locis inſtar catherinæ, prætermiſſis auctorum nominibus (quod & Procopius Gazæus fecit) varias ſententias complectitur, vt non dubitem à recentiore quopiam multa ſeniori illi Cyprio Epiſcopo adſuta fuiſſe. Nonnunquam eadem plane reperio, quæ apud D. Gregorium Papam, vter ab altero acceperit, nequeo iudicare, hoc meliora mihi videntur, quo pluribus bonis placuere, conſentiunt ambo hoc loco, ſed Græcus ille paullo accuratior hic videtur. Notat filium Dei *Salomonẽ* verum, priuſquam ſuo ſanguine Eccleſiam ſibi comparaſſet, *non habuiſſe vbi caput reclinaret*:[a] Sed poſtea, non ſolum Eccleſiam, ſed vnamquamque animam CHRISTI ſponſam, factam *lectulum* huic pacifico.
„ Quæcunque enim ſponſa cor ſuum ſollicitudinibus mundi purgat ac vacuat, diuinoque amore replet, cubiculum ſuum parat ſponſo CHRISTO IESV, cum eoque ab omni perturbatione rerum humanarum quieſcit ac gaudet.]

a *Luc.* 9. *ver.* 58.

Huic *thalamo* ſtipatores datos cenſeo Angelos & Sanctos omnes vtriuſque teſtamenti, qui decalogum accuratiſſime obſeruarunt, & ſunt ex peritiſſimis fortiſſimiſque militibus caſtrorum Dei, lege, diuinis præceptis, conſiliis & Euangelica verbi Dei romphæa inſtructi,

non quidem aduerſus carnem tãtum & ſanguinem, ſed etiam aduer- "
ſus Tartareas legiones, Nam quicunque verbum Dei(*viuus enim ſermo Dei & efficax, omnique gladio ancipiti acutior*) [a] fide & opere cõ- " " a Heb. 4. v. 14
plent, ſapientiſſimi atque fortiſſimi bellatores hoſtem ſuum Diabolum, calumniatorem nequiſſimum humani generis, proſternunt. gladius enim diuini verbi operibus bonis vibrati, temperantiæ & prudentiæ impulſu ac motione, cuncta carnis opera, & terrenas cupiditates præſcindit. Hi ſunt qui in *manibus ſuis* (hoc eſt, rectis operibus) *gladium ſuum*, conſcientiæ propriæ, non alienum tenent. non enim alienis duntaxat precibus, & bonis operibus confidunt, ipſi vero negligentes ac deſides, & quod grauius eſt, contaminati, bonis aliorum "
ſe tutos fore præſumunt. *Fruſtra enim rogatur Dominus pro eo, qui* "
Dominum non deſinit irritare.] Verum hi ſeſe diligenti mandatorum obſeruatione ab impietatis operibus abducunt, *carnemque ſuam cum vitiis omnibus & concupiſcentiis* vincunt atque *crucifigunt*. Et ideo *enſem ſuum ſuper femur ſuum tenere* dicuntur: (nam femur carnis illecebras & voluptates ſignificat) ne cupiditatibus victi præcipites ruãt. hinc illud; *ſint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in* [b] *manibus* " b Luc. 12. v. 3.
veſtris. Et hoc maxime neceſſarium eſt, quamdiu in hac formidoloſa "
nocte mortalis vitæ ſumus, in qua piorum mentes, ne vſpiam offendant aut ruant, extimeſcunt, *propter timorem nocturnum*, ne à Principibus tenebrarum circumueniantur, & in cæcos caſſes peccatorum incidant.

Non inſipienter etiam Honorius, *Lectulus Salomonis* (ait) eſt ſpi- " Honorius.
ritalis conuerſatio, vel anima iuſti, in qua requieſcit Deus, vt ſcribi- "
tur, *Super quem requieſcam, niſi ſuper humilem & quietum.* [c] Hunc " c Forte ex
lectum *ſexaginta ex Iſrael*, hoc eſt, omnes ſpirituales, Deum mente " Iſa. 57. 15.
contemplantes, verbo & exemplo ambiunt, *gladios diſcretionis te-* "
nentes, falſos fratres à veris reſecantes; *ad bella* vitiorum virtutibus "
docti. quia *vniuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuum*, id eſt, ſeueritas vitæ "
cuiuſque carnalitati dominatur, dum carnem macerant, & corpus in "
ſeruitutem redigunt, *propter timores nocturnos*, ſcilicet propter inſi- "
dias diabolicæ fraudis, quibus improuidos pertrahit ad noctem æter- "
næ damnationis.]

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

IDEM Honorius, per *fortiſſimos* iſtos intelligit Angelos ſupremorum chororũ, cuſtodes potentiſſimos corporis Deiparæ, quæ *lectulus* CHRISTI, cõtra dæmones: ſed quod addit illud *ſuper femur ſuum* accipiendum de tutela corporis, cuius femur genuit CHRISTVM, & ſic *femur* intelligit non

cuſtodum, ſed Deiparæ, mihi recipiendum non videtur. De cæteris
Guilhelmus. conſentiunt illi Rupertus & Guilhelmus. Iſte conſiderat ***lectulum*** dici comparatione ſinus paterni, qui infinitus, & ideo lectus (*vt dictum ſupra Sect. 1. verſ. 1.*) ſane ex quo in lectulo vteri virginalis per incarnationis myſterium accumbere dignatus fuit, eundem lectulum ſanctiſſimi Angeli plurimi ambire cœperunt, & circa quieſcentem in vtero virginis Deum ſacras excubias agere. Non enim ipſum ***lectulum*** contingere, hoc eſt, ad diuinum illud myſterium, quod in vtero virgineo peragebatur accedere præſumebant, ſed venerationis & obſequij gratia circa illum excubabant.

Sexaginta ex fortiſſimis erant. hæc commixtio numerorum perfectorum, denarij & ſenarij, indicat nobiliores quoſque & excellentiores ad hoc munus delectos. Egreſſus poſtea dilectus ex hoc thalamo ſuo ***lectulum*** ſine excubiis non dereliquit. ſacer ille & ſanctificatus IESV locus, omnium aliorum vſui & dominio eximebatur. Si Angelica cuſtodia circa Heliſæum Prophetam excubabat, quanto magis circa matrem luminis? ſi mons plenus equorum & curruum igneorum in circuitu Heliſæi, quanto magis in circuitu glorioſæ virginis Dei parentis? Quod nimirum ipſam non latebat, quæ cum Sanctis his cuſtodibus ſuis familiariter verſabatur. Eſt igitur hæc vox eius, inter omnia vitæ mortalis diſcrimina, & hoſtium molitionum nequitias, exſultantis de cælica protectione. En me ***lectulum Salomonis ſexag. &c.*** Quid me fruſtra cruentus Herodes perſequitur? quid inani rugitu me leo ſuperbiæ conatur terrere, & ocioſe circuit, quærens vt deuoret? ſcio quod gloria mea vehementer vrit leonem & draconem. ſcio quod odio filij, quem exhorreſcit, concitus fertur in matrem. ideo mihi timendus hic vterus foret, niſi tam fido ſatellitio ſtiparetur: hunc hoſtem deſpicio: ſtipatorum tot ac talium, ſi ſapit, gladios
verſ 8. timebit. Nam ***exultationes Dei in faucibus, eorum, & gladij ancipites***
» ***in manibus eorum. Omnes ſunt tenentes gladios & ad bella doctiſſimi.***
» ***Dominus*** enim ***fortis & potens, Dominus potens in prælio,*** ad expugna-
» tionem Principum, & poteſtatum aëris huius, ***docuit manus eorum***
» ***ad prælium, & digitos eorum ad bellum,*** & non tantum in manibus
» eorum gladij, ſed & ***vniuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuum.*** Nec manus
» habēt corporales, nec femora, ſpiritus enim ſunt: ſed gladios tenere dicuntur, qui poteſtatem vlciſcendi in promptu & palam habent, inſtar gladij ad feriendum euaginati. ſed quia hanc poteſtatem non exſerentes pro tempore occultant, circa femur vagina clauſi gladij deſcribuntur. His occultis *timores nocturnos*, hoc eſt, lucifugas dæmones, qui quaſi vulpeculæ in nequitiæ foueis latitant, ad audendum & ſubſeſſas relinquendas prouocant, mox tamen iiſdem eaginatis illorum improbos auſus ad Dei gloriam potenter coërcent.

Sed quia in cuſtodiæ huius partem etiam ſanctos viros, qui Deiparam præceſſerant, vocauimus, qui illi ſint operæpretium eſt vobis ex Ruperto,

ex Ruperto, ſumma id fide & diligentia ſcrutante hic exhibere. Quæ- *Rupertus.*
rit cur ſancti Patres olim gladiis vſi, & Apoſtolis, in B. Petro, gladij
vſus fuerit interdictus? [a] Reſp. vt poſt tempus belli, nunc pacis tem- a *Matth.25.v.*
pus eſſe ſciamus: tum belli tempus fuiſſe, quia radicem ſiue arborem *52.*
bonam (genus Abrahæ, ad quem primum beati ſeminis repromiſſio
facta) [b] diabolus per impios Reges exſcindere conabatur: ideo tum b *Gen.12 v.*
opus erat materialibus gladiis, vt defenderetur genus Abrahæ, *radix* *12.*
Ieſſe, ex qua naſcitura MARIA, quæ fuit *lectulus Salomonis*. Neceſſe
ergo fuit *hunc lectulum* ambiri tot fortibus, qui pro defenſione ſpei
Abrahæ gladiis fortiter vſi fuere. nam exuere contra vim tyrannorum
gladium verbi Dei, loquendo ſcribendoque, & cum neceſſe gladium
ferreum ſtrinxerunt.

Primus fuit Abraham, Loth liberator, prædæ recuperator, qua- *Gen.14.*
tuor Regum domitor. Secundus Iſaac paterno gladio dicatus Deo, & *Gen. 46.*
potentia Regibus metuendus, ita vt rex vnus ei diceret, *Recede à no-* *Gen.48.*
bis, quia potentior nobis factus es. Tertius Iacob, qui partem terræ ac-
quiſiuerat *in gladio & arcu ſuo.* Quartus Ioſeph, à Pharaone potentia *Gen. 41.*
ſecundus, & quaſi Regis pater. Quintus Moſes, ſextus Aaron, ſepti-
mus Phinees, octauus Ioſue, nonus Caleb filius Iephonæ, deinde duo- *Jud. 3.*
decim Iudices Iſrael, & ſunt viginti & vnus, vigeſimus ſecundus Sa- *1. Reg. 7.*
muel, viceſimus tertius Dauid, viceſimus quartus Helias, viceſimus *2.Paral 23.*
quintus Eliſæus, viceſimus ſextus Ioiada Pontifex, viceſimus ſepti-
mus Zacharias filius eius (hi quatuor cultum Baal deleuerunt, illi *4. Reg. 9.*
per ſe, hic per manum Iehu) viceſimus octauus Ezechias, viceſimus
nonus Rex Ioſias, triceſimus Propheta Eſaias: poſt hos duodecim
Prophetæ minores, & fiunt quadraginta duo. Quadrageſimus tertius
eſt Hieremias, quadrageſimus quartus Ezechiel, quadrageſimus
quintus Daniel, cui additi tres ſocij. camini victores, ſunt quadragin-
ta octo. Quadrageſimus nonus eſt Eſdras, quinquageſimus Neëmias,
quinquageſimus primus eſt Zorobabel, quinquageſimus ſecundus
IESVS, ſacerdos magnus: quinquageſimus tertius cum Regina Eſther
Mardochæus, quia Mardochæi gladius fuit dignitas regia Eſtheræ:
quinquageſimus quartus Mathatias, quinquageſimus quintus Iudas
Machabæus, his ordine quatuor alij acceſſere, duo fratres Iudæ Iona-
thas, & Simon, & duo Simonis filij Iudas & Iohannes, qui & Hirca-
nus, nouiſſimi *contra Pardum*, id eſt, contra Græcorum Regem præ-
liati, & fiunt quinquaginta nouem: his adde hunc ipſum, per quem
Spiritus ſanctus hæc locutus fuit, & habebis ſexaginta. Hi omnes te-
nentes gladios, contra Diabolum, vtentem opera Regum Ægyptio-
rum, & Iſraëliticorum Apoſtatarum, & Aſſyriorum Medorum, &
Macedonum, vt obſiſteret Dei propoſito, ne impleretur promiſſio,
ne collocaretur hic thalamus, ne eſſet, vnde naſceretur hæc B. Virgo,
de cuius vtero procedere oportebat dilectum *tanquam ſponſum de
thalamo ſuo.*

Alanus. Denique Alanus *ſexagenarium* alio retulit: Per hos *fortes* (ait) in-
„ telligitur bonorum operum vniuerſitas, quæ ſunt fortia contra dæ-
„ mones & vitia. Decies ſex ſunt *ſexaginta*. Per *ſenarium* opera miſeri-
„ cordiæ, quæ in Euangelio leguntur, intelliguntur. Per *denarium* ve-
„ ro decem præcepta legis ſignificantur. Et ideo per *ſexaginta*, perfectiſ-
„ ſima opera exprimuntur, quæ vndique beatiſſimam Virginem mu-
„ nierunt ſui exercitatione & intentione, quæ per *fortes* & electos *ex*
„ *fortiſſimis Iſrael* figurantur. Quia ſemper virgo MARIA meliora &
„ fortiora opera habuit, quæ ad ſui cuſtodiam deputauit. *Tenere* autem
„ *gladios* dicuntur, propter defenſionem & munitionem, quibus virgi-
„ nem defendunt & muniunt. Propterea dicitur, *Vniuſcuiuſque enſis*
„ *ſuper femur ſuum*, id eſt, ſuper carnalia opera, vel contra delectationes
„ erat, vniuſcuiuſque boni operis defenſio: quia ipſa virgo ita bonis
„ operibus & cogitationibus confirmauerat, quod fluxum carnalis vo-
„ luptatis, quæ per *femur* intelligitur, omnino extinguebat. *Propter*
„ *timores nocturnos*, hoc eſt, ad depellendas tentationes, quæ debent ti-
„ meri, & in nocte præſertim ſolent fieri.] Hactenus Alanus.

ANAGOGE.

§. 5. Honorius. IVXTA hanc Honorius cenſet *lectulum* Salom. eſſe beatitudinem æternam, in qua requieſcit Eccleſia vel anima, quæ iam de huius mundi exilio migrauit. Hanc LXX. *fortes ex Iſrael* ambiũt, quia omnes veteris & noui Teſtamenti ſancti, & ipſi quoque Angeli Deum videntes eâm circumdant, *tenentes gladios*, hoc eſt, præmia victoriæ monſtrantes (*palmæ in manibus* [a] *eorum*) eique accepta referentes quæ iam acceperunt: hi omnes *docti* fuere pugnare contra ſpiritales inimicos caſtrorum Dei, & his præliis multum exercitati. *Vniuſcuiuſque enſis* ibi *eſt ſuper femur ſuum*, quia *ſequuntur vnumquemque opera ſua*, & ibi cuiuſque merces apparet, quam ideo recepit, quod enſe diſtrictionis & diſcretionis libidinem carnis reſecauit, idque eo diligentius & accuratius, *propter timores nocturnos*, ne tenebrarum operibus irretitus, ſocius dæmoniorum in nocte mortis æternæ efficeretur.

[a] Apoc. 7. v. 9.

VVLG. EDIT.	*EDIT.* LXX.	
Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani: * columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum: media charitate conſtrauit propter filias Ieruſalem.	" *Lectum ſibi fecit Rex Salomon ex* " *lignis Libani, columnas eius fecit* " *argentum, & acclinatorium eius* " *aureum: aſcenſus eius purpura: in-* " *timum eius lapidibus conſtratum,* " *charitatem à filiabus Iſrael.* "	*Verſ.* 9. *Verſ.* 10.

LITTERA.

§. I. VERBA SPONSÆ.

FERCVLVM] Hebræa vox APHIRION hic tantum reperitur, & ideo lis pendet inter Grammaticos ſub iudice, quid ſignificet. belli ſunt recentiores, dum quiſque quod vult ſomniat. Iarrhius & Kimchi, thalamum obtrudunt, ſeu *lectulum* (quaſi non de illo ſatis multa:) nonnulli, cum Vvilleramo, *menſam*, quidam, *templum*, quidam cum Abenezra, *palatium*: nec defuit alius, qui, iure arbitrario interpretetur, *conopeum*, & alius, *carpentum*, alius denique *ædificium*. ſic luditur, dum à vulgata noſtra receditur, conſentiunt cum noſtro LXX. qui φορεῖον, nam hoc, pace nonnullorum dictum, melius vertes, cum noſtro *ferculum*, quam cum D. Ambroſio, *lectum*. Non obſtant *columnæ*, quæ à geſtatoriis huiuſmodi vehiculis non abſunt, vt plurimum quattuor, quandoque ſex, quibus cortinæ & tectorium ſuſtinentur. vt in carrociis Italicis licet cernere. *Ferculum*, proprie Latinis fuit, quo ſpolia vel ſigna victoriæ ante triumphantes per pompam geſtabantur, vt Aſconius docet. Vnde Tragicus, * *nec pompa veniet nobile ferculum*, Hic itaque *ferculum* nihil aliud eſt, quam geſtamen pompaticum oſtentationi comparatum: ideo mox commate ſequenti, filiæ Hieruſalem adhoc ſpectaculum inuitantur. Caue confundas cum ſella, quam Græci vocant δίφρον, cuius in conuiuiis, non in pompis vſus, etſi de *lectulo* conuiuiali videtur Caſſiodorus accepiſſe: caſſus in hoc opere ſæpe hic commentarius, adeo vt vix credam magni illius germanam prolem: nec etiam referas ad ſpondam lecti Salomonij, cum Alcmariano: ſed potius intellige de geſtatorio (vt loquitur Arboreus) nempe ſella Regia, qua per ſollemnem pompam, quaſi in curru triumphali, Regum Orientalium more, à ſuccollantibus lecticariis, Salomon humeris geſtabatur.

* Herc. Oetæ.

Verſ. 10.

LIGNIS LIBANI] ex cedro.

COLVMNAS] columnellas ſuſtinendo integimento & cortinis. *Verſ.* 10.

RECLINATORIVM] ſignificat ſtratum. D. Ambroſ. mauult, *acclinatorium*. LXX. ἀνάκλιτον. omnino rectius fideliuſque, quam recen-

רפד
a *Sup. Cap* 2. *v.* 5.
רפידת
רכב
מרכב

tiores, *pauimentum*. Nam RAPHAD. etiam alibi primario ſignificat fulcire ſeu roborare,[a] & quia quod nobis ſubſternitur, id nos fulcit, ſecundo vſurpatur proſternere. vnde REPHIDA fulcrum, altius ſcilicet dorſum, & latera editiora ſellæ, quibus & cubitis, & corpore acclini ſedens innitatur. Hiſpanis, *recodadero*, aut *reſpaldar*.

ASCENSVM] ita vocat ipſum ſedile, cui Salomon in ferculo inſidebat, quia gradibus ſeu ſuppedaneis ad illud aſcendebatur. RACHAB equitare. hinc MIRCHAB ephipphium, ſiue ſellæ genus aliud, cui eques inſidet. LXX. ἐπίβασις, *eleuatio*. Tres patres apud Theodoret. plurali, ἐπιβάσεις. Quidam cum Iarhio volũt ſignificari velum illud, quod pro cœlo ſeu tegumento erat ipſi ferculo.

PVRPVREVM] forte carmeſino holoſerico inſtratum, vt hodie fit, vel tapetibus purpureis, vt Homerica Achillis ſedilia.

MEDIA] plurale poſitum pro ſingulari. nam Hebraice eſt, *mediũ*, & quincta editio, τὸ μέσον αὐτοῦ ἐψηφολόγησε. *medium eius calculis compoſuit*. D. Ambroſ. *lib.* 3. *de Virginib.* vereor male, *dorſum*, confundens cum acclinatorio. recte LXX. ſi bene diſpungas, & luculenter rem proponunt, ἐντὸς αὐτοῦ λιθόστρωτον ἀγάπην (ſunt enim hæc coniungenda) *in interiore ipſius, quaſi teſſulatum opus ipſam dilectionem, &c.* vocem Græcam etiam Varro & Plinius vtuntur. Senſus eſt: quod interius continebatur, ſeu quod interiora implebat, id erat opus *Lithoſtratum*, dilectione filiarum Hieruſalem teſſellatum, ſeu conſtans vermiculato emblemate, vel incruſtatione exiguorum lapillorum, calculorumue, non qualiumcunque, nec vitri (vt accepit Honorius.) ſed margaritorum, vel gemmarum precioſarum (vt acceperunt D. Ambroſ.[b] Theodoret & Nyſſen. hic) præcipue carbunculorum, quos tradunt noctu prunarum ignitarum modo ſplendere ac ſcintillare.[c] Hebræum RAZVPH per Sade deducitur à RAZAPH, quod eſt inſternere lapide ſectili lucido & ſplendente,[d] ad modum carbonis, qui dicitur RESEPH,[e] vnde panes inter prunas cocti vocantur RESAPHIM,[f] *panes prunarum*. Dicunt itaque LXX. hoc λιθόστρωτον, appoſitiue fuiſſe ἀγάπην: quaſi dicerent hoc medium ferculi conſtratum fuit amore, ſiue *hoc lithoſtratum erat amor*, in hac ipſa ſella ſedebat, hanc occupabat amor meus, dilectus meus, qui & amari digniſſimus, & amat filias Hieruſalem, & ab illis viciſſim amatur ardentiſſime. Sedet autem ibi, vt ab iis conſpiciatur, vt videat quas diligit, & videatur à quibus diligitur.

b *Ambro. d. l.* 3.
c *Marbodæus c.* 10. *de lapidib. Plinius & aly.*
רצוף
d 4. *Reg.* 16. *v.* 17.
Heſter. 1. *v.* 6.
e *Eſaiæ* 6. *v.* 6.
f *Reg.* 19 *v.* 6.

PROPTER FIL. HIERVS ideo ſe ſic ſpectandum exhibet, vt ſatiſfaciat illarum deſiderio, eius aſpectu ſatiari cupientium.

§. 2.
VERBORVM SPONSÆ. SENSVS.

Salomon intuens tabernaculum Moſis & conferens cum templo à ſe extructo, de Eccleſia Chriſtiana prophetizat. In primis tabernaculum illud olim per deſertum circumferebatur[g] ideo recte *ferculum* dicitur, & quia in illo, vt in domo ſua & tentorio, Deus inhabitat, *tabernaculum* vocabatur.[h] Sic etiã Eccleſia dicitur *tabernaculũ nouum*,

g *Num.* 4.
h *Pſal* 14. *v.* 1.

quaſi noua Dei habitatio. [a] dicitur quoque *ferculum nouum*, quia per *Pſal.131. v.5.*
deſertum huius mundi in fidelium pectoribus, qui ſunt *viua membra* *a Amos vlt. v.*
Eccleſia [b] Salomon circumfertur; & quæ adduntur, omnia conuenire *11. collato cum*
Eccleſiæ docuerunt Patres hîc & D. Gregorius *in Ezechiel. homil.*15. *Act 15.v.16.* *b Cors.6.v.19.*

De *lignis Libani* conſtat Eccleſia, quia iuſtis conſtat, baptiſmo
dealbatis, qui celſo animo terrena deſpiciunt, recto ſunt corde, & à le-
thalibus culpis incorrupti: quare de iuſto legitur, [c] *ſicut palma florebit,*
& ſicut cedrus Libani multiplicabitur. *c Pſal.91. v.13.*

Argento diuina ſignificantur eloquia, candida, ſonora, *igne exa-*
minata ſeptulum, [d] id eſt, perfectè expurgata. *Sapientia exſtruxit ſibi* *d Pſalm.11.*
domum, Eccleſiam iſtam, *ſubnixam columnis* tot, quot opus fuit, hoc *verſ.7.*
eſt, *ſeptem* Spiritus ſancti donis; & hæc transfundit in corda fidelium
per diuinas Scripturas; quod eſt columnas Eccleſiæ cooperire argen-
to, ſicut Moſaici tabernaculi columnæ [e] fuerunt veſtitæ. (*ſic fermè Phi-* *e Exod. 38.v.*
lo & tres Patres.) *17. & 19.*

Acclinatorium Eccleſiæ *aureum* reſpondet veteri propitiatorio,
vnde Deus fundebat oracula, quod erat *ex auro puriſſimo*: [f] ſignificat *f Exod.25.v.*
autem fidem viuam, per quam Deus in cordibus fidelium inhabitat, *27.*
& cui fideles, vt humerali fidiſſimo innituntur. hæc enim ſpem futuræ
repromiſſionis ſuppeditat, & ęternã quietem rectè credentibus oſten-
tat, & ita in cunctis aduerſitatibus feſſos fulcit ac ſuſtentat. (*vide Iu-*
ſtum, Honorium, & Alcuinũ.) Præter iſtud *reclinatorium*, ſicut in pro-
pitiatorio erant duo Cherubim, [g] ſic in noſtro *ferculo* fuit *aſcenſus*, ſiue *g Exo. 25.v.18.*
ſedile aliquot gradibus eleuatũ, nempe pura religio & verus Dei cul-
tus, qui nullibi extra Eccleſiam reperitur. Et ſicut veteris tabernaculi
cortinæ fuerunt *ex cocco bis tincto*: [h] ſic *aſcenſus* iſte *purpureus* eſt tin- *h Exod 26.v.1.*
ctus dibapho conchiliato puriſſimo: primùm ſanguine IESV in alta
cruce fuſo: deinde iterum roſante Martyrum oſtro, qui vulgarem
tranſgreſſi dilectionem, & vt ſic dicam, plebeiam virtutem, ad hunc
heroicum charitatis gradum conſcenderunt. Quam gratus ſpõſo tho-
rus hîc oſtrinus: quantopere ſedili iſto delectatur: Olim *gloria Dei*
ſuper Cherubim requieſcebat. [i] Nunc huic aſcenſui ſeu throno Deus *i Exo.25.v.18.*
inſidet, CHRISTVS verus Salomon: inſidet charitas. *Deus enim charitas*
eſt. [k] hæc medium ſellæ ſpacium occupauit. Non ſua cauſa: ſed gratia *k Ioan. 4.v.9.*
filiarum Hieruſalem, Angelicæ & humanæ naturæ; vt illius ruinas &
ſedes vacuas de hac ſuppleret; hanc autem, vt moneret, vnum ſemper
ſapere, ſtudere, amare. cùm eius cauſa ſeipſum viuam hoſtiam in cruce
obtulit, tunc hoc *ferculum* exſtruxit; vt tandem in illo, ſponſam mili-
tantem in cœlum euectam coniungat triumphanti. Cætera Iudæo-
rum, hæreticorum, & aliorum infidelium conciliabula, ſunt fercula,
ſunt currus Pharaonis in mare demergendi, ſunt remigium alarum Si-
monis Magi, quo in aërem ſublati ſuperbiæ pennis, decidant cruribus
fractis, & in tartara præcipitentur.

§. 3. **TROPOLOGIA.**

Gregorius. BEATVS Gregorius Pontifex, cùm quæ nobis deſint deplorat, quid iſta quæ hîc narrantur, in cuiuſque ſint anima, oſtendit. hanc eſſe *lectulum* CHRISTI. *columnas argenteas* habere, quando Eccleſiam exemplis ſuſtentat, & docet prædicatione; *aureum reclinatorium*, quando cœleſtibus cogitationibus intenta, ad ſplendorem ſapientiæ per contemplationem aſſurgit; *aſcenſum purpureum*, quando contemptis voluptatibus, labores & perſecutiones pro æterna beatitudine perferre non recuſat: *media charitate conſtrata*, quando communem omnibus dilectionem in animi intimo retinet & indefeſſam conſeruat.

Nyſſenus. Sed quod *de Libani lignis* prætermiſit, hoc mirificè D. Nyſſenus proſequitur, vt & reliqua. Docet Deum variis modis, in iis, qui ipſo digni ſunt, exiſtere, vt in loco, vt in domo, vt in ſolio, vt in ſcabello, vt in curru, vt in equo frenum recipiente, & habenis obtemperante, denique in vnoquoque, prout cuiuſque facultas & dignitas fuerit. Hîc quidem deſcribi animam, vt *lecticam* Dei vndiquaque ornatiſſimam materia & opere. Talem eſſe, qui cum Paulo, non ſibi, ſed Deo viuit, imò qui non ipſe, ſed in quo CHRISTVS viuit, qui loquentis in ſe CHRISTI ſpecimen edit: in hoc enim CHRISTVM ferri, & à tali geſtari. Materiam quidem lecticæ eſſe *ligna de Libano*. Libanum hunc eſſe cultum idololatricum, & vitiorum, de quo Libano legitur, *Conteret Dominus cedros Libani, & comminuet* tàm ipſas quàm Libanum, *quaſi vitulum.* [a] videlicet eum, quem in deſerto Moſes contriuit. Significatur enim tali prophetia, quod aliquando & ipſæ arbores, & radix mali mons in nihilum redigentur. Homines ligna ſunt huius Libani, dum adhuc ei per radices inhærent, hoc eſt per vitam flagitioſam; ſed poſtquam ſummus ille architectus eos in ſpirituale hoc ædificium, per vitæ nouitatem, & vitam rectæ rationi conſentaneam; vt aſcia incœpit expolire, fiunt *ligna* lecticæ ſeu *ferculi.* deinde Deus etiam cætera illa adiicit variorum donorum ſuorum ornamenta, quia diuerſimodè iuxta Apoſtolum [b] *Spiritus ſancti dona diſpartitur.* Dum Apoſtolico munere funguntur ſunt, *ferculi columnæ* (ſic Paulus DD. Petrum & Ioannem [c] vocauit) quibus ſincerum Dei verbum pro argenteo integimento eſt: *ſcalæ purpureæ ſunt*, quando in cœlos mente conſcendunt, à terrenis euolantes: nam purpura regni inſigne. *Reclinatorium aureum* ſunt doctrinæ puritate, in qua diuina ſapientia vt in culcitra requieſcit. *Media cōſternunt charitate*, vt lithoſtrato gemmeo; quando in conſcientiæ penetrali nihil abditum, niſi ſplendidum, pretioſum, & dignum Dei dilectione.

a Pſ. 28. v. 5. & 6. & Exod. 32. v. 20.

b Cor. 12. v. 4. & 5.

c Galat. 2. v. 9.

Hæc fermè ſententia eſt fuſiſſimè à ſancto illo viro traditorum: cuius certè iuuat me præclarè excogitata, ſed propter grandiloquen-

tiam, & Latinæ interpretationis duritiem (Græcum exemplar nanciſci nequiui) nonnunquam inuolutiùs propoſita, compendio, & methodo alia elucidare.

Poſſumus autem, cum Honorio, *columnas* illas *argenteas* dicere quatuor eſſe, nempe quatuor virtutes Cardinales, quæ animæ robur, quaſi ligna fulciunt, vel potiùs ſeptem, additis tribus aliis Theologicis. Et *conſtratum* illud *medium gemmeum*, interpretari opera bona, ieiunium, orationem, eleemoſynam, & huiuſmodi quæ Deo grata ſunt, quando charitate condita & colorata; alias ad ſe animas exemplo trahunt & inuitant. *Honorius.*

Rupertus eleganter ſacræ Scripturæ hoc *ferculum* accommodauit. *Rupertus.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA. §.4.

HONORIVS, *in ſigillo*, veſtigiis inſiſtens, quæ in commentario preſſerat, quatuor columnas tantùm recipit, & ad triclinium, & varia quoque tempora ſuperius cōma in hunc modum transfert, CHRISTVS verus Rex pacificus *fecit ſibi* (*ferculum*) lectum conuiuialem, (*de lignis Libani*) de Patriarchis & Regibus (*nempe Ieroſolymitanis. nam teſte Theodoreto, Libanus ſæpe ſignificat hanc vrbem.*) Virginem elegit, in qua, vt in lecto, recubuit ipſe poſitus ad conniuium, quia fideles de carne eius epulantur, quam de Virgine ſumpſit. *Columnæ* quibus fulcitur virginis vita, ſunt quatuor Euangelia de ea ſcripta, quæ ſunt (*argentea*) veritate nitida, & prædicatione ſonora. *Reclinatorium aureum*, fuit corpus Dominicum de ea ſumptum, in quo diuinitas ſe reclinauit. *aureum*, ſapientia & charitate ornatum. Ipſa etiam virgo fuit *reclinatorium*, in qua CHRISTVS ſe reclinauit, ſplendore charitatis fulgidum. *Aſcenſus purpureus*, ſancta crux fuit, in qua nobis filius in ſua paſſione aſcenſum ad cœlos fecit. *Media charitate conſtrauit*, id eſt, communem vitam eius dulcedine charitatis repleuit, *propter filias Ieruſalem*, hoc eſt, ad fidelium imitationem.] Hactenus Honorius, in cuius dictis ſunt quæ non ſequamur, quoniam aliam in litterali expoſitione viam iniuimus: fruſtrari tamen eius ingenio lectorem noluimus, quia non verſatur in manibus, & habet multa quæ concionatoribus vtilia queant eſſe. Quæ cauſa erit, vt deinceps nonnunquam ex illo, & aliis Patribus adſcribam, quæ mihi ipſi non vſquequaque ſequenda videbuntur. *Honorius.*

Alanus eleganter hæc, ipſi CHRISTO accommodat. *Ferculum* dicit " figurare humanam naturam veri *Salomonis*, id eſt, veri paſcifici " *Alanus.*

Alanus. CHRISTI. hoc fabricatus eſt CHRISTVS in vtero virginali carnem ſu-
» mendo, & effigiando corpus humanum, & infundendo animam crea-
» tam. ***Ferculum fecit de lignis Libani***, id eſt, compoſuit de ſubſtantiis
» puriſſimis, anima & corpore hanc naturam: quæ partes ambæ immu-
» nes ab omni peccato, & munditia pulchræ, & durabilitate perpetuæ,
» vt ligna Libani montis. Et hanc naturam vocat ***ferculum***, quia hac me-
» diante filius Dei delatus eſt in mundum, & in ea tanquam in throno
» ſuo reſidens iudicabit mundum. ***Columna*** ſignificant dona Spiritus
» ſancti, quibus quaſi columnis innixa eſt anima CHRISTI. de his Pro-
» uerb. 9. legitur: ***Sapientia ædificauit ſibi domum, & excidit in ea co-***
» ***lumnas ſeptem. Argenteas*** vocat, hoc eſt, prædicatione & operatione
» Dei ſplendidas ***Reclinatorium aureum*** eſt anima, in qua recubuit, ple-
» na gratia, & omni ſapientia prædita. ***Aſcenſus purpureus***, paſſio, quam
» aſcendendo in crucem ſuſtinuit, & cuius merito in cœlum aſcendi-
» tur. ideò dicitur ***aſcenſus & purpureus***, quia per eum caro CHRISTI fuit
» ſanguineo colore purpurata. omnia iſta ***media charitate conſtrauit***, id
» eſt, conſtituit, charitate in medio poſita, quia charitas eſt quaſi media-
» trix, & forma aliarum virtutum. quia ceteras informat & illuminat,
» & in illarum medio poſita ad omnes æqualiter ſe habet. Et hoc ***pro-***
» ***pter filias Ieruſalem***, Ieruſalem ***viſio pacis*** interpretatur. Vnde mens
» animæ CHRISTI ſic vocatur, quia pacem quæ exſuperat omnem ſen-
» ſum experiebatur. Huius ***Ieruſalem*** virtutes ***filiæ*** ſunt, quia à mente
» procedunt, dicit ergò, charitas in medio poſita eſt, ad illuminandum
» & informandum circumſtantes animæ virtutes, quæ ex mente proce-
» dunt.] Sic Alanus.

Rupertus. *Guilhelmus.* At Rupertus hunc verſiculum non fuit interpretatus de Deipara,
ſed ab inſtituto ſuo deſciuit: non deſciuit Guilhelmus, pij de pia matre
» propoſiti tenaciſſimus. Nulli dicit hæc meliùs adaptari poſſe, quàm
» glorioſæ virgini de ſe ipſa ſubtiliter & myſticè diſſerenti. ***Ferculum***
» ***fecit ſibi Rex Salomon***, quo ſpiritualiter ipſe ferretur: creauit ſibi ve-
» rus pacificus matrem, cuius virgineo vtero portaretur. O beatum ven-
» trem qui Dominum portauit: ferculum fecit ***de lignis Libani***. ligna
» hæc (nempe Cedri) imputribilia & procera valdè, ſanctos Patriarchas
» deſignant, vita ſublimes, fama imputribiles. Nam etſi ***corpora eorum***
» ***in pace ſepulta ſunt, nomina tamen eorum viuent in ſæcula***. Corpora
a Prou. 10. v. 7. » non nomina ſepulta ſunt. putruerunt pro conditione legis humanæ
» corpora; ſed non nomina. Nam iuxta ſententiam Sapientis, [a] ***Memo-***
» ***ria iuſti cum laudibus, & nomen impiorum putreſcet***. de præclaro igitur
» hoc patriarcharum ſanguine virginem, de qua naſceretur, creans, ***de***
» ***lignis Libani*** hoc ***ferculum*** ſibi fabricauit: ***columnas eius fecit argen-***
» ***teas***. columnæ hæc ſeptem ſunt, quas enumerans Eſaias: ***Spiritus*** (in-
» quit) ***intellectus, & ſapientiæ, ſpiritus cōſilij, & fortitudinis, ſpiritus ſcien-***
b Eſa. 11. v. 2. ***tiæ & pietatis, & ſpiritus timoris Domini***. [b] quia his ſeptem columnis
gratiæ Spiritus ſancti, proceriſſimis & robuſtiſſimis, ſubleuebatur à
terra,

terra, vt *ſaperet quæ ſurſum ſunt, non quæ ſuper terram*, & fulciebatur, ne ſubleuata rueret ad terram. Eædem *argenteæ* fuerunt. *Argentum* candore ſuo nitorem virginitatis ſignificat: & quid in virgine matre non virgineum, in qua & ipſa fœcũditas, quod dictu mirum, virginea, & virginitas fœcunda fuit?

Reclinatorium verò *aureum*, illud reclinatorium, in quo inclinatus vſque ad terram Deus, nouem menſibus reclinare dignatus eſt. Humanæ carnis ſuſceptio, maieſtatis vſque ad terram inclinatio eſt. Inclinauit ſe altiſſimus per incarnationis myſterium, vt reclinaretur in vtero virginis, ſuo tempore, quaſi *ſponſus de thalamo* proceſſurus ad opus humanæ redemptionis: *Aureum* eſt eo ipſo, quo maieſtatis pacifici Regis reclinatorium eſt. facit aureum eo ipſo, quo fecit ſuum. *caput eius aurum obryzum*, culcitam ſuam inaurauit. Matrum ceterarum vteri, comparatione virginalis vteri, reclinatoria plumbea vel lutea ſunt: quia in eis reclinant caput non filij Dei, ſed filij iræ, & ob hoc etiam filij gehennæ. Solus MARIÆ virginalis vterus, *reclinatorium aureum* eſt, quia reclinatorium diuinæ maieſtatis.

Et quoniam eidem glorioſæ virgini & matri, de munere eius qui natus eſt ex ea, ad culmen perfectionis, non defuit ſublime martyrij meritum; ſequitur in ferculo *aſcenſus purpureus*. Tota vita ſanctorum aſcenſus eſt, tota vita impiorum deſcenſus. Sicut in corporibus duo ſunt pondera, vnum quod ſurſum trahit, alterũ quod deorſum premit, nam ignis ſuo pondere ſurſum, lapis ſuo tendit deorſum: ſic etiam in animis duo ſunt pondera; pondus iuſtitiæ, quo quidam feruntur ſurſum; & pondus iniquitatis, quo alij deorſum merguntur. *Mihi viuere CHRISTVS eſt, & mori lucrum*, [a] ait Paulus. Ergo ô Paule, tibi viuere præclarè, aſcendere eſt. Sed non omnium aſcendentium *aſcenſus purpureus* eſt: quia martyrum hæc prærogatiua eſt. Denique Martyris vox eſt, *mihi viuere CHRISTVS eſt & mori lucrum.* Quilibet ſanctus veraciter dicere poteſt, *mihi viuere CHRISTVS*: quod autem ſequitur, *& mori lucrum*, propriè ad Martyrem pertinet. Mors quippe corporalis ceteris ſanctis conditio eſt, ſolis * autem Martyribus præclariſſimi meriti lucrum eſt. Cùm ergò Martyr ille inſignis dixit, *mihi mori lucrum*; perinde eſt ac ſi dixiſſet, *aſcenſus meus purpureus eſt*. Nam quia laus omnis in fine canitur, purpurea morte anteacta vita quodammodo tinguitur, & purpuratur. Et ideò cum pia mater dicit, aſcenſum ſuum eſſe purpureum, ſe martyrem profitetur, & ſibi mori lucrum. Illuſtre eius martyrium à prophetante Simeone euidenter inſinuatum fuit, cùm loquens de filio diceret; *tuam ipſius animam doloris gladius pertranſibit.* [b] Planè gladius acutiſſimus, dolor Dominicæ paſſionis, animam piæ matris penetrans, atque tranſuerberans, eam ſpiritualiter commori filio fecit. Martyres alij fuère moriendo pro CHRISTO: hæc commoriendo CHRISTO martyr fuit, & commartyr CHRISTI.

[a] *Phil. 1. v. 21.*

* *Hoc dictum ſanè eſt intelligendum, de peculiari merito mortis ſpontaneæ per martyriũ, cui peculiaris laureola reſeruata, nõ de merito vitæ æternæ.*

[b] *Luc 2. v. 35.*

„ illorum corporale; matris ſpirituale, & proinde præſtantius, marty-
„ rium fuit. plus eſt eſſe commartyrem CHRISTI, quàm martyrẽ CHRI-
„ STI, Martyres ſuo, hoc eſt, hominum, foris ſanguine, ſed MARIA filij,
„ hoc eſt, Dei, ſanguine intùs rubebat.

Verùm cùm illa tam ſublimi gloria eluceret, nouerat tamen infirmis pia charitate condeſcendere, ſeque illis tanquam vnam ex illis exhibere. Gloria ſua qua intus corã Angelis, & Deo fruebatur, vt mater Dei, humiliter diſſimulata moribus externis, fiebat infirmis tanquam infirma, vt infirmos lucrifaceret, vel ſaltem illis moleſta non eſſet. ideo additur: *Et media eius charitate conſtrauit.*

Guilhelm. Sed quæ hæc media? mirè Guilhelm. aduertit actionum alias ſim-
» pliciter expedire, vt ſunt virtutum; alias, ſimpliciter nocere, vt ſunt
» vitiorum: inter has illas eſſe *medias*, quæ dumtaxat licent, quibus quis
» vtiliter ſeu benè, vel damnosè ſeu malè vtitur, v.g. cibo, potu, veſte,
» qui vtitur ad luxum, licitis vtitur illicitè; qui ad infirmitatis ſolatium,
» is licitis vtitur licitè. Plus tamen eſt licitis vti valdè laudabiliter, vt cùm
» quis vtitur licitis non infirmitatis ſuæ cauſſa, ſed aliorum accommo-
» datione charitatis. Sic Paulus, cùm fortis eſſet, infirmis factus eſt co-
» infirmus, vt infirmos lucrifaceret, & laudabilius de ſuo rigore remi-
» ſit *propter fil. Hieruſalem*, quàm ſi in ſua inflexibili auſteritate perſti-
» tiſſet. Ipſe quoque Dominus noſter ſummum illum abſtinentiæ cor-
» poralis rigorem foris oſtendere noluit, ſed (vt ſcriptum eſt) *venit*
» *manducans & bibens*, [a] & tamen multò laudabiliùs, quàm Iohannes
» *venit non manducans panem, neque bibens vinum. Venit* Dominus
» *manducans & bibens*, propter infirmiores, quos eum à ſe propter ri-
» gorem abſtinentiæ non decuit abſterrere. Sic etiam *media eius chari-*
» *tate propter* eaſdem *filias Hieruſalem conſtrauit*, hoc eſt, piam matrem
» ſuam, cui tanta erat gratiæ celſitudo, & animi fortitudo, infirmis per
» charitatem iuſſit condeſcendere, vt omnibus cohabitantibus & cum
» ea conuerſantibus, in cibo, & potu, & veſte, & cæteris, ſaluo propriæ
» honeſtatis decore, congrueret, ſuóque rigore *mater miſericordiæ* nulli
» oneroſa eſſet. Diſſimulata igitur vel prorſus occultata virtute, qua in-
» tus pollebat, reficiebatur vt cæteri, induebatur vt cæteri, procedebat
» vt cæteri.] Hactenus ille, quæ ſi quidam conſiderent, & animo vt oportet perpendant, ſpero fore vt quorundam religioſorum communem cum honeſtis ſacerdotibus veſtitum, & victum minùs pergant calumniari.

a Matt. 11. v. 18. & 19.

Rupertus. Sed finiam, coronide à Ruperto mutuata. Quomodo (ait) vel in
» quo filiabus huiuſmodi proficit, quod *media* ferculi Salomon *chari-*
» *tate conſtrauit*? Nimirum in eo quod facere poſſunt, & ſuum faciunt,
» illud quod eſt aliorum, quod eſt virorum ſiue fortium. Verbi gratia,
» non ſunt carne virgines: ſed bonum virginitatis in te (ô beata MA-
» RIA) diligendo, ſuum faciunt. Non alia præter te genuit Regem
» Salomonem, regem tàm magnum, tàm magnificum, ſed illæ dili-

gendo in te hoc tam grande priuilegium, regis eiuſdem matres fiunt. "
Non ſunt martyres, neque ſufficiunt inter fortes præliari, & pro "
amore regis Salomonis fundere ſanguinem ſuum, ſed martyres di- "
ligunt, & diligendo eos gloriam eorum ſuam faciunt. Non ſunt Dij, "
ſed diligendo Deum, filij Dei & Dij ſunt. Sicut ſcriptum eſt: *Ego* "
dixi, Dij eſtis, & filij excelſi omnes.[a] Et alibi: *Dedit eis poteſtatem fi-* "a Pſ. 81. v. 6.
lios Dei fieri.[b] "b Ioa. 1. v. 12.

ANAGOGE. §. 5.

ECCLESIA *de Libani lignis* compoſita, quia conſtat terrenæ Hieroſolymæ incolis, ligna hæc imputribilia ſunt quoad animam, quando quis de hac vita ad æternam migrat nullo mortali peccato contaminatus, iuſtitia rectus, culpa lethali enodis: virtutibus ſeptem & ſeptiformi Spiritus ſancti gratia, vt *columnis*, fultus, & doctrinæ ſacræ eloquiis, *argenti more* nitens, ſapientia diuina verè *aureus*, in quo libenter Dei filius caput reclinabit: probatus per omnia, vel fuſo ſanguine, vel fundendi cupidine, pro fide & Dei amore purpuratus, cuius in corde *aſcenſiones* virtutum diſpoſitæ fuerant, & intima charitatis geminæ, Dei & proximi, exemplis atque operibus fuêre teſſellata, denique quæ non ſua, ſed proximorum ſpiritualia commoda præ oculis ſemper habuit. Nonne talis anima verè Deifera, euolat in cœlum, & ibi Deum inuenit, quem, in corde geſtans, auidius auidiúſque ſemper appetiuit? Honorij interpretatio de ſacra Scriptura, non eſt Anagogica.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Egredimini & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.	*Verſu* 11. *Filiæ Sion egredimini & intuemini in Regem Salomon in corona, qua coronauit eum mater eius in die ſponſalium eius, & in die iucunditatis cordis eius.*

LITTERA. §. 1.

VERBA SPONSÆ.

HIs verbis videtur D. Ambroſ. addidiſſe, ex commate ſuperiore; *quia fecit ſibi charitatem à filiabus Hieruſalem*, ſed de ſuo, non ex LXX. nec Hebræo. Coniuges die nuptiarum cultiùs ornari, & corollis redimiri ſolebant. de ſponſa docet illud B. Agathæ, quod canit Eccleſia, *Tanquam ſponſam decorauit me corona.* Et ipſe Salomon,[c] *Coronaberis de capite Amana:* De ſponſo, vt poëtas præte- "c Inf. cap. 4. "v. 8.

„ ream,[b] locuples teſtis eſt Eſaias, [c] *Quaſi ſponſum decoratum corona.* „ Sed cur *coronatum à matre?* credo quod munus coronandi ad matrem „ pertinebat: vel reſpectu ad Berzabee, quæ diligentia & ſollicitudine ſua filio Salomoni coronationem impetrauerat.[d] Senſus ergo, quia veſtri gratia (ô Sionides) in hoc ferculo ſe Salomon conſpiciendum exhibet; non decet vos ſolùm diutiùs geſtamen admirari; tollite oculos, & ipſum potiùs admiramini, & veneramini, qui geſtatur: de gynecæis veſtris prodite, viſuræ nuptiali corona floridum, gloria & honore coruſcum.

§. 2.

MENS VERBORVM SPONSÆ.

Depinxerat CHRISTVM DOMINVM in ferculo ſuo purpureum illum aſcenſum occupantem, nunc iubet Angelis & hominibus, quibus ſpectacu lum factus erat, hominibus tamen potiſſimùm; eum aſpicere ac venerari: Iudæos egredi de vmbris legis, Gentiles de tenebris idololatriæ; recens conuerſos Chriſtianos de cubilibus errorum & latebris peccatorum; venire in admirabile lumen honeſtatis & fidei ſplendorem. Rabbini veteres in Midras conſentiunt hæc de Salomone æterno, vero MESSIA, debere accipi, [e] ſed *matrem* eius, volunt Synagogam dici. Equidem etſi me non lateat eos locum Eſaiæ corrumpere, [f] dum, *immi*, (mater mea) pro, *Ammi* (gens mea) legunt, & non arbitrer vllo S.S. loco Synagogam, vocari veri Salomonis matrem, vt tamen illis hoc concedamus, facilè inducar, ea tamen lege, viciſſim vt ipſi fateantur Synagogam tantùm ratione carnis ex ea aſſumptæ matrem MESSIÆ dici: quia videlicet ex virgine Iudæa natus fuit.

Synagoga igitur mater IESV, quia MARIA mater IESV fuit, hinc duæ pullulant huius loci interpretationes. Prior multorũ, Synagogam vocari *matrem*, & *coronam* intelligi ſpineam, qua in Pilati domo coronatus CHRISTVS fuit. *diem* itaque *ſponſaliorum & iucunditatis*, ex deſiderij & amoris magnitudine, vocari diem exceſſus & Paſſionis. ſic multi grauiſſimi Patres. [g] quorum tamen nonnulli ſequentem quoque proponunt. Mihi ſententia hæc non diſplicet, ſed præfero poſteriorem. Hæc refert ad myſterium myſteriorum, & materiam huius epithalamij, Dominicam incarnationem, quam videntur non pauciores amplecti.[h] Nam quando Dei filius pro hominibus homo dignatus fuit effici, tunc Eccleſiæ deſponſatus fuit, [i] tunc etiam *Deus, qui caput eſt CHRISTI*,[k] coronatus fuit humanitate, ſeu floridiſſima carne, ſumpta ex ſanguine caſtiſſimo immaculatæ Virginis MARIÆ. Hic deſponſationis dies iure optimo vocatur *dies lætitiæ* ſpõſi: quia *vt gigas exultauit ad currendam hanc viam, & deliciæ illius eſſe cum filiis hominum*. ſeque natũ ex homine, amat ab hominibus, etiam vt hominem amari & cõſiderari. Summa quoque lætitia & gaudium CHRISTI fuit (vt notatum à Caſſiodoro) in ea verſari carne, in qua ſalutem & redemptionem humano generi erat allaturus. Caro autem hæc fragilis, *corona* ſeu diadema vocatur, quoniam in ea hoſtes immaniſſimos

b *Ouid. in ep. Cydipp. Lucan. Valer & alios.*
c *Eſai. 61. v. 10.*
d *Vide 3. Reg. 1.*
e *Docent Iarrius hîc, & Galatin. lib. 3. cap. 26.*
f *Cap. 51. v. 3.* אמי עמי
g *Proclus in Cõcil. Epheſino tom. 6. cap 7. editionis Peltani, Bernard. ſerm. 5. in feſto omn. Sanct. & in paruis ſerm. 6. de variis coronis. Rufin. in Sybol. Apon. in fine li. 5. Theod. Iuſtus, Angelo. Vriller. Honor. & Anſelm.*
h *Phil. Caſſiod. D. Greg. Gul. Honor. Beda, Hay. Alcuin. Alan. & Deca. Ambian. hîc & D. Bern. ſer. 2. de Epiph. & Pet. de Tarẽtaſia in c. 2. ep. ad Heb.*
i *Epheſ. 5. v 32.*
k *1. Cor. 11. v. 3.*

debellauit; mortem, Diabolum, peccatum, & inde *captiuam ducens captiuitatem, accepta in cœlo & in terra omni poteſtate.* triumphans in empyreum aſcendit: Sic pia mater hanc Salomoni noſtro carnem ſubminiſtrans, *gloriam & decorem impoſuit ſuper eũ, gloria & honore eum coronauit.*[a] a Pſal. 20. v. 4. & 6 ad Heb. 2. v. 7. & 9.

Aliter D. Gregorius, nam cenſet humanitatem vocari *coronam* verbi: quia nos membra CHRISTI ſumus, & eius incarnatio noſtra gloria fuit propter corporis communionem, & ſic coronam membrorum coronam capitis vocari. *Gregorius.*

TROPOLOGIA.

§. 3.

NYSSENVS cenſet deſiderium hic exprimi animæ cupidæ ſalutis aliorum, adhortantis vt celeriter ad Catholicam Eccleſiam accurrant, in ea viſuræ & fruituræ ſponſi præſentiam. Hoc præclare, non æque, quæ de Deo coronante, cui Patris & Matris nomen æque conueniat, adiungit. *Nyſſenus.*

Iuxta Honorium animæ egrediuntur ad videndum CHRISTVM, quando de ignorantia ad ſcientiam, de mala conſcientia ad confeſſionem, de mala conuerſatione ad ſanctam conuerſationem, & CHRSTI imitationem conuertuntur. Deus bone, qui virtutes & excellentias humanitatis huius diligenter & pie conſideraret, quam floridã, quam varicolorem, quam ſue fragrãtem *coronam* contexeret! quam fœlix ſi ſeipſam tali ſerto anima vinciret? *Honorius.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4.

REDIT quidem hoc loco Rupertus ad B. Virginem, ſed vult *coronam* hanc eſſe vaticinia veterum Prophetarũ de CHRISTO naſcituro, quod præter eum nulli Patrum aliorum viſum fuit, quod meminerim. Recte tamen tribuit hæc verba ipſi Deiparæ, quæ Guilhelmus tribuit ſodalibus ſponſi. *Rupertus.*

Sed rectius cetera Guilhelmus. Vult vocari adoleſcentulas recens conuerſas, ad magnum iſtud pietatis Sacramentum, quod in carne manifeſtatum crebra eſt conſideratione aſpiciendum, & quaſi ruminandum: Vocari *filias*, quia nondum in virile robur animi adoleuerunt: & ideo moneri, *egredi, & videre Reg. Salom. in diadem. quo coro. eum mater ſua*: Nam ſi filij forent potius monerentur ingredi, & videre Regem pacificum, in diad. quo coronauit eum pater ſuus. Melius eſt ingredi ad Regem Salomonem, ſed hoc infirmis adhuc difficile. Qui minus idonei ſunt cogitare verbum apud patrem, cogitent ſaltem verbum carnẽ factum. hoc egredi, illud ingredi eſt: Multi volẽtes *Guilhelmus.*

„ *ambulare in magnis & mirabilibus ſuper ſe*,& dignantes pro tempore,
„ *ſapere ad ſobrietatem*,præcociter vſurpant illud Apoſtoli, *Etſi nouimus*
a 2.Cor.5.16. „ *ſecundum carnem* CHRISTVM *, ſed nunc non nouimus.*[a] Si aliquando vt
„ paruuli vidimus Regem Salomonem in diademate, quo eum coro-
„ nauit mater ſua, ſed nunc iam creuimus in viros perfectos, prouecti
„ ad videndum eum in diademate, quo coronauit eum pater ſuus. Ve-
„ rum quia *homo animalis non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei*, acies eo-
„ rum infirma immenſitate claritatis reuerberatur atque obtunditur,
b Prou.25.v.27. „ ſecundum illud, *qui ſcrutator eſt Maieſtatis*,[b] *opprimetur à gloria.*
„ His potiſſimum dicitur, *Egredimini*, &c. Quid vultis ingredi? fi-
„ liorum eſt, vos *filiæ* adhuc eſtis; fortium eſt, vos adhuc molles eſtis,
„ ſpiritualium eſt, vos adhuc animales. Eſtote modo contenti ſorte ve-
„ ſtra. cum *in virum perfectũ euaſeritis* cum Paullo, dicetis, *nunc* CHRI-
„ STVM *ſecundum carnem non nouimus.* Filiorum potiſſimum eſt ingre-
„ di, filiarum potiſſimum egredi: & horum tamen, & harum eſt ingre-
c Ioan.10.v.9. „ di aliquatenus, & egredi. Nam *paſtor bonus* de cunctis ouibus ſuis di-
„ xit, *ingredietur & egredietur, & paſcua*[c] *inueniet.* Plane *ingrediun-*
„ *tur* cogitando verbum apud Patrem, *egrediuntur* vero pie meditan-
„ do, quod *verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.*
„ Illic vident diadema quo coronauit eum Pater ante omnia tem-
„ pora, nempe gloriã diuinitatis, qua coronatus, eo quod Deus à Deo
„ genitus: hinc vident *diadema quo* in tempore *mater eum coronauit*,
„ nempe regiam nobilitatem aſſumptæ humanitatis, qua eum corona-
„ uit, eo quod illum de ſanguine ſuo Regio ſecundum carnem conce-
d Luc.1.v.31. „ pit. Vnde Gabriel[d] paranymphus, *Ecce concipies in vtero, & paries fi-*
„ *lium, & vocabis nomen eius IESVM. hic erit magnus & filius altiſſimi*
„ *vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & re-*
„ *gnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Cum ait, *fi-*
„ *lius altiſſimi*, indicat diadema paternum, propter quod habet in veſti-
e Apoc.19 v.16. „ mento, & in fœmore ſuo ſcriptum,[e] *Rex Regum & Dominus Domi-*
„ *nantium*, cum ait, *ſedem Dauid patris eius*, tunc indicat diadema ma-
„ ternum, cuius ratione titulus ſuper crucem poſitus eſt, *IESVS Na-*
f Ioan.19.v.19. „ *zarenus Rex Iudæorum.*[f] In diademate materno videbitur à cunctis
g Apoc.1.v.7. „ in iudicio. Nam & impij *videbunt qui eum pupugerunt.*[g] in diadema-
„ te paterno, in claritate diuinitatis ſuæ tantum à[h] *mundis corde* videbi-
h Matth.5.v.8. „ tur: quoniam hanc viſionem ijs à patre poſtulat dicens, *Pater, volo,*
i Ioan.17.v.24. „ *vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum, quos dediſti mihi, vt videant clarita-*
„ *tem quam dediſti mihi!*[i] (in diademate quo me coronaſti) *quia dile-*
„ *xiſti me ante mundi conſtitutionem.* Sed interim dum nondum videre
„ poſſumus illum per ſpeciem, ingrediamur ſaltem & videamus eum in
„ ænigmate. Pater coronauit eum ante omnem diem: mater corona-
„ uit eum *in die deſponſationis ſuæ*, quando ſibi ille deſpondit Eccleſiam,
„ quando *verbum caro factum eſt*, vt verbum & Eccleſia eſſent duo
„ in carne vna.

Dies deſponſationis eſt dies incarnationis eius, hoc die *coronauit eum mater*, ſed & ipſe coronauit ſemetipſum. coronauit ſemetipſum regiam ſibi de regali virgine carnem aſſumendo, coronauit eum mater, eandem illi carnem prompta fide, & hilari obedientia largiendo. Hic etiam fuit *dies lætitiæ eius.* quia *vt gigas ad currendam viam* mortalitatis noſtræ, & percurrendam *vſque ad mortem, mortem autem crucis, exultauit.*

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.*

HONORIVS *filiæ Sion* (ait) *egrediuntur, vt Regem coronatum videant*, quando animæ de corporibus egreſſæ cœli palatium ingrediuntur, vt *Regem gloriæ* videant *in decore ſuo*, quo *eum mater ſua* cœleſtis Ieroſolyma *coronauit*, quãdo Deum hominem victorem diaboli à Deo coronatum cum tripudio excepit, *in die ſolemnitatis & lætitiæ*, ſcilicet in die aſcenſionis quando æternam lætitiam Eccleſiæ contulit] addo & quando ſibi triumphantem illam ſponſam deſponſauit.

Adſcribam quoque verba Tarentaſij, cuius liber quod ſciam nondum præla nouit: Dominus (ait) coronatus fuit primum corona carnea in conceptione, cuius faber fuit Spiritus ſanctus, fabrica Virgineus vterus. Cant. 3. *egredimini filiæ Sion, & videte.* &c. ſecũdo corona ſpinea in paſſione, cuius fabri fuere milites, fabrica Synagoga. *Ioan. 19. v. 2.* Tertio corona gemmea in reſurrectione, cuius faber, fuit pater, fabrica gloria. Pſal. 20. v. 4. *Poſuiſti in capite eius coronam de lapide pretioſo.* Quatuor enim dotes corporis eius fuerunt, quaſi quatuor lapides precioſi in carne eius. Quarto corona aurea in aſcenſione, cuius faber fuit pater, fabrica cœlum empyreum. Eccl. 45. *Corona aurea ſuper caput eius.*] Hactenus ille, quartam hanc vtinam, ſic curramus vt accipiamus.

IN CAPVT QVARTVM CANTICI CANTICORVM.

Verba Sponſi ſequuntur toto capite, vt oſtendam verſu vltimo, nunc ſingula diſcutienda.

SECTIO I.

SECTIO I.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ. 1. „ Quam pulchra es amica mea, „ quam pulcha es! oculi tui co- „ lumbarum, abſque eo, quod „ intrinſecus latet. Capilli tui ſi- „ cut greges caprarum, quæ aſ- „ cenderunt de monte Galaad.	*Ecce es pulchra proxima mea, Ecce es pulchra. Oculi tui columbæ extra taciturnitatem tuam. Capillamẽtum tuum, ſicut greges caprarũ, quæ reuelatæ ſunt de Galaad,*

LITTERA.

§. I.

a *Vide ſup. 6. 1. v. 14.*

CETERA iam ſæpius iterata. [a] difficultas hic prima in his verbis, ABSQVE EO QVOD INTRINSECVS LATET. Reddit ſponſæ vicem, & laudat illam effuſius, & commendat pleraque corporis membra comparationibus ex paſtoritia vita valde idoneis: & primo loco aſſerit, formoſam eſſe exterius corpore, ſed formoſiorẽ interius animo: quia vt Dauid dixerat Pſ. 44. verſ. 13. *Omnis gloria eius filiæ Regis ab intus.* hoc eſt, non foris modo, ſpecioſa eſt, ſed pars opum & decoris maxima intrinſecus latet.

מבעדלצמתך *radi:..eſt.*

צמת·

b *Pagni. Guidacer. Genebr. Luiſius, Oſorius Nepos, Arias, Monceus, Mercerius.*

c *Forcir. Oſori⁹ Senior, & Pintus in Eſai. c. 47. v. 2.*

Sed quid vult per iſtud, *quod intrinſecus latet?* Hebræum MIBAHAD (per Ain medium (LESAMMATHECH, (per *Sade* in ſecunda) ex ſententia R.R. Iona & Iarrij ſignificat, *intra vittam* vel *velum*, alij exponunt, *intra comam.* ideo recentiores vnanimiter fere, exceptis vno atque altero, tum hic, [b] tum apud Eſaiam, [c] cenſent ſignificari

cincinnos

cincinnos, ſiue cirrhos oculis ſuperuolitantes, inter quos oculi, quaſi per cancellos, tremulos ſplendidioris lucis radios emittant: ſed in eo diſſentiunt, quod quidam de his tantum capillis, alij de his & ſimul de incluſis ſub vita, interpretentur. Vt videtis hæc poſterior expoſitio ſatis conformis eſt verborum Hebræorum propriæ ſignificationi.

Negotium faceſſit locus alius Eſaiæ,[a] propter eiuſdem vocis illic poſitæ quandam à D. Hieronymo traditam[b] miram interpretationem, qui cenſuit eam eſſe obſcœnæ ſignificationis. Equidem arbitror ſanctiſſimum virum ex alterius cuiuſpiam ſententia locutum, vt ſatis mirari nequeam fuiſſe, qui diceret ſe D. Hieronymi ſentētiam, quam Patrum nullus ſequutus, magis probare. quis, quæſo, locus hic laudationi rei tam obſcœnæ? quæ hinc myſticæ interpretationis vlla vtilitas? cur Luiſij argumenta ſcriptor ille non ſoluit? cur in quo recentioribus cum LXX. illis conuenit, id ſolis recentioribus tribuit? Arbitror etiam, Aquilæ quoque & Theodotionis nomina vulgo legi tranſpoſita. Nam vere Theodotion Hebrææ voci aliam, veſtis aliquod genus ſignificantem, ſuppoſuerat, nempe SIMLATECH; poſſis in genere dicere, *operimentum*: Aquila vero vocem Hebræam, quam repererat, ſuæ verſioni inſeruerat quaſi Græcam LXX. apud Eſaiam χάλυμμα, hoc eſt, *velum* vertunt: noſter *turpitudinem*, Symmach. *ſilentium* ſeu *taciturnitatem*, nempe id quod taceri debeat præ verecundia: quæ verſiones probe (ni fallor) conſentiunt. Nam capitis denudatio, & diſiectio penduli capillitij mulieribus honeſtis valde eſt ignominioſa, vel Apoſtolo teſte,[c] & ideo vt dedecoroſum ſilentio Symmachus ſignificat inuoluendum, & noſter illic *turpitudinem* vertit, & Lxx. *velum*, ad propriam verborum ſignificationem attendentes. Hoc vero loco (vbi turpiculæ ſignificationis ne ſuſpicio quidem admittēda eſt) Symmachus quidem & Lxx. ἐκτὸς τῆς σιωπήσεώς σου, hoc eſt, vt D. Ambroſ.[d] *extra taciturnitatem tuam*, & noſter, *abſque eo quod intrinſecus latet*, verterūt, nō ad vocis ſignificationē, ſed ad mentē dicētis reſpiciētes, vt & V. editio ἀπὸ πλήθους τοῦ κάλλους σου. *ex multitudine pulchritudinis ſuæ* Inter quas verſiones nulla quoq; diſſenſio. Cū ſponſus bis pulchrā dixiſſet, idque gratia tum internæ tū externæ pulchritudinis: eſſetq; de hac tantū poſteriore verba facturus, recte id initio ſermonis inſinuat, ſed ex idiotiſmo obſcure & conciſe, & cuidam parentheſi occulte inſerens, hoc ferme ſenſu, oculis es columbinis (vt externam tantum pulchritudinem proſequar nō animi interiora bona laudem, omnem prædicationem longe ſuperantia. Silentio potius honoranda ſunt, quam verbis deterenda. Græci vno verbo dicerent σιγαλόεντα pulchritudine ſua ſtuporem, & ſilentium inducentia.)

Capilli quoque tui, &c. hunc ſenſum Rupert. & alij Latini Patres plerique voluerunt eſſe, & pauci quidam recentiorum, Pet. Nannius, Arboreus, & Titelmannus. Qui ſenſus etiam ex Lxx. Symmach. & Quincta edit. colligitur, nempe his verbis ſignificari, ſponſi quan-

[a] *d. v.* 2.
[b] *Lib.* 13. *in Eſai.*
[c] 1. *Cor.* 11. *v.* 5. *Nam* צמה *eſt idem quod* סמור *teſte R. Jona: & quis auſit negare LXX. peritiſſimos ſermonis Hebræi.*
[d] *Serm.* 16. *in Pſalm.* 118.

dam præmunitionem ne quis exiſtimet ipſum ignorãtia vel malignitate laudes præcipuas dilectæ prætériiſſe. Aliter Guilhelm. de quo poſtea.

עלית ASCENDERVNT] *Aſcendere* hic poſitum pro ex altiore terra in demiſſiorem redire; vnde noſter eamdem vocem ALA, aliquando

a 4 Reg. 12. v. 18 & 2. Reg 2. 27. vertit *recedere.* [a] Et quia quæ in ſupremo monte paſcentes, ab iis qui in imis degebant aſpici nequiuerant, iam de monte deſcendentes, pulchriores aſpicientibus videbantur, ideo LXX. vtuntur voce *reuelãdi.* Errat itaque Alanus dum vult *aſcendendi* vocabulum hic opponi vocabulo *deſcendendi.* Eſt autem in Hebræo non inamœna ſyllabarum alluſio.

Duplex hic occurrit comparatio. Primo caput confert monti Galaad, Secundo capillos gregibus caprarum in Galaad paſtis, & à monte in deſcenſu quaſi dependentibus. Prius, quia *Galaad* eſt mons amœnus aſpectu, & odoratis aromatibus ſtactes, reſinæ, & varij thymiamitis, odoratum oblectat, teſte D. [b] Ambroſio. Poſterius, quia tria commendantur in muliebri cæſarie, vt ſit denſa & copioſa, vt ſit nitida, & ſplendens, & probe diſcriminata, vt ſit coloris non illaudati. Cuncta hæc experiebantur in caprarum Galaaditicarum pilis, quos ſolum pingue faciebat copioſos, ſolum bene temperatum, pulchricolores, flauos vel nigros. nam coloris huius, quam albi vel varij, in caprino genere pili, commendatiores ſunt. arbores denique quæ illic reſiniferæ ſunt, contactu coſtas adfricantium, nitorem quendam & ſplendorem pilis conciliabant, & pilos veteres minus firmiter inhærentes, & forinſecus prominulos detrahebant, & nouis lucentibuſque relictis pectinum inſtar carminabant. Talibus igitur ouibus, quę manicantes ſeſe affricatione illa ſic depilando compſerant, gratioreſque oculis earum de monte reditum contemplantium effecerant, nunc Eccleſia à ſponſo comparatur. Sicut enim olim in deſerto peregrinantem Iſraelis exercitum Balaam laudauit copioſe in Numerorum hiſtoria, [c] ita nunc Salomon commendat ornatum Eccleſiæ in terris militantis, ab iis dotibus, quæ foris oculis conſpiciuntur: prætermittit vero internam gratiæ pulchritudinem, & inde procedentem meritorum Eccleſiæ tinctum CHRISTI merito ſplendorem: quoniam hæc vt ſoli ſponſo cognita, nullius alterius lingua queunt explicari, nec facile idoneos auditores ea narrans nanciſcatur. Inter externas dotes, primo meminit *oculorum*, per quos Epiſcopi & Prælati, ſpeculatores & Inſpectores Eccleſiæ intelliguntur, qui cur columbinis ſimiles oculis, pete ex ſuperius dictis c. 1. v. 14.

§. 2. MENS VERBORVM SPONSI.

b d. ſerm. 16.

c c. 23. & 24.

Galaad Grammatice, ſignificat aceruum teſtimonij, & Metaphorice IESVM, qui eſt *mons in vertice montium, & caput Eccleſiæ*, & in eum totius legis veteris figuræ ac teſtimonia collimata coaceruantur, ſuper eodem ſancti omnes, vt *viui lapides*, ſuperædificantur, [d] & vt ait apud VVilleramum, ipſemet,

d 1 Petet. 1. v. 5.

Semper ero teſtis in cæli ſede fidelis,
Spem veniæ genti tribuens peccata fatenti,
Inſuper & vita dans paſcua ſemper opima.

Alludens ad *Galaad* ſignificationem & naturam. In hoc monte *capræ paſtæ* ſignificant, fideles populos qui de plenitudine illius omnem bonum ſuccum hauſerunt. hi ſunt *capilli Eccleſiæ*, non minus illam exornantes, quam caprini greges montem Galaad: ſunt copioſi, quia de cunctis terræ partibus plurimi populi collecti: ſunt pulchricolores, quia roſeo ſponſi cruore imbuti, & in eodem lauacro emundati: ſunt denique ſplendentes & bene diſcriminati, quia crucis aſperitate quodammodo ſunt compti, depexi atque deterſi. Sic poſſunt luculentius tradi, quæ breuiter Philo, Pſellus, Honorius, Alcuinus, Haym. & Beda hic, & Diuus Gregorius in Iob [a] perſtrinxerunt. [a] *Lib.9.c.9.*

TROPOLOGIA.

§. 5. *Honorius.*

HONORIVS notat, fidelem animam à CHRISTO hic laudari. Habet enim & ipſa ſua membra ſibi congrua, quibus ſua peragat officia. eſt *amica*, quia Dei præcepta exſequitur; *bis pulchra*, quia mundata ab originali & actuali culpa, & labe, cuius *oculi* ſunt, ratio & intentio, quorum acumine ſpirituales SS. ſenſus cernit, & intendit facere quod faciendum didicit. Dicuntur *columbarum*, quando ſimpliciter homo exequitur quæ facienda videt. Huius *capilli* ſunt ſubtiles [b] cogitationes de *capite* eius, hoc eſt, mente procedentes, quæ *vt greges caprarum de Galaad aſcendunt*, cum nituntur Martyres imitari. De martyribus enim aceruum illum teſtimonij merito interpretātur etiam Philo & D. Gregor.

[b] *Sic etiā tres Patres apud Theodoret.*

Theodoretus autem iis accommodat, qui ex peccatis reſipiſcunt. *Theodoretus.* Idem, LXX. ſequens, illud, *quod intrinſecus latet*, virtuti ſilentij opportunius accommodat, ſed optime D. Gregor. Pont. *Gregorius.* Valde (inquit) " honeſtum eſt, quicquid in exterioribus operatur, quod ſimpliciter " inter homines conuerſatur, quod ea quæ videt, temporaliter concu- " piſcere dedignatur, & ſi quid tamen in hoc mundo placet, poſt con- " cupiſcentias ſuas ire deteſtatur. Sed vehementer pulchrius & hone- " ſtius eſt, quod cordis deſiderium illibatum retinere conatur, quod " æternæ beatitudinis claritatem in mente retinet, & erecta contempla- " tur, quod in his quæ interius videt, ſuauiter requieſcit & mundatur.] " Talis anima merito confertur capris Galaaditicis, ſeu potius earum pilis.

Montem quidem *Galaad* eſſe Eccleſiam cenſuit quoque Nyſſenus, *Nyſſenus.* cuius *capræ* ſint ſancti homines, qui Heliam imitati (qui in monte Galaad diu vixit) pudicitiam, verecundiam, & per mortificationem, veram ſui victoriam ſint conſecuti. *capillos* à D. Paulo tradi-

tum eſt mulieribus pro corona, hoc eſt, velamento & ornamento datos: conſtat eoſdem voluptatis, moleſtiæ & ſenſus omnes expertes eſſe. Carere autem ſenſu, mortuis eſt peculiare. Quamobrem quicunque nihil eorum quæ in hoc mundo magni æſtimantur, ſentit, neque propter gloriam, vel honorem faſtu effertur, neque ob iniurias aut ignominiam dolet, plane mortui & inſenſibilis hominis, atque immobilis ſe ad mundi has viciſſitates exhibens, imaginem, ille (teſte Nyſſeno) his pilis caprarum ſimilis eſt.

Guilhelmus. De capillis præclare quoque Guilhelmus in hanc ſententiam. *Capilli* de capite nati, caput ipſum ornant & muniunt: ſine iis deforme eſt caput & iniuriis obnoxium. *caput* animæ mens eſt, hæc emittit multiplicium capillos cogitationum. Si bonæ ſunt, muniunt & ornant mentem, tunc animæ cauendum ne nouacula aſcendat ſuper caput, & crines in quibus ſita eius fortitudo præſcindat. Memoranda Samſonis calamitas, & timenda fraus Dalilæ (hæc eſt, caro noſtra.) ſi malæ ſunt cogitationes illæ, tunc debilitant mentem & dehoneſtant, tunc debent nouacula acuta diſcretionis nos à tali capillitio radere, & mundare. Talis enim coma non dedecori tantum, ſed exitio eſt. Talibus pilis expilatæ cernebantur hæ capræ Galaad: & hæ proponuntur tibi (ô anima) imitandæ. *Vide quæ ex B. Paulini epiſtola quarta, dicam infra capite quinto, verſ.11.*

---

§. 4. MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

Alanus. Rupertus. ALANVS pulchritudinem vult geminari, quia exterius pulchra in actione, interius pulchra in contemplationis
» ſubtilitate. O pulchritudo admirabilis [ait Rupertus]
» quam ſic admiratur & collaudat pulcherrimus auctor ip-
» ſe pulchritudinis, ſeptem præconiis! conſiderauit oculos, capillos,
» dentes, labia, genas, collum, & vbera, & pro ſingulis dilectus ſingula
» decantauit dignæ collaudationis capitula. Quid ſeptem iſtis modulis
» decantatur? quid in te, ô dilectiſſima dilectarum, ô Virgo virginum,
» laudatur à dilecto laudabili, quem laudat omnis chorus Angelorũ?]
Laudatur in *oculis* ſimplicitas, hæc prudentia tua eſt, in *capillis* cogitationum munditia, hæc ſupernorum deſiderium eſt, in *dentibus* innocentia, quæ religioſitas eſt, in *labiis* doctrina, in *genis* verecundia, in *collo* humilitas, quæ fortitudo tua contra diabolum eſt, in *vberibus* tuis, ſpectanda & admiranda cum virginitate fœcunditas, virginum & matronarum pariter decus: ſed ſingula poſtea diſcutienda diligentius. *Oculi columbarum & oculi coruorum*, hoc differunt, quo ſimpliciter diligentium dulcedo, & multiplex amaritudo inuidentium. Charitas MARIÆ ſimplex fuit.

Absqve eo qvod intrinsecvs latet] vt externis virtutibus, ſic nec internis Deiparam mortalium vllus adæquauit. Solus has nouerat, qui in vtero eius tot menſibus recubuerat, qui nouit abſcondita cordium. Latebant alios, & quantùm poterat, eas Deipara occulebat: *Quanto maior erat, tantò ſe in omnibus humiliabat*. Gloriam conſcientiæ (ait Guilhelmus) pia humilitas non euacuando excludit, ſed cautè diſſimulando pauliſper ſecludit: vt qui habet excellentiam, tunc verè ſit habens, quando eſt ſicut non habens.] *Eccl. 3. v. 20.* *Guilhelmus.*

Capras galaad. ad monaſticæ vitæ ſectatores, quorum primum exemplar Elias, refert Rupertus: & his ſolitudinem quærentibus & amantibus, vt perſecutiones Iudæorum vitarent, Deiparam comparat, nimis remotè tendens. Propiùs Litteræ Guilhelmus. *Capras* (ait) ſignificare viros ſanctos, eò quod capræ munda animalia ſunt, & ſancti quoq; viri ab omni peccato mũdati ſunt per Christvm, qui *mons Galaad* (vt docui) *Quis aſcendet in montẽ domini: Innocens manibus & mũdo corde*. Hi aſcendũt in montem Galaad, ſed & deſcẽdunt de illo: Quo autẽ aſcendunt de illo, niſi in mõtem Galaad: ſimiles ſunt *angelis aſcendentibus, & deſcẽdentibus ſuper filiũ hominis*. Cogitas Christvm de Virgine natum ſecundùm præcedentes prophetias: Ecce iam tenes montẽ teſtimonij, mõtem *Galaad*. Cogitas Christvm de Patre natum ante omnia ſæcula: ecce iam aſcendiſti de monte Galaad, in montem Galaad, aſcendiſti de Christo ad Christvm, de Christo homine ad Christvm Deum. Multùm aſcendiſti. non potes ibi moras trahere, *ne opprimaris à gloria*. deſcende: cogitaſti quod dicitur: *In principio erat verbum, & verbum* [b] *erat apud Deum, & Deus erat verbum*: fideli cogitatione arduum verticem aſcendiſti. deſcende, ad hoc quod dicitur, *Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis*. deſcende cœlipeta anima, in gremium Mariæ. aſcendiſti de monte Galaad, in montem Galaad: deſcende nunc itidem de monte Galaad, in montem Galaad. alternatim aſcende & deſcende, vt non tantùm videas cœlum apertum, & Angelos illos aſcendentes ac deſcendentes ſuper filiũ hominis, ſed & tu cum illis aſcendere merearis. Quis deuotius aſcendit, vel humilius vnquam deſcendit hunc montem, quàm Maria: Aſcendebat ſuper filium hominis certiſſimè credendo filiũ eſſe Dei: deſcendebat ſuper eundem, ei maternæ pietatis ſollicitudinem humaniſſimè impendendo. Leuabat oculos contemplationis à gremio ſuo vſque ad ſummum cœlum, & de cœlis cœlorum reflectebat eos vſque in gremium ſuum demittens. illic erat *cui omnes Prophetæ teſtimonium perhibent*, hîc erat nihilominus idem, quem Euangeliſtæ conteſtantur, hic & illic *aceruus teſtimonij*. Sic alternabat pia mater cogitando, à ſinu ſuo vſque in ſinum Patris: Vbi *verbum erat Deus*, & à ſinu Patris in ſinum ſuum, vbi *verbum caro factum*. Sic fide *de Galaad* monte aſcenderant Patriarchæ, & Prophetæ, & omnes iuſti, ſed quis vt Deipara: illi tantùm aſcendebant, quia cre-

Rupertus. *Guilhelmus.* *a Pſ. 23. v. 4.* *Ioan. 1. v. 51.* *b Ioan. 1. v. 1. & 14.*

„ diderunt: hæc credidit, & contrectauit. Et fides eius longè excellen-
„ tior, vtpote ſingularis miniſtræ myſterij, nulli à ſæculis ante ipſam ple-
„ nè reuelati. Quia tamen non fides virginis ad eius maiores, ſed maio-
„ rum fides ad ipſam peruênit, idcirco non dicitur *greges caprarum quæ*
„ *aſcenderunt de monte Galaad, ſicut capilli tui:* Sed dicitur, *capilli tui ſi-*
„ *cut greges caprarum quæ aſc. &c.*

„ Nec etiam dicitur *capra*, ſed, *greges caprarum*, vt intelligamus fi-
a Eph. 4. v. 3. „ deles, cuiuſque ante CHRISTVM, ætatis, quia *ſeruarunt inter ſe* [a] *vnita-*
„ *tem ſpiritus in vinculo pacis*, quaſi gregem vnum, ſub cura veri paſtoris
„ fuiſſe. Singulæ ergo ætates ſuum gregem habuere, vſque ad *plenitudi-*
b Gal. 4. v. 4. „ *nem temporis, in qua miſit Deus filium ſuum in mundum.* [b]
Ephe. 1. v. 10. „ Præterea hoc genus animalis conſpicuum eſt barba, & cornibus
„ etiam in ſexu femineo. Cornua fortitudinem, barba virilem grauita-
„ tem & induſtriam ſignificat. B. Petrus nos docet habere cornua, cùm
c 1. Pet. 5. v. 8. „ dixit, [c] *Aduerſarius veſter Diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quæ-*
d 1. Cor. 14. v. 20. „ *rens quem deuoret: cui reſiſtite fortes in fide:* at Paulus barbatos nos
„ eſſe voluit dicens, [d] *nolite pueri eſſe ſenſibus.* Denique ſi fortiter agas
„ contra Diabolum & carnem, cornibus inſignis eris: ſi formidoloſè te
„ ſubducas, & fugias à facie ſubſequentis, inermis & ſine cornibus eris.
e 1. Cor. 13. v. 11. „ Item ſi *cogitas vt paruulus, ſapias vt paruulus, loquaris vt* [e] *paruulus,*
„ inueſtis & imberbis es: ſi verò factus es *vir, & euacuaſti quæ erant*
„ *paruuli*, barbatus es. Agendo fortiter, cornua te habere oſtêdis, agen-
„ do induſtriè, barbam: vtroque te capris Galaad adſimulabis. Spiritua-
lia hæc ornamenta, vtrique ſexui communia ſunt, quia in Deo non eſt
diſcrimen maſculi & feminæ, quia neutri ſexui fortitudinem animi
nec prudentiæ induſtriam denegauit. Sed vtraque laude Deipara præ
vtroque ſexu excelluit.

Sed cur *capillorum* potiùs mentio: certè capilli res minima ſunt: ſignificant ergò ea, quæ in Deipara minima videntur, & maximè infirma, ceterorum robur, & induſtriam omnem ſuperare, & quæ MARIÆ minima, ea ceterorum maximis prępōderare virtutibus. Quanta enim laus, capillus vnus capitis tui ſimilis omnibus gregibus caprarum, vna virtus tua cunctis fidelium virtutibus æquipollet.

§. 5.

ANAGOGE.

CVM de Eccleſia peregrinante hæc dicta ſint, ne quis miretur *Gregum* in plurali comparatione illuſtrari, & proinde fieri quo-
Honorius. que Eccleſiarum mentionem, cenſuit Honorius, ſibi præmittendam
„ differentiam Eccleſiarum: Et primo quidem loco Synagogæ & Eccle-
„ ſiæ. Synagoga, inquit, eſt multitudo fidelium ſub lege: Eccleſia verò
„ multiplicitas credentium ſub gratia. Illam (ait) dici congregationem,
„ quæ agitur baculo, quod etiam pecudibus & lapidibus conuenit, quia
Iudæi, gens dura, ad cultum Dei cogebantur: hanc verò dici conuoca-

tionem, quod hominibus conuenit, quia Chriſtiani verbo prædicationis ad fidem CHRISTI fuêre conuocati. Primitiuam quoque Eccleſiam aliquando dici numeroſitatem (*ſic loquitur*) iuſtorum ab Abel vſque ad CHRISTVM: aliquando, & propriè, vniuerſitatem fidelium per CHRISTVM, & Apoſtolos, & eorum ſucceſſores, de Iudæis & gentibus conuerſam: Vniuerſalem Eccleſiam eſſe, omnem Chriſtianitatem per mundum diffuſam. Imperfectorum Eccleſiam eſſe populum in actiua vita degentem, qui hoc mundo vtitur tanquam non vtatur, & dilectionem proximi ſeruat, dum ei neceſſaria adminiſtrat. Eccleſiam perfectorum eſſe clerum in contemplatiua vita perſiſtentem, qui mundum tranſgreſſus, dilectionem Dei legendo, & orando implere nititur. Eccleſiam peregrinantem, dici multitudinem ex vtraque vita ad cœleſtia ſuſpirantem. Eccleſiam in cœlis regnantem, eſſe turbam animarum, quæ præſentia ſponſi ſui CHRISTI iam fruitur. Eccleſia igitur peregrinans habet ſua membra, ſicut Eccleſia primitiua olim habuit ſua.

Hæc intellige dicta iuxta ſententiam Saluatoris, Mariæ partem pronũciantis optimã, & ſic imperfectos vocari, minùs perfectos.

Eccleſiæ ante legem *oculi* fuêre Patriarchæ, qui & CHRISTVM præſignauerunt. Eccleſiæ autem ſub lege *oculi*, fuêre Prophetæ, qui ei ſcriptis CHRISTVM præuiderunt. Eccleſiæ ſub gratia *oculi*, fuêre Apoſtoli, qui eam ſignis & miraculis ad CHRISTVM perduxerunt. Eccleſiæ peregrinantis *oculi*, ſunt, Epiſcopi & Prælati, qui eam prædicationibus, & exemplis ad vitam æternam perducunt. Huius *capilli* ſunt pueri vel laici, *dentes* ſpontaneè pauperes, *labia* clerici, *genæ* monachi, *vbera* magiſtri. Ipſa eſt *columba*, quia ſeptem donis Spiritus ſancti plena: ipſa *capra*, quia petit alta, ipſa *ouis*, quia innocens, ipſa *vitta*, quia religione diſtricta, ipſa *malogranatum*, quia granis bonorũ operum plena, ipſa *turris Dauid*, quia ab hæreticis inexpugnabilis, ipſa *caprea*, quia ſeligit à malis bona. Per has virtutes in ſuis membris hîc peregrinata in iiſdem regnat in cœlis.

Eccleſiam peregrinantem præfigurauit Moyſi *tabernaculum*, in itinere à peregrinantibus portatum: Eccleſiam regnantem *Salomonis templum* in patria ædificatum ſignificauit. In *tabernaculo* erant *ſancta*, in quibus populus immolabat; erant & *ſancta ſanctorum*, in quibus ſacerdotes offerebant. per *ſancta* accipitur actiua vita, in qua ſæculares militant, per *ſancta ſanctorum* contemplatiua vita, in qua ſpiritales laborant. Sed & cuncta præſentis Eccleſiæ in eodem tabernaculo ſunt expreſſa: *Tabernaculum* de loco ad locum mutabatur, & à populo ad patriam tendente portabatur: ſic Eccleſia de inferiori ad meliorem ſtatum mutatur, donec peracto itinere huius vitæ in patriam paradiſi transferatur. *Templum* autem à Salomone in patria ſeptem annis eſt ædificatum ac tribus * maneriis; ſcilicet de *ſectis lapidibus*, de mari ſublatis, & de *lignis cedrinis*, & de *auro puriſſimo*: quia Eccleſia templum Dei, in ſuperna patria à CHRISTO vero Pacifico per ſeptem dona Spiritus ſancti, in habitaculum Dei coædificatur de tribus ordinibus ele-

* *Sic ambo m. ſ. fortè tamen,* materiis. *3. Reg. 6.*

,, ctorum, ſcilicet de coniugatis, in ſæculi ſalo tribulationibus quadra-
,, tis, de continentibus, in virtutibus odoriferis; de doctoribus, inad-
,, uerſitate vt aurum in fornace examinatis, & ſapientia fulgidis. In hoc
,, templum eſt tranſlatum *tabernaculum*, quia præſens Eccleſia transfe-
,, retur in illius iam regnantis conſortium. Ideo & Regina Auſtri de Æ-
,, thiopia venit in illud templum: quia Eccleſia hæc de tenebris huius
,, mundi intrabit in cœlum.] Hactenus ex Honorio.

---

§. 2.
VERBA SPONSI.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
,, Dentes tui ſicut greges tõſarum, ,, quæ aſcenderunt de lauacro, ,, omnes gemellis fœtibus, & ,, ſterilis non eſt inter eas.	*Dentes tui, ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro: quæ omnes geminantes, & infœcunda non eſt in eis.*

§. 1.

a Hier. epiſt. ad Oceanũ de vnius vxoris viro, Auguſt. li. 2. de doctrina Chriſt. c. 6. Gregor. li. 33. Mor. c. 29. Apon. Honorius, & Iuſtus hîc.

LITTERA.

TONSARVM] nempe æqualiter & peritè. hoc enim Hebræum vocabulũ docet. nõnulli Patres hîc legêre; *detonſarũ*, [a] ſed Cõplut. Regia, & Romana edit. *tonſarum*, quod confirmant ipſi quoque D. Hieron. *lib. 2. in 3. cap. Ierem. & Gregor. Guilhelm. cum Rupert. hîc.*

GEMELLIS] eodem ſenſu Aq. διδυμοτόκοι, & Ambr. *geminos creant*, omnes gemelliparæ.

STERILIS] orba.

§. 2.
MENS VERBORVM SPONSI.

Guilhelm. Litteralis (ait) ſuperficies ita ſonare videtur, dentes tui ,, mundi & candidi ſicut oues lotæ. Oues quippe pro eo quod tonderi ſoleant, *tonſæ* dicuntur.] Sed hoc fuſius nobis explicandum: Comparat *dentes* ſponſæ *gregibus* ouium peritè *tonſarum*, lotarum, & fœtarum: quæ etſi natura candidę, tamen candidiores adhuc factæ lotione, ſordibus deterſis; & detonſione, vellerum ademptis extremitatibus, quæ ſolent nigreſcere. Primùm ergo ſignificat dentes eius eſſe candidulos.

Deinde comparat ouibus æquali capillo attonſis, & gregatim *de lauacro* venientibus. tunc enim ſolent ſublato iam impedimento denſioris velleris, & inueſtes, frigus metuentes, inter ſe ſtipari, & corpora corporibus applicare, vt qui de longinquo proſpiciat, vnum corpus album continuum putet moueri. ſignificat hoc, dentes oris omnes eſſe æquales, politos & valdè contiguos; nihil in eis ſcabrum, putre, exeſum, aut foraminatum; nullum alio longiorem breuioremúe, omnes radice gingiuis firmiter inhærere, & nullum decarnatum; ſed omnes æqualiter quaſi ex roſâ aſſurgere, vt nec inter eos quicquam hiet, nec gingiuæ minùs vni quàm alij adhæreſcant.

Tertiò comparat ouibus habentibus agniculos gemellos: tum quod oues, quæ in Baſanitica & Galaad verſantur, mirè fœcundæ præter morem ceterarum, ſemper gemellipara;[a] tum, vt omnimodam ſimilitudinem inter dentium ſpecies intelligamus, primorum cum primoribus, caninorum cum caninis, molarium cum molaribus, genuinorum cum genuinis: tum denique vt oſtendat omne interſtitium, ſiue ſpatij vacui hiatum, quem à ſuperiore parte conſtipatio corporum obeſorum excludebat, ſed tenuia crura & gracilia membra pedum, ad imam partem, neceſſariò admittebant; hanc inquam inæqualitatem ab agnellis, qui ſingulæ matri bini ſubdebantur, & inter crura rumis inhærebant, excluſam & occupatam fuiſſe. ſic vndique vnum corpus continuum videbatur.

a *Hoc loco Chriſtopolit. eſt ſeſtis.*

Quartò comparat non attonſis tantùm, vel fœtis tantùm; ſed ſimul fœtis & attonſis. Nam à paſtoribus ſæpè vſu compertum, poſt tonſionem oues auidius comedere, vt celeriùs vellera ſuccreſcant: augetur hæc fames quando lactant; quia non ſibi tantùm iam alimentum parant: tantóque vehementior eſt edendi ardor, quantò hæc duæ cauſæ iunctæ ſunt efficaciores. Significat itaque dentes eius optimos eſſe, ac maximè idoneos muneri ſuo, & quaſi auidos maſticare.

Quinctò negat inter eas vllam eſſe *ſterilem* vel abortientem, vel confractam, aut alio corporis vitio redhibendam: tam latè patet nomen Hebræum, vt intelligamus, ſponſæ dentes omnes omni ex parte perfectos eſſe debere, nec vnquam otioſos aut immemores muneris ſui. Eccleſiæ dentes ſecundum D. Bernardum[b] ſunt religioſi: ſed præſtat accipere de prædicatoribus & Doctoribus Eccleſiæ. Nam (quicquid Luiſius, vir doctiſſim. & cui præcedentem comparationem, & alias plures hoc commentario acceptas fero, contrà ſcripſerit) mirâ conſenſione id Patres Græci, Latiníque tradiderunt,[c] & optimè conuenit. Prædicatores, Doctoreſque panem frangunt, & paruulis præmandunt, eiſque cibum in os ingerunt; infideles, malóſque molunt, contundunt, diſcerpunt ac ſeparant à bonis, & vt dentes mordent, ſic iſti vitia reprehendunt & arguunt;[d] cibum pro cuiuſque indigentiâ *ſcindunt rectè tractantes*: vnde Doctorem huiuſmodi B. Paullus vocat ὀρθοτομοῦντα rectè ſcindentem.[e] vt dentes ſeruiunt ſermoni rectè conformando, verbíſque articulatè pronunciandis: ſic iſti docent, quid Chriſtianos, & quomodo ſentire, loquíque deceat.[f]

שכלה

b *Mox citandum.*

c *Nyſſen. Pſell. Philo, Iuſtus Gregor. Apon. Angelom. Caſſiod. Vviller.*, *Beda, Honor.* Anſelm. & *Decanus Ambianenſis. hîc. D. Hieron. d. c. 3. Aug. d. c. 6. D.* Greg. d. c. 29.

d 2. *Tim.* 4. v. 2.

e 2. *Tim.* 2. v. 15.

f d. c. 2. v. 14 & 16.

Lotis verò his ouibus ſe ſimiles præſtant, quando ſemel in baptiſmo communi lauacro abluti, caſtitatis & ſanctimoniæ candorem, frequenti pœnitentiæ balneo adhibito, conſeruant: *tonſis* quoque ſimiles ſunt, quando depoſitâ veteris Adæ pelliceâ tunicâ, nouitatem ſpiritûs induerunt, nudatíque curis ſæcularibus, aut etiam voluntaria paupertate bonis temporalibus (*ſic Caſſiodor. & Uvilleram*) vnio-

ne quadam ſpiritualis amoris, & conſenſus, ſe inuicem coniungunt arctiſſimè, vt frigus mali Aquilonis noxium repellant, & graminum ſacræ ſcripturæ auidiſſimi, ſunt inſatiabiles cibi, de quo IESVS dixit; *cibus meus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me, vt perficiam*
a Ioan. 4. v. 34. *opus eius*,[a] nempe ſalutis animarum. Debent vnum credere, vnum ſapere, vnum velle & docere, & ſic vndecunque æquales eſſe; In ſummo, quo ad amorem, fidem, & cultum diuinum; in imo, vt quicquid proximis proponent, id glutino caritatis cohæreat, & ad amuſſim rationis exigatur, & nulla perſonarum acceptione hiet, aut protuberans ſcabreſcat. *Gemellos* pariunt, cùm charitatem Dei & proximi in ſpiritualium filiorum animis gignunt, vel, iuxta Caſſiodorum, quia fidem & operationem prędicant. *Steriles* ergo hæretici, qui opera negant neceſſaria. Vuilleramus,

Et ſteriles operum non poſſint eſſe bonorum.

" Caſſiodorus; *ſterilem* dicit *in iis non eſſe*, quia nullus alienus eſt à bonis operibus.] Ergò illi, non eſt ouis Eccleſiæ, quæ à bonis operibus aliena eſt. Sanè prædicator dicendus non eſt, qui ſpiritales Eccleſiæ filios gignere non ſatagit: ſi talenta ſibi credita multiplicare, & animas CHRISTO lucrifacere nõ conatur: talis tam diſſimilis eſt Apoſtolis, & primis illis Eccleſiæ patribus, quàm iſti ſimiles his dentibus ſpõſæ laudatiſſimis fuerunt. Porro cùm ſit vnus grex Chriſtianus, *greges* tamen *tonſarum* dicuntur, propter diuerſorum ordinum in vno grege diſtinctionem.

TROPOLOGIA.

§. 3.
Guilhelm.

NOTAT Guilhelmus hominem interiorem ſuos quoque *dentes* habere, quibus ſpiritualem cibum terat, vt glutiri poſſit; cibum hunc eſſe, *facere voluntatem eius, qui vocauit nos in adoptionem fi-*
" *liorum*. Nam hoc planè cibo viuit anima, cuius vitalis refectio eſt diuinæ voluntatis adimpletio. Quod quia difficile eſt, & laborioſum propter *legem membrorum repugnantem legi mentis* noſtræ, ideò neceſſe eſt, vt cibus dentibus ſtudiorum noſtrorum molatur, vt præmanſus digluriatur. Debent hi dentes eſſe *candidi*: hoc eſt, ſtudia noſtra pura eſſe oportet, nihil attrectando niſi cibum vitæ. Quia ſi at-
b Eccl. 23. v. 24. " trectarint panes de quibus dicitur; *homini fornicario omnis panis dul-*
" *cis*:[b] fœdantur dentes interiores. Sicut *nemo poteſt duobus dominis ſer-*
c Matt. 6. v. 24. *uire*,[c] ita nemo poteſt paſci cibo vitæ, & cibo mortis. Si enim cibus tuus eſt facere voluntatem carnis, iam cibus tuus eſſe deſiit facere voluntatem Dei. Attrectatione illius cibi fiunt dentes tui quaſi nigredo ollæ: ſed huius cibi attrectatione fiunt ſicut oues *tonſæ & lotæ*. Tonſæ de quibus princeps Paſtorum dixit. *& cognoſco* (inquit) *meas & co-*
d Ioan. 10. v. 14. *gnoſcunt me meæ*.[d]
" Quod autem *aſcenderunt de lauacro*, quid eſt, niſi quia prius deſ-

cenderunt in lauacrum? Baptiſmus in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti conſecratus, lauacrum eſt animarum. In hoc lauacrum electæ oues pia humilitate deſcendunt, atque inde mox tripudiantes conſcientiæ hilaritate aſcendunt. Deſcendunt hædi immundi, ſed *aſcendunt* oues mundiſſimæ, vt pote ſuper niuem dealbatæ. Tales animæ ſingulæ habent *fœtus gemellos, prouidendo bona* ſecundum Apoſtolum *non tantùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus.* [a] Planè *ſterilis* ab hac duplici dote, *non eſt inter eas*, qui ita eſt inter eas, vt ſit ex eis. Nam qui non ſunt ex eis etiam inter eas penitùs ab omni bono opere ſterileſcunt, nec inter eas perſeuerant. De his egit B. Ioannes; *ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis.* [b] ac ſi apertè diceret, ex nobis exierunt, vt non eſſent inter nos, qui ex nobis non erant etiam cum inter nos erant, quia non grana ſed paleæ erant, etiam cùm admixti granis erant, non oues, ſed lupi erant, etiam cùm inter oues erant, & ideo inter non ſteriles CHRISTI ſponſas, ſteriles erant. Sic ille.

a Rom 12. v. 17. & 2. Cor. 8. v. 21.

b 1. Ioan. 2. 19.

Nyſſenus.

Verum D. Nyſſenus, *tonſum* eſſe dicit, qui nudus ab omni rerum externarum onere; *lotum*, qui ab omni carnis & ſpiritûs inquinatione purus eſt, & hunc debere perpetuo quodam profectu ſemper *aſcendere*, debere quoque duplici bonarum rerum fœtura in omni virtutum genere excellere, hoc eſt, vtrâque noſtri parte; anima quidem ſtatum præſtare vitiorum & perturbationum expertem, corpore verò vitæ quandam ſpeciem honeſtam & decentem.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV

DE DEIPARA.

§. 4. *Guilhelmus.*

HIs omnibus dotibus excelluiſſe DEIPARAM inter alias ſponſas rectè notat Guilhelmus cuius magis quàm cuiuſquam, *cibus* fuerit *facere voluntatem DEI:* & ideo quoque ſtudia & exercitia eius omnibus puriora. Quia ſtudia B. Virginis adeò pura fuere, vt nihil omnino ſordidæ admixtionis ex deſideriis terrenis haberent; quemadmodum baptizati, puri exeunt ab omni ſorde originali & actuali. fuit etiam prouiſio illa duplex præcipua DEIPARÆ, & præſtitit vtrumque illum (quem Nyſſenus innuit) fœtum corporis & animæ.

Hailgrinus.

Hailgrinus *dentes* Deiparæ vult eſſe, ſenſum & ſtudioſitatem (ſic loquitur) quibus ipſa ſacræ ſcripturæ ſententias, velut herbas virentes, decerpſit, attriuit, maſticauit, ruminauit, incorporauit: & his comparari *greges tonſarum*, qui poſſeſſionum onera, tanquam vellera, deponentes, omnia reliquerunt pro CHRISTO, qui lachrymis pœnitentiæ & deuotionis frequenter abluti *aſcenderunt de virtute in virtutem, vt*

„ *viderent Deum Deorum* mundo cordis oculo *in Sion*, in ſpecula ſcripturarum. Quod verò ſubditur de *gemellis fœtibus*, hoc vult referri ad oculos, capillos, & dentes; quia intellectus & affectus B. Virginis (hôc eſt *oculi*) & cœleſtium contemplatio (hæc per *capillos* etiam Alano ſignatur) & ingenium ac ſtudioſitas (quæ notata in *dentibus*) omnia geminum fructum protulêre, in ipſa virgine per meritum, in nobis per exemplum. Nullus enim actus eius fuit, qui non eſſet meritorius, & dignus imitatione.

Rupertus.

a *Gen. 3. v. 5. & 6.*

Rupertus etiam ſubtiliter hîc philoſophatur, & aptiſſimam oſten-
„ dit diſſimilitudinem Euæ & MARIÆ. Euæ *oculos* fuiſſe coruorum ra-
„ pacium: quia ſcriptum eſt,[a] *vidit igitur mulier lignum, quod bonum eſ-*
„ *ſet ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectûque delectabile, & tulit de*
„ *fructibus eius, et comedit:* Ambitionem quoque Euæ deteſtatur, eo
„ quòd credidit dicenti, *comedite & eritis ſicut Dij.* Ergò *capilli* eius, id
„ eſt, ambitio eius, non *ſicut* ſupradictarum *greges caprarum*, qualium
„ eſt cæleſte deſiderium: ſed ſicut ille *Princeps ſuper omnes filios ſuper-*
b *Iob 41. v. 25* „ *bia*, [b] qui dixit in corde ſuo, *aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis*
c *Iſa. 14. v. 14* „ *ero altiſſimo.* [c] *Dentes* verò Euæ dicit fuiſſe, quales ſunt dentes leonum, qui momorderunt, & mordendo vetitum, venturæ poſteritatis ſuæ animas interfecerunt. Si enim de filiis eius veraciter ſcriptum, *Filij ho-*
d *Pſa 56. v. 5* „ *minum, dentes eorum arma & ſagittæ.* [d] Item, *Deus conteret dentes eo-*
e *Pſ. 57. v. 7.* „ *rum in ore ipſorum, molas leonum confringet Dominus:* [e] quanto magis de illa quæ tali conſilio momordit, cuius morſûs tàm malus prouentus exſtitit? At tui *dentes* (ait Sponſus) ô amica mea, *ſicut grex tonſarum, quæ aſcenderunt*, id eſt, certiſſimo adſcendent de lauacro. cùm enim de latere meo lauacrum regenerationis, ſanguinis & aquæ riuis, profudero, ſanctique ſpiritus inuocationem dedero, tunc oues pro quibus animam meam pono, mundabuntur eodem lauacro, nec lauari contentę, vellera quoque ſua deponent, vellera facultatum ſuarum, vt nihil habeant proprium, ſed ſint illis omnia communia.

Huiuſmodi tonſæ *omnes ſunt gemellis fœtibus:* quia præcepta adimplerunt, & conſilium adiecerunt: Præceptum non rapere aliena conſilium etiam ſua relinquere. Tales ſunt (ô amica) *dentes* tui, quia talium tibi innocentiam proponis, cùm eiuſdem innocentiæ magiſtra ſis, multò innocentior qualibet ouium ſeu arietum talium, quorum non fuit malè vti dentibus ſuis, ſcilicet inuicem mordere, detrahere; & ab inuicem conſumi. Et quidem greges illi omnes te magiſtram ſuam profitentur: ſed tu cunctis humilior de omnibus pene altiora ſentis, & videris tibi tantùm imitari, quos longè præcedis. In hanc ſententiam Rupertus.

ANAGOGE.

§. 5.

POSSVMVS *greges* hos interpretari ſanctos cœlites, qui exuti ſarcina huius corporis, & abluti ſacramẽto quoq; pœnitentiæ in cœlum conſcenderunt, vere *montem Galaad*, his Eccleſia militans, eadem via progrediens, iiſdem aſcendens gradibus, comparatur, comitata *geminæ dilectionis* operum vtrimque *fœtura*.

In religioſorum gratiam adſcribam D. Bernardi interpretationem, [a] quæ ad Anagogiam reducenda videtur: *Dentes* (ait) candidi ſunt & fortes, & carnem non habent, carent corio, nihil intra ſe pati poſſunt, non eſt dolor ſicut dolor eorum, clauſi ſunt labiis ne videantur, indecens eſt cum videntur, niſi ridendo: toti corpori maſticant cibum nullum inde ſaporem habent, non facile conſumuntur, per ordinem poſiti ſunt, ſuperiores alij, & alij inferiores, & cum inferiores moueantur, ſuperiores nunquam. Hos, ait, eſſe homines monaſticæ profeſſionis. Quid. n illis candidius qui totius immunditiæ ſpurcitias vitantes, cogitationum ſicut actionum peccata deplorant? Quid fortius illis, quib. tribulatio pro ſolatio, contumelia pro gloria, inopia pro abundantia ducitur? Iſti carnem non habent, quia in carne carnem obliti, audiunt ab Apoſtolo, *vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu* [b] Corio carent, quia nitorem & diſtentionem mundanarum ſollicitudinum non habentes, *in pace, in idipſum dormiunt & requieſcunt.* [c] Nihil morari intra ſe patiuntur, quia nec modicum offendiculum tolerabile reputant, aut intra ſe, aut in conſcientiis ſingulorum. *Non eſt dolor, ſicut dolor eorum*, quia nihil tam horrendum & horribile eſt, ſicut murmur, & diſſenſio in congregatione. Clauſi ſunt labiis ne videantur: ſic & nos materialibus vallis circumcingimur, ne ſæcularium oculis & acceſſui pateamus. Indecens eſt ſi appareant, niſi interdum forte ad riſum; quia nihil turpius eſt, quam monachus per vrbes & caſtella diſcurrens, niſi cum illa cogit, quæ *operit multitudinem peccatorum.* [d] Charitas enim riſus eſt, quia hilaris eſt: læta quidem, non tamen diſſoluta. Toti corpori maſticant cibum dentes, quia ipſi pro toto Eccleſiæ corpore, videlicet tam viuis quam mortuis, orare ſunt conſtituti. Nullumq́ inde ſaporem habere debent, nullã ſibi gloriam aſſignare, ſed dicere cum Propheta, *Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.* [e] non facile conſumuntur, quia quanto annoſiores, tanto feruentiores, & eò rapidius currunt, quo vicinius appropinquant ad palmam. Per ordinẽ poſiti ſunt. Vbi enim aliquid ordinatum eſt, ſi hic non eſt? vbi cibus & potus, vigilare & dormire, laborare & quieſcere, ambulare & ſedere, & cetera omnia, in numero & menſura & pondere conſtituuntur? ſuperiores & inferiores ſunt, quia inter nos prælati & ſubditi ſunt: & ſic ſuperiores inferiorib. iunguntur, vt inferiores à ſuperioribus nõ diſcordent. Cũ autẽ inferiores moueantur, ſuperiores nunquam moueri debent, quia etſi ſubditi

Bernardus. [a] Serm. 63. in paruis.
[b] Ro. 8. v. 9.
[c] Pſ. 4. v. 9.
[d] 1. Pet. 4. 8.
[e] Pſ. 113. v. 9.

„ quandoque turbentur, prælatorum eſt in mente compoſita perdurare.

„ Quam bene monachi tonſis ouibus comparantur, quia reuera tōſi ſunt, quibus nec corda, nec corpora, nec aliquid mundanum in proprietate relictum eſt. *Quæ aſc. de lauacro.* Lauacrum baptiſmus eſt, de quo aſcendit, qui ad celſitudinem vitæ perfectioris intendit. Deſcendit autem, qui ſe vitæ mancipat inhoneſtæ. *Omnes gemellis fœtibus*, quia & verbo pariunt & exemplo. Et *ſterilis non eſt in eis*, quia nullus eſt infœcundus.] ita B. Pater. Poſſis addere, *deſcendendo aſcendere*, qui ex caritate proximorum, à contemplatione ad actionem ſe conferunt.

VERBA SPONSI. *Verſ. 3.*

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
„ Sicut vitta coccinea, labia tua: & „ eloquium tuum, dulce. Sicut „ fragmen mali punici, ita genæ „ tuæ, abſque eo quod intrin„ ſecus latet.	*Sicut funiculus coccineus, labia tua, & eloquium tuum decorum. Sicut cortex mali punici gena tua, extra taciturnitatem tuam.*

LITTERA.

§. 1.

a *Comment. in Senecæ Oedipū v 413. & in Thebaid. v. 506.*

OLIM & virgines, & nouæ nuptæ ſeu matres vittis redimiri ſolebant, quod alio me loco memini docuiſſe. [a] fuit autem vitta tam virginum, quam matronarum duplex, vna maior, quæ *mitra* quoque dicta, qua capilli contegebantur, de qua hic non agitur: altera vero minor, quæ etiam *reſticula* (vt loquitur D. Ambroſ.) vel, vt alij, *reſticulum*, vocabatur, & ſuperiorem illam funiculi more conſtringens, ad collum deſcendens, illic in nodum colligebatur. Vtraque ſæpe coccinea fuit, de minore docet Salomō, de maiore Catullus, carmine de Parcis.

At roſea niueo reſidebant vertice vittæ:

Sic legendum, quia cano capite anus iſtæ tremulæ erant. Et quia matronarum vitta inferior laxior, quam virginum: ideo (vt hoc obiter dicam) forte Poëta idem, cecinit, de iam deintegrata à ſponſo;

Non illam nutrix Oriente luce reuiſens,

Heſterno poterit collum circumdare filo: hoc eſt, vitta iſta: niſi malis ad *Parthenomantiam* referre, de qua dixi Magicarum diſquiſitionum lib. 4. Tali ergo filio, ſeu vittæ, confert ſponſæ labia, vt indicet ea nec nimis eſſe depreſſa, nec nimis hiulca vel prominula, ſed modica & æqualibus vtrinque lacunularum rimis, rotunditate arcuata, quaſi filo rubro circinata, & ſummos dentes imis labris, etiam dum ridet, contegentia. *coccinea* dicit, vt intelligas non fuſca, lurida

vel liuida eſſe, ſed roſea & corallina, ſplendore quodam rutilantia, velut ex purpura igneſcente.

Eloqvivm] ipſe loquelæ & pronunciationis modus, vocis tono concinnus, oris geſtu, & ſpiritus moderatione gratus, non agreſtis, vaſtus, raucus, & inſuauis. Hebræis Midabar. LXX. λαλία σοῦ ὡραία. מדברך

Dvlce] decorum & venuſtum, ſic ſumitur vox Hebræa: & tale Latinis, *dulce loqui, dulce ridere*. נאוה

Fragmen] cur totum pomum malit Ezræ filius, neſcio: nec etiam, cur alius, tantum de fiſſili putamine mollem rimulam agente. fallitur, quia de genis hic non de labiis, agitur. Intelligo dimidiam mali punici partem: & malo *mali*, quam pomi. quia *mala* ad *malum* decora alluſio. A Chaldæis Thalmudicis genæ iſtæ vocantur, *malogranata faciei*, teſte Mercero. Rakath vult Cammius ſignificare tẽpus, רקת cui perperam hic aſſentiuntur viri eruditi [a] Tempora minime tumida ſunt, & Iarrius fatetur vocem Hebręam, denotare tumorem. malæ decenter tument, ſed & rubent, & modice carnoſæ ſunt: quæ non ita temporibus conueniunt. Pomum *Punicum* à patria dictum, quia frequens Africæ: *granatum* vocant, à granulorum multitudine. Cuius ſi fragmen medium conſideres, cernes, exterius in dimidiæ ſphæræ orbiculum tumeſcere, interius, purpureas granorum diuitias oſtentare, ſi duriuſcule contrectes, etiam ruborem manibus affricare. Genas ergo dicit tumidulas, & ad dimidij pomi formam pene rotundatas, & naturali quaſi purpuriſſo fucatas, ardorem paris flammæ intuentibus ingerentes.

[a] Pagninus, Guidacer. Arias. Luiſius, Mercerus.

Qvod intrinsecvs latet] Luiſius, vt illam de cæſarie oculos contegente ſententiam probet, hic quoque legit, *Latent*. ſed veteres omnes (quod ſciam) *ſup. v.* 1. & hoc loco legere, *latet*. ſicque Rom. Complut. Reg. & alij codices. Symm. quidem; αἱ παρειαί σου ὑποπομδῶαι καλύμματι. *genæ tuæ tectæ operimento*. Sed metaphorice ſic ſignificat, genas pudicas & verecundas. Mira eſt hoc loco expoſitio Guihelmi. vult *Latet* poni pro, *amat latere*. Sicut apud Apoſtolum, [b] *qui tentat*, hoc eſt qui amat & ſolet tentare. Senſum vero eſſe, genæ tuæ ſunt verecundæ ſine hypocriſi, fuco, aut fallacia, ſeu veræ & ſinceræ: quod etſi ſponſæ conueniat, vix tamen contextus hanc phraſis nouitatem hic patitur. *Vide ſup. v.* 1.

[b] 1. Theſ. 3. v. 5.

§. 2. Mens verborvm Sponsi.

Notus eſt funiculus coccineus Raab, quem cum iuſſa, vt ſignum profeſſionis fidei ſuæ, de feneſtra ſuſpendiſſet, ſalutem ſibi cognationique ſuæ [c] attulit. Hic funiculus figura fuit fili coccinei, de quo nunc agimus: Nempe fidei profeſſionis, & charitatis Eccleſiæ.

Angelomus, *Labia* (inquit) Eccleſiæ *coco* aſſimilantur quia Dominici ſanguinis precium, quo redempta eſt, prædicare non ceſſat. & in prædicatione, ab ardore ſanctæ charitatis flammeſcit, & auditores ſuos in dilectione Dei ardentes efficit.]

[c] Joſue 2. v. 21. Theodoret. hic. Angelomus.

Nyſſenus. Sed accuratius hoc diſcuſſit D. Nyſſenus, apte connectens cum præcedentibus. Tradit conſiderari, quo pacto *dentium* adminiculo, *labiorum* venuſtas cohoneſtetur. Nam *dentium* hoc eſt Doctorum inſtitutione fieri, vt *os* Eccleſiæ, hoc eſt Doctores, recte loquatur. Propterea *dentes* primum radi & ablui, neque *ſteriles* eſſe, ſed *gemellos* gignere: atq; tum demum *labra* ſpecie quadam *coccinea* ornata conſpici, cum vniuerſa Eccleſia ratione conſenſus fit labium vnum & vna vox. Per *funiculum* doceri Eccleſiam, de conſenſu animarum, debere vniuerſam eſſe funiculum vnum, vnamque cathenam ex diuerſis ſententiis connexam: *coccineo* vero colore nos doceri, vt ad ſanguinem quo redempti ſumus, reſpiciamus, ac ſemper in ore feramus confeſſionem eius, qui nos ſanguine ſuo coëmit. Nam horum vtroque decus labiorum Eccleſiæ abſolui, quum & fides confeſſioni prælucet, & dilectio cum fide copulatur. fides ergo coccineo colore, con-
» feſſio funiculo ſignificatur, de qua Apoſtolus. Quia *ſi confitearis in ore*
» *tuo Dominum IESVM, & in corde tuo credideris, quod Dominus il-*
» *lum ſuſcitauerit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſti-*
a *Rom. 10. v. 9.* *tiam, ore confeſſio fit ad ſalutem.*][a] Hanc CHRISTI caritatem, & myſterium paſſionis dum Eccleſia ſæpe loquitur confitendo, & prædicando, idque non ſtridulo ſono furoris, nec rauciſonis bombis ſuperbiæ, ſed humili manſuetudine, concentum edit Deo, Angelis & hominibus gratiſſimum, dulciſſimumque.[b]

b *D. Ambroſ. ſerm. 18 in Pſ. 118 Iuſtus, Philo, Angelom. & Alcuin. hic.*
c *Vvilleramus hic.*
d *Gregor lib. 2. Moral. cap. 28. Caſſiod. & Honor. hic.*

Vitta nomen hoc labium meretur, tum quod vna fide populos in vnum conſtringit,[c] tum quod hominum cogitationes vagas & fluxas ad vnum illud neceſſarium cogit, & coërcet, vt vitta capillos ſolet.[d]

Poſt oris elegantiam (vt loquar cum Nyſſeno) ſponſus etiam ex genarum rubore delectationem capit. Atque hanc faciei partem μῆλον, hoc eſt, pomum, vocare ſolemus. ideo *malas* faciei comparat cum cortice mali Punici. per hunc ruborem in genis commendabilem, pudicitiam per commode laudat, ornatam verecundia, pudicitia coniugalis fidei, & verecundia honeſtatis, quam Eccleſia etiam externo habitu, in cunctis cæremoniis & officiis ſuis non obſcure præfert. confer cum Bacchi, Cereris, Iſidis, Mythræ, Coræ, & ceteris gentilium initiationibus, confer cum veterum & recentiorum hæreticorum myſteriis, collatum dices lupanar, cum virginea caſtitate.

In *genis* ſedes pudoris eſt, quarum rubor ab ingenuitate naturali exprimitur: ſic exteriorem corporis, motus & actionum compoſitionem Phyſiognomi certum eſſe indicium volunt, animi interius ſedati, & modeſti, ac præſtantis. Ideo primum *malo punico* comparat, cuius cortex non granis tantum, quæ latent intus, ruber eſt, ſed extima quoque parte purpureum quid præfert, ſuaui rubedine, ac virore diſcriminatum. Quin etiam pomum iſtud ſtringendi vim habet, & ſolo aſpectu recreandi (teſte Nyſſeno) etiamſi quis eo non veſcatur. Conſtringet

ſtringit, inquam, & nutrit eorum quę ſinu ſuo continet granorum ſuauitatem: ſic dn̄ra continentium & ieiuniis confecta vita, pudicitiæ cuſtos eſt fidiſſima.

Deinde addit; ABSQVE EO QVOD INTRINSECVS LATET. vt ſignificet, non tantum hominibus placentem verecundiam externam, ſed & eas virtutum internas operationes, quas ſolus nouit, qui occulta videt & remunerat Deus. Vt enim putamine mali Punici, grana continentur incluſa, & per oſtrinum illud decus candor tantum pellucet, ſic per has Eccleſiæ genas intrinſeca ſanctimonia & puritas virginea, non tam oſtenditur, quam ſignificatur. (*Aponius & Honorius*) quæ tamen adeo clara eſt & reſplendens, vt humani ingenij aciem præſtringat, & nequeat ab hominibus vel plene intelligi, vel condigne laudari. Etenim hanc cum ceteris virtutibus & operibus miſericordiæ, niſi proximi caritas cogat, ſemper illam amat Eccleſia, memor præcepti Dominici, tegere & occultare: contra quam rancida illa Phariſæorum turba, quæ ſuas virtutes & opera in angulis platearum buccinabat. Vide hæc fuſius apud D. Chromatium, D. Ambroſium, & D. Gregorium.[a]

a Chromatius in 6. c. Matth. Ambr. Hexam. l. 3. c. 13. Greg. l. 2. in Ezech. hom. 16.

Dicat aliquis cur fragmini potius, quam toti malo punico Eccleſia aſſimilatur? fors quia per CHRISTVM & Eccleſiam totum malum ſimul denotatur. Vt enim CHRISTVS Eccleſiæ caput, ſic & Eccleſia CHRSTI corpus. Singula ſeorſim partes, coniuncta ambo integrum quid ſunt. Quam ſimilia hæc duo fragmina? ſed & CHRISTVS *mali punici fragmini* ſimillimus. Nam *malum* punicum (*meditatio eſt Guilhelmi*) rubei coloris eſt, & tenui cortice granatillorum continet multitudinem, cum autem frangitur, grana intus latentia oſtenduntur. In CHRISTO ſalus multorum quaſi abſcōdita latuit vſque ad fractionem, hoc eſt, paſſionem: tunc plane *operatus eſt ſalutem in medio terræ,*[b] quæ prius in eo latebat. Nempe ex quo *verbum caro factum eſt*, *Deus erat in CHRISTO, mundum reconcilians ſibi*:[c] ex quo Deus factus eſt homo, in eodem homine ſalus hominum erat: ſed ſicut in ſemine. Verum hoc ſemen oſtenſum germinauit in paſſione eiuſdem mediatoris Dei & hominum. Ideo aliquando legimus per eius incarnationem, aliquando per eius paſſionem redemptum eſſe genus humanū, illud propter ſemen redemptionis, iſtud propter fructum.

b Pſ. 73. v. 12.

c 2. Cor. 5. 19.

Rubor autem *mali punici* denotat ardens, quod in CHRISTO fuit, deſiderium paſſionis: nam & ante fractionem propoſito & deſiderio patiendi pro nobis rubebat, qui *ad hoc venerat, vt daret animam ſuam in redemptionem pro multis*:[d] & poſt paſſionem magis rubuit, proprio ſanguine purpuratus. Sic & Eccleſia foris quoque rubet pretioſo ſanguine ſui Saluatoris, & intus rubet martyrij amore, ac penitiſſima caritate, continet autem hoc deſiderium & propoſitum, donec in membris ſuis, velut corticis fractione, in punici granis, per confeſſionis & teſtimonij exhibitionem cunctis hoc decus manifeſtet. quot grana

d Matth. 20. 28.

quæſo & quam ſimilia ſunt innumeræ illæ Martyrum legiones? quam ſimilis hac laude ſponſa ſponſo, quæ vt ille, pro fratribus animam ponere concupiſcit? Porro laus iſta repetitur poſtea c. 6. v. 6.

TROPOLOGIA.

§. 3.

„ ANIMA gemello illo (*quem v. 2. dicebamus*) fœtu comitata, non „ poteſt eſſe otioſa. Sed quaſdam quidem virtutes *operatur coram hominibus, vt laudent Patrem noſtrum, qui in cœlis eſt:* quaſdam vero & ſpecioſiores ſolo teſte Deo intus conditas ſeruat, tales ſunt puritas conſcientiæ mundæ, & ſinceritas intentionis rectæ, quarum tantus eſt ſplendor, vt à luſcitioſo hominum aſpectu nequeant conſpici, quia & Deus illas cupit latere, & homo quantum poteſt occultat: Et quo occultiores, hoc Deo ſunt gratiores. Has ſponſa ſilentio inuoluit. prædicat tantum & *confitetur CHRISTVM coram hominibus*, ardentia charitate ſunt eius verba, & ideo *cocco tincta*: malos corripit, & legis diuinæ vinculis innodat, ideo *vitta* ſimile eius *eloquium*. Nec vtilia tantum dicit vtiliter, ſed & ſuauiter.

Guilhelmus. Sunt (ait Guilhelmus) qui vtilia quidem dicunt, ſed tamen inſipide „ & amare dicendo auditoribus vtiles non ſunt. Mulcendi ergo ſunt au- „ ditores ſermonis dulcedine, ne vtilia inutiliter audiāt. Vnde ſcriptum eſt. *Qui dulcis eſt eloquio maiora percipiet.* [a] Item, *ſapiens in verbis ſeipſum amabilem facit.* [b] Item, *verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.* [c] E contrario autem, verbum amarum, amicos ſolet tollere, & inimicos ſolet inſtigare.]

a *Prou. 16. 21.* b *Eccl. 20. 13.* c *Eccl. 5. v. 6.*

Comparatur etiam hæc anima *malo punico*, quia fouet in ſinu ſuo cogitationum & deſideriorum optimorum grana pulcherrima, quæ ſe oportuno tempore proximis in ſalutarem cibum ac potum, vt grana punica, promunt & aperiunt: plura tamen ſemper & maiora ſunt, quæ *intrinſecus* clauſa manent, quàm quæ fidelium oculis exponuntur: *Sic Philo.*

Philo. *Rupertus.*

O vere laudabilis verecundia (*Rupertus ait*) vbi & intus conſcientia munda, & foris eſt facies verecunda? Nam vbi eſt aliquid quo mēs erubeſcat, non adeo laudabile eſt, ſi conſpectam faciem rubor perfundat.] Deinde dicit *malum Punicum* ſignificare quoque religioſum ſilentium, olim, per mala punica veſtis Sacerdotalis in medio tintinabulorum poſita, ſignificatum. *Exod.* XXIIX. quia hæc virtus gratioſa ſolet eſſet oculis intuentium, & interdum ſuo ſilentio non minus ædificare, quam ſermo prædicationis. Hinc poſſumus colligere laudari animam, quæ nouit diſcernere tempus ex caritate loquendi, & tempus ex religione tacendi.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4.

HAc religioſi ſilentij, & fructuoſæ, ac caritate plenæ locutionis *Rupertus.*
laude, Deipara præcelluit. Huius (teſte Ruperto) *labia* fuere
ſicut vitta coccinea, quia verba eius ſemper fuere concordia veritati.
Nam veritatis principium eſt, vt quis contra Deum ſe non defendat,
ſed ſit accuſator ſui. Eua amicitiam inter ſe & Deum proterua defen-
ſione diſſoluit. Si *vittam* huiuſmodi habuiſſet, ſi vinculo perfectionis,
quod eſt dilectio, ſeſe creatori aſtrinxiſſet, paries inimicitiarum in
medio non ſurrexiſſet.] *In labiis MARIÆ confeſſio & pulchritu-
do eſt, in labiis MARIÆ ſanctitas & magnificentia eſt.* Eua Deo
muta fuit: MARIÆ anima Deum ardentiſſima mente, ſuauiſſima voce
magnificauit, ſe autem ipſam humiliauit: caritate ignea ſic Deo colli-
gata adhæſit, vt vnus cum eo ſpiritus eſſet: ideo *labia* eius *coccineæ
vittæ* ſimilia. Sed & ideo talia, tum quia diſſentientes ad vnitatem
ſemper conata fuit reducere & conatur etiamnum hodie, *vt idipſum
omnes ſentiant & dicant*: tum quia vdum illud membrum & lubri-
cum, taciturnitatis virtute prudenter præ cunctis compeſcuit. Quæ
virtus non minima eſt, cum dicat Iſaias, *Cultus iuſtitiæ ſilentium*, [a] & — a c. 32. v. 17.
Iacobus Apoſtolus. *Qui in verbo non offendit, perfectus eſt vir.* [b] — b c. 3. v. 2.

Parum eſt (ait Guilhelmus) ſi dicam *in ore eius non eſſe inuentum* *Guilhelmus.*
mendacium, cum ab ore eius nec verbum quidem ſonuerit ocioſum.
Nec enim vel leuiter verbi mater verbo poterat offendere. *Vir pollu-
tus labiis ego ſum*, [c] ait Iſaias: & ſubdit cauſam, *in medio populi polluta* — c c. 6. v. 5.
labia habentis ego habito. Eximium & ſingulare fuit MARIÆ in medio
talis populi habitare, & labia prorſus impolluta ſeruare. Habitans in-
ter peccatores tam perfectam ori ſuo poſuit cuſtodiam, vt nec leuiter
delinqueret in lingua ſua. Nonne hæc labia ſunt *vittæ ſimilia*. Sicut
enim *vitta* fluentes capillos ſtringit, ita ſe *labia* eius per diſcreti cenſu-
ram ſilentij ſtringebant ne quod ex eis verbum inordinatum, vel inu-
tile efflueret. Lingua eius, æque vt aliorum, in vdo erat, ſed non vt
aliorum lingua labebatur, quia diſcretionis vitta conſtricta, non niſi
vtilia & vtiliter loquebatur, *Diffuſa* hæc erat *gratia in labiis eius*.
Quare non poterat non eloquium eius eſſe dulce. non tantum ſibi ca-
uebat à noxiis & inutilibus verbis, ſed etiam ab vtilibus, cum tacere
melius, proferendis. Quis vnquam tam dulci fuit eloquio, quam ma-
ter dulcedinis? ſi *ex abundantia cordis os loquitur*, [d] quid poterat cor — d Matth. 12.
dulcedinem redundans eructare, niſi verbum dulce? quid poterat nu- — v. 34.
bes illa dulcedine grauida ſtillare, niſi dulcedinem, niſi mel & fauum?

Sed cur *vittæ coccineæ labia ſimilia*? Per rubentem coccum (vt di-
xi) paſſio Dominica ſignificatur, itaque ſicut vitta coccinea labia eius,

quoniam tum etiam, cum patientem cerneret filium, ſilentiij diſtri-ctionem non remiſit, adeo vt nec tam acerbus materni affectus dolor, eiulatum vel clamorem fœmineum, vel vocem vllam animi fracti indicem extorqueret. Viderat filium *ſicut agnus coram tondente obmuteſcit, non aperientem* in paſſione *os ſuum:* filio compatiens mater ſtabat iuxta crucem, doloris acerbitatem ſacro ſilentio premens. Antea *labia eius vt vitta* fuerunt, tunc autem reuera *vitta coccineæ* ſimillima fuere. Spiritus ſanctus teſtatur, *tempus eſſe loquendi, & tempus tacendi.* [a] tempore tacendi labia eius fuere ſicut *vitta coccinea*, ſed tempore loquendi, ſicut mel dulce fluebat eloquium eius. Tempus erat tacendi, filio tacite cruciatus perferente: tempus loquendi fuit, poſtquã idem filius triumphator ab inferis remeauit. Sed quid tum locuta fuerit tacent ſacræ litteræ, vt meditetur pietas cogitantis, quod exprimere nequit ratio diſſerentis.

a Eccleſ. 3. v. 7.

Virtuti taciturnitatis agnata eſt vt plurimum virtus verecundæ honeſtatis: ideo *genæ* comparantur *fragmini mali granati.* Nam cum filius dicit matri, *Sicut fragmen mali punici genæ tuæ:* indicat indiuiduam virginitatis eius comitem exſtitiſſe ingenuum pudorem, in genis colorem referentem cruoris, cuius effuſio mundi redemptio exſtitit. Verecundia hæc non ficta, ſed vera fuit quia verecundiam mentiri veritatis mater nequiuit. Erat tamen interius latentis fornacis quędam dumtaxat ſtrictura. Ideo ſubiungitur: *abſque eo quod intrinſecus latet:* quod ſoli cognitum Deo. Nam quanta fuerit puritas conſcientiæ B. Virginis, quam recta eius intentio, ille ſolus nouit, qui talem futuram præſciuit, & vt talis eſſet auxilium dedit.

ANAGOGE.

5. 5. VITTA quaſi in circulum circa collum conſtringitur, circuli vero quia nullum eſt extremum: ideo beatitudo æterna vittæ poteſt comparari. Nam ſine fine illic in perpetuum laudes beati concinunt Deo, ſic eorum *labia* ſimilia ſunt *vittæ*, & quia laus hæc ſpecioſa ex caritate non ficta procedit, ideo *vittæ ſimilia* ſunt *coccineæ.* ideo quoque illorum *eloquium dulce*, hoc eſt, preces ad Deum pro hominibus fuſæ vim habent impetrandi. *Genæ* triumphantis illius Eccleſiæ comparantur non integro *malo punico*, ſed fragmini: nam *fragmen* alterum eſt Eccleſia etiamnum militans. In vtraque manſiones multæ diuerſis ordinibus, vt granatorum cellulis, ſunt diſtinctæ: in triumphante nulla eſt macula, nec ruga, nihil cur genę eius erubeſcant: ſed plurima ſunt in nobis digna, propter quæ non nos tãtum, ſed & ipſi cœlites, ſi fas foret, erubeſcerẽt, Angeli, quos pudet eorum, quorum cuſtodiæ inuigilant: beatæ animæ, quas pudet ſæpe fratrum, quia homines hominum miſeret, quorum patrocinium ſuſcepere. foris ſolet hic rubor parere: ſed affectus intrinſecus latens, fons illius

miſericordiæ & puræ verecundiæ, nullis verbis queat à nobis explicari.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis: mille clypei pendent ex eâ, omnis armatura fortium.	*Sunt turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt in Talpioth: mille clypei pendent ſuper eam, omnia iacula potentium.*

a Verſu 4. VERBA SPONSÆ.

LITTERA.

MVLTA complectitur Hebræum SAVAR, à radice SVR cum *Sade*. ideo putem *colli* nomine, totius corporis habitum, excelſum, erectum, firmum ſignificari, vt indicet ſponſam non eſſe pumilam aut iunceam, ſed ſucci plenam, iuſtæque ſtaturæ, & habitiorem. Comparat ſponſam *turri*, nempe *Dauidis* [a] illi, quam, expulſo Iebuſæo, Ieroſolymæ ad hoſtium aduentum præuidendum, & ſimul ad irruentium impetum repellendum, pro defenſione oppidi, rex opibus & ſcientia rei militaris pollens, in monte Sion exſtruxerat, quæ vt ceteris celſior erat turribus, ſic indicat ſponſam inter mulieres eminere. de hac turri Regum hiſtoria conſulenda, [b] vocatur ab Eſdra turris magna & eminens. *lib.2.c.3.v.27.* §. 1. צואר צור

a Sic. Nyſſen. Serm. 7.

b 2. Reg. 5. & 1. Paral. 11.

CVM PROPVGNAC. quòd vocis THALPIOTH obſcurior eſſet ſignificatio LXX. vocabulum retinuerunt. quidam à THALAL deducunt, exponentes *eminentias*, quibus fauet apud Theodoret. Symmach. dum reddit ὕψη *altitudines*. Aquilia, *εἰς ἐπάλξεις in propugnaculis*, eum noſter ſecutus, intelligens de pinnis, minis, & ſimilibus quæ murum ornant muniuntque. תלפיות תלל

MILLE] innumeri *Caſſiodor. Theodoret. Pſellus*] vel tot vt nihil deſit.

CLYPEI] D. Ambroſ. *Serm.4. in Pſal.*118. vertit, *oſtia:* cur ignoro. ſignificatio vocis & ſenſûs magis fauent Vulgatæ. In ſignificatione conſentiunt omnes interpretes alij; in ſenſu res æquè expedita. nam monilia baccata de collo ſponſæ dependentia comparat *clypeis*, tum propter figuram orbicularem, tum propter ſplendorem & (vt ſic dicam) fulgurationem, qua gemmæ & vniones, inſtar aureorum & chalybeorum vmbonum, repercuſſu ſolarium radiorum, oculos præſtringunt. Lubenter hæc etiam retulerim ad morem antiquum, quo Deo conſecrabant ſpolia hoſtibus detracta, & de tholis vel turribus ſuſpendebant, vocabántque *anathemata*. Sic enim ſuſpicor à Dauide turrim Sioniam, intùs omni armorum genere inſtructam, foris autem hoſtilibus clypeis & exuuiis exornatam fuiſſe. מגן

Ex ea:] verbis Hebræis meliùs conuenit, vt dicamus clypeos hoſce appenſos, quàm inſculptos fuiſſe.

שלטי Armatvra] LXX. βολίδες, *iacula*. Sed Hebræum eſt Scilte per *Sin*: cuius vocis incerta eſt ſignificatio, plerique pharetras exponunt. Repetit, meo iudicio, quod de clypeis poſuerat, & ſignificat hoc clypeos ſeu ſcuta, fuiſſe, armaturam ſtrenuorum hoſtium deuictorum, vel ſanè fortium virorum his, cùm opus, armandorum. ſanè vox illa, cum Germanica *Schildt*, conuenit: & noſter, more ſuo generalioris ſignificati vocula ſenſui optimè conſuluit, animaduertitque per Synecdochen Hebræos ſpeciem pro genere poſuiſſe.

§. 2. Verborvm Sponsi sensvs.

Mira ſanè varietas explicationum ſe offert. Quidam per *turrim* intelligunt Eccleſiam: volunt hi ipſam Eccleſiam *turri* comparari, ex quibus eſt Abb. Abſolon; [a] qui cenſet Eccleſiam dici *turrim*, propter tria, altitudinem, pulchritudinem, fortitudinem. Altitudo (ait) Eccleſiæ ad ſublimitatem dignitatis ſpectat, fortitudo ad ſeueritatem „ poteſtatis, pulchritudo ad venuſtatem virtutis. *Propugnacula* eius „ ſunt perfecti viri, qui in ſublimi conſtituti, exemplo bonæ vitæ, cete„ ros regunt & defendunt: *clypei* verò dependentes ſunt quique infe„ riores, qui ſcuto humilitatis & patientiæ ab incurſu hoſtium ſe ipſos „ cuſtodiunt.] Minùs ideò proba hæc interpretatio cenſenda, quòd Eccleſia reuera non comparetur *turri*, ſed *collum* Eccleſiæ *turri* comparatur. Quærendum ergò, quod ſit *collum* Eccleſiæ.

Abſalonus Ab. a *Ser. 38 & 39.*

Nyſſenus. b *Homil. 7.*

Nyſſenus, & ex eo Pſellus, cenſent eſſe B. Paullum, & ſimiles ei perfectos concionatores. Primò deſcribit Nyſſen. [b] *collum*, & deinde vocem hanc ad Eccleſiæ membrum illud accommodat. *Collum* docet ſuas quaſi radices inter humeros habere, & caput ſuſtinere, ei ſuperincumbenti eſſe quaſi baſis loco: ſic caput Eccleſię Chriſtum eſſe vniuerſo corpori aptiſſimè cohærentem; Christvm verò cum corpore per concionatores quaſi connecti, & ſuaue iugum eius Eccleſiæ imponi, & ab iis ferri & circumgeſtari. In *collo* reperiri oſſa & arteriam, & oſſa quidem non contumacia & continua, vt tibiarum & brachiorum; ſed multipliciter ſpondylis ſeu verticillis diuiſa, ſed neruis & ligamentis variis connexa, flexibilia, & omnem in partem moueri apta: Arteriam verò eſſe ſpiritus receptaculum, qui extrinſecùs immiſſus in nos influit, & per quem ignis, qui corde continetur, ad operationem naturalem ſuam excitatur. Habet etiam *collum*, quaſi ianuam alimentorum, guttur & laryngem qua cibi in corpus inferuntur. Denique addit in arteria illa ſuperiore, vniuerſam vocis articulatim efformandæ officinam eſſe. Per concionatores etiam ſæpè totum corpus ſpiritum illum recipit, quo agitante caleſcit ad bonum, & cor humanum quaſi igneſcit. Habent iidem vim altricem, nempe doctrinam, per quam toti Eccleſiæ corpori vires ſuæ conſeruantur. Nec deeſt conditio aut aptitudo illa verticillorum. nam ex ſingulis in populo Dei collectis, quaſi vnam charitate catenam ſpondylorum efficit conciona-

tor probus, quæ flecti & erigi poſſit, in quodcunque neceſſitas latus poſtulârit. cùm docet vt humiliter ſapiamus, collum flectit; cùm vt in ſupernis ſit conuerſatio noſtra, idem erigit; cùm mala vitare, & ad bona nos iubet extendere, tum in latus vtrumque magna motus agilitate conuertit.

Tale *collum* exſtructum eſt à *Dauide*, hoc eſt, rerum omnium creatore, Regum Rege Deo, veri Salomonis parente; qui hominem initiò condidit, vt *turris* eſſet, non terram aſpiceret, ſed erectus ad cœlum vultus ferret; qui deiectum, gratia ſua rurſus reſtaurauit, qui muniuit eius *propugnacula* cuſtodum Angelorum multitudine, quæ *collum* hoc vndique cingit, qui *clypei* ſunt, *armatura fortium*, pro Eccleſia excubantium & depugnantium, quod pollicitus Dauid cùm caneret; [a] " *Immittet Angelus Domini, in circuitu timentium eum: & eripiet eos.* " quo loco Nyſſen. vertit; *caſtra muniet Angelus Domini vndique circum timentes eum, ac liberabit ipſum.* Hæc ferè Nyſſen.

a *Pſ. 33. v. 8.*

Magis adhuc placet dicere cum Philone Carpathio; hoc *collum* eſſe, quæ in Eccleſia firmiter erecta ſtat columna fidei, ſuper omnem humanam ſapientiam ſic eminens, vt inter viburna cupreſſi: per quam iuſtus vita viuit ſpirituali, & à capite CHRISTO ſuccus omnis influit, & ſpiritûs ſancti dona primitus hauriuntur. Hæc *ſicut collum* capiti corpus, ſic Eccleſiam ſponſo coniungit. hâc interprete, & per ſermonem internuncia, virtutum robur omne in Eccleſiæ membra dimanat, non ſecùs ac motio & vires corporis humani cum neruis, quorum in capite radices, per colli traducem deriuantur. Deinde ſicut debiles & parùm robuſti cenſendi, quibus tenue, breue, aut macilentum eſt collum; contrà firmi fortéſque, quibus ceruix toroſa, & ampla, & erecta: ſic qui modicæ aut tenuis fidei ſunt, ad ſpiritualia certamina ſunt imbecilles. Denique fides vera humi circa ſenſilia non repit, ſed in cœlum erecta, fertur in Deum deſideriis & contemplatione, tranſilit & tranſcendit viſibilia hæc omnia, éſtque nobis vice *turris* munitiſſimæ, & malorum omnium propellit incurſus. Ab adultis non obtinetur, niſi peccata, hoc eſt Iebuſæi, prius animo eiiciantur. Alta eſt, vt cœlos penetret, erecta, vt non deflectat, firma vt non deficiat, *contra* " *quam portæ inferi non præualebunt.* *Propugnaculis* cincta, libris vtriuſque teſtamenti, & decretis Pontificum ac Conciliorum, vnde & hoſtibus fidei Catholicæ Romanæ certa vulnera infligantur: & qui vulnerant, ſi ſe intra munitiones contineant, ipſi nequeant vulnerari.

Philo.

Millenario numero comprehenduntur omnium generationum iuſti [b] *Clypeorum* fit mentio, vt intelligamus inanem ſine bonis operibus eſſe fidem (vt optimè Philo & Aponius notarunt) Nam *clypei* iſti ſunt monita & exempla Sanctorum & aliorum, qui nos præceſſerũt, quos Eccleſia de manu & poteſtate dæmonis ac peccati eruit, & has exuuias calamis ſcriptorum, & linguis concionatorum nobis ſuſpen-

b *Sic Honor. Et Rabbini apud Galatinum lib. 6. c. 3.*

dit ante oculos, vt meditando & imitando illis nos tegamus, quemadmodum Teucrum ferunt ſub ſeptemplici fratris ſcuto latuiſſe. Hic videre licet *armaturam* & *πανοπλίαν* ſecuriſſimam cunctorum, qui ſunt, erunt, fuerunt úe *fortium*. nullum impendet periculum, cui hîc non inueniatur ſcutum idoneum repellendo. Nulla tamen de his, vt de Pelidæ quondam armis, futura contentio. ſumat vnus, ſumant mille: cunctis armamentarium ſufficiet. Poſſem addere huc ſpectantia nonnulla ex B. Gregorio Magno *lib. 2. ſuper Ezechiel. hom. 15.* ſed vereor ne nimis videar prolixus.

TROPOLOGIA.

§. 3.

Theodoretus.

THEODORETVS ſuccinctè cenſet animam indicari alta circumſpicientem & contemplantem, & omni Sanctorum doctrina, pro iaculis & armatura ſpiritûs inſtructam.

Tres Patres.

Sed copioſiùs & meliùs tres illi apud eundem Patres: Interior, inquiunt, mentis ratio ſimilis eſt *turri David*, operatione & contemplatione: quæ actio eſt *ædificata* per virtutem diuinis mandatis *ſuper propugnacula*, hoc eſt, ſuper aduerſarij tentationes. Tollitur hoc *collum* per ſcientiam ad ſummam ſpiritalis cōtemplationis celſitudinem: operatione ſuperat hoſtium conſilia, contemplatione ad veritatis cognitionem pertingit. *Clypei* quibus ab hoſtium ſagittis inuulnerabiles efficimur, à parte rationali, tanquam à collo dependent. Per rationalem enim partem anima quærit bonam Dei voluntatem, & parti quidem concupiſcenti perſuadet, vt eam deſideret, iraſcenti verò, vt pro ea depugnet, [a] & ex rationis præſcripto ad bonum diiudicandum vtatur, loquendi autem facultatem adhibeat, ad ipſum promulgandum, gignendi verò vim, ad idem adaugendum. Ex decem his facultatibus, nempe rationabili, concupiſcibili, iraſcibili, quinque ſenſibus, pronuntiandi & gignendi vi, conſtat lex naturalis, quæ ad bonum peragendum decem diuinis præceptis id illi ſuggerentibus adiuuantur. Atque hæc quidem decem præcepta, quæ lege ſcripta comprehenduntur, dum ea ipſa factis exſequitur, decies multiplicans, lex naturalis, numerum centenarium abſoluit. Rurſus has actiones per ſubiectas ipſis illas decem facultates decies multiplicando, millenarium implet. Et hoc modo, vt dictum eſt, *mille pendentes clypei*, ſignificant legem tum ſcriptam, tum naturalem, quæ ſibi mutuò ſunt ornamento, dum ex ea ſponſæ parte quæ rationis eſt compos, tanquam ex *collo* ipſius dependent.]

[a] *Mutilus hic eſt codex, puto ſcripſiſſe S.* ſentiendi vim, vt rationis præſcripto, &c. *patet ex ſeq.*

Iidem *clypei omnis armaturæ* vice ſunt, quatenus per contemplationem meditationémque, exemplis & inſtitutis ſanctorum hominum corroboratæ & directæ, valent ad hoſtilem ſpiritualium nequitiarum impetum retundendum, & forti armato vaſa captiuitatis inſuper extorquenda.

MIXTA

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

IVXTA omnes ſuperiores interpretationes hæc DEIPARÆ conueniunt. Si *collum* hoc interpretere concionatores: En tibi Honor. *in Sigillo*, *collum* tuum non erat ſuperbia extentum, " ideò fecit te *Dauid*, id eſt CHRISTVS *turrim* & Eccleſiæ munimen. " *collum* virginis etiam ſunt de ea ſcribentes, qui quia per collum ci- " bum Dei degluriunt, & in alios, quaſi in corpus tranſmittunt: hi ſunt " vt *turris Dauid*, ab hæreticis inexpugnabiles, *cum propugnaculis*, id " eſt, multis exſtructis ſententiis. *Mille clypei pendent ex ea*, ſcilicet " defenſiones ſacræ ſcripturæ. *Omnis armatura fortium*, id eſt ad expu- " gnandam prauitatem hęreticorum ſacram virginem impugnantium.] " vtinam nos hac armatura inſtruas *Sancta DEI Genitrix, quæ ſola hæreſes omnes interemiſti*. Non inſtruis, quia fidei modicæ, quia ſuperbi, quia vacui virtutibus ſumus, quia ſimilitudinem tui nullam in nobis recognoſcis. §. 4. Honorius.

Si ad virtutes ipſius Dominæ noſtræ malis (Lector) attendere, de congerie quadam omnium Hailgrinus tibi interpretatur. Scribit *collum* ſeu ceruicem B. Virginis, eminentiam ſublimitatis eius, deſigna- " re, propter quam ipſa dicitur *turris Dauid*, quam in Eccleſia CHRI- " STVS erexit, vt eſſet peccatoribus munimen & refugium. *Propugna-* " *cula* cum quibus eſt ædificata, ſunt (ait) virtutes & gratiæ, dignitates " & prærogatiuæ, intentionis puritas, operum ſanctitas, vis orationum " & merita operum, per quæ B. Virgo peccatorem pœnitentem pro- " tegit & inimicum expugnat. *Clypei* ſunt exempla virtutum per quas " reſiſtitur contra tentationum inſultus, vt prudentia repellens inſidias " diaboli; fortitudo quæ contra impetum aduerſitatum reſiſtit; tem- " perantia, quæ repellit ignea tela concupiſcentiarum carnalium. *Ar-* " *matura fortium* ſunt opera virtutum, per quas impugnatur & de- " bellatur Diabolus, quaſi in gladio & lanceâ; qualia ſunt opera pie- " tatis, miſericordiæ, deuotionis, iuſtitiæ, vt ſunt orationes, eleemoſynæ, præmia bonorum, pœnæ malorum, & his ſimilia. ad quæ cuncta nobis *Armamentarium Marianum* auxilium & copiam ſuppeditat abundè. Hailgrinus.

De fide Deiparæ facilè ſit vnicuique eam *turri Dauid* comparare, ſed quoniam aliàs de hac agendum, malo nunc differre; & video non Honorium tantùm (vt vidiſtis) ſed & Alanum & Rupertum & Guilhelmum, per *collum* intellexiſſe Deiparæ humilitatem, contra quam " (ait Rupertus) neque inuiſibilis Diabolus; neque viſibilis homo hæ- " reticus potuit vnquam, vel poterit.] Humilitate virgo maxime Deo " placuit: vnde ipſa tacitis ceteris quibus erat prædita virtutibus, ſpe- Rupertus.

cialiter cecinit, eum *reſpexiſſe ad humilitatem ancillæ ſuæ.* quid mi-
rum ſi hanc commendet ſponſus? *collum* (ait) *tuum*, quod non riget
a Eſai. 3. v. 16. per ſuperbiam, vt illarum quas reprehendit Eſaias: [a] *pro eo quod am-
bulauerunt extento collo:* ſed eſt flexibile per humilitatem. collum hoc
humilis mens erat, quæ capiti ſuo CHRISTO immediatè per humilita-
b Matt. 11. v. tem coniungebatur. nemo enim illi, qui dixit: *Diſcite à me, quia mitis*
29. *ſum & humilis corde,* [b] niſi per mediam humilitatem poteſt cohærere.
Guilhelm. collum iſtud, iucundè ſine faſtidio caput ſuum ſuſtinebat, quia iugum
CHRISTI ſuaue & onus eſſe leue norat.

Et erat *ſicut turris*, cuius etymologiam Guilhelmus eſſe cenſet,
dictam quaſi teres. Teres non quadrata. collum hoc rotundum, quia
ſemper æquale, purum & ſimplex, talis humilitas piæ matris fuit, nuſ-
quam & nunquam aſpera vel anguloſa. fuit etiam procera, quæ cœ-
los penetrauit, dum altiſſimo placuit. *Sicut turris* ergo, & quidem *tur-
ris Dauid*, hoc eſt, fortiſſima & inexpugnabilis. Humilitatem mater
à filio didicit, ideo hac quoque illi ſimilis. Nam *turris* hæc *Dauid* ſu-
blimis noſtri Redemptoris humilitas eſt. Ipſe nobis membris ſuis *ædi-
ficauit turrim fortitudinis à facie* [c] *inimici*, quando tam humilis appa-
c Pſal. 60. 4. rere dignatus eſt.

Duas turres inuenio, vnam ſuperbiæ, alteram humilitatis, cùm
lego: *Omnis qui ſe exaltauerit humiliabitur* (ecce turrim ſuperbiæ rui-
d Mat. 23. 12. turam.) *& qui ſe humiliauerit exaltabitur.* [d] (ecce turrim humilitatis
e Iſa. 14. v. 13. exaltandam) illam Lucifer cum ſuis partiariis olim fabricauit dicens;
ſuper aſtra cœli exaltabo ſolium meum; & ero ſimilis altiſſimo. [e] dixit,
ſed decidit in abiſſum. Hanc homines ſæpe conati recidiuam inſtau-
rare: Primi quidem parentes, dum affectant *eſſe ſicut Dij ſcientes bo-
f Gen. 3. v. 5. num & malum.* [f] ſed deiecti ſunt dum eleuarentur. quia *fortis eſt, qui
ſuperbis reſiſtit.* Deinde filij Adam poſt diluuium dixerunt ad inui-
cem, *venite ædificemus nobis turrim, cuius cacumen pertingat vſque ad
g Gen. 11. v. 4. [g] cælum.* ſed & ædificatores iſti confuſi ſunt, quoniam *Dominus ſpre-
uit eos.* Porro ad has turres ſuperbiæ deſtruendas, verus Dauid in
mundum veniens, inexpugnabilem humilitatis turrim propriis ſum-
ptibus ædificauit, dicens: *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis cor-
de.* Nihil enim ita confundit ſuperbiam creaturæ, vt humilitas crea-
toris, & nihil ita munit redemptos, vt crux redemptoris. Huius au-
tem turris *quanta ſit longitudo & latitudo, ſublimitas & profundum,*
h Phil. 2. v. 8. inſinuans mirabilis Paulus; [h] *Humiliauit* (inquit) *ſemetipſum, factus
obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod &
Deus exaltauit illum, & donauit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomen:
vt in nomine IESV omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & in-
fernorum*, Porrò quod ſequitur, *& omnis lingua confiteatur, quia
Dominus IESVS CHRISTVS in gloria eſt Dei patris.* Pro-
culdubio linguas ad turrim ſuperbiæ olim diuiſas, ad turrim veri Da-
uid, nempe turrim humilitatis ædificandam, in præclaram quandam

vnitatem ſignificat conueniſſe. Quia verò *quod ſtultum eſt Dei, ſapien-* "
tius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus, tur- "
ris illa Dominicæ humilitatis *ædificata eſt cum propugnaculis*, vt omni "
telorum genere hoſtis à turri propulſetur.

Quid deſpicis turrim humilitatis ſapientia mundi huius: quid di-
cis in corde tuo: *ſi aſcenderit vulpes tranſiliet murum*, [a] turriculæ hu- a 2.Eſd.4.v.3.
ius: Sapientia & fortitudo propugnacula ſunt humilitatis. vnde Apo- " b 1.Cor.1.23.
ſtolus non fuit contentus dicere, [b] *Nos prædicamus CHRISTVM* "
crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus verò ſtultitiam, niſi "
& adderet, *ipſis autem vocatis Iudæis atque Græcis CHRISTVM* "
Dei virtutem & Dei ſapientiam: quia quod ſtultum eſt Dei ſapientius "
eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei fortius eſt hominibus.] Quaſi "
diceret, nos prædicamus non tantùm *turrim Dauid*, ſed & *propugna-*
cula eius, quoniam ex hac turre Dauid omne munimen piorum de-
pendet, nempe *clypei ſeu armatura fortium*. Vnde & ille vnus inter "
fortes, non inueniebat in quo gloriaretur, *niſi in cruce Domini noſtri* "
IESV CHRISTI [c] *Omnis itaque armatura*, hoc eſt, munitio & pro- " c Gal. 6.14.
tectio piorum, in humilitate crucis eſt. Væ tibi ſuperbe, quia inermis
es, procul dubiò hoſtium victima vel præda futurus. Nil tibi & huic
turri. Nil tibi, & armaturæ fortium, quæ pendet ex ea. Non dicuntur
clypei eſſe in ea, ſed *pendere ex ea*, quia non ſunt intùs latentes, ſed glo-
riosè foris prominentes. Siquidem *euacuatum eſt ſcandalum crucis*, " d Gal.5.v.11.
[d] & ſalutiferum Dominicæ humilitatis ſacramentum Angelis & ho-
minibus eſt declaratum. Sic non potuit MARIÆ humilitas excellen-
tius commendari, quàm vt humilitati IESV aſſimilaretur. *Hæc dicta*
ex mente Guilhelmi.

ANAGOGE.

NIHIL Honorius, nec alij. Facilè tamen quiſque intelligat, re- §.5.
gnum cœlorum, quorum forma rotunda, & infinitorum pro-
pè graduum aſcenſus eſt, & in quibus cunctis tutum refugium, re-
ctè *turri* comparari, quam ille cœlorum conditor Rex Regnum ædi-
ficauit. *Propugnacula* eius dici poſſunt cœleſtes mentes, quæ prauos
illos in abyſſum depulerunt. *Clypei & armatura*, ſanctorum homi-
num omnigenæ virtutes & merita, quibus nos adhuc pugnantes tegi
& armari debemus. vt quando inuadit humani generis inimicus, &
hortatur ad deſperationem: *ſcutum* ſuppeditat Pelagia, & tot alij pec-
catores vtriuſque ſexus: conatur inflare per ſuperbiam: armabit te hu-
milis, cuius hodiè feſtum colimus Franciſcus. vrit libido: en tibi tot
millia caſtiſſimarum in circuitu virginum, quarum exempla ardorem
reſtinguant. atque ita ceteris morbis remedia tibi ab hac dependent
turri, vt ſumas cùm egebis.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſu 5. VERBA SPONSI. 6. „ Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli „ capreæ gemelli, qui paſcuntur „ in liliis, donec * aſpiret dies, & „ inclinentur vmbræ, vadam ad „ montem myrrhæ, & ad col- „ lem thuris.	*Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli gemelli capreæ, qui paſcuntur in liliis, donec aſpiret dies, & amoueantur vmbræ. Ibo mihi ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.*

LITTERA.

§. I. VBERA ſponſæ comparat non capræ vel ceruæ vberibus, tunc enim nimia forent, vt Cereris mammoſæ, & pannoſa qualia vetularum; ſed *hinnulorum*, non vberibus, quibus carent, ſed capitibus, vt indicet primò rigentia & duriuſcula eſſe. Secundo modica & rotunda. Tertio papillis ſubrubentibus. talia namque hinnulorum tenerorum capita, mole, rotunditate, & colore labrorum, quibus mixtus pallori rubor. Quarto æquali eſſe magnitudine ſicut hinnulli gemelli ſolent. Quinto ſicut petulci & coniſcatores capreoli in candente liliis campo floribus paſcuntur; ſic duæ hæ lactis lagenæ in niuei pectoris æquali æquore, exſurgunt, fouentur, aluntur, augeſcunt.

IN LILIIS.] *Floribus*, vertit Symm. apud Theodoret. Senſus eſt, qui paſcuntur inter lilia.

DONEC ASP. DIES.] vſque ad veſperam, quando cum matre paſti domum repedant. vt hoc coniungam ſententia cum præcedentibus, facio lubens: tum quia geminum eſt dictis ſupra c. 2. v. vlt. vbi iſta coniunxi: tum quia ſic accepêre Patres ferè omnes: ᵃ tum quia ſic diſpungunt Biblia Complut. & Regia, Romana quoque & LXX. ſic poſſunt accipi, vt & Æq. verſio quæ κοπάσῃ & κλιθῶσιν, ſicut ſuprà *ceſſat, & inclinentur.*

ᵃ *Vt Nyſſen. Theodo. Philo, Iuſt. Apon. Caſſiod. Beda. Honor. Vvilleram. Haym. Alcuinus, Alanus, Anſelm. Rupertus & Decanus, Ambian. hic. Gillebertus ſerm.* 28. & *D. Gregor. lib.* 24. *Moral. c.* 10.

VADAM AD MONT.] Hoc omnino cum LXX. & Patribus, & pleriſque libris vulgatis ſeparandum à præcedentibus, periodi nota.

MONTEM MYRRHÆ] Hebræum MOR, litterarum ſimilitudine montis Moriæ ſimilitudinem memoriæ ingerit.

מור

COLLEM THVRIS] Recentior quidam hoc loco valdè immeritò noſtrum interpretem reprehendit, quem Latini omnes Patres hîc ſecuti fuerunt. Eſto Hebraicè & Græcè ſit, *collis Libani.* Hebraicè tamen & Græcè *Libanus*, non minùs ſignificat thus, quàm famoſum illum montem. Sed thus (ait) in Iudæa non creſcit. Scio in Arabia potiſſimum, & Panchaia thura lectiſſima, memorari, ſed an ideò nullum omnino in Iudæa? neſcio. Verùm, ſint nulla: cur tamen nequeat thuris nomen omnia quæ ad ſuffitum incenduntur aromata comprehendere, vt *collis thuris*, ſit idem quod collis incenſi ſeu ſuffumigationum? nonne ſic paullò poſt dicet, *odor veſtimentorum tuorum ſicut*

odor thuris. verſ. 11. eod. cap. Denique cum paullo ante LXX. & Chald. & omnes alij, ipſe quoque reprehenſor, non nomen proprium montis Moria, ſed Myrrhæ ſpecificum nomen receperint, aptius ſibi cuncta reſpondeant, ſicut ibi *myrrha*, ſic hoc loco *thuris* nomine retento. Accedit quod ad hunc verſiculum alludens ſponſa *infra c. 8. v. vlt.* ſponſum hortatur, vt fugiat *ſuper montem aromatum*, myrrhæ ſcilicet & thuris. nonne illic ipſemet explicauit?.

. . . . aromate conſita multo

Scandentem iuga.

Salomon conſiderabat iſta ſcribens, horum vberum figuram, duas legis Moſaicæ tabulas, æquales & materiæ genere, & magnitudine, & præceptis, ſiue dicas in ſingulis, quinque comprehenſa; vt hoc loco multis Iarrius explicat, ſiue in vna de Dei, in altera de proximi dilectione. nam tunc etiam in ſingulis vnum præceptum, ſed in varia diuiſum membra fuerit. Hæ tabulæ præfigurabant *duo* Eccleſiæ CHRISTI ſponſæ *vbera*, de quibus nunc ordine congruo ſubiungitur. Quia boni natura poſtulat, vt poſtquam quis cœperit bonum potiri, velit aliis quoque prodeſſe. Sicut vbi vnum quodque animal adoleuit, naturæ inſtinctu fit, vt aliud ſibi ſimile amet gignere: pari ratione virtute præditi, gratiæ impulſu, ſui aliquam in alios imaginem deſiderant transfundere. Iam ad nubilem ætatem (vt ſic loquar) Eccleſia peruenerat, imo iam multos ſponſo pepererat, lacte turgentibus vberibus, ſupererat vt paruulos doctrinæ lacte paſceret. §. 2. MENS VERBORVM SPONSI.

Abſalonus Abbas hæc *vbera* cenſet [a] eſſe Synagogam & Eccleſiam gentium, & fuſe proſequitur illam interpretationem, quam non probo, potius cum aliis [b] interpretor *vbera*, vetus & nouum teſtamentum, quorum dulci nectare maternum Eccleſiæ pectus diſtendebatur. Hæc vbera rotunda ſunt & teretia perfectione ſcientiæ, rubicunda caritate, duriuſcula ſenſuum ſoliditate, læta & feſtiua, hiſtoriarum varietate illecebroſa & ἑλκυστικὰ cunctis qui fidei clara luce contuentur. Prius quidem vetus teſtamentum natum videatur, ſi homines reſpicimus, & noſtri temporis decurſum, ſi vero Deum, cuius æternæ prouidentiæ & diſpoſitioni cuncta ſunt præſentia, vno & eodem tempore ex vno progenitore ambo nata, & ideo gemella, & (vt ille ait) ſororiantia, ambo candidæ veritatis liliis, puræ & ſanctæ vitæ exemplis, & ardentis ſucci ſententiis ſatura & exſultantia, pari ambo niſu in cœlum tendentia, & quaſi inuicem adſilientia, Spiritus ſancti aura alternatim ambo agitata paruulos ſuos, Iudæorum & Gentium populos, ad pietatem enutriunt, donec *adoleſcant in perfectum virum*, neque id facere deſinent, *Donec aſpir. dies &c.* donec mortalitati huic & ſæculo præſenti veſper adueniat, clarum adducens futuri ſæculi mane, quo tenebricoſæ huius ignorantiæ, & errorum & aduerſitatum nebulæ diſpellantur. Vuilleramus

Abſalonus. a *ſerm. 7. in Natiu. Domini.* b *Philone, Iuſto. Anſelmo & Angelomo.*

Vuilleramus.

. . . . donec ſub fine ſtatuto

Mundi nox abeat, & verum mane niteſcat,
Ad faciem facie cum cernent me ſine fine.

VADAM AD MONTEM MYRRHÆ & COLL. THVRIS. Sponſus nobis deſcribitur tanquam agelli cuiuſdam & horti Dominus, ab Ieroſolymis, vbi domus & cubile genitricis ſponſæ, haud procul diſtantis. Hunc ita nobis delineat, ſatis vt veriſimilis ſit quorumdam coniectura, reſpexiſſe, dum hæc caneret, primo, ad montem Moria, in cuius vna parte ſitum templum, in alia mons Caluariæ, locus crucifixionis, deinde ad ſplendidum & amœnum receſſum *domus ſaltus Libani*! ſic à materia cedrina ex Libano petita nuncupati,[a] vbi nemus pulcherrimum fuiſſe docemur ex Hiſtoriæ Regum additamentis:[b] nam propter hæc plantaria, dicitur *nemore conſitum*, propter peltas aureas ibi repoſitas, vocatur *armamentarium*, *ſaltus* autem propter ſimilitudinem arboricetorum Libani montis Phœniciæ, à quo *culliculus iſte*, quod aliquam illius montis imaginem exhiberet, *Libani* nomen potuit accepiſſe. quemadmodum legimus ab Heleno conſtructam in Epiro paruam *Troiam ſimulatáque magnis Pergama*. Horti vero ſui frequentem mentionem ſponſus facit, eo quod eſſet vicinus illi nemori, ſicut ſaltui Libani Regius ille hortus muro ſeptus ad Siloam pertingens,[c] & in deſertum vſque ac Iericho tendens.[d] fors iſte κατ' ἐξοχὴν ſolet dici *ſilua germinationum lignorum*, & *hortus Regis*, & huic potiſſimum irrigando variæ piſcinæ exſtructæ.[e] In hoc ergo nemus, in hunc hortum ſponſa nunc inuitatur. addit perſuaſioni duas illecebras muliebri animo deliniendo efficaciſſimas, laudem & lucrũ. Quid (ait) verbis tempus tero? quin contendo in ruſculum, regna noſtra, & inde tibi adfero gratiſſima thuris & myrrhæ munuſcula, quibus coronæ tuæ ſuffumigatæ perfundantur?

a 3. *Reg.* 7. *v.* 2. *& c.* 10. *v.* 17. *&* 21. *Joſeph. li.* 8. *antiq. cap.* 2.
b 2. *Paral.* 9. *v.* 16. *collato cum d v.* 17.
c 3. *Reg.* 9 27. *&* 2. *Eſdr* 3. *v.* 15.
d *Jerem.* 39 *v.* 4 *&* 52. *v.* 7.
e *Eccl* 2. *v.* 6. *&* 6.

Quid iſta ſibi volunt? Hortatus ante ſponſam fuerat ad ſalutem proximorum: addit eo ſe modò iter inſtituere, vt eodem illam inuitet, & conatus ſocium ſe fore ſpondeat. Contendere namque in mõtes amœniſſimos, & ſibi gratiſſimos, ait, agri ſui ſeſe. Vnũ *myrrha*, in quo ipſe mortalitatem exuerat, & per quem iter neceſſarium omnibus cum ipſo regnaturis; alterum *thuris*, quem prior ipſe ſedulo excoluerat, & rite colendi præcepta ceteris dederat. Illic ſe viſurum, num quos inueniat agricolas imitatores ſui, vt eos inuiſat, & apud eos figat manſionem. In *myrrha* carnis mortificatio, vel paſſionum pro CHRISTO tolerantia, in *thure*, ſanctarum precum deuotio continetur. [f] Hæc ergo duo Eccleſiæ ſe dona largiturum pollicetur.

f *De vtroque nobiſcũ Caßiod. & Vuiller. de thure, Philo, Greg. Beda, Alcuin. Angel. Haym. & Decanus Ambian. hic. de myrrha, Philo, Juſtus, Apon. Alcuin. Honor. Haym. alij hic, & Hier. l* 1 *contra Jou. conſentiunt.*

TROPOLOGIA.

§. 3.

AB anima quoque idem exigit ſponſus, ſed & quod exigit, ipſe pollicetur. Nempe lubenter illarum mentium hoſpitium adit, quæ corpus & *membra ſua cum vitiis & concupiſcentiis crucifixerunt*, & per orationum deuotarum ſuffragia in odorẽ ſuauitatis Deo thy-

miama gratum quotidie obtulerunt. Nyſſenus paullo aliter, ſed huc referri poſſunt quæ contemplatur. *Duo* in ſingulis hominibus eſſe animaduertit, quorum vnum ſit corporeum & ſub oculos cadens, alterum ſola mente intelligi ac cerni queat. hoc animum, illud corpus vocari, & eſſe *gemella* ortu, quoniam animæ creatio, corporis perfectam cõformationem comitetur. Quorumdam quidem hominum venenatum cibum eſſe peccata, hoc eſt, ſpinas quas ſerpentis inuidia procreauit: ſed animæ Deo dilectæ nutrimentum eſſe *flores* puriſſimos virtutum. His paſtas animas, ipſas quidem ſalubri ſucco impleri, & hunc *geminis vberibus* aliis, materna quadam caritate, propinare. His CHRISTVM *abiſſe in montem myrrha & thuris*, vt eòdem illas perducat: præceſſiſſe ſpontanea paſſione, & glorioſa reſurrectione: nos quoque gratia ſua per eandem ſemitam ad eundem terminum perducere: vt qui cum ipſo *myrrha* particeps fuerit, omnino *thuris* etiam particeps fiat. *Nyſſ. nm.*

Preſſius adhuc ſingula Theodoret. diſcuſſit *paſcua* hæc ſtatuit eſſe ſacræ ſcripturæ & fidei myſteria: *vbera* doctrinæ fontes, qui ſingulis ætatibus congruentia ſubminiſtrent, aliis quidem lac, aliis ſolidum cibum. Propter acute contemplandi vim dici ſimilia *hinnulis capreæ*, & quidem *hinnulis*, quia *hic cognoſcimus tantum ex parte, tunc autem cognoſcemus ſicut & cogniti ſumus*, *gemellis*, quia nunc *ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus, cum autem quod perfectum eſt venerit, deſtruetur id quod ex parte eſt*. Et quia ſpiritus doctrinam & flores percipiunt, ideo *inter lilia* ſeu flores *paſci*, & ſic quidem ſe & alios paſcere, *donec* vitæ huius labores & æſtus deſinant, hoc eſt, *donec aſpiret dies*, & donec negotia præſentia, quæ *vmbris* comparantur, finem habeant, h. *donec inclinentur vmbræ*. Tam decoræ & vulneratæ caritate menti ſponſum polliceri, *Vadam mihi* (ſic Græci) *ipſi ad montem myrrha*, hoc eſt, pro te ſponte mortem oppetam, ſed nihilominus mox iterum ſurgam & ad te reuertar per diuinitatis meæ potentiam, h. *& ad collem thuris*. *Theodoretus.* *1. Cor. 13. v. 9.*

Quærit deinde, cur, mors *mons*, diuinitas tantum *collis* vocetur? reſpondet, quia mors & Deo difficilior, & nobis arcanum hoc maxime incomprehenſibile quod *cum in forma Dei eſſet non rapinam arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, ſed exinaniſſe ſemetipſum formam ſerui accipientem, & in ſimilitudine hominum factum, & habitu inuentum vt hominem, humiliaſſe ſemetipſum vſque ad mortem, mortem autem crucis*. Et quia hoc illi arduum valde erat propter humanæ naturæ conditionem, ideo morti vicinus, *nunc*, inquit, *anima mea turbata eſt*. Et, *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte*. Et rurſum, *Et quid dico? Pater ſalua me ex hora hac. Sed propterea veni in horam hanc*. Vt autẽ ad propriã gloriam rediret, & *clarificaretur ea gloria, quã habuit, antequã mũdus fieret*, id ei nec magnũ, nec laborioſũ imo facile admodũ fuit. Vtrumq; tamẽ libens fecit, nulla vi, nulla coactus neceſſitate. *Philip. 2. 6.* *Ioan. 12. v. 27.* *Ioan. 10. v. 18.*

Poteſtatem enim *habebat ponendi animam ſuam, & poteſtatem iterum ſumendi eam*. hanc ab eo, *nemo tollere potuit*, ſed ipſe animam à ſe ipſo *poſuit*, vt rurſus illam ſumeret cum libuiſſet.

Tres Patres. Conſentiunt tres Patres eo tantum addito, quod *duo vbera* moralem & naturalem doctrinam intelligant, quæ ſimul profluant, quia nec ratio ſine moribus, nec mores ſine ratione docendi. *capreæ* vero aſſimilari, tum propter acumen in contemplando, tum propter curſus celeritatem in peragendo.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA VIRGINE.

§. 4. DE ſpiritualibus hæc Deiparæ potius intelligenda, quam de corporeis *vberibus* conſenſu communiore receptum eſt. [a] Sed quæ hæc ſpiritualia? ſecundum Rupertum, hæc ſunt virginitas & fœcunditas. Nulli vnquam feminæ contigit, vt iiſdem vberibus lactet filium, & virgo permaneat: hæc ſola vtrumque gratiæ tantæ donum apprehendit. *Paſcuntur* iſti *duo hinnuli* penes illos, in quibus eſt ſuauis candor & odor caſtitatis. Hæc in hanc ſententiam & ſimilia quædam Rupertus. Sed Alanus vult eſſe geminum affectum charitatis maternæ: vnum, erga humanitatem, alterum erga diuinitatem filij. Attamen Hailgrinus, *duo* hæc vbera interpretatur affectum pietatis ſeu deuotionis, & affectum miſericordiæ, de quibus dulcedo piæ deuotionis, velut lac ſugitur, & quæ adiuncta diſcretione, velut acuto capreæ lumine conſiderant, qui & quanta quiſque ope indigeat, & per talem conſiderationem diſcurrunt, & per promptam ſubuentionem accurrunt velociter, vt *hinnuli*, quibus affectus hi comparantur, propter varios ſubuentionum modos, quia pellis hinnulorum pulcra macularum varietate diſtinguitur. *Gemellos* vocat, quia hi affectus valde ſimiles ſunt, eo quod ex vno fonte miſericordiæ & pietatis officia manant. Iidem in ingratis moriuntur & deficiunt: ſed in illis nutriuntur & adoleſcunt, qui candore & odore bonorum operum *liliis* aſſimilantur. *Vbera* iſta Deiparæ tota hac præſenti vita lac ſuum propinare non ceſſant, *donec veniat dies* illa, quæ corporibus de puluere reformatis adſpirabit ſpiritum vitæ, & vitam gloriæ, *donec vmbra* præſentis miſeriæ, *inclinentur*.

a Rupertus. Guilhelmus. Hailgrinus. Alanus.

Rupertus. *Alanus.* *Hailgrinus.*

Guilhelmus. Non admodum diſſimilis eſt Guilhelmi ſpeculatio duplex, ſed in „ vnam recidens, Ipſa quidem (ait) quia & acute videbat intentione „ contemplationis, & velociter currebat alacritate ſanctæ actionis, per „ *capream* recte figuratur. Erat autem huic capreæ *hinnulus* vnus, me„ diator Dei & hominum CHRISTVS IESVS, qui corporalibus piæ ma„ tris vnus vberibus paſcebatur. Sicut enim non decebat matrem verbi „ etiam alios parere, ita nec matrē verbi aliis ſacra illa vbera admouere.

Proinde

Proinde ſicut materna viſcera ſibi ſanctificarat, quibus vnicus portaretur, ſic etiam materna ſibi ſanctificauit vbera, quibus vnicus aleretur. ideo dictum eſt ei, *Beatus eſt venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.* [a] Porro eo ipſo quo ſibi magnum illum hinnulum (id eſt, verbum incarnatum) corporaliter genuit: *duos* ſibi *hinnulos* (h. teneriora eius membra in vtroque ſexu) ſpiritualiter adoptauit. Siquidem per hoc, quod facta eſt incarnati verbi mater corporalis, facta eſt mẽbrorum eius mater ſpiritualis: per hoc quod caput noſtrum ſecũdum carnem concepit, membra eius lacte pietatis alenda ſuſcepit. Habet ergo vnicum, quem pro tempore lacte corporeo nutriuit. habet & *gemellos*, id eſt, ex vtroque ſexu adoptatos, quos lacte pietatis nutrire non deſinit. Illi corporalia matris vbera erant fons proprius, *cui communicare non poterat alius*: his duo ſpiritualia eiuſdem matris vbera erunt fons itidem proprius, *cui non communicat alienus.* Item quot vbera, totidem hinnuli. Plenum eſt vberibus maternum illud pectus intus & foris. foris quidem habet *duo vbera*, quibus pro tempore pia mater aluit filium Dei: intus item duo vbera habet, ad alenda membra eius: vnum compaſſionis, alterum congratulationis. Vt enim eorum infirmitatibus materne compatitur, ſic eorum profectibus materne congratulatur, nõ quod noſtris tribulationibus perpetuas eius, quibus fruitur delicias, minuamus, vel bonis noſtris, quibus vtique non eget, beatitudini eius addere valeamus: ſed ipſam nobis compati, eſt, in preſſuris quas patimur gratiam nobis conſolationis à filio impetrare, & nobis congratulari eſt, profectibus noſtris perſeuerantiam & augmentum à filio poſtulare. Cum ergo infirmitates noſtras piis precibus ſubleuat, lactat nos vbere compaſſionis, & cum profectus noſtros iuuat, lactat nos vbere congratulationis. Sic duo eius vbera ſicut duo hinnuli capreæ gemelli.

Sed quomodo *paſcuntur in liliis*? plane qui paſcuntur vberibus piæ matris, paſcuntur etiam in liliis, per quorum candorem munditia conuerſationis, per odorem vero ſuaueolentia odoris ſignificabatur. Qui contentus munditia vitæ ſuæ, negligit famam ſuam, candorem habet ſine odore, quia appetens famæ non curat de munditia vitæ, odorem habet ſine candore. Neuter de *liliis*, quare nec de vberibus MARIÆ *paſcitur*: multo minus qui & operibus fœdi, & opinione fœtidi inueniuntur. Vt ergo paſcaris in liliis, candorem habeas neceſſe eſt in conuerſatione, & odorem in opinione. In tua quidem manu non eſt, quid alij de te dicant & ſentiant, per infamiam & bonam famam ſanctis ad regnum cœlorum tendendum: ſed curandum tibi, vt quod potes, ſic viuas, vt non niſi per calumniam & inuidentiam de te male ſentire vel loqui queant. Alioquin quid tibi, & vberibus piæ matris? non enim fœdos vel fœtidos ſui lactis dulcedine cenſet alendos. Oportet autem eos qui paſcuntur in liliis meminiſſe illius verbi Dominici, *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* [b] Ideo

a Luc. 11. v. 27.

b Matth. 10. 22

ſollicite oportet munditiam conuerſationis cum odoris ſuaueolentia retinere, *donec*, expleta huius tenebroſæ vitæ nocte, *aſpiret dies, & inclinentur vmbræ.* dies inquam oriatur, de qua propheta ad Deum, *Melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia*: [a] donec ab huius vitæ pœnalibus tenebris ad æternæ lucis delicias aſſumantur, piæ matris ſuffragantibus præcibus & meritis, quæ cum ſuo hinnulo *ſuper montes Bethel* iugiter deliciatur.

a Pſal. 83. v. 11.

Sequitur. *Vadam ad montem myrrhæ, & collem thuris.*] CHRISTVS *mons pinguis* eſt plenitudine chariſmatum, ſed de hac plenitudine nemo capere potuiſſet, niſi ille mons mortis amaritudinem pro nobis præbibiſſet. quia præter ſanguinem eius non eſt ſalus. Ideo *mõs pinguis* factus eſt *mons myrrhæ*, vt ſtillaret ſuper nos dulcedinem gratiæ ſuæ, vt nos participes faciat pinguedinis ſuæ. Ideo Magi in cunis iacenti *myrrham & thus* obtulerunt, mortalem myrrha, thure vero Deum fatentes, vnde Iuuencus;

Aurum, myrrham, thus, regique, hominique, Deoque.

Vtrumque piæ matri filius myſterium inſinuat, cum ait, *vadam ad montem myrrhæ*, paſſurus ad Caluariæ montem, venies mecum & ſtabis iuxta crucem: ſed confide, vadam inde *ad collem thuris.* reſurgam, & intrabo in gloriam meam. mox aſſumam te, & mihi conregnabis.

ANAGOGE.

§. 5. ANIMA virtute perfecta, plane teres & rotunda, caritate accenſa, conſcientiæ teſtimonio alacris & læta, diſcretione perſpicax, ad bonum exſequendum velox & prompta, *capreæ & hinnulo ceruorum ſimilis* eſt: condolens aduerſis, congaudens proximorum proſperis, & vtroque tempore probe conſulens: *vbera duo* porrigit ſpirituali lacte plena, quando intentioni puræ & caſtæ, bonorum exemplorum odorem adiungit: *paſcitur in liligeris paſcuis*, quando ad vitæ terminum perſeuerat: euadit has *tenebrarum vmbras*, & *auroram* illam cœleſtis & perpetuæ *diei* ſentit *aſpirantem*. Hęc tranſilit *myrrhæ montem*, alacriter pro CHRISTO cuncta perferens, peruadit *ad thuris collem*, & adepta iuſtitiæ corona, Deo carmen Euchariſticum concinit.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 7. " Tota pulchra es amica mea & macula non eſt in te.	*Tota pulchra es proxima mea, & macula non eſt in te.*

VERBA SPONSI.

LITTERA.

§. 2. MENS VERBORVM. PERGIT inuitare: vt iter ſimul ingrediantur ad decus & coronationem eiuſmet inſtitutum. Hortatur ſponſam Eccleſiam, ne ab orationis & pœnitentiæ ſemitis vnquam deflectat: ſic enim procul dubio futurum, vt perfectam pulchritudinem & fœlicitatem, in ſin-

gulis, quæ in finem vſque ei viua inhærebũt, membris conſequatur. *Es*, pro *eris*, accipio more Hebræo cum Nyſſeno, Ruperto, & multis aliis. [a] Capio hoc igitur de perfectione triumphantis Eccleſiæ, in qua *nihil coinquinatum, quæ ſine macula & ruga eſt.* [b] Dum militat multos continet maculoſos, non leuibus tantum labeculis, ſed & deformiſſimis & lethalibus illis, per quæ quis tamen non excidit è naui Eccleſiæ. Hic omnes imperfecti ſumus, & licet per pœnitentiam ſæpius eluamur, multas tamen iterum ſordes contrahimus quotidie, nec eſt tam bonus, qui dicere non teneatur, *Dimitte nobis debita noſtra.* ſequor B. Auguſt. *ep.* 89, *ad Hilar. & lib.* 1. *retractat. cap.* 19. *Theod.* & *Bedam hic*: Qui de Eccleſia militante [c] accipiunt, neceſſe eſt dicant, *maculam* & *rugam* tantam tamque deformem intelligi, vt reliquæ pulchritudini præponderans, eam deformet & faciat vt totum corpus fœdum, & mutilum, & rugoſum dici mereatur. *Vide Riber. c.* 2. *lib.* 4. *de Templo.* Hic deficit contextus Aponij, ſed quia Lucę Abbatis epitome verbis Aponij contexitur, eam nomine Aponij citabo.

a *Beda. Auguſt. Theodor. mox citandis.*
b *Eph.* 5. *v.* 27.
c *Vvilleramus & aly.*

TROPOLOGIA.

ANIMA virtutibus illis, quas memorauit, prædita, etiam hic inchoatiue meretur dici tota pulchra, & immaculata, ratione ſaltem partis potioris: Nam licet (vt ait Philo) nemo ſine peccato viuat, *nec infans vnius diei*, [d] licet ſcriptum ſit, *ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non eſt*, [e] & *ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius*, [f] Item *in multis offendimus* [g] *omnes*, tamen dum fidelis anima ſe à peccatis quotidie per pœnitentiam mundat, dum quotidie minora peccata cum lacrymis lauat, & à maioribus ſibi cauet, quamuis peccet frequenter, nihilominus per aſſiduam pœnitentiam perpetuo munditiam ſuam ſeruat. Hinc eidem alibi præcipitur, *ſint omni tempore veſtimenta tua candida*, [h] & illud, *Iuſtus ex fide viuit*, [i] quamuis enim mox vt peccat à iuſtitia deuiet, tamen dum ſemper credit in eum, qui iuſtificat impium, & aſſidue ſub eius fide peccata ſua deflet, per aſſiduas ablutiones iuſtitiam ſuam retinet.] Sic Philo.

§. 5.
Philo.
d *Iuxta Verſ. LXX.*
e *Ioan.* 1. *v.* 9.
f *Job.* 15 *v.* 5.
g *Iac.* 3. *v.* 2.
h *Eccl.* 9. *v* 8
i *Hab.* 2. *v.* 5. *Rom.* 1. *v.* 17.

Tres patres autem: *Totam pulchram*, aiunt, quia pulcra mente, corpore & anima. *Corpore*, quia per actionem à variis vitiis purgata, & virtutum moribus excellens. *Anima* vero, quia ab omni improba cupiditate ſeiuncta, & ſermonibus decorata mandatorum. *Mente* denique, quia à vilibus quoque & exilibus cogitationibus liberata, ſplendida, & per Spiritus ſancti gratiam, quaſi diuina fuit effecta.

Tres Patres.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA B. VIRGINE.

§. 4. TOTA *pulchra*, quia nulla macula fuit in ea, nec actualis nec originalis, Si vnquã hæc macula fuit, certe fuit cum verum non erat dicere, *tota pulchra*. quomodo potuit vnquam verbum veritatis verum non eſſe? ſed hoc preſſius, in POLEMICIS, te fauente Domina mea. Nunc adſcribam quæ alij dixere.

Alanus. Alanus, *Tota pulchra*, id eſt anima (inquit) & corpore, *amica* „ *mea* per gratiam & per opera, *& macula non eſt in te*. Quia nullum „ credimus in virgine ante & poſt conceptum fuiſſe peccatum.]

Rupertus. Rupertus refert ad tempus vitæ alterius. Nunc quidem (ait) *pul-* „ *chra es*, ſed nondum apparuit, quod *tota pulcra* ſis, & quod *macula* „ *non ſit in te*: quod ſcilicet virgo conceperis, & genueris, & virgineis „ vberibus me lactaueris. Hoc prædicabitur gentibus &c.] Longius abit. Nullum enim tempus fuit, quo matri pius filius hæc verba dicere non potuerit.

Guilhelmus. Quare nec placet quod Guilhelm. cenſuerit, hæc à filio dici conſolatorie matri iuxta crucem ſtanti; minus etiam placet, quod, contextu prorſus inuito, diuerſimode filium & matrem totos pulchros volens oſtendere, ſic explicat, vt Deiparam dicat originale contagium contraxiſſe ex Adam, ſed eo mox abſorpto ſanctificatam. Scio multis hoc patribus forte viſum: ſed non arbitror eos, ſi hoc aſſerunt, hunc verſiculum de Deipara ſatis conſentanee accipere poſſe. Nam illo ipſo tempore, quo Dæmonis (quod horreo) mancipium erat, certe *macula* tum in ea; nec ipſa, *tota pulchra* dici merebatur.

ANAGOGE.

§. 5. DE triumphante Eccleſia rectiſſime Theodoret. Ideo Anagoge hic cum litterali ſenſu prorſus eadem eſt. certe tunc Eccleſia de „ pulchritudine ſponſi *tota pulchra*, ex ipſa luce tota lucida, *de clari-* „ *tate in claritatem*, & Dei transformata imaginem, æternum ſplende-

Honorius. bit. Honorius Anagogen accuratius paullo proponit, ſuperioribus „ & ſequentibus connectens, his verbis, *Mons* quem Rex adiit eſt cœ- „ lum, quod CHRISTVS ſubiit: hoc eſt, *mons myrrhæ, & collis thuris*, hoc „ eſt, habitatio Martyrum & Confeſſorum. Ibi conſpicitur *amica tota* „ *pulchra*, quæ eſt Eccleſia regnans, in omnibus ordinibus ſuis glorio- „ ſa: *& macula non eſt* in ea, quia illa aula non recipit vllam peccati ma- „ culam. Et quia Angeli ſunt ſine peccato, oportet & eos eſſe ſine ma- „ cula peccati, qui eis ſunt coæquandi. Hæc *venit de Libano &c.*

Mox tam pulchram & immaculatam blandius pergit aduocare.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.	*Veni à Libano ſponſa, veni à Libano: venies, tranſibis à principio fidei, à capite Sanir & Ermon, à latibulis leonum, à montibus pardorum.*

" *Verſu* 8.

LITTERA.

MVLTA hîc contra Neotericos quoſdam dici poſſent, ſed breuiter proponam quod ſentio. Primò, qui volunt ſponſam vocari in *montem Libanum*, coguntur Hyperbaton agnoſcere, quaſi dicat: *veni, coronaberis de Libano, & de cap. Amana, & de vert. &c.* quod minùs neceſſarium eſt. Rectiùs quoque videtur, vt eam ex Libano dicamus per ſponſum euocari, eundem & alios, qui hîc nominantur, montes viſuram, & floribus eorum coronandam; vt Patres antiqui ad vnum ferè ſentiunt, & verba manifeſtè ſonant.

§. I. VERBA SPONSI.

Secundò diſplicet quorundam etiam veterum [a] ſententia; hîc agi de magno illo & famoſo monte *Libano*; qui nimis remotus erat ab Ieroſolymis, & domo ſponſæ: non placet etiam, intelligi de domo ſaltûs Libani. nam nec ibi cubile ſponſæ fuit. Verùm opinor accipiendum de ipſa Ieroſolyma, quæ in S. ſcriptura non rarò *Libanus* vocatur,[b] & nominis cauſæ valdè idoneæ, iam olim à Fran. Ribera ſunt obſeruatæ *ad Zacha. c. 11. num. 3.* Ieroſolymam ergò egredi ſponſa iubetur.

a *Tertull. li. 4. cont. Marcion. c. 11. D. Gaudent. mox citandi, Caſſiodori & aliorum hîc.*
b *Ezec 17. v. 3. Zacha. 11. v. 1.*

Tertiò iubetur venire, non ad illum montem Phœniciæ Libanum, qui Iudææ præcipuus eſt, teſte Tacito, [c] ſitus ad ſeptentrionem Palæſtinæ, verſùs occidentem ad Phœniciam vſque pertingens, Diodoro Siculo, [d] & à Strabone [e] Antilibano annumeratur, ab oriente verò modico interuallo ſeiungitur à monte *Galaad*, qui propterea *caput* eius ſeu initium nuncupatur à Ieremia: [f] nec ad *ſaltum Libani* Regiam illam amœnitatem, quia non vt Rex Salomon nunc loquitur, ſed inducit ſeipſum quaſi paſtorem quendam, cui non procul ab vrbe ruſculum quoddam amœnum fuerit, in quo, ad imitationem ipſius Iudææ montium, quibuſdam colliculis editioribus, quæ hîc legimus *Amana, Hermon, Sanir*, nomina indiderit, & herbis, floribúſque optimis diligenter conſeuerit. Sic tamen de his collibus loquitur, quaſi de veris illis montibus loqueretur. Nam ideò de ſpelæis ferarum adiungit, quæ in his montibus erant plurimæ. Significat præterea vocabulo *coronandi*, ſe illam periculi & damni expertem ſeruaturum, & vt victricem, laurea cohoneſtaturum.

c *Hiſt. lib. 5.*
d *Bibl. lib. 14.*
e *lib. 16. Geograph.*
f *c 22. v. 6.*

Quartò notandum, non agi de corollis ſponſalitiis, cùm iam ſit

marita, & cuncta nuptiarum ſollemnia non nuper celebrata: ſed quoniam adhuc durat ardor coniugalis, ideò, amatorium munus, corollas pollicetur, quod in illo Naſonis carmine moris fuiſſe indicatur:

Quin etiam tardóque licet, miſsáque corona
Te memorem Dominæ teſtificère tuæ:

Vel potiùs alludit ad confecti certaminis palmam, atque victoriæ teſtimonium. hoc malo, cum D. Gregorio, Iuſto, Caſſiodoro, Vvilleramo, Beda, Haymone, Alcuino, Honorio, Anſelm. & aliis Latinis Patribus. Moras igitur nectentem, crebra vocationis iteratione vehementiùs vrget, amœnitatem viæ & termini oſtentat, præmio propoſito excitat, & periculi metum tollit. את Pro *veni*, Hebraicè eſt ITTHI. *mecum*, ſed ſubauditur *veni*. ſenſus, non ſola, ſed mecum viam inibis.

De Libano) ab Ieroſolymis, vbi nimis diu hæres.

Coronaberis) ſcilicet confecto hoc itinere, beata eris, quia victrici corona caput cingêre. Hebræum TASSVRI, LXX. vertunt, *tranſibis*. אשורי אשר meliùs noſter, qui deduxit à radice ASAR, *beauit*, & maluit habere ſenſûs rationem, quàm Grammatices Maſſoretarum, cui ſe nimiùm quidam hodie addicunt.

De capite) caput vocat præſtantiſſimam montis partem. idem Hebraiſmus eſt apud Prophetam; *Mons in vertice montium*, [a] pro, in montium excellentiſſimo.

[a] *Iſai.2.v.2.* *Gillebertus.*

AMANA] Gillebertus *Serm.* 29. legit, *Sarmana*, & explicat populum vanum & coanguſtatum: ſed fruſtrà, quia lectio illa penitùs corrupt. LXX. ἀπὸ ἀρχῆς πίστεως, *à principio fidei*, ponentes etymologiam nominis Hebræi pro ipſo proprio nomine, propter myſticum, opinor, ſenſum. Clariùs noſter cum Aquila ipſum nomen proprium ſeruauit. Sed quid, *Amana:* Chaldæus confundit cum flumine Abana. quod etiam fuiſſe vocatum Amana, volunt *ex 4. Reg. 5. v.* 12. ex verſione LXX. quarundam editionum, & quibuſdam exemplaribus Hebræis, in quibus, pro *Beth*, poſitum *Mem*: ſed meliores codices vtriuſque linguæ ibi, *Abana* retinent, quod & D. Ambr. confirmat. Caſſiodor. Honor. & alij multi, *Amana* volunt eundem eſſe montem cum *Amano*, qui Siriam à Cilicia ſeparat, & in S. ſcriptura *Ararath* dicitur, pars (vt crediderim) Tauri. Sed meo iudicio, Libanus non eſt pars Tauri, neque Taurus ad Iudæam pertinet. quare puto *Amana*, ab Amano differre; & eſſe aliquem amœnum Libani collem.

De vertice) de capite, vt priùs.

חרמון חוט HERMON] falluntur qui hoc nomen à vaſtando ſeu deſolando deducunt: quod eſt HERMON per *He*. nam noſter initialem habet *Cheth*, & deducitur à radice CHARAM, quæ ſignificat conſecrare, ſeu in anathema deuouere; & quia talia occidebantur, vel combure-

bantur, etiam ſignificat necare ſeu occidere. Sic ergò vocatum *Hermon*, iugum quoddam Libani præcelſum. [a] Hermoni præterea nomi- a *Ioſ.12.v.15.*
na ſunt, *Baal, Hermon, Sarion & Sanir*, & *Sion* per Sin. [b] Quo igitur b *Iud.3.v.3.*
pacto hîc *Sanir* & *Hermon* diſtinguuntur? Sicut Taurus & Caucaſus *Deut.3.v.9.*
vnus idemque mons eſt, non tamen eodem loco vocatur Taurus, vbi *Deut.4.v.48.*
vocatur Caucaſus: ſic etiam idem *Libanus*, vno vocatur loco *Hermon*, alio loco vocatur *Sanir*, & ideò Hermon & Sanir aliquando diſtinguuntur, vt hoc loco, & *lib.1.Paralip.c.5.v.* 23. vbi etiam eadem planè ex cauſa diſtinguuntur *Hermon*, & *Baal-Hermon*. Sic etiam puto ſumi *Horeb, Sinai*, & *Pharan* de collibus eiuſdem montis.

CVBILIBVS] Aquila, habitaculo.

LEONVM] parùm refert quod Heb. ſit *Leenarum*, Sæpe gens illa fœmininis vtitur pro maſculeis.

Pardorum) D. Gaudentius, [c] legit; *Leopardorum*. ſolent iſta con- c *Tract.2.*
fundi: nonnulli tamen ita diſtinguunt. *Pardalis* commune mari fœminæque nomen: maſculus, *pardus*, fœmina, *panthera* vocatur: quæ ſi ſe miſceat leoni, fœtum carere nomine proprio, ſi quod frequentiùs, leænam pardus inceſtarit, naſci *leopardum*, hunc (vt mulos) ſterilem eſſe.

§. 2. MENS VERBORVM

Hiſtoricus ſenſus huius verſ. 8. iſte videtur. Eccleſia tota primò lauacro vitæ in baptiſmo, poſt etiam in igne, feſto Pentecoſtes die, Spiritu ſancto ſuper eam deſcendente, planè iam dealbata, *totáque pulchra* videbatur: ſed adhuc hærebat Ieroſolymis. quare ſponſus, volens eam per totum orbem fidei lumen circumferre, ter nunc euocat, & iubet ſecum venire in hortulum, qui totus iſte mundus eſt, diligentiſſimè ab eo, cuncto plantationum genere, excultus. Ter vocat, quia quicquid (vt ait D. Gregorius) Eccleſia operatur, in fide, ſpe, & caritate ſubſiſtit, & his tribus virtutibus roboratur ne in hoc itinere laſſeſcat. De his tribus virtutibus etiam accepit Vvilleramus: Caſſiodorus vult ter vocari, vt moneatur debere eſſe perfecta cogitatione, ore, & opere. Tres etiam coronæ, de tribus lectæ collibus vnius montis, promittuntur, vt tribus virtutibus correſpondeant. Vnde fortaſſis & caput viſibile Eccleſiæ Rom. Pontificem triplicis coronæ tiara exornari receptum.

Tria quoque hoc verſ. facit ſponſus. Primò oſtendit quantum hoc itinere voluptatis ſit perceptura. Videlicet ſicut olim Iſraëli iucundiſſimum fuit, expulſis tyrannis Og & Seon, & deuictis Cananæorum gentibus, hos vertices montium, per quos ingreſſus exercitus fuit, [d] d *Deut.3.*
tranſcendere & calcare, & inde cernere, & adire promiſſam ſibi terram lacte ac melle manantem: Sic Eccleſiæ ſuauiſſimum fore contueri ex editis virtutum ſpeculis vndique victam infidelitatem, & vernare flores humilitatis, caritatis & aliarum virtutum; *Pardum accubare cum hædo, leonem cum agnis, nullas in monte toto feras nocere*, [e] *deſerta* e *Eſa.11.v.6.*
& inuia ſolitudini gloriam [f] *Libani datam, decoremque Carmeli & Sa-* f *Eſa.35.v.2.*

a Eſa.41.v.19. & 43.v.19. *ron, in terra ſitienti riuos & ſtagna aquarum erumpere, in ſolitudine naſci cedrum, myrthum & lignum oliua.*[a]

Secundò excitat ſponſam propoſito brauio; & imminentem capiti coronam gloriæ & ſalutis, propoſitam legitimè certantibus, quaſi manu oſtentat, cùm nominat regiones, quarum illa velut in triumphorum ferculis ſimulacra ante ſe ſit latura. Primam *de Amana*, fidei ſcilicet coronam, quam ſemel profeſſa ad mortem vſque retinuerit. Proximã *de Sanir*, prædicationis videlicet, qua lucernam aliis prętulit.

b Pſ.118.v.104. Nam prædicatores dentes eſſe, iam oſtenſum, & verbum Dei Pſalmi- » ſta[b] vocat, *lucernam pedibus hominum prælucentem. Sanir* autem Lu- » cernæ dentem ſignificat, D. Hieronymo auctore *lib.* 1. *contra Ioui-* » *nian.* Aponius addit, etiam ſignificare mutationem ſiue nouitatem, quod deduci poſſet à radice *SANA mutauit*, cum *Sin* in principio. Nonne qui ad vitæ nouitatem peccatores perducent, merito de veteri Adamo ſunt triumphaturi? Tertiam verò pollicetur *de Hermon* (per HETH) tùm quia tota Deo eſt conſecrata, & tota vitiis mortua futura, tum quia qui anathema & à Deo ſeparati priùs erant, eos Deo colligauit & conſecrauit, vt benè D. Anſelmus.

Aponius. שנה

חומון

Denique oſtendit nihil Eccleſiæ in hoc bello, à ferociſſimis hoſtibus timendum eſſe. Nam *Leones* D. Hieronymus *lib.1.cont. Iouinian.* exponit ſuperbiam dæmonum, Philo & Vvilleram. crudeles & potentes tyrannos: *pardos* autem, homines malicioſos, ſubdolos & hypocritas, D. D. Hieronymus & Gregorius, Philo autem, Anſelm. & Honorius hæreticos, omnes benè. Hos tandem vincit vicitque Eccleſia: nocuerunt ad tempus, ſed mox pellem pardi mutauêre, ferociam leonis poſuere. Igitur pollicetur nunc Deus Eccleſiæ idem, quod fuſiùs per Eſaiam *toto ferè c.5.*

TROPOLOGIA.

§. 3.

Honorius.

HONORIVS, *Mons* (ait) *Myrrhæ* eſt contẽplatiua vita, *collis* verò *thurris* actiua. contemplatiui myrrha ſunt, quia *carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis mortificauerunt.* Actiui verò *thus* ſunt, quia bonis actibus Deo *odorem ſuauitatis* offerunt. Ad hos CHRISTVS vadit, dum eis in tribulationibus & tentationibus ſubuenit. In his fidelis anima *tota eſt pulchra*, quando in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini eſt ſine querela, vel quando Deum *ex tota virtute* diligit, & *proximum ſuum ſicut ſe ipſam*, in hac *non eſt macula*, quando caret hæreſi & culpa. hæc venit fide, hæc venit ſpe, venit prædicatione, venit etiam ad CHRISTVM cogitatione, venit locutione, venit opere, venit in iuuentute, venit in ſenectute, venit in decrepita ætate, venit quoque ad fidem in baptiſmate, venit ad requiem in termino vitæ, venit ad gloriam in reſurrectione, & hoc *de Libano*, hoc eſt de candore virtutum.

Simili-

Similiter Caſſiodorus notat ter eam vocari: Primò vt veniat per fidem: Secundò, vt accipiat animæ glorioſæ retributionem, cùm moritur: Tertiò vt in die reſurrectionis, etiam corpus glorioſum induat. *Caſſiodorus.*

Notat etiam Honorius, Tres eſſe abrenunciationes, vnam cùm quis abrenunciat diabolo, aliam cùm abrenunciat ſeculo, tertiam cum abrenunciat ſibimetipſi, & ſequitur CHRISTVM. Anima, inquit, *de* " *Libano* ad CHRISTVM *venit*, cùm pompis diaboli in baptiſmate re- " nunciat, *venit de Libano*, cum deliciis mundi abrenunciat; *venit de Li-* " *bano*, cùm propriæ voluntati abrenunciat, & obedientiæ maiorum ſe " per omnia mancipat. Hæc *coronabitur de monte Amana* ſuperatis in- " fidelibus, ſubdolis & perfidis hoſtibus Catholicæ veritatis; *coronabi-* " *tur de Sanir & Hermon*, diſſipata caligine, quam Princeps tenebra- " rum cordibus fidelium offundere conatur, & anathemate percuſſis " atque in perpetuum abſciſſis à ſe ſæuis & immundis cogitationibus, " quæ ſunt *cubilia leonum*, hoc eſt, *dæmonum, & pardorum*, hoc eſt, fal- " ſorum fratrum. " *Honorius.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Honorius.*

HONORIVS (*in Sigillo*) retulit hæc ad aſſumptionem & coronationem MARIÆ. verba eius ſunt; *Veni de Liba-* " *no*, caſtitatis candore ad cœli gaudia; *ſponſa*, ideò *mea*, " quia cum patre ſum vnum cui genuiſti clauſa filium. *Ve-* " *ni, de Libano*, ſcilicet candore vitæ nimio, exaltanda in ſupernorum " ciuium triclinio. *Veni*, ad ſpiritualia gaudia. *Coronaberis de monte* " *Amana*, hoc eſt, recipies coronam de triumpho, quam promeruiſti " de Diabolo, qui eſt mons Amana, quod eſt nocturna auis, *ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ*, ducens errantes ad noctem mortis. *Coronam* etiam recipies *de vertice Sanir & Hermon*, videlicet quia Principes ſæculi per fructum ventris tui ſunt humiliati, qui fuerunt *cubilia leonum*, id eſt, habitatio dæmonum, & *montes pardorum*, id eſt, munimenta hæreticorum. " *Non eſt vera ſignificatio Amana.*

Rupertus eodem modo exponit, *Amana: Sanir* verò dentem vigiliatum, *Hermon* anathema, & *coronationem* hanc auguſtiùs tractat, " *venies de Libano*, inquit, hoc eſt, migrabis de corpore iſto, corpore " candido, corpore virgineo: *& coronaberis*, Vnde? de regnis totius " mundi, quæ rectè vocantur regna Diaboli, cui nomen *Amana, Sa-* " *nir*, & *Hermon* (ſequitur Etymon idem, quod Honorius) & quorum " Reges qui tot cædibus & bellis orbem lacerant *leones* ac *pardi* meritò " vocantur. Quomodo verò coronabitur? videlicet, credent (ait IESVS) in me fructum ventris tui, & eorum credentium ſalus corona " tua erit. Ita *coronaberis*, vt in cœlis Regina Sanctorum, & in terris Re- *Rupertus.*

Oo

,, gina ſis regnorum. Vbicunque enim prædicatum fuerit illud de dile-
,, cto dictum, *minuiſti eum paullo minùs ab Angelis, gloria & honore co-*
a Pſ.8.v.6. ,, *ronaſti eum*, [a] *& conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum:* prædi-
,, cabitur & de te quod ſis eius dilecta, & mater huius coronati, ac pro-
,, inde Regina cœlorum, totum poſſidens, iure filij, regnum : atque hoc
,, intuitu Reges atque Imperatores te coronis ſuis coronabunt, palatia
,, ſua nomini tuo ſacrabunt & honori tuo dedicabunt, vt deſinant eſſe
,, quod fuerant, *montes pardorum, cubilia leonum.*

,, Guilhelmus ter notat vocari, propter tres virtutes, quibus maxi-
Guilhelmus. mè placuit Deo virginitatem, humilitatem & maternam eius erga filium pietatem ſeu ſollicitudinem, & de his ſingulis multa ſubdit, aliis iam locis inculcata. Bis repeti *de Libano*, quia *Libanus* Hebræis ſignificat candorem, Græcis verò *thus*: vt ſit ſenſus *veni* de candore, *veni* de thure. de candore mundiſſimæ conuerſationis, & de thure fragrantiſſimæ opinionis, ad gaudia perpetuæ remunerationis. ideò adiungi de coronatione, & promiſſione allici, vt non tantùm celeriter, ſed etiam hilariter veniat. Per *montes* autem illos, amicam & nutricem ferocitatis ſuperbiam deſignari; cuius quia tres gradus ſunt, rectè tribus collibus figuratur. Extollitur quis de bonis ſuis? leuior & tolerabilior hæc ſuperbiæ ſpecies eſſe videtur, atque in ſuo genere minima, & tamen de clariſſimo Angelo fecit Diabolum. hanc ait deſignari per *Amana*. Alius, cum nihil habeat vnde extollatur, extollitur tamen, & eſt glorioſus in oculis ſuis, & quia de nihilo eſt, hæc ſpecies priore deterior & fœdior eſt. quid enim fœdiùs paupere ſuperbo? hanc attribuit *vertici Sanir*. Tertius de malis ſuis gloriatur, de huiuſmodi ſcriptum eſt; *Lætantur cùm malè fecerint, & exſultant in rebus peſſimis.*
a Prou.2.v.14. [a] hæc omnium peſſima ſpecies ſignificatur per *Hermon*. ſuper omnes filios ſuperbiæ regnat Diabolus: de vertice itaque horum trium collium CHRISTVS coronatus fuit, cùm de Diabolo glorioſè per paſſionem & reſurrectionem triumphauit. Huius triumphi nunc participem facturus matrem, à qua carnem hanc triumphantem acceperat, tam feruenter inuitat. Eundem ſenſum habet, quod additur *de cubilibus & montibus*. Nam iidem dæmones ſignificantur, qui *leones* ſunt propter ſuperbiam & crudelitatem, *pardi verò*, propter agilitatem ſpiritualis naturæ, & varietatem artium malignarum. habent dæmones *cubilia* in quibus latitant, homines callidos, & *montes*, in quibus diſcurrunt, homines ſuperbos. Qui ergo callidi pariter atque ſuperbi ſunt, non tantùm *cubilia leonum*, ſed & *montes pardorum* ſunt. Nonne de his pia mater coronatur, quotieſcunque eius interceſſione & auxiliis tales, fiunt mirabili mutatione dexteræ excelſi, cubilia ſponſi cœleſtis, & montes Dei?

Hailgrinus. Hailgrinus cenſet per *Amana* ſignificari Diaboli maliciam, per *Sanir*, mundanam ſapientiam, per *Hermon* verò, Hæreticam prauitatem: de his tribus quotidie coronatur Patrona noſtra.

Denique videtur mihi etiam triplex hæc coronatio referri poſſe ad tres laureolas Deiparæ. per *Amana* intelligo laureolam martyrij, quę debita teſtimonio veritatis fidei: per *Sanir*, laureolam Doctorum, quæ debita doctrinæ myſteriorum, quorum MARIÆ opera participes facti Apoſtoli: per *Hermon*, laureolam virginitatis, quam prima vouit & Deo conſecrauit mater IESV, virgo virginum. hæc explicatio conuenit probè ſignificationi nominum Hebræorum: ceteræ non conueniunt. *Auctor.*

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.*

ECCLESIA triumphans in cœlis *venit de Libano*, hoc eſt, de candore mundanæ gloriæ in principibus, *venit* etiam *de Libano*, id eſt, de albedine virtutum in ſpiritualibus: & *venit de Libano*, in baptizatis fidelib. * Hæc de *capite* trium *montium coronabitur*, quia à Deitate trium perſonarum glorificabitur, quod innuũt vocabula montium. *Amana* quippe ſonat excelſus, per quod pater intelligitur: *Sanir* lucerna, qua filius accipitur: *Hermon* conſecratio, quo ſpiritus ſanctus innuitur. Et neminem moueat, quod diuerſæ ſint interpretationes Hebræorum nominum: quia interpretationes nominum mutantur ſecundum ſcripturæ diuerſum ſenſum: aliquando namque in bono, aliquando accipiuntur in malo. In bono accipiuntur, quando ad Ieruſalem, hoc eſt, multitudinem fidelium referuntur: in malo verò intelliguntur, quando ab Babyloniam, id eſt, ad multitudinem infidelium, referuntur. In illa gloria videbit Regina Regem gloriæ, dilectum ſuum, maieſtate Deitatis coronatum, quem hîc vidit ſuo amore in cruce vulneratum. *Hactenus Honorius in Comment.*

* *Suſpicor deeſſe alterũ membrum, &* in pœnitentibus cõfeſſione ablutis.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Vulneraſti cor meum, ſoror mea ſponſa, vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum & in vno crine colli tui.	*Verſu 9.* *Cor abſtuliſti nobis Soror mea ſponſa, cor abſtuliſti nobis vno ex oculis tuis, in vno ornamento ceruicum tuarum.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSI.

NVNQVAM laudando ſatiari amantes hîc docemur. nam centies eâdem oberrat corda, vſque ad verſ. vltimum capitis, effuſas iterum ſponſæ laudes repetit, oculos, comam, vnguenta, vbera, labia, veſtimenta, &c. Senſus eſt, noli me deſiderio meo fraudare, mecum venias oportet, diuelli nequeo. aſpectûs tui penetrantibus radiis cor è viſceribus mihi euulſiſti; totum me vno crine tibi colligaſti. qui me dies à te, is animam à corpore ſeparabit. Age potiùs, quod tuum eſt conſerua, refocilla marcidum, ſaucium, languidum, labantem.

לבבתני
a in Pſ. 18. Serm. 11.
b Ibid. Ser. 16.

VVLNERASTI] LIBBABTINI Hebræum, ad verbum LXX. vertere ἐκαρδίωσας, quaſi dicas *excordiaſti*, cor mihi eripuiſti. D. Ambroſius vno loco per enallagen, [a] *corde nos cœpiſti*. nam aliò explicat, *cor meum cœpiſti*. [b] rectè noſter, *vulneraſti*. nam qui cor vulnerat, aufert, quia necat. perperam Symm. *excitaſti*, apud Theodoretum: nec placent B. Nyſſen. *Hom.* 8. & alij, qui contrario ſenſu; *cor indidiſti*. ſuſpicor ſecutos Quinctam editionem, in qua, ἐθάρσυνάς με, *fidere me feciſti*.

IN VNO] hoc eſt, per vnum Symm. δι' ἑνός.

ענק
c lib. 1. contra Iouinian.

CRINE] ANAK (per Ain) variè explicant. Symm. *monite*, τῶν ὁρμίσκων: Aquil. *ſertum*, πλοκάμῳ LXX. ἐνθέματι, quaſi *inſertum* ſeu *inſitum* dicas, vt de ſurculo Theophraſtus. D. Hieron. alibi, [c] *ornamento*. ſuſpicor ſignificari torquem ſeu monile ex crine contorto, cui inſerti vniones. Miraris torquem ex crine, quo olim & catapultæ tenſæ, & vites iugatæ fuerunt? *lege Plinium lib.* 17. *c.* 21.

§. 2.
MENS VERBORVM.
Honorius.

Has Eccleſiæ laudes iam explanaui ſuprà diuerſis locis. quid *oculus* vide c. 1. v. 14. & ſupra hoc eodem c. v. 1. de *capillis* ſeu *crinibus* eodem v. 1. de *collo & monili*. d. c. 1. v. 9. Aſcribam dumtaxat, quæ Honorius pro ſequentium introductione breuiter complexus fuit: In hac mul-
» tiplici Eccleſiæ laude cenſet, fortia eius facta in bello geſta replicari.
» O Eccleſia (inquit) *ſoror mea*, quia cohæres regni; *ſponſa mea*, pa-
» riens mihi filios heredes cœli, non ſit tibi onerosum cauſa mei ſubire
» certaminis laborem, quia ego cauſa tui priùs ſubiui pugnæ ſudorem,
» in qua *vulneratus* ſum vſque ad mortem. Per *cor*, amor intelligitur,
» qui in corde eſſe dicitur, & continens pro contento ponitur: & eſt ſi-
» militudo ab illo, qui nimium aliquam amat, cuius cor amore vulne-
» ratur: ita CHRISTVS amore Eccleſiæ bis fuit vulneratus. Priùs, quando
» eius amore flagellis cæſus fuit & ſpinis coronatus, iterum quando fuit
» in cruce clauis & lancea confixus. *Vulneratus* dicitur *in vno oculorum*,
» & *in vno crine colli*: ſimilitudine ſumpta ab amante, qui capitur pul-
» chritudine ocellorum, vel capillorum puellæ, ſicut Olophernem Iu-
dith cœpit. [d] *Oculi* Eccleſiæ ſunt eius Prælati, qui eam ducunt ad cœle-
ſtia, *crines* eius, ſunt ſubditi, *collum* eius, ſunt perfecti; *vnus oculorum*
» vel *crinium*, eſt vnitas & conſenſus fidei, quam habent Prælati & ſub-
» diti. Pro hac vulneratus fuit CHRISTVS, pro hac ſponſam iubet pugna-
» re. Hæc Honorius: cui conſentanea planè, quæ de vnitate fidei & charitatis Eccleſiæ, tradidit hoc loco Philo, & de ſubditis ac prælatis ſeu Doctoribus Angelomus.

d Iudith. 9. v. 13 & 10. v. 17.
Philo.
Angelomus.

TROPOLOGIA.

§. 3.
Honorius.

IDEM Honorius Animam quæ iam ſic fuerit coronata, dicit CHRISTI *cor vulnerare* ſemel, quando ei patienti per indulgentiam com-
» patitur, & *iterùm vulnerare*, dum ei deſideranti per gratiam condeſ-
» cendit, & hoc *in vno oculorum*, id eſt, in vna intentione, quando
» vnam rem tantùm petit à Domino, *vt inhabitet in domo Domini omni-*

bus diebus vitæ ſuæ: [a] & in *vno crine colli ſui,* hoc eſt, in vna cogitatione intellectus, qua intelligit Deum eſſe ſummum bonum. Hæc ille, ſed præfero explicationem Theodoreti, vtpote clariorem & concinniorem: *Duos oculos,* eſſe vnum rerum intelligibilium cõtemplationem, qui conſiderat Deum, & recondita fidei myſteria: alterum ſenſibilium rerum cognitionem qui circa creaturas verſatur. vtrumque amari à Deo, ſed priorem illum longe ardentius. *Collum* vero ſignificare diuinorum mandatorum obedientiam, *ornamenta colli* eſſe, virtutes illas quæ in actione conſiſtunt; in his ornamentis *vnum illud,* quod ceteris omnibus antecellit, quo ſe ſponſus captum profitetur, eſſe illam, quæ etiam *fide & ſpe maior eſt,* [b] *charitatem,* de qua alibi dicitur. *plenitudo legis eſt dilectio,* [c] ab hoc crine *vniuerſa lex & Prophetæ pendent.* [d] quam pretioſus hic crinis?

a Pſ.22.v.6. & 26.v.4.
Theodoretus.
b 1. Cor. 13. v. 13.
c Rom.13 v.10.
d Matth.22.v. 40.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4.

QVA's dixi dotes ac virtutes in nulla clariores reperias, quàm in Dei genitrice, cuius contemplatio aſtra tranſcendit, cuius caritas ardentiſſima fuit. Cur matrem ſuam CHRISTVS ſponſam vocet, & alias diximus, & hoc loco melius atque ingenioſius ceteris perpendit Hailgrinus Cardinalis, hiſce verbis, Vocat *ſororem,* propter humanæ naturæ contubernium, *ſpõſam,* propter inconcuſſam fidei conſtantiam. ipſa etiam velut ſponſa ſponſo ſuo familiarior maiorem in ſponſi bonis obtinet portionem. Quantum autem amata ſit à ſpõſo cœleſti oſtenditur in Eccleſiaſtico, cum dicitur: *ſpecies mulieris exhilarat faciem viri ſui, & ſuper omnem concupiſcentiam hominis ſuperducit deſiderium.* [e] Species ſiquidem mulieris virum potentem humiliat, ſeuerum & auſterum emollit. Huius mulieris ſpeciem ſic concupiuit Dominus & ipſa eius deſiderium in tantum *ſuperduxit,* hoc eſt, ad tantum exceſſum perduxit, vt ad noſtram infirmitatem humiliatus ſit omnipotens, & qui eſt vita viuentium emollitus ſit ad mortem. De eadem ſponſa dicit Eccleſiaſticus, *Non eſt vir illius ſecundum filios hominum,* [f] & paullo poſt, *adiutorium ſecundum illum eſt, & columna, & requies.* [g]

Hailgrinus.
e Eccl.36.v.24.
f d c.36.v.25.
g Ibid.v.26.

Libeat igitur attendere in hac ſponſa qualiter primæ ſponſæ ſit oppoſita. Prima ſponſa, de coſta viri ſui formata eſt, ſed de carne huius ſponſæ, formatus eſt ſponſus eius. Vnde in Eccleſiaſtico dicitur ad Dominum, *Innoua ſigna & immuta mirabilia.* [h] Mirabile ſiquidem fuit de coſta viri formare mulierem: immutatio mirabilium eſt, quod de ſola carne mulieris formatus eſt homo. Ceterum cum de oſſe viri formata eſt caro mulieris, ſignum fuit quod per mulierem humana infirmaretur natura: facta eſt autem ſignorum innouatio, cum de car-

h d c.36.v.6.

ne mulieris factus eſt vir; per quod ſignificatum eſt, quod per hanc generationem humana natura ab infirmitate reuerteretur ad firmita-

a Gen. 2. v. 18 " tem. Illud quoque notandum eſt, quod prima ſponſa facta eſt in ad-
" iutorium viri dicente Domino; *Faciamus adiutorium ſimile ſibi*:[a]
" infirmum eſt autem adiutorium viro mulier. Hic autem dicitur, *vir*
b d. v. 25. " *eius non eſt ſecundum filios hominum*:[b] quia CHRISTVS non fuit fi-
" lius hominum, ſed *filius hominis*, omnes homines dignitate præcel-
" lens, & dicitur *adiutorium* ſponſæ, *ſecundum illum*, ſcillicet ſpon-
" ſum, qui eſt ſponſæ adiutorium, & columna, & requies.] Sic ille.

Guilhelmus. Guilhelmus ponderat non vocari *matrē*, ſed vocari *ſponſam & ſo-*
" *rorem*: idque docet fieri, ne putetur tanti fieri, quia ſit mater eius
c Joan. 6. v. 63. corporalis, cum *ſpiritus ſit, qui viuificat, caro non proſit quicquam*:[c]
" & ideo maluit laudari vt matrem ſecundum ſpiritum, cum huius
" comparatione videatur illam non noſſe ſecundum carnem dicens,
d Luc. 8. v. 20. " *quid mihi & tibi eſt mulier?* & alias dicenti cuidam, *Ecce mater tua,*
" *& fratres tui*,[d] reſpondit, *quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?*[e]
e Ibid. v. 21. ſed vt intelligamus magis diligi, & maioris fieri, quia eſt eius *amica* ſpiritualis, quod tamen tam excellenter non eſſet, niſi etiam corporalis mater verbi eſſet. Nam ex ea hora, in qua ex eius carne virginea *verbum caro factum eſt*, de calore ſuperuenientis Spiritus ſancti ad illam ſingularem inflāmata eſt charitatem, qua incorporaliter in eius, quem corporaliter concipiebat, amorem exarſit, & perpetuo flagrantiore flamma conflagrauit.

Auguſtinus. Nihil (ait Diuus Auguſtinus) materna propinquitas MARIÆ profuiſſet, niſi fœlicius CHRISTVM corde quam carne geſtaſſet. Sine fide igitur & dilectione propinquitas illa nihil ad meritum prodeſſet: ſed fides hæc & dilectio, ſine illa propinquitate, tam excellens non fuiſſet. Et quia non in carnali propinquitate, ſed in eius flagrantiſſima & ſinceriſſima dilectionis ſingularitate potiſſimum filio complacuit, ideo *ſororem & ſponſam* vocat. *ſororem* propter gratiam adoptionis, qua: & non natura; æterni patris erat filia: *ſponſam* propter amoris prærogatiuam, nam gignendo filium, eius diuinitati, quaſi nuptiali fœdere, arctiſſime inhæſit. *Vulneraſti cor*, hoc eſt, vehementer & excellenter mihi placuiſti, idque in omnibus quidem tuis virtutibus, ſed potiſſium *in vno oculorum & in vno crine colli tui.*

Guilhelmus. Quid per hæc docemur? idem Guilhelmus per *oculum vnum*, intelligit charitatis maternæ circa filium ſollicitudinem: per *crinem vnum colli*, humilem Dei timorem, & explicat deinde in hanc ſententiam. De quatuor pennatis animalibus, quæ ſanctorum[f] typum
f Ezech. 1. v. 18. tenent legitur, *in circuitu & intus plena oculis eſſe*, hoc eſt, piarum ſollicitudine curarum, quibus non tantum ſibi, ſed etiam aliis inuigilant. Quid fruſtra malignus expandit rete ante oculos eorum? vndique ſunt eorum oculi aperti: ideo *fruſtra iacitur rete ante oculos pen-*

natorum. [a] Quis tam plenus oculis, quam mater luminis? quis pari ſollicitudine ſibi & aliis inuigilauit ac mater pietatis? quid igitur circa Dei filium *in ſimilitudine carnis peccati* de ſe natum pia mater propenſioris curæ credenda eſt adhibuiſſe? hæc circa filium tam deuotæ ſollicitudinis, & tam ſollicitæ deuotionis vigilantia, fuit *oculus vnus*, quo ſponſum *vulnerauit*. a *Prou.* 1.*v.*17.

De *crine colli* hæc ſubdit: Legimus de Samſone fortiſſimo, [b] quod *ſeptem crines* habuit, in quibus eius fortitudo poſita illa inſignis erat, quibus raſis omne robur illius elanguit. Septem crines ſeptem dona Spiritus ſancti ſunt, ſapientia, intellectus, conſilium, fortitudo, ſcientia, pietas, & timor Domini. *Caput* animæ eſt ratio contemplans, *collum* eiuſdem eſt ratio actiua. Septem illis virtutibus quis æque excelluit, ac mater ipſa virtutum? Pluſquam Samſon hæc. Nam ſeptem illis crinibus nouaculam Dalilæ non timuit: ſed quantumuis in ceteris, maxime tamen vltimo, nempe timore Domini excelluit, quem conſtat in ea plane filialem fuiſſe. Nihil eſt hic filialis timor, niſi humilis amor: hunc vnum illa in Cantico (*Magnificat*) celebrauit, canens, *quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.* In hoc vno crine *vulnerauit cor* ſponſi cœleſtis, hoc eſt, vehementius illi placuit. filialis ille timor ocioſus eſſe non debuit, ſed modo debuit Angelis declarari in contemplatione, & eſſe *crinis capitis*, modo debuit oſtendi hominibus in actione, & eſſe *crinis colli. Colli* meminit quia homines potius quam Angelos alloquebatur.] b *Iud.*16. *v.*13.

Rupertus *vnum oculorum* interpretatur identitatem cogitationum, & perſeuerantiam intentam precum, *vnum colli crinem*, eſſe cordis humilitatem. Quid enim vno crine gracilius? & quid humilitate ſubtilius? Quid crine flexibilius? & quid humilitate cõfractius? crinis vnus vix comparet, humilitas MARIÆ facit, vt ſibi ipſi vix homo videatur, quæ eſt Angelorum Regina. *Rupertus.*

ANAGOGE.

§. 5.

IN æterna gloria *Regina* (Eccleſia) *Regem gloriæ* dilectum (ait Honorius) ſuum videbit maieſtate Deitatis coronatum, quem hic vidit ſuo amore in cruce *vulneratum.* Ibi erit *vnum oculorum & crinium*, id eſt, vnitas Prælatorum & ſubditorum omnium illa viſione fruentium] ô quam vnionis tantę vinculum arcto modo ſibi ſponſum deuinciet? quas flammas amoris in illa fornace cordis æſtuantis excitabit? *Honorius.*

	VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 10.	„ Quàm pulchræ ſunt mammæ „ tuæ ſoror mea ſponſa ! pul- „ chriora ſunt vbera tua vino, „ & odor vnguentorum tuo- rum ſuper omnia aromata.	*Quam pulchra facta ſunt vbera tua ſponſa? quam pulchra facta ſunt vbera tua à vino? & odor veſtimentorum tuorum ſuper omnia aromata.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSI. MAMMÆ differentia quam inter *vbera* & *mammas* notat Honorius, plane noua eſt, & Latinis, & ſacræ ſcripturæ prorſus ignota. *Mammæ* ſignificant amores, vt docui. cap. 1.

PVLCHRÆ] decoræ, venuſtæ. Symm. ὡραιώθησαν Aquil. ἐχαλλωπίσθησαν.

PVLCHRIORA] rectè noſter. nam illud, *à vino*, poſitum, pro ſuper vinum, vt vertit Symmach. ὑπὲρ οἶνον. Notandum autem ex Nyſſeno *ſerm.* 9. gratam ſponſæ vicem retribui à ſponſo, cuius illa eadem membra c. 1. laudarat.

§. 2. MENS VERBORVM. *Honorius.* De *mammis* & *vberibus* Eccleſiæ dictum ſup. eodem cap. verſ. 5. & prius cap. 1. verſ. 1. vbi etiam de *vino* fuſe ſatis. Notabo tantum quæ ab Honorio ſunt obſeruata, Fortia vult Eccleſiæ facta nunc enarrari: quod pugnaturos *mammis* armauit, *vberibus* ad certamen informauit, ſaucios in prælio *vnguentis* curauit, pauidos *labijs*, confortauit, laſſos in pugna *lacte & melle* pauit, *veſtitos* in pugnam remi-
„ ſit, *victores* in horto diuerſis *herbis* & *fonte* refecit, *paradiſum* ad di-
„ uerſa genera pomorum introduxit. & paullo poſt ait. In primis ſex in-
„ ſtrumenta ſpiritualis pugnæ laudantur, per quæ ſex ætates pugnan-
„ tium notantur. per *mammas* infantes, per *vbera* pueri, per *vnguenta*
„ adoleſcentes, per *labia* iuuenes, per *linguam* ſenes, per *veſtimenta de-*
„ *crepiti* figurantur, qui operibus miſericordiæ in hac pugna laborant,
„ vt coronam ſenarij, quod eſt plenum gaudium, percipiant. Deinde
„ tria refugia pugnantium ponuntur, ſcilicet, *hortus*, *fons*, *paradiſus*.
„ quia in hoc bello peccatis vulnerati, in *horto* Catholicæ Eccleſiæ ver-
„ bis pœnitentiæ & confeſſionis curantur, *fonte* lacrymarum lauantur,
„ *in paradiſo*, ſcripturarum reficiuntur, & ſic in *hortum deliciarum* ad
„ *fontem vitæ* CHRISTVM transferuntur. Poſt hæc decem legiones pu-
„ gnantium, per decem genera plantarum paradiſi, ſcilicet per *cyprum*
„ & *nardum*, reliquáſque notantur. quia qui armis decem præcepto-
„ rum in hac pugna deſudant, ad denarium præmij perducuntur. Ad
„ vltimum *fons* & *puteus* in laude ponuntur, per quæ Euangelium &
„ lex intelliguntur. quia CHRISTVS bellatores ſuos fluentis legis reficit,
„ & laureatos ad refrigeriũ perducit.] Hactenus Honor. certe ſubtiliter.

Et mox

Et mox inhærens differentiæ, quam ipſe ſtatuit, *vberum* & *mammarum*: *Mamma* (inquit) ſunt puellarum lac non habentium, ſed habiles ad lac habendum: *vbera* vero mulierum lac habentium ab vbertate dicuntur. *Mammas* ergo Eccleſiæ vult eſſe infantes in ſcholis diſcentes, & alios in fide rudes, adhuc lac doctrinæ ſugentes, nondum alios lactantes, ſed de quibus ſpes bona quandoque lactaturos. *mammæ* hæ valde pulchræ, quia Deo valde placent, qui ſedulo diſcẽdis virtutibus, quæ ſunt arma contra vitia, ſeſe impendunt, contra hoſtes Dei ſuo tempore pugnaturi. *Vbera* Eccleſiæ ſunt, Doctores vtriuſque legis periti, qui lac doctrinæ diſcentibus præbent, & eos ad bellum ſpirituale nutriunt. *Vinum* quod inebriat & dementat, eſt ſæcularis doctrina, Philoſophia mentem inflans, & in iactantiam eleuans: hoc *vino meliora ſunt vbera* illa, quia doctrina iſta ſæcularis tantum inflat, doctrina vero Eccleſiæ, de geminæ legis fonte manans, in gemina dilectione ædificat. *Vnguenta* Eccleſiæ ſunt virtutes ſpiritualium hominum, qui quaſi vnguẽtis vulnera peccatorum curant, dum eos ad virtutes informant. *Aromata* cenſet hoc loco ſignificari nimis curioſam cadauerum curationem, qua Iudæi vtebantur, per quæ carnales obſeruantiæ ſuperſtitioſæ notentur: *Odorem vnguentorum* eſſe, famam virtutum ex charitate naſcentium & operum quæ Spiritus ſancti auxilio fiunt. Hic *odor* (ait) *eſt ſuper omnia aromata*: hoc eſt, magis Deo placet, quam omnia ſacrificia legis, & cunctæ Phariſaicæ obſeruationes. Quem ſenſum fuſius hic Greg. Nyſſenus proſequitur. *Nyſſenus.*

TROPOLOGIA.

ANIMÆ Deo dilectæ *mammæ* (ſecundum Honorium) ſunt ſtudium legendi & diſcendi legem Dei, quibus haurit lac, quod poſtea in alios effundat docendo. *Vbera* ſunt ſcientia & ſapientia quibus actu paruulis lac potum præbet, doctrina Dei indoctos nutriens, vtilius & ſalubrius lac vino ſæcularis doctrinæ. *Vnguenta eius* ſunt bonæ exhortationes, quibus vulnera animarũ curat efficacius, quam vllæ legales aut Phariſaicæ obſeruationes. §. 3. *Honorius.*

Porro variarum virtutum odoramenta cunctis nidoribus ſacrificiorum corporalium ſuauiorem fragrantiam coram Deo exſpirare, etiam ex hoc loco B. Nyſſenus elicuit. Sed quarum virtutum? Tres Patres apud Theodoret. *veſtimenta* ſponſæ (quæ quidem magnus Apoſtolus [a] Paulus electis Dei ſanctis, vt induãt, præcipit) ſunt benignitas & humilitas] hæc primum hominem peccato volunt exuiſſe, ſed ea CHRISTVM Dominum iterum induiſſe, quando verus Deus ſerui figuram aſſumpſit, & inſons mortuus ſontes redemit, exemplo ſuo iubens vt has veſtes iterum nos induamus omni aromate ſuauiores. *Nyſſenus.* *Tres Patres.* a *Gal.3.v.27.*

Placet etiam quod Philo tradidit, *veſtimentorum* hunc *odorem*

eſſe, odorem veræ charitatis. nam charitas eſt veſtis illa nuptialis, quam qui non habuit, nuptiali conuiuio meruit expelli. huius *odor* (Philo.) (inquit Philo) ceterarum virtutum omnium odores ac fructus antecellit. Euãgelica hæc charitas, regali veſtit amictu, cœleſti paſcit alimonia, ineffabili replet gaudio & ſempiterno. bona legis opera, ſed nihil ad ſublimia euangelicæ charitatis acta. hanc igitur amplexentur & teneant qui incaſſum laborare nollẽt. multi enim multa veſtimenta habere videntur, ſed quia ſincera charitate carent, luporum ſunt non ouium: Tales ſubdit eſſe, qui ſibi, non Deo laborarunt & placue-
» runt: & his dicentibus, *Nonne in nomine tuo prophetauimus & ſigna*
» *multa fecimus?* Dominum reſponſurum, *Non noui vos, diſcedite à me*
» *omnes operarij iniquitatis.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4.

Honorius. HONORIVS litteræ ſatis hic inhæret: *Quam pulcra* (in-
» quiens) *ſunt mammæ tuæ?* ſcilicet humilitas & caſtitas, de
» quibus lac ſermonum ſuxit virginum ſobrietas. *Pulcrio-*
» *ra ſunt vbera tua vino.* Vbera virginis fuerunt exempla
» actiuæ & contemplatiuæ vitæ, quibus quia vt lacte paruulos in fide
» pauit, ideo ea fuerunt legalis doctrinæ vino meliora. Et *odor vnguent.*
» hoc eſt ſuauitas eius operum, eſt acceptabilior, quam ſacrificium car-
» nalium obſeruantiarum.] ſic ille *in ſigillo MARIÆ.*

Guilhelmus. Suauiſſime pius Deiparæ cultor Guilhelmus, de vberibus eius hic
» commentatur, vt nectare illorum ſpirituali lactatum facile agnoſcas.
» Non ſimpliciter (ait) *pulcra ſunt* (exhibebo verba lactea) ſed quaſi
» cũ admiratione, *quam pulcra ſunt mãmæ tuæ?* id eſt quã gratæ ſunt ocu-
» lis patris, quæ filium vnicum aluerunt? quã *pulcra* ſunt quæ lacte ſin-
» gulariter candido tumuerunt? nẽpe lac illud ſingulariter candidũ; quia
» virgineum. Quid negas ô ſtulta mundi ſapientia, partum virgineum?
» Deus naſcebatur. Et quid item negas, lac virgineum? Deus paſceba-
» tur. Non * potuit Deus in ſalutem hominum corporaliter naſci, niſi
partu virgineo, nec decuit eum paſci niſi lacte virgineo. Nec minus
habet miraculi pectus virginis lacteſcens, quam venter partu gran-
» deſcens. Propterea filio virginis non tantum dictum eſt: *beatus venter*
qui te portauit: ſed & adiunctum eſt, *& vbera quæ ſuxiſti*: a & quidem
pulchræ ſunt mammæ virginum, quia virgineæ, ſed dum virgineæ
ſunt lacteſcere neſciunt. Ideo ſimpliciter pulchræ ſunt, ſed de illis
non poteſt dici, *quam pulchræ ſunt*: * At B. MARIÆ mammæ non tantum virgineæ fuere, ſed etiam ad ſingulare miraculum lacte virgineo
» tumuerunt. ideo cum admiratione gratulatoria vult dici, *Quam pul-*
» *chræ ſunt mammæ tuæ.* Plane *ſpecie & pulchritudine* ſua ſanctos Ange-

* Potuit, *poſitum pro* voluit, vel decuit.

a *Luc. 11. v. 27.*

* *Quia miraculoſa non eſt earum pulchritudo ſed naturalis.*

los oblectabant, cum ab eis penderet *ſpecioſus præ filiis hominum*, dominus Angelorum, *minoratus paullo minus ab Angelis, propter ſimilitudinem carnis peccati.*

Tunc erant eius *vbera pulcriora vino.* Vinum poteſt intelligi illud *quod germinat virgines*, ipſa virginitas, vtique propter meraciſſimam puritatem. quid enim virginali puritate meracius? Hoc vino vbera MARIÆ, prius quam mater eſſet, plena erant: ſed vbi ſalua virginitate mater facta eſt, non plena tantum vino, ſed etiam *pulcriora vino* eius vbera facta fuerunt, quia non tantum virginea, ſed etiam lacte virgineo tumida exſtiterunt. Vbera habere virginea, cum multis illi virginibus eſt, & fuit commune: ſed ſingulare illi eſt, & fuit, & erit, virginea vbera lacte virgineo poſt partum tumentia habere. Nec non quod ſubditur.

Et odor vnguentorum eius ſuper omnia aromata: nempe vnguentorum quibus fragrabant vbera eius. Vt vbera, ſic vnguenta hæc duo fuere. Vnum vnguentum diuinæ dignationis, quo filius Dei vbera matris vngebat: alterum vero maternæ deuotionis, quo pia mater vbera ſua liniebat. His vnguentis quid ſanctius? quid fragrantius? Norunt ea optima eſſe, qui experti, quam ſuauia ſint, filio dicunt, *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.* Quotquot in Eccleſia ſunt, hoc dicunt. Quia *tota domus* Eccleſiæ *impleta ex odore vnguentorum horum*, de quorum effuſione in vbera piæ matris, nemo murmurat, vt de effuſione nardi in caput & pedes Saluatoris. *vt quid* (dicens) *perditio hæc?* [a] Potius omnes Catholici eo nomine gloriantur, & piæ matri congratulantur. a *Matt. 26. v. 6.*

Hailgrinus hic quoque de vberibus ſpiritualibus accipiens interpretatur pietatem & miſericordiam. *Vnguenta* vero conditurás charismatum ſpiritualium commixtas virtutum pinguedine: qua confectione, minus fragrantia, minus potentia ſunt aromata, hoc eſt, aliorum virtutes ſanctorum. Longe hæc vnguenta fragrantiora ſunt apud Deum, potentiora contra Diabolum, & magis ædificant homines per exemplum. *Hailgrinus.*

ANAGOGE.

NEMINEM inueni qui hanc indicaret, nec mihi lubet commenta mea de Anagoge hic chartæ illinere. Prudenter Honorius ſignificat *Anagogen* & *Tropologiam* (vt ipſe loquitur) *non vbique currere.* §. 5.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
verſ. 11. VERBA SPONSI. » Fauus diſtillans labia tua ſponſa, » mel & lac ſub lingua tua: & » odor veſtimentorum tuorum » ſicut odor thuris.	*Fauum diſtillant labia tua ſponſa: mel & lac ſub lingua tua: & odor veſtimentorum tuorum, ſicut odor thuris.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSI. FAVVS] eſt non mel in cera (vt volunt Caſſiodor. Hailgrin. & alij) ſed eſt foraminata illa & cancellata cera mel continens. Ait nō eſſe fauum ſterilem aut parcum nectaris, ſed vberem & profuſum. Willeram. *Dant tua labra fauum per cerea mella liquatum.* ideo Aq. vertit, *dulcedinem* γλυκασμόν, Symm. vero μέλι, mel. & quod noſter ait *diſtillans* appoſitiue accipiendum, quaſi diceret, Labia tua, ſimilia ſunt fauo mel diſtillanti, vt accepere LXX. & Thargum, & D. Hieron. epiſt. ad Fabiolam. futurum Hebræum reddentes præſenti. Et *fauum* dixit, vt ſignificaret mel iſtud eſſe purum, ſincerum nulla admixtione adulteratum. Sic etiam paſtor ille Auſonij Nerinem Galatæam *fauo Hybla dulciorem* prædicat, & Comatas Theocriti, mel & lac coniunxit: & amator in Comœdia:

In melle ſunt ſita lingua veſtra atque orationes, Lacteque.

ODOR THVRIS] multa hic de thure Beda. Si in Libano thus non naſcitur, ſatis indicat noſter hoc loco ſe *thus*, pro quouis aromate vel ligno Libani apto ad ſuffitum poſuiſſe. *vide ſupra v. 6.* fragrantiſſimus (ait) eſt odor veſtium tuarum, ſicut ſuffitus thuris puriſſimi, quod in Libano natum ſacrificio adoletur, fors etiam eo reſpexit, quod ſacrificaturi veſtimentis odorem ſuauem fragrantibus olim vſi, hoc à Bened. Pererio, cuius laus in ſacra ſcriptura luculente explicanda non exigua, notatum probatumque legi *in Gen. c. 27. v. 27.*

§. 2. MENS VERBORVM. De *labiis* Eccleſiæ & eius eloquio ſatis multa dixi *ſupra v. 3.* hoc vocatur *fauus mel diſtillans*, quia ſacrarum ſcripturarum ſapientia dulciſſima eſt faucibus ſanctorum (*vide D. Ambroſ. in Pſalm. 118. Sermon. 18.*) *lac* vero, quia eſt vtiliſſima latent ambo *ſub lingua* Eccleſiæ, donec verbis concionatorum vel profeſſorum prodantur. Scio longe aliter explicare Heſychium *libr. 1. in Leuit.* qui per *mel* intelligit ſæcularem ſapientiam, ſed hoc inuito contextu noſtro, nec aduertit etiam *lac ſub lingua* locari. Angelomus, In *lacte* (ait) eruditio paruulorum, in *melle* fortior doctrina perfectorum ſignatur: *ſub lingua*, id eſt, in meditatione cordis. *Heſychius. Angelom.*

De triplici lacte, ſic Abſalon Abbas, [a] Teſtimonio ſcripturarum lac triplex diſtinguere poſſumus. Lac humanæ naturæ, de quo ſponſus ad ſponſum in Cant. Canticorum, *Mel & lac ſub lingua tua*, hoc eſt,

a Ser. 15. quieſt in Purifcat. B. Mariæ. Abſalon.

diuinitas & humanitas ſub carne tua. Lac ſimplicis doctrinæ, de quo Paulus, *Tanquam paruulis lac dedi vobis potum, non eſcam.*[a] Lac mundanæ oblectationis, de quo carnali populo Iudæorum per Dominum fit repromiſſio, cùm dicitur, *Dabo vobis terram lacte & melle manantem:*[b] & multa, quæ de hoc triplici lacte ſubiungit. iuxta quam interpretationem dicendum, *ſub lingua* Eccleſiæ eſſe *lac & mel*, quam diu meditatur; quæ poſtea *per labia* (hoc eſt concionatores & Doctores) ſua fidelibus populis inſtillet.

a 1. Cor 3. 2.
b Deut. 6. v. 3.

Honorius autem, *Labia* (inquit) Eccleſiæ ſunt illi, qui aliis doctrinam narrant, quam ipſi de vberibus matris Eccleſiæ ſuxerant. hæc *labia vt fauus deſtillant*, dum dulcem doctrinam, quam hauſerant à ſuis magiſtris, ſuis auditoribus inſtillant. *Mel* verò latens in cera quod deſtillant, eſt ſenſus allegoricus ſeu myſticus conueniens doctioribus, *lac* verò eſt ſenſus hiſtoricus conueniens etiam paruulis ſeu rudioribus] ſic ille. *Honorius.*

Sed quæ *veſtimenta* Eccleſiæ? Reſpondent Sancti Patres eſſe bona opera externa, quibus tegit turpitudinem præcedentem delictorum.[c] ſic Iob ait, *Iuſtitia indutus ſum, & veſtiui me ſicut veſtimento & diademate meo.*[d] & de ſponſa agni, de qua loquimur, B. Ioannes diſertè: *& datum eſt illi, vt cooperiat ſe byſſino ſplendenti & candido. Byſſinum enim iuſtificationes ſunt ſanctorum.*[e] talium *veſtimentorum odor* aſcendit in cœlum inſtar orationis, quæ per thus denotatur, hoc eſt, per thymiama, vt in illo, *dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.*[f] Nonne iugiter orat, qui meditationem operibus bonis iugiter continuat?

c Caſſiodor. Gregor. Honor. Beda, Alcuin. Haym.
d Iob 29. v. 14.
e Apoc. 19. v. 8.
f Pſa. 140. v. 2. ſimilia Apoc. 8. v. 4.

TROPOLOGIA.

SI quæ de Eccleſia in genere, hæc de quauis anima pia dixeris, Tropologiam præclaram & hîc, & alibi plerumque tibi ipſi poteris elicere. Honorius quidem, *Labia* eius ſunt, confeſſio qua ore confitetur, quod corde credit, vel peccata in confeſſione aperit. *Lingua* eius eſt interpretatio bonæ cogitationis, cùm bonum conſilium cordis ore vel ſcripto loquitur. *Veſtimenta* eius ſunt virtutes, quibus ita decoratur, vt corpus veſtibus, vnde ſcribitur: *Induit me Dominus veſtimento ſalutis, & indumento lætitiæ.*[g] §. 3. *Honorius.*

g Eſai. 61. v. 10.

De lacte & melle & labiis, Angelomo & Honorio conuenit cum Nyſſeno: ſed de *veſtimentis* cur thuri comparentur, diuinè ſanè Nyſſenus. Vult his verbis nos doceri, quis finis ſit hominum vitæ virtuti conſentaneæ. Primò quidem doceri nos, non conſiſtere eum in vnius tantùm virtutis colore, ſed in quadam variarum, vt filiorum, apta textura, qua diuinum hoc veſtimentum animæ conficiatur: quæ filamenta Apoſtolus numerans, recenſet: *gaudium, pacem, longanimitatem, benignitatem, caritatem, & alia* generis huius quibus veſtiri neceſſe eſt eum, qui exuens mortalitatem hanc, incorruptione velit indui. Deinde priùs collatam omnibus *aromatibus*, per quæ ſanctorum tan- *Nyſſenus.*

tùm virtutes denotabantur, nunc comparari *thuri*, cuius ſuffitus ſoli Deo dicatus & ſacer eſt. Ideò ſententiam ænigmatis huius talem eſſe, *veſtimentum*, ô ſponſa, tuum ex virtutibus contextum diuinam beatitudinem imitatur, per puritatem ac ſtatum vitioſitatis expertem, naturæ illius inacceſſæ ſimilitudinem referens. Eſt enim *veſtimentorum tuorum odor* eiuſmodi, vt *thuri* ſimilis ſit, quod eſt diuini numinis honori conſecratum.

Theodoretus. *a Ad Galat. 3. v. 27.* *Tres patres.* *Philo.* Theodoret. cauſam vult eſſe, quia talis anima CHRISTVM induit teſte Apoſtolo,ᵃ CHRISTVS verò verus eſt Deus. Tres autem Patres, quia talis anima quaſi veſtimenta quędam induit diuinæ prouidentiæ, ad cuius imitationem ſalutis multorum curam gerit. Denique Philo, „ Per *mel* (ait) prædicatio pœnitentiæ, per *lac* legis inſtitutio; *per odorem* „ *veſtimentorum* ſimilem odori *thuris*, obſeruatio mandatorum in odorem ſuauitatis IESV CHRISTI poteſt intelligi. Addit differentiam notatu dignam, inter falſos concionatores & veros, quod illi mel tantùm habeant in lingua, hi etiam ſub lingua. Lege, ſi lubet.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Honorius.* QVàm fœlices eſſemus, ſi ex eorum numero eſſe daretur, de quibus Honorius hunc verſ. accepit? *Labia* virginis interpretatur, ea quæ de ipſa Dei ſecreta aperiunt, quæ *vt fauus diſtillans*, quia omnes ſermones de ea dulcedine redundant. *Linguam* virginis eſſe, qui eius præconia loquuntur, de quibus *mel & lac* manat, quoniam eorum doctrina ſapientes & inſipientes * ſatiat. *Odorem veſtimentorum eius* eſſe, conuerſos per famam exemplorum eius, qui ſunt *thus* Deo, quoniam ſicut incēſum dirigitur eorum oratio. Nihil nos tale, nihil tale, niſi ſe illa per nos laudari dignetur. Interea mella diſtillantes fauos aliorum iuuat exprimere, illi apiculæ fuere, nos apiarij ſaltem.

** Sic corr. in li. M.S. corruptè eſt,* faciat.

Guilhelmus. Guilhelmus mellilegulus & melliloquus ad myſterium Annūciationis retulit, in hæc fermè verba: Poteſt hîc ſpiritualiter tempus illud „ notari, quo ex eius ore quodā modo veritas omnis Prophetiæ atque „ humani generis ſalus pendebat. Cùm enim Dei filius iam fletibus & „ ſuſpiriis antiquorum iuſtorū reſponderet, qui iam penè vſque ad raucedinem clamauerant, *excita Domine potentiam tuam, & veni ad ſal-* „ *uandum nos,*ᵇ cùm inquam iam excitaret potentiam ſuam, vt exiret à „ Patre, & *veniret in mundum, non vt iudicaret mundum, ſed vt ſaluaretur mundus per eum,* cœleſtem nūcium præmiſit ad virginem, de cuius „ carne munda ſumpturus erat, quod ſuæ perſonæ vnitum tempore ſuo „ offerret patri in redemptionem multorum; vt ei humanæ redēptionis „ myſteriū pāderet, atque eius conſenſum & cooperationem flagitaret. Nolebat enim omnipotens carnem ſumere ex ipſa non dante ipſa, ſi-

b Pſal. 79. v. 3.

ent ſumſit de dormiente & nõ dante Adam, vnde formauit Euam. Ad "
futuræ matris excellentiam non tantùm ex ipſa carnem ſumere, ſed "
etiam ab ipſa volebat. "

Denique miſſus ad eam Gabriel, *Aue* (inquit) *gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus.*[a] Ecce quàm blãdè agreditur, qui miſſus erat eius conſenſum elicere, non extorquere. *Ecce* (ait) *concipies in vtero, & paries filiũ & vocabitur nomen eius IESVS.* quaſi diceret, conſenti virgo per fidem myſterio recõciliationis humanæ: quia elegit quidem te Deus in hoc ſingulare myſteriũ, ſed tamen de neſciente vel inuita non vult ſumere hoſtiam reconciliationis: quòd profectò ad ſingulare meritũ & gloriam tibi eſt. Hilari ergò fide, da illi de te, quod in ſalutem omnium expendatur. Credis ſcio: ſed non ſufficit ſimpliciter credere, *quia corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad*[b] *ſalutem.* Niſi fidem ore expreſſeris, nõ accipiet de te altiſſimus hoſtiam ſalutis. Dic ergo verbũ dulce, dic quod dictura es: quia tempus loquendi eſt, non tempus tacendi: noli tuo ſilentio ſalutem omnium ſuſpendere, vel impedire, ne videaris prophetarum veritati & omnium ſaluti nunc inuidere. Ecce os tuum reſpiciunt Angeli, hominum amatores: Sancti Patriarchę & Prophetæ apud inferos poſiti exſpectant verbum tuum, quaſi *imbrem ſerotinũ: omnis creatura ingemiſcit & parturit vſque adhuc* ſub exſpectatione verbi dulciſſimi. quin dicis quod dictura es? Adhuc *labia tua ſicut* mel in faui cera, quia nõdum erupit verbum dulciſſimum: adhuc ſunt *labia tua ſicut fauus*, ſed *deſtillans*, id eſt, occultæ dulcedinis aliquid emittens dicẽdo, *quomodo fiat iſtud: quoniam virum non cognoſco.*[c] Adhuc *mel & lac ſub lingua tua*, verbum nempe illud dulciſſimum, quod erit mel angelorum, & lac mortalium. Vt ergo lætentur Angeli, lætentur homines, non ſit vlteriùs tàm dulce mel, & tàm dulce lac ſub lingua tua, ſed potiùs *in lingua tua:* Non vlteriùs verbum bonum ſub modio abſcondatur, ſed ad ſalutem omnium in luce ponatur. "

Nec morata virgo: *Ecce* (inquit) *ancilla Domini, fiat mihi ſecundũ verbum tuum.*[d] Hoc planè eſt verbum dulciſonum, quod & Angeli & homines deſiderabãt audire. Hoc verè eſt *mel & lac*, quod erat *ſub lingua* virginis.] Hoc nato filio ſæpiùs in os virginis recurrit, vel potiùs prolatum, boni operis ratificatione, ſemper in virginis corde remanſit, vnde aſſiduè & ſub lingua, & in lingua, & ſupra linguam prodiret. Planè non prodiret in linguam, niſi in corde foret. Nam *ex cordis abundantia os loquitur.*[e] Parùm erat quod dixerat ſupra, *& eloquium tuum dulce*, quia nimis parum eſt, dulcedinem eſſe in eloquio, niſi dulce ſit etiam cor. MARIA dulcis in ore, dulcis in corde. quia ſemper *pacis cogitationes cogitauit.*[f]

Ideo Rupertus inducit CHRISTVM piæ matri dilectæ ſponſæ dicentẽ: Hoc eſt, quod nunc dico: *Fauus diſtillans labia tua*, ſubiungẽs, *mel & lac ſub lingua tua*, id eſt, in anima tua. Ibi tibimet ipſi dulciter "

a Luc 1. v. 28. & 31.
b Rom. 10. v. 10.
c Luc 1. v. 34.
d Luc 1. v. 38.
e Luc 6. v. 45.
f Iere. 29. v. 11.

„ ſapit fauus eloquij tui, *fauus diſtillans* à labiis tuis, labiis gratioſis.] Fa-
„ uus tuus ego ſum, lac tuum & mel tuum ego ſum: quia Deus tuus &
„ filius tuus ego ſum. Hoc tua ſentit anima, hoc tua ſonant labia: aliud
„ loqui non potes, quàm id quod in pectore habes. Ex abundantia cor-
„ dis labia tua loquuntur. Etſi aliis ad tempus tacuiſti. mihi tacere non
„ potuiſti. Ex quo me natum vidiſti, mecum * delicata es fauo dulcis eloquij. Quid de pannis dicam, quibus me inuoluiſti, & in præſepio

** Corrige deliciata.*

„ inclinaſti? nimirum id quod verum eſt, quia *odor veſtimentorum tuo-*
„ *rum, ſicut odor thuris.* Omnium namque veſtimentorum ſcilicet bo-
„ norum operum tuorum, quæ in me materna & pluſquam materna
„ charitate operata es, panni illi primitiæ fuerunt. Et quia cuncta, quæ
„ tunc in me, vel tunc propter me operata es (*ſic corrigendum*) de ma-
„ gno & valido charitatis igne, cum ſuauitate humilitatis venerunt, re-
„ cte dixerim; *odor veſtim. tuor. ſicut odor thuris.* Sic enim in omnibus
„ famulata es mihi, tanquam Deo, cui ſoli debetur odor thuris in ſacri-
„ ficio ſuo.] Sic ergo opera Deiparæ ſemper Deo ſicut thus fragrant, ſemper ita placent Deo, vt ipſum placare queant.

Guilhelmus. Verum recte monet Guilhelm. vt pro nobis quoque ſicut thus fragrent, ſollicite agendum: & id duobus effici; vitæ munditia, & deuotione non tepida. Illam quippe pia mater exigit, hanc vero non repellit. Prætermitto longe diuerſam ab hac explicationem Alani, cui *mel* diuina natura, *lac* humana, *lingua* caro de virgine ſumpta: qui vult eum conſulat.

Alanus.

ANAGOGE.

§. 5.

CVNCTA hæc Eccleſiæ, peregrinatione hac peracta, quando in cœlum triumphatura, recipietur, merito à ſponſo ſuo CHRISTO Domino dicentur? ſed de B. Virgine in cœlum aſſumpta adhuc verius. Illic *labia* matris *diſtillabunt* in laudibus aſſiduis filij magnitudinem, cuius diuinitas in carne ſicut *mel* in cera delituit. *Mel* quod de

Hailgrinus. cœlo trahit originem (ait Hailgrinus) angelicam naturam, *lac* quod de ſanguine & carne naſcitur, vitæ candorem ſanctorum hominum deſignat: ſed & nos candore, & illi laudis & precum dulcedine, infinitis gradibus inferiores ſunt lingua illa beatiſſima. Accedit *odor veſtimentorum*, qui incenſo *thure* melior eſt, flagrantia deuotionis, & fragrantia meritorum. Sequitur.

VVLG.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Hortus concluſus ſoror mea ſpõſa, hortus concluſus, fons ſignatus.	*Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus.*

" *Verſu* 12.

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSI.

POST ſingulorum ferè membrorum peculiarem laudem, nunc ſponſam commendat vniuerſim, comparatione duarum rerum laudatiſſimarum; horti conſepti, & in eo fontis copioſi, ſed obſignati. adſpectu vt arbitror ad paradiſum amœnitatis, vnde protoplaſti eiecti fuêre, in quo plantarum & arborum genus omne, & in meditullio ſcaturiens fons perennis omnem irrorabat terram. [a] Hoc verſ. nudas comparationes delineat rudi penicillo: ſed ſequentibus, tàm copioſè, tenerè, & eleganter vtramque ſimilitudinem exornat, vt nihil copioſius, tenerius, elegantius legiſſe commeminerim. Id facit, vt ſignificet nihil in ſponſæ pulcritudine plebeium eſſe, tritumúe, ſed omnia ſupra vulgarem modum apta, decora, venuſta, cunctas in vna gratias degere, vndique delicias & amores illam ſpirare.

a *Gen.* 2.

CONCLVSVS] non ſolùm muro ac cuſtodia, ſed etiam ſeris obductis (ſic Hebræa) vt ſit à ferarum incurſu & furibus ſecurus. Præceptum iſtud rei ruſticæ Columella non præteriit, " " " *excultoſque iubet claudamus vt hortos.* Ceterùm vbi nos & LXX. ſecundo loco habemus, *hortus concluſus.* ibi nunc Hebraicè legitur GAL. hoc eſt, ſcaturigo ſeu irriguum. noſter & LXX. videntur legiſſe GAN, ſicut priùs: & ſic Hebręi quidam codices emendatiores: nec multùm quoad ſenſum refert, vtrum bis repetatur, *hortus* an *fons*: præſtat tamen hortum bis repeti, propter myſteria mox dicenda.

נעול גל גן

SIGNATVS] ſi moris erat, vt publici fontes lapide clauderentur, quod audiſtis Gen. 29. quanto magis id credendum de fontibus priuatis hortorum? ne quis perditus liquidis immittat fontibus apros, vel veneneteos, aliterue corrumpat. *Signatus* ſanè hic, idem quod ſigillo obſignatus.

§. 2. MENS VERBORVM.

Africanos Epiſcopos comperio hoc loco abuſos ad hæreticorum baptiſmum iterandum, vt Firmilianum & B. Cyprianum, [b] qui meritò hoc nomine refellitur à B. Auguſtino non ſemel, *lib. 2. contra Creſconium cap. 14. & 15. & lib. 5. de baptiſm. contra Donatiſtas cap. 25.* de hoc etiam horto & fonte, quis fuerit, nõnulla Vitriacus *Hiſtor. Orientalis c. 33. & 43.* ſecutus, vt ſolet Guilhelmum Tyrium ſcriptorem fidum belli ſacri.

b *Firmilian. ep. ad Cyprian. Cyprian. Epiſt. 70. ad Pompeium & 76. apud Magnum.*

Vera & communis interpretatio eſt de Eccleſia Catholica. Hæc

Aponius.

enim Apoſtolico (vt ſcribit Aponius) labore exculta eſt *hortus*: eius plantæ & arbuſta ſunt fideles, qui virtute Spiritus ſancti geniti, in fide per dilectionem operante ſuccreſcunt, & multiplicia virtutum variarum cum floribus poma progerminant.[a] *Concluſus* eſt *hortus*, quia duplici munitus cuſtodia (vt rectè Caſſiodorus & Vvilleramus) Angelorum & Dei. nam illi, ſunt montes, de quibus Pſalmiſta canit: *Montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi ſui.*[b] Non hanc vt Synagogam *vindemiarunt omnes tranſeuntes viam*, nec *diuaricauit pedes ſuos* idolo Moloch, Chamos, & Beelphegor, nec amplexa eſt Aſtartes aut vitulorum fornicationem: in hũc impietati nullus aditus, per hanc *nõ adiiciet vt pertranſeat omnis incircũciſus & immundus.*[c] (ſic Iuſtus) eadem eſt *fons*, fluentis doctrinæ ſuæ humectans omnem orbem terrarum (ſic plerique)[d] in hac eſt *fons patens domui Dauid*,[e] qui vſque ad IESV CHRISTI aduentum cunctis clauſus fuit & *obſignatus*, fons verè *ſignatus*, nec quiſquam ex eo bibit donec eum Dominus reſerauit, clamans: *Si quis ſitit veniat ad me, & bibat*,[f] ſed & poſtea manſit ſigillatus ſignaculo fidei (ſic Angelomus,) nec patet hæreticis ne veneno inficiant, nec aliis infidelibus, ne ſues lutoſi eum pedibus turbent: planè *nulli alieni participes eius ſunt*. Non patet inquam hæreticis & infidelibus, quamdiu in perfidia perſeuerant, ſi eam deſerant, patet planè & quaſi obuiis inuitat vlnis.

a *Sic apud Chryſo. Iunominatus in Matt. hom. 19. D. Ambr. li. 10. epi. 82. ad Vercellenſ. Epiſcopum, & lib. 1. de Virgin. Theod. Philo, Gregor. Beda & alij hic.*
b *Pſa. 124. v. 2.*
c *Eſai. 52. v. 1.*
d *Philo, Iuſtus, Aponius, Greg. Angel. Caſſiod. Vviller.*
e *Zach. 13. v. 1.*
f *Ioan. 7. v. 37.*

TROPOLOGIA.

§. 3. *Nyſſenus.*

EX ſequentibus nos doceri oſtendit D. Nyſſenus quo pacto quis Dei *ſoror & coniux* fiat. *Sponſam* fieri, ſi det operam, vt quoad poterit adglutinetur CHRISTO, eique quaſi concorporea fiat: *Sororem* verò, in præſtanda Domini voluntate, quemadmodum Euangelium teſtatur.[g] Vtrumque, ſi quis ſtudeat eſſe hortus omni virtutum ſpiritualium plantatione virens, excultuſque, nec non mandatorum Dei maceria vndique munitus, circumſeptúſque, adeò vt nec à *ſingulari fero* quantumuis ſæuo, nec ab *apro* poſſit *exterminari*.[h] Præterea ſi ſit hortus irriguus, *fonte*, de quo in Prouerbiis, quaſi in quodam ænigmate: *Bibe aquam de ciſterna tua & fluenta putei tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas diuide. Habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui.*[i] Nempe fons qui ad alienos non effunditur is hoc loco vocatur *obſignatus*, hoc eſt cuſtodia ſeptus. Fontem hũc, ait eſſe intellectum qui omnis generis ratiocinationes in nobis ebullit, & quaſi ſcaturit. Tunc eum ſoli poſſidemus, cùm ad ea tantùm mouetur, quæ nobis vtilia ſunt, & nobis eſt adiumento ad bonorum acquiſitionem. Sed ſi vim ratiocinationum ad excogitationem malitiæ quis cõuertat, & nõ virtutibus hoc eſt veris animæ bonis, quæ ſola noſtra ſunt, ſed fortunæ, quæ ſunt prorſus aliena, & corporis, quæ non prorſùs noſtra ſunt, quia poſſunt inuitis extorqueri, & ſic alienis acquirendis ſe dedat, tunc noſtrum illud fluentum in alienos inſumitur, tunc eo vitæ ſpinoſæ tri-

g *Matt. 12. v. 50.*
h *Pſ. 79. v. 14.*
i *Prou. 5. v. 16.*

buli & vrticæ irrigantur, pereunte interim, ob ſiccitatem, ac marceſſente hortenſium plantarum cultura præſtantiore. Dum verò (addit) *fontem ſignatum* eſſe, etiam innuitur puritas cogitationum & recollectio animæ à ſponſo expetitæ. Cùm enim ſigillum rei à ſe cuſtoditæ (verba ſunt Nyſſeni) hoc largiatur, vt ea prædæ non ſit expoſita, dum furem ſigno perterrefacit: cúmque id quod furto non ſubtrahitur, domino ſuo integrum maneat, idcircò encomium hoc virtutem ſponſæ ſummam tribuere videtur, quod videlicet ipſius cogitatio ab hoſtibus non attrectata maneat, & pura, caſtáque, vitiis intacta ſponſo ſeruetur ſuo. Fontem itaque hunc ipſa puritas obſignat, cordis pelluciditate, quæ ſudo perſimilis aëri eſt, nullo cogitationum limo perturbata.]

Sic etiam Tres patres, animam quoad partem imam eſſe volũt duplicem *hortum, hortum*, conſitum virtutum diſciplinis, quoad internas functiones, & *hortum* conſitum moribus virtuti conſentaneis, quantùm ad externas (has carnem vocant) quoad mentem verò ſeu portionem ſuperiorem, inſtar *fontis*, pias ac diuinas cogitationes ſcaturire, & ſigno Dei, nempe imagine Dei eſſe conſignatam ne inimicus adueniens eam diripiat, occidat, perdat, vel fructus eius abſportet, vel cognitæ veritatis aquam falſis opinionibus contaminet. *Tres patres.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA. B. Virgine.

DE MARIA plurimi Patres hunc verſ. cum ſeqq. interpretantur, *vt Heſychius orat. 2. de DEIPARA, Epiphanius iunior ſerm. de laudibus eiuſdem, D. Hieronymus lib. 2. contra Iouinian. & Apologia contra eundem, & auctor epiſt. ad Paullam & Euſtoch. de aſſumpt. B. Mariæ, & Honorius in ſigillo, & Iuſtus Orgelitan. hic*, ſed hi omnes ſtrictim; vberiùs egêre Rupertus lib. 4. Guilhel. & Hailgr. ex quorum dictis vt ex variis liquoribus potum iucũdiorem propinabo. Virginalem fœcũditatem ſponſæ nunc celebrat. *Hortum* vocat, propter fœcunditatem, *concluſum* propter integritatẽ. *Hortus* fuit, quia mater, *concluſus*, quia virgo, *hortus concluſus*, quia mater virgo. Dignum miraculũ, quod ter inculcetur. Nam & *fons* quia genitrix, & *ſignatus* quia incorrupta. §. 4. *Rupertus. Guilhelmus. Hailgrinus.*

Ecce tibi hic nouũ paradiſum. primũ *plantauerat Deus in Edẽ*, hũc plãtauit in MARIA. In illo poſuit *hominem*, primũ Adam, "*quem formauerat*: in iſto formauit Adam ſecundum, hominem qui apud ipſum "*in principio erat*. De illa humo produxerat "*omne lignũ pulchrũ viſu & ad veſcẽdũ ſuaue, & lignũ vitæ in medio paradiſi*: huic humo, terræ ſuæ benedixit, & ex ea produxit cunctarũ germina gratiarum, & cunctarum exemplaria virtutum, ipſum quoque *lignum vitæ* CHRISTVM. Verior *Gen. 2. v. 9.* *Sic Rupert.*

Sed quo ſigillo *ſignatus* hic *fons*? ſigillo Spiritus ſancti (iuxta Rupertum) de quo dictum ab Angelo; *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te.* [a] *quod enim in ea natum, de Spiritu ſancto eſt.* *Rupertus.* *a Luc. 1. v. 35.*

Signatum (ait Guilhelm.) ſigillo virginitatis perpetuæ habente imaginem ſponſi cœleſtis ex impreſſione annuli eius: de quo ſancta quædam anima, *Annulo*, inquit, *ſuo ſubarrauit me Dominus meus* IESVS CHRISTVS. Nempe tunc ſigillum virginitatis imagine ſpõſi inſignitur, cum annulo amoris eius imprimitur, & tamdiu ſponſi ſeruat imaginem, quamdiu virginitas ſponſo cuſtoditur: Verum ſi gloria humana, vel quid aliud præter ſponſum quæratur, in eodem ſigillo imago ſponſi cœleſtis ilico obliteratur. Sigillum autem, quo ſignatus erat *fons* ille, de quo nobis ſaluo eodem ſigillo ſalus manauit, tam alte fuit impreſſum, tam profunde cœleſtis ſponſi imaginem imbiberat, vt nullo modo imago poſſet oblitterari, ſicut nec ipſum ſigillum poterat temerari. Nihilominus ſicut ſalua cera poteſt per eam aqua exſudare, & penetrare: ſic ex hoc fonte ſaluo ſigillo riuus emanauit: de quo in Eccleſiaſtico, dicit ſponſus; *Ego quaſi fluuius dorix, & quaſi aquæ ductus exiui de paradiſo.* [b] De veteri & terreno paradiſo fluuius egrediebatur, ad illum locum voluptatis irrigandum, qui poſt in quatuor capita diuidebatur: de iſto nouo & cœleſti paradiſo flumen illud egreſſum eſt de quo legitur, *Fluminis impetus lætificat ciuitatem* [c] *Dei*; quod inde diuiditur in quatuor Euangelia. *Fluuius* ille CHRISTVS eſt, *paradiſus* vterus virginis, quem Spiritus ſanctus tanta gratiarum abundantia perfudit, vt filio Dei fieret *hortus deliciarum & voluptatis.* inde exiuit *fluuius doryx*; rapido charitatis curſu, totum mundum ſapientiæ ſuæ fluentis perfundens. *Guilhelmus.* *b Eccl. 24 v. 34.* *c Pſ. 45. v. 5.*

Sed capite pia quoque & ſucciſa Alani commentaria, *Hortus* in quo non roſæ patientiæ, nec lilia virginitatis deſunt, in quo roſa Dominici corporis & ſanguinis, in quo lilium caſtitatis. *Concluſus*, quia vtrobique clauſus, ſtudio bonæ intentionis & conſideratione rationis *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa*, quia vallo caritatis ſignatus, ne irrumpere poſſit malignus. *Concluſus*, quia Angelorum cuſtodia circumſeptus. *Soror mea* per dilectionem, *ſponſa* per naturarum vnionem. *Hortus cõcluſus* hic ideo repetitur, vt perfectio virginis in actione & contemplatione notetur, vel in duplici virginitatis ſpecie. Conuenit horto, vt ſit æqualis, ſeptus, ſatus, diſtinctus, rectus & vber. Æqualis vt rigetur, ſeptus vt ſeruetur, ſatus vt fructificet, diſtinctus vt delectet, rectus vt capiat aërem, vber vt præbeat copiam. Et tu virgo Dei genitrix, fuiſti vber *hortus* copia plenitudinis: *Fons* in quo ineffabilis miſericordiæ flumen, in quo gratiarum omnium irriguum: *Fons*, qui in ſinu ſuæ pietatis recipit lacrymarum noſtrarum profluuium: *ſignatus* fidei ſigillo, euangelicæ veritatis ſignaculo, & virginitatis peſſulo, ita vt nec hæretici nec dæmones in te fidem vel Euangelij veritatem poſſint infirmare.] *Alanus.*

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.* a 2.*Cor* 12.*v*.4. b *Luc*.23.43. HONORIVS; Paradiſus (ſcribit) exſultationis eſt habitatio ſanctorum in cœlis, plena omnibus deliciis. In hunc paradiſum raptus eſt [a] Apoſtolus, & in hunc latronem introduxit Dominus, [b] „ In hoc paradiſo *fons* qui *fluit de loco voluptatis*, eſt CHRISTVS fons vitæ „ fluens de corde Patris, de quo manat omnium vita. *Lignum vitæ*, eſt „ Dei ſapientia vel Spiritus ſanctus vitam omnibus inſpirans. *Fons &* „ *puteus aquarum viuentium*, eſt plenitudo omnium gaudiorum. In „ cæteris huius capituli deficit Anagoge.] Poſſumus tamen dicere, *hortum* eſſe cœlum empyreum propter plantaria & floriceta tot beatarum mentium & ſanctarum animarum: eaſdem etiam mox comparari, propter virtutum exēpla *aromatibus*, propter remedia quæ quotidie ab illis percipimus, comparari *vnguentis*; ſed & *arboribus*, qui celſioris fuere ſanctitatis: plantulis qui minoris. *Concluſum* dici hortum. quia ab illis ſedibus arcetur omne immundum, dæmones, & peccatores: *fontem* dici, propter perennem in mortales beneficentiam, quæ à cœleſtibus quotidie defluit & irrorat nobis. *Signatum* dici, quia ſigillo charitatis omnia beneficia denotantur. Sequitur.

VVLG. EDIT.	*EDIT.* LXX.
Verſ. 13. Emiſſiones tuæ paradiſus malo- „ rum punicorum cum pomo- „ rum fructibus. cypricū nardo, „ * nardus & crocus, fiſtula & „ cinnnomomū cum vniuerſis „ lignis Libani, myrrha & aloë „ cū omnibus primis vnguētis.	*Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum fructu nucum. Cypri cum nardis, nardus & crocus, calamus, & cinnamomum cum omnib. lignis Libani: myrrha, aloth, cum omnibus primis vnguentis.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSI. HORTOS nunc deſcribit quibus ad amœnitatem, pulchritudinem, culturam, cuſtodiam, ſalubritatem deſit nihil: vbique fertiles, vbique plenos pulchris, ſelectis, raris, ſalutaribus plantis & arboribus. quid tale in Phæacum Regis hortulis apud Homerum?

שלח *Pſ.* 80.*v*.12. *Iſai* 16.*v*.8. EMISSIONES] ſignificant propagines plantarum & arborum, SALAH enim (cū *Cheth finali*) ſignificat mittere ſeu extendere, & propagines quaſi videātur emitti ex magnæ matris ſinu. Singulas has propagines dicit pretioſo & omni arborum (vt diximus) genere exculto *paradiſo* ſimiles eſſe.

POMORVM FRVCTIBVS] Hebr. eſt, *cum fructu deliciarum*, hoc eſt, cum omni fructu dulci & delicioſo. Ideo, vt noſter, ſic prior Symmachus, etiam ὀπώρων: ambo generali nomine, pomi, malorum & nucum quoque ſpecies omnes complexi. LXX. vero μετὰ καρπῦ ἀκροδρύων. quod ad nuces reſtringi minus placet, malo ad omnia poma extendi cum noſtro: quod ex iure alij [a] olim, ego etiam ex Heſychio & Suida confirmo in voce ἀκρόδρυα, qui aperte.

[a] *H. Steph. in Theſau. citans Budaeum.*

CYPRI CVM NARDO] quæ de his diximus c. I. v. II. & 13. hic Philo Carpathius aſtruit.

NARDVS ET CROCVS] hoc eſt nardus cum croco, vt Vvilleramus. coniungit has herbas & aromata, quia inuicem mixta fundunt odorem gratiorem, ſic Virgilius;

Et vos, ô lauri carpam, & te proxima mirthe:
Sic poſitæ quoniam ſuaues miſcetis odores.

Nardum bis repetit, quia cum croco & cypro amat commiſceri.

Nyſſenus.

Nyſſenus *hom. 9.* de croco. aiunt hi qui floris huius vim cognitam „
habent, eſſe in eo facultatem quandam mediam refrigerandi & cale- „
faciendi, atque hoc ipſo, quod in horum vtroque moderatam vim „
obtineat, valere ad mitigandos dolores. Flos hic in triplici folliculo „
nutritur atque etiam folliculus quiſque per ſe flos eſt purpurei colo- „
ris. Poſtquam vero demptus eſt folliculorum cortex, inueniuntur in „
ipſis folliculis abſconditi tres omnino flores, qui & fragrantes ſunt, & „
ad medicinam faciendam vtiles, pari inter ſe magnitudine, elegantia, „
ſuauitate odoris, facultatis proprietate. adeoque per omnia vnum „
hæc tria eſſe videntur. His autem alia tria quædam coniuncta ſunt à „
natura, quæ flaui quidem & ipſa coloris ſunt, verum ad vllum vſum „
ſalubrem nulla vi prædita.] Notiſſima herba & flos. Videri poſſunt „
Dioſcorides *l. 1. c. 25.* & Plinius *l. 21. c. 6. & 7.*

FISTVLA] Hebr. KANA, quod Alanus & alij, qui caſiam eſſe volunt, ipſi falluntur, non noſter, qui conſtanter ſolet *fiſtulam* vel *calamum* vertere. [b] intelligens de canna ſeu calamo aromatico, qui à forma ſolet etiam *iuncus odoratus* vocari, copioſo in Iudæa prouentu, de quo multa veteres. [c] *fiſtula* idem eſt quod *canna*. nam & Silio, fiſtula paſtoralis *canna* dicitur, voce nimirum Hebræa, quæ hoc loco poſita. Nyſſen. *cannam* (ait) ſiue calamum fragrantia mirificè præſtare tradunt.] *Caſiam* hic nec ipſe, nec Theodoretus, nec Philo, nec Græcorum alius agnouit. Et errare puto Caſſiodorũ atque Vvilleramum, qui *fiſtulam* putant etiam *caſiam* vocari: nam *caſia* Hebræis dicitur KIDDA in Exodo & Ezechiele, [d] vbi cur noſter *ſtacten* verterit alibi diſcutiam: vel ſane *caſia* vocatur KESIOTH, (cum *Sade* in ſecunda, & *Ain* in tertia ſede) ex Pſalmo 45. v. 9. quanquam ibi fors potius *coſtum* poſterior vox iſta ſignificat. Deinde cum ſequatur de *cinnamomo*, minus neceſſaria mentio erat *caſiæ*. nam ex veriori ſententia, (quicquid And. Theuetus) *cinnami* vox eſt origine Hebræa,

קנה
[b] *Iſai 19. v. 6. & 43. v 24. & Ezech. 17. v. 29.*

[c] *Theophraſt. l. 9. c. 7. Dioſcor. l. 1. c. 17. Galen. li. 8. ſimplic. medicament. Plin. l. 12. c. 22.*

קדה
[d] *Exod 30. v. 24. Ezech. 27. v. 19.*

קציעות

&c ſignificat cinnamoni ſeu cinnami fruticis pretioſiorem corticem;[a] cuius *caſia* ſignificat viliorem. *cinnamomum* verum nullum, vel rarũ ad nos defertur. *Canella* noſtra, potius eſt *caſia*. confuderunt *caſiam* & *cinnamomum* plerique veteres, & hodie pauci norunt diſcernere. [a] KINNAMON, Hebræum, *cinnamomum* eſt, non vno loco. [b] ridiculi ſunt, qui putant eſſe lignum Aloës. hoc ſubruffum ſubnigrumque, illud (etiam Caſſiodoro teſte) cinericei coloris. confirmat idem Guilhelmus, addens *fiſtulam* eſſe rubei coloris.

D. Gregorius Nyſſenus; *cinnamomum*, variam & multiplicem efficacitatem polliceri aiunt, vi quadam naturali, & pleraque de hoc tradita fidem excedere videntur. Aiunt hoc aroma, ſi tantum attingat, feruentem in lebete aquam mox refrigerare: item ſi balneo calefacto inferatur, inflammationem aëris in frigus conuertere. Habere præterea naturam talem, quæ perimat genita ex aliqua corruptione. ſi ori dormientis imponatur, nulla re impediri dormientem, quo minus interrogantibus reſpondeat: adeoque ſomnum illi minime excuti, ac nihilominus reſpondere ſobriis & articulatis verbis. Quod quidem ita eſſe adfirmare hominem, qui per experientiam horum de cinnamomo traditorum veritatem non habeat, præceps quidem ac temerarium fuerit] poſtea quoque hoc fabuloſis annumerat, ſed oſtendit etiam ad inſtituti ſui explicationem ſacras litteras fabularum mentionem non aduerſari.

Honorius; *cinnamomi* arbor habet tres cortices, ſuperior dicitur *fiſtula*, medius *cinnamomum*, Tertius *amomum*, medius eſt dulcior ceteris] totum hoc puto commentitium.

LIBANI] oportet vocem ad *thus* reſtringere, nam Hebraice non montis nomen, ſed thuris eſt, vt oſtendit finale *He*: ſed cum ſubdit, *omnibus primis vnguentis*, loquitur de cunctis artificio confectis odoramentis. quia vult indicare ſupereſſe huic monti omnes naturæ & artis delicias. *Thuris* enim nomine omnia aromata complectitur pura; *vnguentorum* vero, omnia ſeplaſiaria condimenta. Veruntamen malo dicere, noſtrum interpretem non LEBANO, ſed LEBANON per NVN finale legiſſe & accepiſſe de cunctis odoriferis arboribus & odoribus montis Libani.

MYRRHÆ] *vide c.1. v.12.* ALOE qui *Sandalum* ſupponunt debuerunt ad ſonum vocis Hebraicæ attendere, AHALOTH; quæ Aloë vicina maxime. Sed & Aquilæ vertit ϗ ἀλωὴ LXX. Hebræum retinuere. Symmach. nimis laxe, ϗ θυμίαμα. *Aloes* planta non eſt inodora, & ſuccus eius eſt vtilis contra cadauerum putrefactionem, & medicamentis vulnerum ac morborũ ſalutaris, ſi quid aliud. *Dioſcor. lib.3. c.22. Plinius lib.27. c. 4.* Caſſiodor. ita ſcribit, *Aloe* lignum eſt ſuauiſſimi odoris: adeo vt vice thymiamatis altaribus adoleatur: habet verò ſuccum amariſſimum reſiſtentem putredini ac vermibus] vides cur Symmach. verterit, *thymiama*.

[a] *Arab.* Datchini, *forte quaſi* Darcinnami, *lignum cinnami, vt dixi. ſic plerique diſtinguunt, licet alij caſiam & cinnamomũ pro iiſdem vſurpent, lege de hac re fuſe ſcribentes Manard. l. 8. ep. 1. Mathiolum in Dioſcor. l. 1 c. 12. & 13. And. Lagunam in eund. l. 1. c. 13. Gartiã de horto, & ex eo. Ioã. Iacob. Vueckerum l. 1. Antid. ſpecu ſect. 13. & Rouill. ſeu Dale champ. l. 18. hiſt. plant. c 26.*

קנמוך

[b] *hic, et prou. 7. v. 17. Exod. 30. v. 23.*

Nyſſenus.

Honorius.

לבונה

לבונך

אחלות.

Primis vnguentis.] hoc eſt cunctis pretioſiſſimis plantis & arboribus, quarum vſus præcipuus in vnguentis miſcendis. hæc eſt vis Hebraiſmi, *cum omnibus capitibus aromatum.*

§. 2. Mens verborum.

Sicut olim *paradiſus voluptatis* arbore ſcientiæ boni & mali, arbore vitæ, ac cæteris cunctis ad videndum pulchris & ad veſcendum ſuauibus ornabatur: Ita *Paradiſum* nouum Eccleſiam, cunctis, qui ad ornatum vel vtilitatem ſpiritualem pertinent, ordinibus, quaſi quibuſdam virtutum omnigenarum plantariis, à Deo excultam fuiſſe demonſtrat ex communi patrum ſententia. Primo conſiderat vniuerſalem Eccleſiam tanquam paradiſorum matrem, ſingulas enim propagines eius, hoc eſt particulares Eccleſias, paradiſis ſingulis confert. Nam vt vrbium quædam matres *Metropoles* vocantur, & ab iis ortę ſeu deductæ *filiæ*,[a] ſic etiam locus quiuis *filiæ* nomen poteſt obtinere, vt cum Propheta *cornu filij olei dixit*,[b] & ſicut *ſcintillæ* dicuntur; [c] *filij prunæ*, ſic etiam paradiſorum propagines, nomen filiorum ſeu *emiſſionum* paradiſi merentur. Sic paradiſus vniuoca paradiſorum mater, & quidem non vilium pomorum, ſed *punicorum malorum*. Punicum malum aptiſſima eſt Eccleſiæ figura. nam quemadmodum in malo punico plura vno cortice grana exterius conteguntur: ſic in vna Eccleſia vnius fidei vinculum varias gentes coniungit, quæ tamen particularibus ſuis diœceſibus diſtinguuntur, ſicut punici granula ſuis ſingula folliculis ſeparantur. Peculiare quoque huic eſt malo, notant Geoponici) vt totidem ſint in minoribus pomis grana, quot in maioribus: ſic eadem ſunt in Eccleſia plebeiorum & magnatum ſacramēta, communia Spiritus ſancti chariſmata, eadem opera lege definita, communia præcepta, pœnæ ac præmia. vt ſemper in illo pomo grana aliqua ſunt putria, ſic & in Eccleſia ſemper aliqui mali & corrupti inueniuntur.

a *Iere. 49. v. 2. Ezech. 16. v. 46.*
b *Eſai. 5. v. 1.*
c *Iob. 5. v. 6.*
Vide Pierium Hieroglyph. lib. 54.

Emiſſiones autem iſtæ, quæ mox recenſentur, quid aliud ſunt, quam diuerſi membrorum ſeu filiorum Eccleſiæ ordines, ſuis ſinguli virtutibus ornati; quod Honorius & Guilhelmus hic feliciter docent. Et primi quidem emiſſionum nomen merentes, ſunt Apoſtoli, quorum nomē ipſam (vt Philo notat) miſſionem ſignificat: & ideo emiſſiones Eccleſiæ non ſunt hæretici qui ſe miſſos eſſe legitima auctoritate nequeunt oſtendere.

Philo.

Honorius.

Sed Honorium audite, Eccleſia eſt *paradiſus* omnibus ſpiritali- „ bus deliciis plenus; *paradiſus* enim dicitur *hortus deliciarum*, & in Ec- „ cleſia ſunt omnimodæ deliciæ ſcripturarum, diuerſarum artium, mul- „ tarum virtutum. In quo paradiſo eſt *fons*, id eſt baptiſmus vel Christus, per cuius fluenta, quæ ſunt ſpiritualia chariſmata, irrigatur ta- „ lis paradiſus. *Quatuor* huius fontis *flumina*, ſunt quatuor Euangelia; „ *lignum vitæ*, ſancta crux; cuius *fructus* eſt Christi corpus, de quo „ qui digne comederit non morietur in anima in æternum. *Ligna fructifera* ſunt ſancti, *fructus lignorum*, opera ſanctorum, *lignum ſciētiæ*

„ *boni & mali*, eſt liberum arbitrium. In hoc ſpiritali paradiſo diuerſa
„ genera arborum creſcunt, hoc eſt diuerſi ordines electorum.

Guilhelmus. Ibi creſcunt mali punicæ] prima emiſſio (ait Guilhelmus) eſt *pa-*
„ *radiſus malorum Punicorum cum pomorum fructibus*, hoc eſt, nobile
„ illud collegium Apoſtolicum cum cœtu reliquorum martyrum, Mala punica ſanguineo rubent colore, ſancti Apoſtoli ad ſimilitudinem Magiſtri ſui ſanguine fuſo rubuerunt. Nam & Ioannes cum ceteris malum punicum fuit animi virtute, voto & conatu. hæc punica mala paradiſus protulit *cum pomorum fructibus*, hoc eſt, cum bonorum operum variis exemplis.

Honorius. Ibi creſcit & cyprus. *Cyprus* (ait Honorius) eſt arbor aromatica
„ in Ægypto abundans, habens ſemen ſimile coriandro, vt manna, al-
„ bum, ſublucidum, & odorum, quod oleo coquitur, & inde ſuccus
„ exprimitur, qui *Cyprus* dicitur: Vnde Regium vnguentum conficitur,
„ ita dictum quod Regius morbus eo curatur.]

Guilhelmus. In explicando diſſentiunt Honorius & Guilhelmus. Sed ita vt poſſint coniungi explicationes, hoc fere modo. per *cyprum* intelligi gradum continentium ſeu religioſorum, qui ſe & votis ad caſtitatis puritatem obſtrinxerunt, & in docendis ceteris fidelibus operam, quam poſſunt, ſedulo impendunt. Talibus olim Ægyptus referta fuit, horum ſemen eſt doctrina virtutis quæ mannæ ſimilis, quia habet ſpirituale delectamentum, *& omnem ſaporem* ſanctæ ſuauitatis: ſemen candidum nitore veritatis, ſublucidum exemplo ſanctitatis, odorum fama piæ conuerſationis. Hoc ſemen oleo decoquitur, quia ſemen verbi ſine oleo gratiæ, nihil eſt niſi aër incaſſum verberatus: ex ſucco inde expreſſo regale conficitur vnguentum, quo morbus Regius, hoc eſt, ſuperbia, curatur, nam hunc morbum Regium eſſe, præfecto vrbico apud Prudentium B. Laurentius reſpondit. Et quia Regio huic morbo curando, optima eſt humilitas: ideo recte *cypro nardus* eſt adſita.

Honorius. Ibi creſcit *nardus* (ait Honorius) hoc eſt, humiles & innocētes, qui
„ ſe coram aliis paruos & deſpectos faciunt, & odore atque ardore cha-
„ ritatis ſaucios peccatis vngunt. Ibi creſcit & *crocus* aurei coloris, qui
„ ſunt ſapientia diuina fulgentes. Ibi creſcit & *fiſtula* robuſti & purpurei corticis, quæ ad curandas viſcerum moleſtias valet, qui ſunt patiētes pro CHRISTO, & pro fratribus ſuis animam ponere parati. Ibi creſcit & *cinnamomum* cinerei coloris, qui ſunt pœnitentes, qui ſe infirmos reputant, & in cinere pœnitentiam agentes dulcem odorem Eccleſiæ præſtant. cinnamomi cortex nimio feruore ſolis ab arbore ſoluitur, hi ſunt monachi, qui ſe à mundo ſeparant amore CHRISTI.

Guilhelmus. Ibi creſcunt *vniuerſa ligna Libani*, *cedri* & ſimiles arbores, quæ ſunt vniuerſi fideles CHRISTI, tum prælati, tum ſubditi, Hoc ita docet Guilhelmus, *fiſtula* & *cinnamomum* arbuſculæ aromaticæ ſunt, & qui melius per illas, quam boni ſubditi figurantur? hi per humilem

gradum arbuſculæ ſunt, ſed per animum humilem aromaticæ ſunt. arbuſculæ per ſubiectionis neceſſitatem, aromaticæ per obedientiæ pietatem. ſubſidunt gradu, fragrant moribus. *Ligna Libani* non tantum odora, ſed & procera ſunt, & bonos deſignant prælatos, qui attolluntur gradu, fragrant verbo & actu. Quia vero boni ſubditi à prælatis ſeparari nõ debẽt, ſed eis in omnibus, niſi forte à bono deuiẽt, adhærere, ideo *fiſtulæ & cinnam.* cõfeſtim addita *ligna Libani* videmus.

Denique *Myrrha* & *Aloe* arbores aromaticæ ſunt, emittentes ſui nominis ſuccos amariſſimos & vtiliſſimos, altera, inchoantes ſignificat, altera perfectos. in illis amaritudinẽ timor, in iſtis amor exſudat. illis enim metu ſupplicij amara eſt peccatorũ memoria, iſtis vero, præ dulcedine Dei, & deſiderio regni, amara eſt ipſa temporalis vita. Denique illorum vox eſt, *recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ meæ:*[a] iſtorum vero, *Hei mihi quia incolatus meus prolongatus eſt.*[b] vtraque amaritudo aromatica eſt, quia vtraque eſt *in odorem ſuauitatis Domino.* Porro ſunt quidam, qui iam non parum profecerunt, in quibus tamen nondum *perfecta charitas ex omni parte foras miſit timorem*: hos medios dixerim inter inchoãtes atque perfectos. Vtramq; exudant aromaticam amaritudinem, ſed illam quam elicit timor, remiſſius quàm inchoantes, iſtam quam elicit amor, remiſſius quam perfecti. Six mixturam *myrrhæ & aloes* conficiunt, qua mortuum pro peccatis noſtris Saluatorem perungant, id eſt, fidẽ ſalutiferæ paſſionis eius in ſemetipſis contra vitiorum corruptelam conſeruant.

a *Eſai.* 38. v. 15.
b *Pſal.* 119 5.

Vltimo additur, *cum omnibus primis vnguentis*, vt intelligas in eodem paradiſo propagines pullulare *omnis doni optimi & omnis dati perfecti* à quibus vtinam *generationibus impleamur.* Sed hæc ſuffecerint, qui plura volet legat Gillebertum *Serm.* 35. *&* 36. & de paradiſis quatuor, Innocentium Papam *Serm. de quatuor Euangeliſtis.* *Guilbertus. Innocentius.*

TROPOLOGIA.

§. 3. *Honorius.*

HONORIO anima ſancta eſt *paradiſus*; hunc irrigãs *fons* eſt charitas, *quatuor flumina* eius, ſunt quatuor virtutes cardinales, „ *Lignum vitæ*, ſapientia, *fructus eius*, immortalitas: *ligna fructifera*, vtiles diſciplinæ, *fructus lignorũ*, mores piorũ: *lignum ſcientiæ boni & mali*, tranſgreſſio mandati. Vnguentaria ligna, ſcilicet *nardus & crocus* & alia, ſunt virtutes, caſtitas, bonitas, humilitas, & talia infirmarum animarum vnguenta.] Alij Patres ſinguli, vt cuique videtur: quia in re diutius immorandum non puto: quiſque accommodet, vt ſancti Spiritus vnctio docebit. Arbitror præcipuas omnes virtutes, ſeptenario, qui hic poſitus eſt, poſſe comprehendi, quia perfectionis numerus eſt. Per tria prima, *cyprum, nardum, crocum*, tres virtutes Theologicas poſſumus intelligere, vt voluit Philo. Caſſiodoro, Angelomo, Willeramo, Hailgrimo, *crocus* charitatem ſignificat. Sed malo per *cyprum* intelligere charitatem. nam *cyprus* croco calidior eſt, & odoratior, & charitas quoque, ſinceritate ſua expers doli, expers ſuſ-

pectionis, candida dici meretur. *Nardus* ſpem denotat, radice meliore ſui parte, deffoſſa,quæ quia vinculum quoddam eſt fidei & charitatis,bis repetitur *nardus*, & *croco cyproque* iungitur.

Nyſſenus. Quam apte fides *croco* figuretur, elegantiſſime Nyſſenus docuit. feruens enim eſt fides, ſi vera: tres quoque illi flores, prorſus æquales & ſimiles per omnia, adeo vt vnus flos videantur, typus ſunt trium perſonarum, eadem diuinitatis natura, & maieſtatis ceterorumque attributorum gloria præditarum. Quin etiam veris illis floribus pſeudoflores quidam imperitis imponentes coloris pulcritudine, adnaſcuntur, & fit vt ſæpe nonnulli pro vero fructu ſpurium decerpant: ita quoque veram fidem ſimulant hæreſeon variæ impoſturæ, per quas illecti miſeri fucatas inſanias ſanæ doctrinæ præferunt. Tertio vt *croco* media vis inter calorem & frigus eſt, ſic fides, in medio impietatis, & ſuperſtitionis ſita. Vltimo ſicut *crocus* amat calcari, ſic fides Catholica ſemper perſecutionibus copioſior & floridior exſtitit. Hæc de tribus: cetera quatuor Cardinales virtutes denotant, *calami* regale ſceptrum, Iuſtitiam, *cinnamomum* vtile ciborum condimentis, Prudentiam, *myrrha*, cui cum corruptione & quaſi morte certamen eſt. Fortitudinem, *aloe*, cuius ſuccus amarus quidem eſt guſtu, ſed cunctis fere morbis corporis vtiliſſimus eſt, & idoneus ſuperfluos humores vel pellere, vel reſtringere (*vt Alcuinus fatetur*) Temperantiam, morborum animi vnicum ac ſingulare medicamentum. Sicut ex illis aromatibus regia vnguenta conficiuntur, & noxæ corporum arcentur, ſic ex iſtis *emiſſionibus* animæ, bonus odor ſalutis emanat, & opportuna ſpiritualibus morbis remedia depromuntur.

Angelomus. *Pulchra eſt* (Angelomus inquit) *harum arborum coniunctio cum vnguentis. quia dum carnem à laſciuia refrenamus: conſequens eſt vt maiora ſpiritus bona recipiamus,*] ſane à fonte, à puteo de quo ſequitur.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Guilhelmus.* DE beatæ Virginis emiſſionibus ſat acute Guilhelmus in hunc modum, *Emiſſiones* fructus ex ea ſunt emiſſi. Vnicus eius fru-
» ctus eſt, qui ab efficacitate ſalutis dictus eſt IESVS: ſed in vno illo fructu
» multiplex eſt fructus. In vno Saluatore omnium IESV plurimos MA-
» RIA peperit ad ſalutem: pariendo vitam multos peperit ad vitam. Eo
» ipſo quod mater eſt capitis, multorum membrorum mater eſt. Mater
» CHRISTI, mater eſt membrorum CHRISTI, quia caput & corpus vnus
» eſt CHRISTVS. corporaliter caput pariendo, ſpiritualiter membra pe-
» perit. Vnde etiam ab omnibus mater appellatur, & ab omnibus cultu
» debito, vt mater, honoratur.] Sane per has *emiſſiones*, electorũ mem-
» brorum variæ diſtinctiones inſinuantur, prout explicatũ §. proximo.

Iuxta Rupertum numero ſeptenario hic enumeratarum *emiſſionum*, cognoſcitur vniuerſitas virtutum, *Ligna Libani* ſunt Chriſtiani amici ſponſi & ſponſæ, potentia ſæculi excelſi, atque facultatibus dilatati, ex quorum eleemoſynis paruuli ſuſtentantur; quemadmodum in ramis lignorum Libani paſſerculi nidificant: *prima vnguenta* ſunt; cuncta opera corporalia pietatis, & miſericordiæ, quibus ſuppleri poterit, quicquid minùs ſpiritualium bonorum tales habuerint. Sicut enim in tabernaculo Domini ſaga cilicina biſſum & purpuram amica extenſione cingebant: ſic ſemper (ait) qui ſpiritualibus minus abundant, carnalia ſpiritualibus communicent, vt iure ſpiritualium illorum participes fiant.] Hæc ille. *Rupertus.*

Hailgrinus verò, In his verbis notat horti fœcunditatem ſignificari, *in herbis* virtutes vel virtutibus inſignitos, *in herbis* quidem minùs prouectos, *in arboribus* verò, qui virtute & meritis ad altiora cōſcendere: *in fructibus* opera, *in vnguentis* ſacramenta Eccleſiæ notari, quæ omnia *emitti* vel *procedere* dicantur ex hoc horto, quia nec *emiſſiones* Eccleſiæ fideles ſunt, nec eorum virtutes *floribus* aut *fructu* fœcundi ſunt, nec ſacramentorum prodeſt perceptio, niſi radix omnium fides figatur in myſterio incarnationis; per quam & Deus factus eſt filius mulieris, & mulier caput Eccleſiæ generans, noſtra quoque ſimul mater eſt effecta. Si quis volet ſingula ſeptem illis quas dixi virtutibus Deiparæ accommodare, hoc ei non difficilè futurum eſt ex P. Franciſci Ariæ opere *de profectu ſpiritali tracta.4. qui eſt de imitatione Dominæ N. de fide cap.7. de ſpe cap.18. de caritate cap.23. 28. & 29. de continentia & fortitudine in ſeqq. capp. de prudentia & iuſtitia, ceteriſque omnibus frequens à nobis fit toto hoc libro mentio.* *Hailgrinus.*

Adiungatur hic Alcuini explicatio: vlt. per *emiſſiones* ſignificari bonas operationes, quæ ſunt *paradiſus*, id eſt, delectabiles, quia Hebr. עדן Eden ſignificet hortum deliciarum. Et quidem paradiſus *malorum punicorum* dicitur, quia ſicut malum punicum exteriùs rubrum eſt, & in vno cortice multitudinem habet granorum: ſic in virgine multitudo bonarum operationum intra fidem Dominicæ paſſionis tenetur incluſa. *Cum pomorum fructibus*, hoc eſt, honeſtis & pudicis eius locutionibus, ex quibus in mentes fidelium fructus informationis proceſſit. Nempe *Cyprus*, ſignificans virginitatem, *Nardus* veram caritatem, *crocus* diuinam ſapientiam, *fiſtula* humilitatem & patientiam; *cinnamomum*, internæ contemplationis dulcedinem, *vniuerſa ligna Libani*, omnes alias virtutes, quæ aliquod robur habent, & mentem ſpiritualiter dealbant, *Myrrha* quæ ſignificat carnis mortificationem: *aloe*, bonam opinionem, *Prima vnguenta*, Spiritus ſancti dona.] *Alcuinus.*

ANAGOGE.

§. 5.

Petenda ex notatis ſuperiùs, verſ. 12. §. 5.

VVLG. EDIT.

Verſu 15. „ Fons hortorum: puteus aquarum
„ viuentium, quæ fluunt impe-
„ tu de Libano.

EDIT. LXX.

Fons horti & puteus aquæ viuentis, & cum ſtrepitu fluentis de Libano.

LITTERA.

§. I. VERBA SPONSI.

QVOD veſanus Beza hunc verſum (contra Patrum mentem) ſponſæ ex abrupto tribuit, dignum eſt auctore commentum. Quæ de *puteo & fonte* propè Tyrum, viri pij & docti Nannius & Titelmannus referunt, ſi vera ſunt, deficiũtur tamen antiquitatis prærogatiua, vt eo Salomon potuerit reſpexiſſe. Sponſus paullò ante duas ſimilitudines inſinuarat, *fontis & horti*.v.XII. priorem cùm ſit proſecutus, res poſtulat vt poſteriorem nunc exhibeat. Dixerat enim ſolummodò *ſignatum* eſſe, vt clarum, limpidum & illimem indicaret; nunc addit viua & perenni ſcaturigine tam eſſe copioſum, vt plurimis hortis rigandis vnus ſufficiat. *Defluere* ex cacumine cenſuit Villeramus. Si de vero Libano hæc dicta, non aliter hoc accipiendum, quàm vt fateamur ex cacumine per occultos meatus defluere, licet circa montis pedem primùm ſe prodat. illic enim ipſius Iordanis origo eſt in fonte Phiala, qui inde progrediens totam promiſſionis terram amœnat & fœcundat. *Lege Ioſephum lib.3. belli Iudaici c.*18. è quo poteris intelligere cur duo fontes, *Ior & Dan* (vt vocat Iſidorus)[a] quos Ioſephus nominat *Panium & Phialam*, pro vno ſint fonte computandi, ex quibus facilè corriges Geographos alios.[b] magis tamen propendeo in eam partem, vt loquatur ſponſus de fonticulo, quem, ad Phialæ ſimilitudinem, in illo ſuo hortulo ex adumbrati Libani vertice habuerit decurrentem, & magna vi exſilientem copioſa ſcaturigine. *vide Vitriacum Hiſtor. Orientalis cap.*43.

a *lib.* 14. *Orig. c.*21. *& Honor. hic.*
b *Plinius lib.*5. *Strabon. lib* 16.

HORTORVM & AQVARVM] Hebraicè pluralis numeri ſunt iſta, & ſic legebantur in Quinta editione.

LIBANO] Hìc apertè in Hebræo eſt, LEBANON, ſed ſuperiùs verſu proximo erat LEBANO, illic per HE, hìc per NVN.

§.2. MENS VERBORVM.

Accommodatiſſima ſanè comparatio. nam Eccleſia *fons* eſt *hortorum*: cùm fideles ſinguli ſint hortuli (iuxta Philon. Apon. Pſell. Angel.) variis virtutibus conſiti, quorum omnium, animi fidei & morum doctrina ex ſacris petita ſcripturis irrigantur; fluenta S. ſcripturæ *fontis* quidem nomen merentur, quia ſunt valdè copioſa: ſed *occluſi*, quia nō patent niſi quibus agnus dignatur ſignacula obſcuritatis reſerare. *Puteus* etiam eſt vel eiuſdem S. ſcripturæ ratione,[c] vel, quod mihi nō diſplicet, quia de Sacramentis eius licet vnicuique haurire, quod opus ad

c *Sic Philo, Greg. Theod. & alij.*

vitam æternam. *Viuentium aquarum* nō ſtatiuarum, vel lacuſtrium (vt ſunt Gebennenſium, Nemauſenſiū, Heidelbergenſium, & ceterorum) hæreticorum, quos hîc grauiſſimi ſcriptores[a] argui teſtantur, quorum ſacramenta, ſunt mortua tantùm ſymbola, nihil operantia, niſi quod buffonum venenum, lepram & lethum. Aquæ illæ viuificæ tam putei quàm fontis (nam idem *fons*, qui *puteus*) copioſè *defluentis de Libani*, hoc eſt, Christi *capite*, diuinitate, per meatus inuiſibiles, tandem erũpunt ex montis pede, hoc eſt, [b]humanitatis ſeu corporis vulnerib. nam hæc prima eſt origo ſacramentalis gratiæ & totius orthodoxæ doctrina: illam fundit per ſeptem puriſſimos tubos; hâc per Apoſtolicas tubas, & præſertim quatuor illa fluminum paradiſi capita, ſacroſancta Euangelia, ad infidelitatis & cõcupiſcentiæ prauæ, qua mundus ſqualebat, ariditatem ſterilitatémque tollendam. Illa *fons* eſt, propter plenitudinem, illa *puteus*, per profunditatem.

a D. Nyſſen. Caſſiod. Vvi'leram. Decanus Ambia. Haymon. & Gillebe. Serm. 37.

b Apon. Honor. Gillebert.

Honorius, *fons* eſt (inquit) vbi flumen funditur: *puteus* vbi aqua in profundo latet. *fons* ergo *hortorum* eſt Euangelium: *irrigatio* Eccleſiarum, in actiua & cõtemplatiua vita degentium. hîc *fons de Libano* erupit, in hortum Ieruſalem cucurrit, de monte Sion fluxit, omnes hortos orbis irrigauit: Euangelica doctrina ex Christo in primitiuam Eccleſiam manauit. nam de monte Sion per Apoſtolos in gentes fluxit, & omnes Eccleſias irrigauit. *Puteus* autem *aquarum*, eſt profunda lex diuinorum ſenſuum, qui latent in legis littera, vt in profundo puteo aquæ, quæ ſunt *viuentes*, quia eos viuere faciunt, qui ſpiritualius illas intelligunt. *fluunt cum impetu de Libano*, de Iudaico populo diuino cultu iam dealbato; nempe Apoſtolis, qui ſcripturas abundè & ſpiritualiter gentibus expoſuerunt. *Aliter*: Libanus eſt Christvs de caſta virgine natus: de hoc *libano* Spiritus ſancti dona, tanquam torrens Spiritus, credentes inundauerunt, & eos ſcientia omnium linguarum impleuerunt: de his aquis ipſe dixit; *Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ*: [c] id eſt, chariſmata Spiritus ſancti, quæ faciunt credentes cum Deo viuere.]

Honorius.

c Ioan. 7. v. 38.

TROPOLOGIA.

§. 3. Abſalon.

ABbas Abſalon, [d] *Aquas* exponit ſacram ſcripturam, quæ *fons* dicitur, vbi eſt plena, *puteus*, vbi eſt profunda: & has aquas (ait) debere *fluere de Libano*, hoc eſt, candore puræ conſcientiæ, non de immunditia vitæ, & *cum impetu*, hoc eſt, Spiritu & ardore zeli profectus animarum.] Quid ergo nos miſeri qui polluti labiis ſumus, & in medio populi polluta labia habentis habitamus? qui toti frigidi, toti indeuoti: doleamus vicem noſtram: gratulemur animæ felici, quæ ſponſo tam ſit ſimilis, vt de fonte *fons*, de puteo *puteus* dici mereatur. Sibi *puteus*, dum ſecretum ſuum ſibi ſeruat: proximo *fons*, dum ſalutarem doctrinam liberaliter & ſpontè proximis repartit.

d Serm. 13.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. QVÆ vnquam meliori iure talis dicta, quàm MARIA? quæ in IESV peperit tot *hortos* Eccleſiarum, & tot *hortulos* animarum, conſitos tot virtutum omnigenarum areolis? quæ peperit, cùm vitam peperit, tot fluenta viuentium aquarum? nonne *fons*, cùm effudit *aquas viuas* in effuſore viuentium aquarum, pariendo largitorem gratiarum? Nonne *puteus*: in quo latuit veritas, donec eam tempus extraxit, hoc eſt, donec *venit plenitudo temporum*: Dixerat Dei filius apud Eccleſiaſticum ſe, [a] *vt aqua ductum de paradiſo exiſſe*, & ſubdiderat, *rigabo hortum meum plantationum:*

a Eccl. 24. v. 41. 42.

„ *Emiſſionum* quas diximus. MARIA propter inſcrutabilem (ſic Hailgri-
„ nus) profunditatem gratiarum, quæ in ipſa congeſtæ ſunt, dicitur, *pu-*
„ *teus aquarum*, non ſimpliciter, ſed *viuentium*, hoc eſt, *ſalientium in*
„ *vitam æternam*. hæ *fluunt cum impetu*, quia illis reſiſtere non valent ad-
„ uerſarij noſtri, dæmones & hæretici. *fluunt de Libano*, hoc eſt, ipſa vir-
„ gine, quæ de ſe in Eccleſiaſtici *cap.24. verſ.21.* dicit, *Ego quaſi Libanus*
„ *non inciſus vaporaui habitationem meam.*

Guilhelmus. Eſt *fons hortorum* (ait Guilhelmus) rigando eos; *puteus aquarum*
„ *viuentium* continendo eos. Continet ſibi abyſſos vitæ & immorta-
„ lium gaudiorum: ſed non ita continet ſibi, vt non & effundat & aliis.
„ effundit Angelis & hominibus participationem, pro captu ſingulo-
„ rum. Angelis quidem torrentem voluptatis, hominibus in hac pere-
„ grinatione riuulos ſanctitatis & ſanitatis; donec & ipſi ciues effecti
„ *inebrientur ab vbertate domus eius, & torrente voluptatis eius potentur.*
„ Sic tamen effundit, vt non minùs contineat. Sicut propter Angelos &
„ homines dicitur *fons hortorum*, nam & Angeli ſunt horti Dominici,
„ horti cœleſtes & deliciarum, referti ſuauiſſimis obedientiæ fructibus,
„ quos ad beatè viuendum perenniter rigat fons vitæ, & electi homines
„ in terra, dominici ſunt horti, quos ad viuendum benè quotidie irri-
„ gat fons vitæ ad fructum iuſtitiæ: ſic & *puteus aquarum* dicitur, pro-
„ pter multos vitam participãtes eum in quo eſt vita; licet vnica ſit *aqua*
„ *viua* ſcilicet IESVS ipſa vita, de qua ſcriptum; *Qui ſitit veniat, qui vult*
„ *accipiat aquam vitæ gratis*,[b] Et ipſa vita dicit, *Ego ſum via, veritas, &*
„ *vita*, [c] Aquæ hæ dicuntur *cum impetu fluere de Libano*. h. (teſte Guil-
„ helmo) de monte candoris, nempe *à patre luminum, à quo omne datum*
„ *optimum & omne donum perfectum deſcendit*, cum impetu, hoc eſt copiosè. nam abundantia gratiæ *lætificat ciuitatem Dei*: vel *cum impetu*, hoc eſt, ſine perſonarum acceptione aut delectu. Tantus eſt enim impetus fluentis gratiæ, vt ſine ratione fluere videatur, dum præ piſcatoribus non attenditur ad Imperatores, & reprobatis Philoſophis idiotę aſſumun-

b Apoc. 22. 17.
c Ioan. 14. v. 6.

aſſumuntur. Quantoperè *hoc lætificat ciuitatem Dei*, confitentem Domino *quoniam bonus*, qui *aſſumit quæ ſtulta ſunt mundi vt confundat ſapientes, & infirma mundi eligit vt confundat fortia. Cum impetu* ergo fluunt, quia deſurſum fluunt: & ideò ſine delectu perſonarum fluunt, quia à Deo fluunt. *Non enim eſt perſonarum acceptor Deus.*[a] a *Act. 10. v. 34.*

Breuiter Honorius: De te fluxit *fons hortorum*, per te venit baptiſma fidelium, & *puteus aquarum viuentium*, id eſt, CHRISTVS, qui eſt ſapientia ſacrarum ſcripturarum, & hæ *cum magno impetu de Libano fluunt*, quia cum magna abundantia ſancti Spiritûs de candore tuæ caſtitatis & ſanctitatis exundauerunt. Vnde hæc omnia? quia Pater præcepit talia dicens: *Surge Aquilo, &c.* *Honorius.*

Alanus ſic ſcribit: Meritò ô virgo tali arborum & aromatum decore decoraris, quia in te eſt *fons ſaliens in vitam æternam.* Qui fons *puteus* eſt, id eſt, inexhauſtibilis & profundus propter ſcientiæ profunditatem. Nec tamen ex te fluunt aquæ viuæ, ſed *de Libano*, id eſt, CHRISTO, qui omnium virtutum decore candidatus eſt, & dicit: *ſi quis ſitit, veniat ad me & bibat: & de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Vnde Apoſtolus: *Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.* *Alanus.*

Sed pientiſſimè Dominam noſtram hîc alloquentem Rupertum audiamus: Sicut in initio [b] *fons aſcendebat de terra irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ:* ſicut, inquam, [c] *fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde diuiditur in quatuor capita:* ſic ex te, ô amica, ô terra benedicta, *fons* ille aſcendit, qui *apud Deum erat, & vera lux erat* ſicut ſcriptum eſt, *quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.*[d] Fons, inquam, ille aſcendit ex te, non initium ſiue principium habens ex te, ſed de corde patris per occultas vias, cum omnibus *aquis viuentibus*, id eſt, cum omnibus ſcripturis veritatis, veniens in te, & æternum ſapientiæ fontem ſiue puteum faciens in te, atque hoc modo *aſcendit ex te.* Ad quid aſcendit? vtique *ad irrigandam ſuperficiem terræ:* ad inſtruendam ſiue excolendam Eccleſiam per vniuerſum orbem terræ. Ad hoc *egreditur fluuius de loco voluptatis*, ſcilicet *ad irrigandum paradiſum:* ad hoc inquam ex te, ô voluptas, ſiue locus voluptatis Dei, initium accipiet ſanctum Euangelium, vt per vniuerſum mundum ſpiritualem irriget paradiſum. *Rupertus.* b *Gen. 6. v. 2.* c *Gen. 6. v. 10.* d *Pſal. 35. v. 10.*

Et *diuidetur in quatuor capita*, id eſt, in quatuor neceſſariæ ſalutis ſacramenta, quæ videlicet ſunt hæc, incarnatio, paſſio, reſurrectio atque aſcenſio mea. Hæc enim neceſſariò prædicabuntur & neceſſariò ſcientur, quia ſine iſtorum confeſſione non fit noſter paradiſus, ſine iſtorum fide non ſaluatur mundus. Diuidentur, inquam, viuentes aquæ in iſta *quatuor capita*, id eſt, principalia Sacramenta, quia videlicet omnes ſcripturæ in iſta quatuor ſubtiliter intendunt, appellando hæc *faciem hominis, faciem vituli, faciem leonis, & faciem aquilæ vo-* *Ezec. 1. v. 10.*

" *lantis*. Tunc cognoſcent amici, quid etiam ante ſcripturas voluerit
" ſcriptura legis, dicendo, *catulus leonis Iuda, ad prædam fili me aſcen-*
a Gen. 49. v. 9. *diſti*.[a] quid voluerit ordinando ritum talem, vituli ſacrificandi.[b] quid
b Leu. 4. a. v. 3. voluerit dicendo Moyſi, *Prophetam ſuſcitabo eis de patribus ſuis, ſimi-*
c Deu. 18. v. 18. *lem tui*.[c] quid voluerit canendo, *Sicut aquila prouocans ad volandum*
d Deu. 32. v. 11. *pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas & aſſumpſit eos, at-*
" *que portauit in humeris ſuis*. & de duabus quidem faciebus, *de facie*
" *hominis*, & *de facie vituli*, omnes in me conſentiunt, ſcilicet quod &
" homo natus ſim, & mortalis mortem ſuſtinuerim: ſed de *facie leonis*,
" & de *facie aquilæ volantis*, non omnes ſimiliter conſentiunt, videlicet
" quod & reſurrexerim, & in cælum aſcenderim.
" Sic & de duobus capitibus fluuij de loco voluptatis egredientis,
" & in quatuor capita diuiſi, ſcilicet de fluuio *Gihon* qui apud Ægyptios
" Nilus vocatur, & de fluuio *Phyſon*, qui & Ganges dicitur, negari
" non poteſt, quin exeant de illo paradiſo terreſtri: de duobus verò ce-
" teris ſcriptores mundani ſcripturam noſtram redarguere conantur,
" dicendo, quod non ita ſit, vt ipſa dicit, eo quod illi, ſcilicet *Tigris* &
" *Euphrates* in Armenia manare videantur, vno fonte exorti: non in-
" telligentes neque aduertentes, quia ſcriptura non dixit, quod fluuius
" ille paradiſi in ipſo paradiſo incipiat in quatuor capita diuidi: ſed *flu-*
" *uius* (inquit) *egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradi-*
" *ſum, qui inde diuiditur in quatuor capita*. id eſt, in omnes fluuiatiles
" atque dulces & potabiles aquas, quarum capita ſunt iſta flumina prin-
" cipalia. Aquæ enim ſuapte natura ſalſæ erant & amaræ, aſcendendo
" autem per illam quaſi terræ mammam, ſcilicet paradiſiacam terram,
" verſæ ſunt in dulcedinem, vt irrigarent vniuerſam terræ ſuperficiem,
" ipſæque dulces ac potabiles, captiuo (quod futurum erat) generi hu-
" mano terram, extra paradiſum facerent habitabilem, ſcilicet herba-
" rum, lignorum, ſeminumque feracem: & inter aquas ceteras, quæ ex
" illa mamma dulcorem acceperunt, illa flumina Gihon, & Phyſon, Ty-
" gris, & Euphrates præcipua ſunt.
" Similiter aquæ ſcripturarum ex te, *ſoror mea ſponſa*, dulceſcunt ex
" vtero tuo, ſiue per vterum tuum *viuentes* factæ: alias autem valdè
" amaræ, imò & mortuæ atque mortificantes ſunt. *Littera enim occi-*
e 2. Cor. 3. v. 6. *dit*, ait[e] quidam amicorum noſtrorum. etenim quid aliud eſt quic-
" quid Moſes loquitur, quicquid de Prophetis legitur apud *filios matris*
" noſtræ (Iudæos) qui *pugnant contrà te*, niſi littera ſine Spiritu, ſine ani-
" ma corpus: idcircò bibentes aquas mortuas moriuntur, & ſequentes
" ſolam occidentem litteram occiduntur. Quo pacto tandem fiet iſtud:
" quomodo plantabitur ſiue dilatabitur talis *emiſſionum* tuarum *para-*
" *diſus*: ſurgente Aquilone & flāte Auſtro fiet iſtud. Ideò, *ſurge, &c.* hæc:
" Rupertus.

ANAGOGE.

Vide ſupra ad v. 12. §. 5. §. 5.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Surge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, & fluent aromata illius.	*Exſurge Aquilo & veni Auſter & aſpira hortum meum & fluent aromata mea.*

[a] *Verſu 16.*

LITTERA.

SVRGE.] Sunt qui putent hoc permittentis eſſe, nempe vt permittatur Aquilo, quemadmodum cœperat flare, vel vt alij, iubeatur nunc incipere flare. Sequor aliorum ſententiam, qui exponunt, fuge, faceſſe. cur alioqui diceret, *veni Auſter*, niſi vt in Aquilonis locum eius aura ſuccedat: ſcio vtrumque verbo *ſurgendi* ſolere in S.S.[a] ſignificari, ſed magis accommodata hoc loco videtur ſignificatio iſta poſterior.

§. 1. VERBA SPONSI.

Volunt quidem, cum Rabbinis, hos duos ventos ſimul flare iuberi, non exigui nominis viri: nam hanc ſententiam non repudiat D. Ambroſius[a] & fauent hoc loco Iuſtus, Aponius, Caſſiodorus, Alcuinus, Beda, Rupertus, & VVilleramus & mordicùs tuentur Guidacerius, Genebrardus, Oſorius. Sed ne accedam iis, facit primò, quia non dicit *perflate*, ſed *perfla*, ſolus nempe Auſter. Si dicas ſimul flantes pro vno haberi vento, cur ergò prius diuiſit: & quo pacto contrarij venti inuicem repellentes pro vno haberi queunt: quid, quod Philoſophi non indocti negant hos duos ſimul diu flare poſſe:[b] ſucceſſiuè ergo capiunt, cum nobiſcum ſentiunt, quia Aquiloni Auſtrum iubent ſuccedere.

Secundò quia Boreæ flatus hortis admodum noxius eſt, ſiluis (Poëta teſte) honorem decutit, clades florum eſt, pernicies veris, omnium quoque conſenſu frigidus eſt ac ſiccus. quare diffluxum aromatum conſtringeret potiùs & impediret.

Tertiò ſolet Aquilo in S. S. ſumi in partem[c] deteriorem, vt notant Theodoretus[d] & Olympiodorus, quæ ſanè regula vera eſt ſaltem, quando nominatur Aquilo, non tam vt ſitus loci vel orbis cardo, quàm vt aliquid prætereà portendens vel mortalibus adferens. Quare loca duo,[e] quæ citat Iuſtus Orgelitanus ad probandum Aquilonem aliquando in bonam partem ſumi, nihil nobis refragantur.

a *in Pſal. 118. Serm. 12.*

b *Vide quæ diximus ad Senec. traged. Herc. Oeta. v. 114. tum in aduerſar. tum in comment. & ad Agamemn. v. 479.*

c *Eccleſ. 12. v. 3. Iſai. 1. v. 13 & 14. & cap. 4. v. 6. & cap. 10. v. 22. & c. 14. v. 31.*

d *Theodor. hic, Olymp. in. d. c. 11. Eccleſ.*

e *Pſal 47. v 3. Ezech. 1. v. 4.*

Nyſſenus. Nyſſenus etiam *hom.*10. rationem reddit egregiam. Cęterum (ait)
„ indicari hac voce poteſtatem illam aduerſariam, nemini non perſpi-
„ cuum fuerit, cui rerum natura cognita ſit. Quis n. ſolis ignorar mo-
„ rum, quod is ab Oriente per cœli plagam Auſtralem inſtituto curſu
„ verſùs occaſum vergat? terræ verò figura, cùm globoſa ſit, quemad-
„ modum periti harum rerum aiunt, à quacunque tandem parte illu-
„ ſtrata à ſole fuerit, neceſſe eſt viciſſim ab alia parte huic oppoſita cali-
„ ginem effici, nimirum hac ipſa inumbrata propter obuerſionem par-
„ tis illuſtratæ radios eius impedientis, quominùs penetrent. Quare
„ cùm locus is luce careat, ſempérque ſit frigidus, neque ſolaribus à ra-
„ diis illuſtratus, neque calefactus: idcirco Princeps ille imperij tenebra-
„ rum, (qui teneram animorum naturam inſtar aquæ conſtringendo la-
Mat.24.v.20. pideam reddit, & duram) Boreas & aſper appellatur, quippe qui effe-
„ ctor ſit hibernæ triſtitiæ, eius inquam hiemis, in qua negat Euange-
„ lium poſſe pericula fuga vitari. Nam in hac, eorum quæ ſecundum
„ virtutem florent, pulchritudo marceſceret] ſic ille.

Quartò, quia ſententia quam ſum ſecutus grauiſſimorum eſt Pa-
trum, *D. Gregorij Nyſſeni, Nili, Maximi, Pſelli, Philonis, Theodoreti, Angelomi, & Gulhelmi hic: D. Gregorij Papæ, non vno loco, vt hic, & lib.1. in Ezechiel. hom.2. & lib.9. Moral. c.9. & lib.27. c.24. Gilleberti ſerm.38. in Cantic. Abbatis Abſalon ſerm.36. qui* omnes hanc
fusè explicant, & ſolem tuentur. Ex aliis nonnulli referunt quidem,
& alteram, ſed noſtram vt meliorem videntur agnoſcere, quorum ex
numero ſunt B. Ambroſius. *d. hom.* 12. Honorius, & D. Anſelmus
hic. Et qui contrariam ſolam tenent Patres, hi inter ſe non conue-
niunt, nec vllus eorum ſenſus Grammatici magnam habuit ratio-
nem. Sunt ex ipſis, qui exponant optare ſponſum, frigore ſimul ad-
uerſitatum, & calore proſperitatis, Eccleſiam eſfloreſcere, *vt Aponius & Decanus Ambian:* Sunt qui velint eum permittere Satanæ, vt
Eccleſiam exerceat perſecutionum malis, & ſubdolis etiam deleni-
mentis atque blanditiis probet, *Sic Caſſiodorus & Sectator eius Vuilleramus: ſic Beda & eius abbreuiatores Haimon. & Alcuinus.* Sunt de-
niq; qui velint per *Aquilonem* ſignificari Spiritus ſancti refrigerium,
quod in æſtu præbet, per *Auſtrum* eiuſdem Spiritus ſancti gratiam,
qua vel duros ad fidem, vel frigidos reſoluit in liberalitatem, *ſic Iuſtus.*
Huic vltimæ, obſtat, quod Spiritus ſanctus non congruè, nec more
a add. c.11. Eccleſ. ſcripturæ *Aquilonis* nomine donetur, ceteris, quod *Auſtrum* acci-
piant in malam partem, quod D. Hieronymus iam olim notauit [a] ſa-
cræ ſcripturæ conſuetudini repugnare.

Ceterùm multi quoque recentiorum interpp. cum Theodoreto
hæc verba ſponſæ tribuunt, ad quod eos induxit accentus Hebræus
Atnah, ſententiam ſolitus ſuſpendere: vt ergo ſequens verſiculus
non interrumperetur duarum perſonarum interlocutione, cenſue-
runt hunc verſum ſponſæ tribuendum, tanquam partem voti ac

deſiderij eius. Verum tunc illi deberent hoc loco initium capitis quinčti ſtatuere, contra Patrum communem ſententiam, & partitionem LXX. interpretum, & vulgatæ cuncta exemplaria. Cur alioqui diuellunt vnum eiuſdemque ſponſæ votum in finem huius capitis, & ſequentis initium, hoc eſt in duo capita?

Videtur ſolus Nyſſenus, quem vt ſolet ſecutus eſt Pſellus, hoc loco nonnihil huic diuiſioni fauere, quia *hom.* 10. initium ab his inchoauit, & ea ſponſæ tribuit, acute videns quod dicebam neceſſario conſequi vt ſi ſponſæ verba ſint, capitis quoque alterius ſint principium. Sed commodius & tutius eſt, ea ſponſo etiamnum adſcribere, vt reliqui ad vnum omnes Patres fecere. Igitur quem ſponſus hortulum laudarat, eum nunc copioſa impertit benedictione. Ita fit vulgo. prius laudamus, mox proſpera illi quem laudauimus omnia precamur. cum igitur in hortorum amœnitate & fertilitate, multum ſibi vindicet afflatus ventorum, merito iubet fugere *Boream*, ſolitum impetu ſuo ſiluas honore ſpoliare, & frigore ac ſiccitate, ſata, plantas, arbores exurere, ſqualorémque adferre, contra iubet *Auſtrum aſpirare*, quia Meridionales venti, natura ſua tepidi & humidi, cum plantas & arbores flabris ſuis calefaciant & humectent, viroris, & fructuum maturandorum ſunt cauſa, & quia maturitatem odor conſequitur, etiam efficiunt, vt ſuauem ſpargant odorem, quem effuſum illi longe lateque differunt. Hac ergo benedictione ſponſus horto cuncta læta & proſpera precatur, mala vero omnia deprecatur, & quia ſpōſam horti nomine honeſtauit, patet hæc omnia illum ipſi ſponſæ optare, & quia velle eius eſt facere, ſimul eam his donis beare. *Nyſſenus. & Pſellus.*

VENI] ſpira.

MEVM] ſponſæ meæ, cuius ſunt quæ mea, vt quæ eius, mea quoque.

AROMATA ILLIVS] ſenſu non diſcrepat à LXX. qui, μου ex veriore lectione, Diuo Hieronymo *in Abacuc. capit.* 3. Diuo Ambroſio *libr.* 1. *de laude Virginitat.* Theodoreto & Nyſſeno, comprobata.

Aquilo, Diabolus eſt, qui fidelibus noxium perfidiæ & acediæ virus adſpirat, algidus ipſe vtroque vitio, & odij obſtinatione in Deum: ſiccus & exſuccus omni gratiæ humore, Huic Aquilo capita ſedes, vnde omne malum Eccleſiæ panditur. *Auſter* ſiue Notus feruor eſt ſancti Spiritus genitabili flatu bonum calorem in cordibus accendens, fouens quæ malus ille frigefecerat, rigans quæ deſiccarat. Hoc vento flante virtutum Eccleſiæ fragrantia, iuſta videlicet opera & ſanctæ actiones, vt aromata lectiſſima calefacta, non per vnicum iam Iudææ angulum, ſed per orbem totum ſponte ſua ſuaueolentiam diſpergunt, vnde fumo bonæ famæ CHRISTI optimus odor exhalatur. Hoc Apoſtoli fecere, poſtquam pulſa incredulitate & mali timoris frigore, quo Dominum pars negauerant, pars reliquerant, nec re- §. 2. MENS VERBORVM.

ſurrectioni quidem qualem oportebat fidem præſtiterant, poſtmodum, hac pulſa, igneum illum Spiritus ſancti, in ſancto Pentecoſtes die, influxum tanto ardore, ab *Auſtro* in *Aquilonem*, hoc eſt, à Iudæa in Chaldæã, ab Aſia illa calidiore in Europam frigidiorẽ, ventum ſaluberrimum, cum doctrinæ veræ copioſis imbribus intulerunt.

Abſalon. Pulcherrime totum hunc verſiculum ſolemnitati Pentecoſtes, ad quam etiam reſpexit Nyſſenus, accommodauit Abſalon Abbas *in tetegro ſermone* 36. inde petat qui volet: liber, Coloniæ excuſus, multis locis reperitur. Vidi pereruditi hominis & admodum pij commentarium, ad Indos iſta transferentem. Sed animaduertere debuiſſet hic agi de primordiis Eccleſiæ Catholicæ, quando *ex Sion lex egreſſa*, non de poſtremis hiſce temporibus, quando ex Occidente in Orientem, & à Septentrione verſus Auſtrum fides felici Hiſpanorum nauigatione propagata fuit. Si ad noſtra tempora pertineret hic ſermo Propheticus, longe verius diceremus, ab Aquilonari illo in Saxonia Iſlebio, tot flabra freneticorum ſeptentrionis filiorum, inſtar ſæuiſſimæ procellæ, Eccleſiam inuaſiſſe, quibus nunc Europa tota fere exagitatur: vt exclamet merito ſponſus iterum, *Surge Aquilo* tam peſtifer, *& veni Auſter* ſalutaris &c.

Honorius. De hæreticis etiam videtur Honorius Aquilonem capere. verba » eius ſunt: Poſtquam ceſſauit perſecutio tyrannorum, & coronata eſt » patientia ſanctorum, protinus ſurrexit in Eccleſia væſania hæretico- » rum, quæ atrocius bellum Eccleſiæ intulit, quam quod prius à paganis pertulit. pernicioſior enim eſt hoſtis, qui intra mœnia poſitus * ciues impugnat, quam qui extra excluſus muros expugnat. Dum ergo poſt ſudorem perſecutionis milites CHRISTI in horto Eccleſiæ frue- ,, rentur quiete pacis; ecce tortuoſus draco à Martyribus victus, de an- ,, tro malitiæ caput extulit, virus perfidię per agmina CHRISTI fudit, & ,, vt latro de inſidiis improuiſus prosiluit, atque incautos milites telis ,, erroris vſque quaque proſtrauit. Siquidem inauditam hæreſim per ,, malignos homines mentibus fidelium infudit, qua totum hortum ,, Eccleſiæ quaſi quadam lepra vitiauit: ſed Rex gloriæ CHRISTVS ſuis ,, auxilium præbuit, dum vniuerſam hæreſim per ſapientes deſtruxit, ,, & de horto ſuo flagello anathematis expulit. Expulſo autem *Aqui-* ,, *lone Auſter* hortum intrauit, quia eiecta hæreſi de Eccleſia, *Auſter* ,, ſcilicet Spiritus ſanctus *hortum perſlauit*, dum veram fidem doctori- ,, bus inſpirauit: & mox *fluxerunt aromata*, dum ſancti Patres protule- ,, runt veræ fidei dogmata; Rex vero adueniens dicit, ô *Aquilo* hoſtis ,, maligne, de latebris tuis ſurge, *fuge*, & de horto meo diſcede: tu ve- ,, ro *Auſter* cultor horti *veni*, perfla hortum meum, & *fluãt aromata il-* ,, *lius*, quæ ſufficiant victoribus. *Aromata* ſunt odoramenta, ſcilicet fru- ,, ctus arborum prędictarum, nardi, cinnamomi & aliarum, dicit *fluant*, ,, quia aromata de arboribus ardore ſolis fluunt, vt reſina de cedro, vel ,, abiete &c. Hactenus ille.

* *Corrige*, ciues exp. q. q. e. ex muros impugnat.

TROPOLOGIA.

HONORIVS idem; *hortus* (ait) eſt clauſtrum, flores & herbæ ſalubres fratres in fide & dilectione vnanimes, vrticæ & herbæ inutiles, hypocritæ & falſi fratres. At tentandum *Aquilo* in horto *ſurgit*, dum Diabolus per falſos fratres concordiam fratrum perturbat: ſed *auſter veniens hortum perflat*, dum Spiritus ſanctus conuentum fratrum in Patientia & cõcordia corroborat: *aromata fluũt*, dum virtutes, prius occultæ, tentationibus probatæ ad notitiam proximorum prodeunt. §.3.

Nyſſenus. Nota autem D. Nyſſen. nos doceri ſuccedente Auſtro, pulſo Aquiloni, non poſſe in anima vitioſitatem vna cum virtute conſiſtere; ſed vnum contrarium altero veniente expelli.

Philo. Optime qnoque Philo notauit: Nihil frigidius eſſe mente Diabolica, quæ vniuerſo diuini amoris igne caret: nihilque obſtructius neque coarctatius vel adſtrictius ad calorem Spiritus ſancti capiendum, nihil infelicius eorum anima, qui diuinæ voluntati obſiſtunt, cæleſtique lumini atque ſplendori obſtruere conantur. Hos enim totos *Boreas* occupauit, hoc eſt, Diabolus, qui vt hominum corda frigore cõglaciaret, voluit *ſedere in monte teſtamenti in lateribus*[a] *Aquilonis*. hic quoſcumque poſſidet à bono opere torpere facit, & iniquitate replet: ideo nunc eum fugat ſponſus, ſecundum illud Prophetæ, *Et Aquilonem depellam*.[b] Et *Auſtrum* aduocat, hoc eſt, vitalem Spiritus ſancti auram, planeque iucundam. Quæ cum mentes electorum perflat, ſtatim calere facit torpore depulſo, & ad bona peragenda feruentes reddit. hinc illud Dauidis, *Conuerte Domine captiuitatem noſtram, ſicut torrens in Auſtro*.[c] Adueniat Spiritus ſancti gratia, quæ mentibus charitatis ignem accendat, cogitationes ſanctas infundat, honeſtiſſima facere doceat, vt *aromata fluant*, hoc eſt, vt iuſtæ actiones & ſanctitatis opera, & virtutum odores omnium, per mentes proximorum ſuauiſſime redolcant, vt quique ardenter ad eadem accedant, & accendantur, & Spiritu ſancto diffundente latiſſime ſpargantur odoramenta (h. exempla) virtutum: vt ſingulorum vbique fidelium hortuli lætiſſime floreant, & dulciſſimos atque ſalutares fructus vberrime proferant, in eumque ſponſum inuitare, atque aduenientem iure poſſint excipere.] Sic Philo.

a *Iſa.14.v.13.*

b *Cuius? an reſpicit ad Eſai. 43.v.6.*

c *Pſ.125.v.4.*

Guilhelmus. Non prætermittã quæ de vtroque vento, ſecunda ſane aura, nobis Guilhel. attulit: *Aquilo*, frigidus (ait) & ſiccus ventus ſpiritum nequã deſignat, qui & in ſemetipſo frigidus eſt à calore ſanctæ deuotionis, ſiccus à lacrimis purgatoriæ compunctionis: identidem frigidos ſiccoſque facit quos inficit. *Auſter* vero ventus calidus & humidus, Spiritum ſanctum deſignat, qui in ſcripturis ſanctis, & aqua & ignis dicitur, ignis quia calidos, aqua quia humidos facit quos afficit; calidos ad deuotionem, humidos ad compunctionem:

„ Vtramque enim debet homo, quamdiu in corpore mortis huius peregrinatur * ab eo, & neutra ſine altera ſufficit ad ſalutem. Officioſæ deuotionis debitor eſt homo, quia homo eſt, & lacrymoſæ compun„ ctionis, quia peccator eſt: nam *ſi dixerit ſe non habere peccatum, ipſe ſe* „ *ſeducit, & veritas in eo non eſt.* Quam neceſſarius ad nutrimentum & „ incrementum eſt corporalis calor, cum humore corporali corpori„ bus; tam neceſſarius eſt calor ſpiritualis cum ſpirituali humore ſpiri„ tui nutriendo. Hunc calorem humorémque producit in nobis Spiri„ tus ſanctus, malum illum torporem & ſqualorem in nobis gignit „ ſpiritus nequam. Vnde ſcriptum eſt; *Ab Aquilone pandetur omne malum, ſuper omnes habitatores terræ.*[a]

* Corrig. habere.

a *Iere.* 1. v. 14.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Idem.*

ET quidem (pergo decerpere ex eodem Guilhelmo) *Aquilo* ille male perflauit protoparentes noſtros, deuotionem quam erga Deum habebant torpefaciens, dum eis perſuaſit Deum ex inuidia vetuiſſe, ne de ligno ſcientiæ boni & mali comederent: conſequenter etiam ſiccitatis ſqualorem in eos immiſit, ne lacrymis purgatoriæ compunctionis humeſcerent. cum enim Deus blande alloqueretur eos, quaſi inuitans ad pœnitentiam, vtrique eorum durum viſum eſt „ dicere, PECCAVI; & ſupra malum inobedientiæ, *declinauerunt cor* „ *ſuum in verba malitiæ ad exquirendas excuſationes in peccatis.* Itaque „ ab ipſis in omnem poſteritatem eorum trãsfuſum eſt duplex malum, torporis & ſiccitatis, quæ duo comitabatur tertium grandius malum, ſterilitatis, regnabatque ſpiritus ille frigidus & ſiccus ſuper filios Adam, nam, vt veraciter dictum eſt; *à quo quis deuictus eſt, huius eſt ſeruus.*[b]

b *Rom.* 6. v. 16.

Verum cum diu *fortis iſte armatus cuſtodiſſet atrium ſuum* in pace, ſeruans ea quæ poſſidebat, Dei filius ad deſpõſandam ſibi Eccleſiam, in mundum venturus ait; *Surge Aquilo.* Præmiſerat enim Patriarchas, & Prophetas, qui aduentum eius in carne, & glorioſum de hoſte triumphum ſacris vocibus præcinerent; in ipſis & per ipſos quodammodo dicens, *Surge Aquilo*, quid ſedes quaſi ſuper ſolium regni tui? quid ſedes quaſi imperans in ſecuritate? *Surge*, præpara te vel „ ad pugnam, vel ad fugam. *Ecce venio*, fortior armatus, & *regnum in* „ *manu mea, & poteſtas & imperium.* Plane voces Propheticas ille frequenter audiebat, & quid iis ſignificaretur caute intelligebat, & non ſine grandi metu ſe ad pugnam præparabat: nam fugere, propter ſuperbiam non dignabatur.

Impleto autem tempore, quod præfinitum erat à patre, venit Dei filius ad virginem de qua incarnandus erat, venit, *præueniendo eam in benedictionibus*

benedictionibus dulcedinis. Vnde Angelus ad eam miſſus, vt futurum partum ei nunciaret, AVE, inquit, GRATIA PLENA, DOMINVS TECVM. [a] Iam ergo Dei filius cum virgine erat, de qua carnem ſumpturus erat. a *Luc.1 v 28.* Iam iuquiebat, *Veni Auſter, perfla hortum meum, & fluant aromata illius.* nempe ſi cũ virgine iam non degeret, non diceret, *Veni Auſter*, ſed potius, *vade Auſter.* Auſtro ergo dicit, *Veni*, quia non mentiebatur Angelus dicens ad virginem, *Dominus tecum. Ven*, aiebat, Spiritus ſancte, ſanctifica vterum virginalem, *vt fluãt aromata illius,* b *Luc. 1.v.36.* vt *quod naſcetur ex eo ſanctum vocetur filius Dei,* [b] quod vtique erit in odorem ſuauiſſimum omnibus ſęculis. Plane vterus virginalis eſt cœleſtis ſponſi *hortus delitiarum,* hortus aromatum. Quantæ in eo delitiæ, quanta intimæ ſuauitatis aromata fuerunt, cum ibi *Dominus gloriæ* per incarnationis myſterium dignatus fuit habitare, & præclaras illas nuptias in eo per ſpacium nouem menſium celebrare? Eodem ſpatio exacto aromata illius fluxerunt, quia ſacra virginis viſcera filiũ Dei fuderunt,

Quare miſſus ad virginem Angelus congrua ſalutatione præmiſſa, " *Ecce* (ait) *concipies & paries filium, & vocabis nomen eius* [c] *IESVM*, c *Luc.1. v.31.* Cito de vtero tuo fluent aromata cœleſtia, tanquam de *horto voluptatis Dei.* At illa, *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* [d] d *v. 34.* Quomodo prædicis partum Virgini non cognituræ virum? quomodo prædicis vterum meum hortum fore fœcunditatis, cum clauſus ſignatuſque ſit ſigillo perpetuæ virginitatis? Tum ille, *Spiritus ſanctus,* " reſpondit, *ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, Ideo-* " *que & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.* [e] *Ne timeas* e *v.35.& 36.* virginitati tuæ, quia non defloraberis à viro, vt fœcunderis, ſed ſicut Dei hortum decet, *Auſtro perflaberis, vt fluant aromata tua.* Credidit oraculo MARIA, & *beata quia credidit.* nam mox ſponſus cœleſtis, qui iam præuenerat illam de benedictionibus dulcedinis, *Veni* (inquit) *Auſter, perfla hortum meum,* credentis iterum virginis, vt fluant aromata illius, vt hæc *terra* cui benedixi *aperiatur, & germinet Saluatorem.*

Nec aliter Honorius in ſigillo, Vnde (quærit) hæc omnia in Mariano horto (*aromatica quæ receſſuit v.13.& 14.*) quia Pater præcepit talia dicens. *Surge Aquilo*, &c. id eſt, Diabolus locum te tentandi non habeat, Sed *Auſter*, id eſt, Spiritus ſanctus te hortum meũ poſſideat, & *fluant aromata illius*, per te meus incarnetur vnigenitus.] conſentiunt ergo fluxum hunc aromatum eſſe IESV Domini natiuitatem. *Honorius.*

Non male tamẽ Hailgrinus, alio retulit, nempe ad remedia beneficiorum, quæ abundanter & indeficienter à Deipara ad infirmos defluunt, ex quo illam Spiritus ſanctus ſuperueniendo quaſi perflauit. Etenim ex illo tempore exſtitit *ſicut Libanus*, (hoc de ſe canit in Eccleſiaſtico, [f]) *non inciſus, vaporans habitationem ſuam.* Sicut thus aromum (de quo Plinius [g] ſuffumigans Eccleſiam totã & optimo replens *Hailgrinus.* f *c. 24.v.20.* g *lib.12. c.14.*

„ odore: *Libanus non inciſus*, quia caſtitatis fuit & virginitatis plane in-
„ corruptæ & illibatæ. illa *ſicut cinnamomum & balſamum aromatizās*
„ *odorem dedit, & quaſi myrrha electa dedit ſuauitatem odoris.* illa *quaſi*
„ *ſtorax, & galbanus, & vngula, & gutta, & quaſi balſamum non mix-*
„ *tum odor eius:* illa *ſicut terebinthus odora expandit ramos ſuos, illa quaſi*
a d.c. 24. v. 19. 20. 21. 22. *vitis fructificauit ſuauitatem odoris.* [a] En vobis odor aromatum Marianorum, quæ geſtit animus ſingula explicare, ſed fiet alias in MARIANIS exhortationibus, ipſa fauente, & Auſtri flatum nobis impetrante, commodius.

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.* HONORIVS in comment. ſic explicat, *Aquilo ſurget*, vt de horto recedat, cum occiſo Antichriſto perſecutio de Eccleſia rece-
„ det. *Auſter* vero *hortum perflauit*, cum multitudo lapſorum, ad pœ-
„ nitentiam per inſpirationem ſancti Spiritus redibit. Tunc *fluent* horti
„ *aromata*, quia exempla patientiæ & conſtantiæ Sanctorum ſub Anti-
„ chriſto in Eccleſiam redundabunt. *Aliter:*] *Aquilo* de horto rece-
„ det, cum Diabolus de Eccleſia vltimo iudicio damnatus diſcedet.
„ *Auſter hortum perflabit*, cū CHRISTVS veniens conſolatione Spiritus
„ ſancti Eccleſiam recreabit. tunc *horti aromata fluent*, quando iuſti æterna præmia pro meritis recipient] Aquilone igitur recedente, & Auſtro perflante ſponſa colligit aromata, quibus victores reficiat, & iis variiſque fructibus collectis, propoſitiſque ſponſum cum amicis ad epulas non dubitat inuitare. Quæ inuitatio mox ſequitur cap. ſeq.

IN CAPVT QVINTVM CANTICI CANTICORVM.

SECTIO I.

SECTIO I.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.	
Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum.	*Deſcendat fraternus meus in hortum meum: & comedat fructum nucum eius.*	a Verſ. 1.

LITTERA.

QVIA me *hortum* tuum ducis, tantique facis, vt adeo me laudare, bene mihi precari non deſinas; vnum adde beneficiis, age & demitte te, vt *in hortum* quoque *venias*, in eo te deambulatione, florum odore, pomorum fructu refecturus. *concluſus* ceteris, patet tibi. Nam perſiſtẽs in eadem Metaphora, ſe totam ſponſo permittit. §. 1. VERBA SPONSI.

HORTVM SVVM] Græce, *meum*. non diſſident, quia ſponſorum communia ſunt omnia.

FRVCTVM POMORVM] poma, qui ſunt fructus. Aquila & Symm. ſicut noſter ἐπωρῶν LXX. ἀκροδρύων, hoc D. Ambroſius quoque *lib. 1. de virginibus* vertit, *pomorum ſuorum*. Vide ſupra v. 13. §. 1.

Hortus, eſt Eccleſia, *poma*, ſunt bona opera electorum, qui in hoc horto vt arbores florent & fructificant. His ſponſus CHRISTVS, quando cernens illos obedientes mandatis Dei, quaſi gratiſſimo ſibi cibo veſcitur. Idcirco enim has arbores plantauit, *vt fructum adferant*,[a] & *ſuum eſſe cibum* profitetur, *facere patris voluntatem, & opus eius perficere.*[b] Ad hoc cõuiuium ſpõſus inuitatur, non ad nidorẽ vitulorum & hircorum veteris teſtamenti. Communis iſta eſt Patrum[c] expoſitio. §. 2. MENS VERBORVM.

a *Ioan. 15. v. 16.*
b *Ioan. 4 v. 34.*
c *Nyſſen Pſel. Philon. Iuſti, Alcuini & aliorum.*

Notanda vero diligenter plenitudo & prudentia breuiſſimi, ſed diuini plane reſponſi. Inuitat *in hortum ſuum*, nempe ſponſi proprium, cuius eſſe ſe vſu & mãcupio fatebatur: non tantũ ratione generalis totius orbis dominij, vel ſpecialis poſſeſſionis adeptæ in cordibus iuſtorum, ſed etiam quia illa ipſa horti optimi laudata amœnitas atque fertilitas, non ſponſæ plantanti & riganti, ſed Deo incrementum danti

tota debebatur. Deus largitus fuerat ſemina gratiæ præuenićtis, Deus ſeminantem, colentem, cuſtodientem, comitante gratia ſua iuuerat atque defenderat, Deus perſeuerantiam & vim frugiferam atque genitabilem omnem contulerat. Sic erat vera Dei agricultura. Quid ni ergo eum inuitet, vt liberalitate propria perfruatur? Gratiſſima ſponſo, ſciens ſe quæ haberet accepiſſe, non gloriatur acceptis, nec ſuimet aut alterius cuiuſquam hæc ſe colere, rigare, proferre, ſeruare ſignificat, ſed ſolius ſponſi gratia, eiuſque voluptatem & gloriam ſe in cunctis cogitationibus actionibuſque ſuis ſibi vt finem propoſuiſſe. Quā hæc plena dilectionis, gratitudinis, humilitatis & agnitionis ſui: nonne merito placeant ſponſo? Teſtatur id reſponſione ſua, *veni in ortum* &c.

Senſum hunc Honorius videtur pro tropologico habere: ideo „ ad perſecutionum tempus reſpicit, & putat Eccleſiam à ſponſo pete- „ re, vt, quod pollicitus, cum ipſa ad finem vſque ſæculorum perma- „ neat. Deinde, accipi etiam docet poſſe de Synagoga, quam Eccleſia „ dolens tādiu in infidelitate perſiſtere, petat ſibi aſſociari per fidem, „ dicens, Dilectus meus qui ex me horto ſuo Aquilonem eiecit, & Au- „ ſtrum per gratiam introduxit, & aromata chriſmatum in me multi- „ plicauit, ipſe etiam per gratiam veniat in Iudæam, *hortum ſuum* pri- „ mum, *vt comedat fructum pomorum ſuorum*, hoc eſt, vt per fidem in- „ corporet ſibi multitudinem conuertendorum,] Valde litteralis eſt hæc expoſitio, quam qui volet amplecti, prior illa ſit ei pro Tropologia, & cum Honorio ſubdat vt ſequitur.

TROPOLOGIA.

§. 3. MORALITER dilectus *in hortum* animæ *venit*, *& fructum pomorum comedit*, cum CHRISTVS. in cœtu ſpiritualium dona ſua „ multiplicat, & ſe operibus illorū, vt ſuaui cibo reficit. Sic Honorius.

Nyſſenus. VENI] ô vocem, exclamat Nyſſenus, audacter libereque pro- „ latam! ô ambitioſam magnificámque in donando animam, quæ om- „ nem ſummam magnanimitatem ſuperat! quem nam ſuis fructibus „ conuiuam excipit? cuinam ex bonis ſuis epulum parat? quem quæſo „ ad præparatorum fruitionem inuitat? Eum ipſum, *ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia*, qui nutrimentum cunctis præbet „ oportuno tempore, *qui manum ſuam aperit, & quoduis animal pro bonitate ſua ſaturat.*[a] Inuitat, inquam, *panem* illum, *qui de cœlo deſcendit*,[b] & mundo vitam largitur, qui rebus vniuerſis de fonte proprio „ vitam adfundit. Huic ſponſa menſam apponit.]

a *Pſ.144.v.15.*
b *Ioan.6.v.41.*

O anima mea, vtinam hæc calide cogites, quotieſcunque ad tremendum illud, ſed ſalutare ſacrificium offerendum te præparas! vtinam ille fructum in te reperiat, fructum ſuum, fructum ipſi debitum, fructum ei dulcem! quem, niſi virtutum abundantiam? lubenter

ille tum ſæpiùs deſcenderet, & deſcendens *veniret* in te vt *in hortum ſuum*. Hoc ipſius decet benignitatem, hoc noſtræ neceſſarium eſt vilitati & abiectioni. Alia ratione fieri nequit, vt ad illum altiſſimum in ſublime aſſumamur, niſi Dominus ipſe, qui humiles adſumit, ſe demittat. Idcirco anima in ſublime contendens, manuductionem eius, qui ſupra nos poſitus eſt, implorando, deſcendere illum ſublimitate eius optat, vt aſſequi eum inferi poſſint.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

OPTIME præcedentibus iſta conectit Guilhelmus. vox (ait) geſtientis in partu virginis eſt. Quippe Angelo nunciante didicerat, ſe, ad magnum illud pietatis ſacramentum manifeſtandum in carne ſingulariter eſſe delectam, & quaſi hortum Dei Auſtro perflãdam, vt filium Dei procrearet. Itaque aſſenſum hilariter præbuit. Prædicis (inquiens) (ô Angele) vterum meum fore *hortum* delitiarum gignendo fructum vitæ, in quo omnis ſuauitas & omnis ſanitas. neceſſe eſt itaque, vt verus ſit nuncius veritatis, vt non tantùm ſit Dominus mecum, ſed etiam vt ſit in me, & carnem ſumat ex me. hoc eum velle ex verbis tuis intelligo, *fiat mihi ſecundum verbum tuum. Veniat in hortum ſuum*, *Veniat* dilectus meus, quem deperit cor meum: & *veniat in hortum ſuum*, peculiari iure ipſi dicatum, verbum ex me carnem ſumat, Deus ex me corporetur. cur? vt *comedat fructum pomorum ſuorum*. Vt incorporet ſibi electos ſuos, hæc enim incarnationis eius cauſa. Extra ipſum non eſt vita, non eſt ſalus per ipſum ita eſt ſalus, vt non ſit niſi in ipſo. Ipſi ergo incorporentur vt ſaluentur, quos Deus ad ſalutem præordinauit: hoc eſt, ipſi vniantur, tanquam cibus comedenti: in ipſum ſic tranſeant, vt eius membra fiant, & de Spiritu eius viuant. *Si quis enim Spiritum CHRISTI non habet, hic non eſt eius.* [a] Sanè in vtero virginis per humanæ aſſumptionem ſubſtantiæ, factus eſt caput Eccleſiæ, quæ in hominibus eſt. Ibi *comedet fructum pomorum ſuorum*, ibi incorporabit ſibi electos ſuos, ibi traiiciet eos in ſe, vt non in ſe ipſis, ſed in ipſo viuant. Sicut enim Adam, quando prænaricatus eſt, contaminauit omnes ex ſe carnaliter naſcituros; ſic & CHRISTVS, quando de Virgine incorporatus eſt, incorporauit ſibi omnes non fictè credituros. Sic eius ex noſtri generis fœmina incarnatio, noſtra in eum traiectio eſt.] ita ferè ille.

§. 4. *Guilhelmus.*

a *Rom.* 8. 7. 9.

Rupertus autem ſuauiter hanc inuitationem MARIÆ confert cum inuitatione Euæ. Non, quomodo Eua inuitauit virum ſuum, ego inuito dilectum meum, ad *hortum ſuum*, ad *comedendum fructum pomorum*, non alienigenorum, ſed *ſuorum*. Et quid tam propriè ſuum,

Rupertus.

quàm ego, quæ ſum prima de primitiis pomorum, Imò & *fons horto- rum*? veniat igitur in hunc hortum ſuum, &c.] Non erat ſimilis ficulneæ [a] cui maledixit & exaruit, quia ſemper in ea fuit fructus operum bonorum. Sic Hailgrinus.

a Marc. 11. v. 21.

Hailgrinus.

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.*

IVXTA altiorem ſenſum dilectus fructum ſuum comedit, cum CHRISTVS electos ſuos de hoc mundo in gloriam ſuam aſſumſerit.] Honorius.

SECTIO II.

SECTIO II.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſu 1. Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa, meſſui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi fauum meum cum melle meo: bibi vinum meum cum lacte meo: comedite amici, & bibi te, & inebriamini chariſſimi.	*Introiui in hortum meum ſoror mea ſponſa, vindemiaui myrrham meam cum aromatibus meis: manducaui panem meum cum melle meo: bibi vinum meum cum lacte meo: comedite proximi, & bibite, & inebriamini fratres.*

VERBA SPONSI.

LITTERA.

§. 1. *Nyſſenus.*

HOc nobis D. Nyſſenus loco præit ad iſtorum, & ſequentium verborum perſpicuam intelligentiam: ſcilicet, vt cogitemus ſponſum, poſtquam à ſponſa fuit inuitatus, celerrimè diſceſſiſſe, rediiſſe, & ſecum paſtoralia quædam attuliſſe munera, conuiuio lautiùs inſtruendo; atque ita parato conuiuio poſt accubitum, vt fieri ſolet inter epulandum, conuiuas ad hilaritatem, frontémque exporrigendam inuitare. Interea ſponſam iam ſaturam ad lectulum ſe recepiſſe, mox cogitemus, & dum dilecti aduentum operitur in ſomnum incidiſſe, de quo ſtatim agemus. Nunc ſponſus ad amicam rediens, ait, eius inuitationem ſibi gratiſſimam fuiſſe. Ideo nō diſtuliſſe ſe aduentum, ſed aduolaſſe; vt ſimul in hortulo epulentur: quin & vmbras ſe adducere, nempe ſodales ſuos, vt vnà cum adoleſcentulis ſponſę comitibus conuiuio lætitiæ aliquid adiiciant. Denique vt omnia lætiùs, lepidiúſque tranſigantur, hortenſia ſpōſæ fercula, ſe vnguentis myrrhæ & aliorum aromatum, & fauis puri mellis, lactis, & vini copia cumulaturum.

באתי VENI.] ecce adſum. rectè monent Caſſiodorus, Angelomus, & Vuilleramus, non eſſe imperatiuum, ſed præteritum indicatiui. patet ex Hebræo fonte, & Græca interpretatione.

Meſſvi] Sumendum latè pro collegi, decerpſi, notant ex Hebræa voce Iarrhius & Abenezra. Longiùs receſſere B. Ambroſius & Ruffinus, qui ex LXX. vertunt, *vindemiaui*. Porro iſta, *meſſui, comedi, bibi*, puto accipienda pro omni tempore, quaſi dicat, & ante id ſe feciſſe, & facere, & deinceps facturum: Sicut ſumitur illud Horatij; *cælo tonantem credidimus Iouem*. אריתי

Meam] ſæpiùs repetit, *meis, meam, meo*, vt intelligas amatorem de more ſuas ſæpè diuitias oſtentantem ſponſæ, qui non ab aliis hæc precariò vel mutuò acceperit, ſed de domo & arca numeret, de penu, aluearìis, & mulctris propriis promat. Longus ſim, ſi ſingula munerum paſtoritiis, ex Theocrito & Marone, teſtimoniis onerem.

Comedi favvm mevm] tanta auiditate, vt moram nō ferens mel eliquandi vna cum fauo vorarim. mirè Symm. *depaſtus ſum ſiluam meam. ἐνεμήθην τὸν δρυμόν μου.* Hebræa vox ſignificat, *faunum ſilueſtrem*. Senſus ergo Symm. ſe ſiluam omni melle ſpoliaſſe. יערי

Cariſſimi] hoc eodem recidit, quo LXX. *fratres*, & Symm. *fraterni* ſeu *fratrueles*, ἀδελφιδοὶ, & Aqui. *ſodales*, ἑταῖροι. Hebræa vox etiam poteſt exponi, *amoribus* ſeu *vberibus*, vt Prouerb. 7. c. 18. Ezech. 16. 8. & 23. & 17. דודים

Christvs, quæ ſumma eius & feſtina benignitas, adhuc loquente & inuitante Eccleſia, dicit, vt per[a] Prophetam promiſerat, *Adſum*. *Sororem* vocat propter humanæ naturæ cōmunionem, *ſponſam*, propter fidei deſponſationem. (*ſic Iuſtus*) conuiuium iſtud in Eccleſia paratum & expoſitum eſt fidelibus, & menſa ſtrata contra moleſta tribulationum, cui vult accumbere, non perfectos modò, qui ſponſi ſunt ſocij; ſed & imperfectos adhuc & pœnitentes, qui adoleſcentulæ, ſe tamen conantur meliores reddere. Inuitatus ipſe mittit ſubſidia nouæ copiæ, *qui aperit manum ſuam, & implet omne animal benedictione*. §. 2. Mens verborvm Sponsi. a *Iſa. 58. v. 9.*

Myrrha baptiſmus eſt, quo Christo conſepelimur, teſtibus D. D. Ambroſio & Chryſoſtomo: [b] nemo ad epulas has admittitur, niſi myrrha priùs inungatur; h. niſi baptizatus. Cetera *aromata* ſunt Spiritus ſancti charìſmata reliqua. *Fauus*, Sacroſanctum Iesv corpus, in aluearì puriſſimo apiculæ immaculatæ (dico Mariæ vterū) fabricatū. Alanus, ſicut *fauus* (ait) eſt mel latens in cera; ita anima Christi latuit in cellula carnis.] Hoc de Saluatoris carne, myſterium confirmant LXX. qui; *panem*, verterunt, prophetico ſpiritu, vt ſolent, ad myſterium Sacramenti & ſacrificij nouæ legis reſpicientes. *Mel*, nectar ſpiritualis dulcedinis, quod ex hoc fauo liquatur, effluitq;. *Vinum*, calix ſalutaris pretioſi ſanguinis Dominici. *Lac*, doctrina ſecretorum Diuini verbi, quod optimum animæ fidelis eſt nutrimentum. His veſcitur etiam & fruitur ipſe Deus, acceptatione quadam, in membris ſuis; cùm fideles populi, veſcuntur & fruuntur, ea qua par eſt deuotione & puritate; ſicut in iiſdem ſe cibatum, potum, veſtitum, viſitatum, hoſpitio exceptum, vltima die, cùm iudicabit viuos & mortuos, b *Ambroſ. li. 9. in Luc. c. 20 Chryſ. hom. 11. ex variis in Matth.* *Alanus.*

a *Mat.25.v.35.* profitebitur. [a] Ipſe ergo cibus, & cibi largitor, ipſe conuiuator &
b *Mat.22.v.11.* conuiua, inuitans & inuitatus. inuitans non omnes, ſed ***habentes veſtem nuptialem*** [b] charitatis, & ideò ***cariſſimos***, non ſeruos, ſed ***amicos***, non alienos, ſed ſodales, qui ſimiles iis eſſe conantur, quos primos hoc epulo excepit, Apoſtolos nempe, quos iiſdem vocibus inuitauit, di-
c *Matt.26.&1. Cor. 11.* cens; ***comedite ex hoc omnes, bibite ex eo omnes.*** [c] Sic fermè D. Gregorius Nyſſenus, Pſellus, Philo, & Rupert. ***hic:*** ſic Paſcaſius Ratbert. ***lib. de corp. & ſangu. Domini c.*** 10. & eodem tendunt, quæ habet B. Ambroſius ***lib.5. de ſacrament. c.2. & 3.*** & Abſalon Abb. ***Serm.7. in Natiui. Domini.***

Berengoſius. Apertiùs etiam Berengoſius Abb. ***lib. de myſterio Crucis & duplici luce***, hoc dictum aſſerit de Euchariſtico ſacrificio panis & vini veri Melchiſedech Sacerdotis magni.

TROPOLOGIA.

§.3. *Abſalon.* TROPOLOGIA meo iudicio hic eadem eſt cum littera: ſed adſcribam tamen, quæ alij. Abſalon *Serm.* 41. ***in dedicat. Eccleſia***, putat hæc verba continere exhortationem ad deuotionem: & dici ***comedite*** de fructu bonæ operationis; ***bibite*** de vino compunctionis: ***inebriamini***, de gaudio ſanctæ deuotionis.

Honorius. Satis hic turbat Honorius, cuius litteralis expoſitio hoc loco partim eſt Anagogica, partim Tropologica; ſed poſſumus ex eo Tropologicam hanc elicere, Animam tunc ***inuitari*** á CHRISTO, quando CHRISTVM ſedulò imitatur, & eius præcepta ſeruat. ***Metere myrrham***, quando membra ſua mortificat, & ſe vitiis ac concupiſcentiis crucifigit, ***metere*** cetera aromata, quando ceteras virtutes accumulat, ***fauum cum melle comedere***, quando manſueta & mitis moribus eſt, & conuerſatione, item quando Sacræ ſcripturæ intelligentiam adepta, aliis eam elucidat, ***vinum cum lacte bibere***, quando vino ſapientiæ & lacte doctrinæ nutrita nutrit alios: ***inebriari*** his, quando non muſto, ſed Spiritu ſancto ſatura eſt.

De ſpirituali hac ebrietate, egregia quædam D. Ambroſius ſuppeditat ***lib.1. de Cain & Abel, cap.5. & Serm.13. in Pſalm.*** 118. quæ-
Nyſſenus. dam etiam ***hoc loco*** Nyſſenus. qui & illud ad rem accommodatum, ô
» beatos illos ***hortos*** (ſic vocat animas excultas) quorum ***arbores*** huiuſ-
» modi ***fructus*** ferre traduntur, vt ad omnem deliciarum ſpeciem, pro
» fruitionis cupiditate commodè mutentur. Nam ei qui delicias ex fra-
» grantia captat, ***myrrha*** fiunt & aromata, dum mortificando membra
» terrena, puram ac ſuaueolentem vitam condiunt, quæ de variis diuer-
» ſiſque virtutis aromatibus temperata conſtet. Alij, qui perfectiorem
» cibum requirit, ***panis*** fiunt, &c.]

Theodoretus. ***Inebriamini cariſſimi***] hi ſunt Theodoreto viri perfecti, qui incorruptæ ſponſi ſeruant imaginem, & cum eo coniungi optant. hos

inuitat

inuitat ad bonam *ebrietatem*, quæ temperantiam non intemperantiam parit, vtpote de *vino* manans, in quo non eſt luxuria, ſed *quod germinat virgines*. hic *calix ipſius inebrians quàm præclarus eſt?*

Bibite (aiunt tres Patres) vos qui conuerſi eſtis, & vitia repuliſtis, & virtutem cum pura eruditione exquirentes ad me acceſſiſtis: *bibite* “ externans diuinitatis *vinum* cum doli experte fide, & ab illis quæ na- “ turalia ſunt ad ea quæ naturæ præſtant eleuamini.] “ *Tres patres.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4.

HONORII verba primo loco ad ſcribam, *veni*, in te *hortum meum*, carnem de te aſſumendo: *meſſui myrrhã* “ carnem meam, mea paſſione martyres colligendo, *cum* “ *aromatibus meis*, cum confeſſoribus: *comedi fauum cum* “ *melle meo*, per fauum corpus, per mel CHRISTI ani- “ ma accipitur: fauum quippe cum melle comedit, cum reſurgens “ corpus de virgine ſumptum animæ, vltra non moriturus, coniunxit. “ *Bibi vinum cum lacte meo*. Per *lac* homines, per *vinum* Angeli intel- “ liguntur. Lac cum vino bibit, cùm aſcendens in humana carne de vir- “ gine genita, homines cum Angelis ſociauit. Ad quos mox gratulabun- “ dus dixit, *Comedite amici & inebriamini*, quaſi dicat, ſicut conuiua- “ tores de variis epulantur, iucundantur, & de amicorum præſentia “ gratulantur, ita vos Angeli, amici mei, congaudete & congratulami- “ ni, quia gaudium veſtrum, numeroſa hominum frequentia adauxi. “ Inſuper noua feſta contuli, dum matrem meam, veſtramque Regi- “ nam veſtris gaudiis induxi.] Sic ille, ad Anagogen aſcendens. “ *Honorius.*

Guilhelmus totum hoc ad myſterium incarnationis retulit, vult *Gilum.* annuere dilectum deſiderio virginis, *veniat dilectus meus in hortum* “ *ſuum*, &c. Nam *auſtro flante*, hoc eſt, Spiritu ſancto operante ianuis “ clauſis ingreſſus eſt locum voluptatis, vbi factus eſt caput Eccleſiæ, “ *vt eſſent duo in carne vna*. In vtero virginis, vt in thalamo nuptiali de- “ ſpondit ſibi Eccleſiam & nuptias celebrauit ibidem in multis deli- “ ciis, per dies ducentos ſeptuaginta quatuor, ab octauo Kal. Aprilis “ vſque ad octauum Kal. Ianuarij, anima Beatæ Virginis proculdubio “ in eiſdem nuptiis ſolemniter accubante & bibente vinum ſanctæ io- “ cunditatis vſque ad profundam ebrietatem. Hac nuptiali ſolemnitate “ celebrata *egreſſus eſt ſponſus de thalamo ſuo*, egreſſus eſt dilectus de “ horto ſuo, veſtitus veſte nuptiali, in qua ſcriptum erat, *Rex Regũ*, “ *& Dominus Dominantium*. egreſſus ianuis clauſis ſicut fuerat ingreſ- “ ſus: vt quam non deflorarat conceptus nec partus denigraret. Egreſ- “ ſus, *operatus eſt ſalutem in medio terræ:* tunc enim aromata eius efflu-

„ xerunt in odorem ſuauitatis. ideo Angeli cecinerunt, *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* [a]

a Luc 2.v.14.

„ *Meſſuit myrrham ſuam cum aromatibus ſuis. Myrrha* eſt caro „ illa mortalis, in qua mortuus eſt pro nobis, in qua *languores noſtros* „ *tulit, & dolores ipſe portauit.* In *myrrha* tria notanda ſunt, munditia, „ amaritudo, potentia, contra corruptionem: & caro CHRISTI „ munda fuit, à labe carnalis concupiſcentiæ, amara fuit, propter „ mortis communionem ab Adam in omnes poſteros transfuſæ, po„ tens, quia corruptionem peccati ſanauit. *Myrrham hanc meſſuit,* „ quando carnem in qua pro nobis moreretur aſſumpſit. *meſſuit cum* „ *aromatibus*: quia metendo myrrham illam, & aromata ſimul meſ„ ſuit: quia in hac carne erant aromata eius, vita, ſalus, & pax. In car„ ne illa, prædeſtinata ad opus redemptoris, cauſaliter (vt ſic dicam) „ latebat omnis efficacia redemptionis. *Poſtquam venit plenitudo tem„ poris*, myrrha hæc maturuit, & ſimul aromata maturuerunt: ideo ſi„ mul illa meſſuit, *verbum* quod *caro factum eſt, & habitauit in nobis.*

„ Tunc *comedi* (ait) *fauum cum melle meo*, quia in meſſione myrrhæ, „ in aſſumptione mortalis naturæ pro mortaliũ ſalute, *delectatus eſt ſi„ cut in omnibus diuitiis ſuis*, iocundari ſibi viſus præ omnibus deliciis, „ quia præcipuæ *eius deliciæ ſunt eſſe cum filiis hominum*, gratiſſimæ diui„ tiæ, mori pro ſalute fratrum ſuorum: tunc etiam *bibit ſuum vinum cũ* „ *lacte ſuo*, quia fecit illos viuere vita ſua: & ſic incorporauit ſibi ad vi„ tam, quos Adam ad mortem ſibi incorporat, & quoſdam comedẽdo, „ quoſdam bibendo. *Bibendo*, qui facilius ad pietatem conuertuntur, „ hos enim ſine magno labore in corpus ſuum, quod eſt Eccleſia, tranſ„ miſit, vt Petrum, Andream, Iacobum, & Ioannem, & Matthæum, „ qui vocantem continuo ſunt ſecuti, *Comedendo* vero, qui difficilius „ obtemperabant, vt Saulus, quem contra ſtimulum calcitrantem, „ quibuſdam quaſi caſtigationis dentibus, comminuit, vt manſum & „ contritum in corpus ſuum traiectum, de Saulo Paulum faceret. Cõ„ uerſio hæc hominum in *mel* & *vinum* Deo, non quod inde extrinſe„ cus aliquid nouæ dulcedinis vel iucunditatis Deo accedat, ſed quia „ æterno beneplacito ſuo immutabiliter & impaſſibiliter gratiſſima il„ li eſt hominum ſalus: vel certè, quia mortales ſaluando cauſam at„ que materiam gratulationis præbet Angelis ſuis, & beatis hominibus. „ Sicut enim fraternæ dilectioni grande ſupplicium eſt auerſio olim „ conuerſorum ad pietatem, ſic maximæ eidem ſunt deliciæ conuerſio „ olim auerſorum à pietate. Ideo *Angelis gaudium eſt in cœlo ſuper vno* „ *peccatore pœnitentiam agente magis, quam ſuper decem iuſtis.* Ideo „ nunc Angelos ad communes lætitiæ epulas inuitat.

„ *Comedite amici, et inebriamini chariſſimi*, *amici* quia multum „ amant, *chariſſimi* quia multum amantur. Hij nimirum de humani ge„ neris, quod in Adam perierat, reſtauratione, pie & ſollicite ſatagẽtes, „ cõditorem cui aſſiſtebant iugiter interpellantes, quodã ſancto fami-

liaritatis auſu ſic compellabant, *Exſurge quare obdormis Domine?*
[a] *exſurge & ne repellas in finem. Quare faciem tuam auertis? oblini-* a Pſ. 43. v. 22.
ſceris inopia noſtræ? diminutionis noſtræ. En inter nos tot loca vacua:
ſed *da gloriam nomini tuo:* & ſecundum æternum propoſitum tuum,
quod mutari nequit, imple tot locis indecenter dehiſcentem numerũ
noſtrum. Ecce: *cum venit plenitudo temporis*, impletum eſt deſideriũ
illorum. Incarnatus Dei filius ſponſus, fit & inuitat eos ad noua gau-
dia. *comedite* nunc feſtiuius panem vitæ, quo beate viuitis, *bibite* vſ-
que ad ſobriam ebrietatem *vinum* æternæ iocunditatis. Epulari enim
& gaudere vos oportet, ô amatores hominum, quia ecce factus ſum
mediator Dei & hominum, glorioſe in memetipſo Deo patri recon-
cilians genus humanum. exultate itaque noua lætitia, pro ſalute &
gloria hominum. Quippe *vbi abundauit peccatum, ſuperabundat &
gratia*, & ſtupenda largitate, non tantum ſalutis remedium homini-
bus contuli, ſed & clariſſimi honoris faſtigium, quia humana natura
nunc aſſumpta eſt in Deum. *Bibite* itaque *amici* vſque ad *ebrietatem*,
hoc eſt, vſque ad antiquæ perditionis humanæ obliuionem. Nolite
amplius conqueri de vacuis ſedibus ordinum veſtrorum, illæ ſuo tẽ-
pore redemptis ſanguine meo replebuntur.]

Diuine hæc Guilhelmus & adſpirante Spiritu ſancto, qui tamen
adhuc plenius Ruperto hic largitus de oleo diſcretionis videtur. Nam *Rupertus.*
Rupertus clare cuncta diſtinguens, quatuor, in vna CHRISTI in-
carnatione & Angelorum gaudio, myſteria diſcuſſit, nempe CHRISTI
Natiuitatis, Paſſionis, Reſurrectionis & Aſcenſionis in cœlum, ſeligã
neceſſaria ex eo, vt ex Guilhelmo feci.

Inducit Rupertus CHRISTVM in hanc ſententiam loquentem,
Deſcendendo in vterum tuum & aſſumendo carnem, vt verus homo
naſcerer, qui verus Deus eram, *veni in hortum meum.* Quid enim nõ
meum? Ego *verbum* ſum, *per quod omnia facta ſunt, & ſine quo fa-* *Ioan 1.*
ctum eſt nihil. Et ille *Paradiſus voluptatis* in initio per me planta- *Gen. 2.*
tus eſt, & tu *hortus concluſus* per me plantatus & plantandus es. Pri-
mus ille homo in Paradiſo poſitus, ſed in illo non formatus, nec ipſe
eum plantarat, ideo dicere non potuit, *veni in hortum meum.* Ego in
te horto meo quem plantaui natus. nam tu *hortus*, etiam *ciuitas* es, de
qua ſcriptum, *Homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus.*[b] b Pſ. 86. v. 5.
Adami paradiſus non erat, nec in illo vt oportuit operatus fuit, nec eũ
cuſtodiuit: ideo me naſci oportuit, vt venirem in hortum meum, &
vltra debitum operando peccatum illius corrigerem.

Ideo *meſſui myrrham meam.* Sic correxi, moriendo atque ad infer-
num deſcendendo, reuerſurus cum omnibus ſanctis & dilectis meis,
qui me ab origine mundi exſpectabant, quos ille cum toto huma-
no, genere, metendo mortem, perdiderat. Cum illi dictum fuiſſet:
De ligno ſcientia boni & mali ne comedas, in quacunque enim die ex illo
comederis, morte morieris,[c] non obediuit, ſed manus ad vetitũ extendit: c Ge. 2. v. 17.

ſic mortem meſſuit. Seminauerat intus tumidam cogitationem, quā Diabolus ſuggeſſerat, *Eritis ſicut Dij*, concepit peccatum, peperit inobedientiam. ſic meſſuit gehennam, ſic meſſuit mortem animæ, de qua ſcriptum, *Mors peccatorum peſſima* [a]. Ego vero *meſſui* ſolam mortem corporis, quæ [b] *in conſpectu Dei pretioſa*. Seminaueram ante iuſtitiam, ſeminaueram humilitatem, & obedientiam ſpontaneam, cum eſſem ego, non vt ille tantum homo, ſed & Deus & homo. Cōſiderabam illud vnde patre minor eſſem, ſcilicet naturam carnis, ſicut ſcriptum eſt, *Minuiſti eum paullo minus ab Angelis*, [c] & ſecundum illam naturam ita iuſtitiæ ordinem tenui, vt in omnibus ſubditus eſſem patri & obediens, tanquam minor maiori, homo Deo, creatura creatori. Hæc obedientia mihi ſeminarium *myrrhæ* fuit. nam licet ſcirem inimicos quærere quonam modo me caperent & occiderēt, [d] tamen vt obedirem legi iubenti *ter in anno coram Domino* [e] *apparere*, Hieroſolymam aſcendi: ita illis interficiendi mei data oportunitate, *meſſui myrrham meam cum aromatibus meis*: per obedientiam perueni ad mortem, [f] *mortem autem crucis*, cum qua & per quam *omnia traxi ad me*, & omnes meos electos à conſtitutione mundi acquiſiui.

Verum poſtea *comedi fauum cum melle meo*. reſurrexi à mortuis, recepi carnem meam non vltra morituram, ſemper victuram cum verbo ſibi vnito, verbo Deo, quod ſum & eram ego. Miranda oppoſitio, mirabilis correctio. Ille primus homo redargutus de peccato ſuo, quoniam ſemetipſum defendit, non ſolum mortem animæ, quā incurrerat, non euaſit, verumetiam mortem corporis inſuper acquiſiuit, dicente Deo, *puluis es & in puluerem reuerteris*. [g] Ego autem quia tradidi pro peccato: non meo, ſed alieno, memetipſum obediēs patri, non ſolum vitam animæ non amiſi, iuxta maledictum legis dicentis, quia *maledictus à Deo* eſt, *qui pendet in ligno*, [h] verum etiam vitam carnis cito recuperaui, & ecce ſum homo in vtroque ſcilicet anima & corpore viuus, contra quam ille fuit vtroque mortuus. Ita *mel meum*, *fauum ſuum* recognouit, & fauus meus melle meo reſpirauit, ita vt nulla interfluere vnquam myrrhæ queat amaritudo. Vitæ ac verbi, quod ego ſum, ſempiterna dulcedo carnem meam rurſus decorauit, & caro in diuinitatis gloriam tranſiuit: ita vt ipſa iam mori, vel mors ipſi vltra dominari non poſſit. Hoc Sacramentum adhuc neſciebant amici noſtri, quando rediuiuus apparens eis dixi: *Habetis hic aliquid quod manducetur?* & tunc *obtulerunt* mihi *partem piſcis aſſi & fauum mellis* (Luc 24.) *comedi* coram eis non prius *fauū mellis*, ſed prius partem piſcis aſſi, & poſtea fauum mellis, & ſumens reliquias dedi illis, exemplo meo edocens, prius paſſionibus atque preſſuris deſiccandos, & poſtea mecum conſurgentes fauo ſatiandos. Similiter ignorabant inimici mei, ſecretum quod nunc dico, vinum cum melle mixtum, quando dabant mihi bibere *vinum myrrha-*

a Pſ. 33. v. 22.
b Pſ. 115. v. 6.
c Pſal. 8. v. 6
d Ioan. 11.
e Exo 23. 17.
f Phil. 2. v. 8.
g Gen. 3. v. 19.
h Deut. 21. v. 23

Non vult diuinitatem morte fuiſſe à carne ſeparatam, ſed iacente in ſepulchro corpore, videri potuiſſe ſeparatam, & accedente anima, corporique gloriā ſuā cum vita communicante, videri potuiſſe diuinitatē illi tum demum acceſſiſſe. latuerat illa in ſepultura & morte, prodidit ſe in reſurrectione.

tum, [a] neſciebant me poſt reſurrectionis fauum, ad gloriæ con- a *Marc 15. v. 23*
ſummationem, etiam in cœlum aſcenſurum, quod faciens.

Bibi vinum meum cum lacte meo, hoc eſt, lætificatus ſum aſcenſionis gaudio, completa ſcriptura, quæ dixit: *Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.* [b] Nam ego ſum ille Rex, de quo dicebatur, *Domine in virtute tua lætabitur Rex, & ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer*, [c] illa lætitia, illa vehemens exultatio eſt, de qua nunc dico, *bibi vinum meum cum lacte meo.* Adſcendi enim in iubilo, [d] & inde nō ſolum lætatur cor, ſed etiam exſultat caro. *Vinum* mihi induxit obliuionem præteritorum laborum, iuxta illud: *Da ſiceram mœrentibus, ô Lamuel, & vinum his, qui amaro ſunt animo. bibant & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris non recordentur amplius.* [e] Ideo bibi, & amicis meis, qui mecum contriſtabantur, bibendum dedi. biberunt & obliti ſunt egeſtatis priſtinæ, cum eſſent idiotæ [f] & homines ſine litteris: obliti ſunt doloris ſui, quo propter paſſionem meam doluerant, ſicut prædixeram eis hora paſſionis imminente, *ſed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum.* [g] Item, *& vos igitur nunc quidem triſtitiam habetis: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.* Hoc ſacramentum neſcientes, qui videbant & audiebant eos, ignari quod *bibiſſent vinum meum cum lacte meo* dicebant, *quia muſto pleni ſunt iſti.* [h] Ego autem Spiritum ſanctum dederam illis, ſpiritum [i] paraclitum, qui vnus idemque eſt & *vinum* meum & *lac* meum, *vinum* meum, quia gaudium de præſentibus bonis, *lac* meum, quia conſolatio de præteritis malis: *vinum* meum, quia dilectio Dei, *lac* meum, quia dilectio proximi.

b *Pſ. 20. v. 7.*
c *Pſ. 20. v. 1.*
d *Pſ. 46. v. 10.*
e *Prou. 31. v. 6.*
f *Act. 4. v. 13*
g *Ioan. 16 v. 6. & 22.*
h *Act. 2. v. 13*
i *Act. 2.*

Hæc Rupertus, & poſtea, illud, *comedite & bibite*, quod ſequitur, doctiſſime accommodat venerabilis Sacramēti Euchariſtici ſumptioni: non abſcribo, quia vereor tœdium lectoris, quantumuis illa lectu ſunt digniſſima.

ANAGOGE.

§. 5.

IVXTA Anagogen CHRISTVS *myrrham & aromata de horto metit*, cum electos in eccleſia, quoſdam tribulationibus amaricatos, quoſdam virtutibus bene olentes in paradiſum beatitudinis trāſferendos colligit. *fauum cum melle comedit*, cum Doctores dulcedinis in dulcedine æternæ quietis collocat. *Vinum cum lacte bibit*, cum ſubditos potum doctrinæ haurientes *de torrente voluptatis ſuæ* inebriat, dicens Angelis, *Comedite amici, bibite, & inebriamini Chariſſimi*, hoc eſt, ita gaudete de iſtorum ſocietate ſicut epulantes lætantur de diuerſi cibi & potus ſacietate.

Sed & Abſalon *Serm. 50. de feſto omnium ſanctorum*, vult hoc cōuiuium intelligendum, de æterna beatitudine, & pulchre idem docet ſerm. alio integro, *nempe. 33. in Aſcenſ. Domini.* Eodem retulit iſta Alanus Inſulenſis. *Sequitur capitis huius ſectio. 3.* *Abſalon.*

SECT. III.

SECTIO III.

VVLG. EDIT.

Verſ.2. „ Ego dormio & cor meum vigilat: vox dilecti mei pulſantis:
„ Aperi mihi ſoror mea, amica
„ mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum
VERBA SPONSÆ. plenum eſt rore, & cincinni
„ guttis noctium.

EDIT. LXX.

Ego dormio, & cor meum vigilat. Vox fraterni mei pulſat ad oſtium: aperi mihi proxima mea, ſoror mea, columba mea, perfecta mea. Quia caput meum impletum eſt rore, & cincinni mei guttis noctis.

LITTERA.

§. I. *Vox* SPONSÆ. e *Nyſſen. & tres Patres Pſell. Theodor. Iuſtus, Rupert. Honor. in cõm. Haılgrin. & Alan.* f Philo, *Guilhelm. &* Greg*or. primo loco.* g *Sic Anonym. M. S. Collegij noſtri Louanienſis.*

HÆc verba cum pleriſque[e] maximè Græcis Patribus, malo tribuere cuncta ſponſæ, quam initium verſiculi ſponſo, vt nonnulli[f]. Tertia hoc loco totius Cantici pars inchoatur,[g] & amoris ſummi & perfecti ſtatus incipit deſcribi, quando iam amans planè viuit in amato, atque à ſenſuum conſuetudine atque functione quoad poteſt abſtrahitur. nam ſenſuum connexio, functioneſque animum impediunt, eiuſque libertatem, dum vel moram adferunt, vel etiam retrahunt eum, ne rei dilectæ totus copulari & inhærere queat. Hic quidem (vt ait Nyſſenus) ebrietatem ſomnus excipit. iam amore & vino ebria caput in lectulum reclinarat: ibi dum ſponſum operitur, quo lætior, in conuiuio genio ſolutius indulſerat: hoc, in ſomnum proniore corpore, citius ſoporatur: obuerſantur inde illi in ſomnis diurnarum cogitationum imagines, vt Cytharæ pulſus extremi tinnientiũ fidium. Orto itaque die narrat Sodalibus. quid hac ſibi nocte acciderit. Dormiebam (ait) epulis, amore, & exſpectatione oppreſſa, mens tamen vinculis corporeis ſoluta, ſuique iuris animus, de ſpõſi abſentia ſollicitus, ſolitas ſuas cogitationes voluere non deſinebat. Ita factum, vt cùm ſponſus adueniret, ianuam pulſans, & ſuaui cantu me blandè obſecrans intromitti: Ego, mei non ſatis compos, ei ſequiùs reſponderim, quàm mihi expediret.

DORMIO] Rectè explicat Rabb. innominatus, dormiebam & cor meum vigilabat.

VOX DILECTI] quaſi dicat, vt autem cognoſcatis animo me vigilaſſe: ſcitote, ad primum verborum ſonum, ſtatim me vocem dilecti agnouiſſe, dicentis: *Aperi*, &c. verborum dico, quia ſteterat diu pulſans, nec pulſu excitata. Sed cur tàm blandè ſponſus? an quod foret veriſimile, diuturna mora & deſiderij fruſtratione nonnihil ſuboffenſam, non confeſtim fores reſeraturam?

Cincinni] Nazarenus enim erat ſponſus, & comam alebat. ſic Chryſoſt. *hom.4. ex var. in Matthæ.* vt puto Nazarenus patria, non Nazaræus voto, vinum enim bibebat, longam tamen & floridam (quam priſci *floram* vocabant) comam alebat.

Guttis noctium] hoc eſt, nocturnis, ſic Aqu. & Symm. νυκτερινῶν, guttis, ſtillantibus ex concreto capitis rore: hoc ait, vt illa intelligat diu dilectum in via & ante fores pulſantem perſeueraſſe rationem addit commodiſſimam ab incommodo præſente, & maiori noxa ſibi impendente. nam qui amant vehementius, ſi qua ex diſſenſione breuis diſceſſio (quam Iuris Conſulti & D. Iſidorus repudio opponunt, & fribuſculum vocant) interuenerit, mox ſi quod eorum alteri periculum ſalutis ſenſerint imminere, vltro ſæpe omnis diſſidij memoriam oblitterant, & in gratiam redeuntes celerrime reconciliantur. Ideo ſponſus petit, ne ſe diutius in tenebris oberrare ſinat, aëriſque perpeti iniurias, à quibus niſi ſponſæ foueatur tepore, tam pluuio aëre, algidoque non leuis morbus promitti videatur.

Adſcribam quæ Honorius vtilia connexioni huius dialogiſmi tradidit, noſtræ in pleriſque conſentanea interpretationi. Huc vſque (inquit) *plenitudo gentium intrauit*, ab hinc, vſque ad ingreſſum Synagogæ: notatur tempus pacis Eccleſiæ. finito itaque conuiuio victorum, Regina iuit dormitum, dicens cubiculi excubitoribus, ſi Rex me « quærit, dicite, quia *Ego dormio, & cor meum vigilat*, vt eum exci- « piat. Quaſi magnum conuiuium Eccleſia cum victoribus habuit, « quando magnum concilium cum multis confeſſoribus in Nicæa ciui- « tate habuit, in quo varia fercula erant, diuerſa ſcripturarum capitula. « Quo finito iuit dormitum, quia ibi damnata eſt omnis hæreſis, perſe- « cutio ceſſauit, quies pacis rediit, & Eccleſia curis ſæculi ſe ſubtraxit, di- « uina officia inſtituit, diuinæ contemplationi vacauit. Quæ modo di- « cit hominibus imperfectis, terrenis adhuc inhiantibus, meo exemplo « terrena poſtponite, cæleſtia quærite. Sicut *ego dormio*, id eſt, à nego- « tiis & curis ſæculi quieſco, *& cor meum*, in meditatione ſcripturæ, & « in contemplatione æternæ vitæ, *vigilat*, vt manſura bona percipiat. « Regina dormiente diſſenſio inter milites eſt exorta, non ab hoſtibus, « ſed ab otio nata, qua increſcẽte Rex Reginam excitat, monet vt ſur- « gat, tumultum militum compeſcat. Scilicet Eccleſia in cõtemplatio- « ne quieſcente, multa vitia inter fideles exorta ſunt, nouæ hæreſes, di- « ſcordiæ, ſectæ, ſchiſmata, & alia plura, vnde Christvs per ſcripturas « eam monuit, vt quietem contemplationis intermitteret, tumultum « vitiorum exhortando, corrigendoque ſedaret.] ſic ille.

§. 1. Mens verborvm. *Honorius.*

Mox etiam breuiter ſed acute verba ſponſi explicat, hoc modo, hæc verba ſignificant & Christi ſollicitudinem erga negligẽtes & errantes, vt per ſpirituales corrigantur, & Eccleſiæ feruorẽ ad cõtemplationẽ, & tædium ad ſæculi adminiſtrationem. Christi

„ ad oſtium cordis fidelium pulſantis vox eſt, ô Eccleſia *ſoror mea*, „ quia per me cohæres regni, *amica mea*, quia per mę cæleſtiũ arcanorũ „ cõſcia, *columba mea*, quia per me Spiritu ſancto repleta, *immaculata* „ *mea*, quia per me à peccatis emundata: *Aperi mihi*, exhortando „ oſtium cordis eorum, qui illud peſſulo malorum operum clauſerũt, „ *& guttæ noctium*, id eſt membra dæmonum facti ſunt: & eris *ſoror* „ *mea*, ſi exhæredes per malitiam, per gratiam feceris cohæredes meos, „ *eris amica mea*, ſi inimicos ob perfidiam feceris amicos per fidei con- „ ſtantiam, eris *columba mea*, ſi duplices corde feceris ſimplices, *& eris* „ *immaculata mea*, ſi maculatos vitiis feceris immaculatos virtutibus, „ quia *caput meum plenum eſt rore*, hoc eſt, fides diuinitatis meæ reple- „ ta eſt errore, & *cincinni mei pleni ſunt guttis noctium*, id eſt, fideles „ mei repleti ſunt peccatis dæmonum, quia *caput meum* Deus, per ca- „ put intelligitur fides diuinitatis: per *rorem* qui in nocte cadit, & ſolis „ ardore recedit, accipitur error infidelitatis, qui de nocte ignorantiæ „ venit, ſed luce veritatis recedit. *Cincinni*, id eſt, capilli ſunt fideles, „ per fidem capiti CHRISTO adhærentes. *Guttæ noctium* ſunt lapſi à „ fidelibus, vt guttæ de capillis, in ſententias hæreticorum, vel in pec- „ cata dæmonum, qui ſunt *noctes* ad æternas tenebras ducentes. Ho- „ rum cordis oſtium *aperi mihi*, vt intrem per gratiam, & habitem per „ fidem in cordibus, & manſionem mihi in mẽtibus eorum faciam per „ bonam operationem.]

Hæc Honorius bene. Nam temporibus Conſtantini Magni, celebrato concilio Nicæno, Eccleſiæ quædam, quaſi vniuerſalis pax reddita videbatur, ideo ſe præfecti eius dederant contemplationi, & hoc *Ambroſius.* ſpirituali vino ſoporati (vt ait D. Ambroſ. *lib de Iſaac. c. 6.*) dor- » miebant, vel potius dormitabant, nulla namque in hoc mundo ſoli- » da quiete frui permittitur. Nec iſta diuturna fuit. Mox enim ſub Cõ-ſtantio Ariani, ſub Iuliano Gentiles & Iudæi, multæ quoque poſtmodum hæreſes, & ſchiſmata ſomnum hunc excuſſerunt. Dormiebant ergo non morte carnis, non torpore deſidiæ: ſed ſedatis rerum temporalium turbis, & deſideriis vitæ calcatis. Sic ab huius vitæ ſollicitudinibus externo ſenſu ſopito, foris Eccleſia dormiebat, ſed intus corde vigilabat, quia, vacante mente, viuacius interna cognoſcebat, & crebrius feruentiuſque ſponſi imaginem obuerſantem animo voluebat, cogitabat etiam quid procellis redeuntibus faciendum, nec in pace belli protſus obliuiſcebatur. Interea ſponſus aduolat, & manum operi admouendam, exortis que malis docet occurrendum. Dicebat foueas vulpibus, paſſeribus nidos ſupereſſe, ſibi vix iam vbi caput reclinaret: excludi vndique rurſus fidem, caritatemque. Iudæos expellere, Gentes eam non admittere, tyrannos perſequi, hæreticos conuellere: ſic in propria venientem ſe non recipi: debere ab ipſa dilectum profugium tecto, al gentem ſinu admitti & foueri. *Sic fermè Rupert. lib. 5. & Gillebert. hom. 42.*

APERI] multiplex eſt Dei ad cor ſtantis pulſatio, multiplex apertio. ſponſa iam pridem ſuum ipſa cor ſponſo aperuerat: petit ab ea nunc, vt opera induſtriáque ſua, proximorum quoque (vt diximus) clauſa corda, claue prædicationis reſeret. *Sic Caſſiodor. Beda, Honor. Haymon, & Anſelmus.*

MIHI] tuo, non alieno, non aduerſario, *ſic Ambr. ſup.* *Iuſtus.*

SOROR] *Iuſtus*, ſoror (ait) CHRISTI eſt Eccleſia, de ſanguine eius: «
amica, quia per mortem eius reconciliata; ***columba***, de ſpiritu ſancto, ***immaculata***, Baptiſmi ſacramento.

COLVMBA] Spiritu ſancto plena, & eiuſdem viua imago, fac alios tibi ſimiles innocentia & ſimplicitate; &, vt lauacro meo es ***immaculata***, nitere alios qui nũc animi ſordibus pleni ſunt, ſupra niuem dealbare. *Apon. & Caſſiodor.* *Aponius.*

CAPVT MEVM] *caput* CHRISTI, diuinitas eius, ***cincinni***, ſancti & Deo dilecti viri. *Ros & gutta noctium*, blaſphemiæ & iniuriæ hæreticorum & infidelium aliorum, & quorumuis peccatorum. his oppletur caput ſponſi, quando cõtra fidem aut dilectionem Dei aliquid geritur: cincinni grauantur, quando malorum in bonos odia, & perſecutiones gliſcunt, ex cõmuni Patrum[a] ſententia, præſertim pulcherrimè diſſerentis Auguſtini *tract. 57. in Ioan.* vidimus Eccleſiam eodem modo excitari initiò ſtatûs proficientium *ſup. c. 2. v. 10.* Rursùs hîc iterat & ſomnum, & excitationem initiò ſtatûs perfectorum; vt intelligamus commune hoc munus omni Eccleſiæ ætati, & amoris iam adoleſcentis gradui.

a Ambroſ. ſup. & lib. 6. Exam. c. 9. & Exhortat. ad virgines Gregor. Beda, Alcuin. & Haym. hic.

TROPOLOGIA.

§. 3.

QVOD Eccleſiæ vniuerſæ, id fideli cuique animæ ſolet accidere vt facilè abrepta dulcedine meditationis, Marthæ munus negligat, & à ſponſo ſit neceſſe, quaſi de cœlo detrahi in terram, compelli de ſtrato ſurgere, quietem abrumpere, & proximorum curæ incumbere. Ego (ait huiuſmodi anima apud Iuſtum) à temporalibus delectationibus, conſopitis quodammodo ſenſibus, conquieſco, ſed futura deſidero, æternáque conquiro] ſic dormio, ſic vigilo. De tripli- *Iuſtus.* ci ſomno lege D. Gregor. *lib. 5. Moral. cap. 21.* de vigilia cordis eundem, *lib. 23. Moral. cap. 21.* hanc planè neceſſariam CHRISTIANIS meritò affirmat D. Cyprianus *lib. de orat. Dominica:* nec enim ſponſus inuenitur à dormientibus, neque ſe coniungit niſi vigilantibus, vt ait D. Chryſoſtomus *hom. de Natin. Domini, ex variis in Lucam*, & ex Dei ipſius præcepto id optimè deducit Nyſſen. *in prin. homil. 11.*

VOX DILECTI] Iuſtus, dicit in Apocalypſi ipſe Dominus, ***Ego*** «
ſto ad oſtium & pulſo: ſi quis aperuerit mihi, introibo cum illo & cœnabo cum ipſo & ipſe mecum. [b] Pulſat Dominus, quando vel per doctri- *b Apoc. 3. v. 20.* « *Iuſtus.*
nam docet, vel occulta inſpiratione ſanctorum corda ad benefacien-

* *Fortè corrig.* vel in fide infidelium, vel in obediĕtia. Gent. vocat.

dum inſtigat. *Aperiri* ſibi petit CHRISTVS, vel in * obedientia infidelium, vel in fide gentium vocatarum. Tunc enim oſtium illi aperitur, quando ea quæ præcepit adimplentur, vel quando in his qui crediderunt ei per fidem introitus reſeratur.

Nyſſenus.

Sed, vt ſolet, de hoc ſomno & vigilia, in ſublime præ ceteris Nyſſe-
,, nus aſſurgit, ita ſcribens; ſomnus ſimulachrum mortis eſt. Nam per
,, ſomnum omnis ſenſuum effectio in corporib. remittitur, & corporis
,, ipſius velut omnis intenſio laxatur, & curarum in homine velut obli-
,, uio inducitur, & metus ſopitur, & ira mitigatur, & malorum omnium
,, ſenſus adimitur. Hinc diſcimus eam quæ ſe iactat corpore *dormire* ac
,, *mente vigilare*, ipſam ſeipſa ſublimiorem eſſe redditam. Reuera. n. in
,, illo, in quo mens ſola ſibi viuit, à nullo ſenſu moleſtata, quaſi quodam
,, ſomno, corporea natura libratur, veréque viſio tranquillitate quadam
,, ſopitur, neglectis ſpectris, quæ pueriles oculos ſolent præſtringere, &
,, admirationem adferre; non modò quæ terrena ſunt, vt aurum, argen-
,, tum, gemmæ, colorum elegantia oculos irritantes; ſed & illis nobilio-
,, ribus naturæ miraculis, quæ in cœlis conſpiciuntur, vt ſunt radij ſide-
,, rum, globus ſolis, lunæ multiplex facies, & ſi quid aliud aſpectum
,, oblectat. Hæc omnia propter contemplationem verorum bonorum
,, ſponſa aſpernatur, vt pote quæ perpetua non ſunt, ſed vna cum ipſo
,, tempore tranſeunte loco moueantur ac prætereant. Nimirum tunc
,, oculus animę liber ac ſolutus eſt, nec patitur ſe deorſum trahi, intuens
,, dumtaxat ea, quæ celſiora ſunt rebus ſub aſpectum cadentibus: tunc
,, auditus, velut amiſſis effectionibus ſuis, mortuus iacet, occupata men-
,, te rebus iis quæ rationem omnem longè ſuperant. Reliqui ſenſus, qui
,, ad brutorum naturam aliquanto propiùs accedunt, ne recenſeri qui-
,, dem hîc debent. Etenim cadauerosi cuiuſdam fœtoris inſtar, longè
,, tùm ab animo remouentur, & odoratus ſagaciter odores peruestigās,
,, & guſtatus obſequio gulæ deſtinatus, & præter hos etiam tactus, or-
,, ganum illud ſentiendi ſeruile ac cæcum, quod fortaſsè tantùm cæco-
,, rum cauſa natura condidit. Atque his omnibus quaſi in quodam ſom-
,, no quieſcentibus, effectio cordis pura eſt, & ſurſùm ſpectat ratio, nul-
,, lo eam motu ſenſûs circumſtrepente.
,, Nam cùm duplex in homine ſit voluptas, quarum altera in animo
,, per vitam expertem vitiorum efficitur, altera in corpore nō ſine vitiis:
,, vtramcunque tandem volūtas elegerit, in alteram imperium obtinet.
,, Itaque ſi quis ſenſûs rationem habet, & voluptatem illam quærit, quę
,, per ſenſum corpori accedit, is minimè percepto diuinæ lætitiæ guſtu
,, vitam deget. Solet enim illi quod præſtantius ac melius eſt, quaſi quæ-
,, dam caligo offundi, ab eo quod deterius eſt. At quorum cupiditas ad
,, Deum inclinat, iis bonum caligine nulla inuolutum manet, & fugien-
,, dum eſſe ſtatuunt quicquid ſenſui velut præſtigiis quibuſdam illudit.
,, Eam ob cauſam anima, quotieſcunque ſe ſola veri boni cōtemplatio-
,, ne oblectat, omni rei voluptariæ dormit: & omni motu corporeo ſo-

pito,nuda puráq; mente,quaſi per diuinã quandam vigilam Dei patefactionem recipit,& audit vocem pulſantis & dicẽtis APERI MIHI, &c.

Cùm tam multæ res tranſitoriæ nobis ſoleant imponere,ſeriò nobis vigilandum eſt,vt *ſint lucernæ ardentes in manibus noſtris:* & nos ſimiles fiamus Angelis Dei exſpectantibus, [a] & paratis excipere herum redeuntem. *Felices enim ſerui quos Dominus inuenerit ſic facientes.* hi confeſtim audiunt vocem pulſantis. Sic anima theſauris ſuis aduigilãs hoc loco dicit: *Vox dilecti mei pulſantis.* ſtatim audit, & cum admiratione,vt nunquam receptum parat excipere. nam verus amor non veteraſcit,noua ſemper gaudia animo præſumit, progreditur ſemper vt in amore,ſic in cognitione Dei. ita hic ſponſa primò audit pulſantem, ſed nondum nouit,donec audiat & vocem,neque id donec intelligat, *Aperi mihi,&c.*

Hic incipit hom. Nyſſeni vndecima.

a Luc c. 12. v. 33. cum ſeqq.

Oſtendit hunc deinde progreſſum animæ Nyſſenus comparatione Moſis paullatim Deum videntis,& fuſior eſt in accommodatione, repetitis iis quæ de ſponſa non ſemel diximus,& totius libri ſerie propoſita. Denique dicit, *oſtium* eſſe intellectum, hunc *pulſari* à veritate, & claues ad aperiendum eſſe hæc ipſa verba *ſoror,ſponſa*,quaſi dicat,ſi vis oſtium tuum aperiri,vt rex gloriæ ingrediatur, ſi *ſoror mea* faciendo voluntatem meam,ſis *amica mea* tàm propè & arctè accedendo ad veritatem,vt nũquam ab ea recedas, ſis *columba mea* per innocentiam & puritatem,& ſic fias *immaculata.* his clauibus acceptis me intromitte & oſtium aperi.de rore & guttis,deflectit in ſenſum litteralem.nam capit in bonam partem, & refert ad ſalutem à CHRISTO in nos collatam, & Apoſtolorum doctrinam in Eccleſiam guttatim defluentem. Eodem recidunt tres illi Patres Theodoreti. Sed & B. Gregorius, & Philo,& ceteri hîc tropologiam prætermittunt, verè nãmque coincidit cum litterali.

Plus tropologiæ ineſt explicationi B. Paulini epiſt. 4. in hunc modum ſcribentis, *Caput* CHRISTI *Deus*,& *crines* eius electio ſanctorum, quibus Pater gaudet in CHRISTO. *Ros*,vt ſcimus,nõ eſt imbris humor, ſed refrigerij,quo reficiuntur arida ab æſtu diurno gramina. Huius roris lucidis guttis,nõ niſi ſerena nocte,ſpargitur terra. Vnde intelligi datur,eas *noctis guttas*, quibus caput & crines ſuos ſapientia *maduiſſe* lętatur, formam eſſe ſanctorum, quam & in ſtellis Apoſtolus coruſcare deſignat, quæ ęquè ſerenis noctibus micãt,quibus rores cadunt. Quæ autem nox intellectu ſpiritali putanda,niſi paſſio Domini, de qua puto ſcriptum, *& nox illuminatio in deliciis meis.* Sed etſi hoc ſæculum noctem putes,quod cõuerſione gentium,quarum ante fidem tenebris horrebat,vt nubibus ſerenatum eſt, & nũc Eccleſiæ lumine,quaſi pleno lunæ perfectæ ſpeculo,& ſanctis hominibus,vt puriſſimis ſerenitate ſideribus, opera fidelium, quibus animã ſuam quiſque viuificans à præteritæ ſiccitatis ſiti reficit,quaſi rores in hac(vt diximus) ſæculi nocte *deſtillant.* Et ideo *caput* ſuum CHRISTVS tali *rore* lætatus *repletum*,

Paulinus.

„ & illuminator *noctium* noſtrarum, tamen *guttis noctis* noſtræ *crines*
„ ſuos gaudet eſſe perfuſos: quia ipſius refrigerium & refectio eſt, illa
„ Fidelium operatio, quibus vel fratres iuuantur, vel inopes confo-
uentur.]

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Guilhelmus.* EXPLETO iam opere redemptionis & aſſumpto in Patris dexteram filio, erat pia mater cum Sodalibus eius Apoſtolis intrans & exiens, verbíſque ſalubribus credentes informabat. Et licet Apoſtoli docente vnctione ſancti Spiritus omnia fidei myſteria pleniſſimè didiciſſent, delectabat tamen eos cognita per Spiritũ ſanctum audire ex ore MARIÆ, & de his ſæpiùs cum ea conferebant, & ſuper eos ſtillabat eloquium eius, & cùm diſſerebat de myſterio incarnationis ſanctæ, cuius miniſtra exſtiterat ſingularis, tacebant omnes, & os cordis ſui aperiebant, quaſi ad imbrem ſerotinum, & velut quaſdam cœleſtes delicias ex verbis eius hauriebant. Ipſa verò illis hoc arcanum inſinuans; *vox*, inquiebat, *dilecti mei pulſantis*, facta eſt ad me, quando, impleto tempore æternæ diſpoſitionis ſuæ, placuit incarnari ex me. Quæ autem fuerit vox illa confeſtim addit, nempe, *Aperi mihi ſoror mea, &c.* Poterat dilectus, non aperiente ipſa, introire in virginalem vterum: ſed ad maiorem matris gloriam, quam maluit ſponte & hilariter aperire, *ſtetit* ad oſtium & *pulſauit*.

Tulit Dominus de dormiente Adam, vnde formauit Euam: non ſtetit ad oſtium eius & pulſauit, cõſenſum & cooperationem eius minimè flagitauit: noluit conſcium eſſe occultæ operationis ſuæ. poterat etiam incarnationis myſterium celebrare MARIA neſciente, nec ſentiente, nec conſentiente, nec carnem dante, ſicut ſumpſit de Adam vnde formauit Euam, ſed maluit ſumere non tantùm ex ipſa, ſed & ab ipſa ſciente, ſentiente, conſentiente, & offerente ad cumulum gloriæ maternæ. Vnde & ipſa non ſimpliciter, magnum ſibi aliquid à Deo collatum fatetur, ſed, *fecit*, inquit, *mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen eius.*[a] magnũ quod de ipſa, magnum quod ex ipſa ſumere dignatus, & magnũ vtrumq; ei, quia ad ſupereminẽtem eius gloriam.

Quia nolebat ergo ex ipſa carnem ſumere, niſi ipſa conſentiente, & per fidem aperiente, dicit, *Aperi mihi oſtium* fidei tuæ. nam oſtia carnis tuæ perpetuò clauſa erunt. clauſis oſtiis carnis per fidei oſtium ingrediar in hortum meum. *Aperi* velociter & hilariter diuinæ dignationi deuotè occurrens. Ecce iuxta ſanctorum omnium vota *excito potentiam meam & venio* ad ſaluandum. *Aperire*, ô *terra* virginea, *& germina ſaluatorem.* An neſcis, quia clauſa eſt ianua

a *Luc 1. v. 49.*

cunctis filiis Adæ? an neſcis, quia gladius flammeus collocatus eſt ad [a] a *Gen.3.v.24.*
cuſtodiendum lignum [b] vitæ? An neſcis, chaos magnum eſſe inter
Deum & homines? vt ergo gladius ille flãmeus remoueatur, vt chaos
illud ingens deſtruatur, vt regnum cœlorum & tibi & tecum ceteris
aperiatur, *Aperi mihi.* Ecce omnes Angeli in cœlis, eo quod homi-
nes amant, ecce omnes Patriarchæ & Prophetæ & Iuſti apud inferos
diutina Saluatoris exſpectatione tantum non macerantur. rogant ar-
denter aperias mihi, vt regnum cœlorum mortalibus aperiatur. Ego
ipſe ſto ad oſtium tuum. *ſto & pulſo*, tum pro tua, tum pro cunctorum
ſalute.

Sane tum pulſabat Deus per Angelum, cœleſtis ſponſus per cœle-
ſtem paranymphum: erat in voce paranymphi annunciantis vox ſpō-
ſi pulſantis: nec aliud illi dicebatur, quam quod hic dicitur. *Sororem*
deſignauit, quod vtique eſt per gratiam adoptionis, cum dixit, *Aue*
gratia plena [b], *amicam.* cum dixit, *Dominus tecum, benedicta tu inter* b *Luc.1.à v.28.*
mulieres, talis enim fuit per amoris prærogatiuam, *columbam*, cum in
prænunciatione futuræ fœcunditatis, dictum eſt ei, *Ecce concipies in*
vtero & paries filium, fœcundanda à ſuperueniente Spiritu ſancto, vt
ſis mater vnici pulli: & iccirco etiam *immaculatam* deſignauit virgi-
nitate perpetua, quia non ex viro, ſed ex Spiritu ſancto conceptūram
prædixit. Sic itaque in Angeli verbis pulſabat ſponſus.

Et cum illa *turbata in ſermone cogitaret qualis eſſet ſalutatio iſta*,
& ſic moram faceret, & interrogaret, *quomo fiet iſtud? quoniam vi-*
rum non cognoſco, quaſi (inquam) diceret, quid eſt dilecte, quod tam
calide, tam feſtinanter tibi poſtulas aperiri? ſatisfacit ſponſus dicens,
Quia caput meum plenum eſt rore, celſitudo diuinitatis meæ ſic exube-
rat clementia, vt ſtillet miſericordiam, *& cincinni mei guttis noctium*,
prædeſtinati ad hoc vt mihi tanquam proprio capiti per caritatem ad-
hæreant, nullo redimente, & ſaluos faciente, torpent adhuc in frigo-
re peccatorum, & illi qui mihi olim per iuſtitiam dum viuerent in ter-
ris adhæſerunt, nullo adhuc ianuam regni cœlorum aperiente lacry-
moſis apud inferos ſuſpiriis madidantur. Ego plenus ſum miſericor-
dia, & electi mei pleni ſunt miſeria.] Hæc omnia paucis mutatis ex
Guilhelmo.

Rupertus autem valde conſentanee refert ad tempus poſt Aſcen- *Rupertus.*
ſionem Christi in cœlum: tum Deiparam auidiſſime complexam *Hinc incipit Ruperti lib. 5.*
ſtudium contemplationis, iuſſam à filio redire ad curam mulierum,
quæ conuertebantur. Vult ergo quod ait, *Ego dormio*, idem eſſe quod
alibi dicit habitatrix pectoris Mariæ Dei ſapientia, *In omnibus re-*
quiem quæſiui: [c] idem quod alibi vocatur, *optimam partem eligere*; [d] c *Eccl.24.v.11.* d *Luc.10.v.vl.*
relictis ſcilicet cunctis curis & ſollicitudinibus ſæculi. Multas animas
ſic dormiſſe, & ſic vigilaſſe, ſed ipſam huius dormitionis obtinuiſſe
totum magiſterium, & vigiliarum cordis totũ tenuiſſe principatum.
Huc nos adhortari in Pſalmis, *Vacate & videte, quoniam ego ſum*

a Pſ. 45 v. 11. *Deus.* a hoc feciſſe Iacob Patriarcham, cum dormiuit in Luza, & *in* b Gen. 28 a. v. 11. *ſomnis vidit ſcalam cui Deus innitebatur.* b Sic de multis prædictum c Ioel. 2. v. 28. fuit, *Senes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri viſiones videbũt.* c Sed tu ô cœlum Dei, vnica ſedes Domini, cunctis præcelluiſti: & „ optabas quidem mortuo filio tanquam turtur caſtiſſima, & ſoliuaga, „ tanquam columba *volare* contemplando *& requieſcere, & fugiẽs elõgari*, remotior fieri Baptiſta, ſecretior Helia, vbi te ſoli ſcirent, ſoliq; „ tibi famularentur Angeli ſancti: ſed noluiſſe filium tuum, noſtri (ah!) „ nimis amantem ſubiungis, cum ais, *vox dilecti* &c. dilectum tuum in„ dicas foris ſtantem ſub dio, quaſi domo carentem. nam excluſerat eũ „ Synagoga Iudæorum, gentes nondum receperant. ideo petiiſſe, *Aperi mihi* os tuum, loquere quæ ad confirmandũ ſunt apta euangelium, „ & in hoc optatæ tibi quietis patere * diſpendium, vt gratum ſingulari tuæ pudicitiæ propter me rumpas ſilentium.

* *ſic corrig. male exſtat,* ſuſpendium.

Quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium. „ *Extraneus factus ſum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ, op-* d Pſ 68. v. 9. *probria exprobrantium ceciderunt* d *ſuper me. cincinni*, ſunt ſacræ ſcripturæ. nam capiti meo vt capilli inhæret, *gutta noctium*, ſunt tenebræ & veritati offundentes ſenſus hæreticorum: eædem ſunt *ros* noxius cadens de cœlo, quia de gratia Dei ceciderunt talia blaſphemantes. Vides pia mater, iam non viros tantum, ſed & fœminas vnanimes e Act. 1. v. 14. communem vitam inſtituiſſe, e etiam *murmur* audio *Græcorum ad-* „ *uerſus Hebræos, quod in quotidiano miniſterio eorum viduæ negligan-* f Actor. 6. v. 1. *tur.* f fac igitur ne vel imbecilliori huic ſexui deſit ſalutaris doctrina, miniſterium vitæ, norma, morum diſciplina, Suſcipe curam, ſatage Eccleſiæ meæ.] Hæc multis, quæ redegi in compendium, Rupertus.

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.*

ANIMA *dormit*, quando ad terrena & caduca fit inſenſibilis, *vigilat* quando ad ſola cœleſtia anhelat. Huic *vox dilecti pulſat*, „ quando eam per corporis ægritudinem & viciniam mortis ad ſupernam patriam vocat: cui mox *aperit*, quia eius vocationem gratanter „ accipit. Vt *ſoror* in hæreditatem Domini introducitur, vt *amica*, cœ„ leſtium ſecretorum fit particeps, vt *columba* Spiritu ſancto illuſtratur, vt *immaculata*, in thalamo ſponſi collocatur. Sic Honorius, nihil addens de *capite, rore*, ac *cincinnis*: quia in cœlis iam in gratia confirmatę animæ nec rorem illum, nec guttas illas queunt pertimeſcere.

Sequitur ſponſæ reſponſio. Nam quod Guilhelm. ſequentia verba tribuit CHRISTO *ſponſo, fecit quia bene nullam moram in Deipara agnoſcebat, ſed tamen accommodatio illa, & ſubita perſonarum commutatio, contra communem aliorum Patrum ſenſum, nequit mihi placere.*

VVLG. EDIT.	*EDIT.* LXX.
Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?	*Exui tunicam meam, quomodo induam illam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?*

Verſ. 3.

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSÆ.

HVic præter Guilhelmum omnes ea tribuunt; & contextus id efflagitat, quod vidit Philo, Et ideo illam priorem interpretationem dereliquit. Non vero hæc tam dicit (*contra Nannium*) pudore ne nuda conſpiciatur; (poterat leuiter ſe veſte tegere, & inornata prodire) quàm ex ingenio muliebri, quibus, ſi roges, proprium friuola quæque cauſari, vt ſe nolle fingant, quod ſumme cupiunt, detrectent, quod ambiunt; difficulter quaſi aſſentiantur, cum nihil verentur magis, quàm ne rogari deſinant. Quid enim? nonne tibi repente, quæ paullo prius per niues & ignes ſecutura videbatur, & mox faſtiditum ſummo cum labore quæret, friuolas & pueriles moras nectit? veſtes (ait) interiores depoſui, ſtragulis intepui, ac more gentis lauta cubitum me recepi. Ergo me ſic ſurgere? cur non præueniſti? dignuſne quem excludam? ſic deliberans moratur, & lotionis pedum commemoratione, tacite totius corporis munditiem inſinuat, vt ita ſimul deſiderio & mora magis inflammet.

Etſi cum D. Gregorio (tradente, per *tunicam* ſignificari occupationes temporales quibus ſe vt veſtibus neceſſario implicant, qui curam ſuſcipiunt proximorum) ſentiant Caſſiod. Honor. Willeramus, Beda & alij plerique, ſicuti apud Matthæum,[a] qui in agris ſunt vetantur, ad tollendam tunicam, domum reuerti, idque vehementer ſpiritualibus viris, contemplationi deditis moleſtum eſſe conſueuerit: tamen hæc interpretatio potius moralis eſt. §. 2. MENS VERBORVM. a *Matt.* 24.*v.* 18.

Græcorum[b] quorundam magni nominis explicatio alia eſt, per *tunicam*, intelligi peccata mortalia, quippe tunicas pelliceas primorum parentum:[c] verum hæc iam in perfectionis incremento verſanti Eccleſiæ, nequaquam conſentanea videtur. b *Nyſſeni, Pſelli & trium apud Theodoret. & Philo.* c *Gen.* 3. *v.* 21.

Ideo mihi longe alia mens hiſtorica ſeſe inſinuat. Eccleſiam loqui de membris ſuis tam ſuperſtitibus, quam defunctis. quaſi diceret, iubes tibi mortalium corda ſaxo duriora molliri, & aperiri. Vellem, ſed deſunt idonei operarij, certe nondum ſatis perſpexi quid valeant ferre, quid recuſent. Priores, quos idoneos noueram, & audacter in pugnam mittebam, eos omnes hoſtilis turbo ſuſtulit, maxime recens, prætérita vix Maximiani, Maxentij, Diocletiani, & fere

continua Licinij crudeliſſima perſecutio. Iſti bellatores mihi artiſſime coniuncti, me ſtipabant, protegebant, & interioris tunicæ more velabant. dum tibi morem geſtura, meis non parco, pene *nuda ſpoliataque remanſi*. Qui reliqui ſuperſunt, pars æuo & laboribus, pars vulneribus & eculeis fracti: ceteri iuniores, quorum me vis ſedulitate, velut *pedibus*, per orbem diſcurrere, recēs abluti, adhuc teneri ſunt. iure metuo ne fatiſcant ſub onere, ſaltem ne rurſus ſordidentur, & ſic ego in pedibus meis iterum coinquiner.[a] Hos *pedes* Eccleſia *lauerat*, non quando de infidelibus fideles fecerat, vel peccatis lethalibus abſoluerat, tunc enim caput ipſum corpuſque lauerat: ſed quando cum infirmis infirmata, cum ſcandaliſatis vſta, cum afflictis gemens, eos qui luto & lateri vacabant, ſæcularibus curis rerum terrenarum eripuerat, & ad Dei fortem traduxerat.[b]

a Ita fere B. Aug. tract. 57. in Ioan.

b ex D. Cypr. ſerm. de pedum ablutione.

Quoniam vero in hoc ablutionis opere, neceſſe eſt *omnia fieri omnibus, vt quis omnes lucrifaciat*, facillime veniabilinm culparum puluiſculus aliquis adhæreſcit *pedibus* (vt optime animaduertit D. Hieronym.)[c] per facile humani affectus labis aliquid contrahunt: procliue eſt terram calcanti, terræ quidpiam adglutinari. Si fœlicitet prædicatio procedit, periculum eſt vanæ gloriæ, ſi reprehendimur, turbatio, ſi laudamur, inflatio eſt metuenda. Metus iſte cogebat Eccleſiam ſe breuiter excuſare.[d] Verum Deo cunctæ tergiuerſationes diſplicent, *hilarem diligis datorem*, prompro gaudet ac alacri obſequio. Ideo fecit, quod ſequitur v. proximo.

Hieron.
c Ep. ad Damaſum de prim viſione Iſaiæ
d Vide D. Auguſtin. tract. 56. & 57. in Ioan. & Innocent. Papam ſerm. 1. de vno Martyre.

TROPOLOGIA.

§.3. IAM illam ex D. Gregorio inſinuaui, & proponit paucis Honorius, Hæc non dicit inobediendo, ſed ſæcularem curam refugiendo: qui enim in ſæcularibus præficitur, in ſpiritualibus deiicitur, quia ſicut corpus *tunica* induitur, ſic mens ſecularium cura implicatur, quam *exutam* nolunt ſpiritales *reinduere*, ſed in ſpiritalibus ſoli Deo vacare. Vocati vero à Deo ſuam voluntatem poſtponunt, & onus regiminis cauſa proximorum inuiti ſubeunt, vnde gementes dicunt. *Laui pedes meos, &c. pedes* animæ ſunt affectiones, quibus ad varia deſideria transfertur; ſicut corpus pedibus graditur, quæ ſunt concupiſcentia, timor, gaudium dolor. concupiſcit enim terrena, timet ne cupita minime adipiſcatur, gaudet de adeptis, dolet de amiſſis. Hos *pedes lauit*, dum terrenas concupiſcentias lacrymis pœnitētiæ abluit: hos iterum inquinare timet, quia qui in ſæcularium regimine poſitus eſt, vix aut nullatenus ſordes peccatorum deuitare valet.

Honorius.

Nyſſenus.

D. Nyſſenus hæc ad primorum parentum culpam, & lotionem per Baptiſmum nouamque veſtem, IESVM indutum refert. *Tunicam* eſſe peccatum, ſordes pedum terram illam de qua audiuere, *terra es & in terram reuerteris.* Nimirum obtemperaſſe ſponſam Apoſtolo, qui

qui iubet nos *veterem hominem* (hoc eſt, carnem) *exuere*,[a] & velamentum cordis auferre, & *nouam induere veſtem, quæ renouatur in agnitionem*,[b] *hominem nouum, qui non corrumpitur ſecundum deſideria erroris, ſed ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & in ſanctitate veritatis*:[c] hac vnica veſte contentam ſe dicit fore, gnara præceptum Apoſtolis *ne duas tunicas haberent*.[d] duas, nempe veterem & nouam, quę inter ſe nequeunt coire, adeo vt nec poſſit *commiſſura panni noui veteri veſtimento immitti*,[e] *ne tollatur plenitudo à veſtimento & peior ſciſſura fiat*.

a *Ephe. 4. v. 22.*
b *Coloſſ. 3. v. 9.*
c *d. c. 4. v. 23. & 23.*
d *Matth. 10. v. 10.*
e *Matt. 9. v. 16.*

Negat etiam ſe iterum *calceamenta* induturam quæ exuerat, quod ipſum quoque Dominus Apoſtolis prohibuerat,[f] nec Moſem legimus poſtquam calceos ſemel iuſſus ponere,[g] eo quod in ſolo ſacro & illuminato verſaretur, poſtea illos reſumſiſſe. Cúmq; Dominus cunctis membris Sacerdotalibus ornamenta pulcherrima præſcripſerit conficienda, nullum tamen pedibus; volens, hoc ipſum pedi Sacerdotalis cultus pulcherrimi loco eſſe, quod ab omni tegumento nudus ac immunis eſſet. quia ſcilicet iſtis in ſacro cōſiſtendum pauimento, illis vero *non per gentium*[h] *viam*, ſed per ſanctam, nempe per eius ſemitam, qui dixit, *Ego ſum via*, progrediendum. In hac via ambulantibus, ipſe Dominus *pedes aqua abluit, & linteo extersit*,[i] quo cinctus eſt. *Cingulum* Domini vis eſt à peccatis purificans, de qua ſcriptum; *indutus eſt fortitudinem, & præcinxit ſe*.[k] *ſoluere corrigias calceamentorum* idem eſt quod calceos exuere, nempe abluere ſe: nam qui pedes abluturi, illud prius faciunt: & quia CHRISTVS corrigia peccati conſtrictus non tenebatur, ideo præcurſor teſtabatur id ſe ſoli illi facere non poſſe.[l] cum itaque dicit ſe *pedes laniſſe*, has corrigias ſignificat ſibi in baptiſmo, & iterum poſt naufragium in ſacramento confeſſionis ſolutas, & in via regia velle perſiſtere, ne ad alteram partem deflectens, iterum pedes collutilet. Significat quod olim dixerat Pſalmiſta, *Eduxit me de lacu miſeriæ & de luto fecis, & ſtatuit ſupra petrā pedes meos, & direxit greſſus meos*[m] *Petra* hæc eſt ipſe CHRISTVS, lux, veritas, immortalitas & iuſtitia, quibus rebus via ſpiritualis quaſi quadam incruſtatione ſternitur; ab his ſi quis non deflectat, pedes puros conſeruat.]

f *d. v. 10.*
g *Exod. 3. v. 5.* *hoc de Moſe ait Nyſſenus, quoad ordinariū vſum calceorum, non vero de extraordinario in eſu agni Paſchalis: nec dicit nunquam calceis vſum poſtea, ſed non legi in S. S. quod vſus fuerit, ſcilicet expreſſe.*
h *Mat. 10. v. 5.*
i *Joan. 13. v. 4.*
k *Pſ. 92. v. 1.*
l *Joan. 1. v. 27.*
m *Pſ. 39. v. 3.*

Hæc ferme Nyſſen. ſed prior illa expoſitio, magis conuenit litteræ Quod vero vult hac ipſa confeſſione ſponſam ſtatim aperuiſſe, hoc etiam non ſatis quadrat: placuit tamen tribus Patribus & Pſello apud Theodoretū, ſed non Theodoreto; Qui iubet nos hinc diſcere, quantum detrimenti pigritia pariat, & quantum laboris adferat ignauis. Abbas Abſalon, *Serm.* 18. vt fecimus, exponit de contemplatiuis.

Theodoretus.
Abſalon.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. QVIA certum eſt, nec venialem quidem culpam Deiparæ adſcribendam, & mora omnis ac tergiuerſatio repugnat perfectioni obedientiæ illius, ideo malo dicere, hic deficere hunc ſenſum mixtum, quam vllam moram fateri cum Ruperto, vel cum Honorio, *in ſigillo*, aut aliis recētioribus iſta detorquere. Si quid tamē placeret,

Hailgrinus. placeret illud Hailgrini, reſpōdere verbis Angeli, *Ecce concipies & paries filium*: ac ſi dicat, omnino me exſpoliaui omni ſollicitudine ſæ„ culari, quomodo iterū iis me implicabo, & nupta cogitabo quæ ſunt „ mundi, & quo pacto placeam viro? maxime quia prorſus *ablui pedes* „ *meos* votiua virginitate ab omni carnis affectu & concupiſcentiæ ſor„ de, an viri copula iterum eos inquinabo? His conſentanea adfert Ala„ nus. Sed nec hoc videtur ſolidum: ſciebat virgo ſapientiſſima, poſſe „ Deum illam etiam in coniugio immaculatam ſeruare.

ANAGOGE.

§. 5. Honorius. CONIVNGAM aliquot verſiculorum ſenſum ſublimiorem ex Honorio, *Dilectus manum mittit*, quando hominem dolore „ mortis tangit, ſed *venter ad tactum eius tremit*, quia de minimis pec„ catis, quæ per fragilitatem carnis commiſit, metuit: *ſurgit* tamen vt *ei* „ *aperiat*, quia viſionem eius, quæ ſurſum eſt, exoptat: *manus myrrham* „ *ſtillant*, quia opera pro quibus hic eſt mortificata CHRISTO repreſen„ tat, vt pro his æterna præmia recipiat. In ſequentibus Anagoge defi„ cit.] ſic Honorius: igitur Anagogen deinceps ex eo non adſcribemus, donec ille reſumat.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 4. » Dilectus meus miſit manū ſuam » per foramen, & venter meus » intremuit ad tactum eius.	*Fraternius meus emiſit manū ſuam de proſpectu, & venter meus conturbatus eſt ſuper ipſum.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSÆ. Theodoretus. QVIA ſponſa tardior fuit, eam ſponſus (inquit Theodoret.) excitat alia ratione, non amplius *pulſans* exterius tātum, ſed etiam *manum* per quandam rimam inijciens *foramen* autem intelligit ſenſum tactus, *manum* vero, diuinam Dei actionem, quam vbi ſponſa

perſenſit, clamat, *Dilectus meus*. Intelligimus ergo quomodo tergi- "
uerſationes ſponſæ pertæſus dilectus, conetur ipſe *peſſulum* oſtij re- "
mouere: quod animaduertens ſponſa corde turbata, non ſuſtinuit illum diutius foris relinquere: hunc eſſe ſenſum ſatis fons Hebræus declarat. Qui putant [a] ſponſam manu ſponſi contactam, fontem non conſuluerunt: nec conſiderant, ſponſæ thalamum nō adeo contiguum fuiſſe portæ, vt ad eum ſola manus, immiſſa per ſeram, poſſet pertingere. quis credat tam amplum foramen alibi ad lectum in pariete relictum fuiſſe?

a *Sic videntur velle Rupert. Honor. & quidam alij.*

MANVM] partem toto ſignificat, nempe digitum. loquitur enim de foramine ſeræ, cui clauis immittitur. confirmat valde Hebræorum mos, quem hic Luiſius Legionenſis refert, quorum ſeræ videntur huiuſmodi fuiſſe: ab interiori ianuæ parte peſſulum ligneum foribus indebant, cauea lignea incluſum, ſuperneque dentatum inſtar ſerræ: in hos dentes ab exteriori ianuæ parte immiſſa clauis ferrea, ac verſata, prout vſus poſceret, peſſulum vel dextrorſum, vel ſiniſtrorſum impellebat, quoad occluſura clauis peſſulum infereret: annulo item ligneo, qui alteri è foribus infixus erat, vel recluſura eundem annulo huic eximeret, atque retraheret. Qui intra domum erant claue non egebant, ſed ad peſſulum remouendum ſola manu vtebantur. qui foris erant, vel claue opus habebant, ſi forte robuſtiorem peſſulum digitus non moueret, aut foramen eſſet arctius, vel ſolo digito vtebantur, quando propter clauis craſſitiem foramen ſatis amplum erat, nec in remouendo peſſulo magna difficultas. Tales ſeræ ſolebant eſſe Arabum Bæthicorum in Hiſpania; has ſeras claue reſerare vocabant Arabes IAPHTAR, ſine claue digito aperire, TALHOR טהור deducto vocabulo forte ab AHOR Hebræo, quod hic habemus. Nocturno tempore, qui domi erant, fibula ſeu feſtuca peſſuli partem anteriorem traijciebant, ne quiret manu claueue retropelli. Experitur itaque hoc loco ſponſus digito, an per incuriam vel obliuionem id fuerit à ſponſa prætermiſſum.

VENTER] Hebræum MEHA per *Ain*, ſignificat quicquid מעי corporis à collo ad pubem vſque exterius interiuſque continetur, ipſa ſcilicet viſcera: hinc in ſacris litteris, *venter* pro corde ſolet vſurpari (vt bene Caſſiodorus & Vvilleramus hoc loco) non vt viſcus quoddam eſt, ſed vt eſt receptaculum & ſedes affectuum, iræ, timoris, amoris, triſtitiæ, miſericordiæ: quod vt clarius explicaret Symm. "
vertit, τὰ ἔντερά μου ἐταράχθη. *viſcera mea conturbata ſunt* vel *ex- "*
pauerunt. Sic ſumſit Iobi amicus, *venter meus quaſi muſtum abſque ſpiraculo.* [b] ſic Dauid, *conturbatus eſt in ira venter meus.* [c] Item, *conglutinatus eſt in terra venter meus.* [d] & Salomon, *Inueſtigat omnia ſecreta ventris.* [e] Habacuc, *Audiui & conturbatus eſt venter meus.* [f] Eſaias, *Venter meus ad Moab, quaſi cithara, ſonabit.* [g] In ceteris nulla interpretũ differẽtia eſt, apud Abacuc plerique vertere καρδία μου.

b c. 32. v. 19.
c Pſ. 31. v. 10.
d Pſ. 43. v. 26.
e Prou. 20. v. 27.
f Abac. 3. v. 16.
g c. 16. v. 11.

„ Noſter etiam infra v.14. *Venter eius eburneus*, de quo ibi. Hoc ergo lo-
„ co profitetur cor ſuum æſtuaſſe, palpitaſſe, & quaſi fremere ac tumultuari cœpiſſe, ipſamque deſidiæ, inclementiæ & ingratitudinis accuſaſſe. Hebræum AMA, ſignificat inſtar maris concitati fremere & tumultuari; quod eſt probe expreſſum à noſtro generali *conturbandi* vocabulo, *hic & Ierem.* 31. *v.* 20. Illud Theodotionis, *calefactus* eſt, Etſi Theodoreto placuerit, nequeo ſatis probare, niſi pro æſtu illo animi ſumpſerit, vt ſuſpicor.

המה

AD TACTVM EIVS] LXX. vt Hebr. *ſuper eum*, hoc eſt, ipſius gratia, cum cernerem tam laborioſe niti digitulo amouere peſſulum, cor meum commotum fuit, non potui ferre illum, ſic irrito labore fruſtrari. ſenſu ergo noſter cum aliis conuenit. Non placent, qui malunt reddere, *ſuper me*: quibus Nyſſen. Theodoret. Pſell. Ambroſius, & reliqui vet. repugnant, vt & correctiora exempla Hebræa. nam & Hebræi codices hic diuerſi, teſte Mercero.

§. 2. MENS VERBORVM. Perfectionis ſtatus contemnit damna temporalia, & corporis afflictiones: ideo nollem manum Dei cum Iuſto & Aponio, de iſtis accipere. Sequor potius alios, qui notant [a] etiam in bonis & ardenter Deum amantibus quiddam, quamdiu in hoc verſantur ſalo, reſidere, quod diuinæ aliquantulum voluntati renititur, quod ab homine nequit penitus ſubiugari: ſæpius victum reſurgit, & vires nouas aſſumit. opus itaque ſemper copioſiore, promptiore & efficaciore Dei gratia nobis, contra hunc internum hoſtem tam irrequietum. Huius pugnæ hic exemplum in Eccleſia cernimus: quæ in membrorum ſuorum perſona loquitur. Quis (vt ad tempora poſt Conſtantinum oculos conuertamus) non meminit, quam grauate ſanctiſſimi homines, Baſilius, Nazianzenus, Chryſoſtomus, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius Magnus, & ſimiles ad animarum regimen vocati, paruerunt?

a *Philo, D. Gregor. Beda, Anſelm. Alcuin. & alij.*

Cum ergo Deus videret primam illam vocationem (*aperi mihi*) non ſufficere, vt hos athletas Eccleſia in aciem educeret: acrius inſtitit, & *Manum ſuam* ipſe *miſit*, infudit cœleſtis gratiæ lumen maius, quod clarius illuſtrata Eccleſia apertius contuens diuinæ prouidentię ſuauitatem protectionísque ſecuritatem, omnem animo timorem expelleret, cernens virium propriarum imbecillitatem, animo non efferretur, cernens quæ & qualia pro illa ſpōſus pertuliſſet, nihil eius ipſa nomine ſuſtinere aut aggredi vereretur aut moraretur. Hanc *manum immiſit per foramen* obedientiæ & fidei, vt *peſſulum* proprij amoris (qui ſe vanis illis excuſationibus ingeſſerat) plane remoueret, & iā tandem ſe ſponſa penitus totam ſponſi arbitrio permitteret. Hunc ſponſæ *peſſulum* nunquam libuiſſet amouere, nec vero per cæcam huius vitæ noctem ſatis potuiſſet: niſi gratia ſua (h. *manu*) ſponſus prius amoliri cœpiſſet. Ad huiuſmodi namque opera heroica, quale eſt tyrannis ſe objicere, & cum euidenti periculo necis, munus

prædicationis ſuſcipere; plena admodum & ſingularis Dei gratia neceſſaria eſt. Quàm potens eſt hæc *manus Domini*! deſidiam ſponſæ in miram alacritatem, torpens frigus in ardorem audaciæ & caritatis flammas, mortis horrorem in patiendi amorem commutauit. Audite quid illa, iam non illa, ſubiungat verſ. ſequ.

TROPOLOGIA.

MORAM facientibus contemplatiuis, quod hîc dicitur, accidit. §. 3. *Honorius.*
vt enim perpendit Honorius, cùm vocanti CHRISTO anima tardat aperire, quia proximorum regimen ſuſcipere formidat, ſponſus ei opus obedientiæ ſuæ perfectiſſimæ ante oculos proponit, vt perterrita faciat pro proximis, quod Deus fecit pro inimicis. *Manus* ſponſi eſt opus obedientiæ illius, & per manum opus manuum exprimitur. *foramen* cubiculi, eſt auris corporis, quod eſt animæ cubiculum. *Manum per foramen mittit*, quando per auditum memoriæ ingerit myſteriũ paſſionis ſuæ, quo pacto de gloria cœleſtis regni egreſſus huius exilij labores ſubiuit, & inimicis ſuis tanto labore & periculo pœnitentiam & regnum cœlorum prædicauit, vt hoc permota exemplo torporem diſcutiat, & animam pro proximis ponere non extimeſcat.

Prouidentiæ quoque & tutelæ Dei magnitudinem certitudinémque ante oculos ponit, qui (vt benè Philo) benè olentes roſas inter ſpinas, & triticum inter zizania nouit conſeruare, ne lædantur. qui nullum vnquam in ſe ſperãtem deſeruit. Nyſſenus autem eò retulit, quòd mortales diuini verbi naturam dumtaxat per opera manuum eius, (hoc eſt, creaturas) quaſi per tenuem rimulam poſſint cognoſcere: idem placet Pſello. *Philo.* *Nyſſenus.*

Longè aliter Tres illi Patres Greci, qui ſic interpretantur, Dilectus meus demiſit à patre, procedentem ab eo, ſpiritum ipſi conſubſtantialem, cuius tãquam manu peragit diuina gratiarum munera, per mentem meam, velut per foramen aliquod, & patiente me *initium ſapientia, timorem* dilecti mei, tanquam iudicis, gulæ ventríſque corripitur vitium, vnde genus omne naſcitur intemperantiæ.] *Tres patres.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

SECVNDA interpretatione Nyſſenus per *ſponſa domum*, §. 4. *Nyſſenus.*
vult intelligi totam vitam humanam: & conditricem illam rerum omnium *manum*, quaſi peregrinatione ſuſcepta in hominum vitam exilem ac nullius momenti (en *foramen*) ſe ipſam velut arctiùs contraxiſſe. Itaque poſteaquam ad nos acceſſe-

,, rit, conſternationem quandam & admirationem rei nouæ in animis ,, excitaſſe: quî fiat, vt Deus in carne manifeſtè conſpiciatur: quî VERBVM illud fiat caro? qui partus in virginitatem, virginitas in matrem ,, cadere poſſit? quî cum tenebris lux miſceatur, cum morte vita temperetur? quî puſillum vitæ foramen poſſit continentem vniuerſum ,, hoc manum capere, quæ cœlum omne metitur, terram omnem & ,, omnem aquam complectitur? Quare conſentaneum eſt Euangelij ,, gratiam per manus ænigma nobis à ſponſa, quaſi vaticinante, ſignificari. Quo enim tempore conſpectus in terra Dominus, & inter homines verſatus eſt, puritatem & pulchritudinem ſponſi expertem ,, rerum craſſarum, itemque VERBI diuinitatem, & veri luminis ſplendorem per manum illam effectionum cognouimus. *Manum* enim ,, intelligimus vim miraculorum perfectricem, &c.] Sic ille, potiſſimùm tamen effectricem myſterij maximi incarnationis & reſurrectionis.

Philo. Ad Domini reſurrectionem hæc retulit Philo Carpathius: Ad incarnationem breuiſſimè Honorius: *Dilectus meus*, Deus quem elegi *Honorius.* ,, præ omnibus, *miſit manum ſuam*, filium ſuum in mundum, *per foramen*, per me (ait Deipara) quæ facta ſum ei ad homines venienti ,, foramen, humilitate anguſtum, caſtitate lucidum, & ideò illi ſoli ,, peruium: & *venter meus intremuit*, obſtupuit ad tactum, ad ingreſſum illius.

a Rom. 10. v. 17. *Guilhelmus.* Guilhelmus autem vberiùs; quia (vt ait Apoſtolus) a *fides ex auditu, auditus autem per verbum* CHRISTI, Sacramentum à ſæculis ab" ſconditum electæ ad hoc virgini, per fidem & non libidinem conce" pturæ, per Angelum myſterij conſcium debuit prædicari, quomodo " enim illa crederet ſine prædicante? porro vox prædicantis inaniter au" ribus obſtreperet, niſi intùs, ad fidem eorum quæ dicerentur, animus " tangeretur. Ideo nunc virgo ſodalibus hoc myſterium explicans, ait, " non tãtùm foris pulſando, ſed & intùs mouendo ad fidem, dixit mihi: " *Aperi*, & *ad tactum eius venter meus tremuit*. Quandóque dilectus " electos ſuos in benedictionibus dulcedinis præuenit, id eſt, per gra" tiam omnia merita præuenientem viſitat, tunc ingreditur ianuis clau" ſis: illo verò ad nos per gratiam præuenientem ingreſſo, benè meren" do aperimus ei, vt per gratiam ſubſequentem retineatur maneátque " nobiſcum. Similiter cùm nullo foris admonente, & omni ſenſu car" nis ſoporato, ſalubria nobis inſpirare dignatur: Tunc vniuerſis fora" minibus clauſis *immittit manum ſuam*, & tangit cor. Cùm vero ſenſu " aliquo corporeo foris haurimus, id quo intus docemur, tunc *mittit* " *manum ſuam per foramen* & tangit cor noſtrum, *& venter intremiſcit*. " *Venter* animæ memoria eſt, in eo quippe recondimus, quæ ſuo tem" pore per cogitationem quaſi mũda animalia ruminemus. *ad* hunc *ta*" *ctum* dilecti memoria noſtra obſtupeſcens expaueſcit, eo quòd ad tan" tam circa nos dignationem diuinam nihil in ſe condignum recolit.

Sic potuit etiam ſponſus ſine foramine intromittere manum ſuam, potuit cor virginis tangere, nullo foris annunciante, &, ſenſu carnis ocioſo, per internæ inſpirationis operationem intimare, quod vellet, ſed maluit *manum mittere per foramen*, per aurem virginis ſono prædicationis Angelicæ illabi in mentem eius, ad eliciendam quæ diuino myſterio cooperaretur, fidem: Ad manus huius ſuauiſſimæ contactum, memoria Virginis obſtupuit & expauit, pro cautela votiui propoſiti ſui. Expauit memor & quid Deo vouiſſet, & quæ eſſet lex humanæ conceptionis; parata ſemper Deo & Angelo credere; ſciebat tamen, quòd *qui citò credit, leuis eſt corde, & minorabitur:* [a] ideo adhuc duxit quærendum: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* vt verò audiuit, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te:* iam ſecura, quod non per oſtium carnis ſeminante viro, ſed per oſtium fidei operante Spiritu ſancto dilectus ingrederetur, non diutiùs fidem ſuſpendit, ſed pia fidelitate ſurrexit, vt aperiret dicens: *Ecce ancilla Domini. fiat mihi ſecundum verbum tuum.* cur demum ad ſecundam hanc vocem? quia iam dilectus eam intùs tetigerat efficaciùs: ita vt iam tremor & pauor ille non eſſet metuentis voto, ſed diuinæ gratiæ & bonitatis magnitudinem admirantis. hoc volueret animo virginalis humilitas: Quæ nam ego, vt *hæc faciat mihi Deus*? dignabiturnè altiſſimus naſci de ancilla paupercula? ecce tota memoria mea coram me, & nihil in ea tantæ dignationi condignum. faciat, *faciat quod bonum in oculis ſuis, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius:* faciat iñ me, & de me quod vult. *ecce ancilla*: præſto ſum: *oculi mei in manibus Domini mei.* hoc eſt, quod ſequitur, *ſurrexi vt aperirem dilecto meo.*] ita ferè Guilhelm.

Lector, ſanè hæc Guilhelmi cape. Non vult potuiſſe liberũ ab ea cõſenſum impetrari ſine ea (quod implicaret:) ſed vult tãtum potuiſſe verbũ in ea carnẽ aſſumere, ſine Angelica annuntiatione, & ad eam verbis facta virginis reſpõſione: quod ſequentia verba clariſſimè conuincunt.

a *Eccl. 19. v. 4.*

Conſentit Hailgrin. *dilectus* (inquit) id eſt, Deus pater, *miſit manum ſuam*, id eſt, filium ſuum, *per foramen*, id eſt, per aurem meam. Vnde canit Eccleſia, *concipies per aurem Deum: paries & hominem.* Et *venter meus*, propter reuerentiam tanti hoſpitis, *intremuit ad tactum eius*, cùm me ſcilicet tetigit, & de carne mea ſeparauit carnem, quam ſibi in corpus formauit humanum.] non longè hinc recedit eôdem illa referens Alanus.

Hailgrinus.

Alanus.

ANAGOGE.

Poſſis huc referre duas reuelationes fœlicis illius animæ, quas hoc loco recenſet Rupertus, de experimento huius tactus, quas meritò quis ſuſpicetur ſancto viro met contigiſſe, ſed humilitatis cauſa, aliis cum adſcripſiſſe.

§. 5. Rupertus.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſu 5. „ Surrexi, vt aperirem dilecto „ meo: manus meæ ſtillaue- „ runt myrrham, & digiti mei „ pleni myrrha probatiſſima.	*Exſurrexi ego aperire fraterno meo: manus meæ ſtillauerunt myrrham: digiti mei myrrham plenam ſuper manus peſſuli.*

LITTERA.

§. 1. *Concil. Spalenſe. Nyſſenus.* PATRES concilij Spalenſis ſecundi Act. vlt. tribuunt hæc verba CHRISTO ſponſo, ſed ſenſu dumtaxat accommodatitio: ſequamur Patres omnes alios, Græcos Latinóſque, qui adſcribunt ſponſæ. Deinde quod B. Nyſſenus *hom.* 13. (eam enim hîc inchoat) *myrrham* hanc vult non à ſponſo, ſed ex ipſa tantùm ſponſa manaſſe, id explicandum, vt mox ſubiiciemus: nam, de manu, digitis, & myrrha ipſa, non diſſentit.

a *Guidacerius, & Naunius.* Recentiores nonnulli [a] volunt ſponſam ſeſe myrrha inunxiſſe, vt ſponſo placeat: id mihi non placet. cur non vnctionem hanc memorauit, vt & lotionem? ſi ſe inunxit, poſtquam ſtatuit aperire, nimis certè otioſa, cuius cor ita æſtuabat. Si nolebat aperire, cùm inunxit ſeſe; vt quid perditio hæc?

b *Ludouic. Legionenſ.* Alij [b] cenſent cùm ſurgeret, tuliſſe ſecum onycem myrrhæ, quo ſponſum perfunderet, & aiunt id in more Hebræis fuiſſe. ſcio, in conuiuiis, in thalamo neſcio. Addunt feſtinanti vaſculum confractum, atque ita ſuper manus & ſeram vnguentum penè effuſum. Id dicunt, quia diſpunctionem Maſſoretarum noſtræ verſioni præferunt. Immeritò quidem. nam Rabbini illi videntur, vel non intellexiſſe, vel non attendiſſe ad conſuetudinem Hebræorum idiotiſmi, qui *tranſiens* nominant, id quod in vnoquoque genere lectiſſimum eſt. Sic עובר c *Gen.* 23. v. 13. monetam probatam vocant HOBER (per *Ain*,) tranſeuntem [c] quia in mercatorum commerciis, non commeat niſi probatiſſima moneta. Eâdem ratione, quia quæ myrrha eſt optima, eadem maximè vendibilis, de manu in manum faciliùs & ſæpiùs tranſit; ideò proba- עבר d *hic* & v. 13. tiſſimam myrrham, HOBER appellant [d] etiam alibi, vbi noſter *primam* reddidit, & vtrobique LXX. eodem ſenſu, *plenam*: ad hoc minùs attenderunt Maſſoretæ, & ideò volunt *myrrham tranſiuiſſe*, ſeu diffuſam vſque ſupra peſſulum, quod miror etiam placuiſſe tribus Patribus, & Pſello apud Theodoretum, & ipſi Theodoreto; quos ſecuta verſio Latina LXX. interpretum Romæ edita. Vix tamen dubito veram lectionem LXX. eſſe illam, quæ in ipſo textu Græco Romæ edito (à quo verſio non debebat diſſentire) continetur, noſtro conſentanea, quam codex Complut. & Regius confir-

confirmat, δάκτυλοί μου σμύρναν πλήρη. ἐπὶ χεῖρας τοῦ κλείθρου ἤνοιξα, &c. cui lectioni ſuffragantur Philo & Nyſſen. *hic*, & D. Ambroſ. *in Pſal.* 118. *Serm.* 12. Minus ergo concinne Grammatici accentum Grammaticum *Soph paſuk*, aſcripſerunt poſt manubrium ſeræ, ſeu peſſulum ſeræ, velut ſententiam ibi finientem: cum, ſi ponendus ille fuit, certe debuerit potius ſententiam ad ſequentem verſiculum tranſmittere, & lectori dependētiam illam indicare, hoc modo verbo tenus, *digiti mei myrrham tranſeuntem : ſuper manubria ſeræ aperui.* quod factum 2. paralipom. 30. v. 18. obſeruatum ex Camio fuit hoc loco à docto viro Genebrardo, cum quo etiam quam ſimpliciſſime interpretor verba ſponſæ, cum ſponſus ſeræ digitum inſeruit, ſola attrectatione peſſulum cum ſera liquore myrrhæ electæ ſic imbuiſſe: vt ſponſæ quoque manus & digiti ſolo contactu, cum peſſulum recluderet, vnguine hoc ſuauiſſimi odoris fuerint delibuti.

§. 2. MENS VERBORVM.

Quod neceſſarium fuit, ſponſam CHRISTVS excitauit, quæ non erat ſufficiens ex ſe, quaſi ex ſe,[a] ſurgere & aperire, hoc eſt prædicationis munus obire (*ſic Beda, Haym. Alcuin.*) poterat per ſe ſponſus aperire, hoc eſt, conuertendos Iudæos ac Gentiles, ſine opera ſponſæ, vel per Angelos aliquos, conuertere, poterat etiam occultiore aliqua ratione per ſponſam ignaram vel nolentem id facere, & ſic amouere peſſulum cordis illorum, ſed ad meritum ſponſæ voluit per eam volentem ſcienremque id fieri, deferens libertati arbitrij, vt ſponte cooperaretur gratiæ in ſe operanti. Vult enim Deus cum Eccleſia operari, & vult Eccleſiam ſecum operari, vt poſſit illa dicere, *laboraui, non ego* autem ſola, *ſed gratia Dei mecum.*[b] Dei enim adiutrix fui.[c] Sic tangens ſponſus peſſulum, amouerat leuia illa impedimenta, diſcuſſerat tricas tellanas, quæ dilectam morabantur, imbuerat eam ardenti & copioſo iugis mortificationis, & pro ſponſo grauiſſima, necem quoque perpetiendi, deſiderio. hanc *myrrham digiti manuſque* ſponſæ tam large imbiberant, vt eius iam imbres copioſi in ſponſæ membra defluerent, adeo vt nihil illis eſſet optatius, quam toto mortificari die, & quiduis ſubire, dum quam plurimorum corda aperirent. Dicuntur autem non *manus* tantum, ſed & *digiti diſtillare*, quia non in prædicatione tantum, ſed in omnibus eius magnis minutiſque actionibus, mortificandæ carnis ſtudium ſe prodebat, non in virili modo ſexu, ſed & in muliebri, non in perfecta modo ætate, ſed in creſcente, & pene exacta. Quot n. Eccleſia nouos mox in VVandalorum, Dunami, & aliorum Iudæorum, hæreticorum que perſecutionibus, Martyres & Confeſſores, omnis ſexus, ætatis, conditionis germinauit? Præeunt ad hanc explicationem *D. Hieronymus*[d] & alii Patres.

a 2. Cor. 3. v. 15.

b 1. Cor. 15. v. 10

c 1. Cor. 3. v. 9.

d *Hieron. epiſt ad Principiam explanat. in Pſ. 44. Ambr. 1. hom. 12. & de Iſaac. 6. Inſt. Greg r. & Honor. hic.*

TROPOLOGIA.

§. 3.
Hinc incipit oratio 12. Nyſſeni.

MORTIFICATIO membrorum quanti facienda ſit, & qualis eſſe debeat, hoc loco nos à ſponſa doceri vult Gregorius Nyſſenus, præclare admodum de hac virtute diſſerens. Non poſſe (inquit) alia ratione fieri, vt ſpõſus ille purus & incorporeus maneat in nobis, qui per immortalitatem & ſanctitatem animam ſibi copulat, niſi quis necando membra ſua terrena, carnis cortinam ſuſtulerit, atque ita *oſtium aperuerit*, per quod animam ingrediatur. hoc ſponſã, hoc Apoſtolum docere. Sponſam hoc loco, quæ dicit *ſe ſurrexiſſe*, propterea quod ſepulta fuerat cum ſponſo per baptiſmum in mortẽ. Nec enim reſurrectio quidquã efficacitatis habuiſſet, niſi voluntaria mortificatio præceſſiſſet. voluntarij autem indicium eſt, copioſum illud *ſtillicidium myrrhæ ex manibus et digitis.*

Manuum appellatione motus animi qui actionum ſunt effectores denotat, *digitorum* vero, ſingulas eorum conatuum ſpecies, qui in cultu virtutis à nobis inſtituuntur, certa ratione & conſilio ſeu bono fine ſuſcepti. Et quidem omnes digitos intelligi, non vnum aut alterum vult. Quia videre eſt eos, qui nõ perfecte virtutem colunt, vni quidem illos animi morbo mortuos eſſe, ſed in ceteris viuere. v. g. temperantiæ ſtudere, ſed ambitionem animo non expuliſſe, vel aliud vitium alere animæ pernicioſum, talium *digiti myrrham* vberem non *ſtillant*, nec ſponſo aperiunt: ſed illi tantum, qui cunctis vitiis mortui, in omnibus ſtudiis & actionibus mortificati fuerint. Propterea D Paullum, [a] recte intellecta Domini de grano frumenti [b] voce, dixiſſe. *Inſipiens, tu quod ſeminas non viuificatur, niſi prius moriatur*, vt doceat debere prius ante vitam præcedere mortem, nec vitam poſſe in homine eſſe niſi per mortem ingrediatur. Duplicem enim in nobis eſſe naturam, vnam terream & craſſam & grauem, alteram intelligendi vi præditam, ac leuem ac ſubtilem. & in harum vtraque peculiarem impetum eſſe, & alteri contrarium. Leue illud ſurſum tendit, quod graue eſt ſemper deorſum vergit. quare cum motus natura contrarios habeant, fieri nequit, vt vnum recte habeat, niſi alteri ſit malè, viuat vnum, niſi alterum moriatur, corruptio ergo vnius eſt generatio alterius.

a 1 Cor. 15. v. 36.
b Ioã. 12. v. 24.

Occidit autem & viuificat quam vult partem, ſtans in medio inter vtramque electio, & libertas illa arbitrij noſtri, quod cui ſe vult parti adiungit, & cui ſe adiunxerit illa præualet. Hanc partem eſſe ſeruum illum bonum & vigilantem, qui heri familiam alit, & aduerſaria necat, nempe prauos affectus animi, quorum nex eſt vita meliorum: contra nequam fit ſeruus, ſi vitiis dedita, familiam domini vexet & verberet. nam vere virtus vapulat, quando vitia florent. Ideo recte facturi ſumus, ſi cũ Dauide matutinã nobis hóram cõſtituamus

ad interficiendum omnes peccatores terræ, & ad tollendum è ciuitate "
Dei (h.e. anima) omnes rationes facientes iniquitatem, quarum inte- "
ritus bonorum ſtudiorum vita eſt. Ita per mortem viuimus, cum ea "
quæ ſunt in nobis partim viuunt, partim emortua ſunt. Sic Paulus "
mortuus viuebat, & infirmior vires habebat, vinctus curſum perfi- "
ciebat, paupertate preſſus diues erat, nihil cum haberet omnia habe- "
bat ſemper mortificationem IESV in corpore ſuo circumgeſtabat, "
& ſemper vitam eius in ſe declarabat. ſic anima per mortem reſur- "
git. ſi non moritur manet mortua, nec vitæ capax eſt: ſed moriendo "
vitam conſequitur mortalitate depoſita. "

Sed quomodo nos mors ex morte ſuſcitat? initio mors nulla in "
homine fuit: erat enim æternæ illius vitæ homo ſimulachrum & ſi- "
militudo, carens mortis charactere. *In medio paradiſi Deus arborem* "
vitæ plantarat, mortis arborem nullam. Erat quidem *lignum ſcientiæ* "
boni & mali in paradiſo, ſed illud nondum erat lignum mortis: fa- "
ctum eſt lignum mortis per peccatum. Ex quo namque de fructu "
eius comedendo homo peccauit, immortalitatis dono ſpoliatus fuit, "
& ſic pro vitæ ligno mortis lignum ipſe ſibi plantauit. Hæc mors trã- "
ſiuit in totam humanam naturam. Sic homo dum vitæ illi priori & "
veræ moritur, in mortuam hanc vitam incidit: ita cum huic mor- "
tuæ brutæque vitæ moritur, viciſſim æternum viuenti vitæ reſtitui- "
tur: &, vt quis moriatur bono, neceſſum eſt viuat malo, vt quis re- "
ſurgat ad bonũ, neceſſe eſt vitioſitati totus moriatur.] Hæc eſt ſum- "
ma dictorum à Nyſſeno. Sic etiam Pſellus, & tres alii Patres Græ- "
ci, & Philo *myrrham* ad caſtigationem mortificationemque corporis "
retulerunt. "

Optime D. Gregorius Magnus, Per *myrrham* quidem mortifi- "Gregorius."
cationem carnis, per *manum ſponſæ* opus prædicationis, per *digitos*, "
diſcretionem, qua vtendum & ſingula ſuo tempore proponenda, in- "
telligit. Sic enim duritiam mẽtis diſſolui, & aditum in cor ſponſo pa- "
tefieri, vt ſequitur. "

Confirmat hanc explicationem Guilhelmus, niſi quod mortifica- *Guilhelmus.*
tionem vocat continentiam. Et notat non dici os myrrham diſtillaſſe, "
ſed manus & digitos. Plus enim exempla operum, quam admonitio- "
nes verborum, mouere ſolent. Rigorem continentiæ fruſtra quis "
prædicat, niſi eam in moribus habeat, vel habere credatur. Poteſt lin- "
gua de continentia diſputans aërem inaniter verberare: ſed, niſi ma- "
nus etiam ſtillent, non poteſt lingua myrrham vtiliter deſtillare. Nec "
enim vtiles ſunt admonitiones, niſi exemplis fulciantur. Manus in di- "
gitos finduntur, & virtutes omnes per diſcretionem operantur. *digi-* "
ti myrrham ſtillant, quando bona diſcrete, hoc eſt, bene aguntur: tunc "
myrrha probata pleni ſunt digiti, quando continentia ſiue mortifica- "
tio ſui diſcretione dirigitur, vt proſit, & non obſit cuiquam.] In hanc "
ſententiam ille. "

Rupertus. Addit Rupertus, non eſſe myrrham hanc probatam, niſi propter Deum,& videntium ædificationem,effundatur.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. Honorius. NOTA DE CONCEPT. MARIÆ, illud, creditur.

SACRA virgo (ait Honorius in ſigillo) *oſtium* fuit,per quod CHRISTVS in mundum introiuit: *peſſulum* autem erat moles peccatorum hominum, quod ideo ab ea *apertum* dicit,quod à Spiritu ſanćto præſeruata, non ſicut ceteri in peccato creditur concepta: inſuper & ſanćte viuendo peccata declinauit: ſicque dilećto ingreſſus patuit, „ quia per ipſam ipſa miſericordia in Eccleſiam venit. Quotidie etiam „ peſſulum peccatorum remouet,& per eam ingreſſus gratiæ CHRISTI „ ad nos venit.] Sic ille.

Guilhelmus. De myrrha Guilhelmus in hanc ſententiam: neminem putare de„ bere B. Virginem ad ſingularem matris Dei prærogatiuam ſuauiter, „ & delicioſe viuendo perueniſſe quia *ſapientia non inuenitur in terra* „ *ſuauiter viuentium*, [a] ſed virtutes animæ, quæ illi pro manibus erant „ ad bene agendum, non mel, ſed *myrrham deſtillauerunt*: quia cun„ ćtis ſalubris continentiæ exempla præbuit, quæ continentia per *myr-* „ *rham* ſignificatur, quia hominem interiorem amaricat, ne à peſſimis „ vermibus (id eſt, vitiis & concupiſcentiis,) corrumpatur, & quam „ ſuauiter redolet, tam amare ſapit. ideo multi eam laudant, pauci gu„ ſtant. Hanc ſuaſit exemplo ſuo plurimis Deipara, non operando tan„ tum, ſed & diſcretione ſumma cunćta opera ſua moderando, ideo & „ *digiti pleni* dicuntur *myrrha*, non vt aliorum probata tantum, ſed *pro-* „ *batiſſima*, hoc eſt, Deo commendatiſſima. *non enim qui ſe ipſum commendat ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.* [b] illud ergo probatiſſimum, quod Deus maxime commendat.] cuius autem continentiam Deus per Eccleſiam, tot hymnis, tot feſtiuitatibus, tot miraculis, tot prædicatorum vocibus, tot piorum ſcriptis, tot ſodalitiis magis aut ſæpius, quam piæ matris commendauit?

a Iob. 28 v. 13.

b 2. Co. 10. v. 18.

Rupertus. Rupertus etiam conſentit de mortificatione vitiorum in operibus cunćtis,& virtute diſcretionis, idque non, de adhibita ad gloriam aut commodum ſuum, ſed Dei gloriam & proximi commodum, interpretatur. Sic etiam Hailgrinus & Alanus.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.	
Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo: at ille declinauerat, atque tranſierat. Anima mea liquefacta eſt, vt locutus eſt: quæſiui & non inueni illum: vocaui & non reſpondit mihi.	*Aperui ego fraterno meo: fraternus meus tranſiit: anima mea egreſſa eſt in ſermone eius. Quæſiui eum, & non inueni eum: vocaui eum, & non obaudiuit me.*	" Verſ. 6.

LITTERA.

POSSVNT etiam Hebræa ſic diſpungi, vt cum verſionis noſtræ diſpunctione conueniant: על כפות המנעול פתחתי אני. *hal cappoth ammanhol patahti ani.* ſuper cardines peſſuli aperui ego, ſubauditur, ponens manum. LXX. ἐπὶ χεῖρας τȣ̃ κλείτρȣ, *&c. ſuper manus ſera.* & idem ſubaudiendum. ſenſus enim: admotis ad peſſulum manibus aperui vt introducerem. eodē recidit quod alij vertunt ἐπὶ θύρας, *ſuper oſtia.* Quid ſignificent Hebræa, CAPPOTH & MANHOL certant recentiores. quidam prius volūt ſignificare capulos ſeu manubria, alij volas, alij cardines in quibus ſera voluitur: poſterius, alij peſſulum, quidam ſeram ſeu clauſtrum. Vt vt eſt, noſter ſententiam clare expreſſit. §. 1. VERBA SPONSAE.

DECLINAVERAT] Hebr. HAMAK, per Heth in prin. LXX. חמק præterierunt: Aq. vertit vt noſter, ἔκλινεν, cur ergo malunt recentiores, *circuierat*? (ſic Montan.) vel *verterat ſe*? (ſic Pagnin.) quomodo declinarit, explicat Symm. nam reddidit ἀπονεύσας παρῆλθεν, *renuens præteriit*, ſubduxerat ſe auerſatus vocantem, quæ illum non admiſerat pulſantem.

LIQVEFACTA] magis ad verbum LXX. & Symm. qui *egrediendi* voce vtuntur. Noſter ſenſu idem dixit. hoc enim vult: vt ſponſi vocem agnoui, deſeruit me animus, & ad ſponſum auolauit, nimio amore ſoluta ſum, & vt cera ſolet liquefacta. Vtitur eadem metaphora in Pharmaceutria Virgilius. Deliquij huius multiplex cauſa fuit. prima, quam dixi, Amor: ſecunda mœror, quod me fugeret: tertia dolor iuſtus & indignatio in me ipſam, quæ mihi mora mea mali totius cauſa. Poſtquam igitur ex hoc deliquio ad me redij, & hanc perturbationis caliginem remoui, triplici illo amoris, mœroris, doloris, flagello:

Mox agor, vt per plana citus ſola verbere turbo:

proſilio, & me domo proripio, per cæca noctis & ignota viarum diuortia dilectum quæro: interdum audacior intenta voce illum vocare non verita (hoc de Creuſa, vt magni amoris clarum indi-

cium, poëta finxit) ſed hæc omnia, væ miſeræ, fruſtra fuere, imo & maioris mali occaſio.

Aponius. Vt locvtvs: cum loqueretur, illo loquente. Symm. λαλοῦντος αὐτοῦ. hæc vis idiotiſmi, *in loquendo ipſum*. Sed quid locutus? Aponius & Rabbini volunt ſponſum minatum ſe abiturum, nec inuētu poſtea facilem futurum. Sed potes commode referre ad priores illa voces, *Aperi mihi*; &c. verſ.2. vt refert Honorius. Non tam cōmode tres illi Patres Græci referunt ad dicta cap.1. *Si ignoraſte &c.*

§. 2. *Mens verborum.* Christvs quidem ſemper præſens eſt Eccleſiæ, aut potius ei ineſt, & in eius inhæret ſinu: Aliquando quidem dumtaxat ea quæ oporter credere & operari inſpirans, & ſimul vt poſſit auxilium largiens, & hæc eius præſentia quodammodo latere Eccleſiam poteſt, quia ſenſu præſentem non percipit, & ideo excitatur vt quaſi abſentem quærat: Interdum vero præterea ſpirituali quadam voluptate inenarrabili ſic eam replet, vt de præſentia ſponſi nullus dubitandi ſit locus: tunc *adeſſe* Christvs: ſed quando iterum deficit iſta ſenſus ſuauitas, *abire*, quando reuertitur denuo, *redire* ſponſus & *inueniri* dicitur. Hac ſecunda præſentia ſolet afflictos Deus conſolari, paruulos ac debiles allicere & fouere: prima vero vti ad teporem, ac tarditatem, quæ adhuc in fortiorum ac perfectiorum mētibus reliqua eſt, puniendam, vel ad eos, quos animi robore præditos nouit, quoſque confirmauit probandos, vt aurum in fornaculis ſolet. Sic ſponſam hoc loco videmus erudiri, quæ tarditatis ſpecimē *v.*3. dederat, & tamen ad perfectionis culmen & ætatem ſtatam adoleuerat. (*vide quæ diximus ſupra c.*3. *v.*1.)

Reiectis igitur impedimentis illis & remoris, peſſulum dilecta remouerat, & ſponſum ſuum ſecundo illo illapſus modo in cor parabat intromittere: ſed hanc ei præſentiam ſponſus ſubtraxit, aridam & anxiam valde permittens: illa tamen vocationis & iuſſionis ſponſi, quam audiuimus, *ſupra v.*2. recordata cœpit deſiderio ſuccendi, & ad ſequendum quem diligebat igne amoris acta, currere. [a]Cœpit vocem inſtar tubæ exaltare: ſed ſurdis canebat auribus, nec tamen propterea deſiit, ne plagis quidem multata, vt ſequitur.

a Sic D. Greg. li.4 Moral. c. 39. & hom. 25. in Euang.

TROPOLOGIA.

§. 3. Dvplex hic eſt interpretatio, vna referētium hæc ad animam, quæ Deum conatur intelligentia comprehendere, altera referentium ad animam, quæ conatur Deum amore comprehendere. Vtraque præclara eſt. Prioris auctores ſunt Tres patres illi & Pſellus, & D. Nyſſenus, à quo ceteri ſumſere. Vnum eſſe modum percipien-
" di poteſtatem illam omni mente ſublimiorem, ſi non ſubſiſtamus in
" iis quæ perceperimus, ſed ſemper vlterius tendentes amplius aliquid
" quæramus, eo quod comprehendimus. Nā ſic ſponſam hoc loco ma-

Nyſſenus.

nib. myrrha plenis, mortificatis iam vitiis aperuiſſe oſtium regni, *ma-* "
nus, hoc eſt, opera admouiſſe & *appoſuiſſe clauſtro* fidei, per hæc enim "
duo per fidem (inquit) & opera (*verba ſunt Nyſſeni*) clauis regni no- "
bis paratur.] "

Sic ergo aperuit ſponſo oſtium, ſperans ſe illius faciem viſuram. Hoc fuit Moſis deſiderium ſummum, cui tot collata à Deo beneficia, tantum honoris, tantum poteſtatis: non ſufficiebant, niſi & Dei faciem videret: hoc petiit, nec obtinuit. nã qui tãti eum faciebat Deus, *Exod.33.* in petra illum præteriit, & tantum poſteriora videre permiſit, vt doceamur eum qui Deum videre cupit, deſiderij compotem fieri ſemper ſequendo. Nonne ſic dilecta hic *ſurgit*, *aperit*, & dum ſperat cõplecti, *ille declinauit?* at hæc egreditur, non amplius manens in quibus erat, ſed ſponſum ſequens ad vlteriora ducentem. ô fœlicem animæ egreſſum! hunc Deus vere cuſtodit. Egreſſum hunc ex eo in quo ſumus, conſequitur ingreſſio ad bona ſupra nos poſita. Hoc pollicitus ſponſus, *Ego ſum*, dicens, *oſtium. per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet.* [a] ita tamen vt nunquã ingrediendi & egrediendi finem faciat. ſed ſemper proficiendo ſuperiora ingrediatur, & quærere non deſiſtat. *a Ioan.10.v.9.*

Quæſiui. ait, *& non inueni.* quo pacto inuenias (ô anima) in his creaturis, quem res nulla creata poteſt exprimere? non forma, non color, non qualitas, non quantitas, non ſubſtantia, non locus, non tempus, non ſimilitudo, non coniectura, non ſcientia, nõ proportio, denique nihil quod non ſit ipſemet. fruſtra omnis cogitatio & omnis ratiocinatio incomprehenſibilem comprehendere nitatur. *Vocaui, & non reſpondit mihi*, quia proprio illum nomine non vocaui, nec enim Deo nomen vllum dare norunt creaturæ, quod Dei eſſentiam, vti eſt, queat perfecte indicare. Excogitaui cum Moſe & Dauide nomina, *miſerator, miſericors, longanimis, iuſtus, verax, patiens, fortis, robur,* "
firmamentum, refugium, adiutor, cornu ſalutis, vita, ſpes mea, & alia in- "
numera, ſed hæc omnia ſuperat eius dignitas, nec vlla vis orationis ve- "
ritatẽ poteſt adæquare. Ideo ille non habens quid adderet, exclamat, "
Quam admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra? [b] Ideo apparens *b Pſa.8.v.2. & 10.*
Manu reſpondit, *nomen* eius fruſtra quæri, *quod eſt admirabile.* [c] Pro *Eſa.9.v.6.*
pterea hæc anima vocat ſponſum quantũ poteſt, nec poteſt tantũ quã- *c Iudic.13.v.19*
tum vult: quippe quæ ne tantum quidem velle poteſt, quantum velle vult, ideoque tantum vult, quantum toto animi ſtudio velle poteſt. Itaque cum qui vocat adſequi ſtudio vocatum non poteſt, dicit, *vocaui eum & non audiit me.*

Latini vero Patres, cum Gregorio Magno, & ex Græcis Philo de meliore illa & vtiliore nobis Dei comprehenſione ſic differunt: *Peſſulum* oſtio nos *inducimus*, quando per voluptates carnis aditum cordis ſponſo obduramus, *peſſulum* vero *remouemus*, quando depulſis illis voluptatibus, cor noſtrũ ſponſo, vt ingrediatur, aperimus. Quod vt *Philo & Gregorius.*

facere non ceſſemus, & ne nobis confidamus. quando labore noſtro apprehendere eum putamus, *tranſit & declinat*, ne de plena eius apprehenſione (vt nobis videretur) ſuperbiamus. fingit ſe longius ire (ſicut quando diſcipulos in Emaus euntes comitabatur) vt rogetur impenſius, ſtudioſius inquiratur, diligentius conſeruetur. Sed vt receſſit, mox redit, ne diutius anima ſancta à dilecto alienetur, ideo ſe verbo inſpirationis ſuæ deſideranti animæ infundit, & infundendo *liquefacit*, quia omnem cordis duritiem diſſoluit: & rapit interdum ad cœleſtium illorum gaudiorum contemplationem, fruendorum dumtaxat, ſed quorum tamen vel cogitatio intenſior adeo potens eſt, adeo efficaces amoris flammas exhalat, vt anima huic corporeæ moli incluſa nequeat perferre, ſed relabatur deorſum & tanta perfundatur lacrymarum copia & ſpiritus ſuauitate, vt quod intus ſentit, id capere non valens, & auidius haurire conata, iam ſentire deſinat, quod ſibi modo iucundiſſime poſſidere videbatur. Quare ſollicitior fit ad quærendum, legendo, meditando, & varia charitatis opera exercendo: nec tamen Deus vult eam, quod quærit, inuenire, quia vtilius ſæpe negatur, quod ignari quid expediat, auidiſſime petimus.

a Cor. 12. v. 9
b Matt. 20. 22.

Ideo ter petenti Paulo reſpondit, *ſufficit tibi gratia mea*.[a] & aliis: *Neſcitis quid petatis*.[b] ſic ſponſa cuperet aſſidue guſtata illa ſuauitate perfrui, ſed conditio huius vitæ caducæ id non permittit. Vocat, ſed ad votum, quod inuocat, non occurrit. Pergit ergo quærere.

Rupertus.

Solus Rupertus *peſſulum* vult eſſe virtutem ſilentij. *Peſſulum „ oſtij* (ait) id eſt, clauſuram oris mei. Quid namque per peſſulum, niſi „ ſilentii ſignatur firmamẽtum? Peſſulum ergo oſtii dilecto meo *aperi-„ tur*: cum indictum ori ſilentium propter CHRISTVM reſoluitur, vt „ audientes ædificentur. Et quam pulcher, quam rationabilis & diſci-„ plinatus ordo loquendi? Prius *myrrha ſtillat* de manibus, & prius „ *myrrha probatiſſima manus plena* monſtrantur, ac deinde peſſulus „ oſtii dilecto aperitur: id eſt, prius vita laudabilis in exemplum præ-„ parat, & deinde doctrina, fidem quærens audientium, palam pro-„ fertur. Hinc de ipſo dilecto ſcriptum eſt, quia *cœpit prius facere & deinde docere*.][c]

c Act. 1. v. 1.

Guilhelmus.

Guilhelmus autem notat diſcrimen inter corporalem liquefactionem & ſpiritualem: quod res corporeæ cum per calorem extrinſecum liquefiunt, in ſemetipſas reſoluuntur: animæ vero cum per calorem intimum liquefiunt, non in ſemetipſas reſoluuntur, ſed in reſoluentem. Reſoluuntur à ſemetipſis, ſed non in ſemetipſas, reſoluuntur igne Dei ab amore ſui in amorem ſponſi cœleſtis. Hoc D. „ Paulus inſinuans. *Qui adhæret* (inquit) *Domino vnus Spiritus eſt*.[d] „ & ſuam animam hoc modo liquefactam indicans, *Viuo* (inquit) *ego, iam non ego, viuit autem in me* CHRISTVS.[e]]

d 1. Cor 6. v. 17
e Gal. 2. v. 20.

MIXTA

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

PERSISTENS in myſterio incarnationis Guilhelm. *oſtium*, MARIÆ non fuiſſe tantum clauſum notat, ſed & *peſſulo* intus obfirmatum. habebat ſacer iſte hortus oſtia duo: *oſtium* carnis & oſtium ſpiritus. *Oſtium* carnis immobili virginitatis perpetuæ propoſito obfirmarat. ad oſtium carnis ſponſus non pulſauit, quia hoc oſtium perpetuo clauſum manere volebat, in conceptu, & in partu matrem iuxta virginem & inuiolatam relinquere filium decebat. hunc *peſſulum* virgo non remouit, quia votum hoc nunquam animo, nec re mutauit. Sed ſponſus ad *oſtium* ſpiritus *pulſabat*, quia fidem & conſenſum virginis in futuram incarnationem poſtulabat. *Oſtium* animi quoque odio libidinoſæ corruptionis intus clauſerat, & peſſulo propoſiti votiui obfirmarat, ne vnquam in concubitum conſentiret: non aſpernabatur bonum prolis, ſed malum libidinis, ſine qua non contingit bonum prolis. ſtatuerat non eſſe mater, ne eſſet mulier, illarum vna, de quibus poſtea dictum, *Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta*,[a] Ad hoc oſtium animi ſponſus Angelo interlocutore pulſauit, vt ante diximus: At ſponſa illud forti peſſulo clauſerat, quia odio deflorationis, amore virginitatis, mater non fieri ſtatuerat. verum vbi intellexit, virginitate ſalua id futurum: quia non vreret illam ignis malus, vt gigneret peccatorem, ſed inflammaret eam ignis diuinus vt germinaret ſaluatorem: apertura per fidem, *peſſulum remouit*, conſentiens fieri mater. Sic ſemel ad ingreſſum Principis, de quo ſcriptum, *vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis*,[b] aperta eſt porta Ezechielis[c] conſentiendo in partum, amplius nec per conſenſum quidem aperienda: quia poſt huius magni Principis ortum, nunquam amplius conſenſit in partum. Portam vero carnis idem Princeps vt clauſam inuenit, clauſam reliquit, & ea, in honorem Principis, nunquam aperta, ſemper clauſa permanſit.

§. 4. Guilhelmus.

a Mat. 11. v. 11.

b Eſai. 9 v. 6.

c Ezech. 44. v. 2.

Peſſulum ergo animi remouit, dicendo, *Ecce ancilla Domini* &c. de carne ſua carnem dilecto miniſtrans ad ſalutem filiorum Abrahæ populi Iſraëlis. Quippe Angelus cum annunciaret ei, quod pareret IESVM, ad populum illum videbatur ſalutem reſtringere, dicens, *Et dabit illi Deus, ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.*[d] Porro ipſe dilectus parum iudicans eſſe, ſalutem Iudæorum, etiam ſuper gentes *cogitabat cogitationes pacis, & non afflictionis*. Sic ille dum mater aperit, *declinauerat atque tranſierat*. intellexerat mater ex verbis Angeli, pro gente Iſraëlitica incarnandum: ſed filio reuelante mox cognouit, nō hic illius miſe-

d Luc. 1. v. 33.

,, ricordiam hæſiſſe, ſed pio propoſito ad ſalutem vſque gentium ſe
,, contuliſſe,& ſtatuiſſe immobili diſpoſitione,in plenitudine gratiæ ad
,, gentes tranſire. Nimirum hæc myſtica ſententia erat verborum An-
,, geli.nam ſoli electi veri ſunt *filij Abrahæ*, neque *qui filij carnis hi filij*
,, *Dei, ſed qui filij promiſſionis in ſemine æſtimantur.*
,, Sic inſpirando dilectus *miſit ignem in oſſibus* dilectæ,quia *ignitum*
,, *eloquium eius vehementer*, hoc emolliuit cor eius ad conſenſum, &
,, *emolliuit* vſque ad liquefactionem, propter ſtupendam nunciatæ rei
,, nouitatem. Humana ratio diuinæ auctoritati perfecte ceſſit. Quæ li-
,, quefiunt, ſalua ſubſtantia formam propriam per reſolutionem amit-
,, tunt: vt in mente virginis fides myſterij formaretur,humana ibi ratio-
,, cinatio informis quodammodo facta eſt. Etenim quia *magnum* illud
,, *pietatis Sacramentum* non contra, ſed ſupra rationem eſt: fide eius ra·
,, tio in mente virginis non eſt perempta, ſed, ſtupore miraculi, quaſi
,, reſoluta, ſaluaque ſubſtantia formam propriam per liquefactionem
,, quaſi amittens,vt iam non humanæ ratiocinationis ſcientia, ſed diui-
,, na fides totam occuparet. Animalis quoque ſenſus, fortiter & ſuaui-
,, ter exardeſcente illo igne, qui non eſt ad conſumptionem,calore Spi-
,, ritus ſancti elanguit, vt iam nihil, niſi ſpirituale & myſticum, perci-
,, peret. Homo eius interior magno illo Spiritus ſancti ſuperuenientis
,, incendio reſolutus in ſemetipſo elanguit, vt fortius vigeret in Deo;
,, formam quodammodo ſuam amiſit, vt formam Dei acciperet. A ſe-
,, metipſo reſolutus, ſed nõ in ſemetipſum,ſed in amorem illius, quem
,, concipiebat, vnus cum illo Spiritus excellenter effecta.
,, O grande miraculum! In quem transformata erat, cum quo vnum
,, erat; hunc quærebat? ſed ecce magis ſtupendum, hunc non inuenie-
,, bat. Quid ô pia mater: quid illum quærebas, quem in vtero te habe-
,, re ſciebas? vere (ait) etiam tum *quæſiui*: cum eſſet in vtero, cum ha-
,, bebam præ oculis, cum adpectorabam, cum diſſuauiabar, tum etiam
,, tam ſedulo quærebam, quam ardenter diligebam, & quem ſic quæ-
,, rebam, non inueniebam. *Quæſiui* per fidem, ſuo tantum tempore in-
,, ueniendum per ſpeciem: *Quæſiui* faciem non carnis eius, ſed diuini-
a Pſ.104.v.4. ,, tatis eius, de qua Propheta; *Quærite faciem eius ſemper.*[a] Sed aliud
,, quærendi, aliud erat tempus inueniendi. Tunc etiam aſſidue *vocaui*
,, *eum*, ſed non *reſpondit* votis meis. In votis mihi erat, *inebriari ab vber-*
,, *tate domus Dei, & torrente voluptatis eius ſatiari*: ſed nondum tem-
,, pus erat. Prius maternæ pietatis officiis ad annos vſque viriles mihi
,, perducendus erat: prius mihi iuxta crucem eius ſtandum, & gladio
,, compaſſionis animus meus erat tranſuerberandus: vt poſtea clarifi-
,, catus à patre me ſibi conglorificaret, & iam inueniretur, & iam votis
meis plene ſatisfaceret.]

Idem. Idem Guilhelm. tenerrimam quoque aliam huiuſce loci inter-
pretationem adiungit (quæ tamen non cohæret præcedentibus, ne-
que ſequentibus) matre infantulum alloquente, & nominatim com-

pellante *priuſquam ſciret vocare matrem aut patrem*; poſt etiam cum balbulo ſuauiter balbutiente.

Rupertus refert iſta ad deſiderium filij, qui in cœlum adſcenderat: *Fuere mihi* (ſic inducit matrem loquentem) lacrymæ meæ *panes dies ac nocte*, [a] *dum diceretur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus*, filius tuus? ſiue cum ego dicerem, Me dimiſit in hoc exilio meo filius meus, propter me de me incarnatus, talia taliter pro me vidente me paſſus. Quale mihi erat commemorare verba coram me morientis, maxime commendantis præceptum charitatis, mandatum dilectionis, à cœna nouiſſima vſque ad verbum illud dulceamarum, *Mulier, ecce filius tuus*. Ibi ignis, ibi gladius; ignis amoris, gladius doloris: at anima mea victima erat holocauſti; quam & ignis accendit, & gladius pertranſiuit. Vnde ſicut adeps ſacrificij liqueſcit ab igne: ſicut fluit ſanguis de gladij vulnere, ſic *anima mea liquefacta eſt*, non ibi tantum, ſed & poſtea quoties locutus eſt in me: toties ſenſi profundo corde, vulnerata mente, *declinaſſe illum atque tranſiſſe*, memoria ſemper ſuggerente ipſum iam non adeſſe, viſibiliter non comparere. *Quæſiui*, iugiter meditando, *Vocaui* ſemper orando. Hei mihi! ſic quærens *non inueni*, ſic *vocanti non reſpondit*. Dulce lumen & delectabile eſt oculis videre Solem: mihi dulcius fuit, videre in carne mea viuentem, dulcius fuit, videre facie ad faciem viſcera quæ genueram mea. *Quæſiui* itaque vlterius, quem ſciebam ad dexteram patris præcũctis ſplendidis ſplendidius reſplendentem.]

Rupertus. [a] *Pſal. 41. v. 4.*

Paucis in eandem ferme ſententiam Honorius: *animam* virginis vult *liquefactam* in compunctione, vt ei dilectus locutus fuit de mira & deſiderabili patris viſione, *quæſiſſe* illum cogitando, *non inueniſſe* carnis grauatam nubilo, *vocaſſe* valde deſiderando, *non reſpondiſſe* maieſtatem diuinitatis ſuæ demonſtrando.

Honorius.

Hailgrinus animaduertit vix iſta cuncta poſſe ſatis cõmode eidem tempori accommodari, ideo in prioribus conſentiens cum explicatione illa Guilhelmi, quem fortaſſis legerat, ſequentia ſuo Marte interpretatur. Tunc (ait) dilecto *aperuit*, cum conſenſit, vt intraret dilectus & conciperetur in ea, dicens, *Fiat mihi ſecundum verbum tuum.* Et quia voluntas cordis interior, oris conſenſum reſerare debuit, aut firmare, tanquam *peſſulum* ipſa mentem aperiens ad conſenſum oris, *aperuit oſtium* ad expreſſionem conſenſus dicendo, *fiat mihi* &c. *At ille* quidem *iam declinauerat atque tranſierat*. nam niſi intraſſet atque in ipſam inclinaſſet Dominus per inhabitantem gratiam, ipſa nec ſurgere, nec oſtium aperire potuiſſet. *Deus* eſt, qui *operatur in nobis, & velle & perficere pro bona* [b] *voluntate.* Poſtquam dilectus locutus eſt ei per Angelum, *anima* eius exarſit & *liquefacta eſt*, vt ſicut metallum liquatum formam acciperet, quam Spiritus ſanctus artifex vellet.

Hailgrinus. [b] *Phil. 2. v. 13.*

Quod ſequitur ad illud tempus reſpicit, quando parentes [c] quæ-

[c] *Luc. 2. v. 45.*

" rebant CHRISTVM in templo remanentem. Tunc mater *quæſiuit*
" *eum in comitatu & inter notos*, & non inuenit. Vocauit eum & dixit;
" *Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus*
" *te?* ipſe vero non reſpondit vt filius materno ſatisfaciens affectui, ſed
" ait, *Quid eſt quod me quærebatis? neſciebatis, quod in iis quæ Patris mei*
" *ſunt oportet me eſſe?* Non reſpondit mihi, quia quod reſpondit non
" intellexi. Verbum vero quod ſequitur vult referri ad tempus paſſio-
" nis.) Hæc illi: mihi non videtur incongrue hæc etiam ad Deiparæ ſomnium poſſe referri, nec enim dubito, quæ tam ardenter filium amabat, etiam in ſomnis ſæpe viſam videre & amplecti abſentem, & dum conatur amplecti euigilaſſe, & ſenſiſſe ſibi abſentis nihil niſi deſiderium ſupereſſe.

VVLG. EDIT.	*EDIT.* LXX.
Verſ. 7. Inuenerunt me cuſtodes, qui cir- " cumeunt ciuitatem: percuſſe- " runt me, & vulnerauerũt me: " tulerunt pallium meum mihi " cuſtodes murorum.	*Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt in ciuitate, percuſſerunt me, vulnerauerunt me: tulerunt theriſtrũ meum à me cuſtodes murorum.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSÆ. SICCINE parum fruſtra *vocaſſe*, fruſtra *quæſiſſe*? in ſuperne male miſellam ſauciari? incidit in vigiles & circitores. hi turbari nocturnam quietem, & nocte intempeſta clamores intempeſtiuos cieri, non ferentes, male acceptam peſſime multant plagis. Vapulat illa, ſed non deterretur, frigida hæc adfuſa, oleum flammæ fuit. magis inardeſcit; oppido pererrato, mœnia petit, vt vel ibi latentem inueniat, vel ſe muris demittens, per agros & ſiluas, per valles & montes, vbique ſcrutetur. Belli tempore noctu muros conſcendere grauiore pœna militaria iura vindicant. Inuaſere ergo illam ferociter murorum ſtationarij, compacturi in carcerem conantur comprehendere: ſed cum ſe celerrime verſus vrbem iterum reciperet, arreptam, quam neglectim ſibi penulam iniecerat, illa retentante, vi lacerant & eripiunt. Verum, quia murorum ſtationem deſerere non audebant, ſic illam λωποδύται ſeminecem & nudam effugere permiſerunt.

CVSTODES] vide ſup. c. 3. v. 3.

VVLNERAVERVNT] flagellis vel fuſtibus cæſam. Aqu. ἐμωλώπισάν με.

TVLERVNT] abſtulerunt.

MIHI] à me

רדיד PALLIVM] Sic etiam D. Ambroſ. Schol. Græca κάλυμμα,

§. 2. MENS VERBORVM. operimentum. Sane REDID Hebræ: ſignificat operis ductilis peplum ſeu velum, paſſum, candidum, nitidum ac purum, teſtibus Abenezra & innominato Rabbino. LXX. *Theriſtrum*, quod Philo ſcribit

etiam *Maphorium* vocari; id mihi videtur ab aliquo adſutum.

Plerique veterum cuſtodes in bonam partem accipiunt,[a] vel Sanctos, vel Doctores & Concionatores Eccleſiæ, qui gladio verbi diuini ad compunctionem vulnerant, & velo ignorantiæ ac ſæcularium deſideriorum ſpoliant. Verum id minus placet. primò quia ſimile eſt *v.3.c.3.* deinde quia in hoc ſupremo amoris gradu conſiſtenti ſponſæ parum conueniunt, vel illa à peccatis recens auulſio, ac gemitus, vel ignorantia, vel ſæcularia deſideria. Tertiò quia nihil mirandum foret, ſi tali vulnerum genere, talique ſpoliatione à quærendo non ſit deterrita: magis mirandum, ſi deſtitiſſet. Rectiùs itaque ceteri ſumunt cuſtodes in malam partem: ſed iidem vel malè, vel parùm plenè exponunt. Malè, qui ad Nabuchodonoſor & Antiochum confugiunt. [b]nec enim hîc ſponſa eſt Synagoga, ſed Eccleſia Catholica: Parùm plenè qui, vel referunt ad ſolum dæmonem (*vt Aponius*) vel ad tyrannos tantùm ſæculares (*vt Iuſtus, Angelom. & Theodoretus*) vel ad malos dumtaxat Eccleſiæ prælatos, *vt Titelmann. & Luiſius.*

a Nyſſen. Philo, Greg. Angelom. Caßiodor. Vviller. Honor. Alanus, Anſel. Beda, Haym. Alcuin. Ruper. & Decan. Ambianēſis hic, & Gilbert. hom. 45.

b Tres Rabbini & Guidacerius.

Quare *cuſtodes* accipio, quælibet Diaboli præcipua membra, & quaſi Principes partiariorum. Primò tyrrannos & Principes ſeculares hæreſi imbutos, vt fuere Valens, Theodoricus, Leuigildus, Hunericus, & alij tam Imperatores, quàm Gotthorum, Vvandalorúmque Reges, qui hæreſes fouerunt & regna circumeuntes ſua, Eccleſiæ Catholicæ grauiſſima vulnera inflixerunt, potiſſimùm quia veri concionatores & Doctores, ſponſum quærere, & inclamare non deſinebant. Sic multata in membris confugiebat ſponſa ad Eccleſias particulares, in quorum ſtatione locati erant Epiſcopi, tanquam ſuperintendentes & ſpeculatores, dicti, ἀπὸ τοῦ ἐπισκοπεῖν: ſed cum iſti magna pars cum circitoribus illis malis conſentirent (ſic enim legibus Arianos, Donatiſtas, & alios hæreticos, ſe cum perſecutoribus coniunxiſſe: vt hodierno tempore Angli & alij Caluiniani, qui Anglis fœderati, Turcam in Pannoniam & Germaniam concitarunt) cùm inquam iſti ſpeciem pietatis præferentes rem abnegarent, maiorum malorum cauſa fuerunt, & inconſutilem CHRISTI tunicam per ſchiſmata & hæreſes ſciderunt, & priſcam Eccleſiæ gloriam obtenebrantes, pudicitiæ atque integritatis veſtimentum ſponſæ eripuerunt. Nōne tales Dioſcorus, Neſtorius, Paullus Samoſatenus, & multi alij, quos referre non eſt neceſſarium? Euaſit tamen viua manus iſtorum, & fidei ac morum puritatem prædicare perrexit.

TROPOLOGIA.

§. 3.

VIDEAS aliquādo animas ſponſi inueniendi cupidas, ex peccatorum emerſas cœno, CHRISTVM quærentes: videas mox alios qui aridam & mare circúmeunt, vt mundo proſelytos colligant, linguæ iaculis miſellas inuadere, & omniconatu à bono propoſito auer-

tere conari, modò per blanditias, modò per calumnias & opprobria. Videas illas confugere ad animarum medicos, ſi in non probos incidant, deteriùs ſæpè accipi, & vel per imperitiam, vel per malitiam, & improbitatem, non raro à propoſito de terreri, certè vix effugere pallio relicto, ſicut Ioſeph effugit. Remedium his, alios adire meliores & à ſponſo quærendo non deſiſtere. Væ illis circitoribus, væ iſtis cuſtodibus.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4.

Hailgrinus. NEQVE Honorius, neque Rupertus, neque Alanus quidquam, quod huic loco ſatis conueniat. Hailgri-
» nus, Pontifices (ait) ſcribæ & Phariſæi, qui ex officio
» debebant cuſtodire ciuitatem, apprehenſo vero cu-
» ſtode filio meo, inuenerunt me in ipſo, percutientes
» eum, percuſſerunt me, & vulnerantes eum, vulnera-
» uerunt me, abſtulerunt quoque pallium gaudij, & dederunt pro eo
» ſpiritum mœroris.] ſic inducit Deiparam loquentem.

» Poſſis etiam ad reliquum vitæ tempus referre cum Guilhelmo, ſic
Guilhelmus. meditante: Cùm dilectus in publicum egreſſus ſalubria prædicaret, &
» mira patraret, gaudebat populus in vniuerſis, quæ glorioſè fiebant ab
» eo, & dicebat, *quia Propheta magnus ſurrexit in populo, & quia Deus*
» *viſitauit plebem ſuam.* Non latebant hæc piam matrem, quæ ad au-
» dienda bona de filio arrectas ſemper aures habebat, & frequentibus
» nuntiis opera filij audiebat. & quia tàm glorioſa dicebantur de eo, au-
» ditui eius dabatur gaudium & lætitia. gloria filij ad matrem redunda-
» bat. dicebatur matri, *benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus*
» *ventris tui.* dicebatur filio, *beatus venter qui te portauit, & vbera quæ*
» *ſuxiſti.* Sic qui talia dicebant, quantum in ipſis erat, dabant MARIÆ
» coronam non cinerem, oleum gaudij non luctum, pallium gloriæ
» non ſpiritum mœroris. Verum intereà Phariſæi & ſcribæ, qui multam
» in populo, vtpote Doctores legis, auctoritatem habebant, cœperunt
» de gloria noui doctoris grauiter anxiari, & fortiter malignari, multam
» ei inuidiam conflantes, & diſſeminantes in populo, quia *in nomine*
» *Beelzebub principis dæmoniorum operaretur*, multique eorum ſenten-
» tiam ſecuti, iam malè ſentiebant de eo, & irreuerenter blaſphemabant
» eum. Quod audiens pia mater (neque ipſam latere id poterat) ob im-
» piam filij dulciſſimi ſugillationem piis exulcerabatur angoribus. Nam
» & in ipſam calumniæ & maledicta redundabant, dicentibus non pau-
» cis: Maledictus venter qui ſeductorem illum portauit, & vbera quæ
» illum lactauerunt.

» Denique clarificato iam filio ſodales eius familiariter alloquens,

& benignè exponens eis, quæ circa eam ante filij paſſionem euenerāt, *inuenerunt me*, inquiebat, *vigiles, &c.* ſcribas & Phariſæos ironicè vo- " cans *vigiles ciuitatis* & *cuſtodes murorum*, quod ipſi vtique arroganter " ſe eſſe credebant, quaſi per eos & propter eos terrena illa Ieruſalem " ſalua & ſecura conſiſteret: quaſi per eorum induſtriam optimè re- " geretur, & propter eorum iuſtitiam tanquam Sodoma non ſubuerte- " retur. Quia hoc credebant, eorum ſuperbiam pia mater inſinuans, " quod ſe eſſe putabant, eos appellat. *Inuenerunt me*, hoc eſt, occaſioni- " bus nequiter exquiſitis filium meum vnicum laceſſendo, impegerunt " etiam in me, *percuſſerunt me* non leuiter, non virga & baculo conſo- " lationis, ſed gladio *vulnerauerunt me. Exacuerunt vt gladium linguam* " *ſuam, firmauerunt ſibi ſermonem nequam.* infamauerunt nefandè fi- " lium meum apud populum, & ſaluberrimum *odorem* eius *coram mul-* " *tis fœtere fecerunt.* Eo ipſo quo famam dilecti mei gladio linguæ ſuæ " tam crudeliter lancinauerunt, maternum in me affectum inflictis do- " lorum vulneribus conſauciarunt. Præterea, quod potuere, expoliaue- " runt me *ſtola gloriæ meæ.* pallio laudis, quo operiebar, cùm diceretur, " *Beatus venter qui* magiſtrum bonum *portauit, & vbera quæ* ſugere " dignatus eſt: hac gloria me nudantes, quantum potuerunt, induerunt " me *diploide confuſionis*, infamando me tanquam matrem peſtilentiſ- " mi ſeductoris. Sed euaſi horum manus: nec filius meus paſſus eſt am- " pliùs eos in me ſæuire.] "

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Adiuro vos filiæ Ieruſalem, ſi inueneritis dilectum meum, vt nuncietis ei, quia amore langueo.	*Adiuraui vos filiæ Hieruſalem in virtutibus & viribus agri:* " *ſi inueneritis fraternum meum,* " *quid annunciabitis ei: Quoniam* " *vulnerata charitatis ego ſum.* "

Verſu 8.

LITTERA.

§. I. VERBA SPONSÆ.

VEHEMENTER languebat, quæ nihil aliud cogitare aut loqui poterat vel volebat. Occurriſſe quidem alia multa dicenda textus Hebræus innuit: nam inducit quaſi ſubdubitātem quid potiùs dicat, aut ſanè quaſi immemorem; *quid indicabitis ei? quia ægra ego amore*, quod optimè LXX. expreſſerunt. Hiidem addunt formulam iuriſiurandi ex prioribus capitibus, *in virtutibus & viribus agri*, editio quinta autem, *per capreas & hinnulos agri*, ſed neutra formula hîc. in Hebræo fonte habetur. Ad clamores ſponſæ multi ciuium euigilarāt, & trepidi quid ageretur in publicum concurrerant: in hos è muris relicto theriſtro euadēs incidit, nec abſimile vero eſt multas in hac multitudine mulieres fuiſſe ad muliebrem vocem excitās. has alloquitur plus in illarum miſeratione ſpei collocās: & alloquitur, vt ſolent odio

vel amore perturbati, qui ceteris prætermiſſis id vnum in ore habent, quod paſſio illa extorquet. noſtra nihil ſe à ſponſo fruſtratam queritur: nihil de cuſtodum iniuria lamentatur: nihil excuſationis prætexit quod fœmina iuuenis & honeſta ſic noctu vagetur, clamet, ciuium turbet ſoporem: cuncta hæc illi vis amoris excuſſerat. Vnum explicat, quod ſponſo placando maximè idoneum, quod illi ceteris gratius futurum, ſe amoris ardore liquefieri & conſumi. Idipſum ſic narrat, vt mentis æſtum ante oculos clarè proponat. Non docet quæ vel ipſa ſit, vel quis ſponſus, cui hoc velit renunciatum: vel quare tam importunè tam inopportuno tempore ab ignotis hominibus id fieri poſtulet.

SI] id eſt, *cùm* vel *quando*, vt optimè explicat Gillebertus *Serm.46.* vel etiam poteſt accipi tanquam dubitantis, pro, *ſi fortè*, vt explicat Guilhelmus. prior explicatio conuenit omnibus, poſterior tantùm imperfectioribus.

LANGVEO] quo pacto deſideriis dilatis animus deficiat, amor tamen inualeſcat, docetur egregiè à D. Ambr. *in Pſ.118.Serm.11.* & Gilleberto *d.Serm.46.* idem dixit *ſupr.c.2.v.5.*

§. 2. MENS VERBORVM. Tanquam in agone certans Eccleſia, *ſpectaculum* facta fuit *Deo, Angelis & hominibus*, hoc eſt, ſponſo ſeſe occultanti, & ſodalibus ſpõſi ſponſæque accurrentibus. Nõnulli de militantis tantùm Eccleſiæ filiabus accipiũt, de perfectioribus quidem Iuſtus, Caſſiod. Beda & Anſelm. de imperfectioribus autem Theod. Guilhelm. Rupert. & Honorius: alij de triumphantis Eccleſiæ membris, vt de Angelis Pſellus, de hominibus beatis Philo & Aponius, de ſimul omnibus Angelis, hominibuſque viuis, & defunctis D.Greg. & Haym. quos ſequor. Omnes ergo ad clamores matris ſuæ quiritantis occurrerunt. cunctorũ ſe precibus illa commendabat: à cunctis poſtulat, vt quando dilecti ſui præſentia fruuntur vel fruentur, illi clara viſione, hi verò obſcuriore per contemplationem, lectionem, aut aliam reuelationem, ei amoris ſui vehementiam, conſtantemque fidelitatem, nullis periculis, iniuriis, vulneribus labefactatam, denuntieut. Loquitur autem præcipuè de amore ſuo in ſponſum, non de amore in ipſos ſodales, ne quem Tres Patres illi fallant: ſed amor in ſodales tantùm conſequitur ex illo in ſponſum amore.

TROPOLOGIA.

§. 3. ANIMA languens rerum terrenarum tædio, & cœleſtium deſiderio, ne ab imperfectioribus quidem dedignatur diſcere virtutem, pulcritudinem & opera dilecti, & cunctos interrogat, qua via ad eum queat peruenire, gnara Deum aliquando reuelare paruulis, quæ abſcondit à ſapientibus: omnium quoque precibus cupit commendari, quæ ſe omnium deterrimam & maximè indignam humiliter ſentit. Humilitas hæc firmum eſt roboris fundamentum, facilè ſuperat iniurias, eripit ſe periculis, ſollicita eſt, feruens eſt, & indefeſſa: nihil illi

gratius

gratius quàm & amare, & amorem hunc ſuum tum ſponſo, vt redamet, tum ſodalibus eius, vt imitentur, notum facere.

Multis Nyſſenus de iure iurãdo diſſerit, & formulam illam LXX. diſcutit *hom.* 13. *quam hic exorditur*, vnumque ſuggerit non prætermittendum: Bona eſſe dilectionis vulnera è Prouerbiorum libro didicimus, qui ait, *optabilia ſunt amici vulnera, hoſtis autem oſcula mala ſunt*[a] vbi verus & certus amicus innuitur is, qui nos etiam cùm hoſtes eſſemus diligere non deſiit: hoſtis autem immanis, & cum quo nulla coiri amicitia poteſt, ille eſt, qui nulla re à nobis læſus morti nos ſubiecit. Vulnus eſſe putabant protoplaſti interdictum de vitando pomo, quod Dei mandato continebatur: vulnus eſſe opinabantur, abigi ſe à re iucunda, oſculum verò, eſſe exhortationem ad id quod eſſet ſuaue aſpectúque pulcrum. Verùm experientia demonſtrauit quod ea quæ exiſtimarentur eſſe *vulnera profecta ab amico*, longè tum vtiliora, tum optabiliora *hoſtis oſculis* eſſent. Quia itaque nobis dilectionem ſuam probauit dilectus, & præclarus animarum ſponſus, qua pro hoſtibus mori non dedignatus fuit: ideo ſponſa viciſſim amore erga illum, à quo præuenta fuerat, incenſa, demonſtrat his verbis amoris telum imo in pectore latens, nempe diuinitatis ipſius communicationem. nam *Deus eſt dilectio*, quæ per fidei viuæ cuſpidem in cor penetrat, nomen autem teli (D. Paullo teſte) eſt fides per dilectionem efficaciter ſe declarans.] Sic ille. Declarat autem ſe per dilectionem, quando conatur anima omnes alios etiam in Dei amorem abripere, & adhoc eas adiurat, & iis optat vti internunciis & interceſſoribus. abeſt enim Zelotypia & inuidia omnis ab anima charitate plena.

Nyſſenus. a *Prou.* 27. v. 6. *Galat.* 5. v. 5.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4.

ERAT in Dei genitrice ſummum deſiderium ſalutis proximorum, quod hoc loco ſignificari paucis Rupertus ſignificat, ſed pluribus piè & ingenioſè Guilhelmus, *filias Ieruſalem* vocat, propter electionem (ait) gratiæ, quæ paullo ante, ira Dei manente ſuper eas fuerant filiæ Babylonis, & hæc *mutatio dexteræ excelſi*. In eo tamen quod nõ filios, ſed *filias* vocat, molliciem notat. *filiæ*, quia molles & delicatæ: *filia Ieruſalem*, quia fidei lauacro renouatæ. Sic vocans pariter oleum blandimenti, & vinum improperij infundit, vt non exaſperentur nec exulcerentur aſperitate vini, nec inſoleſcãt aut diſſoluantur olei blandimento. Sic non cõtemptim, ſed conſultè loquitur *æmulans eas Dei æmulatione*, & cupiens eas feruore caritatis nubere *vni viro* CHRISTO, quem corporaliter genuerat, & cui ſpiritualiter ipſa nupſerat. non enim poteſt mater bonitatis vexari ſpiritu Zelotypiæ, vt ſponſum ſuum aliis inuideat, quin potiùs vaſta be-

Guilhelmus.

,, neuolentia, quantùm in ipſa eſt, omnes ei vult nubere, & ſuauiſſimis
,, amplexibus per ſancti amoris incrementum propiùs artiúſque copu-
,, lari. Quin & ad hoc etiam nos præclaro exemplo ſuo incitat, & vt ve-
,, hementius accendamur, pia nos æmulatrix adiurare non ceſſat.

,, *Adiuro vos, &c.* Dicit, *ſi inueneritis*, vtilem metum incutiens, vt
,, cautè & impigrè quærant. q.d. bonis initiis ſponſum quæritis adoleſ-
,, centulæ, cui nubendo in Reginas aſſumamini: ſed quia ad hanc glo-
,, riam multo labore & variis tribulationum experimentis pertingitur;
,, vereor ne rudis adhuc & minùs robuſta intentio, difficultate tanta frã-
,, gatur. Opto vos inuenire ſponſum, ſed quantùm hoc opto, tantùm
,, metuo, ne fortè tentet vos Satanas propter mollitiem veſtram, & bo-
,, num propoſitum impediat. Propterea ſcrupuloſè dico: *Si inueneritis.*
,, Si contigerit vos eum inuenire: quod laudabiliter in votis & ſpe ha-
,, betis, ſed tamen metu vacuos vos eſſe non oportet, *nuntiate ei*, non
,, quaſi ignoranti, nihil enim ei incognitum eſt: ſed quia gaudet, quæ no-
,, uit de dilecta, etiam ex aliis intelligere. *nuntiate ei, quia amore illius*
,, *langueo*, id eſt, amore illius languete, exemplo meo. *nuntiate*, quid
,, ego ſentiam ſenſu veſtro. *Sentite in vobis quod ego in* illo. Langueo in
,, amore mei, præ amore ſponſi cœleſtis. Amor eius lãguidum & remiſ-
,, ſum in me facit amorem mei ipſius. Meo amori mortua, *viuo ego iam*
,, *non ego, ſed viuit in me* ſponſus: me namque amo non amore mei, ſed
,, amore ſponſi, qui me amat. Non amo me in me, ſed me in ipſo & ip-
,, ſum in me. *Nuntiate ei* quod langueam, languendo vt ego. Antequam
,, eum inueniatis, non poteſtis ei languorem meum nuntiare: donec
,, creſcatis in amore eius, non poteſtis mecum languere. Sic ergo nõ de-
,, ficientes langueſcite, ſic in amore ſponſi mecum adoleſcite.]

Hailgrinus. ,, Cardinalis Hailgrinus ita explicat: Introducitur hoc loco mater lo-
,, quens ad mulieres, quærentes Dominum in ſepulcro, dicens, *Si inue-*
,, *niatis dil. meum*, ô *filiæ* cœleſtis *Ieruſalem, adiuro vos*, dicite ei, *quia*
,, *pro amore* illius ex dolore paſſionis *langueo.*]

,, Non placet ad dolorem paſſionis referri, nec ad inuentionem in
,, ſepulcro; ſed potius ad vehementiam amoris, & ad inuentionem in
,, ardore contemplationis cum Honorio, vel claræ viſionis, cum Ruper-
Rupertus. to, qui vult hæc dici à B. Virgine fidelibus cum ipſa tum degentibus,
,, quando & filius iam in cœlum aſcenderat, & ipſa nõdum aſſumpta in
,, cœlum fuerat. q.d. ô *filiæ Ieruſalem*, quæ verè eſtis filiæ Abraham, ſe-
,, men Iuda, filiæ quoque Dauid ſecundum fidem, credendo in eum, qui
,, eſt rex ſupernæ Ieruſalem, factúſque eſt filius Dauid ſecundum car-
,, nem, *adiuro vos* per hanc ipſam fidem, qua filiæ Ieruſalem factæ eſtis,
,, *ſi inueneritis* ante me, vt ſæpè fit, diſcipulæ ante magiſtram, exeuntes
,, de corpore, intromiſſæ ad cõſpectum eius, *vt annuntietis ei quia amo-*
,, *re langueo*, præ magno faciei eius videndæ deſiderio, vitæ tædium pa-
,, tior, & vix præſentis exilij moras ſuſtineo. Quorſum hîc adiurat? Non-
,, ne dilectus cuncta nouerat, & in his amorem ſponſæ amantis? ſi Petrus

dixit, *tu ſcis,*[a] *quia amo te*: quanto magis ô dilecta, tam prudens, tam fidelis per temetipſam abſque internunciis dicere poteras dilecto, & frequenter ſine dubio dixiſti: dilecte nullum tibi abſconditum eſt cor, nullius occultus amor, tu ſcis quia amore tui langueo? quorſum igitur tendit hæc adiuratio: nonne, vt percuſſa percutiat, vt vulnerata vulneret; vt audientes filiæ tantùm in matre, vitæ futuræ, quæ non videtur, deſiderium, in mente perſentiant & ipſæ talem eſſe dilectum, vt iure propter ipſum quæuis faſtidiat hoc præſens ſæculum, iámque inter moras præſentis vitæ, magis ac magis cupiant eum agnoſcere, ſaltem *per ſpeculum, ſaltem in ænigmate.*] Sic Rupertus ad ANAGOGEN aſſurgens, quæ hoc loco alia non traditur.

a Ioan. 21. v. 16.

SECTIO IV.

SECTIO IV.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum: qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiuraſti nos?	*Quid fraternus tuus à fraterno, pulchra in mulieribus: Quid fraternus tuus à fraterno, quia ſic adiuraſti nos?*

Verſu 9. VERBA SODALIVM SPONSI SPONSÆQ.

LITTERA.

§. 1.

TALIA loquentem audientes ſodales, & ex habitu corporis & verborum efficacitate vehementiam ardoris perſpicientes admiratione & miſericordia commotæ, beneuolè reſpondent.

QVALIS EST, &c. non ignorantes, nam & ipſum & ipſam plerique probè nouerant: ſed vt ipſa auditione, & illa commemoratione laudum, maiorem perciperent iucunditatem, quaſi prorſus ignaræ & noſcendi auidę interrogant, non quis, ſed qualis ille ſit, quibus virtutibus ornatus, vt quem ex notis ab ea propoſitis pleniùs recognouerint, diligentius inueſtigent, & quæ mandarat ei queant accuratius nuntiare: ſimul vt ſic ei laudandi occaſionem præbeant. Pulcher ſit, inquiunt, oportet, quem tu mulierũ pulcherrima ſic depereas, & propter quem nos tam ſanctè, tam ſeriò fueris obteſtata, quin igitur delineas eum nobis, *dilectum ex dilecto*. Indica nobis quantum & quale illud, propter quod ceteris omnibus, qui amore digni, hũc vnum prætuleris, & da notam aliquam eum ab aliis diſcernendi peculiarem. מ Hebræis ſignificat *ex*, ſed vim habet ſæpenumerò comparatiui, *præ, inter, &c.* vt hoc loco accipitur. ideo non admodùm ſolida eſt ſpeculatio[b] quorundam, hinc colligentium, quæri tãtùm de diuina generatione ſponſi eo quòd dumtaxat dicat *ex dilecto*, & nõ etiam *ex dilecta*. Meliùs longè, qui de vtraque putant agi, vt indicabit ipſius proxima reſponſio. Sicut etiam, qui ſimpliciter explicant, quid amicus tuus ſingulare habet præ aliis amicis, ſeu inter alios quo excellit.

b *Guilhelmi & Honorij in Sc. gillo.*

§. 2. MENS VERBORVM. Cunctis Eccleſiæ filiis tàm Angelis, quàm hominibus, tam beatis, quàm viatoribus, ſuauiſſima eſt crebra CHRISTI Saluatoris noſtri laudatio: ideò hac interrogatione ſtimulant ſponſam, hoc ipſum facere geſtientem: vt miris præconiis dilecti pulchritudinem extollat. Vocant illam *pulchriorem* ceteris mulieribus, ſcilicet templis Gentilium, Synagogis Iudæorum, latibulis hæreticorum, Academiis Philoſophorum; quia illæ mulieres meretriculæ; hæc mulier, ſed ſimul virgo: mulier tot filiorum parens, virgo quia illibatæ fidei. Nec ſine cauſa bis repetunt illud *dilectus ex dilecto*, ſed vt vtriuſque naturæ ſponſi confeſſionem inſinuent. prima interrogatione reſpiciunt ad æternam generationem, qua patri conſubſtantialis eſt & coæternus, *Deus de Deo, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero*, ſecunda verò, ad temporariam generationem, qua filius eſt Deiparæ virginis, *filius dilectus, in quo ſibi pater benè complacuit.* ſic rectè Nyſſen. Philo, Honor. Anſelm. hîc & Gillebert. Serm. 47.

TROPOLOGIA.

§. 3. DECET iſta interrogatio animas CHRISTI amantes, in quibus » verè ſemper creſcit deſiderium perfectiones ſponſi ſui cognoſ- » cendi. hæ *quò plùs ſunt pota, plùs ſitiuntur aqua.* de *hac* enim *aqua* vi- » uente *qui bibunt, ſemper ſitiunt*, donec *ab vbertate domus Dei inebrientur*, donec *torrente voluptatis in cœlis expleantur.* Iuxta Honorium, in hac interrogatione & ſequenti reſponſione, Tropologia pertinet ad membra CHRISTI, nimirum vt ea capiti ſuo conformia eóque non indigna fiant per fidam imitationis ſimilitudinem.

Honorius.

Philo. Hoc loco monemur à Philone, vt hac inflammati interrogatione, per aſſiduas orationes atque lacrymas, qualis ſit ipſe ſponſus & quantus (quoad patitur humana fragilitas) fideliſſimè agnoſcere contendamus: ne dum hîc per ignauiam animi atque ſocordiam, auctorem noſtrum diſcere negligimus, tunc ab eo miſerrimi iuſtiſſimè repellamur, cùm eum maximè agnouiſſe vellemus, quando iuxta Apoſtolum, *qui ignorat ignorabitur.*[a]

a 1. Cor. 14. 38. *Tres patres.* Tres patres apud Theodoretum docent animæ magnum periculum eſſe, ne fallatur in contemplando vel in agendo: ideóque debere ſemper eas ſequi notas & indicia, quæ illi Eccleſia præſcribit, vt ſponſi indicia & notas: alioquin futurum vt contemplando, loco ſponſi, eum qui ſe lucem ſimulat, cùm ſit tenebræ meræ, & mendacium pro veritate, amplexa, ſuſcipiat, item vt perturbationibus in agendo per virtutis exceſſum decepta, & rebus ſecundis pellecta, pro bono malum complectatur. Idcirco duplici hac illi opus orationis interrogatione.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Rupertus.*

CVM tot in Eccl. circa CHRISTI duas naturas iã ab initio Eccleſiæ (vt notat Rupertus) ortæ ſint hæreſes, & quã facile tam periculoſe hac in re quis aberret à veræ fidei placitis; ideo neceſſarium eſt eis qui vel meditaturi, vel docturi, concionaturíve de his ſunt, imitari has filias Ieruſalem, & Deiparam inſtanter orare: vt, quæ optime nouit, nos quoque, quid de filio ſentiendum, & quo pacto loquendum ſit, docere dignetur. Vnde apparet, quàm laudabilis ſit Catholicorum concionatorum multorum conſuetudo initio concionis Deiparam ſalutandi, & opem eius implorandi.

Guilhelmus.

Ex Guilhelmi prolixa hoc loco commentatione hoc notatu dignum, vere *pulcherrimam mulierum* vocari, quæ *ſpecioſum forma præ filiis hominum* peperit, non quod ex ipſa filius pulcher, ſed quia ex filio pulchra ipſa: *Mulierum* quoque vocabulum hic non deflorationem, ſed ſexum denotare, vt intelligamus non tantum inter virgines, ſed inter matres eam eſſe pulcherrimam, nempe matrem matrum, & virginum virginem. Denique hic interrogationem geminari, vt hæc inculcatio nos doceat in virgine matre adoranda perſiſtere debere. nã qui alacriter & inſtanter orant, hi demum exorant. ANAGOGE hic quoque deficit. quia beati iam facie ad faciem eum intuentur, & vident eum perſpicue etiam in membris eius.

SECTIO V.

SECTIO V. *verſ.* 10

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus.	*Fraternus meus candidus & rubicundus, electus è decẽ millibus.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSÆ.

IN hac pulcritudinis ſponſi deſcriptione, omnes Græcos, Latinoſque poetas longe noſter ſuperauit. ideo iure quã optimo Rupertus, illud vetus hic vſurpat, ſed paullulum immutatum,

Tale tuum carmen nobis diuine Propheta,
Quale ſopor feſſis in gramine, quale per æſtum
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere riuo.

In artificioſiſſima ſane & accuratiſſima quadam tabula videor mihi depictum cernere, dum hæc lego. Generatim primo tribus verbis ſponſi decoram ſpeciem nobis proponit, quam poſtmodum aptiſſimis ſimilitudinibus membratim explanat. fruſtra quæritis (ait) cur meus, aut qua ſui parte inter formoſos ſit formoſiſſimus: omnes enim

ſic oris habitu totiúſq; corporis dignitate ſuperat, vt latere inter alios non poſſit. Nam animum ſi poſſetis cernere, videretis niuem ſine fuco, videretis roſam pudore & honeſtate ſuauiter rubentem: & vt in florum floris iconographia florentiſſima nonnihil etiam effloreſcat & poëtetur oratio.

Eſt color in niueo corpore purpureus:
Vt iuueni primum virgo deducta marito
Inficitur teneras ore rubente genas:
Vt cum contexunt amaranthis alba puellæ
Lilia, & autumno candida mala rubent.

Vel, ſi mauis:

Vt Mæotica nix minio ſi certet Ibero,
Utque roſæ puro lacte natant folia,

Vel denique,

Indum ſanguineo veluti violauerit oſtro
Si quis ebur, vel miſta rubent vbi lilia multa
Alba roſa.

צח CANDIDVS] SAH, (per *Sade & Heth*) ſignificat clarum, ſerenum,
» purum, hoc eſt, inſtar ſudi Solis meridiani pulchrum: vt patet ex illo
a c. 18. v. 4. Eſaiæ, *ſicut meridiana lux clara eſt, & ſicut nubes roris in die meſſis*, [a]
Symm. hoc loco vertit λαμπρὸς, quaſi dicas, præ candoris excellentia & albedinis congeſtione reſplendens, vt niues ſolent, vel togæ cretatæ à ſole ictæ, quales erant locupletum in conuiuijs, & ſacrificijs,
b c. 2. v. 2. & 3. & honorum petitione togæ. D. Iacob. in Canonica, ἐν ἐσθῆτι λαμ-
» πρᾷ. vbi vulgata ſimiliter vertit, *in veſte candida*, & mox id explicat
c c. 23. v. 11. dicens, *eum qui indutus eſt veſte præclara*. Tali etiam *candida* veſte
» CHRISTVM induit Herodes. nam apud Lucam legimus [c] περιβαλὼν
» αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν, *indutum veſtem ſplendidam*, vbi noſter *albā* vertit, *album* pro ſplendido ſolitus non raro ponere, vt cum agit Euā-
d c. 24. v. 4. geliſta de ſplendido Angelorum amictu. nam cum D. Lucas [d] tribue-
» rit illis *veſtes fulguris inſtar fulgentes*, ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις, hoc
e Ioan. 20. v. 12. noſter vertit *fulgentes*, ſed idem cum Ioannes [e] deſcripſiſſet ἀγγέλους
f Mar. 16. v. 5. ἐν λευκοῖς, reddidit *Angelos in albis*, vt & apud Marcum, *ſtolā candidam*, στολὴν λευκήν: quemadmodum & apud Matth. in quibuſdam
g Matt. 28 v. 3. codicibus: nam in aliis vox *album*, & λευκὸν deeſt. [g] Vnde illud dicimus, *ſplendidum* ſeu *candidum*, & *album* ab Euangeliſtis ſolere pro iiſdem poni: & fruſtra niti, qui in domo Herodis CHRISTVM alio quam candido colore circumdare nituntur: ſed de hac re nonnulla dicentur vberius *in explicatione Dominicæ Paſſionis*.

RVBICVNDVS] ad cutem referendum, non ad comam, de qua ſequitur v. 11.

דגול מרבבה ELECTVS] Hebr. ad verbum, *vexillatus myriade*. ſenſum noſter optime reddidit. nam noſtram verſionem omnes veteres confirmant. Aq. ἐκλελεγμένος. Symmach. ἐπίλεκτος. LXX. ἐκλελοχισμένος."

volunt etiam recentiores Hebræo ſermone, quicquid in ſuó genere excellit, id DAGVL. hoc eſt *ſigniferum* ſignificare, *electus* ergo idem quod *antiſtans & princeps*.

EX MILLIBVS] REBABA numerale eſt, id LXX. exponunt myriades, ſeu *decem millia*, quod placet Rabbinis recentioribus. deducitur à radice. RABAB *multiplicare*: ideo noſter, ſciens ſumi pro quauis maxima multitudine, amat indefinite vertere *millia*. Vide Gen. 24.v.60. Num.10.v,36. Ioſue 22.v.14. & 21. Ezech.16.v.7. רבבה רבב

Iſychius plane litteralem ſenſum deſeruit, iſta referens ad nouum & vetus teſtamentum:[a] ceteri Patres recte de CHRISTO Domino dici contendunt: ſed eorum alij ad ſolam reſtringunt humanitatẽ, vt Guilhelmus, qui ſic diſſerit: *Candidus*, id eſt, ſine macula peccati, *rubicundus* id eſt occiſus propter peccata noſtra. ita *candidus*, quod non candidatus, ita mundus, quod non mundatus: non illi maculæ ablatæ ſunt vllæ, à quo contactæ ſunt nullæ. Non tantum *candidus*, ſed *& rubicundus*: ne ſolum eſſet *candidus*, rubuit ſanguine paſſionis, vt in eo lauentur & ſupra niuem dealbentur qui ad vitam ſunt electi, & ſic candidi fiant, ſed ex atris candidati. ſolus ipſe *candidus* & non candidatus per quem & in quo alij candidantur. Solus in ſeipſo eſt ſingulariter *candidus*, qui ad candidandos alios ſalubriter eſt *rubicundus*: & ideo ſalubriter *rubicundus*, quia ſingulariter *candidus*. Nam *quæ vtilitas in ſanguine eius* eſſe potuit ad exhauriendum peccata multorum, ſi & ipſe fuiſſet de numero peccatorum? Inaniter ergo pro nobis martyrio rubuiſſet, niſi etiã ſingulari naturæ & vitæ munditia canduiſſet, Quippe ſine peccato non tantum conceptus & natus, ſed & inter homines conuerſatus, & propterea expiationi aliorum idoneus. His duobus inſigne illud opus humanæ redemptionis expleuit, quia *candidus* redẽptioni perficiendæ ſuffecit; quia *rubicundus*, eandem potenter perfecit, neutrum ſine altero ſuffeciſſet, propterea vtrumque hic dicitur. Verum quia rubor ille non potuit eſſe ſalutaris, niſi & cãdor ille fuiſſet ſingularis: ideo adijcitur *electus ex millibus*. *Omnes* enim *declinauerant, ſimul inutiles facti* fuerant, nec erat qui magnum illud *bonum* redemptionis facere poſſet. plane *non erat vſque ad vnum*, diuinæ bonitatis propoſito in ſalutem hominum ex millibus electum, ex humano genere vniuerſo vnum vnice præparatum.] Sic Guilhelm.

§. 2. MENS VERBORVM. *Iſychius.* [a] *l.4.in Leu.* *Guilhelmus.*

B. etiam Greg. Nyſſenus hæc omnia cenſet referenda ad generationem in tempore, & his duobus coloribus ipſam carnis tẽperaturam, *malo*, cui ſponſum comparauit, non abſimilem, vult ſignificari. fauent Caſſiodorus quoq; Vvilleramus, Philo, Greg. magnus, & Rupertus, qui inter cætera quærit, cum candor ſanctitatem & innocentiam vitę ſignificet, rubedo vero paſſionem & mortem, ſi *candidus* cur *rubicundus*: hoc eſt, ſi innocens cur occiſus? videri hoc idem mouiſſe Dauidẽ, vt poſtquam de CHRISTO dixerat, *Beatus vir, qui non abiit in concilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ nõ*

Nyſſenus. *Rupertus.*

Pſal.1.v.1. * *ſedit*,ſubdat pſalmo ſequẽte admirabũdus, *Quare fremuerẽt gentes,*
Pſal.2.v. 1. *& populi meditati ſunt inania? Aſtiterũt reges terræ,& principes cõue-*
„ *nerũt in vnum aduerſus Dominũ & aduerſus* CHRISTVM *eius?* cũ fuerit
„ prorſus immunis ab omni nigredine eius, *in quo omnes peccauerũt*,e-
„ rãt enim in lũbis peccantis,cũ *abiit in cõſilium impiorũ cogitando malũ*
„ *& ſtetit in via peccatorũ*, tráſgrediendo mãdatum, & *ſedit in cathedra*
„ *peſtilentiæ* defendendo peccatum, & illud hæreditarium in poſteros
„ transfundendo: cũ inquã tam *cãdidus* & immaculatus omnino fuerit;
„ cur ſic contra illum conuenerunt,& ſic eum ſuo ſanguine rubicũdum
Eſai.63. v. 2. fecerunt? Mouit hoc etiam Angelos apud Eſaiam,vt quærerent, *Qua-*
„ *re ergo rubrum eſt indumentum tuum & veſtimentum tuum ſicut calcã-*
„ *tium in torculari?* præmiſerat enim, *Ego qui loquor iuſtitiam, & pro-*
b Ibid. v.1. *pugnator ſum ad ſaluandum.* [b] quod eſt vere eſſe *candidum*, vere im-
„ maculatum. Si ſanctus,quare paſſus? Reſpondent amici veteres & no-
„ ui, pro illis idẽ Eſaias, *Quia vulneratus eſt propter iniquitates noſtras,*
c Eſai.53.v.5. *attritus eſt propter ſcelera noſtra.* [c] reſpondet pro nouis Paulus, *proprio*
d Rom 8.v.32. *filio non pepercit Deus,ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* [d] Reſpon-
e Eſai.53.v.8. det pro ſe ipſe dilectus dilecti, *Propter ſcelus populi mei percuſſi eum.* [e]

Egregia ſane conſideratio, & Tropologiæ eliciendæ aptiſſima. Litteræ tamen non minus,forte magis, cõſentanea eſt interpretatio aliorum Patrum, qui *candidum* referunt ad diuinitatẽ verbi, *rubicundum* ad humanitatem & carnem quam aſſumpſit. Sic Gillebertus hic, cuius hoc loco ſermones terminãtur,ſic Iuſtus & Aponius: ſic D.Ambr. *l.1.de virginib.& in Pſal.*118.*Serm.*5.ſic Theodoret. hic. & Anaſtaſius Sinaita *l.4.de opere ſex dierum*; qui CHRISTVM Soli comparat,eo quod Sol conſtet ex antiqua & primitiua luce (quam vult prima die conditam) & igne qui poſtea factus,& in æthere interceptus,vt mundo Sol luceat: ita CHRISTVM diuina generatione,lucem eſſe æternã, de æterna luce, ſed poſtea ad hunc candorem etiam acceſſiſſe ignem, ſic ille vocat humanam carnem, & ſic vult per *candidum* ſignificari Deum, per *rubicundum* hominem ſeu Adam.

Gillebertus. Anaſtaſius. Synaita.

Vbi miror cur interpres τὸ πύῤῥον amet ſẽper vertere *flauũ* potius quã *rubicundũ*,contra Heb.fontis,& veterũ omniũ auctoritatẽ, cõtra
Theodoretus. quam fecerat in Theod. verſione. quaſi vero in ignis flãma non ſit cer-
„ nere purpureum colorem, Prius ponitur candor quam rubedo. Deus
„ enim ſemper fuit (vt ait Theodor.) factus autem eſt homo non dimit-
„ tens id quod erat,ſed addens quod non erat, non conuerſus in homi-
„ nem,ſed hominem induens ſiue humanitatem aſſumens. Ipſe *lux erat*
„ *illuminans omnẽ hominẽ venientem in hunc mundũ*, & quidem in prin-
„ cipio,ſicut *in principio verbum erat apud Deũ*. ipſe *candidus* ſicut pa-
f Daniel.7.v.9. ter totus candidus nobis deſcribitur à Dan. [f]] Quoad humanã quoq; generationẽ filius eſt Dauid, dilecti Deo, & ſimilis quoq; Dauidi patri qui erat *rufus* (hoc eſt,rubicũdus. ſic accipiendũ de cutis colore, quia vox Hebr. eadẽ eſt illic, & hoc loco) *& pulcher aſpectu facieq; decora.*

*Et vt

[a] Et vt veſtimentum diuinitatis candidum, ſic veſtimentum humani- a 1. *Re.16.v.12*
tatis erat rubicūdum: *λευκὸς* erat (ait Anaſtaſius) Deus, *πύῤῥος* erat
Adam.] alludit ad etymum, quod volunt rubram terram ſeu ſan- *Anaſtaſius.*
guineam ſignificare. *Rubicundus* ergo etiam ipſius carnis humanæ ra- "
tione. *Candidus* Deus, quia Deus lucem habitat inacceſſibilem, pul-
chritudo eius nullis oculis corporeis adſpici, nullis comprehendi po-
teſt, candor diſgregat viſum. Sed *rubicundus* eſt, quia talis caro, qua-
tenus homo *ſpecioſus præ filiis hominum* [b] *formoſus gradiens in ſtola*
ſua. [c] Rubedinem ergo ſecundo Adamo, tribuit terra, candorem cœ- b *Pſa.44.v.2.*
lum. Ideo de terra aſcendentem Angeli interrogant, *Quis eſt iſte qui* c *Eſai.63.v.1.*
venit de Edom? [d] d *Ibid.v.1.*

Adam cum *Edom* litteris Hebraicè conuenit, & ſignificatione, אדם
quæ terrenum, rubrum, ſanguineum deſignat. Quis ergo ex Edom
veniens iſte Adam, ruber de rubro populo? *Rubor veſtium eius de Bo-*
ſor? vt vertunt LXX. vt noſter autem, *tinctis veſtibus de Boſra?* eo-
dem res recidit. nam radix eſt eadem & vtraque vox ſignificationis בצרה
analogia preſſuram ſiue vindemiam ſignificat. Quam apte Angeli in-
terrogant? vere enim ſicut botrus in torculari fuerat expreſſus, atque
ita à vindemiæ preſſura rubricatus veſtimētum, nempe corporis pul-
critudinem vuæ ſanguine aſperſus, ſicut ſolent veſtimenta calcantiū
in torculari. Quam apte etiam CHRISTVS veniens ſeu aſcendens
de preſſura vindemiæ reſpondet? *Torcular calcaui ſolus, & de Genti-*
bus non eſt vir mecum. [e] non enim angelus, nec legatus, nec alius, ſed e *Ibid.v.3.*
ipſe *Dominus ſaluauit nos*: ipſe aſcendit triumphans, & dicens: *calca-* "
ui eos in furore meo, & in ira mea cōculcaui eos, & aſperſus eſt ſanguis "
eorum ſuper veſtimenta mea. & omnia indumenta mea inquinaui. Ec- "
ce duplicem ſanguinem, duplicem rubedinem, vnus ſanguis ipſius
Domini, quem pro nobis fudit: hic expreſſus in paſſionis torculari:
hoc ſanguine non coinquinatus fuit CHRISTVS, ſed ſpecioſus, &
ſicut propter innocentiam ſe *lilio conuallium*, ſic propter hanc purpu-
ram, ex puriſſimæ virginis conchylio à Spiritu ſancto lectam, & cari-
tatis igne decoctam, ſe *roſæ* comparauit. [f] hæc dibapha, hic ſanguis f *ſupra c.2.v.1.*
ſplendide per vulnerum notas & cutem corporis glorioſam rutila-
bat. Sed de hoc non loquitur apud Eſaiam, loquitur de altero ſan-
guine Metaphorico, hoſtium quos debellarat, mortis, mundi, pec-
cati, dæmonis, hos in ira & furore conculcarat, & ex ipſorum ſtrage
atque internecione, quibuſdam quaſi guttis conſperſa & collutula-
ta veſtimenta referebat, tranſlatione à victoribus ſumpta, qui non
indecoro necatorum ſanguine ſordidi ex prælio redire conſuene-
runt.

Sed his fortaſſis aliquis obiiciat, CHRISTVM Dominum ſecū-
dum carnem deſpicabilē & deformem, non formoſum fuiſſe, quod g *Mich. Medi-*
non probe recentior quidam voluit [g] perſuaſum omnibus, ex non *na lib. 2. de re-*
nullis ſacræ ſcripturæ & Patrum teſtimoniis, nō bene intellectis. nam *cta in Deum* *fide.*

loca illa ſacræ ſcripturæ & PP^m. nihil aliud efficiũt, quam deſpectum & vltimum virorum. & vix humanæ pulchritudinis, viſum tempore Paſſionis, ob dolorum, plagarum, vibicum, vulnerum, magnitudinẽ, multitudinemque. docuit hoc ſolide & vbertim Fran. Soarez *in 3. p. q. 14. diſp. 32. Sect. 2.* Sequitur.

ELECTVS EX MILLIBVS.] indicatur vtraque CHRISTI dignitas. habitus quidam corporis toto (vt dici ſolet) vertice, ſicut de Saule Regum hiſtoria narrat, Iſraëlem excedentis formoſitatis huius corporeæ index eſt, imago D. Lucæ, quoad infantulum, quoad virili iam robore ſtatam ætatem, Nicephorus *lib. 1. Hiſt. cap. vlt.* à quo petere licebit. ideo a Dauide *ſpecioſum præ filijs hominũ vocari*, cẽſent multi Patrum.[a] ideo nobis eũ graphice depinxit, auctor ille li. 4. Ezdræ c. 2. v. 43. agens enim de ſanctorum in cælis coronatione, *Et in medio* (inquit) *eorum erat, iuuenis ſtatura celſus, eminentior omnibus illis, & ſingulis eorum capitibus imponebat coronas, & magis exaltabatur: cumque interrogaret, qui viſionem videbat. Angelum, ille iuuenis quis eſt, qui eis coronas imponit, & palmas in manibus tradit? reſponſum accepit ab Angelo, ipſe eſt filius Dei, quem in ſæculo confeſſi ſunt.* Ideo etiã de CHRISTO loquens Eccleſiaſticus dicit, *virũ de mille vnum reperi.*[b] quippe, *mille*, totius humani generis intelligẽda perfectio eſt in quo Saluator tanquã paſſer eſt vnicus in ædificio, vt ait Petrus Damianus.[c]

a Theodor. & Iuſt. hic. D. Hieron. ad Principiam. D. Aug. in d. Pſ. 44.

b c. 7. v. 29. Pet. Damianus c Epiſt. 3. c. 4.

Secundo quia ſolus & vnigenitus eſt Dei filius: ideo quoad candorem, *electus* ex omnibus: quia vero *ſolus torcular calcauit, & hominum nullus cum eo fuit*, nullus cum eo ſatisfecit, nec ſatisfacere potuit, quippe *qui ſolus peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius*,[d] ideo alios præſeruans & iuſtificans[e] ſolus Dei & hominum mediator,[f] ſolus potens diabolum debellare.[g] hoc nobis egregie etiam expreſſit Eſaias. apud quem cum de vniuerſitate ſanctorum, quæ vna ciuitas eſt, & in Adam cecidit, præmiſſum fuiſſet, *Eleuare, eleuare, cõſurge Ieruſalem, quæ bibiſti de manu Domini calicem iræ eius: vſque ad fundum calicis ſoporis bibiſti, & potaſti vſque ad feces,*[h] protinus ſubiungit, quanta cunctorum infirmitas fuerit, *non eſt qui ſuſtẽ-*
„ *tet eam ex omnibus filijs quos genuit, & non eſt, qui apprehendat manũ*
„ *eius, ex omnibus filijs quos enutriuit.* Et ipſam, quæ corruerat, alloquẽs
„ addit, *filij tui proiecti ſunt, dormierunt in capite omnium viarum, ſicut*
„ *oryx illaqueatus, pleni indignatione Domini & increpatione Dei tui.*

d 1. Pet. 2. v. 22. e Sic Philo, Gregor. VVdleram. f Honor. & Alcuinus. g Apon. h Eſai 51. v. 17. 18. 20.

Rupertus.

Vere magna (ait Rupertus) infirmitas cunctorum millium, *qui*
„ *non* ſolum *non potuerunt ſuſtentare Ieruſalem, aut apprehendere ma-*
„ *num eius:* verum etiam ipſi *proiecti fuerunt, & dormierunt in capite*
„ *omnium viarũ, ſicut* fera illaqueata, illaqueati peccato originali, & ob
„ hoc *pleni indignatione & increpatione Dei.* hoc eſt, ſecundum animã
„ mortui, & ſecundum corpus mortales effecti. Væ miſeris, niſi in ELE-
„ CTO vna illis ſpes reſidua fuiſſet, quemadmodum confeſtim idẽ ſermo propheticus[i] repromittit, *Hæc dicit Dominator tuus Dominus*

i Ibid. v. 22.

& Deus tuus, qui pro populo ſuo pugnauit. Ecce tuli de manu tua calicem ſoporis, fundum calicis indignationis meæ. Non adiicies vt bibas illum vltra, & ponam illum in manu eorum, qui te humiliauerunt. Hoc eſt opus *electi* feciſſe quod nullus facere potuit, nēpe ſententiā mortis animæ & corporis abſtuliſſe de genere humano.] Sic Rupertus.

Denique *electus*, quia hic eſt quem pater *elegit, & in quo ſibi bene complacuit.*[a]

a Luc. 3. v. 22. Theodoretus, Caßiodor. & VVilleram.

TROPOLOGIA.

§. 3. ANIMA quæ vult Deo placere, neceſſe eſt fide *candida* ſit & immaculata, & operib. charitatis *rubicunda*. nam *fides ſine operibus mortua eſt*, & opera *ſine fide Deo non placent*. Ambo ſi concurrāt, anima quæ talis, *electa* eſt *ex millibus*, quia ſi damnatos cōferas cū electis, plus illi quam mille pro vno ſaluando. Quota pars hominum fidem Chriſtianam profitetur? quota profitentiū pars vere eſt Catholica? quota Catholicorum portio, *declinat à malo & bonum facit?*

Tres patres. Tribus patribus, *candidi* ſunt, qui ab omnibus peccatorum ſordibus ſunt purgati, *rubicundi*, qui in varias incidentes tentationes ex illis per patientiam, vt aurum ex fornace probati, reſplendent: *electi ex decem millibus*, qui per abſtinentiam & tolerantiam mundati, nullum in ſe ipſis vitium reperiunt, nec tamen excidunt ab humilitate. Nempe qui cum Apoſtolo dicunt, *nihil mihi conſcius ſum, ſed non tamen in hoc iuſtificatus ſum*. 1. ad Corinth. 4.

MIXTA INTERPRETATIO,
SEV DE DEIPARA.

§. 4. HVIC interpretationi, quando pia mater filium commendans, non ſe, ſed ipſum deſcribit, parum aut nihil eſt loci. Tantum licet nobis cogitare filio virtutibus animi matrem ſimillimam fuiſſe. Poſſumus etiam adnotare, quæ ad matris laudem patres pertinentia ſpeculantur, vt quæ hoc loco Nyſſenus, *electū ex decem millibus* explicans: Inter omnes, inquit, hominū myriades ex quo illi eſſe cœperunt, & quouſque naſcentur, ſolus hic noua partus ſpecie in hanc lucem prodiit, cui ad naſcendum natura non eſt cooperata, ſed ſeruiit: cuius natiuitas de duorum coniūctione orta nō eſt, partus minime inquinatus, niſus doloris expers, thalamus, altiſſimi poteſtas, quaſi quædam nubes virginitatem ipſam inumbrans, fax nuptialis, Spiritus ſancti ſplendor, cubile, vitiorum expers conditio, nuptiæ, puritas incorrupta, nec voluptate cœpit exiſtere, nec cum dolore in lucem prodiit. Matrem mortis decuit propter peccatum in dolore concipere & parere: matrē vitæ vtrūque dedecebat, quæ *gratia plena* fuit. Sic *electus* vocatur propter

Nyſſenus.

„ partum omnis doloris expertem. Ille *primogenitus omnis creaturæ*,
„ ex patre genitus ſine dolore. ille regenerationis *primogenitus*, per ba-
„ ptiſmi aquam renatus ſine dolore. Ille *primogenitus* reſurrectionis *ex mortuis*, natus ex ſepulchro ſine dolore. Sic in omnibus generationibus ſuis partus expers doloris. Et ſic optime dicitur, *electus ex millibus*.] In hanc ille ſententiam. Deficit *Anagoge*.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ. 11. „ Caput eius aurum optimum: comæ eius ſicut elatæ palmarũ, „ nigræ quaſi coruus. „	*Caput eius aurum Cephaz: cincinni eius elatæ, nigri tanquam coruus.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSAE. HEBRÆI *aurum* multis nominibus exprimunt. primum eſt ZAAB (per *Zain*) quo ſignificatur generatim omne aurum, vndecunque allatum, purum, impurum, rude, ſignatum.

זהב Alia nomina, loca indicant vnde petebant, quod purius credeba-
אופיר tur. vt eſt OPHIR. [a] ſic dictum aurum ab ophir regione aurifera, de
a Pſ. 44. v. 10. qua ſacræ Scripturæ [b] & Ioſephus, [c] Et video à LXX. apud Iobum
b 3. Reg. 9. Iob. 28. v. 15. iuxta LXX. vocari *Sophir*, quam in Cathena fol. 355. Olympiodorus collocat in Africa. ſed fol. 391. apud Indos. Ioſepho dicitur aurea terra, Symma-
c li. 8. Antiqu. chus aurum eius *primum* hoc eſt præſtantiſſimum vocauit. exſtat de
אופז Ophira liber Gaſparis Varerij, & diſputatio alia in Theſauro Geographica Abrahami Hortelij: hoc ergo ſecundum eſt nomen. Item OPHAZ, quæ vox ipſa quoque locum notat. vnde aurum lectiſſimũ,
d Jerẽ. 10. v. 9. [d] arbitror aurum *ophaz* idem eſſe cum auro *ophir*. nam id me do-
Daniel. 10. v. 5. cuere noſter interpres apud Danielem [e] & Paraphraſtes Chaldæus,
e d. v. 5. [f] quorum loca conferte cum fonte Hebræo. Deinde etiam arbitror
f hic & d. v. 9. & Pſ. 18. v. 11. id per abbreuiationem ſolitum vocari quoque aurum PHAZ, vt occurrit tum hic tum alibi. [g] Dubito vero quo pacto illud Græci voca-
פז
g hoc loco & d. v. 11. Pſ. 18. & v. 4. Pſ. 20. rint, videntur vocaſſe χεφὰς per contractionem quaſi χαὶ ὀρὰς nam *Cephaz* hic legere Philo, Rheticius, Ambroſius & alij Patres, & omnia exemplaria confirmant: & illi tres *Cephaz* explicant firmum ſolidumque inſtar petræ, quam ſic Syri nominant. vnde & hunc locum de B. Petro ſunt interpretati, qui Eccleſiæ petra: quod vehemẽ-
h Epiſt. quadã ad Marcellam. Hieronymus. ter diſplicuit D. [h] Hieronymo, diſplicuit, inquam, non quod magnopere diſſentiret de ſignificatione *Cephaz*, ſed quia non placebat hunc locum, qui clare loquitur de CHRISTO transferri ad Apoſtolum, ſponſo adimi laudem, vt ſodali conferretur. Hebræus etiam fons non facile illam interpretationem admittit: nec ſatis intelligo, cur LXX. nouam hic vocem *Cephaz* voluerint inſerere.

Dicas, D. Ambroſium *in Pſ.118. Serm.15.* innuere Aquil. & Symm. *Ambroſius.*
Cephas legiſſe: ſic enim ſcribit: *vnde & Aqu. Petrum aurũ dixit, & Symm. lapidem aureum*] locus meo iudicio mendoſus & corrigẽdum: *petram auri.* nam verterat λίθος τοῦ χρυσοῦ.

Sed occurro: illos non vertiſſe Cephaz nec legiſſe. Sed attendiſſe ad Phazaz radicem vocis Phaz & petram lapidemue vertiſſe, quia petræ ſoliditas & ſtabilitas eſt propria. Phyſica quoque ratio ſubeſt. nam aurum quoddam in fluminibus naſcitur, cuius fortè mentio *Gen.2.* cum de Phiſon aurifero agitur: quoddam pulueris inſtar inter arenas, *de quo 4. Eſdr. c.8.* quoddam denique inter lapides & ſaxa de quo *Iob.28.* & hoc aurum Phaz vocatum videntur ſua verſione cenſuiſſe Aqu. & Symm. fors & LXX. Si Cephaz hoc loco legerunt כפז: verum hoc nimis incertum.

B. Paulinus epiſt. 4. legit, *aurum* Paz, & explicat his verbis, *Paulinus.* quo nomine probabilius & purius aliquod aurum ſignificari puto, ſicut illud de terra Euilath.) Quid? quod Nyſſenus expreſſe aſſerit Hebræam vocem de induſtria retinuiſſe, eo quod purum & ſincerum aurum ſignificarit: ſi retinuerunt Hebræam vocem, quæ Phaz eſt, ergo Nyſſeni codex non κεφὰς, ſed φὰς continuit. Vnde non abs re *Locus. LXX.* olim ſuſpicabar LXX. hoc loco ſcripſiſſe χρυσίον ἐκ φὰς *aurum ex Phaz*, & procliui mutatione, ἐκ φὰς in κεφὰς degeneraſſe. nec enim valde diligentes fuere illi regularum Grammaticarum, vt propter ſequentem conſonantem ἐξ non ἐκ dicerent. huiuſmodi titiuillos paſſim ſpernunt: & vox eadem alias quoque in eorum codicibus deprauata reperitur, apud Ieremiam μόφας pro ὠφὰς, apud Danielem ὠφὰζ pro ὠφὰς. vt illic Aquilam legiſſe idem Hieronymus teſtatur: fauet huic noſtræ coniecturæ Theodoretus, niſi latina verſio fallit. confirmat quod illi Patres, qui ſolidum, firmumque interpretantur, perſpicue ad radicem perſpexerunt. Phazaz, roborauit, fortificauit. ſed tunc in hac voce Hebraiſmum agnoſcas, forte pro bono & vtili fortitudo iſta auri in eo poſita eſt, vt ſit quàm maxime lentum, & ductile, & ſplendens, & rutilans inſtar ignis, ipſoque igne expurgetur *lib. 33. c. 3.* potius, quàm depereat. Probat Plinius his verbis, *rerũ vni nihil igni* « *deperit, tuta etiam in incendiis rogiſque durante materia. quin imo quo* « *ſæpius arſit proficit ad bonitatem. Aurique experimento ignis eſt, vt* « *ſimili colore rubeat quo ignis, atque ipſum* obryzum *vocant, &c.*

Innuit cum multis, *obryzum* dictum quaſi obruſſum, quia quod optimum tali colore, ſunt qui deducant ab obruſſa, qua auri & argenti perfectio Ciceroni, Senecæ, Suetonio exploratur: ſunt qui à Græco, quaſi ἄζρυζον, purum ſincerumque vt Hermolaus: rectius qui primam ipſius etiam obruſſæ patriam Iudæam cenſent, *obryzon* *a Epiſt. 140. ad* ab *ophir* dici, quaſi *opherizon.* D. Hieronymus [a] *obryzon* dictum *Prin. piam.* cenſuit vel ab *Ophir* inſula, vel à colore optimo, ſic vtramque ſententiam cõplexus: poſterior præponderat Iſidoro in his verbis, *obry-* *Iſidorus.*

Zon aurum dictum, quod obradiet ſplendori, eſt enim coloris optimi,
a lib.16.c.17. *quod Hebræi* opha*z Græci* χαίρον *vocant*. [a] repone primum *ophaz*, deinde πύῤῥον nam optimus codex m. ſ. huius collegij Louanienſis habet *piron*. certe non ſunt hoc loci oculo puro, qui χαλαρὸν, melius qui κίῤῥον, ſed tamen κίῤῥος giluus tantum, πύῤῥος auri probatiſſimi & flammicantis rubedo.

הסט Vltimum vocabulum auri qualitatem denotans eſt, HETEM (cum *Heth* & ſex punctis) quod cum PHAZ vel OPHIR ſolet cõiungi: de cuius ſignificatione multi multa: locis S. ſcripturæ perpẽſis, putauerim ſignificare aurum artificioſe ad formam aliquam perfectã redactum & pictum (quod vocant Hiſpan. *es maltado.*) vt quemadmodum PHAZ & OPHIR ſignificant aurum eſſentiæ ac materiæ ratione excellens: ita HETEM ſignificet aurũ arte & opere pretioſum: & quia forma rotunda ceteris eſt perfectior, ideo crediderim potiſſimum denotare aurum purum quod adfabre rotundatum, vel in diadema vel in coronam, vt capitur Pſal XLIV. verſ. 4. vt ibi D. Hieronymus longe melius, quam Aqui. vel Symm. vel alius quiſpiã fuit interpretatus, vel in torquem ſeu monile aureũ, cui incluſæ margaritæ, vt capitur à Salomone *Prouerb.25.v.11.* vel in ſphæram ſeu globum aureum politiſſime tornatum, ſicut hoc loco Iarrius intellexit. Ex his omnibus elicio, per HETEM & PHAZ ſignificari *aurum auri* vt loquuntur Hebræi, hoc eſt, aurum omnino optimum. ſignificari ergo hoc loco caput ſponſi, pulchrius & pretioſius eſſe puriſſimi & ſplendidiſſimi auri ſphæra artificioſiſſime polita, picta, & rotundata. noſtrum vero vſum duntaxat voce *auri optimi*. vt indicaret aurum, cui nec bonitas materiæ, nec artis dignitas quicquam queat adiicere. Græcos autem & Latinos, *aureum*, pro valde pulchro ſolitos vſurpare, docui Aduerſariis in Senecæ Tragœdias.

COMÆ] admodum concinne à capite progreditur ad comas, quæ capiti inhærent & ab eo dependent: & optime confert *comas elatis palmarum*. Duplex hic ſcopulus nos retinet, primus eſt de voce *palmarum*, quam nonnulli tollendam, vt à ſciolo quopiam ingeſtam rentur: eo quod nec in Græco, nec in Hebræo contextu habeatur. Addo multos veterum non videri agnouiſſe, ex Græcis Nyſſenum, Maximum, Pſellum, & Nilum, ex Latinis D. Ambroſium. [a] Huic tamen obiectioni reſpõdeo, Hebræam vocem THAL ſignificare aggeſtum ſeu aceruum, & quiduis elatum coaceruatione: geminata vox THAL THAL fortaſſis denotat non quemcunque huiuſmodi aceruum, ſed incluſum vt in vaginis elatarum. Cur non id credam, LXX. & noſtro ſic accipientibus? Quia nimirum ſciebant THAL vocem communem eſſe cuiuis coaceruationi: & vt conſtaret, cui quarum rerum coaceruationi comas compararit, ideo merito LXX. interpretes *palmarum* nomen addidiſſe, & merito hoc noſtrum amplexum fuiſſe. nam in multis codicibus Græcis id olim extitiſſe, patet ex The-

a *lib.1. de Spiritu ſancto, &c Serm. 15. in Pſa.* 118.
תל
אלתל

odoreto, Philone, Aponio, & (quem Beda hic citat) Iuliano, Pelagiano, qui omnes ſunt ſecuti verſionem LXX, & explicarunt, cur de *palmarum elatis* ſponſus loquatur.

Altera difficultas eſt. quid ſint *elatæ* iſtæ? Plinius ſcribit,[a] *Elaten* arborem, à Latinis *abietem* nuncupari. ab aliis *ſpathen* vel *palmam*.] perſpicuo errore ἐλάτην arborem cum *elatis palmarum* confudit, & ipſam *palmam* ἐλάτην putauit vocari. Vtrumque falſum. decepit tamen D. Ambroſ. & B. Paullinũ, & cauſa fuit cur ille hoc loco verteret *abietes*, cum in exemplaria Græca incidiſſet, quib. vox *palmarũ* deerat. Hinc alij longius progreſſi cum iudicarent indignam eſſe cõparationem comarum ſponſi cum abietibus, commenti ſunt id accipiendum, non de communi illo *abietum* genere, ſed de quadam arbore aromatica, cui nomen *abies*: ita primus (quod ſciam) Caſſiodorus ille, & poſt eum Beda, Honor. Haymon. & alij, harum rerum non ſatis periti æſtimatores, (quod ingenue de ſe Beda fatetur.) Dei eſt nouas ſpecies producere arborum, non ſcriptorum. hãc *abietem* nullus recentiorum vel veterum, qui harum rerum diligentiſſimi, nouit.

a *li. 12. cap. 28.*

VVilleramus *elatas* modo vertit *thyrſos*, modo *ſpathulas palmarũ*. Caſſiodorus præter illam priorem ſententiam, aliam quoque adfert, *elatæ ſunt* (ait) *palmarum rami productiores et excellẽtiores interdũ aureoſi coloris criſpantes, & ſemper ad excelſa tendentes, & nunquã virorem ſuum amittentes.* Rupertus vult *elatas* eſſe folia palmarũ, ſic dicta eo quod contra deprimentes eleuentur. credidit eſſe vocẽ Latialem. Theodoret. *infr. ad cap. 7. v. 8.* Sunt autem *elatæ* (ait) *mariũ palmarũ fructus, qui fœminis palmis impoſiti firmos & maturos earũ fructus efficiunt.* Hoc facile crederĩ Theodoreto: cetera quæ Latini illi, nõ ęque

VVilleramus. Caſsiodorus. Rupertus. Theodoretus.

Sed his alucinationibus prætermiſſis, ſciẽdũ, *Elatã* eſſe nomẽ Græcanicum, ſignificans germen palmæ nouellum Galeno,[b] Heſychio & aliis: ſeu, vt explicant clarius Dioſcorides, Ætius, Oribaſius, eſt inuolucrum inſtar calicis ſeu vaginulæ, fructuum palmæ florentium. cõparationis vis in eo poſita eſt, quod hæc vagina ſeu ſiliqua oblõga, magna, craſſa, & corticoſa calore hiaſcit: mox ea diffiſſa, & in lõgum ſe pandente, prorumpunt floſculi numeroſi, modice denſis & longis villis appẽſi, botri magni inſtar coacervati. figuram exhibet Dalechãpius in hiſt. ſtirpium, quam Rouillius edidit.[c] huic ergo *elatæ* ſic ſua filamenta diffundenti, & floſculos oſtentanti capillos comparat ſpõſi, qui Nazaren. erat, coma humeris inuolitante decorus. Capilli eius à radice modicum leniter ſatis aſſurgebant, quaſi nonnihil hirti, deinde pondere ſuo deorſum voluti dependebant: ſed rurſum in imo, more floſculi relicini, caput verſus, per cincinnulos cirratos ſe retorquebant: & ſic (quod palmæ proprium) negabant prorſus deprimi. quoniam vero *elatæ* huius cortex niger eſt, & aliquantulum ſubfuluus, ideo addit capillos nigros eſſe inſtar corui, hoc eſt, nullis canis adſperſos, quia perpetua ſponſo iuuenta eſt, non fuliginoſos, ſed

b *Galen. lib. 8. ſimplic. Heſyc. in lexico, Oribaſius lib. 12. collect. Aetius. Tetrabib. 1. Serm. 1. Dioſc. lib. 1. c. 126.*

c *lib. 3. Hiſtor. Plantar. c. 28.*

nitidos refulgenteſque,& ſoli obuerſos, auri pallorem referentes. Sic enim quando Sol aduerſus irradiat coruorum nigredini, aut corui ad ſolem corpus obliquant, in extremis pennis aureum neſcio quid rutilat. ideo veteribus capillus *niger*, non poſtrema pulchritudinis nota fuit. Vnde Lyricus.

Et Lycum nigris oculis, nigroque

Crine decorum. . . . Non arbitror tamen ſponſam affirmare prorſus nigros fuiſſe inſtar coruorum inumbratorum. Nam ſi vera Nicephorus prodidit [a] qui ſe ab antiquioribus accepiſſe ait: IESV *caſaries ſubflaua fuit*, hoc eſt, vt ex hoc loco interpretor, nigra, ſed in extremitatibus caſtaneo colore nonnihil rubeſcens, non admodum denſa & leniter incriſpata: barba quoque eiuſdem coloris erat, non multum demiſſa,& bifurcata. Sed capitis coma longior, vtpote nunquam taſi nec attonſi.

a lib. 1. Hiſt. c. vltim.

CORVVS] Latina editio, quæ Romæ excuſa eſt, interpretum LXX. nimis aperto mendo, *currus*, habet pro, *coruus*.

§. 2. MENS VERBORVM.

Caput CHRISTI diuinitas iuxta Apoſtolum, quæ puriſſima & perfectiſſima ſupra omnem naturæ artiſque perfectionem ac puritatem: ab hac omne bonum, perfectum,& purum, vt ex fonte profluit (*ſic Honor. Beda, Gregor. & alij communiter*) *comæ* hinc dependentes & naſcentes, ſunt ſanctiſſimæ Domini cogitationes & ſtudia, quæ nullis potuerunt viribus conatibuſque hoſtium opprimi vel impediri (*en palmam*) omnia quoque reflectebantur in Dei, à quo manabant, honorem ac dilectionem, nulli hic inerant cani, quia non inueteraſcit *nec anni eius deficiunt*, [b] CHRISTVS *heri & hodie, ipſe & in ſæcula*. [c] *Nigræ* dicuntur, quoniam *conſilia Dei abyſſus multa*, & CHRISTI cogitationes diuinaque ſapientia, cunctis mortalibus erant abſcondita, quib. illa *lux* erat *inacceſſibilis*. Nigror eſt Symbolum incomprehenſibilitatis Theodoreto, Aponio & Ruperto. Præterea fuit, dum in hoc ſæculo agebat, irriſus, cõtemptus ac mille ſatiatus opprobriis: in his tamen tenebris, oculis eorum quibus veritatis ſol illuxerat, aurum ſapiẽtiæ & charitatis eius copioſe effulgebat, ipſius ſolis, hoc eſt, *capitis* illius *aurei*, radiorum, nempe diuinitatis eius, occulta quadã repercuſſione, reſplendens. Secutus fui communiorem ſententiam, & (vt puto) litteræ magis conſentaneam.

b Pſ. 101. v. 28.
c Hebr. 13. v. 8.

Longe aliter Guilhelmus. Notat dilectum hic conſiderari non in ſe ipſo tantum, ſed in ſuis quoque membris, pro quibus de cœlo clamabat, *Saule, Saule quid me* [d] *perſequeris*: & de quibus in fine ſæculi eſt dicturus, *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, &c.* [e] *Caput*
„ membrorum eſt, humanitas ipſius, *caput* hominum, homo CHRI-
„ STVS IESVS. nam ſecundum Sacroſanctas primitias illas ex huma-
„ no genere in opus redemptionis aſſumptas, hominibus præſidet, vt
„ caput. In auro vero regia dignitas deſignatur. ait, *aurum optimum*, in-
„ ſinuans eum in aſſumpto homine non eſſe ſimpliciter Regem aut

d Actor. 9. v. 4.
e Mat. 25. v. 42.

vnum Regum, ſed *Regem Regum & Dominum dominantium*. Secundum *caput* hoc, id eſt, humanitatem ſuam, regnum immortale atque immenſum habet: Vnde Daniel ſcribit quod *antiquus dierum dedit filio hominis poteſtatem, & honorem & regnum* & conſequenter adiungit: *& omnes populi & tribus, & linguæ ipſi ſeruient, poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.*[a] a Dan. 7. v. 14.
Comæ autem eius ſunt Apoſtoli, qui inter homines conuerſati fortiter, quaſi fixis radicibus ei inhæſerunt. Vnde & audierunt ab eo: *Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, & ego dabo vobis, &c.*[b] b Luc. 22. v. 28.
quaſi diceret, Vos mihi tanquam capiti in tribulationibus meis fortiter adhæſiſtis, & propter hoc etiam regnanti mihi inſeparabiliter conregnando adhærebitis. Addit non ſolum illis, ſed & omnib. Apoſtolicæ gratiæ viris *comarum* CHRISTI nomen cõuenire, quatenus ei firmiter excellentérque adhærent. Eſſe quoque has comas ſimiles *elatis palmarum*, propter virorem gratiæ nullo tempore marceſcentem, & non ſe demittentem ad peccati infimam vilitatem: & *nigras* eſſe *quaſi coruum*, eo quòd homines ſimiles aliis paſſibiles, & confitentes ſe peregrinos & hoſpites eſſe ſuper terram, *ſimiles* ſint *elatis palmarũ*, quia in renouatione interioris hominis *portant imaginem cœleſtis* qui dixit, *confidite quia ego vici mundum*[c] (in palma enim inſigne victoriæ eſt:) c Ioan. 16. v. 33.
nigri ſunt *ſicut coruus*, quia portant *imaginem terreni* in vetuſtate carnis. ſunt *ſicut elatæ palmarum*, quia *non regnat peccatum in eorum corpore mortali*: ſunt *nigri ſicut coruus*, quia peccatũ ineſt in eis, quod tamen non regnat in eis. ſicut *elatam palmæ* ſe Paulus eſſe oſtendebat cùm diceret, *cõdelector legi Dei ſecundùm interiorem hominem*,[d] ſed tamen ſe nigrum ſicut coruum indicabat, addens: *video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* d Rom. 7. v. 22. & 23.

Sed quis ille *coruus*, cui ſimiles hæ *comæ*: primus peccator, & parens noſtri generis. Nõ potuit coruus ille gignere niſi coruos, & ita genus humanum, quod egreſſum eſt de lumbis eius, factũ eſt genus coruinum. Coruus eſt, & niger quaſi coruus, quicunque ſeminali ratione de coruo illo naſcitur. Vnus ſponſus, *qui nõ ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri natus eſt*, non eſt inuentus vnus coruorum, quamuis ſecundùm aliquid, hoc eſt, *in ſimilitudine carnis peccati*, inuentus eſt *niger quaſi coruus*. Nos propter carnem peccati corui, & nigri vt coruus: ille propter *ſimilitudinem carnis peccati*, non coruus, ſed diſpenſatoriè tantum *niger ſicut coruus*, alias *ſpecioſus præ filiis hominum*. Cæterùm qui ſolus non coruus ortus eſt de coruo illo, filios corui, qui verè per naturam exiſtunt *vt coruus*, fecit *quaſi elatas palmarum* per gratiam, Sic tamen eos induit decorem, vt non omnino ademerit paternam nigredinem. Voluit enim eos paternum, in vetuſtate ſeruare nigrorem, vſque ad tempus. *Nam vanitati omnis creatura* (vt etiam in filiis Dei) *eſt ſubiecta non volens*,[e] ſed *ſuo tempore* ſecundum Apoſtolum *liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filio-* e Rom. 8. v. 20.
DDd

rum Dei. Ab hac ſeruitute nec ſe, nec alios Apoſtolos excipit, non ſolum *omnis creatura ingemiſcit & parturit vſque adhuc*, ſed *& nos* (ait) *primitias ſpiritus habentes*,] Hæc eſt ſententia traditorum hoc loco à Guilhelmo, quibus æquum non fuit (bone lector) te fraudari.

Rupertus. Ruperto, *coma* ſunt, omnes ſcripturæ veritatis, eo quòd diuinitùs inſpiratæ, de verbi plenitudine ſint acceptæ, & omnes ſuo capiti CHRISTO teſtimonium perhibeant, & hæ omnes non vt hominum ſcripta, terram aſpiciant, ſed ſursùm tendant, & quæ ſursùm ſunt quærant & æternæ ſint,
a Luc.21.v.33. *quia cœlum & terra tranſibunt*,[a] *verba autem* ſpóſi
b Pſal.17.v.12. *non tranſibunt. nigra* ſunt quia *tenebroſa aqua in nubibus aeris*.[b] hoc eſt, occulta eſt admodum ſcientia Sacræ ſcripturæ.

TROPOLOGIA.

§. 3. Nyſſenus. TOTAM de CHRISTI DOMINI humanitate hanc laudem interpretatur Nyſſenus, & eum conſiderat, vt caput Eccleſiæ, quo commodiùs cetera membris eius, iuſtis hominibus, accommodet. *Caput* ergo Eccleſiæ CHRISTVM dicit Nyſſenus *aureum* vocari, & quidem ex puro & ſincero maximè auro, quia ipſas primitias communis maſſæ, naturam noſtram induit, redditam immaculatam, &
c 1.Pet.2.v.22. ab omnibus adhærentibus carni naturaliter vitiis[c] expurgatam. quia
d Heb.4.v.15. *peccatum nullum fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius*,[c] *tentatus per*
e ſupr.v.2. *omnia ad ſimilitudinem naturæ noſtræ, excepto peccato*.[d] *Cincinnos eius*
f Eſai.60.v.8. eſſe, illos quos ſuperiùs dixerat[e] *plenos eſſe rore & guttis noctium*, qui à vatibus *nubes*[f] appellantur, à quibus doctrinæ ſalutaris imber ille funditur, qui agros animatos rigat ad agriculturæ diuinæ fertilitatem, nempe Apoſtolos, qui aureo capiti ſuo inhærentes, non parùm ſponſi pulchritudinem augent, ab aura Spiritus agitati: ſunt immaculati capitis ſertum pulcherrimum, illud ambitu ſuo ornantes. Etenim de his accipi illud vaticinium poteſt, *Poſuiſti in capite eius coronam de*
g Pſal.20.v.4. *lapide*[g] *pretioſo*. *Nigri* tamen *ſicut coruus*, reſpectu vitæ præcedentis, quando vnus erat publicanus, alius perſecutor, ceteri tenebricoſi ignoratione & peccatis, conſimiles coruo illi nigro, carniuoro, oculorum effoſſori, qui oculos configere conatur, vt quos excæcauit eos in eſcam præparet filiis aquilarum.] Sic præclarè Nyſſenus.

Philo. Gregorius. De Apoſtolis etiam accipit Philo: de cunctis fidelibus Gregorius, qui quamuis vt palma virtutibus ſe in cœlum erigãt tamen ſemper ſe peccatores eſſe cognoſcunt, & ideo in oculis ſuis *nigri* ſunt *vt coruus*.
h lib.34. Mora.c.7. Idem in moralibus[h] notat *auri* varias eſſe myſticas ſignificationes, aliquando ſignificare claritatem diuinitatis, vt hoc loco, aliquãdo ſplen-
i Apoc.21.v.18. dorem ſupernæ ciuitatis, ſicut cùm Ioannes eam vocat *aurum mun-*
k Apoc.1 v.13. *dum*,[i] aliquando charitatem, ſicut in *Zona qua* Angelus ille *præcin-*
l Ierem.51.v.7. *gebatur*,[k] aliquãdo nitorem gloriæ temporalis, vt *calix* ille *aureus*, ſed lethalis Babylonis,[l] aliquando pulchritudinem ſanctitatis, vt quando

propheta lamentatur, *obſcuratum eſſe aurum, & mutatum colorem optimum.* [a] Idem *coruorum* nomine docet plebem Iudaicam ſignificari, & *pullos coruorum*, vocari Apoſtolos: lege eum *in c.* 38. *Iobi* ad illud: *Quis præparat coruo eſcam ſuam, &c.* " a Thren. 4. v. 1. "

D. Ambroſius *de Serm.* 15. *corpus* CHRISTI dicit eſſe Eccleſiam, huius *caput* aureum viros iuſtos & prudẽtes, *capillamentum* eſſe profundam doctorum prudentiam, quæ poteſt obſcura reuelare, & alta ſenſuum aperire: his pullis coruorum dare Deum cibum, quia paſcit illos cœleſtibus Sacramentis. *Ambroſius.*

Honorius, de *capite* ſentit cum Nyſſeno, de *cincinnis* ſeu *coma* ferè cum Gregorio Magno: verba eius ſunt. " CHRISTVS eſt *caput* Eccleſiæ. quia ſicut à capite omnia membra reguntur, ſic omnes electi à " CHRISTO reguntur, quod *caput* eſt *aurum optimum*, hoc eſt, obry- " zum: quia ſicut illo auro alia metalla deaurata auri fulgorem induunt, " ſic Iuſti omnes, CHRISTI nomine *Chriſtiani* dicti, in regno eius vt " ſol fulgebunt. *Coma capitis eius* ſunt fideles ad cœleſtia per victoriam " virtutum tendentes, qui virorem fidei nunquam amittunt, quando " per arctam viam ad vitam pergunt. Sunt *nigræ quaſi coruus*, quia iu- " ſti deſpecti ſunt in hoc mundo, ſicut fuit CHRISTVS. *Coruus* ſi- " gnificat peccatores. CHRISTVS [b] dicitur *coruus*, quia inter peccatores eſt reputatus à dicentibus, *Nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt:* [c] Et iterum, *ſi hic non eſſet malefactor, non tibi tradidiſſemus eum.* [d] *Coma nigræ ſunt, ſicut coruus*, quia fideles deſpiciuntur ab impiis, de quibus dictum, *hi malefici & ſeductores ſunt. Coruus* etiam pullos diſſimiles ſibi non paſcit: ſic & CHRISTVS Chriſtianos ſibi diſſimiles abiicit.] *Honorius.*

b *Mallem dicere* CHRISTVS *cõparatus coruo, vel, reputabatur à malis coruus.*
c *Ioan.* 9. v. 24.
d *Ioa.* 18. v. 30.

Tres patres illi Græci tradunt ad horum experientiam, quantùm humana patitur infirmitas, contemplando nos peruenire. Ad *caput aureum*, quando fidei nihil præponimus, ſed pro ea tuenda, vt pro capite, totum corpus exponere non dubitamus: ad *cincinnos* iſtos, quando per charitatis opera ad diuinam illam ſublimitatem tendentes, eius bonitati inhæremus, & mentis oculos contemplatione inperueſtigabilis rationis diuinorum iudiciorum roboramus. nam vt color albus viſum diſgregat, ita niger confirmat. *Tres patres.*

Sed omnes ſuperat, floridæ eloquentiæ, & ſuauis pietatis Scriptor, B. Paullinus *epiſt.* 4. cuius verba non ſubtrahenda duxi legen- " tium deuotioni: Hoc *aurum* (ait) forma ſanctorum eſt, qui in *capite* " corporis vt lumina micant, & ſunt *aurum ignitum* Deo. Quia videli- " cet eos per examina paſſionum in huius mundi fornace conflatos, *in-* " *uenit* (vt ſcriptum eſt) *dignos ſe*, & in his ſacram imaginis ſuæ per- " cuſſit monetam, imprimens cordibus & linguis eorum veritatis ſuæ " verbum, eoſdemque ipſos ſtatuens nummularios, vt ſecundùm ſuam " formam probabiles Domino cuderent nummos, & abolita de nobis " *Paullinus.* *Sap.* 3.

„ figura Cæſaris, viuum regis æterni nomiſma ſignarent, vt ſpiritu re-
„ demptionis inſcripti, ceruice iam iugo libera, & ſalutis titulo præ-
„ munita fronte, caneremus: *ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui*
Pſalm. 4. *Domine.* Summa itaque ope enitamur ita nos comparare, vt *diuini*
„ *capitis* (quod nobis per gratiam Dei CHRISTVS eſt) *crines*, & *au-*
„ *rum*, eſſe mereamur. Ex ipſo enim capite pullulat illa *Cæſaries*, de qua
Cant. 4. ſcriptum eſt, *capillatura eius vt greges caprarum.* Et bene illorum
„ potiſſimum animalium nomine deſignantur greges CHRISTI, quo-
„ rum maximè vſus in lacte eſt: quia omnis qui credidit Deum CHRI-
„ STVM, totam Trinitatis plenitudinem in eo, quem pater vnxit Spi-
„ ritu ſancto, fide pietatis amplectitur. Et ideo ipſa mater viuentium
„ omnium, CHRISTI corpus, Eccleſia, ſucco pietatis exuberat, &
„ *bona vbera eius ſuper vinum.* In quo opinor ſignificari, quod dulcior
„ ſit libertas Gratiæ in lacte miſericordiæ, quàm in vino iuſtitiæ, Legis
2.Corinth. 3. „ auſteritas. *Littera enim occidit* (vides cenſuræ merum) *ſpiritus autem*
„ *viuificat:* vides vberum munus & lactis effectum. Sed hoc, vt tu ma-
„ nis intelligi, ſemen detur quo prima naſcentium multra coaleſcit. *Bo-*
Ioan. 3. „ *na* igitur *vbera*, quæ *Paſtor bonus*, *qui pro ouibus animam ſuam ponit*,
„ illis immulſit *infantibus*, *de quorum ore perfecit laudem ſibi*, *vt de-*
„ *ſtrueret inimicum* boni *& defenſorem* mali: Ex harum caprarum gregi-
„ bus erat ille vir gregis, qui paruulos CHRISTI nondum aptos ſoli-
1. Corinth. 3. diori cibo, teneris lactabat alimentis, quibus dicebat: *Lacte vos potaui,*
„ *non eſca, nondum enim poteratis, ſed nec adhuc poteſtis.*

„ Cùm autem huius lactis alimonia creuerimus, firmatis primùm
„ fidei conceptione veſtigiis, adoleſcemus in robur iuuentæ, & con-
„ firmata per fidem charitatémque patientia leuabimus manus noſtras
„ in actionem robuſtiorem, operibúſque virtutum velut cibo ſolidio-
„ re viuemus, vt efficiamur & illi *crines*, de quibus ſcriptum eſt, *crines*
„ *eius abietes nigræ, ſicut corax*, id eſt, coruus. Sed bonus iſte coruus,
„ nec ille ad Arcam reuertendi immemor: ſed ille paſcendi Prophetæ
„ memor, cui benè comparantur illarum *abietum* æmuli crines, de
„ quibus dicit, *abietes bonæ & nigræ adducentes naues Tharſis.* Vnde
„ nunc *Corax* iſte non noctis, ſed luminis coruus eſt, cuius coloris
„ ſpecioſi crines ſunt. Ideo ſancti, *genus regale & Sacerdotale*, qui-
„ bus diuinum caput, vt oſtro gloriæ ſuæ purpurat, quia & iuueni-
„ lis gratia in huius præcipuè coloris capillo florentem veſtit ætatem.
„ Non diſſimulandum tamen, quod auis iſta, interdum forma pec-
„ cati in ſcripturis, interdum gratiæ ſpecies inuenitur. Videtur enim
„ eſſe mortifera, cùm ad ſupplicium producitur impiorum, quia *ma-*
Pſalm. 77. *la* (ſicut ſcriptum eſt) *Per malos Angelos mittit Deus*: vel cùm
Prouerb. 30. in vltione maledicti dicitur; *oculum qui irriſerit patrem & ma-*
„ *trem, effodiant eum corui de conuallibus.* Laudabilis autem eadem
„ auis, vel cùm Prophetam, manè panibus, & ad veſperam carnibus

alit: vel cum *pulli coruorum inuocant nomen Domini.* Sed & color eius 3. Reg. 17.
aliquando in ſanctis, aliquando in impiis dicitur. Sponſa namque Pſalm. 146.
Christi dicit ſe *fuſcam & decoram*, & Dominus *tenebras poſuit lati-* Cant. 1.
bulum ſuum. & rurſus è contrario ab Apoſtolo commonemur, *ne nos* Pſalm. 17.
tenebræ comprehendant. Veruntamen illæ *abietes nigræ & bonæ addu-*
centes naues Tharſis, ſecundum eius formam ſunt, quæ *fuſca* pariter
& decora eſt. Ipſius enim & membra ſunt ſancti; qui ſicut & *palmæ*
florentes & cedri multiplicabiles, ita & *abietes nigræ & bonæ* ſunt quia
in Eccleſia (hoc eſt, Dei monte) verticibus meritorum eminent, vt
abietes in ſuis montibus. Et ſicut illæ aptæ nauibus contexen-
dis: ita illi Principes populi de monte legis, vt à Libano exciſi,
Arcam Domini ſiue nauem (hoc eſt Eccleſiam) per huius mun-
di diluuia nauigaturam, edolatis verbo Dei gentibus texuerunt, & in
compagem charitatis, fide ſtringente coniunctam, fluctus mũdi iſtius
imputribiliter ſecare docuerunt. Sed & nunc eruditæ ad fidem Apo-
ſtolicam animæ, *abietes* ſunt *nigræ & bonæ*: *nigræ* vero iam non de pec-
cato vt puto, magiſque adhuc vel de inhabitatione corporea, vel de
exercitationis internæ quaſi bellico puluere vel puluerulento ſudore
nigrantes: *Bonæ* tamen propter ſpiritalem, etiam in noctibus, corpo-
rum exercitationem.] Hucuſque ſpecimen caritatis Paulinus.

Notet hæreticus, illud, in Eccleſia, & illud, meritorum.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

Hoc loco deficit, vt dictum ſuperius.

ANAGOGE.

§.4.

Hanc nobis ſuggerit Honorius, his verbis; Notandum quod ſi-
cut decem ordines electorum per decem membra corporis, id
eſt, per *caput*, *comas* &c. deſcribuntur: ita virtutes eorum per decem §.5.
res, id eſt, per *aurum*, *elatas*, &c. exprimuntur, quæ denario vitæ re- *Honorius.*
munerabuntur, qui anagogæ aſſignatur. Primus ordo eſt prælatorũ,
qui per *caput* notantur, cuius opera vt *aurum* fulgent, quia ſapientia
& charitate ſplendent: quod *aurum* eſt *optimum*, quia charitas & ſa-
pientia omnibus virtutibus ſupereminent. Secundus eſt ordo ſubdi-
torum, id eſt, obedientium, qui per *comas* exprimitur, cuius actio *pal-*
mæ vel *coruo* aſſimilatur, quia ſtudio bonæ actionis, vt *palma* nitet,
tribulatione, vt *coruus* mundo ſordet.]

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ.12. » Oculi eius ſicut columbæ ſuper » riuulos aquarum, quæ lacte » ſunt lotæ, & reſident iuxta » fluenta pleniſſima.	*Oculi eius ſicut columbæ ſuper plenitudines aquarum, lotæ in lacte, ſedentes ſuper plenitudines.*

LITTERA.

§. I. VERBA SPONSÆ. יונים

EX Hebræo fonte, & ipſa verſione vtraque, nimis quam apertum eſt; *oculos* ſponſi non comparari tãtum *oculis columbinis*, ſed ipſiſmet *columbis* totis lacte lotis, ſicut & ſponſus ſponſam totam, *columbam* vocarat. nam in Hebræo plurale eſt IONIM, & vt puto accipiendum in recto ſicut LXX. περιστεραὶ, ideo male qui vertunt *columbarum*: & πάρεργα ſunt hoc loco, quæ vel Luiſius de Palæſtinarum columbarum ocellis abluendis (vt vereor) comminiſcitur, vel quæ de ſingulis oculorum partibus & humoribus Nannius, & Genebrardus ſpeculantur.

SVPER.] Hebraiſmus pro *iuxta*, vt mox explicat. Niſi dicas, priore loco comparari columbæ volitanti ſuper riuulos, & ſic ſplendore ac repercuſſione ſolis & aquæ pulchrioris, & quod ſequitur indicare ipſam crebram lotionem ac nitidationem, eo quod habitet & continuo verſetur iuxta fontes aquæ viuæ ac limpidæ.

RIVVLOS] aquis plenos & profuſos. ideo LXX. *plenitudines*, Aquila vero vertit, *effuſiones*.

LACTE LOTÆ] tam candidæ, quaſi forent paſtæ & plenæ lactis, eiuſque colore totæ tinctæ & imbutæ. albis columbis comparat, quia hæ pulcriores. vnde Pſalmiſta[a] *pennas columbæ deargentatas* poſuit, pro pennis columbæ pulcherrimæ, & quodammodo ſacræ, Deoque dignæ. Nam in tanto pretio apud Palæſtinos hæ fuere, vt inuiolabiles duxerint, teſte Tibullo,

Quid referam vt volitet crebras intacta per vrbes
Alba Palæſtino ſancta columba Syro?

Vides cur *albæ columbæ oculus* ſponſæ comparatur, quia formoſus, caſtus, purus, & ſanctus. Vide etiam vim phraſis, *lotum lacte*, idem quod *lotum niue*, hoc eſt, mundiſſimum, & nitidum, candidumque inſtar niuis, fruſtra quærunt alios ſenſus in illo Iobi,[b] *ſi latus fuero quaſi aquis niuis*, nam ipſe explicat mox, *& fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ*. Et ſane docet experientia, vt lac propter pinguedinẽ (norat hoc ſcortum Imperatorium Poppæa) ſic & niues ſolutas in manibus, propter acrimoniam quandam, optime ſordes deſtringere. eandem ob cauſam *lauare nitro*, vſurpabant, pro accurate lauare.[c] nam

a Pſa.67.v.14.
b Iob. 9.v.30.
c Iere.2. v. 22.

nitrum vehementer abſterſorium eſt. Et illud nota, in his phraſibus ea memorari, quæ ipſa quoque candida ſunt natura ſua.

RESIDENT IVXTA FLV.] hæ formoſiores re ipſa, quia ſæpius ſe aquis abluunt & nitidant, & opinione quoque adſpicientium, quoniam limpidarum aquarum repercuſſu & reflexione pulchriores videntur.

FLVENTA] hoc additum à noſtro explicationis cauſa. Hebraice duntaxat eſt, *plenitudinem:* quod nonnulli recentiores explicant, velut in pala, cui gemma includitur, collocati. q.d. nec nimium prominentes extra caput, nec nimis demerſi, ſed ſic in foſſula ſua collocati, ſicut prætioſi lapides à perito aurifabro ſolent. Verum noſter *plenitudinem* non retulit ad *columbas*, ſed ad *riuos aquarum*.

Scribit Nicephorus CHRISTI ſupercilia nigra fuiſſe, oculos vero acres, ſubflaueſcentes, & valde gratioſos. Sane CHRISTVS ſolus vt docui, *lacte lotus* dici poteſt. quia ſolus candidus & albus in ſe, & alios dealbans ac candidans, à nullo tamen niſi à ſe ipſo dealbatus, vt alias dixi. Puto tamen *oculorum* nomine ſignificari CHRISTI prouidentiam in genus humanum, quam per ſpeculatores ſuos, nempe Prælatos, Doctores, Concionatores exercet, qui iure optimo vocantur *oculi.*[a] primo quia vult illos acutum cernere, recto & ſimplici oculo eſſe, corde fido, manſueto, ac patienti. deinde dicit *lacte lotos*, hoc eſt, in baptiſmo ſimplicis affectus immaculata ſinceritate imbutos.[b] Omnium enim liquorum lacti hoc eſt peculiare, & cum ſit liquida, clara & lucente ſuperficie, nulla tamen obiectæ rei ſimulachra repræſentet, vt ſolent ſpecula, aquæ & oleum: atque ita vt in lacte, ſic in his oculis quodammodo nuda & ſola rei veritas cernitur.[c] *Reſident iuxta flumina* aquæ viuentis de ſponſi ventre fluentia aquæ refectionis, quibus animæ rigantur, potantur, & omni genere virtutum fœcundantur. hæc ſunt, Oceanus ille diuinæ ſapientiæ (libros dico ſcripturæ ſacræ). iuxta quem aſſiduæ ſunt hæ columbę, vt accipitris aduolãtis (diaboli) impetum & inſidias præcaueant, & vt ſe, alioſque ab omni ſorde expurgent.[d]

§. 1. MENS VERBORVM.

a *Sic Nyſſen. Philo, Iuſtin. Caſſiod, Beda & aly.*

b *Sic D. Ambr. in Pſal. 118. Ser. 15. & 16.*

c *Nyſſenus.*

d *Juſt. Beda. Angelom. Caſſiod.*

Conſentit Guilhelmus de prælatis & ſuperioribus iſta dici, ſed ſingula longe vberius & fœlicius, quam ceteri, elucidauit, hoc modo: *oculi* Eccleſiæ ſunt (ait) inſignes in Eccleſia viri, per quos nimirũ ſponſus videt, dum per eos membris inferioribus prouidet. Ideo enim in facie ſunt locati (id eſt, in dignitate poſiti) vt quaſi de loco ſuperiore ſubiectis melius valeant proſpicere. Vere *oculi*, propter acumen prudentiæ ſerpentinæ, quæ ſi forte deſit illi qui præeſt, ad ſuam proculdubio & aliorum perniciem in alto locatus eſt. *Cæcus enim ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadent.*[e] Sed prudentia ſerpentina non ſufficit, *quia filÿ huius ſæculi* etiam inueniuntur *prudentes ſicut ſerpentes, imo & prudentiores filiis lucis in generatione ſua.*[f] Ideo ſimul adiungenda ſimplicitas columbina. neutra ſine altera ſufficit, imo alterutra

Guilhelmus.

e *Matth. 15. v. 14.*

f *Luc. 16 v. 8.*

„ ſine altera multum officit. Nempe vt crebris experimentis didicimus,
„ altera ſine altera ad bonum ſubiectis in modico prodeſt, ad malum
„ vero plurimum obeſt. Vnde veritas magiſtra, cum diſcipulos, oculos
a Matth. 10. v. 16. & 17. in facie Eccleſiæ collocaret, dicens, [a] *Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio luporum*, vt vtramque virtutem ſimul iungendam oſtenderet,
» adiunxit, *eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*. Neceſſarium vobis eſt vtrumque, vt delegatum officium recte &
» plene obeatis, alioquin erit vobis in iudicium. Non dignatur cœleſtis
» ſponſus in corpore ſuo, quod eſt Eccleſia, ita oculos habere, vt habẽt
» *ſimulachra* gentium *opera manuum hominum*, de quibus ſcriptum eſt,
b Pſ. 113. v. 5. *oculos habent, & non vident*. [b] Sed niſi ſerpentina prudentia calleant,
» *oculi* non ſunt: quod ſi *prudentes* ſint *ſicut ſerpentes*, verum *ſimplices*
» non ſunt *ſicut columbæ*, oculi eſſe videntur, ſed oculi ſponſi non ſunt,
» quia oculi nequam ſunt. ideo dictum *oculi eius ſicut columbæ*. Qui in
» Eccleſia præſunt, ſi ſubditis ſuis ſollicite cautéque prouideant de omnibus, *oculi* ſunt: ſi non libidine excellendi, vel dominãdi, vel propter
» quæſtum id faciant, aut fauorem humanum ſed pure propter Deum,
» *ſimplices ſunt* eorum *oculi*, *ſicut columbæ*. Solet multoties ſerpentina
» prudentia in Prælatis magis obeſſe ſubditis, quàm prodeſſe, deprehenſa forte ſuperbia eorum vel auaritia.

» Porro quia ſecundum illud Apoſtoli Iacobi, *in multis offendimus*
c Iacob. 3. v. 2. *omnes*, [c] etiam magnis Eccleſiæ prælatis, de conſuetudine vitæ huius,
» quædam veniales ſordes quotidie quaſi furtim ſolent obrepere, quæ
» negligendæ non ſunt, cum dicat vir ſapiens, *qui modica ſpernit paulatim*
d Eccl. 19. v. 1 *decidit*, [d] propterea quantalibet quis ſinceritate hic viuat, opus
„ habet quotidianæ compunctionis lacrymis expiari. Ideo additur, *ſuper riuulos aquarum*, hi ſunt piarum quotidiana profluuia lachrymarum, ne quotidianæ ſordes per negligentiam coaceruentur & inoleſcant, & ad pietatis quoque ſatisfactionem, dum aliena malitia ſiue
„ miſeria pie deploratur. Ieremias ſe columbam ſuper riuulos aquarum
e Tren. 3. v. 48. eſſe inſinuans, ait; *diuiſiones aquarum deduxit oculus meus*. [e] *Lacte*
„ ſunt *lota* columbæ rationales & ſpirituales, quæ diuinæ clemẽtiæ ſuauitate confotæ ſunt. Etenim duo mala contraximus ab Adam, peccatum & infirmitatem: duo itidem lauacra nobis propitia diuinitas infudit, vnum purgationis, alterum fomentationis, illud contra ſordes
„ peccati, hoc contra morbum infirmitatis, parum quippe eſt, ſi ab innatis & abditis ſordibus expiemur, non autem pro cauendis iiſdem
„ ſordibus contra innatum infirmitatis morbum, adiutricis gratiæ fomentis confortemur. Sed cum à peccatorum ſordibus emundamur,
„ quaſi diuinæ clementiæ aqua perfundimur: cùm vero contra inſitæ
„ infirmitatis morbum fouemur, eiuſdem gratia, *quaſi lacte* lauamur,
„ cuius *lactis* ſuauitatem expertus erat, qui dicebat, *tu Domine, ſuauis, & mitis, & copioſus in miſericordia*. [f]

f Pſ. 85. v. 5. De his fluentis pleniſſimis inũdantis gratiæ ſcriptum eſt, *Fluminis impetus*

impetus lætificat ciuitatem Dei. [a] Et quidam dum in corpore mortis huius morantur, flentes *ſedent ſuper flumina Babylonis*; ſed tamen nihilominus cum hilaritate reſident iuxta fluuium *aquæ ſalientis in vitã æternam.* Sedent non *iuxta* ſed *ſuper* [b] *flumina Babylonis* fluxa in ſemetipſis deſideria prementes atque frenantes. Nam qui ſęcularia in ſe deſideria minime cohibent; profectò non ſedent *ſuper* flumina Babylonis, ſed in iis potius naufragantur. Sed illic ſedentes, flent cum Paullo flente atque dicente, *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius.* [c] & de huiuſmodi flentibus veritas dicit, *Beati qui nunc fletis, quia ridebitis,* [d] qui autem in fluminibus Babylonis naufragantur, mira dementia gaudent & rident, ſed *riſus eorum in luctum conuertetur & gaudium in mœrorem,* [e] Quia veritas eadem dicit, *Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* [f] Et quanto quis firmius ſedet *ſuper flumina Babylonis*, id eſt, terrena deſideria conſtantius premit, tanto propius & diutius *iuxta* fluenta pleniſſima reſidens, copioſius de ipſis bibit, & bibit vſque *ad ſobriam ebrietatem*, non ſibi tantum, ſed & aliis, vt fecerat ille, qui dicebat, [g] *deſidero videre vos, vt aliquid vobis impertiar gratiæ ſpiritualis.*] Vide quam artificioſe tres ſenſus, litteralem, tropologicum & anagogicum commiſcuerit, ſolidam & fœcundam, non vnius tantum concionis, materiam ſuppeditans.

a Pſal 45. v. 5.
b Pſ. 136. v. 1.
nota quod hæc diſtinct. ſuper & iuxta, repugnat Hebraiſmo, quẽ dixit parag. 1.
c Rom. 7. v. 24.
d Luc. 6. v 21
e Jacob. 4. v. 9.
f Luc. 6. v. 25.
g Rom. 1. v. 11.

Rupertus qui per *comas nigras*. S. S. intellexit, etiam per *fluenta aquarum* hic eaſdem interpretatur. Sed eſſe *fluenta aquarum*, quoad ſpirituales intellectus, *nigras vt coruum*, quod litteram occidentem. Verum hæc ſunt nonnihil violenta.

Rupertus.

Præſtat Nyſſenum audiamus, cuius dicta poteris ad morum propriam eruditionem haut difficulter referre. Conſiderat præclaram in hiſce oculis laudem eſſe, expertem malitiæ ſimplicitatem eorum qui viuunt & ambulant ſpiritu, & mundo ſunt corde propriam: tales per *columbæ* ſpeciem exprimi. Siquidem etiam Spiritus ſanctus viſus ſit à Ioanne in tali ſpecie ſuper aquam volare. [h] Aquas autem multiplices eſſe: nempe ſingulas virtutes, quæ vitij alicuius lippitudinẽ aptæ ſunt abluere: fontem vnum eſſe temperantiæ, alium humilitatis, alium iuſtitiæ. alium fortitudinis, & ſic ceterarum: omnes autem in vnum cõfluentes alueum miram *plenitudinem* efficere. *Lactis* vero mẽtionem fieri, quod expers eſt ſimulachrorum: nam vana ſimulachra rerum, quæ vere non ſunt, ſed tantum apparent, plurimum ſpirituali oculo obſtruere. Doceri nos itaque qui fieri oculus mentis pulcher poſſit, nimirum ſi omni labe careat, ad exemplum *candidæ columbæ*, ſi inſtar naturæ *lactis*, ab erroribus & fraudibus vanarum opinionum immunis ſit, & nullo rerum non ſubſiſtentium errore deluſus: denique ſi conſtanter & aſſidue diuinarum litterarum, & virtutum fluentis aſſideat, inſtar *ligni quod plantatum ad riuos aquarum*, nuſquam loco ſuo dimouetur. Sic enim & fructus ſuo tempore proferetur, & rami eleganter virentibus foliis perpetuo florentes conſeruabuntur, auris eius

Nyſſenus.
h Mat. 3. v 4.

„ circumſtrepentibus. At nunc pleroſque ad flumina Babyloni miſſos deſidere, & *ciſternas* ſibi *veteres ac foratas deligere, quæ cõtinere nequeunt aquas*, nempe qui vel auaritiæ ſibi lacum fodiunt, vel in vanæ gloriæ lapidicinis verſantur, vel ſimiles errorum puteos ſtudioſe ſcrutantur, qui tamen aquas à quærentibus tantopere expetitas perpetuo continere non valent, ſed ſemper huius vitæ honore, potentia, gloria vnà cum ortu ſuo defluentibus, vix inanis operæ veſtigium vllum deceptis derelinquunt. In hanc ſententiam ille orationem XIII. concludens abſoluit.

Philo. Denique Philo hos ſponſi oculos vult eſſe Spiritus ſancti ſeptem chariſmata, & noto teſtimonio Zachariæ. 3. v. 9. ad id probandum vtitur.

TROPOLOGIA.

§. 3. *Honorius.* NEscio an melior eſſe queat illa D. Nyſſeni quam modo legiſtis, accipite tamen & aliorum. *Honorius* ſic ſcribit, *oculi* ſpõſi ſunt „ ſapientes eum corde intuentes, & per quos alij eum intuentur. Hi „ ſunt *vt columbæ* ſimplices, innixi ſuper ſcripturas diuino ſpiritu fluentes. quæ columbæ *lactæ ſunt lotæ*, id eſt, dulci doctrina à terrenis mũdatæ, & *reſident iuxta fluenta, pleniſſima*, id eſt, morantur circa Spiritus ſancti abundantiſſima. *Riui* ſunt ſcripturæ veteris teſtamenti: *fluenta pleniſſima*, copioſa & exuberans Euangelij doctrina. Solent columbæ iuxta fluenta reſidere, vt volatum auium in aqua videant per vmbram, & ſic vngues vitent: ſic ſancti in ſcripturis fraudes dæmonum perſpiciunt, & ex deceptione quam attendunt, quaſi ex vmbra, hoſtẽ agnoſcunt & fugiunt, quæ *fluenta pleniſſima* dicuntur quia de quibuſcunque conſilium in S.S. quæritur, per illam ad plenum inuenitur.]

Tres Patres. Tres Græci Patres Nyſſeno concinunt. Honorius à Gregorio Magno deſumpſit, quæ diximus, & eadem in Philone reperiuntur.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. Vide ſupra verſ. 10. §. 4.

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.* HONORIVS; tertius ordo eſt doctorum qui per *oculos* figuratur, cuius opera *columbis & riuis* comparantur, quia ſimpliciter „ viuunt, & doctrina fluunt.] Meminiſtis illum de Beatorum ordinibus ſeu choris loqui.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Genæ illius ſicut areolæ aromatum conſitæ à pigmentariis. Labia illius lilia diſtillantia myrrham primam.	*Maxillæ eius ſicut phialæ aromatis germinãtes vnguentaria: labia eius lilia ſtillantia myrrham plenam.* " " " " Verſ. 13.

LITTERA.

GENAS pro malis ſeu maxillis poni ex Hebræo patet: de reliqua- §. I.
rum vocum ſignificatione non æque expeditũ ſit iudicare. Pro, VERBA
ſicut areola Hebr. eſt CAARVGATH, quod recentiores explicant, *ſicut* SPONSÆ.
linea ſulci, & ſic Aqu. ſulci πρασιαὶ: noſter multo clarius. nam *linea* בערוגת
ſulci diſtinguunt & terminant areolas. LXX. φιάλαι, vt puto ad rotũditatem attendentes malarum. ideo noſtrum puto comparare areolis circinatis ſeu rotundis, omnes vnguentorum odores ſpirantibus. ideo LXX. φύουσαι μυρεψικά pro eo quod nos habemus, *conſita à pigmentariis*, valde peritus linguæ Hebrææ Furſterus, ſecta Lutheranus, hoc
loco vertit, *turres longinquitatum*. eo quod MIGDAL *turrim* ſignifi- מגדל
cet ſupra Cant. 4. v. 3. *Sicut turris Dauid collum tuum*: & Cant. 8. v. 10. *Vbera mea ſicut turris*: & apud Eſaiam & paſſim: & vult MIGDAL eſſe ſpeciem aromatis, quod à longe fragrat. Dicerem potius omne aroma complecti, eo quod odor aromatum inſtar turris in altum feratur, & ex remotis adferatur locis: noſter ſenſum bene reddidit. Sane ſe-
quens vocabulum, MERKAHIM non ſignificat *longinquitates*, ſed pi- מרקחים
gmentarios ſeu vnguentarios, eo quod vnguenta temperent. nam RAKAH *condire*, cant. 8. v. 2. R. Abraham id confirmat, Kimchi quo-
que, & ceteri, niſi quod pro *turribus* Furſteri, quidam, *circulos*, alij, רקח
flores. His, eſt comparatio hortenſis, areolarum conſitarum floribus inter aromata creſcentibus, & quaſi turritis, & proinde forma, colore & odore ſimul oblectantibus.

Ego puto ſimul aliam latere ſimilitudinem propinquiorem: conſiderari apothecam inſtructiſſimam diligentis & diuitis pigmentarij: in qua plurimæ phialæ, (ſic vertunt LXX.) calathiſci, narthecia, pixidulæ, alabaſtra, pyrgi, ſeu turrita vaſcula; variis vnguentis, odoramentiſque aromaticis plena, quæ vaſcula ſint purpuriſſo, & aliis coloribus decenter variegata, (vt fieri ſolet) locisque ſuis in certos ordines, & quaſi ſulcos, areolarum florentium & opere topiario detonſarum inſtar, ordinata, quæ et ſpectatores ordine & colore, ſic, cum aperiuntur, nares odore oblectant. tales genas, hoc eſt, eam quæ ab oculis deſcendit, & auribus, naribus, ore, mentoque terminatur faciei partem, dicit eſſe; tum propter ſpecioſam & nigro flauam barbæ lanuginẽ, tum

propter ſuauem animam oris, tum propter concinnum quatuor quaſi colliculorum leniter aſſurgentium tumorem, duarum quæ ſub oculis genularum, & duarum infra, malarum ſeu buccarum, paullo adhuc magis eminularum, quæ videntur ſimiles quatuor thorulis horti floridiſſimi; tũ deniq; propter faciei totius cutem, quæ (teſte Nicephoro) [a] ſimilis maturo tritico tincto candore & rubore, vt dictum v. 10.

a d. c. vlt.

LABIA] Docet ea non eſſe pallida (quod in vitio) ſed roſea, nec immodice reſupinata, vt broccis & labeonibus, ſed modice relicina, vt purpureis liliis, quæ in Syria laudatiſſima.[b] addit exſpiraſſe halitum ſuauiſſimum, inſtar myrrhæ probatiſſimæ fragrantem. Nonne hæc aptiſſima omnes ad colloquium & oſculum pellicere? profecto mala peſtis fætulenti oris, ex interna corruptione, vel intemperie proficiſcens, omnes abigere conſueuit.

b Dioſc. li. 3. ca. 99. & Plin. lib. 21. c. 5.

§. 2. MENS VERBORVM.

PRIMAM] Symm. *πρώτας*, Aqu. *electam* ἐπίλεκτην. D. Ambroſius vt LXX. *plenam*, alias explicui *ſupr. v.* 13. non tamen damno illos qui vtrobique *tranſeuntem* explicant, maxime fragrantem, cuius odor in omnem partem celeriter & vehementer diffundatur.

Recte Patres plerique,[c] per *genas* intelligunt CHRISTI ſeueritatem, manſuetudine, lenitatem maieſtate mixtam & horum comites, pietatem, probitatem, hilaritatem bonæ conſcientiæ, pudorem, honeſtatem & totius animi ingenuitatem, quæ intrinſecus latentia, ſolent ſe in genis prodere. Pudoris & hilaritatis ſedes Plinio [d] *gena*. In CHRISTO fuiſſe hæc omnia ſatis indicat hiſtoria ſacra. Eſaias; *non clamabit, neque accipiet perſonam, neque audietur vox eius foris. Calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet: in veritate educet iudicium, non erit triſtis neque turbulentus.* [e] D. Paulus, *obſecro vos per manſuetudinem & modeſtiam* CHRISTI.[f] & nonne ipſemet ſponſus dixit, *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde*? Scimus autem has virtutes non fuiſſe in ſponſo caſu coaceruatas, ſed à Spiritu ſancto peritiſſimo pigmentario, diligenti cura temperatas, & ordine commodiſſimo diſpoſitas, vt & aſpicientibus exempli pulchra ſpecie, & audientibus odore famæ, non poſſent non maxime placere, vt Rupertus perpendit.

c Beda, Angel. Honor. Alcuin. Haym. & Decanus Ambian.

d l. 11. cap 37.

e Eſai. 42. v. 2.
f 2. Cor. 10. v. 1.

Rupertus.

Subiungitur poſtea de ſuauiloquentia ſponſi *in cuius labiis gratia fuit diffuſa*:[g] de quo hoſtes immaniſſimi, ad comprehendendum miſſi, & irrito conatu reuerſi, fatebantur, *nunquam ſic homo locutus fuit*.[h] Quid mirum, ſi Petrus negauit eum ſe deſerere poſſe, qui *vitæ æternæ verba*[i] *habebat*? docuit, quæ qui non crederet, ſaluari non poterat: præcepit, quæ obſeruantibus ſalutem præſtabant.

g Pſ. 44. v. 3.
h Ioan 7. v. 46.
i Ioan 6. v. 69.

Ideo recte *myrrham* vocari, vult Nyſſen.[k]. quam in omnibus loquebatur, erat quidem audientibus increpatis amara, ſed mortis corruptionem arcebat: ad hoc proderant efficaces illæ ad pœnitentiam & mortificationem adhortationes: hic reſiſtebant carnis putrefactioni, & in futuro à vermis corroſione præſeruabant.[l] Quæque tunc

Nyſſenus.
k Orat. 14.
l Pſell. Theod. Apon. Honor. & Alcuin.

ore proprio, ea nunc per ſinceros concionatóres (*labia ſua*) noſcitur "
adimplere.[a] Quid niſi *myrrha* ſunt hæ voces, *ſi quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum & tollat crucem ſuam.* Item: *ſi quis venit ad me, & non odit patrem ſuum & matrem, & fratres & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Item; *Qui non relinquit patrem & matrem, & vxorem, & agros, & vineas, propter me, non eſt me dignus.* Item; *ſi vis perfectus eſſe, vende quæ habes & da pauperibus & tolle crucem tuam, & ſequere me:* & cetera meram & continuam docentia mortificationem. Hanc *myrrham diſtillabant labia*, quæ propter IESVM tota die mortificabantur.

a Philo, Pſell. Gregorius.

TROPOLOGIA.

HONORIVS, *Genæ* ſponſi, ſunt prælati pudibundi, quos pudet turpia audire, nedum facere, qui habent in ſe multarum germina virtutum, quæ *areolæ* ſunt *conſita à pigmentariis*, ſunt ſcripturæ ab Apoſtolis vel quibuſlibet præcedentibus patribus relictæ. *Myrrha prima* eſt optima, & intelligitur mors CHRISTI, quæ fuit optima, quia fuit totius mundi redemptio. *Labia* CHRISTI ſunt aperientes voluntatem eius, quæ ſunt *vt lilia* virtutibus candida, *diſt. myrrh.* qui docent verbo & exemplo amaritudinem mortis CHRISTI. Sic ille. §. 3.

Honorius.

Sed videte homo homini quid præſtet in vno eodemque conceptu, Guilhelmus hæc ita exornat: In *genis* ſedes verecundiæ eſt. quia igitur verecundia corporales genas ſolet inſigniter colorare, & in eis maximè declarari. idcirco verecundi in corpore CHRISTI, quod eſt Eccleſia, genarum locum habere videntur. Quia verò gratiſſima virtus verecundia, ceterarum virtutum ornamentum & decus exſiſtit, & ſicut corporales genas, ſic, imò inſigniùs, virtutes animi honeſtare videtur: benè inquit, *genæ illius ſicut areolæ aromatum conſitæ à pigmentariis.* Summus pigmentarius componit areolas iſtas: ſed filij eius minores pigmentarij, de mandato ſui patris, conſerunt eaſdem aromatibus. de ſummo illo ait Iacobus, *omne datum optimum & omne donum perfectum, deſuper eſt deſcendens à patre luminum.*[b] Minores pigmentarij ſunt Apoſtoli & omnes boni *diſpenſatores multiformis gratiæ Dei.* Summus ille componit areolas aromatibus conſerendas, quia ad ſuſcipienda virtutum ſemina quorum vult corda, per gratiam, præparat. Minores illo, compoſitas à patre areolas, id eſt, præparata iam corda, per verbum prædicationis exhortationiſque, virtutum aromatibus conſerunt. Si enim ſuper terram incultam & incompoſitam ſementem verbi iacerent, in vanum laborarent, excepto eo quod pax eorum ad ipſos reuerteretur. Denique ſicut *nec qui plantat, neque qui rigat eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus:*[c] ſic nec ille qui ſerit eſt aliquid, ſed qui areolas

Guilhelmus.

b Iacob. 1. v. 17.

c 1. Cor. 3. v. 6.

„ componit Deus. Sanctos quoque Angelos, quoniam virtutum odo-
„ ramentis abundant, rectè *pigmentarios* dixerim. Quia dum pro of-
„ ficio ſuo frequenter & hilariter, occulta operatione cordibus homi-
„ num pias cogitationes immittunt, areolas à ſummo pigmentario
„ compoſitas, aromatibus conſerunt. nam nec ipſi, licet inuiſibiliter &
„ ſupra modum ſenſumq; humanum ſubtiliter operentur, *areolas aro-*
„ *matum componere*, id eſt, corda hominum ad capienda virtutum ſe-
„ mina parare & ordinare poſſunt, ſicut nec eadem ſemina propagare.
„ Quid autem decentius? quid ſpecioſius? quid odoratius areolis ſic
„ conſitis? ideò genas ſponſi illis comparat, vt verecundiam eis oſtendat
„ ſimilem eſſe areolis conſitis. Nec enim ſancta verecundia aliis poteſt
„ eſſe incomitata virtutibus, quæ ceterarum virtutum ornamentum &
„ decus exſiſtit.]

Idem. Græci Patres, quia *Phialas* legunt & explicant, exiguo hîc no-
„ bis vſui ſunt. pergamus ſequi Guilhelmum, nam & ipſe ad ſince-
„ ros euangelicæ doctrinæ diſpenſatores iſta retulit, & liliorum ſuaui
„ nos nectare paſcit: In *labiis* (ait) ſponſi aptè intelliguntur viri excelſi in
„ verbo gloriæ, per quos vtique redemptrix veritas mundum dignata
a Cor. 5. v. 18. eſt pacificè alloqui & piè oſculari. Vnde Apoſtolus [a] cum dixiſſet, *re-*
„ *conciliauit nos ſibi Deus per* CHRISTVM, adiunxit, *& dedit nobis mi-*
„ *niſterium reconciliationis:* quoniam quidem *Deus erat in* CHRISTO
„ *mundum reconcilians ſibi, non reputans delicta ipſorum illis, & poſuit*
„ *in nobis verbum reconciliationis.* q. d. per nos tanquam per labia pro-
„ pria loquitur Dominus, *pacem in plebem ſuam* & oſculum reconcilia-
„ torium porrigit eis.

„ Benè hæc *labia* ſponſi *lilia* dicuntur. In liliis tria notanda ſunt, au-
„ reus color intùs, candor foris, atque odor eximius: ſic proculdubiò
„ viri Apoſtolicæ gratiæ, intùs fulgent, foris nitent, & redolent. In-
„ tùs vbi ſolus Deus videt, fulgent auro ſanctæ deuotionis: foris nitent
„ candore bonæ actionis, & dum cautè ſe abſtinent ab omni ſpecie ma-
„ li, ſuaueolentiam bonæ opinionis latiùs diſpergunt. Quomodo ſub-
b Mat. 6. v. 28. Luc. 12. v. 27. ſiſtunt *lilia* iſta, [b] *quæ neque laborant, neque nent*, & tamen *nec Salo-*
mon in omni gloria ſua coopertus fuit, ſicut vnum ex ipſis? Non labo-
„ rant, neque nent, quia didicerunt à Magiſtro ſuo non ſollicitari de
„ craſtino, didicerunt non euangelizare vt manducent, ſed manducare
„ vt euangelizent: nunquam cum anxia ſollicitudine dicunt: *Quid*
„ *manducabimus aut quid bibemus, aut quo operiemur?* ſed cum alacri-
„ tate prædicant verbum Dei, *& hæc omnia adiiciuntur eis*, in tantùm,
„ vt nec delicatiſſimus Salomon coopertus fuerit, ſicut vnum ex liliis
„ iſtis, quia ille in ſua affluentia nunquam dicebat, *ſufficit*, ſed ſemper
„ dicebat, *Adfer, Adfer*, at verò lilia iſta, eo quod ſciant abundare,
„ ſciunt & penuriam pati, ſiue in abundantia ſiue in penuria nihil no-
„ runt dicere, niſi *ſufficit*. Meliùs ergo paſcuntur & operiuntur quàm
„ *Salomon in omni gloria ſua.* Et hæc quidem extrinſeca eorum: Cete-

rum internam eorum iucunditatem quis queat explicare? Quantis
putas deliciis affluunt ruminando iugiter panem vitæ, *in quo omnis ſa-
por eſt ſuauitatis*? fidenter dixerim, quia nec, ille ſtudioſiſſimus deli-
ciarum venator, Salomon, tantum iucundari potuit in omni gloria
ſua. quantum iocundabatur vnus ex iſtis liliis, qui dicebat, *Infelix
ego, quis me liberabit de corpore mortis huius*? delirare fortè videor di-
cendo hæc, ſed ei qui nondum didicit delectari in Domino, & ſancti
amoris, quo in Dominum ſancti flagrant, delicias in ſemetipſo exper-
tus non eſt.

Itaque lilia iſta mirè affluunt deliciis & tamen circumferunt cor-
pus mortis: ſunt inclita decorem induta melius quàm Salomon, & *Hæc ſignifica-*
tamen *diſtillantia myrrham*, ſed *myrrham primam*. nam myrrha ſe- *tio primæ myr-*
cunda ad eos non pertinet. *Myrrha prima* eſt mors prima, de qua *rhæ non conue-*
nit litterali
dicitur, *per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per pec- ſenſui.*
catum[a] *mors*, & ita in omnes homines pertranſiit. Myrrha vero ſe- a *Rom.* 5. *v.* 12.
cunda eſt *mors ſecunda*, de qua dicitur, *qui vicerit non lædetur*[b] *à mor-* b *Apoc.* 2 *v.* 11.
te ſecunda. Item, *incredulis & execratis, fornicatoribus, & omnibus* c *Apoc.* 21. *v.* 8.
*mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardente igne & ſulphure: quod
eſt mors ſecunda.*[c] quod dicitur in omnes homines pertranſiſſe mors,
id ſi dicam redundare ad lilia, parum eſt: quia redundat ad lilium lilio-
rum ipſum redemptorem noſtrum. nam & ipſe, non peccatum, ſed
ſtipendium peccati[d] traxit ex Adam, miſſus à patre *in* meram *ſimilitu-* d *Rom.* 6. *v.* 23.
dinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne:[e] vt e *Rom.* 8. *v.* 3.
per ſuſceptionem mortis primæ, liberaret nos à debito mortis ſecun-
dæ. Piè ergo dignatus eſt amaritudinem myrrhæ primæ in ſe ipſo ex-
periri, vt amaritudinem myrrhæ ſecundæ à nobis potenter clemen-
terque auerteret. Denique & ipſe ſtillabat *myrrham primam* dicens:
Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.[f] Itaque in lilio liliorum myr- f *Mat.* 26. *v.* 38.
rha prima, fuit ſuſceptio piæ dignationis, ſed in aliis eſt transfuſio iu-
ſtæ damnationis. Eadem myrrha, ſed diſſimilis valdè in illo & in iſtis.
In illo ſtipendium peccati ſine peccato, in iſtis ſtipēdium peccati cum
peccato, in illo mors indebita, in iſtis mors debita, &, quātum in ſe eſt
pertrahens in mortem ſecundam. Quantum in ſe eſt, dico: quia quod
hoc in prædeſtinatis ad vitam æternam non efficit, ex indebita morte
redemptoris prouenit. Ex alio quoque myrrhata ſunt hæc lilia, ex alio
lilia ſunt. *lilia* ſunt in eo *qui de tenebris ea vocauit in admirabile lumen
ſuum*, *myrrhata* verò ſunt ex eo, propter cuius peccatum mors prima
in mundum intrauit.

Porro *Labia* ſponſi non *diſtillant*, quòd lilia ſunt ſicut ſponſus,
ſed quòd myrrhata ſunt, ſicut & ceteri filij Adam. Non diſtillant quòd
lilia ſunt, quia ſuam excellentiam ſiue iuſtitiam minimè prædicant:
quippe humiliter de ſe ſentiunt, & quod in eis de dono Dei eximium
atque ſublime eſt, humili, quantum in ipſis eſt ſilentio contegunt, non
ambulantes in magnis & mirabilibus ſupra ſe, ſed iuxta ſe. Vnde Apo-

a 2.Cor.12.v.6. ſtolus, cum ingens ei materia ſe prædicandi ſuppeteret: *Parco* [a] (in-
» quit) *ne quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me, aut audit aliquid*
» *ex me*. Sed ſancti viri *myrrham primam diſtillant*, quia diſſimulata hu-
» militer excellentia ſua, communem ſibi cum omnibus filiis Adam na-
b Eccl.40.v.1. turæ mortalis conditionem deplorant. Siquidem vt ſcriptum eſt, *Gra-*
» *ne iugum ſuper filios Adam*, [b] à die exitûs de ventre matris ipſorum,
» vſque in diem ſepulturæ in matrem omnium. Denique cum Paulus
» eſſet adeò inſignis inter *lilia*, labia ſponſi, vt fiducialiter diceret in ſe
» loqui CHRISTVM, *myrrham primam* diſtillans cum gemitu dicebat
» *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis* [c] *huius*? huius, in-
c Rom.7.v.24. quam, cuius myrrham primam quamdiu hic viuimus miſerè experi-
mur. Denique hæc de *comis, oculis, genis, labiiſque dilecti* maximè ad
contemplatiuos pertinere videntur, quæ ſequuntur, ad actiuos.) *ſic*
ille.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV
DE DEIPARA.

§. 4. Petenda à § 4. v. 10. ſupr.

ANAGOGE.

§. 5. Honorius. HONORIO, in cœlis quartus ordo eſt religioſorum, qui per *genas* demonſtratur, cuius actus ſunt *vt aromata*, quia redolent vita & fama. Quinctus ordo eſt magiſtrorum, qui per *labia* deſignantur, & *myrrha* ac *liliis* comparantur, quia præminent cordis munditia & carnis mortificatione.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſu 14. » Manus eius tornatiles aureæ, ple- » næ hyacinthis. venter eius » eburneus diſtinctus ſapphi- » ris.	*Manus eius tornatæ aureæ impletæ Tharſis: venter eius pixis eburnea ſuper lapidem ſapphirum.*

LITTERA.

§. 1. Verba Sponsæ. תרשיש HEBRÆVM vocabulum THARSIS, quid ſignificet non ſatis conſtat: ideo LXX. nomen retinent. recentiores inter ſe non conſentiunt. D. Hieronymus *Epiſt. ad Marcellam, comm. in Ionam, Eſaiam, & Daniel.* docet. *Tharſis*, & mare, & lapidem ſignificare. vtrumque veriſſimum. nam primariò ſic dictum mare, à mari lapis nuncupatus ob colorem. De mari patet ex 3. Reg. 10. verſus 22. 3 Reg. vlt. v. 49. 2. Paralipp. 9. v. 21. ex Ioſepho libro 9. antiqu. c. 1. (apud
quem

quem corrige καὶ τὰ ἐπὶ Θαρσεῦς ἐμπορία, pro, quod hodie mẽdoſe exſtat, ἐπὶ Θράκης) ex Pſalmis etiam idem probatur Pſalm. 47. v. 8. & Pſalm. 71. verſ. 11. Eſai. 2. verſ. 16. vbi hoc LXX. confirmant, & Paraphraſt. Chaldæus, & apud Ion. c. 1. verſ. 3. cuius ratione tolle pertinax mendum ex Prudentio, *in Hymno ieiunantiũ*, & reſcribe, *Tectam latenter vertit in Tharſis fugam.* *Ioſephus.* *Prudentius.*

Ionathamus in Ionam, pro D. Hieronymo ſtat. nam *Tharſis* exponit IAMMA. Sicidem in Thargo ſentit, Eſai. cap. 23. in prin. & Ezechiel d. v. 16. Ex quibus cunctis locis illud elicio, *Tharſis* abſolute ſignificare mare omne, à depauperando (vt indicat radix RASAS) quid enim magis homines depauperat, quam mare naufragos? quid citius fallit, deſerit, deſtruit, quam ingenij eius ignaros *placidi pellacia ponti*? pro materia tamen, de qua diſſerit ſacra Scriptura, conſueuit illam ſignificationem ad mare, Indicum Tyrium, mediterraneum, reſtringere. Ioſephus videtur vocem ad Tharſum Ciliciæ reſtrinxiſſe, hoc D. Hieronymus reprehendit conſtanter, ſed commentarius eius in Daniel c. 10. mendo inquinatus, ita debet corrigi: *& Ionas fugere cupiebat, non in Tharſum vrbem Celiciæ, vt Ioſephus putat, litteram ponens pro littera, vel Indiæ regionem, vt plerique exiſtimant: ſed abſolute in pelagus.*] Sic ille ſcripſit: nimis autem liuidus fuit, qui craſſum errorem Beato illo, quam librariis, maluit imputare. רשש *Hieronymus.*

Diximus ſecundo loco *Tharſis* ſignificare lapidem: quem tamen, incertum eſt: & forte plures ſic vocati, eo quod plures ex mari collecti, & cyanei Noſter hoc loco *hyacinthum* vertit, ſecutus Symm. ſexta editio *chryſolithum*. Exod. 28. v. 20. noſter *chryſolithum*: cum LXX. & Aquila & Symm. *hyacinthum*, vt hic, Daniel. 10. de domino ſeu ſponſo noſtro legim. v. 6. *corpus eius quaſi chryſolithus*, vt noſter vertit, illic Symm. & Theodotion retinuere THARSIS. hodie quoque ſic legitur in LXX. ſed Hieronym. teſtatur eos appellaſſe, mare: ex Theodoreto tamen etiam ſignificatur eos *Tharſis* retinuiſſe, ſic enim legit. Eudoxius etiam vertit *chryſolitum*. ita nihil certi eſt: niſi ſignificare lapidem cœruleum, cui tamen vt marino cœrulo cãdoris & ruboris aliquid permixtum. Marbodæus indicat *Dactylotheca cap.* 37. hyacinthorum tres eſſe ſpecies: primam præſtantiſſimam rubeo colore, & vocari *granatos*, ſecundam cinerei coloris, & dici *citrinos*, tertiam cœrulei & vocari *venetos*. Non defuit qui Tharſis putarit eſſe Turcoſiam noſtrã: Parum veriſimile eſt, quod ſcribit D. Nyſſenus ſignificare rem corporis colorisque expertem, quæ intellectu tamen concipi queat, niſi fortaſſis myſticam ſignificationem proponere voluerit. *Mardochaus.*

Caſſiodorus ſibi ipſi repugnat cum ſcribit, *hyacinthus lapis eſt aerei coloris, hoc eſt, cœrulei. nam aeris color eſt nullus.*] ſi nullus, quomodo *aerei*, idem quod *cœrulei*? ſed corrige, *cœrulus*, pro *nullus*. idem tradit etiã *eſt calchedonium* vocari. fallitur. nunquam ſic vocatur *Caſſiodorus.*

hyacinthus, ſed vocem, *Tharſis* quidam *calchedonium* vertunt. Sed iſta ſuffecerint. Certe hoc vult ſponſa dilecti ſui *manus digitoſque*, (de his præcipue loquitur) pulcherrimos eſſe, & adfabrefactos.

VVilleramus. VVilleramus,

Teſtudo manuum tornatile talis, vt aurum.

Satis obſcure. Dicit tornatiles videri, hoc eſt, piramides illas digitorum ad perfectam rotunditatem, æqualiter, perinde ac ſi torno elaboratæ forent, & carneis annulis circum circa, quaſi cinctas, micare. Eſſe *aureas*, quia nihil illarum cute pulchrius nitidiuſue: eſſe *plenas hyacinthis*, quoniam vngues digitorum videantur tum pelluciditate, tũ colore: vt, quando exardeſcit animus leniter purpurare, quando vero timore vel mœrore ſponte ſuſcepto percellitur, citrino vel cœrulo imbui, & ſic auro incluſis hyacinthis aſſimilari. alij exponũt manus ſimiles eſſe annulis aureis, qui repleti ſint lapidibus prætioſis, ſimilibus hyacintho. eodẽm res abit.

VENTER] Quid vox Hebræa notet, *vide ſupr. v.* 4. breuiter ait, totum corpus ſponſi, quod à collo ad imum ventrem interiacet, candore, nitore, æqualitate ſimile eſſe pixidi eburneæ, affabre, incluſis ei ſapphiris, exornatæ. Cum *ebori* comparat, ſignificat has par-
„ tes eſſe caſtiſſimas, mortuas libidini & expertes prorſus cuiuſcunque
„ fœdæ motionis, diſſolutionis, aut corruptionis. *nam Ebur* (res nota)
Iuſtus. *eſt animantis caſti os incorruptibile*, ait Iuſtus. Et apte *ſapphirum* adiunxit, qui lapis caſtitatis fertur amantiſſimus. fallũtur Alanus, Abenezra, & eum ſecuti, qui coloris roſei, vel crocei putant. Certũ enim
a *Exod.* 24. *v.* 10 colorem cœli ſereni referre, vt affirmatum ipſi Moyſi, cum ait: *Et vi-*
„ *derunt Deum Iſrael*, [a] *& ſub pedibus eius, quaſi opus lapidis ſapphirini, & quaſi cœlum cum ſerenum eſt*, vt noſter vertit, ſeruans Hebraiſmum. nam (&) eo loco explicat quod præceſſit, vt ſenſus ſit, hoc eſt, quaſi cœlum cum ſerenum eſt. tale nimirum ſignificat opus lapidis ſeu lateris ſapphirini fuiſſe, quale cœlorum corpus, quando ſudum eſt, nobis eſſe videtur. Hæc patrum, [b] hæc Plinij quoque ſententia eſt de *ſapphiri* colore. Marbodæus denique *libro Dactylothecæ c.* 52.

b *Nyſſeni, Theodor. Philõ. Pſelli. Caſſiod. Beda ceteror hic.*
c *Plin. lib.* 37. *c.* 9. *Iſidor. lib.* 16. *Orig. c.* 9.

Sapphiri ſpecies, digitis digniſſima regum,
Egregium fulgens puroque ſimillima cœlo

§. 2. MENS VERBORVM.

& poſt multas eius laudes tandem ſubdit,

Sed qui geſtat eum, caſtiſſimus eſſe iubetur.

d *Deu.* 12. *v.* 7. & 18. *Ge.* 5. *v.* 29
e *Theodoretus, Angelomus. Caſſiodorus, VVilleram. Gregorius, Rupert. ubi hic.*

Philo Iudæus *lib.* 1. *Allegoriar. legis*, cum *praſino* confudit, Plinius, & [c] ex eo Iſidorus, docent *cæruleum* eſſe, ſed cœruleo mixtum ruborem, & inſperſos puluiſculos aureos, nec vnquam pellucere: quæ ſi vera ſunt: *ſapphiri* noſtri, cum Plinianis parum conueniunt.

Quoniam in S.S. per *manus* opera ſignificari ſolent, [d] ideo plerique ſancti & antiqui Doctores, [e] hoc loco intelligunt præclaras ſpõſi

in hac vita actiones, & miraculi plena opera: dicũtur *manus tornatiles*, quia nihil illis ad perfectionem defuit: omnem CHRISTVS iuſtitiam impleuit, omnia in pondere, numero, menſura perfecit, *aurei* dicuntur, quia plenæ vtilitatis & honeſtatis, *omne opus eius confeſſio & magnificentia*, ait Pſalmiſta. [a] hoc eſt magnificum eſt & laudedignum, vtpote natum ex aurifodina illa ſuppoſiti diuini, *rubeum* charitate, *cãdidum* puritate, *caruleum* ſapientia, *cinereum* humilitate, vt aurum, & hyacinthi ſpecies omnes, viſu deſiderabile: nullum fuit eorum, quod non nos ad ſpem & amorem calide excitaret, ideo (ait Angelomus) *plenas hyacinthis* dici. Nonne meminiſtis vocis populi, vocis veræ? *bene* (hic optime more Hebr.) *omnia fecit.* [b] tam bene quam nullus vnquam homo potuit, poteritue, & talia tantaque, vt clare iis doceatur eum illum ipſum eſſe, qui cœli terræque conditor, " *vidit quod cuncta quæ fecerat, erant valde bona.* [c] ex quibus Diuinitatem eius Iudæi credere tenebantur, vt ipſemet apud Ioan. teſtatur, " *ſi non facio opera patris mei, nolite mihi credere. Si autem facio, & mihi non vultis credere, operibus credite: vt cognoſcatis et credatis, quia Pater in me eſt & ego in patre.* [d]

a *Pſ. 110 v. 3.*
Angelomus.
b *Mar. 7. v. 37.*
c *Gen 1. v. vlt.*
d *Ioa. 10. v. 37.*

Egregie Rupertus, nemo quippe alius manus in faciendis ſignis atque prodigiis ita *tornatiles* & ita *aureas* habuit, id eſt, nemo ita velox & potẽs exiſtit in huiuſmodi, ex omnibus quicunque mira in hoc " mundo ſunt operati. Qui torno operatur, facilius, citius, atque per- " fectius operatur. ſic iſte dilectus, multo facilius, longe citius, valde " perfectius mira quæ voluit, operatus eſt, quam aliquis ex operariis " virtutum, quicunque à ſæculo fuerunt. Illi namque multo ſudore, " multis orationum atque ieiuniorum impendiis, multo clamore cor- " dis & oris aliunde ſiue ex Deo, acquirere & obtinere meruerũt cuiuſ- " libet (quam vtique in ſemetipſis vel ex ſemetipſis non habebãt) vir- " tutis effectum: hic autem ſolo nutu, ſola voluntate, ſolo imperio, in- " terdum & taciturnus, quod voluit operatus eſt. nam natura condito- " ris ſui tacitum nutum ſentiens, prompte obtemperabat. Ipſe nãque erat, & eſt, antiquus tornator, qui tornauit cœlum & terrã, & ſphærica ſolis & lunæ cunctarumque ſtellarum corpora torno ſuo, id eſt imperio velociſſimo. Sed vnde *manus* eius adeo *tornatiles*? nimirum, quia ſunt *aurea*? quid enim eſt aureæ, niſi diuinæ? ſubſtantia nempe verbi incarnati vere aurum eſt, vera diuinitas eſt. Et vnde, quod ita velociter operantur manus eius? quia quamuis infirmitate carnis obtectæ fuerint, nihilominus tamen *tornatiles*, vt erant, perſeuauerũt, & in nullo infirmiores, ſiue tardiores effectæ ſunt, Adde & hanc ſapientiæ laudem, tanto præconio fortitudinis ſiue velocitatis, quia *plena hyacinthis*: quinam ſunt iſti hyacinthi? nimirum mirabilium, quæ fecit, cœleſtes cauſæ, quas internis prę oculis habuit ſenſus interni, ſẽſus pulcherrimi, quos, dum exteriori cum opere cõiungit: dũ clare intelligit, dum oportune eloquitur, nimirũ hyacinthos tũ pulcherrimos

Rupertus.

Rupertus (more patrum, qui ad vulgatam tantum adſpiciebant (tornatiles, non paſſiue, ſed actiue capit, cõtra fontem Hebræum & LXX. & rectam quoque latinitatem. In ſequentibus etiam verbi ſubſtantiam.

vſurpat pro hypoſtaſi ſeu ſubſiſtentia.

auro optimo ſuperadditos oſtendit. Exempli gratia, vt illuminaret cæcum à natiuitate, [a] *expuit in terram & fecit lutum ex ſputo, & liniuit ſuper oculos eius, & dixit ei, vade & laua in natatoria Siloe &c.* nonne tunc celerrime,& ſicut Deus omnipotens opus fecit plane diuinum. Adiunge nunc cauſas quare tali id modo fecit, cum poſſet dicere, ſicut aliis dixit, *reſpice, fides tua te ſaluum fecit.* [b] Conſidera » cauſas. & videbis manus *plenas hyacinthis*. Quæ ergo ſunt illæ cauſæ? » ille profecto quas vſque in hanc diem ſanctaEccleſia diligenter obſer- » uat in catechumenis ſuis, prius liniendo oculos eorum fide vel doctri- » na incarnationis eiuſdem dilecti filij Dei, in qua quaſi ſputum oris » Dei puluere terræ ſeſe indidit, & vnus idemque Deus & homo ad il- » luminandum genus humanum proceſſit ex vtero virginis, & deinde » mittendo eos in fontem baptiſmi, quo per Spiritum ſanctum totus » homo illuminatur & videt.]

a *Ioan 9. v. 6.*

b *Luc. 18. v. 42.*

Ad omnia ſane CHRISTI opera hoc referri poſſe non eſt dubitandum: maxime tamen pertinet ad opera inueſtigabilia illa incarnationis & paſſionis. ad hoc vltimum non incommode retulit Philo il- » le Cyprius, Iam manifeſte (inquit) ſponſa ex diuinæ ſcripturæ ſen- » tentia omnia ſua bona à ſalutifera nece diuiniſſimi ſui ſponſi proue- » nire teſtatur, cum per *manus eius tornatiles, aureas ac plenas Tharſis* » paſſionem eius oſtendit. Tunc enim CHRISTI manus *tornatiles* » factæ ſunt, cum eas pro ſalute noſtra crudeliſſimis clauis in vitæ li- » gno perforatas extendit, quæ quidem ob diuiniſſimam puritatem & » innocentiam, admirandaque eius opera, iure *aureæ* prædicantur, *Plenæ* vero *Tharſis*, propter gentium ad ſe conuertendarum plenitudinem. THARSIS enim conuerſio gaudij interpretatur. Cum enim IESVS in cruce manus ſuas extendit, tunc ad ipſum ſumma cum lætitia ſe conuertit Eccleſia, dicens, *In velamento alarum tuarum ſperabo:* [c] & rurſus. *In velamento alarum tuarum proteges me.* [d] Et, *Venite exultemus Domino.* [e] Manus enim ſuas ſponſus, vt auis ad Pullos ſuos protegendos à rapacitate beſtiarum, ne diutius ab ingluuie dæmonum immaniſſimorum deuoraremur, expandit.]

Philo.

Non ſatis vera Etymologia hæc, niſi deducatur à THIRSA, quod non placet.

c *Pſ. 60. v. 5.*
d *Pſ. 62. v. 8.*
e *Pſ. 94. v. 1.*

Sicut per *manus* opera: ſic per *ventrem*, quæ corporis pars molliſſima, & corruptioni maxime obnoxia eſt, poteſt intelligi humanitas CHRISTI, fragilitas & mortalitas, quæ tamen nec in ſepulcro putrefactioni obnoxia fuit, nec vllo vnquã peccato contaminata. Quia » ſicut ſerpens æneus in deſerto à Moſe exaltatus, figuram quidem ſer- » pentis habuit, ſed malitia veneni (verba ſunt Caſſiodori) caruit: ſic » caro CHRISTI *caro peccati* videbatur, peccati tamẽ nulla labe fuit » adſperſa. Idcirco *venter eburneus* vocatur, nam ebur candidum eſt & ſolidum, elephas vero, cuius dens eſt ebur, animal eſt fortiſſimum & caſtiſſimum. Ideo recte hic *eburneus venter ſapphiris* exornatur, nẽpe cœleſtibus virtutibus, & diuinis actionibus, Deum in homine latere oſtendentibus. [f] Ceterum non dicitur *plenus*, ſed *diſtinctus ſap-*

Caſſiodorus.

f *Greg. Hom. Beda, Haym. Caſſiod. & alij.*

phiris, vt poſſit inter ſapphiros ebur apparere, ſiue vt in ebore ſaphiri cernerentur. Quia ſic CHRISTVS, qua Deus operabatur ea quæ diuinitatis erant, vt nihilominus non omitteret, qua homo, quæ humanitatem decebant. Sic poſt Caſſiodorum VVilleramus explicat his verſiculis.

Munera natura ſua diſpertiuit vtrique. VVilleramus.
Quippe quod eſuriit, ſitiit, laſſuſque quieuit,
Signa patent carnis. vitam dare funera paſſis,
Imperitare mari, vim dæmoniis minitari,
Ferre medelam ægris, inſignia ſunt Deitatis.

Præclare meo animo Hailgrinus notat, his verbis carnem ſeu humanitatem CHRISTI comparari etiam, imo & præferri, non tantum hominibus, ſed & Angelis. *Venter* ceterorum terreus eſt, in quo per luxuriam repit ille ſerpens, cui dictum fuit, *ſuper pectus tuũ gradieris* (Gen. 3.14.) & ideo corruptibilis eſt. Sed CHRISTI *venter eburneus* eſt, cum cuius carne nata eſt virginitas candidiſſima, ſicut cum ebore candor puriſſimus, CHRISTI venter non terreno luto aſperſus, ſed *ſapphiris*, hoc eſt, angelicæ naturæ notis decoratus. In angelis enim eſt, virginitas incorruptibilis, Dei contemplatio iugis, & obedientia nunquam à Dei beneplacito diſſidens: tali etiam decore humanitas CHRISTI inſignita fuit, Angelicæ conformis excellentiæ. Immo & ſecundum verſ. LXX. illam ſuperans & excedens. nam illi vertunt, *venter eius pixis eburnea ſuper lapidem ſapphirum.* h. excedens & ſuperans angelicam dignitatem. Hailgrinus.

TROPOLOGIA.

B. GREGORIVS Nyſſen. *Tharſis* myſtica notat ſignificata: §. 3.
Aliquando in malam partem ſumi, vt cum Ionas dicitur *fugiſſe in Tharſis*, [a] & cum audis *à ſpiritu vehementi* (hoc eſt, Spiritu illo [b] qui Apoſtolis cum ſonitu vehementi in linguis igneis apparuit) *contritas naues Tharſis*. [c] his enim locis ſonat vitioſitatem. Aliquando vero in bonam partem docet accipi, & virtutem connotare: vt cum vni ex diuiniſſillis ſpectris Ezechiel hunc colorem tribuit. *Et ſpecies eius, quaſi ſpecies Tharſis*, [d] & hoc loco. cenſet itaque hic *manus* CHRISTI vocari *tornatiles, aureas*, eos qui bona Eccleſiæ ad publicos vſus adminiſtrantes, id faciunt ex præſcripto CHRISTI hoc eſt iuſtitiæ & ſinceritatis, quaſi torno quodam abradentes omnem curam hominibus placendi, auaritiam, ambitionem, voluptatem, aut commoda propria, ita *vt*, quod vnum in adminiſtratoribus Paulus requirit, *fidelis quis inueniatur*. [e] Simile aurum aureo ſuo capiti. Quam diſſimilis tali manui Iudas erat, qui de loculis Domini ſibi furabatur? Præterea dicit eſſe *manus impletas Tharſis*, lapidibus nempe prætioſis, cœlico colore, & à quibus opera lapidariorum omnis terreſtris

Nyſſenus.
a Iona.1.v.3.
b Act.2.v.2.
c Pſ.47.v.8.
d Nota hoc eſſe ex Da.10.v.6.
e 1.Co.4.v.2.

portio, quæ ſplendorem impediebat, detrita & abſumpta eſt: ſic ait talium fidelium diſpenſatorum manus ſeu diſpenſationem, omnino remotam animo à cura deſideriorum terrenorum, debere tantum reſpicere ad cæleſtia & æterna, quæ ſub aſpectum non cadunt. *Ventris* vero appellatione cenſet ſignificari cor: cui, vt in tabulis lectiſſimis & candidiſſimis, pulcherrimo charactere, nempe *ſapphiris*, non atramento, ſed ſpiritu Dei viui inſcripta ſit lex CHRISTI. Sic enim *ventrem* ſumi apud Prophetas,[a] & ab ipſomet CHRISTO:[b] de his *tabulis cordis*, & his litteris dictũ ab Apoſtolo. *Epiſtola* CHRISTI *eſtis miniſtrata à nobis, & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, ſed tabulis cordis carnalibus*. c tabulis puris fulgidis, læuigatis. talem enim conuenit eſſe hanc animi præcipuam partem, vt & clara minimeque confuſa diuinorum oraculorum memoria imprimatur, diſtincta litteris cœleſtibus. Etenim *ſapphiri* ſplendor cæruleus eſt: quo monemur, vt cor noſtrũ, ea quæ ſurſum in cœlis ſunt, reſpiciat ac velit, & iſthic oculos oblectet, vbi theſaurum ſuum habet reconditum. Adſpectus ſapphiri traditur oculos oblectare & reficere: ſic nos cœlum adſpicientes. ſpes præmij illic repoſiti haud dubie non ſinet defatigari in mandatorum Dei obſeruatione, ſed fouebit & recreabit, nouamque alacritatem aſſidue in animo generabit. Hactenus decerpſi ex Nyſſeno.

a Ierem. 4. v. 17. Ezech. 3. v. 3.
b Ioan. 7. v. 38.
c 2. Cor. 3. v. 3.

Longe aliter iſta membris CHRISTI accommodant Honorius & Guilhelmus, quorum neuter adhuc typis vulgatus fuit, ideo (quod ſoleo) dicta illorum fere verbo tenus exhibebo omnia. Honorius igitur, *Manus* exponit operantes: *ventrem* coniugatos. *Manus tornatiles aureæ*, hoc eſt, (inquit) bona operantes ſunt irreprehenſibiles coram hominibus, vt aurum lucentes, quæ manus *plenæ* ſunt *hyacinthis*, quia ſola ſpe & deſiderio cœleſtium ſunt laborantes, *hyacinthus* quippe lapis eſt aërei vel viridis coloris, & cum aura mutatur: tales ſunt ſancti in virtutibus virentes, & cœleſtia appetentes, & mores pro temporibus mutantes. *Venter* CHRISTI ſunt, *habentes vxores tãquam non habentes*, fidem caſtitatis coniugibus ſeruantes. Elephas nãque cuius os eſt ebur, caſtum eſt animal, & adeo frigidæ naturæ, vt ſuper os eius, id eſt, ebur, poſito gracilimo panno, & ſuper pannum poſita pruna, extinguatur pruna illæſo panno. *Venter* talis *diſtinctus eſt ſapphiris*, quia ſimiles coniugati, imbuti ſunt cœleſtibus diſciplinis.] prætermiſi quædam quæ de elephanto addit non conſentanea experimento.

Honorius.

Hoc de viridi colore non ſatis verum, minus quod de aura.

Guilhelmus.

Nunc dabo quæ Guilhelmus: *Manus* ſunt ei, qui piis actionibus inſiſtunt, *operantes bonum quo ad omnes, maxime quoad domeſticos*[d] *fidei*: agit enim in eis, & per eos ſponſus. Minus idoneis cõtemplari, periculoſum eſt otiari. Cum ergo oculi, vel labia ſponſi eſſe nequeant, ſint ſaltem manus ſponſi, & *ab auditione mala non timebunt*. Nõ enim pertinebit ad illos, quod ocioſis dicetur. *Ite maledicti in ignem*[e] *æternum, eſuriui & non dediſtis mihi manducare, &c.*

d Gal. 6. v. 10.
e Mat. 25. v. 41.

In manibus autem ſponſi tria notantur. *Tornatiles* ſunt, id eſt, re- "
cte & probe circinatæ, ſine tortuoſitate, aſperitate, aut angulis, id eſt, "
non tantum pie, ſed iuſte ac pure agentes. Ita enim circa indigetium "
neceſſitates releuandas deſudant, ne, dum illis proſpiciunt, per vim "
aut dolum aliis noceant. Si alios defraudant, vt aliis conſulatur, ſi fe- "
nerantur vel furantur, quod in vſus pauperum expendant, tortæ & "
anguloſæ manus ſunt, & proinde CHRISTI *Manus* non ſunt, quia "
tornatiles non ſunt. Præterea debent eſſe *aureæ*, hoc eſt, apud Domi- "
num in cunctis actionibus auro caritatis præfulgidæ. Tertio debent "
eſſe *plenæ hyacinthis*, hoc eſt, decenti & quaſi gemmea quadã actionis "
ſpecie etiam foris coloratæ. Duo enim ſunt quæ maxime actionẽ cõ- "
mendant, animus agentis, & exterior ſpecies actionis. Bona intentio "
commendat opus apud Deum, honeſta operis ſuperficies commẽ- "
dat illud apud homines. Quando nihil eſt à pietate caritatis alienum "
in radice intentionis, & nihil indecens in ſuperficie actionis, tunc "
manus eſt non tantum *aurea*, ſed etiam *plena hyacinthis*, cærulei co- "
loris. quia tunc innoteſcit hominibus talium conuerſationem eſſe in "
cœlis, & in eorum operib. ſic glorificatur pater cœleſtis. "

Sequitur. *Venter eius, &c.* Quid in corpore ventre mollius eſt? "
mollis autem eſt venter propter mollitiẽ viſcerum, quæ continet. In "
ventre ergo ſponſi ſpirituali ſignari & commendari videntur, de qui "
bus ipſe ait, *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequẽ-* a *Mat. 5. v. 7.*
tur. [a] Venter itaque ſponſi ſunt, quotquot per viſcera miſericordiæ "
molles ſunt, cum alias robuſti ſolidique ſint. Vnde & venter eius non "
carneus, ſed oſſeus dicitur. *Venter eius eburneus.* Ebur os elephantis "
eſt, in quo potiſſimum duo notantur, candor & ſoliditas. Non aliter "
enim, qui ſe fratribus molles per opera miſericordiæ exhibent, *ven-* "
ter ſponſi ſunt, niſi ſe alias præſtent morum nitore candidos, & vir- "
tute animi ſolidos. Quid autem te, ô quicunque aliis miſericor- "
diam impendens, & in teipſo vitiis eneruiter [b] defluens, quid in- b *Sic perſpicue*
quam putas, aut iactas te eſſe ventrem ſponſi, eo quod viſceribus mi- *in m. ſ. codice*
ſericordiæ molleſcere videris? forte propter molliciem viſcerum, *vẽ-* *legitur.* "
ter dicendus es: ſed, fidenter dixerim, *venter* ſponſi non es, quia *ebur-* "
neus non es, id eſt, nec conuerſationis munditia nitidus es, nec ani- "
mi ſoliditate robuſtus. Quid enim prodeſt tibi, quod ad alios viſce- "
ra habes, cum ad te ipſum ea non habeas? quod in alios pius es, in te c *Eccl. 14. v. 5.*
ipſum crudelis exiſtas? *Qui ſibi ipſi nequam, [c] cui bonus?* Ergo à te ip- d *Eccl. 30. v. 24*
ſo incipiens, *miſerere animæ tuæ placens Deo*, [d] vt ad alios ordinate "
poſſis miſericordiam extendere, & *diligas proximum ſicut teipſum.* Nã "
ſi teipſo neglecto incipias proximis miſericordiam impendere, plane "
nec diligis eos, nec teipſum, cum ſcriptum ſit, *qui diligit iniquitatẽ,* "
odit animam ſuam. [e] Si tui rationẽ habes, miſertuſque animæ tuæ, pro e *Pſ. 10. v. 5.*
ximo miſereris, tu eris *venter* ſponſi, quia eris *eburneus.* Sed audi, ille "
quoque eſt *diſtinctus ſapphiris.* Sapphirus gemma precioſiſſima eſt "

coloris, quaſi cœli purioris. Vnde ſcriptum eſt, quod *ſeniores Iſrael viderunt ſub pedibus Dei, quaſi opus lapidis ſapphirini, & quaſi cœ-*
a Exod. 24. v. 16 *lum cum ſerenum eſt:* [a] Venter itaque ſponſi eſt *eburneus*, eo quod in
» ſe nitorem & ſoliditatẽ habet, & ad ſummum decorem *ornatur ſap-*
» *phiris*, quia exemplar cœli nobis exhibens, cœleſti colore glorioſe re-
b Luc. 6. v. 36. » fulget. Exemplar cœli exhibet diſcipulos admonens. *Eſtote miſeri-
cordes, ſicut & pater veſter cœleſtis miſericors eſt.* [b] quaſi dic. molle-
» ſcendo viſceribus pietatis, eſtote quaſi venter meus, & ad cœleſte
» exemplar, cuius ego ſpecimen vobis præbeo, vos quoque ſapphiris
» fulgete.] *Sic fere ille.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. VERBA ſunt DEIPARÆ filium laudantis. mater filio ſimilis: quia quæ de filio dicta, etiam matri optime conueniunt.

ANAGOGE.

§. 5. PERGIT Honorius cœleſtium animarum choros recenſere: ſex-
Honorius. tus (ait) ordo eſt militum Eccleſiam armis defendentium, qui
» per *manus* oſtenditur: cuius opera *auro* & *hyacintho* aſſignãtur, quia
» tempore pacis puritate, tempore belli diſcretione decorantur. Septi-
» mus ordo eſt coniugatorum, qui per *ventrem* intelligitur, qui *ebori*
Philo. vel *ſaphiro* ſimilis ſcribitur, quia pudore & cœleſti deſiderio inſigni-
» tur.] Quiſquis ergo (verba ſunt Philonis) CHRISTI IESV munerum & gloriæ particeps eſſe deſiderat, is ſaphiro lapide quoad fieri poteſt ſe honeſtiſſime adornet, vt vel in hac corruptibili carne ea omnia ſanctiſſime operetur, quæ quaſi eburnea opera cœleſti regiæ futura ſunt ornamento, nec vnquam ſunt peritura.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 15. » Crura illius colũnæ marmoreæ, quæ fundatæ, ſunt ſuper baſes aureas: ſpecies eius vt Libani, electus vt cedri.	*Crura eius columnæ marmoreæ fundatæ ſuper baſes aureas: ſpecies eius, vt Libanus, electus ſicut cedri.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSAE. A Capite, membrorum ſummo, tandem ad pedes eorundem imum deſcendit. *Crurum* nomine tibias & femora cõplectitur, eaque

eáque laudat à candore, robore, plena ſucco, ſoliditate, pedes autem à mundicia, & parendi promptitudine ac facilitate. in lapidibus enim, nihil marmore ſolidius, plenius, robuſtius, & albo nihil candidius: in metallis, nihil auro purius aut ductilius. Singulorum poſtea membrorum deſcriptioni, laudem totius corporis adiungit, pulchritudini illius vniuerſæ ante oculos proponendæ accommodatiſſimam.

COLVMNÆ] ſubaudi, *vt*; quod frequentiſſimum.

MARMOREÆ] loquitur de alabaſtrite, vel alio albo; quale ex Paro inſula. Sane Aqu. & Symm. vertunt, *Paria*. ſic ille Poëta albo vultu quandam ornat,

Caduntur Pariis qualia ſaxa iugis.

quod de Pario more verum ex Plinio, Sidonio & aliis, olim docui *Comment. in Hyppolyt. Senecæ.* Heb. hoc loco eſt SES. cum gemino SIN, quod ſuſpicor album candidúmve ſignificare. ſed noſtrum id materiæ candidæ accommodare, quæ rei de qua agebatur magis conueniat. nã Gen. 41. v. 32. & Prou. 32. v. 22. *biſſum* vertit, hic autem *marmor*, vt & Eſther. 1. v. 6. optime. שש

FVNDATÆ] innixæ. זו

AVREAS] auri optimi. PHAZ. vt ſupra. פז

SPECIES EIVS] MARE ſignificat aſpectum paſſiue. Dicit itaque totum vultum & corporis habitum, inſtar Libani montis aſpectu iucundiſſimum eſſe, & decore procerum præ ceteris hominibus: ſicut cedri reliquis eminent arboribus. Nam Hebræis *electus* ſignificat procerum, ſicut *bonus*, pulcrum. Sic in Regum Hiſtoria Saul dicitur *electus & bonus*:[a] & additur ratio, quia *ab humero ſurſum eminebat ſuper omnem populum, & non erat in Iſraelco melior.* hoc eſt, corpore pulcrior & robuſtior. nam certe animo melior tunc Samuel erat, fortaſſis & alij. Sicut ergo BAHVR (per Heth) *electus*, procerum, ſic TOB, *bonus*, pulcrum denotat: vt apud veterem poëtam, בחור טוב

[a] 1. Reg. 9. v. 2.

Quem bonum facit barba. h. pulchrum. Porro, diſtinctio illa peculiaris Nyſſeni, *ſpecies eius vt Libanus electus, vt cedri.* ceteris Patribus & verſioni noſtræ, & fonti, non conuenit. Nicephorus docet ſtaturam CHRISTI Domini fuiſſe palmorum ſeptem, nec arduo vel extento nimis corpore fuiſſe: quæ circumfertur menſura valde proceros homines æquat, me quidem ferme palmo ſuperat. Vide quæ dicta ſuper v. 10. §. 2 ad illud, *Electus ex mill.*

§. 2. MENS VERBORVM.

Per *crura*, cum Theodoret. & Hailgrimo, cenſeo ſignificari geminam virtutem ſponſi, nempe fortitudinem atque perſeuerantiã, quæ, ſicut *tibiæ* corporis, ſic iſtæ omnium virtutum ac operum ſanctorum compagem ſuſtinent. fortitudinem illam mire exibuit in ſeipſo, Diabolum & mundum vincendo, & exhibet quotidie nobis, quibus dixir, *confidite quia ego vici mundum.*[b] Perſeuerantiam totius vitæ, laboribus, incommodis, iniuriis maximis æquanimiter perferendis oſtendit. Ideo merito *columnis marmoreis* comparat, iiſque *albis*

[b] Ioan. 16. v. vl.

propter ſinceritatem ab omni hypocriſi prorſus alienam.

Deinde obſeruo diſſimilem eſſe ſtatuæ, quam vidit Nabuchodonoſor, cuius pedes erant teſtacei, ſicque in peius deſinebat, quod proprium omni mundanæ gloriæ, terrenæque potentiæ: contra tibiæ ſponſi *marmorea* fulciebantur *pedibus aureis* (hos *baſes* vocat) hoc eſt, innitebantur ſapientiæ & charitati puræ putæ; quibus legiſlationis, & prædicationis ſuæ munus alacriter obiuit, quam etiam Apoſtolis, & ceteris membris ſuis largitus fuit, & commendauit. fortitudo fundatur in ſapientia, ne ſe præcipitet. Perſeuerantia fulcitur à charitate, ne concidat & deficiat.

a *Placet hæc expoſitio vtrique Greg. Phil. Iuſto ac aliis hic.*

Tertio totus quantus eſt, vita, moribus, virtutibus, operibus, ſimilis eſt virenti, florido & amœno *Libano*. [a] Et ſicut vnus Libanus materiam ſuppeditauit corporali Salomonis templo, ſic templo ſpirituali, quod Deus cœpit condere, iam ex quo primum hominem creauit, omnem materiam vnus Saluator noſter IESVS ſuggerit. vnus » hic producit, alit, ſuſtinet, & perficit, quicquid ad hanc ſtructuram » neceſſarium eſt, vt docet B. Paullus *toto cap. 4. ad Epheſios: maxime* » *v. 16.* cum ſcribit; *veritatem autem facientes in charitate, creſcamus in* » *illo per omnia, qui eſt* CHRISTVS: *ex quo totum corpus compactum &* » *connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundum opera-* » *tionem in menſuram vniuſcuiuſque membri, augmentum corporis facit* » *in ædificationem ſui in charitate.*] Item ſicut in Libano innumera ſunt arborum genera, ſi quis vnam ex illis videat, putat eam eſſe præſtantiſſimam, ſed mox incidit in aliam præſtantiorem, & ſic vltra procedens ſemper maxime admirandas inuenit arbores: ſic in ſponſi virtutibus & operibus vſu venit.

Poſtremo additur, *electus vt cedri*, quia ſicut cedrus alias arbores Libani excedit celſitudine, rectitudine, bono odore, & incorruptibilitate: ſic ſponſus omnes Eccleſiæ militantis & triumphantis angelos, ſanctoſque ſuperat, meritis, gloria, conuerſationis ſanctitate, intentionis puritate. ſoli enim *ipſi gratia ad menſuram data non fuit.*

TROPOLOGIA.

§. 3.
Ambroſius.

AMBROSIVS. *ſerm. 5. in Pſalm. 118. crura* hæc interpretatur præcipua CHRISTIANÆ doctrinæ fulcra, *columnas* Eccleſiæ Apoſtolos, *baſes* vero ſanctum Dei timorem, in quo fundati illi erant. Paullus enim dixit de Petro Ioanne & Iacobo, eos viſos eſſe *columnas* » *Eccleſiæ.* [b] ſicque vult Ambroſ. quicunque hoc ſæculum vicerit, eum » fieri *columnam* Dei, quam confirmat, qui dicit, *Ego confirmaui columnas eius.* [c] Baſim vero *auream* eſſe timorem diſciplinæ, *qui initium ſapientiæ eſt.* [d] mox multis confirmat hunc ſanctum timorem eſſe baſim ceterarum virtutum. Eum lege ſi lubet. De columnis illud à Nyſſeno mutuatus fuit.

b *Gal. 2. v. 9.*
c *Pſ. 74 v. 4.*
d *Pſ. 110. v. 10.*

Sed Nyſſenus *baſim* illam *auream*, ipſaque *crura*, luculẽtius adhuc *Nyſſenus.*
interpretatur. oſtendit enim vnumquemque fidelium poſſe CHRI- "
STIANÆ Eccleſiæ corporis *crura* fieri. *fundamentum* Eccleſiæ *nemo* "
poteſt (ait Apoſtulus) *aliud ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt* "
CHRISTVS. [a] Chriſtus autem (ait Nyſſenus) veritas eſt, in qua crura [a] *1. Cor. 3. v. 11.*
fundantur. Multæ quidem ſunt columnæ, ſingulæ videlicet virtutes, "
lege & Prophetis comprehenſæ: ſed tamen duæ columnæ huic ædifi- "
cio ſuſtinendo ſufficiunt: illæ nempe à quibus ipſe ſponſus dixit "
legem & prophetas pendere, [b] charitatem Dei & proximi. Perin- [b] *Matth. 22. v. 40.*
de enim eſt dicere aliquid ab alio ſuſtineri, atque aliquid ab alio "
dependere. Sponſa nunc ſignificat ab iiſdem illa ſuſtentari. Quod "
etiam Diuus Paulus confirmat, dum quaſi domum quæ CHRI- "
STVM excipiat magnum illum Timotheum [c] exſtruit, duas in illo [c] *1. Tim. 1. v. 19.*
columnas ſtatuit, alteri *Fidei* nomen, alteri *conſcientiæ* indit, per fi- "
dem, intelligens primum illud præceptum magnum, dilectionem "
Dei; per conſcientiam, alterum illi ſimile, dilectionem proximi. His "
ergo duabus columnis fultam eſſe Eccleſiam, has autem *aureo* illo *ba-* "
ſis fundamento inniti, quod fides eſt, immobilem immutabilitatem & "
conſtantiam in omni bono animis indens. Et has omnes laudes ſum- "
matim, quaſi paucis verbis repetere, quando vniuerſam eius pulchri- "
tudinem, *Libano, eiuſque cedris* comparat.] Multa mox ſubdit Nyſ- "
ſenus de duplici Libano, vno reprobo, alio electo: illum docet eſſe Sa- "
tanam, hunc vero Deum verum. Illa meditatio inde orta, quod adie- "
ctiuum *electus*, coniungebat cum *Libano*, non vero cum *cedris*: quæ "
diſtinctio, vt eſt ei peculiaris, ita minime probanda videtur. "

Leuicula quoque eſt etymologia crurum à currendo hoc loco, *Guilhelmus.*
quam tradit Guilhelmus, ſed ea prætermiſſa, grauis eſt tropologia, "
quà docet per *crura* ſignificari eos in quibus, vt in membris ſuis ſpon- "
ſus *currit ad brauium ſupernæ vocationis*. Ipſe vt Deus eſt *brauium* be- "
ne currentium, ad quod dum currunt eius membra, ipſe vt homo cur- "
rit in eis. Brauium quidem vnum eſt, quia Deus vnus eſt, ſed tamen "
non eſt vnius. Non enim ſicut *in ſtadio* ſæculari *omnes quidem currũt*, [d] *1. Cor. 9. v. 24*
[d] *ſed vnus*, qui primus ad calcem peruenit, *accipit brauium*, ita fit in "
ſtadio, quod Deus menſus eſt nobis, in quo vult omnes bene curren- "
tes accipere brauium, etiamſi alius alium ſubſequatur. Paullus enim "
ad crura ſponſi ſe pertinere inſinuans ait, *Ego ſic curro, non quaſi in in-* "
certum, [e] & quia volebat omnes homines eſſe ſicut ſeipſum, aliis quo- [e] *d. c. 9. v. 26.*
que dicebat: *Sic currite, vt comprehendatis*. [f] Quid eſt, *ſic curro*, &, *ſic* [f] *d. v. 24.*
currite? vt ego conſtanter & directe curro, ſic vos nec curſum abrum- "
pite, nec à recto deuiate. hoc decet *columnas marmoreas*. quid colum- "
na rectius? quid marmore fortius? Qui per diuerticula currunt, vel in "
curſu lapſi aut deſides ſubſiſtunt, non niſi difficulter, & ſero ad me- "
tam perueniunt: Electi ergo currunt indefeſſe & indeflexe. Harũ co- "
lumnarum *baſis aurea*, eſt diuina prædeſtinatio, cui proculdubio hu-

,, mana iuſtitia ſine fortitudo innitens, ad perpetuam ſoliditatem ſtabi-
,, litatémque fundatur. Vnde Apoſtolus, *diligentibus* (inquit) *Deum*,
,, *omnia cooperantur in bonum, his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt*
a Rom. 8. v. 28. *ſancti.* [a] Porro ſi hanc baſim auream columnæ, proceræ quantumli-
,, bet robuſtæque, non habeant, ad hoc tantum ſurgunt vt cadant,
,, *Tolluntur in altum Vt caſu grauiore ruant.*
,, Eſt quidem vna baſis, ſuper quam omnes columnæ non ruituræ ful-
,, ciuntur: & tamen plurium numero *baſes aureæ* dicuntur, quoniam
,, baſis eadem, ita ſingulas colmnas fulcit, vt vniuſcuiuſque columnæ
,, baſis non communis, ſed propria ac ſua videatur: Ita vna eadémque
,, gratia prædeſtinatrix ſingulis prædeſtinatorum ſuorum roborandis &
,, conſeruandis intẽdit, quaſi ſingulis proprie deputata, & relictis aliis,
,, vnicuique illorum tota foret collata.
,, Sequitur, *Species eius vt Libani, electus vt cedri.*] Eximia plane
,, ſpecies eius eſt tam in ſe quam in membris. In ſeipſo eſt *ſpecioſus for-*
,, *ma præ filiis hominum*, in membris autem, *ſpecies eius vt Libani:* Li-
,, banus mons Phœnicum altiſſimus, qui interpretatur candor vel thus,
,, perſonam noſtri redemptoris ſignificat, qui nimirum altiſſimus eſt,
,, per ſingularem excellentiam; mons candoris, per ſingularem natiui-
,, tatis & conuerſationis munditiam, & mons thuris, per ſingularem
,, virtutum fragrantiam. In ſeipſo eſt Libanus, quia excellenter candi-
,, dus, & mundus, ita vt nec candidatus, nec mundatus. In membris
,, eius *ſpecies* eſt *vt Libani*, quia ſi CHRISTVM conſideres in membris, ita
,, mundus eſt, vt mundatus, ita candidus, vt candidatus, eſt *vt ſpecies*,
,, quia ad ſimilitudinẽ eius mẽbra eius reſpondent quantum poſſunt,
,, & eatenus eius mẽbra ſunt, quatenus ſui capitis ſimilitudinẽ trahunt
,, & eatenus candida ſunt, quatenus de plenitudine candoris eius acci-
,, piunt, eatenus membra ſingulariter candidi ſunt, quatenus candidan-
,, tur. *Species* ergo *eius vt Libani*, hoc eſt, ſpecies membrorum eius vt
,, ſpecies eius, quia in membris eius decentiſſime exprimitur ſpecies
,, eius, non quidem ad æqualitatem, *quis* enim vel *in nubibus æquabitur*
b Pſ. 88. v. 7. [b] *Deo?* ſed ad quandam conformitatem. Vnde ſubditur, *electus vt ce-*
,, *dri*, in ſe ipſo quidem vt dictum eſt, *electus ex millibus*, in membris au-
,, tem, *electus vt cedri.* Quid aptius per proceritatem & imputribilita-
,, tem cedrorum, quam magna illa ſublimitas, & ſtabilitas ſanctorum
,, innuitur Angelorum? has enim cedros Propheta notabat, cum de re-
,, ge Aſſyrio in figura præuaricatoris angeli aiebat, *cedri non fuerunt al-*
c Ezech. 31. v. 8. *tiores illo in paradiſo Dei.* [c] Mons Libanus profert cedros, quia nimi-
,, rum ab illo eſt omnis ſublimitas, de quo Apoſtolus, *in ipſo* (inquit)
,, *condita ſunt vniuerſa, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue domina-*
d Coloſ. 1. v. 16. & 18. *tiones, ſiue principatus, ſiue poteſtates*, [d] & paulo poſt, *omnia* (inquit) *in*
ipſo, & per ipſum creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & in ipſo omnia ex-
,, *ſtant, & ipſe caput corporis Eccleſiæ.* Sponſus igitur cœleſtis, qui ſeipſo
,, eſt *electus ex millibus*, id eſt, ex omnibus tam Angelis quã hominibus,

vt præclarum illud humanæ redemptionis opus patraret, in membris
ſuis eſt *electus vt cedri:* quia nimirum eos quos elegit ex genere huma-
no, ad æqualitatem & conſortium Angelorum elegit. Nam in Euan-
gelio illos, qui digni habebuntur ſæculo illo, & reſurrectione ex mor-
tuis, *Angelis* dicit *æquales futuros:* [a] ita enim membra eius per gra- a *Mat.22.v.30.*
tiam trahunt ſimilitudinem capitis ſui, vt per eam non ipſi, ſed ſanctis
angelis coæquentur in fœlicitate perenni.] Hactenus ex Guilhelmo
Tropologia ad Anagogen vſque perducta.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

Nondum hîc alia ſe offert, quàm qualis verſ. 14. §. 4. §. 4.

ANAGOGE.

Honorio in cœlis *octauus* ordo eſt agricolarum, qui per *crura* §. 5.
notatur, & *columnis* vel *marmori* comparatur, quia rectitudine *Honorius.*
& ſtabilitate hominum fulcitur: *nonus* ordo eſt, virginum, qui
per *ſpeciem*, id eſt, pulchritudinem exprimitur, qui *Libano & cedro*
adæquatur, quia candore caſtitatis, & odore actionis adornatur.

Poſſemus etiam pauxillula mutatione, quæ de Libano Nyſſenus *Nyſſenus.*
diſſeruit, ad Anagogen transferre, & dicere CHRISTVM Dominum
Libano conferri, per *Libanum* autem ſignificari regnum cœlorum,
propter ſanctorum Angelorum ordines diuerſos, & ſanctorum quo-
que turmas, æternùm illic virentes & florentes: verùm quia CHRI-
STVS Dominus præcipua cedrus Libani cœleſtis eſt, & tamen *Liba-
nus* dicitur: ideò etiam Diabolus mali Libani cedrus præcipua eſt, &
tamen ipſe quoque *Libanus* vocatur. Malus ille Libanus, Princeps
ſuperborum, in vltimo iudicij die, *perinde ac vitulus vnà cum cedris* b *Pſ.28.v.5.*
ſuis, confringendus eſt, teſte Dauide, [b] tunc *Libanus* ille vnà *cum ſubli-* c *Iſa.10.v.34.*
mibus ſuis corruet, teſte Iſaia; [c] tunc *exibit ignis, & deuorabit* [d] *cedros* d *Iud.9.v.15.*
Libani: omnes nempe, quos in vita *operuit* mali illius *Libani iniqui-* e *Abac.2.v.17.*
tas: [e] hoc eſt, quotquot diaboli veſtibus & ſyntheſi fuerint ornati. f *Pſal.91.v.13.*
Contra quotquot Libanum noſtrum CHRISTVM induerint, illi *ſi-
cut cedrus Libani* [f] *multiplicabuntur* gloria & benedictione, & *ſpecies* g *Eſa.35.a.2.*
illorum futura *ſicut Libani*, vt hîc dicitur, *gloria Libani dabitur eis.* [g]
videte nunc ex Nyſſeno, quomodo malus ille ſit etiam Libanus.
CHRISTVS verus & propriè dictus eſt Rex: tamen manus ille, mun-
di Dominus, rector tenebrarum, regium ſibi nomen vindicat. Legio-
nes Angelorum ſunt apud verum Regem, & malorum item genio- h *Coloſ.1.16.*
rum legiones apud hunc tyrannum. *Principatus, virtutes, poteſtates* & *2.12. Epheſ.*
[h] ſubſunt Regi regum, & Domino dominatorum: item & alter ille *1.21.*

a Rom. 8. v. 38. (quemadmodum docet Apoſtolus) [a] habet *principatus, poteſtates,*
& 1. Cor. 15. v. 24. *virtutes*, quæ abrogabuntur, cùm malum in nihilum redigetur. Apud
b Iſa. 6. v. 1. Eſaiam ſedet Rex gloriæ ſublimi ac eleuato in ſolio: [b] itidem ille *ſo-*
c Iſa. 14. v. 13. *lium* ſuum *ſupra cœli ſidera collocaturum* ſe profitetur, [c] ita *vt ſit ſimi-lis altiſſimo*. Habet vniuerſi Dominus in ampla domo ſua *vaſa electio-nis:* itidem ille *vaſa iræ* habet *comparata ad interitum*. Vitam denique & pacem bonis per Angelos ſuppeditat Angelorum Dominus: etiam ille furorem, & iram, & afflictionem per Angelos ſceleratos immit-» tit, & in fine ſæculi, vnà cum ſceleratis ſuis Angelis, *in ſtagnum ignis* » *& ſulphuris* immittetur.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſu 16. » Guttur illius ſuauiſſimum, & to-» tus deſiderabilis: talis eſt dile-» ctus meus, & ipſe eſt amicus » meus, filiæ Ieruſalem.	*Guttur eius dulcedines: & to-tus deſiderium. Hic fraternus meus, & hic proximus meus filiæ Hierusalem.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSÆ.

A Corporis habitu ad vocem tranſit, denique per anacephalæoſin concludit deſcriptionem ſponſi, & ſic artificioſiſſimam ſponſi imaginem ſigillatim oſtenſam iterùm inuoluit. Per *guttur*, non partem ipſam corporis, ſed vocem & eloquium ſignificari fatentur omnes, quæ in CHRISTO ſupra *mel & fauum* dulcia fuêre. Hebræus efficaciter, *palatum eius dulcedines*. CHEKH, (per Heth & CAPH) propriè palatum ſignificat, ſed ſumitur pro gutture. ſenſus eſt, ſingula verba, ſingulæ ſillabæ, quidquid loquitur, melle & venuſtate redundat, eſt dulciſſimum auditori ruminanti. חך

TOTVS DESIDERABILIS] Hebr. eſt, *totus deſideria*. q. d. fruſtrà ſingulis immoror, nihil in eo reperias; quod non omnium amores conciliet, & deſiderium excitet, quia totus eſt gratia. D. Hieronymus *lib. 1. contra Iouinian.* vertit, *guſtus eius dulcedines, & totus concupiſcentia*. guſtum dicit alludens ad illud, *guſtate, quia ſuauis eſt Dominus*. [d] concupiſcentiam dixit, vt energiam vocis ἐπιθυμία, meliùs explicet: noſter vocem hanc vitauit; quæ ſolet in malum capi: de re verò, ſic Nyſſenus, quia eius fruitio cupiditatem ſatietate non imminuit, ſed multò magis deſiderium, per expertorum participationem, alit: propterea dixit, nihil eſſe aliud quàm *deſiderium*, quaſi quadam definitione pulchritudinem quæſiti hac voce deſcribens. Quàm beata ſunt illa membra, per quæ totum nihil niſi deſiderium fit; quæque per abſolutam in omni bono perfectionem, efficiant amabilem quandam ex omnibus temperatam venuſtatem? ita vt vniuerſum non modò quod oculos attinet, quod manus, quod cincinos, ſed etiã propter pe-

d Pſal. 33. v. 9.

Nyſſenus.

des, crura, guttur denique ſit deſiderabile: neque membrum vllum, "
in hac pulchritudinis excellentia, deteriore ſit conditione, quàm ce- "
tera?] ſic ille. nonne meritò vt caput, ſic totum quoque corpus ſphæ-
ræ auri obryzi comparemus?

TALIS] eum igitur, quem tàm impotenter amo, poteritis hiſce notis & indiciis dignoſcere à ceteris, cogitate num indignus ſit, quem tàm ſollicitè quæram, & cuius gratia mihi veſtram operam impendatis.

§. 2. SENSVS VERBORVM.

Per *guttur*, nouum teſtamentum intelligunt tres illi Patres apud Theodoretum, Philo quoque, & Gregor. in hoc aiunt, nobis loqui CHRISTVM, & verba illius intelligenti ſaccaro omni & dulciariis eſſe dulciora, eo quòd continuam contineant promiſſionem, ado- "
ptionis filiorũ Dei, iuſtificationis, remiſſionis peccatorum, admiſſio- "
nis & introductionis in regnum cœlorum. Quale illud? *Iugum meum* "
ſuaue eſt, & onus meum leue. & illud? *venite ad me qui laboratis, &* "
onerati eſtis, & ego reficiam vos. & illud, *ſinite paruulos venire ad me.* "
& illud, *confide filia.* & illud, *Ego oraui pro te, vt non deficiat fides tua.* "
& illud, *volo, ſanare:* & illud, *tolle grabatum tuum,* & denique cuncta "
CHRISTI verba talia fuere: etiam hoſtibus fatentibus, *nunquam ſic* "
locutum eſſe hominem, [a] confirmante muliere, quæ exclamauit: *Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti:* [b] & atteſtante Beato Petro, *quia verba vitæ habes.* [c] Deinde nonne *totus deſiderabilis,* qui, vt Deus, eſt omnium creator & conſeruator, pater & nutritor, vt homo, redemptor, ſaluator, magiſter, legiſlator, paſtor, oſtium vitæ, panis "
viuus, & quid non: Sanè vocatur à Prophetis, *deſideratus cunctis gen-* "
tibus, & deſiderium collium æternorum, Agg. 2. v. 8. Gen. 49. v. 26. Eſt ipſa ſuauitas & deſiderabilitas: quia quicquid ſuaue aut deſiderabile, id, tale vt eſſet, ab eo mutuatur, &, niſi ab eo ſumeret, tale non eſſet: quicquid ab eo ſeiunctum eſt, in quocunque ſuauitatis eius ineſt nihil, id quoque nihil in ſe habet, propter quod amari vel appeti mereatur.

a Ioan. 7. v. 48.
b Luc 11. v. 27.
c Ioan. 6. v. 48.

De CHRISTO agens D. Ambroſ. [d] de quo alio (inquit) potuit Eccleſia dicere, *Fauces eius dulcedines, & totus deſiderium:* & *epiſt. XI. ad Irenaum,* quot in vno ſponſo nobis bona ſint, quàm ille ſit deſiderabilis, multis oſtendit.

d lib. 3. de fide cap. 5. *Ambroſius.*

AMICVS] niſi tranſpoſita ſunt verba Ruperti, videtur ſignificare, priore loco legendum, *amicus* quàm *dilectus*: non tamen hoc vult, ſed tantùm, fuiſſe priùs amicum, quàm dilectum, ſed dilecti vocem præponi, quia illæ interrogarant, *qualis eſt dilectus ex dilecto*: quod mihi nimis ſubtile videtur, nec ſatis ſolidum: nec fauent, vel fons Hebræus, vel verſio LXX. verum quidem, nos dilectione & amore à ſponſo præuentos: ſed vt prior amauit, ſic etiam prior dilexit. *Rupertus.*

Guilhelmus iſta lautiùs accepit, & confert *guttur* CHRISTI cum eloquio hominum ceterorum. Moſes (ait) & ceteri prophetæ nihil *Guilhelmus.*

,, æternum promittebant, & ideo *guttur ſuauiſſimum* non habebant. Sobriis quippe, atque prudentibus animis exigua poterat eſſe ſuauitas in pollicitatione rerum poſt modicum amittendarum: & propterea ſacris verbis Moyſis & Prophetarum languidè alliciebantur, dicebantque: Num pro talibus ſeruiendum eſt Deo: *anima noſtra arida eſt*, & nihil aliud audiunt aures noſtræ, niſi promiſſionem rerum temporalium. *anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo*. Aſt *vbi venit plenitudo temporis*, miſſus in mundum Dei filius, mellito gutture *eructauit verbum bonum*, verbum vitæ, quod tot iuſti audire voluerant, & non audiuerant: verbum, ſobrias piaſque mentes afficiens, & alliciens, oblectans atque demulcens, & ob hoc verè *guttur illius ſuauiſſimum*. Nullus audiuit eum aliquid tranſitorium, ſicut nec Moyſen aliquid æternum, in præmij taxatione ponentem: ſed tamen, ne terrerentur infirmi, nihil de corporalibus ſubſidiis audientes, ea quæ Moyſes poſuerat in præmio, ipſe poſuit in adiectione, quæ Moyſes promiſerat deuotioni & labori, quaſi mercedem reddendam, promiſit ipſe ſaluo redemptionis pretio pro tempore adiicienda, *quærite* (inquiēs)[a] *primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis*. In promiſſione ergo æternorum exhilarabat pietatem, in verbo autem adiectionis temporalium conſolabatur infirmitatem. Denique audientes hæc homines, quorum tangebat Deus corda, cum hilaritate aiebant: *Nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic loquitur*.[b] Nunquam, quia nec magnus ille Moyſes, quicquam huius ſuauitatis eructauit. Dicatur ergo propter honorem Moyſis, quod guttur eius ſuaue ſit, verùm guttur ſponſi ſuauius, imò ſuauiſſimum, quod *eructauit verbum bonum* (hoc eſt, ex idiotiſmo, optimum.) Et ne minutatim tantùm commendet, ſubdit quid vniuerſum.

a Matt. 6. v. 33.

b Ioan. 7. v. 48.

,, *Et totus deſiderabilis*. Totus CHRISTVS, Deus & homo eſt. non ita totus, vt ex partibus, non enim Deus & homo partes ſunt CHRISTI: ſed totus CHRISTVS, Deus & homo, quia in vnitatem perſonæ, ſemper plenæ atque perfectæ, pro ſalute multorum, aſſumptus eſt homo. *Totus* ergo eſt *deſiderabilis*, id eſt, in diuinitate ſimul & in humanitate. Quippe in humanitate, plenitudo redemptionis & ſalutis eſt, in diuinitate verò eius plenitudo diuinitatis. *Omnis itaque ſufficientia*[c] *noſtra* in ipſo: & propterea nihil deſiderabile præter ipſum. deſideratur in eo quod homo, ad ſalutem: deſideratur verò in eo quòd Deus, ad beatitudinem. deſideratur in humanitate ad remedium: deſideratur verò in diuinitate ad præmium. *Solus* igitur *deſiderabilis* eſt, ſed *totus*, quia pleniſſimè ſolus ſufficit, ſed non niſi totus. quippe in eo quod homo, ſufficiens hoſtia eſt pro peccatis, in eo quod Deus, pleniſſima merces pietatis, in eo, inquam, quod homo, purgatio peccatorum, in eo quod Deus, finis bonorum deſideriorum.

c 2. Cor. 3. v. 5.

,, *Talis eſt dilectus meus*, in ſe & in membris, qualem vobis depinxi. ſed nunquid dilectus meus, & non ego dilecta eius? abſit. *Dilectus*

meus, & ipſe eſt diligens meus, *ipſe eſt amicus meus filiæ Ieruſalem.* di- "
ligitur à me, & diligit me, & non ſolùm reſpondet dilectioni meæ, ſed "
etiam longè ſupergreditur eam diuina dilectione: vnde nec audeo di- "
cere me amicam eius, cùm fiducialiter dicam eum amicum meum. "
Nomine quippe amicitiæ non quilibet, ſed excellens amor notatur, & "
nomine *amici* vel amicæ, non quilibet vel quælibet, ſed excellenter "
amans. ſciens itaque quod ipſe ſuper excellenter me amet, longè im- "
par ſum in amando, & ad memoriam diuinæ eius circa me dignatio- "
nis ſtupore expaueſcens, ipſum quidem hilariter amicum voco, me "
autem humiliter amicam taceo; quod ipſe tamen ſæpiùs me in hoc "
carmine nuptiali appellare dignatur. Verùm quia in conſcientia mea "
abundantius eſt, quod erat in conſcientia Petri dicentis, *Domine tu* "
ſcis, quia amo te,[a] quamuis me amicam non audeam appellare, aman- a *Ioan. 21. v. 15.*
tem tamen pia fiducia dixerim, ideóque ipſum qui *eſt amicus meus* di- "
lectum appello meum, non ſimpliciter dilectum à me, ſed *dilectum* "
meum: quod vtique vim eximij amoris magis inſinuat] *Hactenus* "
Guilhelmus. "

Rupertus quoque de ſponſi formoſitate multis differit, & Moyſi *Rupertus.*
eũ præfert, & diaboli picturis, hanc imaginem noſtram opponit. verba "
eius ſunt; Quo potuit modo ſermo deſcripſit, virũ amabilẽ, dilectũ, de- "
ſiderabilem. Non talis pictura hæc, qualem aſpexit illa non mater no- "
ſtra, illa Ieruſalem terrena, imò non Ieruſalem, ſed Ooliba ſoror, eius "
quæ dicebatur Odolla, de qua ſic ſcriptum eſt in propheta Ezechie- "
le,[b] *cumque vidiſſet viros depictos in pariete, imagines expreſſas colori-* "
bus, & accinctos baltheis renes, & thiaras tinctas in capitibus eorum, " b *Eze. 23. v. 14.*
formam ducum omnium, ſimilitudinem filiorum Babylonis, terræque "
Chaldæorum, in qua nati ſunt, inſaniuit ſuper eos concupiſcentia oculo- "
rum ſuorum, & miſit nuncios ad eos in Chaldeam. Non inquam talis "
pictura hæc: veruntamen æmulamini in meliùs viſum illum & concu- "
piſcentiam illam. *Humanum dico*, ait quidam amicorum, *c propter in-* c *Rom. 6. v. 19.*
firmitatem carnis veſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire "
immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra ve- "
ſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Et ego vobis dico, ſicut illa non "
Ieruſalem, ſed Ooliba exhibuit oculos ſuos videre viros depictos in "
pariete, videre imagines Chaldæorum expreſſas coloribus, videre bal- "
theos eorum, thiaras eorum, & formas eorum: ita nunc exhibete ocu- "
los veſtros, oculos interiores, videre dilectum hunc, videre aureum "
caput eius, nitentes oculos eius, reuerendas genas eius, candida & gra- "
tioſa labia eius, tornatiles & aureas manus eius, eburneum & ſapphi- "
ris diſtinctum ventrem eius, rectiſſima crura eius, & tangite ſuauiſſi- "
mum guttur eius, iuxta illud, *Guſtate & videte, quia ſuauis eſt Domi-* "
nus.[d] De omnibus iuſtum iudicium iudicate, videlicet quòd iſte mul- d *Pſal. 33. v. 9.*
to melior ſit Moyſe: hoc enim poſtulabat ipſe cum diceret Iudæis: *ſi* "
circumciſionem accipit homo in Sabbatho, vt non ſoluatur lex Moyſi: "

„ *mihi indignamini quia totum hominem ſanum feci in Sabbato: Nolite*
a *Ioan.7.v.23.* *iudicare ſecundùm faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.* [a] Nã illi quidẽ
b *Exo.34.v.29.* locutus eſt Deus, & ex collocutione Dei facies eius [b] ſplenduit: ſed
„ non *caput aureum*, non *manus aureas & tornatiles* habuit, id eſt, non
„ Deus & homo, ſed tãtùm homo fuit: & hoc ipſum, quod ſplendida fa-
c *Ioan.1.v.16.* „ cta eſt facies eius, quod aliqua operatus eſt qualibuſcumque mani-
bus, *de plenitudine* huius accepit, ſicut & omnes alij. [c]]

TROPOLOGIA.

§. 3.
Nyſſenus.

NYSSENVS, Partem (ait) quæ ſub mento eſt, *guttur* appellare con-
„ ſueuimus: à quo ſonum conformari tradunt, dum allabitur huc
„ quadam cum illiſione ſpiritus ex arteria. Quare cùm faui mellis ſint
„ præclari ſermones, & ſermonis ſit inſtrumentum vox, cuius ortus eſt è
„ gutture, fortaſsè miniſtros & interpretes ſermonis, in quibus CHRI-
d *Ioan.1.v.23.* „ STVS loquitur, hac voce qui ſignificari cogitat, à vero non aberrabit.
e *2.Cor.13.v.3.* Nam & magnus ille Ioannes, rogatus quis eſſet, *vocem* ſe appellauit, [d]
„ quippe qui VERBI præcurſor eſſet: & B. ille Paullus [e] *documentum*
„ *edebat loquentis in ſe CHRISTI*, cui quia vocem ſuam locauerat, ni-
„ hil niſi dulcedo erat per ipſum loquens. Omnes itidem vates, quia ſpi-
„ ritui ſonum in eis edenti membra ſua vocalia cõceſſerant, nil niſi dul-
„ cedo erant, mel diuinum è gutture ſuo, velut è quodam fonte, pro-
„ mentes, quo quidem & Reges, & priuati homines ſalubriter vtuntur,
cuius fruitiò cupiditatem, &c] vt ſuperiùs §.1. adſcriptum.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

VIde v.14.§.4.

ANAGOGE.

§. 5.
Rupertus.

SEQVENTIA Ruperti continent aliquid anagogicum: *Guttur* di-
„ lecti experimentum eſt diuinæ dulcedinis, quę nondum apparuit:
„ ſed in futuro reſeruatur, in remunerationem præſentis fidei ac di-
„ lectionis, quemadmodum ipſe dilectus dicit: *Qui autem diligit me,*
„ *diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei me* [f] *ipſum.*
f *Ioan.14.v.21.* Guttur eius *ſuauiſſimum* dicit, & non dicit quàm ſuaue, vel cui ſimile
„ ſit. ceterorum ſingulis quædam ſimilia appoſuit, videlicet capiti *au-*
„ *rum optimum*, comis *elatas palmarum*, oculis *columbas ſuper riuulos*
„ *aquarum*, genis *areolas aromatum*, labiis *lilia*, manibus *tornum & au-*
„ *rum cum hiacinthis*, ventri *ebur diſtinctum ſapphiris*, cruribus *colum-*
„ *nas marmoreas cum baſibus aureis*: porro *guttur* (vt iam dictum eſt)
„ nulli rei ſimile, ſed tantummodò *ſuauiſſimum* dixit: vt per hoc recogi-

tes ineffabilem atque inæſtimabilem eſſe internam dulcedinem diuinitatis, vt meritò dictum ſit illud, *quod Deus diligentibus ſe preparauit, quale*[a] *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit*. Sed quia nec ceterorum, de quibus iam dictum, ſimilitudines ſufficientes ſunt, vno dicto ſupplere contendit defectum totius ſermonis dicendo: *Et totus deſiderabilis*. Verè *totus deſiderabilis*, & ſemper deſiderabilis, quia cùm habetur, tunc magis deſideratur, eſtque viſio eius in deſiderio, deſiderium in viſione, ſicut ſcriptum eſt, *in quem deſiderant Angeli proſpicere*.[b]] Et nos id ardenter non deſideremus? cur, niſi ſi animales, non ſpirituales, ſumus? niſi quia animalis noſter homo non ſapit quæ ſpiritûs ſunt?

a Eſai. 64. v. 4. 1. Cor. 2. v. 9.

b 1. Pet. 1. v. 12.

Honorio Auguſtodunenſi *Decimus* ordo eſt continentium, vel orantium: qui per *guttur* oſtenditur, & ſuauitati aſſimilatur, quia munda vita & ſancta orationis ſuauitas Deo comprobatur. Et neminem moueat (ait) quod idem ſenſus ſcripturæ, nunc illis, nunc aliis aſcribitur, quia per hoc maximè vnitas Eccleſiæ commendatur, cùm nunc de Prælatis ad ſubditos, nunc de ſubditis ad prælatos vel ad alios transfertur. Præterea notandum, quod ſuperiùs Eccleſiæ in perſecutione militanti, ſeptem ordines electorum per ſeptem membra corporis adſcribuntur: huic verò Eccleſiæ in pace degenti, decem præſcripti ordines aſſignantur: quia illa ſeptem donis Sancti ſpiritus armata, contra perſecutores pugnauit, & iſta, decem præceptis legis armata contra vitia, pro denario vitæ, dimicauit.]

Honorius.

SECTIO VI.

Sectio VI.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Quò abiit dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum? quo declinauit dilectus tuus? & quæremus eum tecum.	*Quò abiit fraternus tuus pulchra in mulieribus: quo reſpexit fraternus tuus: & quæremus eum tecum.*

Verſu 17.

VERBA ADOLESCENTVLARVM, SODALIVM SPONSÆ.

§. 1.

LITTERA.

ABIIT. LXX. ἀπῆλθεν. Aquila, ἐπορεύθη. Symm. ἀνεχώρησεν. ſed pro eodem ſumenda, *abiit, iuit, receſſit*. Quod vero ſequitur, *declinauit*. LXX. ἀπέβλεψεν, *aliò oculos conuertit, te adſpicere deſiit, auertit abs te oculos, videre te deſiit*, eodem recidit quo noſtrum *declinare*, quod mihi magis placet, quia eſt quaſi lenitio dicti prioris. *Quo abiit?* non dicimus (aiunt) in perpetuum abiiſſe, ſed ad modicum aliò declinaſſe mox te inuiſurum.

ET QVÆREMVS TECVM, affirmatio eſt, ſi nobis locum indicaris, confeſtim eo nos vna. quare diſtinctionem illam codicum: *quo*

declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum: omnino mutandam cenſeo, & ſcribendum; *quo declinauit dilectus tuus: & quæremus eum tecum.* Vt agilis flamma, ſi in vicina loca vel leui vento deferatur, ſolet proxima quæque corripere, ſic qui amare cœperunt, vel amare cupiunt: laudibus amabilis obiecti; vel recens, vel magis accenduntur. hoc nunc incendium adoleſcentulas haſce & reliquos, qui accurrerant ad ſponſæ clamorem, eamque audiuerant ſponſi notas docentem, inflammauit. hinc enim fit, vt tam ardenter operam ſuam & ſuppetias ſponſæ polliceantur: Nos, inquiunt, ſine mora te comitabimur ſponſum quæſituri. age, vnde incipiemus: quo tibi veriſimilius loco videtur latitare: huc nos primùm conferamus. Non quærunt ab illa certum locum indicari, ſed dumtaxat ſolita & frequentiora ſponſi loca. Nam ſi certum illa nouiſſet, non ipſos ſic adiuraſſet.

§. 2. MENS VERBORVM. Videte in his verbis feruorem fidelium, qui temporibus illis ſchiſmatum & hæreſeum, pars in fide conſtantes perſtiterant, pars ad rectam ex diuerticulis viam redierant, cum matre ſua CHRISTVM, „ in animabus reliquorum lucrifaciendis inueſtigantium. *Pulcherri-* „ *mam* vocant, quia pulchræ ſunt ſingulæ ſanctorum Eccleſiæ, ſed *pul-* „ *cherrima* eſt vniuerſalis (Catholica) per totum orbem diffuſa] ſic „ Angelomus.

Honorius. „ Honorius perpendit duos in Eccleſia ordines, vnum docentium, „ alterum diſcentium, & illum ab hoc iſta interrogari. Eccleſiæ dictæ „ ſunt (ait) *mulieres*, quia pariunt filios ſpirituales. *Pulchra* eſt quæ ca- „ ret labe hæreſis, *pulchrior*, quæ etiam floret ſtudio bonæ actionis *pul-* „ *cherrima*, quæ inſuper fulget inſtantia prædicationis. Dicunt ergo „ imperfecti ad perfectos, carnales ad ſpirituales, actiui ad contempla- „ tiuos, ſubditi ad prælatos, indocti ad doctos, *Quo abiit, &c.* q: d. ô „ Eccleſia ſpiritualium, fide & opere maximè placens Deo inter Eccle- „ ſias ſpiritales partus edentes, doce nos, quomodo quæras quaſi ab- „ ſentem, quem prædicas vbique præſentem?&, ſi præſens eſt, qualiter „ ſit videndus?&, ſi abſens eſt, qualiter ſit inueniendus? & quæremus „ eum tecum fide & deuotione. Aliud eſt abire, aliud declinare. ille abit, „ qui in longinquum vadit: ille verò declinat, qui æſtum deuitans ad „ proximum locum in vmbram ſecedit. CHRISTVS corporaliter iuit, „ cùm videntibus diſcipulis in cœlos aſcendit, ſpiritualiter verò *declina-* „ *uit*, cum de ſynagoga per gratiam in Eccleſiam venit. Hic inueniendus „ credendo eſt, quærendus orando, inueniendus benè viuendo.] Ad aſ- „ cenſionem Dominicam etiam retulere Guilhelmus & Rupertus, ſed „ aliter ſunt interpretati, vt oſtendam §. 4.

„ Subdit Honorius duas quæſtiunculas: quarum prior eſt, *cùm* [a] Ier. 23. v. 24. *ſcriptum ſit, cœlum & terram ego impleo*, [a] *quomodo Deus dicatur adire* „ *vel abire?* Reſpondet, ſciendum eſt, quod tres motus ſunt. vnus localis „ & tēporalis; qui propriè eſt corporis, quod de loco ad locū per tempus

mouetur: alter eſt temporalis & non localis, qui proprie eſt ſpiritus, qui per tempus & non per locum mouetur cogitando præterita vel futura: tertius eſt nec localis nec temporalis, ſed æternus, qui proprie eſt Dei, cum mouetur volendo, ad id faciendum quod æternaliter ſtatuit fiendum. Dicitur ergo Deus *abire*, cum indignis gratiam ſubtrahit: dicitur, *adire*, cum gratiam ſuam largitur his, quos dignos gratia ſua fecerit, & ibi non fit mutatio loci vel temporis.

Poſterior quæſtio eſt: cum Deus vbique ſit totus, quomodo dicatur totus eſſe alicubi? quod n. eſt totum alicubi, illius pars nulla eſt alibi. omne quippe quod loco continetur, tribus dimenſionibus (ſcilicet longitudine, latitudine, altitudine) per ſpacium diſtenditur & ſex circunſtantiis (videlicet ſupra & infra, dextra & ſiniſtra, ante & retro) circumſcribitur, ſed omnis dimẽſio & circumſcriptio longe à Deo remouetur, qui ſpiritus [a] *eſſe ſcribitur.* Reſp. ſciẽdum quod tribus modis dicimus eſſe aliquid, nempe eſſe in loco localiter, aut eſſe in loco illocaliter, aut extra locum eſſe illocaliter. In loco localiter eſt corpus, quod locum ſua mole occupat, & aliud eodem tempore ibi eſſe non ſinit, vbi illud eſt, v. g. vinum in vtre ſi totum ſpacium occupet interius, non poteſt acetum ibi infundi, niſi vinum effundatur. In loco autem illocaliter eſt anima in corpore, quod nullum locum occupat ibi, ſed illud illocaliter viuificat & ſenſificat, & non eſt opus vt recedat dans locum cibo vel potui vt introeat. Extra locum vero illocaliter, eſt Deus in ſeipſo, ſimpliciter omnia loca continens æqualiter, & omnia tempora circũcludens præeminentialiter. Igitur vbique eſt totus, quia eſt ſubſtantia, & ratio, & cauſa, locus, ſpacium, & terminus omnium.] Hæc ille: quæ ſolum ſcripſi ne fragmentum pereat.

a 2. *Cor.* 3. *v.* 17.

Porro prudenter dicunt diſcipulæ, *quæremus tecum.* Nam qui ſine Eccleſia duce CHRISTVM quærit, ex filiabus non Ieruſalem, ſed Belial eſt. (*ſic Beda*) errare, currere, fatigari poteſt, proficere aut inuenire non poteſt. (*ſic Caſſiodor. & Haym.*)

TROPOLOGIA.

§. 3. Hic incipit ſermo vlt. Nyſſenus.

NYSSENVS notat ſtudium animæ perfectioris, in adducendis aliis ad ſponſi cognitionem, & cupiditatem animæ imperfectæ, ſed diligere incipientis. Quemadmodum Andreas quidem per vocem Iohannis [b] ad agnum illum deductus eſt, (*ait*) Nathanaëlus autem à Philippo ad lucem ductus, & à cingente ipſum vmbra legis digreſſus ad verum lumen peruenit: ſic etiam hæ iuuenculæ ad inuentionem indicati eis boni, anima, pulchritudinis perfectionem adepta, duce vtuntur, eamque ſic compellant. *Quo abiit, &c.* fideli enim animæ (vt notat Philo) dum ſponſi amore flagrat, nihil iocundius eſſe poteſt, quam cum matre Eccleſia de CHRISTO IESV, commentari ac loqui, & ſubinde ſciſcitari, quonam modo quæri & inueniri debeat, ad hoc adhortante S. S. *videant pauperes & lætentur, quærite Deum & viuet anima veſtra.* [c] & iterum, *quærite Dominum, & confirmamini, quærite*

b *Ioan.* 1. *ſub fin.*

Philo.

c *Pſ.* 68. *v.* 33.

a Pſ.104 v.3. *faciem eius ſemper.*[a] Quærendus autem eſt actione ſimul & contem-
,, platione, (*ita hoc loco tres Patres illi Theodoreti*) vel fide & operibus,
,, (*ita Honorius, in ſigillo.*)

Caſſiodorus. Notandum & illud Caſſiodori, quaſi ad tempus *declinat* dum quę-
,, ritur, vt maius ad ſe quærendum deſiderium excitet. Ad hoc enim
,, plerumque differt vota & orationes Sanctorum, vt ardentius eum de-
,, ſiderare incipiant. Sicut & quondam Magdalenæ quærenti non ſta-
b Ioan.20.v.15. tim ſe oſtendit, ſed in ſpecie hortulani[b] apparens, tandem, quod ipſe
* Ita corrige. qui quærebatur eſſet, oſtẽdit. Exaudit CHRISTVS ſemper electos ſuos,
ſed * ſæpe quaſi *declinat*, cũ non ſtatim poſtulata concedit.] ſic ille.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 5. LÆTARE & exulta cor meum, iam licet tibi poſt tam diuturnã moram meditari de Domina tua: licet illam humiliter, verbis de-
Iuſtus. uotorum eius ſeruorum adfari. Imprimis *Iuſtus* hãc interrogationem retulit ad ineffabile myſterium verbi incarnati in Virginis vtero: *De-*
c Philip.2.v.6. *clinauit* quodammodo (inquit) *cum in forma Dei eſſet, non rapinam*[c]
arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, ſed & ſemetipſum exinaniuit formam
,, *ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt*
,, *homo. humiliauit ſe vſque ad mortem, mortem autem crucis.* Igitur qui
,, excelſum quæſierit in forma Dei, non eum reperiet, niſi credat in for-
,, mam ſerui, in qua ſe idcirco humiliauit, vt nos iacentes erigeret.]

Pſellus. ,, *Pſellus*, Nondum (ait) cognitam habent verbi incarnationem,
,, quam ineffabili ratione in terram deſcendens induit, cuius quidem
,, incarnationis myſterium ne Angelis quidem ante verbi aſcenſionem
,, ad patrem fuiſſe exploratum docet Angelorum in Pſalmis interroga-
d Pſalm.23.v.8.& 10. tio.[d] Sed vt ante aſcenſionem ſic & poſt illam, non poſſumus de di-
lecto vtilius quenquam interrogare, necà quoquam fidelius doceri;
,, quam à ſacratiſſima Dei genitrice.

Guilhelmus. Ne quærentes curramus incaſſum, & ne in deuia incidamus, inſi-
,, nua nobis (ô Domina) quo currere debeamus, vt *quæramus eum te-*
,, *cum*. Ibimus, ibimus te duce ſecuri, nec metuemus quod iuxta iter eſt
,, ſcandalum, te gradiente nobiſcum, te dirigente iter noſtrum. *Quo abiit*
,, *dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum*? talem te vocamus, quoties ſpe-
,, cioſum præ filiis hominum genuiſſe fideli & pia deuotione cogita-
,, mus. *Quo dilectus tuus abiit*, in eo quod homo, *quo declinauit*, in eo
,, quod Deus? ſcimus quidem quod *homo ille nobilis abiit in regionem*
e Luc.19.v.12. *longinquam accipere ſibi regnum, & reuerti:*[e] quod CHRISTVS, quate-
f Coloſ.2.v.10. ,, nus homo, *aſcendit in cœlum & ſedet à dextris Dei ſuper omnem prin-*
cipatum & poteſtatem.[f] *virtutem & dominationem:* inde nimirum *ſuo*
,, *tempore reuerſuru᷑ ponere rationẽ cum ſeruis ſuis.* ſcimus etiam & cre-
,, dimus, quod *declinauerit* quatenus Deus maieſtatem ſuam adeo, vt
,, dicat Apoſtolus; *exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens, in ſimi-*

*litudinem hominũ factus, & habitu inuentus vt homo.*ᵃ Et eo ipſo quod ᵃ *Philip. 2. v. 6.*
Deus inclinatus eſt in homine, ſublimatus eſt homo in Deum, & ob "
hoc ſuo tempore, peracto humanæ redemptionis negotio, *abiit in re-* "
gionem illam *longinquam*, regionem ſcilicet viuorum, regnum ſibi ac- "
cepturus, id eſt in dextera patris ſeſſurus.]

Hactenus Guilhelm. addens adoleſcentulas hæc non quærere, quod ea ignorent, ſed incitatas à pia matre ad inueſtigandum, dilectũ, ſibi hoc modo eius poſcere ducatum. Et prudenter, quod ſibi diffidentes ducatui confidunt MARIÆ. Notat denique prius illas ordine præpoſtero quærere, *quo abierit* dilectus, & poſtea, *quo declinauerit*. prius enim *exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens*: poſtea vero *aſcendit in cœlum, & ſedet à dextris Dei*: verum animo adoleſcentularum vt aſſolet, prius occurrit clarificatio capitis noſtri, quam ratio clarificationis (effectus, quam cauſa.) ideo n. in CHRISTO vſque ad conſeſſum patris eſt eleuata humanitas, quia in ipſo CHRISTO. prius fuit vſque ad ſuſceptionem formæ ſeruilis inclinata diuinitas. Ideo tã excelſus eſt homo, quia tam humilis Deus. Quanta dignitas eius in vno, tanta & dignatio eius in altero. dignatio præceſſit dignitatem, vt cauſa effectum: ſed ſolet effectus primum ſe cogitationi offerre, & cauſſæ inueſtigatio ſubſequi. Ideo prius interrogant de claritate aſſumptæ in Deum humanitatis, & poſterius, de dignatione inclinatæ in hominem diuinæ Maieſtatis: & quia quoad vtrumque inſufficientiam ſuam prudenter conſiderant, per prædictam interrogationem comitatum ducatumque ſacratiſſimæ Virginis ardenter implorant.

Similiter Rupertus notat de aſcenſu in cœlũ hanc interrogationẽ accipiendam, vt patet ex verbis quæ ſequenti c. § 4. v. 1. exhibebo. *Rupertus.*

Alanus breuiter in hæc verba, Abire eſt lõgius ire. *Abit* ergo quan- *Alanus.* "
do requirentibus ſe, multum tarde aduenire videtur. *Declinat*, cum "
citius ad ſe quærentes redit. Sed *abit & declinat* ad tempus, vt maius "
ad ſe quærendum deſiderium excitet. Bene autem dicitur, *quæremus* "
eum tecum: quia ſine glorioſæ Virginis fide, qui CHRISTVM quærit er- "
rare poteſt, proficere non poteſt.] Sic ille.

Hailgrinus, aliter, Duas (inquit) quæſtiones proponunt, ſed ad *Hailgrinus.* "
priorem, ſcilicet *quo abiit*? non reſpondet *pulcherrima mulierum*. quo "
enim abierit CHRISTVS egrediens de ſepulcro, vbi quieuerit per illos "
continuos quadraginta dies, in quibus per vices diſcipulis ipſis appa- "
ruit, ipſe ſcit: ſed ſcriptura non nouit. Ad ſecundam vero quæſtionem, quæ eſt, *quo declinauit*, ipſa reſpondet ſicut ſequitur.]

Verum enimuero *abire & declinare*, ad idem Myſterium referre, propius ad litteræ mentem accedit. Ideo conſultius Honorius, paucis *Honorius.* explicat, interrogari Deiparam, an eius filius qui vbique eſt totus, & quem nullus locus capit, in aliquo veniat electorum familiarius, vt eo cognito, ipſam fide & opere imitando, vna cum ipſo ſimul quærat.

IN CAPVT SEXTVM CANTICI CANTICORVM.

QVIS credat Vuilleramum Abbatem cõtra vulgatam verſionem, & Caßiodori; (Quem ſolitus ſequi & omnium Patrum (excepto Nyſſeno) conſenſum, cum Rabinis hoc loco ſentire, & caput iſtud à præcedentis capitis vltimo verſ. ordiri? fraus iſta potius & corruptela cenſenda eſt hominis non Catholici, qui Vuilleramum edi curauit. Nouatoribus illa diſtinctio placet, mihi vinum vetus, nam nouum hic drama inſtituitur.

Sectio I.

SECTIO I.

		VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 1.	„	Dilectus meus deſcendit in hortũ	*Fraternus meus deſcẽdit in hortũ*
Vox	„	ſuũ ad areolã aromatum vt paſ-	*ſuum ad phialas aromatũ, paſ-*
Sponsæ.	„	catur in hortis, & lilia colligat.	*cere in hortus & colligere lilia.*

LITTERA.

§. 1. POST illam chori interrogationem multa vltro citroque verba hinc inde commearant: mox aurora oriente memor fit ſponſa, ſe ſponſum fruſtra per vicos & plateas quærere, quem in horto vrbi vicino facilius ſit inuentura, vbi ille frequentior. reprehendit ergo ſeipſam ſtuporis, quæ prius id non cogitarit; nec non tacite ſodales inuitat, vt eo ſecum properent. fingit hæc Ieroſolymis agi dicique quæ quod eſſent, vt Pergama, in edito, vtitur *deſcendendi* voce.

Areolam.] eodem modo vertit ſup. *c.* 5. *v.* 13. Hebr. Vox ſignificat, *ſulcorum lineas*, hoc eſt, ſulcorum hinc inde exſtantes tumulos. Sic autem illi *areolas* exprimunt bene concinnatas Symm. & Aquila vt noſter πρασιάς, vtrobique LXX. φιάλας.

Vt pascatvr] Hebræum complectitur actiuum & paſſiuum, ad verbum *ad paſcendum*, & ſic Symm. Aqu. & Sex. editio, τοῦ νέμεσθαι. LXX. ποιμαίνειν, hoc eſt, vt vertit D. Ambroſ.[a] *paſcere*. Senſus itaque illum in hortis paſci & paſcere.

a *de inſt. Virg.* 15.

Sponſi

Sponſi hortus eſt Eccleſia vniuerſalis & catholica, quem deſcripſit ſupra *c.4.v.12.cap.5.v.1.* hortus variis plantarum generibus conſitus, variis floribus exornatus, plurimorum aromatum ſpiritualem odorem diffundens. In hunc de celſo ſolio ſuo, *deſcendit*, &, vt optimus olitor, hunc hortum excolit & rigat fluentis doctrinæ & gratiæ, & ſarculo pœnitentiæ expurgat, quando peculiari cura particulares aliquas Eccleſias inuiſit, quæ ſunt velut areolæ aromatibus refertæ. *Deſcendit* autem *vt* ibi *paſcatur*, quia quaſi pabulum ei eſt habere in Eccleſia paſcua vberrima bonarum conſcientiarum, & præſepia plena bonorum operum: & nihilominus ibidem *paſcit* bonus paſtor ouiculas ſuas. Scilicet *paſcit* vt paſtor, *paſcitur* vt agnus & hinnulus. *Deſcendit vt lilia colligat* bonorum deſideriorum, & operum fama, vt liliorum odore, recreetur (*ſic Nyſſen. Theodor. Beda.*) & perfectos ac probatos iam homines de vita ſuccidat (*ſic Iuſtus, Caſsiodor. Gregor.*) & Angelis aſſociet (*ſic Honor.*) Igitur (quod acute Honorius) quid (ait ſponſa) vagor foris? intra me eſt, hic latet, quē quæro: me ſcrutabor, in me reperiam.] Nimirum inſtinctu aliquo interiore ſponſi aduentum præſentiebat.

§. 2. SENSVS VERBORVM.

TROPOLOGIA.

HONORIO, hortus eſt anima fidelis per pœnitentiam purgata (lacrymis rigata) ſtudio religionis complanata, ſpirans bonorum operum aromata quibus ſponſus paſcitur hic, dum viuunt, & iidem poſtea (*vt Philo inquit*) thalamus æthereos adornatur, in quo caſtiſſima ſponſa ſingulari ardens charitate diuino ſponſo inſeparabili contemplatione inhæret, nec ab eo vnquam diuelli poteſt.

§. 3. *Honorius.* *Philo.*

Nyſſenus.

Sed optime B. Nyſſenus, oſtendit locum vbi ſit, & præterea quid ſpectet & velit: ita vt ex paucis verbis totum Euangelij myſterium diſcamus. Nimirum quod Deus, quidcirco manifeſtus eſt in carne, quia ortus ex Iuda, gentibus in caligine atque vmbra mortis ſedentibus illuxit, *Cognati* nomine appellatur à deſponſata ſibi ad æternam coniunctionem: quod ea populi ex Iuda orti *ſoror* eſſet. Verbum vero *deſcendit*, ſignificat, propter eum, qui Ieroſolymis Ierichuntem deſcendit, inque latrones incidit,[a] etiam ipſum deſcendiſſe, quo ſignificatur facta ex ineffabili maieſtate ad humilitatem naturæ noſtræ demiſſio. Ex *horti* ænigmate diſcimus, verum illum agricolam de integro aruum ſuum plantare.] Etenim nos homines *agricultura eius ſumus*, vt loquitur Paulus.[b] Itaque cum ipſe ſit, qui rerum initio plātationem humanæ naturæ, conſitam à patre cœleſti, excoluit in paradiſo, *aper autem ſingularis & immanis* hortū illum, nimirum, nos, deprædatus ſit, aruumque diuinum vaſtarit: *deſcendit* vt hunc hortum rurſus per virtutum conſitionem ornaret, puro ac diuino doctri-

a Luc 10.v.30.

b 1.Cor.3.v.9.

næ fonte, ad plantas huiuſmodi fouendás, per quoſdam quaſi riuos ſermonum, deducta. *Phiala* autem *aromatis* hactenus in deſcriptione pulchritudinis ſponſi ad maxillarum encomium fuerunt accommodatæ, quibus cibi ſpirituales ad vſum paſcendorum comminuuntur. Hic vero pro loco ſumuntur, vbi ſponſus degat. Vt inde diſcamus, non verſari ſponſum ea in anima, vbi virtutum quædam ſit ſolitudo, ſed quæ aromatis eſt phiala, & vnguenta profert. Qui talis eſt, is, ſapientiæ *crater* factus, diuinum & incorruptum vinum in ſeſe tecipit, quod qui recipit exhilaratur. Quæ porro ſequuntur indicant cuiuſmodi paſcuis ouiariæ præclari illius Paſtoris pingueſcant. Non enim ille deſerta quædam ad loca ſpinoſaque abigit oues, vt gramen decerpant: ſed cibi loco eis hortorum aromata proponit, & pro gramine *lilia*: quod quidem ipſum ait paſtore ad alendas oues *colligi*. Quibus verbis ſignificatur ſane, quam ſapienter naturam illam ac poteſtatem, quæ vniuerſa complectatur, & contineat, locum & ſpatium ſibi conſtituere illorum in puritate, qui ipſum recipiant, & in quibus multipliciter virtutibus excultus hortus liliorũ floribus vigeat aromatumque fructus copioſos fundat. Nam *lilia* quidem, ſplendoris & puritatis in mente quoddam ænigma ſunt, *aromatum* vero fragrantia ſignificat adfectionem à peccatorum fœtore abhorrentem. In his ergo verſari iubet eum, qui ratione præditis ouiariis præeſt, paſcẽtem in hortis & lilia decerpentem, colligentemque in vſum ouium: quæ quidem ipſa ouibus Pauli opera proponit, qui de diuino penu cibum hunc ex liliis congeſtum nobis obiicit. Nam lilia putari debẽt, *quæcunque vera ſunt, quæcunque honeſta, quæcunque pura, quæcunque* a Philip. 4. v. 8. *iuſta, quæcunque amabilia, quæcunque boni nominis, ſi qua virtus, & ſi qua laus*, a] Hæc ille, cui Nilus & Maximus conſentiunt.

Nilus. Maximus.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. Pſellus. Iuſtus.

ARCANA (*inquit Pſellus*) ratione *deſcendit*, ſicut imber ſuper lanã, ſicut ros in vellus, in vterum puræ, atque immaculatæ Virginis, vt in *aromatum* diuinorũ mundam *phialam*: vnde ſine ſemine progrediẽs, eo quidem modo, qui ei ſoli eſt cognitus, in animas hominum puras influxit. & Iuſtus Orgelitanus. *Areolam aromatis* ipſam ſanctam MARIAM Virginem intelligendam accipimus, ex ea quippe nobis odor iuſtitiæ ortus eſt Dominus noſter CHRISTVS IESVS.] accipit ergo vterque hunc deſcẽſum de VERBI incarnatione in vtero virgineo, vt & magni Baſilij frater Cæſarius *Dialog.* 4. Alanus & Caſſiodor. & Angelom. & VVilleram. & Guilhelm. & Hailgrinus *hic*: quorum interpretatio magis mihi placet, quã Philonis & Aponij, de deſcẽſu CHRI-

Cæſarius Cappadox.

ſti ad inferos, vel Hieron, Oſorij, de aſcenſu CHRISTI in cœlum.

Guilhelmi verba ſunt, A ſolio paternæ maieſtatis, venit in vterũ virginis ſingulariter præparatum ſibi atque dicatum: à ſolio Patris *deſcendit* in vterum Virginis Matris, qui nimirum factus eſt *hortus irriguus*, & locus quidam voluptatis eo ipſo; quod ſponſus illuc deſcendit. ibi erat *areola aromatis* caro illa, quam in hoſtiam humanæ redemptionis aſſumpſit. Caro illa non erat *areola aromatis* antequam aſſumeretur à VERBO, ſed *aromatis areola* facta eſt, poſtquam diuinitati ſingulariter fuit ſociata. Nam & decentem videtur habere compoſitionẽ, quia ſine opere concupiſcentiali concepta eſt, atque inde odorem ſuauiſſimum ſpargere, quia in Deum aſſumpta eſt. Sed quare incarnari dignatus eſt? *Vt paſcatur in hortis, & lilia colligat*, *Horti* ſunt mentes piorum imbribus diuinis irriguæ, atque illius aſſidue fructus feraces, de quo ait Apoſtolus, *fructus ſpiritus eſt, caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas*: [a] hunc fructum ſponſus eſurit, hoc ſuauiter paſcitur, & paſtus gratias agit, dicens, *Eſuriui & dediſtis mihi manducare.* [b] *Paſcitur* ſane *in hortis fons hortorũ*, ad hoc rigãs eos vtique vt paſcatur in eis. non quod ei, qui *bonorum noſtrorũ non eget*, aliquid benefici, poſſit impendi, cũ ſcriptum ſit, *quid prodeſt Deo, ſi iuſtus fueris? aut quid confers ei, ſi immaculata fuerit vita* [c] *tua*? ſed bona noſtra eſurit, cum nos vult facere bona: & bonis noſtris paſcitur, cum ei placent iam facta. Vtrumque autem, eſuriem & refectionem eius, Apoſtolus cõtextim inſinuare volens, cum iuſſiſſet obſecrationes fieri pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in ſublimitate ſunt, adiunxit: *Hoc enim bonũ & placitum eſt, corã Saluatore noſtro Deo, qui vult omnes homines ſaluos fieri.* [d] non ergo indigus, ſed pius eſurit bona noſtra, & paſcitur eis. paſcitur in hortis & paſcit hortos. quantũ paſcit, tantum paſcitur, & hoc ſolum quod tribuit refunditur, nullus enim ſupererogare poteſt, vt ei aliquid de proprio largiatur. denique propria noſtra, non niſi vitia & peccata. Hominem autem inaniter gloriãtem & putantẽ, quod poſſit aliquid *ſuperimpendere* Deo, id eſt, de ſuo aliquid adiicere, reprimit Apoſtolus, dicens. *Quid habes, quod non acceperis? ſi autẽ accepiſti, quid gloriaris, quaſi non* [e] *acceperis*? Paſcitur ergo ſponſus in hortis, ſed nõ niſi de ſuo, quia hoc ſolum ei refunditur, vnde paſcit ipſos rationales, *vt viuant & fructum faciant, & fructus eorũ maneat.* [f] Inde enim paſcũt horti, vnde paſcuntur: quia non aliunde placent ei, quam de donis ipſius. paſcunt paſcentem ſe, qui placent ei qui dedit vt placeant, & vnde placeant. Sic paſtus *lilia colligit*, id eſt, animas vitæ munditia nitidas, cum ei placuerit vſque in finem ad cœleſte regnum aſſumit. Eædẽ animæ ſanctæ *lilia* ſunt, quia à malis mundæ, & *horti* ſunt, quia bonis fœcũdæ: vtrũque eſſe pariter, Pſalmiſta monuit, dicẽs. *Declina à malo et fac bonũ*, [g] *Declina à malo*, vt ſis liliũ per nitorem mũditiæ,

Guilhelm.

Quædam hic omiſi, quæ addiderat ex ſententia ſua: qua, putabat B. Virginẽ tantum incarnatione filij ſanctificatam. quæ opinio hodie prorſus reiicienda Doctoribus videtur.

a *Galat. 5. v. 22.*

b *Mat. 25. v. 35.*

c *Iob. 22. v. 3.*

d *1. Tim. 2. v. 3.*

e *1. Cor. 4. v. 7.*

f *Ioan. 15. v. 16.*

g *Pſ. 36. v. 27.*

" & vt ſuo tempore à liliorum legulo colligaris, *& fac bonum*, vt ſis hortus per fructum iuſtitiæ, & paſcas eum, qui dignatur paſci in hortis.] *ita Guilhelm.*

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.* HONORIVS, Eccleſia eſt *hortus* CHRISTI à ſimili. quia ſicut hortus profert varios germinum flores, ita Eccleſia profert " diuerſos virtutum ſectatores. *In* hunc *hortum dilectus deſcendit*, cum " CHRISTVS fidelibus in Eccleſia per miſericordiam condeſcendit, " aut dona Spiritus ſancti largiendo, aut peccata remittendo, aut pe- " tita tribuendo. *Areola* eſt, terra in horto æquis lateribus hincinde compoſita ſolerti [a] foſſatorio crebertime reuerſata, ſuperfluis gra- " minibus expurgata: & intelligitur vita clauſtralis, confeſſione & " pœnitentia à vitiis purgata, regularibus diſciplinis, ſemini verbi Dei " & virtutibus adaptata, in qua creſcunt *aromata* virtutum, quorum odore CHRISTVS delectatur.] Sic Honorius, qui deinceps ſæpe.

a alter M.S. foſſorio.

ANAGOGEN & TROPOLOGIAM OMITTIT.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 2. " Ego dilecto meo, & dilectus " meus mihi, qui paſcitur inter " lilia.	*Ego fraterno meo, & fraternus meus mihi, qui paſcit in liliis.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSÆ. DVM hortum cogitat, ex editiore loco videt ſponſum ad ſe properantem: quare tota præ gaudio exſiliēs, vt in re ſolet inopinata, in hæc verba erumpit, quæ ſuperius explicata. [b] Guilhelmus, defectuoſa (ait) locutio eſt, & affectum indicans vehementem, qui plerumque ſe fortius erumpit verborum negligentior.]

b c.2. v 16. *Guilhelmus.*

EGO DILECTO] nota ſuperius conuerſo dictum ordine, *Dilectus meus mihi & ego illi.* nam ille dilectam amore ſuo prior dignatus præuenit amando: nunc dilecta vicem reddit, Ego me quoque tibi totam permitto, ſicut tu te mihi, tua ſum tota ſicut tu totus meus. Apud Hebræos quando poſſeſſionis vel dominij mentio, ſolet Datiuus Genitiui vim habere.

PASCITVR] confirmat hanc verſionem Six. editio, quæ τῶ νεμομένῳ. Symm. apud Theodoret. *qui paſcit flores.* nam & eos qui facti ſunt lilia, paſcit, & eos qui digni ſunt, inter lilia paſcit. Noſter,

paſcitur, quia hinnulum ceruorum vocarat: ceruus autem amat inter lilia verſari. docet Nemeſianus. . . . *en aſpicis illum*

Candida qui medius cubat inter lilia ceruum.

Senſus ergo, non pabulū illi terra præſtat, vt ſerpētibus, nō ſiliquæ vitiorū, vt ſuibus, non cicutæ, vt ſalacibus capellis, ſed nitidiſſimi & odoratiſſimi flores, vt hinnulis ceruorum, & apiculis mellilegulis. Quidam ſimpliciſſime exponunt, qui tanta eſt morum ſuauitate & amœnitate, perinde ac ſi inter lilia paſceretur.

§. 2. MENS VERBORVM.

Eccleſia cognito ſponſi aduentu tota præ lætitia inopinato gaudio percellitur, & exſilit clamans, Ego regnum CHRISTI, CHRISTVS rex meus. ego corpus eius, ipſe caput meum (ita Iuſtus) Nihil me ſeparet ab eo cuius in me fidum & ardentem amorem tam repentino & oportuno aduentu experior. quid me beatius, quæ talem poſſideo, & poſſideor tali? poſſideo totum, totaque poſſideor. *Iuſtus.*

Paſcitur inter lilia] Guilhelmus, non tantum (inquit) colligit lilia, ſed agri lilia. lilia agri electi homines ſunt, lilia cœli electi Angeli ſunt. Vtrique enim nitent & redolent. Sed Angeli purius nitent & ſuauius redolent, donec lilia agri manu ſponſi collecta cœleſtibus liliis ſocientur. nempe qui colligit ea cœleſtium illis liliorum, non tantum ſocietatem, ſed & æqualitatem promittit. Nec ceſſat vſque in finem ſæculi colligere *lilia agri*, cum tamen iugiter inter cœli lilia paſcatur. Denique *paſcitur inter lilia*, & paſcit ipſa lilia. paſcit & paſcitur *mediator Dei & hominum Deus & homo* IESVS. *paſcit* quia Deus, *paſcitur* quia homo. *paſcitur* humanitas eius perennibus deliciis diuinitatis eius: ſeipſo Deo paſcit ſeipſum hominem, & ſanctos Angelos ſecum. Itaque paſcit lilia, & paſcitur inter lilia, qui ab hoc agro huius mundi colligit lilia, vt & illa paſcat & paſcatur inter illa.] ſic codex M.S. Guilhelmi corrigendus videtur. *Guilhelmus.*

TROPOLOGIA.

§. 3. *Philo.*

PHILO Carpathius, præclare hinc colligit, Deum ſemper amare oportere illique ſoli placere ſtudendum, nam dum vni Deo placemus, nos ſatis & abunde omnibus facere. Tunc Deo cuncta noſtra opera eſſe grata & plane iocunda, cum illum integritate vitæ, & morum innocentia laudamus, colimus, veneramur, amplectimur. Nam & ille nobis non modo viciſſitudinem laudum, verum etiam omnium recte factorum præmia vberrime rependit. *Ecce* [a] *enim merces ante faciem eius, & opus in conſpectu ſuo*, vt gregem fidelium ſuorum ſemetipſo paſcat, & in brachio æternitatis ſuæ tueatur atque ſaginet: modo illi ipſi ſanctiſſime ſemper adhærere nitamur, nulliſque incommodis vnquam, etſi grauiſſimis, ab eo deficiamus ad hoſtem. Nam vt ipſe ait. *Quicunque in me conſenſerit coram hominibus, conſentiam & ego in eo coram patre meo*, b *& qui perſeuerauerit vſque in fi-*

a *Eſa* 40 v. 10

b *Mat.* 10. v. 37

„ *nem hic ſaluus erit.* Qui vero in hunc ipſum miſerrimus conſentire „ erubuerit, & ipſe erubeſcet in eum, damnabitque perpetuo. Sed quæ „ fidelis eſt illius anima & ſponſa, quæ caſta, quæ ſancta, veluti lilium, „ candore virtutũ Deum paſcit & paſcitur, & nutrit & nutritur, almus „ & alumnus, & laudat ſemper & amat cœleſtem ſponſum, & mutuo „ laudatur & redamatur ab illo. ſic Carpathius.

Nyſſenus. Verum præclarius adhuc philoſophatur hoc loco D. Nyſſenus: „ ſcribit, his verbis pauculis normam & finitionem quandam omnis in „ virtute perfectionis contineri. Nam ex his diſcimus (ait) nihil in no„ bis præter Deum eſſe debere, neque animæ purificatæ vllam ad rem „ aliam reſpiciendum eſſe, ſed debere hanc ſe ab omnibus craſſis tam „ rebus, quam cogitationibus expurgare, vt tota tranſlata prorſus ad „ ſtatum, quem mentis intelligentia percipimus, & qui omnium „ craſſarum rerum expers eſt, illuſtriſſimum ex ſe pulchritudinis prin„ cipis ſimulachrum efficiat. Vtque is, qui in tabula picturam videt ac„ curate conformatam ad archetypum, vnam eandemque formam „ vtriuſque eſſe pronuntiat, imaginis pulchritudinem ipſam eſſe ar„ chetypi pulchritudinem dicens, & archetypum in ſimulachro clare „ conſpici: eodem modo etiam hæc, quæ ait *Meus eſt cognatus meus,* „ *& illius ego ſum*, pulchritudinem ſuam conformatã ad CHRISTI „ exemplar dicit, poſtquam naturæ noſtræ primam beatitatem recupe„ rarit, quæ ad imaginem ſimilitudinemque principis & vnicæ veræque „ pulchritudinis ornata erat. Ac veluti ſpeculum artificioſe & ad vſum „ idonee comparatum, pura in ſuperficie, incidentis faciei characterem „ accurate refert: ſic poſteaquam anima ſeipſam idonee comparauit, „ omnemque huius vitæ labem abiecit, puram incorruptæ pulchritu„ dinis ſpeciẽ ſibi ipſi imprimit. Quare verbum hoc à ſæculo illo volũ„ tatis electione prædito atque animato profertur. Poſteaquam toto „ orbe meo cognati faciem intueor, per hoc ipſum tota formæ eius „ venuſtas in me conſpicitur.

„ Atque has voces Paullus imitatur clariſſime, cum ait ſe Deo vi-

a *Gal 2 v. 10.* uendo, mortuum mundo factum eſſe; ſolumque CHRISTVM

b *Philip. 1. v. 21* in ſe viuere.[a] Nam cum dicit, *Mihi vita* CHRISTVS, b tantum „ non clamatiis verbis, nullam in ipſo affectionem humanam craſ„ ſamque viuere, non voluptatem, non dolorem, non iram, non me„ tum, non timiditatem, non trepidationem, non faſtum, non auda„ ciam, non iniuriarum tenacem memoriam, non adfectionem animi „ ad vindictam, non auaritiam, non honoris, non gloriæ libidinẽ, non „ quidquam eorum, quæ animum quadam erga ſe adfectione pollulũt: „ ſed ſolus (inquit) ille mihi ſupereſt, qui nihil eſt horum. Etenim ab„ raſis quaſi poliendo vniuerſis, quæ ipſius in naturam non cadunt, ni„ hil in me habeo, quod non in ipſo ſit, eaque de cauſſa *vita* CHRISTVS „ *eſt*, vel vt ſponſa loquitur, *Meus eſt cognatus meus, & ipſius ego ſum*, „ qui eſt ſanctificatio, & puritas, & immortalitas, & lumen, & veritas,

& huiuſmodi alia, quæcunque animam meam paſcunt, non in gramine vel virgultis, ſed *in ſplendoribus ſanctorum*. *Liliorum* enim natura cum colore ſplendido ſit ornata, huiuſmodi quandam ſententiam horum verborum eſſe ſignificat.

Itaque propterea gregem ſuum in prata liliorum ducit, *qui paſcit in liliis*. Vt ſplendor Domini Dei noſtri nobis contingat. Nam quod alitur, omnino ad eius ſpeciem comparatur quo veſcitur: vt ſi quis (lubet enim hoc ſumere) vas quoddam concauum è vitro factum habeat, in quo ſi quid iniiciatur pellucidum ſit, quicquid tandem fuerit, ſiue fuligo, ſiue quid prius atque ſplendidius. Itaque qui liliorum ſplendorum animis indit, etiam animas ipſas ſplendidas reddit, indita illa ſpecie pellucente ad exteriora. Vt autem illuſtrior adhuc ſit ſenſus, dicimus per virtutes animũ paſci, lilia vero in ænigmate virtutes appellari, quibus qui recta viuendi ratione ſatiatus eſt, is vita ſua cuiuſlibet virtutis ſpeciem exprimit. Exiſtimato purum eſſe lilium modeſtiam, & iuſtitiam, & fortitudinem, & prudentiam, & *quæcunque vera ſunt* (vt ait Apoſtolus [a]) *quæcunque honeſta, quæcunque amabilia, quæcunque iuſta, quæcunque pura, quæcunque boni nominis, ſi qua virtus, ſi qua laus*. Nam hæc omnia poſtquã in animum penetrarunt, per vitam puram demonſtrantur, ſimulque ornant illum qui ea continet, & ipſa quid ornamenti à continente accipiunt.] ſic ille.

a Philip 4. v. 8

Hanc ſponſæ vocem etiam Rex ille propheta vſurpauit, cum cecinit, *Tuus ſum ego, ſaluum me fac: quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui*. [b] quem verſ. explicans D. Ambroſius, [c] facilis vox (inquit) & communis, ſed paucorum eſt. Satis rarus eſt enim, qui poteſt dicere Deo, *Tuus ſum*. Ille enim dicit, qui adhæret Deo totis ſenſibus, qui aliud cogitare non nouit. Ille hac voce vtitur, qui poteſt dicere Domino, [d] *Oſtende nobis patrem & ſufficit nobis*. Numquid hac voce vtitur, auidus pecuniæ, honoris, poteſtatis, &c. nam copioſiſſ. & eloquẽtiſſime proſequitur, haut procul à ſermonis illius fine.

b Pſ 118. v. 94
c Serm. 12. in Pſalm. 118 Ambroſius.
d Ioan. 14. v. 8.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

HÆc nulli melius ſponſæ conueniunt. notat Hailgrinus, ſingulariter, ſignificanter & antonomaſtice dici *Ego*, & *mihi*: nõ exprimi autem, quid vel ipſa ſit dilecto, vel quid dilectus ſit ei. quia iſtud *quid*, eſt tantum, vt ad ipſum explicandum verba deficiant. §. 4. Hailgrinus.

Guilhelmus ipſum *quid* conatur explicare, & ad hoc ipſam virginem ſic introducit loquentem, Recte ô adoleſcentulæ à me potiſſimum inquiritis, quo *declinauerit* dilectus meus, qui a ſolio patris Guilhelm.

,, diuinâ dignatione *declinauit in hortum ſuum:* vterum meum. Nulli ,, hoc ſacramentum æque innotuit vt mihi, nulli tantum contulit quã- ,, tum mihi. *Ego dilecto meo* ex carne mea dedi carnis ſubſtantiam, & ,, *dilectus meus mihi* refudit ſingularem inter homines gloriam. Nem- ,, pe ad cumulum gloriæ mihi. quod ſibi non tantum de me, ſed & à ,, me carnem ſumere dignatus eſt. ſumſit enim de Adam vnde forma- ,, uit Euam, ſed non ab Adam: non enim Adam de ſe dedit, quod illi ,, neſcienti & dormienti detractum eſt. Porro de me neſciente & non ,, conſentiente carnem ſumere noluit, ſed quod ſumeret me per fide- ,, lem hilaremque conſenſum dare voluit: atque ideo Angelum, qui ,, me ad fidem mulceret, dignanter prouideque præmiſit. Denique hi- ,, lariter dedi quod de me dignanter ſumeret, ipſa vtique dignatione ,, ſua fidei meæ deuotionem ample remunerans. Quid enim inſignius ,, præclariuſque conferri mihi potuit, quam vt mater VERBI fierem, ,, & hoc tam excellenter, vt non tantum de me, ſed & à me in vſum re- ,, demptionis humanæ carnem ſumere dignaretur? Et hoc ipſum ad ,, quantam gloriam mihi ſuo tempore reuelandam? Itaque *ego dilecto* ,, *meo* ex me dedi corpus humilitatis, & *dilectus meus mihi* tribuit cul- ,, men excellentiſſimæ dignitatis. Eadem menſura, qua *ego* menſa ſum ,, *dilecto meo, dilectus meus* remenſus eſt *mihi*. quia diuina ſua dignatio- ,, ne fidei meæ deſiderioque reſpondit, & adiecit plurimum: quia di- ,, gnanter accipiens mea carnalia, copioſe mihi ſua refudit ſpiritualia, ,, plane *menſuram bonam, & coagitatam & confertam, & ſuper effluen-* ,, *tem* honoris & gratiæ *dedit, dabitque in ſinum meum*, pro eo quod il- ,, li incarnando prompta hilarique fide aperui vterum meum. Sic, *ego* ,, *dilecto meo, & dilectus meus mihi*, ille *qui paſcitur inter lilia.* ſupplen- ,, dum eſt (ait Hailgrin. Cardinalis) mea. nam inter lilia virginis, id eſt, ,, vitam & munditiam carnis ipſius, ipſe CHRISTVS paſcitur & præ- ,, cipue iocundatur.

Hailgrinus.

Rupertus.

Alter iſta capit Rupertus *lib. 6. Ego* (inquit) *dilecto meo*, ſubau- ,, ditur *peſſulum oſtij aperui*, vocis meæ obſequium præbui, vt audirent ,, & non neſcirent filiæ Ieruſalem, qualis ipſe ſit: & dicitur, *dilectus* ,, *meus*: ſubauditur vicem mihi reddidit laudationis, ſcilicet verborum ,, ſequentium.

ANAGOGE.

§. 5.

Honorius.

HONORIVS iſta tribuit animæ ſanctæ in cœlum aſpiranti, ac dicenti, *Ego* quidem hic præparo locum *dilecto meo* in me ma- ,, nendi humilitate, caſtitate & dilectione: & *dilectus meus* præparat ,, *mihi* apud ſe locum receptionis, *qui paſcitur in liliis*, inueniendus il- ,, lic vbi delectatur in caſtis deſideriis ſanctarum animarum.

SECTIO II.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Pulchra es amica mea, ſuauis, & decora ſicut Ieruſalem: terribilis vt caſtrorum acies ordinata.	*Pulchra es proxima mea ſicut beneplacitum, decora, ſicut Ieruſalem: pauor, vt ordinata.*

" Verſ. 4. Vox ſponſi. "

LITTERA.

ADVENIENS ſponſus, intellecta bona & prompta ſponſæ voluntate, illam relaudat, non, vt prius, ab agris & re ruſtica petitis ſimilitudinibus, ſed à rebus nobiliſſimis & auguſtiſſimis. Primò pulchritudinem eius comparat vrbi Ieroſolymæ, *ciuitati* (vt vocat Ieremias) *perfecti decoris*, [a] totius orientis longè clariſſimæ, teſte Plinio: [b] cuius frequentiam, diuitias, ornatum, maieſtatem, munitiones mirificè commendāt Ioſephus [c] & Strabo, quæ Deo præ cunctis vniuerſi ciuitatibus maximè fuit amata. Deinde comparat aciei caſtrorum ſub vexillis & ordinibus aptiſſimè conſiſtenti. §. 1. a Thren. 2. v. 15. b lib. 5. c. 14. c Ioſeph. lib. 2. belli Iuda c. 1. & 3. Strabo, Georg. lib. 15.

SVAVIS] recentiores cum quibuſdam Rabbin. THIRSA, vt nomen proprium capiunt vrbis, quæ poſtea ſedes Regū Samariæ, dicta *Therſa*. Argumentis duobus vtūtur ad probandū, primò quia radix RASA ſignificat placere & acceptum habere, & inde THIRSA ſignificet vrbem iucundam & gratam Regi. Sanè huius amœnitatem nobis indicari non vno Regum Hiſtoriæ loco. [d] Deinde quia in Hebræo legitur, CETHIRSA. quæ nota indicat alicui rei pulchritudinem comparari, hoc ſenſu, *Pulchra es a. m. vt Thirſa:* nec ſatis aptam fore ſententiam, *pulchra es, vt ſuauis*. תרצה רצה כתרצה d 3. Reg. 14. v. 17. & c. 15. v. 21. & c. 16. v. 6.

Verùm parui iſta momenti ſunt. Ad prius reſpondeo, Thirſam vrbem Salomonis tempore nondum tam celebrem fuiſſe, vt mereretur vel Ieroſolymæ adiungi, vel Eccleſiæ comparari. Imò & Thirſa poſt Salomonem celebrari cœpit, nec de amœnitate illius quidquam, locis illis quæ proferunt, reperio contineri. Ad poſterius dici poſſet, noſtrum, *Caph* ſimilitudinis, vel non legiſſe, vel ſi legit pro ocioſo affixo habuiſſe, quod nouum non eſt. Hinc ſequitur non ſatis ſolidè ex hoc loco nonnullos Adagium, *Thirſa pulcrior*, de muliere cuius forma ſit eximia, fabricari.

Præſtare arbitror ſequi veteres verſiones, in quibus pro appellatiuo nomine THIRSA hoc loco accipitur. LXX. ὡς εὐδοκία, *vt complacentia:* Aquila, κατ' εὐδοκίαν, *ſecundùm beneplacitum*, Symm. quem noſter propiùs ſecutus, εὐδοκητὴ, *beneplacens*. Quincta editio ἕως εὐδοκῶ, *donec* vel *quamdiu approbo*, ceteris obſcuriùs: noſter omnium clariſſimè. nam *ſuauis*, idem, quod accepta & gratioſa, & vt ille

dicebat *vna charitum*. Hebraicè videtur eſſe, *pulchra vt ſuauitas*, abſtractum pro concreto, vt cenſent Iarrius & Chald. Paraphraſtes, ſenſus eſt, pulchritudo tua eſt ipſa gratia gratioſior, ipſa ſuauior ſuauitate, ſed non ceteris, verùm ſoli mihi. nam ſubdit, TERRIBILIS] LXX. maluerunt abſtractum, *pauor*, θάμβος. Symm. ἐπίφοβος, propiùs ad noſtrum. Mihi ſoli (vt probam addecet) pulchra es, & comis, ac gratioſa, reliquis, verenda & ſeuera. Vultûs maieſtate horrorem quendam incutiens laſciuis omnibus & impuris obtutibus. Sed & mihi tamen ipſi terribilis quoque, quia ſagittis oculorum tuorum configor, vitare cupio & nequeo; ſed, vt papilio, ipſe in flammam inuolo, qua cremer. Cunctorum corda, vt acies per vexillationes ſuas optimè diſpoſita, expugnas & iugo ſubdis amoris. Seciùs tres illi Patres apud Theodoretum accipiunt paſſiuè, de conſternatione ipſius ſponſæ, ceteri rectiùs actiuè. pro *caſtrorum acies ordinata*, LXX. *ὡς τεταγμέναι*, ſubaudi, *acies*. Symm. Τάγματα παρεμβόλων, acies caſtrorum. noſter Hebræum vt meliùs exprimeret addidit, *ordinata*, nam Heb. ad verbum *vt vexillata* h. ſub ſignis caſtrorum acies diſtributæ ac ſtantes. fauent noſtro Iarrius & Abenezra, quin & Mercerus fatetur doctè conuerſum.

§. 2. MENS VERBORVM SPONSI.

Verè gloriaris, ſponſus reſpondet: totum me mihi eripuiſti, ſum iuris tui. quid ni? quam ad amoris culmen, vt in me planè, non in te viuas, video perueniſſe. Omnium quoque virtutum & gratiarum ornamenta, ſic in te congeſſi: vt quid tibi comparem non inueniam, niſi Ieroſolymam, Principem ciuitatum. Tu *ciuitas* illa *ſupra montem*, [a] imò *ſupra montes ſanctos*, ædificata: in te, quicquid ad ſpirituale ædificium neceſſarium abundè inuenitur, annonæ copia, auri, argenti, gemmarúmque plurimarum, munitiones & arma bellica hoſtibus repellendis, domus & palatia mirè Deo & Angelis placentia, artificia & artium genus omne, magiſtratus, leges, eloquentia, ſapientia, & reliquæ laudes rerumpub. Eſt in Catholica, genuina & non fucata pulchritudo virtutum, & ſuauitas amoris veræ voluptatis, eſt Salomonis regia, eſt ſedes pacis, non qualem mundus nouit; ſed pacis, quem per CHRISTVM iuſtificati habent, primùm cum Deo, deinde, domitis paſſionibus, & conſcientia tranquillata, ſecum, denique cum proximo, ſuum cuique tribuentes, & cum Apoſtolo *omnibus omnia in Deo* facti. Hanc, quamdiu pacem conſeruat, hoſtibus *terribilis* eſt, præualet portis inferorum, nihil eam à ſponſi charitate poteſt ſeparare; quæ nihil non ipſa poteſt ſuperare, maximè feros animos, & ab omni humanitate & ciuilitate penitùs alienos quotidie domat, & caſti atque pij amoris habenis moderatur. *Acies* in ea *ordinatæ*, Martyrum, Confeſſorum, Virginum, aliorum Iuſtorum, ex ea prodeuntium agmina: [b] vel ordo caritatis, quam in ſponſa CHRISTVS ordinaſſe paullò ante dicebatur, *ſup. c. 2. v. 4.* [c] vel acies ſunt, prima Iudæorum initio Eccleſiæ conuerſorum, ſecunda Gentium & Nationum, tertia reliquiarum Ia-

a *Matt. 5. v. 14.*

b *Sic Juſtus.*

c *Sic Theodor.*

cob, quæ in fine ſæculi conuertentur. Ad hæc enim iam tempora Cantici vergere oratio incipit, vt hoc loco D. Gregorius inſinuauit. hæc acies quamdiu charitate conferta ordines ſeruat, nullo hoſtili impetu poteſt perrumpi. *Gregorius.*

Fuſiſſimè hoc explicat idem Grego. *hom. 8. lib. 1. in Ezechiel.* vbi de efficacia & robore caritatis atque concordiæ multa habet præclara, ſed ille exſtat in lucem editus. Adſcribam potiùs quæ Honorius hîc ſcribit, ex membranis eius adhuc latentibus. *Pulchra* es (inquit) voluntate & deſiderio, quia me quæris, *& ſuauis* voce, quia alios ad quærendum me tuis collocutionibus excitas, *& decora*, quia bonorum operum exempla præbes. *Sicut Ieruſalem*, id eſt, primitiua Eccleſia exiſtens ſub Apoſtolis in Ieruſalem: vel ſicut Eccleſia fecit, quæ nunc eſt in cœleſti Ieruſalem, *terribilis* dæmonibus, hæreticis, & falſis fratribus, conuerſatione & diſputatione: *vt caſtrorum acies ordinata*, contra hoſtes armorum inſtructione. Acies caſtrorum eſt agmen militum. Eccleſia eſt diſtincta tribus ordinibus, qui ſunt Doctores, Continentes, Coniugati, qui per Noë, Daniel & Iob ſunt præfigurati. ex quibus Noë arcam rexit in vndis, Daniel continens in aula Regis fuit, Iob curam geſſit coniugis. Qui etiam in Euangelio [a] notantur: vbi *duo in agro*, qui ſunt Doctores, *duo in lecto* qui ſunt continentes, *duo in molendino* qui ſunt coniugati, ſcribuntur. In his ſingulis ſunt *acies* virtutum armis inſtructæ in caſtris Domini, id eſt, in Eccleſiis vel clauſtris, contra agmina vitiorum *ordinata*: dum Doctores hæreticos & dæmones diſputando impugnant, continentes ſobriè viuendo contra impudicos dimicant; coniugati fide coniugali & eleemoſynis tela luxuriæ deuitant. Quæ acies ſic inſtructæ ſunt *terribiles*, quia vitæ iuſtorum videntur malè viuentibus horribiles. graues ſunt enim eis etiam ad videndum, & horrent audire conſilia eorum. Caſtra Romanorum terribilia erant, quia totum mundum premebant, ſed ſuauia nõ erant, quia veram pacem non habebant: in Eccleſia autem nec terror ſuauitatem, nec ſuauitas aufert terrorem, quia in terra cœleſtem vitam agit, & barbaros diuerſarum nationum animos ad ſuum ritum trahere ſatagit. Per hæc etiam deſignatur, quòd Eccleſia quæ perſecutiones patientia deuicit, hæreſes etiam ſapientia ſuperauit, ornatum quidem virtutum in pace induit, ſed tamen armis ſpiritualibus iugiter inuigilat, quibus falſis fratribus reſiſtat.]

Honorius.

Sic corrige: vnus m. ſ. habet, tuis, alter, mutuis.

[a] *Luc 17. v. 34.*

TROPOLOGIA.

§. 3. INITIVM huius, quia Græci Patres verſionem LXX. ſequentes εὐδοκίαν interpretantur, aliud apud illos, aliud apud Latinos eſt. Græci enim cenſent priore membro animam comparari ipſi caritati & beneuolentiæ CHRISTI erga nos. Nam ſi Deus (inquit Nyſſenus) ille altiſſimus, qui eſt in ſinu patris, declarandæ in homines beneuolentiæ cauſa ſanguini & carni miſcetur, vt in terra pax noſtra miſceretur, quod ipſo naſcente Angeli paſtoribus nunciarunt, planum eſt ani- *Nyſſenus.*

„ mam, quæ ad hanc charitatem ſuam pulchritudinem conformauit, „ ſuis præclaris operibus CHRISTVM imitari: quippe quæ aliis hoc ſit, „ quod CHRISTVS humano generi fuit. Quemadmodum Paulus ille „ CHRISTI imitator faciebat, ſeipſum à vita velut exterminans, vt cum „ calamitate ſua ſalutem Iſraëlis commutaret. Sic enim ait; *Optarim* „ *anathema eſſe à* CHRISTO, *pro fratribus meis, cognatis meis ſecundum*
a Rom. 9. v. 3. *carnem.* [a] Eáque de cauſa talis eſt pulchritudo Pauli, qualis erga nos „ CHRISTI beneuolentia: qui *ſeipſum exinaniuit ſumpta ſerui forma,* „ *& ſeipſum dedit pretium pro mundi vita*, & propter nos inops factus „ eſt cùm diues eſſet, vt nos in ipſius morte viueremus, in ipſius inopia „ diuitias conſequeremur, in forma ſeruitutis ipſius regnaremus.]

Maximus. Nilus. Similis etiam CHRISTO (vt notant Maximus & Nilus) ex eius bonitatis participatione, vtpote quæ voluntati eius, per quam ex nihilo facta eſt, minimè repugnat, ſed ex ea tota pendet, imaginis & ſi- „ militudinis eius decus conſeruando. *Accepta* etiam & grata ſponſo,
Theodoretus. b Pſal. 84. v. 1. „ (vt ait Theodoret.) quia *Dominus probauit* [b] *terram ſuam, & conuer-* „ *tit captiuitatem Iacob, remiſit iniquitatem plebi ſuæ, & operuit omnia* *peccata eorum.*

Gregorius. Secundum noſtram quoque verſionem (vt docet B. Gregorius,) amica, *pulchra, ſuauis* & *decora*, dicitur, quia dum ſanctam Eccleſiam anima imitatur, quatuor Euangeliorum præcepta operatur, à quibus pulchritudinem morum accipit, vt placeat, exercitium ſanctæ operationis colligit, vt in amicitia hæreat, ſuauitatem manſuetudinis diſcit, vt permaneat, ſpeciem decoræ conuerſationis oſtendit, vt per exemplum alios trahat. *Suauis* etiam propter ſpontaneam obedientiam, vt
Philo. benè Philo Carpathius.

Nec ſuauis tãtùm, ſed *& decora*, nec ſimpliciter decora, ſed decora, „ *vt Ieruſalẽ*; nõ hæc inferior ſed ſuperior illa, de qua Paulus, *Quæ autẽ*
c Gal. 4. v. 26. Theodoretus. *ſurſum eſt Ieruſalẽ, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrũ.* [c] Illi ſimilis eſt anima (ſecundum Theodoret.) ſi Angelicam viuendi rationem imitatur, ſi meditatur in terra, quæ ſunt cœleſtia, ſi in carne ambulans, nõ militat ſecundùm carnem, ſi ſecundùm propoſitum perſequitur ad brauium æternæ vocationis, ſi *quæ ſurſum ſunt quærit, vbi* CHRISTVS *eſt in dextera Dei ſedens*: ſi (vt aiunt apud eumdem alij Patres) habitum omnis perturbationis expertem in ſeipſa conſeruans,
Nyſſenus. IESVM patris pacem contempletur, qui eam patri conciliauit.

Similis eſt Ieroſolymæ magni Regis ciuitati, (iuxta Nyſſenum) quia comprehendit intra ſe non comprehenſibilia, ita vt habitet & ambulet in ea Deus, & ſic per inhabitantis in ea pulchritudinem ornata, cœleſtis Ieroſolyma fit. Pulchritudo autem ciuitatis Regis & elegantia, ipſius haud dubiè Regis eſt pulchritudo. Nam is eſt (quemadmodum in Pſalmorum libro dicitur) ipſa elegantia & pulchritudo, quem & vates hoc modo appellat; *Elegantia tua & pulchritudine tua dirige, proſperare, regna, propter veritatem & manſuetudinem,*

& iuſtitiam. ᵃHi enim pulchritudinis diuinæ tres ſunt characteres, a *Pſal. 44. v. 5.*
quibus anima ornata, fit *decora ſicut Ieruſalem*, venuſtate Regis cohoneſtata, Sequenti cum vltramundana ſeu Angelica natura comparatione, maieſtas ſponſæ mirum in modum amplificatur. Nam Angeli ſunt illæ copiæ inſtructæ, quippe vbi *virtutes* ſemper dominantur, vbi *dominationes* perpetuo rerum potiuntur, ſolide fundati ſunt *throni principatus* in nullam ſeruitutem rediguntur. *poteſtates* ſine intermiſſione fauſtis Deo vocibus acclamant, volatus *Seraphim* non quieſcit, & ſtatio nō progreditur, *cherubim* ſuſtinere ſublimem illum eleuatumque thronum, non ceſſant, *miniſtratores* opus facere, & VERBVM audire non deſinunt. Sicut illæ cœleſtes acies æternū inconfuſæ & inuictæ manent, nulla malitia ordinem illum optime conſtitutum euertere valente: ita quoque anima quæ ad illarum imitationem ordine decentérque facit omnia, cunctis eſt admirationi & terrori.

Theodoreto ordinem anima retinet, quæ ſponſum ſcit rebus omnibus anteponendum, & ſecundum ſponſum eos potiſſimum obſeruandos, qui ad eum proxime accedunt. Vere n. acies caritatis eſt, quæ facit animam inſuperabilem. Nam vt optime D. Gregor. hic ait, Notum expertis eſt, quod milites, cum in procinctu contra hoſtes vadūt, ſi ſtrictim & concorditer gradiuntur, ab hoſtibus contra venientibus timentur: quia dum in eis aditum per ſciſſuram non adſpiciunt, qualiter eos penetrent, hæſitantes non inueniunt: illiſque hoc impenetrabile munimen efficitur, quod concorditer ordinati ſeipſis ſemetipſos tuentur. Dum enim de ſeipſis ſibi vallum efficiunt; intrandi ad ſe aditum hoſtibus non relinquunt, & vt occidantur appetiti, ipſi facilius occidunt Sic in multitudine fidelium contingit, quæ dum contra malignos ſpiritus pugnare non deſinit, neceſſe eſt, vt pace caritatis conſtringatur, quo ſalua ſit. Si enim pacem tenet, *terribilis* hoſtibus apparet: ſi per diſcordiam ſcinditur, vndique ab hoſtibus leuiter penetratur. *Theodoretus.* *Gregorius.*

Similia his in Philone, qui acies tamen tres agnoſcit, fidem, ſpem, charitatem: quare, inquit, fides integerrima, ſpes firmiſſima, ſyncera charitas neceſſariæ ſunt ſponſæ, & cuicunque fideli animæ, ſi victrix aduerſus callidiſſimos hoſtes, euadere contendit. fide itaque ſe muniat, ſpe ſe vinciat, vt in ſe vnita, ducem ſuum ſemper exultans ſine confuſione ſequatur. ſequitur Gregorium Rupertus. *Philo.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Honorius.*

BREVITER in ſigillo Honorius, introducit ipſam Deiparam dicentem, ſic blande locutus eſt ad me. *Pulbra es* in caſtimonia, & ideo *amica mea*, *ſuauis* per pia exempla, *&* ideo *decora* in cœleſti gloria, *ſicut Ieruſalem*, id eſt, ſicut cœleſtes Angeli, qui vident faciem patris & fruūtur pace Domini.

„ *terribilis* contra vitia, *vt caſtrorum acies aduerſus* dæmones & hæreticos *ordinata.*

Hailgrinus. „ Nec fuſior multo Hailgrinus, ô amica mea, *pulchra es* intentione „ mentis, *ſuauis* in eloquio, *decora* in operibus, tu mihi es *ſicut Ieruſalem*, id eſt, pacis viſio, pacem faciens inter Deum & hominem. Tu es „ malignis ſpiritibus *terribilis*, tanquam *turris ædificata cum propugnaculis*, & quia tu es *ſicut caſtrorum acies ordinata*, quam ſicut reginã „ ſequuntur omnes ſanctorum acies ordinatæ ſecundum ſtatus ſuos, & „ proprias dignitates, & merita, vt ſub ipſa & cum ipſa pro nobis contra hoſtem militent.]

Alanus. Alanus autem ſic; *Pulchra* es fide, *ſuauis* ſpe, *decora* charitate. *Ieruſalem* interpretatur pacis viſio. Quid igitur verius *Ieruſalem*, quam „ glorioſa virgo, in qua pax pectoris, & pax æternitatis? Hæc eſt arca „ Noë, in qua diſpoſitæ ſunt beſtiæ, quia in ea non fuerũt cogitationes, „ inordinatæ *Terribilis vt caſt. acies ordinata.* quia in vita multis freta „ virtutibus, & in morte Angelorum vallata agminibus. Virtutibus hæreticorum interimens errores, dæmonum ſuggeſtiones repellens, „ etiam in aſſumptione, eorumdem Angelorum fulta eſt præſidiis, & „ ſanctorum coronata choris.] ita doctor vniuerſalis.

Guilhelmus. Sed longe vberiore menſura laudes MARIÆ deuotiſſimus eius „ Guilhelmus nobis hoc loco admetitur. *Vox dilecti* (ſcribit) eſt alloquentis dilectam. vox inquam pij IESV blande alloquentis leniterq; „ mulcentis piam matrem ſuam. Quippe nec aſſumptus in cœlum, ſedénſque ad dextram Patris dulciſſimus eam filius deſerebat, ſed ei iugiter à dextris & à ſiniſtris aſſiſtens, diuino quodam ſecretoque ſuſurrio intus cum materna conſcientia differebat. Et quidem ipſa circa nouam eius plebem pia ſollicitudine ſatagens, nunc cum ſodalibus eius „ (id eſt ſanctis Apoſtolis) nunc vero cum filiabus Ieruſalem (id eſt „ nouiciis fidei) ſacra & ædificatoria foris miſcebat colloquia: interea „ illi intus à filio dicebatur, *verbum abſconditum*, & quaſi furtiue ſuſcipiebat aure interiori venas ſuſurrij eius, & gaudebat propter vocem „ ſponſi dicentis. *Pulchra es*, &c. *amicam* appellat more ſolito familiariter blandiens, atque eximiam dilectionem, qua in eum illa flagrat, „ præclare commendans. *Pulchram* dicit, & *ſuauem*, & *decoram*, & „ *terribilem*: quatuor ſane cardinalibus virtutibus, qnibus bene viuitur, „ illam excellenter pollere inſinuans, *pulchram* dicit propter iuſtitiam, „ *ſuauem* propter prudentiam. *decoram* propter temperantiam, *terribilem* propter fortitudinem.

„ *Pulchra* inquam dicitur propter virtutem iuſtitiæ, quæ nimirum „ animi pulchritudo eſt, ea namque pulcher & gratus eſt animus oculis maieſtatis: ſicut propter iniuſtitiam deformis & fœdus.

„ *Suauis* dicitur propter virtutem prudentiæ, quæ nimirum nõ tantum ſapienter, ſed & ſuauiter, & tanto ſuauius quanto & ſapientius,

operatur. Vnde ſapientiæ ſpecialis & præcipua laus eſt, quod *diſponat omnia ſuauiter.*

Decora dicitur, propter virtutem temperantiæ, quæ caſtigat animæ ſimul & carnis motus indecoros, quantum per illam anima eſt decora, hoc eſt, immunis à dedecore carnalium voluptatum, tantum ſine illa eſt indecora & plena dedecore, & turpiter diffluens.

Terribilis dicitur, propter virtutem fortitudinis, quæ dum hoſtiles impetus conſtanter tolerat, hoſtilem audaciam potenter frenat, iuxta illud Apoſtoli Iacobi, *Reſiſtite diabolo & fugiet à vobis.* [a] Dici- a *Iac. 4. v. 7.*
tur, non ſimpliciter, ſed *ſicut Ieruſalem, pulcra, ſuauis, & decora*, & nihilominus *terribilis ſicut caſtrorum acies ordinata*, ad illarum diſtinctionem animarum, quæ pulchræ, ſuaues, & decoræ ſunt, ſicut Babylon, quæ dicitur quoque vt Ieruſalem pulcra, ſuauis, & decora. Nam ſicut iſta ciuitas Dei, ſic & illa ciuitas ſæculi, habet prudentiam ſuam, fortitudinem ſuam, temperantiã & iuſtitiam ſuam, & à ciuibus Babylonis naturalis plerumque æquitas cuſtoditur, & ab ipſa naturali æquitate ductis legibus viuitur, ſiue metu ipſarum legũm pœnam transgreſſoribus intentantium, ſiue appetitu gloriæ popularis, ſiue reſpectu cuiuſdam non ad ſuum finem (id eſt, CHRISTVM) relatæ, & ob hoc falſæ, honeſtatis. Sed quia tam naturalis quam datæ legis finis ad iuſtitiam CHRISTVS eſt, conſtat quod hæc Babylonica iuſtitia, vera iuſtitia dici non debeat. Plerumque etiam, iuxta ſententiam veritatis, *filij huius ſæculi prudentiores inueniuntur filiis lucis in generatione ſua*, [b] id eſt, filij Babylonis filiis Ieruſalem: habent & illi quandam b *Luc. 16. v. 8.*
prudentiã ſuam. habent etiam quandam temperantiam ſuam: nam & huiuſmodi plerumque inueniuntur temperanter viuentes, & quodammodo crucifigentes carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis, ſiue ob popularem fauorem, ſiue etiam contemplatione cuiuſdam falſæ, & vt ita dicam inhoneſtæ honeſtatis. Ecce huiuſmodi animæ pulchræ, ſuaues & decoræ ſunt, ſed ſicut Babylon, & ob hoc veraciter tales non ſunt. Quia illæ ipſæ virtutes Babylonicæ, eo ipſo virtutes veræ non ſunt, quia Babylonicæ ſunt, id eſt, non ad ſuum finem relatæ. Nam virtutes Babylonis & virtutes Ieruſalem, non officiis, ſed finibus diſtinguuntur. Vtriſque eadem fiũt, ſed propter aliud & aliud fiunt. Vt ergo dilectus demonſtraret piam matrem, non Babylonice, ſed vere iuſtam, prudentem & temperantem eſſe, dixit eam eſſe *pulcram, ſuauem, & decoram ſicut Ieruſalem*, & vt oſtenderet eam eſſe veraciter fortem, dixit eſſe *terribilem vt caſtrorum aciem ordinatam.* Qui fortiter agit non propter Deum, is tali fortitudine non fit hoſti terribilis, ſed potius amabilis, cui concordat peregrino fine actionis, quamuis ipſa actione ei reſiſtere videatur: ſicque reſiſtendo non victũ territumque compellit in fugam, ſed potius ita ſe illi turpiter ſubiicit. Veram enim fortitudinem, quæ fugat hoſtem, animamque illi facit terribilem, comparat *aciei caſtrorum ordinatæ*, qua in rebus humanis

" nihil eſt terribilius talem propheta in ſua oratione inſinuans, *fortitudinem*, inquit, *meam ad te cuſtodiam*.[a] Quaſi dicat, tu dator es fortitu-
a Pſ. 58. v. 10.
" dinis, & idcirco ad te, tanquam ad debitum finem, fortitudinem
" meam alligabo, propter te ſcilicet, & non propter aliud fortiter agẽs,
" atque ita reſiſtens diabolo vt victus à me refugiat.

" Amplius. *Pulchra es*, per conuerſationis munditiam, *ſuauis*, per
" animi clementiam, *decora*, per caſtitatis ſingulare decus: *ſicut Ieruſalem* illa cœleſtis, quæ eſt in Angelis. Quippe inter homines viuis
" Angelice, & in carne adhuc moribunda cœleſti præluces caſtitate,
" porro cum mater mea ſis, cum genueris *terribilem & eum qui aufert*
" *ſpiritum principum*, ipſa quoque *terribilis es* principibus tenebra-
" rum, *vt caſtrorum acies ordinata*. Sane Angeli quoniam intus faciem
" hominis contemplantur, per *Ieruſalem* (quæ viſio pacis interpreta-
" tur) apte ſignantur; quoniam vero foras *mittuntur*, *propter eos qui*
" *hæreditatem capiunt ſalutis*, per caſtrorum aciem ordinatam figuran-
" tur: ſibi ſunt *Ieruſalem*, nobis autem *caſtrorum acies ordinata*. Vn-
b Gen. 32. v. 2. de Iacob, ſicut ſcriptum eſt, [b] *obuiam* habens angelos, qui in eius
" adiutorium mittebantur, *caſtra*, inquit, *Dei ſunt* hæc. Nobis ſancti
" Angeli ſunt *caſtrorum acies ordinata*, id eſt, ad ſpirituale prælium
" contra aërias poteſtates, pro defenſione hominum præparata. Nam
" (vt ait Apoſtolus) *non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus Principes & Poteſtates, aduerſus Principes tenebrarum, contra ſpiritualia*[c] *nequitiæ*. Quo modo autem nos *caro & ſan-*
c Epheſ. 6. v. 12
" *guis* poſſemus contra illos, niſi noſtram infirmitatem *caſtra Dei* cir-
" cumdarent? Vnde Helizeus ad conſpectum hoſtium trepidanti pue-
" ro; *Noli* (ait) *timere, plures enim nobiſcum ſunt, quam cum illis*.[d] cum-
d 4 Reg. 6. v. 16.
" que orante Helizeo aperuiſſet Dominus oculos pueri, *vidit montem*
" *plenum equorum & curruum igneorum* in circuitu Helizei. nimirum
" hæc erant *caſtra Dei*, angelicus ille exercitus ordinatus, contrariis po-
" teſtatibus pro defenſione hominum ſemper oppoſitus. Tam terribilia
" ſunt hæc caſtra Dei caſtris aduerſariorum, vt nulla ex parte irrumpere
" audeant, niſi quantum occultæ rationis diſpenſatione ſinuntur. Di-
" lectus igitur vt piam matrem demonſtret cunctis malignis ſpiritibus
" vehementer terribilem, dixit eam *terribilem, vt caſtrorum aciem ordinatam*. q. d. Quia te ſciunt aëriæ poteſtates eſſe matrem meam, ma-
" trem triumphatoris & ſpoliatoris ſui, cuius eſt ſignum in frontibus
" piorum depictum, verentur te matrem *terribilis*, & *eius qui aufert*
e Pſal. 75. v. 13 *ſpiritum Principum*, [e] id eſt, deſtruit ſuperbiam malignorum ſpiri-
" tuum: tu quoque *terribilis* illis facta es, & non mediocriter, ſed ſicut
" eſt illis terribilis Angelicus exercitus, ad coërcendos eos ne ſupra mo-
" dum homines infeſtent diuinitus ordinatus.]

ANAGOGE.

ANAGOGE.

REGNI cœleſtis laus veriſſima, quæ *pacis viſio* eſt, hoc eſt, *Ieru-* §. 5.
ſalem; *amica* Regi cœlorum cui deſponſata, [a] *pulchra*, quia or- a *Apoc.* 21.
nata viro ſuo, *ſuauis*, in qua numerus tot *citharœdorum citharizantium in citharis ſuis*, [b] vbi quæ *Agnum ſequuntur* virgines, *canunt* b *Apoc.* 5.14.
canticum illud ſuauiſſimum *quod alius nemo canere poteſt.* [c] vbi canit 15. & 16.
Eccleſia, aliud melodum carmen ac dulce, c *d.c.*14.*v.*3.

Omnis illa Deo ſacra
Et dilecta ciuitas,
Plena modulis, in laude,
Et canore iubilo.

Audi etiam, quàm *decora:*

Noua veniens è cælo
Nuptiali thalamo,
Preparata, vt ſponſata
Copuletur Domino:
Platea & muri eius
Ex auro puriſſimo.
Portæ nitent margaritis
Adytis patentibus:
Et virtute meritorum
Illuc introducitur,
Omnis, qui ob CHRISTI *nomen*
Hic in mundo premitur, &c.

Quæ canit Eccleſia, ex Apocalypſi deſumpta *cap.* 21. De *acie caſtrorum ordinata* dictum §. præcedenti, & pulchre hos exercitus deſcribit Ioannes, *Apocal. c.* 19. *v.* 14.

VVLG. EDIT.

Auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt. Capilli tui ſicut grex caprarum. quæ apparuerunt de Galaad.

EDIT. LXX.

Verſ. 4.
" Auerte oculos tuos è regione
" mei: quia ipſi auolare fecerunt.
" me. Capillamentum tuum, ſi-
" cut greges caprarum, quæ ap-
" paruerunt è Galaad.

LITTERA.

NON auſus fui diuidere hoc comma in duo membra ſcribendo, §. 1.
diuidam explicando. Vide (ait priore) quam mihi ipſi fueris ter- VERBA
ribilis, luce illa ſplendoris, & quaſi fulgure maieſtatis, quæ me in vno SPONSI.

cœperas oculorum tuorum, vt ante querebar,[a] nunc prorſus præſtrinxiſti, nequeo amplius in radiatum illud lumen tuum intueri. Qui ſolis aduerſos radios non perferunt, manu oculum tegunt, & faciem aliorſum auertunt: ita ſponſus ait ſibi nunc vſu venire, quia nequit geminum illud iubar ſuſtinere, ſed nimio ſplendore præſtrictus, vratur & extra ſe rapiatur. Quare ſi dilecti vita & oculi illi curæ ſunt, petere, vt paululum oculos declinet, modicas inducias ſibi largiatur, ſpiritui recuperando, & liqueſcenti animæ refocillandæ.

a *Sup. c. 4. v. 9.*

AME] LXX. *è regione mei*, quod Aq. confirmat; verum ſententia eſt eadem.

AVOLARE FECERVNT.] quidam explicant, *oculi tui me extulerunt*, & interpretantur, ita me non alacrem tantum, ſed elatum, ferocem, inſolentem reddidere, vt mei plane impotens vix penes me ſim præ amore. Malo quod dixi, vt inſinuet, qui prius celeriter inſtar hinnuli accurrerat, nunc aucto amore cor ſuum fugitiuum, non celeri tantum curſu ad ſponſam contendiſſe, ſed pernici alarum remigio, à ſe auolaſſe, & ad dilectam aduolaſſe. Hebraice eſt, *me ſuperare fecerunt*, noſter ſecutus L X X. ſenſum reddidit idiotiſmi, ſciens enallagen eſſe, pro, *me ſuperarunt*, vel ſimpliciter poni, pro, *eleuari & euolare fecerunt*. D. Nyſſenus hæc verba tribuit ſponſæ, ſed eius interpretatio non ſatis cohæret: ideo præſtat reliquos Patres ſequi, qui ſpõſum iſta de ſe dicere contendunt.

§. 2. MENS VERBORVM. Mirificum eſt Anthropopathos, quo ſe Deus inuictus ab humana (quæ clementia eius eſt & bonitas) pulchritudine, nempe ſincera intentione, & perfecta caritate, ac pura veritate conuerſæ recens multitudinis fidelium, prorſus victum vinctum amore fatetur, & cogi quodammodo, vt incolatum iuſtorum abſoluat, & mundi miſeri huius, & perituri ſæculi dies abbreuiet, quo plures ſalui fiant. Sic alibi Iacob Angelo luctanti,[b] & Moſes ipſi Deo præualet irato,[c] ſic quotidie præualet Eccleſia, cum Deo, quaſi inuito ac reluctanti, vindictæ flagrum precibus & lacrymis extorquet. Scio me, longe hoc loco à pleriſque recedere: ſed cordato lectori iudicium permitto. Communior expoſitio eſt ſponſam iuberi ſapere demiſſius, cum oculos ad ſponſi beatitudinem contemplandam intendit; & moneri, eos auertere, ne ſcilicet eum ſe adſpicere ſicuti eſt, quantumcunque videat, arbitretur: ob idque ſponſæ oculos eum auolare feciſſe dici, quoniam quo quis acrius eum intuetur, eo magis inuiſibilis eſſe cognoſcitur. Vide hanc proſequentes explicationem, Philonem, Theodoretum, & apud eum tres Patres illos, & ex Latinis Caſſiodorum, Gregorium, Rupert. Vuil. leram. Ciſtercienſem, & alios.

b *Gen. 32.*
c *Exod. 32. v. 14. & 31. & Num. 14. v. 16.*

Iuſtus. Solus Iuſtus Orgelitan. inſinuat alium ſenſum, Non me ſemper in corpore conſpiciendum requiras, quem ſpiritu per fidem melius cernis. Idcirco enim in cœlum adſcendi, vt non ſemper tibi localis appaream, qui ſic omnia diuinitatis meæ præſentia repleo, vt vbique

adſim,, cunctáque contineam, & à nullo loco contineat.]

Honorius communem illam ſequitur explicationem, ſed ita vt nonnulla adijciat Anagogen redolentia, ideo §. 5. exhibebo eius verba. *Honorius.*

TROPOLOGIA.

§. 3.

MIHI communis illa interpretatio mera Tropologia videtur, nos admonens in diuinarum rerum ſtudio & contemplatione ſobrietatem & humilitatẽ adhibere. nam *ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria*, [a] & cum *accedit homo ad cor altum, exaltabitur Deus*, [b] eum fugiens. ideo nos monet ſapiens; *Ne erigas oculos tuos ad opes, quas habere non poteris, quia facient ſibi pennas vt aquilæ, & volabunt in cœlum.* [c] Dum vero *auertere* iubetur à ſponſo oculos anima ad ſeipſam illos iubetur conuertere, & monetur ſic altiſſimam diuinitatem contueri, vt ad memoriam reuocet infirmitatem propriȩ conditionis, & ſcire, quia hoc ipſum quod de Deo intelligit, non ſui meriti, ſed diuinæ gratiæ eſt. Vide in hanc ſententiam plura apud D. Ambroſ. *lib. de Iſaac cap.* 7.

a Prou. 25. v. 27
b Pſ. 63. v. 8.
c Prou. 23. v. 5.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

HISTORICA interpretatio, quam propoſui, optime conuenit MARIÆ; communis vero, etſi Rupertus & Hailgrinus & Alanus accommodent, non videtur ſatis honorifica illi, cui admonitio talis minime neceſſaria. §. 4.

Melius Guilhelmus noſter, Anglicus dicam, an Angelicus? eius verba ſunt: ſancta calliditate alludit piæ matri dulciſſimus filius ad Patrem iam aſſumptus, q. d. Iam per inclitum meæ reſurrectionis aſcenſioniſque triumphum cunctis malignis ſpiritibus, quos non enſe, ſed cruce perdomui, tanquam mater clariſſimi triumphatoris, terribilis facta es. iam tibi ab Angelis ſimul & hominibus pleno ore acclamatur, *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* iam non eſt neceſſe tibi (ô pia mater) ſollicitari vt olim, quando me paruulum pannis inuoluebas, ſinu fouebas, lacte alebas, ſiue quando grandiuſculum pane nutriebas, & pro ætate veſtiebas; ſiue etiam quando, in me iam adultum & virum factum, non deſinebas materna pietate abũdare, quamuis iam deſiiſſes maternis pro ætate officiis miniſtrare: vnde etiam cum agonizanti mihi pro hominum ſalute aſſiſteres, & ſtares iuxta crucem meam, pia anima tua maternis perforabatur doloribus. Quia ergo vetera tranſierunt, & nouitas iocunda illuxit, noli me aſpicere, ô pia mater, vt olim, vt mater; *auerte* à me maternos *oculos*, ſed aſpice me velut amica & ſponſa. Iam adſcendi ad pa- *Guilhelmus.*

„ trem, habeāt materni illi oculi vacationem, ſed ad me: porro ad mem-
„ bra mea vacare illos nolo. *Auerte à me* ad fratres & filios meos. Ne
„ claudas illos, ſed *auerte à me*. transfer maternā pietatem à me in meos.
„ *A me*, quia iam aſſumptus ad patrem à matre non debeo amplius te-
„ nere diligi: in meos autem conuerte, quos oportet, me ab illis aſſum-
„ pto, maternæ tuæ pietatis teneritudine confoueri. Non ergo tepeſcat
„ materna pietas tua, non exſtinguatur, nec minuatur, ſed à me in meos
„ integre transferatur. Illos iam tenere, vt mater dilige: me iam intuere,
„ vt ſponſa & dilecta. In cruce pro ſalute hominum agonizans, vnum
„ tibi adoptaui Ioannem dicens, *mulier ecce filius tuus*: porro cū trium-
„ pho reſurrectionis adſcendens ad patrem, multos tibi vice mei ado-
„ ptaui & reliqui filios. *Mulier ecce* filij tui, quos diligas & pie confo-
„ ueas. Sic *auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt*. hoc eſt,
„ propter ipſos auolaui à te: vt auertas oculos illos tuos maternos à
„ me, aſcendens in cœlum auolaui à te, vt à me in meos transferres te-
„ neritudinem maternæ pietatis.]

„ ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.* HONORIUS Hiſtoricum ſenſum cum Anagogico & Tropolo-
„ gico miſcens, ita ſcribit, cum ſponſa inuenti dilecti pulchritudi-
„ nem inſatiabiliter intueretur claritatem eius decoris ſtupefacta mira-
„ retur, dicit ei ſponſus, *Auerte oculos &c.* q. d. noli me in tantum in
„ turba intueri, quia in aulam ibo, & ibi aſpectum meum totum tibi
„ fruendum præbebo. Scilicet cum Eccleſia tota intentione dilectum in
„ ſcripturis quærit, & cum pariter in creaturis inuenit, eius miram ſa-
„ pientiam in ſpeciebus & generibus rerum ſtupefacta miratur, & hanc
„ perfecte magno deſiderio cognoſcere conatur: ſed ei dicitur, *Auerte
„ oculos tuos à me*, id eſt, intelligentiam & intentionem (oculos cordis)
„ auerte à mea Deitate: *quia ipſi me auolare fecerunt*, hoc eſt, ipſi oculi
„ cordis tui vident, quantopere omnem humanum & Angelicum in-
„ tellectum excedam. q. d. ſufficiat tibi quod me ex parte vides, in ſcri-
„ ptura & in viſibili creatura: ne quæras me ex toto in hac vita videre,
„ quod non poteris præ tua fragilitate: nec quæras hoc conſequi in vi-
„ ta, quod tibi dabitur in patria. poſtea totum me videbis, cum ad me in
„ aulam perueneris. Similitudo eſt ab aquila, quæ in alto vix videtur,
„ ſed altius volans non videtur. Ita Deus cum aliquantulum in contem-
„ platione cernitur, ſubito ex oculis cordis eripitur, & omnem intelle-
„ ctum longe tranſcendere perpenditur. Oculos cordis in Deum figit,
„ qui Trinitatem in Perſonis, & vnitatem atque æqualitatem in eſſentia
„ Deitatis perfecte cognoſcere quærit, ſed ipſe ab oculis cernentis euo-
„ lat, dum ſibi incomprehenſibile cernit quod videre oculus deſiderat.
„ Oculos ergo ab eo auertit, & ad creaturam inflectit, dum hūc in ope-
„ ribus creatis contemplari ſatagit, quem in eſſentia ſua videre non po-
„ tuit.]

Item *Thomas Ciſtercienſis*, vide ne hic maieſtatem meam videre quæras. *Non enim videbit me homo & viuet.*[a] Itaque *auerte oculos tuos à me.* quia dum in carne conſtituta peregrinaris à perennibus bonis, me perfectè cognoſcere non poteris. Igitur in via perenne præmium non quæras, quod non dabitur alicui viuentium niſi in patria.] ſequitur. *Thomas Ciſtercienſis.* a Exo. 33. v. 20.

CAPILLI TVI SICVT GREX CAPRARVM QVÆ APPARVERVNT DE GALAAD.

VEHEMENTER miror cur Vvilleramus, aut potiùs qui illum ediderunt, hunc verſiculum cum duobus ſequentibus, prætermiſerit contra fidem Hebræi, Græci & Latini contextus, & auctoritatem Rabbinorum, & Chaldæi Paraphraſtis, & omnium Græcorum, Latinorumque Patrum, ex quibus Aponius & Caſſiodorus diſertè teſtantur, ea non omittenda. Quamuis enim eadem habeantur cap. 4. initio, tamen non ſunt nouæ in hoc Cantico iterationes, nec amantes verboſa repetitione ſolent ſatiari. Deinde nec eadem in fonte verba ſunt, d. c. 4. v. 1. habes MEAR GILHAD de monte Galaad, hîc verò, MIN AGILHAD, de Galaad. cetera vide d. verſu. 1. §. 1. *Vvilleramus.* מהר גלעד מן הגלעד

APPARVERVNT. eodem ſenſu quidam, ἀνέβησαν. aſcenderunt, *vide d. verſ. 1.*

Repetitio hæc inſtituta, vt intelligamus non minùs gratum & acceptum Deo hoc vltimum Eccleſiæ agmen lauacro baptiſmi lotum, nempe conuerſarum reliquiarum Iacob (de quibus apertè D. Gregorius accepit) quàm olim fuerat iucunda & accepta Gentilium, & primitiarum Iuda conuerſio. §. 2.

TROPOLOGIA.

CAPILLOS conſiderat Gregorius Nyſſenus, vt habentes illud à reliquis partibus corporis peculiare, quod nullo doloris ſenſu, etiamſi totum corpus ſecetur aut vratur, vnquam moueantur. cúmque iuxta Apoſtolum *gloria mulieris ſit coma,*[b] quippe quæ cincinnis caput adornet, vult nos moneri Eccleſiæ gloriam ſeu capillos eſſe. qui ſenſus ſuos in poteſtate habent. qui non ex adſpectu de bono iudicât, non guſtatu bonum metiuntur, non olfactu, nõ tactu, non alio ſenſus organo: ſed, omni ſenſu domito, per ſolum animũ oblata menti bona expetunt & amplectuntur, qui nec honoribus intumeſcunt, neque per abiectionem animi rebus triſtibus in anguſtum coguntur, ſed in aduerſis caſibus, capillorum inſtar, ſe doloris expertes declarantes, etiamſi vel ſectio propter fidem in CHRISTVM, vel ad beſtias, vel in ignem abiectio perferenda ſit. Talis erat Elias ille, qui de Galaad ſideris inſtar exortus eſt, in horrido ſqualidóque corpore caprinis pel- §. 3. *Nyſſenus.* b 1. Cor. 11. v. 15. 3. Reg. 17. v. 1.

libus tectus, ad omnes tyranni minas ſemper impauidus. Quicumque igitur ad imitationem generoſi in hoc vate animi, ſeipſos ſupra mundum hunc vniuerſum attollunt, egentes, preſſi, afflicti in montibus, antris, cauernis terræ, quibus denique mundus non eſt dignus: hi gregatim circa vniuerſi huius caput conſpecti, Eccleſiæ gloria fiunt, ad cœleſtem gratiam vna cum illo Galaadita aſcendentes.

Capram addit per ſaxa ſine vlla pedum offenſione tendere, & circa vertices montium verſari, & per loca tranſitu difficilia præruptáque fidenter incedere: idque iis aptè accommodari, qui præclarè aſperam virtutis viam conficiunt. Sanè inter quatuor [a] illa *expeditè incedentia* in ænigmatis libri Prouerbiorum, enumerari *hircum* ducentem caprarum gregem, hunc hircum cenſet eſſe Eliam, eius imitatores fieri gregem caprarum eius, ſicut quotquot inuentum aliquod nouum excogitarunt, vt Noë vitium ſerendarum, Enoch in Deum ſperandi, Cain agriculturæ, Abel vitæ paſtoritiæ, Thubal fabrilis, eos omnes quaſi gregem ducunt, qui eorum inſtituta ſequuntur. Qui itaque Eliæ ex Galaad vitæ aſperitatem, zelum, & libertatem, & innocentiam exprimere ſtudent, *capræ* ſunt *de Galaad* in cœlum *aſcendentes*, Nyſſeno.

a Prou. 30. v. 31.

Alij Patres apud Theodoretum per *capillos cogitationes*, de mente, vt ex capite prodeuntes intelligunt: ſic etiam Honorius, & multi alij.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Guilhelmus.*

CONNECTIT cum ſuperiori commate Guilhelmus: Ideo volo te infirmioribus membris meis materna pietate confouendis intendere, quia exuberas meritis, & » non tantùm actiones, ſed & cogitationes tuæ, magnæ » apud me pro quibuſcunque volueris, propitiationis » ſunt. nam *capilli tui* h. cogitationes de arce hominis, » mente, naſcentes, ſunt *ſicut grex capræ*. de capris iuxta ſacræ legis in» ſtitutum fiebat oblatio pro peccato, & fortè *de Galaad* exhibebantur » capræ ſacrificio aptiores. Cùm ergo dilectus gregi caprarum *quæ ap*» *paruerunt de Galaad* capillos piæ matris comparat, etiam ſimplices » cogitationes eius excellenti gratia non modicas pro peccatis filiorum » propitiationes oſtendit.

» Amplius. *Capra* eſt mundum animal, cornibus ſuis ſimul & bar» ba inſigne. Per cornua fortitudo, per barbam virilis prudentia ſeu gra» uitas ſignatur. Quia ergo grauitas virginis, & matris, tàm piæ ſanctæ» que cogitationes, nihil in ſe ſordidum, nihil infirmum, nihil leue, aut

fatuum habere poterant, rectè *capilli* eius capris, id eſt, animalibus „ mundis, cornutis & barbatis, comparantur. Sanè per hæc animalia „ ſancti viri ſignificantur, quia & munditiam habent in moribus, & per „ ſpiritum conſilij barbati eſſe videntur, eò quod virili prudentia & gra- „ uitate omnis in eis puerilis leuitas expirauit: per ſpiritum fortitudinis „ autem videntur eſſe cornuti, quia malignum hoſtem fortiter impe- „ tunt & fugere compellunt, iuxta illud, *Reſiſtite diabolo & fugiet à vo- „ bis.*[a] Benè autem *capræ* nō *capri*, quia licet barbam & cornua habeant, id eſt, ſpiritu conſilij & fortitudinis polleant, naturalis tamen in eis „ mollicies eſt contra quam aſſiduè dimicant, *carne in eis aſſiduè aduer- „ ſus ſpiritum, & ſpiritu aduersùs carnem concupiſcente.* „

a Iacob. 4. v. 7.

Apparuerunt de Galaad, quod interpretatur, *aceruus teſtimonij* CHRISTVM ſignans, *cui omnes Prophetæ*, ſicut ait Petrus, [b] *teſtimonium perhibent, remiſſionem accipere peccatorum, per nomen eius omnes, qui credunt in eum:* Qui per fidem ei incorporantur, vt de ipſo appareant, id eſt, in ipſo & per ipſum filij lucis fiāt. Quamdiu extra ipſum erant, apparere non poterant, quia in tenebris erant: In ipſo enim eſt lux, imò *ipſe eſt lux*, & extra ipſum nihil niſi tenebræ: quotquot autem *de tenebris vocati ſunt in admirabile lumen eius*, verè *apparuerunt*, id eſt, filij lucis eſſe cœperunt. quotquot, inquam, tranſierunt in Galaad, *apparuerunt de Galaad*. quotquot in CHRISTVM, quia *vera lux eſt*, cui omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, tranſierunt, inde, non aliunde, vt filij lucis lucere cœperunt.

b Act. 10. v. 43. *Paullo aliter. Tres patres. qui exponūt fideles ex impietatis & ignorātia tenebris ad virtutis & pietatis lucē tranſmigrantes per Euangelium, quod Iudæi futuri reddit teſtimonium.*

Denique non dicitur *capilli tui* ſicut capræ, ſed *ſicut grex caprarum*, vt ſignificet omnes electos *ſollicitè ſeruantes*, ſecundùm Apoſtolum, *vnitatem ſpiritus in vinculo pacis*,[c] quaſi vnū gregem eſſe, agentem ſub Paſtore vno, qui ait: *Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum.*[d]] Cogitationes capillis ſignificari etiam Alanus prodidit.

c Epheſ. 4. v. 3.

d Luc 12. v. 32.

ANAGOGE.

NOTA, quandocunque laudantur dotes aliquæ Eccleſiæ militantis, eas omnes laudes optimè conuenire Eccleſiæ quoque triumphanti. Quod ſemel hîc dixiſſe ſuffecerit. §. 5.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.	
Dentes tui ſicut grex ouium, quæ aſcenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt in eis.	*Dentes tui ſicut greges tonſarum quæ aſcenderunt de lauacro, omnes geminantes, & infœcunda non eſt in eis.*	„ *Verſu 5.* „ „ VERBA „ SPONSI.

LITTERA.

§. 1. SVP. c. 4. v. 1. *Sicut greges tonſarum*, & poſtea: *inter eas*, habet pro, *in eis*: pro *tonſarum*, Symm. ἀμνάδων agnarum. *gemellis fœtibus* Aqu. διδυμοτόκοι. LXX. διδυμεύουσαι. Hebraicè quoque hic eſt *ouium* ſeu *agnarum* HARCHELIM, illic HAKKESVBOTH tonſarum. *Aſcenderunt* ſcilicet recens lotæ. ſignificatur candor dentium, vt & ſequentibus æqualitas, integritas, fortitudo. *vide ſup. d. v. 1.*

הרחלים הקצובות

§. 2. MENS VERBORVM. Vide §. 2. d. v. 1. Nec ſanè immeritò viri fortes & Catholici Doctores comparantur oui vel agno, quia ouis tota ſancta & vtilis erat in lege: nam vellus ſeruiebat hiacinthinis pellibus, caro erat victimæ deſtinata, cornua in buccinas aſſumebantur, crura ad tibias, inteſtinata ad neruos cithararum, cutis ad tympanum: infideles cani ſimiliores, ex quo nihil in vſu ſacro aſſumebatur, vt ex Iarrhij ſtercore hoc aurum legamus.

Nyſſenus. Nyſſenus quoque breuiter: Per *dentes* fortaſſis intelligendi ij, qui Eccleſiæ corpus alunt (Doctores & concionat.) hos vult ſemper conſpici puros, quaſi digreſſos primùm à lauacro, & pilorum copia minimè grauatos eſſe, quaſi recens tonſos, & virtutum interim fecunditate geminis fetibus inſignes, vt puritatis duplicis parentes fiant, tum quæ in animo, tum quæ in corpore conſpiciatur: adeóque à dentibus his exterminetur, quicquid in fetificatione boni eſt ſterile.

Iuſtus. Iuſtus optimè ad litteram, de his tribus commatibus: Hos* quatuor verſus (inquit) bis in hoc loco conſtat eſſe deſcriptos, quos Deo donante iam in ſuperiore loco tractauimus, in quibus tamen Iudæorum & Gentilium populos conuertendos cum geminæ dilectionis „ fructu prædixit, & Martyrum gloriam cum eorum meritis declara„ uit.]

* *Corrige*, Hor quoque tres verſus.

TROPOLOGIA.

§. 3. *Tres patres.* TRES illi Patres apud Theodoretum, cogitationes, inquiunt, tuæ (ô anima) quibus corpoream legis craſſitudinem in veros ſenſus extenuas, & ad ſpiritalem cibum idoneum redigis, inſtar ouium * quæ tonſæ ſunt, veritate tantùm conſeruata falſas omnes reiiciunt opiniones: & ab iis, tanquam in lauacro ablutæ, geminos virtutum edentes „ fructus, à terrenis rebus atque carnalibus ad ſpiritales atque cœle„ ſtes conſcenderunt. Neque vlla inter eas inutilis eſt, aut infructuo„ ſa.]

* *Malè inter pres*, caprarum.

Philo. „ Vberiùs autem iſta Philo; Addit, vt ex vera cófeſſione ſuorum ſcelerum in ipſo lauacro regenerationis toti mundati ſint, & niue candidiores facti, veterem hominem cum omnibus malefactis ſuis atque cupiditatibus exuti, iámque interiori mentis cogitatu atque acie diuinarum rerum ſalutares cibos, & arcana myſteriorum pabula, ſibimetipſis

metipſis conterunt ac mandunt, & proximo cuiqui fraterne ruminantur & impartiunt. Quod & ſequẽtia manifeſtiſſime declarant cũ ait: *Quæ aſcenderunt*, &c. Vere duplici fetu anima decoratur à ſponſo, poſtquam, ſicut diximus, eſt lota: nam ex accepto Spiritu ſancto, vt ſalua fiat, Deum ipſum & quemque proximum ſincere amare debet, alioqui fruſtra ſe lauat. Poſſumus etiam per duplicem fetum, mentis & corporis munditiæ geminum fructum intelligere, vt ſponſo noſtro IESV immaculati ſimus & ſancti. ſed prior intellectus, verior eſt & potior. Quare ſedulo laborandum nobis eſt, vt ex binis his Spiritus ſancti fetibus, veluti *matres filiorum lætantes* eſſe poſſimus. "
Væ enim væ, qui ſanctiſſ. fetus ipſius ſpiritus, vel ſua negligentia ſocordiaque amittunt, vel turpiſſimæ vitæ moribus miſere perdunt: *melius iis ſane foret, nunquam in lucem prodiiſſe*, vt inquit Dominus.]

MIXTA INTERPRETATIO. SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Guilhelmus.*

GVILHELMVS, per *dentes* (ait) intellectus non incongrue figuratur. Panis enim noſter quotidianus, qui à Patre cœleſti petitur atque accipitur, pio intellectu quaſi quibuſdam dentibus teritur, vt manſus quodammodo atque glutitus animæ noſtræ ſubſtantiam fulciat. Cui autem tam affatim datus eſt *panis* ille *quotidianus & ſuperſubſtantialis*, quo animæ noſtræ aluntur, vt viuant, & non moriantur, quam illi, quæ genuit *panem viuum, qui de cœlo deſcendit, panem Angelorũ, quem manducat homo?* Hũnc ſibi aſſidue panem quibuſdam quaſi dẽtibus pij intellectus terebat, eoque ſalubriter ſuauiterque viuebat. Quia vero idem piæ matris intellectus ſimplex & mundus erat, nullo animali ſenſu adulteratus, nulla illecebra carnali fœdatus, *dentes* eius recte comparantur *ouibus lotis*, ouibus propter ſimplicitatem, *lotis* propter puritatem. Et quoniam intellectus eius præterea fecundus erat, non tantum integritate & puritate in ſemetipſo contentus, ſed & ad informandos vtiliter foras extentus, idcirco *dentes* eius ouibus *fetis* comparantur. Myſtice autem *grex ouium*, vnitas eſt fidelium, ſub cura vnius veri paſtoris agentium. *Quæ* nimirum *aſcenderunt de lauacro*, quia ab omni originali ſimul & actuali ſorde mundatæ exierunt de baptiſmo. In lauacro factæ ſunt *oues*, qui antequam tingerentur, *hædi* erant, & ad ſiniſtram pertinebant. hædi ergo humiliter deſcenderunt in lauacrum, ſed de lauacro *oues aſcenderunt* hilariter. Porro expiatione & iuſtificatione, quam in baptiſmo acceperunt, contentæ non ſunt: ſed de ſpiritu veri paſtoris grauidæ faciunt *fœtus gemellos, prouidendo bona* (ſecundum Apoſtolum) *non tantum*

coram Deo, ſed etiam corã hominibus. Et *ſterilis non eſt in eis,* ita quod ſit ex eis: Ceterum *in eis,* hoc eſt, inter eas ſteriles inueniũtur, re quidẽ hædi, ſed profeſſione oues. Vnde Petrus de nequiſſimo Iſcarioth,
a *Act.* 1. v. 19. *qui connumeratus erat in nobis,* [a] de huiuſmodi Ioannes, *Ex nobis* (in-
b 1. *Joã.* 2. v. 19 quit) *exierunt, ſed non erant ex nobis.* [b]]

ANAGOGE.

§. 5.

Adi §. 5. verſ. 2. cap. 4.

Verſ. 6. „

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
" Sicut cortex mali punici, " ſic genæ tuæ abſque occultis tuis.	*Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum. Sicut cortex mali punici, gena tua extra taciturnitatẽ tuã*

LITTERA.

§. 1.

VERBA SPONSÆ.

VIDENTVR hoc loco ſeptuaginta Interpretes, & Aqu. & Symmachus & alij, aliter ſcripta hæc inueniſſe in Hebræis codicibus, quam noſter: & fieri poteſt, vt quidam ſuſtulerint, priorem illũ de labiis verſiculum, & noſter in ſuis exemplaribus non inuentum non verterit. Sed legere eum & vertere LXX. & Aq. & Sym. & Schol. & conueniunt, niſi quod Schol. νῆμα κόκκινον, *filum* coccineum, pro *funiculo,* Aq. τῆς κόκκου *cocci* pro *coccineo,* Sym. allocutionem, διάλεξίς σου pro, eloquio, & idem, σκεπόμεναι καλύμματι pro taciturnitate. Eum verſ. hic interpretantur omnes Græci, ex quibus mox nonnulla, vide ſupra. cap. 4. v. 3.

§. 2.

MENS VERBORVM.

De coccinea vitta diximus d. verſ. 3. §. 2. Quæritur, cur, quam illic granatæ fragmini, hic toti cortici comparet? facile ſoluitur. quia tunc nondum agebatur de totius Eccleſiæ plenitudine, hic vero de illa iam agitur, quia poſt vltimam Antichriſti perſecutionem, numerus Martyrũ totus explebitur, & vno ouili facto mali punici cortex oſtro purpureo totus rubricabitur, fauent huic interpretationi Iuſtus Orgelitan. & D. Gregorius Magn.

TROPOLOGIA.

§. 3.

Philo.

DE priore parte adſcribam Philonis & Nyſſeni verba. Philo duas interpretationes ſuggerit, prima eſt: omnes fideles animæ ar-
„ dentes charitate eſſe debent ad ſalutem propriam & proximi: ni-
„ hil negligere de lege ſponſi, nec illius ſpeculatores ac nuncios in-
„ terimere vel perdere, ſed ſtudioſiſſime amplecti atque ſanctiſſi-

me fouere: vt ſicut Raab meretrix in euerſione patriæ per faſciam illam coccineam, [a] in ſignum datam, feneſtræ domus appenſam, ſeruata eſt, & libertate donata: ita & nos in die illa nouiſſima, quando cœli mouendi ſunt & terra, vel cum domus noſtri corporis morte irruente euertetur, per *vitta coccinea*, fraternæ charitatis ac Dei bene ſignatá & ſculpta opera, ſalutis æternæ participes eſſe poſſimus. Rectéque *vitta* dicitur, nam vt hac frons capitis ornatur, ita nobis à capite noſtro, ſponſo CHRISTO, IESV, diſcendum eſt, vt ſemper ornemur. Ipſe enim docuit, cum dixit: *Exemplũ dedi vobis vt quemadmodum ego feci, ita & vos* [b] *faciatis*. Secunda eius interpretatio eſt, poſſe nos per faſciam ipſam coccineam à Raab feneſtræ appenſam, ſynceram apertamque CHRISTI fidei confeſſionem accipere. Vt enim corde iuſtificamur, ſecundum [c] Apoſtolum, ita ex aperta oris noſtri confeſſione ſaluamur. Idcirco *labia* dixit, ne quis fidelium coram impiis crudeliſſimiſque tyrannis Chriſtianæ fidei deſtructoribus vel magis ſtructoribus (iis enim affligentibus celeſte palatium ex viuis lapidibus, iiſque purpureis conſtruitur) poſitus erubeſcat vitam æternam palam confiteri: quin intrepidus inuictuſque omnino fidem CHRISTI orthodoxam conſtantiſſime retineat ac prædicet.]

a *Ioſu.2.v.18.*
b *Ioan 13.v 15*
c *Rom.5.v.10.*

B.Nyſſenus: Funiculus autem in labro collocatus menſura quadam circumſcriptam ſermonis vſurpationem in ænigmata notat, id quod vates ille [d] *cuſtodiam & oſtium compreſſionis* appellauit: quum in tempore ad loquendum os apperitur, & ſuo tempore rurſus occluditur. *Funiculum* autem menſuræ nomen eſſe, de libro vaticiniorum Zachariæ Prophetæ [e] didicimus. Habebat enim in manibus Angelus in ipſo loquens funiculum, quo terram metiri homines ſolent. Tunc autem oratio maxime ſuam menſuram conſequitur, cum à rubedine colorata eſt, quæ eſt ænigma ſanguinis illius, à quo redempti ſumus. Quare ſi quis ad exemplum Paulli, CHRISTVM, in ſe loquentem habet, qui proprio nos ſanguine redemit, etiam funiculum illum geometricum habet in ore, ſanguinea illa tinctura ornatum. Quæ vero ſequuntur verba, interpretatio ſunt præcedentis ænigmatis. Nam *funiculum* illum *coccineum* exponit, loquelam elegantem, qua voce rurſum puritas & moderatio ſignificatur. Etenim quod accurate elegans eſt, atque ipſo in vigore ſe conſpiciendum exhibet, id neque immaturum, neque exoletum eſt. Cum vero deinde per *mali punici corticem genas* ornat, inſignem quandam in bonis perfectionẽ ſponſæ tribuit. Vult enim ſignificare, non alia quadam in re ſitum eſſe theſaurum ipſius, ſed ipſam ſui ipſius theſaurum eſſe, quippe qui omnis boni apparatum in ſe cõplectatur. Nam vt cortice continetur id quod eſculentum eſt in malo punico: ſic etiam demonſtrat contineri theſaurum eius, interiore illa pulchritudine vitæ quæ ſub aſpectum nõ cadit. Hic igitur eſt ille occultus ſpei theſaurus, proprius animi fru-

Nyſſenus.
d *Pſ.140.v.3.*
e *Zach.2.v.1.2.*

„ ctus, qui vita virtuti conſentanea, quaſi quodam mali punici cortice, „ continetur.]

Philo. *Philo* autem, rubro colore atque albicante *cortex mali punici* „ circumfundi ſolet, cum maturat. huic ſimiles *genæ* ſponſæ, quia pro „ his coloribus habet virentem fidei integritatem, ac ſpei charitatiſque „ ardorem, & cum his bonæ conſcientiæ optimos atque caſtiſſimos „ internæ mentis cogitatus ac fructus (per genas enim flos pudicitiæ & „ caſtitatis ſignificatur) ne vacuitate bonorum operum coram iudice „ conſtituta ſponſa, fatua, ſine oleo veræ charitatis lampada ferens, „ miſerrime damnetur.]

Rupertus. Denique de *genis* ſic etiam philoſophatur Rupertus, cuius verba „ mihi viſa indigna quæ præterirentur. In vtero nos (ait) ita natura „ formauit, vt genua genis oppoſita ſint: vnde & à genis genua dicun- „ tur: ibi enim cohærent ſibi, & cognata ſunt oculis, lacrymarum indi- „ cibus & miſericordiæ. Denique complicatum aiunt gigni formari- „ que hominem, ita vt genua ſurſum ſint, quibus oculi formantur, vt „ caui fiant & reconditi. Inde eſt quod homines, dum ſe ad genua pro- „ ſternunt, ſtatim lacrymantur. Voluit enim natura nos maternum re- „ memorare vterum, vbi conſidebamus in tenebris antequam venire- „ mus ad lucem. Profecto qui cauſam iſtam diligenter attendit, ille „ ſcienter atque rationabiliter laudat & approbat, ſanctis & eruditis „ cogitationibus familiare eſſe, genua frequentius excelſo Deo curua- „ re, & genas lacrymoſas genibus curuis applicare, vt reſpiciat ac reco- „ gitet creator habitans in excelſis, qualiter nos in vtero formauerit. „ Vnde & illud S. Iob. commonefacit his verbis, *Memento quæſo* a Iob.10.v.9. & 13. *quod ſicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me, &c.*[a] vſque, *licet hæc celes in corde tuo, tamen ſcio quod vniuerſorum memineris*. Nō „ paruum inuentum reperit, qui iſtud conſecutus eſt, vt ſcienter ſic b Mich.6.v.6. „ exhibeat ſe creatori, ſicut reperit Propheta Micheas, cum dixit, *Quid dignum offeram Domino? curuem genu Deo excelſo.*[b] Nec vero ſoli „ Deo, ſed & hominibus dulcis viſu & amabilis eſt huiuſmodi compo- „ ſitio, tantoque quis magis reuerendus exiſtit, quanto frequentius at- „ que affectuoſius genua curuans, genas ſuas, vel oculos, vel totum „ caput demiſerit. deinde oſtendit genas & oculos altos Deo homini- „ buſque odibiles eſſe.

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

§. 4.

Guilhelmus. GVILHELMVS, in pudore genarum (ait) dilectus vere- cundiam piæ matris commendat, verecundia humilitati „ amica eſt & comes indiuidua. Non enim humilitas vera „ eſt, ſi verecunda non eſt. Inde eſt quod mens vere hu-

milis, ita de laudibus ſuis etiam veris confunditur, ſicut anima ſuperba etiam de falſis laudibus ſuis hilareſcit atque extollitur. Quis autem ambigat illam, quæ Imperatorem humilium genuit, virtute humilitatis inſignius effulſiſſe? ergo etiam verecundia eius inſignis fuit. Quia præclara humilitas, non niſi præclaram comitem habere dignata eſt. Sic de ſe humiliter imo humillime ſentiens, veras laudes ſuas à cœleſti ſibi ſponſo ſuperius decantatas verecunde audiuit: & quidem ille intus eam, vt Deus, alloquebatur, atque intra maternam conſcientiam tota illa laudantis filij vox reſonuit: illa vero docta & aſſueta humiliter ambulare, etiam ipſius veritatis cum ſua conſcientia loquentis de ſuis virtutibus teſtimonium verecunde ſuſcipiebat. Quod conſiderans & merito approbans pius ille auditor, etiam hoc ipſum præclaris laudibus eius annectit, dicens, *ſicut cortex mali, &c.* q. d. Inſigne admodum, gratumque mihi eſt, quod, præ multa humilitate, *rubent genæ tuæ* etiam pro veris laudibus tuis, cum *in occultis tuis*, hoc eſt, in conſcientia tua vbi laudes tuas loquor, de tuis actibus nihil ſit de quo debeas verecundari. Rubent ergo *genæ tuæ abſque occultis tuis*, quia verecundatur quidem humilitas in te cum te laudo, ſed tamen in conſcientia tua nulla verecundandi ratio eſt.

Myſtice autem *malum punicum*, quod tenui & rubenti cortice continet multitudinem granorum, ipſe idem Redemptor noſter eſt in fragili & cruento paſſionibus corpore ſeminaliter (vt ita dicam) continens ſalutem multorum. Vnde Apoſtolus. *In ipſo* (inquit) *cõplacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipſum.* [a] *Cortex* ergo *mali punici*, ſanguine paſſionis rubens, humanitas eſt Redemptoris noſtri. Qui nimirum filiali quadam dulcedine alludens maternæ verecundiæ, *ſicut*, inquit, *cortex mali &c.* laudabili verecundia *genæ tuæ* ſanguinis mei colorem traxerunt, cum tamen in te nihil ſit, cui metus verecũdiæ debeatur] h. propter quod te debeat pudere vel pigere.

a *Coloſ.* 1. v. 20.

ANAGOGE.

Lege quæ ſup. diximus cap. 4. v. 3.

§. 5.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularũ non eſt numerus. * Vna eſt colũba mea, perfecta mea, vna eſt matris ſuæ, electa genitricis ſuæ. Viderunt eam	*Sexaginta ſunt reginæ, & octuaginta concubinæ, & adoleſcentulæ, quarum non eſt numerus. Vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuæ, electa eſt ei, quæ peperit ipſam. Vide-*

Verſ. 7.
Verſ. 8.

„ filiæ & beatiſſimam prædica-	*runt eam filia, & beatificabunt*
„ uerunt: reginæ & concubinæ,	*eam regina & concubina, &*
„ & laudauerunt eam.	*laudabunt eam.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSI.

NVNC paſtor noſter Regum cunctorum opibus fortuniſque ſortem anteponit ſuam. Non placet accipi de Salomone Rege: cuius feminarum mandræ his longe maiores fuere, & contra quam hic legimus, plures habuit Reginas quam concubinas. (*vide. 3 Reg. 11.*) ſed capio indefinite de quouis monarcha potentiſſimo. Sit aliquis (ait) qui in Gynæceo ſuo clauſas habeat plurimas *coniuges primarias* ingenuæ conditionis, & plures *concubinas* (ſic vocantur, ſecundariæ vxores ſine cœrimoniis & ritualibus nuptiarum copulatæ, ſeruilis vel libertinæ conditionis) plurimas vero *virgines adoleſcentulas*, quæ in alteram thalami ſortem mille clauibus aſſeruãtur, in domus penetralibus (*vide qua de ſignificato vocis* AHALMA *notata nobis Eſai. 7. verſ.* 14. quicquid in tam multis diuiſim, in mea id coniuge confertim omne reperitur. quare & te *dilecta* cunctis illis præfero, & me tali Rege beatiorem duco.

Vide qua de concubinis dixi Gen. 25. v. 6

SEXAGINTA & OCTOGINTA] numeri finiti, pro infinitis, & vt ſupra de lecti cuſtodibus.*

ac. 3. v. 7.

VNA] Subaudi: *verum.*

PERFECTA] immaculata.

VNA] vnica.

ELECTA] ſumme dilecta & complacens.

BEATISSIMAM PRÆDICAVERVNT] Symm. *laudauerunt*, ἐπῄνεσαν, nimis dilute.

VIDERVNT *eam*] omnes illæ Reginæ, concubinæ, puellæ. Nihil vero neceſſe eſt hoc verſiculo poſita partiri, præſtat ſimul iungere, hoc modo: *filia, concubina & regina eam contemplata viderunt, laudarunt, beatam prædicarunt.* Magna laus, cum mulieres ægræ adducantur, vt aliis præſertim thori riualibus, forma concedant.

§. 2. MENS VERBORVM. *Epiphanius. Hieronymus.*

Relicta imprimis nimis putida collectione numeri poſterorum Noe & Abrahæ, quam obtrudit R. Salomon: nec non mirabili interpretatione D. Epiphanij alia, *in fine Panarij*, quia plures haut dubie poſtea hæreſes exortæ fuerunt, item tertia D. Hieronymi *epiſt. ad Principiam*, vt minus adæquata & accommodatitia, denique quarta recentiorum, qui interpretantur, præ omnibus orbis nationibus & congregationibus, etiam ſtemmate nobiliſſimis & potentia præclaris, Eccleſiam tam nouam quam veterem extollere: placet communis PATRVM commentatio, his verbis tres militantis Eccleſiæ ordines deſignari. *ſic hoc loco, Nyſſen. Philo, Theodoret. Pſellus, Iuſtus. Caſſiodor. VVilleram. Honorius, Elias Cretenſis in Na-*

Nianz. orat. 13. poſt reditum, & D. Auguſtin. lib. 83. qq. ea qua eſt, 55. Primus ordo eſt perfectorum, qui domitis iam carnis paſſionibus ſolo ducuntur amore, ideo primariæ ſunt cõiuges & *reginæ*. quia ſexagenarius numerus perfectus eſt, vnde & *ſexaginta* illi *fortes* ſup. cap. 3. v. 7.

Iuſtus, In ſexagenario (inquit) numero, qui adſcendente ſenario per denarium adimpletur, omnem bonorum perfectionem, quæ ex legis præceptis conſummatur, agnoſcimus. Quemadmodum autem ipſe ſenarius totis ſuis partibus conſtet, breuiter aduerte. nam ſexta pars eius, vnius, duo, tria, [a] media autem tria eſſe probatur. Vnum autem, duo & tria, ſex eſſe [b] qui neſciat, quod in alio numero diſtributis partibus, & in vnum reductis ita adimpleri, difficile inuenitur.] Itaque *Regina*, perfectorum animæ, quæ non ſunt peccatorum ancillæ, dicuntur. Sic enim ſcribitur, *vbi ſpiritus Domini, ibi libertas.* [c] *Iuſtus.*

a media ſunt, corrig. pars eius vnum, duo, tertia, media, &c.

b corrig. quis neſciat? quod.

c 2. Cor. 3. 17.

Rupertus, memor inſcriptionis, *Cantici Canticorum*, ad Muſicæs artificium nos abducit, notat hos tres numeros, decem, octonarium, ſenarium, primam ſymphoniam efficere, quam vocant *Diateſſaron*. Eſt enim (ait) in eis habitudo, quam *Epitriton*, id eſt, ſeſquitertiam dicunt: quia maior numerus (videlicet *octoginta*) minorem numerum (ſcilicet *ſexaginta*) totum in ſe continet, & eius inſuper tertiam partem, id eſt, viginti. Et hæc proportio numerorum in muſica ſex reddit *diateſſaron*, quod interpretatur de quatuor: & idcirco ſic vocatur ſymphonia hæc, quia de quatuor chordis ſiue vocibus conſtat, cũ duobus tonis habens ſemitonium. Igitur *ſexaginta reginæ* & *octoginta concubinæ*, id eſt, animæ quæ verbo Dei ita inſiſtunt, & verbi Dei ita participes factæ ſunt, vt facere poſſint doctrinæ fructũ, meritis quidem differunt, ſed fidei conſonaniam, per vnitatem cõfeſſionis, in auribus dilecti ſuauiter reſonãt. Differunt perfectione, quia ſenariuns numerus perfectus, octonarius imperfectus eſt ac diminutus, atque ad extremas vnitates vſque ſecabilis eſt. Perfectus quippe eſt & perfectorum primus numerorum *ſenarius*, quia ſuis ex partibus conſtruitur, habet enim dimidiam, id eſt, tres, tertiam, id eſt, duo, ſextam, id eſt, vnum, quæ partes ſimul collectæ ſenarij ſummam reſtituunt. Porro *Octonarius* in ſuis partibus ſeipſo minor eſt, habet enim dimidiam, id eſt, quatuor, quartam, id eſt, duo, & octauam, id eſt, vnum, quæ partes ſimul collectæ, ſeptenarium faciunt, minorẽ videlicet ſummam ipſo octonario, cuius partes ſunt. claret igitur cur ſenarius, *reginis*, octonarius *concubinis* congruat.] Hæc Rupertus. *Rupertus.*

Secundus ergo ordo eſt, filiorum Agar, quæ in ſeruitutem generat, nempe mediorum, ſiue imperfectorum proficientium, qui ſeruiunt amore cæleſtis mercedis, aut terrenæ. quia nondum carnem prorſum exuerũt, ideo *concubinæ* nominãtur. quia tamẽ aliquid in illis ineſt perfecti dicũtur *octoginta*, qui numer' ex perfecto (denario) & in

„ filiæ & beatiſſimam prædicauerunt: reginæ & concubinæ, & laudauerunt eam.

runt eam filia, & beatificabunt eam regina & concubina, & laudabunt eam.

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSI.

NVNC paſtor noſter Regum cunctorum opibus fortuniſque ſortem anteponit ſuam. Non placet accipi de Salomone Rege: cuius feminarum mandræ his longe maiores fuere, & contra quam hic legimus, plures habuit Reginas quam concubinas. (*vide. 3 Reg. 11.*) ſed capio indefinite de quouis monarcha potentiſſimo. Sit aliquis (ait) qui in Gynæceo ſuo clauſas habeat plurimas *coniuges primarias* ingenuæ conditionis, & plures *concubinas* (ſic vocantur, ſecundariæ vxores ſine cœrimoniis & ritualibus nuptiarum copulatæ, ſeruilis vel libertinæ conditionis) plurimas vero *virgines adoleſcentulas*, quæ in alteram thalami ſortem mille clauibus aſſeruātur, in domus penetralibus (*vide quæ de ſignificato vocis* AHALMA *notata nobis Eſai. 7. verſ.* 14. quicquid in tam multis diuiſim, in me id coniuge confertim omne reperitur. quare & te *dilecta* cunctis illis præfero, & me tali Rege beatiorem duco.

Vide quæ de concubinis dixi Gen. 25. v. 6

SEXAGINTA & OCTOGINTA] numeri finiti, pro infinitis, & vt ſupra de lecti cuſtodibus.*

ac. 3. v. 7.

VNA] Subaudi: *verum.*

PERFECTA] immaculata.

VNA] vnica.

ELECTA] ſumme dilecta & complacens.

BEATISSIMAM PRÆDICAVERVNT] Symm. *laudauerunt*, ἐπῄνεσαν, nimis dilute.

VIDERVNT *eam*] omnes illæ Reginæ, concubinæ, puellæ. Nihil vero neceſſe eſt hoc verſiculo poſita partiri, præſtat ſimul iungere, hoc modo: *filia, concubinæ & reginæ eam contemplatæ viderunt, laudarunt, beatam prædicarunt.* Magna laus, cum mulieres ægræ adducantur, vt aliis præſertim thori riualibus, forma concedant.

§. 2. MENS VERBORVM. *Epiphanius. Hieronymus.*

Relicta imprimis nimis putida collectione numeri poſterorum Noe & Abrahæ, quam obtrudit R. Salomon: nec non mirabili interpretatione D. Epiphanij alia, *in fine Panarij*, quia plures haut dubie poſtea hæreſes exortæ fuerunt, item tertia D. Hieronymi *epiſt. ad Principiam*, vt minus adæquata & accommodatitia, denique quarta recentiorum, qui interpretantur, præ omnibus orbis nationibus & congregationibus, etiam ſtemmate nobiliſſimis & potentia præclaris, Eccleſiam tam nouam quam veterem extollere: placet communis PATRVM commentatio, his verbis tres militantis Eccleſiæ ordines deſignari. *ſic hoc loco, Nyſſen. Philo, Theodoret. Pſellus, Inſtus. Caſſiodor. VVilleram. Honorius, Elias Cretenſis in Na-*

Nianz. orat. 13. *poſt reditum, & D. Auguſtin. lib.* 83. *qq. ea qua eſt,*
55. Primus ordo eſt perfectorum, qui domitis iam carnis paſſioni-
bus ſolo ducuntur amore, ideo primariæ ſunt cõiuges & *reginæ.* quia
ſexagenarius numerus perfectus eſt, vnde & *ſexaginta* illi *fortes* ſup.
cap. 3. v. 7.

Iuſtus, In ſexagenario (inquit) numero, qui adſcendente ſe- *Iuſtus.*
nario per denarium adimpletur, omnem bonorum perfectionem, “
quæ ex legis præceptis conſummatur, agnoſcimus. Quemadmo- “
dum autem ipſe ſenarius totis ſuis partibus conſtet, breuiter ad- “
uerte. nam ſexta pars eius, vnius, duo, tria, [a] media autem tria eſſe [a] *mẽdoſa ſunt, corrig. pars eius vnum, duo, tertia, media, &c.*
probatur. Vnum autem, duo & tria, ſex eſſe [b] qui neſciat, quod in
alio numero diſtriburis partibus, & in vnum reductis ita adimpleri,
difficile inuenitur.] Itaque *Reginæ*, perfectorum animæ, quæ non
ſunt peccatorum ancillæ, dicuntur. Sic enim ſcribitur, *vbi ſpiritus* [b] *corrig. quis neſciat? quod.*
Domini, ibi libertas. [c] [c] 2. *Cor.* 3. 17.

Rupertus, memor inſcriptionis, *Cantici Canticorum*, ad Muſi- *Rupertus.*
ces artificium nos abducit, notat hos tres numeros, decem, octona- “
rium, ſenarium, primam ſymphoniam efficere, quam vocant *Dia-* “
teſſaron. Eſt enim (ait) in eis habitudo, quam *Epitriton*, id eſt, ſeſ- “
quitertiam dicunt: quia maior numerus (videlicet *octoginta*) mino- “
rem numerum (ſcilicet *ſexaginta*) totum in ſe continet, & eius inſu- “
per tertiam partem, id eſt, viginti. Et hæc proportio numerorum in “
muſica ſex reddit *diateſſaron*, quod interpretatur de quatuor: & idcir- “
co ſic vocatur ſymphonia hæc, quia de quatuor chordis ſiue vocibus “
conſtat, cũ duobus tonis habens ſemitonium. Igitur *ſexaginta reginæ* “
& *octoginta concubinæ*, id eſt, animæ quæ verbo Dei ita inſiſtunt, & “
verbi Dei ita participes factæ ſunt, vt facere poſſint doctrinæ fructũ, “
meritis quidem differunt, ſed fidei conſonaniam, per vnitatem cõfeſ- “
ſionis, in auribus dilecti ſuauiter reſonãt. Differunt perfectione, quia “
ſenariuns numerus perfectus, octonarius imperfectus eſt ac diminu- “
tus, atque ad extremas vnitates vſque ſecabilis eſt. Perfectus quippe “
eſt & perfectorum primus numerorum *ſenarius*, quia ſuis ex par- “
tibus conſtruitur, habet enim dimidiam, id eſt, tres, tertiam, id eſt, “
duo, ſextam, id eſt, vnum, quæ partes ſimul collectæ ſenarij ſummam “
reſtituunt. Porro *Octonarius* in ſuis partibus ſeipſo minor eſt, habet “
enim dimidiam, id eſt, quatuor, quartam, id eſt, duo, & octauam, id “
eſt, vnum, quæ partes ſimul collectæ, ſeptenarium faciunt, minorẽ “
videlicet ſummam ipſo octonario, cuius partes ſunt. claret igitur cur “
ſenarius, *reginis*, octonarius *concubinis* congruat.] Hæc Rupertus. “

Secundus ergo ordo eſt, filiorum Agat, quæ in ſeruitutem gene- “
rat, nempe mediorum, ſiue imperfectorum proficientium, qui ſer-
uiunt amore cœleſtis mercedis, aut terrenæ. quia nondum carnem
prorſum exuerũt, ideo *concubinæ* nominãtur, quia tamẽ aliquid in illis
ineſt perfecti dicũtur *octoginta*, qui numer⁹ ex perfecto (denario) & in

Honorius.

perfecto (octonario) componitur. de his ait Honorius. Hic nume-
» rus (*octoginta*) deſignat carnales, & imperfectos (quia in partibus
» ſuis non completur) decalogum legis, propter dignitates & diuitias
» mundi obſeruantes, quæ in quatuor plagis mundi & in quatuor ele-
» mentis ſunt: & ideo horum animæ dicuntur *concubinæ*, quia ſpon-
ſum non pro regno diligunt, ſed ei pro temporalibus ſeruiunt.] Hi
ſunt plures primis, ſed pauciores vltimis. Tertius enim ordo eſt *ado-
leſcentularum* innumerarum: hunc conſtituunt, qui adhuc in via
virtutis nouitij, oderunt peccare pœnarum formidine, labuntur &
ſæpe ſurgunt, & quaſi dubiæ ſunt, an ad terminum, an ad medium,
dumtaxat iter ſint progreſſuræ. Ipſum nomen ſatis indicat, quam te-
nera ſint virtute.

Abſalon.

a Hoc loco ſcribentes, Optatus lib. 2. & 4. contra Parmenianum. Cyprian. ep. 76. ad Magnum & lib. de vnita. Eccleſ. Rufinus expoſ. in Symb. Aug. Tract. 5. in Ioã. Concil. Africanum circa tempora Bonifacij I. tomo. 1. Concil. Pacianus epiſt. 1.

VNA.] Abſalon Abb. *ſerm.* 38. Notat, *vnam* Eccleſiam eſſe vin-
culo charitatis, *plures* autem dici propter diuerſas fidelium congre-
gationes. Hic *vna* ſignificat, vnicam, ſingularem, præcipuam. Deſi-
gnari Eccleſiam Catholicam omnes Patres conſentiunt, [a] & recte:
nec enim vnica foret, niſi ſic vnita foret: inter hæreticorum diſſen-
tientes cathedras nequit reſidere, quia nimium diſſident BETHEL &
BETHER.

MATRI SVÆ] eadem mater quæ genitrix, nempe cœleſtis Ie-
roſolyma, quæ in cœlis eſt Eccleſia, quam Paulus docet terrenæ ma-
trem eſſe. *Sic Theodoret. Iuſt. Angelomus.*

TROPOLOGIA.

§. 5.
Nyſſenus.

VALDE coincidit Littera cum Tropologia. Notandum tamen
ex D. Gregorio Nyſſeno, *hominem initio rectum* atque perfectũ
„ *creatum*, ita vt ſimul omnem perfectionem obtinuerit, ſed poſtquã
„ peccato hanc perfectionem amiſit, eam ſecunda generatione non to-
„ tam in inſtanti, ſed ſucceſſiue per gradus quoſdam recuperare. Pri-
„ mo enim nudam fidẽ induere, & quaſi parma alba adhuc inglorium,
„ ſtatui ſicut in biuio quodam ad imperfectionem illam, & perfectio-
„ nem aliam tendente. nam idcirco *plures in patris domo mãſiones ſunt*,
„ vt pro ratione propenſionis ad bonum, & abſceſſus à malo, congrua
„ cuique merces parata ſit. Infinitus eſt numerus animarum, quæ pri-
„ mam adhuc ætatem ſpiritualem agunt, necdum ſatis adoleuere vt in
„ menſuram perfectæ mulieris, & aptæ coniugio perueniſſe ſint cen-
„ ſendæ, vt videlicet *ex Dei metu concipere, & ſalutis ſpiritum* poſſint
„ *gignere*. Nam propter infantiam, & intellectus imperfectionem,
„ cum affectione quadam nonnihil bruta, pecuinæ adhuc vitæ conuer-
„ ſationem retinent: hæ iuuenculæ dicuntur, & ſalutem cõſequentur,
iuxta illud Pſalmiſtæ, *Homines & iumenta* [b] *ſaluabis Domine*. hos
„ enim iumentorum nomine ſignificauit.

b Pſ. 35. v. 8.

» Ceterum qui ad incrementum plenæ ætatis, ſuperata adoleſcentia
peruenerunt,

peruenerunt, hi ſunt in duplici gradu: quædam animæ Deo conglu- "
tinantur tantum affectu quodam mercenario, qui timore pœnæ & "
gehennæ inſeruiunt Deo, quibus dictum à Saluatore noſtro: *Timete* "
illum, qui poteſtatem habet, poſteaquam occiderit, etiam mittere in ge- "
hennam ignis, [a] hi vocantur *concubinæ*, & dicuntur *octoginta*, propter a Luc 12. v.5.
octauæ myſterium. nam octaua in Pſalmis hos ſignificat, qui talen- "
tum quidem ſuum decuplum augent, cuncta Decalogi præcepta ſer- "
uantes; ſed tamen id faciunt metu pœnæ: vt patet ex ipſis illis Pſalmis, "
qui pro octaua inſcribuntur, in quibus exaudis voces eorum, qui me- "
tu ſupplicij flagellantur, vt; *Domine ne in furore tuo arguas me, neque* "
in ira tua corripias me. [b] *Miſerere mei Domine, quia infirmus ſum, ſa-* b Pſalm.6.v.1.
na me Domine, quia conturbata ſunt oſſa mea. [c] Placent iſti Domino " c Pſal. 50. v.1.
plus illis prioribus: & ſic tãdem ſenſit ille ſe à Domino miſericordiam "
conſecutum, cum dixit; *exaudiit vocem ploratus mei.* [d] d Pſal.6.v.10.

Et hi poſſunt conſcendere, ad tertium gradum, & mereri nomen "
reginarum. Si paullatim hoc metu recedente, eius loco ſubeat amor, "
ita vt non tantum *declinent à malo & faciant bonum* timore pœnæ, ſed "
potius amore ſponſi: ſicque firmiter illi adhærere proponant. Regina "
huiuſmodi erat Dauid, cum dicebat. [e] *Mihi adhærere Domino bonum* e Pſa.72.v.28.
eſt. [f] talis regina erat Paulus, cum dicebat, *Nemo ſeiunget nos à dile-* f Rom.8 v.38.
ctione Dei, quæ eſt in [g] CHRISTO IESV, *&c.* hæ ſunt *ſexaginta*, quia cum Sic intelligẽdus
decem Dei præcepta perfecte, vt diximus, ſeruant, ſingula quaſi ſex- Nyſſenus, & de
duplicant, atque ita pro decem *ſexaginta* reponunt. *Perfecta* iſta *cha-* numeris hu, vide Honor ſupra
ritas foras mittit timorem, & ſic *concubina* eſſe deſinit, quæ iam eſt c.3.v.8.5.2.
Regina. proles illa ſeruilis, non permanet cum iſta filiali affectione. g Gen.21.v.10.
De his dictum. *Eiice ancillam & filium eius, non enim erit hæres filius* Gal.4. v.30.
ancillæ, cum filio liberæ.

Quod ſi dilectio plane præualeat, & metus prorſus expellatur, & "
timor in amorem commutetur, tunc vnio naſcitur, & tota anima cõ- "
glutinatur ſponſo, & *vna* fit ei, cui iungitur in columba. Vt docuit Sal- "
uator diſcipulos ſuos, cum collatis aliis donis innumeris, dixit eos non "
fore multipliciter diuiſos in faciẽdo de bono iudicio, ſed omnes vnum "
futuros, agglutinatos vni illi ſumno bono, ita vt *per vnitatem ſancti* "
ſpiritus (vt Apoſtolus ait) [h] *pacis coniuncti nexu, corpus vnum fiant* h Epheſ.4 v.3.
omnes, & vnus ſpiritus, per ſpem viuam in qua vocati ſunt, vt *omnes* (ait "
CHRISTVS) *ſint vnum, quemadmodum tu, mi pater, in me es, & ego in*
te: [i] *vt & ipſi vnum ſint in nobis.*] Huius vnitatis nexus eſt gloria, glo- " i Ioan.17.v.21.
riam vero vocari Spiritum ſanctum, patet ex illo Domini ſermone; "
gloriam quam dediſti mihi, dedi eis. [k] Reuera enim eandem gloriam k d. c.17. v.22.
diſcipulis dedit, cum ad eos diceret, *accipite Spiritum ſanctum.* [l] Et l Ioan 20.v.22
hanc quidem gloriam etſi ſemper habuit, priuſquam mundus fieret, "
accepit tamen à patre, quando hominem induit: & huius gloriæ per "
Spiritum ſanctum fit particeps omnis iuſtus, facto ab Apoſtolis initio. "
Ideo dicit; *Gloriam quam dediſti mihi dedi eis; vt ſint vnum, quemad-* "

,, *modum vnum ſumus. ego in eis ac tu in me, vt ſint conſummati in vnum,*
,, cui ab adoleſcentiæ imperfectione per gradus dictos ad hanc gloriam
,, datum eſt peruenire, talis ſponſa non indigna eſt audire, *Vna eſt co-*
,, *lumba mea, perfecta mea: Vnica eſt matri ſuæ, electa ei, quæ peperit*
,, *eam.* Columbæ iſtius mater, quid niſi columba? Sicut hominis mater,
,, quid niſi homo? cum quod ex ſpiritu gignitur, ſit ſpiritus; etiam filiæ
,, columbæ, mater eſt columba, quæ de cœlo ad Iordanem deuolauit,
a Ioan. 1. v. 33. ,, vt Ioannes teſtatur.[a] Nonne talem merito adoleſcentulæ, concubi-
næ, & reginæ, laudant, & beatam prædicant, & hoc ipſo ſe tales fieri
,, optare manifeſte declarant.] Hæc ſententia longi admodum ſermo-
,, nis D. Nyſſeni, qui hoc loco nos deſerit, vt & eum ſecutus Pſellus.
,, quare deinceps aliunde Tropologia nobis exſpectanda.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Guilhelmus.* MIRIFICVS hoc loco eſt ſpiritus Guilhelmi, quare adſcribam quantumuis multa: Habet Rex regnum *Reginas* ſibi nuptia-
,, li fœdere ſociatas, habet *concubinas* abſque fœdere nuptiali, gratia ta-
,, men prolis adhibitas, habet & *adoleſcentulas* in eius concubinatum
,, vel etiam connubium tranſituras. Sunt enim quædam animæ in ſpon-
,, ſum cæleſtem tam caſto amore flagrantes, vt ſe ad aliud diligendum
,, nullatenus diuidant, ſed ei, cui ſe deuouerunt, totæ adhæreant amore
,, indiuiſo. Non enim amor in Deum ſatis eſt caſtus, quamdiu ad aliud
,, eſt diuiſus. Sane qui diligit Deum, & cetera quæ honeſte diligi poſ-
,, ſunt propter Deum, amorem non diuidit, quia non niſi Deum diligit.
,, Porro, vt ait Pater Auguſtinus, *qui aliquid cum Deo amat, quod non*
,, *propter ipſum amat, minus eum amat:* plane hic amorē diuidit, & pro-
,, pterea Deum non ſatis caſte diligit. Deniq; illæ animæ quæ per amo-
,, ris integritatem & puritatem cœleſti ſponſo totæ, vt ita dicam, adhæ-
,, rere cœperunt, pactum proculdubio nuptiale cum eo fecerunt, &
,, de his ſpecialiter intelligendum eſt, quod ait Apoſtolus, *Qui adhæ-*
b 1. Cor 6. v. 17. *ret Deo, vnus ſpiritus eſt.*[b] non enim quælibet, ſed perfecta adhæſio,
,, hanc excellentem facit vnitatem: cuius vtique in ſe conſcientiam ani-
,, ma illa habebat, quæ dicebat, *viuo autem iam non ego, viuit vero in me*
c Gal. 2. v. 20. CHRISTVS.[c] Et reuera huiuſmodi animæ quæ cum eſſent infirmæ &
,, pauperculæ, excellenti gratia Regi regum nupſerunt, de ſtatu inglo-
,, rio in magnas quaſdam nobileſque Reginas tranſierunt, & *aſſiſtunt à*
d Pſ. 44. v. 10. *dextris eius in veſtitu deaurato circumdatæ varietate.*[d] Nimirum de
,, talibus erat Reginis anima Moyſis, quæ propter eximij amoris con-
,, ſcientiam ſponſo ſuo, non tam ſupplicans, quam comminans, noua
,, quadam fiducia aiebat; *Aut dimitte populo hanc noxam, aut dele me de*
e Exod 32. v. 32. *libro quem ſcripſiſti.*[e]
,, Et notandum quod *Reginæ ſexaginta* eſſe dicuntur, per quod ſi-
,, gnatur; animas, quæ in cœleſtis ſponſi connubium tranſierunt, di-

uinorum impletione mandatorum non eſſe contentas, ſed vberiore " caritate iuſſa tranſcendere, & quæ non exiguntur ſupererogare. Cum " enim ſexies decem vel decies ſex faciant *ſexaginta*; duo inſignes ſo- " lemneſque in ſacris litteris numeri, denarius & ſenarius, in ſexagena- " rio notantur: & *denarius* quidem, propter decalogum legis, adimple- " tionem ſignificat mandatorum. *Senarius* vero, qui perſpicua ratione " perfectionem inſinuat, & reſpicit, quæ; ad comparandam perfectio- " nem, per ſpiritum conſilij ſupererogat ſponſæ caritas. Impletio quip- " pe mandatorum animam perfectam non facit. Vnde nec *Reginam*, id " eſt, ſponſam magni Regis, cui profecto non nubitur, ea tantum fa- " ciendo, quæ ipſe iubet, hoc enim magnum non eſt, cum ipſemet di- " cat, *cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, quia ſerui inu-* " *tiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus.* [a] Impletio inquam man- " a *Luc.*17.v.10. datorum perfectionem non facit, ideo quamuis ſufficiat ad vitam, ad " reginalem tamen non ſufficit excellentiam. Vnde magiſtra veritas cui- " dam dicenti, *Magiſter bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æter-* " *nam?* reſpondit *ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* [b] cumque ille b *Mat.*19.v.17. diceret, *Hæc omnia cuſtodiui, quid adhuc mihi deeſt?* à cœleſti magiſtro " audiuit, *ſi vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pau-* " *peribus, & ſequere me.* q.d. iam ſatis ad vitam habes, ſed deeſt tibi ad " excellentiam. Si ergo vis, ô anima iuſta, nubere ſponſo cœleſti, & cũ " *Reginis* numerari, tranſcende mandata, da quod non exigeris, fac " quod non iuberis: vt dum propter Deum te reſtringis etiam à licitis, " & ita ad diligendum eum totam te dirigis, amor tuus ſit integer & in- " diuiſus atque eo ipſo purus. Amoris puritate itũr in connubiũ ſponſi " cœleſtis. "

Sunt aliæ animæ numeroſiores iſtis, pietatem quidem ſtudioſe co- " lentes, ſed citra perfectum conſiſtentes. quippe in eis amor non eſt ſa- " tis caſtus, quia diuiſus: amant aliud præter ipſum, eo ipſo quod non " propter ipſum: minus eum amant, eo ipſo quod aliquid cum eo amãt, " quod non propter ipſum amant: quia Dominum tamen reuerenter " digneque præponunt, pietatis cultrices exiſtunt: nam ſi ei in dilectio- " ne aliquid præponerent, vel ſaltem æquarent, iniurioſi magis in eum " quam officioſi, à cultu pietatis penitus exorbitarẽt. Quia ergo eo ipſo " Dominum non ſatis caſte diligunt, quo amorem ſuum vel in modico " diuidunt, eis nullatenus dignitatem attribuerim *reginarum*, ſed plane " illas dixerim *concubinas.* licet enim per integri amoris puritatem in " connubium ſponſi cœleſtis nondũ tranſierunt, eius tamen thoro non " indignæ cenſentur, licet tanquam Reginæ non *aſſiſtant à dextris eius* " *in veſtitu deaurato*, licet regio diademate minime refulgeãt, in regium " tamen introducuntur thalamum, & de ſpiritu ſponſi fœcundatæ ad " prolem boni operis, inter veros Iſraëlitas non portant opprobrium " ſterilitatis. Itaque iuxta formã Apoſtolicã, *ſobrie, & iuſte & pie viuunt*, " illud ſollicite obſeruantes, quod ait veritas; *Si vis ad vitam ingredi, ſer-* "

„ *na mandata*. Porro quod ſequitur. *Si vis perfectus eſſe, vade & vende*, „ &c. nondum implere ſufficiunt, & proinde in connubium ſponſi cœ„ leſtis minime trãſeunt. Hæ LXXX. eſſe dicũtur, quia executione mã„ datorum cum remiſſione peccatorum ſunt contentæ. *Denarius* man„ datorum impletionẽ, vt dixi, ſignificat. *Octonarius* vero propter octa„ uum circumciſionis diem, congrue ſignificat interioris hominis à præ„ putio delictorum mundationem. Quia ergo illæ animæ, quæ vt dixi, „ *ſobrie, iuſte & pie viuunt*, ſed adhuc tamen citra perfectum conſiſtunt, „ hilari conſcientia de remiſſione peccatorum exultant, & diuinorum „ executioni mandatorum ſollerter ſtrenuéque inuigilant, *octoginta* „ *concubinæ* eſſe dicuntur.

„ Porro *adoleſcentularum non eſt numerus*. Sunt enim longe infra *cõ„ cubinas*, longius autem infra *Reginas*, quę recte per *adoleſcentulas* figu„ rantur, animæ in CHRISTO nouiciæ, & iam pridem fidei ſacramentis „ innouatæ, ſed adhuc tamen paruulæ & delicatæ, vtpote in ſuis adhuc „ vitiis conſtitutæ, nondum ſe, iuxta doctrinam Apoſtolicam, exercent „ ad pietatem: ſed Chriſtianis rudimentis contentæ, mollius agunt, *lo„ quentes vt paruulæ, ſapientes vt paruulæ, cogitantes vt paruulæ*. His ni„ mirum duo cauenda ſunt, ſcilicet ne fornicentur, & ne diu adoleſcen„ tulæ ſint. Nam fornicantes cœleſtis ſponſus condemnat, cui dicitur, *perdidiſti omnes qui fornicantur abs te*.[a] Porro quod ait Iſaias,[b] *puer centum annorum morietur*, redundat ad adoleſcentulam cen„ tum annorum. deniq; ſi diu *adoleſcentulæ* ſunt, tepor autem æquipol„ let fornicationi, imo ſpecies quædam fornicationis eſt, vt ſcriptum ſit, „ *vtinam calidus eſſes aut frigidus: ſed quia tepidus es, incipiã euomere te ex ore meo*.[c] Abſolute ergo dici poteſt, quod neceſſe ſit adoleſcentulas „ turpiter proſtitui fornicationi, niſi cito adhæſerint ſponſo cœleſti, ſal„ tem per concubinatũ. Excellentis quidem gratiæ eſt, cum forte aliqua „ adoleſcentularum, non mediante concubinatu, trãſit in Reginam: ſed „ hoc tanto rarius, quanto excellentius agitur. Itaque per adoleſcẽtiam „ in concubinatum, per concubinatum vero itur in connubium ſponſi „ cœleſtis. Nam *filiæ Babylonis* per electionem gratiæ tranſeunt in ſum„ mi Regis *adoleſcentulas*, adoleſcentulæ autem in *concubinas*, concubi„ næ vero *in Reginas*. *adoleſcentulæ* ergo non tantũ innuptæ, ſed adhuc „ etiam innubiles eſſe videntur: cum autem in *concubinas* tranſeunt, „ nondum quidem nuptæ, ſed iam nubiles fiunt: ſed de nubilibus fiunt „ nuptæ, cum de concubinis fiunt *Reginæ*.

a Pſ. 72. v. 27.
b Eſa. 65. v. 20.
c Apoc. 3. v. 15.

Quæſita interpretatio.

Adoleſcentularum non eſt numerus, quia non numerantur & quodammodo pro nullis habentur, dum adoleſcentulæ ſunt. Sane cum „ eſſent filiæ Babylonis numerabantur, & aliquæ erant, ſed ad malum: „ factæ vero de filiabus Babylonis magni Regis *adoleſcentulæ*; iam qui„ dem nullæ ſunt, ad malum, ſed nec aliquæ adhuc ſunt ad bonum. „ Actum eſt in eis per fidem & ſacramẽta, vt iam non ſint numerabiles

in malo, ſed nondum per bonos mores actum eſt in eis, vt ſint numerabiles in bono. ita enim ſunt mundæ à malis, quod nondum fœcundæ bonis. Quia ergo nullæ quodammodo ſiue ad malum, ſiue ad bonum, earum rectè numerus * ſubticetur. Proinde ſua emundatione non ſint contentæ, ſed fœcundentur, vt numerentur, fœcundentur de ſpiritu eius, *qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnes ex nomine vocat*, vt & ipſæ ſint de numero ſtellarum, atque inter ſidera cenſeantur: nondum enim per boni operis fructum ſibi nomina fecerunt. Quod ſi cõtingat eas de hoc ſæculo egredi in diebus adoleſcentiæ ſuæ, priùs quàm ſibi nomina facere poſſint, tranſeundo in numerum *Reginarum* vel ſaltem *concubinarum*, non imputatur eis ad pœnam, quod non hinc exeunt fœcundæ, ſed nomina ſua inueniunt ſcripta in cœlis, eò quod exeunt mundæ.

** In M. S. dicitur. ſed cõtra ſcriptoris mentem.*

Sed *vna eſt columba mea, &c.* q.d. *multa filiæ congregauerunt diuitias* (ſcilicet *Reginæ*) *& multæ filiæ cõgregauerunt* neceſſaria (ſcilicet *cõcubinæ*) & multæ etiam meram ſpem dederunt, quod ſuo tempore ea congregarent (ſcilicet *adoleſcentulæ*) ſed vna *ſupergreſſa eſt vniuerſas*, ex his omnibus *vna eſt columba mea, perfecta mea*. Vna eſt Regina reginarum, Domina concubinarum, nutrix adoleſcentularum. Hæc eſt *columba* per fœcunditatem; & *mea*, per ſingularis partus nouitatem; *columba mea*, cui ego ſingularis pullus ſum, *perfecta mea*, cui nihil deeſt ad gratiam & ad gloriam. cuius neque fœcunditas virginitatem defloranit, neque virginitas fœcunditatem ignorauit. In aliis mulieribus, ſi qua gloriatur de virginitate, deeſt illi gaudium plenum fœcunditatis, ſi qua gaudet fœcunditate, deeſt illi ad perfectum decorem virginitas. *Vna eſt* ergo *perfecta mea*, cuius virginitati non ſucceſſit fœcunditas, ſed acceſſit. planè *perfecta*, ſed *mea*: quia illam quæ me Deum, Dei filium, genuit, virginem matrem eſſe oportuit. *Vna* quoque *eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ*. Mater ſeu genitrix eius, ſicut & omnium noſtrûm, redemptrix illa gratia eſt, per quam regenerati ſumus in filios Dei, qui priùs eramus natura filij iræ.

[*Potuit illa iræ filia naſci, ſed id filius non permiſit. communis tamen illi eſt mater gratia illa redemptrix, imò & ſingularis, quæ præripere malum maluit illi, quam vt in nobis fecit, ſanare illatum. ſic illa vna genitrici ſuæ, quia omnes nos hoc priuilegio ſupergreſſa.*]

Communis illi (ait Guilhelm.) eſt participatio gratiæ regenerationis, ſed in eadem participatione illa excellit atque exuberat: quia non tãtùm ad participationem, vt ceteri: ſed etiam ad ſingulare quoddam miniſterium gratiæ eiuſdem ſpecialiter eſt electa. Eſt etiam vnicè *electa genitrici ſuæ*, ſingulariter electa ad miniſterium redemptionis & regenerationis gratiæ. Inſigne quippe & ſingulare miniſterium gratiæ redemptrici exhibuit in eo, quod ipſum redemptorem ſibi nobiſque genuit, ſibi nobiſque pio lacte aluit, atque ad annos maturitatis pia maternæ ſollicitudinis ſedulitate perduxit. Quia ergo ſola erat ad hoc

Guilhelmus illam cenſet in peccato originali cõceptam, quod nõ ſequor, qui teneo præſeruatam: ideo [ ] hæc omnia mutaui, & mea ſubſtitui.

„ diuinitus præordinata, & præparata, meritò dicitur. *Vna matri ſuæ* „ *& electa genitrici ſuæ.* Ceterum propter hoc tam ſacrum & tam inſi„gne miniſterium, quo diuinæ circa ſalutem noſtram diſpenſationi, „ pro tempore pia mater ſeruiuit, & antiquis ſanctis, qui futuram gra„tiam ſagaci ſpiritu prouidebant, mirabilis, & laudabilis, deſiderabilis, „ & venerabilis fuiſſe dignoſcitur. Vnde ſequitur : *Viderunt eam filiæ* „ *Sion, & beatiſſimam prædicauerunt, &c.*

„ *Sion* interpretatur ſpeculatio : per filias ergo Sion, animæ illæ ſub „ veteri teſtamento ſpeculatiuæ propheticè non incongruè figurantur. „ Reuerà enim huiuſmodi animæ filiæ ſpeculationis erant, excellenti „ nimirum gratia eleuatæ in ſublimen quandam ſpeculam Propheticæ „ ſagacitatis, vt proſpicerent eminùs, quæ facturus erat Deus magnalia „ ſuper terram. Siquidem magnum illud pietatis Sacramentum, quod „ ſuo tempore manifeſtandum erat in carne, ſpiritualis obtutûs acumi„ne longè antè viderunt, & ſacris vocibus prænunciauerunt, quantùm „ in prouidendo ſagaces, tantùm in prænunciando veraces. Viderunt „ inquam futurum virginis conceptum & partum, viderunt filium Dei „ in plenitudine temporis factum iri ex muliere, & dixerunt, *Beatus* „ *venter, qui te portabit, & vbera, quæ* ſuget Emanuel. Beata quæ cre„det Euangelizanti Angelo, atque eo ipſo expiabit antiquum illud pri„mæ mulieris elogium, quæ credidit mentienti Diabolo: *beatiſſimam* „ ergo *prædicauerunt*, ſed tamen, vt tempori congruebat, per inuolu„crum & in ænigmate. nondum enim hoc ſanctum debebat tradi po„pulis niſi inuolutum, vt tempori gratiæ ſua prærogatiua ſeruaretur. „ *Viderunt* inquam *filiæ* ſpeculationis matrem luminis à longè, vide„runt eā de ſpecula prophetiæ, & cum debita reuerentia de longè ſalu„tauerunt eam dicentes; *Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu* „ *in mulieribus.* quæ profectò ſalutatio adeò ſanctos oblectauit Ange„los, vt magnus ille Gabriel ſuo tempore poſtea, quaſi cœleſtis quidam „ paranymphus, miſſus ad eam, non aliter duceret ſalutandam. *Prædi*„*cauerunt* itaque beatam virginitate, beatiorem fecunditate, beatiſſi„mam fœcunditate ſimul & virginitate.

„ Reginæ *& concubinæ laudauerunt eam.* Nam & in illo veteri „ populo Reginæ & concubinæ erant. *Reginæ*, animæ quę per excellen„tem ſanctitatem cœleſti illi Regi nupſerant: & *concubinæ*, animæ quæ „ licet ei per amoris puritatem nuptæ non eſſent, de ſpiritu tamen eius „ fœcundæ boni operis fructu pollebant. Denique ſpiritualibus Regi„nis illius temporis diuinum illud miniſterium in plenitudine tempo„ris declarandum ſpecialiter reuelabatur, quippe quæ per ſpirituale „ connubium vnus ſpiritus cum ſponſo erant, & ob hoc eos etiam ſpōſi „ ſecreta nequaquam latebant: per reginas verò notitia illius myſterij „ deſcendebat ad concubinas. Poſſumus etiam dicere, quod non tan„tùm Reginis, ſed & concubinarum plurimis ſacramentum incarna„tionis Dominicæ futuræ, per internam adſpirationem, eo tempore

fuerit reuelatum. Quia ergo non tantùm *Reginæ*, ſed etiam *concubinæ*, incarnandum ex femina Dei filium, longè ante cognouerunt, eandem proculdubiò feminam *Reginæ* ſimul *& concubinæ* dignis laudibus extulerunt, eandemque ſpeculantes procul, & ſalutantes, pro futuro partu, omnes illi in cordibus ſuis proculdubiò acclamauerunt, *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Non dicit autem, quod etiam *adoleſcentulæ* laudauerunt eam. quia tanti myſterij, præ ſua ruditate, penitùs erant incapaces, nec poterat illis tradi ſanctum illud non inuolutum; vt maioribus inhærendo, in illorum potiùs, quàm in ſua fide ſaluarentur. Quia ergo plus iuſto animales erant, futurum virginis conceptum & partum expreſsè non poterant credere, nec futuram virginem matrem cum Reginis & concubinis dignis poterant laudibus præuenire.] Tam multa Guilhem. breuiores hîc alij.

HONORIUS; TU UNA omnium tranſcendis merita, & ideo præ omnibus ſola, electa, *columba mea*, in quam transfudi ſpiritus chariſmata, *perfecta mea*, quam perfudi perfectione, per virtutum munera. Hæc *vna eſt* imitabilis *matri ſuæ*, ſcilicet præſenti Eccleſiæ; *electa genitrici ſuæ*, Angelorum frequentiæ. *Viderunt eam* oculis cordis *filiæ Sion*, id eſt, Eccleſiæ, *& beatiſſimam prædicauerunt*, vt ipſa dixit; *Beatam me dicent omnes generationes.* Et *Reginæ & concubinæ* actiui & contemplatiui ita *laudauerunt eam*, dicentes: *Quæ eſt iſta*, vt ſequitur verſ. ſeq.

Honorius. *Sic corrigo. M. S. mutabilis.*

Hailgrinus, *matrem* eius, vt Guilhelmus, gratiam interpretatur, & dicit cœleſti gratiæ matri ſuæ *vnam* eſſe, quia ſingulariter dicere potuit: *Gratia Dei ſum, id quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit.*

Hailgrinus.

ANAGOGE.

§. 5. Rupertus.

QUæ ad ſupremam illam Ieruſalem communem matrem ſpectant, magna ex parte ad Anagogiam hîc pertinent, ea Rupertus egregiè conſiderat. *Vna eſt*: ſimilem non habet omnino, nec inter ceteras Reginas huic ſimilis vlla eſt. Cui *matri ſuæ vna*: cui *genitrici ſuæ* eſt *electa*: Nimirum *matri ſuæ Ieruſalem, quæ ſurſum eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum.* [a] nimirum *genitrici ſuæ*, antiquæ eccleſiæ *electa* eſt, eccleſiæ Patriarcharum ac Prophetarum ac omnium regum iuſtorum. quorum de carne progenita eſt, quorum, ſecundùm fidem benedictionis, quæ ad illos repromiſſa erat, ianua vel materia eſt, & illi *matri*, & huic *genitrici, vna & electa* eſt, quia nec inter Angelos, nec inter homines ſimilem vel primam habet, vel ſequentem habitura eſt. Verè *columba*, quia *gratia plena*: verè *electa*, quæ non ſolùm ſalua exiſteret, verum etiam ipſam ſalutem pareret. *Viderunt eam filiæ Sion, &c.* Hoc ipſamet præuidens ac prænoſcens, cùm dixiſſet, *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ*, ſubiunxit atque ait, *Ecce enim ex hoc*

a *Gal. 4.* *Luc 1. v. 48.*

„ *beatam me dicent omnes generationes.* Nonne, vt ſecundùm præſen-
„ tem litteram hoc dictum ſit, & generatio Reginarum, & generatio
„ concubinarum, & generatio adoleſcentularum, nonne (inquam)
„ omnes iſtæ generationes beatam dicent illam? Reuera etſi impares
„ meritis, attamen fide conſimiles: ecce vident illam, ecce contemplan-
„ tur illam vnam, illam electam, & cum admiratione ineffabili voces
„ extollunt iugiter ex omnibus locis ſuis, talem laudantes, talem beatiſ-
„ ſimam prædicantes, non ſolùm hîc in iſto exilio mortalitatis, verum-
„ etiam, & multò ampliùs, in illa patria vitæ & immortalitatis: vbi vi-
„ dent eam dominantem, & dominando poſſidentem regnum dilecti,
„ eo videlicet iure, quo decet matrem poſſidere regnum filij Dei. Et
„ quid dixerunt laudantes & beatiſſimam prædicantes? QVÆ EST ISTA
„ QVÆ PROGRED. &c.

SECTIO III.

SECTIO III.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſu 9. VERBA CHORI SODALIVM SPONSI & SPONSÆ. „ Quæ eſt iſta, quæ progreditur, „ quaſi aurora conſurgens, pul- „ chra vt luna, electa vt Sol, ter- „ ribilis vt caſtrorum acies ordi- nata?	*Quæ eſt iſta, quæ progreditur ſicut aurora, pulchra vt Luna, electa vt Sol, pauor, vt ordinata?*

LITTERA.

§. 1. ETSI Cardin. Hailgrinus iſta verba adhuc tribuat ſponſo, nec abſurdè id faciat; malo tamen, cum reliquis tam Græcis, quàm Latinis, ea tribuere Reginis, Concubinis & Adoleſcentulis; de quibus præcedenti verſiculo agebatur, à quo iſte vix poteſt auelli.

PROGREDITVR] comparationes ipſæ indicant, non agi de progreſſu tantùm ambulationis, ſed potiùs augmenti illuminationis, & ſenſum eſſe: quæ nam eſt iſta quæ cernitur promicans, ſeu luce coruſca magis magíſque augeſcens, quo nobis propior magis approximat?
שׁקף cōuincit hanc ſententiam radix Hebræa, quæ à crepuſculo diei exorientis deducitur, quod quia exortu ſuo ſucceſſiuo videtur progredi, inde LXX. & noſter *progrediendi* verbo ſunt vſi.

QVASI AVR. CONS. *Auroram* vocat primū diluculum. LXX. ὄρθρος, *conſurgere* vocat apparere incipere, quod ſignificat NISKAPHA.
נשקפה quod nos dicimus oriri Auroram, Hebræi dicunt, *aſcendere.* Gen. 32. verſ. 26. *Dimitte me, iam enim aſcendit Aurora.*

LVNA] Luna plenè nitens, & non exilia oſtentans cornua, non ſemiplena, ſed perfecta ac toto orbe ſplendida: non quidquam retinens imperfectionis, ſed totum globum lucidum præſeferens. *ita Theodoret.*

VT

Vt castrorvm] notatæ hoc loco etiam aliis variæ Græcorum verſiones, quæ quod inuicem iuuant, non ſunt negligendæ. Sexta editio, *καταπληκτικὴ ἐν μεμεγαλυμμέναις*, *terrefaciens inter magnificatas:* ſapit iſta Ecphraſim. Quincta editio, *ἐπιφανὴς ὡς μεγαλυνόμεναι*, *illuſtris ſicut magnificata*, deterior adhuc illa alia: alius interpres, *ὡς ἐπιφάνεια tanquam apparitio lucis:* propiùs ad LXX. Symm. *ἐπίφοβος μετὰ στίφους. terribilis ſecundùm acies.* Vide quæ diximus ſuper. v. 4.

Ecce quàm magnificè tres ſimul chori ſponſam laudent, & quàm gradatim progrediantur, ſponſæ progreſſus in claritate exprimentes. *Aurora* roſicoma, certè pulchra eſt cùm incipit promicare: *Luna* tamen, cùm ſuos ignes plena recolligit, candido illo iubare, adhuc pulchrior cenſetur, maius noctis luminare. Attamen quantùm nox diei, tantùm Luna *ſoli* cedit, qui maius eſt luminare diei, qui pulcherrimus eſt aſtrorum, cuius aurora tantùm eſt prænuncia, cuius luna luce lucet aliena. Quid his pulchriùs, aut ſaltem admiratione & obſtupefactione plenius? *acies caſtrorum ordinata.* illa fulgens ferro, ære, argento, auro, vexillis verſicoloribus ornata, turbarum, tibiarũ, tympanorum, bombardarum ſonore, ſtrepitu, clangore, fremitúque perſonans, ordinibus aptiſſimè, numeriſque diſtributa, non oculos tantùm, ſed aures quoque, & mentem voluptate ſimul & admiratione percellit: His ergo comparationibus tantùm ſignificare vult, ſponſæ decore, nihil pulchrius, concinnius, perfectius inueniri.

Cùm *aurora* ſit lucis initium, *Luna* quoddam lucis incrementum, §.2. *Sol*, autem plenitudo, rectiſſimè capiunt, qui ad progreſſiones Eccle- Mens ſiæ iſta retulerunt, vt Honorius, cui Eccleſia ante legem *Aurora* fuit, verborvm. quando quoddam initium dumtaxat legis & diuinæ cognitionis ha- Honorius. buit, *Luna* fuit, ſub lege, quia creſcebat tunc illa cognitio, radiorum Solis adhuc indiga; *Sol* fuit ſub Euangelio, quia tunc Eccleſia robur ſuum & vires inuictas, vero ſole illucente, & nocturnas omnes tenebras penitùs diſpellente, vltimo conatu eſt exertura. Nã ad Antichriſti tempora iam orationem vergere etiam D. Gregorius docuit: nec diſſentit Caſſiodorus, qui vult eſſe vocem Synagogæ in fine ſæculi, per prædicationem Eliæ & Enoch, ad Christvm conuerſæ.

Paullò clariùs idem D. Gregorius *in Moralibus*: [a] mane ſeu auro- [a] *lib.4. Moral. c.15.* ram Eccleſiæ ſcribit fuiſſe, cum ſe primo à prauitatis & perfidiæ tenebris in lucem fidei & probitatis tranſtulit: quare ſicut hæc pueritia Eccleſiæ, *vt aurora*, roſeo Martyrum ſanguine tincta fuit: ſic etiam, quãdo ſub Conſtantino & poſtmodum adhuc robuſtior, prædicationis & ſcientiæ laude floruit (vt videtur inſinuare Philo) *Luna* potuit compa- Philo. rari, quæ decreſcens erat, quando, hæreſium & peccatorum tenebris inualeſcentibus obſcurabatur, creſcens verò aut plena, prout hæc nubila plus vel minus diſpellebantur. In hac viciſſitudine hactenus manſit & manebit vſque ad victoriam de Antichriſto, & generalem illam

conuerſionem Iudæorum ac infidelium reliquorum (de qua inferius) nihilominus argentea ſemper fuit doctrinæ puritate, & perſtitit, & perſtabit. Poſtea demum cunctis perduellibus ſubiugatis aut profligatis, Elia & Enoch iterum in mundum reuerſis & [b] prædicantibus, iam nullis amplius defectionibus obnoxia, luce fulgens aurea, ſuum iuſtitiæ Solem imitans, & ea tota veſtita, non æqualitate, ſed ſimilitudine quadam, *Solis* nomen & dignitatem merebitur. Tunc etiam charitate vnanimi vndique ſtipata, nullum hoſtibus irrumpendi aditum relinquens, & omne id prorſus excludens, quod nitori atque pulchritudini eius aliquam adferre maculam poſſet, ſeſe exhibebit adſpicientibus ſtupendam inſtar *aciei* paratæ & optimè *ordinata* ad prælium. Quod de vltima illa conuerſione Iudæorum dixi, ſacræ Scripturæ & Patribus orthodoxis conſentaneum eſſe demonſtrat P. Franciſ. Ribera, *doctiſs. commentar. in Apocalypſ. cap.* 11. *v.* 2.

a Sic Caſsiod. Beda, & Haym. hic.

TROPOLOGIA.

§. 3. DVÆ ſunt ſententiæ: vna conſiderantium ipſum modum, quo animas Eccleſia in Catechumenis ſolet exornare, ſponſo altera conſiderans ipſas animas ſeipſas exornantes. prior eſt Trium Patrum, apud Theodoretum. Verè admiranda eſt, inquiunt, magiſtra noſtra.

Tres patres.

„ nam diſcipulis ſuis, quæ per purgationem à tenebrarum operibus receſſerunt, ſed per cognitionis illuſtrationem, nondum ad iuſtitiæ opera peruenerunt, vt docendi ratio requirit ſeſe accommodat, ac præbet quaſi *lucem matutinam*, ea celans myſteria, quæ nondum valent comprehendere, atque illa tradens, quibus percipiendis ſunt idoneæ, futurarúmque pœnarum minis eas ad fidem atque obedientiam adducens. Illis verò, quæ cùm veritatis crediderint prædicationi, à malitiæ tamen operibus tenebrarum, nondum ſunt purgatæ, ita ſe exhibet bonam, vt pœnitentiæ diſciplina, quaſi *Lunæ* quãdam lucem ſuppeditans, ignorantiæ noctem ab eis repellat. At cum animabus illis, quæ virtute præditæ, tanquam in die decorè ambulant, ſe *electam* gerit, qualis eſt *Sol*, qui tum amplitudine, tum ſplendore ceteris cœli luminibus antecellit, & ſic cognitionis lucem ſubminiſtrat. Atque ita *ſtupore* ac *terrore* afficit, ſe intuentes, vt *inſtructa atque ordinata agmina* Angelorum.]

Gregorius.

Poſterior eſt D. Gregorij, cuius ſunt ſequentia verbotenus? Sunt „ nonnulli qui magna intentione, quæ ſint tormenta reproborum aſpiciunt, & quæ ſunt facta ſua ſine palpatione examinare contendunt: dúmque ſe peccaſſe cognoſcunt, & per hoc ire ad reproborum tormenta pertimeſcunt, ſubitò tenebras iniquitatis derelinquunt, & luce iuſtitiæ accendi concupiſcunt: mox ad ſanctam operationem conſurgunt, & per bona quæ faciunt, clarere quibuſque proximis incipiunt. hi proculdubio *velut aurora* conſurgentes pro-

grediuntur, quia ſubitò noctem peccati euacuantes, ad lucem magis ac magis dilatantur. Sic anima quæ priùs erat in tenebris nunc ſplendens apparet, & quæ etiam in ſemetipſa obſcurabatur, nunc aliis lumine ſanctæ operationis reſplendet. De qua benè ſubditur: *Pulchra vt Luna, electa vt Sol. Luna* quippe dum noctem illuminat, caligantibus oculis iter per quod homo gradiatur demonſtrat. Sic nimirum quæque anima, quæ tenebras dimittit, & in ſanctam operationem ſe extendit, dum exemplum benè operandi tribuit proximis, quaſi lucem tenebreſcentibus oculis ſpargit. Dum enim peccantes quique bonum opus aſpiciunt, & ad idem faciendum ſe conuertunt, quaſi errantes in nocte per lumen Lunæ ad viam redeunt, Hæc itaque anima, dum peccantibus bona exempla præbet, quaſi *Luna* in nocte, lucet. Dum verò magis ac magis creſcit, & de die in diem, per conſuetudinem operis lumen iuſtitiæ tàm perfectè accipit, vt etiam bonis exempla imitationis præbeat, quæ priùs ſolis peccatoribus imitanda apparebat, profectò iam luna *Sol* efficitur: quia quæ in nocte errantibus nunc lucebat, modò in die ambulantibus lumen veritatis manifeſtat. Hinc eſt quod ſequitur, *Electa vt ſol*, de qua ſubditur: *Terribilis vt caſtrorum acies ordinata.*] quod ſuperiùs de charitatis vinculo in vnum colligatis abundè fuit explicatum. *Supr. v. 4. §. 3.*

Confirmat B. Ignatius Martyr. *Epiſt. X I. ad Epheſ.* Date operam (inquit) vt crebriùs conueniatis ad Euchariſtiam, & gratias Deo agendas, & ad eum laudandum. cùm enim aſſiduè in idem conuenitis, deſtruuntur vires Satanæ, & irritæ eius reuertuntur ignitæ ſagittæ ad peccatum: nam veſtra concordia conſonáque fides, eius eſt exitium, ac defenſoribus eius ac ſatellitibus tormentum. Nihil meliùs, quam pax in CHRISTO, per quam bellum omne aboletur aëriorum & terreſtrium ſpirituũ] ecce caſtra quibus opponenda acies, etiam teſte Apoſtolo ad eoſdem Epheſ. ſcribente. *cap. 6. v. 11. & 12.* *D. Ignatius.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

HIc quoque duorũ patrũ dicta notatu digna. Rupertus *lib. penult.* in hũc modũ: Quàm pulcher ordo in iſta laudatione in iſta tuæ pulchritudinis, ô beatiſſima, prædicatione? Primùm *cõſurgẽs vt aurora, pulchra* deinde *vt luna*, deinde *electa vt Sol.* Quando nata es, ô virgo beata, tunc vera nobis *aurora* ſurrexit: *Aurora* prænuntia diei ſempiterni. quia ſicut *aurora* quotidiana, finis præteritæ noctis eſt, & initium diei ſequentis: ſic natiuitas tua, natiuitas ex ſemine Abrahæ, clara ex ſtirpe Dauid, ad quos cum iuramento Dei facta eſt repromiſſio benedictionis, finis dolorum, & conſolationis fuit initium, finis triſtitiæ, & lætitiæ nobis exſti- *§. 4. Rupertus.*

„ tit principium. Quando autem Spiritus ſanctus in te ſuperuenit, & fi-
„ lium virgo concepiſti, virgo peperiſti; tunc tu & ex tunc pulchra pul-
„ chritudine diuina, *pulchra*, inquam, non quomodocumque, ſed *vt lu-
„ na*. Sicut enim *luna* lucet & illuminat luce non ſua, ſed ex ſole conce-
„ pta: ſic tu, ô beatiſſima, hoc ipſum quod tam lucida es, non ex te ha-
„ bes, ſed ex gratia diuina, ô gratia plena. Quando autem de hoc mun-
„ do aſſumpta, atque ad æthereum thalamum tranſlata es; tunc tu & ex
„ tunc *electa vt Sol. electa*, inquam, nobis, quia ſicut ex te natum Dei fi-
„ lium, ſolem verum, ſolem æternum, adoramus & colimus, vt Deum
„ verum, ſic & te honoramus atque veneramur, vt veri Dei genitricem:
„ ſcientes, quia totus honor impenſus matri, ſine dubio, redũdat in glo-
„ riam filij. Et quidem nõ natura tu idem es quod ille *Sol*, ſed nihilomi-
„ nùs tanta es, vt te honoret ipſe *Sol*, honore quo decet filios honorare
a Exo. 20. v. 12. parentes ſuos. Qui enim dixit [a] *honora patrem tuum & matrem*: non
„ dubium, quin & ipſe honoret, & ab omnibus amicis ſuis velit hono-
„ rari matrem.

Guilhelmus. Audiamus ergo amicum ſponſi, matrem ſponſi honorantem, hoc
„ loco, Guilhelmum, de aſſumptione in cœlum Deiparæ hæc capien-
„ tem. Planè (inquit) *progreditur*, vt ingrediatur in gaudium Domini ſui,
„ in cubiculum ſponſi, regnum filij ſui. Nam tempus corporalis eius re-
„ ſolutionis inſtat clarificato iam filio, & ob hoc omni illi materna ſolli-
„ citudine iam expleta. Sanè mitis mater non *progreditur* cum ſonitu &
„ ſtrepitu, quaſi in magnis ambulans, ſed *progreditur* ſimpliciter & nihi-
„ lominùs confidenter: *progreditur* ſilenter, & nihilominùs potenter:
„ *progreditur ſicut aurora conſurgens*. Quid enim ſilentius, & quid item
* Sic corrige. potentius aurora progrediente? Nam nec vnquam aliquis * *audiuit ſo-
„ nitum ſurgentis auroræ*, nec vlla vis creaturæ poteſt impedire ſurgen-
„ tem. Ipſa etiam eſt verè *aurora*, in qua finitæ ſunt tenebræ & inchoa-
„ ta lux, finiuit noctem, & diem inchoauit, eo ipſo, quo Solem iuſtitiæ
„ generauit. Itaque *Aurora* fuit ex quo lumen peperit, ſed tamen ante
„ clarificationem filij non progrediebatur *ſicut aurora conſurgens*, id eſt,
„ manifeſtè quod erat apparens. Quamdiu *Sol iuſtitiæ*, natus ex ea, puta-
„ batur filius Ioſeph, & ipſa puri hominis mater putabatur: nondum er-
„ go *aurora* procedebat, id eſt, quod eſſet mater veræ lucis nondum cla-
„ rebat. clarificato iam ſole iuſtitiæ per triumphum reſurrectionis & aſ-
„ cenſionis, qui ante *niger* videbatur *ſicut ſaccus cilicinus*, dum putare-
Sic M. S. ſed videtur aliquid deeſſe. „ tur filius Ioſeph, mater quoque eius *progreditur ſicut aurora conſur-
gens*, id eſt, non iam mater puri hominis, ſed, ſicut eſt, verè mater veri
luminis manifeſtè apparens, *Pulchra vt Luna, electa vt Sol*.

„ Quid in mũdanis corporibus *Luna* pulchrius? Et quid in mundanis
„ itidem corporibus, propter multiplicem diurni fulgoris, colorísque
„ vſum, tam electum quàm *Sol*? Præcipua ergo eius pulchritudo & præ-
„ clara ſignatur electio, quando dicitur, *pulchra vt luna, & electa vt Sol*.
„ *Pulchra* ſanè dicitur propter florem virginitatis, *electa* verò propter

fructum fœcunditatis. Quia vero in ea fructus vtilitas atque ſalubritas floris venuſtate multo eſt excellentior, atque præſtantior, ſicut etiam *Sol*, tam dignitate, quam vſu, *Lunam* tam longe exſuperat: idcirco *pulchra* quidem *vt luna* dicitur, ſed *electa vt Sol.* Plane ipſa eſt *Luna*, ipſa eſt *Sol. Luna*, propter inſigne pulchritudinis, *Sol* vero propter prærogatiuam electionis: atque ideo *terribilis etiam vt caſtrorum acies ordinata.* Nimirum quantum Angelis hominibuſque amabilis, tantum etiam ſpiritibus malignis terribilis.

Quid in rebus mundanis terribilius caſtrorum acie ordinata? Per hoc ergo malignis ſpiritibus vehementer formidabilis pia mater oſtẽditur. Et quidem ex quo Dei filium peperit, *terribilis* dæmonibus fuit, ſed ipſo clarificato multo magis. Cum enim viderent eam integritate ſimul & prole gaudentem, vehemens illis ſuſpicio incidit, ne forte illa genuiſſet, tot propheticis vocibus olim prænunciatum Meſſiam, per quem eorum imperium rueret. Itaque virginitate illius puerperæ nihil eis tunc terribilius. Cumque in ipſum puerperium intenderent, atque viderent ab omni originali contagione natum immunem, aduerterent etiam Angelos de ortu eius gloriantes, ſtellamque ſuper eum radiantem, Magos ad eum de regione longinqua cum myſticis muneribus properantes, & cetera quibus illi à puero aliquid ineſſe declarabatur diuinum, per ſingula creſcebat ſuſpicio, ex ſuſpicione formido. Denique in dies terribilior fiebat iſte puer, ſed gratia pueri & ipſa mater. Progreſſu vero temporis cum iam virilem attigiſſet ætatem, atque miraculis diuinam ſuam potentiam declararet, creuit in immenſum ſtupor terrorque dæmonum, ita vt pauidi dicerent,[a] *Quid tibi & nobis* Iesv, *fili Dei ſummi veniſti? ante tempus perdere nos?* Porro in paſſione eius & reſurrectione aperte cognouerunt, quod eſſet Deus: & ex eo pia mater eius *terribilis* eſt, non ſimpliciter vt prius, ſed iam *vt caſtrorum acies ordinata.* Si enim timuerunt matrẽ vagientis in cunis, pto ſola ſuſpicione diuinitatis eius, quãto magis diuinitate eius liquide * comparata, reformidant matrem ſedentis in dextera Dei patris?] Poſſet hoc innumeris exemplis fatentium dæmonum cõprobari: ſed de miraculis Deiparæ non eſt ſuccincte ſcribendum.

a Mat.1.v.24.

* *corrige* comperta.

Hailgrinus.

Hailgrino per *Auroram* ſignificatur B. Virgo, quæ de tenebris Synagogæ exorta, Christvm peperit verum Solem. Hæc eſt *Aurora*, de qua Angelus ad Iacob *in Geneſ. 32. v. 26. Dimitte me, iam enim aſcendit Aurora.* Siquidem per Iacob luctantem cum Angelo, ſancti Patres deſignantur, qui luctantes cum Domino precibus & lacrymis extorquere & obtinere à Domino incarnationem filij ſui tali inſtantia, velut quadam victoria, nitebantur. Sed eorum cætui reſpondetur à Domino, *Dimitte me, iam enim aſcendit Aurora.* ceſſet inſtantia veſtri luctaminis, quia iam lux naſcitur, videlicet Virgo, quæ vobis pariet verum ſolem. Ipſa in Natiuitate proceſſit *aurora*, vt fieret *Luna* de qua in Eccl. 43. v. 6. *Luna in omnibus, in tempore ſuo, oſtenſio temporis & ſi-*

„ *gnum æui.* nam Beata virgo in omnibus nationibus tempore ſuæ appa-
„ ritionis, oſtenſio eſt illius temporis, de quo ad Galat. *Quum igitur ve-*
„ *nit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum natum ex virgine.* & ipſa
„ eſt *ſignum æui*, inſigniens omnem ætatem, præteritam, & futuram: &
„ bene de ipſa ſubditur. *A luna ſignum diei feſti.* nam ab ipſa omnis no-
„ ſtra feſtiuitas. *Luminare quod minuitur in conſummatione Menſis, ſe-*
„ *cundum nomen eius, eſt, creſcens mirabiliter in cōſummatione*: quod de
„ Luna materiali nequaquam intelligi poteſt, quæ nō ante minuitur, &
„ poſtea creſcit, ſed è conuerſo, nec minuitur in conſummatione, ſed
„ poſt conſummationem. Sed hic verborum ordo optime exprimit B.
„ Virginem. Nam ipſa, cum audiſſet ſibi promiſſam tantam magnitudi-
„ nem, quod foret mater Dei, ſeſe minuit vſque ad ancillam, & in hac
„ minutione concepit & facta eſt *luna* plena. Ipſa quoque *electa* eſt *vt*
„ *Sol*, qui eſt CHRISTVS. nam hic *electus ex millibus virorum*, ipſa electa
„ ex millibus mulierum. De CHRISTO dictum, *ſicut malus inter ligna*
„ *ſiluarum, ſic dilectus meus inter filios.* de MARIA dictum, *ſicut lilium*
„ *inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.*] Qui plura volet, conſulere po-
Abſalon. terit Abb. Abſalon, qui integro ſermone 43. hunc verſiculum DEI-
PARÆ accommodat.

ANAGOGE.

§. 5. *Theodoretus.* THEODORETVS docet, quemadmodum *aurora* noctis & diei confinium eſt, illius indicans finem, & huius initium, & ſolis ad-
„ uentum: ſic in hac vita animas pietate & ſapientia perfectas, ex pro-
„ pria virtute quoſdam emittere ſplendores: *cum autem*, vt inquit B.
„ Paulus, [a] *corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc in-*
a 1. Cor. 15. v. 53. „ *duerit immortalitatem*, tota ipſarum lux aperietur. Tūc erunt, *vt luna*
„ plena. Nam luna ex ſolis radiis lucem mutuatur, ac lumen quidem
„ exiguum percipit cum parua eius particula ſolem aſpicit: cum autem
„ ex aduerſo totum ſolem, vt ſpeculum contuetur, maculas abſtergens
„ ſuas, illuſtratur tota, nec vllam corporis partem obſcuram retinet. Sic
„ igitur & CHRISTI Eccleſia animarum virtute perfectarum cœtus,
b 2. Cor. 3. v. 18. „ *reuelata facie gloriā* Domini ſpeculans (vt inquit B. Paullus [b]) *in ean-*
„ *dem imaginem transformatur à claritate in claritatem tanquam à Do-*
„ *mini ſpiritu*, & fit tota ſplendida, vt lunæ ſimilis videatur: imo & *Soli*,
„ ſtuporemque ſpectātibus inijcit. Hæc præſens vita nox eſt, ex B. Paulli
c Rom. 13. 12. ſententia, dicentis, [c] *Nox præceſſit, dies appropinquauit.* in hac nocte,
„ tempus quod Domini aduentum eſt ſubſecutum, fuit veluti quædam
„ *Aurora*, quæ tranquillitatem futuram, quaſi diei præſentiam, ſignifi-
d Oſe. 6. v. 3. cabat. Sicut *Auroram* (inquit) *paratum inueniemus eum.* [d] cum autem
„ *magna illa dies Domini manifeſta venerit* (vt ait Propheta) de qua B.
„ Paullus, *dies* (inquit) *appropinquauit*: *tūc* quæ modo, vt in nocte quaſi
„ *Luna* quædam eſt Eccleſia iter facientibus nobis lumen præbens, &
„ rectam oſtendens viam, ea tum, non *vt Luna*, ſed *vt Sol* fulgebit,

admirationem cunctis adferens. *Tunc* (ait Dominus) *fulgebunt iuſti* "
ſicut Sol. [a] Et beatus Paullus, *alia*, inquit, *eſt claritas ſolis, & alia eſt* a Matth. 13. v.
claritas lunæ, & alia eſt claritas ſtellarum. Stella enim à ſtella differt in 43.
claritate. [b] Tum *vt Sol* in futura vita ſplendens Eccleſia, fulgore ſuo b 1. Cor. 15. v.
cunctis ſtuporem inijciet. Admirabuntur autem ipſius, non modo lu- " 41.
cem, ſed etiam *ordinem*. Nihil enim incompoſitum, nihil incertum, "
nihil confuſum in ſponſa Domini remanebit; quæ ad amuſſim cuncta "
iam exegerit.] Sequitur.

SECTIO IV.

SECTIO. IV.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*	
Deſcendi in hortum nucum, vt viderem poma conuallium, & inſpicerē ſi floruiſſet vinea, & germinaſſent mala punica.	*In hortum nucis deſcēdi, videre in genimina torrentis, videre ſi floruit vitis, effloruerunt mala punica. Ibi dabo vbera mea tibi.*	" Verſ. 10. " " Vox " Sponsi.

LITTERA.

NOs hæc non ſponſæ (vt Tres Patres, Theodoret. Caſſiodor. & Vvilleramus) ſed ipſi ſponſo tribuimus, ſecuti grauiſſimos interpretes Latinos, Græcos, & Hebræos. Poterat quidem ſponſus ſpectare, tot laudibus placaſſe ſe animum amicæ, ſed quia magnus amor plenus eſt ſolliciti timoris, nihil vult relinquere in animo eius ſuſpectioſum exacerbato propter repentinam fugam. Probabilem itaque colorem abitionis excogitat. Solent amantes domeſticas res neglectim tractare, mox tamen obliuionis ſuæ memores recurrere ad ea, quæ inſuper habuerant, curanda. Sicut Coridon ille Virgilianus, cui vitis ſemiputata in frondoſa vlmo remanſerat, tandem

§. 1. c Aponium, Juſtum. Gregor. Anſelm. Alanum. Guilhelm. Honorium. Rupertum. Angelomum. Philonem Carpath. Jarriū & Abenezram.

. . . . . aliquid potius quorum indiget vſus
Viminibus mollique parat detexere iunco.

Tale quippiam ſibi noſter nunc accidiſſe cauſatur. Nam dum moras ipſa necteret, interea ſibi in memoriam rediſſe hortulum, cuius arbores biferæ (nam prioris floritionis ante meminit) viſendæ erant, num ſpem fructus facerent. Hanc ſibi diſcedendi cauſam fuiſſe: ſimul ne moleſtus illi eſſe pergeret pulſando. certe nullo contemptu vel offenſione id à ſe factum fuiſſe, cupere, vt ſibi dilecta perſuadeat.

DESCENDI] deſcenderam.

POMA CONVALLIVM] fructus in conuallibus hyberno torrente rigatis copioſius prouenientes. Hebræa ſignificant *conuallem torrēte irriguam*. ideo vtraque verſio proba, & noſtra, quam Symm. confirmat, & LXX. quam alius interpres ſecutus. *Poma* ponuntur pro quouis fructu, vt patet ex fonte. IBI DABO VBERA MEA TIBI.

§. 2. MENS VERBORVM. Teſtibus Phil. Apon. Honor. & Guilhel. Synagoga iure optimo vocatur *hortus nucum*. Nux. n. Sacerdotij Aaronici Symbolum eſt, arbor difficulter creſcit, & omnem terræ ſuccum vicinis herbis oleribuſque ſubtrahit: Synagogæ quàm ſera incrementa, tam contra Gentium ſalutem iugis inuidia fuit. fructus nucis non niſi verberibus decutitur, nihil ab hac Deus, niſi ſupplicijs, impetrabat, ita vt commode in communi verſiculo de nuce, aſino, muliere, quæ tria nihil recti facere dicuntur, ſi verbera ceſſent, poſtremo loco etiã mala hæc ſponſa queat intelligi. fructus iam arbore deiectus plus habet fellis, quam mellis, craſſo & amaro primum, quod mirè manus attrectantium ſordidat integumento eſt: ſic velum denſum cordi Iudæorum fuit impoſitum, quod qui amouere conabantur, contumeliis, & malis multabantur, ſuccedit teſta dura & carinata, prophetarum & concionatorum dentes ſæpe in hac Synagogæ teſta obſtupuerunt, & luxati fuerunt: quales autem Iudæi ſemper carinatores fuerint (vt & ſunt eorum hodie poſteri) notum lippis ac tonſoribus. perfracto hoc ligneo vallo, aliud occurrit putamen, aliquando ligneum quoque, in cuius ſinuoſis amfractibus latet nucleus, & non niſi cultrorum cuſpide, idque ægre, eruitur: cum erueris, recenti nucleo adnata pellicula guſtu amariſſima cuius demendæ mora exiguam modici nuclei ſuauitatem plene compenſat. Nonne tales ſynagogæ fructus? populus *dura ceruice, corde & aure incircumciſus, ſemper Spiritui ſancto reſiſtens*, qui *iniquitatibus ſuis Deum laborare coegit*, & *quem Deus laborauit ſuſtinens*.

In hunc *hortum deſcendit* ſpõſus, quo ſe tempore ad modicum ſubduxit, nempe tempore illo *quadraginta duorũ menſium*, quibus Eliæ atque Enoch prædicantibus Antichriſti Regnum durabit, teſtibus Daniele & Ioanne.[a] cauſſa deſcendendi erit, vt videat quos fructus, prædicatione illa, & hyberno perſecutionis torrente rigatus nucum hortus polliceatur, num aliqua depreſſo tumore ſuperbiæ, in vallibus humanitatis, mitia manſuetudinis mala gemmarint; num in Dei Sabaoth vinea, recepto Euangelij nuncio, botrorum aliquid fidei & obedientiæ reperiatur, num ſyncerae charitatis & deſiderati martyrij ſpecimen effloreſcat. Videre cupit, vt inuenta iuuet, & creſcentia ad maturitatem perducat. Nam (vt optime D. Anſel. ait) *Dei inuiſere, eſt gratiam conferre, & fideles probare*. *Anſelm.*

a Dan. 7. v. 25. Apoc. c. 11 v. 2.

TROPOLOGIA.

§. 3. *Theodoretus.* HORTVS *nucum* Caſſiodoro & Vuilleramo, eſt præſens ſtatus Eccleſiæ militantis, ſeu præſens vita, ſed quia id Theodoretus tanto prior eleganter explicuit, & ex eo notabo, quæ ad rem faciunt. *Deſcendit* ſponſus, quando aliorum moribus & vitæ ſe accommodat, ſicut & Paullus[b] *fiebat infirmis tanquam infirmus, vt infirmos lucrifaceret, & iis qui ſine lege erant, tanquam ſi ſine lege eſſet, cum tamen*

b 1. Cor. 9. v. 22

non

non eſſet ſine lege Deo, ſed in lege eſſet CHRISTI, *vt eos qui ſine lege erant lucrifaceret.* Deſcendit autem *in hortum nucum*. Per hortum nucum præſentem intelligimus vitam, quæ cum amara ſit & ærumnis atque laboribus plena, reconditum tamen habet virtutis fructũ. Nam & nucis fructus, cum extrinſecus corticem priorem amarum habeat, alterum autem aſperum ac durum, intus tanquam in penu quodam, nucleum eſculentum continet reconditum, qui ſine labore non poteſt extrahi. Talis eſt etiam præſens vita, cum enim dolorum & moleſtiarum acerbitate referta ſit, labores habet illa & ſudores, non tamen inutiles aut infrugiferos. Quamobrem etiam B. Paullus dicit, *vita noſtra abſcondita eſt cum* CHRISTO *in Deo: cum autem* CHRISTVS *apparuerit vita noſtra, tunc & nos apparebimus.* [a] Deſcendit autem in hortum nucum, *vt videret in germinibus torrentis*, torrentem appellat hæc caduca. Torrens enim non eſt perennis, ſed hieme quidem fluit, æſtate vero fluere deſinit & areſcit. Huiuſmodi ſunt quæ iucunda videntur in hac vita. Torrentis enim inſtar, tum opes, tum gloria, tum regnum, tum deliciæ, atque alij huiuſce vitæ flores dilabuntur. Cum autem apparuerit vita futura, corrumpentur & deſinent, & tanquam torrens, ceſſantes exareſcent.

a *Coloſſ. 3. v. 3.*

Vt viderem an floruiſſent vineæ & mala punica. In hac enim vita, ex variis virtutum officiis, quidam per tranſlationem *vites*, quidam autem *mala punica* nominantur. Nam alij charitatem colunt, & concordiam diligunt, animi ſenſu ſic inter ſe coniuncti, vt mali punici grana coniunguntur. Alij autem vacantes contemplationi, vinũ patriis torcularibus dignum ferunt.] Hæc ille accommodate prorſus ad verſ. LXX.

Tres autem patres, per *hortum nucum* intelligunt animas virtutum excultrices, tanquam nuces, quarum cortex ſit aſperitas & amaritudo grauium tentationum, & laborum ſponte ſuſceptorum, in quorum medio, velut nucleus, ſit dulcedo virtutum in medio exceſſus & defectus conſiſtentium. *Torrentis germina* volunt vocari patientiam, quæ veluti partus quidam ex tribulatione tanquam ex torrente tentationum (*tribulatio enim patientiam operatur*) vel per gratiarum actionem, vel per lamentationem, offertur Deo, non acerbe, ſed medici more caſtiganti. *Vineam* explicant eſſe CHRISTVM, qui dixit, *Ego ſum vitis*, [b] hanc florere patientia excultam, quando botri flos producit vinum per diuinitatis gratiam ipſam naturam obſtupefaciens. Qui enim ipſam quoque naturam propriam per patientiam deſpicit, diuinitatis gratiam natura præſtantiorem adipiſcitur. Per *flores malorum punicorum*, intelligunt virtutes timoris Dei auſteritate velut in cortice conſeruatas, guſtantium autem animas, ſpei in Deum dulcedine delectantes, prudentiam nẽpe & ſimplicitatem. prudentiam fidem ſeruantem erga Deum, & ſimplicitatem charitatis erga proximum conſeruatricem.]

Tres patres.

b *Ioan. 15. v. 1.*

D. Gregorius. D. Gregorius de horto nucum conſentit, ſed cetera commodius
„ interpretatur. Quid per *nuces* (inquit) niſi perfectos quoſque intel-
„ ligimus, qui dum diuinam ſapientiam intra corpora ſua retinēt, quaſi
„ nucleum in fragili teſta portant? Sunt enim quam plures in Eccleſia,
„ qui aſſidue diuinæ ſcripturæ intendunt. Quam ſuauis ſit Dominus
„ guſtantes, amplius guſtare concupiſcunt, ſancta gaudia in corde rumi-
„ nant, & ruminantes magis ac magis conualeſcunt, & tamen foris ne-
„ ſcientibus eos viles appatent, quia ignoratur quam dulcem in ſuis in-
„ terioribus cibum portent. Quid iſti niſi *nuces* exiſtunt, qui nuclei dul-
„ cedinem intus ferunt, exterius vero carnis vilitatem prætendunt? De
„ quibus erat Apoſtolus, qui dicebat, *Habemus theſaurum iſtum in vaſis*
a 2. Cor. 4. v. 7. *fictilibus*. ᵃ*Hortus* igitur *nucum*, corda ſunt ſanctorum, qui dum Deū
„ valde diligunt, cœleſtem dulcedinem in intimis gerunt. Vnde in Pſal-
„ mo ſcriptum eſt. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine*, quā
b Pſ. 30. v. 20. *abſcondiſti diligentibus te?* ᵇ
„ Sed quid eſt quod *in hortum nucum* ſponſus *deſcendit, vt poma vi-*
„ *deat*, cum potius nuces videre debeat? Veruntamen ſciendum eſt,
„ quod maxime corda perfectorum viſitat, eiſque benignitatis ſuæ ſua-
„ uitatem manifeſtat, vt per eos ad infirmiores poſtmodum veniat, &
„ quantum in augmētum iuſtitiæ profecerint, per illos cognoſcat. Vn-
c Pſ. 13. v. 2. de ſcriptum eſt, ᶜ *Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominū, vt vi-*
„ *deat ſi eſt intelligens aut requirens Deum*. Dum enim diuina bonitas
„ corda perfectorum illuſtrat, eoſque ad curam proximorum per cha-
„ ritatis ſollicitudinem inſtigat, quid hoc eſt aliud, niſi quod ad hortum
„ veniēs, *poma conuallis* per illos quibus præſidet proſpectat? Tūc enim
„ Dominus videre vel cognoſcere dicitur, cum ſanctos ſuos, quos illu-
„ ſtrat, ad videndum exhortatur.
„ Sed quid eſt quod non *poma* montis, ſed *poma conuallis vt videat*
„ *deſcendit:* niſi quod illis reſpectum ſuæ miſerationis tribuit, quos in
„ humilitate perſiſtere cognoſcit? De quo per Pſalmiſtam dicitur. *Quo-*
d Pſ. 112. v. 6. „ *niam excelſus Dominus, & humilia reſpicit, & alta à longe cognoſcit*. ᵈ
„ Et Dominus per ſemetipſum in voce Prophetæ, *ſuper quem requieſcit*
„ *ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem ſermones*
e Eſa. 66. v. 2. *meos?* ᵉ] Cetera quæ addit, pertinent ad ſenſum Hiſtoricum.
Honorius. Honorius autem ait, Tropologice *hortus nucum* eſt quod libet
„ clauſtrum, vel locus ſpiritualium, qui ſunt vt nuces exterius amari in
„ afflictione carnis, interius dulces in virtutibus. *In* hunc *hortū* Chri-
„ stvs *deſcendit*, dū eis varia chariſmata ſpiritus tribuit, alij ſapientiā,
„ alij caſtitatē, alij ſcientiam, alij humilitatem. Ibi *videt poma conuallii*,
„ dum remunerat opera humilium, vel per alios ea videt, dum imitan-
„ tur ea quæ præcipit dicens, *ſic luceat lux veſtra coram hominibus, vt*
„ *videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis*
„ *eſt*. Ibi etiam videt *vineas florentes*, id eſt, cellas diuerſis artium diſci-
„ plinis feruentes, quarum ſtudia probat, & aliis ad imitandum demō-

ſtrat. Ibi quoque videt *mala punica*, id eſt, patientes, exemplo Martyrum ſe mortificantes, quos inſpicit dum aliis imitandos proponit. *Dei enim videre eſt probare, vel aliis demonſtrare, vel remunerare.*]

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

GVILHELMVS hoc loco paulo obſcurior eſt. nam quædam ad præcedentes paragraphos pertinentia admiſcet. Verba eius ſunt. *Nuces* ſunt generali nomine omnia poma duriore corio tecta, vt caſtaneæ, auellanæ, & amygdalæ, & huiuſmodi. Sane per *nuces* ſacræ Scripturæ non inconuenienter ſignātur, foris quidem admodum duro litteræ cortice tectæ, intus vero prædulcem nucleum ſpiritus habentes. *Hortus* ergo *nucum* Iſraeliticus ille populus fuit, qui ſcripturas penes ſe habuit, corio ſcilicet litteræ foris inſipienter adhærēs, atque ideo in eis ſpiritualis ſuauitatis nihil ſapiens. *In hortum nucum* dilectus *deſcendit*, quando ex illo populo carne, in qua mundo apparuit, aſſumpta, eundem populum per ſemetipſum ſpecialiter viſitauit, ſicut ipſe ait, *Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael.* cauſam vero deſcenſionis ſuæ cōtextim inſinuans, *vt viderem poma conuallium* inquit: per hæc fructus ſignantur humilitatis, fructus plane optimi, vtpote ex illa arbore bona, de qua canit Eccleſia, §. 4. Guilhelmus. Mat. 15. v. 24.

Arbor decora & fulgida
Ornata Regis purpura
Electa digno ſtipite
Tam ſancta membra tangere,

Venit Dei filius in *conuallem*, atque eo ipſo impleuit conuallem pomis. *humiliauit ſemetipſum vſque ad mortem, mortem autem crucis*,[a] atque ex ipſa cruce, tanquam ex arbore bona, prodiere fructus vitæ, fructus redemptionis. Vidit Dominus hæc *poma conuallium*, hos ſuauiſſimos fructus ſuæ humilitatis, ſicut, imo multo excellētius quam, olim *vidit* corporalem *lucem quod eſſet bona*,[b] quam olim *cuncta quæ fecerat & erant valde bona.*[c] Quippe excellentius eſt opus humanæ redemptionis, quā opus mundanæ conditionis: & magis auctori Deo placet hoc opus inſigne gratiæ & pietatis, quam illud opus grande naturę & maieſtatis. Itaque parum fuit Deo videre *cuncta quæ fecerat, quæ erant valde bona*, niſi & deſcenderet videre *poma conuallium* quibus oblectaretur, nō tanquam ſimpliciter bonis, ſed tanquā optimis. Parum fuit illi mundum quem condiderat in ſuis eſſentiis cōſeruare, niſi & deſcēderet perditū hominem inſigniori quodā opere reparare. Hoc ergo dicit. Ad hoc ex carnali Iſrael carnē aſſūſi, vt in ea ad mortē

a Phili. 2. v. 8.
b Gen. 1. v. 4.
c Gen. 1. v. 31.

» vſque crucis humiliatus, optimos, quibus ſuauiſſime oblectarer, fru-
» ctus producerem redemptionis.

» Et *inſpicerem ſi floruiſſent vineæ, & germinaſſent mala punica*, Sa-
» ne per *vineas* & *mala punica* duo Eccleſiæ ordines poſſunt intelligi,
» per *vineas* ordo continentium, per *mala punica ſeu granata* ordo
» coniugatorum. Siquidem continentes vinum ſancti feruoris pro-
penſius generant, quo nimirum ipſimet ipſum * bibentes, in tantum
inebriantur, vt Angelicam in hac mortali carne vitam æmulando,
quodammodo ſe eſſe carnem & ſanguinem obliuiſcantur. Porro cō-
» iugati quod officio propagationis ſunt dediti, ad inſtar malorum pu-
» nicorum granis, id eſt, generandorum cauſis filiorum, repleti eſſe vi-
» dentur. Denique cum illi vel iſti, pro animi propoſito, ad boni ope-
» ris fructum ſe præparant, tunc vel *florent vineæ*, vel *mala punica ger-*
» *minant*. Sciendum vero, quod plurimi, fallente exteriorum operum
» ſpecie, videntur bonis operibus fructuoſi eſſe cum non ſint, quia pro-
culdubio * opera bona non ſunt, niſi intus, vbi ſolus Deus videt,
» piæ intentionis flores, vel germina præceſſerint. Itaque exteriorem
» operum qualitatem nobis liberum eſt iudicare: ſed tamen ad interna
» inueſtiganda & diiudicanda nemo idoneus, niſi qui ait. *Et inſpicerē*
» *ſi floruiſſent vineæ, &c.* quaſi dicat, nullus præſumat de intentionibus
» & voluntatibus iudicare, quas ego ſolus inſpicio. Quantum attinet
» ad primum eius aduentum, non venit iudicare, ſed ſaluare: eo ipſo
» tamen quo ſe præbuit Saluatorem, declarauit & iudicē. Vnde Apo-
ſtolus. [*In hoc* (ait) CHRISTVS *mortuus eſt, & reſurrexit, vt & viuo-*
rum & mortuorum dominetur. [a]] Hæc ille, quæ quia de incarnatio-
ne Domini dicta, ad Deiparam referenda, quæ vere hortus omnium
fructuum ſpiritualium fuit, (vt Honorio notatum) in qua germi-
na humilitatis, caſtitatis, charitatis, virginitatis ſimul & fœcundi-
tatis, flores, gemmæ, fructus, exſtitere perfectiſſimi, ſponſoque cha-
riſſimi.

* Sic ſuppl. lacuna quæ eſt, in M. S.

* Sic ſuppleo defectum M. S.

a Rom. 14. v. 9.

Hailgrinus.

Hailgrinus ſponſæ hæc verba tribuit, ideo nulli nobis nunc vſui fuit.

Honorius.

Optime Honorius. *Hortus* fuit virgo perpetua, in quem CHRI-
» STVS *deſcendit*, dum in ea hominem induit. In hoc horto arida virga
» floruit, quæ CHRISTVM *nucem* protulit. In *nuce* ſunt tria, ſcilicet,
» amurca, teſta, nucleus: ſic in CHRISTO ſunt tria, caro, oſſa, anima.
» Interſtitium quod nucem inſtar crucis diuidit, eſt ſancta crux, quæ
» animam CHRISTI à corpore diuiſit.]

Alanus.

» Conſentit Alanus his verbis. Quia talis eſt virgo, iam humanatus
» ſum in virginalis vteri thalamo. Hic eſt *hortus* in quo ſpirant virtu-
tum aromata, in quo redolent patientiæ roſaria. Hic eſt *hortus* fru-
» ctibus redundans, copiis exuberans, flore virginitatis vernans, quem
» non venti tangit auſteritas, vbi mollioris auræ gratia indeſinenter
» aſpirat, & vernalis amœnitas allicit intuentes. *Nux* habet amarum

corticem, teſtam duram, nucleum dulciſſimum: ita virgo mater „ exterius habuit carnis infirmitatem, & duram teſtam: id eſt, fidei fir- „ mam conſtantiam, & virginitatis perſeuerantiam, & dulciſſimum „ nucleum CHRISTVM: quia ex CHRISTO nobis data eſt dulcedo æter- „ niæ beatitudinis. Sic *deſcendit in* virginem per incarnationis ſuæ hu- „ militatem. *Vt videret*, hoc eſt, vt videre faceret *poma conuallis*, hoc „ eſt, fructus qui in humilitate conduntur, Sic Gen. 22. ait Deus. *Ego* „ *cognoui*, hoc eſt, alios cognoſcere feci.]

ANAGOGE.

VLTIMO iudicio in hunc mundum, verum hortum nucum, hoc eſt, hominum qui terrore & verberibus magis quã amore Dei ducuntur, deſcendet iudicaturus omnia cogitata, dicta, facta: & ſingulorum cenſuram acerrimam peracturus. §. 5.

SECTIO V.

Sectio v.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Neſciui: anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.	*Non nouit anima mea. Poſuit me currus Aminadab.*

„ Verſ. 11. Vox synagogæ vltimo conuerſæ.

LITTERA.

NESCIVI] ſic etiam Aq. & Symm. vertere, ſenſus eſt, non ſenſi, non vidi, non animaduerti, eo quod ANIMA MEA CONTVRBAVIT ME. Vox Hebræa SAMATH (per SIN) pro initialis puncti diuerſitate, deduci poterat vel à SOM, vel à SAMAM. LXX. primam radicem ſunt amplexi, vt & Quincta editio, quæ vertit, *poſuiſti me in currum*, & D. Ambroſ. [a] qui, *poſuiſti me currus*, & recentiores, qui, *poſuit me velut quadrigas populi mei nobilis*: qui volunt his verbis exprimi celeritatem, qua ſponſa in hortum nucum cõtenderit, q. d. præ ingenti ardore & deſiderio animi, non aduerti quanta celeritate & quam rapido curſu huc perlata ſim, inſtar quadrigarum Aminadab. Sed noſter interpres poſteriorem radicem prætulit & vertit, *conturbauit*, ſecutus Symm. qui ἀπόρησέν με. Puto, cum Patribus pleriſque, Synagogæ recens nunc in ſæculi fine conuerſæ vocem eſſe, qua ſe velut excuſat, quod nucum hortus eſſe tam diu perſeuerauerit. Quaſi diceret. Vides quadrigas Aminadab, quibus me impoſuiſti, vt rapido curſu ad te peruenirem? illæ ipſæ cauſa fuerunt cæcitatis & pertinaciæ meæ: nam amorem in me tuum non deprehendi, neque

§. 1. שמת שום שמם

[a] lib. de Abrah. c. 8.

ſenſi, quia lux & celeritas quadrigarum luſcitioſi oculi mei aciē perſtrinxerunt, &, vt Sol ſoletintuentes, elucificarunt.

Porro nomen AMINADAB, quidam cenſent, non eſſe proprium, ſed appellatiuum, & varie interpretantur, vt Symm. qui teſte Theodoreto vertit *currus populi ducentis*, vt Quincta editio, quæ, *currus populi ducis*, vt Aqu. qui, *currus populi ſponte imperantis*; vt Abnezra, qui cenſet accipi per Metatheſim, quaſi NADIB AMMI, *currus magni & potentis in populo meo*: vt recentiores quidam, qui, *quadrigas populi mei nobilis*, vertunt. Verum præſtat ſequi LXX. & noſtrū, & D. Ambroſ. vbi ſup. qui accipiunt vt nomen proprium viri. cuius viri? non eius, cuius plauſtrum volunt aſſumptum ad arcam vehen-

a 2. Reg. 6. v. 3. dam. [a] Hic enim vocabatur Abinadab, non Aminadab, neque de plauſtro quod addunt, Honorius & alij, qui hoc voluere. Sed vel fuit aliquis vir nobilis Salomonis tempore, cuius quadrigarum celeritas ea tempeſtate clara fuerit: vel ſane nomen illius *de quo Exod. 6. v. 23.* qui fuit pater Naaſon, cuius filiam duxit Aaron, ex qua ſuſcepit quatuor filios, de cuius curru quædam illic ex Rabbinis Lyranus cōmemorat, quæ (quod non ſatis certa) non tranſcribo. de hoc accepere Iuſtus Orgelitan. Caſſiodor. Beda, Rupertus, Haymon. & Decanus Ambianenſ. Non deſunt tamen qui recurrant ad Amminadab illum

b c. 4. v. 19. vnum ex maioribus Dauidis, cuius mentio in Ruthæ hiſtoria, [b] Iuſtū ſequor, dum certiora nactus fuero.

§. 2. MENS VERBORUM.

c Honor. Beda, Alcuin Anſelm. Haym. & Guilhelm.

Culpam ſuam fatetur Synagoga, & cauſam tamen reddit cæcitatis tam diuturnæ, quam Patres hic referunt. [c] Hactenus (ait) repudiaui te, vt hominem vilem & abiectum, quem Deum eſſe non aduertebam. Quando vidi tot cōtumeliis opprobriiſque deformatum, tot plagis, vulneribus, vibicibus conſauciatum, & deturpatum, denique inter latrones pendentē in cruce funerea. Meſſiam repromiſſum eſſe non ſum arbitrata, ſaluatorem eſſe non credidi, qui ſeipſum non ſeruabat. putabam Meſſiæ aduentum in potentia & magnificentia futurum, & ab eo Regnum Iſrael temporale reſtituendum. Ignorans ergo contra te deliqui. Poſtea quoque *crucis prædicatio, gentibus ſtultitia, mihi ſcandalum fuit*. Hæc tamen prædicatio per totum orbem tanta velocitate diſcurrit, quanta Principis *Aminadab*, nobilis illius aurigatoris celeripedes *quadrigæ* circi ſpatium tranſmitterent. *Quadrigæ* hæ quadruplicis tui Euangelij, quibus nunc aduecta veni, offenſionis mihi lapis fuerunt, dum male ſcandalizor & vror, quod veterem circumciſionis legem abrogarent, meque dedocerent ea quæ penitus animo inoleuerant. ideoque *conturbauit me anima mea*, vt eram animalis tota, neque quæ ſpiritus erant percipiebam. Sic *currus* iſti lucis clariſſimæ baiuli, me fulgore ſuo magis excæcabant. Tu tandem benignitate tua, hoc velum amouiſti, & hanc oculis meis lippitudinem deterſiſti, per prædicationem Enoch & Eliæ: atque ita me (vt etiam de LXX. ſumā) *impoſuiſti curribus Aminadab*: qui vere

ſunt *quadrigæ ſuæ*, Principis nobiliſſimi in populo tuo, qui es Prin-
ceps populi ſpontanei,& ſe vltro offerentis omni periculo pro fidei
defenſione:Chriſtianorum,inquam:qui non metu aut coactione,ſed
dilectione & ſponte ſua tibi ſeruiunt.

Quatuor Euangeliſtas eſſe *quadrigam* CHRISTI, frequens eſt in Pattum libris.[a] *Aminadab* vero populum ſpontaneum exponunt,ex Græcis Philo Carpath.ex Hebræis Iarthius,ex Latinis,Aponius,Caſſiodor. Gregor.Beda,Alanus,Alcuinus, Guilhelmus, & VVilleram. hic,& D.Hieron. *lib.1.contra Iouinian.*

a *Innocent.3. homil.de quatuor Euangeliſt. Iuſtin. Gregor. Hono. Caßiodo. VVilleram. Ruperti, Philon. hic. Guilhelm.*

Adſcribam præterea quæ Guilhelmus habet, nondum excuſus: putat hæc referenda ad tempus infantiæ Eccleſiæ, quando ad prædicationem Petri ingens Iudæorum multitudo conuerſa fuit: illud de tempore non ſatis aptum ad ſeriem hiſtoriæ, cetera præclara ſunt: cũ « ſic exponit verba huius ſponſæ. *Neſcini*, tot ſignis radiantibus, mira « cæcitate,nõ cognoui tempus viſitationis meæ,ſed in ipſum pie me vi- « ſitantem impie lapides miſi, & voces in eum nepharias & blaſphe- « mas frequenter emiſi,ac poſtremo male tractatum, & multis modis « de honeſtatum crucifixi. Vnde autẽ mihi tam feralis & impia cæcitas? « quia *anima mea conturbauit me.* animalis in me ſenſus, qui non per- « cipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei,contenebrauit rationẽ meam,qua pro- « fecto Saluatorem meum ex claritate ſignorum liquido cognoſcere « potuiſſem,niſi illam affectus turbulentior impediuiſſet. «

Quid autem adeo turbauit animam meam, *vt ipſa* turbata *conturbaret me? quadrigæ Aminadab.* Aminadab ratione tam perſonæ, « quàm nominis,Deum indicat Saluatorẽ. Quippe Aminadab extitiſſe « noſcitur abnepos Iudæ Patriarchæ,[b] atque ideo inſignis eſt ſerie generationis,quæ ducitur ab Abrahã vſque ad MARIAM, *de qua natus eſt* « IESVS, *qui dicitur* CHRISTVS. Eadem ergo ratione Aminadab in « ſacris litteris CHRISTVM præfigurat, qua & Dauid, & alij quidam « Patres, ex quibus CHRISTVS ſecundum carnem. Interpretatur « autem *Aminadab*, populi mei ſpontaneus, eo ipſo vtique illum « inſinuans, qui pro electis ſuis ſemetipſum ſponte obtulit in odo- « rem ſuauitatis. Denique Iſaias, vt eum eſſe populi mei ſpontaneum « demonſtraret, *oblatus eſt*, inquit, *quia ipſe voluit.*[c] Porro *quadrigæ Aminadab*, Dominicæ illæ ſententiæ fuerunt,quarum occaſione Iu- « dæi aduerſus eum irati & inflãmati ſunt. Dicuntur *quadrigæ*, quia à « quatuor clariſſimis ſcriptoribus litteris ſunt mandatæ, vel quia per « mũdi plagas à ſanctis prædicatoribus,tãquã à quibuſdam pernicibus « equis erant portandæ,vno nimirũ regente auriga,de quo dicitur, *Do-* « *mino cooperante, & ſermonẽ confirmãte ſequẽtibus*[d] *ſignis*. Denique cũ diceret ſe eſſe Dei filium,eſſe principium,eſſe vnũ cum Patre, eſſe an- « tequam Abraham fieret,ſe eſſe panem qui de cœlo deſcendit, & hu- « iuſmodi alia, animales homines, qui non poterant percipere quæ « ſunt ſpiritus Dei, ſcandalizati ſunt, indignati *ſuſtulerunt lapides vt* «

b *Matt.1.v.4.*

c *Iſa.53.v.7.*

d *Mar.16.v.20.*

„ *iacerent in eum*, & dicenti illi quod *multa opera bona operatus eſſet in*
„ *eis*, reſponderunt. *De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia,*
a Ioan.10 v.32. *& quia tu homo cum ſis, facis te ipſum Deum.* [a] Animalis igitur ſenſus
„ eorum grauiter ſcandalizabatur in verbis eius, vt, turbato præ ira
„ oculo rationis, non attenderent ad opera eius, quæ diuinitatem il-
„ lius declarabant, quam ſi ex operum claritate cognouiſſent, *nunquam*
„ vtique *Dominum gloriæ crucifixiſſent*. Non enim hominem tantum,
„ ſed Deum & hominem crucifixerunt, & ob hoc homicidij ſimul &
„ Deicidij reatum duplicem incurrerunt. Porro in multis, in quibus
„ tam enormiter abundarat peccatum, gratia ſuperabundauit, vt in eũ,
„ cuius ſanguinem tam impie fuderant, per fidem trãſirent, fierentque
„ ex Deicidis peculiaris populus Dei.] Hæc Guilhelm.

Tres patres. Philo. CHRISTVM recte ſignificari per Aminadab Græci Patres diuerſimode oſtendunt, Tres patres apud Theodoretum, quia CHRISTVS
„ ſalutis noſtræ auctor, eſt Princeps populi ſui: Philo vero copioſius,
„ *Aminadab* (inquit) interpretatur patris bona voluntas vel proba-
„ tio: Dicitur etiam populus meus ſpontaneus: propterea quod pater
„ ex beneplacito æternæ voluntatis ſuæ voluntarium filium ſuum vni-
„ genitum ad nos redimendos miſerit: & ipſe filius ſpontanea charita-
„ te pro ſalute humani generis ſæuiſſimæ morti crucis amantiſſime ſe
b Pſ.53.v.8. deuouit. ipſe enim ad patrem ait, *voluntarie ſacrificabo tibi*, [b] vt gen-
c Oſe.1.v.9. d Pſ.17.v.47. tes ſibi electum populum aſciret, iuxta illud: *vocaui populum meũ, non populum meum*, [c] *& Populus quem neſciui ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.* [d]]

Rupertus. Sed longe aliter Rupertus, qui CHRISTVM vult dictum *Aminadab*, quia CHRISTVS in ſe ipſo coniunxit dignitatẽ Regiam & Sacerdotalem, fuit Rex & Pontifex magnus: Aminadab autem, cum eſſet de tribu Regia nempe Iuda, dedit filiam ſuam in vxorem Aaroni Sacerdoti. Poſt etiam amplectitur alteram illam Philonis cauſam, quia CHRISTVS in omnibus ſpontaneus fuit, ſponte incarnatus & natus, ſponte paſſus & mortuus: ſponte quoque nobis parcit, quos ſponte redemit.

Philo. e Pſ.18.v.5. Euangeliſtas autem merito accipi per *quadrigas* idem Philo pro-
„ bat per Dauid dicentem, *In omnem terram exiuit ſonus eorum*, [e] &
„ per Abacuc: *Miſiſti equos tuos in mare turbantes aquas* [f] *multas*. &
f Abac.3.v.8. per Ezechielem, *ſimilitudo quatuor animalium, & rota in medio* [g] *ro-*
g Ezech.1.v.15 *tæ*. Nonne Mattheus, Marcus, Lucas & Iohãnes, quatuor quaſi equi
h Exod.6.v.23. fuere, vehentes gloriam Domini, ſicut & quatuor filij Aaronis ex filia Aminadab, [h] Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar, in quibus duobus vltimis progenitorum memoria fuit conſeruata?

TROPOLOGIA.

§. 3. Philo. PRÆIT nobis Philo, indicans hæc eſſe verba fidelis animæ reſipiſcentis, *Quam magna* (exclamat) *multitudo dulcedinis tuæ Domine,*

Domine, quàm abſcondiſti diligentibus te, caſtéque viuentibus,
nec quenquam lædentibus; aut ſi lædentibus interdum, non per-
manentibus in peccato? *Benignus enim eſt Dominus, & patiens, & mul-
ta miſericordia*, & facilè ignoſcens pœnitenti. Sed cauendum diligen-
ter ne ſtultè putemus nos poſſe, cùm velimus, noſtro arbitrio, * no- *Intellige, ſine
ſtráque voluntate conuerti. non noſtrum eſt, cùm capitaliter cecidi- Dei gratia.
mus, vt inde vi vlla propria reſurgamus, niſi diuina gratia præeunti.
Propterea ſedulò cauendum, ne ſemel, bis, terué adiuti, idem nos
ſemper, cùm velimus, ſperemus audaciſſimè poſſe adipiſci. Nam qui
ſemper pœnitentem admittit, non ſemper tempus pœnitendi conce-
dit. Ait enim, *Tempore accepto exaudiui te.* [a] Et idem, *Eſtote parati,* a Eſa. 49. v. 8.
quia neſcitis diem neque horam. [b] Quid ergo agendum? cum ſponſa ca- b Luc 12. v. 40.
dente reſurgendum, & culpa noſtra agnoſcenda, ignorantia confiten-
da? *Neſciui.*]

Ad hoc etiam ſpectat Theodoreti interpretatio, qui (quod memi- *Theodoretus.*
nerim, ſolus) quadrigas in malam partem accipit, pro imperio & iugo
ipſius Diaboli, quaſi dicat anima ſe cõturbatam illorum malitia & de-
ceptione, qui parent imperio Diaboli & tanquam currus eius fiunt,
alióſque conantur ei ſubdere, à quo ipſi gubernantur. Hi ſunt currus
Principis ſeculi huius, qui [c] *nunc* (vt Beatus Paullus ait) *operatur in fi-* c Epheſ. 2. v. 2.
liis diffidentiæ: ab his quotidie multi in fraudem inducuntur, hi bonos
perſequuntur. Sed noli timere paruulus grex, bono fretus paſtore.

HONORIVS pergit clauſtro religioſorum accommodare. In hoc *Honorius.*
horto (ait) quemque de ſæculo conuerſum *anima ſua conturbat*, dum
eum animalis tranſacta vita perturbat, & hoc *propter quadrigas Ami-
nadab*, hoc eſt, propter comminationem Euangeliorum CHRISTI,
quæ dicunt, *Ibunt impij in ignem æternum. Currus* quoque CHRISTI,
eſt anima iuſti, quam videns conuerſus, conturbatur, cùm de ſua car-
nali conuerſatione confunditur.]

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

HIc nos Honorius, Rupertus, Guilhelmus, Hailgrinus, §.4.
omnes deſtituunt. Nefas tamen mihi omnino tacere.
Conſidero *quadrigas* Dei etiam Angelos vocari, [d] qui- d Vide Diuum
bus celeritas actionum & motus localis eſt perniciſſi- Dionyſ. c. vlt.
mus: ſpontè obediunt, & iuſſa celerrimè exequuntur: cœleſ. hierarch.
cùm itaque fuit à Principe omnium creaturarũ, miſ- Hil. in Pſ. 67.
ſus ad DEIPARAM Archangelus Gabriel, & tàm inſolita illam ſaluta- Hieron. in Pſ. 66. & in Aba. 3.
tione compellauit, nonne tunc anima eius ad hunc quadrigæ ſonitum
turbata eſt, & cogitauit qualis eſſet iſta ſalutatio: Et nonne ſonitus
Euangelicæ quadrigæ fuit, tam boni nuncij explicatio? Nonne meri-

„ tò dicit, *Neſcini*, quæ interrogarat, *Quomodo fiet iſtud*, *quoniam virum non cognoſco:* LVCÆ. I. Vidit hoc Alanus, & addit in hoc Angeli ſermone turbatam & hoc *propter quadrigas Aminadab*, quas vult eſſe quatuor inſignes virtutes, quæ in beneficio incarnationis elu- „ cent. prima eſt humilitas. venit in ſumma humilitate filius Dei ad virginem, vt tanta eſſet humilitas in redemptore, quanta fuerat ſuperbia in primo peccatore. hic ſe erexit contra ſuum creatorem: ille ſe inclinauit vſque ad miſeriam creaturæ. 2. eſt ſumma charitas, qua filius Dei venit in mundum, vt redimeret ſeruum, vt ſanaret ægrum. 3. ſumma pietas & miſericordia, qua ſe Deus exinaniuit, & ſerui formã accepit, vt opifex de lacu fecis & miſeriæ opus ſuum eriperet. 4. ſumma prudentia, qua ſe Deus incarnauit, vt homo hominem redimeret. Per hanc quatuor virtutum quadrigam incarnatus ad nos Dei filius venit.

ANAGOGE.

§. 5. POSSENT hæc etiam accommodari animabus in vltimo iudicio iudicem interrogantibus, *Quando te cibauimus: quando te nudum vidimus, &c.* quæ à D. Matth. narrantur. ſed nolo mea congerere, qui myſticos hoſce ſenſus, tantùm ſtatui tradere verbis aliorum.

SECTIO VI.

SECTIO VI.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Reuertere, Reuertere Sulamitis: reuertere, reuertere, vt intueamur te.	*Conuertere, conuertere Sunamitis, conuertere, conuertere, & videbimus in te.*

Verſu 12. „ VOX ECCLESIÆ CHRISTIANÆ.

LITTERA.

§. 1. *Vox Eccleſiæ Chriſtianæ.* GRÆCORVM codicum hîc varia eſt lectio, nec Latinorum quoque eſt eadem. Quidam Græci continent, *Odollamitis*, ſic Philo Carpath. legit, qui ait, *Odollamitis* interpretatur teſtimonium in aqua. Ex quo illud deſumpſit Arboreus hoc loco: hi cenſent ſignificari confeſſionem fidei, quam Chriſtiani omnes in baptiſmi fonte faciunt. Sed hæc lectio, vnde irrepſerit neſcio. Sanè non conuenit cum fonte Hebræo, neque cum LXX. neque cum Latinis codicibus.

Alij codices habent, *Sunamitis*, ſic legêre Aponius, Iuſtus, Gregorius, Honorius, Guilhelm. Alcuinus, Alanus, Haym. Anſelmus & Rupertus hîc, & D. Bernardus *ferm. 3. de Annunciat. Domini, & aliis locis multis.* Sic etiam legit, ex Caſſiodoro, Vvilleramus. fiden-

ter hoc dico, & prudentiam illius editionis Teuthonicæ Abb. Vuillerami, quæ prodiit Lugduni Batauorum anno cIↃ. IↃ. IIc. ex typographia Academiæ, valdè requiro: addidere in Flandrico contextu de ſuo *Sulamithis*, cùm in Saxonico nihil tale contineatur: & quo pacto Abbas ille, pro æuo non indoctus, nec naris obeſæ, contra mentem ſuam; *Sulamithis* ſcripſiſſet, qui in carmine;

Suaſa meis monitis captiua redi Sunamitis:

Nam ex Aponij, Caſſiodori, & aliorum ſententia, non *Sulamithis* (quod falſum foret) ſed *Sunamitis*, ſignificat emptam, captiuam, deſpectam. Vnde colligo præterea Symm. quoque hanc lectionem amplexum fuiſſe. nam vertit ἡ ἐσκυλευμένη, *ſpoliata*. De LXX. non habeo quod affirmem. Complutens. editio & Regia habent, *Sulamithis*, Romana verò, *Sunamitis*, quam lectionem etiam cognouit Philo, & captiuam ac miſeram exponit Synagogam; ſed typographi vitioſè ediderunt *Sulamitis*. Et B. Ambroſius Theodoret. & alij potiùs fauent exemplaribus Complutenſibus. Quoad noſtram editionem vera eſt lectio Romana, *Sulamitis*, vt legitur in fonte Hebræo.

Tertia igitur & vera lectio eſt, quam dixi, *Sulamitis*. Sic legit Aqu. qui vertit ἡ εἰρηνεύουσα, *pacem colens*. Sic legit D. Ambroſ. *libr. de obitu Valentiniani, & lib.*3.*ep. ad Irenaum*.12. expreſsè namque interpretatur, *Pacificam* ſeu εἰρηνικήν. Sic Tres Patres apud Theodoretum, " & ipſe Theodoret. Quemadmodum (ait) in hoc libro Dominus noſter *Salomon*, id eſt, *Pacificus*, ſic etiam illius ſponſa, vt ab illo pacem " aſſecuta, & à veteri liberata bello *Pacifica* nominatur.] Atque ita corrigendus priore loco Beda *hîc*, qui veram lectionem agnouit. Sic etiam Rabb. innominatus. Sciendum ſicut à *Sunem* deducitur *Sunamitis*: ſic à *Salem* formari *Sulamith*. volunt nonnulli, qua de re nos alio loco, *Salem* à Iebuſæis vocatam terrifico nomine *Ieruſalem*, quaſi, *timete Salem*: & ideo hoc loco *Sulamithin*, ſignificare idem quod *Ieroſolymitana*. Putem potiùs, ſicut à Paullo Paullam, à Ioanne Iohannam deducimus, ſic à *Selomo* ſeu *Salomone* formari *Salomen* ſiue *Sulamith*, ſiue (vt interpres Ioſephi, *in libro de Machabæis* eorum matrem appellat) *Solomonam*, *à Pacifico*, *Pacificam*. Et vis ineſt huic vocationi, q.d. Redi ſecura & paſicè Pacifica ad tuum Pacificum. iam te compellamus, vt veri Salomonis veram coniugem. INTVEAMVR] accuratè, quaſi in ſpectaculum. Sic optimè Schol. ὁραματισθησόμεθα. His poſitis ſciendum:

Sponſam iam olim ex primitiis Iudæorum & Nationibus mixtam (cui hæc Latini Patres tribuunt) [a] reliquiarum Iudaicarum recens conuerſarum excuſationem recipere: & non tam adhortari vt redeat (iam enim redierat) quàm reditum gratulari. q. d. Benè eſt, ſufficit, bonum factum quod rediiſti. Sumpta locutio ex communi more, quo ſolemus quando puerulos videmus adcurrentes, expanſo ſinu

[a] *Gregor. Honor. Beda, Alcuin. Guilh.* & *alij.*

dicere: Eia accurrite, venite celeriter, &c. Et mentioni quadrigarum aptiſſimè ſubditur quaterna vocatio: tum etiam quia à quatuor orbis plagis accerſebantur.

§. 2. MENS VERBORVM. Incredibilis planè futura eſt Catholicæ matris lætitia, quando ſe cernet tam magna auctam acceſſione, additis Iudæorum reliquiis, quorum tanto tempore tam ardenter ſalutem ſitierat. Singulari ergo amore & alacritate nunc excipit venientes, & ipſo nomine indicat, iam CHRISTO hanc quoque multitudinem deſponſatam, ſicut & ipſa, eámque ſibi quaſi concorporatam. Et quoniam illa multitudo ex quatuor orbis cardinibus aduolarat, in quos diſperſa tot ſæculis vagabatur, quater idcirco illam vocat. Sed accipite Honorij verba, & Guilhelmi, qui ambo legerunt, *Sunamitis.*

Honorius. Ait Honorius, Synagoga poſtquam CHRISTVM Regem occidit, ſub eius dominio eſſe erubuit, ſed vox prædicatorum reuocat eam dicens: *Reuertere, reuertere Sunamitis. Sunam* eſt ciuitas in qua Heliſæus mortuum ſuſcitauit, & ſignificat mundum, in quo CHRISTVS ſuſcitauit genus humanum. *Sunam* autem dicitur captiuitas, inde dicitur *Sunamitis*, captiua, & intelligitur Synagoga à diabolo in perfidia captiua. dicitur etiã *Sunamitis* coccinea, quia CHRISTI ſanguine redempta. huic dicitur à prædicatoribus Euãgelij quater, *reuertere*, ſcilicet à quatuor plagis mundi, ab errore perfidiæ ad fidem CHRISTI, vel *reuertere*, ad redemptorem tuum te vocantem, te recipere volentem in eum credendo, *reuertere* ad eum, illum diligendo, *reuertere* ad eum, præcepta eius operando, reuertere ad eum, promiſſam vitam ab eo ſperãdo, *vt intueamur te*, hoc eſt, vt imitemur te. vel, *reuertere* per quatuor Euangelia, vel per quatuor virtutes, vt conuerſionem tuam intuentes laudemus Deum. Iudæi namque in fine mundi conuerſi (vt paucis diebus expleant tempora multa) tam ſanctæ cõuerſationis erunt, quod Eccleſia mirabitur, & eorum exemplum alij imitentur. *Conuertentur* enim per Eliam & Enoch *ad mundi veſperã, & famem verbi Dei patientur vt canes, & circuibunt* Eccleſiam *ciuitatem Dei*, audire à CHRISTIANIS, verbum Domini, & viuent iiſdem inſtitutis, ſicut olim Eccleſia ſub Apoſtolis] hæc ille.

Guilhelmus. Guilhelmus vero, *Sunamitis* interpretatur deſpecta ſiue captiua, vtrumque autem conuenit Synagogæ: Quippe *deſpecta atque deſerta eſt à viro ſuo*, id eſt, Deo ſuo, propter ſanguinem iuſti, qui inuentus eſt in ea. Et quoniam à viro ſuo deſpectui habetur, proculdubio ſub iugo adulteri captiua tenetur. Monetur ergo expiari à ſanguine, quo manus eius ſunt plenæ, & cum viro ſuo in gratiam redire, cum dicitur *Reuertere, &c.* A viro tuo tã longè receſſeras, cùm diras & blaſphemas voces emitteres, cùm eum ferali impietate perimeres: ſed *reuertere* per humilem ſatisfactionem ad virũ tuum qui ait, *omne quod dat mihi pater* *ad me veniet, & eũ qui venerit ad me nõ eyciã foras.* [a] Reuertere *vt intueamur te*, in tenebris es vſq; adhuc, pro eo quod extinxiſti *lumẽ verũ*

a Ioan. 6 v. 37.

quod illuminat omnem hominē venientē in hunc mundū, & quia in tenebris es, imò tenebræ lucis peremptrices obcæcant te, filij lucis non intuentur te. Ergo *reuertere*, perfectè egredere de poteſtate tenebrarum, *vt* in luce poſitam *intueamur te*, *reuertere* deſpecta, ne vlterius deſpectui habearis, *reuertere* captiua, ne vlterius tàm diræ captiuitatis iugo deprimaris. *vt intueamur te*, ne amplius tanquam captiuam deſpectui habeamus, ſed tanquam de captiuitate ereptam cum filiis Chriſtianæ libertatis numeremus.

Poteſt autem circa quaternarium numerum aliquid ſubtilius indagari in hoc verbo *reuertere*. nempe quod illi, qui poſt aſcenſionem Dominicam primū ex Iudæis in corpus Eccleſiæ tranſierunt, quatuor modis circa gentilium ſuorum conuerſionem ſategiſſe videtur, exemplo, voto, oratione & verbo. Quia ergo non tantum ſuo exemplo cognatos ad fidem prouocabant, imo & eorum conuerſionem Chriſtiana charitate præoptabant, *reuertere* inquiunt, *reuertere*. Et quia pro eorundem conuerſione non tantum pias ad Deum orationes fundebant, ſed & verbi miniſterium hilariter impendebant, iterum inquiūt, *reuertere, reuertere, vt intueamur te*.]

TROPOLOGIA.

TRES Patres apud Theodoretum exiſtimant hæc eſſe verba ani- §.3.
marum adhuc imperfectarum, magiſtram ſuam perfectiorem *Tres Patres.*
animam ſic alloquentium, Ab arcanę contemplationis ſublimitate ad moralem quatuor generalium virtutum doctrinam deſcende, atque ex quadruplici earum ratione, nos, quæ perturbationibus adhuc commouemur rege, atque inſtitue, ô *Sulamitis*; ô quæ, ab omnibus perturbationibus libera, tranquillitatis & pacis nomen habes. Et *ea ſpectabimus in te*, quæ propter noſtram imperfectionem adhuc in nobis non vidimus.]

Philo mauult imperfectæ dici animæ, & explicat, *Conuertere* à *Philo.*
prauitate ad innocentiam, à turpitudine & lenocinio peccatorum ad ſanctimoniam & vitæ pudicitiam, ab iracundia ad manſuetudinem, à furore ad clementiam, à ſuperbia ad humilitatem, ab odio, ad perfectam charitatem; ab omni denique genere malorum ad virtutes omnes: *& tunc intuebimur te:* non iam te, ſed in te IESVM CHRISTVM, inhabitantem & inambulantem in vobis] certe hæc verba Angelis, hominem ſuæ cuſtodiæ commiſſum ad pœnitentiam vocantibus, optime conueniunt.

Thomas Ciſtercienſis de multiplici animæ ad Deum reuerſione *Thomas Ciſter.*
multa hoc loco, Quatuor (ait) ſunt reuerſiones. Prima à ſæcularibus negotiis ad vitam religioſam, vt quis reuerſus de peccato ſatisfaciat, & in hac primum aliqua occaſione à Domino vocamur, poſtea iuſtificamur, denique magnificamur, iuxta illud Apoſtoli,[a] *Quos enim præ-* a *Rom.8.v.30.*

„ *deſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: & quos*
„ *iuſtificauit, hos & magnificauit.*] Secunda eſt de lapſu ad priſtinã gra-
„ tiam, ne in deſperatione quis remaneat, quando anima pœnitens dicit
„ cum Propheta, *vadam & reuertar ad virum meum priorem, quia bene*
a Oſe. 2. v. 7. *mihi erat magis tunc, quam nunc.* [a] Tertia eſt de contemplatiua vita ad
„ actiuam, vt de beneficiis ſibi à Deo collatis quis gratias referat: in hũc
„ modum animalia apud Ezechielem eunt (ad Deum) & reuertuntur
„ ad proximum. Quarta eſt de amore temporalis vitæ ad martyrij pal-
„ mam, vt per maius meritum, maius præmium acquirat, cogitando
„ paſſionem Domini, vt æmulemur, honorando eam, ne ingrati inue-
„ niamur, voluntatem Dei inquirendo, ne à Diabolo deludamur, & co-
„ gitata effectui mandando, ne pigri ſerui inueniamur] hæc ille, ſed fu-
„ ſius, admodum ingenioſe omnes reuerſiones in vno B. Petro inueſti-
Beda. gans. Videte, ſi lubet, ſed cauete ne putetis, ab eo Bedam merito re-
„ prehenſum de voce *Sunamitis*. decepit enim Thomam vitioſus codex
„ Bedæ, qui *Sulamitis* ſcripſerat, & vocem hanc neſcire ſe ſcripſerat vtrũ
„ alibi inueniretur. Sunamitidis vocem aliis multis locis occurrere ve-
„ nerabilis & eruditus Beda non ignorabat.

„ Honorius cum præcedentibus continuans, & de anima pœniten-
„ tis conuerſi loquens, ait, tali animæ vel à ſponſo, vel ab aliis iuſtis dici
„ quater, *reuertere*, quia à captiuitate Diaboli quatuor modis ad CHRI-
„ STVM anima redit, per pœnitentiam, per confeſſionem, per bonam
„ operationem, per bonam exhortationem. oportere enim, vt inprimis
„ peccata defleat, deinde ad Sacerdotes confitendo confugiat, deinde
„ bene operando ſatisfaciat, denique alios exhortando ad conuerſio-
„ nem pertrahat. vel quatuor modis anima redit, dum quatuor princi-
„ pales virtutes arripit.] Sic ille.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Honorius.*

HONORIVS hæc ipſa verba tribuit Deiparæ Synagogam adhortanti, iam diu à Diabolo captiua (*addo, ſed nunc Deo reconciliata, & ad Deum reuerſa, adhuc & amplius*) reuertere per fidẽ, reuertere per ſpem, reuertere per Dei & proximi dilectionem, reuertere per operationem, *vt* quæ iam dudum ſunt in CHRISTO, *intueamur in te*, verba tua & facta imitando. Melius quam vel Rupertus, vel Hailgrinus de his diſſerit.

Abſalon. *Alanus.*

Abbas Abſalon, qui hunc verſic. accommodat Aſſumptioni Beatæ MARIÆ *integro ſerm.* 44. quem nimis operoſum foret tranſcri-
„ bere. Sed quæ Alanus breuius in eandem ſententiam, *Reuertere* (ô
„ MARIA) à captiuitate mundi, cui non debes ſubiici, per quam capti-

ui à captiuitate ſua ſunt ſoluti. 2. *reuertere* ab onere ſiue corruptione "
carnis. quia ſicut immunis es à corruptione peccati: ſic ad immortali- "
tatem tranſire debes abſorpta mortalitate per gratiam Dei. 3. *reuerte-* "
re ad libertatem filiorum Dei. quia ſicut nunquam regnauit peccatum "
in tuo corpore mortali, ſic digna es perfrui eadem ſpiritus libertate in "
carne virginali, qua fruuntur in ſpirituali ſcientia angeli, ab ipſa ſui "
creatione, ſiue potius confirmatione. 4. *reuertere vt intueamur te*, à "
dignitate angelorum ad ſuperexcellentiam iam beatificatorum ſpiri- "
tuum. Quia ſicut in faciem filij tui deſideramus proſpicere, ſic in ſpe- "
cie & pulchritudine tua vultus defigere volumus, & luce vultus tui il- "
luſtrari.] Hæc ille vult Deiparæ ſpiritus Beatos dicere, eius in cœlos "
optantes aſſumptionem.

ANAGOGE.

THOMAS Ciſtercienſis, qui quatuor illos gradus conſiderauit, §. 5.
duos priores tropologiæ; poſteriores duos tribuit Anagogiæ. De *Thomas Ciſter.*
hac (inquit) reuerſione dicebat Propheta, *Venite & reuertamur ad*
Dominum, quia ipſe cœpit & ſaluabit nos. [a] (duabus primis reuerſio- " a *Oſe. 6. v. 2.*
nibus, cœpit: vltimis, ſaluat) ait, *Reuertere, reu. vt intueamur te.* "
Quia de contemplatiua ad actiuam, de amore huius vitæ ad martyrij "
palmam reuertendo, ad ea quæ ſurſum ſunt tendentes inſpicimur à "
Domino.] Sed & nos intuebimur Dominum, *non* iam *in ænigmate*,
ſed *facie ad faciem. Pacifica* iungetur *Pacifico* anima in Pacis æternæ
viſione: quo nos perducat PATER & FILIVS & SPIRITVS
SANCTVS, AMEN.

IN CAPVT SEPTIMVM CANTICI CANTICORVM.

SECT. I.

SECTIO I.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 1. *Membrum 1.* „ Quid videbis in Sulamite niſi „ choros caſtrorum?	*Quid videbitis in Sunamitide, quæ venit ſicut chori caſtrorum?*

LITTERA.

§. I. Vox Sponsi.

SECANDVS nobis hic verſiculus in tria membra, eaque diuiſim explicanda: nec ſatis aduerto, cur in vnum comma fuerint conie cta, quod tenebras offudit interpretantibus non rariſſimas. Prætermiſſis aliorum ſentētiis, qui vel ſponſæ hæc verba omnia tribuunt, vt reſpondenti vocationi ſponſi quadrigeminæ, vel ſponſo & ſponſæ, vt illa interroget; *Quid videbis in Sulamite?* & ille reſpondeat, *choros caſtrorum*; quæ non conueniūt noſtræ verſioni. ſequor communem Patrum ſententiam [a] omnia ſpōſo aſcribentium, quod Hebr. Græc. Latinis æque conuenit. Sponſus ſicut laudauerat prius primitias Synagogæ, & Gentium Eccleſiam, ſic nunc, quod ratio poſtulabat, nouam quoque ſponſam (ſcilicet reliquias Iudæorum) diutiſſime deſideratam, recens deſponſatam, collaudat. Introducit itaque vnam Eccleſiam, quaſi duas ſorores, Seniorem, Iuniorémque, mutuo ſe alloquentes, [b] & ad Seniorem ſponſam ſuam conuerſus, merito deſideras (ait) Sulamitidem intueri, ſororem te dignam, tibique ſimillimam, conſponſam tuam: in qua adueniente nihil cernes, niſi quod in te mihi prius placere prædicaui. *Videbis* tanquam turmas militares & binas acies, virorum feminarúmque, ſub vexillis, ordinibúſque ſuis ad prælium incedentes, nihil in ea ſpectabis, niſi terrificam quandam & admirandam Maieſtatem, qualis in caſtris conſpicitur ad pugnam expeditis: nihil in eius motu cernes languidum, molle, vel inconcinnum, cuncta expedita, robuſta, conferta,

a *Philo. Theod. Apon. Gregor. Caſſiod. Honor. Vuilleram. Anſelm. Alcuin. Haym. & aliorum.*

b *Vide inf. §. 1. Membr. 2.*

ferta, & animi viriumque plena agmina in procinctu. Deus eius *manus docuit ad prælium & digitos ad bellum.*[a]

Poteſt etiam intelligi aduenientis ſpecies comparari Pyrrhicæ armatorum ſaltationi. Sed prior ſententia ſimplicior eſt. *a Sic D. Ambr. lib de obitu Valentin.*

VIDEBIS] ſingularis poſitus pro duali, vt eſt in Hebr. fonte, vt indicetur Eccleſia ex duplici populo Iudæorum & Gentilium conflata. Sanè LXX. & Aqu. numero plurium expreſſerunt.

SVLAMITE] confirmat Aqu. verſio, *quid intuebimini in Pacifica?*

NISI] pro hac excluſiua, quam claritatis cauſa adiecit, LXX. habent, *quæ venit ſicut*, & confirmat alia verſio quæ, διερχομένην, *accedentem.* Sed Symm. de aduentu nihil, nec eſt in fonte. quare noſter potius id ſubaudiendum ſibi cenſuit.

CHOROS CASTRORVM] Septuagin. Aqu. & ceteri vt noſter: viderit Symm. cur maluerit vertere, *ſpoliatam in vulnerationibus castrorum:* obſcurè & aliene.

CASTRORVM] Deo militantium, vt in Geneſi vidit Iſraël.[b] nã vtrobique eſt MAHANAIM, per Heth. *b Gen. 32. v. 2.* מחנים

Significat iam ipſam quoque vltimam aciem Eccleſiæ paratam & accinctam ad ſtrenue & fortiter præliandum, quia perpetuum Eccleſiæ certamẽ eſt aduerſus hoſtes potentiſſimos; ſemper aduerſarij ſunt à dextris & ſiniſtris. Nihil (ait) aliud intueberis in ea, niſi choros me laudantium, & acies atque caſtra ordinata in Satanam, & mundum: *exultationes ſunt in gutture, & gladij in manibus* omnium: terribilis eſt iam acies minantium & procedentium contra perditionis filiũ, quem paullo ante ſequebantur. *§. 2. MENS VERBORVM.*

Honorius hæc confirmat his verbis; *chorus* eſt multitudo canentium, quaſi dicat: ô Eccleſia *nihil videbis* aliud in Synagoga ad me cõuerſa, *niſi choros* mihi laudem canentium, & *caſtra* pro veritate pugnantium. erit enim tunc tale tempus, quale non fuit ab initio mundi: ſcilicet perſecutionis, tribulationis, & erroris, Surgent tunc pſeudoprophetæ & facient tanta ſigna & prodigia, vt in errorem etiam quiq; doctiſſimi ducantur. Inſuper dux & caput malorum Antichriſtus, *homo peccati, filius perditionis,*[c] *qui extolletur ſuper omne id quod dicitur aut quod colitur Deus*, oſtendet ſe in omnibus ſignis mendacibus (id eſt, ad nullam vtilitatem valentibus) tanquam ſit Deus, quibus electos tentabit, & non conſentientes omnibus pœnis cruciabit. Denique vt[d] Daniel & Apocalypſis teſtantur, cum decem Regibus Eccleſiam impugnabit, contra quam hæc *Sunamitis* bellum ſuſcipiens, decem ordines iuſtorum, quaſi decem legiones in caſtris ordinabit, quas ſpiritalibus armis inſtructas, ad ſpiritale bellum cum eo, educat. Quos ordines Rex (ſpõſus) enumerat, dum decem membra Sunamitis laudat, opera ſe laudantium & pro iuſtitia pugnantium commendans, vt ſequitur, *Quam pulcri ſunt, &c.* *Honorius. c 2. Theſſ. 2. 4. d Dan. 7. v. 8. Apoc. 12. & 13.*

Rupertus. Rupertus etiam refert ad Iudæos conuerſos, ſed videtur intellige-
Pſ. 49. v. 8. 13. & 14. re de initio conuerſis, cetera pulchrè ſic explicans, Quid videbitis
aliud? nunquid *ſanguinem victimarum*? numquid circumciſionis cau-
» terium? nihil omnino, niſi laudes, ſiue cantiones præliantium, prælia
» laudantium ſiue cantantium, quod ſuauiſſimum, quod vere eſt pul-
» cherrimum. *Immola Deo ſacrificium laudis*, ait in Pſalmiſta, *& redde*
» *altiſſimo vota tua.* Laudando chori præliantur, & præliando caſtra lau-
» dant, & omnino eſt iuſtitiæ Dei ſubijci, non *ſuam velle ſtatuere* [a] *iu-*
a Rom. 10. v. 3. *ſtitiam.* Nihil aliud videbitis, nec videre deſiderabitis: ſed & ſi quis ve-
» ſtris (ô amici) auditoribus aliud oſtendere voluerit, vos cum S. ſancto,
» ſpiritu conſilij, è contra dicetis, *Viſum eſt n. Spiritui ſancto & nobis,*
» *nihil vltra imponere vobis oneris quam hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos*
» *ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatio-*
» *ne, & ea quæ fieri vobis non vultis, aliis ne feceritis. A quibus vos cu-*
b Act. 15. v. 28. » *ſtodientes bene agetis.* [b] Igitur hoc ſolum in Euangelio videndum ac
» prouidendum eſt ſecundum fidem Patrum, vt ſint *chori caſtrorũ, cho-*
» *ri*, in vna fide dicendo idipſum, & *caſtra*, reſiſtendo vſque ad ſangui-
» nem contra peccatum.]

Guilhelmus. Ad eadem tempora cum Ruperto retulit Guilhelmus, introducẽs
» B. Virginem poſt Aſcenſionem hæc filio dicentem, eique primitias
» Iudæorum commendantem in hunc modum, Ecce fili, *vbi abundauit*
» *peccatum ſuperabundat iam gratia.* Ecce indies ad te conuertitur *Su-*
** Sic corrig. M.S.* *namitis.* Multum planè tunc à te * auerſa, multumque peruerſa, cùm
ſuper te clamaret, *Crucifige, crucifige eum, ſanguis eius ſuper nos & ſu-*
» *per filios noſtros.* Ecce qui ſanguinem tuum tam impiè fuderũt, ipſum
» nunc pie lambunt. Ecce qui te paullo ante peremerunt gladio linguæ,
» gladium ſpiritus, *quod eſt verbum Dei*, pro te nunc vibrant. Nam *lin-*
» *gua eorum gladius acutus*, & tunc & nunc: tunc ad occidendum te,
» nunc ad occidendos eos, qui male viuunt in ſe, vt à ſe mortui, viuant
» in te. *Quid* ergo *videbis in Sunamite* conuerſa atque reuerſa, *niſi cho-*
» *ros caſtrorum*? nam in aduerſa nondumque reuerſa ſanguis iniuſtus
» conſpicitur, & reatus non modo homicidij, ſed, quod grauiſſimum,
» Deicidij inuenitur. Tãtum intereſt inter auerſionem & reuerſionem.
» In Sunamite auerſa tam grande piaculum, in Sunamite vero reuerſa
» chori, & *chori caſtrorum*, chori armati, in voce exſultationis & confeſ-
» ſionis. Suauis quidem & nihilominus terribilis virtutum concentus,
** corr. dæmonibus.* ſuauis Angelis, terribilis * hominibus, quantum enim ſanctos oble-
** corr. concentum.* ctat Angelos, tantum diros exterret ſpiritus, Denique eo ipſo quo per
* incrementum virtutum in auribus Angelicis clare ſuauiterque re-
» boantem *Deo noſtro iucunda decoráque* laus dicitur, procul dubio ma-
» lignis ſpiritibus præclara fiducia bellum indicitur. Commendans igi-
» tur gratulatorie pia mater filios, eos qui ex ſua gente crediderãt: *Quid*
» *videbis* (ait) *in Sunamite, niſi choros caſtrorum*? q. d. in crucifixoribus
» tuis qui iam in ſe pietate fidei euacuauerunt ſcandalum crucis, non in-

uenies in die vltionis reatum illum magnũ, pro quo à te diſtrictè pu- «
niantur, ſed pro quo illos digne remuneres, concentum quendam vir- «
tutum, quibus nimirum & victricem manum tuam laudauerunt pari- «
ter, & hoſtili nequitiæ terribiles exſtiterunt.] Sic ille ſubtiliter & pie: «
ſed Hebræo fonti nõ nimis conſentaneè, niſi dicas dualem in voce *vi-*
debitis referri ad geminam CHRISTI Domini naturam, quod vereor,
ne ſit nimis ſubtile.

TROPOLOGIA. §. 3.

HONORIVS; Talem ad imitandum intuetur, dum relicto ſæculo *Honorius.*
clauſtrum moriturus ingreditur. huius ſubitam conuerſionem «
dum quiſque ſæcularis miratur, ei à ſpiritualibus dicitur, *Quid videbis* «
in Sunamite niſi choros caſtrorum? In anima prius captiua vitiis, ſed nũc «
ad virtutem conuerſa, non videbis amplius niſi laudes Dei, & pugnam «
contra inſidias Diaboli. Conuerſi quippe ſemper Deum pro ſua con- *Iuſtus.*
uerſione laudant, & iugiter contra vitia pugnant.] Idcirco (*ait Iuſtus*) «
vtique ne fideles fidem amittant, ne religioſi apoſtatæ efficiantur ele- «
uati, ne miſericordes auaritia obdurentur, ne pœnitentes reuertantur «
ad vomitum, ne virgines integritatis decore careant, ne continentes «
caſtimoniæ nitorem amittant. Hi ſunt in Eccleſia *chori caſtrorum* iu- «
giter in certamine conſtituti, & Deo muniente ſemper inuicti.] Hæ «
cauſæ præliandi. «

Arma memorat, Theodoretus hunc locum ſic explicans, ſponſa *Theodoretus.*
chorus exſiſtit diuinas laudes in ore gerens. Quod quidẽ beatus oſten- «
dit Dauid, *vox* (inquiens) *exultationis & ſalutis in tabernaculis iuſto-* «
rum,[a] & rurſus: *conſtituite diem ſolemnem in condenſis, vſque ad cornua* a *Pſ. 117. v. 15. & 27.*
altaris. Caſtra vero declarat B. Paulus, *arma*, inquiens, *noſtra non car-* «
nalia, ſed valida per Deum, ad deſtructionem munitionum: conſilia de- «
ſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, «
& in captiuitatem redigẽtes omnem intellectum in obſequium CHRISTI b *2. Cor. 10. v. 4.*
[b] Et alibi, *accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in*
omnibus perfecti ſtare. [c] Ac veluti Imperator quidam arma quoque c *Ephe. 6. v. 14.*
militibus ſubminiſtrat; *ſtate ergo*, inquiens, *ſuccincti lumbos veſtros in* «
veritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calceati pedes veſtros in prepara- «
tione euangelij pacis, & in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis «
omnia tela nequiſſimi ignea exſtinguere, & galeam ſalutis aſſumite, & «
gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.] «

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

CVI hæc melius, ſiue ad merita moréſque, ſiue ad anagogen præ- §. 4.
miumque cœleſte ſpectes, cõueniunt, quàm B. Virgini MARIÆ,
in cœlum mirantibus Angelis, & gratulante filio ac deducente, aſcen-
denti? Hailgrinus Symbolum confert hoc loco; In ipſa quidem *Hailgrinus.*

„ videntur *chori caſtrorum*, adhærentes videlicet ipſi acies ſanctorum,
„ qui cum ipſa pro nobis militant contra hoſtem. Vnde ipſa *vas caſtro-*
„ *rum* appellatur in Eccleſiaſt. vbi ſub nomine Lunæ de ipſa dicitur; *Vas*
a Eccl. 43. v. 9. *caſtrorum in excelſis, in firmamento cœli reſplendensglorioſe*.] a Alanus
Alanus. autem aliter hiſce verbis, In virgine fuerunt *chori* canentium, quan-
» tum ad conſonantiam virtutum, *caſtra* vero pugnantium, ſecundum
» quod Virgo circumſepta & ſanctis diſciplinis inſtructa vitiorum &
» dæmonum repellebat inſultus.]

ANAGOGE.

§. 3. *Honorius.* *Theodoretus.* HONORIVS cenſet Anagogiam hic deficere, ſed reuera non deficit: quia, quæ Græci nonnulli tradunt, eo pertinent. Vt, quod de victorum Epinicio & triumpho, ſic Theodoretus, Non dixit *caſtra*
» *caſtrorum*, ſed *chori caſtrorum*. Ex caſtris enim fiunt chori. cum enim
» in caſtris virtutis vicerint milites, pœana canẽtes reuertuntur, & cho-
» ros ducentes victoriæ præconium laudibus concelebrant.] Nunquam id ſolide, niſi quando ex militante migrant in Eccleſiam triumphantem, quæ in cœlis eſt. Eodem ſpectat, quod in eandem ſententiã tres *Tres Patres.* Patres adtulerunt, qui hæc verba tribuunt ipſi ſponſæ iam perfectæ & prorſus Pacificæ ab omni perturbationum infeſtatione, quod ſanè non ante futurum, quam *mortale hoc induerit incorruptionem*. Verba illorum fere eadem quæ Theodoreti, vt hunc ab illis appareat ea mutuatum.

SECT. II.

SECTIO II.

VVLG EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ. 1. Membr. 2. » Quàm pulchri ſunt greſſus tui in » calceamentis, filia Principis!	*Specioſi facti sũt greſſus tui in calceamentis tuis, filia Nadab.*

LITTERA.

§. 1. VOX SPONSÆ ADVLTÆ SEQVENTIVM verſiculorum verba vnuſquiſque, cui collibitũ, tribuit. cenſeo Dialogiſmum elegantiſſimum eſſe duarum ſponſarum ſororumque inuicem laudantium & mutuo gratulantium. Altera eſt ſponſa nouella, ſoror Iunior, nempe cœtus vltimus reliquiarum recens conuerſarum, altera eſt ſponſa vetus, ſoror ſenior. nempe cœtus primitiarum Iudæorum & Gẽtium, olim iam Chriſtianis. Hæc illam venientem gratulabunda excipit, & deprædicat: illa viciſſim laudes animo grato rependit. Quæ interloquentium varietas Bucolici Poëmatis ad normam eſt, & niſi fallor plane neceſſaria cogitatu,

vt cũcta queat apposite explicari. Notabis etiã ſemper in laudando liberaliorem eſſe Gentiũ Eccleſiam, gratitudinis memorem, quòd primùm fuerit à Synagogæ liberis edocta, & ferus oleaſter frugiferæ inſertus oliuæ, propter lætitiam quoque Enoch & Eliæ opera, ſibi nunc adiunctæ tàm copioſæ multitudinis. Incipit igitur Eccleſia Gentium; QVAM PVLCHRI, &c. ait primò illam adſtricto & concinno eſſe pede, non laxam, diuaricantem, aut ſpatioſa planta (vt ait ille) prodigam. Secundò vti ſandaliis pulcris & ſpecioſis, ſicut de Iudith ſacra Scriptura teſtatur. Vvilleramus, *periſcelides* interpretatur: non rectè. *Specioſi greſſus* in calceis, hoc eſt, pedes formoſi & amicti calceis pretioſis & ornatis. Tertiò ſignificat inceſſum decore & maieſtate plenũ, ex quo eluceat indoles & generoſitas animæ, nõ ruſticanæ puellæ, ſed natæ magnifico aliquo Principe patre. a *Iudith.10.v.3.& 16.v.11.*

FILIA PRINCIPIS LXX. interpp. lectio, non vna, ſed triplex occurrit. quidam legêre, *filia Anab*, vt Philo Carpathius, qui interpretatur vnam, & donum patris, quæ (inquit) omnia conueniunt Eccleſiæ. Sed iſta lectio haud dubiè eſt deprauata. Alij legerũt, *filia Aminadab*, ſic D. Hieron. *lib.1. contra Iouinian. D. Ambr. lib. de obitu Valentiniani, & lib. de Inſtitut. virg. cap.14.* & Caſſiodor. *hic*, ſed hæc lectio mihi videtur irrepſiſſe ex præcedenti capite, vbi Aminadab facta mentio. Ceteri, vt hodie exſtat, legunt, *filia Nadab*. Sic Theodoret. & tres Patres. omnes hæ lectiones in eo conueniunt, quod LXX. cenſuerint *Nadab*, eſſe nomen proprium hoc loco, ſicut eſt in Pentateucho. Noſter verò interpres cenſuit eſſe potiùs nomen appellatiuum, cui conſentiunt alij vetuſti interpp. Nam, teſte Theodoreto, Aqu. vertit *filia principis*, Symm. *filia ducis*, eodẽ ſenſu, alius neſcio quis in Schol. Græcis, ἑκουσιαζομένου, *munificiſeu ſponte dantis*, vt etiam interpretantur tres illi patres, vnde quis ſuſpicetur illos legiſſe *Aminadab*.

§. 2. MENS VERBORVM.

Greſſus (ni fallor) ſignificat affectionis celeritatem & promptitudinem, qua reliquæ ad prædicationem Enoch & Eliæ accurrerunt, vt videtur Apon. voluiſſe: ſicut alibi celeritas prædicantium, *pedes* vocantur. *Quàm pulchri ſuper montes pedes annunciantis & prædicantis pacem*, ait Iſaias[a] quod Nahum[b] repetiit, & Apoſtolus ſic fuit interpretatus.[c] illis ergo locis agitur de prædicatorum, qui fidem annunciarunt, hic de reliquiarum quæ fidem receperunt, promptitudine. Sed cur hoc loco contrario ordine membra recenſet, quàm fecit ſuprà c.4. illic laudabat Eccleſiam, vt aliorum magiſtram & doctricem, ideò à capite orſus: hîc laudat Eccleſiam nouellam, vt infantem & diſcipulam, quæ recens ad CHRISTI Scholam accurrerat, ideò à pedibus initium ſumit. a *c.52.v.7.* b *Nahu.1.v.15.* c *Rom.10.v.17.*

Calceamenta ex mortuis fiunt animalibus, ait Caſſiodorus. *In calceamentis* itaque ſunt *pedes* eius *pulchri*, quando carne iam perdomita, vtitur vt ſolea vel ſandalio, eaque ſpiritui iam non eſt oneri, ſed ornamento, non pro vinculo, ſed pro ſupplantari: vel quando affectio- *Caſſiodorus.*

nes (hæ quoque pedes ſunt) conſtringit præceptis Euangelicis, & Sanctorum Patrum exemplis, quibus & à luto, & à ſaxis, & ſpinis defenditur: à luto carnalium, à ſaxis ſcandalorum, à ſpinis tribulationum, & per hæc omnia (vt ait Greg.) confidenter calciata graditur. Vnde alibi Gregorius. Epheſ. 6. ſupr. prædicatoribus Paullus dicit, *Calceati in præparationem Euangelij pacis.*

Poteſt etiam (ait idem Gregor.) intelligi, quod Eccleſia calciatur, quando in prædicatione ſua, ad perferenda inſurgentia mala morte CHRISTI munitur. Sic deſinit eſſe filia Diaboli, cui & pompis eius in baptiſmo renuntiat: & audit *filia Principis*, Regis Regum, Domini Dominantium: Chriſtiana facta, filia fit CHRISTI, filia Dei, filia Spi-Theodoretus. ritûs ſancti, qui (vt ait Theodoretus) in 44. Pſalmo ad ipſam ait: „ *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiſcere populum tuum, &* „ *domum patris tui: & concupiſcet Rex decorem tuum: quia ipſe eſt Do-* a Pſ. 44. v. 11. *minus tuus.*[a] & ipſe Dauid alibi. *Redde mihi lætitiam ſalutaris tui &* b Pſ. 50. v. 14. *ſpiritu principali* (h. Principis) *confirma me.*[b]

נדב Porrò cauſam cur nomen NADAB LXX. retinuerint, habes reddi-c 1. Par. 24. v. 2. tam à Theodoreto. Fuit (ait) filius Aaron, qui Nadab cùm ignem alie-Leu. 10. v. 1. num[c] in tabernaculum Domini intuliſſet, vitæ finem accepit. Inueni-Num. 3. v. 4. mus igitur & ſponſam CHRISTI Eccleſiam, diuinum in tabernacu- „ lum non ignem legalem, ſed quem ab ipſo ſponſo ſuſceperat intuliſſe. „ *Ignem* enim (inquit) *veni*[d] *mittere in mundum, & quid volo*, ſi iam ac-d Luc. 12. 49. cenſus eſt? Ignem hunc nouum (*& Synagogæ alienum*) in Dei taberna- e 2. Cor. 5. v. 17. „ culum intulit ſponſa clamans, *vetera tranſierunt*, [e] *ecce facta ſunt om-* „ *nia noua.* Meritò igitur vocat eam filiam Nadab, quæ igne nouo ſacri- „ ficium hominum obtulerit. Licet enim diuerſo conſilio ignem com- „ mutarint, idem tamen ab vtroque factum eſt.]

Honorius. „ Honorius, Eccleſia (ſcribit) eſt corpus CHRISTI, cuius membra ſunt „ ordines iuſtorum, ſimilitudines verò rerum, virtutes ſunt eorum: per „ *greſſus* ergo, ſcilicet per pedes Synagogæ conuerſæ, notatur primus in „ ea ordo iuſtorum, qui ſunt agricultores, quia quaſi pedes corpus por- „ tant, dum rebus neceſſariis Eccleſiam ſuſtentant. hi *in calceamentis* in- „ cedunt, dum ſecundùm exempla iuſtorum viuunt: & hi in prima acie „ Antichriſto reſiſtunt, dum eo contempto vitam cum rebus pro CHRI- „ STO amittunt.]

TROPOLOGIA.

§. 3.

Idem. IDEM ita ſcribit, Anima quæ erat *filia Principis* Diaboli, quando „ ab eo erat captiua, nunc per conuerſionem facta eſt *filia Principis* „ CHRISTI. huius *greſſus* ſunt, quatuor affectus, concupiſcentia, ti- „ mor, gaudium, dolor, qui eam portant ad opera, ſicut pedes corpus „ portãt ad loca. Hi *pulchri* ſunt *in calceamentis*, dum ſecundùm exem- „ pla patrum virtutes vel vitam æternam concupiſcunt, peccata vel ge-

hennam timent,gaudent de bonis, dolent de malis. Vel, *greſſus* animæ ſunt cogitationes,per quas graditur ad actiones.

Quanto hæc vberiùs D. Ambroſius & ornatiùs, *Serm.* 17. *in Pſal.* 118. Non eſt dubiùm (ait) *greſſus* hîc quoque Eccleſiæ vel animæ profectus ſignificari. *Quàm ſpecioſi pedes ſunt Euangelizantium pacem, euangelizantium bona:* vtique ſpecioſos pedes dicit Euangelicæ prædicationis, & diſputationis progreſſus, vt alibi dicitur: *Tranſgredere flumina* [a] (h.fluentia & lubrica iſtius mundi) tranſcurre ſtabili mentis inceſſu,quod de animæ progreſſibus dici in poſterioribus,hic ipſe Dauid euidenter oſtendit,aſſerens, quod *torrentem* iniquitatum ſua *anima tranſiret.* *Ambroſius.* *a Eſa.47.v.2.*

Sed reuertamur ad ſpõſam. Quid ſibi vult, quod ait, *in calceamentis ſpecioſos eſſe greſſus:* Legimus itaque dictum ad Moſem, *ſolue calceamentum pedum tuorum,* [b] quo videtur admonitus ne corporalibus vinculis teneretur adſtrictus. Ergo ſpecioſam ſignificat in Cãticis animæ pulchritudinem,quæ carne tanquam calceamento vtitur,& in ipſo impedimentum non patitur, ſed inceſſus decore præcellit. Calciat ſe ergo carnis anima Eccleſiaſtica gratia,vt vitæ huius curſum & tranſitum cum decore prætereat. Quod fit,ſi calciamentum ſuum non inquinet luto corporali,nec in vitiorum merſet voragine,ſi caſtiget carnem ſuam, ne moretur ad curſum & aruinæ pinguis pondere prægrauetur. Bonum calciamentum animæ pudicitia eſt: bonus greſſus veſtigium eſt caſtitatis: ſapientia autem amictus eſt animæ. Vnde ſcriptum eſt, *Honora eam & amplectetur te.* [c] vtamur ergo corpore tanquam calciamento,ad interioris opera virtutis,ad miniſterium, nõ ad præcipitium,ad obſequium,nõ ad delectationem,ad obedientiam,nõ ad diſſenſionem: & in via ſapientiæ veſtigium collocemus, ne greſſus noſtros,via torrentis aliqua concludat, &c.] *b Exod.3.v.5.* *c Prou.4.v.7.& 8.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§.4.

IDEM Ambr. *lib. de inſtit. Virg. c.*14. ſpecioſe procedit anima, quæ corpore velut *calciamento* vtitur, vt quo velit, ſuum poſſit ſine impedimento vllo circumferre veſtigium. In hoc *calciamento ſpecioſe proceſſit* MARIA, quæ ſine vlla commixtione corporeæ conſuetudinis authorem ſalutis virgo generauit. Vnde egregiè Ioannes, *non ſum dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius*, id eſt, non ſum dignus incarnationis myſterium cõprehendere anguſtiis mentis humanæ,atque inopis vilitate ſermonis abſoluere. Vnde & Eſaias dixit, *Generationem eius quis enarrabit:*] Verùm Alanus, qui *calceamentũ* etiam *Idem.* *Marc.1.v.7.* *Luc 3.v.17.* *Ioan.1.v.27.* *c.53.v.8.* *Alanus.*

intelligit, idem, diuinæ œconomiæ myſterium, paullo adhuc vberiùs
„ in hunc modum expoſuit;

„ *Greſſus tui* glorioſa virgo ſunt nobilitas generis, integritas carnis
„ & mentis, fœcunditas prolis. *Calceamenta* ſunt affectus in meditatio-
„ nibus, effectus in operationibus, profectus in deſideriis, exceſſus in
„ gaudiis. Tu autem es principalis *filia Principis*, Dei videlicet, qui eſt
„ Princeps Principum & Dominus Dominantium. qui te ſpecialiter
„ per gratiam genuit, ſpecialiter informauit: ita tamen Dei filia, quod &
„ mater intacta. Vel, per *pedes & greſſus* intelliguntur mentales affe-
„ ctus, qui omnino purgati & decorati fuerunt in incarnatione CHRI-
„ STI: per *calceamenta* figuratur incarnatio diuina. Calceamentum
„ enim ſolet fieri de pelle mortui animalis, nec tota pellis cedit in calcea-
„ mentum hominis, ſed potiùs pars pellis. Humana autem natura mor-
„ tificata erat per pœnas & culpam. Hanc pellem humanæ pœnæ aſſum-
„ pſit CHRISTVS, quantùm ad humanæ naturæ circunſtantiam, ſed
„ non totam, quia ita aſſumpſit pœnam quod non culpam. Sic ergo
„ quaſi calceamentũ applicuit, quando humanam naturam aſſumpſit.]

„ Porrò Guilhelmus hîc. VII. ſui operis partem orditur, his verbis:
Guilhelmus. „ Pergit nunc dilectus piam matrem, tanquam de ſe ſuiſque benè meri-
„ tam, operoſiùs commendare, atque excellentiam eius ſub diuerſis cõ-
„ parationibus myſtica ratione oſtendere. Et quidem familiare eſt Chri-
„ ſtianis eiuſdem matris virtutes piè meditatas mirari & venerari, quod
„ nimirum cùm agitur, in illorum cordibus dilectus illam quaſi admi-
„ rans alloquitur, laudéſque illi gratulatorias ſuauiter modulatur.

„ Denique vocat eam imprimis *filiam Principis*, illius vtique de quo
„ Iſaias, *Princeps* (inquit) *ea, quæ digna ſunt Principe cogitabit.*[a] quæ au-
a Iſai. 32. v. 8. tẽ digniora ſunt Principe, quàm *Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos:*

„ Inſinuans igitur Apoſtolus Iacobus Principem, ea quæ digna ſunt
„ Principe cogitantem (*cogitationes* ſcilicet *pacis* ſuper ſubiectos, *& af-*
„ *flictionis* ſuper ſuperbos) *Deus*, inquit, *ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat*
b Iacob. 4. v. 6. *gratiam.*[b] Huius itaque *Principis*, qui & Princeps Principum in Da-
„ niele appellatur, *filia*, eſt ipſa quæ genuit Principẽ. eadem filia per gra-
„ tiam adoptionis, & mater per veritatẽ carnis. Planè *à Domino nouum*
„ *factum eſt ſuper terram*, filia *circumdedit* (h. in vtero clauſit) patrem
„ ſuum. Is igitur, qui eius & pater eſt ſecundùm ſpiritum & filius ſecun-
„ dum carnem, ô *filia*, inquit, *Principis, quàm pulchri ſunt greſſus tui in*
„ *calceamentis*! Non ſimpliciter, pulchri, ſed cum admiratione, *quàm*
„ *pulchri*: quo excellens & ſingularis greſſuum eius pulchritudo ſigna-
„ tur. Multæ n. ſunt filiæ Principis per gratiam adoptionis, & omnes
„ pulchrè gradiuntur, omnium ſunt pulchri greſſus in calceamentis. Ve-
„ rùm illa eſt excellenter *filia Principis*, quæ eſt etiam mater Principis.
„ neque enim in tantam adoptionis gratiam creſcere potuiſſet, niſi
„ auctorem gratiæ genuiſſet. De ſua carne dedit Principi ſubſtantiam
„ carnis, & ab eo accepit viciſſim prærogatiuam gratiæ amplioris.

Idcir-

Idcirco non dicuntur ſimpliciter *pulchri greſſus* eius, vt ceterarum filiarum Principis, ſed *quam pulchri*, hoc eſt, quam puri & mundi affectus eius! Non enim pernicitate pedum, ſed puritate affectuum ibat *de virtute in virtutem*, viſum *Deum Deorum in Sion*. Erat autem in eundo calciata, ſanctorum antiquorum exemplis informata. Quid enim ſunt præcedentium exempla Patrum, niſi quædam tanquam ex pellibus mortuorum animalium ſpiritualia calciamenta. Denique præclara illa *filia Principis*, pia veneratione ſimul & æmulatione amplectebatur innocentiam Abel, obedientiam Abrahæ, manſuetudinẽ Moyſi, humilitatem Dauid, patientiam Iob, continentiam Danielis. His ergo & huiuſmodi patrum exemplis decentiſſime calciata inattritis animi greſſibus ibat *de virtute in virtutem*: & in æmulando virtutes Patrum, ipſos etiam Patres, quorum ſe æmulatricem eſſe gaudebat, præcipua puritate affectuum, & prærogatiua actionum tranſcendebat.]

Rupertus Principem accipit in fœmineo genere, & intelligit *matrem noſtram quæ ſurſum eſt Ieruſalem*, ſignificatam per [a] Saram, ſicut terrena quæ ſeruit, ſignificata fuit per Agar. Et huius Saræ (quod nomen Principem ſignificat) *filiam* vult dici B. Virginem. Addit diſcalciationem quæ fit propter Deum, nempe nudationem à terrenis & corporalibus, qualis Moyſi præcepta. *Solue calciamentum de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas ſanctus eſt*: [b] hominum eſſe Principum: ſed diſcalciationem calciamentorum ſpiritus, ſeruilitatis eſſe argumentum. Idcirco ancillæ (nempe Euæ) calcaneum à ſerpente admorſum, [c] quia diſcalciata erat. Tu vero ô *filia Principis* probe calciata caput ſerpentis contriuiſti. Tu *vna dilecta genitrici tuæ*, generationi liberæ, generationi non carnis, ſed fidei, quæ virum non de carne viri, ſed de ſpiritu Dei concepiſti, patrem principemque *filiorum*, non carnis, ſed *fidei & repromiſſionis*.]

Rupertus.
a *Gal. 4. v. 22.*
b *Exod. 3. v. 5.*
c *Geneſ. 3.*

Honorius, de calceamentis, vt D. Greg. & Guilhelm. ſed Principem vult dici Dauidem, & B. Virginem Principis filiam, quia de ſtirpe Dauidis prodiit. *Honorius.*

Hailgrinus, cogitationes eius & opera decora, ſpiritualis deuotionis & intentionis, velut pedes in calciamentis hyacinthinis, reſplendebant.] *Hailgrinus.*

ANAGOGE.

HÆc optime dici poſſunt ab Angelis animæ in cœlum aſcendẽti, vt patet addita illa Ruperti explicatione. §. 5.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ. 1. memb. 3. » Iunctura femorum tuorum, ſicut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis.	*Moduli fœmorum ſimiles torquibus, opus artificis.*

LITTERA.

§. 1. חמוק IVNCTVRÆ] HAMMVQ per Heth, ſignificat orbem vel circulum, & inde transfertur ad vertebram cui femur inſeritur. Genebrardus exponit de vertebris quæ fœmur cruri iungunt. Luiſius, de illis quæ coxis fœmora innectunt, quod forte verius. Sed magis placet, hoc loco totum fœmoris ambitum ſignificari. L X X ῥυθμοὶ, moduli ſeu aptitudines, commiſſuræ fœmorum. nam ῥυθμὸς, quicquid ex arte fit. Indicat ergo, nec oſſium commiſſuras luxatas vel hiulcas, nec pulpam carnis pannoſam, nec muſculos ſolutos, nec thoros macie exhauſtos, ſed femur denſum, ſolidum, obeſum, & perfecte (vt à perito artifice monile) rotundatum. Nam illud Hebræ. *opus artificis*, appoſitio eſt, vt docte noſter accepit, & clare vertit. Ambroſ. vno loco vertit *opere artificis*, alio, *opere manuum artificis*, etiam appoſitiue.

MONILIA] D. Ambroſ. *d. Serm.* 17. intelligit de torquibus triumphantium, & docet Symm. vertiſſe ἐπιτραχήλια, hoc eſt, quæ ſunt circa collum.

§. 2. MENS VERBORVM. Poſtquam ea, quam diximus, ex alto virtute Eccleſiam Spiritus ſanctus induit, merito *fœmoru* lius additur. nam *fœmur* fortitudinem ſignificat, ſicut viciſſim alio loco Salomon virorum fortiſſimorum nomine fæmora ſignauit, a *quãdo mouebuntur cuſtodes domus,*
a Eccl. 12 v. 3. » *& nutabunt viri fortiſſimi.* hoc eſt, fœmora nutabunt ſenio. Intelli- » gunt itaque hoc loco per *fœmora*, duos populos, Iudæorum & gen- » tilium.

Caſsiodorus. Caſſiodorus, *Iunctura fœmorum* (inquit) eſt coniunctio duorũ » populorum in vna fide. Et bene hæc iunctura *monilibus* comparatur, » quia fides vtriuſque populi maxime in operibus manifeſtatur. nam » *fides ſine operibus mortua eſt.*] ita Caſſiodorus.

Dicuntur ergo hæc Nouellæ ſponſæ, cuius viros fœminaſque, Spiritus ſanctus vinculo caritatis & fidei (optimam commiſſuram) matri ipſius, adultæ Eccleſiæ ex primitiis Iudæorum & Gentilibus cõflatæ, inſeruit, ex cuius quaſi fœmoribus genita fuit Eccleſia reliquiarum, *fœmur* enim generationis quoque Symbolum eſt (Greg. Bedæ & aliis hic & D. Ambroſ. *d. Sermone.* 13. & ideo Honor. exponit hanc ſecundam aciem vel ordinem coniugatorum.] Quid mirum

ſi connexio & iunčturæ iſtæ aptiſſime? vtpote opus eius, per quem facta ſunt omnia, qui rerum omnium conditor & artifex, non ſolum ædificij huius Eccleſiæ militantis, ſed & illius triumphantis & permanentis, quam celebrat Apoſtolus ad Hebræos ſcribens c. 12.

TROPOLOGIA.

HONORIVS, *fœmora* (inquit) animæ ſunt timor & amor, per quæ gignit bonum opus, quod eſt ſpiritualis proles, quæ erit regni hæres. per timorem quippe declinat à malo, per amorem facit bonum: horum *iunctura* fides eſt, qua credit ſupplicium quod timet, & credit gaudium quod amat. Hæc *iunctura* eſt, *ſicut monilia*: quia ſicut monile pectus ornat & munit, ita fides animam ornat & munit. Hæc *manu artificis* eſt *facta*, quia fides per CHRISTVM eſt data.] §. 3. *Honorius.*

D. Ambroſ. *de obitu Valentiniani Imp. Moduli fœmorum tuorum ſimiles torquibus*, hoc eſt, conſonans ſibi in omnibus factis tuis gratia atque moderatio magnorum æquauit inſignia triumphorum.] *D. Ambroſius.*

Philo per *modulos fœmorum* intelligit, vitæ temperantiam & morum ſanctitatem, ſimilem cœleſti cuipiam diuinæ ſapientiæ harmoniæ: nempe conſpirationem vnam & voluntatem bene inter ſe conſentientium multorum. *opus* haud dubie eius qui cœlum & terras fabricatus, & omnia quæ in eis continentur.] *Philo.*

Tres Patres, connectunt cum ſuperiore verſ. & volunt reddi rationem, cur *greſſus* eius, hoc eſt, virtutum actiones tantopere commendarit, nempe, quia recte rationeque compoſiti motus potentiarum, in generatione ac corruptione conſiſtentium: nempe cupiditas & iracundia, quaſi ab artifice ratione, ab iis quæ generantur & corrumpuntur ad ſuperiora inflexi, ſimiles ſunt *monilibus manu artificū fabrefactis* & figura flexis. *Tres patres.*

Theodoretus denique per *fœmora* intelligit virtutes morales, quoniam iis iter facientes, agimus ea quæ volumus, & *monilibus* ait comparari, quia ſingulæ harum virtutum particulæ apto numero & concentu implicitæ atque coniunctæ inter ſe ſunt. Notat etiam, quia in operis principio ſponſa adhuc imperfectior laudabatur, ab oculis illic laudem incipere, quia primum illuminati & clauſos mentis oculos aperientes, diuinamque admittentes lucem, fide ſunt confirmandi, & poſtea ad actiuas virtutes progredi debent: nunc autē quia perfectam laudat ſponſam, ab inferioribus partibus, nempe pedibus exorditur, & à virtutibus, quæ in actione conſiſtunt, ad contemplatiuas redit. *Theodoretus.*

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

§. 4.
D. Ambroſius.

D Ambrosivs *c.14. de Inſtit. virginis.* Quam pulchra
etiam (ſcribit illa, quæ in figura Eccleſiæ de Maria
„ prophetata ſunt, ſi tamen non mēbra corporis ſed my-
„ ſteria generationis eius intendas. Dicitur enim ad eam.
„ *Moduli, &c.* eo quod continens ſibi ſit in omnibus
„ Christi ortus ex virgine. Sicut victores ſolent ſæcularium præliorū,
„ ſtrenuorum virorum donatis torquibus honorare ceruices: ita iugū
„ noſtrum leuauit, vt fidelium colla virtutis inſignibus coronaret. Ve-
re autem *aluus* ille Mariæ *crater tornatilis, &c.*

Alanus.

Alanvs præclare, *Femora* ſolent eſſe generationis ſigna. *Iun-*
» *ctura* autem *femorum* (ait nihil aliud intelligitur, quàm concordia
» duarum fœcunditatum, quæ fuerunt in virgine, vna mentis, altera
» ventris. Et hæc *iunctura* fuit *ſicut monile*, id eſt, habuit ſecum dupli-
» cem comitem, virginitatem carnis & virginitatem mentis. Per *monile*
» ſolet notari caſtitas. Monile enim ſolet apponi pectori ad ornandum
» & in caſtitatis ſignum, vnde dicitur monile id eſt monens caſtitatem.
» Eſt ergo ſenſus. *Iuncturæ fœmorum tuorum, ſicut monilia*, id eſt, ſicut
» tu prædita es duplici fœcunditate, ita duplici virginitate.]

Guilhelmus.

Hoc latius proſequitur, & explicatius Guilhelmus, & vberius lau-
» dat. Liquet circa *iuncturas feminum* (inquit ea eſſe, quæ pudenda vel
» inhoneſta dicuntur, ſiue in viris, ſiue in fœminis. Nempe in his locis
» ſedes carnalis concupiſcentiæ eſt, cuius vtique rationalem ſpiritum
» vſque adeo pudet, vt eadem loca niſi forte inſobrius fuerit, perpetuis
» quantum in ſe eſt tenebris damnet. denique amica pudoris honeſtas
» circa partes illas abundantiorem cautelam habet, iuxta illud Apoſto-
» li, *Quæ in honeſta ſunt noſtra, his abundantiorem honorem circumda-*
mus.[a] At in illa virgine, quæ Deum & hominem genuit, ſingulari pri-
» uilegio locus ille non fuit ſedes libidinis, ſed ſanctitatis, non obſcœ-
» nitatis, ſed puritatis, non turpitudinis, ſed honeſtatis. Quippe carna-
» lis concupiſcentiæ * nunquam vbi igniculus arſit, pudendus ibi mo-
tus vmquam ſurrexit. * Quia Dei filium paritura erat, quem ſine cō-
cupiſcentia oportuit concipi, ab initio illi datum eſt, nihil vnquam
pudēdi motus in ſuis mēbris experiri. Vnde nec poterat eſſe vox eius,
video aliam legem[b] *in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Ita-
que in virgine Deum paritura locus ille ab initio ſingulari quadam
gratia conſecratus erat Domino. In membris autem aliorum ſiue
aliarum virginum non ita: nempe in illis ignis concupiſcentiæ con-
» tra quem aſſidue dimicant, viuit vſque ad finem vitæ, & ſaluo virgi-
» nitatis bono innati mali violentos motus patiūtur. Ita ergo in illis eſt

[a] 1. Cor. 12. v. 23.

* Sic corr. M. S.

* Omiſi paucu-la verba, qui-bus ſententiam illam ſuam de originali pec-cato affirma-bat.

[b] Rom 7. v. 23.

virginitas ſalua, vt tamen non ſit ſatis pura: ita expers corruptionis, vt tamen non ſit immunis à ſordibus malæ titillationis: proinde dicunt, *Quæ inhoneſta ſunt noſtra, his abundantiorem honorem circumdamus.* Sola autem illa virgo nihil in ſuo corpore pudendum, nihil inhoneſtum habuit, cuius caro ſingulari munere motum in ſe concupiſcentiæ nunquam ſenſit. Illi ergo ſingulariter dicitur *iunctura femorum tuorum, ſicut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis.* ac ſi aperte diceretur, alij quidem circa iuncturam femorum ſuorum turpes ſunt, vtpote ibi fœdam concupiſcentiæ carnali ſedem præbentes: at in te, ô virgo puerpera, etiam ille locus ſanctus eſt, atque ornatus diuitiæ inſignibus gratiæ. Denique hæc monilia nō tu ipſa tibi fabricata (quid enim habes quod nō accepiſti?) ſed manus ſummi artificis ea tibi fabricauit, id eſt, diuinæ operatio gratiæ, hac tam magna te prærogatiua donauit. ideo hoc nomine non in re, ſed in ipſo artifice debes gloriari, quod facis, quia non tumide ſed vere & ſolide gloriaris.]

Breuiter *in Sigillo* HONORIVS. *Femina*, inquit) tua felicia de quibus proceſſit pretioſa margarita, CHRISTVS ineffabile *monile*, qui eſt ornatus totius creaturæ. Artifex eſt Deus Pater, manus eius filius, per quem fecit omnia, per quem etiam incarnatio eſt diſpoſita.] *Honorius.*

Conſentit Rupertus & vocem *iunctura* bene diſcutit, & MARIAM peccatrici animæ opponit, in hunc modum. Laus iſta, laus magna vituperationi illi oppoſita eſt, imo & acerbiſſimæ exprobrationis illius ancillæ, apud Ezechielem Prophetam dicentem ex ore Domini· *Et diuiſiſti pedes tuos omni tranſeunti, & multiplicaſti fornicationes tuas.* [a] Diuiſio vel diuaricatio pedum, ipſa eſt diſiunctio feminum, valde vituperabilis, nimirum propter illud quod ſubintelligitur, videlicet propter multitudinem fornicationum. Et è contra *iunctura feminum*, ipſa eſt compoſitio vel continuo pedum, laudabilis item propter illud quod ſub intelligitur, videlicet propter pudicitiæ pulchritudinem, ſaluumque ac bene cuſtoditum caſtitatis ſigillum: maxime in te, ô ſingularis & vnica, vel nobiliſſima Sunamitis, in te, ô dilecta & dilectarum dilectiſſima: quæ prima ſine exemplo iuncturam feminum tuorum ita cuſtodire propoſuiſti, vt virgo nulli vnquam cognita vel cognoſcenda viro, digna fores coniungi tuæ integritatis autori Deo. Quantum eſt hoc decus? quanta honeſtas? Igitur *iunctura feminum tuorum ſicut monilia*, id eſt, virginitatis tuæ integritas, perpeſque pudicitiæ cuſtodia, cœleſtibus præſidiis communita, Cuius hoc eſt opus? cuius virtus? Nimirum Dei altiſſimi. Et hoc ipſum, ait quidam ſapiens, *ſapientia eſt ſcire quod continentia donum Dei ſit.* [b] Dico igitur non qualiacunque *monilia*, ſed monilia, quæ *fabricata* ſunt *manu artificis*, id eſt, quæ ſolus Deus facere & dare poteſt, vel potuit] ſic ille.

Rupertus.

[a] *Ezec.16.v.25*

[b] *Sap.8.v.21*

Alanus. Vere ſummus artifex eſt Deus: cuius largitate (inquit Alan.) om-
„ nis virtus collata eſt virgini. Vel *manus artificis* eſt filius Dei: ipſe enim
„ eſt manus patris per quem fecit & ſæcula. *Hebr.1.*

Hailgrinus. Addit Hailgrinus, hanc *iuncturam fœmorum* ſignificare baltheum virginitatis, quo ſuccincta lumbos virgo Beata fuit, non ſibi tantum,
„ ſed & nobis, non ſibi tantum caſta vel pulchra, ſed nobis quoque
„ caſtitatis monitoria. ideo comparari *monilibus*, quæ dicantur moni-
„ lia, quaſi caſtitatem monentia. Nam ad continentiæ munditiam, ipſa
„ per exemplum nos commonet & inuitat.] Quid igitur PARTHENICI SODALES, tam caſtorum fœminum ſpiritalis propago, quali vos decet munditia, quali puritate, quali caſtitate pollere, vt SODALES MARIANI, non nomine tantum, ſed re ſitis?

ANAGOGE.

§. 5. SI per *fœmorum iuncturam*, intelligatis in fine ſæculi futuram triũphantis Eccleſiæ cum militanti coniunctionem, quod illa *monile* pretioſius, quod pulchrius? vere *opus* Dei, cuius opus eſt ſaluare, & iuſtificare, & æternæ gloriæ conſortes reddere.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ. 2. » Vmbilicus tuus crater tornatilis, » nunquam indigens poculis, » venter tuus, ſicut aceruus tritici vallatus liliis.	*Vmbilicus tuus crater tornatilis, non deficiens miſto: venter tuus aceruus frumenti vallatus in liliis.*

LITTERA.

§. 1. Vox EIVSDEM. CRATER hic non eſt pateræ vel calicis genus vnde bibatur, ſed vas ingens, in quo vinum aqua primo temperabatur, inſtar dolij vel ſeriæ: alioqui Maro non finxiſſet quendam retro craterem ſe abſcondentem: huius labro rotundo & nitido comparat *vmbilicum* ſponſæ. nam *tornatile*, ad amuſſim rotundum ſignificat, inſtar lunæ plenæ, quam denotat nobis Hebræum SAAR. POCVLA etiam
סהר non ponit pro vaſis, ſed pro potione, vt & poëta ille, qui eodem ſenſu *Acheloia pocula*, nuncupat in primo Georgicorum: & quidem potione vini temperati & probe diluti. Vnde LXX. vertunt, *κράμα*
מזג optime, quo ſignificatur vnum miſtum Plutarcho & aliis. Hebræi MESAG vocãt. Soliti namque fuere Iudæi & ceteri populi orientales, etiam Græci, quod eorum vina eſſent vinoſiſſima, non ea propinare conuiuis niſi probe diluta: cuius temperaturæ modum diuerſum diuerſis fuiſſe temporib. docet Hieron. Mercurialis *li.1. variar. Lection.*

ſenſus: *vmbilicum* ſimilem eſſe rotundo crateri, cui nunquam deſit vinum optime lymphatũ & hac Metaphora laudatur vmbilicus nullo ſitu vel ſqualore ſcaber, plane caſtigatus & mundus, quaſi vino mixto recens foret ablutus, & deterſus. Additur laus ventris à modico, ſolido, & ſuccido tumore, omni ex parte pleno & æquato, ſicut cernitur in triticorum cumulis, in quibus nihil hians, aut præceteris partibus eminens, vel ſubſidens, ſignificat denique eum candidum & boni odoris eſſe.

ACERVVS] cumulus. σωρὸς vt vertit Symm.

VALLATVS] ſeptus, & munitus, vt vertit D. Ambroſ. *orat. de obitu Valentinia.* è quo corrigendus *c.14. de inſtitut. virg.* vbi corrupte excuſum, *minuti inter lilia*, pro, *muniti*.

Pergit Eccleſia gẽtium reliquias Iudæorum à maternis dotibus laudare. Sic enim ſolemus, quod bonæ matris bonæ ſunt filiæ. hinc illud, §. 2. MENS VERBORVM.

ô matre pulchra filia pulchrior.

Per *vmbilicum* intelligo Iudææ vmbilicum Ieroſolymam. talis enim ſitu fuit, vnde quod in ea CHRISTVS paſſus, dicitur *Deus ſalutem operatus in medio terræ*, [a] ſic Cicero *vmbilicum Siciliæ*, & Callimachus Cretæ ὄμφαλον. Per hunc vmbilicum, ſicut ambrio in vtero, incrementũ accepit Iudaicus populus, primo illaudatum lac hauſit, quãdo ſordidus ille adhuc, & immundus, & nondum præciſus, vt Ezechielis verbis optime propoſuit hoc loco Theodoretus. ait Ezech. [b] *Et quando nata es, in die ortus tui, non eſt præciſus vmbilicus tuus, & aqua non es lota in ſalutem, nec ſale ſalita, nec inuoluta pannis. " Non pepercit ſuper te oculus, vt faceret tibi vnum de his miſertus tui, " ſed proiecta es ſuper faciem terræ, in abiectionem animæ tuæ, in diem qua " nata es.*] Ad illam ergo Synagogã veterem dixit Deus per Prophetã. " *Non eſt præciſus vmbilicus tuus & aqua non es lota, &c.* De Eccleſia " vero, & ad reliquias Synagogæ illi ſe adiungentes, nunc dicitur, *vmbilicus tuus ſicut crater, &c.* quia poſtquam fides Euangelica illuxit, & Synagogæ primitiæ baptiſmo ablutæ fuerunt, & ſic verbi diuini cultro vmbilicus ſpiritaliter circumciſus, iam ille populus qui conuerti voluit miſtũ vinum optimũ ſalutaris doctrinæ, vt per vmbilicũ in matris vtero fœtus aſſolet, inde cœpit potare, *vmbilicus* iſte *poculis nõ deficit*, quia doctrina hæc eſt inexhauſta de fonte perenni S. S. profluẽs. ſuffecit primo Synagogæ primitiis, deinde & Gentiũ plenitudini, denique reliquiis Iacob, quas nũc alloquitur: nec vnquã Catholica Eccleſia ſalutari vitalique latice carebit, quẽ vbertim & affluẽter filiis ſuis propinet. Eadẽ illa Synagoga, poſt obitũ Apoſtolorum & diſcipulorũ CHRISTI, quaſi orba & ſterilis permãſerat, quia vel nulli vel pauciſſimi Iudæi conuertebantur: ſed nunc facta mater tot reliquiarũ, peperit plurimos, qui ſinguli ſunt, quaſi grana tritici in horreo Dominico reponẽdi, quorũ multitudo (teſte D. Ambroſio) [c] eſt cumulus in vnũ

a Pſ. 73. v. 12.
b Ezec. 16. v. 4
c d. c. 14.

vinculo charitatis coaceruatus, cylindro iuſtitiæ æquatus, & pudicitiæ ceterarumque virtutum exemplis vallatus: Tali aceruo plenus Synagogæ tunc *venter* erit, vt & ipſa queat gloriari, factam ſe *matrem filiorum lætantem*. Certe ſicut in Catholica nunquam deficit vitalis ille potus, ſic nec triticum ad dupliciter omnes cibandos.

Honorius. HONORIVS cenſet per *vmbilicum* notari tertium ordinem hominum mollium & delicatorum. quia vmbilicus eſt molle membrũ & media pars hominis, quæ habet ſupra ſex partes, nempe, caput, oculos, naſum, os, collum & pectus: ſeptima pars eſt vmbilicus, infra ſe quoque ſex partes habet, pedes, tibias, crus, coxam, femur, ventrem, & ſeptimum hic rurſus eſt vmbilicus, ſignificans in Eccleſia eos, qui per ſeptem opera miſericordiæ conſequuntur ſeptenarium requiei, quæ dabitur per ſeptem dona Spiritus ſancti. Hi ſunt *velut crater tornatilis nunquam indigens* (id eſt, ſemper plenus) *poculis*: quia ſunt charitate tornati, exercitio virtutis planati, poculis doctrinæ ſemper pleni, vnde ſitientes iuſtitiam poſſint abunde inebriari. Hoc ideo dicitur, quia ſi imperfecti tunc in Synagoga tales erunt, quales perfecti ſunt credendi? Quartus ordo ſunt vxorati, vel hi qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur, qui per *ventrem* demonſtrantur. Per ventrem enim ſpiritalis generatio, per *acerũm tritici* eleemoſynarum largitio exprimitur. Triticum pro omni frumento poſuit, ſcilicet ſpeciem pro genere. *Venter* Synagogæ eſt *ſicut aceruus tritici*, quia qui in ea * poſſeſſiones mundi habent, ſpiritales partus per eleemoſynarum largitionem edunt, & dum bona opera cumulant quaſi triticum in vnum coaceruant. Qui *aceruus* eſt *vallatus liliis*, id eſt, munitus virtutibus. Valli dicuntur ſudes, quibus aceruus munitus ſtat ne cadat. aceruus ergo tritici liliis vallatur, dum largitio eleemoſynarum candore virtutum circumdatur, quæ vento humanæ laudis facile diſſipatur, niſi aliis virtutibus fulciatur. Nota quod ſuperius poſuit *pocula*, hic vero *triticum*, quia illi ſitientes iuſtitiam inebriant, iſti eſurientes iuſtitiam ſatiant, dum triticum verbi Dei aliis diſpenſant. Sed hi bene faciunt, qui vtrumque ſcilicet cibũ & potum indigentibus corporaliter impertiunt. Et hoc notandum, quod *aceruus* in imo eſt latior, in ſummo anguſtior, quia multi ſunt qui eleemoſynas tribuunt, pauci qui poſſeſſiones relinquunt.] Hactenus Honorius.

* *Male M. S.* paſſiones.

D. Gregorius. D. Gregorius, per *vmbilicum*, prædicatores: per *ventrem*, populum intelligit.

TROPOLOGIA.

§. 3. *D. Ambroſius.* BREVISSIME D. AMBROS. *de obitu Valentiniani Imp.* Bonus (ait) *vmbilicus* animæ virtutum omnium capax, *ſicut crater* ab ipſo fideiauctore *tornatus*. *Sapientia* enim *in cratere miſcuit vinum*

vinum ſuum dicens. *Venite, edite panes meos, & bibite vinum quod* "
miſcui vobis.[a] *Vmbilicus* ergo iſte ornatus omni decore virtutum, a *Prou.6.v.2.*
non deficit mixto. Venter quoque eius non ſolum iuſtitiæ velut fru- " & 5.
mentario cibo replebatur, ſed etiam gratiæ ſuauitate, quæ flore- "
bat ſicut lilium.] Sic ille ad iuſtę animæ commendationem accom- "
modate. "

Nec minus Tres Patres Græci apud Theodoretum, qui in poten- *Tres patres.*" tiis animæ hæc myſteria rimantur, ita ſcribentes, omnino vis ſenſiti- ua (per quam, vt per *vmbilicum* in vtero matris, rerum ſenſibilium " ſpeculatione, tu ab omnium matre ſapientia comprehenſa, vt malitia " paruula naturaliter nutriris) receptaculum eſt naturalis rerum viſi- " bilium cognitionis, recte gladio ſpiritus exſectum, & ab omni frau- " de ſeiunctum, ac propterea haud temere, quæ ſub ſenſum cadunt " percipiens, non ſimpliciter virtutum ſpecies adfert, ſed omnes ſpiri- " talibus earum rationibus temperatas. Vis (autem) imaginatiua, " quæ quidem (vt *venter* cum rebus ſuperfluis ciborum ſuccos ab illis " indiſcretos continet) vna cum rerum viſibilium ſpeciebus earum ra- " tiones gerit, eſt repoſitio & conſeruatio (quod quidem *aceruus* in- " dicat) rationis rerum omnium veritatis, quæ inter ſpecies, vt inter " ſpicas *triticum*, circumtecta includitur, donec per ſcientiam cogita- " tio ipſam diſtinguens attraxerit, nudamque ab omni integumento " ac dubitatione ad mentem tranſmiſerit. *Circumuallata* autem & cu- " ſtodita eſt hæc repoſitio tranquillitate, quæ *agri liliorum* exemplo in " Euangeliis declaratur: ne iſtius vitæ ſollicitudinibus mẽs quaſi bonus " agricola ſpiritali ipſius fructu priuetur.] "

Theodoretvs per *ventrem* accipit animæ penum arcanis plenũ *Theodoretus.* myſteriis, quorum odor ſolus imperfectis adhuc & infantib. notus " eſt, per *vallum* ſeu *ſeptum*, ea quæ recundita ſunt in eo, per *lilia*, vn- " dique ex eo fluentem fragrantiam, ſatis conciſe. "

Honorivs, vt ſolet minutius, *vmbilicus* (inquit animæ eſt tem- *Honorius.* perantia: quia ſicut vmbilicus medius eſt inter ſuperiora & inferiora " membra, ita eſt temperantia inter virtutes & vitia media, quæ eſt *cra-* " *ter tornatilis, plena poculis*, quia eſt circumſpectione rotunda, & ſa- " pientia fœcunda, & ſicut potus ſitim temperat, & cor lætificat, ſic tẽ- " perantia ardorem vitiorum * reſtingit, & immoderatum feruorem * *ſcrib. reſtin-* virtutum reprimit. *Venter* animæ eſt memoria, in qua recondit ci- *guit.* bos ſacræ ſcripturæ, qui ſimilis eſt *aceruo tritici*, quia ſicut in acer- " uo grana cumulantur, ita & in memoria multæ ſententiæ & ima- " ginationes coaceruantur: quæ *liliis vallantur*, quia mundi cogita- " tionibus ſtipantur.]

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

§. 4. *D. Ambroſius. d.c.14 de Inſt. virg.*

AVDITE quam magnifice D. AMBROSIVS, Vere autem (ait) *aluus* ille MARIÆ *crater tornatilis*, in quo erat ſapientia quæ, *miſcuit in cratere vinũ ſuũ*, indeficientẽ cognitionis ſuæ gratiam diuinitatis ſuæ plenitudine ſubmi-
,, niſtrans. In quo virginis vtero ſimul *aceruus tritici & lilij* floris gratia
,, germinabat, quoniã & granũ tritici generabat & lilium. Granũ tritici
,, ſecundum quod ſcriptũ eſt: *Amen amen dico vobis, niſi granum tri-*
a Ioan.12 v.24. *tici cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet.*[a] Sed quia de
b Pſ.64.v.14. ,, vno grano tritici *aceruus* eſt factus, completum eſt illud Propheti-
,, cum: *Et conualles abundabunt frumento.*[b] quia *granum* illud *mortuum*
,, *plurimum fructũ* attulit. Hoc itaque granum omnes homines perpe-
,, tua cœleſtium munerum eſca ſaturauit. Conſummatũ eſt illud pro-
,, phetici oris eloquium, dicente eodem Dauid, *Cibauit eos ex adipe fru-*
c Pſ 80.v.17. ,, *menti, & de petra melle ſaturauit eos.*[c] In hoc grano eſſe etiam *lilium*
d Cant.2.v.1. diuina teſtantur oracula, quia ſcriptum eſt: *Ego ſum flos campi, & li-*
,, *lium conuallium,*[d] *ſicut lilium in medio ſpinarum*, CHRISTVS erat liliũ
,, in medio ſpinarum. quando erat in medio Iudæorum.]

Honorius in Sigillo MARIAE. Audite etiam ſuccinctum HONORIVM, *vmbilicus* tuus, ſubaudi beatus in quo pependit Dei filius (vt enim in clauo clypeus, ſic pendet in vmbilico infantulus) qui filius eſt *crater tornatilis nunquam in-*
,, *digens poculis*, hoc eſt, omnibus ſe ſitientibus præbet largiter. *Ven-*
,, *ter* etiam *tuus* beatus, in quo iacuit vnigenitus Dei incarnatus, qui
,, fuit *triticum*, de quo conficitur panis fidelium. ipſe eſt *aceruus*, quia
,, in eo cumulatur fidelium populus, *vallatus liliis*, id eſt, ſtipatus virgi-
,, num choris.]

Alanus. ,, Audite ALANVM, ſicut in viro vis concupiſcendi ſedem habet in
,, lumbis, ſic in fœmina vis concupiſcendi in vmbilico. *Vmbilicus* etiã
,, eſt in medio ventris. Per vmbilicum igitur virginis intelligitur vis in-
,, telligendi, qua deum dilexit, ſcilicet charitas. Hæc in virgine fuit *qua-*
,, *ſi crater*, quia ea mediante, virgo mundo lætitiæ vinum propinauit,
,, de qua dicitur, *calix meus inebrians quam præclarus eſt.* Pſ. 22. & alibi,
,, *vinum lætificat cor hominis.* Pſal. 103. *Tornatilis* dicitur, quia torno fa-
,, cilius operamur. Et ipſa virgo ſine omni difficultate, ſine omni illece-
,, bra, ſine omni carnis anguſtia concepit & peperit. *Nunquam indi-*
,, *gens poculis.* Minus dicit & plus ſignificat, id eſt, plenus poculis. nẽ-
,, pe mundo propinans vinum dilectionis, vinũ ſalutis, vinum lætitiæ,
,, poculum vitæ.

Rupertus. Audite quoque ſubtilem RVPERTVM, Et iſta laus tua, ô libera Su-
,, namitis, oppoſita eſt ancillæ vituperationi, quam apud iam dictum

habemus his verbis, *Et quando nata es, non eſt præciſus vmbilicus tuus,* a Ezec. 16. v. 4.
& aqua non es lota in Salutem. a Quibus vtique verbis luxuriæ ſuper-
fluitatem vituperat. quia viris quidem in lumbis, feminis autem in
vmbilico luxuria eſt, teſtante Domino, qui de Diabolo loquitur ad
B. Iob. *Virtus eius in lumbis eius, & poteſtas eius in vmbilico* b *ventris* b Iob 40. v. 11.
eius Igitur *vmbilicus tuus crater tornatilis*, quid eſt, niſi ac ſi diceret, *Sic corrig.
perfecta eſt in te virtus caſtitatis,* & liberata es ab omni carnalis ap-
petitu voluptatis? Parum quippe fuiſſet ad laudē veræ virtutis dixiſ-
ſe, *iunctura femorum tuorum ſicut, &c.* niſi & iſtud adderetur, *vmbili-
cus tuus, &c* quia ſcilicet illo præcedenti verſiculo ſolum denegatur
opus, ſine affectu carnalis commercij: iſto autem ſequenti appetitus
quoque cogitationis qui ſi ineſſet, nunquam veraciter diceretur vm-
bilicus ſic præciſus, imo & circumciſus, *vt crater tornatilis*: neque ad-
deretur adhuc, *nunquam indigens poculis*, Quidnam eſt vmbilico non
indigere poculis niſi non vri vel ſitire, per appetitum libidinis? Hinc
enim per quendam ſapientem dicitur in mulierem malam: *Si-
cut viator ſitiens ad fontem os ſuum aperiet, & ab omni aqua proxima
bibet.* c Ergo tu ô Sunamitis, ô filia Principis, corde & corpore es caſta, c Eccl. 26. v. 15.
mente & carne integra & incorrupta, cogitatione & opere munda.
Vt autem perficiatur iſta laus, dicendum, quia locutione quoque vti-
lis es atque pudica.

Venter enim *tuus*, venter interioris hominis, iuxta quod quodam *ita corrigen.
loco * dixit: *qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura flumina de ventre eius* d Ioan. 7. v. 38.
fluent aqua viua, d ipſe eſt, *ſicut aceruus tritici*. id eſt, numquam indi-
get pane verbi Dei: imo abundat omni tritico quodcumque ſemina-
uerunt omnes alij. Illuc illatum eſt omne quod prophetarum fides
elaborauit. Exempli gratia. vt Eſaias qui dixit, *Acceſſi ad propheteſ-* e Eſa. 8. v. 3.
ſam, & concepit & peperit e filium Tu enim, ô dilecta, tu es illa pro-
phetiſſa, ad quam acceſſit omnis ſanctus & fidelis Propheta, ad quam
tendebat, & in qua cōpleta eſt omnis ſancta & fidelis prophetia. Hinc
venter tuus ſicut aceruus tritici, quod videlicet triticum prudenter
congregaſti, meditando in ſcripturis, ſicut dictum eſt quodam loco,
MARIA autem conſeruabat omnia verba hæc cōferens in corde suo. f Luc. 2. v. 19.
f Huiuſmodi *aceruus* bene eſt *vallatus liliis*, quia profecto pulchritu-
do caſtitatis, ſicut claritudinem ſenſus ad intelligendum ſcripturas
efficit: ita & auctoritatem parat omni homini, vt dignus ſit foris elo-
qui ea, quæ intus repoſuit, vel contulit, verba Dei, triticum Do-
mini.]

Audite denique ſuauem ſuſurrum dulciloqui GVILHELMI, cuius Gulhelmus.
agnomen, ætas, patria, nobis ignota, nota cœleſtibus, fundamentum
quoque iacit ſuper celebrē illam B. Gregorij Papæ doctrinā, ex Iobo,
vt Rupertus, nempe ſeminariū luxuriæ viris in lumbis, fœminis vero
eſſe in vmbilico. At vero ait, illa virgo quæ Dei filiū procreauit par- *ſcrib. noni-
tus huius * nouitatis ab initio præparata, & ſingulari benedictione tate,

„ præuenta, in ſua carne numquam potuit calorem illum venerium ex-
„ periri. Ab initio enim, ne ſeminando ſecundum carnem Dei filio
„ eſſet minus idonea, innatus ille fomes concupiſcentiæ in carne eius,
„ virtute diuina funditus extinctus eſt. Itaque non ſicut aliis feminis in
„ vmbilico illi fuit ſeminarium luxuriæ, cum tamen in vmbilico eius
„ fuerit ſemen illud Abrahæ, quod Apoſtolus præclare commendans,
„ cum de filio Dei loqueretur. *Nunquam, inquit, Angelos appre-*
a Heb.2.v.16. *hendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.* [a] Non ſicut aliis feminis il-
„ li feminæ in vmbilico fuit ſeminarium luxuriæ, id eſt, genitalis ille
„ liquor calore concupiſcentiali exinde reſoluendus & deriuandus, ſed
„ ſeminarium vitæ, id eſt, beatum illud ſemen Abrahæ calore Spiritus
„ ſancti exinde reſoluendum, atque eo ipſo à filio Dei in vnitatem per-
„ ſonæ ſuæ, pro ſalute humani generis, aſſumendum. Nempe hæc erat
„ humanæ redemptionis hoſtia, ſuo poſtmodum tempore in ara crucis
„ immolanda.

„ Quod nimirum Pater Auguſtinus pulcre acuteque inſinuans. Ea-
„ dem, inquit, caro non Abrahæ tantum, ſed ipſius primi hominis ſi-
„ mul habebat vulnus præuaricationis, & medicamentum vulneris.
„ Vulnus præuaricationis in lege membrorum, repugnante legi men-
„ tis, quæ per omnem inde propagatam carnem ſeminali ratione qua-
„ ſi tranſcribitur: medicamentum autem vulneris in eo, quod inde ſi-
„ ne opere concupiſcentiali in ſola materia corporali, per diuinam
„ conceptionis formationiſque rationem de virgine aſſumptum eſt,
„ propter mortis ſine iniquitate conſortium, & ſine falſitate reſurre-
„ ctionis exemplum. Illud igitur præclarum ſemen fuit in lumbis
„ Adæ, & in vmbilico Euæ, atque inde cucurrit vſque ad lũbos Abra-
„ hæ, & in vmbilicum Saræ, inde vero progreſſum eſt vſque ad lum-
„ bos Dauid, & in vmbilicum eius quæ fuit Vriæ, porro inde per lũbos
„ multorum & in vmbilicos multarum peruenit vſque ad corpus MA-
„ RIÆ, atque in eius vmbilico totum collectum eſt, non vlterius ſane
„ progreſſurum, ſed ibidem à filio Dei apprehendendum (id eſt, in
„ eius perſona diuinæ ſubſtantiæ ineffabiliter vniendum) Denique in
„ vmbilico illius virginis ſalus hominum fuit eo ipſo, quo ibi reconci-
„ liationis humanæ hoſtia fuit, atque inde nobis ſuo tempore (id eſt,
„ quando VERBVM *caro factum eſt*) ſalus manauit. Nempe vmbilicus
„ ille virgineus Dei filio carnis ſubſtantiam, in qua pro hominibus mo-
„ reretur, per calorem Spiritus ſancti miniſtrauit, atque eo ipſo quaſi
„ *crater tornatilis* vitam mundo propinauit.

„ *Crater tornatilis*, id eſt, Scyphus magnus vere ſine angulo & ruga,
„ quia laudabili æquitate (id eſt, ſine acceptione perſonarum) quan-
„ tum in ſe eſt, omnibus ſalutem propinat. Non enim, deſpectis piſca-
„ toribus, vitam propinat imperatoribus, quod vtique ſi faceret *crater*
„ quidem, ſed vtique tornatilis non eſſet. Subditur, *Nunquam indigẽs*
„ *poculis*. Quotlibet inde hauriant, & quantumlibet hauriant, nequit

exhauriri. Nam etſi inde bibant omnes peccatores terræ, nihilominus abundat & redundat. Cotidie toti mundo de illo cratere magno propinatur, & non deficit. Quod inde per plenitudinem cauſæ manauit, cum VERBVM *caro factum eſt*, per effectum nobis cotidie explicatur, & non aliunde, quam de vmbilico virgineo, propinatur ſalus, quia non niſi in filio virginis ſalus. Vnde Propheta nos prohibet *confidere in filiis hominum in quibus non eſt ſalus.*[a] a *Pſ.145.v.3.*

Mox reſpiciens filius ad tempus, quo pia mater vterum geſtabat, *Venter* (inquit) *tuus ſicut &c.* Venter ille tuus, de quo mihi mundus iam clamat: *Beatus venter, qui te portauit. Sicut aceruus tritici eſt*; quia prole diſtentus & tumidus, ſed tamen *vallatus liliis*, quia perpetuæ virginitatis * inanitate, ſed veritatis plenitudine tumidus. Bene igitur *venter* ille virgineus, qui non phantaſtico & ſimulato, vt mentitur Manicheus, ſed vero ſolidoque fœtu intumuit, ad confutationem eiuſdem erroris *aceruo tritici* comparatur. Item in aceruo tritici rationalium animalium alimonia eſt.* Non triticum proprie cibus eſt hominum, ſicut & ordeum cibus eſt iumentorum. * Quia ergo cibo vitæ, cibo Angelorum homines vitaliter paſcuntur, & eo venter virgineus tumebat, apte etiam propterea aceruo tritici comparatur. Plane ex hoc aceruo tritici ad vitam paſcentur æternam animalia rationalia, id eſt, homines, qui non deſipiendo *comparati ſunt iumentis inſipientibus, & ſimiles facti ſunt illis.* Ex hoc aceruo tritici viuunt *animalia puſilla cum magnis*, quia benedictio effuſa eſt omnibus qui timent Dominum puſillis cum maioribus. Ex hoc aceruo tritici impletur omne animal benedictione cui manum ſuam aperit Deus. Non aliunde viuunt animalia rationalia, quam ex hoc aceruo tritici: quia nõ eſt vita hominibus, niſi in Fructu ventris virginei, de quo dictũ eſt virgini. *Benedicta tu in mulieribus & benedictus fructus ventris tui.*[b] *Non eſt*, inquam, *aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat ſaluos fieri.*[c] Itaque non aliunde quam ex aceruo illo virgineo vitalis ad nos manauit refectio, quam qui nõ percipit iuxta * Ioãnis vocem, *non habebit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.*[d]

* *Sic corrig. pro* inanite.
* *corr.* nam.
* *Mire hæc deprauata in M. S. poſui, vt potui, correcta.*
b *Luc.1.v.42.*
c *Act.4.v.12.*
* *leg* Apoſtoli.
d *1.Teſſ.3.v.16*

Aceruum iſtum tritici *vallauit* Dominus *liliis*, id eſt, candore circundedit perpetuæ virginitatis. Perpetua enim virginitate illam decorari oportuit, de qua panis ciuium, vt etiam peregrinos aleret corporaliter naſci voluit. Non dicitur *vallatus lilio*, ſed *liliis*, propter duo lilia virginitatis, vnum intus in animi propoſito, alterum foris in corpore incorrupto. Sine lilio exteriori, lilium interius non eſt: quia carnis incorruptione non exſtante, * nullum in animo virginitatis propoſitum eſt. Porro ſine lilio interiori lilium exterius nihil eſt, quoniam ſine propoſito animi carnis incorruptio inanis eſt. Quippe carnis integritas ad meritum nihil eſt, quæ per animi propoſitum Deo dicata non eſt.

* hoc eſt, non integrum, nõ perfectum, loquitur de iis quæ nõ inuitæ carnis puritatem minui paſſæ.

HAILGRINVS notat poſſe intelligi *ventrem* tam corporeum, *Hailgrinus.*

SECTIO III. SECT. III.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.	
Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli gemelli capreæ.* Collum tuũ, ſicut turris eburnea.	*Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli gemelli capreæ, collum tuum, ſicut turris eburnea.*	" Verſ. 5. " Verſ. 4. " memb. 1.

LITTERA.

CVR hæc non tribuam Eccleſiæ gentium ſeu adultæ ſponſæ, cauſſa in promptu eſt. nam tum hæc laudatio foret ſponſæ nouellæ, quæ *cap. ſequ. verſ.* 8. negatur adhuc vbera habere: quo igitur pacto hic eius vbera commendarentur? Deinde nihil potuit aptius ab hac tenellula ſororcula dici adultiori, quæ quaſi alma eius nutrix erat. Videmus enim infantulos vix quidquam præter nutriculæ vbera & collum noſſe vel amare: illa ſugunt & oſculantur, hoc ſtringunt & amplexantur: in iis omnes ſpes & fortunas ponunt. Sicut viciſſim nutrices cum infantulos palpant, naſum, oculos, totumque caput collaudant, & diſſuauiantur. Quare ſeqq. mox commata, reddam Eccleſiæ adultiori. §. 1. Vox sponſæ novellæ ſeu reliquiarum.

VBERA] commendat ab æquali tumore, palpitatione, ſoliditate, rotunditate, conſimilique papillarum rubore. *Capreæ* vox amatoria eſt.

COLLVM laudat à candore, nitore, læuore, celſitudine, rectitudine. *vide quæ dixi c.4.v.3. & 4. & c.1.v.7.* R.R. Salomon & Ioſeph cœcus, volunt à Rege Salomone inter alia opera magnifica turrim quandam eburneam conſtructam. fides penes illos ſit. Mihi certius eſt, ſic Naſonem dixiſſe,

. . . . impubeſque genas & eburnea colla.

De *vberibus & collo* ad Hiſtoricum ſenſum plurima dd. verſ. 3. 4. & 7. diximus, inde petant qui volent. Fides Eccleſiæ per *collum* optime accipitur, quæ eboris inſtar, candida, ſolida, incorrupta. Adſcribã dumtaxat, quæ hic alij. §. 3. Mens verborum.

PHILO, *Duo vbera* duo populi gentilis & Hebræus ſignificari poſſunt, vel duo ſanctorum ordines in Eccleſia militante, religioſorũ vnus, prophanorum alter: item duo teſtamenta, & duo præcepta charitatis.] Ex his quatuor interpretationibus illæ, de duobus teſtamentis & præceptis charitatis, videntur meliores. Philo.

IVSTVS, Duo teſtamenta duobus *hinnulis capreæ*, id eſt, ex peccati traduce venientibus populis coaptatæ. Ex his enim operibus nutriũtur, qui originali peccato obnoxij, in CHRISTO tanquam hinnuli renaſcuntur.] Iuſtus.

Theodoretus. Hucvidetur etiam reſpicere THEODORETVS, qui *duo vbera*
„ vult eſſe doctrinæ fontes nouos latices effundẽtes, quæ mentis aciem
„ acuunt & ſpiritalem contemplationem docent. *Caprea* enim (in-
„ quit) ex videndi acumine *dorcadis* cognomen habet, & *hinnulus*
„ nouum ſignificat. *collum* vero dicit factum candidum ſuſcepto ſuaui
„ CHRISTI iugo.]

Iuſtus. Sed melius de collo Iuſtus, Notitia (inquit) ſcripturarum, quæ
„ frequenti meditatione conquiritur, velut *turris eburnea* in *colli*
„ pulchritudine deſignatur. Idcirco autem *turris eburnea*, quia qui ver-
„ bo Dei adſiſtunt, quotidiano profectu per nitorem iuſtitiæ in excel-
„ ſiora proficiunt.]

Honorius. HONORIVS, quintus ordo eſt Doctorum, qui per *vbera* notan-
„ tur, de quibus dicitur, *Duo vbera tua, &c.* quaſi dicat, hi qui lactati
„ ſunt lacte vberum tuorum, hoc eſt, hi qui inſtructi ſunt doctrina vtri-
„ uſque legis Doctores, ſunt ſicut duo populi ex Iudæis & Gentibus
„ ſub Apoſtolis conuerſi, qui fuerunt *ſicut hinnuli*, quia ad ſtudia reli-
„ gionis aſcendentes, *gemelli*, quia in gemina dilectione feruentes, *fi-
„ lij capreæ*, quia bonas herbas à noxiis ſeligentis, id eſt, Eccleſiæ, bo-
„ nos à malis diſcernentis. Caprea à canibus inſecuta de rupe ſe præci-
„ pitat, & præmittit cornua, ne corpus lædatur. Ita conuerſa Synago-
„ ga à perſecutoribus inſecuta, terrena contemſit, corpus ad ſupplicia
„ dedit, ne anima læderetur. Huius filij per *vbera* lactati, erunt *hinnu-
„ li*, ſcilicet in CHRISTO renati, in fide & charitate *gemelli*, æſtum vi-
„ tiorum fugientes, & ad Martyrium pro CHRISTO currentes. Sex-
„ tus ordo eſt religioſorum, qui per *collum* exprimuntur, de quibus
„ ſubditur, *collum tuum ſicut, &c.* hoc eſt, ſpiritales, qui Sunamitem
„ CHRISTO verbis & exemplis iungunt, vt collum caput & corpus
„ coniungit, ſunt *ſicut turris eburnea*, id eſt, elephas, in virtutibus
„ inexpugnabiles. Solent elephanti turres portare, de quibus pugna-
„ tur, ſicut in libro Machabæorum legitur: ſic ſpirituales viri ſacrã ſcri-
„ pturam, quaſi firmam turrim portant, ex qua contra hoſtes regni Dei
„ pugnant. Sed & per ebur caſtitas illorum intelligitur, ſicut illud ani-
„ mal caſtæ naturæ eſſe perhibetur.]

D. Gregorius. D. GREGORIVS, intelligit prædicatores, quia alti per contempla-
tionem, & fortes per ſanctorum operum exercitationem, & pretioſi
per diuinam ſapientiam habentur, & ideo *turri eburneæ* recte com-
parantur.

Philo. PHILO, de omnibus fidelibus fatetur accipi poſſe, ſed potiſſi-
„ mum cenſet accipiendum de Sacerdotibus, qui (ſic ait) miniſtri fi-
„ deles diuiniſſimum eius corpus adminiſtrant & ſanguinem, ſalutis
„ æternæ CHRISTIANO populo ſalutarem cibum ac potum, iis ſolis
„ notum, qui guſtarunt. Vt enim *collum* capiti proximum eſt atque cõ-
„ iunctum, ſic veri miniſtri Dei ſacratiſſimo corpori ac ſanguini IESV
„ CHRISTI ſanctiſſime ac proxime adhærent, ſuntque ipſius collum
maxime

maximè eburneum, quoties prima conſcientia, & ſincera animæ charitare diuina ipſa myſteria immaculatè celebrant atque contrectant. quemadmodum ſupra *pixis eburnea* dicebantur, qui ſordes animi nullas admittunt, ſed honeſtiſſima vita ac moribus diuiniſſimis ſacramẽtis immaculatiſſimè miniſtrant] ſic ille.

TROPOLOGIA.

§. 3.

PER *collum* (ait idem) puriſſimorum mandatorum Dei nitidam ac mundam obſeruationem, integrámque iuſtitiam, & vinculum ſanctiſſimum, ac nexum fidelis animæ & IESV CHRISTI ſignificat.]

Caſſiodorus. CASSIODORVS; pulchritudinem quidem, quæ per *cãdorem eboris* deſignatur, caſtè & ſincerè viuendo, robur vero præſtant, quod ſignificatur per *turrim*, quando eandem Eccleſiam contra tentationes Diaboli vel impetus hæreticorum muniunt.]

Tres Patres. GRÆCI vero monachi apud Theodoretum ſic contemplantur, vt velint ſignificari per *duo vbera*, Phyſicam & Ethicam doctrinam: his velut lacte animas imperfectas, vt ad perfectionem, quæ in CHRISTO eſt, perueniant, nutriri, vt acutè cernant per contemplationem, & celeriter operentur per actionem, quia nec actio ſine ratione, nec ratio ſine actione conducat. Rationis quoque vim, quæ vt *collum* capiti corpus reliquum, ita menti ſenſum connectit, *turris* inſtar per virtutem à rebus carnalibus ad ſpiritales ac cœleſtes extolli, pollitam eſſe autem & puram inſtar *eboris*, quoniam ab inæqualitate, quæ in exceſſu defectuque virtutis ineſt, & animas inquinat, eſt remotiſſima.]

Gulielmus. GVILLHELMVS abit in eamdem fere meditationem. In interiore (ait) homine ſenſualitas propter infimum officium, quaſi *corpus* eſt, ratio vero ſpeculatiua, propter ſui eminentiam, quaſi *caput*: porro ratio actiua, pro eo quod media inter ſenſualitatem eſt & rationem ſpeculatiuam, quaſi *collum* eſt. Quippe ratio quædam eſt ſpeculatiua, quædam actiua. illa pars rationis quæ intẽdit ſpeculationi æternorum excellentior eſt, tum pro dignitate officij, tum quia eſt quædam (vt ita dicam) primitia animi: illa vero pars rationis, quæ deriuatur ad diſpoſitionem & diſpenſationem temporalium pro neceſſitate huius vitæ, pro eo quod vicinior eſt ſenſualitati, officio ſimul & merito minor eſt. Videtur ergo eſſe quaſi *collum* animæ, id eſt, ſpeculatiuæ virtutis ſenſualitatiſque, quaſi corporis capitiſque confinium. Hæc autem pars rationis eo ipſo quod foras ad actionem egreditur, multimodis tentationibus quaſi oppugnanda exponitur, eo ipſo inquam, quod iuſta neceſſitate ad diſponenda temporalia exit, in hoc *mare magnum & ſpacioſum manibus*, exponit ſe *reptilibus, quorum non eſt numerus*. Neceſſe eſt ergo vt fiat *turris fortitudinis, à facie inimici*, ne oppugnata expugnetur: & quidem *turris eburnea*, ex priſcorum patrum exem-

„ plis, per imitationem exſtructa. Ebur enim os elephantorum eſt,& hi „ omnes vt Abraham, Moyſes, Dauid,&c. magni quidam, caſti, fortéſq; „ elephanti fuerunt.]

Honorius. Denique AVGVSTODVNENSIS ille; *Duo vbera* animæ ſunt ſapientia & ſcientia, quibus lactat inſipientes & inſcios; quæ ſunt *ſicut hinnuli capreæ*, qui ſemper alta * petunt, dum ad alta virtutum ſcandere nituntur, *duo gemelli* ſunt, dum in gemina dilectione cœleſtia petunt. „ *Hinnulum capreæ* dixit ad diſtinctionem hinnuli ceruorum, qui velocitet currit, ſed non, vt iſta, alta petit. *Collum* animæ eſt intellectus, „ qui animam & ſpiritum iungit, ſicut collum iungit caput & corpus. „ Eſt ſicut *turris eburnea*, quando intellectus eſt ab hæreſibus inexpugnabilis.

* *Locus valde corrup. in M.S.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Idem.* SIc ille *in Commentar.* ſed, *in ſigillo*; *Duo vbera* MARIÆ dicit felicia, quia ſuxit ea Dei ſapientia, *capream* eſſe Eccleſiam, *duos hinnulos*, duos fidelium populos ex circumciſione,& ex præputio, qui lac „ humilitatis & caſtitatis imitando ſuxerunt de vberibus B. Virginis. „ *Collum* etiam eius beatum, quia ſæpe eſt brachiis filij Dei amplexantis circumdatum;& ideo *ſicut turris eburnea*, quia caſtitate contra ſuperbiam firmiter munitum.] Loquitur de caſtitate, cui humilitas eſt „ vnita, nam alias ipſa caſtitas ſuperbiæ patet.

Rupertus. Vidit hoc RVPERTVS, ideo plenius declarauit his verbis, Et iſta laus „ liberæ oppoſita eſt vituperationi ancillæ, imò & ancillarum, quæ ex „ vna factæ ſunt duę. *Fili hominis* (ait Dominus ad Prophetam Ezechiem) *duæ mulieres filiæ matris vnius fuerunt,& fornicatæ ſunt in Ægypto, in adoleſcentia ſua, fornicatæ ſunt ibi, ibi ſubacta ſunt vbera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum.*ᵃ Quanta iniuria ſeruilitatis in „ illa tali ſubactione vberum, talique fractura mammarum! Et quārum „ decus libertatis hic ſecundū ſimilitudines iſtas, videlicet hinnulorum „ gemellorum capreæ atque turris eburneæ! Ergo tu, ô libera Sunamitis, tu maxime, cuius *duo vbera* ſunt gemella, ſæculis omnibus inaudita virginitas atque fœcunditas. Tu, inquam, ô dilecta ſingularis, libera „ es ab omni iugo peccati, ſecundum iſtas ſimilitudines *hinnulorum capreæ,& turris eburneæ.*

ᵃ *Ezec. 23. v. 2.*

„ Quid eſt *collū tuū* vel quale eſt collum tuū? vtiq; non extenſum, imò „ amabiliter demiſſū,& hæc eſt humilitas tua, fortitudo magna, fortitudo pulcherrima. Verè *ſicut turris eburnea*, quæ & aſpectu amabilis,& „ ſtatura ſit fortis. Cui fortis? cui amabilis? Deo fortis, Deo amabilis: diabolo autem terribilis & inacceſſibilis. Quo modo ipſi Deo fortis? Nimirum ſicut ex iſtis comprobatur exemplis. Quia *ſi contra Deum for-*

tis fuiſti (ait ipſe ad patrem tuum fidelem Iacob) *quanto magis contra*
homines[a] *prævalebis?* Ad Moyſen autem; *Cerno* inquit, *quod populus* a Gen.32.v.28.
iſte duræ ceruicis ſit: dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos &
deleam eos, & faciam te in gentem magnam:[b] Et non dimiſit eum, imo b Exod.32.v.9.
tam diu luctatus eſt, vt videns Deus, quod eum ſuperare non poſſet,
diceret ei, *Dimiſi iuxta verbum tuum.*[c] Quali fortitudine luctabatur c Num 14.v. 20.
iſte vel ille? Profecto humilitate: ſicut & de iſto Pſalmiſta dicit: *Si non*
Moyſes electus eius ſtetiſſet in[d] *confractione*, (id eſt; in nimia humili- d Pſalm.105.v. 23.
tate) *in conſpectu eius.* de illo autem Propheta Oſee cum dixiſſet; *In*
fortitudine ſua directus eſt cum Angelo; & inualuit ad Angelum, &
confortatus eſt, confeſtim fortitudinis eius exprimens modum, ſub-
iunxit, *Fleuit & rogauit eum.*[e] Igitur, ô dilecta, *collum tuum*, quod eſt e Oſe.12.v 4.
humilitas tua, *turris eburnea*, id eſt; fortiſſima eſt atque pulcherrima,
quam reſpiciens altiſſimus dedit tibi *gemellos* iſtos dulces *hinnulos; duo*
vbera hæc, virginitatem & fœcunditatem, & ecce habes tria inſignia
hæc, tertium quippe humilitas tua eſt.]

GVILHELMVS longe aliter, *Hinnulos gemellos* interpretatur fideles Guilhelmus.
vtriuſque ſexus, eo quod vno partu à caprea (nempe Eccleſia) ſint ef-
fuſi, & in accipienda gratia non eſt diſtinctio apud Deiparam maſculi
& feminæ, ſubdit, His MARIÆ viſcera Saluatorem ediderunt; MA-
RIÆ vbera Saluatorem nutrierunt. Nam ſicut magnus ille *Paruulus*
natus eſt nobis, id eſt, ad ſalutem noſtram, ad vitam noſtram: ita etiam
nutritus eſt nobis. Pariebat nobis virgo mater ſalutem, atque eo ipſo
pariebat nos ad ſalutem: ſacro lacte ſuo nutriebat nobis vitam, atque
eo ipſo nutriebat nos ad vitam. Piis caput noſtrum brachiis ſuſpende-
bat ad vbera ſua, & nos ad eadem in illo ſuſpendebat. Nec ſibi ille naſ-
cebatur, nec paſcebatur, ſed nobis: atque ideo nos, nos in illo naſce-
bamur, nos in illo paſcebamur. *Duo* ergo *vbera* piæ matris; ſicut *duo*
hinnuli gemelli capreæ. Eſtote (ait ad diſcipulos Apoſtolus) *ſicut ego,*
quia ego ſicut vos.[f] hoc eſt, congruite mihi, ſicut ego congruo vobis, f Gal.4.v.12.
per caritatis condeſcenſionem. Sic nimirum dicitur piæ matri, *duo*
vbera tua ſicut duo hinnuli, hoc eſt, duo vbera tua duobus congruunt
hinnulis. Plane congruunt eis, id eſt, infirmitati eorum lac propinant
dulcedinis, eo ipſo quo illum nobis pro tempore nutrierunt, de quo
infirmæ animæ per Prophetam dicitur, *Iacta cogitatum tuum in Do-*
mino, & ipſe te enutriet.[g] Verè *duobus hinnulis*, id eſt, ex vtroque ſexu g Pſ.54.v.23.
electis *duo* piæ matris *vbera* congruunt, id eſt, imbecillitatem eorum
congrue fouent, & nutriunt, eo ipſo quo nobis pro tempore, nutrito-
rem omnium nutrierunt.]

Idem mox concludit, ſi per *eburneam turrim* exempla ſanctorum
illorum Abrahæ, Iſaac, Iacob, Dauidis & ceterorum ſignificantur: ſa-
ne DEIPARAM veriſſime talem vocari; quæ multo ſublimius ceteris
ex ebore illo antiquo turrim fortitudinis cunctis hoſtibus tremen-
dam exſtruxit. Quippe antiquorum virtutes in ſuis moribus non mo-

„ do perfectè expreſſit, verum etiam in eiſdem virtutibus ſuper excel-
„ lenti gratia modum antiquorum longe exceſſit, vicitque ſingulos nõ
„ tantum in aliis, ſed & in præcipuis eorum: Abraham in obedientia,
„ Moyſen in manſuetudine, Dauid in humilitate, &c.]

Hailgrinus. HAILGRINVS acute obſeruat, in *turri* ſignificari refugium miſerorum, in *ebore* præter candorem caſtitatis & firmitatis conſtantiam, etiam quod ebur eſt os elephantis, qui habet inimicitiam naturalem cum dracone: beata virgo autem pugnam habet perpetuam cum ſerpente antiquo, vt nos ab illo tueatur.

Alanus. ALANVS denique *duo vbera* exponit carnem virginis ab omni concupiſcentia mundatam & virginitate decoratam, & animam virtutum deliciis refertam, quæ vocantur *vbera*, quia ex illis CHRISTVS ſuxit ſpecialiter iucunditatis & dilectionis pabula. *Capream* vult eſſe CHRISTVM, & huius duos hinnulos eſſe carnem & animam CHRISTI, quibus cum carne & anima virginis maxima fuerit ſimilitudo.

ANAGOGE.

§. 5. *Philo.* PHILO notat per *duo vbera* ſignificari geminam beatitudinem animæ & corporis.

SECT. IV.

SECTIO IV.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ. 4. Memb. 2. „ Oculi tui ſicut piſcinæ in Heſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis.	*Oculi tui tanquam ſtagna in Eſebon in portis filia multorum.*

LITTERA.

§. 1. VOX SPONSÆ ADVLTÆ. PROPTER Dialogiſmum ſeparaui huius commatis membrum primum à ſecundo. Ceterum hæc comparatio, & ſequentes non indecoræ videbuntur ſcienti ſponſum, qui ruſticanam & paſtoritiam degebat vitam, ex ipſis agris Iudææ, ſolere, quæ ipſi pulcherrima, amœniſſima, & viſu digniſſima viſa, ſeligere, & earum ſimilitudine dotes ſponſæ in maius efferre, quas vt maximas indicet, ingentium rerum vtitur comparatione. Non vt magnitudinem quantitatis comparet (non ita deſipiebat) ſed magnificentiæ & pulchritudinis, vtilitatiſque præſtantiam, quaſi diceret, nihil vtilius, nihil pulchrius, nihil magnificentius eſſe.

Quod ad hunc quidem locum ſpectat, ſicut Hebr. nomen idem eſt fonti & oculo, ſic etiã natura (cuius ductum in nominibus imponendis Hebræi ſequuntur) iiſdem multa voluit eſſe communia fontium,

ſtagnorum ſeu lacuum piſcinarúmque (pro iiſdem nunc ſumo) laus eſt, ſi liquido humore abundent, ſi pelluceāt, ſi ſpeculorum more reddant imaginem intuentis: in oculis primæ laudi reſpondet copioſus humor aqueus, ſecundæ vitreus, tertiæ criſtallinus, in his tribus tres illas dotes licet reperire. nam & oculi copioſe humidi ſunt, & viſionem tranſmittunt, & imaginem repræſentant. Piſcinis præterea illud cum hoc criſtallino humore commune eſt, vt cùm eius origo latenter ſubtus ſcaturiat, extima tamen ſuperficies foris ſerena, ſtabilis, & quieta perſeueret. Lectiſſimis ergo piſcinis oculos comparat, tum propter eorum ſpeciem, quæ tribus illis humoribus aptè temperatis, nitida, pellucida, &, ſpeculari more, fidelis in pupula repræſentatrix imaginum eſt: tùm vt quietis & ſerenitatis nomine oculos commendet: nam ſtabilitas iſta lumen & ſplendorem adauget, & indicium eſt internæ grauitatis, ſimplicitatis & conſtantiæ, ſicut crebra nictatio palpebrarum, & velox orbium huc illuc motitatio, vel organi malè affecti, vel animi leuis, timidi, fallacis, nota reputatur. Vnde parùm concinnè hoc loco Paraphraſtes quidam, qui ſponſam à crebris oculorum nictibus laudauit. *Porta* meminit tum propter loci ſitum, tum vt doceat oculos animæ ianuam eſſe, & illos quoque amplos & decenter apertos fuiſſe, quos bouinos veteres vocabant, & Homerus ſorori ac coniugi Iouis attribuit.

PISCINÆ] ſic Symm. κολυμβῆθραι. D. Ambr. vertit, *ſtagna*, nempe viua & piſcoſiſſima.

HESEBON] falſi fuere Aq. & Abenezra putantes non eſſe nomen proprium, & cogitationes vel numeros ſignificare. Malè quoque Iarrius & Ioſeph Cęcus, qui Ieroſolymam ſunt interpretati, eo quòd hæc vrbs populoſiſſima. In quorum errorem incidit auctor quidam recentior, & cograuiorem, quia putauit hæc ad probaticam piſcinam referenda quæ Ieroſolymis erat, & coniectura luxurians anagrammatiſmum hîc latere inter IEBVSE (quod nomen ait Hieroſolymæ fuiſſe) & HESEBV. Vide quid ſit coniecturæ audaciam cum Hebræi ſermonis imperitia iungere? Hieruſalem non fuit dicta IEBVSE יבוסי ſed IE- *Ioſu.* 18. v. 27.
BVS, יבס vel יבוס. Altera vrbs non fuit dicta HESEBV, חשבו, ſed HE- *Iud.* 19. v. 11.
SEBON חשבון, per *Heth* & *Scin*, cum in IEBVS ſit *Samech*, & deſint *Heth* ac *Nun*. poſtea *Eſebon* vocatá fuit, ESBVS teſte Euſebio; & Ptolomæo dicitur Esbutha, ſed hæc nomina diu cœpere poſt Salomonem. Oppidum fuit in confinio Gadditarum & Rubenitarum, vnde videtur aliquando his, aliquando illis tribui; Rubenitarum tamen ſortis. *Numer.* 32. *v.* 37. fuit ᵃ Seon Regis Amorrhæorum a *Nu.* 21. v. 16. *Ioſu.* 9. v. 10. & c. 13. & 21.
metropolis. Aquis locum copioſum fuiſſe ſatis locuples teſtis eſt hoc loco ſacra ſcriptura, & inde ortus, ſatis grandis fluuius verſus Iazir labitur, tandem verò in Iordanem illabitur; alius ab Arnone. Erat vrbs b *Iud.* 7. v. 7. &
in edito loco, vt & ceteræ fermè veterum vrbes, & ideo fontes & pu- 1. *Reg.* 9. v. 11.
tei vt plurimum extra vrbes erant.ᵇ

Quare quod ſequitur QVÆ SVNT IN PORTA] interpretor ad portam. Crediderim loqui non de Ieroſolymæ porta eodem nomine, vt quidam coniicit; ſed de porta Heſebonis, quæ dicta fuerit porta Rabbath, idque duabus de cauſſis, primò quia hæc porta tendebat verſus Philadelphiam, quæ à Græcis olim Areopolis, ab Hebræis dicta Ar, Aroët, & Rabbath Moab, quod nomen à populi multitudine videtur oppido inditum, & hinc porta Heſebonis, qua exibant, qui verſus Rabbath, vel Rabbam profecturi, vocata porta Rabbath, vel Rabbim. Sicut hodie dicitur porta Bruxellenſis, qua Bruxellam iter. Altera ratio quia cùm ad has celebres piſcinas frequens incolarum & aduenarum concurſus eſſet, fiebat, vt porta, quæ vicinior piſcinis, plena ſemper foret hominibus vltro citróque commeantibus: accedebat quòd olim propè portas erat forum rerum vænalium, & iudicia ibi exercebantur, [a] conciones quoque habebantur. [b] aptiſſimum itaque portæ nomen, & quidem vrbis præcipuæ fuit, *Batrabbim*, quod ſignificat filiam multitudinis ſeu multorum, vt vertere noſter, LXX. & Symm. & expoſuit Iarrhius. Notandus autem idiotiſmus, *porta filia multitudinis*, pro; porta multorum ſeu multitudinis, ſeu porta populoſa, vt benè Vvilleramus. Sæpenumero enim Hebræi *filiorum* nomen addunt dumtaxat ornatus cauſa, vt apud Prophetas, *porta filiorum populi*,[c] pro porta populi; & *via filia populi*[d] pro via quæ populo frequens, & alia huiuſmodi paſſim occurrentia.[e]

a Gen. 2?. v. 10. & 18. *Deut.* 21. v. 19. *Ruth* 4. v. 1.
b *Prouer* 8. v. 2. *Ierem* 17. v. 19. *Amos* 5. v. 10.
c *Ier.* d. v. 19. & *Thren.* 2. v. 12. & *cap.* 4. v. 3.
d *Ierem.* 4 v. 11.
e *Leu.* 20. v. 17. *Numer.* 22 v. 5. *Iudic.* 14. v 16. 2. *Para* 35. v. 7. *Eſa.* 22. v. 4.

Cum adhuc nouella ſit hæc ſponſa, vel neceſſe eſt hæc referas ad virtutes animi, conſcientiæ puritatem, & intentionis ſinceritatem, & bonarum cogitationum abundantiam (*ſic D. Ambroſ.*[f] *& Theodoret. hic*) ſimplicitatem quoque, lumen, ac ſinceritatem intellectus, quæ dona teneris reliquiis iam ſponſus erat largitus. Eóque melior hæc interpretatio videtur, quod etymologiam Eſebonis Philo tradiderit ſignificare rectas ſinceráſque cogitationes. Sanè notum eſt oculi nomine puram intentionem à CHRISTO Domino ſignificatam. [g] *Piſcinæ* quoque hæ ſitæ dicuntur propè portam, hoc eſt, eumdem Saluatorem noſtrum, qui ſe *ouium* [h] *oſtium* eſſe profitetur, & verè eſt oſtium multitudinis; per quod ingredi debent, quotquot regni cœlorum incolæ ſunt futuri.

§. 2. MENS VERBORVM.
f *Serm.* 16. *in Pſ.* 118.
Philo.
g *Mat.* 6. v. 27.
h *Ioan.* 10 v 7.
Iuſtus.

IVSTVS, per *portam* CHRISTVM intellexit, ſed per *piſcinas* Doctores, qui conſtituti ſunt in porta, CHRISTOQVE, ſicut aquæ irriguæ ad erudiendos populos, & dici *piſcinas*, quia Spiritus ſancti impleti ſunt ſcientia. de quibus myſticè capiendum illud noſtri Salomonis *Exſtruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſiluas* [i] *lignorum germinantium*] Quam interpretationem plerique Patres ſequuntur, & vt vera ſit, neceſſe eſt intelligas de Doctoribus ſaltem adultæ ſponſæ, qui magiſtri quoque nouæ, vel de illis quos iunior ſponſa poſt erat productura. VVILLERAMVS;

i *Eccl* 2. v. 6.
Vvilleramus.

Doctores veri piſcinis aſſimilandi,
In foribus portæ quæ ſunt vrbis populoſa,
Sic bona proſpiciunt his quos baptiſmate tingunt
Vt mentes oculi, dentes quoque pocula verbi,
Zona mœroris permittunt gaudia cinctis,
Vt præſens gemitus det veri gaudia riſus.
Ante fores vrbis piſcinis eſt locus iſtis:
Nec patet ad vitam veniendi copia cuiquam,
Ni per doctores lauet in baptiſmate ſordes,
Atque ſalutarem verbi bibat inde liquorem.
Vrbi Catholicæ ſtat nomen filia turbæ,
Vt pote cui ciues numeroſa frequentia plures
Addere non ceſſat, dum mundi clauſula reſtat.

Vbi *Eſebon* interpretatur zonam mœroris, Caſſiodorum ſecutus, qui exponit cingulum doloris.

HONORIVS; ſeptimus ordo eſt Prælatorum, qui per *oculos* notificatur, de quo ſequitur; *Oculi tui, &c. Heſebon* eſt ciuitas, vnam tantùm habens portam; in qua eſt fons viuus, qui efficit multas piſcinas, in quibus ingredientes vrbem abluunt ſe & quæ abluenda ſunt eis, & nemo poteſt ingredi ciuitatem, niſi per eas. *Heſebon* dicitur cingulum mœroris, & intelligitur Eccleſia, quæ ad ſe venientes cingit mœrore pœnitentiæ; qui etiam non poſſunt intrare per eam, niſi per portam fidei & per fontem baptiſmatis, qui licet multa loca repleat, tamen vnus baptiſmus eſt. *Oculi* Synagogæ ſunt *piſcinæ in Eſebon*, id eſt prouiſores eius presbyteri, ſunt ſicut prælati Eccleſiæ, qui ſunt pleni fluentis doctrinæ, & qui infideles prædicando ducunt per portam fidei, & per fontem baptiſmatis in Eccleſiam, in qua eſt mœror pœnitentiæ, & potant eos aquis ſapientiæ, quæ piſcinæ ſunt *in porta filiæ multitudinis*, id eſt, in introitu Synagogæ ad CHRISTVM, quæ eſt filia multitudinis gentium, quia multiplicitas gentium generabit Synagogam per Euangelium quaſi filiam, & piſcinis ſacræ intelligentiæ copioſe perfundet eam.] *Honorius.*

GVILHELMVS, *Eſebon* dicit eſſe ſanctam Eccleſiam, quæ dum in ſe lætitiæ ſæcularis fluxum reſtringit, piéque recogitat illud *ſapientis cor vbi triſtitia eſt, cor autem ſtultorum vbi lætitia eſt*, præcingit ſe quodammodo cingulo mœroris. Dici verò *filiam multitudinis*, quia ſcriptum eſt, *multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna.* dici *portam*, quia per fidem in Eccleſiam intratur: & fidem non habentes teſte Apoſtolo *foris* ſunt. In hac porta ſunt *piſcinæ* copiæ ſpiritualium gratiarum. Nam *vbi olim abundauit peccatum, ſuperabundat & gratia.* olim ibi regnauit Rex Amorræorum Seon, id eſt Diabolus caput omnium impiorum, & tunc erant ciſternæ aquarum turbidarum & nimis exitialium: ſed vrbe Eſebon à viris Iſraël capta, & tranſlata de poteſtate tenebrarum in regnum lucis, regnante iam in ea Rege glo- *Guilhelm.* *Eccleſ.7.v.5. Act.4.v.32. 1.Cor.5 12. Rom.5 20.*

„ tiæ, *porta* eius eſt fides, & in hac porta exhauſtis illis ciſternis, piſcinæ „ ſcaturiunt aquarum viuarum & pellucidarum. quia in fide per dile- „ ctionem operante omnis efficacia eſt ſpiritualium gratiarum. *Piſcinæ* „ hæ potum nobis præſtant ad reſtinguendam ſitim malorum deſide- „ riorum, & lauacrum ad diluendas ſordes peccatorum.]

TROPOLOGIA.

§. 3. *Honorius.* OCVLI animæ ſunt intentio & ratio, quibus videt virtutes & vitia; quæ ſunt *vt piſcinæ in Heſebon*, ſcilicet aquis cogitationum plenæ, ſemper cingulo mœroris (quod Heſebon ſonat) circum- „ datæ. Semper enim mœret anima dum intendit inferni ſupplicia & „ cœleſtis regni gaudia. Et hæ piſcinæ ſunt *in porta filiæ multitudinis*, „ quia omnes homines exeunt per eam] ſic HONORIVS, cui & de „ etymo, & de ceteris conſentit D. Gregorius, ad fletum quoque, ob no- „ uiſſimorum cogitationem, refert D. Ambroſius *d. ſerm. 16. in prin.* alludens ad Aqu. verſionem.

Gregorius. Ambroſius. Tres patres. Longè aliter exponunt TRES PATRES, & aliam ſignificationem „ proponunt, his verbis; Animæ tuæ potentiæ ſpeculatiuæ *tanquam piſ-* „ *cinæ*, aquas quæ in ſe influũt colligẽtes in diuinæ vbertatis (id enim ſi- „ gnificat *Eſſebon*) per virtutem incremento, ſenſuum opera, per quos, „ quaſi per *portam* quandam in animam intellectiuam cognitio rerum „ ingreditur; ex varia rerum natura colligunt cognitionem, quæ ex con- „ templatione comparatur.]

Philo. „ PHILO adhuc aliter, vbi conſcientiæ puritas (inquit) illic eſt & „ cogitationum rectitudo ac probitas. *Eſebon* enim puræ ac rectæ cogi- „ tationes interpretantur. Nam quod corde videmus id interna luce „ mentis intuemur. Lumen enim cordis animæ ſunt *oculi*, qui quidem „ non ſolùm viſibilia & peritura, ſed & intellectibilia ac ſempiterna „ longè proſpiciunt atque diiudicant. Hi *ſtagnorum* vice benè beatéque „ multiplicantur in anima collectione virtutum, ex hiſque cogitationes „ animæ ex rectis ſenſibus ſcripturæ ſacræ, & ex vera Dei ſcientia con- „ firmatæ, ad propriam communémque ſalutem complentur atque re- „ dundant, ob id ſtagnis aſſimilatæ, quod è ſacrarum litterarum fluen- „ tis ac cognitione rerum diuinarum humanarúmque inſtructi, & re- „ rum gerendarum honeſtate benè culti animi, dilatantur ac exube- „ rant. *In portis verò filiæ* idcirco dicitur, quòd ex multis Eccleſiis at- „ que populis vna ſancta & immaculata CHRISTI ſponſa coadunata „ eſt atque coniuncta iiſdem ſacramentis IESV CHRISTI, quæ veræ „ atque rectæ ianuæ noſtræ ſalutis ſunt, & tutæ ad cœleſtis vrbis in- „ greſſum.]

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

HIs *piſcinis* (ait GVILHELMVS) aſſimilantur oculi piæ §. 4.
matris. nam plena erat oculis, & vtique multo plenior *Guilhelmus.*
quam quodlibet illorum quatuor animalium de quibus "
ſcriptum eſt, *quod in circuitu & intus plena ſunt oculis.* ᵃ "
Plena inquã erat oculis prouidentiæ ſine intermiſſione, " a *Ezec. 1. v. 18.*
prouidendo bona, non tantum corã Deo, ſed coram hominibus omnibus. "
Plane hos oculos eius nullus vmquã vel tenuis carnalis illecebræ pul- "
uis fuſcauit: nullus vel modicus æmulationis ſiue iracũdiæ motus tur- "
bauit, ſed ad inſtar aquæ viuæ puri ſemper atque perlucidi fuere. quia "
nihil in ſe turbulentum ſiue puluerulentum habebant, ſed quandam "
aquæ viuæ, id eſt, cœleſtis gratiæ ſimilitudinem exprimebant.] "

RVPERTVS autem, in quo *oculi tui* ſunt *piſcinæ*? nimirum in *Rupertus.*
eo, quod non deficiunt eis aquæ, & tu maxime præ cunctis mortali- "
bus ſemper compuncta corde, dicere potes. *Fuerunt mihi lacrymæ* "
meæ panes die ac nocte. ᵇ propterea dixit *ſicut piſcina in Eſebon*, id eſt, b *Pſ. 41. v. 4.*
in maxima compunctione. *Euſebon* quippe interpretatur cingulum "
mœroris, vnde & congrue nomen hoc ſignificat magnitudinem cõ- "
punctionis.] "

Obſeruate & ſcite ALANVS in hæc verba, *oculi* virginis dicuntur, *Alanus.*
vita contemplatiua & actiua, in actiua videt quid agendum, in con- "
templatiua quid diligendum. Comparantur iſtæ *piſcinis*, quia virgi- "
nem ſpirituali refectione ſatiant, & à macula peccati liberãt. Hæ ſunt "
in Heſebon, id eſt, in cingulo mœroris. Virgo enim quantum ad acti- "
uam vitam vallatur cingulo mœroris, pro diuturnitate laboris & mi- "
ſeriæ, & quantum ad contẽplatiuam, pro dilatione patriæ. Quæ *piſci-* "
næ ſunt in Eccleſia, hoc eſt, *in porta filiæ multitudinis.* nam ſancta Ec- "
cleſia dicitur multitudinis filia, quia numeroſitatem gẽtium quotidie "
colligit. *Porta* eſt fides vel lauacrum baptiſmi, per quod patet aditus "
in Eccleſiam Dei. In porta ergo filiæ multitudinis ſunt iſtæ piſcinæ: "
quia per fidem Eccleſiæ comparantur prædictæ vitæ.] "

HONORIVS hoc loco incuria librarij mutilus eſt, ideo adſcripſi *Honorius.*
aſteriſcum. verba ſunt. *Oculi tui* beati, quia viderunt quæ Reges & "
Prophetæ non meruerunt videre: vel, *oculi* virginis ſunt, eius doctri- "
næ verba, hoc eſt, * *. *filia multitudinis* quia multitudo fidelium "
per eam intrabit in regnum cœlorum.] tantum ille. "

HAILGRINVS Cardinal. hic animam peccatricem ad medelam "
Deiparæ adducit, *Filiam multitudinis* ait dici, non tantum vnius pa- *Hailgrinus.*
tris, animam peccatoris, quæ non eſt CHRISTI filia, ſed tot dæ- "
monum, quot vitiis eſt polluta. *Porta* huius filiæ, eſt porta oculo- "

„ rum, per quam frequenter intrant, quæ animam deprædantur, iuxta
a Thren.3.v.51 Ieremiam [a] Verum cum hæc anima pœnitet, tum in porta naſcuntur
„ *piſcinæ*, id eſt, copia lacrymarum: *in Eſebon*, cingulo mæroris. nam
„ mæror pœnitentiæ cingit hominem, & reſtringit peccatorum ſanië,
„ ſicut ruta cingit vulneratum, & reſtringit ſanguinis fluxum. huius cin-
b Iſai.1.v.6. guli defectum deplorat Eſaias, [b] *non eſt malagma apponere, neque al-*
„ *ligaturas, neque oleum*, commendatur ergo B. virgo à gratia lacryma-
„ rum, quod ſic abũdauerint oculi eius in lacrymis deuotionis & amo-
„ ris, ſicut abundant lacrymæ pœnitentiæ in oculis peccatoris] ô fœli-
„ cior Axa, ſuſpirans in aſina caſta corporis tui! ad hanc enim figurã
„ poſſumus traducere, quæ ad animam Rupertus.

ANAGOGE.

§. 5. Rupertus. PER Deiparam facilis eſt adſcenſus in cœlum, animæ illam imi-
tanti, quæ idcirco SCALA CÆLI nuncupatur. Egerat de pia ma-
tre RVPERTVS & confeſtim per hanc ſcalam ſic aſcendit: Quæ
„ ſunt, inquit, *in porta filiæ multitudinis*, id eſt, in prima portione ter-
„ ræ promiſſionis. *Eſebon* quippe ciuitas fuit Regis Amorræi Seon, &
„ ipſa data eſt filiis Ruben in poſſeſſionem trans Iordanem. *Filij au-*
c Num.32.v.1. *tem Ruben* (ait [c] ſcriptura) *& Gad venerunt ad Moyſen & Elea-*
„ *zar Sacerdotem, et petierunt terram illam, præcepitque Moyſes Elea-*
„ *zaro & Ioſue filio Nun, & principibus familiarum dicens: ſi tran-*
„ *ſierint filij Gad & filij Ruben vobiſcum Iordanem omnes armati ad bel-*
„ *lum, date eis terram Galaad in poſſeſſionem.* Recte ergo dicitur, quæ
„ ſunt *in porta filiæ multitudinis*, quia prima fuit poſſeſſio gentis, quæ
„ in Ægypto multiplicata ingrediebatur terram promiſſionis. Hoc
„ ad myſterium valde pertinuit, ſcilicet *piſcinas* taliter deſignare, *quæ*
„ *ſunt in porta multitudinis*. Sunt enim prima experimenta ſupernæ
„ dulcedinis beatæ poſſeſſionis: ita vt iam veraciter dici poſſint *terra*
„ *promiſſionis*, ſecundum magnum ſacramentum ſcripturæ dicentis,
„ *cumque cœpiſſet eam* (videlicet Cariatſepher, quod interpretatur ci-
„ uitas litterarum) *Othoniel filius Cenez, frater Caleph minor, dedit*
„ *ei Caleph Axam filiam ſuam coniugem, quam pergentem in itinere*
„ *monuit vir ſuus, vt peteret à patre ſuo agrum. Quæ cum ſuſpiraſſet ſe-*
„ *dens in aſino, dicit ei Caleph. Quid habes? at illa reſpondit: Da mihi be-*
„ *nedictionem, quia terram arentem dediſti mihi, da & irriguam aquis.*
d Ioſ.15.& Iud.1. *Dedit ergo ei Caleph irriguum ſuperius, & irriguũ inferius.* [d] Secundũ
facti huius ſimilitudinem irriguum ſuperius accipit anima, cum ſe in
„ lacrymis cœleſtis regni deſiderio affligit: irriguum vero inferius acci-
„ pit, cum inferni ſupplicia flendo pertimeſcit.
„ Igitur in his verbis, *oculi tui, &c.* ſenſus myſticus eſt, ac ſi diceret,
„ oculi tui præ amore vel deſiderio dilecti quo langues, & compun-
„ gēris, fluunt lacrymis, & iſtæ lacrymæ *piſcinæ ſunt in Eſebon*, id eſt

aquæ manantes cingulo mœroris: iſta compunctio, terra eſt irrigua "
aquis, principium quoddam æternæ dulcedinis & hæreditatis: ſi- "
cut illa Eſebon & terra trans Iordanem, prima fuit poſſeſſio terræ "
promiſſionis illi *filiæ multitudinis*, ſcilicet plebi Iſraeliticæ, cuius "
multitudinē non pauciores ſunt, qui aſcenderunt, vel aſcendunt, vt "
repromiſſionem accipiant æternæ hæreditatis.] ita Rupertus, cui ad- "
de, eos ex regno Seon (Diaboli) tranſire in regnum IESV CHRI- "
STI ab æterno præparatum, &c.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.	
Naſus tu' ſicut turris Libani, quę reſpicit contra Damaſcum.	*Naris tua ſicut turris Libani proſpiciens faciem Damaſci.*	" Verſ. 4. "memb. 5.

LITTERA.

COMPARATIO nonnulla quidem ſumitur à forma, quod decenter erectus eſſet *naſus*, & planus, & vndique æqualis, non verrucoſus, aut ſimus, aut obtortus: potiſſima tamen accipitur ab officio & vtilitate. Veterum turres à faſtigio in mœniana quædam ſenſim exporrigebantur, quæ leuiter prominebant deorſum foraminibus ſuis inſtructa, vnde lapidibus & aliis telis, hoſtium aſcenſio & impreſſio impediretur. *Naſum* ergo, decus faciei, indicat talem eſſe, qui pulchritudini oris addat maieſtatis non parum: adeo vt quātum illa adſpicientes in amorem allicit, tantum hæc laſciuos intuitus & conatus cohibeat, repellatque. Competentis magnitudinis *naſus* ſignum eſt probi odoratus. nam hoc membrum, odores malos à bonis diſcernens, hominem monet quæ aſpernari, & quænam ori admouere oporteat. Eſt etiā Symbolum multi ſpiritus, & animi magna atque ardua voluentis, iuxta Maronianam illam equi generoſi deſcriptionem, qui "

§. 1. VOX EIVSDEM SPONSÆ.

Collectumque premens voluit ſub naribus ignem.

Ideo *naſum* dicit *ſimilem turri, quæ in Libano fundata*, hoc eſt, (iuxta Aponium) in domo ſaltus Libani, [a] vel quod magis ſuſpicor, alteri cuidam ſpeculatoriæ & bellicæ, vnde Damaſcus cernebatur: ex qua ſpeculatores cunctos Syrorum conatus atque inſidias quaſi ſubodorabantur, atque ita quid facto foret opus [b] ſignificabant: vel ſi mauis ſimplicius, quæ ſitu Damaſcenam vrbem verſus ſpectabat, vt indicat verſio LXX.

a 3. Reg. 7.

b *Hoc tenent tres Patres apud Theodor. & Honor.*

PHILO, *Libanus* dealbatio, *Damaſcus* ſanguinem bibens vel potus ſanguinum] melius diceret, Ruber ſaccus. §. 2.

Quidam hæc ordini certo in Eccleſia tribuunt, quorum ſententiam poſtea proponam. malo, vt donum ipſi Eccleſiæ nouellæ à

MENS VERBORVM.

ſponſo donatum, accipere, ſignificat enim *Naſus* iudicij præſtantiã, prudẽtiam, & diſcretionem ſpirituum (*ſic Theod. Caſſiod. VViller.*) & vim diſcernendi virtutes à vitiis quibuſdam fallacibus (*ſic Philo & Tres Patres, hic, & Gregor. lib. 31. Moral. cap. 30.*) ſimul etiam rerum terrenarum deſpicientiã & magnanimitatem, quæ per fidẽ fundamenta iecit *in Libano*, (qui eſt CHRISTVS teſte Honorio) & ex hac turri contemplatur conatus *Damaſci* (hoc eſt, ſanguinei ſacci) nẽpe eius qui homicida fuit ab initio, & animarum necem ſemper ſitit Diabolus (*ſic Greg. Caſſiod. Honor. VViller.*) carnis quoque inſidias ſubodoratur, quæ ſanguine, hoc eſt, peccato, nequit ſatiari & ex ADAMA ſeu rubro limo fuit formata, vel (quod magis placet) reiicit & diſcutit molimina idololatrarum & Antichriſti partiariorum, quod indicat Theodoretus. Huiuſmodi fides in CHRISTO fundata, & ideo zelus prudentia temperatus in Eccleſiæ huius nouellæ facie relucens indicatur, omnia laſciuiæ & impudentiæ ſeductorũ iacula facile auerſuræ, & à ſe amolituræ. De prælatis Eccleſiæ nonnulli accipiunt, qui hoc nomen mereantur, quorum munus eſt, velut in ſpecula excubare, & intentio eſſe debet conari, vt Eccleſia (hoc eſt, Ieruſalem) Damaſcum vſque protendatur, iuxta vaticinium Zachariæ. [a]

a c. 9. v. 1. Philo.

Copioſius hunc ſenſum PHILO ceteris dilatauit, in hanc ſententiam: *Naſus* ſponſæ acutiſſimi ſenſus iudicium ſalutare, & bonorum atque malorum diſcrimen tropice indicat. per *naſum* enim fœtulenta atque corrupta à bene olentibus ſinceriſque diſcernimus, & odores omnes, & rerum mixtarum halitus dignoſcuntur. Quæ cuncta ad paſtores animarum pertinent, & eos omnes, qui ceteris regendis & gubernandis præficiuntur: ne ſint immanes ac ſæui ſanguinem ſubditorum appetentes, ne auctoritate abutantur, & in illud Ezechielis incidant, *ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia.* [b] Sũt

b Eze. 34. v. 4.

„ enim permulti nomine, ſed valde quam pauci re paſtores: qui cum
„ ipſi male viuant & turpiter agant, ſimulantes bonos mores & probi-
„ tatem, à nemine reprehendi volunt: ſed, cũ arguuntur, excãdeſcunt,
„ ac fulminãt iidemque audaces facti & inſolentes ſubditis imperant vt
„ taceant, minantur vt ſileant, & ni ilico paruerint, vincula & carce-
„ rem intentant & mortem. Væ paſtoribus huiuſmodi, ſi hoc nomi-
„ ne digni ſunt, qui ſemetipſos ad gehennam miſerrime paſcunt, &
„ oues crudeliter lacerant ac mactant. At qui veri paſtores ſunt à Do-
„ mino electi, mites, ſunt & perhumani, miſericordiaque & pietate
„ ornati, conſtantia quadam & grauitate condita, edocti ab eo qui di-
Matt. 11. v. 29. xit. *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* Hæc duo ſigna cer-
„ tiſſima ſunt Spiritus ſancti, iuſta manſuetudo animi in proximum, &
„ vera cordis humilitas in Deum. Debent ergo paſtores omnes atque
„ rectores, miſericordes eſſe atque benigni cum grauitate quadã con-
„ ſtantiaque referti & temperati. Ob id enim in Leuitico, tanquam mi-
„ nus idonei reſpuuntur à Sacerdotio, *qui paruo vel grãdi, vel torto naſo*

fuerint: quod illa iudicandi atque cenſendi temperantia careant & virtute, quam diſcretionem appellant, quæ quidem gubernatoribus maxima virtus eſt maxime neceſſaria. Deinde addit eſſe qui per naſum ſponſæ B. Paulum Apoſtolum ſignificari velint, & egregie illi accommodat Lege, pro conuerſionis B. Pauli feſto. *Can. 11. v. 18.*

Honorivs autem, octauus (ait) eſt ordo diſcretorum, qui per *naſum* innuitur. Rex ſapientiſſimus fecit in Libano delectationis gratia turrim altiſſimam, de qua proſpiceret contra Damaſcum, quæ eſt metropolis Syriæ, cuius habitatores impugnabant hanc turrim. Ibi etiam (vt fertur) Abel occiſus eſt, & ideo dicitur ſanguinem bibens, vel ſitiens, quia ibi imprimis terra aperuit os ſuum, & bibit humanum ſanguinem *Libanus* dicitur candidatio, & ſignificat Christvm, qui in ſe credentes facit candidos in baptiſmate, ſiue in virtutibus. *Turris* in hoc monte poſita eſt Eccleſia Doctoribus & Scripturis munita, *contra Damaſcum*, id eſt, Diabolum humanum ſanguinem ſitientem, reſpicit, vt eius inſidias præuideat, & ſuos ciues per cautelam muniat. *Naſus* Synagogæ eſt *ſicut turris Libani*, id eſt, diſcreti in ea ſunt ſicut ſapientes Eccleſiæ Christi, qui ſicut naſus odores & fœtores diſcernit, ita veros à falſis Chriſtianis ſecernunt, & qui ſunt firmi, & muniti contra inſidias Diaboli, & vigilanti cordis intuitu *contra Damaſcum*, id eſt, Diabolum *reſpiciunt*, vt hoſtes ab eo immiſſos, id eſt, vitia declinent.] *Honorius.*

D. Gregorivs accipit de prædicatoribus: In naſo (inquit) odoris diſcretio habetur. Per *naſum* ergo diſcretio prædicatorum deſignatur: quia per eos nobis virtutum odores, & vitiorum fœtores demõſtrantur. Sed *naſus ſicut turris Libani* exiſtit: quia dum ſemel peccatores aqua baptiſmatis lauantur, & quotidianis lacrymis à peccatis, quæ contra Deum commiſerunt, dealbantur, digni fiunt, vt ad altiora magis ac magis per fortitudinem erigantur. Sed turris *contra Damaſcum reſpicit*, quia peccatoribus ſemper quilibet prædicator contradicit. *Damaſcus* quippe ſanguinem interpretatur, & peccatrici gẽti dicitur, *Manus tuæ plenæ ſunt ſanguine*.[b]] *D. Gregorius.*

Sed his omnibus antiquior fuſius de *Damaſco* diſſerit Theodoretvs, ſimul Eſaiæ vaticinium cum iſto coniungens, verba ſunt: Iudææ *naſus*, propter inobedientiam & audaciam effrenatam, circulũ tanquam frenũ accepit, vt taurus cornu petens, legis minas. Nã *Iſrael vt vacca laſciniens*[c] declinauit At ſpõſæ naſus eſt *ſicut turris, &c.* celſus enim eſt ac ſublimis, & cœleſtem ſuſcipit odoris ſuauitatem, ſpõſique vngentum percipiens clamat, *Poſt te in odorem vnguentorũ tuorum*[d] *curremus, Turris*, inquam, *in Libano* ſita quæ *reſpicit Damaſci faciem*. Nam quia Diabolus, vt aſſerit B. Paulus,[e] *in Angelum lucis transfiguratur*, vnguentique ſpiritalis ſpeciem ſumit, neceſſario ſpõſæ *naſus* erectus ac vigilans reſpicit faciem Damaſci, ne decepta verũ vnguentum omittens, fallax & adulterinũ ſequatur. *Damaſcum* au- *b Eſai. 1. v. 15. Theodoretus.* *c Oſe. 4. v. 16.* *d Cant. 1. v. 4.* *e 2. Cor. 11. v. 14.*

„ tem pro gentilibus & impietate, quæ eo tempore vigebat, frequen-
„ ter ponit ſcriptura. Vt cum B. Eſaias ea quæ ad Domini ortum perti-
ac.8.v.2. nent a prænunciaret, atque ex Spiritus ſancti perſona dixiſſet, *Acceſſi*
„ *ad Prophetiſſam*, id eſt, ad virginem, *& concepit, & peperit filium*: ſub-
„ iicit dicens, *Et dixit Dominus ad me: voca nomen eius, celeriter ſpolia*
„ *detrahe, velociter prædare. Quia antequā ſciat puer vocare patrem aut*
„ *matrē, auferet fortitudinē Damaſci, & ſpolia Samariæ, corā Rege Aſ-*
„ *ſyriorū*. Adhuc ſcilicet puer exiſtens *Regem Aſſyriorum*, id eſt, Dia-
„ bolum profligabit. *Auferet* autem *Damaſci fortitudinem*, hoc eſt,
„ idololatriæ robur euertet, & ipſe captiuis ſub Diaboli poteſtate con-
„ ſtitutis potietur. *Aufert* etiam *ſpolia Samariæ*, id eſt, Iudæos gētileſ-
„ que liberans, & ab erroribus abducens, deuicto tyranno, in ſuam re-
„ diget poteſtatem. Merito igitur ad ſponſam ait, *Naſus tuus, &c.* Pro-
„ ſpicis enim, ne Diabolus ſpecie rerum diuinarum te decipiat, & pro
„ veritate mendacium obtrudat] Hactenus ille.

TROPOLOGIA.

§.3. *Tres Patres.* TRes apud eundem Patres, *Naſum* interpretantur animæ datam vim diſcernendi ea, quæ ſuggerūt *boni angeli in miniſterium miſ-*
„ *ſi propter eos qui ſalutis hæreditatem conſequentur*, ab iis, quæ à nequi-
tiæ ſpiritibus ſuggeruntur: quæ *velut turris* illa *Libani* ſpirituum im-
mundorum impetus & inſidias reſpicit & diſcernit, ipſorumque do-
los menti Deum, quoad licet, intuēti denunciat, eam ab eorum frau-
dibus & iniuriis integram conſeruans.

Honorius. HONORIVS autem, *Naſus* animæ eſt diſcretio inter virtutes & vitia,
„ & hic eſt *vt turris Libani*, quia nulla hypocriſi falli poteſt, per virtu-
„ tem CHRISTI: & hæc *reſpicit contra Damaſcum*, quia ſemper eſt pro-
„ uida contra Diabolum, vt eius fœtorem effugiat, & CHRISTI odo-
„ rem teneat.]

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§.4. *Idem.* IDEM *in Sigillo Naſus tuus* beatus, qui odorem æternę vitæ CHRISTVM eſt odoratus. vel *naſus* eius fuit præcognoſcentia, qua
„ per ſpiritum ſenſit dicta Prophetarum in ſe complēda, *Tur-*
„ *ris Libani*, id eſt munimen fuit CHRISTI, *quæ reſpicit contra Damaſ-*
„ *cum*, beatum quia toties te inclinaſti ad filium Dei oſculandum.] ſic
„ ille frigide.

Guilhelmus. Compēſabit ardore ſuo GVILHELMVS, qui ſcribit in hunc modum,
„ Clementia piæ matris, qua ſe propitiam petentibus exhibet, inſigni-
„ ter commendatur. *Naſi* quippe officio hauriuntur odores, quid au-
„ tem preces piorum, niſi odores quoſdam ſuauiſſimos dixerim? Vnde:

Ioannes in Apocal. cum dixiſſet, *Viginti quatuor ſeniores habere phialas aureas plenas odoramentorum* conſequenter odoramēta expoſuit, *quæ ſunt* (inquit) *preces ſanctorum* a *Naſus* itaque piæ matris præclara a *Apocal. 5. v. 8.*
illa cunctiſque notiſſima eſt eius clementia, qua nimirū odores bonos attrahere, id eſt, pias ad ſe clementium preces hilariter ſolet admittere, atque effectui mancipandas filio præſentare.

Per *Libanum*, qui candor ſiue candidatio interpretatur, Eccleſia in ſanguine agni ſponſi proprij candidata ſignatur. Quippe agnus ad hoc occidi dignatus eſt, vt *in ſanguine ſuo exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam ſiue rugam.* Porro quia *Diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret*, candidatis ſuis fabricauit *turrim fortitudinis à facie inimici* turrim fiduciæ *contra faciem Damaſci*, id eſt, propriæ matris clementiam, illis ad magnum certūque munimen attribuit. Hæc eſt ergo *turris Libani* fortis, munitio candidatorum, *ne quando dicat inimicus præualui aduerſus* eos, & denigraui nitorem eorum. Et turris iſta non reſpicit Damaſcum, ſed *reſpicit contra Damaſcum.* Reſpicit enim* pie, quos reſpicit munien- *Sic corr.*
dos: porro pro his quos pie reſpicit, toruo & terribili oculo reſpicit contra Damaſcum, vt arceatur ab his, quos illa tuendos ſuſcepit. Sane *Damaſcus* interpretatur ſanguinis potus, vel ſanguinis oſculum. Vtrumque autem Diabolo conuenit. Ipſe ergo eſt Damaſcus contra quē præclara illa turris Libani reſpicit. Vtraque inquā huius nominis interpretatio Diabolo congruit, quia & ſanguinem potat & ſanguinem oſculatur. nempe ipſe eſt *ſanguiſuga.* de qua Salomon inquit, *Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ dicentes, affer, affer.* b ſanguinem iugiter ſitit, b *Prou. 30. v. 15.*
ſanguinem inſatiabiliter ſugit, & non niſi ſanguine paſcitur, qui ſolis hominū mortibus delectatur. mortes hominum ſummas delicias reputat, atque ideo perniciē hominibus machinari non ceſſat: ad aliud non vacat, ad aliud non intendit, totas in hoc artium ſuarum vires expendit duabus maxime filiabus ſuis ſibi iugiter cooperantibus, ſuperbia atque luxuria, quarum vtraque dicit, *affer, affer.* Nā vt ſuperbia ſemper vult inſtaurari honores, quibus inaniter glorietur, & luxuria non vult interpolari voluptates, quibus turpiter delectatur. Tam multum cotidie ſanguinis potat ſanguiſuga hæc, ſed non ſatiatur, atque ideo ſanguinem aſſidue oſculatur. Denique cum mortem hominum fœdus iugiter innouat, dicens perditioni humanæ, *ſoror mea es*, & perniciem hominum vocans amicam ſuam.]

Hailgrino *Naſus* iſte eſt diſcretio Deiparæ. qua & præſentit *Hailgrinus.*
Diaboli malitiam, & à longe quaſi de ſpecula præuidet, vt *ſicut turris* pro nobis ſe fortiter opponat: & dicitur *ſita in Libano*, vt oſtendatur quod candore virginitatis ſuæ, tanquam pede valeat ſerpentis caput conterere.]

Alanvs refert etiam ad diſcretionem puriſſimæ virginis, quā fœ- *Alanus.*
torem vitiorum ab odore virtutum diſcernens ab illecebris voluptatum, & incurſibus dæmonum malignantium ſe tuebatur.

VVL. EDIT.	EDIT. LXX.
Vers. 5. „ Caput tuum vt Carmelus: & coma capitis tui, ſicut purpura regis vincta canalibus.	*Caput tuũ ſuper te, ſicut Carmelus & plexus capitis tui, ſicut purpura. Rex ligat⁹ in trãſcurſib⁹.*

„
„

LITERA.

§. 1. Vox eiuſdem Sponsæ.

COMA] LXX. τὸ πλόκιον, *plexus*, ſed hic nihil aliud, quam coma plexa. alia verſio, διακόσμησις. hoc eſt, *ornatus*, vt vertit D. Ambroſius.

PVRPVRA REGIS] ſic etiã in Schol. alia verſio πορφύρα βασιλέως. LXX. aliter coniunxerunt, ὡς πορφύρα. βασιλεὺς δεδεμένος. Hebræa vtramque verſionem recipiunt,

VINCTA CANALIBVS] LXX ἐν παραδρομαῖς. ſed duæ verſiones aliæ in Schol. Græcis ſunt pro noſtro interprete, vna habens, δεδεμένη ἐν βεραθεὶμ hoc eſt, *ligata in Beratim*, id eſt, *canalibus*. altera vero, περιδεδεμένη εἰλήμασι, *circumligata inuolucris*. facile hic contempſero Maſſoretarum diſpunctiones, quas pro Hebræi fontis veritate nobis obiicit Agathius Guidacerius: nec video cur, KAARGAMAN hoc loco cum MELEH iungi, & in regimine accipi, nequeat. Porro REATHIM canales ſignificare, etiam Pagninus fatetur in voce רהט. Græcis (teſtibus Caſſiodoro & Haymone) vocantur βάπα, apud Heſychium inuenio βαταῖς. Verſio LXX. hunc ſenſum videtur indicare, ob inſignem ſponſæ ſpeciem, tantopere Regem amore exarſiſſe, vt canalibus ſeu ambulacris domus ſponſæ, iugiter affixus eſſe velit, præ deſiderio eius ſpectandæ.

כארגמן מלך ׳ ורהטים

a 1. Par. 2. v. 7. כומל

Alia quoque eſt ſententia illorum qui KARMEL accipiunt (vt aliquando ſumitur a) pro coccino colore, hoc pacto, caput tuum ſimile eſt coccino propter roſeos (id eſt, auri more ruffos ſeu flavos) capillos, & tum quod ſequitur eſſet interpretatio præcedentis, ſeu ratio, q. d. quia comæ tuæ &c. ſed præſtat ſequi noſtram verſionẽ, & LXX. qui accipiunt de monte Carmelo, cui hoc nomen ab arborũ copia, & ſpecie inditum. Eſt enim Carmelus mons Phœniciæ excelſus, amœnitate, vinearum & fructuum omnium (teſte Theodoreto) copia nobiliſſimus: huic ſimile dicit caput ſponſæ, altius videlicet, ſpecioſius, & ornatius, quam ceterarum feminarum: & ab hoc ait capite pendere cæſariem pulcherrimam, ſimilem colligatutis filorum ſericorum, vel laneorum, quæ deſtinantur paludamento Regio texẽdo, ſuntque ſplendidioris conchylij ſanguine recẽs fucatæ, poſtea, ne dilabantur, firmiter alligatę in purpurariorum canalibus, vt iterum melius & penitius tinctæ, dibapho imbuantur. Docent hoc Caſſiodorus & D. Gregorius, ex quibus mutuatus VVilleramus canit:

Sunt

Sunt quæ tui capitis crines, vt purpura Regis "
Cœpta colorari, fluitat qua iuncta canali. "
Et poſtea . . . *colorandam regali murice lanam* "
Stringi funiculis, mittique canalibus imis "
Condecet . . . Eadem poſtquam probè tincta iam fuerat, "
ne quid ſordium in lana remaneret, in iiſdem canalibus aqua viua proluebatur, canalibus iiſdem vincta, & ſic criſpata in flexu vndularum limpidarum, gratior longè eius aſpectus intuentibus apparebat. Hæc vis comparationis, ni fallor: ſic comas iſtas roſeas humeris vento motas inuolitare, ſicut alligaturæ, quas diximus, præterfluentium aquarum leni decurſu & diuerberatione vndulatim criſpantur.

Patres plerique Latini, vt Gregor. Caſſiod. Iuſtus, Rupert. Vvilleram. Guilhel. & alij, legunt, *iuncta*. Sed Rom. editio, *vincta*, quod confirmant Græcæ verſiones, & fonti cõſentaneum eſt. Honorius vtramque lectionem agnouit.

§. 2. MENS VERBORVM.

Hæc ad CHRISTVM ſeu Meſſiam referenda fatetur Abenezra, ſed malè accommodat. Meliùs noſtri Patres [a] orthodoxi communiter; quorum aliquot dicta mox adſcribam, ſenſum eſſe volunt, q. d. vt noſtrum iam olim, ſic tuum quoque nunc, caput factus eſt IESVS, quia tu nunc quoque pars corporis eius, quod eſt Catholica Eccleſia, es effecta. Ille eſt *mons in vertice montium*, ſuper Angelos & homines, vſque ad Patris dexteram exaltatus; omni bono totus frugifer in membris ſuis. Deinde ſicut ipſe totus fuit charitate purpureus, ſic ab eo, vt comæ à capite, dependentes populi, in vulnerum eius canalibus per fidem ſigno crucis alligati, dilectionis Dei & proximi dibapho penitiùs imbuti refulgent, ipſaque multitudo accurrentium & redeuntium à baptiſmatis lauacro, exhibet oculis ſimilitudinem vndarum ſinuoſis flexionibus & vagis mæandris fluitantium.

a Philo, Iuſtus, Greg. Rupert. & alij.

Theodoretus. THEODORETVS; *Caput tuum, vt Carmelus, ſuper te*, hoc eſt, "
omnibus refertum bonis. Nam Deus omnium ingratos Iudæorum "
animos arguens: *Et induxi vos* (inquit) *in terram Carmeli, vt comederetis fructum eius, & bona illius.* [b] Simile ergo eſt caput tuum Carmelo "
omnia bonorum genera ferenti, & omnem fructum mihi agricolæ "
ſuppeditanti.]

b Ierem. 2. v. 7.

Iuſtus. In *Carmelo* monte Sancti Elias & Eliſæus (ait IVSTVS) ſæpe receptaculum habuerunt, quapropter in capite Eccleſiæ D. N. IESV CHRISTO, quo ſublimius nihil eſt, tanquam in monte Carmelo, eſt iuſti habitaculum, & multitudo populorum, tanquam diuerſitas animalium, ſapientiæ percipit alimentum. *Coma capitis* iſtius, *ſicut purpura Regis iuncta canalibus*, eminentiores ſunt quique ſancti, beati videlicet Martyres CHRISTO conſimilati. *Per purpuram* de regalibus ornamentis, ex ſalutaribus ſemper copulatio intelligitur doctrinis.] ſic puto corrigendum Iuſti locum valdè mendoſum.

Gregorius. Cæteris ſolidiùs & copioſiùs hunc verſiculum explicat B. GREGORIVS, cuius etiam verba exhibebo cedro digniſſima. *Caput* Eccleſiæ
” CHRISTVS, qui benè *vt Carmelus* dicitur, quia ipſe per paſſionem,
” quam ſuſtinuit, ad gloriam patris eſt exaltatus. De quo ſcriptum eſt,
” *Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice*
” *montium.* In Carmelo quippe Helias orans obtinuit pluuiam: & nos
” in Carmelo orantes, pluuiam impetramus, quando in CHRISTVM
” credentes CHRISTVM deſideramus, & à patre irrigationem gratiæ
” ſuſcipimus, quam rogamus.]

Rupertus. RVPERTVS; Et rectè paſſio regis dicitur *purpura regis*, non ſo-
” lùm propter purpureum colorem ſanguinis, quem in paſſione effu-
” dit, verùm etiam propter purpuram deriſoriam qua circumdederunt
” eum, protinùs tribus pœnis paſſionum conſummandum, ſcilicet fla-
” gellandum, crucifigendum, lancea percutiendum. Nam illi quidem ir-
” ridentes, purpuram circumdederunt ei tanquam regi: ſed ille ſeriò
” purpuram admiſit, & calamum pro ſceptro ſuſcepit in dextera, quia
” certiſſimè per hoc fiebat, vt & in cœlo & in terra purpuram regni &
” ſceptrum acciperet imperij. Proinde *purpura* illa rectè dicitur *iuncta*
” *canalibus*, quia ſicut purpura eo magis tingitur, & pretioſior fit, quo
” viciniùs atque diutiùs iuncta fuerit tincturæ canalibus; ita paſſio dile-
” cti eo glorioſior eſt, quo ampliùs præ cunctis ſacrificiis proceſſit ſe-
” cundùm conſilium diuinitatis, cuius videlicet conſilij arcana, quaſi
” quidam canales ſunt, per quos cucurrit pretioſiſſima hæc tinctura
” purpurea, qua dilectus iſte, qui erat virginitate candidus, factus eſt
” morte & paſſione ſua, & permanet in æternum, rubicundus, rex verè
” glorioſus, & homo valdè ſpecioſus, & in vtraque ſubſtantia Rex vnus
” ſemper & vbique victorioſus.] En canales in quibus Eccleſiæ chari-
” tas, ſimilis lanæ in Regis paludamentum texendæ & dibaphæ, vincta
” eſt.

Honorius. HONORIVS perſiſtens in ſuis ordinibus Eccleſiæ; Nonus, in-
” quit, ordo eſt ſummorum Pontificum, qui per caput figurantur, de
” quo ſubditur, *caput tuum, &c. Carmelus* eſt mons in quo habitauit
” Heliſæus, & in quo vidit igneos currus & equites, ſcilicet Angelicum
exercitum, ſibi in adiutorium miſſum, & dicitur ſcientia circumciſio-
nis, vel ſitiens circumciſionem (*hanc interp. etiam poſuere Tres patres, Philo, Rupertus, Greg. & Guilhel. deducentes à NAKAR & MOL, abiecto primo Nun*) & ſignat altam contemplatiuam vitam in Eccle-
ſia, in qua habitat verus Heliſeus, qui dicitur Domini ſalus, in qua ſunt
Angelici exercitus, vt ei ferant auxiliū cōtra hoſtes ſuos: & quia habet
ſcientiam ſpiritualis circumciſionis, vt circumcidat ſe à vitiis, & ſitit
circumciſionem peccatorum, reſpuens circumciſionem Iudæorum.
Caput igitur Synagogæ eſt *vt Carmelus*, id eſt, Pontifices eius ſunt ſi-
cut Pontifices Eccleſiæ, qui habent ſcientiam circumciſionis (*noua*) vt
vitia reſecent, non carnem, vt Iudæi, detruncent.

נגר
טל

Solet Honorius hanc nouellam ſponſam iam iunctam adultæ, ad adultæ diſtinctionem, adhuc vocare Synagogam. Quod notandū, ne quis cum Iudaizare ſuſpicetur.

Decimus ordo eſt Principum eam defendentium, qui per comas capitis notantur, de quibus mox ſequitur, *coma capitis, &c.* Populi Tyri & Sydonis lanam vnde debent facere purpuram, id eſt, Regiam veſtem, ligant in canalibus, & ſuperfundunt ſanguinem conchiliorum, & intingunt eam. Cochleæ quippe maris ferro circumciſæ lacrymas purpurei coloris emittunt, quibus collectis tinctura purpurei coloris efficitur, vnde lana intingitur, vt indumentum Regis conficiatur. *Comæ* caput ornant & muniunt, *purpura* etiam eſt indumentum regium. *Coma* in hoc loco ſignificant Principes in Eccleſia, qui Sacerdotium quaſi caput ornant iuſtitia, & muniunt. *Purpura* quæ fit ex ſanguine, eſt paſſio CHRISTI, piſcis, crucis igne aſſi, in ſalo ſæculi hamo noſtræ mortis capti. *Canalis* eſt affluentia Spiritus ſancti, vel cor, vel conſcientia. *Coma* ergo *capitis* Synagogæ, vel Principes eius Sacerdotio adhærentes ſunt, ſicut Principes Eccleſiæ qui eam ornant & muniunt, qui ſunt *ſicut purpura Regis*, quia exemplo paſſionis CHRISTI, cruorem proprium pro CHRISTO fundunt, vt veſtis Regis CHRISTI fiant. quæ purpura eſt *vincta canalibus*, quia paſſio CHRISTI fixa eſt in eorum cordibus per affluentiam Spiritus ſancti, vel, *iuncta eſt canalibus*, hoc eſt, poſita iuxta gratiam donorum ſancti Spiritus.]

TROPOLOGIA.

IDEM, *Caput* animæ eſt meus, quia ſicut membra corporis per caput reguntur, ita per mentem cogitationes animæ diſponuntur, quæ eſt *ſicut Carmelus*, quia ſcit circumcidere à ſuperfluis cogitationibus. *Coma capitis* animæ ſunt cogitationes mentis, quæ ſunt *ſicut purpura Regis*, quia ſemper meditantur qualis fuerit paſſio CHRISTI æterni regis. Et hæc *purpura iuncta* eſt *canalibus*, quia paſſio CHRISTI fixa eſt in cordibus aut animarum conſcientiis.] §.3. *Idem.*

TRES PATRES, qui *naſum* vim diſcretionis expoſuerant, putant hic commatis præcedentis rationem reddi, Talis autem eſt (inquiunt) vis tua diſcernendi & iudicandi, quoniam *caput tuum vt Carmelus ſuperte,* (CHRISTVS vtiq; ſpõſus tuus viuens atque efficax verbum,[a] *pertingens vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus*) cognitio eſt circumciſionis quæ eſt in te (ſic enim *Carmelum* interpretamur) amputans à te, quod ab ortu habes vitiorum integumentum, gladio ſpiritus. Ex quo fit vt mentis tuę oculus intelligibiliũ hoſtium aſtutias facilè proſpicere valeat, nulla perturbatione tenebras offundente. Quamobrem & *coma capitis tui ſicut purpura* CHRISTI, doctrina videlicet, rationum & morum nexu contexta tanquam *Regis* indumentum, eſt animi tui amictus, in quo ille perturbationibus dominatur: & eſt *rex vinctus in tranſcurſibus*, hoc eſt, nulli ſubiectus perturbationi, ſed diuinæ illius, quam diximus, doctrinæ funiculo ligatus in tranſcurſibus *Tres patres.* a *Heb.4.v.12.*

„ præſentis vitæ, ne rerum ſenſibilium & caducarum lubrico prolaba-
„ tur.]

Theodoretus. Sic illi, iuxta LXX. vt & THEODORETVS cùm ſcribit, vocatau-
„ tem *crinium nexum & plicaturam purpura comparatam*, doctrinam
„ aptè & decorè compoſitam ac pronunciatam, quæ CHRISTI ſanguine
„ tincta atque conſperſa ſit. Neque enim adeò fulget rex amictus pur-
„ pura, vt doctor pietatis, qui diuinæ cognitionis prædicat diſciplinam,
„ eáque veritatis alumnos imbuit.]

Equidem non arbitror purpurariam officinam vllam meliorem reperiri, hac ſchola Dominicæ Paſſionis, & ſpiritualis noſtræ circumciſionis: quæ ſententia quoque Sanctorum omnium, & imprimis D.
Gregorius. GREGORII, quo nemo meliùs hoc loco iuxta noſtram verſionem
„ commentatus, verba ſunt: Moraliter *caput* ſponſæ mens vocatur:
„ quia ſicut à capite membra, ſic à mente cogitatus noſtri diſponuntur.
„ *Carmelus* autem ſcientia circumciſionis interpretatur. *Caput* ergo
„ ſponſæ, *vt Carmelus* eſſe perhibetur: quia quælibet ſancta mens no-
„ uit, qualiter dignè circumcidatur. nouit quia nihil eſt quicquid in cor-
„ pore agitur, ſi mens immunda fuerit, quæ templum CHRISTI ſi effici-
„ tur, ab ipſo inhabitatur. Quod quia Phariſæi non agebant, ideo dice-
a Act.7.v.51. „ bat B. Stephanus eis qui eum occidebant; *Dura ceruice & incircum-*
„ *ciſi cordibus & auribus, vos ſemper reſtitiſtis ſpiritui ſancto.*[a] *Coma* au-
„ tem *capitis* eius *vt purpura Regis iuncta canalibus*, eſſe memoratur:
„ purpura quippe per faſciculos in canalibus ligatur, ſuper quos, dum
„ aqua proiicitur, per canales ad veſtem quæ ſuppoſita eſt currit, vt ve-
„ ſtis dirigatur, & inde nomen accepit, vt tincta colore purpureo pur-
„ purea vocetur, quæ omnia ſanctæ menti congruunt ſi intelligantur.
„ *Coma* quippe *capitis*, ſunt cogitationes mentis quæ *in canalibus* ligan-
92. „ tur; quia in ſcripturis diuinis, ne inutiliter fluant, ſtringuntur. Super
„ quas aqua proiicitur, quæ veſtem regiam currens tingit: quia dum in
„ cogitationibus ſanctæ mentis, gratia cœleſtis ſuſpicitur, totam ani-
„ mam in cœleſte ornamentum componit: ita vt iam tota anima in vi-
„ tam æternam inardeſcat, & ad æternum ſponſum etiam per ſangui-
b Eph. 5. v.27. nem martyrij pergere concupiſcat. De tota quippe Eccleſia Paullus
vbi tamen vox veſtem non legitur. dicit, *Qui exhibuit ſibi Eccleſiam veſtem ſine macula & ruga.*[b] Et
de ſingulis Eccleſiæ fidelibus dicitur; *His omnibus velut ornamento*
Iſai.49.v.18. *veſtieris.*]

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§.4. Rupertus. RVPERTVS iſta refert ad *Sapientiam* Deiparæ, vt per *Carmelum*, ſignificetur in ea fuiſſe ſcientiam circumciſionis carnis, quia ſciebat optimè eam ceſſare debuiſſe, ex quo venit, & manifeſtum eſt ſemen, cuius venturi fidem habens Abraham, *ſignum*

accepit [a] *circuncisionis, ſignaculum* [b] *iuſtitiæ fidei*, & ſucceſſuram ſpiritualem circumciſionem cordis, [c] qua neceſſario circumcidendi, quotquot volent iuſtificari. Per *comas* vero ſignificari vult, ſcientiam myſteriorum legis, & Prophetarum, qua cognoſcebat quid littera illa legalis tegeret, & quid prophetiæ prænuntiarent: & quia hæc meditans amore inardeſcebat, ideo *purpura*, & quia cuncta referebat ad paſſionem filij, ideo *purpuræ Regis in canalibus vinctæ* comparari.

a Gen.17.v.10.
b Rom.4.v.11.
c Deut.10.v.16.

Aliter longe HONORIVS, *caput tuum vt Carmelus*, id eſt, circumſpectum in virtutibus. *coma capitis* tui beatæ, quas Deus infans beatificis ſuis manibus voluit contrectare. Et hæ *ſicut purpura Regis*, quia eas lacerasti præ dolore tempore paſſionis, & hæc omnia *iuncta ſunt canalibus*, id eſt, fixa in credentium cordibus.] Quod ait de capillorum ſciſſione. hoc verum non arbitror, & in POLEMICIS MARIANIS refellendum.

Honorius.

GVILHELMVS digniſſimus hoc loco Deiparam laudare: Mens (ait) in virgine matre monti comparatur, propter excellentiam gratiæ. *Carmelus* quippe in litteris ſacris mons eſt famoſus. Cur autem non alij monti, ſed Carmelo potiſſimum mens illa virginea comparetur, ratio eſt. *Carmelus* quippe interpretatur ſcientia circumciſionis: & ne pia mater videatur fortè minùs intellexiſſe myſterium circumciſionis, quod in illo veteri populo contra originalem reatum diuinitùs ſancitum erat: ne, inquam, videatur minus noſſe myſterium circumciſionis, eo quod filium duxit circumcidendum, quem priuilegio ſacræ conceptionis & natiuitatis ſciebat eſſe ab omni originali labe immunem & liberum: idcirco illi à filio ſpecialiter dicitur, *Caput tuum, vt Carmelus*: ac ſi apertè diceretur; Benè ſciebas, ô pia mater, cur populo Dei datum eſſet remedium circumciſionis, & tamen me, quem ſine concupiſcentia, ac per hoc non in peccatis, ſingulariter concepiſti, carnali circumciſioni, quaſi ab originali labe purgandum, ſubdidiſti: neque hoc inſipienter faciebas, ſed diuinæ inſpirationi, per ſpiritum edocta, ſeruiebas. Quippe oportuit me datorem legis *factum ex muliere fieri* quoque *ſub lege*, & hoc diſpenſatoriè, *vt eos qui ſub lege erant, redimerem.*

Guilhelmus.

Porrò per comas capitis eius, piæ cogitationes eius à principali, id eſt, à mente eius prodeuntes deſignantur. hæ vero aſſimilantur *purpuræ Regis iuncta canalibus. Purpura Regis* eſt proprio rubens ſanguine caro redemptoris. caro illa ſacrum VERBI indumentum erat, ex quo *verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis*: ſed tempore paſſionis in regalem purpuram hominibus & Angelis adorandam, in proprio ſanguine, tincta eſt. Vnde Apoſtolus, propter paſſionem mortis ei dicit *datum à patre nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine eius omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum.* [d] Dum autem ſacra illa caro, quam ſibi de virgine propitia veritas ſumpſerat, pro eliciendo pretio redemptionis humanæ, clauis & lancea fodere-

d Phil.2.v.10.

„ tur, iuxta veridici Simeonis prophetiam, piæ matris *animam pertranſibat gladius.*[a] Quod vulnera filius accipiebat in carne, tot pia mater
„ accipiebat in corde: quod quatuor, vel tres claui & vna lancea facie-
„ bant in carne filij; hoc vnus ille gladius faciebat in anima matris. Ru-
„ bebat caro filij ſanguine paſſionis, rubebant maternæ illæ cogitatio-
„ nes, vt ita dicam, ſanguine compaſſionis. benè ergo illi dicitur *coma*
„ *capitis tui ſicut purpura regis.*

a Luc. 2. v. 34.

„ Quod autem additur, *iuncta canalibus*; ſignificat quod tincturam
„ illam regalis indumenti, quæ facta eſt in paſſione, illicò ſecuta eſt abũ-
„ dantia gratiæ eius; quæ in ſacris litteris per aquam ſignatur. Paſſo &
„ clarificato IESV, gratia ſpiritualis plenis cœpit fluere canalibus, quæ
„ prius vel non, vel admodum parcè fluere videbatur. Vnde Iohannes,
„ cùm expoſuiſſet illud, quod Dominus ante paſſionem dixerat; *qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aqua viua,*[b] cum hoc inquam ita
„ expoſuiſſet; *hoc dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum*;
„ conſequenter annectit, *Spiritus enim nondum erat datus, quia* IESVS
„ *nondum erat clarificatus.*]

b Joan. 7. v. 38.

Hailgrinus. Conſentit reliquis, eorum dicta breuiter complexus, HAILGRINVS; per hoc quod *purpura canalibus iuncta* dicitur, tincturæ recentia
„ deſignatur. Senſus ergo eſt, mens tua prudenter circumciſa, & cogi-
„ tationes tuæ tinctæ in ſanguine Dominicæ paſſionis, ſic affectæ ſem-
„ per fuêre, quaſi recentem viderent ſanguinem de vulneribus profluẽ-
„ tem. *Faſciculus myrrha morabatur inter vbera* eius, donec aſſumpta
„ fuit ad gaudium, quod omnem dolorem abſorpſit.]
„

VVLG EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 6. „ Quàm pulchra es, & quàm decora chariſſima in deliciis?	*Quàm pulchra, & quàm ſuauis facta es charitas in deliciis tuis?*

LITTERA.

§. 1. VOX EIVSDEM.

AD verbum Hebræa ſonant, *quantopere pulchruiſti, & quantopere dulcuiſti* (liceat voces fingere) *amor in deliciis*, vel vt Aqu. non ineptè vertit, *amor filia deliciarum.* nam vtrumque patitur vox Hebræa, & nota phraſis eſt *filius deliciarũ* pro affluens deliciis: Michæas, *tõdere ſuper filios deliciarum tuarũ.*[c] Sic etiam alibi dicuntur *filij ruboris,*[d] & ſimilia. Hoc loco quidam putant *amorem in deliciis* ſignificare valde & ſummopere dilectam. Sed plus dicitur. Eſt enim concluſio & quaſi complexio laudum, quæ præceſſerant. adhuc tribuo Eccleſiæ ſponſæ adultæ, hoc ſenſu: quia denique tàm es pulchra & tàm decora, vt tota ſis pulchritudo, ſuauitas, & decor, ideo ſponſo cariſſima

c Mich. 1. v. 16.
d 2. Paral. 26. v. 17. & c. 28. v. 6.

facta es, & ille te, vt cœpit, omni dulcedine & voluptate perget demulcere.

Haud dubie pulchra fide, & decora operatione futura eſt, Nouella illa plantatio ſponſo CHRISTO (vt rectè Caſſiodor. & Willeram. & alij,) & ideo ille cuius *deliciæ ſunt eſſe cum filiis hominum*, & qui fons eſt veræ voluptatis, ſponſæ dilectiſſimæ omnem ſpiritalium deliciarum copiam largietur. §. 2. MENS VERBORVM.

Honorius de nouella hac ſponſa accepit, & *pulchram* vult dici propter externa opera, *decoram* propter virtutes internas. *Honorius.*

Aliter THEODORETVS, *Decora* enim facta es cùm antea non eſſes, & cum antea fœditate omni eſſes plena, repentè *iucunda & ſuauis* euaſiſti. Idque es conſecuta quia in *caritatis deliciis* oblectaris. Diligens enim amantem te ſponſum, & in eius amore omnes delicias tuas locans, reliqua omnia contempſiſti.] omnia hæc vera ſunt, ſed contorquet vltima verba. *Theodoretus.*

PHILO, vult hæc dici à ſponſo ipſi ſponſo & mirè interpretatur, ſed ipſi contextui LXX. repugnat eius interpretatio, neque illam admittunt articuli fœminei. fors de memoria contextum promebat hoc loco. *Philo.*

TROPOLOGIA.

HVc pertinent verba Diui GREGORII: Notandum quod *chariſſima in deliciis* dicitur, quia ad charitatem & familiaritatem CHRISTI non peruenit, quiſquis ſcripturæ ſanctæ deliciis abundare non contendit. Inde enim dicitur; *Omni habenti dabitur, & abundabit, ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo.* [a] His enim deliciis qui abundat reficitur; his refectus, aſſiduè ad recipienda maiora præparatur] vt vides, explicat tantum poſterius membrum; vtrúmque interpretantur alij, vt TRES PATRES apud Theodoretum in hanc ſententiam, Admirabili circumdata es pulchritudine, ea nimirum quæ peruenit ad te ex ſimilitudine & exemplari, & ſponſo coniuncta atque illo fruens referta es incredibili iucunditate ſpirituali. Etenim * *charitas in deliciis* tuis, quæ quidem ex virtute proficiſcuntur. Cùm enim guſtaueris & perſpexeris CHRISTVM eſſe Dominum, non amplius in timore illo bono verſaris, ſed tota ex ipſius pendes charitate, quæ timorem expellit.] Succinctè denique HONORIVS *Deliciæ* fidelis animæ ſunt ſacræ ſcripturæ, in his eſt anima *pulchra*, quæ hæreſi caret & vera fide fulget, in his eſt *decora* ſi bona operatione fulget, & ſic CHRISTO eſt *chariſſima*.

§. 3. *Gregorius.* [a] *Matth. 13. v. 12.* *Tres Patres.* * *Locus mendoſus.* *Honorius.*

§. 4.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

Gregor.

GVILHELMVS; quàm *pulchra* es in virginitate fœcunda,& *quàm decora* in fœcunditate virginea?Non eſt ſimplex virginitas tua,ſed fœcunda; non ſimplex fœcunditas tua, ſed virginea: & propterea non ſimpliciter dicitur, *pulchra es & decora*, ſed *quàm pulchra & quàm decora*. Et non tantum cara, ſed *cariſſima in deliciis* dicitur, per quod in ſuis deliciis Deo inſigniter placuiſſe monſtratur. Non enim illæ tam caſtæ ſanctæque delitiæ vigorem animi eius molliebant, ſed potius fouebant. Tales delitiæ etiam in hac vita mortali decebant matrem vitæ, matrem maieſtatis. Si quæris de delitiis iſtis, * quales? dico quod maternæ quædam delitiæ erant,ſed virgini matri ſingulares. nulli virgini vel matri ante eam, nulli poſt eam datum eſt experiri delitias iſtas. maternæ delitiæ erant, matris ſuper prole gaudentis. Quantis putas illa maternæ ſuauitatis affluebat delitiis, cum ei ad conceptum *virtus altiſſimi obumbrauit*, dum corporatum Deum in vtero geſtaret, dum nouo partu æternum lumen in luce ſæculi funderet? *Mulier* (ait veritas) *cùm parit triſtitiam habet.* a at non ita iſta mulier, quæ ſine dolore peperit, quia intacta concepit. In quantis agebat ſanctæ iocunditatis delitiis, cum Deum VERBVM maternis amplexibus ſtringeret, & ſacra illi oſcula materni oris imprimeret; cum illum, qui in cœlo de ſe paſcebat Angelos, maternis vberibus aleret, & cetera maternæ pietatis officia pro tempore miniſtraret? Denique in his omnibus diuini myſterij, & ſui priuilegij non ignara, optimè nouerat ſe eſſe matrem maieſtatis, & hoc noſſe ſingulares & iuges illi *delitiæ* erant. Verùm in his tam magnis *delitiis* non agebat remiſſius, aut ſapiebat elatiùs: in hac inquam felicitate ſingulari pia mater non alta ſapiebat, ſed humilibus ſemper conſentiebat, & quanto magis de diuina circa ſe diſpenſatione gaudebat, tantò minùs ceteros aſpernandos ducebat, quin potiùs (quantum in ſe erat) parturiebat omnes viſceribus pietatis, pro eo quod ſingulari munere mater exiſteret maieſtatis. Quia ergo humilitatem ſemper ad Deum proximúmque ſeruando, de diuinorum inſignibus munerum non in ſe, ſed in Domino gloriabatur, proculdubiò largitori muneris tanto amplius placuit, quanto & propenſiùs ex conſcientia diuinæ circa ſe largitionis in deliciis ſanctæ gratulationis fuit.]

* Sic corr.

a Joan 16.v. 21.

Rupertus.

RVPERTVS non diſſentit, Quid eſt (inquiens) *in deliciis pulchram & decoram* eſſe, niſi in abundãtia gratiæ manſuetudinem ſummámque humilitatem cordis habere? Denique dona gratiarum & intelligentia ſcripturarum, ſiue ſacramentorum cœleſtium, veræ ſunt

delitiæ, & humilitas cordis vera pulchritudo eſt, res decora, & Deo amabilis virtus eſt.]

Hailgrinus addit nonnulla, *Quàm pulchra* es in maternitate, *quàm decora* in virginitate, & admirabilis in vtroque! Iſta enim eſt arcus, de quo dicit Eccleſ. *Vide arcum, & benedic qui fecit illum. Valde enim ſpecioſus eſt in ſplendore ſuo.*[a] reſplendet enim duobus coloribus, quorum vterque eſt alteri ad decorem. habet enim virorem aquæ, quæ mater eſt multorum animantium: habet & ruborem ignis, qui virgo eſt, quia nullum animal parit. His duobus coloribus B. Virgo, velut arcus cœli, ſpecioſa refulget. de hoc arcu dicitur ad Noë: *Ponam arcum meum in nubibus cœli, & recordabor fœderis mei, quod pepigi tecum.*[b] Ipſa enim in cœleſtibus aſſumpta, vt recordetur Dominus miſericordiæ, quam humano generi repromiſit. Ipſa dicitur *chariſſima in delicijs* pro eo videlicet quod mulier delitioſa, omnes alios cibos faſtidiens, illum ſolum cibum deſiderat; quem qui comedit ipſe eſurit, qui ſemper ſatiat & nunquam faſtiditur.]

Hailgrinus.

[a] *Eccl. 43. v. 12.*

[b] *Gen. 9. v. 13.*

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.*

Honorius; *Delitiæ* Eccleſiæ cum Christo regnantis, ſunt gaudia paradiſi exultationis. *In his delitiis* eſt ipſa *pulchra & decora*, quia fulget, vt Sol, & Luna, & Christo & Angelis eſt *chariſſima.*

SECTIO V.

Sect. V.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Satura tua aſſimilata eſt palmæ, & vbera tua botris.	*Hæc magnitudo tua, ſimilis facta es palmæ, & vbera tua botris.*

Verſ. 7.

LITTERA.

§. 1. Sponsæ novellæ.

Patres iſta ſolent coniungere cum præcedenti verſiculo, ſed eorum plerique Dialogiſmi rationem nullam habent, ſine qua Vox Spontamen nequit Hiſtoricus Cantici ſenſus intelligi.

Statvra tva] LXX. Aq. & Symm. articulum, qui eſt in fonte, retinent, quaſi dicat, *Iſta quam aſpicio & admiror, & laudo.* Porro Hebræum Kvma altitudinem ſiue ſtaturam erectam & celſam ſignificat, & ideo etiam D. Ambroſ. *ſtaturam*, vertit lib. 3. Hexam. c. vlt. LXX. τοῦτο μέγεθος. Aqu. αὕτη ἀνάστασις. nam & radix, *reſurgere*, ſignificat. Symm. αὕτη ἡλικία. *hæc ætas.* nempe florida ætas & adoleſcentia, eodem omnia recidunt, & coniuncta ſe mutuò iuuant קומה

ad pleniorem interpretationem. Hoc enim ait recens conueſſa Eccleſia ſorori adultæ, Imo tu illa es cariſſima & deliciis affluens, cuius ea totius corporis dignitas eſt, ea ſtaturæ maieſtas, ea formę pulchritudo, & morum ſuauitatis, ea vis ætatis, & viridis vegetæque ſenectæ, vt palmæ ſimul proceræ, & erectæ, ſemperque virentis, nec impoſito ramis pondere fatiſcentis, quoad florentem ſemper ætatem, & proceritatem colli corporiſque, & botris vuarum, quæ ex vite palmā conſcendente, & palmæ maritata (*vt moris in Paleſtina fuiſſe ſcribit Abraham Ezra filius*) ex ramis editioribus dependent, vt iis inquam ſis aſſimilanda, quoad vberum tuorum pulcritudinem, & lactis inde manantis copiam. Egregia comparatio arboris ex mortua radice repullulantis, pondere inuictæ, celſæ, pulchræ, & admodum vtilis ac fructuoſæ. Quam hæc mentio vberum, & aſcenſus in cacumē, & vberum complexatio (de qua ſequ. v.) apta eſt tenellæ & quaſi lactanti ſororculæ! *vide ſup. v. 5.* Notum quoque grandiores racemos, *Bumaſtos* vocari, quaſi vaccina vbera. quia vuæ mammas, acini papillas repræſentant, minores, virgineas, ingentes, & quales Cereris fingunt poëtæ, vbera illa prægrandia nutricum mammoſarum.

Eccleſiam ſororem ſuam ſeniorem, matrémque, merito reliquiæ

§. 2. MENS VERBORVM. ſic commendant. Quia viderant eam in aduerſis fidei & patientiæ inuictæ eſſe & tribulationi reſiſtere, & depreſſam ſemper erigi atque ſe „ extollere, in ſuum cuique tribuendo, eſſe iuſtitiæ rectiſſimæ, & bonæ „ conſcientiæ teſtimonio, ſemper virere; & contemplatione ac deſide- „ riis, in cœlum vertice aſcendere.

„ CASSIODORVS; *palma* victricem onerat manum, & ideo ſignificat

Caſſiodorus. præmium illud quod victoribus ſanctis in cœleſtibus eſt dandum.]

Vvuilleramus. VVILLERAMVS de eadem palma canit;

„ *Qua licet anguſto ſtet robore, & aſpera muſco*
„ *Corticis horrifici ſit parte ſub inferiori:*
„ *Cùm tamen ad liquidum ſe ſubrigit aera, primum*
„ *Robur multiplicans, foliis fructuque redundans;*
„ *Arboribus reliquis, quæ dilatantur in imis*
„ *Et facie praſtat, ſigna & victricia geſtat.*

Caſſiodorus. Sic & ſancta Eccleſia (inquit CASSIODORVS) in inferioribus aſperi- „ tatem laborum & paſſionum ſuſtinet pro CHRISTO: in ſuperioribus „ verò, hoc eſt, in cœleſtibus pulchritudinem & ſuauitatem exſpectat præmiorum.] *Vbera botris* collata indicant expertam eius in docendo ſedulitatem, in lucrandis animabus charitatem, in lactandis paruulis largitatem. *his virtutibus accommodant Philo, Honor. & alÿ* Poſſunt etiam *vbera*, duo teſtamenta intelligi. *botri* ſimul famem, & ſitim ſedant, eſum & potum præſtantes: ſic duo teſtamenta abundè ſunt pro pabulo, & pro potione animarum.

Addam, quæ notat HONORIVS M.S. *Statura* Eccleſiæ eſt perſeue-

tantia certaminis, quæ in Abel creſcere cœpit, & ad vltimum electum "
perſeuerabit. Siue in Apoſtolis creſcendi ſumſit exordium, & in Sy- "
nagogæ (*vltima*) conuerſione conſummabitur. *Palma* eſt inferiùs aſ- "
pera, & ſuperiùs pulchra, & dicitur victoria, & intelligitur CHRISTI "
vita, quæ hîc in terris fuit in aſperitate paſſionum, & poſt victoriã cru- "
cis fuit in pulchritudine cœlorum. *Statura* ergo ſponſæ aſſimilabitur "
CHRISTI tolerantiæ. Quæ Eccleſia hîc fuit aſpera in preſſuris; ſed vi- "
ctoria potita de vitiis *pulchra* fulget in cœlis. palma etiam conſeruat "
folia, & Eccleſia, variante ſtatu ſæculi, eadem tenet fidei myſteria. "
Vbera Eccleſiæ ſunt duo teſtamenta, de quibus ſugunt prædicatores "
lac myſticæ intelligentiæ, qui prædicatores dicuntur *vbera*, quia rudi- "
bus præbent lac doctrinæ: qui *aſſimilati ſunt botris*, quia ſicut botri "
pleni ſunt vino, ita ipſi pleni ſunt ſcientia, & ſicut botri preſſi inebriãt, "
in mundo preſſi lac doctrinæ propinant.] "

TROPOLOGIA.

SECVNDVM eundem, Animæ Deo gratæ ſtatura, eſt perfectio vir- " §. 3.
tutum, quæ à primis fidei rudimentis cœpit, & proficiendo creſcit "
in virum perfectum, id eſt, in perfectionem virtutũ. Hæc *ſtatura pal-* "
mæ aſſimilatur, quia in inferiori anguſtatur, in ſuperiori dilatatur, & "
ſtudium virtutum in primis eſt per actionem anguſtum, poſtea per "
contemplationem latum. Animæ *vbera* ſunt ſapientia & ſciẽntia, qui- "
bus indoctos quaſi paruulos lactat: quæ *aſſimilata ſunt botris*, quia "
plena ſunt doctrinis. vel, *vbera* ſunt duo præcepta charitatis, quibus "
lac præbet vtriuſque legis, quæ *botris* comparantur, propter mundi "
preſſuram, & doctrinæ abundantiam.] *D. Ambroſius.*

D. AMBROSIVS, *Palma* (inquit) virens ſemper manet, conſerua- *d. c. 17.*
tione & diuturnitate, non immutatione foliorum. Nam quæ primò "
germinauerit folia, ea ſine vlla ſubſtitutionis ſucceſſione conſeruat. "
Imitare ergo eam (ô homo) vt dicatur & tibi, *ſtatura tua ſimilis facta* "
eſt palmæ. Serua viriditatem pueritiæ tuæ, & illius innocẽtiæ naturalis "
quam à primordio recepiſti, vt plantatus *ſecus decurſus aquarum, fru-* "
ctum tuum in tempore tuo habeas præparatum, & *folium tuum non de-* "
fluat. Hanc viriditatem gratiæ ſemper florentis in CHRISTO ſecuta "
Eccleſia dicit, *In vmbra eius conſugi & ſedi.* [a] Hanc prærogatiuam a *Cant. 2. v. 3.*
donivirentis acceperunt & Apoſtoli, quorum nec folium vnquam "
potuit elabi, vt eorum etiam vmbra curaret ægrotos. Obumbrabat "
enim infirmitati corporis fides mentis, & florentia merita virtutum. "
mane ergo *plantatus in domo Domini*, vt in atriis eius ſicut palma flo- "
reas, & adſcendat in te gratia Eccleſiæ, vt ſit odor narium tuarum ſicut "
mala, & fauces tuæ ſicut vinum optimum, vt inebrieris in CHRISTO.] "

THEODORETVS, Hoc etiam monet Spiritus ſanctus per B. Dauid, *Theodoretus.*
Iuſtus, inquiens, *vt palma florebit.* [b]] b *Pſ. 91. v. 13.*

Tres Patres. Tres patres præclarè, Tua ex virtute ſublimitas *aſſimilata eſt*
„ *palmæ*, quæ radice haud ita in profundum tendit, ſed vertice ſublimis
„ admodum attollitur. Tu item de rebus terrenis leuiter cogitans, quan-
„ tum corporis neceſſitas vrget, mentis altitudine cœlos attingis, cum
„ *ad menſuram ætatis plenitudinis* Christi perueneris. *Et vbera* do-
„ ctrinæ tuæ tum Ethicæ tum Phyſicæ, quibus nos adhuc infantes ad
„ pietatem erudiens aluiſti, nunc *ſimilia facta ſunt palmæ botris*, dum
„ nos ad perfectionem progredientes diuiniore doctrina paſcis, quaſi
„ mellita botrorum palmæ dulcedine. Itaque *magnitudo tua* doctrinæ,
„ palmæ comparata, eſt diſcipularum abs te inſtitutarum multitudo.]

Philo. Sed hæc ipſa eloquentiùs & vberiùs Philo proſequitur verbis
„ huiuſmodi, Palma cordis internam charitatem atque virtutem, vím-
„ que fidei inexpugnabilis oſtendit: quemadmodum & iuſtorum vo-
„ luntas ac vita ſeſe virtutibus illuſtrat, neque circa terrena hæc & peri-
„ tura verſatur ac iacet: ſed ad ſuperna atque cœleſtia & ſempiterna cor
„ attollit ac dirigit, nec vllis aduerſis frangitur, ſed inuicta perdurat ac
„ regnat. Etſi *palma* quoſdam veluti aculeos profert, etiam in hac parte
„ iuſtorum vitæ congruit. Sunt enim palmæ aculei vel ſpinæ, quales iu-
„ ſtis viris ac ſanctis ſunt increpationes in peccatores & delinquentes.
„ Siquidem verba prudentium valentiſſimum ſunt medicamentũ, ſtul-
„ torúmque calcaria, quibus quiſque hominum benè viuere volentium
„ ad virtutes incitatur, & ad ſalutem abiecta ſarcina delictorum. Sic
„ enim fit, vt copia & vbertate bonorum operum animæ iuſtorum, ve-
„ luti palmarum botrĩ ac fructus impleantur, quod quidem explicat,
„ cùm dicit, *Et vbera tua botris*. nam & palmarum rami fructibus prę-
„ grauantur, atque dependent, fiúntque ſuaues dum maturant: ſic fide-
„ lis & ſanctæ Christi ſponſæ *duo vbera* (duo teſtamenta, & duo
„ præcepta charitatis, & duo vitæ genera actiuum & contemplatiuum)
„ maturo ſenſu prudentíque decerpta & aſſeruata, dulcedine virtutum
„ atque ſuauitate affluunt & abundant, eáque cœleſte pabulum rectè
„ guſtare volentibus adminiſtrant.]

D. Gregorius. D. Gregorius, *Palma* quippe dum creſcit, deorſum ſtrin-
„ gitur, & ſurſum dilatatur: ſic ſancta anima ab imis ad minima incipit,
„ & paullatim ad maiora creſcendo vſque ad amplitudinem perfectæ
„ charitatis peruenit. *Nemo enim*, ſicut ſcriptum eſt, *repente fit ſum-
„ mus*. (& poſtea) Poteſt tamen per *palmam* crux Christi intelli-
„ gi. Palma enim in ſublime valde creſcens, dulciſſimos fructus gignit:
„ & crux Christi cœleſtem nobis cibum præparauit. Cui *ſtatura*
„ ſponſæ aſſimilatur: quia pro Christo mori non dubitat, quiſquis
„ Christum valdè diligens dignè imitatur.]

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

GVILHELMVS, de deliciis illis (de quibus egit verſ. ſup. §.4.) loquens, & hæ quidem (inquit) illi iuges erant, ſed tamen vbi ad hoc ventum eſt, vt baiulans ſibi crucem IESVS *exiret in eum qui dicitur Caluariæ locum*,[a] tollebat & ipſa crucem ſuam, crucem interioris hominis ſui: & ſequebatur eum crucifigenda cum eo: vnde & ſequitur, *ſtatura tua aſſimilata eſt palma*. Siquidem per palmam, quâ manus victoris antiquo ritu ornatur, inſigne illud & victorioſum crucis lignũ ſignatur, cui nimirum Euangeliſta ſtaturam piæ matris aſſimilatam inſinuans, *ſtabat* (inquit) *iuxta crucem IESV, mater eius*.[b] Quis non tàm piam matrem dulciſſimo filio in cruce morienti aſtantem, acerrimi doloris ambigat crucem intùs toleraſſe? Planè ille foris, & illa intùs patiebatur crucem. Stabat illa iuxta crucem ſui IESV, atque eo ipſo ſibimet quodammodo erat in crucem. erecta ſtando iuxta crucem filij: ipſa ſibi quodammodo per affectum maternum facta erat crux. Sic ergo cùm ſtaret iuxta inſignem illam palmam, ſtatura eius aſſimilata eſt palmæ: ſed clarificato iam filio, à reſurrectione eius, & deinceps vbera eius aſſimilata ſunt botris. Vnde & ſequitur, *Adſcendam, &c.*] §. 4. *Guilhelm.* [a] *Ioan. 19. v. 17.* [b] *Ioan. 19. v. 25.*

HAILGRINVS quoad palmam conſentit, ſed addit quædam his verbis, *ſtatura* eius, videlicet rectitudo bonæ intentionis, & ſanctæ operationis directio, *aſſimilata eſt palma*: vt ſicut palma, id eſt, arbor triumphalis crucis Dominicæ, terribilis eſt malignis ſpiritibus, ſic Beata virgo merito ſuæ rectitudinis malignos ſpiritus terreat & expellat. *Vbera* quoque *botris aſſimilata* ſunt, in quo mirabilis prærogatiua merendi monſtratur in virgine, quæ non minùs meruit fundendo lac de vberibus ſuis ad filij nutrimentum, quàm Martyres, qui per botros figurantur, meruerunt fundendo ſanguinem ſuum in martyrio. omnium enim operum merces, ſecundùm radicem charitatis penſatur.] *Hailgrinus.*

Accepit hoc vltimum ab HONORIO, qui in Sigillo MARIÆ ſic ſcripſerat, CHRISTVS fuit *palma* in cruce, quia per eam homo adipiſcitur victoriæ palmam: cui *aſſimilata eſt ſtatura*, id eſt, altitudo gloriæ MARIÆ. quia ſicut ipſe eſt cœlorũ, ita ipſa Regina eſt Angelorum. Et *vbera tua botris*, id eſt, merita tua aſſimilata Martyribus, qui ſicut botri preſſi ſunt paſſionibus.] *Honorius.*

RVPERTVS hunc verſ. tranſilit, ne idem bis in ſequenti repetat. *Rupertus.*

Sed copioſiſſimè ALANVS his verbis, *ſtatura* virginis glorioſæ, id eſt, proceſſio vitæ eius *aſſimilatur palmæ*. Ipſa enim proceſſit de radice horrida, id eſt, de peccatrice Synagoga, tanquam de ſpina roſa. Aſ- *Alanus.*

perum habuit corticem, quia quantùm ad ſecularem honorem fuit
" infirma, quantùm ad diuitias temporales paupercula. Sed firmitatem
" habuit roboris per conſtantiam mentis. Erecta fuit ſtipite, quia ſuſ-
" penſa in cœlum animi intentione, *Pulchra* in culmine, in virginitatis
" & humilitatis celſitudine: *delectabilis* in flore, quia ſine concupiſcen-
" tia concepit florem campi & lilium conuallium. *Dulcis* in fructifica-
" tione, quia ſine pœna peperit mundi redemptorem. Hæc nobis pro-
" ponitur in ſignum victoriæ & exemplum, vt ſicut ipſa vicit mundum,
" peccatum, diabolum, ita & nos vincamus iuxta poſſe noſtrum. *Vbera*
" MARIÆ dicuntur virginitas & humilitas, in quibus delectatus eſt
" CHRISTVS, quæque nobis propoſita ſunt ad informandum & in-
" ſtruendum, *vt ſequamur veſtigia eius*. Et comparantur *botris*, quia bo-
" trus in flore parit odorem, in fructu dulcedinem. Calefacit etiam &
" reficit: ſic virginitas & humilitas virginis fragrant odore bonæ opinio-
" nis, fructum dulcedinis propinant, calefaciunt in amorem, & reficiunt
" ad ſpiritualem ſacietatem. Et ſicut deſcendi in te palmam, ita *adſcen-*
" *dam in palmam*, id eſt, crucem. *Palmam* dicit, quia ſignum triumpha-
" le eſt contra omnem poteſtatem inimici, & *apprehendam fructum*
" *eius*. Fructus palmæ illius vniuerſus mundus cognoſcitur eſſe per cru-
" cem redemptus, Vnde idem Saluator ait: *ſi exaltatus fuero à terra,*
" *omnia traham ad me ipſum* (Ioan. 12.)]

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.* HONORIVS; Animæ glorioſæ *ſtatura* eſt ęqualitas Angelorum; quæ *palma eſt aſſimilata*, quia in terris fuit anguſtata, in cœle-
" ſtibus autem dilatata. Eius *vbera* ſunt *comparata botris*, quia Apoſtoli
" & alij Doctores eius ſunt pleni poculis æternæ dulcedinis.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſu 8. " Dixi: Aſcendam in palmam, & " apprehendam fructus eius: & " erunt vbera tua, ſicut botri vi- " neæ, & odor oris tui, ſicut ma- lorum.	*Dixi, aſcendam in palmam, te- nebo cacumina eius: & erunt nunc vbera tua, ſicut botri vitis: & odor naſi tui ſicut poma.*

LITTERA.

§. 1. VOX EIVSDEM SPONSÆ. FRVCTVS] rectè vertit: Hebræa námque voce ſignificantur *elata* fructuum à cacumine ſummorum ramorum dependentium. ideo L X X. vertunt, *cacumina*, Aqu. *elatas*, Symm. *ramos*.

ORIS] alij, *narium* vel *naſi*. eodem ſenſu. nam de anima loqui-

tur, quam ore & naribus exhalabat. Senſus eſt, Anhelitus oris tui ſuauior eſt pomorum fragrantia. Conueniunt autem hæc adoleſcentulæ. Perſiſtit in cœpta comparatione, dicens: ſicut palma denſis gradatiſque corticum pollicibus ad ſcandendum inuitat, ſic tu illa tua pulchritudinis & decorum varietate, indidiſti animo meo deſiderium aſcendendi ad complexum vberum tuorum. Statui ergò beatam me fore, ſi mihi daretur huic palmæ vite cinctæ, ſmilacis ſiue clematidis inſtar adrepere & circumuolui, & dactylos palmæ ſummos decerpere, & botris ſimul vuarum expleri: hoc eſt, donis gratiiſque tuis perfrui, & *vbera* quidem *tua vt botros* vitigeneos attrectare, & dulcem oris tui animam legere ore meo, & hoc ſuauiſſimorum velut pomorum dulciſſimo odore refocillari.

§. 2.
MENS VERBORVM.

Narrat nouella Eccleſia, quo pacto ſorotiis illis vberibus charitatis, fuerit accenſa amore & cupiditate ſe cum ſorore ſua arctiſſimè colligandi: & CHRISTI cruci (magno de hac conſenſu Patres interpretantur[a]) cui iam ſoror erat, vt palmæ circumfuſa & innixa, ſe quoque penitùs affigendi. Id animo (inquit) ſtatueram, & nunc Deo dante compos effecta voti, ſicut vitis tenellula ſponſo ſum adſita, gaudenſque exſultabũda per crucis repto brachia, atque iiſdem illic vberibus, quibus tu tàm fœliciter lactata in talem tantamque excreuiſti; vtriuſque teſtamenti, botris, læta tecum cibor ſimul & potor, & variarum virtutum fructus, de palmæ cacuminibus dependentes, decerpo. (ſic TRES PATRES) Si boni ſunt *oculi mei*; certè id, quia vt te viderunt, amore fructuum tuorum exarſerunt, ſi bonus *naſus*, certè quia ſagax fuit in odore pomorum tuorum, ſcilicet exemplis ſanctimoniæ & religionis veſtigandis.

[a] *Tertull. lib. 3. contra Marcio. Cyprian. Sermo. de Paſſione. Pet. Damianus Serm. de inuentione Crucis, Iuſtus, Caſsiod. Greg. Guilhel. Vvil. Angel. & Honorius.*

Tres patres.

Qui hæc verba tribuunt CHRISTO Domino aſcenſuro in crucem (vt Caſſiodor. Vvilleram. & multi alij) rationem Dialogiſticam perturbant, & à litterali ſenſu deflectunt ad meditationem. Si quis tamen hoc conceptu pro concione vellet vti; in eius gratiam, en verba HONORII. M. S. Quod *ſtatura* perſeuerantiæ tuæ *adſimilata eſt palmæ* h. victoriæ meæ, hoc ideo eſt, quia ego *adſcendi in palmam*, & traxi te poſt me ad victoriam. Videlicet quia exaltatus ſum in cruce, omnia traxi ad me, in quibus & te. *Dixi enim*, id eſt, firmiter apud patrem ante ſæcula diſpoſui: *quia adſcendam in palmam*, id eſt, crucem, & vincam tyrannum, & tunc *apprehendam fructus eius*, ſcilicet omnes ſaluandos, quorum pars ſunt vltimi Iudæi, & victo tyranno fugitiuos ad me retraham. Similitudo eſt illius, qui in arborem ſcandit, & pendentia poma ad ſe trahit: ſic CHRISTVS in crucem aſcendit, & electos in multis erroribus diſperſos ad ſe collegit. fructus palmæ crucis, ſunt reſurrectio & aſcenſio, aduentus Spiritus ſancti, & ſalus mundi, quos fructus CHRISTVS apprehendit, quando humanum genus, in Adam mortuum, in ſeipſo ad vitam reſuſcitauit, & hominibus ſcientiam linguarum omnium per Spiritum ſanctum

Honorius.

dedit,& omnes per baptiſmum mortis ſuæ ſaluauit. Ideo autem con-
" uerſæ Synagogæ palmam crucis in memoriam reducit,vt memoret ſe
" per crucem redemptam,& diligat redemptorem;& per hanc palmam
" erunt *vbera tua*(ait)*ſicut botri vineæ.* botrum vineæ,qui eſt dulcis,po-
" ſuit ad diſtinctionem botri ſyluæ,qui eſt amarus.

" *Vbera* Sunamitis ſunt prædicatores, qui lac doctrinæ præbent ru-
" dibus. *Vinea* eſt Eccleſia, *botrus* eſt CHRISTVS,in prælo crucis preſſus,
" de quo fluxit vitæ potus. Sic premuntur Doctores Synagogæ in An-
" tichriſti perſecutionibus,& fluunt de eis vitæ pocula fidelibus. *Odores*
" verò Sunamitis ſunt fama & opinio bonæ operationis & prædicatio-
" nis, quæ ſunt *ſicut odores malorum*, id eſt, ſicut prædicationes Apo-
" ſtolorum. Apoſtoli quippe fuerunt ſicut mali, in quibus eſt odor &
" fructus, quia odorem bonæ vitæ ſparſerunt, & dulci fructu doctrinæ
" alios refecerunt. Et nota quod prædicatores Synagogæ (*conuerſa*)
" CHRISTO aſſimilantur in preſſuris paſſionum, prædicationes verò eo-
" rum prædicationibus Apoſtolorum, quia tantæ perfectionis erunt, vt
" nullis tormentis à CHRISTO flecti valeant.] De CHRISTO in cruce
" exaltato egregiè, ſed multis, accepit Abſalon Abb. *ſerm. 26. qui eſt de Paſſione Domini.*

TROPOLOGIA.

§. 3. *Honorius.* IDEM] Anima *in palmam adſcendit*, quando ſe per victoriam cru-
" cis ſaluatam credit: *fructus palmæ apprehendit*, quando dignè cor-
" pus CHRISTI comedit, quod in arbore crucis pependit. Vel, *fru-
" ctus eius apprehendit*, dum præmium vitæ per crucem propoſitum
" percepit. Poſt fidem crucis erunt *vbera* animæ, *ſicut botrus vineæ*, non
" ſiluæ, quia prædicationes ſunt dulcedine plenæ. Significatio namque
" rerum mutatur, ſecundùm diuerſitatem ſenſuum. In hoc quippe loco
" *vbera* animæ, ſunt eius doctrinæ prædicationis, plenæ *vt botri* vineæ.
" *Eius odores* ſunt; *ſicut malorum*, id eſt, operatio virtutum eius eſt ſicut
" ſanctorum: vel orationes eius ſunt ſicut odor incenſorum.] Nihil au-
" tem neceſſe eſt cum B.Gregorio ad mala punica hæc reſtringere: præ-
" ſtat latiſſimè accipere.

Philo. *Palmam* PHILO crucem interpretatus, egregium addit elogium;
" nempe per eam omnem vim dolorum, cruciatuum, ignominiæ, dede-
" coris, non modò vinci, verum etiam amabilem reddi, & glorioſam, &
" planè cœleſtem, & ſalutarem. Vnde in illa ſola Paullum gloriari, &
" per hanc Apoſtolos & ceteros fideles omnes laborum præmia conſe-
" cutos, & conſecuturos. In hac vna, tentamenta omnia & ærumna-
" rum tormina ſedari, atque vinci: per hanc animi perturbationes &
" vulnera, vel letalia, fœliciſſimè curari. Hinc fieri, vt, quod ſequitur,
" habeamus, *Et erunt vbera tua, &c.* Vt enim botri vineæ calcati
ac preſſi

ac preſſi lætiſſimũ liquorem vini ſuo agricolæ atque vinitori effundunt: ſic viri Dei iuſti ac ſancti diris cruciatibus atque preſſuris hominum, botrorum inſtar afflicti ac torti per victoriam ſalutarem cultori Deo & Iesv Christo, ac ſponſæ cœleſtem lætitiã de ſe patiunt ac promunt, ſanctitatiſque odore atque virtutũ, ad idem cęteros imitatores Christi alliciunt ac trahunt. Vnde recte ſequitur, *Et odor naſi tui, &c.* vt per hæc fidei inuictæ, ac ſpei, & ardentiſſimæ charitatis odorem apertiſſime declararet, ſecundum illud Apoſtoli, Christi *bonus odor ſumus, & his qui ſalui fiunt, & iis qui pereunt: aliis quidem ex morte ad mortem, aliis vero ex vita ad vitam ſempiternã.* a Qui enim ſanctorum monita & fideliſſima conſilia atque ſalutaria negligunt ac ſpernunt, qui Christi mandata nolunt, voluptates huius perituri ſæculi amplexi: ij ſibi ex prima peccati morte ſecundam illam æternam infœliciſſime parant. At qui de peccatis ſuis admoniti prudenter ſeſe corrigunt ac emendant, parentque præceptis omnipotentis Dei atque ſanctorum, hi ex prima luce veritatis & vitæ, ad ſempiternam illam & inuiſibilem beatiſſime perueniunt.] *a 2. Cor. 2. v. 15.*

D. Ambrosivs *lib. de Iſaac. c.* 8. Aſcendit equos ſuos Christvs, aſcendit verbum Dei animas pias: Vnde cognoſce, quia & iſtam aſcẽdit, & perduxit eam ad locum palmæ, quando & dicit ad eam: *Quam pulchra & ſuauis facta es charitas in deliciis tuis. Statura tua ſimilis facta eſt palmæ.* (*ſupra verſ.* 7.) & ipſa ait: *Dixi aſcendam in palmã.* Sed etiam ipſa charitas palma eſt. ipſa eſt enim plenitudo victoriæ, *plenitudo legis charitas eſt.* (Rom. 13.) *D. Ambroſius.*

Vides animam bene animatam, quæ (vt ait Theodoretvs) cupit aſcendere & cogitat de altitudine, & quemadmodũ B. Paulus ait, b *nondum arbitratur ſe comprehendiſſe*, ſed perſequitur vt comprehendat, & eorum quæ retro ſunt obliuiſcitur, & ad anteriora contendit.] & cum Dauide, diſponit aſcenſiones in corde ſuo, vt eat de virtute in virtutem. *Theodoretus. b Philip. 3. v. 13.*

Hoc ergo ait: Mecum ipſa (ſic Tres Patres) deliberans dixi, *aſcendam* per virtutis imitationem ad perfectionem doctrinæ tuę, & per contemplationẽ *apprehendam* eius ſublimitatem. Et diſciplinæ tuæ *vbera*, quæ me naturaliter nutriunt, erunt omnino, *ſicut botrus vera vitis*, qui Christvs eſt, præbentes mihi gratiam diuinitatis: quæ vini more à natura mentem dimouet, & ſupra naturam transfert. Vnde etiam *odor naris tuæ ſicut poma* Gratia ſcilicet Spiritus ſancti mẽtem implẽs ſuauitate: quam tu à ſponſo ſuſceptam in nos infundis, ſicut poma ſunt tum aſpectu pulchra, tum odoratu ſuauia, tum guſtatu dulcia: ſic ipſa nobis erit & virtutum moribus decora, & odorifera ſermonum venuſtate, & dulcis experientiæ iucunditate.] *Tres Patres.*

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Rupertus.* a *Mat.20.v.19.* RVPERTVS, HONORIVS, & HAILGRINVS, hæc volũt à CHRISTO Domino dici matri piæ, & confirmat Rupertus, quia
ſi Apoſtolis indicauit, a *Ecce aſcendimus Jeroſolymam, & filius hominis tradetur ad crucifigendum*, imo ſi & inimicis,
b *Ioan.12.v.32.* *& ego, ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum:* b quanto
Honorius. magis hoc indicauit matri? & per *vbera* doctrinam intelligit, Hono-
„ rius vero merita, q.d. tua merita erunt omnibus imitabilia ſicut Euã-
„ gelia, quæ ſunt vinea CHRISTI. nam hic eſt *botrus*, quem portauerunt
„ filij Iſrael in vecte *vectis* erat crux, botrus CHRISTVS, portantes Pro-
„ phetæ & Apoſtoli, *Vinea* de qua allatus eſt botrus, fuit floridum cor-
„ pus (MARIÆ) qui botrus in torculari crucis expreſſus, & inde fluxit
„ fidelium potus.

Guilhelmus. Si toto commentario copioſe manauit vena GVILHELMI, hoc certe loco prorſus exundauit, & pectora piorum fluentis aquæ viuæ ſatiauit. Ante paſſionẽ (inquit) ô pia mater, intimaui tibi, quod exaltatus à terra, omnia traherem ad me ipſum, quod crucis ſuppliciũ paſſurus, & ita redempturus eſſem mundum. Non enim maternam pietatem latere debuit, quod diſcipulis oſtendebam dicens, *Ecce aſcendimus Ieroſolymam, & filius hominis tradetur vt crucifigatur.* hoc eſt,

Hinc accepit Rupertus vel ex ipſo Guilhelmus.

adſcẽdet in palmam, vt apprehẽdat fructus eius. Erat autem hoc verbum abſconditum ab eis. & non intelligebant, quod manifeſte dicebam, eo quod adhuc rudes eſſent, & ob hoc tanti ſacramenti prorſus incapaces. At vero tu pia mater, cum tibi dicerem, *Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus eius*, aut, *exaltabor à terra & omnia traham ad me ipſum*, pleniſſimum huius verbi habebas intellectum & ſponſionem meam gratiſſime accipiebas. nam cum intimatione illius myſterij, pariter & promiſi tibi, quod à me apprehẽſis fructibus palmæ *vbera tua* forent *ſicut botri vineæ*. Itaque ſicut tibi prædixeram ſuo tempore *adſcendi in palmam*, id eſt non inuitus, ſed volens in crucem leuatus ſum, non adictione neceſſitatis, ſed libertate pietatis.

„ *Adſcendi in palmam*: ſed manibus militum qui diuinæ dignationi meæ neſcientes militabant ex eorum ergo manibus ſcalam mihi feci. quantum in ipſis fuit, crucifixerunt hominem miſere moriturum: quod ad me attinebat *adſcendi in palmam* triumphaturus. *Adſcendi in palmam*, de qua Iudæi diuinæ diſpenſationis ignari deſcendere monuerunt dicentes, *Saluum fac te ipſum, deſcende de cruce.* Porro vt ſaluum facerem genus humanum aſcenderam in palmam: vt fructificaret palma, aſcenderam in palmam: & ideo nolebam deſcendere, nondum formatis fructibus, nam adhuc florebat palma, cum ei

talia dicerentur. Cum autem guſtato aceto dicerem, *conſummatum eſt*, & *inclinato capite* traderem ſpiritum: iam fructus redemptionis humanæ erant in palma, qui nimirum per triduum ſepulturæ meæ ad plenam maturitatem venerunt: atque ita die tertio glorioſus triumphator reſurgens ex mortuis, *apprehendi fructus palmæ* iam plene maturos. Nam *quæ eſſet vtilitas in ſanguine ſi deſcendiſſem in corruptionem?* Cui mea paſſio prodeſſe potuiſſet, niſi paſſionem reſurrectio è veſtigio ſecuta fuiſſet? Numquid non fructus crucis meæ, quaſi vua acerba eſſent, qua dētes obſtupeſcerent, niſi per gloriam reſurrectionis quaſi recepta maturitate obdulcuiſſent? Si enim *euacuatum eſt ſcandalum crucis*, ergo fructus palmæ fructus redēptionis humanæ, quos feci moriendo, iā maturos apprehendi. Ex mortuis reſurgendo apprehendi, tanquam diſtribuendos, & expendendos in vſus eorum vitales, qui præordinati ſunt ad vitam æternam. Itaque *aſcendi in palmam*, cum pro ſalute hominum voluntarie ſubij mortem, *mortem autem crucis: & apprehendi fructus eius*, cum morte triumphata victor remeaui ab inferis. Denique cum adſcendiſſem palmam, tu, ô pia mater, ſtabas iuxta palmam, & ſtatura tua aſſimilabatur palmæ, ſtabas iuxta crucem IESV tui, & per affectum maternum pariter crucifigebaris. Porro cum iam apprehendiſſem fructus palmæ, iuxta promiſſionem meam, *vbera tua* de cetero *aſſimilata ſunt botris*.

Sane quænā ſint hæc vbera piæ matris, & quomodo facta ſint quaſi botrus vineæ, videndum eſt. non enim hoc loco de ſacris illis vberibus agitur, de quibus dictum eſt filio, *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.* non de illis inquam corporalibus piæ matris vberibus agitur, quæ Dei filium corporaliter aluerunt. quia lac illi, non vinum dederunt. Habet autem pia mater & ſpiritualia vbera, quibus nimirum datum eſt illi adoptiuos fratres filij ſui ſpiritualiter enutrire, & de his quidem vberibus eius poteſt intelligi, quod in Prouerbiis dicitur: *Cerua cariſſima & gratiſſimus hinnulus, vbera eius inebrient te omni tempore:* a *& in amore eius delectare iugiter.* a *Prou.5.v.19.* Cerua enim chariſſima eſt, quæ habet gratiſſimum hinnulum, MARIA ſcilicet quæ peperit IESVM. Cerua iſta magnorum plane nobiliumque ceruorum filia eſt, quorum vnus: *quemadmodum* (inquit) *deſiderat ceruus ad fōtes aquarū, ita deſiderat anima mea ad te Deus.* b magnus itidem nobiliſque ceruus fuit Abraham, à quo exorſus eſt magnorum ſucceſſiones ceruorū, deduxitque * Mathæus c vſque ad ceruam cariſſimam, de qua natus eſt hinnulus gratiſſimus, id eſt, vſque ad MARIAM *de qua natus eſt* IESVS, *qui vocatur* CHRISTVS. *vbera* inquam *eius inebrient te omni tempore & in amore eius delectare iugiter.* Bis dicitur *eius*. Vnum refer ad ceruam cariſſimam, alterum vero ad gratiſſimum hinnulum, ſic, *vbera eius*, id eſt, ceruæ cariſſimæ *inebrient te omni tempore, & in amore eius*, id eſt, gratiſſimi hinnuli *de-*

b *Pſ.41.v.2.*

*Nomen addidi, quod deerat M.S. lib. c.1.

„ *lectare iugiter*. Nempe parũ eſt amare gratiſſimũ hinnulũ, niſi in a-
„ more eius delecteris, cũ ſit & amor crucians magis quam delectans.

Locus corruptus, nec audeo manum adhibere.

Denique plurimi vt Deum ament, cuius vel fruuntur beneficiis vel iudicium metuunt multa in animi ſibi extorquent amore: ſcilicet temporalium, cum ſuis delectationibus fortiter oblectante. Et parum eſt delectari in amore gratiſſimi hinnuli, niſi & iugiter delecteris. quia
„ nimirum deliciæ caritatis cum interpolantur etiam minorantur. Vt
„ autem vberibus ceruæ cariſſimæ iugiter inebrieris, in amore eius hin
„ nuli neceſſe eſt iugiter delecteris. Nutriebant illa corporalia ceruæ
„ cariſſimæ vbera gratiſſimum hinnulum, ſed non inebriabant: quia
„ non vinum ſed lac dabant.

*Sic corrigendus locus & ſupplendus addita voce, vini.

„ Porro ſpiritualia eiuſdem piæ matris vbera quibus non ipſe hinnulus, ſed fratres eius nutriebantur* vino, vim inebriãdi habent. De his ergo dictum eſt piæ matri: *erunt vbera tua ſicut botri vineæ*. Plane illa cotidie materna ſollicitudine parturiens infirmiora membra hinnuli ſui, donec plenius CHRISTVS informetur in eis, neminẽ à ſuæ pieta-
„ tis ſinu repellit, ſed potius inuitat, & attrahit vniuerſos. Omnes
„ (ait) puſillanimes venite ad hubera mea, & ſugite, abſque argento, &
„ abſque vlla commutatione, vinum & lac, vt non tantum refocille-
„ mini, ſed etiam vſque ad ſobriam iocunditatem inebrieminini. Et
„ primum quidem de vberibus eius ſugite lac conſolationis: deinde
„ vbera eius aſſimilantur botris, vt bibatur ex eis etiam vinum inebriãs
„ ſanctæ exultationis. Multi ſiquidem de peccatis grauioribus emer-
„ gentes, & adhuc pro recentibus plagis ægram habentes conſcien-
„ tiam, ad vbera piæ matris opem eius flagitando confugiunt: ac pri-
„ mo quidem ne abundantiori triſtitia abſorbeantur, pia interuentio-
„ ne conſolationis munus ſuſcipientes, de vberibus pietatis eius qua-
„ ſi lac ſugunt, & nondum vbera eius aſſimilantur botris: poſtea vero
„ ſancta paullatim conſcientia, per fructus dignos pœnitentiæ, meritis
„ & interceſſione eius, de certitudine veniæ exhilarantur, & tunc de
„ vberibus piæ matris vſque ad obliuionem veterum delictorum
„ ſanctæ exultationis vino debriantur, ſicque facta ſunt vbera eius

frequens hæc vox *debrio*, Guilhelmo.

quaſi botri vineæ. Item plurimi preſſuris tribulationum laborantes, ad vbera piæ patris properant, id eſt, opem genitricis Dei
„ & Domini noſtri implorant: Et primo quidem per interuentum
„ eius refocillantur, ne malis frangantur: poſtea vero ab ipſis tri-
„ bulationibus. illa eripiente, fœliciter emergentes, ſancta iocundi-
„ tate inebriantur, Primo itaque de vberibus eius lac ſugunt neceſſa-
„ riæ conſolationis, deinde & vinum ſanctæ congratulationis: & ſic
„ vbera eius aſſimilantur botris. *Vbera* inquit, *eius inebrient te omni*
„ *tempore*. Et quidem prædicti non inebriantur omni tempore, ſed
„ tantum in proſperis, ſicut nec lactantur omni tempore, ſed tan-
„ tum in aduerſis. Porro nonnulli per vberiorem gratiam, etiam
„ in aduerſis exultant, & beatæ matris intercedentibus meritis

in ipſo feruore malorum, ſecundum Apoſtolum, [a] *mente excedunt Deo vſque ad obliuionem* eorum: hos plane vbera ceruæ cariſſimæ inebriant omni tempore, tam in aduerſis quam in proſperis. a 1.Cor.5.v.13.

Denique quandiu *Dominus gloriæ*, id eſt, ille gratiſſimus hinnulus inter homines per ſimilitudinem carnis peccati apparebat inglorius, vbera illius ceruæ cariſſimæ neminem inebriabant. nam quamdiu ille putabatur filius Ioſeph, etiam illa puri hominis mater putabatur, vnde nec reputabantur vbera eius: at vbi per clarificationem filij declaratum eſt, quod eſſet mater maieſtatis, & ob hoc etiam mater pietatis: cœperunt homines propriæ infirmitatis vel iniquitatis conſcij, certatim ad eius vbera properare, id eſt, eius ſe meritis commendare, & eius ſolatia poſtulare. Itaque poſtquam gratiſſimus hinnulus *aſcendit in palmam, & apprehendit fructus eius*, id eſt, exaltatus fuit à terra & omnia traxit ad ſeipſum, ex tunc & deinceps facta ſunt vbera ceruæ cariſſimæ, ſicut botri vineæ, & cœperunt non tantum lac conſolationis, ſed etiam vinum ſanctæ exultationis ad ſe confugientibus propinare.

Ex tunc etiam factus eſt *odor oris eius ſicut malorum*. Sane odora quædam inſipida ſunt: at malorum non tantum odor, ſed & ſapor bonus eſt. cum ergo odor oris eius *odori malorum* comparatur, os eius non tantum odorum, ſed & ſaporum demonſtratur, non tantũ odorum loquendo delectabilia, ſed & ſapidum loquendo ſalubria. Erat autem ſermo eius, non tantum iocundus, ſed & vtilis, audientes non tantum quaſi per bonum odorem ſuauiter afficiens, ſed etiam per bonum ſaporẽ ſalubriter reficiens. Quia ergo in verbis eius erat, non tantum ſancta delectatio, ſed etiam vitalis refectio: bene, *odor eius* dicitur, *ſicut odor malorum*. Et quidem ante clarificationem filij pia mater ſilebat à bonis: nondum enim tempus illi erat, propalandi, quæ ſpecialiter atque pleniſſime nouerat. Vnde Lucas enarrato ſanctæ incarnationis myſterio, & his quæ circa illam contigerunt, MARIA (inquit) *conſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo*. Plane nondum eſſe tempus effundendi ſciebat, quæ apud ſe tamquam opportune premenda ſollicite reponebat. * nondum ergo odor eius erat ſicut malorum. porro clarificato iam filio, magnum illud pietatis ſacramentum cum ſuis circumſtantiis inchoanti Eccleſiæ plena narratione expoſuit, atque de his quorum miniſtra ſingularis exſtiterat, *teſtimonia eius credibilia facta ſunt nimis*, quæ nimirum ab ore eius ſuaui ſalubritate, & ſalubri ſuauitate Eccleſia primitiua excipiens, verbis ſimul & litteris tranſmiſit ad poſteros. Proinde non tantum eo tempore, ſed ex tunc & deinceps, per omnes fines terræ *odor* eius oris *ſicut malorum*.]

* male m.ſ. *notandum ergo.*

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.* *Apo. 2. v. 7.* TRIVMPHANS Eccleſia in palmam aſcendit, quia per victoriam crucis ad lignum vitæ peruenit: de quo ſcriptum eſt, *vincenti dabo edere de ligno* ° *vitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei.* fructus eius
" iam apprehendit, *de quo qui comederit non morietur in æternum. Vbe-*
" *ra eius ſunt ſicut botrus vineæ.* quia gaudia quibus pro preſſuris mun-
" di inebriatur, ſunt ſicut gaudia CHRISTI in cruce preſſi. Ipſe enim
" eſt botrus vineæ, potus Eccleſiæ, fons vitæ, ab ipſo inebriabitur, quã-
" do ei dicetur, *intra in gaudium Domini tui.* Tunc erunt *odores eius ſi-*
" *cut malorum*, id eſt, delitiæ eius erunt ſicut Angelorum: & *guttur*
" *eius ſicut vinum optimum*, id eſt, laus eius erit, ſicut laus epulantium.]
" Hactenus HONORIVS.

SECT. VI.

SECTIO VI.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ. 9. „ Guttur tuum ſicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiiſque & dentibus illius ad ruminandum.	*Et guttur tuum ſicut vinum bonum vadens fraterno meo in rectitudinẽ, ſufficiens labiis meis, & dentibus.*

LITTERA.

§. 1. VOX SPONSÆ ADVLTÆ

ADVLTA ſoror ſententiam & decretum iunioris commendat. LXX. ſeruarunt Hebraiſmum, vt & Aqu. & Symm. noſter clarius ſibi cenſuit vim eius explicandam. Hebræa ſonant ad verbum, *guttur ſeu palatum tuus ſicut vinum* (ſub. vitis, hoc eſt perfectum) *vadens* (Symm. conueniens) *ad dilectum ad rectitudines: faciens loqui* (LXX. ſufficiens: Symm. accedens) *labia dormientium* (hoc eſt, tam potens vt vel dormientes loqui faciat) SAPHAT radix Hebrææ vocis SIPHETE ſignificat diſponere, ordinare & digerere, vnde noſter recte vſus verbo, *ruminandi* labiis & dentibus, ſane dentes etiam cum labiis iunxere hic ſeptuaginta & Aqu. neque id ocioſum eſſe notat merobibulorum adagium, *bonum vinum non traiiciendum, ſed mandendum.*

שפת
שפט

Guttur pro oratione & eloquio ponitur. laudantur ergo verba præcedentia, vt humilitate, prudentia, & caritate condita: dicunturque futura ſponſi palato inſtar lectiſſimi, pretioſiſſimi & fortiſſimi vini. quia vinum optimum, quod ſine vlla auſteritate, aut remo-

מישרים

ra liquido defluit, & (vt alibi noſter explicat MESARIM) [a] blande a *Pro.23.v.31.*
ingreditur per gutturem, & ſic inoffenſo pede ad interiora ſe penetrat: illic vero exiſtens dolum prodit: cum pedum, linguæ, & rationis vincit ſollertiam, & hominem ſomno tradit, interea tamen ſpiritus ciens, phantaſiam excitat, & diurnas imagines mouens, cogit ignaram linguam mentis arcana prodere: vigilantes etiam alias (vt ſenes ſolent, nam & hic quidam pro *dormientium* vertunt, *veterum*) taciturnos adigit ad multiloquium, non ſine famæ quoque alienæ propriæque iactura, quæ tamen verba, quia nec ſponte nec ſatis articulate, aut apta connexione cohærentia, proferuntur, ideo non dicit ea cor vel linguam, ſed labia & dentes loqui. Aut ſimpliciter, *vinũ* *VVilleramus. præclue.*
indicatur (vt ait VVilleramus *præclue*. Sic ille ſæpe loquitur) quod torporem diſcutit, ſopiros ſenſus excitat, mœrentes recreat. Ingens hyperbole futura: ſi, more Syrorum, per *dormientes* intelligas mortuos, q. d. vinum quod mortuos queat ſuſcitare.

VVilleramus *vinum* hoc interpretatur bonam diuini verbi diffamationem. Senſus potius eſt, recepto iam à te Euãgelio, prædicatio & iudicium tuum (hæc optime per *palatum* ſignificantur) acre & optimum eſt, ſuauiſſimum, rectiſſimum, & irreflexum: iam enim non auſterum loquendo promis acetum timoris, vt ante faciebas ſub iugo legis, ſed meracum laudatiſſimum dilectionis, ſupra mel & fauũ dulce, faciens mutos loqui Dei magnalia, conſopitos vitiis excitans, quin & peccatis mortuos ſuſcitans. *Vide qua dixi c.5.v.16.* §. 2. MENS VERBORVM.

PHILO *guttur* exponit ipſum CHRISTI Domini corpus & ſanguinẽ in Euchariſtia fidelibus propoſitum, ſed vereor ne ſit ſenſus tãtum accommodatius, digniſſimus tamen legi propter pondus verborum, & rationum quibus Sacerdotes & reliquos ad diligentem ſui præparationem, prius quam accedant, ſedulo adhortatur. *Philo.*

IVSTVS, & reliqui fere per *vinum* Euangelicam doctrinam, per *guttur & dentes*, prædicatores intelligunt. *Iuſtus.*

D. GREGORIVS, In gutture vox eſt. per *guttur* itaque ipſa prædicatio iterum deſignatur, quæ quaſi *vinum optimum* eſſe dicitur: quia mentes hominum inebriat, vt præteritorum, ſicut dictum eſt, obliuiſcantur, & in anteriora currentes, non laſſentur. Tale eſt [*hoc*] ſponſæ vinum, vt & *dignum* ſit *dilecto ad potandum:* quia dum ſancta Eccleſia fidem veram prædicat, dum auditores ſuos ad ſancta opera, excitat dum ſolum CHRISTVM diligere, imitari, amplecti, bonum eſſe, verbis & operibus demonſtrat, quid aliud, quam vinũ ſuum dignum facit, vt in ore ſpõſi dulce ſapiat? quod bene CHRISTVS *potare* dicitur, quia à corpore ſuo, id eſt, à populis fidelibus, amabiliter potatur. De quo notandũ eſt, quod omnes porant, ſed *labia* ſola *& dentes ruminant*: quia dum Eccleſia per ſanctos ſuos prædicat, omnes quidem audiũt, ſed non omnes, quanta ſit vis ſententiarum quæ dicuntur, diſcernunt. Labia vero & dentes ruminant, quia dum perfectiores quique *Gregorius.*

poſt auditum verba ad memoriam reuocant, dum audita quæque aſſidua exercitatione recogitant, quaſi ad os reuocantes quæ ſumſerũt, quanta ſit virtus cibi quem comederunt ſentiunt. Idcirco in lege ſcribitur, quia *animal quod non ruminat immundum habetur:* [a] quia quiſquis bona quæ audit, ſiue legit, non recogitat, vacans à ſanctis cogitationibus, neceſſario immundas congregat.]

a *Leuit.11. & Deut.14.v.8.*

Honorius.

Eodem ſenſu, ſed paullo aliter HONORIVS, dicit, prædicationẽ *optimo vino* collatam, quia prædicatores non inflat, & auditores ædificat. *Dentes* CHRISTI eſſe ſcripturæ expoſitores, *labia* eſſe expoſita proferentes. Hi (ait) optimum vinum *ruminant*, dum ſuauem doctrinam in ventrem memoriæ recondunt, & iterum ad docendum retrahunt. Sicut pecus dum ruminat, eſcam iam comeſtam de ventre in os retrahit & mandit, & iterum recondit in ventre. Et nota quod ſponſus vinum potat, & labia denteſque ruminant: quia Doctores cum magno labore ſcripturas exponunt & proferunt, & auditores vix conuertunt: ſponſus vero facili nutu inſpirationis prædeſtinatos conuertit, & quaſi potum ſine difficultate in corpus Eccleſiæ infundit.]

Theodoretus.

Sed cur *labiorum* meminit & *dentium*? Reſpondet THEODORETVS, quoniam Eccleſia CHRISTI doctrinam partim euulgat & pronuntiat vtens inſtrumento labiorum, partim cuſtodit ac conſeruat dentes pro muro circumponens. His congruũt illa quæ à B. Paulo dicta ſunt: *Audiui enim arcana verba, quæ non licet homini loqui.* [b] Idcirco ſponſa quoque dicit: *ſufficiens labris meis & dentibus meis*, vt alia prædicem, alia ſilentio ſupprimam.]

b *2.Cor.12.v.4.*

TROPOLOGIA.

§. 3.

Tres Patres.

TRIBVS PATRIBVS, ſic animæ conuerſæ inducuntur loquentes, & Metaphraſim huius loci proferentes. Inſtitutionis tuæ ſermo, qui *vt vinum optimum* cor lætitia afficit, *erit nobis*, dum pronuntiatur in dilecto tuo, cuius nobis deſiderium inſtillaſti, *in vias rectas*, vt eum tanquam veritatem amplectamur nec per defectum aut exceſſum à virtutis rectitudine deflectamus. *Et ſufficiens* noſtris appetendi potentiis, tanquam *labris* oſculamur quod placuit voluntati: *ſufficiens* etiam intelligendi facultatibus, quibus tanquam *dentibus* quæ dura ſunt, & ad cognoſcendum difficilia, ad eſum & cibum ſpiritalem frangimus & molimus.] egregie iuxta verſionem LXX. Iuxta noſtram vero ſunt ſequentia.

Honorius.

HONORIVS, *Guttur* animæ eſt vox laudis vel confeſſionis eius: quod eſt *ſicut vinum optimum*, quia non inflat inebriando, ſed lætificat cor recreando.]

Guilhelmus.

Quanto diſertior hic GVILHELMVS? In *gutture* (ait vocis officiũ eſt. Habet autem & homo interior guttur ſuum ſpirituale, quo plerumque

rumque intus in laudem Dei clamoſus eſt homo nullo corporali ſo- «
no foris perſtrepente. Vnde Propheta de ſanctis Deum laudantibus. «
Exultationes, inquit, *Dei in gutture eorum*.[a] Porro vinum & in ſapo- a Pſ.149.v.6.
re iocundum, & in colore decorum eſt. Cum ergo formam illam im- «
plemus, quam nobis Propheta præſcribit, *Deo* inquiens *noſtro ſit io-* «
cunda decoraque laudatio,[b] tunc *guttur* noſtrum eſt *ſicut vinum*. Sane b Pſ.146.v.1.
iocunditas laudationis in hilaritate cõſiſtit deuotionis. Qui ergo lau- «
dat Deum hilariter & deuote, proculdubio laudat eum iocunde. Vi- «
demus autem plerumque quoſdam vita indecoros in multa deuotio- «
nis hilaritate laudantes Deum: ſed, vt dictum eſt: *non eſt ſpecioſa laus* «
in ore peccatoris.[c] Vnde nec Propheta contentus fuit dicere, *Deo no-* c Eccl.15.v.9.
ſtro ſit iocunda laudatio, ſed *iocunda* inquit, *decoraque*. Quoſdam etiã «
cõuerſatione mundos minus deuotos, minuſque hilares aduertimus «
in laudibus diuinis: propter hos vtique Propheta præmiſit *iocunda*, «
ſubditurus, *decoraque laudatio*. Denique qui, cum munditia conuer- «
ſationis, hilaritatem Deo exhibet ſanctæ piæque deuotionis, in gut- «
ture ſuo habet iocundam decoramque laudationẽ: *in gutture*, inquã, «
eius ſunt exultationes Dei, id eſt, quales decent Deum, vt ſcilicet iocũ- «
de ſimul decoreque laudetur. Vnde idem Propheta alibi. *Te decet* «
hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Ieruſalem,[d] per hy- «
mnum *iocundam*, per voti redditionem *decoram* inſinuans laudatio- d Pſ.64.v.12.
nem. Porro inaniter foris ſtrepit, qui nec mundus moribus, nec de- «
uotione alacer, indeuotus & tepidus choris pſallentium admiſcetur. «
Quatuor ergo diſtinguuntur genera canentium Dominum. quidam
enim * *iocunde decoreque* laudant, quidam vero nec iocunde nec de-
core laudant, ſed inaniter, tantum admixti pſallentibus, dant ſine mẽ-
te ſonum.]

* haud dubie deſunt in m.ſ. duo genera, ſcilicet, quidã enim decore laudant, ſed non iocunde, quidam iocũde ſed non decore: quidam iocunde, decoreque, &c.)

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

§. 4.

QVis autem tam *iocunde*, atque *decore*, tam hilariter atque ſincere Deum laudauit, quam virgo illa mater Dei? Nulli enim ſanctorum tanta laudationis Dei occaſio ſuppetebat. Denique pro collatis ſibi diuinitus ingentibus illis, inſignibuſque beneficiis, ſpirituale *guttur* ſuum *exultationibus Dei* repletum inſinuans. *Magnificat* (inquit) *anima mea Dominum*, *& exſultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo: quia reſpexit humilitatẽ ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*.[e] Bene ergo *guttur* eius nõ ſimpliciter vino, aut vino bono, ſed vino optimo comparatur] poſtea Guilhelmus diuellit ab hoc ſequentia, & tribuit DEIPARÆ ipſi loquenti, quod non placet. deſumam ergo tãtum ex eo, quæ nobis vſui. Quia vinum optimum, nempe laus deco-

e Luc.1.v.48.

ta, & iocunda, ideo *dignum ad potandum dilecto & ad ruminandum*, nunc quia bonum illud libẽter potat, & quia optimum libenter ruminat, id eſt, laudationem quam illi iugiter omnia virginis oſſa dicunt profuſiore dignatione acceptat.]

Honorius in ſigillo. Aliter longe HONORIVS his verbis: *Bonum vinum* eſt legalis inſtructio, *melius* eſt Euangelica eruditio, *optimum* eſt Spiritus ſancti infuſio. *Guttur* virginis eſt eius doctrina à Spiritu ſancto inſpirata, quæ eſt *vt vinum ad potandum*, id eſt, placens ad imitandum. ait enim, *Diſperſit ſuperbos & exaltauit humiles.* applaudit voci eius dicens, *dignum eſt dilecto meo* hoc facere, nempe *parcere ſubiectis & debellare ſuperbos. Labia* Dei ſunt, voluntatem eius aperientes, *dẽtes* vero vitia conterentes. His eſt doctrina virginis ruminanda, id eſt, memoriæ tradenda: ſcilicet quod *Deus ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam.*] *Luc. I. v. 51.*

» Aliter adhuc HAILGRINVS, referens ad laudem diſcretæ ora-
» tionis: preces ex *gutture* procedentes, erunt *ſicut vinum optimum*,
» quod affectorum dolores conſolari & releuare conſueuit. *Guttur*
» etiam diuidit eſcas & bonas retinet, malas reuomit, hæc eſt virtus
» diſcernendi ſpirituales preces, quæ ſicut vinum fæces ſuo calore ex-
» pellit, vt remaneat vinum optimum, eliquatum, & defæcatum. Com-
» mendatur ergo diſcretio virginis in præcibus, quæ hoc ſolum petit
» quod diſcrete petitur, quod bonum, quod pium, quod purum, & ab
» omni macula defæcatum. Hoc verbum deprecatorium optimo vino
» ſimile *dignum eſt dilecto ad potandum*, vt ei placeat, & ipſe delectetur
» in eo. dignum *labiis* CHRISTI, quia dignum vt fauor benignus illud
» recipiat, & quod bene ſapiat & placeat diuinæ bonitati. Et ſicut vi-
» num optimum ſine difficultate & cum delectatione ſorbetur, ſic pe-
» titiones eius cum omni facilitate & delectatione filius admittit. Ve-
» rum quia eius quod bibitur guſtus cito præterit, eius vero quod ru-
» minatur ſapor diu remanet, ſubdit *& dentibus illius ad ruminan-*
» *dum*, vt ſic oſtendat, quod non perfunctorie, ſed tanquam affe-
» ctus placita dulcedine, in matris petitionibus filius ſpecialiter de-
» lectetur.]

ANAGOGE.

§. 5. PRior pars petenda ex proximo verſ. 8. §. 5. de poſteriore nihil Honorius.

SECT. VII.

SECTIO VII.

VVL. EDIT.	EDIT. LXX.
Vers. 10. „ Ego dilecto meo, & ad me conuerſio eius.	*Ego fraterno meo, & ſuper me cõuerſio eius.*

LITTERA.

CONVERSIO] Svk videtur ſignificare, vicum qui à platea alior- §. 1.
ſum excurrit, inde TESVKA, accurſum quendam ſeu excurſio- VOX SPONSÆ NOVELLÆ.
nem à vehementi natam deſiderio ſignificat, & promptam volunta- שוק
tem ad obſequendum ſeu parendum alteri, vt patet ex *Gen. 3. v. 16.* תשוק
vbi noſter, *ſub viri poteſtate eris*. Hebræa verti quoque poſſunt: *&
ad virum tuum conuerſio tua*, hoc eſt, ſpontanea prorſus inclinatio:
ſicut potentia loco motiua eſt obediens menti rectrici. Et *Gen. 4. v. 7.* «
vbi noſter, *& ſub te erit appetitus eius*. Hebraica verti poſſunt, *& ad* «
te conuerſio eius: hoc eſt, obtemperabit & parebit tibi. nam omnibus
his locis eſt TESVKA. Senſus itaque horum verborum ſponſæ nouel-
læ modeſte auerſantis laudem, huiuſmodi: ſiue ſerio ſiue ioco iſta
commemoras, me honore tali non dignor, qualis qualis ſum, aut ſi
quid in me laudabile, id ſponſi totum liberalitati acceptum fero, cui
me totam do, dico, addico, in quem ardenti deſiderio feror. Ex quo
ille ſe mihi largiri dignatus fuit, & quaſi meæ poteſtati permittere:
ego viciſſim totam me illi permiſi, nihil volo niſi quod ipſe: tota ani-
mo & oculis ab eo pendeo: vt calthula ſuum ſolem, ſic ego ſolem
meum conſector.

Ingenua Eccleſiæ confeſſio abrumpentis filum encomiorum, quic-
quid ſum, gratia Dei ſum. nihil habeo, quod ab eo non acceperim, cui §. 2.
ſoli adhæſit anima mea (ſic Iuſtus) ſimilia iam habuimus *ſupra c. 2.* MENS VER-
v. 16. & c. 6. v. 2. nam æquum fuit trium ſponſarum nomine ter idem BORVM.
repeti, cum aliqua tamen gradatione, & confirmatæ vnionis ſignifica-
tione, vt oſtendit D. Ambroſius,[a] mox citandus. a lib. de Iſaac. c. 8.

IVSTVS ita ſcribit. Huic dilecto ex voce Eccleſiæ dicitur, *adhæ-*
ſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera tua.[b] Videamus & alibi, quo- Iuſtus.
modo ipſa dilecto ſuo loquatur: *Nos autem populus tuus & oues*
gregis tui.[c] Et quomodo, *ad me conuerſio eius* dicit Propheta. *Eritque* b Pſ. 62. v. 9.
antequam clament ego exaudiam, adhuc illis loquentibus ego exaudiã, c Pſ. 78. v. 13.
dicit Dominus.[d] Sed nulla eſt ad Eccleſiam tam euidens CHRISTI d Eſa. 65. v. 24
conuerſio, niſi cum *verbum caro factum eſt, & habitauit in no-* «
bis.[e]]. e Ioan. 1. v. 14.

PHILO *conuerſionem* hanc interpretatur reditum ſponſi ad iudi-
cium, his verbis explicans, Ego ſeruiam filio Dei, & ipſe affatim me Philo.
remunerabitur, cum in ſecundo illo aduentu cœlitus deſcenderit, iu- «
dex ſeſſurus omnium atque diſcuſſor, congregans mortales omnes à «
quatuor angulis terræ, per lumen & officium angelorum. Sed illi «
primum conuertamur oportet, & ille ad nos omnino, ſicut ſcriptum «
eſt. *Conuertere, conuertere ad me filia, &c.*[f] & alibi, *Conuertimini ad* f Ierem 4. v. 1.
me, & ego ad vos conuertar.[g] Sed ipſe primus nos attrahat neceſſe eſt, g Iere. 12 v. 15.
ipſe ſe primum nobis offerat oportet. tunc enim conuertemur ad illũ «
& ſanabimur, iuxta illud, *Sana me Domine & ſanabor, ſalua me &* «
ſaluus ero.[h] h Iere. 17. v. 14

TROPOLOGIA.

§. 3. *D. Ambroſius.* *a Cant. 2. v. 17.* *b Cap 6. v. 2.* *c hoc loco.*

D. AMBROSIVS ſup. Hunc ſenſum tertio repetiuit diuerſe in Cant. Canticorum. In principio ait, *frater meus mihi & ego ei, qui paſcitur in liliis vſque dum aſpiret dies, & amoueantur vmbra.* [a] Deinde ait, *Ego fratri meo & frater meus mihi, qui paſcitur inter lilia.* [b] In fine ait, *Ego fratri meo & ſuper me conuerſio eius.* [c] Primum » ad inſtitutionem animæ, ideo & præmiſit, *Frater meus mihi.* illo » enim demonſtrante ſe, etiam adhærendi Deo ſumſit affectum: quod » ſequitur, ſecundum profectum, tertium, ſecundum perfectionem. » In primo quaſi in inſtitutione adhuc vmbras videt anima, necdũ ver- » bi appropinquantis reuelatione commotas, & ideo adhuc ei dies Euã- » gelij non refulgebat. In ſecundo ſine vmbrarum confuſione, odores » pios carpit. In tertio, iam perfecta requiem in ſe verbo miniſtrat, vt » conuertatur ſuper eam, & caput ſuum reclinet atque requieſcat: me- » ritoque iam tenens, quem antea inuenire non poterat, ad agrum ſuũ » inuitat dicens, *Veni frater meus, &c.*

Honorius.

HONORIVS, Fidelis anima ad dilectum conuertitur, cum de mala » vita ad pœnitentiam, vel de ſæculari ad ſpiritualem conuertitur: & di- » lectus ad eam conuertitur, cum ei gratiam ſuam largitur, quã ei prius » ſubtraxerat cum ob culpam ſe ab eo auertit.]

Tres Patres.

Notant TRES PATRES, animam caritate ſic inflammatam, cetero- » rum quoque ſaluti curandæ incumbere, & ideo ſubdi, *Veni dilecte,* » *mi, egrediamur, &c.* »

MIXTA INTERPRETATIO,

SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Guilhelmus.*

GVILHELMVS continuans quæ dixerat, ſic Deiparam vult loqui. Vere in laudibus dilecti *guttur meum ſicut vinum* » *optimum.* Nam quantum diligo, tantum & laudo, & pro » mẽſura dilectionis eſt modus laudationis. Porro eximie- » tas dilectionis meæ tunc maxime declarata eſt, cum ſtarẽ » iuxta crucẽ filij & maternis intuerer oculis tam acerbũ eius exitum. » Quippe in meo tunc pectore amor & dolor ex æquo ſibi inuicem re- » ſpondebãt, & magnitudinem amoris magnitudo declarabat doloris. » Denique tunc iuxta ſententiã præſagi Simeonis meã *ipſius animã per-* » *tranſibat gladius*: plane ego dilecto meo per maternum cõmoriebar » affectum, ita vt eius in me martyrium redundaret, & quaſi cõmartyrẽ » faceret. *Ego* tunc *dilecto meo* ad declarandã mei in ipſum amoris quã- » titatem, *& eius ad me* tunc *conuerſio* facta eſt ad declarandã filialẽ eius » caritatẽ. Quantum.n. me diligeret in ipſo paſſionis articulo præclare

oſtendit, cum *videns* me piam *matrem et diſcipulum ſtantem quem diligebat* ad me de cruce conuerſus, dixit mihi, *mulier ecce filius tuus*, diſcipulo autem, *ecce mater tua* a. Plane illius ad me in tanta non falſorum acerbitate dolorum tam filialis conuerſio, quam filialem in me animum gereret inſigniter declarabat. Itaque ego dilecto meo pro omnibus morienti commorabar, in argumentum amoris eximij & *ad me conuerſio eius* ratione filialis obſequij. Nempe illud pietatis decretum quod olim de honorandis parentibus in eo quod Deus promulgauit, homo pro hominibus factus dignanter ſuſcepit circa matrem implendum: & quidem cum diceretur mihi, *quid mihi & tibi eſt mulier* b: itemque cum diceretur cuidam de me nunciati, *quæ eſt mater mea*? circa honorẽ patris pro tẽpore occupatus, à me diſpenſatorie videbatur auerſus: ſed voluntate patris impleta vſque ad crucẽ, ad me piam matrem honorandam facta eſt conuerſio eius, & ſuo tẽpore exaltandam ſuper choros Angelorum interim dilecto diſcipulo commendare curauit.]

a Ioan. 19. v. 26

b Ioan. 2. v. 4.

c Luc. 8. v. 20.

Honorivs autem, B. Virgo rẽpetit verba, quæ pro Eccleſia de Iudæis conuertenda fecerat ad filium. *Ego dilecto meo*, pro vobis preces effudi, *& ad me conuerſio eius*, id eſt, per me voluit vos ad miſericordiam conuerti.] Egregie.

Honorius in ſigillo.

ANAGOGE.

Idem *in Commentar.* Eccleſia ad ſuperna adſpirans ad dilectum ſe conuertet, cum de mundo ad cœlum migrabit: & ipſe ſe ad eam conuertet, cum eam, in Societatem Angelorum recipiet.]

§. 5. *Idem.*

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*	
Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis.	*Veni fraterne mi, exeamus in agrum, requieſcamus in caſtellis.*	Verſ. 11.

LITTERA.

Nvnc quaſi ſatur laudum, ſermonem ad ſponſum conuertit, & quæ ab eo inuitata *Cant. 7. v.* 10. paria reddit eum viciſſim in agros inuitando, vt oſtendat paratam ſe quocunque ſponſus volet commigrare, & auerſari priſtinam habitationem, carnis nidoribus, & caligine nubilam, cupere turbas & moleſtias vrbium effugere, & in agri amœnitate amori liberius indulgere.

§. 1. Sonvs verborvm eivsdem sponsæ.

Commoremvr] pernoctemus, ex Hebr.

§.2. Amore CHRISTI ſponſa inflammata, ei ſoli adhærere optabat, & quam ſerius animarum ſalutem cœperat ſitire, feruētèr ſe ſitire oſtēdit. Velle ſe per orbem quoque cum ſorore adulta ſponſi nomen & fidem propagare, & ſpirituales ei filios gignere: quotquot reſtarent Pagani & Antichriſti ſectatores conuertendo.

MENS VIRGORVM.

Caſsiodorus. CASSIODORVS, Nemo neſcit paganos à villa dictos. quia πάγος Græce, villa dicitur Latine. Inde pagani dicti. quia longe ſunt à ciuitate Dei.] Quicquid ſit de etymo, certum eſt mihi, hoc loco agi de conuerſione vltimæ ſponſæ. Notatum enim recte fuit ab Honorio, totam quidem vniuerſalem Eccleſiam vnam eſſe ſponſam CHRISTI, ſed in hoc illam Cantico conſiderari debere, vt quatuor ſponſas: quarum prima ſint primitiæ Synagogæ, ſecunda Eccleſia gentium ab Apoſtolis conuerſa, tertia feces Iacob ſeu reliquiæ Iudæorum conuerſæ prædicatione Enoch & Eliæ, quarta vero Gentiles adhuc reliqui, & hæretici, & omnes adhuc ſuperſtites Antichriſti partiarij, incondita nempe illa multitudo, quæ occiſo perditionis filio, inſtar mādragoræ ſine capite remanſerat, de qua ſponſa deinceps nonnulla inſerentur: & de huius cum ſponſo nuptiis conciliādis, iam nouella illa ſeu tertia ſpōſa (quam Honorius *Sunamitin*, vt quartam hanc *Mandragoram*, ſolet nuncupare) ſe admodum ſollicitam oſtendit.

Honorius.

Philo. Honorij verba dabo verſ. ſeq. Nunc ſuffecerint iſta PHILONIS, Adhortatur ſponſa ſponſum eumdemque precatur iam inde aduenire, vt vna cum ipſo ingrediatur in hunc agrum, hoc eſt, in hunc mundum, dicente Domino: a *Ager mundus eſt*, & pernoctent in pagis, & *fiat vnum ouile & vnus paſtor* Eccleſiæ ſanctæ Dei, iam iam latius amplificatæ, ſecundum illud Prophetæ b *Dilata funiculos tuos & caulas tuas fige, ne timeas: & clauos tuos valloſque confirma, & ad dextram, ſiniſtramque protende.* Sponſus pernoctauit in villis, cum in agreſtibus mentibus Iudæorum, duris & obſtinatis animis, peruicaciſſimiſque & ſæuis cordibus, ad noctem vſque mortis peregrinus, inuiſus, & peroſus fuit.] imo potius agit de manſione in cordibus Iudæorum iam conuerſorum & conuertendorum reliquorum.

a *Mat. 13. v. 38.*
b *Iſa. 54. v. 2. & 3.*

TROPOLOGIA.

§.5. *D. Ambroſius*. AMBROSIVS vbi ſupr. Supra ad hortum inuitabat, hic ad agrum habentem non ſolum florum gratiam, ſed etiam triticum & hordeum, hoc eſt, ſolidiorum firmamenta virtutum, vt fructus eius reſpiciat. *Requieſcamus* (inquit) *in caſtellis*, ad quæ Adam, cum de paradiſo eiectus eſſet, fuerat relegatus, in his requieſcebat, ſed terram operabatur. Qua autem ratione exire eum in agrum vellet, intellectus manifeſtus eſt: vt quaſi bonus paſtor paſcat gregem ſuum, laſſos alleuet, reuocet errantes. Nam etſi iſta anima noua & vetera ſeruauit, tamen ſunt adhuc velut agni, qui lactis ſucco nutriendi ſunt. Ergo

quaſi perfecta, non pro ſe, ſed pro aliis interuenit, vt de ſinu patris exeat, vt *procedat tanquam ſponſus foras de thalamo ſuo*, egrediens currat viam: vt lucretur infirmos. non in illo ſecreto patris ſolio, & in illa luce immoretur, quo inualidi equi conſcendere non queunt, ſed vt aſſumatur & inducatur in domum ſponſę atque ſecrétum. Sit foris ſibi, vt nobis intus ſit medius noſtrum, & ſi non videatur à nobis. Vnde ait, *Quis dabit te frater, &c. c. 8. v. 1.*

Tres Patres. TRES PATRES: *Exeamus*, ego qui te myſtice contemplor, & tu qui ſic à me ſpectaris: *in agrum* corda diſcipularum, quem vt agrum à tribulis & ſpinis, à vitæ ſollicitudinibus & prauis cogitationibus ipſum ſuffocantibus purgaui. *Egrediamur* oſtendentes illis ſpiritualem coniunctionem noſtram in virtutum moribus per actionem expreſſam. Et ſic egredientes *commoremur in villis*, in animabus, quæ nomini tuo, vt villæ incolas ſuos, cunctas intelligendi appetendique potentias, & ſenſus in vnum cogentes dedicarunt. Has tu domicilium tibi in Spiritu ſancto conſtitues. Ego autem illis me ipſam, quo tibi placeant, exemplum præſtabo.

Honorius. HONORIVS, fidelis anima *in agrum egreditur, in villis commoratur*, dum agreſtes vel villanos in bonis operibus vel moribus inſtruit: vel dum homo ſpiritualis intermiſſio lectionis vel orationis ſtudio, manibus ſuis laborat, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti.]

MIXTA INTERPRETATIO,

SEV DE DEIPARA.

§. 42. *Guilhelmus.* *deeſt hac voce M.S.*

GVILHELMVS, Poſtquam dilectus, expleto propter quod à patre exierat humanæ * ſalutis negotio, præclaris onuſtus lucris, aſcendit vbi erat prius, piam matrem modico tempore paſſus eſt commorari: modico, inquam, tempore à ſuis eam paſſus eſt deliciis peregrinari. Itaque, Eccleſia primitiua ſacris eius alloquiis iam ſufficienter inſtructa, glorioſe aſſumpſit eam. Porro ſancti Apoſtoli officio inuigilabant prædicationis, *Domino cooperante, & ſermone confirmante ſequẽtibus ſignis: quia, neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* Sed & ipſa pia mater ad filium iam aſſumpta vberrimis meritis Apoſtolicum laborem iuuabat, & primitias ex circumciſione per eos acquiſitas filio iugiter commendabat. Vbi ergo Iudæi in verbi ſalubris miniſtros aperte ſæuire cœperunt, & lapidando Stephanum, occidendo Iacobum, vinciendo Petrum, arbitrati ſunt obſequium ſe præſtare Deo, ſuper tanta ingratitudine, & cæcitate eorum pia mater indignata, & conuerſa ad filium, *Veni,*

„ inquit, dilecte mi, *egrediamur in agrum, commoremur in villulis.* parũ
„ eſt te eſſe in Iudæa notum & in ſolo Iſrael magnum eſſe nomen tu-
„ um: vt ergo vſque in Idumæam extendas calciamentum tuum, & ſal-
„ ues populos gentium, *veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commore-*
„ *mur in villis.* Denique populus Iſraeliticus repulit à ſe verbum Dei,
„ indignum ſeſe iudicauit vitæ æternæ. Vt ergo delictum eorum diuitiæ
„ ſint mundi, & diminutio eorum diuitiæ gentium, exeamus in mun-
„ dum vniuerſum, & prædicetur Euangelium omni creaturæ. Egredia-
„ mur de illa Ieruſalem, quæ melius Babylon dicitur. pro eo quod non
„ nouit tempus viſitationis ſuæ, & adhuc ſcandalum patitur in cruce
„ Saluatoris ſui. *Egrediamur* hinc, *& comm. in villulis gentium,* vſque ad
„ veſperum ſæculi. nam iuxta prophetiam Dauid, *conuertentur ad veſ-*
a Pſ. 58. v. 15. b Iſai. 10. v. 21. *peram* a. de quibus ait Iſaias, *ſi fuerit Iſrael quaſi arena maris, reliquiæ*
conuertentur ex b *eis.* Non ſine me egredieris, aut ſine me alicubi cō-
„ moraberis. quia ego ſemper tecũ, & præ omnibus te ſequor, ô Agne,
„ quocunque ieris, tecumque manebo vbicunque moram feceris.
„ nam grata erit mihi Gentium ſalus, nec aſſumam laudem vel oratio-
„ nem pro domo Iſrael vſque ad tempus.]

Hailgrinus. HAILGRINVS, In his verbis oſtendit mater ſollicitudinem quam
„ gerit pro Eccleſia, qualiter ſollicitet filium vt eam viſitet, & profe-
„ ctus videat, quatenus quod minus eſt viſitando compleat. Viſitemus,
„ ait, illos qui ſunt in agro, & vomere prędicationis humanorum cor-
„ dium terram ſcindunt. *Commoremur in villis* facientes manſionem
„ apud illos, qui habitantes in vnum, per dilectionem vno iure vi-
„ uunt.]

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.* HONORIVS. Eccleſia hic peregrinãs cum CHRISTO *in agrum* flo-
ribus plenum *egreditur*, dum de hoc mundo migrans paradi-
ſum voluptatis cum CHRISTO ingreditur. *In villis commoratur*, dum
in manſionibus ſibi à Deo præparatis recipitur.

SECTIO

SECTIO IIX.

VVLG EDIT.	EDIT. LXX.	SECT. IIX.
Mane ſurgamus ad vineas, videamus ſi floruit vinea, ſi flores fructus parturiunt, ſi floruerunt mala punica: ibi dabo tibi vbera mea.	*Diluculo ſurgamus in vineas. videamus ſi floruit vitis, floruit propago, floruerunt mala punica. Ibi dabo vbera mea tibi.*	*Verſ. 12.*

LITTERA.

IVNIORIS verba & conſiliū ſoror adulta approbat, & ipſa quoque ſponſum adhortatur, vt ſororculæ morem gerat, atque ſimul omnes vrbe relicta in villis pernoctent: vt queant ſummo mane vineas & hortos adire. ſub auroram enim in locis æſtuoſis agri ſunt amœniſſimi. §. 1. VOX SPONSÆ ADVLTÆ.

FLORVIT VINEA] Aqu. & ſexta editio, germinauit. *Vide ſimilia c.2. v.12. & 13. & c.6. v.10.*

FLORES] ſi primulæ illæ & acerbæ adhuc vuulæ ſe prodere & tumidari incipiunt. Hebr. *an aperuerit ſe vua puſilla.* pro *fructus parturiunt* LXX. ὁ κυπρισμὸς, quod vulgo de florum propagine ſeu fructu accipiunt. Sed Philo videtur legiſſe κυπερὸς. nam exponit arborem Cyprum: cui Theodoretus, & Tres Patres, & ceteri, & fons Hebræus, repugnant.

SI FLORVERVNT Aqu. *ſi ſe aperuerunt*, ἤνοιξαν, reſpicit ad pomum ipſum calore hians, melius noſter ad malogranati florem ſeſe pandentem.

VBERA MEA] ibi faciam tibi copiam mei, amoribus meis potieris: non agri tantum, ſed meis quoque deliciis perfrueris; non offert ſugenda vt filio, ſed amplexanda vt ſponſo.

Nunc adultior Eccleſia nouellam hanc ſponſam tertiam ſibi concorporat: atque ita deinceps de ſeipſa loquitur, vt quædā illi tanquam adultæ, quædam tanquam nouellæ ſponſæ conueniant. Hinc iam ſorores iſtæ ſicut ſponſa vna, vnanimiter incipiunt incumbere in conuerſionem reliquæ multitudinis, quæ Antichriſto pertinaciùs inhæſerat; quo necato, illa multitudo hæreticorum, gentilium, & paucolorum adhuc fortaſſis Iudæorum Acephala permanſerat. Sponſæ inuitantis ſponſum, Eccleſiæ CHRISTVM; verba eſſe conſentiunt. PHILO, Iuſtus, Gregorius, Honorius, Angelomus. inuitat autem vt per totum orbem diffuſas particulares Eccleſias dignetur viſitare, viſurus num quos *fructus* ibi recens ab Antichriſti perfidia reuocatorum poſſint colligere. *Vineæ florent*, cum mentes fidelium bona opera pro- §.2. MENS VERBORVM.

ferunt, ſed fructum nõ pariunt, ſi ab eo quod propoſuerint, aliquibus erroribus victi infirmentur: *Sic D. Gregor. lib.* 12. *Moral. c.* 26. *Vinea flores* expone, vt d. verſ. 12. & 13. *mala punica*, vt d. verſ. 10. & cap. 4. v. 12.

Honorius.

Accipite nunc verba Honorij, qui mihi ad loci iſtius intelligentiam præiuit, ait HONORIVS *in commentar.* Poſtquam totus comitatus Sunamitis in aulam Regis eſt receptus, & regalibus nuptiis admiſſus, ecce ab Aquilone noua ſponſa cum magno apparatu, Mandragora ſine capite, ſponſo adducitur: cui ab eo aureum caput imponitur, diademate redimitur, in nuptias recipitur. *Sunamitis* quippe de caſtris egreſſa, inuenit *mandragoram*, regiam puellam ſine capite in agro iacentem: cui nimium compaſſa, & ad regem regreſſa obnixè ſupplicat, vt ſecum eat, miſeræ ſubueniat. Per *mandragoram* intelligitur multitudo infidelium, cuius caput erat Antichriſtus, qui eſt caput omnium malorum: ſed caput amputabitur, quando Antichriſtus occidetur. hanc videns Eccleſia ſine capite, optat eam ſibi in fidem CHRISTI ſociari, & capite CHRISTO ſublimari. ô dilecte (inquit) quem præ omnibus diligo, qui ad me per gratiam veniſti, & per præſentiam donorum viſitaſti; veni etiam nunc per gratiam ad multitudinem infideliũ, & viſita eam per præſentiam chariſmatum, & per prædicatores *egrediamur in agrum* mundi, & ſpargamus per populos ſemen verbi Dei, tu inſpirando, ego prædicando, & operando, & docendo, diu *commoremur in villis*, in paganorum cõuenticulis: *manè ſurgamus ad vineas*, hoc eſt, maturè faciamus Eccleſias.

* Corr. m.ſ. vt exhibui.

Ager eſt Chriſtianus populus aratro Euangelij cultus: *villæ* verò ſunt pagani,* infidelitate & vitiis inculti. Dilectus quaſi in occulto ſedet, dum CHRISTVS peruerſos, per manifeſta flagella ad conuerſionem non admonet, vel infideles per prædicatores ad fidem non vocat: qui ad publicum in agrum egreditur, dum prauos manifeſtè flagellat, vt ſe corrigant, vel infideles ad fidem per Doctores conuocat. Eccleſia vero quaſi in occulto latet dum contemplationi vacat, & proximis errantibus non prædicat: de occulto *in agrum egreditur*, dum per publicam prædicationem accingitur. Poſt mortem ergo Antichriſti ſponſus & ſponſa in agrũ conueniunt: quia CHRISTVS & Eccleſia per Prælatos cõſilium ineunt, qualiter Chriſtianos propter timorem Antichriſti ad perfidiam prolapſos, ad pœnitentiam reuocent, vel adhuc incredulos per prædicatores ad fidem conuertant. *In villis commorantur*, dum paganorum conuentibus, maximè prædicando, immorãtur. Similitudo eſt ab illis, qui in agrum ſpaciatum vadunt, in villas ad ſpectaculum conueniũt. *Nox* fuit tempus perſecutionis Antichriſti: *manè* vero tempus pacis poſt mortem eius. *Manè* ergo ſponſus & ſponſa *ad vineas* ſurgunt, qui quaſi in nocte dormierunt, dum ſe poſt necem Antichriſti ad faciendas Eccleſias erigunt, vel ſub eo deſtructas renouant, vel diſperſas congregant, quas ſub eo deſtrui viderunt, ſed quaſi

dormientes non reſtiterunt. At nunc dicit; *videamus ſi floruit, &c.* per prædicatores faciamus eos videre, *ſi vinea* (ſcilicet Synagoga) in fide *floruit*, vt eam imitentur; ſi florentes in fide opera fidei exſequuntur, 12. vt illos imitentur, ſi imitatores Martyrum in patientia florent, vt eos imitentur. In illo agro *proferam* ad honorem tui omnem doctrinam vtriuſque legis, quæ ſunt *vbera mea*, vt rudes in fide ſugant inde lac doctrinæ.] Hactenus Honorius.

Angelom. Melius vltimum illud ANGELOMVS, triplex (ſi) refert ad cordis fidem, & oris confeſſionem, & fidei profuſione ſanguinis confirmationem. *Iuſtus.* Quod à IVSTO accepit, cuius ſunt iſta, vt appareat an fideles, quæ corde crediderunt, ore pronuncient, ſicut Apoſtolus ait, *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem:*[a] vel ſi in eis per ſancta deſideria pietatis opera prodierunt. Si illi (quoque) qui in CHRISTVM crediderunt in tanta dilectione proficiunt, vt etiam occidi pro ipſo omnibus modis delectentur. Vis videre malum punicum? audi in actibus Apoſtolorum Paulum Apoſtolum; *Ego (inquit) non ſolum iudicari in Hieruſalem, ſed & mori pro* CHRISTO *paratus ſum.*[b] Poſtea *vbera* exponit ipſos Eccleſiæ Doctores, pro CHRISTO patientes, & ideo illi conregnaturos.

a *Rom. 10. v. 10.*

b *Act. 21. v. 13.*

TROPOLOGIA.

§. 3.

Philo. VARIA ſunt huius commatis membra: vnum de vinea, alterum de flore & fructu eius, tertium de malis punicis, quartum de vberibus ſponſæ: quare diuidamus ea nunc. Quoad primum PHILO, *diluculum* ſeu *mane* interpretatur beneficium Dei, quo anima à tenebris ignorantiæ Dei & cæcitate mentis, & à nocte delictorum, vocatur in admirabile lumen religionis & pietatis. Et tunc vult *florere vineam*, quando ex odore ſanctitatis, veræ fidei præbet argumenta, quæ quidem (inquit) opera ſunt boneſta, iuſta ac ſancta. Fidelis enim Chriſtianus omnis, ex operibus iuſtitiæ qualis ſit agnoſcitur, nam *fides ſine operibus mortua eſt*, vti corpus ſine anima. Duo enim ſunt quæ fidem docenti & prædicanti faciunt, vitæ honeſtas & iuſtitia, hæc ad actiones & officia, illa ad mores & vitam pertinet. Quicunque igitur credere ſe dicit in Deum, iuſtè agat & ſanctè viuat, ambulet vt ſanctus, viuat vt fidelis ac pius.] ſic ille.

Honorius. HONORIVS: *Manè ſurgit ad vineas*, dum ſe totam erigit ad imitandum clauſtralium vitas. clauſtra enim ſunt ſpiritales vineæ, in quibus ſunt pocula vitæ. Fidelis quiſque flores vineæ, fructus florum, flores malorum punicorum videt, dum fidem Eccleſiæ, opera fidelium, patientiam martyrum imitari ſtudet. *Ibi dat vbera* proximis, dum profert doctrinam geminæ charitatis.]

Tres Patres. Quoad ſecundum, idem Philo intelligit per *fructus*, vitæ puritatem & candorem: IVSTVS & ANGELOM. fidei confeſſionem. TRES

PATRES omnia coniungunt hoc pacto, Tu qui es (ô ſponſe) inſtitiæ Sol, cognitionis lucem emittens in animas, laborum fructum ferentes patientiam qui quaſi *botrus* quidam per multas tribulationes vinum lætificans cor hominis ſtillas propter * quem futuræ remunerationis: ego autem ſecundum ipſum ſolis ortum, patientiæ mores * illos oſtendens exemplo meo. Ita porrò ſurgentes *videamus*, tum ipſe qui in abſcondito vides, tum ego quæ in manifeſto, vtrū diſcipularum à me inſtitutarum fides (quæ vt *vitis* in palmites, ſic ipſa in varias virtutes diffunditur) floruerit, intus quidem per habitum ex rationibus virtutum, foris autem per actionem ex moribus atque inſtitutis ipſarum. Nam animæ *flos* ex virtutum rationibus germinat per mores ipſarum in carne, cuius fidei flos tum arcanus, tum manifeſtus eſt *flos malorum punicorum*, quæ intrinſecus quidem dulcem fructum continent, extrinſecus autem auſterum corticem præferunt: Etenim fidei quoque fructus in occulta animæ affectione, propter futuri præmij ſpem, lætitiam adfert: in exteriore autem carnis ſenſu, propter virtutis labores præbet acerbitatem. In agro illo diſcipularum mearum *tibi dabo vbera mea*, proferam tibi ſponſo meo quam inſtituendis illis adhibeo doctrinam naturalem & moralem, vt per hanc ducens eas ad diſciplinam arcanam, oſtendam rerum naturam te ſuum auctorem indicare per notas quaſdam, vt veritatem, non autem, vt iuxta prudentiam Græcorum, ſtultitiam, naturali rerum cognitione ſic eas imbuam, vt à te procul veritate diſcedant.]

* Corr. ſpem.
* Corr. illis.

Rupertus. RVPERTVS: Tunc *flores fructum parturiunt*, ſi dociles inueniantur ad bene operandum. Quoad tertium, idem Rupertus conſentiens Iuſto & Angelomo & D. Gregorio, tunc (ait) *floruerunt mala Punica*, ſi inueniuntur in eis aliqui quorum fides vſque ad martyrium durare ſufficiat.

Philo. Sed PHILO; Ecce ſanctorum animæ, ecce ſanctorum mentes, quæ *punicorum* inſtar ab honeſtis floribus virtutum ad excellentiſſimos fructus glorioſiſſimè peruenjunt. Vt enim malus punica multa grana, multoſque ſinus in pomis ſuis generat: ſic & Eccleſia Dei multos populos intra ſe continet, ſuoque gremio complectitur ac fouet, & amictibus mandatorum circum tecta atque velata ſanguine IESV CHRISTI conſeruatur, & Martyrū corporibus, velut corticū rubentium ſanguine & miraculis decoratur.] *Idem, quoad quartum, vbera exponit duo teſtamenta*, Talibus (ait) bonis & rectis corde fidelibus profunda myſteriorum ſenſa ex ſpiritualibus vberibus, hoc eſt, è duobus teſtamentis bene cognitis & obſeruatis, reuelantur, & velut vbera ſugenda præbentur. Incredibile eſt carnalibus, quàm ſuauis ſit ſcriptura ſacra benè cognita, quámque mira, & cœleſtia arcana pandat piis ſcrutatoribus ac iuſtis: ſed recta mente & humili, vigilantique animo ad eam perſcrutandam accedere oportet. longè abſit arrogantia, abſcedat animi faſtus ac tumor, excitetur ingenium, inuigilet animus, ſit mens

caſta & humilis, nec ocio langueſcat.] Qui talis eſt, *vbera* habet, & ea dat ipſi CHRISTO (teſte Gregorio) quando docet CHRISTI membra, hoc eſt, ignaros & Chriſtianæ doctrinæ indigos.

TROPOLOGIA hoc loco valdè coincidit in Litteralem interpretationem, ſicut etiam commate ſequente, & ex vtroque mixta eſt ſequentis §. tractatio.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

APVD GVILHELMVM ſic pergit pia mater filium allo- §.4.
qui: *ſurge* tu, & quia ego ſemper tecum, *ſurgamus*, & hoc *Guilhelmus.*
mane, id eſt, maturiùs dum naſcentis Eccleſiæ mane eſt,
dum adhuc in ſuis primordiis eſt. Manè ſurgamus ad vi-
neas in gentibus plantandas & excolendas, veſpere reuerſuri ad vi-
neam illam Domini Sabaoth, domum Iſraël, quæ nunc degenerauit
atque elanguit. *Vinea* [a] quippe olim *facta eſt* tibi *dilecto meo in cornu*
filij olej, & *ſepiſti* eam egregiè, & *exſpectaſti vt faceret vuas*, *& fecit* a *Iſa.c.5.v.2.*
labruſcas. Sed hoc primò: conſequenter quod multò grauiùs eſt, *fecit*
vuas, ſed *vuas fellis & botros amariſſimos*. [b] Annon *vua eius vua fellis* b *Deu.32.v.32.*
erat *& botrus amariſſimus*, cùm tibi dulcedini ingrata propinaret *vi-*
num cum felle mixtum: an non & tunc *fel draconum vinum eorum &*
venenum aſpidum [c] *inſanabile*, dum tuos odit atque interficit? *Aufer* [d] ergo *ſepem eius*, *& ſit in direptionem* vſque ad tempus: *non pute-* c *Deu.32.v.33.*
tur neque fodiatur, *& nubibus tuis* (id eſt, Apoſtolis tuis) manda dile- d *Iſa.5.v.6.*
ctè mi *ne pluant ſuper eam imbrem*, ſed dicant ei, *vobis oportebat* [e] *pri-* e *Act.13.v.46.*
mum loqui verbum Dei, ſed repellitis illud & indignos vos iudicatis vi-
tæ æternæ. ecce conuertimur ad gentes. conuerſæ igitur ad gentes nubes
tuæ ibi pluant, ibi fructuoſe prædicent: atque ita *mane ſurgamus ad*
vineas, eccleſias per orbem plantãdas atque excolendas, quæ in vnam
magnam vineam, id eſt, Eccleſiam Catholicam, redigantur: & cùm
hæc magna vinea per orbem terrarum plantata fuerit & propagata;
videamus ſi floruit vinea, &c. Tuum eſt videre hæc, & tamen dixi *vi-*
deamus, quia ego ſemper tecum, & ſequar te (ô agne) quocunque
ieris. *Floret vinea*, id eſt, Eccleſia in inchoantibus; *flores eius fructus*
parturiunt in proficientibus. Tuum verò eſt vtrumque videre, id eſt,
approbare in beneplacito tuo, ſed multò magis, *flores malorum puni-*
corum, id eſt, decus & deuotionem martyrum propter te proprio
cruore rubentium. *Ibi dabo tibi vbera mea*, id eſt, in Eccleſia gentium
dabo tibi, quæ & in Eccleſia Iudæorum olim tibi dedi vbera mea. Ve-
rè apud Iudæos dedi tibi vbera corporalia ad paſcendum te; porro in
Eccleſia gentium dabo tibi vbera mea ſpiritualia ad paſcendos tuos,
ſpiritualiter enim paſcam paruulos tuos lacte maternæ pietatis, quæ te

olim paui lacte corporali pro veritate carnis. Denique pro eo quod ti-
» bi ſum mater corporalis, ero tuis mater ſpiritualis, materna charitate
» quaſi proprios parturiens filios, donec plenius formeris in eis, mater-
» na ibidem cura nutriens eos, donec vſque in virum perfectum gran-
» deſcas in eis. Totum autem hoc faciam eos tibi aſſiduè commendan-
» do & augmenta gratiarum eis piis à te precibus impetrando.]

ANAGOGE.

§.5. *Honorius.*

HONORIVS. *manè ſurgit* Eccleſia ad vineas dum in die iudicij ſe erigit ad ſupernas Eccleſias. Totum quippe tempus huius ſæculi
» eſt quaſi *nox* ad comparationem futuri ſæculi. Dies autem iudicij eſt
» quaſi *mane* æternæ diei, quæ melior eſt ſuper millia annorum. vel vita
» cuiuſque hominis eſt quaſi *nox*, *manè* autem vita futura: in quo *mane*
» quiſque fidelis ſurgit ad vineas, dum poſt mortem peruenit ad cœle-
» ſtes Eccleſias. Ibi videt *flores vineæ*, florum *fructus*, & *flores malorum*
» *punicorum*, id eſt, præmia fidelium, & donorum, quæ dabuntur benè
» operantibus; & mercedem quæ recompenſabitur martyribus. Ibi *da-*
» *bit* Eccleſia CHRISTO *ſua vbera*, quia Doctores vtriuſque legis re-
» præſentabit in æterna gloria.]

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
verſ. 13. VOX EIVSDEM. » Mandragoræ dederunt odorem. » In portis noſtris omnia poma: noua & vetera, dilecte mi, » ſeruaui tibi.	*Mandragora dederunt odorem. Et in oſtiis noſtris omnes nuces nouas ac veteres fraterne mi ſeruaui tibi.*

LITTERA.

§.1. & 2. VOX & SENSVS.

DVPLEX hic eſt lectio. quidam ex Latinis legunt, ᵃ *mandragora dederunt odorem in portis noſtris. Omnia, &c.* Sed huic diſpunctioni repugnant LXX. & fons Hebræus. Alia lectio eſt, Codicis Romani & Regij quam exhibui, *dederunt odorem. In portis noſtris omnia, &c.* D. Ambroſius *in Pſ.* 118. *Serm.* 19. non videtur legiſſe *In portis:* Iuſtus, non ponit expreſſe, ſed ex interpretatione eius ſubolet mihi eum iunxiſſe cum mandragoris: diſcrimen, quoad ſententiam, non magni momenti eſt. Cùm eſſent in agrum egreſſi delectauit quidem illos Synagogæ veteris (*h. vineæ flos*) oblectarunt etiam eos *florum fructus*, quos *parturibant vineæ* Gentilium, recrearunt *flores malogranatorum*, nempe Synagogæ recens conuerſæ, quæ iam ad Martyrium anhelabat: ſed præcipua cauſa repentinæ lætitiæ fuit videre adful-

ᵃ *Sic Alanus, Guilh. Caſtiod. Greg. Honor. Vuiller. Angel. Rupertus Thomas Ciſtercienſ. Hailgrin. & alij.*

gentem ſpem certam, & exhalantem famæ bonæ odorem ex acephala illa turba, quæ partim à CHRISTO ad Antichriſtum defecerat, partim nunquam baptizata huic adhæſerat. Læta igitur & exultabunda ſponſa, inquit, non operam luſimus. nonne percipis ſuauem, & adhuc inexſpectatum mihi *mandragorarum odorem*, quarum frigus hactenus noxium, & odor grauis fuit, quæ ſteriles ipſæ & quaſi expertes vitæ mortis ſomno conſopitæ iacuerant, humani denique buſti, potiùs quàm veri hominis, effigiem præbebant, & præter hanc mutilam ſpeciem, nihil hominis obtinebant. Legamus illas, maturuerunt: ſtatui tibi ſoli eas colligere, & veſci tecum. Interea veſcere fructibus, quos tibi repoſui in corde meo, & ad manum habeo, omne genus fructuum hornorum & annoſorum deliciis tuis repoſitorum aſſeruaui. Significat bona vtriuſque populi, Iudæorum & Gentilium opera. nam *noua* hæc *& vetera poma*, legis Moſaicæ & Apoſtolicæ obſeruantiam interpretantur plerique. [a] Sic etiam ſimilem Noui teſtamenti locum grauiſſimi Patres de vtroque teſtamento expoſuerunt, Auguſtin. *c.16. quæſtionum in Matthæum*, Hilar. Hieron. Chryſoſt. Theophylactus, Euthymius & Beda, illum dico, vbi parabolicè Saluator noſter comparat *omnem ſcribam doctum in regno cœlorum homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera*, [b] hoc eſt, omnis generis poma.

a *Amb. ſerm. 22. in Pſal. 118. Hier. in proœm. libr. 1. in Iſa. Theodor. Philo, & alij hîc.*

b *Mat. 13. v. 52.*

Aliud illud quod ait, *in portis*, rectè Iarrhius exponit, in promptu ſeu ad manum.

DVDAIM Mandragoras ſignificare non dubitabant antiqui, vt hoc loco LXX. & item Gen. 30. v. 14. & fatentur Abenezra & Kimchi, & etiam Ioſephus & Aquila. confirmat quoque Thargum in quo eſt LABRVCHIN, quod non dubito mandragoras ſignificare: ſiquidem Arabes, vt docet Simon Ianuenſis, eas vocant *Iabrao*, & *Iabroach*, & *Iufaha*. Contemnendi ergo recentiores tam Iudæi, quàm Chriſtiani, qui nihil niſi diuinant. Iarrhius *Dudai* Ieſeminum cenſet, alij violam, alij ficum, alij Satyrium: verum hoc eſt nugari. Franc. Georg. [c] *in Problemat.* & Sixtus Senenſ. *in Bibliothe.* noſtrum interpretem reprehendunt, & dicunt, vertendum, lilia: ſed lilia SVSANIM vocantur, non DVDAIM. rationes illorum ſunt, quia mandragoræ ſunt inodoræ: item ſunt frigidiſſimæ, & partui inimicæ: tertiò quia tempore meſſis triticeæ mandragoræ nondum maturæ. Reſpondeo, duo illa priora perpetuò & perſpicuè falſa: vltimum verò iſtud in Meſopotamia falſum, vbi matureſcunt citiùs, quàm apud nos? apud quos etiam maturæ eſſe poſſunt ſub meſſis triticeæ finem; quãto citiùs illic? Oleaſter [d] tamen, *lilia* quoque tuetur, ſed ea quæ vulgo vocantur, liliola conuallium, quæ prodeſſe de partus labore ægris multi cenſent. Quaſi verò Rachel adhuc ſterilis de proſpera Ilythyatum cogitarit: aut quaſi tum de diſtillanda ex mandragoris aqua ageretur. diſtillatitiam enim, non flores ipſos ei rei memorant idoneos. [e]

דודאים

c *Georg. tom. 1. problem. 215. Sixtus libr. 5. annot. 109.*

d *in Gen. c. 30. v. 14.*

e *Vide Matthiol. in Dioſcor. lib. 3. c. 140.*

Caluiniani duo, putant D v d a i m eſſe vocem generalem ad flores omnes amabiles, gratiſque odoris, & nomen ductum ab amore; eò quod Hebræi dilectum vocant D v d. ſed falluntur, vt eis meritò obiicit alius eiuſdem ſectæ Io. Drvsvs, linguarum probè diligens & in verſionis nouitate minùs improbus. Primò quia Dvdim vocantur ollæ, à radice Dvd. an ergo dicemus Dvdim ſignificare quælibet vaſa amabilia? Dormierit ebrius inter ollas, cui illæ ſunt amabiles, pulchræ, iucundæ, & ab amore denominatæ. Deinde non ſequitur; Dvdaim, deducitur à Dvd, ergo Dvdaim ſignificat amabile. Sæpe fallit petitio ſignificati ab etymologia: à radice *Malach*, deducitur *Maluchim*, fallêris tamen, ſi dicas ſignificare quaſuis herbas ſalſas. Denique ſi ad etymologiam amoris recurras, potiorem partem ſibi vindicet mandragora; quam propter vim philtricam veteres *κιρκαίας* vocarunt.

Retineamus ergo *mandragoras*. primò quòd eorum poma non diſſimilia rotunditate ollulis, ſeu vberibus, vnde Hebræum nomen deductum.

Secundò, quia ſunt admodùm odorata, non graui tantùm odore, ſed & ſuaui, vt poſt Dioſcoridem fatetur B. Auguſtinus *lib. 22. contra Fauſtum. cap. 56.*

Tertiò ſunt aſpectu pulchra & delectabilia, præſertim maris, in crocum colore declinantia. D. Ambroſius [a] ſic ſcribit; Plerique diſcernunt quendam inter mandragoras ſexum, vt & mares putent eſſe & fœminas. Sed fœminas grauis odoris. Significat ergo gentes quæ ante fœtebant, cùm eſſent infirmiores; * euirata quadam imbecillitate perfidiæ boni odoris fructum ferre cœpiſſe, poſtquam in aduentum Domini crediderunt.] Angelomus autem; Mandragoræ duo ſunt genera, maſculus & fœmina. Femina rubra, maſculus albus, vtriſque eadem vis ad medicamenta: & poſtea, Latini, malum terræ, poetæ *ἀνθρωπόμορφον* vocant, eò quod habeat radicem formam hominis aſſimilantem.] Sed de hoc poſtea.

a *Serm. 19. in Pſal. 118.*
* corr. eiurata.
Angelomus. Falſum hoc de vi eadem: legendum quoque, *femina alba, maſculus ruber.*
Caſſiodorus.

Caſſiodorus autem; Mandragora herba eſt aromatica, cuius radix ſimilitudinem habet humani corporis. poma eius optimi ſunt odoris, in ſimilitudinem pomi Mariani, quod noſtri Terræ malum vocant. Hæc herba rebus medicinalibus aptiſſima.] *Mox ponit duos effectus:* ferunt (ait) eos qui incommodo vigiliarum laborant, hauſtu huius pomi releuari & poſſe dormire. confirmant hoc multi. D. Ambroſ. *lib. 3. Hexaemer. cap. 9. & D. Baſil. De opificio VI. dierum hom. 5. Cæſarius Dialo. 1. Cyrillus lib. 11. in Gen. Dioſcor. Plin. Xenophon & alij.*

Item propinatur exterior cortex vino mixtus bibendus iis qui ſecandi vel cauterio ſunt inurendi, vel torquendi, vt ſenſus doloris iis obtundatur] auctores ſunt huius rei præter Caſſiod. etiam Vvilleram. Honor. Rupertus, Angelomus, & alij.

Præ-

Præterea creditur à multis amatorium quid & philtris aptum ineſſe, vt præter Dioſcoridem, teſtantur, Theophraſtus *libr.* 9. *Hiſtor. plantar.cap.*10. & Epiphanius *in Philologo*, & hinc Belgæ Teutones vocamus *Dooll appelen*, quaſi poma animo errorem adducentia; Heſſi vocant, Cordo teſte, *Dollfrant*. quidam tamen cenſent hæc pertinere ad tertiam ſpeciem mandragorarum, quas Hiſpani nominant *Berangenas*; quas Lobellius cenſet eſſe Mandragoram Theophraſti, aliam à vera Dioſcoridis, & vtramque Plinium confudiſſe. Scio quoſdam hoc dictum D. Epiphanij reijcere: ſed rationes eorum non conuincunt: quia quædam amatoria venena frigida guſtu & tactu, effectu tamen calida reperias.

Septimò traditur nauſeam ſtomachi compeſcere. Sic Aponius, Beda & Thomas Ciſtercienſis hoc loco.

Octauò ad fœcunditatem prodeſſe. ſcribit Rupertus *lib. penult. in Cant. in fine*. neque id caret ratione. cùm enim inter ceteras ſterilitatis cauſas vna ſit fluxûs menſtrui obſtructio, & inde nata matricis oblimatio de excrementis morbidis; [a] mandragoræ ſemen habet vim matricis expurgandæ, & ſuccus eius ſemioboli pondere, peſſis emollientibus admixtus, ſolet per ſe menſes ciere, ac partum etiam mortuum expellere; [b] in calidis quoque regionibus fœminas, quæ feruidioris & arentioris vteri ſunt, viſcoſitate ac frigiditate ſua ad temperiem reducit, &, poſt congreſſum, vi ſoporifera illas conſopiens, obſtat ne ſemen in fumos & fuligines euaneſcat (quæ ſecunda eſt in talibus cauſa ſterilitatis) facitque vt vterus acceptum firmiùs retineat.[c]

a *Ariſtotel. lib.* 2. *de gener. animal.*

b *Poſt Dioſcor. Plinius lib.* 26. *cap. vlt. Auicenna lib.* 2. *de Iabro.*

c *Lewin. Lemnius, de Herbarum biblicar. explicat. c.*2.

Illud præterea de forma notandum, Philonem Carpathium, Aponium, Honorium, Caſſiodor. Angelomum, Vvilleramum & Rupertum, qui formam illi humanam tribuunt, loqui quoſdam de radice effoſſa ſimul cum fructu, tunc enim quaſi buſtum refert ſine brachiis, quoſdam de radice ſola, quando dicunt referre cadauer ſine capite, & intellige cadauer debrachiatum. Reuera dumtaxat radix refert ſpeciem duorum fœmorum cum pedibus. Sic intellige Pythagoræ ἀνθρωπόμορφον, & illud Columellæ *lib.*10.

Quamuis ſemihominis vaſano gramine fœta
Mandragora pariat flores.

Quod verò Dauid Kimchi, & Abenezra, & Albertus Magnus cenſuerunt, ſexum quoque in mandragoris virilem fœmineumque repræſentari, caue crediderīs. decepti illi ab impoſtoribus fuere, qui de radice ſolent effigiare ſtatunculas virunculorum femellarumúe, quibus de milij ſemine inſerto radiculas inſtar pilorum faciunt excreſcere, vt ſtriculi videantur. *lege Matthiolum impoſturæ modum deſcribentem, & qui de mandragoris multa: Dioſcoridem lib.4. cap.61. & ibi Matthiolum & Amatum, Plinium lib.* 25. *cap.* 13. *Dalechampium ſiue Rouillium lib.*17. *hiſtor. plant. c.*7.

" Deinde & *noua & vetera* ſic exponit; Si quis quærat, quidnam in
" veteri teſtamento nobis præcipiatur à Domino, reſpondere poſſu-
" mus, idem quod mandatur in nouo id ipſum præceptum fuit in vete-
" re. Ex quo quidem hæc iuſtitiæ præcepta habemus & inſtituta: *Non*
a Exo. 20.14. " *occides, non mœchaberis, non falſum teſtimonium dices*[a] & reliqua: &
" ex nouo admonemur prauas cupiditates omnes & actiones amputa-
" re. Ait enim Dominus: *Audiſtis in antiquis, non mœchaberis. Amen*
" *dico vobis, ſi quis viderit vxorem proximi ad concupiſcendum eam, iam*
b Mat.5.v.27. " *mœchatus eſt eam in corde ſuo.*[b] Sic etiam *non omninò iurandum*, ſed *eſt*
& 34. *eſt, non eſt, non eſt, dicendum eſſe, quicquid amplius additur peccatum*
" *eſſe.* Hæc ſunt quæ fidelis ſponſa ſponſo vetera ad noua: & noua cum
" veteribus ſanctiſſimè ſeruauit, & ſeruare debet quæque fidelis anima,
" vt per vtriuſque teſtamenti diligentem obſeruationem ac ſanctam
" audire mereatur: *Veni electa mea ponam in te thronum meum, quoniam*
" *concupiuit Rex ſpeciem tuam.* Legalia igitur quæ neceſſaria ſunt, & E-
" uangelica præcepta omnia, diligentiſſimè ſeruanda ſunt nobis, nihil-
" que ex iis omnino negligendum. nam qui minora negligit, is paulla-
" tim labitur in maxima, & *qui in vno offenderit, factus eſt omnium reus.*
" Sed qui Deum verè timet, amat & colit, is noua cum veteribus ſtu-
" dioſiſſimè coniungit & copulat. Hoc eſt enim quod idem Dominus
" in Euangeliis admonet, dicens: *Omnis ſcriba doctus in regno cœlorum,*
c Mat.13.v.52. *ſimilis eſt patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.*[c] *No-*
" *ua* quidem illa Euangelica mandata perfecta & abſoluta, quibus nihil
" in terris poteſt eſſe diuinius, nihil illuſtrius, nihil denique vtilius: *vete-*
" *ra* verò, quæcumque in lege Moſaica & Prophetis continentur ad ſa-
" lutem æternam conductura. Hæc ſunt igitur, quæ caſtiſſima atque fi-
" deliſſima ſponſa ſe fideliſſimo atque ſempiterno ſponſo, patri, & fra-
" tri ſuo, accuratiſſimè ſeruaſſe, & ſeruaturam eſſe promittit & ſpon-
" det.] Hactenus Carpathius.

Honorius. HONORIVS denique, Tunc *dabunt odorem mandragora in por-*
" *tis*, quia ſæculares iam conuerſi, qui ſine capite fuerunt, dum nullum
" prælatum habere voluerunt, famam bonæ operationis in virtutibus,
" quæ ſunt portæ vitæ ſpargunt. *Omnia poma noua & vetera ſeruant*,
" dum conuerſi omnia opera antiquorum & modernorum patrum ad
" imitandum ſibi congregant.]

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. PRÆCEPTA hæc veteris & noui teſtamenti quis accuratius om-
nia ſeruauit, quam Dei genitrix MARIA? ſed de tota re audite
Guilhelmus. loquentem GVILHELMVM, ſcriptum eſt, [d] quod primogenitus
d Gen.30.v.14. Liæ Ruben, egreſſus in agrum tempore meſſis triticeæ, repperit
" mandragoras, quas & matri detulit: cui ſoror Rachel, da mihi (in-
" quit) partem de mandragoris filij tui. Sic primogenitus MARIÆ

I ESVS, qui & primogenitus eius, poſt triginta ætatis ſuæ annos, quibus putabatur filius Ioſeph, egreſſus in publicum, & hoc tempore acceptabili & die ſalutis, quaſi tempore triticeæ meſſis (egrediebatur quippe operaturus ſalutem in medio terræ) egreſſus in agrũ vomere legis excultum (Hebraicum populum) ſingularis fragrantiæ mandragoras repperit, in eo quod Dei filius eſſe innotuit; *quem ſcripſit Moyſes in lege & Prophetæ, inuenimus* IESVM *filium Ioſeph à Nazareth*, ait Philippus Nathanaëli. [a] Nondum planè inuenerat mãdragoras in Philippo & Nathanaele, vnde & filius Ioſeph vocatur. Quærit ergo mandragoras, pro quibus vtique quærendis in agrum iam egreſſus erat. Quærit eas, dicens Nathanaëli, *Priuſquam te Philippus vocaret cùm eſſes ſub ficu, vidi te.* Tum ille, *Rabbi*, inquit, *tu es filius Dei, tu es Rex Iſrael.* Hîc planè ſuauiſſimi odoris Mandragoras repperit. Item quærebat mandragoras, cum diſcipulis aiebat, *Quem dicunt homines eſſe filium hominis? At illi dixerunt, alij eſſe Iohannem Baptiſtam, alij Heliam, alij Ieremiam, aut vnum ex Prophetis.* [b] Nihil adhuc mandragorarum eſt, nihil fragrat. Quærit ergo eas diligentius, dicens: *Vos autem, quem me eſſe dicitis?* Tunc Petrus, *tu es* (inquit) *Chriſtus filius Dei viui.* Hîc planè, repertis mandragoris, Dominus IESVS earum delectatus odore, Petro reſpondit, *Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt.* Nihilominus cum illuminato à ſe cæco diceret, *Tu credis in filium*[c] *Dei?* quærebat mandragoras, quas & inuenit ipſo ſtatim reſpondente, *credo Domine, & procidente ad adorandum eum*, tanquam Dei filium. Domi ergo non inuenit mandragoras per triginta annos, quibus putabatur filius Ioſeph, ſed egreſſus in agrum reperit, quia verbo & ſignis foris patratis, quod eſſet Dei filius, quantum, & quibus voluit, intimauit.

a *Joan.1.v. 45.*

b *Matt.16.v.13.*

c *Joan.9. v.35.*

Porro has ſummi odoris mandragoras foris repertas piæ matri pius filius detulit: quia declaratio maieſtatis eius ad matrem eximiè redundauit. Quamdiu enim ille putabatur filius Ioſeph, ipſa quoque nihil aliud putabatur niſi vxor fabri, & puri hominis mater: at vbi claruit diuinitas filij, matris quoque virginitas declarata eſt: atque eo ipſo quod filius eius agnitus eſt Dominus gloriæ, prorſus quicquid ingloriũ, vel minùs glorioſum, in ea videbatur, euacuatum eſt, * aſſumptum eſt. Itaque pia mater filij ſui mandragoris fragrat in odorem ſuauiſſimum omnibus ſæculis. Sed & nos de mandragoris filij eius pro modulo noſtro accipimus, *vt*, quod Adæ filiis valdè glorioſum eſt, *filij Dei nominemur & ſimus.* Et quoniam participatio, propter quam filij Dei appellamur, eiuſdem piæ matris meritis nobis augetur, cum ſumma deuotione illi dicendum eſt, *Da nobis partem de mandragoris filij tui:* quod vtique toties illi dicimus, quoties eam nobis deuotis conciliamus obſequiis, vt pro nobis apud filium meritorum vbertate ſuorum interuenire dignetur. Et notandum, quia

* *Corr. abſumptum.*

ferunt, ſed fructum nō pariunt, ſi ab eo quod propoſuerint, aliquibus erroribus victi infirmentur: *Sic D. Gregor. lib. 12. Moral. c. 26. Vinea flores* expone, vt d. verſ. 12. & 13. *mala punica*, vt d. verſ. 10. & cap. 4. v. 12.

Honorius.

Accipite nunc verba Honorij, qui mihi ad loci iſtius intelligentiam præiuit, ait HONORIVS *in commentar.* Poſtquam totus comitatus Sunamitis in aulam Regis eſt receptus, & regalibus nuptiis admiſſus, ecce ab Aquilone noua ſponſa cum magno apparatu, Mandragora ſine capite, ſponſo adducitur: cui ab eo aureum caput imponitur, diademate redimitur, in nuptias recipitur. *Sunamitis* quippe de caſtris egreſſa, inuenit *mandragoram*, regiam puellam ſine capite in agro iacentem: cui nimium compaſſa, & ad regem regreſſa obnixè ſupplicat, vt ſecum eat, miſeræ ſubueniat. Per *mandragoram* intelligitur multitudo infidelium, cuius caput erat Antichriſtus, qui eſt caput omnium malorum: ſed caput amputabitur, quando Antichriſtus occidetur. hanc videns Eccleſia ſine capite, optat eam ſibi in fidem CHRISTI ſociari, & capite CHRISTO ſublimari. ô dilecte (inquit) quem præ omnibus diligo, qui ad me per gratiam veniſti, & per præſentiam donorum viſitaſti; veni etiam nunc per gratiam ad multitudinem infideliū, & viſita eam per præſentiam chariſmatum, & per prædicatores *egrediamur in agrum* mundi, & ſpargamus per populos ſemen verbi Dei, tu inſpirando, ego prædicando, & operando, & docendo, diu *commoremur in villis*, in paganorum cōuenticulis: *manè ſurgamus ad vineas*, hoc eſt, maturè faciamus Eccleſias.

Corr. m.ſ. vt exhibui.

Ager eſt Chriſtianus populus aratro Euangelij cultus: *villa* verò ſunt pagani,* infidelitate & vitiis inculti. Dilectus quaſi in occulto ſedet, dum CHRISTVS peruerſos, per manifeſta flagella ad conuerſionem non admonet, vel infideles per prædicatores ad fidem non vocat: qui ad publicum in agrum egreditur, dum prauos manifeſtè flagellat, vt ſe corrigant, vel infideles ad fidem per Doctores conuocat. Eccleſia vero quaſi in occulto latet dum contemplationi vacat, & proximis errantibus non prædicat: de occulto *in agrum egreditur*, dum per publicam prædicationem accingitur. Poſt mortem ergo Antichriſti ſponſus & ſponſa in agrū conueniunt: quia CHRISTVS & Eccleſia per Prælatos cōſilium ineunt, qualiter Chriſtianos propter timorem Antichriſti ad perfidiam prolapſos, ad pœnitentiam reuocent, vel adhuc incredulos per prædicatores ad fidem conuertant. *In villis commorantur*, dum paganorum conuentibus; maximè prædicando, immorātur. Similitudo eſt ab illis, qui in agrum ſpaciatum vadunt, in villas ad ſpectaculum conueniūt. *Nox* fuit tempus perſecutionis Antichriſti: *manè* vero tempus pacis poſt mortem eius. *Manè* ergo ſponſus & ſponſa *ad vineas* ſurgunt, qui quaſi in nocte dormierunt, dum ſe poſt necem Antichriſti ad faciendas Eccleſias erigunt, vel ſub eo deſtructas renouant, vel diſperſas congregant, quas ſub eo deſtrui viderunt, ſed quaſi

dormientes non reſtiterunt. At nunc dicit; *videamus ſi floruit, &c.* per "
prædicatores faciamus eos videre, *ſi vinea* (ſcilicet Synagoga) in fide "
floruit, vt eam imitentur; ſi florentes in fide opera fidei exſequuntur, "
vt illos imitentur, ſi imitatores Martyrum in patientia florent, vt eos "
imitentur. In illo agro *proferam* ad honorem tui omnem doctrinam "
vtriuſque legis, quæ ſunt *vbera mea*, vt rudes in fide ſugant inde lac do- "
ctrinæ.] Hactenus Honorius. "

Melius vltimum illud ANGELOMVS, triplex (ſi) refert ad cordis fi- *Angelom.*
dem, & oris confeſſionem, & fidei profuſione ſanguinis confirmatio- "
nem. Quod à IVSTO accepit, cuius ſunt iſta, vt appareat an fideles, quæ *Iuſtus.*
corde crediderunt, ore pronuncient, ſicut Apoſtolus ait, *Corde credi-* "
tur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem:[a] vel ſi in eis per ſan- *a Rom. 10. v. 10.*
cta deſideria pietatis opera prodierunt. Si illi (quoque) qui in CHRI- "
STVM crediderunt in tanta dilectione proficiunt, vt etiam occidi pro "
ipſo omnibus modis delectentur. Vis videre malum punicum? audi in "
actibus Apoſtolorum Paulum Apoſtolum; *Ego (inquit) non ſolum iu-* "
dicari in Hieruſalem, ſed & mori pro CHRISTO *paratus ſum.*[b] Poſtea *b Act. 21. v. 13.*
vbera exponit ipſos Eccleſiæ Doctores, pro CHRISTO patientes, &
ideo illi conregnaturos.

TROPOLOGIA.

VARIA ſunt huius commatis membra: vnum de vinea, alterum §. 3.
de flore & fructu eius, tertium de malis punicis, quartum de *Philo.*
vberibus ſponſæ: quare diuidamus ea nunc. Quoad primum PHILO, "
diluculum ſeu *mane* interpretatur beneficium Dei, quo anima à tene- "
bris ignorantiæ Dei & cæcitate mentis, & à nocte delictorum, voca- "
tur in admirabile lumen religionis & pietatis. Et tunc vult *florere vi-* "
neam, quando ex odore ſanctitatis, veræ fidei præbet argumenta, quæ "
quidem (inquit) opera ſunt honeſta, iuſta ac ſancta. Fidelis enim Chri- "
ſtianus omnis, ex operibus iuſtitiæ qualis ſit agnoſcitur. nam *fides ſine* "
operibus mortua eſt, vti corpus ſine anima. Duo enim ſunt quæ fidem "
docenti & prædicanti faciunt, vitæ honeſtas & iuſtitia, hæc ad actio- "
nes & officia, illa ad mores & vitam pertinet. Quicunque igitur cre- "
dere ſe dicit in Deum, iuſtè agat & ſanctè viuat, ambulet vt ſanctus, "
viuat vt fidelis ac pius.] ſic ille.

HONORIVS: *Manè ſurgit ad vineas*, dum ſe totam erigit ad imi- *Honorius.*
tandum clauſtralium vitas. clauſtra enim ſunt ſpiritales vineæ, in qui- "
bus ſunt pocula vitæ. Fidelis quiſque flores vineæ, fructus florum, flo- "
res malorum punicorum videt, dum fidem Eccleſiæ, opera fidelium, "
patientiam martyrum imitari ſtudet. *Ibi dat vbera* proximis, dum "
profert doctrinam geminæ charitatis.]

Quoad ſecundum, idem Philo intelligit per *fructus*, vitæ puritatem *Tres Patres.*
& candorem: IVSTVS & ANGELOM. fidei confeſſionem. TRES

„ PATRES omnia coniungunt hoc pacto, Tu qui es (ô ſponſe) iuſtitiæ „ Sol, cognitionis lucem emittens in animas, laborum fructum feren- „ tes patientiam qui quaſi *botrus* quidam per multas tribulationes vinum lætificans cor hominis ſtillas propter * quem futuræ remunerationis: ego autem ſecundum ipſum ſolis ortum, patientiæ mores * illos oſtendens exemplo meo. Ita porro ſurgentes *videamus*, tum ipſe „ qui in abſcondito vides, tum ego quæ in manifeſto, vtrũ diſcipularum „ à me inſtitutarum fides (quæ vt *vitis* in palmites, ſic ipſa in varias vir- „ tutes diffunditur) floruerit, intus quidem per habitum ex rationibus „ virtutum, foris autem per actionem ex moribus atque inſtitutis ipſa- „ rum. Nam animæ *flos* ex virtutum rationibus germinat per mores „ ipſarum in carne, cuius fidei flos tum arcanus, tum manifeſtus eſt *flos* „ *malorum punicorum*, quæ intrinſecus quidem dulcem fructum conti- „ nent, extrinſecus autem auſterum corticem præferunt: Etenim fidei „ quoque fructus in occulta animæ affectione, propter futuri præmij „ ſpem, lætitiam adfert: in exteriore autem carnis ſenſu, propter virtu- „ tis labores præbet acerbitatem. In agro illo diſcipularum mearum *tibi* „ *dabo vbera mea*, proferam tibi ſponſo meo quam inſtituendis illis ad- „ hibeo doctrinam naturalem & moralem, vt per hanc ducens eas ad „ diſciplinam arcanam, oſtendam rerum naturam te ſuum auctorem „ indicare per notas quaſdam, vt veritatem, non autem, vt iuxta pru- „ dentiam Græcorum, ſtultitiam, naturali rerum cognitione ſic eas im- „ buam, vt à te procul veritate diſcedant.]

* *Corr.* ſpem.
* *Corr.* illis.

Rupertus. RVPERTVS: Tunc *flores fructum parturiunt*, ſi dociles inue- „ niantur ad bene operandum. Quoad tertium, idem Rupertus conſen- „ tiens Iuſto & Angelomo & D. Gregorio, tunc (ait) *floruerunt mala* „ *Punica*, ſi inueniuntur in eis aliqui quorum fides vſque ad martyrium „ durare ſufficiat.

Philo. Sed PHILO; Ecce ſanctorum animæ, ecce ſanctorum mentes, quæ „ *punicorum* inſtar ab honeſtis floribus virtutum ad excellentiſſimos „ fructus glorioſiſſimè perueniunt. Vt enim malus punica multa grana, „ multoſque ſinus in pomis ſuis generat: ſic & Eccleſia Dei multos po- „ pulos intra ſe continet, ſuoque gremio complectitur ac fouet, & ami- „ ctibus mandatorum circum tecta atque velata ſanguine IESV CHRISTI „ conſeruatur, & Martyrũ corporibus, velut corticũ rubentium ſangui- „ ne & miraculis decoratur.] *Idem, quoad quartum, vbera exponit duo* „ *teſtamenta*, Talibus (ait) bonis & rectis corde fidelibus profunda my- „ ſteriorum ſenſa ex ſpiritualibus vberibus, hoc eſt, è duobus teſtamen- „ tis bene cognitis & obſeruatis, reuelantur, & velut vbera ſugenda „ præbentur. Incredibile eſt carnalibus, quàm ſuauis ſit ſcriptura ſacra „ benè cognita, quámque mira, & cœleſtia arcana pandat piis ſcrutato- „ ribus ac iuſtis: ſed recta mente & humili, vigilantíque animo ad eam „ perſcrutandam accedere oportet. longè abſit arrogantia, abſcedat ani- „ mi faſtus ac tumor, excitetur ingenium, inuigilet animus, ſit mens

caſta & humilis, nec ocio langueſcat.] Qui talis eſt, *vbera* habet, & ea dat ipſi CHRISTO (teſte Gregorio) quando docet CHRISTI membra, hoc eſt, ignaros & Chriſtianæ doctrinæ indigos.

TROPOLOGIA hoc loco valdè coincidit in Litteralem interpretationem, ſicut etiam commate ſequente, & ex vtroque mixta eſt ſequentis §. tractatio.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

APVD GVILHELMVM ſic pergit pia mater filium allo- §.4.
qui: *ſurge* tu, & quia ego ſemper tecum, *ſurgamus*, & hoc *Guilhelmus.*
mane, id eſt, maturiùs dum naſcentis Eccleſiæ mane eſt,
dum adhuc in ſuis primordiis eſt. Manè ſurgamus ad vi-
neas in gentibus plantandas & excolendas, veſpere reuerſuri ad vi-
neam illam Domini Sabaoth, domum Iſraël, quæ nunc degenerauit
atque elanguit. *Vinea* [a] quippe olim *facta eſt* tibi *dilecto meo in cornu*
filij olej, & *ſepiſti* eam egregiè, & *exſpectaſti vt faceret vuas*, *&* *fecit* a *Iſa.c.5.v.2.*
labruſcas. Sed hoc primo: conſequenter quod multò grauiùs eſt, *fecit*
vuas, ſed *vuas fellis & botros amariſſimos.* [b] Annon *vua eius vua fellis*
erat *& botrus amariſſimus*, cùm tibi dulcedini ingrata propinaret *vi-* b *Deu.32.v.32.*
num cum felle mixtum: an non & tunc *fel draconum vinum eorum &*
venenum aſpidum [c] *inſanabile*, dum tuos odit atque interficit? *Au-* c *Deu.32.v.33.*
fer [d] ergo *ſepem eius*, *& ſit in direptionem* vſque ad tempus: *non pute-*
tur neque fodiatur, *& nubibus tuis* (id eſt, Apoſtolis tuis) manda dile- d *Iſa.5.v.6.*
ctè mi *ne pluant ſuper eam imbrem*, ſed dicant ei, *vobis oportebat* [e] *pri-* e *Act.13.v.46.*
mum loqui verbum Dei, *ſed repellitis illud & indignos vos iudicatis vi-*
tæ æternæ. ecce conuertimur ad gentes. conuerſæ igitur ad gentes nubes tuæ ibi pluant, ibi fructuoſe prædicent: atque ita *mane ſurgamus ad vineas*, eccleſias per orbem plantãdas atque excolendas, quæ in vnam magnam vineam, id eſt, Eccleſiam Catholicam, redigantur: & cùm hæc magna vinea per orbem terrarum plantata fuerit & propagata; *videamus ſi floruit vinea, &c.* Tuum eſt videre hæc, & tamen dixi *videamus*, quia ego ſemper tecum, & ſequar te (ô agne) quocunque ieris. *Floret vinea*, id eſt, Eccleſia in inchoantibus; *flores eius fructus parturiunt* in proficientibus. Tuum verò eſt vtrumque videre, id eſt, approbare in beneplacito tuo, ſed multò magis, *flores malorum puniceorum*, id eſt, decus & deuotionem martyrum propter te proprio cruore rubentium. *Ibi dabo tibi vbera mea*, id eſt, in Eccleſia gentium dabo tibi, quæ & in Eccleſia Iudæorum olim tibi dedi vbera mea. Verè apud Iudæos dedi tibi vbera corporalia ad paſcendum te; porro in Eccleſia gentium dabo tibi vbera mea ſpiritualia ad paſcendos tuos, ſpiritualiter enim paſcam paruulos tuos lacte maternæ pietatis, quæ te

olim paui lacte corporali pro veritate carnis. Denique pro eo quod ti-
» bi ſum mater corporalis, ero tuis mater ſpiritualis, materna charitate
» quaſi proprios parturiens filios, donec plenius formeris in eis, mater-
» na ibidem cura nutriens eos, donec vſque in virum perfectum gran-
» deſcas in eis. Totum autem hóc faciam eos tibi aſſiduè commendan-
» do & augmenta gratiarum eis piis à te precibus impetrando.]

ANAGOGE.

§.5. *Honorius.* HONORIVS. *manè ſurgit* Eccleſia ad vineas dum in die iudicij ſe erigit ad ſupernas Eccleſias. Totum quippe tempus huius ſæculi
» eſt quaſi *nox* ad comparationem futuri ſæculi. Dies autem iudicij eſt
» quaſi *mane* æternæ diei, quæ melior eſt ſuper millia annorum. vel vita
» cuiuſque hominis eſt quaſi *nox*, *manè* autem vita futura: in quo *mane*
» quiſque fidelis ſurgit ad vineas, dum poſt mortem peruenit ad cœle-
» ſtes Eccleſias. Ibi videt *flores vineæ*, florum *fructus*, & *flores malorum*
» *punicorum*, id eſt, præmia fidelium, & donorum, quæ dabuntur benè
» operantibus; & mercedem quæ recompenſabitur martyribus. Ibi *da-*
» *bit* Eccleſia CHRISTO *ſua vbera*, quia Doctores vtriuſque legis re-
» præſentabit in æterna gloria.]

	VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 13.	» Mandragoræ dederunt odorem.	*Mandragoræ dederunt odorem.*
VOX EIVS-	» In portis noſtris omnia po-	*Et in oſtiis noſtris omnes nuces no-*
DEM.	» ma: noua & vetera, dilecte mi,	*uas ac veteres fraterne mi ſeruaui*
	» ſeruaui tibi.	*tibi.*

LITTERA.

§.1.& 2.

VOX & SENSVS.

DVPLEX hic eſt lectio. quidam ex Latinis legunt, [a] *mandragoræ dederunt odorem in portis noſtris. Omnia, &c.* Sed huic diſpunctioni repugnant LXX. & fons Hebræus. Alia lectio eſt, Codicis Romani & Regij quam exhibui, *dederunt odorem. In portis noſtris omnia, &c.* D. Ambroſius *in Pſ.* 118. *Serm.* 19. non videtur legiſſe *In portis:* Iuſtus, non ponit expreſſe, ſed ex interpretatione eius ſubolet mihi eum iunxiſſe cum mandragoris: diſcrimen, quoad ſententiam, non magni momenti eſt. Cùm eſſent in agrum egreſſi delectauit quidem illos Synagogæ veteris (*h. vineæ flos*) oblectarunt etiam eos *florum fructus*, quos *parturibant vineæ* Gentilium, recrearunt *flores malogranatorum*, nempe Synagogæ recens conuerſæ, quæ iam ad Martyrium anhelabat: ſed præcipua cauſa repentinæ lætitiæ fuit videre adful-

[a] *Sic Alanus, Guilh. Caſtr. d. Greg. Honor. Vviller. Angel. Rupertus Thomas Ciſtercienſ. Hailgrin. & alij.*

gentem ſpem certam, & exhalantem famæ bonæ odorem ex acephala illa turba, quæ partim à CHRISTO ad Antichriſtum defecerat, partim nunquam baptizata huic adhæſerat. Læta igitur & exultabunda ſponſa, inquit, non operam luſimus. nonne percipis ſuauem, & adhuc inexſpectatum mihi *mandragorarum odorem*, quarum frigus hactenus noxium, & odor grauis fuit, quæ ſteriles ipſæ & quaſi expertes vitæ mortis ſomno conſopitæ iacuerant, humani denique buſti, potiùs quàm veri hominis, effigiem præbebant, & præter hanc mutilam ſpeciem, nihil hominis obtinebant. Legamus illas, maturuerunt: ſtatui tibi ſoli eas colligere, & veſci tecum. Interea veſcere fructibus, quos tibi ſepoſui in corde meo, & ad manum habeo, omne genus fructuum hornorum & annoſorum deliciis tuis repoſitorum aſſeruaui. Significat bona vtriuſque populi, Iudæorum & Gentilium opera. nam *noua* hæc *& vetera poma*, legis Moſaicæ & Apoſtolicæ obſeruantiam interpretantur plerique. [a] Sic etiam ſimilem Noui teſtamenti locum grauiſſimi Patres de vtroque teſtamento expoſuerunt, Auguſtin. *c.16. quæſtionum in Matthæum*, Hilar. Hieron. Chryſoſt. Theophylactus, Euthymius & Beda, illum dico, vbi parabolicè Saluator noſter comparat *omnem ſcribam doctum in regno cœlorum homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera*, [b] hoc eſt, omnis generis poma.

a *Amb. ſerm. 12. in Pſal. 128. Hier. in proœm. libr. 1. in Iſa. Theodor. Philo, & alij hîc.*
b *Mat. 13. v. 52.*

Aliud illud quod ait, *in portis*, rectè Iarrhius exponit, in promptu ſeu ad manum.

DVDAIM Mandragoras ſignificare non dubitabant antiqui, vt hoc loco LXX. & item Gen. 30. v. 14. & fatentur Abenezra & Kimchi, & etiam Ioſephus & Aquila. confirmat quoque Thargum in quo eſt LABRVCHIN, quod non dubito mandragoras ſignificare: ſiquidem Arabes, vt docet Simon Ianuenſis, eas vocant *Iabrao*, & *Iabroach*, & *Iufaha*. Contemnendi ergo recentiores tam Iudæi, quàm Chriſtiani, qui nihil niſi diuinant. Iarrhius *Dudai* Ieſeminum cenſet, alij violam, alij ficum, alij Satyrium: verum hoc eſt nugari. Franc. Georg. [c] *in Problemat.* & Sixtus Senenſ. *in Bibliothe.* noſtrum interpretem reprehendunt, & dicunt, vertendum, lilia: ſed lilia SVSANIM vocantur, non DVDAIM. rationes illorum ſunt, quia mandragoræ ſunt inodoræ: item ſunt frigidiſſimæ, & partui inimicæ: tertiò quia tempore meſſis triticeæ mandragoræ nondum maturæ. Reſpondeo, duo illa priora perpetuò & perſpicuè falſa: vltimum verò iſtud in Meſopotamia falſum, vbi mureſcunt citiùs, quàm apud nos? apud quos etiam maturæ eſſe poſſunt ſub meſſis triticeæ finem; quãto citiùs illic? Oleaſter [d] tamen, *lilia* quoque tuetur, ſed ea quæ vulgo vocantur, liliola conuallium, quæ prodeſſe de partus labore ægris multi cenſent. Quaſi verò Rachel adhuc ſterilis de proſpera Ilythyatum cogitarit: aut quaſi tum de diſtillanda ex mandragoris aqua ageretur. diſtillatitiam enim, non flores ipſos ei rei memorant idoneos. [e]

דודאים
c *Georg. tom. 1. problem. 215.*
Sixtus libr. 5. annot. 109.
d *in Gen. c. 30. v. 14.*
e *Vide Mattiol. in Dioſcor. lib. 3. c. 140.*

Caluiniani duo, putant DVDAIM eſſe vocem generalem ad flores omnes amabiles, gratíque odoris, & nomen ductum ab amore; eò quod Hebræi dilectum vocant DVD. ſed falluntur, vt eis meritò obiicit alius eiuſdem ſectæ Io. DRVSVS, linguarum probè diligens & in verſionis nouitate minùs improbus. Primò quia DVDIM vocantur ollæ, à radice DVD. an ergo dicemus DVDIM ſignificare quælibet vaſa amabilia? Dormierit ebrius inter ollas, cui illæ ſunt amabiles, pulchræ, iucundæ, & ab amore denominatæ. Deinde non ſequitur; DVDAIM, deducitur à DVD, ergo DVDAIM ſignificat amabile. Sæpe fallit petitio ſignificati ab etymologia: à radice *Malach*, deducitur *Malluchim*, fallêris tamen, ſi dicas ſignificare quaſuis herbas ſalſas. Denique ſi ad etymologiam amoris recurras, potiorem partem ſibi vindicet mandragora; quam propter vim philtricam veteres *κιρκαῖας* vocarunt.

Retineamus ergo *mandragoras*. primò quòd eorum poma non diſſimilia rotunditate ollulis, ſeu vberibus, vnde Hebræum nomen deductum.

Secundò, quia ſunt admodùm odorata, non grati tantùm odore, ſed & ſuaui, vt poſt Dioſcoridem fatetur B. Auguſtinus *lib. 22. contra Fauſtum cap. 56.*

Tertiò ſunt aſpectu pulchra & delectabilia, præſertim maris, in
a Serm. 19. in Pſal. 118. crocum colore declinantia. D. Ambroſius [a] ſic ſcribit; Plerique diſcernunt quendam inter mandragoras ſexum, vt & mares putent eſſe
* corr. eiurata. & fœminas. Sed fœminas grauis odoris. Significat ergo gentes quæ
» ante fœtebant, cùm eſſent infirmiores; * euirata quadam imbecillitate
» perfidiæ boni odoris fructum ferre cœpiſſe, poſtquam in aduentum
» Domini crediderunt.] Angelomus autem; Mandragoræ duo ſunt ge-
Angelomus. Falſum hoc de vi eadem: legendum quoque, *femina alba, maſculus ruber.* nera, maſculus & fœmina. Femina rubra, maſculus albus, vtriſque eadem vis ad medicamenta: & poſtea, Latini, malum terræ, poetæ ἀνθρωπόμορφον vocant, eò quod habeat radicem formam hominis aſſimilantem.] Sed de hoc poſtea.

Caſſiodorus. *Caſſiodorus* autem; Mandragora herba eſt aromatica, cuius radix ſimilitudinem habet humani corporis. poma eius optimi ſunt odoris, in ſimilitudinem pomi Matiani, quod noſtri Terræ malum vo-
» cant. Hæc herba rebus medicinalibus aptiſſima.] *Mox ponit duos*
» *effectus:* ferunt (ait) eos qui incommodo vigiliarum laborant, hau-
» ſtu huius pomi releuari & poſſe dormire. confirmant hoc multi. D.
» Ambroſ. *lib. 3. Hexaemer. cap. 9. & D. Baſil. De opificio VI dierum*
» *hom. 5. Cæſarius Dialo. 1. Cyrillus lib. 11. in Gen. Dioſcor. Plin. Xenophon & alij.*

Item propinatur exterior cortex vino mixtus bibendus iis qui ſe-
» candi vel cauterio ſunt inurendi, vel torquendi, vt ſenſus doloris iis
» obtundatur] auctores ſunt huius rei præter Caſſiod. etiam Vvilleram.
» Honor. Rupertus, Angelomus, & alij.

Præ-

Præterea creditur à multis amatorium quid & philtris aptum ineſſe, vt præter Dioſcoridem, teſtantur, Theophraſtus *libr. 9. Hiſtor. plantar. cap. 10.* & Epiphanius *in Philologo*, & hinc Belgæ Teutones vocamus *Dooll appelen*, quaſi poma animo errorem adducentia; Heſſi vocant, Cordo teſte, *Dollfrant*. quidam tamen cenſent hæc pertinere ad tertiam ſpeciem mandragorarum, quas Hiſpani nominant *Berangenas*; quas Lobellius cenſet eſſe Mandragoram Theophraſti, aliam à vera Dioſcoridis, & vtramque Plinium confudiſſe. Scio quoſdam hoc dictum D. Epiphanij reijcere: ſed rationes eorum non conuincunt: quia quædam amatoria venena frigida guſtu & tactu, effectu tamen calida reperias.

Septimò traditur nauſeam ſtomachi compeſcere. Sic Aponius, Beda & Thomas Ciſtercienſis hoc loco.

Octauò ad fœcunditatem prodeſſe. ſcribit Rupertus *lib. penult. in Cant. in fine.* neque id caret ratione. cùm enim inter ceteras ſterilitatis cauſas vna ſit fluxûs menſtrui obſtructio, & inde nata matricis oblimatio de excrementis morbidis; [a] mandragoræ ſemen habet vim matricis expurgandæ, & ſuccus eius ſemioboli pondere, peſſis emollientibus admixtus, ſolet per ſe menſes ciere, ac partum etiam mortuum expellere; [b] in calidis quoque regionibus fœminas, quæ feruidioris & arentioris vteri ſunt, viſcoſitate ac frigiditate ſua ad temperiem reducit, &, poſt congreſſum, vi ſoporifera illas conſopiens, obſtat ne ſemen in fumos & fuligines euaneſcat (quæ ſecunda eſt in talibus cauſa ſterilitatis) facitque vt vterus acceptum firmiùs retineat.[c]

Illud præterea de forma notandum, Philonem Carpathium, Aponium, Honorium, Caſſiodor. Angelomum, Vvilleramum & Rupertum, qui formam illi humanam tribuunt, loqui quoſdam de radice effoſſa ſimul cum fructu, tunc enim quaſi buſtum refert ſine brachiis, quoſdam de radice ſola, quando dicunt referre cadauer ſine capite, & intellige cadauer debrachiatum. Reuera dumtaxat radix refert ſpeciem duorum fœmorum cum pedibus. Sic intellige Pythagoræ ἀνθρωπόμορφον, & illud Columellæ *lib. 10.*

Quamuis ſemihominis vel ſano gramine fœta
Mandragoræ pariat flores.

Quod verò Dauid Kimchi, & Abenezra, & Albertus Magnus cenſuerunt, ſexum quoque in mandragoris virilem fœmineumque repræſentari, caue crediderís. decepti illi ab impoſtoribus fuere, qui de radice ſolent effigiare ſtatunculas virunculorum femellarumúe, quibus de milij ſemine inſerto radiculas inſtar pilorum faciunt excreſcere, vt ſtriculi videantur. *lege Matthiolum impoſturæ modum deſcribentem, & qui de mandragoris multa: Dioſcoridem lib. 4. cap. 61. & ibi Matthiolum & Amatum, Plinium lib. 25. cap. 13. Dalechampium ſiue Ruillium lib. 17. hiſtor. plant. c. 7.*

[a] *Ariſtotel. lib. 2. de gener. animal.*

[b] *Poſt Dioſcor. Plinius lib. 26. cap. vlt. Auicenna lib. 2. de Iabro.*

[c] *Leuin. Lemnius, de Herbarum biblicar. explicat. c. 2.*

DDdd

TROPOLOGIA.

§. 3. PATRES (vt Theodor. Philo, Iuſtus, Gregor.) hæc Patriarchis ac Prophetis, vel noui teſtamenti ſanctis & perfectis viris accommodant; Titelmannus, eruditè CHRISTO, ſed non conuenit cum ſerie contextus.

Vuilleramus.
* *corr.* hominibus.

VVILLERAMVS Caſſiodorum ſecutus, ita; Concionator ſit ſimilis * omnibus, cum fit omnia omnibus cum Paulo, cum infirmantibus infirmatur, cum ſcandaliſatis vritur, vt omnes lucrifaciat, & qui inſomnia vexantur propter humanarum rerum ſtrepitum, facit dormire quietiùs *inter medios cleros*, id eſt, duo teſtamenta vetus & nouum, vt toti conquieſcant potius diuina myſteria ſcrutari, quàm ludis, fabulis, aut turpibus cantilenis occupari. Item vel ſola ſuperficie verbi diuini infirmos auditores quodammodo inſenſibiles, ad mundi mala toleranda facit.] Sic Vuilleramus, ad effectus mandragoræ alludens. addo, etiam nauſeam rerum ſpiritualium potu cœleſtis verbi reſtringere; & ſterilitate bonorum operum pulſa fœcundas reddere animas Chriſtianorum.

Angelomus.
* *Corr.* ſanãdis.
* *Corr.* famam palam.

ANGELOMVS, *Mãdragora* propter multimoda medicaminum genera, ſanctorum virtutibus comparantur: quæ more medicorum, ad ſalutem animarum, à vitiorum infirmitatibus* ſanentur, oſtenduntur. *Portæ* Eccleſiæ Doctores ſunt ſancti: & *in* huiuſmodi *portis mandragora dant odorem*, cùm ſpirituales quique ex ſe virtutum*palmam longè latéque ſpargunt.]

Gregorius.

GREGORIVS de iiſdem ſanctis, qui dum exempla bonorum operum circumquaque per ſanctam famam tribuunt, quaſi odorem quo ægroti ſanentur aſpergunt.]

Tres patres.

TRES PATRES verò, qui noſtram ſequuntur diſpunctionem: Rerum, inquiunt, ſenſibilium ſpecies & ipſius ſcripturæ notæ, quaſi *mandragora* quædam, faciunt vt mens per ſenſum illis inhærens, non autem per eas ad veritatem vigilanter aſcendens, obdormiſcat & veluti torpore ſtolida teneatur. *Prabuerunt odorem* rationis veritatis in omnibus exiſtendis, ſi ſpiritaliter conſiderentur. Quamobrem & *in portis noſtris omnes nuces*, ſenſus veluti portæ quædam, educunt quidem me ad te, vt rerum omnium cauſam, per naturalem ipſarum in ſpiritu contemplationem, inquirendum: introducunt autem te ad me per mentis cognitionem. In ſenſibus ergo meis promptæ ſunt omnes in rebus procreatis inſitæ veritatis rationes, quæ tanquam *nuces* tum per ſcripturæ notas, tum per rerum ſenſibilium ſpecies Iudæorum, Græcorumque ſtultitiam nutriebant. Vnde *nouas ſuper veteres, nepos mi, ſeruaui*. Hoc eſt, recentes Euangelicas rationes (gratia ſpiritus renouante) cum antiquis Græcorum Iudæorúmque ignorantiæ, tum naturalibus, tum ſcriptis rationibus coaceruatas, *ſeruaui tibi*: quo-

niam & per ſcriptas illas purgata ſum ac moribus inſtituta, & per naturales illuminata, vt per eorum, quæ facta ſunt, contemplationem, te conditorem omnium auctoremque cognoſcerem, & per ſpiritales, perfecta & abſoluta, vt te cum patre & ſpiritu conſubſtantialem intelligerem & prædicarem.] hactenus illi.

Clariùs verò, PHILO in hunc modum diſſeruit; *Mandragorarum fructus atque odores* ſimiles fundere Eccleſiæ Doctores. quia dum benè ſcrutantur ſacras litteras, ex iis bonam & ſuauiter olentem frugem Eccleſiæ filiis parant ac mandunt, veræ fidei ſuauiſſimum odorem fructumque diffundunt. *Per portas* autem vires animæ & humani corporis partes ac membra ſignificari, vt aures, & os & oculos, per quorum aditus omnia vitæ & mortis merita ingrediuntur, ſecundùm illius propoſitum & voluntatem, qui corporis ſeruitio & animi imperio vtitur. Per *oculos* pudicitiæ caſtitatiſque indicia, *per aures* honeſtatis atque modeſtiæ, *per os* grauitatis & temperantiæ, ad mandatorum obſeruantiam facilè dignoſcuntur. Quare ſi Deum verè timemus atque amamus, pudica & honeſta oculis ſpectamus, auribus ſalutaria & optima quæque percipimus, ore ſancta atque neceſſaria loquimur, turpibus clauduntur oculi, obſcœnis aures occludimus, vana & nocitura ſilemus: ſecundùm illud Apoſtoli: *Omne verbum inhoneſtum non procedat de ore veſtro.* [a] Propterea deprecabatur beatus ille vates: *pone Domine cuſtodiam ori meo, & portam* vel oſtium *continentiæ labiis meis* [b] contra verò aguntur omnia, ſi Deum noſtrum minimè amamus atque timemus: ad turpiſſima & mortifera oculi vertuntur, ad inaniſſima & fabuloſa aures accommodantur, ora ad obſcœna & abſurda panduntur: nec intelligimus miſeri, quod idem vates deprecatur, dicens: *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem:* [c] Et Dominus in Euangeliis per os, & oculos, & aures, & ceteras noſtri corporis portas mortem ingredi, niſi rectè ſanctéque claudantur, & reſerentur. Non enim ſenſus accepimus ad mortem, ſed ad vitam ſempiternam. ob id enim dati ſunt oculi, vt cœleſtia atque terreſtria contemplantes, inde gratias immortales Deo maximo ageremus: ob id aures affixæ, vt quæ honeſta & laude digna, nobiſque & ceteris profutura ſunt, auſcultaremus: ob id os efformatũ labiis, & dentibus veluti clauſtris obſeptum, ne quicquam temerè effutiremus, ſed grauiter omnia atque prudenter eloqueremur, ad ſummi illius conditoris omnium præconium & laudes, qui ſumma prouidentiã cuncta moderatur & gubernat, vtque ore pariter & vita Deum ipſum in æternum benediceremus, non verò vt blaſphemiis inceſſeremus & maledictis, nõ vt obſcœnitate verborũ prouocaremus ad iram, non vt ipſius ineffabilem bonitatem atq; prudentiam carperemus, nõ vt aduerſa lamentaremur, ſed vt in omnibus, & per omnia gratias agentes, Deum ipſum ſummũ bonum nunquam aberrare poſſe cõfiteamur & prædicemus.] ſic ille explicat quæ anima dicere queat, ſe *in* ſuis *portis* ſponſo *omnes nuces aſſeruaſſe.*

Philo.

a Eph.4.v.29.

b Pſ.140.v.3.

c Pſ.118.v.37.

Deinde & *noua & vetera* ſic exponit; Si quis quærat, quidnam in
" veteri teſtamento nobis præcipiatur à Domino, reſpondere poſſu-
" mus, idem quod mandatur in nouo id ipſum præceptum fuit in vete-
" re. Ex quo quidem hæc iuſtitiæ præcepta habemus & inſtituta: *Non*
a Exo. 20.14. " *occides, non mœchaberis, non falſum teſtimonium dices* [a] & reliqua: &
" ex nouo admonemur prauas cupiditates omnes & actiones amputa-
" re. Ait enim Dominus: *Audiſtis in antiquis, non mœchaberis. Amen*
" *dico vobis, ſi quis viderit vxorem proximi ad concupiſcendum eam, iam*
b Mat. 5. v. 27. *mœchatus eſt eam in corde ſuo.* [b] Sic etiam *non omnino iurandum*, ſed *eſt*
& 34. *eſt, non eſt, non eſt, dicendum eſſe, quicquid amplius additur peccatum*
" *eſſe.* Hæc ſunt quæ fidelis ſponſa ſponſo vetera ad noua: & noua cum
" veteribus ſanctiſſimè ſeruauit, & ſeruare debet quæque fidelis anima,
" vt per vtriuſque teſtamenti diligentem obſeruationem ac ſanctam
" audire mereatur: *Veni electa mea ponam in te thronum meum, quoniam*
" *concupiuit Rex ſpeciem tuam.* Legalia igitur quæ neceſſaria ſunt, & E-
" uangelica præcepta omnia, diligentiſſimè ſeruanda ſunt nobis, nihil-
" que ex iis omnino negligendum. nam qui minora negligit, is paulla-
" tim labitur in maxima, & *qui in vno offenderit, factus eſt omnium reus.*
" Sed qui Deum verè timet, amat & colit, is noua cum veteribus ſtu-
" dioſiſſimè coniungit & copulat. Hoc eſt enim quod idem Dominus
" in Euangeliis admonet, dicens: *Omnis ſcriba doctus in regno cœlorum,*
c Mat. 13. v. 52. *ſimilis eſt patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.* [c] *No-*
" *ua* quidem illa Euangelica mandata perfecta & abſoluta, quibus nihil
" in terris poteſt eſſe diuinius, nihil illuſtrius, nihil denique vtilius: *vete-*
" *ra* verò, quæcumque in lege Moſaica & Prophetis continentur ad ſa-
" lutem æternam conductura. Hæc ſunt igitur, quæ caſtiſſima atque fi-
" deliſſima ſponſa ſe fideliſſimo atque ſempiterno ſponſo, patri, & fra-
" tri ſuo, accuratiſſimè ſeruaſſe, & ſeruaturam eſſe promittit & ſpon-
" det.] Hactenus Carpathius.

Honorius. HONORIVS denique; Tunc *dabunt odorem mandragoræ in por-*
" *tis*, quia ſæculares iam conuerſi, qui ſine capite fuerunt, dum nullum
" prælatum habere voluerunt, famam bonæ operationis in virtutibus,
" quæ ſunt portæ vitæ ſpargunt. *Omnia poma noua & vetera ſeruant,*
" dum conuerſi omnia opera antiquorum & modernorum patrum ad
" imitandum ſibi congregant.]

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

PRÆCEPTA hæc veteris & noui teſtamenti quis accuratius om-
§. 4. nia ſeruauit, quam Dei genitrix MARIA? ſed de tota re audite
Guilhelmus. loquentem GVILHELMVM, ſcriptum eſt, [d] quod primogenitus
d Gen. 30. v. 14. Liæ Ruben, egreſſus in agrum tempore meſſis triticeæ, repperit
" mandragoras, quas & matri detulit: cui ſoror Rachel, da mihi (in-
" quit) partem de mandragoris filij tui. Sic primogenitus MARIÆ

IESVS, qui & primogenitus eius, poſt triginta ætatis ſuæ an- "
nos, quibus putabatur filius Ioſeph, egreſſus in publicum, & hoc "
tempore acceptabili & die ſalutis, quaſi tempore triticeæ meſſis (egre- "
diebatur quippe operaturus ſalutem in medio terræ) egreſſus in agrũ "
vomere legis excultum (Hebraicum populum) ſingularis fragrantiæ "
mandragoras repperit, in eo quod Dei filius eſſe innotuit; *quem ſcri-* "
pſit Moyſes in lege & Prophetæ, inuenimus IESVM *filium Ioſeph à* "
Nazareth, ait Philippus Nathanaëli. [a] Nondum planè inuenerat a *Ioan.1.v. 45.*
mãdragoras in Philippo & Nathanaele, vnde & filius Ioſeph vocatur. "
Quærit ergo mandragoras, pro quibus vtique quærendis in agrum "
iam egreſſus erat. Quærit eas, dicens Nathanaëli, *Priuſquam te Phi-* "
lippus vocaret cùm eſſes ſub ficu, vidi te. Tum ille, *Rabbi*, inquit, *tu* "
es filius Dei, tu es Rex Iſrael. Hîc planè ſuauiſſimi odoris Mandra- "
goras repperit. Item quærebat mandragoras, cum diſcipulis aiebat, "
Quem dicunt homines eſſe filium hominis? At illi dixerunt, alij eſſe "
Iohannem Baptiſtam, alij Heliam, alij Ieremiam, aut vnum ex Pro- "
phetis. [b] Nihil adhuc mandragorarum eſt, nihil fragrat. Quærit er- b *Matt.16.v.*
go eas diligentius, dicens: *Vos autem, quem me eſſe dicitis?* Tunc Pe- *13.*
trus, *tues* (inquit) *Chriſtus filius Dei viui.* Hîc planè, repertis man- "
dragoris, Dominus IESVS earum delectatus odore, Petro reſpon- "
dit, *Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi,* "
ſed pater meus qui in cœlis eſt. Nihilominus cum illuminato à ſe cæco "
diceret, *Tu credis in filium* [c] *Dei?* quærebat mandragoras, quas & " c *Ioan.9. v.35.*
inuenit ipſo ſtatim reſpondente, *credo Domine, & procidente ad ado-* "
randum eum, tanquam Dei filium. Domi ergo non inuenit mandra- "
goras per triginta annos, quibus putabatur filius Ioſeph, ſed egreſſus "
in agrum reperit, quia verbo & ſignis foris patratis, quod eſſet Dei fi- "
lius, quantum, & quibus voluit, intimauit. "

Porro has ſummi odoris mandragoras foris repertas piæ matri "
pius filius detulit: quia declaratio maieſtatis eius ad matrem eximiè "
redundauit. Quamdiu enim ille putabatur filius Ioſeph, ipſa quoque "
nihil aliud putabatur niſi vxor fabri, & puri hominis mater: at vbi cla- "
ruit diuinitas filij, matris quoque virginitas declarata eſt: atque eo "
ipſo quod filius eius agnitus eſt Dominus gloriæ, prorſus quicquid in- "
glorium, vel minùs glorioſum, in ea videbatur, euacuatum eſt, * aſ- " *Corr. abſum-*
ſumptum eſt. Itaque pia mater filij ſui mandragoris fragrat in odo- *ptum.*
rem ſuauiſſimum omnibus ſæculis. Sed & nos de mandragoris filij "
eius pro modulo noſtro accipimus, *vt*, quod Adæ filiis valdè glorio- "
ſum eſt, *filij Dei nominemur & ſimus.* Et quoniam participatio, pro- "
pter quam filij Dei appellamur, eiuſdem piæ matris meritis nobis au- "
getur, cum ſumma deuotione illi dicendum eſt, *Da nobis partem de* "
mandragoris filij tui: quod vtique toties illi dicimus, quoties eam "
nobis deuotis conciliamus obſequiis, vt pro nobis apud filium meri- "
torum vbertate ſuorum interuenire dignetur. Et notandum, quia "

„ *mandragora* filij eius primùm *dederunt odorem* in angulis, deinde *in* „ *portis*. Siquidem fama dignitatis eius primò paucos attigit, deinde „ Apoſtolis prædicantibus publicè fragrauit; cúmque fragrarent man- „ dragoræ illæ in portis, aliis quidem dabant *odorem mortis in mortem*, „ *aliis verò odorem vitæ in vitam*. Quippe vnde vitaliter vegetabantur „ electi, inde mortaliter ſcandaliſabantur reprobi.

„ Denique pia mater, cùm dixiſſet ad filium: *Veni dilecte mi, egre-* „ *diamur in agrum, commoremur in villis*, id eſt, migremus ad gentes, & „ deſertis Iudæis maneamus apud eas, vſque ad tempus, rationem egre- „ diendi ſubnexuit dicens, *Mandragoræ dederunt odorem in portis no-* „ *ſtris*, quaſi dicat; Egrediendum eſt nobis & migrandum ad gentes, „ quia iam ſatis prædicatus es in populo Iudæorũ: præſertim cùm odo- „ rem mandragorarum tuarum, quaſi grauem atque peſtiferum, peſti- „ ferè à ſe repellant, nec patiuntur audire famam diuinitatis tuæ dum „ grauiter vruntur ſcandalo crucis tuæ.

„ *Omnia poma noua & vetera, dilecte mi, ſeruaui tibi.* Planè *omnia* „ *poma noua & vetera*, quæ ex te, ligno vitæ, dum olim ágeres ſub „ materna cura mea, decerpere potui, id eſt, quæcunque in te vel cir- „ ca te tunc temporis comperi, quæ naturam in te diuinam & huma- „ næ veritatem ſubſtantiæ comprobarent, *dilecte mi, ſeruaui tibi*. Quid „ eſt *ſeruaui tibi*? in corde meo pro tempore occultaui, oportune pro- „ menda & expendenda in ſpiritualem alimoniam tuorum. Nam quod „ ſine corruptione es conceptus & editus, quod ab Angelis præclarè „ prædicatus; quod per ſtellam deſignatus, quòd à Magis myſtica do- „ na es odoratus, & huiuſmodi, noua planè erant, & diuinitatem tuam „ declarabant. Porrò quod *paruulus natus* es, quod *pannis inuolutus*, „ quod lacte nutritus, & huiuſmodi, vetera erant, quia de vetuſtate car- „ nis erant, & hæc humanæ in te veritatem ſubſtantiæ comprobabant. „ Ego autem *conſeruabam omnia verba hæc, conferens ea in corde meo*; „ conferens vtique noua cum veteribus, & vetera cum nouis, & vtriſ- „ que pariter collatis, te Deum ſimul & hominem comprobans. *Con-* „ *ſeruabam omnia verba hæc*, & ſic *omnia poma noua & vetera, dilecte* „ *mi*, conſeruabam tibi, ſuo tempore promenda & expendenda in „ tuos. Et quidem ſufficienter iam expenſa ſunt in eos, qui crede- „ runt in te ex circumciſione: ſupereſt vt expendantur in multitudinem „ gentium, vt & ipſi cognoſcant myſterium incarnationis tuæ, & viuát. „ Quod vt fiat, *egrediamur, dilecte mi, in agrum*, eamus in mundum „ vniuerſum, & prædicetur Euangelium omni creaturæ.]

Rupertus. RVPERTVS, poſtquam tradidit Mandragoras prodeſſe ſterili- „ bus, ſubdit, ſterilem hic intelligi populum Gentium, de quo di- „ ctum, *lauda ſterilis, quæ non paris, decanta laudem & hinni, quæ*
a *Iſa. 54. v. 1.* *non pariebas, quoniam multi filij deſertæ magis, quàm eius quæ habet*[a]
b *Act. 8. v. 27.* „ *virum*, hunc odorem *in portis*, hoc eſt, in finibus Iudææ, ſparſiſſe tum Æthiopem illum quem Philippus baptizauit,[b] tum Cornelium

Centurionem, [a] tum viſionem viri Macedonis Paulo oblatam, & auxilium implorantem. [b] a *Act. 10. v. 4.* b *Act. 16. v. 9.*

HAILGRINVS Bonorum operum perſeuerantia demonſtratur in virgine. Dicit enim: *omnia* boni odoris opera, ô *dilecte*, quæ fecit, *tam vetera*, quæ ex mandatis legis veteris proceſſerunt, *quàm noua*, quæ produxerunt præcepta Euangelica: ſine infectionis macula, ſine corruptionis putredine *ſeruaui tibi*, tanquam grata Xenia præſentanda.] *Hailgrinus.*

ANAGOGE.

HONORIVS; In extremi Iudicij die *mandragoræ in portis dabunt odorem*, quia in morte, quæ eſt porta vitæ, dabunt viuentibus ſuam opinionem, dum miraculis coruſcant in terris, quorum animæ viuunt in cœlis; qui *mandragoræ* olim fuerunt, dum diabolum caput omnium malorum amiſerunt, & CHRISTVM caput omnium bonorum vel iuſtorum induerunt, & nunc, vt mandragoræ, multis morbis ſunt medicina. *Ibi omnia poma noua & vetera* ſponſa dilecto ſeruauit, quia omnia opera ſanctorum veteris legis, & omnia opera iuſtorum nouæ legis eccleſia cœleſtis CHRISTO recompenſanda repræſentabit. §. 5. *Honorius.*

IN CAPVT OCTAVVM CANTICI CANTICORVM.

THEODORETVS *hoc caput vult eſſe totius operis perorationem: ego deprehendo in eo, primùm ardentem amore orationem, qua ſponſum dilecta affatur, deinde ſomnum ſponſæ, & excitationem, denique ſponſi ſponſæque ſuauiſſimum in itinere colloquium.*

SECT. I.

SECTIO I.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 1. „ Quis mihi det te fratrem meum „ ſugentem vbera matris meæ, vt „ inueniam te foris, & deoſculer „ te, & iam me nemo deſpiciat?	*Quis det te fraterne mi lactentem vbera matris meæ? Inueniens te foris oſculabor te: & quidem non ſpernent me.*

LITTERA.

§. 1. VOX SPONSÆ VNIVERSALIS. a *Apol. poſter. Dauid.*

EXPLERAT ſe ſponſa Circæis, nec diu vim ſucci & odoris earum otioſam ſenſit. Videte (ait D. Ambroſ. [a]) æſtuantem, videte deſiderantem.] prior effectus mandragorarum fuit vehementer gliſcens ardor amoris: poſterior erit, cum in ſponſi brachiis ruet conſopita. prioris indicium clariſſimum eſt, iſta pathetica exclamatio, qua, per tenerrimam ſimilitudinem, affectum animi nititur explicare. Peruenerat ad culmen amoris: & quia quod amabat infinitum erat, non poterat id amando expleri; vt tamen quoad poſſet id conſequeretur, vni amori vacare volebat. ad hoc neceſſarium intelligebat, à dilecto nunquam auelli, & ſolis eius amplexibus inhærere. Sed quia nonnihil in publico ſic amicum deoſculans conſpici verecundabatur; moleſtè ferebat, hunc ſibi fructum dilectionis iugem à ſpectatoribus turbari, & interrumpi. Quamobrem optat dilectum ſibi, cunctorum iudicio ſimilem

milem fieri infantulo fratri obuio, & vt tali ſibi coram hominibus frui liceat. Solẽt enim puellæ fratres ſuos puſiunculos palam vlnis circũgeſtare, ſinu, amplexu, oſculis fouere, cum nullius, ſcandalo aut offenſione: quoniam hanc licentiam illis ſanguinis coniunctio, & infãtiæ innocentia largitur.

Qvis mihi det] idiotiſmus, pro, ô, ſi mihi detur, frequens in Iob, Pſalmis & Prophetis: noſter aliquando phraſim retinet, a *Quis tribuat vt omnis populus prophetet? Et* b *quis det vt veniat petitio mea.* Aliquando reddit aduerbio optandi, vt paſſim c. Senſus ergo, vtinam fores mihi quaſi frater infantulus, vterinus, collactaneus & lactens, quem vel in propatulo & foro liceret oſculari, neque quiſquam hoc mihi probro, vitioue verteret.

a *Num.11.v.29*
b *Iob.6.v.8.*
c *Exod.16.v.3.* & *Iud.9.29.*

Fratrem] fratris nomen multa ſignificat, aliquando germanum, *vt Geneſ.4.v.7.* aliquando cognatum, *vt Gen.12.v.5. & Actor.1.v.14.* & cum audimus, *fratres Domini*, in Euangelio, aliquãdo quemlibet proximum, *vt Leuit.19.verſ.17.* aliquando Gentilem ſuum, vt *Leuit. 25.v.46.* aliquando ſocium ſeu fœderatum, vt cũ Hedui vocantur fratres Romanorum, & Tyrij fratres Iudæorum, aliquando ſimilem, *vt Prouerb.19.v.9.* aliquando ſignificat dilectum, vt ſororis nomen dilectam, vt in hoc cant. & *Eſth.15.v.12. & alibi.* Sed refragantur viri docti & amici in Iob & Eſther ſcribentes, qui cenſent potius ſignificare ſponſum ſeu maritum. Poſſet hoc dici, ſed tum ſponſum ſignificat, nõ quia ſponſus, ſed quia dilectus, nec Eſtheræ refocillandæ ſufficiebat dicere, ne timeas quia ſum maritus tuus, ſciebat enim, & vxori, vt vxori, mors lege Perſarum erat ſubeunda: ſed idonea conſolatio erat dicere, ſum amator tuus, cui tua vita carior, quam mea, ideo nullũ tibi necis periculum imminet. Deinde ſi *frater* & *ſoror* Hebræis idẽ quod maritus & ſponſus, certe nõ fuit cur vel Pharao vel Abimelech Abrahamum aut Iſaacum mendacij coarguerent, neque cur huic nominis velamento illi ſalutem ſuam cõmitterent. Cenſeo itaque hoc nomine nunquam coniugium, ſed vel affectum, vel vinculum qnale diximus ſignificari: Et virum ſingulari eruditione atque virtute Ivst. Lipsivm hoc nomine immerito reprehenſum. Docueram hoc pridem, ante annos pene XXX. Aduerſariis in Tragœd. Senecæ, & ante annos octo vel nouem Commentario ad eundem Hippolyti locum. ſed quoniam agunt argumentis, & noſtra non ſoluunt, hic cenſui idem repetendum.

De loco Eſter iam egi: de locis Cantici huius res aperta. nam cap. 4.v.9. & 10. & 11. cap.5.v.1. ſeparat vocem *ſororis* à voce *ſponſæ*, vt appareat aliud ſignificari. Si reſpondeant etiam in c.5.v.2. *amica* vocem ſeparari à voce *ſororis*, occurro, rationem aliam eſſe. Nam illic *amica* vox ponitur pro ſocia ſeu contubernali tãtum, quod indicat vox Hebræa, & idcirco eo loco *ſponſa* nomen prætermittitur, quia voce Rahathi ſignificata erat, hoc ſenſu, *aperi mihi dilecta mea, quæ es ſponſa*

mea,&c. Quando vero dicitur, *ſoror mea ſponſa*, nō potes intelligere, ſponſa mea, ſpōſa: nam foret tautologia, & in Hebræo diuerſæ voces ponuntur ſed debes interpretari dilecta mea, quam mihi deſponſaui. Quod dico confirmatur eiuſdem cap. 5. verſ. 16. *Talis eſt dilectus meus & ipſe eſt amicus meus*, vbi Hebraice eſt pro dilectus D V D, & pro amicus, R A H A, hoc eſt, ſocius ſeu ſpōſus. Denique cap. 8. v. 8. *Soror noſtra parua eſt*: non potes ſumere pro ſponſa, propter id quod ſequitur: *quid faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquenda eſt*, hoc eſt, cum erit agendum de illius deſponſatione. Ecce, iam *ſoror* vocatur, quæ nondum *ſponſa*, neque coniux, dilectam ergo ſignificat non coniugem. Sed fortaſſis Iobus ſic vſurpauit cap. 7. v. 13. *mater mea & ſoror mea vermibus*. Quomodo vermis mater & ſoror? mater ne& coniux? Nec coniugem ibi nec amicam ſignificat, ſed vt patris & matris, ſic & ſororis vocabulum coniunctionem ſignificat ſanguinis: quaſi dicat, putredo & tabes, ſeu vermis, mihi adeo diu computreſcēti & vermibus ſcatenti conſanguinei ſunt, non gentiles modo, ſed& familiares: videmur eodem in lectulo (lectuli meminit verſ. 12.) nati, educatique: in quo ſimul degimus & quieſcimus.

Quod ad prophanos ſcriptores attinet, manifeſtior adhuc res tota. nam apud illos concubinæ, ſeu, vt ille ait, vſuariæ potius, quam iuſtæ vxoris eſt nomen. Nec vxor Albij Delia: de Delia tamen illud.

„ *Non ſoror Aſſyrios cineri quæ dedat odores.*

An priuignum maritum optabat ſaucia nouerca, quæ Theſeo nupta eius patri? & tamen *ſororem* ſe vult vocari.

„ *Matris ſuperbum eſt nomen, & nimium potens.*
„ *Noſtros humilius nomen affectus decet.*
„ *Me vel ſororem Hippolyte vel famulam voca.*

Latebat enim in *ſororis* nomine, quod ipſa cupiebat, quod ardebat, non coniugium, ſed contubernium, ſed cordis & corporis cōiunctio. Nolo plura, nec neceſſe.

Hoc loco vt noſter, etiam Aquila, τίς δώσει σε ὡς ἀδελφὸν ἐμοί, *quis dabit te vt fratrem mihi?* D. Ambroſius quoque non *fratruelem* nec *fraternum*, ſed *fratrem* vertit [a], vnde apparet *fraternum* LXX. pro *fratre* poſuiſſe, hoc eſt, iſto loco, pro germano.

[a] lib. de inſtit. virg. cap. I. & ſerm. 19. in. Pſ. 118.

SVGENTEM] collactaneum ſeu adhuc lactentem.

VT INVENIAM] optime explicat Symm. *vt cum inuenero te foris, deoſculer te.*

FORIS] alia editio ἐν ἀγρῷ. alia ἐν ἀγορᾷ, *in foro*, ſenſus eſt vnus: ſed poſterius hoc efficacius, quaſi dicat, in publico hominum conuentu.

DESPICIAT] *vilipendat*. ſex. editio, *ſubſannet*, Symm. inuicem explicant.

§. 2. MENS VERBORVM.

Æquum erat Eccleſiæ in culmine amoris ſtanti perfectiſſima tribui deſideria. Videbat impleri numerum filiorum, & vltimam conuertendorum turbam accurrere, quibus receptis diuturnior in ter-

ris mora ſenium videbatur. iam tranſuolat amore nubes, & cœleſtes orbes deſiderio tranſcendit. Vtinam (exclamat) illa per te mihi tandem, tandem gaudia tribuātur, *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt*. Sic ardeo, vt nequeam, niſi amplexu iugi & oſculo aſſiduo refrigerari, perij, diſperij, niſi te nanciſcar extra hunc mundi ambitum (*foris*) extra hęc terrarum loca tenebroſa, extra corpus hoc caliginoſum, niſi nuda & reuelata facie gloriam tuam [a] aſpiciam, illic, vbi nullis culpæ vel repræhenſionis obnoxia periculis, nec amplius huic ſubiecta vanitati[b], omni ſuperior rerum viciſſitudine & corruptione, in tuam (ô ſponſe) imaginem transformabore, & conſors tuæ gloriæ apparebo [d]. ſic te, qui primo aduentu lac Synagogæ mecum ſuxiſti, matris illius communis, tunc ſine intermiſſione, abſque probri metu, brachiis voluntatis & intellectus amplexans, labiis laudis & confeſſionis oſcularer. Hæc niſi fallor vera loci eſt interpretatio, & omnino cum tribus Patribus hæc ſunt referenda ad vltimi aduentus CHRISTI votum. Plerique Patres referunt ad primum, ſeu incarnationem Domini, quod non ſatis quadrat texturæ & ſeriei huius Cantici, poteſt quis tamen pro concione hoc ſequi, cum D. Ambroſio d. c. 1. Philone, Gregor. Honorio, Caſſiodor. Alcuino, Angelomo & VVilleramo hic. Minus apte D. Chryſoſt. *ex var. in Matth.* refert ad puerum IESV manus Herodis effugientem. Ipſi veteres Rabbini fatentur hæc omnia ad meſſiæ aduentus deſiderium pertinere, vt ex vtroque Thargumæo, & Midras docet Galatinus *lib. 3. c. 28*.

a 1. Cor. 13. v. 12.
b Rom. 8. v. 20.
c d. v. 18.
d Coloſ. 3. v. 4.

HONORIVS tribuit hæc verba vltimæ turbæ Iudæorum conuerſorum: ſed malo quod dixi. Melius RVPERTVS Eccleſiæ gentium: optime, qui ſponſæ vniuerſali.

TROPOLOGIA.

§. 3. *Tres Patres.*

OPTIME igitur TRES PATRES referunt ad ſecundum aduentum, & animæ verba volunt eſſe ad beatitudinem anhelantis, quod ad Anagogen ſpectat. ideo illic exhibebo illorum verba. parag. 5. hoc & ſequenti v. vere littera coincidit cum Anagoge.

Rupertus.

RVPERTVS docet, inuenire ſponſum *foris*, eſt *exire extra caſtra*, ſicut ille *paſſus fuit extra portam*, & factus eſt *extraneus fratribus ſuis, & peregrinus filiis matris ſuæ: deoſculari* vero, improperium eius venerari, & Sacramenta pietatis eius familiariter cognoſcere.]

Honorius.

HONORIVS vult hæc pertinere ad animam hominis vere religioſi, ſuam & proximorum ſalutem ſedulo curantis. Hunc (ait) ſibi CHRISTVS *fratrem* facit, dum eum cohæredem regni, eligit, qui CHRISTVS *vbera matris* fidelis animæ *ſugit*, dum duo teſtamenta Eccleſiæ matris fidelium, fratribus in vnum habitātibus, ſpiritualiter exponit.

„ vel *mater* alicuius conuerſi eſt congregatio fidelium ſpiritualium: cu-
„ ius *vbera* ſunt regularia inſtituta, quæ CHRISTVS *ſugit*, dum quem-
„ quam conuerſum regularibus diſciplinis inſtruit. CHRISTVM *foris in-*
„ *uenit*, quia opera dilectionis in neceſſitate proximorum peragit: hũc
„ *intus* inuenit, quia concupiſcentias carnis per eundem vincit. CHRI-
„ STVM *deoſculatur*, quia ei intimo amore coniungitur. Hunc *nemo*
„ *deſpicit*, quia & Angelis & hominibus placebit.] ſic ille *in commen-*
„ *tario*.

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

§.4. *Idem.* IDEM *in ſigillo* MARIÆ, ſic eam loquentẽ inducit, *Quis mihi det te fratrem meum*, de Iudæa gente natum, *ſugentem vbera matris meæ*, Synagogæ ſub lege educatæ, *vt fo-*
„ *ris te inueniam*, vt à Iudæis, qui adhuc foris ſunt, excoli
„ videam, *& deoſculer te*, ab eis diligi conſpiciam: *& iam*
„ *me nemo deſpiciat*, nullus de Iudæis ſit, qui non credat me ſine viri ſe-
„ mine virginem permanſiſſe.]

Rupertus. RVPERTVS, cenſens hæc verba dici ab Eccleſia Gentium, *Matrem*,
„ interpretatur Deiparam his verbis, Iſta admiratiua percontatio, *quis*
„ *mihi det, &c.* ſimilis eſt illi, *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini*
a *Luc.1.v.43.* *mei ad me*? Et iſta exultatio, *inueniam te foris & deoſculer te*, ſimilis
„ eſt illi reſponſo tuo ad Angelum. *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſe-*
b *Ibid.v.38.* *cundum verbum tuum* b. Similis namque eſt quæ hæc dicit, ſicut decet
„ filiam ſimilem eſſe matri. An non tu mater eius, quæ vitam & ſalu-
c *Gen.17.v.5.* „ tem peperiſti? An non hæc filia tua eſt fidei imitatione? ſi Abraham pa-
„ ter gentium c, & Sara mater gentium recte dicitur, & eſt, propter fi-
„ dem, quanto magis tu, ô fideliſſima fidelium, mater es omnium no-
„ ſtrum? Cuius ergo (dicit) matris meæ, niſi virginis MARIÆ? propte-
„ rea de patre nihil dixit, quia in *fratre* iſto, vt conciperetur vel naſce-
„ retur, fieretque filius naturæ vel carnis noſtræ, vir nihil patrauit, To
„ tum quod *frater* noſter eſt, de matre eſt. *Matris vbera ſuxit*, ſed non
„ de patris radice fluxit. Mater iſta, mater eſt, quia caro iſta caro no-
Guilhelmus. „ ſtra, & fides iſta, fides tua, ô MARIA, fides noſtra eſt.]

„ GVILHELMVS, vt Alanus, & plerique Patres alij ad CHRI-
d *Cant.7.v.vlt.* STI incarnationem reſpiciens, ita coniũgit hæc præcedentibus, vere
„ *omnia poma noua & vetera dilecte ſeruaui tibi* d, non quærens
„ gloriam meam, ſed tuam, quod tamen in meam gloriam ſuo
„ tempore inſigniter redundaret. Vnde etiam accepto deſuper nun-
„ cio, quia ex me corporaliter naſci, & cum hominibus conuerſari vi-
„ ſibiliter dignareris, id quidem maturius impleri flagrantiſſimis vo-
„ tis optabam, ſed tamen ſtupefacta præ magnitudine deuotionis,

in tuis auribus verecunde clamabam: *Quis mihi det, te fratrem, &c.* Polliceris quod mihi filius naſcaris, ſed vtinam naſcendo de alia qualibet, vel *frater* mihi naſcaris per humanæ communionem naturæ, dum tamen omnino naſcaris in meam omniumque ſalutem. *Et vnde hoc mihi vt* Dominus meus naſcatur ex me, ſumendo hoſtiam humanæ redemptionis ex me, & de meis paſcaris vberibus, qui etiam Angelos paſcis in cœleſtibus? Transferatur ſi placet hæc tam grandis & præclara dignitas ad aliam quamlibet generis Abrahæ, dum tamen ſacramentum à ſæculis conditum compleatur: & quia iam inſtat *plenitudo temporis*, venias qui venturus es liberare populum tuum. naſcaris & mihi ſufficit, nutriaris & ſufficit. Verum tamen ſi hanc mihi ſingularem dignaris tribuere dignitatem, vt de meis naſcaris viſceribus, & de meis nutriaris vberibus, non ſum incredula, vel ingrata: *Ecce Ancilla* tua Domine, *fiat mihi ſecundum verbum tuum.* Nam nec pater noſter Abraham incredulus vel ingratus exſtitit, cum tibi filium ex ea, cui iam deſierant fieri muliebria, pollicenti, miraculi nouitate ſtupefactus, & diuini muneris acceptator verecundus, reſpondit, *Vtinam Iſmahel viuat coram te.* [a] Sic nimirum pollicenti tibi per Angelum, quod ex me naſci dignareris, tantæ dignationis põdus non ferens, & multo rectius quam Abraham obſtupeſcens, reſpondeo. *Quis mihi det te fratrem meum, &c.* Vtinam vel *frater* mihi ſis per humanæ communionem naturæ, qui te mihi filium polliceris! vtinam hoc mihi ſimpliciter tribuas, vt incarneris, qui te ex me incarnandum polliceris! Incarneris tantum, & ſufficit mihi: frater meus ſis tantum.

a Gen. 17. 7. 18.

Vt inueniam te foris, & deoſculer te, & iam me nemo deſpiciat, & ſufficit mihi, hoc mihi tantum tribuas quod ceteris per incarnationem tuam, & ſufficit mihi. Nam omnibus dilectis tuis, quibus ſecũdum carnem frater eſſe dignaberis, hoc interim per incarnationis Sacramentum largieris, vt inueniant te foris, & deoſculentur te, & iam eos nemo deſpiciat. Inueniris ſiquidem iugiter intus, ſed ab his qui ſunt intus, id eſt, ab Angelis ſanctis: porro ab his qui ſunt foris, id eſt, ab hominibus, non inueniris intus, ſed nec foris adhuc inueniris ab eis, qui totus es apud patrem. Itaque per incarnationis myſteriũ exi à patre & veni in mundum, vt inueniant te homines *foris*, ſcilicet à te traiiciendi intus. Egredere ad nos, vt nos facias ingredi in gaudium Domini noſtri. non intrabimus niſi tu exeas: non inueniemus te intus, niſi prius inuentum & deoſculatum foris. Egredere, id eſt, incarnare, vt inueniamus te foris, & deoſculemur te. inueniamus te foris per fidẽ incarnationis tuæ, & deoſculemur te puritate dilectionis. Quippe inuenire te & non deoſculari, nihil eſt, quia *fides ſine caritate mortua eſt.* Inueniamus te foris in veritate carnis noſtræ viſibilem, & deoſculemur te in perferendis paſſionibus, pro nobis amicum mitem. Quis autem deſpicere nos poterit, te inuento & deoſ-

„ culato à nobis? Quis poterit deſpicere homines in Deo homine fa-
„ cto? Quis vilem iudicabit hominem pretio ſanguinis tui pro homi-
„ nibus dato? nemo ergo nos deſpiciat, nemo plane, quia nec Deus,
„ nec Angelus, ſiue bonus, ſiue malus: non Deus, quia propter te ho-
„ minem & in te homine curabit homines. Angelus bonus non, quia
„ & ipſe propter te hominem homines amabit, eorumque ſaluti, quan-
„ tum in ipſo eſt, hilariter miniſtrabit: porro Angelus malus inuidebit
„ quidem, ſed tamen timebit homines propter te hominem, vnde
„ nec ipſe deſpicere poterit homines, te propter homines homine
„ facto.]

Hailgrinus. Hailgrinus refert ad deſiderium viſionis beatificæ. Inuenire
„ deſiderat eum ſolum, in diuina videlicet natura, in qua ſolus eſt, &
„ humanum non habet conſortium. Inuenire deſiderat eum, vt non
„ ſolum cognoſcat in carnis ergaſtulo: ſed vt immenſitatem Deitatis
„ inueniat, quæ nullo concluditur termino, & omnia continet, & con-
„ cludit: & ipſum ſic inuenire deſiderat vt deoſculetur eum, vt videli-
cet eum videndo præſentem, tanquam facie ad faciem, in eius amo-
re delectetur.] Sed quid quod ſequitur? refert Hailgrinus ad Iudæos,
quaſi dicat, vt non amplius ab iis quaſi mater peccatoris hominis
blaſphemer. Poſſis etiam ſic exponere, vt iam non amplius *nigra* di-
car, hoc eſt, vitæ huius miſeriis obnoxia, ſed glorioſa & beata, non
poſtponar Angelis, ſed præponar.

ANAGOGE.

§. 5. *Tres Patres.* Quoniam, aiunt (Tres Patres) prior aduentus tuus me ad te
perfruendum præparauit, *ecquis tribuet mihi* ſecundo aduentu
„ tuo *dilectum meum* nobiſcum in patris regia (quæ fidelium eſt mater
„ ſuperna Hieruſalem) nouum bibentem poculum, quod ex ipſa in
„ nos, per gratiam ſine medio, quaſi lac ex *matris vberibus* in filios
„ ipſius fluat, atque ita ſalutem animarum noſtrarum nutriat, finem-
„ que fidei præbeat, nempe bonorum quæ ſupra naturam ſunt com-
„ munionem, & diuinam illam atque incredibilem voluptatem, quam
„ ipſe naturaliter obtinens, dignis, coniunctus per gratiam, imparti-
„ tur? Sic enim *inueniens te foris deoſculabor*. Et *nemo* ſane *me contem-*
„ *net*, ita cognoſcent te, non vt nunc per fidem, ſed per aſpectũ foris
„ extra diuinam ſubſtantiam tuam in noſtra ſubſtantia, incorruptio-
„ nem nobis atque immutabilitatem in communi dilargientem reſur-
„ rectione perfruamur te, *& nemo* quidem *deſpiciet me*, licet nunc à
„ mundi ſapientibus ſpernar, quod propter amorem tuum caduca cũ-
„ cta contemnam.] ſi quis hæc malit accommodare tropologiæ facile
„ poterit ea tribuendo animæ contemplatiuæ.

Honorius. Breuiter Honorius, In patria, Christum *fratrem* ſuum, ſcili-
„ cet hominem de humano genere natum in Deo videbit, qui eam ſo-

rorem, videlicet regni cohæredem facit, qui frater *vbera matris* Ec- «
cleſiæ *ſugit*, quia Dominicus homo, gaudia cœleſtis Ieruſalem, id «
eſt, Angelorum plenitudinem habet & ſuis tribuit. Hunc *intus* in «
gloria patris Eccleſia inuenit, quem hic *foris* in carne per fidem vidit, «
quem diu optatum *deoſculatur*, dum eius dulcedini in æterna pace «
copulatur. Hanc amplius *nemo deſpiciet*, quia æqualis Angelis erit, «
quæ hic opprobrium hominum & deſpectio ſuperbis fuit.] «

Sequens verſ. ab iſto quoad ſententiam vix poteſt auelli, ideo qui leget in eum myſticos patrum ſenſus, iungat cum eorum verbis hoc verſ. poſitis, vt commodius capiat. NOTA.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ: ibi me docebis, & dabo tibi poculũ ex vino condito, & muſtum malorum granatorũm meorum.	*Aſſumam te, introducam te in domum matris meæ, & in cubiculum eius, quæ concepit me: Potabo te de vino vnguentato, de latice malorum punicorũ meorum.*

«Verſ. 2.

LITERA.

PERSISTIT in ſimilitudine & Metaphora eadem. Ait ſe facturam, quod ſolent puellulæ, quæ cum quæſitos *fratres* ſuos foris ſolos offendunt, lætabundæ illos leuant, & in vlnas transferunt, diſſuauiantur, & blande in domum delatos interrogant, quo quid acturi ierint? quid egerint? infantuli, vt eſt ætas balbutie garrula, narrare conantur potius quam narrant: illæ verba balbutientium adulantur, & oſculis interrumpunt, & tandem ætatulæ optatis munuſculis deliniunt. Noſtra ait. APPREHENDAM, tenebo prehenſum, & DVCAM IN DOMVM, dixerat ſupra id in animo eſſe, nunc optat perficere, *tenui eam, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ:* [a] quod vltimum vides hoc loco repetitum in LXX. cum deſit in fonte: & è cõtrario editio vaticana LXX. prætermittit illud, *ibi me docebis*, quod eſt in fonte, & habetur in nõnullis Græcis codicibus, & agnoſcunt Iuſtus *hic* & D. Ambroſ. *in Pſ. 118. ſerm. 19.* ſed in commentar. hoc loco, nec Theodoretus, nec Tres Patres, nec Philo explicarunt. §. I. VERBA EIVSDEM. « a c. 3. v. 4.

VINO CONDITO] ſic etiam Symm. vertit, & eodem ſenſu LXX. *vino vnguentato*. nam AREKAH ſignificat vinum odoriferum, arte pigmentarij cõfectum: ſed puto hoc loco puerili more omnem potum, *vini* nomine ſignificari, & *conditura* ſeu *aromatis* nomine, quicquid dulce eſt: vt intelligamus, non vinum myrrhatum, vel cynna- רקח

meum, quæ parum puerulis conuenientia: ſed ex melle & lacte mellicratum, de quo Euſtath. in Homeri Odyſſeam. prætetea pomittit *muſtum de malis granatis* expreſſum. Sic enim ſolent pueri torcularia vindemiæ imitari.

CASSIODORVS, *malum granatum*, ait, idem eſt quod malum Pu-
» nicum. *granatum* dicitur à granorum multitudine, *Punicum* à pa-
» tria, eo quod in Africa plurimum abundet. Punica enim ipſa eſt
» Africa.]

§. 2. MENS VERBORVM. Rurſus vehementia amoris eam facit mariti munus vſurpare, de quo dixi ſup. verſ. 4. cap. 3. tunc, ait, te non dimittam, donec duxero & introduxero in cœleſtem Ieroſolymam, [a] quæ terrenæ huius habitatorum communis eſt mater. Illic mutua beneuolentia certabimus. tu, quem Michæas meum Doctorem futurum eſt vaticinatus, *me docebis* [b] *omnia*, quæ nunc capere non poſſum, ad ſalutem & gloriam neceſſaria, dum me illa in diuinitatis ſpeculo clariſſime facies intueri. Ego te viciſſim deliciis conabor remunerari. propinabo non iam vinum aqua mixtum, vel myrrhatum triſtitia, ſed mellicratum laudis & bonorum operum, quæ tenellæ iſtæ tuæ plantationes, quibus adhuc lac eſt cibus, protulerint. *potabo* te ſimul *ſucco granatorum*, hoc eſt, ſanguine martyrum, quem robuſti & ardentes charitate milites in perſecutionis torculari effuſum: large ſuppeditabunt. Sic explicant Iuſtus, Aponius, Angelom. & Honorius, niſi quod hic putat eſſe ſenſum Anagogicum, ſed coincidit cum literali.

a Ita D. Ambroſ. li. 3. ep. ad Irenæum, quæ eſt 13. Beda, Honor. Alcuin. Angelom.

b c. 4. v. 2.

Honorius.

Philo.

Philo duas explicationes ponit prioris partis verſiculi: vnam, qua
» per *matrem* communem intelligit terram totius carnis initium & fi-
» nem, quia terra ſumus & in terram reuertemur. terræ theſaurum ſeu
» repoſitorium eſſe mortem. vt enim in promptuario theſauri recon-
» duntur, ſic & in morte iuſtorum animas requieſcere, & ad perpetuæ
» vitæ fœlicitatem transferri. in hunc theſaurum introductum fuiſſe
» Saluatorem noſtrum, cum mortuus & ſepultus, vt mortem vinceret,
» & animarum captiuam ex lymbo educeret captiuitatem. Altera in-
» terpretatio eſt, poſſe per *domum matris* ſponſæ ſcripturas ſacras acci-
» pi, quarum myſteria ſunt quaſi quædam promptuaria, in quibus fide-
» lis anima ſæpe cum cœleſti ſponſo meditatur & loquitur, & in his
» ſanctiſſime reficitur.] Quæ expoſitiones haud dubie ſunt accōmoda-
» titiæ, vt & ea quæ ſequitur de *vino aromatico & muſto punicorum*.
» Vult enim à vino ſalutaris vndæ potatam fuiſſe Eccleſiam & vnam-
» quamque fidelem animam, cum per ſanguinem pretioſiſſimum re-
» demptoris mundata eſt primum atque redempta: mox & per Apo-
» ſtolos Spiritu ſancto illuſtrata, & nece martyrum, rubentium puni-
» corum inſtar, confirmata. hoc ſalutare vinum omnium virtutum, ve-
» luti aromatum, ſuauitate refertum, fideles populos CHRISTO IESV
» cœleſti ſponſo ſanctiſſime copulauit & miſcuit. ob id enim in ſacra-
» mento vinum miſcetur aquæ, quæ vna cum ſanguine ex eius latere

ſalutariter

ſalutariter fluxit, vt CHRISTO populos fide & charitate iungẽdos da- "
retur intelligi. Nam quod vino ſalutis potata ſit ſponſa à ſponſo, idẽ "
per ſe declarauit, cum dixit, *Accipite & bibite: hic eſt ſanguis meus* "
qui pro vobis effundetur, &c.] "

Eodem, nempe ad Sacroſanctam Euchariſtiam, retulit olim B. BERENGOSIVS Abb. D. Maximini apud Treuerim, his verbis, pſalmiſta præuidens, quia potus iſte non oris, ſed mentis, & fidelibus ſuauis & reprobis amarus eſt, *calix*, inquit, *meus inebrians quam præclarus* [a] *eſt?* Ex hoc igitur calice illud diuinæ charitatis effunditur poculum, cum quo CHRISTVS in ſanguine ſuo Chriſtianum ſibi cõparauit populum: quod Eccleſia in Cantico dilecto ſuo propinans, in figura ſanctorum, *dabo*, inquit, *tibi poculum ex vino condito, & muſtum malorum granatorum meorum.* Vinum quippe ſine alterius rei commixtione, dilectio eſt ſine ſimulatione: *vinum* vero *conditum*, dilectio eſt cum operatione. Vinum ergo non ſimplex, ſed bonis operibus & ſanctis conditum virtutibus, diuinis præcipue placere videtur obtutibus. Quod in Euangelio veritas oſtẽdit, cum dicit, *Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit.* [b] Et bene quidem Eccleſia præ nimiæ dilectionis affectu, non aliud quodlibet poculum, ſed *muſtum* ſuo præbet dilecto. quia muſtum cum feruentiſſimum eſt, nunquam à ſuo calore probatur deficere, priuſquam nimio feruore ſuo omnem * immunditiam à ſe videtur eiicere. Vnde per hoc *muſtum malorum granatorum*, non incongrue ſignatur fortis dilectio ſanctorũ, qui in paſſione ſua, ab omni vitiorum ſorde mundati, tam feruentiſſima dilectione Deum videbantur amare, vt neque mors neque tribulatio aliqua poſſet eos à charitate CHRISTI ſeparare. *Malum* autem *Punicum*, quod in Africa plurimum abundat, idcirco *malum granatum* dicitur, quia multa granorum numeroſitate redundat: per quod ſignificatur, quod ſicut multæ manſiones ſunt in regno cœlorum, ita & in præſenti Eccleſia multæ ſunt tribulationes iuſtorum. Per hoc vero quod malum *Punicum* ſanguineum habet colorem, non modo martyrum CHRISTI, ſed etiam ipſum Dominicum videtur typicare cruorem, qui idcirco ab Eccleſia in Cantico *candidus* dicitur *& rubicundus*, [c] vt ex innocentia quam habet, candidus, & ex paſſione quam pertulit, intelligatur rubicundus. In qua paſſione ſalutifer ille CALIX effuſus eſt pro nobis, per quem ipſi Martyres inuictiſſimi potati ſunt vino compunctionis.] ita Berengoſius.

Berengoſius. Serm. in Natali Martyrum.
a *Pſal. 22. v. 5.*
b *Ioan. 14. v. 23*
* *Sic corrige, vulgo munditiam.*
c *Cant. 5. v. 10.*

TROPOLOGIA.

TRES PATRES, *Capiam te*, qui mihi diuinitatem elargiris, cupida ſplendoris tui, in eoque contemplando *introducam te* in mentem, quæ domus eſt gratiæ Spiritus ſancti. à qua, vt *à matre*, per " baptiſmum genita ſum, & propter ſimilitudinem illius eſt capax. " §. 3.

Tres Patres.

FFff

Cubiculum autem rurſus eſt ipſius, quia propter imaginem theſauros eius in ſe reconditos habet. Quæ quidem gratia concepit me per fidem. Adhæc tibi ſitienti ſalutem meam, quaſi *poculum* quoddam offeram perpetuam tui, qui veritas es, cognitionem, ex compoſitione diuerſarum rationum, quæ in omnibus creaturis ſcripturaque ſunt inſtructam & concinnatam. Hæc enim, tanquam vinum odoratum lætificat cor, lætitia conſpergit animas, à quibus percipitur, perennemque mihi tui, vt ſummi boni amorem infundit, ex præſtantia timoris tui & deſiderij te perfruendi, quorum quidem tanquam *malorum punicorum* alterum acerbitate ſua comprimit, alterum dulcedine oblectat.]

Philo. Hoc vltimum confirmat PHILO his verbis, Poſſumus intelligere ſponſum à ſponſa viciſſim nunc *potari* per charitatis officia, vt quod à ſponſo gratis accepi, id aliquando rependat eidem. Potatur enim à ſponſa cum ab eius filiis liquore ſanctimoniæ atque virtutum laudatur in terris, cum timetur à bonis, colitur à iuſtis, prædicatur à ſanctis. Tunc enim *vino aromatico*, hoc eſt, myſteriis cœleſtium donorũ & ſanctitatis odore, proborum mentibus delectatur humani generis auctor, & vices grati animi beneque operati accepta talenta, & charitatis immenſæ, quam prius ipſe ſponſæ donarat, libentiſſime admittit ac probat.]

Honorius. HONORIVS ad clauſtrales ſuos pergit loqui, Ibi (in clauſtro) CHRISTVM quaſi per manum *apprehendit*, & *in domum matris* ſuæ *inducit*, dum opera bona in clauſtrum, domum congregationis, matris conuerſorum, inducit, & in intellectum regulæ clauſtralis ſuæ nutricis, dum eam intelligere docet. Ibi in clauſtro docetur, quid cõuerſis in cœlo promittatur. Ibi dabitur ei *poculum ex vino condito*, id eſt, doctrina ex ſcripturis ſapientum compoſita, & *muſtum malogranatorum*, id eſt, exempla iuſtorum.]

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Idem.* IDEM *in ſigillo, Ducam*, ait, per fidem, *in domum*, intellectum legis. *docebis*, colere & obſeruare præcepta: *poculum*, deferetur tibi opus bonum, *ex vino condito*, ex ſapientia & caritate alios inebrians, & *muſtum malorum granatorum*, diuinum ſeruitium virtutibus refertum.]

Guilhelmus. GVILHELMVS vero, quod ſi hanc ſingularem excellentiam (*inquit pia mater*) ancillæ largiri dignaris, vt ex me incarneris, & non tantum frater per humanæ ſuſceptionem ſubſtantiæ, ſed & filius mihi naſcaris: *Ecce ancilla tua Domine, fiat mihi ſicut* vis. Ergo ſingularem hanc gratiam cum quanta poſſum gratiarum actione ſuſcipies, *appre-*

bendam te, & ducam in domum matris meæ & in cubiculum genitricis meæ. Apprehendam te, quia forti & deuota fide concipiam, & cum apprehenſum nouem menſibus clauſero in vtero meo, ſacro te partu indutum carne, *inducam in* orbem. Et quidem toti mundo te pariam, ſed principaliter *ouibus, quæ perierunt domus Iſrael*, ſcilicet vt ipſæ primo requirantur, ſed ſuo poſt tēpore tamen in plenitudine gratiæ migraturum ad gentes. Habet ſiquidem eadem genitrix mea *domum*, id eſt, plebem exterius habitantem, habet & *cubiculum*, id eſt, ſcribas & phariſæos ſubtiliori conuerſatione in ipſis quodammodo legis penetralibus quieſcentes. Ad confundendum vero ſcribarum & phariſæorum ſuperbiam, prius te *ducam in domum*. prius enim in te credet piſcator Petrus, quam magiſter in Iſrael Nicodemus: prius aſſumes idiotas & illiteratos, quam littera legis inflatos: *ibi me docebis*, in domo illa & cubiculo, ſed quid? nempe quia *quæ ſtulta ſunt mundi eligis, vt confundas ſapientes, infirma mundi eligis, vt confundas fortia, & ignobilia mundi, & contemptibilia eligis, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtruas, & non glorietur in cōſpectu tuo omnis caro*. Et hoc quidem iam docuiſti me per internam vnctionem, ſed tum per rerū euidentiam idem me illic docebis, prius viſitando *domum* quam *cubiculum*, prius ex gente mea aſſumendo idiotas quam prudentes, prius piſcatores quam legis Doctores.

Sane propter hoc *dabo tibi poculum ex vino condito*. Caritas vinum eſt quo inebriatur anima, ſed non ſimplex vinum. Caritas enim nunquam ſola eſt, nunquā ſine aliis virtutibus eſt. Vinum ergo conditum eſt, patientia, humilitate, obedientia, caſtitate, ceteriſque virtutibus. hæc pigmenta ſunt quibus conditur vinum caritatis. Itaque *dabo tibi poculum ex vino condito*, id eſt, gratiarum actionem ex ſancti amoris feruore procedentem. Non enim tepide vel inſipide gratias agam tibi, ſed (vt decet) in multo feruore & ſuauitate amoris. præterea *dabo tibi muſtum malorum granatorum*. non enim tantummodo de feruore & dulcedine animi gratias ago tibi in memetipſa, ſed verbo & exemplo faciam in amorem tuum ſpiritus feruere multorum in tantum, vt moriendo pro te glorioſi martyres fieri valeant, qui per mala rubea figurantur. Quod cum factum fuerit, erunt *malogranata* mea, id eſt, ad gloriam meam in amore CHRISTI rubentia, quotquot per me ad hanc excellentem profecerint charitatem.] Parum accommodate ad legis ſpiritualem ſenſum Alanus hæc retulit.

ANAGOGE.

HONORIVS, In cœlis dilectum diu quæſitum, vix tandem aliquando inuentum æterna dilectione *apprehendet*, & *in domum* §. 5. *Honorius.*
matris ſuæ, in cœleſtem Ieruſalem, quæ eſt domus matris Eccleſiæ

„ Angelicæ, inducet, dum cum illo in illam ad æternas nuptias introi-
„ bit, *& in cubiculum genitricis* ſuæ, id eſt, in ſecretum gloriæ huma-
„ nitatis CHRISTI, quam in æterna gloria videbit. *Ibi docebit* eam
„ CHRISTVS *quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor homi-*
„ *nis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe.* Ibi *dabit ei poculum*
„ *ex vino condito, & muſtum malogranatorum*, id eſt, plenum gau-
„ dium Angelorum & hominum, quod erit vt vinum, & muſtum, quæ
„ ſunt lætitia epulantium: vel ſponſa dabit dilecto *vinum & muſtum,*
„ quia ſanctos veteris & nouæ legis proferet, quibus dabitur plenum
„ gaudium.]

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 3. „ Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.	*Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.*

LITTERA.

§. 1. VOX EIVSDEM

SENSVS eſt: recipiet me in ſinum, & amplexu ſuo reget, defendet, fouebitque. *vide verſ. 6. cap. 2.* Sunt enim eadem: niſi quod quæ illic optabat tantum, hic prædicit futura, & certo ſibi in domo matris tribuenda pollicetur. Nec vltra ferens vehementiam deſiderij, debilitata inſuper vigiliis, laboribus, ærumnis, in ſinum ſponſi (qui vt deficientem fulciret, conſederat) laſſum caput reclinat, & ſopore opprimitur.

§. 2. MENS VERBORVM.

Summa hæc votorum eſt militantis Eccleſiæ, quæ, præ vehementia amoris, & deſideriorum, poſtremis illis temporibus, vt parturiens ingemiſcet, ardentiſſime optans in cœlum rapi, & vltimis nuptiis æternum ſponſo copulari. fouebit illam interea, protegetque ſponſus, vireſque ſubminiſtrabit, vt licet languens, perferat tamen, & obduret.

TROPOLOGIA.

§. 3. *Honorius.*

HONORIVS de anima religioſi viri: *Læua* CHRISTI *ſub eius capite*, id eſt, bona præſentis vitæ ſub eius mente, quæ eſt caput animæ, *& dextera illius amplexabitur* eam, id eſt, virtutes & bona
„ opera, in corpore opera, in anima virtutes. Sub hac *dextera* obdor-
„ mit, dum terrena obliuiſcitur, & cœleſtia contemplatur: & ne quis
„ eam ab hac quiete retrahat ad ſæculi tumultum à CHRISTO per
„ ſcripturas adiuratur.]

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

GVILHELMVS pergit introducere MARIAM loquentem de myſterio incarnat. cũ cœleſtis mihi nuncius futurũ, cum integritate conceptum partumque intimaſſet, tibi, dilecte mi, iam excitanti potentiam tuam, vt venires in ſalutem aiebam, *Quis mihi det te fratrem meum*? Porro te iam ex me corporaliter nato, prædicato ab Angelis, cognito à paſtoribus, adorato à magis, conſeruabam omnia verba hæc conferens in corde meo, atque in hac collatione fructum incarnationis tuæ ſubtili conſideratione perpendens, ita mecum loquebar ad te. §. 4. Guilhelmus. " " " " " " " " "

Læua eius ſub capite meo, id eſt, ſuſtentans & ſubleuans caput meũ, ſed hoc interius: nam ſuo tempore *dextera* quoque *illius amplexabitur me*. Siquidem, vt ſcriptum eſt, *graue iugum* [a] *ſuper filios Adæ, à die exitus de ventre matris eorum vſque in diem ſepulturæ, in matrem omnium*, iugum ſcilicet mortalitatis, quod & ego fero cum ceteris filiis & filiabus Adæ. *At læua* dilecti mei *caput meum*, id eſt, mentem meam, ſub tam graui pondere laborantem, conſolando ſuſtentat & ſubleuat. *Læua eius*, eſt dignanter ex me aſſumpta ſimilitudo carnis peccati. Venit. n. nõ in carne peccati, vt ceteri, ſed *in ſimilitudine carnis peccati, vt de peccato damnet peccatum in carne*. Denique generale pondus leue mihi efficitur, conſideranti, quod Dominus omnium, idem pondus ferre dignatur mecum, & cum omnibus filiis Adæ, non ſolum dignanter, ſed & diſpenſatorie, ille *qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ* Sic *læua eius* nunc *ſub capite meo*: ſuo tempore *dextera illius amplexabitur me*. Dextera eius gloria reſurrectionis eius, quæ in carne eius abſorbet ſimilitudinem carnis peccati, illa, tanti prærogatione exempli, de ſecutura membrorum eius imitatione exhilarabit ſubtiliter attendentem: quia *primitiæ* CHRISTVS, *deinde hi qui ſunt* CHRISTI [b].] " a Eccl. 40. v. 1. " " " " " " " " " " " " " " " " b 1. Cor. 15. v. 23.

ALANVS hoc pacto, virgo ea quæ videbat menti ſuæ ſuppoſuit, & ea quæ non videbat omni conatu & vniuerſis cogitationibus appetiit, quæ tanto deſiderio cœleſtia ſectabatur, vt omnia viſibilia pro nihilo reputaret. mentem ſuam cœleſtibus deſideriis occupans. Ergo *Læuã ſub capite* habebat, quia mẽte erecta ad beatitudinem, vitam præſentem ſub ſe portabat. Et *dextera* CHRISTI *eam amplexabatur*, quia ex omni parte cœleſtis eam dilectio tuebatur. Et quia virgo in contemplatione erat, Euangeliſtas CHRISTVS admonet, ne eam ſuſcitent, &c. Alanus. " " " " " " " "

ANAGOGE.

§.5. *Honorius.* HONORIVS, Erit *laeua* ſponſi *ſub capite* ſponſæ quia omnem gloriã mundi videbit ſub potentia CHRISTI, qui eſt caput eius: & „ *dextera eius amplexabitur eam*, quia Angelica ſocietas, & ſanctorum „ vnanimitas, quæ in dextera CHRISTI in iudicio erit, illam ſibi aſſocia- „ bit: in hac dextera ab omni perturbatione requieſcet, & nemo eam „ ab hac quiete excitabit, quia *gaudium eius nemo tollet ab ea*.]

Sect. II.

SECTIO II.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ.4. Vox sponsi „ Adiuro vos filiæ Ieruſalem, ne ſuſcitetis neque euigilare faciatis „ dilectam, donec ipſa velit. „	*Adiuraui vos filia Hieruſalem in viribus agri, ſi ſuſcitaueritis, etſi exſuſcitaueritis charitatem quoaduſque voluerit.*

LITTERA.

§.1. ADDVNT LXX. illud, *in viribus agri*, & in Cõplut. & apud Theodoretum eſt, *in potentia & viribus agri*. in Græc. Schol. ex alia verſione, *in capreis aut in ceruis regionis*: ſed horum nihil habet D. Ambroſius. Similia hæc ſunt dictis c.2.v.7. & c.3.v.5. vnde petenda interpretatio. dumtaxat addo: quia hæc in via gerebantur, adiurationem hanc à ſponſo dirigi, ad eos, qui aderant Sodales, & ſimul omnes tranſeuntes.

§.2. Mens verborum. Recurrendum eſt ad d.v.5. & 7. niſi quod minus hic accurate obteſtatur, quia peruenerat Eccleſia ad ſtatum perfectum, & ideo minus erat periculum, ne per interpellationes ab ocio contemplationis abſtraheretur inuita. Philo hæc verba tribuit ſponſæ: perperam haud dubie, licet ſic etiam Tres Patres.

TROPOLOGIA.

§.3. *Iuſtus.* *Rupertus,* *Luc.10.v.40.* IVSTVS notat hoc ter repeti vt firmius animo infigatur, & nunquam mente nobis excidat: *Ne ſuſcitetis* (inquit RVPERTVS) eo modo quo Martha ſuſcitare volebat Mariam, quæ ſedens ad pedes dilecti, audiebat verba oris eius: hoc erat requieſcere: At illa quæ *ſatagebat circa frequens miniſterium*, volens eam ſuſcitare, *Domine*, inquit, *non eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? dic ergo illi, vt me adiuuet.* Cunctis filiabus huiuſmodi, quæ corporale miniſterium, ſiue actualem vitam neſciunt diſcernere, quantum

diſtet à dignitate contemplationis, dictum eſſe hoc nemo dubitet: *Ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam*. nam illa, quæ optimam partem elegit, quæcumque ſtudet verbo Dei, ipſa eſt *dilecta*: ceteræ quæ *ſollicitæ ſunt, & turbantur erga plurima*, ſicut Martha illa: *filiæ* ſunt.]

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

GVILHELMVS, ſcriptum eſt, quod veniente matre Salomonis ad eum a *ſurrexit Rex in occurſum eius, poſituſque eſt thronus matri Regis, quæ ſedit ad dexteram eius*. §. 5.
cumque illa dixiſſet, *vnam petitionem paruulam ego peto à te, ne confundas faciem meam*, at ille reſpondit: *Pete mater mea, neque enim fas eſt, vt auertam faciem tuam*. Si ergo nuncupatiuus ille Salomon, ei *quæ fuit Vriæ*, pro eo quod eſſet mater, tamen honorem exhibuit, quantum putas intemeratæ matri ſuæ verus Salomon honorem impendit? Cum illam ad ſe de terris acciuit, dubitandum non eſt ipſum filialiter ſurrexiſſe in occurſum eius, poſitumque ei eſſe, miniſtrãtibus Angelis, thronum iuxta thronum filij, eamque perpetuo ſedere ad dexteram eius, Quod ſi illa ducat aliquid pro aliquo petendum, num verum Pacificum piæ matri minus clementer, ſiue reuerenter, reſponſurum putas, quem ſuæ quondam matri, cum peteret, nuncupatiuus ille reſpondit? Imo vero multo fauorabilius, multoque ſuauius pia mater à Salomone ſuo, quod olim à ſuo Berſabee, audiuit, *Pete mater mea, neque enim fas eſt, vt auertam faciẽ tuam*. Norũt hoc CHRISTIANI atque ideo familiare eſt eis, piæ matris meritis ſe cõmẽdare, matris piæ ſuffragia ſedulo poſtulare: omnes ad eam confugiũt, impetra mihi hoc vel illud, dicũt ſinguli. ab omnibus quidẽ hoc dicitur, ſed fructu tamẽ petitionis ſuæ pauci donãtur. Multi enim *petunt & non accipiunt*, quia vel minus digni vel minus digna petũt. Petit aliquis vltionẽ de inimicis ſuis: ſed hæc fœda petitio eſt apud eũ, qui ait, *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderũt vos* b. Alius vero petit diuitias ſiue dignitates ſęculares: ſed hæc itẽ petitio fœda eſt apud eum, qui per os Apoſtolicum loquitur, *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt* c. Porro alius honeſta petit, id eſt, quæ non dedeceant, ſed non talis eſt, qualem eſſe petentem decet, & ob hoc ſuæ petitionis effectu fraudatur. Itaque ad hoc vt fructuoſe petatur, non tantum petitionis, ſed etiam petentis honeſtas deſideratur.

Guilhelmus.
a 3. *Reg.* 2. v. 19
Loquitur de priuata inimicitia & vltione.
b *Mat.* 5. v. 44.
Loquitur de ambitioſorũ & auarorum petitionibus.
c 1. *Ioã.* 2. v. 15.

Quia ergo multi vel indigna, id eſt, quæ præſtari non debeant, vel indigni, id eſt, quibus præſtari non debeat, poſtulando piam matrẽ in intimæ ſuauitatis deliciis quieſcentem, quantum in ipſis eſt, im-

„ probis clamoribus inquietant:eorum importunitatem cœleſtis ſpon-
„ ſus reprimit dicens, *adiuro vos, &c. filias* vocat, in quo vt molles no-
„ tat. nam ſi viriliter ſaperent agerentque, *filij* vocarentur non *filiæ*. In
„ eo tamen quod non filias Babylonis, ſed *filias Ieruſalem* dicit, pie blã-
„ ditur, & ſuauiter allicit. *Adiuro vos* (inquit) non ſimpliciter moneo,
„ ſed *adiuro*, id eſt, vehementer prohibeo, *ne ſuſcitetis dilectam*, id eſt,
„ quantum in vobis, inquietetis talia poſtulando quæ præſtari non de-
„ beant. *neque euigilare faciatis*, tales poſtulando, quibus nihil præſtari
„ deceat: *Donec ipſa velit*. nondum enim vult ſurgere ad effectum peti-
„ tionum veſtrarum, quia nondum poſtulatis, quales poſtulare & qua-
„ lia poſtulari decet. Ergo poſtulate, digni exauditu, digna impetratu:
„ vt delectet piam matrem ſurgere interpellando pro vobis. Digni po-
„ ſtulate digna, & tunc non fruſtra poſtulabitis, quia volentem ſurge-
„ re ſuſcitabitis atque euigilare volentem dilectam facietis.]
„

ANAGOGE.

§. 5. Vide verſ. ſuperiorem, parag. 5.

SECT. III.

SECTIO III.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ. 5. memb. 1. VOX SODALIVM. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, deliciis affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?	*Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata, innitens ſuper fraternum?*

Cogor propter Dialogiſmum hunc verſic. quippiũ in duo mẽbra ſecare.

LITTERA.

§. I. VERBA SODALIVM SPONSI.

HVIVS verſiculi duæ ſunt partes, quia diuerſi diuerſa interloquũtur. Primo, cum ſponſa paullopoſt fuiſſet excitata de ſomno. & hac quiete refocillata maiore iam animo, & dictorum vulgi contemptu, quem augmentum amoris inſeruerat, expulſo, ſiniſtræ ſuſpicionis metu, nihil iam verita propalam ſponſum amplexari, pergebat iter carpere, & Ieruſalem verſus ex deſerto quod inter Iericho & Hieroſolymam interiacet, aſcẽdere, humeris & pectori brachiis iniectis innixa. Origenes [a] quidem hæc retulit ad ſponſam adhuc ſuper ſponſi pectus recumbentem, quia legit, ἐπιςηθιζομένη· ſed vox aſcendendi addita hoc refellit, & hodie habemus in LXX. ἐπιςηριζομένη, quod ſane confirmant D. Ambroſ. Theodoretus, Philo & alij Simpliciter ergo ſignificat *innixam dilecto*, nempe cubitis ſuper humeros, vel etiam capite verſus pectus demiſſo, & collum ſtringentem brachiis,

a *Hom. I. conuerſa à D. Hieronymo.*

brachiis, ſubindéque deoſculantem. Sic incedenti magna ſodalium ſponſi turba occurrit, nouum hunc & inſolitum eius progreſſum atque lætitiam, quam non capiebant, admirantium & dicentium: *Quæ eſt, &c.*

Deliciis *affluens innixa*, optimè Hebr. expreſſit vnicum, Mithrapheketh, quaſi dicat plena deliciis, & palàm profitens ſe dilecti ſui coniugem, eíque præ teneritudine corporis, & magis affectûs innitens, non, vt Eſther, ancillarum humeris; non, vt Benadab, manibus fulta Principum. מתרפקת

De deserto] ita in Schol. ἐκ τῆς ἐρήμου, ſed LXX. non ad verbum, verùm prophetice ad baptiſmum reſpicientes, vertunt, *dealbata.*

§. 2. Mens verborum.

Geminarum reliquiarum conuerſarum, tot filiis, auctæ Eccleſiæ (*de vltimis reliquiis cœpit HONORIVS*) ſancti cœlites [a] pulchritudinem & gloriam admirantur, videntes eam ex deſerto tenebrarum & ignorantiæ, vbi bonorum omnium ſumma erat penuria, tàm celeri & grandi gradu cœleſtem Ieruſalem petere; tot donis gratiæ, ac præſertim intelligentiæ myſticæ rerum diuinarum, abundanter cumulatam, (*vide D. Gregorium lib. 16. Moral. cap. 10.*) vident, non inuident, laudant laude debita. aiunt *aſcendere*, quia conatum & laborem liberi arbitrij adhibebat: ſed *innixam ſuper dilectum*, quia gratiæ eius confidebat, non de viribus propriis præſumebat: [b] non ignara neminem in cœlum aſcendere poſſe, niſi ſubnixum eius fauore & auxilio, qui de cœlo deſcendit. *Lege D. Auguſtinum de gratia & lib. arbitrio ad Valentinum cap. 6. cetera pete ex dictis ſup. cap. 3. verſ. 6.*

a *Sic Ambroſ. libr. 4. de Sacram. c. 2. Philo, Greg. & alij hîc.*

c *Sic Caßiodor. & Vvilleram.*

Honorivs hîc duo notat, primò eſſe ſimilitudinem, petitam ab illo populo, qui eductus de Ægypto, *de deſerto*, duce Iesv Naue, in terram promiſſionis *aſcendit*, *deliciis* legalium obſeruationum & tabernaculi myſteriorum *affluens, innixus ſuper dilectum ſuum* Moyſen; & ſignificat populum, qui de infidelitate ad Eccleſiam, vel de mundo ad æternam gloriam per Iesvm Christvm *aſcendit deliciis* ſcripturarum *affluens*, in ſolo duce ſuo Christo confidens. Secundò notat, hanc interrogationem, *quæ eſt iſta*? nunc tertiò eſſe poſitam; primò in laude Eccleſiæ Gentium, ſecundò in laude reliquiarum conuerſarum; tertiò in laude multitudinis partiariæ Antichriſti: item ter lauri, propter communem Trinitatis fidem, quam tribus ſæculis ſemper fideles credidere, qui ab Abel vſque ad Prophetas ante legem ſub Patriarchis vixère; & qui à Moyſe ſub lege & Prophetis vſque ad Apoſtolos vixère, & qui ab Apoſtolis vſque ad mundi finem ſub gratia victuri.

Honorius.

Huc etiam retulit Iuſtus Orgelitanus.

TROPOLOGIA.

§. 3. *Idem.*

Idem; Fidelis anima *de deſerto aſcendit*, cùm malam vitam deſerit, & ad ſpiritualem conuerſationem per gradus virtutum aſcendit. "

„ Hæc *deliciis affluit*, dum ferculis ſcripturarum ſe delitioſe paſcit. *Super dilectum eſt innixa*, quia ſoli amore CHRISTO infixa.

Tres patres. TRES PATRES; *Quanam eſt hæc*, quæ tàm peritè docens à rebus arcanis ad magis arcanas reconditaſque *progreditur*, ab omni peccatorum macula purgata?] alludunt ad verſionem LXX. vt & THEODORETVS, notans ſponſum non vocari *dealbatum*, ſed *candidum*, quia natura eſt talis: ſponſam verò vocari *dealbatam*, quia cùm eſſet denigrata, propterea quod eam ſol aſpexiſſet, dealbata eſt & candoris ſpōſi particeps effecta, qui ſicut lux exiſtens ipſam lucidam & reddidit & appellauit; & ſanctus exiſtens, ſanctam & fecit & nominauit, & cùm ſit reſurrectio, reſurrectione dignam eſſe voluit: ſic & albedinem ſuam illi communicauit.]

Theodoretus.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Guilhelm.*

PATRVM hoc loco exſultat & iubilat oratio. GVILHELMVS ſcribit in hunc modum; Vox Eccleſiæ Catholicæ eſt matrem Domini ſubtiliter contemplantis, atque eius excellentiam congratulatoriè admirantis. Non enim ignorantis aut dubitantis iſta vox eſt, ſed admirantis. *Quæ eſt iſta?* quæ mihi tàm ſublimis & glorioſa apparet, *iſta*, quæ meæ conſiderationis oculis ſpecies dilecti mei iugiter exhibet. *Vide*, inquiens, *omnia*. *facito ſecundum exemplar quod tibi oſtendo*. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto*: verè *aſcendit*. Sed vnde: planè non aliunde quàm *de deſerto*. Per *deſertum* rectè intelligitur genus humanum, quod nimirum gratia cōditoris propter peccatū Adæ deſeruit, & lugenda bonorum omnium ſterilitate deſerendo damnauit: atque ita genus humanum factum eſt, quaſi de loco voluptatis, *locus horroris & vaſtæ ſolitudinis*. In hoc horrore & ſqualore virgo MARIA nata eſt, ſicut & ceteri: ex hoc horrore & ſqualore beneficio gratiæ *aſcendit* vſque ad ſolium regni.

„ *Aſcendit ergo de deſerto*, & non ſimpliciter, ſed *deliciis affluens*. habes vnde aſcenderit in eo quod aſcendiſſe dicitur de deſerto: porro in eo quod dicitur aſcendiſſe *deliciis affluens*, habes quantùm & quouſque aſcenderit. Multi namque electione gratiæ & Chriſtianæ profectibus pietatis aſcendunt de deſerto humani generis; ſed nullus eorum aſcendit deliciis affluens. aſcendunt ad delicias, non autem in deliciis: *Euntes* autem *eunt cum fletu portantes manipulos ſuos*, & quidem cum aliquantula delectatione, id eſt, quadam modica cœleſtis gaudij prægustatione, vel potiùs quadam odoratione aſcendunt, non tamen aſcendentes deliciis affluunt, ſed poſtquam aſcendunt perueniuntque quo tenderunt. Quod ergo Dei genitrix *aſcendit de deſerto* commune ei cum multis eſt, quod autem *in deliciis aſcenderit*, ſingu-

lare illi eſt. Si quæris de deliciis iſtis; dicimus, in magnis deliciis fuit, ex “
quo Deum verbum concepit. Nam Spiritus ſanctus in illam ſuper- “
ueniens, dum ex eius carne hoſtiam reconciliationis humanæ forma- “
ret, placido illapſu mentem eius illuſtrauit, atque inenarrabili ſuaui- “
tate interiora eius inebriauit. Denique ex vicinitate illius ineffabilis “
Sacramenti, quod in eius vtero celebrabatur, cor eius mirè tãgebatur, “
& ſuauiſſimè afficiebatur. Tunc ergo deliciis affluere cœpit, cùm Do- “
minum ſuauitatis de Spiritu ſancto fœta concepit. Nullus vnquam vi- “
rorum, nulla fœminarum has in ſe delicias potuit experiri, quia ſin- “
gulares ſunt matri verbi. Nec in eius pectore perfunctoria eſſe potuit “
illa ſuauitas, ſed poſtquàm mentem eius, ſemel* imbiberat, nunquam *Corr. imbuebat.
poſtea vel leui ſui diminutione remiſſior exſtitit. Itaque ex quo ge-
nuit Saluatorem aſcendebat pia virgo de deſerto *deliciis affluens*. In “
tanta autem excellentia, niſi cuſtodem bonorum omnium humilita- “
tem ſollicitè tenuiſſet, procul dubio ab excellentia cecidiſſet. Proinde “
Eccleſia nõ tantùm excellentiam eius miratur, cùm dicit, *Quæ eſt iſta,* “
&c. ſed etiam in tanta excellentia cautiſſimam eius humilitatem ſtu- “
pet & veneratur, cùm ſubdit; “

Innixa ſuper dilectum ſuum. Dilectum dicit, cui nupſit in ſpiritu, “
ſecundum illud Apoſtoli, *Deſpondi vos vni viro virginem caſtam ex-* “
hibere CHRISTO.[a] *Innixa* planè non *ſuper baculum arundineum, cui ſi* a 2.Cor.11.v.2.
innixus fuerit homo, confractus intrabit manum eius, & perforabit eam. “
Sed *ſuper dilectum*, ſtabilem vtique ad ſupportandum. Quod ſanè nõ “
ignorans Dauid, *fortitudinem*, inquit, *meam ad te cuſtodiam*,[b] id eſt, ſu- b Pſa.58.v.10.
per te innitar, qui nunquam deficis, nec ſubtrahis te vt cadat, qui ſuper “
te duxerit innitendum. Denique ſuper baculos arundineos innitun- “
tur, *qui confidunt in virtute ſua, & in multitudine diuitiarum ſuarum.* “
Quid enim ſibi homo, niſi baculus arundineus? Vnde, Ieremias: *Ma-* “
ledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. c Pſal.51. v.9.
[c] Porrò de his qui innituntur ſuper Dominum Deum ſuum conſe- “
quenter annexuit, *Benedictus vir qui confidit in Domino, & cuius Do-* “
minus fortitudo eius. Quia ergo pia mater quanto magis apud Deum “
excelluit, tanto humilius de ſe ſenſit, docta & aſſueta non in ſe, ſed in “
Deo, ſpem ponere, nec in ſe, ſed in Domino, de acceptis muneribus “
gloriari, aptè poſtquam dicta eſt *deliciis affluens*, dicitur etiam *innixa* “
ſuper dilectum.] “

Breuiſſimè HONORIVS, Sequitur laus Eccleſiæ conuerſæ de Iudæis *Honorius.*
admirantis gloriam Virginis: *Quæ eſt iſta*, id eſt, quanta laude digna, “
quæ, virtuoſa *aſcendit de deſerto* Libano mundi, *deliciis affluens* cœli, “
innixa ſuper dilectum ſuum ab eo exaltata ſuper choros Angelorum.] “

Fuſius autem Abb. RVPERTVS, *Quæ eſt iſta?* vbi erat? vbi latebat? *Rupertus.*
Mira res, nobis nuſquam erat, nulla erat, ſed illi erat, in illo erat, de “
quo veraciter dictum eſt, *Quod factum eſt, in ipſo vita erat:*[d] & de quo d Ioan.1.v.3.
dicit alius quidam amicorum, *Qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea* e Rom.4.v.17.

„ *quæ ſunt.*[a] Qualis enim eſt? qualis aſcendit? *deliciis affluens.* Iure mire-
a Rom. 4. v. 17. mur, quantis vel qualibus deliciis affluit. Deliciis gratiarum, quæ ma-
b I. Cor. 12. v. 17. nifeſtantur ad vtilitatem, videlicet *ſermone ſapientiæ*,[b] *ſermone ſcientiæ*,
„ fide, gratia ſanitatum, operatione virtutum, prophetia, diſcretione ſpi-
„ rituū, generibus linguarum, interpretatione ſermonum. Quo autem
„ vel ad quid, *innixa ſuper dilectum ſuum:* Nimirum, vt non timeat ti-
„ morem hominum, vt non deficiat in tribulationibus, quæ illam inue-
„ nerūt, ſiue inuenturæ ſunt, tribulationibus atque perſecutionibus ini-
„ micorum viſibilium atque inuiſibilium paganorū, Iudæorum, hære-
„ ticorum, & ſpirituum malignorum. Quomodo enim inter hęc omnia
„ ſuſiſteret, niſi *innixa* eſſet *ſuper dilectum ſuum:* Nunquid innixa debe-
„ ret eſſe ſuper ſemetipſam, aut ſuper quemlibet alium? tunc vtique ca-
„ deret, ſtare non poſſet. Nunc autem dicit: *Dominus illuminatio mea &*
„ *ſalus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo:*
„ *Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Si exſurgat ad-*
„ *uerſum me prælium, in hoc ego ſperabo.*[c] Hoc dicere & facere, nimirum
c Pſal. 26. v. 1. eſt, innixam eſſe ſuper dilectum.]

Alanus. „ Idem tradit ALANUS, ſed illud acutè, *Deſcendit in deſertum* per na-
tiuitatem, *aſcendit per deſertum*, progrediendo de virtute in virtutem,
„ *aſcendit ſuper deſertum* omnem mundanorum contemnens ſublimi-
„ tatem, *aſcendit de deſerto* in æternam beatitudinem.]

Hailgrinus. „ HAILGRINUS denique, *Aſcendit* B. Virgo per proceſſus meri-
„ torum. *Aſcendit* per gradus dignitatum, quæ *cõſurgens vt aurora, pul-*
„ *chra vt Luna, electa vt Sol. Aſcendit* quoque vitæ præſentis * auxilio
* Corr. exilio. ſupra choros Angelorum aſſumpta. *Aſcendit* autem *de deſerto* ſcili-
„ cet, de mundo quem ſic deſeruit, & tanquam deſertū reputauit, quod
„ ab ipſo omnem ſuum auertit affectum. *Affluere* autem dicitur gra-
„ tiarum *deliciis* & virtutum, & *innixa ſuper dilectum.* nam ne perderet
„ delicias affluentes, non ſuis meritis, ſed ipſius innitebatur gratiæ, qui
gratiam tribuit & meritum præmium ſuperaddit.]

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.* HONORIUS, ſponſa *de deſerto aſcendit* glorioſa, quando Eccle-
ſia hîc peregrinans de deſerto mundi ad cœli gaudia migrabit
„ glorificanda: quam chorus cœleſtis Ieruſalem, ſcilicet conuentus An-
„ gelorum hac laude excipiet, *quæ eſt iſta:* id eſt, quàm beata, *quæ aſcen-*
„ *dit* de mundo ad cœlum, & in conſortium ſuum introducet, vbi *deli-*
„ *tiis* paradiſi *affluet:* quia de bonis Domini gaudebit, cùm ipſum Deū,
„ in quem Angeli deſiderant proſpicere, *facie ad faciem* videbit, vbi cō-
„ centum Angelorum & organa ſanctorum audiet, & ipſum odorem
„ ſuauitatis ſentiet, vbi *inebriabitur ab vbertate domus Domini, & ſatia-*
„ *bitur cùm apparuerit gloria Dei.* Ibi erit *ſuper dilectum ſuum innixa,*
„ quia ſemper in gaudio Domini erit ſtabilita.]
„ Sequitur huius verſiculi pars poſterior.

SECTIO IV. Sect. IV.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.	
Sub arbore malo ſuſcitaui te: ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua.	*Sub malo exuſcitaui: Ibi peperit te mater tua: ibi peperit te quæ genuit te.*	*Verſ. 5. Memb. 2.*

LITTERA.

LOcvs iſte vnus eſt, ex illis quibus graſſata malitia recutitorum. nam decipiendorum Lectorum gratia varia hîc ſunt commenti. Vox Spon- Chaldæus Paraphraſtes totum inexplicatum reliquit. Maſſoretæ punctis ſuis ſenſum mutarunt, *Sena*, quod poſt Kametz ponendum, id ei præpoſuerunt, & ex fœminis pronominibus maſculina fecerunt, Thecha pro Thache: nimirum vt hæc non à ſponſo ſponſæ, ſed à ſponſa ſponſo dici viderentur. nam ſi à ſponſo fatereutur dici, videbant communem Catholicorum Patrum explicationem, de Synagogæ lapſu, & crucis Dominicæ gloria atque virtute, nimis aperte confirmari. Non miror Mercerum, hominem à recta fide deuium, hoc non animaduertiſſe, ſed magis doleo viros Catholicos & eruditos, Agathiam, Nannium, Genebrardum, Luiſium, Oſorium Iuniorem, & alios quoſdam, id non conſideraſſe. Sat ſcio ſi aduertiſſent, nunquam, propter hæc commenta & ſæpe fraudulenta puncta maſſoretarum, à Patribus hoc loco receſſiſſent. §. 1. si.

Sponſo tribuunt ex Græcis Tres Patres, & Theodoretus, & Philo: ex Latinis Iuſtus, Caſſiodorus, Gregorius, Aponius, Angelomus, Alcuinus, Beda, Willeramus, Haymo, Guilhelmus, Anſelmus, Honorius, Rupertus, Decanus Ambianẽſis, Thomas Aquinas, & Thom. Ciſtercienſis, & alij, & ex recentioribus optimè hîc ſcribens Fran. Titelmannus, quos ſequor.

Igitur, cùm ſponſa ſe laudari ſentiret, nihil ipſa reſpondit: ſponſus pudori eius conſulens, pro vtroque amicis reſpondit, ita tamẽ vt ad ſponſam ipſam ſermonem dirigat, idque eo facit artificio, vt & laudem ſponſæ non amoliatur, ſed laudatores potius in ſententia confirmet, & tamen ſponſæ conſulat ne his laudibus, etſi veris, efferatur, & ſimul amantium conſuetudinem peritiſſimè exprimat. Solent enim amantes vel infœliciter vinculo amoris diſſoluto, vel arctiùs colligato, & cùm iam per matrimoniũ deſideriis potiti, crebros ſuauiter ſermones miſcere de initiis amoris ſui, atque præcipuis cauſſis illius. Prioris exemplum eſt illud infortunati cui Mopſus, apud Maronem, prælatus,

Sepibus in noſtris paruam te roſcida mala,
(Dux ego veſter eram) vidi cum matre legentem:
Vt vidi, vt perij, vt me malus abſtulit error.

Sic hoc loco noſter, narrat amoris ſui initium & incrementum ſub malo arbore dilectæ ſe manifeſtaſſe: quæ arbor amori dicata (*vide ſup. c.2. v.3.*) & ſub qua ſoliti paſtores conuenire, dormire, & liberis operam, dum in agris degunt, dare. recordaris, ait, nam ***meminerunt omnia amantes***, cùm eſſes altiſſimo ſopore ſub malo depreſſa, te à me ſuſcitatam, & inde rudimenta amoris noſtri eodem loco cœpiſſe, ſub illa, inquam, arbore, ſub qua fama fertur, zonam virgineam ſoluens genitrix tua te concepiſſe, & poſtmodum ſub eadem peperiſſe? cuius mihi & temporis, & loci, & caſus gratiſſima ſanè memoria eſt, nec poteſt non eſſe tibi, quæ illic à me his deliciis beata fuiſti. ſic à ſponſa arrogantiam, ne ſubrepat auertit, dum illam à ſe accepiſſe inſinuat: interrogantibus vero reſpondet, dum oſtendit, quàm ardens & antiquus ſit ſuus in ſponſam amor.

MALO] non eſt adiectiuum, vt quidam putarunt. nam & ſolœciſmus foret, & Hebræa repugnarent, & verſiones omnes veteres, Lxx. Aq. Symm.

CORRVPTA] ſic Aqu. διεφθάρη.

חבלה PEPERIT] cum doloribus enixa, nam Hebræum HIBELA optimè vertunt LXX. ὠδίνησέ σε.

§.2. MENS VERBORVM. Ne tam largis laudibus in ſuperbiam efferretur Eccleſia, CHRISTVS memorem reddit priſtinæ miſeriæ & paupertatis: (*ſic opt. Tres Patres*) & choro qui locutus reſpondet, certè ſibi ***dilectam*** eſſe, & illam quidem ***aſcendere***, ſed dilecti fultam & fretam auxilio. ***Suſcitaui*** (ait) ***te ſub arbore***, peccato mortuam & ignorantiæ tenebris ſepultam, in ligno crucis pendens moriénſque ſuſcitaui. Benè crux ***arbor mali***, quia pomifera, fructum ferens quem ſuperius [a] ſponſa comparauit ***malo inter ligna ſiluarum. Ibi corrupta, ibi violata***, bis idem repetit, quoniam ſub arbore duæ ſponſæ matres corruptæ fuerunt ab eodem mœcho cacodæmone. Prior, generis humani naturalis mater. Eua, & poſterior, Synagoga mater Eccleſiæ ſpiritualis. illa corrupta fuit, dum pomo vetito veſcitur: hæc violata fuit, quando redemptorem ſuum in crucem egit. Sub eadem tunc crucis arbore diuerſam Iudæi ſortem ſubiere. Nam maior illa pars (Pontifices, Sacerdotes, Scribæ Phariſæi, Sadducæi, qui plebeculam, vt mater, doctrinæ lacte nutrire debebant) mortis æternæ damnationi fuit addicta, filia verò illius plebecula, piſcatores & ignobiles multi CHRISTO regenerati fuerunt, dum ſicut ex Adami coſta, ſic ex CHRISTI latere Eccleſia prodit Chriſtiana. Vt verſiculi huius optima ſit interpretatio hymnus ille;

De parentis protoplaſti
Fraude facta condolens
Ipſe lignum tunc notauit,
Damna ligni vt ſolueret.
Hoc opus noſtræ ſalutis
Ordo depopoſcerat;

a Cant.2.v.2.

Multiformis proditoris
Ars vt artem falleret.
Et medelam ferret inde,
Hoſtis vnde laſerat.

Nam hoc erat ſapientiæ æternæ decretum, vt qui in ligno vicerat, in ligno vinceretur, & vnde mors orta, inde vita reſurgeret. Sic ferè interpretantur Patres omnes §.1. laudati. Sed oppugnat Mercerus, quaſi inde conſequatur Euam ſub malo arbore corruptam. Sed *mali* nomine omne pomiferum, hoc eſt, fructiferum lignum, comprehenditur. An ergo & crux Domini ex pomo? quidam cenſuerunt. certè pomi nomine digna, quæ vitæ fructum tulit. Verùm ſufficit ligni ad lignum, arboris ad arborem comparationem inſtitui: ceteras circumſtantias ne moremur.

TROPOLOGIA.

TRES PATRES; Sub rebus iſtis procreatis, quæ ſuauis *pomi inſtar*, ſenſus omnes oblectant, te (ô anima) deſidia ad bonum complectendum inertem, & rerum caducarum ſtudio conſopitam, " *excitaui* prouidentiæ iudiciique rationibus & ſermonibus impellens " ad amorem & deſiderium mei. *Illic enim* in affectione rerum fluxa- " rum *concepit* te prima *mater tua*, Eua generans cum voluptate & pa- " riens cum dolore. Quibus affectionibus rerum fragilium deſiderio la- " borabas voluptatem ſequens, dolorémque fugiens, ad voluptatis fi- " nem ita contẽdens, vt à dolore velles ſeparari, quod quidem fieri nul- " lo modo poteſt. Proinde ſi cupis ab iſtis perturbationibus eſſe libera, " *Pone me vt ſigillum, &c.* quæ ſequuntur.] " §. 3. *Tres Patres.*

HONORIVS; Animam *ſub arbore malo* CHRISTVS *ſuſcitauit* (iuxta illud Apoſtoli, *ſurge qui dormis, & illuminabit te* CHRISTVS) [a] dum " mortuam in peccatis per fidem crucis viuificauit. *Ibi corrupta eſt mater* eius in peccato concupiſcentiæ, dum mortalis facta eſt humana " natura: & ibi *violata eſt genitrix* eius, videlicet propter peccatum paſ- " ſibilis facta eſt caro Euæ, quam CHRISTVS adhuc *ſuſcitabit*, & in- " corruptibilem, atque impaſſibilem faciet.] hæc ille, impropriè vocans Euæ carnem matrem animarum. nam animæ non naſcuntur ex traduce: ſed tantum Euæ caro propriè poteſt vocari mater corporum; aut ſanè viuentium, Synecdochicè. *Honorius.* [a] *Epheſ. 5. v. 14.*

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

VOx cœleſtis ſponſi eſt admiranti Eccleſiæ reſpondentis (ait GVILHELMVS) Benè (ait) piam matrem meam miraris & vene- " raris; ſed, quia in imitatione totus venerationis eſt fructus, imitare " quam veneraris. Imitare illam tam in partu, quàm in moribus. Illa " enim in corpore virgo & mater eſt; te quoque in ſpiritu virginem & §. 4. *Guilhelmus.*

,, matrem eſſe oportet. Illa enim me caput omnium corporaliter peperit, & virgo permanſit: te quoque ſimiliter oportet membra mea ſpiritualiter parere, atque in ſpiritu virginem permanere. *Non enim ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo* naſcuntur, qui à te mihi parientur. Sic ergo oportet te, matrem meam, in virginali fœcunditate, & in fœcunda virginitate imitari: vt ſcilicet hoc ſis ſpiritu pariendo membra mea, quod illa fuit in carne pariendo me ipſum. Sed & eius præclara humilitas, ceteræque virtutes tibi eſſe debent pro norma & exemplari. vt ſcilicet pia in omnibus imitatio eius mores tuos informet, atque exornet. Denique ad hoc vt illam, quam miraris, imiteris, *ſub arbore malo ſuſcitaui te*, ſub ligno illo fructifero, ex quo prodiit fructus redemptionis humanæ, ſuſcitaui te à morte. Nam mortua eras in peccatis, vel innatis, vel additis, & viuificaui te ſub ligno crucis. De corpore meo pendentis in ligno ſanguis redemptionis, quinque riuis ſtillauit ſuper te, & ita ſub arbore illa ſuſcitaui te. Quid eſt *ſub arbore illa*: ſuſpicientem in arborem illam, ſuſpicientem æneum ſerpentem, id eſt, credentem in IESVM CHRISTVM, & hunc crucifixum.

,, *Ibi* ſub arbore illa *corrupta eſt mater tua*, illa corrupta, vbi tu ſuſcitata. mater tua Synagoga, quæ te genuit ad fidem vnius Dei: quippe à Iudæis filiis Patriarcharum & Prophetarum fides vnius Dei ad te manauit. Et quidem eadem mater tua fuerat gens ſancta & populus peculiaris Dei: ſed quia *non cognito tempore viſitationis ſuæ*, parauit crucem Saluatori ſuo dicens, *ſanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros*; [a] corrupta eſt, confracta & contrita, ſuſcipiendo ſuper ſe, & ſuper filios ſuos pondus tam graue. Denique ô Eccleſia ſanguis meus ſuper te, & ſuper filios tuos, ſed ad expiationem, & ad tuitionem ſanguis meus ſuper te, ſurſum eleuans te, & liberans de corruptione vitam tuam. Porro ſuper ingratam & cruentam matrem tuam ſanguis meus pondus graue, confringens & conterens eam. *Ibi* ergo corrupta eſt mater tua, vbi tu ſuſcitata, id eſt, à corruptione liberata. *Ibi* ſub arbore malo ferente tamen fructum bonum, fructum vitæ.

[a] Matth. 27. v. 25.

Ibi etiam *violata eſt genitrix tua*. Nam duplici contritione conteri meruit cum proprium Saluatorem ferali impietate peremit. *Ibi* amiſit dignitatem & libertatem, ne iam ſit populus Dei & ſemen Abrahæ. Ibi reatum incurrit corruptionis æternæ, vt poſt iugum temporalis ſeruitutis ſupplicio tradatur gehennæ.]

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.*

HONORIVS de Eccleſia peregrinante, Hanc (ait) *ſub arbore mali* CHRISTVS *ſuſcitabit*, quia poſt hanc vitam omne genus ad vitam per victoriam crucis viuificabit, quod per arborem tranſgreſſionis mortem ſubiit. Tunc Eccleſia recipietur in illa gloria vbi *corrupta* eſt per ſuperbiam *mater* eius, ſcilicet dignitas Angelica, & *vbi genitrix* eius *violata*, videlicet numeroſitas electorum imminuta; quam

quam ipſa redintegrabit, cùm incorruptelam poſſidebit, & numerum electorum implebit. Tunc CHRISTVM vt ſignaculum, &c.

VVLG EDIT.	EDIT. LXX.
Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum: quia fortis eſt, vt mors, dilectio, dura ſicut infernus æmulatio, lampades eius lampades ignis atq; flammarum.	*Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum. Quia valida, vt mors, charitas, durus, ſicut infernus, Zelus: alæ eius, alæ ignis, flamma eius.* Verſ. 6.

LITTERA.

HÆc ego verba, cum Patribus, adhuc tribuo ſponſo, non nouerant illi affixa Maſſoretarum, quæ ſi tollas, poterunt hæc accipi genere fœmineo, vt à ſponſo dicta ſponſæ. Senſus eſt: pro tantis & tot in te beneficiis viciſſim poſtulo, vt mei qui te ſic depereo, vtaris imagine, pro *ſignaculo* ſigillari: eam cordi & lacerto imprimas, foris domíque geſtes: vt & verba & facta tua cunctis oſtendant, ita me à te diligi quemadmodum prior te dilexi. Hanc ergo legem amoris tibi fero, me vnum vt cogites, me vnum vt dictis factíſque colas. Poteris cum gratia mea ſi voles: voles autem exemplo & amore meo incitata. Nam *amor* in te meus vehementiſſimus eſt, & planè adultus. *Zelus* & æmulatio, qua te mihi deſponſatam cuſtodire illæſam & intactam ſtudeo, tenaciſſimus, inflexibilis, & planè inexpugnabilis eſt (Symmach. ἀχαταμάχητος) Nec Orcus ipſe illi queat comparari. Affectus iſti meum animum omni ſcintilla, flammáque violentiùs depaſcuntur. *Carbones* enim & *ſcintillæ* ſolum corpus depaſcuntur & conſummũt, &, materia pereunte, ſimul abſumptæ, intereunt: *amor* autem & *zelus* meus interiorem flammam ſemper adaugent, & magis magíſque inflammant: & animum interea cura maiore & noua & acriore pergunt conficere: vtque *volucres* illæ finguntur *Tityi recreſcens iecur*, ſic iſtæ ſibi ipſis materiam ſuggerentes, pergunt exedere. §. I. VERBA EIVSDEM.

SIGNACVLVM] annulum ſignatorium, quem veteres vix de digito ſoliros deponere docet Honorius, eſt autem Idiotiſmus pro, habe me cariſſimum: ſic apud Aggæum, *Ponam te quaſi ſignaculum, quia te elegi.* [a] hoc eſt, habebo te ſemper præ oculis, ſingularem tui curam geram: quæ verba volunt multi Zorobabeli, vt typum CHRISTI gerenti, dicta. Contra de Iechonia legimus apud flebilem Prophetam, eum, etſi foret tanquam ſignaculum in manu, amouendum tamen & reijciendum.[b] Pro *ſignaculo* Vvuilleramus, *ſigillum*, non malè.

[a] c. 2. v. 4.

[b] Jerem. 22. v. 24.

INFERNVS] Vvilleramus, vt ſolebant tum temporis, vocat *inferum*. ſic, *Infernus vt ſtridet, &c.* Fortunatus.

Infernus inſatiabiliter cana guttura pandens.

שאול Recẽtiores multi Hebræum Seol, quiduis potiùs quàm *infernum* interpretantur. quidam, *ſepulcrum*, alius, *buſtum*, alius, *tumulum*. Sed doctiores ſanctæ linguæ veteres, vt noſter, & LXX. & Chaldæus Paraphraſtes, *infernum* maluere: ſed & Theutonicæ Nouatorum editiones, quas Caluiniſtæ plurimi faciunt, Emdana & Delphenſis, conſentiunt nobis. Non defuit alius pius & eruditus Ecphraſtes Habakuki, qui multis contendit *infernum* hîc pro morte ipſa, nempe prima, poſitum, vt poſterius hoc ſit prioris interpretatio, vultque de gehenna, neque hîc neque alibi accipi debere. Magno emat Beza, ſi queat oſtẽdere, Seol ᾅδης, & infernum de illis receptaculis inferorum non accipi, hoc loco nec aliis controuerſis. vt ſic articulum fidei de deſcenſu Domini ad inferos, quem ex Cathechiſmis ſuis ſuſtulerunt, facilius queat repellere.

Sed quibus argumentis hoc aduerſarij probant? præcipua loca ſunt, quibus vtitur vir iſte doctus, quem dicebam, primò quia mortis portæ cum inferni portis confunduntur, *Sap.16.v.13.* ſi conferas cum Regum *1.c.2.v.6.* Sed reſpondeo, hæc loca cum ſimilibus de morte peccati, & morte ſecunda poſſe intelligi, de qua *Apocal. 2.v.20.& 21.* ad quam Deus permiſſiuè deducit, quando hominem labi in peccatum ſinit, reducit verò effectiuè, quando eumdem iuſtificat. Vel ſanè *d. v. 6.* poſitus fuit *infernus* Metaphoricè pro abyſſo mœroris.

Secundò profert illud Eccleſ. *Mors illius, mors nequiſſima, & vtilis potius infernus quàm illa.* [a] Vbi non confunditur mors cum inferno,

a *Eccl.28.v.25.* ſed mors animæ dicitur pernicioſior eſſe homini, quàm ſint cruciatus inferni.

b *Iſai.5.v.14.* Tertiò quod Iſaias dicit, [b] *Propterea dilatauit infernus animam ſuam & aperuit os ſuum, &c.* Reſpondeo, infernum illic pro morte non accipiendum, vt fatentur ipſimet hæretici, cum quibus diſputamus. nam Flandrica illa Emdenſis, & Gallica Lugdunenſis anni 62. & Oecolampad. Strigelius, Caſtalio & Leo Iudas, omnes hæretici, de ipſo inferno ſeu gehennæ loco acceperunt. Quos ego hæreticos Bezæ, Stephano, & Druſo hæreticis obijcio, & ab ipſis poſtulo, vt vel vnum locum proferant, vbi liquido & indubitatè ᾅδης pro ſepulchro poſitum, vel infernus indubiè pro ſepulchro aut morte. Catholicis autem contra ſentientibus, qui omnes hac demum ætate vixerunt, & (vt dici ſolet) heri nati, obijcio conſenſum LXX. & noſtri, & Thargumim in vocis explicatione, & veteres Rabbinos (quos adducit Genebrardus lib. 3. de Trinita, & in Pſalm. 9. v. 19.) & omnes Patres Orthodoxos, qui & hoc Canticorum loco & loco illo Iſaiæ vnanimiter, vt nos, explicant, inter quos vnus de antiquiſſ. Tertullianus, *Orcum* vertit. Sane seol à Chaal. deducitur, quod eſt petere: procacia autem hæc inſatiabilis conuenit inferno, vel Salomone teſte: non autem ſepulchro, quod certa cadauerum mole expleri nemo neſcit.

Quartò Habac. 2. v. 5, dicitur, *qui dilatauit, quaſi infernus, animam*

ſuam: & ipſe quaſi mors & non adimpletur. Reſpondeo, non poni pro iiſdem mortem & infernum: ſed ſuperbum comparari, primò inferno, reſpiciendo ad locum Eſaiæ prædictum: quare vt apud Eſaiam, ſic apud Habacuc infernus accipiendus: ſecundò comparari eumdem morti. *Vide Riberam eo loco.*

Quintò non fauet illis hoc Matthæi, *portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* [a] nam portas inferi illic ſignificare quiduis potiùs quàm mortem diſerte ſcribit D. Hieronymus; Nemo itaque putet (*verba ſunt eius*) de morte dici, quod Apoſtoli conditioni mortis ſubiecti nõ fuerint. quorum martyria videat coruſcare.] *portæ* autem *inferi*, illic ſunt conatus & vires hæreticorum & ceterorum diaboli partiariorũ, eo quod videantur per inferni valuas immitti contra Eccleſiam. Nullus denique locus eſt S.S. in quo neceſſe ſit *infernum* de animæ à corpore ſeparatione accipere: nota verò eſt mortis fortitudo inexpugnabilis, quæ Samſonem, Herculem, Dauidem vicit: nota *Orci* inexpleta rapacitas, vnde & *Vrgus* ab vrgendo dictus. Si duntaxat illi contenderent *morti*, nomen *inferni* aliquando competere, haberent hoc loco Theodoretum ſibi ſuffragantem, ſed Theodoreto non aſſentior quo ad hunc locum Salomonis: multum enim ſic decederet de myſtici ſenſus amplitudine ac veritate, complectentis totum illud, quo reſpexit Oſeas, cùm diceret, *Ero mors tua ô mors, & morſus tuus inferne c.13. v.14.* a c.16. v.18.

ÆMVLATIO] ſtudium acerrimum vlciſcendi & dolor, de accepta thori iniuria: Zelotypia vinci aut placari neſcia: de qua Prouerb. 6.v. vlt.& Seneca in Medæa & Hercule Oetæo, ex Euripide.

LAMPADES EIVS] RISPHE ſignificat prunas copioſo lucentes & candentes igne, & præ copia illius ſcintillantes, & stricturas emittentes: & inde vox traducta fuit ad omnia miſſilia atque volatilia. Noſter ſolet diuerſimodè reddere, prout rei, de qua agitur, magis iudicat conuenire. Iob.5.v.7.*auem*, Pſal.75.v.4.*potentias arcuum* h. iacula ſeu tela. Pſ. 77.v.44.*ignem*: Habac.3.v.5.*Diabolum.* à ſimilitudine ac ſpecie: hoc loco vero, Sexta editio à ſcintillatione σπινθῆρες Symmach. ab impetu quo erumpunt ὁρμαί; Lxx. à volatus celeritate περίπτερα, alæ ſeu volatilia: noſter vt hæc omnia comprehendat, & lucis quoque fulgorem indicet, vertit, *lampades*, vt indicet amorem ſuo ſe ſemper indicio prodere, & omnibus eſſe manifeſtum. רשפיו

IGNIS ATQVE FLAMMARVM) hoc eſt vehementer accenſæ & clarè relucentes.

Commendata ſua ſponſus charitate, qua pro hoſtibus, & adhuc impiis, mori fuerat dignatus, [b] dumtaxat impetrare ſtudet, vt viciſſim ametur, fidéſque coniugalis illibata & fidelis ſibi præſtetur: ſimul rationem ediſſerit, qua id Eccleſia non difficulter efficiat: ſi videlicet ex animo nunquam ſibi patiatur excidere ſponſi memoriam, ſed amore ipſius quotidiè medullitus & animitùs magis magíſque inardeſcat §. 2. MENS VERBORVM. b Rom 5.v.6. cum ſeqq.

(quod eſt *ſigillum cordi imprimere*) & hanc animi gratitudinem exterius etiam demonſtret piis in proximum operibus, amore CHRISTI, inſiſtendo. Hæc expoſitio eſt à Patribus recepta, ſed paullò elucidatiùs propoſita. Sic explicarunt D. Ambroſius *de Iſaac cap.8. & in Pſ. 118. ſerm.19. & 22*, Petr. Damianus *ep.3. cap.3.* Philo, Iuſtus, Beda, Anſelm. & Honorius *hic*. *Sigilli* verò ſimilitudo in eo poſita eſt, vt ſponſa CHRISTI in animo, velut in tenera molliq́ue cera, imaginem exprimat: nempe vt pro inimicorum quoque & perſequẽtium ſalute mortem oppetere non extimeſcat, Difficilè id non fore, ſi cera hæc ſpiritualis charitatis calore probe molliatur: apponat eam iuxta ſponſi flãmas. Videat quid ipſe egerit, quid pertulerit. quicquid autem pertulit vel perfecit, id magnæ eius dilectionis ab incendio profectum. Dilectio fecit illum mori, & moriendo vincere, & infernum ſpoliare,

a *Oſea.13.v.14.* [a] ſi ſponſa ad hoc exemplum calorem animo concipiat, morti & inferno præualituram.

TROPOLOGIA.

§. 3. *D.Gregorius.* EGREGIE D. GREGORIVS, In corde ſunt cogitationes & in brachio operationes. *Super cor* ergo & *ſuper brachium* ſponſæ dilectus *vt ſignaculum, ponitur*: quia in ſancta anima quantum ab ea diligatur, & voluntate & actione deſignatur. Signum quippe ſancta mẽs interius & exteriùs CHRISTVM portat: quia, dum in eius meditationibus aſſidue laborat, in exteriori actione eum imitari non ceſſat, quo eius dilecta eſſe dubitari non debeat. De quo ſigno ipſe ſponſus diſcipulis ſuis aiebat: *In hoc cognoſcent omnes, quia verè mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem.* [b]

b *Ioan.13.v.35.*

QVIA FORTIS, &c. Benè proculdubiò *fortis vt mors dilectio* eſſe dicitur, quia dum per dilectionem à vitiis mortificamur, quod mors agit in ſenſibus corporis, hoc agit dilectio in cupiditatibus mentis. Sunt.n. nonnulli, qui ſic diligunt Deum, vt omnia viſibilia negligant, & dum in æterna mente tendunt, ad omnia temporalia pene inſenſibiles fiũt. In his nimirum *vt mors dilectio fortis* exſiſtit, quia ſicut mors exteriores corporis ſenſus ab omni proprio & naturali appetitu interficit, ſic dilectio in talibus viris omnia terrena deſideria contemnere mentem alias intentam compellit. Huiuſmodi mortuis & viuis dicebat Apoſtolus: *Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum* CHRISTO

c *Coloſ.3. v.3.* [c] *in Deo*. Hi proculdubiò vitam ſuam cum CHRISTO abſcondunt, quia dum omnia quæ videmus poſtponunt, in his quæ non videmus, in beatitudine ſcilicet CHRISTI, veraciter & ſecrete viuunt Quia enim falſam vitam deſpiciunt quæ viſibiliter apparet, in vera vita ſe abſcondunt, quæ non niſi inuiſibilibus oculis ſe manifeſtat.

Theodoretus. THEODORETVS; *Cor* appellat animæ vim contemplatiuam, *brachium* verò actiuam. Quamobrem & ſacerdotibus à populo brachiũ

d *Exod.19. Num.18.* dexterum, & pectuſculum ſeparabatur. [d] Vult ergo Saluator noſter, vt eum *pro ſignaculo* in contemplationibus, & in actionibus noſtris

habeamus, & notam ipſius in omnibus tum dictis tum factis imprimamus. Sic enim erunt numiſmata Regia, non adulterina, ſed regiam imaginem præferentia. Hoc autem tibi factu, inquit, non erit difficile, ſi erga me retinueris caritatem, quæ *fortis eſt ſicuti mors*. Quemadmodum enim hæc poſt latam à Deo [a] ſententiam omnibus dominatur; ſic etiam ipſa ſuperat omnia, adeò vt mortem quoque vincat. Si *æmulationem* poſſederis, quæ quidem ſi in te viguerit, non patieris vllam aliam eſſe te præſtantiorem, vt tu quidem ignaua timidáque torpeſcas, illa verò conſuetudine mea potiatur.] a *Gen. c. v. 17.*

Sic enim (aiunt TRES PATRES) ipſe quóque in te manebo, tuáſque tum intelligendi, tum agendi potentias. *vt ſignaculum* à rerum ſenſibiliũ & caducarum affectionibus integras conſeruabo. Nam integra atque perfecta erga me *charitas tam fortis eſt*, vt mortis inſtar omnes ad malum motiones atque impetus ſedet, *æmulatio* autem propter me, malo non cedit, ſed *tanquam infernus*, rationi repugnantes motus vincit, vinctóſque, ne progredi poſſint, coërcet. Opera quippe ardentis erga me charitatis ſunt eius *alæ*, quæ illuſtrat in luce veritatis mentem per contemplationem, atque ignorantiæ tenebras diſcutit, & per actionem atque opera mandatorum malitiam omnem (vt flammæ materiam accenſu facilem) abſumit, & incrementum ſuggerit.] *Tres patres.*

PHILO notat, primis verbis nos moneri, vt caput noſtrum quoad fieri poteſt imitemur abnegata propria voluntate, & cruce ſublata ducem CHRISTVM ſequentes: nec id graue fore diligenti. quia *charitas* nihil graue exiſtimat, nihil vt intolerabile veretur, ſed omnia facillima & iocunda reputat, Mortem ipſam contemnit, cruciatus grauiſſimos peruincit, obediens Deo dicenti, *vſque ad mortem pro veritate decerta*: quod Martyres fideliter fecerunt, vt ſpõſo viuerent, & nobis exemplo præirent. Sic etiam obfirmari animum charitate, vt vel ad inferos preces penetrare faciat diuina gratia nixus, ad ſubleuãdas animas purgandorum (*audiant Aeriani*) ſponſum imitans, qui præ amore deſcendit ad inferos, vt animas aduentum eius præſtolantes liberaret. Et ſicut ille animam pro fratribus poſuit, ſic etiam nos animam noſtram, non opes modò, pro iiſdem exponere debemus, quam ſummam charitatem ſponſus alibi vocauit. Ad hunc amorem tam fortem, tàm durum, nos euolare poſſumus alis igneis duabus, diligendo Dominum Deum ex toto corde, & ex tota anima, & proximum ſicut noſmetipſos. Has *alas* eſſe inextinguibiles quaſdam *lampades*.] *Philo.*

HONORIVS etiam accuratè: CHRISTVM *ponit ſuper cor ſuum vt ſignaculum*, quia eius doctrinam & vitam in corde ita ſeruat, quaſi eum præſentem ſemper videat. *Super brachium ponit eum vt ſignaculum*, dum exempla operum CHRISTI ſemper inſpicit, & ea imitari cupit. In tali homine *fortis eſt, vt mors dilectio*, quia ſicut mors corpus interimit & inſenſibile reddit: ita vera dilectio animam concupiſcen- *Honorius.*

„ tiis mundi perimit, & ad cuncta deſideranda inſenſibilem facit: & in „ ea, *dura eſt, ſicut infernus æmulatio*, quia ſicut infernus duriter, quos „ abſorbuerit tenet: ita anima imitationem virtutum, quam cœpit, for- „ titer tenet, nec propter aliqua dura mundi eam deſerit. Hæc anima eſt „ lampas charitatis, in qua ardet ignis diuini amoris, & foris lucet flam- „ ma boni operis.] *Abſalon.* ABSALON Abb. *Serm.* 29. hanc mortis comparatio- „ nem eodem modo expoſuit, ambo à Gregorio mutuati.

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4. *Rupertus.* RVPERTVS egregiè admodum, niſi quod verba ſponſę tribuat; Quid rogo iſta petit mulier fortis, niſi vt confidat in „ ea cor viri ſui? Quid enim eſt dicere, *pone me vt ſignaculum* „ *ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum*, niſi ac „ ſi dicat, confidat in me cor tuum, roboretur adiutorio meo brachium „ tuum? Et, ô dilecte, quid eſt præſenti loco *cor tuum*, & quid *brachium* „ *tuum*, niſi ſcripturæ veritatis, quæ ſcriptæ ſunt ſecundũ cor tuũ; & me- „ moria mirabilium tuorum, ex quibus cognoſcitur, quàm magnum, „ quàm forte ſit brachium tuum? *Pone me vt ſignaculum ſuper* illud „ *cor tuum, pone me vt ſignaculum ſuper* illud *brachium tuum*. Quam ob cauſam? nimirum* vt triplicem, qua contra me latrant inſaniam, videlicet Iudaicam, Paganicam, hæreticam. Prompta ſum, expedita ſum, „ deuota ſum è cõtra, fortiter defendere illud *cor tuum*, protegere illud „ *brachium tuum*, ſicut imperiale *ſignaculum*, ſicut fidele teſtimonium, „ mira fortitudine, miranda duritia, quam nullus poſſit effringere Fortitudinem meam dico *dilectionem*; duritiam meam dico *æmulatio-* „ *nem*.

* *Lege*: contra triplicem qua in me latrant.

„ Cur hoc: *quia fortis eſt vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmula-* „ *tio*. Quid hoc eſt dicere, niſi ac ſi dicatur, zelum magnum habet dile- „ ctio, iram intolerabilem habet æmulatio: Attendite amici quod dici- „ tur, animaduertite diligenter quod agitur & actum eſt hactenus, ex „ quo *aſcendit de deſerto deliciis affluens* mulier iſta fortis, & *innixa ſu-* „ *per dilectum ſuum*, quæ iſtud poſcit, vt confidat in ea cor viri ſui: Quis „ vnquam portare potuit zelum dilectionis quam habet circa cor dile- „ cti ſui, iram æmulationis quam habet erga brachium dilecti ſui: Sicut „ mors, ſicut infernus, ita nulli parcit & omnibus eſt immitis, quicum- „ que malè ſentiunt de ſcripturis veritatis, quæ ſcriptæ ſunt ſecundum „ cor viri ſui, dilecti ſui; qui malè prædicant de brachio fortitudinis, quo „ ſalutem generis humani operata eſt omnipotentia viri ſui, dilecti ſui. „ Nonne cùm in remittẽdis peccatis piiſſima ſit, illos duntaxat, quilo- „ quuntur extra vel contra verbum veritatis, mortificat, & inferno ad- „ dicit illorum animas: Quippiam tolerare poteſt, quod cordi dilecti

ſui, id eſt, ſcripturæ veritatis contrariũ eſt: tolerare non poteſt. Illos qui ſunt in hoc, eliminat & anathematis gladio trucidat. Nõ inexperta loquimur. Nulla re magis offenditur, nullo malo exacerbatur ampliùs quęlibet anima habens ſpiritũ dilectionis, quàm ſi audiat de ſcripturis quippiã contra ſenſum cordis huius amici, cõtra honorẽ brachij huius dilecti. Quantumuis natura ſit mitis, ſtatim ad rem iſtam fit intractabilis & videtur aduerſariis eius motus eius quaſi motus mortis, & ira eius quaſi ira infernalis: ſicut de Moyſe conſtat, quia cùm eſſet mitiſſimus omnium hominum qui morabantur in terra, vbi cauſa poſcit, ſic immitis factus eſt quaſi mors, ſic durus, quaſi infernus, vt ita diceret, *Qui Domini eſt iungatur* [a] *mihi*: & duriſſimo eius imperio, occideret vnuſquiſque fratrem & amicum & proximum ſuum; ceciderúntque vna die viginti tria millia. Et ille materiali gladio, & alij pòſt eum complures, vt Helias, & fortiſſimus Dauid probauerunt. quia verè *fortis eſt vt mors dilectio*, verè *dura ſicut infernus æmulatio*. Iſta verò dilectiſſima ſpirituali gladio ſæuit propter dilecti ſui cor & brachium, perſiſtens fortiter tanquam inuiolabile ſignaculum. Nam de materiali gladio non habet præceptum ſiue dilecti ſui conſenſum; quum audierit eum dicentem, *conuerte gladium tuum in locum ſuum. ſatis eſt. ſinite vſque huc.* [b]

a *Num.* 12. *Exod.* 32.

b *Luc.* 22. *Matt.* 26.

Lampades eius lampades ignis atque flammarum. Cuius, *eius*? dilectionis ſiue æmulationis: *Lampades* dilectionis, *lampades* ignis; *lampades* æmulationis, *lampades* flammarum. Sicut ignis dum concitatus fuerit, generat flammam: ſic dilectio dum aliquid perceperit, non ſecundùm cor huius viri, non ſecundum ſenſum huius dilecti, parit æmulationem, lucentem pariter amicis, & vrentem inimicos.]

Guilhelmus. Aliter GVILHELMVS & aptius ſanè CHRISTVM inducit loquentem: Verè, ô Eccleſia, ad hoc *ſub arbore malo ſuſcitaui te*, vt piam matrem meam tam in partu virgineo, quàm in conuerſationis ſinceritate imiteris. Ergo illam imitando, *pone me, vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum.* id eſt, intùs & foris imprimere mihi quaſi ſignaculo. Intùs in cogitatione, foris in operatione. Imprimere mihi intùs me iugiter cogitando, imprimere mihi foris propter me ſtrenuè operando. Qui euaneſcunt in cogitationibus ſuis, non imprimuntur mihi intùs; non ponunt me vt ſignaculum ſuper cor ſuum. Qui opera ſua non propter me faciunt, ſed vt videantur ab hominibus, non imprimuntur mihi foris, non ponunt me vt ſignaculum ſuper brachium ſuum. Imprimere mihi quaſi ſignaculo per amorem mihi fortiter adhærendo, vt à me quaſi ſignaculo formam accipias, & meam ſubtili expreſſione ſimilitudinem trahas. Quanta fuerit impreſſio amoris, tanta erit & expreſſio ſimilitudinis. Quantò mihi fortius per amorem inhæſeris, tantò mihi per iuſtitiam & puritatem ſimilior eris. Quantò te mihi impreſſeris fortius, tantò ego CHRISTVS

„ in te formabor expreſſius, & tantò tu in me reformaberis transformaberíſque inſignius. Vt ergo, ô ſponſa mea Eccleſia, in ſingulis membris tuis à me CHRISTO tanquam à ſignaculo formam accipias, id eſt, cogitando ſimul & operando, Angelis & hominibus veraciter CHRISTIANA appareas, *pone me vt ſignaculum, &c.*

Alanus. *Signaculum* (ait ALANVS) dicitur cuius ſigillum vel forma, vel „ imago ſolet ceræ imprimi, vt cera recipiat formam ſigilli, vt ſecreta „ celentur ignotis, aperiantur notis. Sic virgo MARIA CHRISTVM, „ poſuit *ſuper cor ſuum, vt ſignaculum*, quia ipſi per imitationem con„ formata eſt, eiuſque gratia conſignata. Hoc autem fuit incognitum „ Diabolo, & cognitum Angelo. *Super brachium tuum*, id eſt, in omni„ bus operibus tuis memor eris mei. *Super cor* virginis, & *ſuper bra„ chium* dilectus ponitur, *vt ſignaculum*, quia in cogitationibus; quæ „ notantur per cor, & in actionibus, quæ per brachium, virgo Filium „ imitabatur.] Ei ergo aſſimileris, qui eam colis. Ne cauſare, te non „ poſſe.

„ Verè (ait GVILHELMVS) potes me *vt ſignaculum* ponere tibi, *Guilhelmus.* verè potes te mihi ad acquirendam à me formam imprimere: *quia „ fortis eſt vt mors dilectio*, illa nimirum quæ paullo poſt charitas dici„ tur, quo nomine bonus & pius amor ſignatur. Et quàm fortis eſt „ mors: amicitias, iunctiſſimáſque ſubſtantias, & quas nihil aliud diri„ mere poteſt, animam ſcilicet & corpus potenter diſſociat. Sic & virtus „ charitatis hominem & mundum, quantalibet ſibi pace cohæreant, ſo„ la fortiter dirimit, atque etiam eo ipſo hominem Deo cohærere fa„ cit. Et quidem homo quam diu per amorem inhæret mundo, procul„ dubiò mundum ponit *vt ſignaculum ſuper cor ſuum, vt ſignaculum ſu„ per brachium ſuum*, mundo ſe intus & foris, voluntate & opere, vt ſi„ gnaculo imprimit, & quanto magis illi per amorem imprimitur, tan„ to illi conformior efficitur. Sed caritas hominem mundo conformem „ transformat, quia vt ſignaculum ita & formam mutat. Hominem ab „ amore mundi potenter auellens inſigniendum nouo ſignaculo CHRI„ STO imprimit: & ſic per expreſſionem nouæ formæ veterem expellit: „ & quanto magis hominem ab amore mũdi ſeparat, tantò magis illum „ per conformitatem CHRISTI transformat: cum autem perfectè fue„ rit transformatus, hilari conſcientia, cúm Paulo dicit: *Viuo ego, iam nõ* a *Gal. 2. v. 20.* *ego, viuit verò in me CHRISTVS:*[a] & illud eiuſdem Apoſtoli: *Mihi* b *Galat. 6. v. 14.* *mundus crucifixus eſt, & ego mundo.*[b]

Bene ergo dicitur, *fortis vt mors dilectio:* quod vtique de perfecta „ dilectione intelligendum eſt: vnde & ſubditur, *dura ſicut infernus* „ *æmulatio.* Siquidem dum caritas tenerior eſt, mollius æmulatur. Sed c *1. Cor. 13. v. 4.* „ cauendum eſt, ne Apoſtolo contrària ſapiamus, qui ait, *Caritas*[c] *non* „ *æmulatur.* Dicimus itaque æmulationem æquiuocè accipi, quando„ que pro inuidentia, quandoque pro zelo bono vel malo, & fortè aliis modis. pro inuidentia ponitur, ibi, *caritas non æmulatur*, pro zelo ponitur,

ponitur,& zelus malus exprimitur, cum Apoſtolus de quibuſdam loquitur,*æmulantur vos non bene*[a]. pro zelo bono ponitur,cum idem Apoſtolus diſcipulis ait,*Aemulor vos Dei æmulatione .deſpondi enim vos vni viro virginem caſtã exibere* CHRISTO[b]. Vtique caritas in Apoſtolico pectore æmulabatur,nec ſibi obloquitur cum dicit,*caritas nõ æmulatur*. plane caritas non æmulatur,id eſt, non inuidet, quia fel amaritudinis non habet:ſed *caritas æmulatur*,id eſt,zelat, & quia caritas eſt,bene zelat.Nam qualis eſt amor,talis & zelus eius eſt.Denique ſi caritas eſt,zelat,&quantum charitas eſt,tantum zelat.Quamdiu ergo tenerior eſt,mollius zelat,& quanto magis creuerit, tanto durius & robuſtius zelat: cum autem progredientibus incrementis ad tantum robur peruenerit, vt nullis illecebrarum blanditiis poſſit molliri,nullis tribulationum moleſtiis frangi, tunc demum *æmulatio* eius *dura* eſt *ſicut infernus*,quo ſcilicet nil durius. nam neque vlla vi ab his quos ſemel ſuſceperit ſuperatur vt euadatur, nec vllis miſerorum blanditiis mollitur,vt parcat vel mitius puniat.

a Galat.4.v.17.

b 2.Cor.11.v.2.

Hanc autẽ inflexibilem inferi duritiã Salomon conſiderans, *Quodcumque*,inquit,*poteſt manus tua facere,inſtãter operare.quia nec opus, nec ratio,nec ſcientia,nec ſapiẽtia eſt apud inferos,quo tu properas*[c].Sed & magnus Patriarcha,cum ei apud inferos diues in tormentis poſitus diceret,*Pater*[d] *Abraham,miſerere mei,& mitte Lazarum,vt intingat extremitatem digiti ſui in aqua & refrigeret*, *&c.* eamdem inferi duriciem declarabat dicens,*Inter nos & vos magnum chaos firmatum eſt.vt hi qui volunt hinc tranſire ad vos non poſſint.neque inde huc tranſmeare* e.quaſi diceret,Me,qui durus non ſum,facile tam blandis precibus flecteres:ſed infernus, qui te pro malis meritis cruciandum ſuſcepit,tanta viget duritia,vt nulla vi euadatur,nulla blanditia molliatur ad parcendum. Cum igitur caritas ad perfectum venerit, & fortis ſicut mors fuerit,*æmulatio* quoque eius, *ſicut infernus dura eſt*, nulla vi vel metu vincibilis,nullis etiam blandimentis flexibilis.Tanta nimirum & talis æmulatio charitatis erat in eo, qui præclara fiducia aiebat,*Certus ſum enim,quia neque vita,neque mors,neque Angeli,neque principatus,neque virtutes,neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo,neque altitudo, nec profundum,nec creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei,qua eſt in* CHRISTO IESV[f].

c Eccl.9.v.10.

d Luc.16.v.24.

e d c.16.v.26.

f Rom.8.v.38.

Igitur poſtquam ſponſus cœleſtis ſponſam ſuam Eccleſiam,ad imitationem piæ matris prouocauit dicens, *pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum,vt ſignaculum ſuper brachium tuum*,id eſt,ad expreſſionem meæ in te ſimilitudinis fortiter mihi per amorem adhære, apte ſubiungit,*Quia fortis eſt,vt mors dilectio,&c.* q.d.nihil impoſſibile moneo,quia ſola ad hoc caritas ſufficit,quæ nimirum inſtar mortis animam à corpore extorquens,hominem ab amore mundi fortiter abſtrahit,& informandum illum mihi, vt ſignaculum imprimit, & pro accepta à me forma, tam robuſtum in eo Zelum excitat, vt nullis

» illecebrarum blandiciis, nullis aduerſitatum violentiis cedat.

" Sequitur. *Lampades eius, lampades ignis atque flammarum.* Vere *for-*
» *tis, vt mors, dilectio, vere dura vt infernus æmulatio.* quia *lampades eius*
a Matt. 25. v. 3. ſimiles non ſunt vacuis frigidisque lampadibus fatuarum a virginum:
» habent enim *oleum*, & ob hoc etiam ignem & flammas. *Lampades*
» caritatis, id eſt, in quibus ardet caritas, corda ſanctorum ſunt. in his ſa-
» ne oleum gratiæ eſt, quo accenditur aliturque ignis caritatis. ſine hoc
» oleo ignis iſte friget, quoniam aliunde ardere non habet. Quantū ha-
» bet olei tantum ardet, & ardendo non minuit ſibi oleum ſed auget.
» Sic enim hoc oleo ignis iſte alitur, vt tamen ab hoc igne oleum iſtud
» nihil diſpendij patiatur. Itaque quantum eſt oleum in lampadibus, tā-
» tus eſt ignis, quantus ignis, tantæ flammæ, id eſt, quanta eſt gratia in
» ſanctorū cordibus, tanta caritas, quāta caritas tātus & zelus, Per *flam-*
» *mas* etenim recte ſignatur ardens & erūpens zelus, flāmæ ex igne pro-
» deunt, zelus ex caritate: & ſicut per erumpētes flammas ignis, ita per
» erumpentem zelum caritas declaratur: habent autem erumpentes
» flammæ ſplendorem & calorem: ſic & zelus caritatis. ſplendet enim
» proximis, id eſt, clare innoteſcit, quos etiam ad amorem virtutis ex-
» citando calefacit. *Lampades* ergo caritatis, id eſt, corda ſanctorum,
» non ſunt vacuæ & frigidæ lampades, quales fuerunt virginum fatua-
» rum, ſed, propter oleum gratiæ, quo refertæ ſunt, *lampades ignis at-*
» *que flammarum*, quia nimirum ardent in eis amor & zelus. quantum
» autem ardeant, ex eo quod ſequitur intimatur, *Aquæ*, inquit, *multæ*
» *non potuerunt, &c.*

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.*

TVNC CHRISTVM (ait HONORIVS de Eccleſia triumphante) *vt ſi-
gnaculū* ſuper *cor ponet*, quia ipſum, qui eſt imago Dei, in ſeipſa,
» vt imaginem in cera, expreſſam videbit: *ſuper brachium vt ſignacu-
» lum ponet*, quia ipſum pro labore operum mercedem accipiet. Ibi *for-
» tis eſt vt mors dilectio*, quia ſicut mors omnes reprobos traxit ad inte-
» ritum, ita dilectio Dei omnes electos trahet ad gaudium. *Dura eſt* ibi
ſicut infernus æmulatio, quia ſicut infern⁹ * omnes æmulationes, id eſt,
imitatores CHRISTI recipiet. Ibi omnes electi *lampades charitatis*
erunt, quando accenſis lampadibus obuiam ſponſo & ſponſæ ibunt.
qui ſemper in amore Dei *vt ignis* ardebunt, quia in regno patris ſui vt
Sol fulgebunt.]

* *aliquid deeſt in cod. M. S.* forte erat, ſicut infernus omnes inuidos, ſic cœlum Dei omnes æmulatores.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ. 7. » Aquæ multæ non potuerunt ex- » ſtinguere charitatem, nec flu- » mina obruent illam: ſi dederit	*Aquamulta non poterit exſtin- guere charitatem, & flumina non vndabunt eam. Si dederit*

homo omnem ſubſtantiã pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam.	*vir omnem vitam ſuam in charitate: contemptu contemnent eum.* " " "

LITTERA.

HARVM lampadum dilectionis vis imbribus nullis aut fluminibus obruta vinci poteſt, fouetur illis potius & mirandum in modum, vt de aſphalto memorant. §. 1. VOX EIVSDEM

Alit vnda flammas, quoque prohibetur magis, "
Magis ardet ignis. "

Ditior pretioſiorque amor hic eſt cunctis theſauris, ideo licet homo pro eo omnem pecuniam ſuam expenderit. gaudens contemnet opũ cunctarum iacturam, quia præ hoc theſauro, omnes gazæ nõ theſauri, ſed carbones æſtimandæ ſunt.

OMNEM SVBSTANTIAM] ſecutus eſt Aquilã, qui verterat σύμπασαν ὕπαρξιν τοῦ οἴκου αὐτοῦ LXX. *vitam*, quia veteri dicto, *argentum ſanguis & vita eſt mortalibus*. nimirum quia pecuniis cuncta, quæ vitæ tuendæ, comparantur.

PRO DILECTIONE] ſic etiam Symm.

DESPICIET EAM] longe hoc noſter rectius. quam LXX, vel Symm. qui, *ſpretus ſpernetur*. nam ſenſus horum, caritatem auro emi nõ poſſe, vtpote incomparabilis valoris & æſtimationis infinitæ, vel ſane (cum tribus Patribus & Theodoreto) talem caritatis emptorem ab aduerſariis poteſtatibus, & mundanis hominibus aſpernandum & contemnendum. Noſtræ vero verſionis, ſenſus eſt, tam vberes & iucundos eſſe fructus dilectionis & caritatis, vt qui ſemel eam, vel omnium bonorum cum iactura, ſit conſecutus, facile iacturam illam nihili pendat. EAM] ſcilicet ſubſtantiam.

Per *aquas multas*, populos poſſumus intelligere interprete B. Ioanne Theologo a *per flumina*, tribulationes, minas, & perſecutiones aduerſariorum. Ait ergo, Qui me vere diligunt, lucent vt lucernæ, ardent & ſcintillant vt prunæ vehementius ignitæ: imo ſuperant cuncta funalia, & omnes prunas: harũ enim & illorum lux & ardor, aquarum & fluminum impetu ac copia ſolent extingui. Perfecta vero dilectio, qualis & mea erga te, & tua in me mutua, nullis minarum flabris, nullis tribulationum aut perſecutionum fluctibus poterit ſuffocari. Titillet caro, mundus adulетur, hoſtis humani generis inſidietur, fremat, tumultuetur, nullæ blãditiæ decipere, nullæ minæ deiicere, nulla aduerſa concutere, nulla tribulationũ vis aut copia charitatẽ Eccleſiæ erga ſponſum poterit ſuperare. In his omnibus victrix triũphabit per me, qui tantopere illam dilexi. Vide D. Paul. ad Rom. 8. hoc dilatantem à v. 34. Qui ſemel quid caritas valeat, & quanti ſit æſtimanda cognouerit, inuenta tam pretioſa margarita, vendet quic-

§. 2. MENS VERBORVM.

a Apoc. 17. v. 15

quid poſſidet, vt inde redacta pecunia valeat emere, quam cum emerit omnium bonorum commutatione, gratis eam accepiſſe ſibi videbitur. Poſſidenti vero (vt ſecundum LXX. aliquid addamus) ſi quis pro ea offerat omne aurum Indiæ, & quicquid vbique gemmarum, vel theſaurorum eſt, oblata deſpiciens ſpernet, aurum dicet arenam vilem eſſe, & argentum quaſi lutum in conſpectu eius. tu tibi dicet habeto quiſquilias tuas, margaritum vitro non vendo. Poſſis etiam illud, pro ea, accipere comparatiue, q.d. pro ea, vt ſit ſenſus illius dicti
» Apoſtolici, *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, &*
a1. Cor. 13. v. 2. » *ſi tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem vero non habeam, nihil mihi prodeſt*. Sic Angelomus in ſtromatibus ad Lotharium Imp. & eo prior IVSTVS.

TROPOLOGIA.

§. 3. Philo. PHILO charitatis vim nobis hoc loco pulchre exaggerat: qui diuina (inquit) charitate vallati ſunt atque muniti, etſi vi tentatio-
» num ſæpe premuntur, & Diaboli inſidiis ac mundi turbinibus, velut
» ingruentium imbrium atque fluuiorum impetu, quatiuntur, nun-
» quam tamen euelli, nuſquam expugnari poſſunt, ſed inuictam ſem-
» per atque inconcuſſam vim amoris tuentur illæſi, diuina gratia pro-
» tegente. Cum enim alas ſponſæ veluti flammarum ignis eſſe dixit,
» ardore Spiritus ſancti accenſam animam nullis aquis, hoc eſt, pertur-
» bationibus & viribus populorum atque preſſuris, non modo exſtin-
» gui, ſed ne quidem vinci poſſe declarat, adeo vi cœleſtis amoris in
» Deo ipſo roboratur & creſcit. Hic enim cœleſtis ignis non aquarum
» fluctibus, non fluuiorum impetu, non vllo ventorum turbine ex-
» ſtingui poteſt, quin flatibus aduerſis indies magis ac magis accendi-
» tur inflammaturque vehementius, nec vlla quamuis maxima rerum
» iniuria lædi poteſt. ſcriptum eſt enim: *Quicumque audierit verba hæc*
» *& fecerit comparabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſuper*
» *firmam petram, deſcendit enim pluuia, & venerunt flumina & flaue-*
b Mat. 7. v. 24. » *runt venti, in eamque impetum fecere, nec ipſa tamen corruit. Fundata*
* Sic corrigendum. *enim erat ſupra petram*b. Hoc igitur igne ſalutari, qui conſumit * nec abſumitur, qui ardet nec amburit, inflammat nec lædit, conflagre-
c Luc. 12. v. 49. mus oportet, de quo Saluator dixit, *Ego veni*c *mittere ignem in genus humanum, & quid volo niſi vt ardeant?*

Quod ſequitur, *Si dederit homo, &c.* hoc de illis dictum vult Philo qui, ſponſum qui ſe pro nobis exinanitum omni gloria & diuitiis, & potentia, & imperio morti obtulit, ſecuti, totos ſe Deo dicarunt, & cum Apoſtolis, gaudent ſe tanquam mundi excrementa & quiſquilias pro charitate reputatos.]

Honorius. HONORIVS, In hac anima *aquæ multæ*, id eſt, multiplices delectatio-
» nes carnis *nō poterūt extinguere charitatē, nec flumina*, id eſt, tētatio-

nes *obruent eã*, quin ſemper ardeat & luceat. Hæc dilectio talis eſt. *Si* "
dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil "
deſpiciet eam. Si omnia mundi relinquat, nihil prodeſt ei, niſi ipſam "
charitatem, quæ Deus eſt, habeat. videndum quid ſit dilectio. Dile- "
ctio eſt magna appetitio alicuius rei perfruendæ, quam quis habere "
cupit. hæc diuiditur in duo, in dilectionem videlicet Dei & proximi. "
Dilectio Dei eſt omnia cõmoda & incõmoda contemnere cauſa per- "
fruendi Deo. Hæc tribus verbis impletur, vt *diligamus Deum ex tota* "
anima, ex tota mente, ex tota virtute,[a] id eſt, ſenſu & ratione, & intel- a *Deut. 6. v. 5.*
lectu. Dilectio proximi eſt priuata commoda poſtponere gratia per- *Luc. 10. v. 27.*
fruendi amico. hæc per duo præcepta impletur, ſcilicet. *Quod tibi* "
non vis, alij ne feceris, & quod vultis vt faciant vobis homines, facite "
eis ſimiliter.[b] nemo vult damnum pati? nemini faciat. omnes vult b *Matt. 7. v. 12.*
ſibi in neceſſitate ſubuenire? aliis in neceſſitate ſubueniat. hoc totum " *Luc 6. v. 31.*
per illud impletur, *Declina à malo & fac bonum.*[c] Proximo damnũ c *Pſ. 36. v. 27.*
non inferre eſt à malo declinare, in neceſſitate proximo ſubuenire, eſt "
bonum facere. Ideo lex ſcripta erat in duabus tabulis, quia continet "
in ſe duo præcepta charitatis. "

Timor eſt auctor charitatis. Eſt autem timor anxietas periclitan- "
di, qui diuiditur in duo, videlicet in ſeruilem & filialem timorem. "
Seruilis timor eſt malum deuitare, ne ſupplicium à Domino luat, fi- "
lialis timor eſt bonum facere, ne offenſam patris incurrat. Seruilis ti- "
mor animam penetrat, vt ferrum acutum corium terebrat: timor fi- "
lialis dilectum animæ inducit vt animam alliget Deo, ſicut ſeta linũ "
inducit vt corium colliget. ferrum durum eſt ſeruilis timor, ſeta mi- "
nus dura eſt filialis timor, linum lene eſt dilectio. ferrũ & ſeta exeunt, "
linum intus permanet: ſic charitas timorem expellit, ipſa intus rema- "
net. Item: timor diuiditur in duo, eſt enim timor Dei & timor ſæcu- "
li.[d] de timore ſæculi dicitur, *perfecta charitas foras mittit timorem.*[e] d *Pſ. 18. v. 19.*
Timor Dei eſt veneratio Dei, qui habet duas ſpecies. cum amator e *1. Ioã. 4. v. 18*
Dei timet ſe vel aliquid de mandatis Dei neglexiſſe, vel non ad placi- "
tum mandata Dei omnia impleuiſſe. Timor autem ſæculi habet qua- "
tuor ſpecies, quæ ſunt timor vilitatis, cum quis malum perpetrat ne "
aliis vilis appareat v. g. cum quis homicidium vel adulterium facit, ne "
homicidis & adulteris vilis ſit. Timor fragilitatis eſt, cum quis malũ, "
ſcilicet homicidia, vel rapinas, vel incendia perpetrat, ne à Dominis "
ſuis temporalia beneficia perdat. Timor mundanus eſt, cum quis ma- "
lum deuitat ne ſupplicium luat, vt puta cum quis deuitat furtum, "
quia timet ſuſpendium, vel deuitat ſacrilegium quia timet crurifra- "
gium. Timor ſeruilis vel Iudaicus eſt, cum quis legis mandata facit, "
ne à lege damnetur. Duæ ſpecies priores impellunt ad malum duæ "
ſequentes retrahunt à malo, quas omnes charitas foras mittit, quæ ſo- "
la dilectione iuſtitiæ bonum facit.] "

THEODORETVS exemplis vim charitatis præclare confirmat, his *Theodoretus.*

„ verbis, Abrahæ charitatem erga Deum, nec vitæ traductio in terra
„ aliena, neque inopia & fames, neque vxoris ereptio, neque filij abla-
„ tio, neque de puteis contentio potuit exſtinguere. Neque Iſaac cari-
„ tatem moleſtiæ quibus afflictus fuit. Neque charitatem Iacob aſſi-
„ dui labores & dolores vitæ. Quid Ioſeph tentationibus acrius? qui à
„ fratribus venditus eſt, & parentibus à quibus diligebatur, & maiorũ
„ ſuorum priuatus eſt domo, & libertate & fortunis, & indigne ſer-
„ uiuit, & pudicitiæ præmium calumniam retulit, & in carcerem con-
„ iectus eſt, & incommoda ſuſtinuit innumerabilia, quibus tamen om-
„ nibus caritas erga Deum ſplenduit illuſtrior. Atque vt magnum Mo-
„ ſem & Ioſue Imperatorem, & eximios Prophetas Samuelem & Da-
„ uidem, & Eliam, & Elizeum, ſilentio prætereamus, quid Babylonijs
„ immanius aut truculentius vnquam fuit? quid camino ignis ab illis
„ incenſo formidabilius? attamen ne ille quidem trium puerulorum
„ exſtinxit charitatem. Quid leonibus illis, quibus B. Daniel obie-
„ ctus eſt, ſæuius aut terribilius: at illum quoque charitas erga Deum
„ reddidit fortiorem. Denique vt ſanctos alios in præſentia prætermit-
„ tam, ſolus B. Paulus ſatis erit ad indicandam nobis vim charitatis,
„ quippe qui maxime omnium illam expertus eſt: *Quis enim nos* (in-
a Rom. 8. v. 35. quit[a]) *ſeparabit à charitate* CHRISTI*? tribulatio, an anguſtia, an*
„ *perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut ſcriptũ*
b Pſ. 43. v. 23. *eſt,* [b] *propter te mortificamur tota die, reputati ſumus ſicut oues occiſio-*
„ *nis. Sed in his omnibus ſuperamus propter* CHRISTVM*, qui dilexit*
„ *nos*. Hæc quidem idonea ſunt ad charitatis victoriam demonſtrandã.
„ Verũ quod ſequitur, eam celebrat atque extollit clarius multo: ſubij-
„ cit enim, *certus ſum enim quod neque mors, neque vita, neque Angeli,*
„ *neque virtutes, neque altitudo, neque profundum, neque vlla alia crea-*
„ *tura poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in* CHRISTO *Domino*
c Ibid. 8. v. 38. *noſtro.* [c] vt oſtendat eam eſſe rerum omnium potentiſſimam, verbis
effingit creaturam quæ non eſt, & cum illa confert charitatem Dei,
demonſtratque hanc eſſe fortiorem.]

Tres Patres.

TRES vero PATRES, per has aquas & flumina intelligunt multi-
tudinem moleſtarum tentationum, impietatis in Deum, aut odij in
proximum, blaſphemiæ, contemptus mandatorum, &c. inui-
cem ſibi inſtar fluctus ſuccedentium, & ſemper animo ingruentium.

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

9. 4.
Guilhelmus.
* *forte affectu.*

GVILHELMVS: Sane, inquit, aliud eſt exſtingui caritatem,
aliud obrui. Exſtinguitur enim cum forte per illecebram
peccati ab * effectu frigeſcit & penitus interit. Obruitur
„ autem cum forte vi aut metu ſuperatur, quodam in De-

um inaniter intus affectu manente, tanquam mortuæ caritatis cadauere. Vnde Leo dicit in negante Petro *non dilectionem euerſam, ſed conſtantiam fuiſſe turbatam*, & addit, *abundauit fletus vbi non defecit affectus*. q. d. obruta eſt in eo caritas, non extincta. Et quidem tenera adhuc in illo charitas fuit, quæ tam facile, id eſt, ad interrogationem perſonæ viliſſimæ potuit obrui. *Spiritus enim nondum erat datus, quia* IESVS *nondum erat clarificatus*. IESV vero clarificato & ſpiritu dato, tantum in pectore Petri caritas robur accepit, vt illam nec aquæ multæ extinguere, nec flumina poſſent obruere, quæ vni quondam ſuccubuerat guttulæ. Princeps Apoſtolorum, IESV nondum clarificato tam eneruiter cecidit, vbi tot viri, tot fœminæ, tot pueri atque puellæ, iam clarificato tam fortiter ſteterunt. clarificato inquã IESV, in tam multis etiã vilibus perſonis claruit *fortis vt mors dilectio*, quæ nondum clarificato IESV eneruis inuenta eſt in primo Apoſtolo. Tantum valet in membris clarificatio capitis. Denique clarificato capite noſtro *aquæ multæ*, id eſt, quantælibet ſæculares illecebræ, *non poſſunt extinguere charitatem, nec flumina*, id eſt quantælibet ingruentium moles aduerſitatum, *obruunt illam*, in his dumtaxat, de quibus ait Apoſtolus, *ſcimus quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti*.[a] Horum itaque corda ſunt *lampades* illæ *ignis atque flammarum*, tanti plane ignis tantarumque flammarum, vt nec aquis multis poſſint extingui, nec fluminibus obrui. Vnde Apoſtolus tanquam aquas multas & magnas fluminum moles enumerans, *certus ſum*. inquit, *quia neque vita, neque mors, &c*. (vt habes §. præcedenti] q. d. nec tantæ aquæ ad extinguendam charitatem, nec tantæ moles fluminum ad obruendum eam quicquam valent, quia clarificato IESV, *caritas Dei*, non ſimpliciter infuſa eſt, ſed vbertim *diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*, *fortis* eſt in nobis *vt mors dilectio, dura vt infernus æmulatio*.

a Rom.8.v.28.

Tam magnum ergo tamque validum bonum quanto precio poterit æſtimari? impretiabile eſt, & non ſunt condigna ad illam, quæ à ſanctis viris contemnuntur pro illa. Proinde cœleſtis ſponſi voce ſubiungitur. *Si dederit homo omnem ſubſtãtiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam*. Domus hominis, corpus eſt, ſi hominem conſideres & penſes ſecundum illud dictum diuinum, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*.[b] Non enim in corpore; ſed in ſpiritu rationali luminoſæ hui' imaginis inſigne tenet: denique ſcriptura S. *homines* dicit *habitare domos luteas*,[c] id eſt, fragilia corpora, eos iuxta id quod in eis excellit attendens. Notandum vero, quod *homo* ſibi eſt & domus & Dominus. Sibi enim condito ad imaginem Dei domus eſt, eo quod de humo ſumptus eſt, idemque ſibi ſumpto de humo, Dominus eſt, eo quod imagine Dei inſignitus eſt. eo quod de humo ſumptus eſt, ſibi domus lutea eſt; ſed ſecundum ſpiri-

b Gen.1.v.26.

c Iob.4.v.18.

„ tum rationalem, in quo eſt imago Dei, habitat domum luteam, id
„ eſt, fragile & corruptibile corpus. Habet autem hæc domus noſtra de
„ conſolatione diuinorum munerum *ſubſtantiam* copioſam. Subſtan-
„ tia eius eſt, quicquid eam neceſſario iuuat ad ſubſiſtendum, vt cibus
„ & potus, ſomnus & veſtis, & quod in eius ſubſtantia ſummum eſt,
„ ipſa vita. Quippe ſine his *domus* noſtra lutea cadit, & redit in terram
„ vnde ſumpta eſt. Verum omnis iſta domus tuæ ſubſtantia, ô homo,
„ vilis tibi eſſe debet pro lucro caritatis. Non ergo ſint iſta tibi pro ma-
„ gnis, ſed contemne ea & *arbitrare vt ſtercora*, reſpectu caritatis. Nā
„ & id, quod in ſubſtantia domus tuæ maximum eſt, id eſt, vitam ip-
„ ſam corporalem, pro CHRISTO debes hilariter ponere, ne forte cō-
„ tra exemplum Apoſtolicum, *facias animam tuam pretioſiorem, quam*
„ *te*. Et quidem omni tempore, ea quæ inuitus amittere potes, pro
„ paruis debes habere: ſecundum tempus autem ea etiam dare debes
„ volens *pro dilectione*, id eſt, ea libenter amittere vt CHRISTVM
„ lucrifacias. Quod ſi etiam id, quod in ſubſtantia domus tuæ maxi-
„ mum eſt, vitam ipſam, pro CHRISTO contemſeris, iam profecto
„ *omnem ſubſtantiam domus tuæ dediſti pro dilectione*. Verum *quaſi ni-*
„ *hil deſpicies eam* pro dilectione datam, quia ad magnitudinem glo-
„ riæ, quæ poſt hanc vitam datur ſanctis, quantas libet huius temporis
„ paſſiones, à te pro CHRISTO toleratas, nullas reputabis.

„ Sanè quia multi virtute animi parati ſunt & idonei pro CHRISTO
„ animas dare, quibus vtique ad ſubeundum Martyrium ſola deeſt oc-
„ caſio temporis, ſciendum, quod quidam in ſolo habitu animi, vt illi
„ qui hodie in Eccleſia vſitato nomine confeſſores vocantur, quidam
„ etiam actu, vt illi qui proprie martyres appellantur, omnem ſubſtā-
„ tiam domus ſuæ, id eſt vitam, dant pro dilectione. Siue autem ſolo
„ habitu animi, ſiue etiam actu hoc fiat, proculdubio cum dede-
„ rit electis ſuis ſomnum, atque in ipſo audierint, *Ecce hære-*
„ *ditas Domini*, quicquid ab eis in hac vita pro adipiſcenda hære-
„ ditate eadem toleratum eſt, præ magnitudine eius & claritate,
„ inane & nihilum reputabunt.] Cui hæc melius conueniant, quam
„ DEIPARÆ, quæ omnem domus, hoc eſt, carnis ſuæ ſubſtantiam im-
pendit, quando VNIGENAM IESVM in cruce patri obtulit, cuius caritas
omnium Martyrum caritatem ſuperauit?

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.* HONORIVS, ſicut *aquæ* delectationum, & *flumina* perſecutio-
num ſanctorum *charitatem non extinxerunt*, ita præmia chari-
tatis nullum finem habebunt. *Domus* hominum eſt hic mundus: ſi
„ *omnis ſubſtantia* domus mundi detur, præmio caritatis non compara-
„ bitur, quod dilectoribus CHRISTI, qui eſt charitas, dabitur.] in eā-
„ idem fere ſen tentam quædam PHILO memorat.

SECTIO V.

SECTIO V.

SECT. V.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.	
Soror noſtra parua, & vbera nõ habet: quid faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquẽda eſt?	*Soror noſtra parua, & vbera non habet. Quid faciemus ſorori noſtra in die, qua loquetur in ea?*	Verſ. 8.

LITTERA.

HEBRÆI, & patres antiquiores Græci, [a] Latinique Caſſiodoro antiquiores, [b] hæc tribuunt ſorori adultæ, Caſſiodor. Gregor. VVilleramus & alij recentiores ipſi adhuc ſponſo: nec multum refert, quid ſequare: amplius arridet prior ſententia, vt ſoror ætate maior ſic oſtendat ſe minoris curam gerere. q. d. mihi quidem valde placet amoris lex, quam dixiſti, *vti rogas*, perferẽdam cenſeo. Verum quia perfectos requirit factores, non auditores tantum, Sollicitor vehementer de ſororcula noſtra, adhuc tenella, nec nuptiis habili, vt cui video puberis ætatis ſigna deeſſe. quo illam pacto comemus, ornabimus, augebimus, ſuffarciendo & ſuſtollendo, ne marito diſpliceat, cum in manum eius conueniet? ſic Ambroſ. & Honorius.

§. I. VOX SPONSÆ ADVLTÆ.
a *Theodoretus & tres Patres, & Philo.*
b *Apon. hic, & D. Ambroſius. in Pſ. 118. ſerm. 22.*

VBERA NON HABET] D. Ambroſius *d. ſerm.* 22. hoc ſolet ſignũ omnibus virginibus eſſe nupturis, vt cum vbera cœperint eminere, tunc coniunctioni habiles cenſeantur.

QVANDO ALLOQVENDA] Hebræi. *in die loquetur de ea.* id eſt, ſermo ſeu locutio de ea ſeu ſuper ea fiet. quia DVBBAR eſt vox paſſiua ſecundum Furſterum. Symmach. vertit, *qua loquetur ei.* hoc eſt, in ſponſalium ſolemnitate, quando de illa elocanda tractabitur: tunc enim varij ſermones de conditione nuptiarum ſeri ſolent. VVilleramus bene vocauit, *alloquij tempus*: ſed apud illum vetuſtum Saxonicum, corrupte ſcriptum *gegruozet* pro *gegruezet*, quod fefellit Batauum interpretem, adeo vt perperam non ad ſalutationem, ſed corporis incrementum referret.

דבר

Perfectionem charitatis ſuæ adulta Eccleſia oſtendit, dum ſui oblita, ſollicitam curam gerit recens cõuerſorum. Videas hunc affectum in B. Paulo, [c] dum *optabat anathema eſſe à* CHRISTO *pro fratribus ſuis*, & qui *gerebat quotidiana inſtantia ſollicitudinem* [d] *omnium Eccleſiarum*, qui *cum infirmis infirmabatur, et cum ſcandaliſatis vrebatur*. De vltima vero & penultima ſponſa loquitur, ſimul ſicut de vna ſorore, ſponſi, ratione humanæ quam aſſumſerat ſponſus na-

§. 2. MENS VERBORVM.
a *Rom. 9. v. 2.*
b *2. Cor. 11. v. 28*

turæ, ſponſæ vero adultioris hæc loquentis, ratione quoque fidei tecens receptæ. Dicit *paruam*, quia multitudine adhuc modica, dicit *vbera non habere*, quia nullos adhuc Doctores protulerat, qui alios gignerent ſpiritu, & doctrinæ lacte lactarent, & qui numerum prædeſtinatum Angelorum ſedibus vacuis insererent, è quibus etiam ipſa perfectæ dilectionis duo præcepta biberet, vtriuſque teſtamenti ſummam continentia. (ſic Iuſtus, Apon & Honorius) Quærit ergo à ſponſo, & interrogando opem poſtulat ab eius largitate, quærit, inquam, quid ſororcula futurum, die quo tradetur viro, hoc eſt, vltimi iudicij die, quando ad normam charitatis, quam quiſque poſſederit, omnia exigentur. q. d. decet nunc nos operam dare, vt illam mundo idoneo doctrinæ fidei & operum charitatis, inſtruamus, ne maritus illam tum, vt cœleſti coniugio immaturam, repudiatam ſpernat. Tuum hoc eſt, qui potes, & vis deſpicere, & eam, qualem tunc tibi optas ſiſti, talem tempeſtiue efficere. Vis ornatam orna, vis comptam come, vis ditem dita, in hanc ferme ſententiam Honorius & Anſelmus.

TROPOLOGIA.

§. 3. *Honorius.* HONORIVS, Tropologice intelligitur hoc totum de fideli anima de ſæculo ad ſpiritalem vitam conuerſa, de qua dicit vox Prælatorum, *Soror noſtra paruula eſt, & vbera non habet, &c.* q. d. anima fratris noſtri nuper conuerſi, quæ *ſoror noſtra* eſt in profeſſione, *paruula*, id eſt, rudis & inſcia eſt in conuerſatione, *& vbera*, id eſt, doctrinam regulæ ſufficienter *non habet*. quid ergo fiet de ea *in die* tentationis, quando à priſtinis vitiis vel à dæmonibus tentanda eſt? Diabolus enim multo acrius tentat ad religionem conuerſos, quam ſæculi fluctibus immerſos. Anima *paruula* eſt antequam creſcat per incrementa virtutum, & ideo *vbera* prædicationis *non habet*, quæ infirmis auditoribus præbeat. Adulta autem eſt, quando verbo Dei copulata, Spiritu ſancto repleta, per prædicationis myſterium in filiorum conceptione fœcundatur, quos exhortando parturit, conuertendo parit.]

Philo. Egregie, nec minus PHILO Carpathius, imo hoc melius, quod ad omnem animam retulerit, cum fidelis anima (inquit) cœpit in CHRISTVM credere, & lacte nutriri, nondum altiſſimum illum gradum, & vtriuſque teſtamenti perfectum ſenſum & peritiam eſt aſſecuta: ſed paulatim proficit, ſenſimque conſcendit, & indies ſumit incrementa virtutum. *nemo* enim *fit repente ſummus*. ideo dicitur, *paruula*, id eſt, nondum fide & ſpe aucta, feruet charitate, *& vbera non habet*, quia duo ipſa teſtamenta, & duo illa ſublimia atque excelſa præcepta charitatis adhuc ignorat. nec ob id tamen abijcitur, ſed augeri magis magiſque precatur. Solo enim timore Dei, qui ini-

tium eſt & fundamentum ſalutis æternæ, atque fide munita eſt ani- "
ma: ſed adhuc ignara perfectæ virtutis & charitatis. Quocirca rogan- "
dus eſt Deus, vt poſt donatam fidem atque timorem, qua eſt benigni- "
tate atque clementia, eandem ipſe inaugeat, ſimulque & charitatem "
nobis infundat atque confirmet: quanquam nemo perfectam fidem "
gratis accepit vnquam, quin eidem donata ſit ſimul ſpes atque cha- "
ritas: ſed more noſtro ita loquimur, & de incipientium fide, quæ "
quidem quantulacunque eſt, modo vera ſit fides, incipit operari. *Fi-* "
des enim operis expers, mortua eſt omnino, vt * Ioannes ait. *Non* enim *memoriæ lapſus, pro Iacobo, cuius hoc eſt, c. 2. v. 20.*
auditores legis iuſti cenſentur à Deo, ſed factores. [a] nam *plenitudo legis*
eſt charitas. charitas autem Dei & proximi nunquam ceſſat agere ali-
quid Deo gratum, nunquam fuga laboris ardua renuit: ſed inuicta a *Rom. 2. Iac. 8.*
ſemper & ſtudioſa, quæque optima ac honeſtiſſima aggreditur. Cū- "
que duo homini ſint neceſſaria, cognitio nempe & recta actio, illud- "
que * præcedat, hoc natura ſequatur: neque ſola per ſe cognitio ſatis * *Sic corr.*
eſſe poteſt, neque rerum gerendarum actio perfecta eſt omnino, ſed "
altera alterius eget opemque requirit: ſunt enim natura copulata at- "
que coniuncta, ita vt ſeparari non queant. Quare non ſola Dei man- "
datorumque ſcientia, & altiſſima rerum peritia ſatis eſt ad ſalutem. "
Sed iuſta ac ſancta actio rerum intellectarum nobis eſt neceſſaria: "
hac enim abſente, cum opus eſt agere, vana eſt omnis eruditio atque "
ſcientia & maxime nocitura. *Scientia enim inflat, & charitas ædificat.* "
Sit ergo cognitio Dei rerum optimarum actioni coniuncta, inſit no- "
bis ipſa charitas, quæ ſeruare poteſt atque beare.] "

In ſequentibus deinde verbis idem ponderat illud, quod ſecun- "
dum LXX. dicitur, *in die qua loquetur in ea*, ſeu vt alij exponunt, "
in die qua locuta fuerit in ſe.] Magna, inquit, beneficia conſequi- "
tur, qui ſe rimatur & conſcientiam propriam diſcutit ac purgat, ſe- "
cumque loquitur & tacite recenſet, quicquid vnquam egit in vita, vt "
cum Rege illo dicat: *Recogitabo tibi Domine omnes annos meos in* "
amaritudine animæ meæ. [b] Nihil eſt enim vtilius, nihil laudabilius, ni- b *Eſa. 38. v. 15.*
hil ſanctius, quam in ſe deſcendere, ſeque & vitam propriam ac pro- "
ximi cum poſſis, ad honeſtatem collineare obtemperādum eſt Deo, "
obaudiendum eſt eius præceptis, vt cum Propheta feliciſſime dica- "
mus. *Audiam, quid loquatur in me Dominus,* [c] *quoniam loquetur* c *Pſ. 84. v. 9.*
pacem in plebem ſuam. ô beatiſſima auditio! ô ſuauiſſima auſcultatio "
& iucundiſſima pax animi! qui minora Dei præcepta audit & ſer- "
uat, maxima conſequitur ab eo beneficia, eaque diuina & nunquam "
peritura. "

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

§. 4.
Honorius in ſpeculo.
Guilhelmus.

HONORIVS hæc refert ad ſollicitudinem DEIPARÆ pro recens conuerſa Synagoga,& tempus alloquij intelligit prædicationem Enoch & Heliæ.

Melius GVILHELMVS ad animarum imperfectarum multitudinem reſpiciens, Poſtquam dilectus,inquit,Eccleſiæ ſuæ, vt eam ad imitationem piæ matris accenderet, charitatis excellentiam præclare commendauit, eadem pia mater perfectam illam, quæ laudata fuerat charitatem, in tam paucis Eccleſiæ membris conſiderans, atque imperfectionem ceterorum apud iudicem filium materna lenitate excuſans: *Soror* inquit *noſtra*, *&c.* pro illa parte Eccleſiæ loquitur, quæ per quendam, non carnis, ſed mentis infantiam,nimium delicata, & ob id magnis virtutum operibus minus idonea cernitur. *Soror* tamen dicitur, propter gratiam adoptionis quam accepit. nam & infirmæ animæ *ſpiritum adoptionis* pro modulo ſuo habent *clamantem in eis Abba Pater*, quamdiu veſte nuptiali quam in baptiſmo acceperunt, ſe per iniquitatem non ſpoliant, quamuis ad magna virtutum opera non aſſurgant. *Soror noſtra*, id eſt, mea & tua, ô ſponſe cœleſtis mea, propter communem adoptionem, tua vero, quia eodem ſpiritu quo tu ex me natus, illa in te renata eſt. *Parua eſt*, per ætatem virtutis, & ob hoc minus idonea fecundari de ſpiritu tuo, minus idonea verbo & exemplo tibi parere filios. propter paruitatem non poteſt parere. vt quid autem pareret, vt quid fœcundaretur ad prolem, quæ *nondum habet* vnde paſcat eam? nondum illi creuerunt *vbera*. Parua eſt, & *vbera non habet*: ſed adhuc quodammodo ad vbera pendet. Vnde Paulus, tam grandia habens vbera ad paſcendos ſuos paruulos, ita eos alloquitur: *Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, tanquam paruulis in* CHRISTO *lac dedi vobis in eſcam. Nondum enim poteratis: ſed nec nunc quidē poteſtis, adhuc enim eſtis carnales.*[a] Quomodo ergo hæc parua ſoror noſtra lactaret alios, ipſa nondum ablactata, nondum auulſa ab vberibus? Proinde quia pro paruitate ſua vbera non habet, oportet eam prius in ſe grandeſcere, vt & ad alios poſſit lacteſcere.

a 1. Cor. 3. v. 1.

Ad hæc piæ matris verba, cœleſtis ſponſus ita reſpondet: *Quid faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquenda eſt?* q.d. more tuo facis, ô pia mater, ſimpliciter ſuggeris, cum hæc dicis: ſed hæc tua ſuggeſtio petitionem redolet, vt olim cum ego & tu pariter recūberemus b in nuptiis. Nam deficiēte vino ſimpliciter mihi ſuggeſſiſti dicens, *vinum non habent*, & nihil addidiſti: ego autem ſciebā, quid ſibi

b Joan. 2. v. 3.

vellet iſta ſuggeſtio.ſciebam quod peteres vinum conuiuantibus fie- “
ri,& in hoc facto diuinitatis meæ potentiam declarari,feci quod vo- “
lebas.nam conuertendo aquam in vinum & lætificaui conuiuas, & “
manifeſtaui gloriam meam.Sic etiam nunc ſimpliciter ſuggeris ſoro- “
rem noſtram paruam eſſe, & vbera non habere: ſed video quid ſibi “
velit hæc ſuggeſtio tua. Vis enim & petis, vt eam per merita tua ha- “
beam excuſatam. & ignoſcam ei quod iam diuſcule talis eſt, quod iã “
longiuſcule in ſuis primordiis,in fidei cunabilis hæret,quod nondum “
euacuauit quæ erãt paruulæ,ſed adhuc loquitur,ſapitque vt paruula. “
Ecce facio quod petis,ignoſco ei ſuper hoc interuenientibus meritis “
tuis.Sed video quod hoc ſolo contenta non ſis, video quid amplius “
velis,ipſam ſcilicet grandeſcere quouſque vbera habeat. Pete quod “
vis,dic expreſſe quid velis, *Quid faciemus ſorori noſtræ in die quando* “
alloquenda eſt?quid faciemus,id eſt,quid vis vt faciamus? ecce in vo- “
luntate tua pono quid faciã ei.Non eſt quo amplius honoretur ma- “
ter à filio.Quid ergo faciemus ego & tu ſorori noſtræ,ego per aucto- “
ritatem,tu per interuentionem:ego diuine operando, tu pie coope- “
rando.Sed nondum idonea eſt,vt ei magna faciamus.*paruula eſt*, at- “
que impar acrioribus tentationibus ſufferendis:*fidelis* autem ego,*qui* “
non permitto eam tentari ſupra id quod poteſt. Interim ergo diſpenſa- “
torie* patiar infirmitati eius,vt ſcilicet acrius nõ interrogetur, donec *corr. compatiar.
proficiendo grandeſcat:cum autem grandiuſcula fuerit,atque ei iam “
vbera creuerint quid vis vt faciamus ei in die quo interrogãda acrio-
ribus tentationibus vtpote iã idonea ſuſtinere?] Sic Guilhelmus,cui “
dialogiſmum ſic diuidenti,& ſequentia hæc verba ſponſo tribuenti, “
non aſſentior,ſed malim hęc omnia ſponſæ tribui.

Alanus hæc vult à Deo ad Angelos dici de Beatiſſima virgine an- *Alanus.*
te incarnationem: & *vbera* eius vocari humilitatem ac virginitatis
propoſitum.Angelos reſpondere verſu ſequẽti, ſi ſeruet hoc propo-
ſitum,tum eam inſtruendam S.S.cognitione vberiore:denique quaſi
reſpondentem v.10. ſe firmam prorſus in hoc propoſito eſſe & fore
ex quo Deus eam diligere & gratia vberiore beare dignatus fuerit.
Mihi magis conſentanea contextui viſa,quæ ex Guilhelmo poſui.

ANAGOGE.

Iuxta Anagogẽ(ait Honorius) eſt hęc vox Eccleſiæ iã in cœlo re- §.1.
gnantis ad Angelicam turbam de Eccleſia peregrinante conque- *Honorius.*
rentis.q.d. Eccleſia adhuc peregrinans noſtra cohæres futura, adhuc “
in numero electorum imperfecta eſt,& *vbera non habet*,id eſt,plures “
Doctores,qui eam ad perfectionem inſtruant.Quid ergo fiet de im- “
perfectis illis in die iudicij,quando à iudice iuſte iudicandi ſunt?multi “
enim ſunt,qui non ſolum omnia vt perfecti non reliquerũt, ſed nec “
peccata ſua eleemoſynis pauperum redemerunt, & ideo damnandi “
ſunt.]

SECT. VI.

SECTIO VI.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ.9. Vox SPONSI „ Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea: ſi oſtium eſt, compingamus illud tabulis cedrinis.	*Si murus eſt, ædificemus ſuper eam propugnacula argentea: & ſi ianua eſt, ſculpamus ſuper eam tabulam cedrinam.*

LITTERA.

§. 1. VERBA SPONSI.

NON aſſentior Guilhelmo iſta tribuenti ſponſæ. Nam ſponſi reſponſio eſt, hoc ſenſu: Non deero ſororculæ ſupplebo quæ deeſſe dicis. Ea tamen lege, ſi firma & conſtans in amore & cultu meo perſeueret perſtans inſtar muri, contra procorum inſidias, contra procacium impetus. Si ceteris excluſis vni mihi pateat, vt fidum Domino oſtium. Addam illi inſuper noua decora & munimenta, quibus hæc puſilla, muro argenteo altior & nitidior, & oſtio cedrinis aſſulis contecto odoratior integriorque appareat.

MVRVS] muri nomine pectus ſignificari vel illo docemur Lyrici,

Hic murus aheneus eſto.

COMPINGAMVS] ſequitur Symmachũ qui vertit πεϱισφίγξωμεν.

ILLVD] Symm. αὐτὴν *eam*. Senſus eſt, eam quæ ianua eſt roboremus, veſtiamus & muniamus.

TABVLIS] ſic etiam Symm. σανίσι.

§. 2. MENS VERBORVM.

Erat hæc ſponſo Deo iam reconciliata: ideo illi ampliorem gratiam Pollicetur ſe collaturũ, ſi acceptis bene vtatur. Si firma in fide & Dei cultu perſtet, vt à Spiritu ſancto erat edocta, addã (ait) illi inſuper nouum maiuſque robur, multis gratiis & donis, vt murorum pinnis & propugnaculis eam vallabo, ſimul muniã & exornabo: incorruptione illam veſtiam, ſi me recipiat, ceteris excluſis *oſtium* ſignificat aditũ, qui Gratiæ Dei venienti patet: *murus* conſtantiam & perſeuerantiã. Cum ergo primæ gratiæ iam ab Eccleſia nouella fuiſſet patulus aditus aurium præbitus, ſponſus primo poſtulat, vt quæ bene cœpit, firmiter perſeueret, & perſeuerando nouæ & nouæ gratiæ, ſiue prioris augmento ſemper pandatur. Hanc conſtantiam, ſe diuinæ ſapientiæ & eloquentiæ donis remuneraturum. innuit Doctores & concionatores idoneos, qui *turrium & pinnarum argentearum* inſtar, ipſam orment & tueantur. Si iugiter cordis *oſtium*, Diabolo & ſatellitibus eius præcluſerit, ſponſo vero fidei & morum præcepta tradenti prompte & benigne illud reſerarit, ſe pectus eius donis ac gratiis Spiritus ſancti, incorruptibilibus quoque charitatis & caſtimoniæ veterum

exemplis, quaſi *cedrinis tabulis & valuis*, cinctum obductumque. Ita fermè explicant Philo, Iuſtus, & Angelomus. De argenteis propugnaculis *vide ſup. c. 3. v. 10. & cap. 4. v. 4.* de cedrinis vide *cap. 1. v. 16.*

Rupertus. RVPERTVS hæc omnia meo iudicio ſatis etiam litteraliter explicat, niſi quod ad Neronis tempus recurrit: qua ratione ſeries Cantici tota turbatur. Rectius accommodabis illa, qui voles vti, ad vltima mundi tempora.

TROPOLOGIA.

5. 3. Philo. PHILO, Per *pinnas*, mores ſanctos & excellentes, ni fallor, intelligit. Si credula eſt ſponſa, non infida, non duræ ceruicis, non pertinax atque repugnans ſanctorum meritis, & doctrinæ, ſanctitate pollens & pudicitia. Sic enim fidelis eſſe iudicabitur, in eaque quemadmodum *in muris pinnas argenteas*, ſanctitatem videlicet, probitatis excellentiá, præceptaque illa ſalutaria ſponſi, argenti & auri inſtar lucentia atque ignita, ponet. Fides iſta & mandatorum obſeruantia prima eſt ſalutis æternæ *ianua*, *Tabula cedrina* in ſcribenda promittitur ab Apoſtolis & Prophetis & ceteris Spiritus ſancti prædicatoribus: modo fide digna inueniatur, & vitiis omnibus abiectis virtutes omnes amplexetur. Tunc enim maxima atque rariſſima ſponſi ſecreta, ſicut in Tabor tres diſcipuli percipiet. *Tabula* autem hæc *cedrina* veterum iuſtorum, & Patriarcharum, & ſanctorum omnium immarceſſibilis virtutis & ſanctitatis exempla, doctrinamque ſignificat, & Spiritus ſancti dona, quibus peruncta ſponſa atque ornata, nulliusvitij labe diſtabeſcit.]

Angelomus. ANGELOMO, *murus* ſignificat fortes in fide, aut claros ingenio, aut prophetia inſtructos, & iis dicit addenda *propugnacula argentea*, quibus ſignificetur ſcientia ſcripturarum: addenda autem vt ſic facilius queant protegere infirmos atque indoctos: per *oſtium* vult intelligi ſimplices, tamen* docendi ſtudio inhiantes, qui velut oſtium quod aperitur & clauditur, tempus loquendi & tacendi intelligunt. *Cedros* virtutes ſanctorum, *tabulas*, latitudinem charitatis deſignare.]

*.or. diſcendi,

Gregorius. Tres Patres. Quod vero D. GREGORIVS per *argentea propugnacula*, intelligit miracula, id ad Anagogen aſſurgit. Longius etiam petitum quod TRES PATRES per *propugnacula argentea* myſticos ſenſus legalis litteræ interpretantur, & *oſtium* cognitionis aditum, & apertionem contéplationi ſenſus patentes, & *tabulam cedrinam*, mentem quæ ſenſus contrahat imperfectos, & fidem operibus perfectam, & gladio ſpiritus reſecantem opinionum errores atque defectus virtutum.]

Honorius. Optime HONORIVS, ſi anima illa *murus eſt*, ſi velit eſſe ſtabilis in congregatione, *ædificemus ſuper eam propugnacula argentea*, inſtruamus eam ſententiis S. S. eloquentia lucidis, quibus ſe à tentationibus muniat, & alios ſe à vitiis abſtinere doceat: *ſi oſtium eſt*

„ aliis verbo & exemplo ad conuerſionem : *compingamus illud tabulis*
„ *cedrinis*,id eſt,ornẽmus illud multis Patrum exemplis, vt multis pa-
„ teat introitus per illud ad vitam.]

„ Nec minus recte retuleris ad fortes illas & illuſtres animas, quæ
„ ad veræ confeſſionis ac martyrij laudem adſpirant,ſeque comparant.
Rupertus. ex quibus(vt cum RVPERTO loquar) alius ita fortis eſt, vt tormenta
„ vel opprobria ſuſtinere queat,& hic vtique *murus* eſt,iuxta illud,*Ego*
„ *quippe*(ait Dominus)*dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in colum-*
„ *mam ferream, & in murum æreum, & bellabunt aduerſum te, & nõ præ-*
a Ier c.1.v.18. *ualebunt, quia ego tecum ſum.* a Alius in hac parte infirmior eſt,qui for-
„ te perſecutiones fugiat & latere velit, ſed tamen gratiam aliquam
„ habeat exempli cauſa ſacerdotale officiũ,catechizandi rudes,& bap-
„ tizandi:hic *oſtium* eſt.quia ſicut per oſtium in ciuitatem ingredimur,
„ ita per tale miniſterium credentes Eccleſiæ incorporantur. Itaque
„ prioribus illis,qui digne poſſunt ſtare & perſiſtere in agone certami-
„ nis pro fide,ſuggerit ſponſus quæcumque neceſſaria ſunt veritatis te-
„ ſtimonia,vt non minus reſpondere ſciant, quam ſi legiſſent legem &
„ Prophetas.promiſit enim,*Cum ſteteritis ante Reges & Præſides,nolite*
„ *præmeditari, qualiter reſpondeatis.ego enim dabo vobis os & ſapientiã,*
Matt.18.v.19. *cui non poterunt contradicere omnes aduerſarij veſtri.* Item,*Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus veſtri patris, qui loquitur in vobis.* Nonne ſic olim factum eſt?cur non & nunc ſic fiat,an abbreuiata manus Domini?nonne ſi rite conſideras reſponſiones & dicta martyrũ, illa nobis propugnacula argentea ſunt,caſta, caſtigata, multum nitoris & ſplendoris habentia? Poſteriores autem illi, qui non tantæ ſunt fortitudinis & tolerantiæ, vt tormenta paſſionum ſuſtinere queant, ſatagere debent pro deuotione & officio, vt viam & introitum ſternant & aperiant in regnum Dei intrare volentibus, ſic enim & ipſi ſi non *vt palma florebunt*, ſaltem *ſicut cedrus multiplicabuntur*, & incorruptam ſanctimoniam retinebunt.

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

§. 4. Guilhelmus. GVILHELMVS ita ſcribit, Grandeſcat adhuc Secundum aptitudinem eius promoueamus eam, vt vberius creſcat in meritis. Niſi qui in Eccleſia promouendi, promoueãtur
„ ſecundũ aptitudines ſuas, nullus aut minimus erit fruct⁹.
„ Si, qui idoneus eſt corporeis vel incorporeis hoſtib⁹ pro
„ domo Dei ſe *murũ* opponere, priuatus in Eccleſia viuere permittatur,
„ quãtus fructus ſuffocatur? Si ei, qui ad hoc tãtũ aptus, vt priuatus &
„ quietus viuat, locus ſuperior tribuatur, quis hinc fructus poterit ex-
„ ſpectari? Ideo perſonarũ aptitudo in promotionibus, hic obſeruãda
„ oſtenditur, dum dicit pia mater, Si aliqua perſona intra Eccleſiã inſigni pru-

ni prudentia & robore animi idonea eſt aſcẽdere ex aduerſo, & contra hoſtiles impetus murum ſe opponere pro domo Iſrael: tu diuina auctoritate, ego precum interuentu, tu donando, ego impetrando, ſublimius & ſolidius officium perſonæ ad hoc idoneæ imponamus. Quia vero paſtorale officium abſque ſacrarum ſcientia ſcripturarum recte non exercetur, oportet eadem *propugnacula* per nitorem diuini eloquij eſſe *argentea*. *Eloquia enim Domini eloquia caſta, argentum igne examinatum*[a]. Perſonæ itaque idoneæ curam paſtoralis offici, cũ ſcripturarum ſcientia tribuamus. a Pſ. 11. v. 7.

Quod ſi *murus* non eſt, ſi non eſt quis idoneus paſtorali ſollicitudine circumdare ciuitatem Dei, forte in eadem vel *oſtium* eſt, id eſt, paratus ad ſuſcipiendum, ſecundum illud Apoſtoli, *ſuſcipite inuicem, ſicut & Christus ſuſcepit vos in honorem Dei*[b], Multi enim propter b Rom. 15. v. 7. ſimplicitatem ſuam parum idonei ſunt regere Eccleſiam Dei, qui tamen excellenti caritate parati ſunt iuxta formam Apoſtolicam, *dum tempus habent, operari bonum ad omnes, maxime ad domeſticos fidei*[c]. c Gal. 6. v. 10. Verum hi, quoniam ſimpliciores ſunt, in agendis ſuis, propriæ diſcretioni minus debent inniti. Ad priorum ergo Patrũm, qui ſuo tempore Deo egregie placuiſſe, & tanquam ſpirituales *cedri* excelluiſſe noſcuntur, acta reſpiciant, atque hinc, quaſi ſumpto exemplari, ſuas tanto confidentius, quanto & conſultius, explicent actiones. Hoc nimirum eſt, quod à pia matre omnipotenti filio dicitur, *ſi oſtium eſt, &c.* Si quis in Eccleſia propter ſimplicitatem paſtorali officio aptus non eſt, & tamen per caritatem ad exhibendam proximis miſericordiam procliuior eſt, tu, diuina operatione, ego pia intercẽſſione, non tãtũ prouocemus, ſed & informemus eum ſublimibus clariſſimorum Patrum exemplis, ne ſcilicet inſufficientiam propriæ diſcretionis minus attendens, & ob hoc illi plus iuſto innitens, ibi ſuæ iuſtitiæ* *ſtipendiũ* *corr. diſpendium. patiatur, vbi ſe Deo impenſius præſtare obſequium arbitratur.]

Hailgrinus, Christus ſe vocat *oſtium*, & mater hic vocatur *Hailgrinus.* *oſtium*, ſed aliter & aliter. Nam Christus dicitur *oſtium*, id eſt, apertura ſiue via, per quam intratur ad vitam, quod illi ſoli conuenit. Vnde de ſeipſo diſcretiue dixit, *Ego ſum oſtium*[d], & non alius. *Oſtium* d Ioan. 10. v. 7. & 9. quoque dicitur compactio tabularum, per quam maleuolis clauditur ingreſſus in domum. Vnde & hic dicitur, *ſi oſtium eſt compingamus illud tabulis cedrinis*. Beata virgo *oſtium* eſt in Eccleſia, quæ malignis obſiſtit ſpiritibus, ne ad deuotos ſuos intrent & accedant, ſicut volũt: & hoc oſtium tot tabulis eſt compactum à ſancta Trinitate, quot in ea ſunt virtutes & priuilegia dignitatum, & hæ *tabulæ cedrinæ* dicuntur, quia imputribiles ſunt & odoriferæ, & per humilitatẽ in profundum radicatæ, creuerunt in immenſum.] Sane per *portam Orientalem* lucidam & ſemper *clauſam* Maria ſignificatur apud [e] Ezechielem, quo alludens D. Auguſtinus, ſic inducit loquentem, *Porta* facta ſum e c. 44. v. 1. & 2. cœli, *ianua* facta ſum filij Dei. Illi facta ſum *ianua* clauſa, qui poſt ſuã

LLl l

„ reſurrectionem ingreſſus eſt per *oſtia* clauſa a.] Sic & ceteri cõmuniter Patres Prophetæ locum accipiunt. *Iuſtin. Apol. 2. pro Chriſtian. Chryſoſt. hom. de Ioã. Baptiſta, Proclus Cyzicenus in Synodo Epheſina, Damaſcen. lib. 4. de fide orthodo. Ambroſ. de inſtit. Virg. cap. 8. & epiſt. 81. Hieron, in Ezech. c. 44. Ruffin. in Symb. Emiſſenus hom. 1. de Natiuit. Domini. Rupert. lib. 3. de diuin. offic. cap. 8. agens de Natiuitate & alij.*

a *In ſerm. de Natal. Domi- ni. 2. et 14.*

ANAGOGE.

§.5. HONORIVS, Reſpondet vox Angelica, ſi eſt conſtructa per opifices vt *murus*, de viuis lapidibus, ædificemus exhortando ſuper „ eam bona opera, vt ſint ei in die iudicij *propugnacula* in dilectione, vt „ argentum ſplendida, quando ſiniſtris dicetur, *diſcedite à me* operarij „ iniquitatis, *neſcio vos*. Si eſt prædicando aperta vt *oſtium*, vt ſit fidelibus introitus per eam ad vitam, *compingamus eam tabulis cedrinis*, id „ eſt, admonẽdo conſtipemus eam ſpiritalibus filiis, qui numerum electorum impleant, & de noſtra ſocietate congaudeant.] cum Angeli „ vocentur *cedri Dei*, recte qui Angelis ſociantur, *cedrinæ tabulæ* vocãtur, & ideo valde apta eſt Anagogiæ, hæc Honorij Auguſtodunenſis „ explicatio.

SECT. VII.

SECTIO VII.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*
Verſ. 10. „ Ego murus: & vbera mea ſicut turris, ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens.	*Ego murus, & vbera mea ſicut turres. Ego eram in oculis eorum tanquam inueniens pacem.*

VOX SPONSÆ NOVELLÆ.

LITTERA.

§.1. POSSVNT hæc tribui adultę ſponſæ, quaſi gratulanti ſibi, de beneficiis & perfectione, atque ornatu membrorum à ſponſo ſibi collato: & ſororculam Iuniorem inuitanti, vt ſub vmbram eius confugiat: quo pacto Guilhelmus & quidam alij acceperunt. Poſſunt etiã & forte rectius tribui ſponſæ nouellę a interloquenti Nam quicquid ſponſus pollicetur, hoc certo præſtat. ideo velut muro iam ornato, & oſtiis compactis, (vt ſolemus de promiſſis omnino certis, loqui quaſi de iam acceptis & poſſeſſis) iunior ſponſa reſpondet gratias agens, & conditionem ſponſi latenter acceptans, Prorſus ſtatui facere quod iubes, nam ſentio iam liberalitate tua meam obedientiam præueniri. Tuis enim muneribus iam factum, vt videar mihi (neque fallor) murus quidam propugnaculis argenteis nitens, & gemino vbere. vt tur-

a *Sic enim tres patres, et Theodoret. et alij.*

ribus paribus vallata. Solent Hebræi, quicquid eminet turribus cõparare, vt Naſum ſup. cap. 7. v. 4. Quare aptiſſime hoc loco, ſi pectus eius ſimile muro, colliculi de pectore eminentes, turribus ſimiles.

TVRRIS] alij libri *turres*, quod conſentaneum eſt Hebræ. & LXX.

EX QVO] duę poſſunt eſſe interpretationes. prior, vt dicat ſe murum ex, quo pacem reperit coram ſponſo, hoc eſt, gratia ſponſi eſſe quod erat altera, vt ſignificetur ſponſum prius de fide illius dubitaſſe, & ideo ſub conditione locutum, *Si eſt murus*. Nempe quia ab hac quoque confeſſiõnem oris exigebat. hanc nunc facere dicendo, *Ego murus, &c.* & ſic ſponſo ſtatim plane reconcilatam, & in gratiam receptam. magis mihi prior arridet.

CORAM EO] Romana editio LXX. *in oculis eorum* ἀυτῶν. Sed alij codices, *in oculis eius* ἀυτȣ̃, quod confirmant noſter. A qu. D. Ambroſ.

FACTA SVM] pro, *eram*, Philo legit, ſedebam, & mire explicat, vt poſtea, coram eo, eius beneplacito, vt recte Anſelmus.

QVASI PACEM REPERIENS] Pax more Hebræo pro omni bono & ſalute ponitur: & *quaſi*, pro vere ac plane.

Iunior hæc ſponſa Eccleſia reliquiarum Antichriſti, certitudini promiſſorum ſponſi confidens (vt egregie Theodor.) & videns ſe iam fide armatam, & charitate loricatam, reſpondet ſponſo, ſimul ei gratias agens, & ſororis ſenioris animo metum repulſæ adimens. Se quoque iam *murum* eſſe *ſupra firmam petram* ex viuis lapidibus ædificatum & calce charitatis ſolidatum. *Vberum* quoque lacte turgentium loco, promiſum ſibi de vtroque teſtamento, plenam ſe vtriuſque cremore, diſtendi nempe præceptis duplicis dilectionis Dei & proximi (*ſic Philo*,) neque iam deeſſe ſibi Doctores, qui vitæ exemplo & doctrina, ſupra ceteros inſtar *turrium* emineant, & malorum conatibus obſiſtant. Non tamen hæc vel viribus, vel induſtria ſua ſibi peperiſſe ſe, ſed ſibi ea ſponſi munificentia obtigiſſe, ex quo per illum cruci affixum, ipſa Deo, cui merito erat inuiſa, quem grauiſſime perfidia pertinaciaque ſua offenderat, fuit reconciliata. Sic Caſſidor. Beda, Haymon. Alcuinus, Angelomus & VVilleramus. §. 2. MENS VERBORVM.

Nec longe abit IVSTVS, vox Eccleſiæ eſt *iam in fide & pro fide proficientis. *Ego murus* quia ipſe ædificauit me, qui fortiſſimus pugnat pro me, *& vbera mea ſicut turris*, hi qui conſtruente Deo proceritate iuſtitiæ creuerunt, & in me paruulos qui in CHRISTO ſunt nutriũt, & donec ad perfectionis cibum perueniant eos nutrire non deſinũt, quoaduſque eis voce ſapientiæ dicatur, *relinquite infantiam, & venite, & ambulate per vias prudẽtiæ*. Ex quo, &c. *Ex quo in* CHRISTO pacem reperi, ex eo & murorum præſidia & turrium propugnacula cum decore ſuſcepi, cum eis, ab eo qui me condidit, ciuitas eſſe promerui, habens munimenta in ſanctis, & decorem retinens in electis.] *Iuſtus.* **Sic corr. vulgo* iam.

TROPOLOGIA.

§. 3. *Philo.* PHILONI ſic anima pia loquitur, Ego iam fide munita ſum & charitate referta, & *vbera mea*, mea, inquã, quia mihi donata, iuſtitiæ officiis comprobata, diuina gratia duce, me ad altiſſimum probitatis gradum *turris* inſtar euexerunt: ibique iam aliena prorſus eſſe cœpi, ab omni rerum humanarum ſollicitudine, perturbatione ac cura, & requieui Et *ego ſedebam in oculis eius, &c*. Recte iam ſe ſedere & conquieſcere in oculis ſponſi gaudet, poſtquam diuinæ gratiæ munus accepit & pacem, dicente ſponſo, *pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis*[a]. Animaduertendum eſt, quod tempore imperfecto vtitur, cum dicit, *ego ſedebam*, non, *ſedi*, vt oſtenderet, nunquam nos hic perfecte poſſe quieſcere. *Non enim habemus hic ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirimus*[b], vt Paulus ait. Aduenæ enim & peregrini ſumus in alieno ſolo longe à patria illa noſtra ſuperna profugi, ob id huc miſſi (vtinam non eiecti) vt quamdiu ſumus in viuis, aſſidue viatica ad patriam ipſam conductura, honeſtate vitæ atque morum comparemus. Quare nemo ſperet in exilio, nemo ſibi falſo promittat, ſe hic diutius regnaturum, quieturumque omnino. nati ſumus ad laborem, nati ad corporis crumnas, ad inediam, ſitim, frigus & æſtum, nuditatem, & morbos omnes & vitæ finem. Quapropter in ſolo Deo ſperemus, qui nunquam nobis eſt defuturus, eique vinea fructifera eſſe ſtudeamus..]

a *Ioan*.14.v.27

b *Heb*.13.v.14.

Honorius in Comment. HONORIVS autem ſic explicat, Anima doctrinis prælatorum vt lapidibus opificum ædificata, & exemplis patrum ornata clamat ſæcularibus, Vos qui in ſæculi negotiis laboratis, meo exemplo, quaſi per *oſtium* in ſpiritualis vitæ requiem intrate. quia ego prius vobis ſimilis, in peccatis labilis, facta ſum *vt murus* in ſpiritualibus ſtabilis: & *vbera mea*, id eſt, doctrina vitæ meæ, *vt turris* inexpugnabilis, *ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens*, id eſt, ex quo me de tumultu ſæculi contuli ad quietem clauſtralem. Nam quaſi in fremitu bellorum deſudat, qui inter aduerſa mundi, & carnis illecebras, laborat: ſed quaſi *pacem coram* Deo reperit, dum in ſpiritali vita requieſcit, quam pacem plenam habebit, quãdo nullam pugnam inter carnem & ſpiritum ſentiens, in æterna pace gaudebit.]

Gregorius. D. GREGORIVS, ſed quid eſt quod non ait, *pacem*, ſed *quaſi pacem reperiens*, niſi quia, dum in hoc mundo ſumus, à peccatis omnimodis non deſiſtimus, & quamdiu in peccato viuimus, pacem perfectam cum illo, qui ſine peccato in carne vixit, non habemus?]

MIXTA INTERPRETATIO, SEV DE DEIPARA.

HONORIVS vult eſſe Deiparæ promiſſionem, q. d. *Ego*, ero, *murus*, eis, quia ſi vitam meam imitabuntur, erunt inexpugnabiles à vitiis: & *vbera mea turris*, id eſt per mea exempla erunt tuti in bonis. *Ex quo facta ſum corã eo quaſi pacem reperiens*, hoc eſt ex tempore quo eum precibus placaui & eis pacem & gratiam impetraui.] §. 4. *Honorius in ſigill.*

Aliter GVILHELMVS, Poſtquam (ait) pia mater ſororem paruam filio commendauit, conuertit ſe ad illam, atque hortatur eam in ſuis neceſſitatibus ad ſe, quaſi ad locum munitum confugere, & in ſua tutela conſiſtere, donec eo vſque creſcat atque grandeſcat, vt infirmioribus proximis vel *murus* vel *oſtium* fiat. *Ego murus*, inquit, & *vbera mea ſicut turris*. q. d. paruula es & delicata, nondumque idonea ſtare in acie aduerſus hoſtes, rigidiſſimos Principes & poteſtates tenebrarum: ergo ad me veni, apud me mane. *Ego* enim *murus*, ad protegendum, murus inexpugnabilis circumcingens eos, qui ad me confugiunt. plane qui hoc muro circumdatur, tutus eſt ab his qui *in circuitu ambulant impij*, & à capite eorum, qui *tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret*. *Guilhelmus*

Et *vbera mea ſicut turris*. *Ego murus* ſimul & mater, *murus* ad protegendum, mater ad nutriendum: *murus* infirmis, *mater* paruulis. Propter inſufficientiam virium campum times? *murus* ſum, intra me *abſcondere à facie inimici*. de paruitate tua confunderis, & creſcere vis? *mater* ſum, meo lacte nutrire: *murus* ſum per fortitudinem, *&* *mater* per pietatem. Ego *murus* inexpugnabilis, & excelſa habens propugnacula: ego *mater* amabilis, & grandia habens *vbera*. quam grandia? *Sicut turris*. *Vbera mea* non tantum ſunt vbera, ſed etiã turris: non tantũ nutriendi, ſed & protegendi vim habent. nullus me putet habere quo nutriã, & non habere quo muniã. materna pietas mea quos nutrit, etiam munit: quos nutrit vt diſcant, atque grandeſcãt, munit à facie inimici, donec iam grandes effecti, contra eum in campum fiducialiter exeant. Sed numquid tu ô pia mater, numquid tu non vna es filiarum Euæ? quid eſt quod tam glorioſa tã præclara de te loqueris? vnde tibi prærogatiua hæc? non in me (ait) ſed in Domino glorior. nihil enim habeo quod non acceperim, vnde nec glorior quaſi non acceperim.

Quæritis quando eſſe cœperim, qualem me modo conſpicitis? plane talis & tanta ſum, *ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens*. Inuſitate loqueris ô pia mater: *coram eo* dicis, & de quo dicas non exprimis: tamen habet nomen. *Quid quæritis nomen eius, quod*

eſt mirabile? quid opus fuit exprimi, quod tam impreſſum eſt notitiæ omnium? quis ignoret de illo loqui os meum, cui iugiter inhæret cor meum? *ex abundantia enim cordis os loquitur*. Ergo *coram* dilecto meo, coram Deo meo *facta ſum quaſi pacem reperiens*. Magnum quidem inimicitiarum chaos firmatum erat olim inter Deum & hominem, venitque Dei filius diſſoluere illud & facere pacem. venit in vterum meum aſſumens ibidem hoſtiam pacis, in ara, crucis ſuo tempore immolandam: atque ideo magnum illud pacis ſacramentum, præ omnibus, ſiue Angelis, ſiue hominibus, mihi ſtatim innotuit. Denique mox vt ex carne mea VERBVM CARO FACTVM EST, inueni & ſenſi me habere in vtero de Spiritu ſancto, & repperi in vtero meo *quaſi pacem*, nondum quidem pacem, ſed iam *quaſi pacem*, id eſt, hoſtiam pacis, cuius immolatio hoſtiæ plena pax. *Repperi*, & ſenſi ſubito in vtero meo hoſtiam pacis, & hoc non ex me: nam vt hoc reperirem, excellentis gratiæ fuit. Ergo diuinitus facta ſum *quaſi pacem reperiens*, & hoc *coram eo*, non coram Angelis & hominibus. nullus enim hominem ſciebat, quid in vtero meo ageretur: nec coram Angelis erat, quam ſuauiter ego ſentirem illud, ſed totus ille ſuauiſſimus atque dulciſſimus ſenſus meus, intus coram illo erat, de cuius vtique munere erat. Porro ex quo ſenſi me in vtero habere de Spiritu ſancto, proculdubio tantæ excellentiæ, tantæ potentiæ, tantæque clementiæ facta ſum, vt omnibus ad me confugientibus, non tantum *murus* ſim ad muniendum, ſed & *mater* ad nutriendum: & talis mater cuius *vbera ſunt ſicut turris*: id eſt, cuius materna pietas non tantum paruulos nutriet: ſed etiam dum adhuc in nutrimentis ſunt, & minus apti ad prælium, hoſtibus inacceſſibiles faciat, cum creuerint, fiducialiter proceſſuros in campum, *non tantum carnem & ſanguinem, ſed & ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus* prouocaturos ad prælium.] Quid hac explicatione dulcius, deuotiuſque?

Hailgrinus. Non tamen aſpernanda eſt interpretatio HAILGRINI ita ſcribentis, Beata virgo *murus* eſt noſtræ defenſionis, & *ſuper eam ædificauit* tota Trinitas *propugnacula argentea*, vt precibus ſuis beneſonantibus inimicum repellat, & hoc ſignatur in argento, quod ceteris metallis dulcius ſonat. Subiunxit, *Et vbera mea ſicut turris*. q. d. Miſericordia mea & pietas mea, quibus quaſi vberibus ſuffragiorum dulcedine lacto filios Eccleſiæ, ſunt *turris*, munimentum ſcilicet, refugium, & ſecuritas peccatorum. Et hoc ita, *ex quo* ſic accepta, ſic grata, ſic placita facta *ſum coram eo*, vt *quaſi pacem reperiens*, id eſt, vere pacem reperiens, & faciens inter Deum & hominem: vt eſſem *Pacifica*, tanquam mater veri Pacifici, Mediatrix mater Mediatoris.] ſolus hic recte voculam, *quaſi*, accepit, vt ſolet accipi in S.S. non raro, de quo alias.

ANAGOGE.

HONORIVS, Eccleſia videns de viuis lapidibus, vt murum, in habitaculum veri Dei ædificari, & turrim Angelicam cœleſtis Ieruſalem per ſe reparari, canit exultans, *Ego murus: & vbera mea ſicut turris*.q. d. ego ſum conſtructa per opificem CHRISTVM de electis hominibus, *murus* de lapidibus in ambitum Ieruſalem cœleſtis, *vt murus* in circuitum ciuitatis: & *vbera mea*, id eſt, doctores, qui mihi lac doctrinæ præbuerunt, *ſicut turris*, erecti ſunt pro Angelis, qui inde ceciderunt: & ita cœpit ædificari vt ciuitas per doctos opifices Apoſtolos & eorum ſucceſſores, ex illo tempore, *ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens*. Humanum genus pacem cum Deo & Angelis non habuit, poſtquam in paradiſo mandatum Dei per primum parentem præteriit, ſed *quaſi pacem* cum eo reperiit, cum in CHRISTVM, qui eſt vera pax credidit. Hanc pacem chorus Angelicus hominibus bonæ voluntatis cecinit, quando Princeps pacis CHRISTVS de aula cœli in carcerem mundi venit. Hác ſuis inde aſcendens, reliquit dicens, *pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*. Hanc pacem victa morte & deſtructo bellorum auctore Diabolo, attulit filiis pacis, ſcilicet pacificis, dicens, *Pax vobis*. Hac pace optauit ſe ſemper Eccleſia Deo pacificari, dicens: *Oſculetur me oſculo oris ſui*, id eſt, per CHRISTVM reddat mihi pacem, quam amiſi. Hanc pacem nunc habet in ſpe, poſtea habebit in re, quando ipſam pacem CHRISTVM facie ad faciem videbit, & omnes fines Ieruſalem pacem poſſidebunt.] §. 5. Honorius.

SECTIO IIX. Sect. IIX.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.	
Vinea fuit pacifico in ea, quæ habet populos: tradidit eam cuſtodibus. vir affert pro fructu eius mille argenteos. *	*Vinea facta eſt Salomoni in Beelamon: dedit vineam ſuam iis, qui ſeruant. Vir feret in fructu eius mille argenti.*	Verſ. 11.
vinea mea coram me eſt. Mille tui pacifici, & ducenti his qui cuſtodiunt fructus eius.	*Vinea mihi mea in conſpectu meo: mille Salomoni, & ducenti ſeruantibus fructum eius.*	Verſ. 12.

LITTERA.

§. I. VOX SPONSÆ ADVLTÆ. *Honorius in ſigill. Philo.*

CENSEO hæc omnia vni ſponſæ tribuenda, etſi nonnulli[a] velint illud, *Vinea mea coram me eſt*, ſponſum interloqui. Locus intricatiſſimus eſt, vt extricemus quædam prænotanda. Primum, *Pacifici* nomen hoc loco proprium eſſe Salomonis, vt patet ex fonte Hebræo, vbi additum, *ipſi Salomoni*, & ideo LXX. nomen retinēt. huius ergo cuidam vineæ ſuam confert.

בעלחמון Secundo, pro in ea quæ habet populos, Hebraice eſt in BAALAMON, ad verbum, *in domino ſeu poſſeſſore multitudinis*, & ſubauditur vrbe, vel quid ſimile. LXX. ipſum nomen retinent. Teſte Theodoreto, vt noſter, ſic etiam Aqui. & Symm. nomen maluerunt interpretari. nam ille vertit, *in habente multitudinem*, hic vero, *in retentione turba*. Chaldæus Paraphraſtes, explicat *in Ieroſolyma*. VVilleramus, eam quæ trahit omne genus populorum. Puto *Baalamon* (ſic Abenezra) nomen fuiſſe loci prope Ieroſolymam: cui loco talis appellatio ceſſerit, quia maioris populi partis illic vineæ laudatiſſimæ & pretioſiſſimæ videbantur. Noſter ſignificationem vocis reddidit, nō, ne capiamus quaſi nomen proprium loci, ſed vt eo nomine in expoſitione Hiſtorica, & myſticis ſenſibus probe & perite vtamur: neue ad inepta commenta myſterium hoc inuolutum traducamus.

Tertio, *tradendi* vocabulum, non de donatione, ſed de elocatione vel emphyteuſi accipiendum, ſicut in parabola Domini Matth. 21. *cuſtodum* vero nomen ſignificat ipſos agricolas, quibus vinea colenda ſimul & cuſtodienda tradita. ideo *colonos* vertit VVilleramus.

איש Quarto ſciendum *viri* nomen ex latitudine vocis Hebrææ IS, ſignificare quem libet ſiue vnum quemque, coloni ſeu agricolæ diligentis officio fungentem. ideo noſter vt vtrumque indicaret, non vertit hoc loco, *ſinguli, quilibet, vnuſquiſque*, ſed *vir*, hoc eſt, quicū-
„ que vir fortis & robuſtus eam excolendam conduxerat, quicumque
„ (ait Guilhelmus) in vineæ cuſtodia viriliter agens.

Quinto, illud, *affert*, ſiue quod Hebraice eſt *adduceret*, non debet referri, ad compendium agricolarum, quaſi ipſi ſibi lucro apponant mille argenteos, ſed ad vtilitatem Salomonis, cui agricolæ tantum pendebant pro canone: nam Salomon non ipſas vuas vel vinum, ſed fructuum loco, quos vinitoribus permittebat, pecuniam recipiebat ſtatuto anni tempore: quæ cauſa etiam, cur quidam, pro *in fructu* ἐν καιρῷ, id eſt, *in tempore*, tranſtulerint.

Sexto, pro, *coram me*, D. Ambroſius *in conſpectu meo*, & Scholia Græca, *ante faciem meam*. eſt Hebraiſmus, quo, *coram aliquo* eſſe dicitur, quod quis diligenter curat, quaſi ſibi proprium, vel creditū, & à quo

& à quo numquam mentem vel oculos dimouet. Subiicet autem hoc loco illationem, plus itaque vtilitatis ſe ex ſua vinea percepturam, cum vtriuſque vineæ ſit æqualis fertilitas, & ipſamet ſuæ curam gerat, Salomon vero aliis commiſerit.

Septimo, pro illo, *mille tui pacifici*, Hebraice eſt, nec non Græce, *mille tui Salomon*, Complutenſis editio Latine habet, *mille tui pacifice*. Sed verior eſt lectio, *pacifici*, vt ſit caſus ſingularis patrij (vt aduertit Angelomus) eodem ſenſu quo Hebræi, *tibi Salomon*. nomen enim *Pacificus*, hic proprium eſt, interpretatum à noſtro, vt connecteret cum eo, quod v. 10. de pace præmiſerat, vt ita Hiſtoricus ſenſus clarior foret.

Octauo, Tres illi Theodoretum Patres notant hic quoddam Hyſteroproteron, quia poſitum prius, intelligendum poſterius: nam cenſent hoc ordine intelligenda & diſtribuenda hæc omnia, *Vir affert pro fructu eius mille argenteos. Mille tui pacifici, et ducenti his qui cuſtodiunt fructus eius. Vinea mea coram me eſt.* Sed eadem ſententia elicitur, etiam ſi ſuo ſingula loco retineantur.

Sequor ergo his præmiſſis bonam interpretationem interpretis nō boni,[a] à quo boni multi eam acceperunt,[b] ſimpliciter & dilucide cōmentantes. Facere ſponſam, quod ſolitæ nouæ nuptæ, vt oſtendāt ſe rei familiaris nec inopes, nec indiligentes, inferunt ſermonem de prouentibus & commodiore familiæ ſuſtentatione. ſic noſtra, cui vinea dotalis erat ſatis ampla fertiliſque, commoditates eius proponit. Soror (ait) mea, quantum intelligo, bene animata eſt, ſeque nubilem profitetur. reſtat domeſtica curemus, de quibus bene ſperandum, ingenium vineæ noſtræ conſideranti. Si commeminiſti, vicino noſtro Salomoni vinea fuit, quæ quotannis hero mille argenteos pendebat, inſuper operariis ſingulis ducenti denarij cedebant. Sed ille vineam elocabat ſuam: nos autem vineam hanc noſtram, quæ nec ſoli bonitate, nec vitium numero poſtponenda, ſed præferenda, propria cura excolemus. Saginabit fundum Domini oculus, nec quicquam alteri ſeu cuſtodi ſeu cultori decerpetur, ſolidum nobis lucrum futurum. Plus ergo & lucri nobis cedet, & ex ipſa quoque agricolatione & vineæ amœnitate, maiorem percipiemus voluptatem, quam ex ſua Salomon olim percepit, vel tu, ſi Salomonis fores loco, ex eius illa vinea percepiſſes.

[a] *Ioā. Merceri.*
[b] *Gilb. Genebrardus, Luſius Legionenſ. Hieronymus Oſorius Nepos, & alij.*

§. 2. MENS VERBORVM.

Eccleſia Chriſtiana cernens plenitudinem conuerſorum, & vineam nouellam coniunctā & annexam primitiuæ Apoſtolicæ vineæ, confert hanc ſpiritualem vineam, cum quadam famoſa vinea, quam olim Rex Salomon habuerat inter multas alias quas plantauerat:[c] hoc eſt, confert Eccleſiam Gentium ſic adauctam geminis reliquiis cum antiqua Salomonis vinea, nempe Synagoga, (*ſic Guilhelmus.*) Quantumuis (inquit) illa Domino fuerit vtilis, ſuperabit omnem eius vbertatem & fructus noſtra. Quæ, ſi magnitudinem ſpectes, per

[c] *Eccl. 2. v. 4.*

MMmm

totum orbem eſt diffuſa, ſi loci feracitatem, *in cornu filij olei ſita*, ſi agricolas, hoc munus ego tecum obibo: concurret voluntas mea, cum gratiæ tuæ largitate, ſi fructum, ſolidus noſter erit, nec vlla de toto particula demetur. Mihi quæ colam beatitudinis æternæ præmium obtinget(*ſic mille argenteos exponit Honorius*) vel potius mille tibi (qui verus es Salomon) cuius munus eſt omnis perfectio, qui pax ipſa & pacis conciliator es, rerum finis & principium, qui mihi es fragilitatis meæ reſtauratio, corporis reſuſcitatio, & animæ in bono ſtabilitas, tibi inquam, eo ipſo quod præcepta tua perfecte obſeruabo, per decem mandatorum corde & opere centies duplicatam, id eſt, perfectam obedientiam, cõtinget verus & germanus vineæ meæ fructus. Non eſt quod Salomoni inuideas: maiora percipies emolumẽta. *Sic fere Tres Patres & Theodoret.*

Sane ſignificat his verbis Catholica Eccleſia, ſe peruigilem attentiſſime pro ſuo grege excubare, & cauere, ne cura eius alienis committatur. oſtendit etiam vineæ plantatæ in fide (*ſic Rupertus*) fore fructum copioſiorem, quam Synagogæ plantatæ in operibus legis. Fidem eſſe eam quæ populos habet omnes veros Abrahæ filios. (*vide Rom.*4.) *Cuſtodes vineæ* ſunt, Sacerdotes, Prophetæ, Reges. Fidei vero vineam, hoc eſt, Catholicam, ſponſus & ſponſa per ſe excolunt. hinc tanta fructus ſuperabundantia. De illius vineæ fructu, loqui Oſeam vult Rupert. cum apud eum Dominus dicit, cap.3. *Fodi eam mihi quindecim argenteis, & coro ordei, & dimidio coro ordei, & dixi ad eam, dies multos exſpectabis me, nec fornicaberis, & non eris viro, &c.* vult enim ſignificari, quod hæc noſtra vinea, ſimul virgo ſit & viro nupta: illa autem innupta nec virgo. Huius enim virginitatem notari vnitate millena, nuptias vero binario centeno. Vnitas virgo dicitur, quia in ſemetipſa multiplicata nihil creat, quia ſemel vnus tantum eſt vnus, quod alteri numero nulli contingit. bis duo, ſunt quatuor, ter tria nouem atque ita deinceps. Nuptias centenus binarius deſignat, quia hæc feliciſſime indiſſolubili vinculo dilecto copulata eſt. Sed illius veteris numeri, viduitatem illius & deintegrationem ſignificant: quia neque in vnitate permanent, neque ad binarium perueniunt. nam argentei quindecim, neque decem ſunt argentei, quod eſſet dena vnitas, neque viginti, quod eſſet binarius denus, ſed ſunt quindecim, in quo numero plus eſt vnitate, minus eſt binario. Similiter neque vnus ordei corus, neque duo, ſed corus & dimidius, hoc eſt, plus monade & minus binario.] hinc colligere licet quanto fides operans præſtantior ſit vel mortua fide, vel operibus nudis antiquæ legis.

TROPOLOGIA.

HONORIVS, Quod autem ſubditur, *vinea fuit pacifico*, intelligitur quælibet iuſtorũ congregatio, in qua *palmites* ſunt, viri ſpirituales, *vinum* vero ſuauis doctrina: & *hæc habet populos*, ſcilicet ad religionem multos conuerſos. Hanc *tradidit* verus *Pacificus* CHRISTVS *cuſtodibus* ad excolendum: ſcilicet ſpiritualibus Prælatis, vt Auguſtino & Benedicto, ad erudiendum. *Pro fructu eius affert vir mille argenteos*, quando quiſque relinquit omnia quæ mundi ſunt, & clauſtrum intrat, vt centuplum recipiat, & vitam æternam poſſideat, vel quando CHRISTVS huic qui in bono opere perſeuerauerit vſque in finem, vitam æternam dabit: vnde ſubiungitur, *Vinea mea coram me eſt*, hoc eſt clauſtralis vita, quæ cauſa mei fit, in præſentia mei eſt, vt remunerem omnes pro me in ea laborantes, & damnem omnes in ea praue viuentes. Et, ô tu anima, quæ *quaſi pacẽ reperiſti coram me*, quando de ſæculo conuerſa es ad me, adhuc plenã habebis, quando me æternam pacem videbis. quia *mille erunt tui Pacifici*, id eſt, omnes perfecti pacificabunt me tibi: & * *ducenti* pacifici erunt *his qui cuſtodiunt fructus eius*, vineæ, id eſt, omnes perfecti & contemplatiui in actiua vita pacificabunt hos apud me, qui ſpiritalis vitæ inſtituta cuſtodiunt. Sicut enim mille, ita centum perfectionẽ vel plenitudinem præmij ſignificant, & ducenti quantum duo millia] adſcripſi, non quia vehementer hæc probem: ſunt enim contortula, & ipſa contortione detorta: ſed vt habeant, qui volent vti.

5. 3. *Honorius.*

* *male accepit*, ducentos.

Longe clarius PHILO, in hanc ſententiam commentatur, Anima quæ *pacem* Domini *inuenit* & requiem à delictis, fit quaſi *vinea* fructifera *Salomoni* cœleſti, qui cuncta beat in cœlo & in terra, omniaque quieta, beata, pacifica præſtat & ſeruat, modo illi ſubiecta ſint, & morem gerãt. Nam nec impiis eſt pax, nec improbis quies, nec ſuperbis tranquillitas, ſed manſuetis & rectis corde. Hi ſi ſponſo ſtudẽt placere, non mundo, non homini, ſuæ animæ, vt *vineæ cuſtodes* præficiũtur. hoc probat Propheta cum dicit. *Portio mea, Domine, dixi cuſtodire legem tuam.*[a] Talis *pro mercede accipit mille argenteos*, hoc eſt totius legis & mandatorum plenitudinem ſalutarem, ſecũ defert in patriam, & ibi, ſine fine victurus, *comedet de fructu manuũ ſuarũ*. Nihil Deo acceptius quam bene facere. & bene ceteros docere, exẽplo ipſius ſponſi noſtri, qui de talibus dixit. *Vbi ego ſum, ibi ſit & miniſter meus.*[b] Tales in aëra ad Dominũ rapientur, & ſic cum eo ſemper erũt. Tales qui charitate ardẽt, qui nihil aliud quam cœleſtia & ſancta meditantur, ab ipſo Domino ſeruantur & cuſtodiuntur. Sunt vinea Dei *coram* Deo. *Oculi enim Domini ſuper timentes eum, & aures eius in preces eorũ.*[c] Addit, *Mille* ſpõſo cedentes, eſſe omne iudiciũ, quod Pater filio dedit: *ducẽtos* vero, eſſe fructum perfectum centeſimum illi qui

Philo.

a *Pſa.118.v.57.*

b *Ioã.17.v.24.*

c *Pſal.32.v.18.*

„ duo præcepta caritatis fideliter impleuerit, retribuendum quo dabi-
„ tur cum ſponſo ſedere ſuper ſedes duodecim, & tribus terræ,& teſte
„ Apoſtolo, ipſos etiam Angelos, iudicare.]

Gregorius. Sed omnium præclariſſime D. GREGORIVS, Qui ſunt iſti *pacifi-*
„ *ci, qui mille* dicuntur eſſe & *ducenti*, niſi illi ſuperiores *argentei* (di-
„ xerat eſſe omnia bona terrena) quos dum perfecte dimittimus, pa-
„ cem, per eorũ diſtributionem, cum ſanctis, nobis ipſis acquirimus?
„ Vnde & in Euangelio Dominus præcipit, *facite vobis amicos de mam-*
„ *mona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna taberna-*
a Luc.16.v.19. *cula.* [a] Sed quid per *ducentos* intelligemus, niſi duplicem retributio-
„ nem, quam acquirimus, dum in hoc mundo perfecte omnia terrena
„ contemnimus? *Mille* ergo *&* *ducenti* Eccleſiæ *argentei* exſiſtunt.
„ quia dum fideles quique omnia quæ poſſident ex toto relinquunt,&
„ pacem ſibi cum ſanctis faciunt, & præſentis vitæ remunerationem
„ cum cœleſti percipiunt. Et hoc eſt quod Dominus in Euangelio ait:
„ *Amen, amen dico vobis, nemo eſt, qui reliquerit domum, aut fratres,*
„ *aut ſorores, aut patrem aut matrem, aut filios, aut agros, propter me &*
„ *propter euangelium, qui non accipiet centies tantum nunc in tempore*
„ *hoc, domos, & fratres, & ſorores, & matres & filios, & agros cum per-*
b Mar.10.v.29 *ſecutionibus: & in ſæculo futuro vitam* [b] *æternam.* Sed quibus iſta re-
„ muneratio ſic duplicatur, niſi *his qui cuſtodiunt fructus eius*? Qui
„ ſunt autem qui fructus vineæ cuſtodiunt: niſi illi, qui in ſancto ope-
„ re quod inceperunt perſeuerantes exſiſtunt? opus enim quod ſan-
„ cto deſiderio incipitur, ſi conſtantia mentis vſque in finem non tene-
„ tur, ſine fructu habetur: quia immature ab hoc, vnde proceſſerat, va-
„ cuatur.

Theodoretus. „ Haud tamen auſim his poſtponere, quæ THEODORETVS hoc loco
pereruditè & ſubtiliter diſſeruit? *Vineam* vocat homines qui ad pie-
„ tatem acceſſerunt: *ſeruantes* vero *&* *colentes* eos, qui ſacerdotali
„ funguntur munere, quibus mandatum eſt, vt eam ſpiritali doctrina
„ ſimul irrigent & tueantur. *Mille argenteos* ſignificare fructum ma-
„ nus dexteræ, nempe fructum ſalutis ipſius vineæ, quam ſolam ſibi
„ ſponſus exigit. *Vineæ* quoque *cuſtodes* recipere mercedem definitã,
„ & aptiſſimam. Etenim quia quinque ſenſus vineæ cuſtodiunt, viſum,
„ guſtum, auditum, odoratum, & tactum, iure *ducentos* accipiunt,
„ quem quidem numerum *mille*, vt quintam ſui partem, quinquies
„ continet. Digni enim ſunt, qui Dei vineam cuſtodiunt, vt præmium
„ recipiant ab eius plantatore. Itaque non ſolum ſponſus, ſed etiam
„ ſponſa, ſe illis mercedem daturos pollicentur. Et beatus Paulus. *Si*
„ *cuius, inquit, opus manſerit, quod ſuper-ædificauit: mercedem acci-*
c 1.Cor.3.14. „ *piet.* [c] Et iis qui in vinea laborauerant, cum aduenisset veſpera, iuſſit
d Matt.20.v.9 paterfamilias dari *ſingulos denarios.* [d] Conſtat ergo apud Deum ni-
„ hil eſſe ſine mercede Quod, *ſi qui dederit calicem aquæ frigidæ vni*
e Mat.10.v.42 *ex paruulis minimis, non perdet mercedem ſuam,* [e] quanto magis à

Domino vineæ præmium accipiet, is qui vineam cuſtodit? Ipſa quoque vinea quinque ſenſuum obedientiam exhibebit, & implebit ducentos, qui quinquies ſumpti definite, ſunt eorum, qui re & factis ſenſus ipſos cuſtodiunt. Nam *numerus millenarius* in CHRISTO ſignificat perfectionem, cum ſit vnitas abſoluta, eiuſque rationem non ſolum vi, ſed etiã re in ſeipſo contineat. Ab vnitate enim incipit, & per vnitatem oſtenditur, & vnitatis effector eſt. Nam vnitatis nota mille & myrias indicantur. *numerus* vero *ducenarius* naturæ noſtræ in ſe ipſam redactæ, per obſeruationem mandatorum, ſignificat conſtitutionem: quippe qui decies repetitum per decem mandata vicenarium continet, ex quater quinque compoſitum, & propterea naturam noſtram, quæ ex materia formaque conſtat, oſtendentem.] Conſentiũt TRES PATRES. Sane tropologia hoc loco vix ab Anagogia commode ſeparatur.

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

VOx eſt (ait GVILHELMVS) piæ matris ad Synagogã de nobilitate generis ſuperbe gloriantem, atque aſpernantem populos nationum, quaſi alienos à ſemine Patriarcharũ, & ob hoc ſalute indignos, vox inquam piæ matris eſt ad veterem illam *vineam Domini Sabaoth, domum ſcilicet Iſrael*, proponens ei electionem atque vbertatem alterius vineæ, atque eo ipſo vanam eius gloriationem confringens. Quaſi dicat, quid apud te * times, ô Iſrael ſecundum carnem: quaſi ſolus ſis populus Dei Sabaoth, vinea Dei? plane aliã *vineam* habet multo ampliorem, multo fertiliorem. Ampliorẽ multo, quia *vinea eſt pacifico in ea quæ habet populos*, tu autem vnus es populus. Multo fertiliorem, quia *vir affert pro fructu eius mille argenteos*: tu autem non facis vuas, ſed labruſcas & ideo fructus tui nec dipondio væneunt.

§. 4. *Guilhelmus.*

*corr. tumes.

Vinea fuit pacifico, id eſt, vero Salomoni pacificanti per ſanguinem crucis ſuæ, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra: *in ea quæ habet populos*, id eſt, in gentilitate. nam Iſrael, vnus tantum populus eſt, gentilitas vero tã multos habet populos. In hac *quæ habet populos* ab æterno ei *vinea fuit*, quia in æterna eius diſpenſatione fuit aſſumere Eccleſiã ſibi ex gentibus. Pro hac maxime vinea de ſolio paterno venit in mũdum: pro hac maxime vinea duræ mortis tulit exitium: quippe quæ multo amplior vberiorque foret: quam vetus illa vinea. Denique per gloriã reſurrectionis iam de morte triumphans, *tradidit eam cuſtodibus*, id eſt, ſanctis Apoſtolis dicens, *Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ*[a]. Et quidem ante paſſionem ſuã, te ô domus Iſrael, vetus illa vinea, eiſdem cuſtodibus tradiderat, dicens,

a Mar. 16. v. 16

„ *In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intra-*
„ *ueritis:ſed potius ite ad oues quæ perierunt domus Iſrael.* a Sed quia de-
Matt.10.v.5. generare, quàm fructum facere maluiſti, iidem cuſtodes dixerunt,
„ *Vobis oportebat primò loqui verbum Dei: ſed quia repuliſtis illud, &*
„ *indignos vos iudicaſtis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad gentes.* b
„ Tradidit eam *cuſtodibus*, non ait *cultoribus*, quia *neque qui plantat*
Act.13.v.46. *eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* Vnus
1.Cor.13.v.7. „ ergo eſt *cultor* eius, ſed *cuſtodes* plurimi. Vnus qui colit eam, ſed
multi ſollicitudinem gerunt circa eam. Planè vnus eſt qui colit eam
„ ad fructum, à quocumque foris occaſio præbeatur: ſed & ipſa per ſe
„ cuſtodum ſollicitudo caſſa eſt: niſi enim Dominus cuſtodiat vineam
„ fruſtra vigilant qui cuſtodiunt eam. Verumtamen vnuſquiſque Pro-
„ pheta mercedem recipiet ſecundum proprium laborem: quamuis
„ enim *neque qui plantat ſit aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementũ*
„ *dat Deus*: plantantem tamen atque rigantem, pro quantitate laboris
„ ſui, ſuo tempore glorioſè remunerat Deus. quamuis enim *neque qui*
„ *plantat neque qui rigat, ſit aliquid*: labor tamen plantationis atque ri-
„ gationis præclaram atque perfectam plantãti atque riganti iuſtitiam
„ comparat. Et hoc eſt quod dicitur, *Vir affert pro fructu eius mille ar-*
„ *genteos. Vir*, id eſt, quilibet in cuſtodia vineæ viriliter agens, vt Pau-
„ lus, *affert pro fructu mille argenteos*, id eſt, de ſupernis profectibus,
„ quibus propriæ ſollicitudinis laborem impendit, copioſa & præclara
„ meritorum lucra acquirit: quæ nimirũ non ſibi, ſed gratiæ conditoris
„ attribuit, ſecundum illud, *Afferte Domino gloriam & honorem, af-*
Pſal.28.v.2. „ *ferte gloriam nomini eius.*]

Honorivs *in ſigillo, vineam* dicit eſſe Deiparam, quam Deus
plantauit in Ieruſalem Apoſtolica patria: & cõmendauit eam in cru-
ce pendens Ioanni, qui vnus cuſtodũ, cum diceret, *Ecce mater tua.*]
Honorius. Quæ ſequuntur, idem Honorius, vt Hailgrinus, & Guilhelmus tri-
Gulhelm. buunt Christo Domino. ex quibus Guilhelmus ita ſcribit, Atte-
ſtatur magnus veruſque *pacificus* piæ matris ſermonibus. benè (ait)
dixiſti mater, quod ſecundum prædeſtinationem *vinea mihi fuerit in*
ea, quæ habet populos, id eſt, Eccleſia in gentilitate, & quod *eam tradi-*
derim cuſtodibus, Apoſtolis & Apoſtolicis viris: verùm non ita curam
eius aliis credidi, vt ipſe vacem à cuſtodia eius. Niſi enim ego ipſe cu-
ſtodiero vineam meam, fruſtra vigilat quilibet eam cuſtodiens. Ergo
vinea mea iugiter *coram me eſt.* & quidem aliquoties videor auerſus
ab ea, videor plerumque dorſum ponere ad illam, exponendo eam
variis tribulationibus: ſed tamẽ iugiter *coram me eſt*, & tunc clemen-
tius eam intueor, cùm quaſi iratus videor eam auerſari. Quippe *tri-*
bulatio patientiam operatur, patientia vero probationẽ, probatio vero
ſpem, ſpes autem non confundit: atque ita vberrimè fructificat vinea
mea. Adhæc pia mater, verè ait, *vinea tua coram te eſt*, verè Eccleſia
ex gentibus in oculis tuis pretioſa eſt: vnde nec portæ inferi præuale-

re queunt aduerſus eam, quantumlibet infeſtent eam. Cùm ergo vineæ tuæ propagandæ & conſeruandæ tu ſolus ſufficias, dignaris tamē habere miniſtros, per quos & in quibus circa eam opereris, non tantum homines, ſed & Angelos. *Nam omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis.* Itaque *mille tui pacifici, &c.* *ad Heb. 1. v. vlt.*

Sanè hi *qui cuſtodiũt fructus* Dominicæ vineæ ſacti paſtores & Doctores, ſunt ſolliciti, pro debito officij ſui nō tātū plantando & rigādo Eccleſiā CHRISTI ad fructum pietatis excolere, ſed etiam natos in ea iam fructus ne pereant conſeruare. Quæ enim vtilitas in fructibus eius ſi pereant? Proinde non minore ſollicitudine ſatagunt, vt commiſſa ſibi Eccleſia fructum afferat, quam *vt fructus eius maneat.*

Denique his diuina prouiſione aſſociantur & cooperantur in cura Eccleſiæ ſancti Angeli, qui nimirũ per *mille & ducentos* cœleſtis ſponſi *pacificos* * rectè figurantur. Nempe *pacifici* ſunt, qui quærunt & iugiter rogant, quæ ad pacē ſunt Ieruſalē: non vtique Ieruſalem ancillæ ſed Ieruſalem liberæ, qua libertate CHRISTVS nos liberauit, id eſt, Eccleſiæ Catholicæ. Planè ſancti Angeli Eccleſiæ Catholicæ *pacifici* ſunt ſpiritualibus eius profectibus iugiter ſeruientes, & hoſtiles ab ea nequitias potenter arcētes. Sed & ſponſi cœleſtis *pacifici* ſunt, ab eo ad tuitionē Eccleſiæ Catholicæ ordinati, atque illi in omnibus, non ſibi zelantes. Porro *mille & ducenti* congrua ratione dicuntur. Siquidem *mille & ducenti* duodecies centum ſunt. Et notandũ, quia duodenarius cōſtat ex quatuor ternariis, & quodāmodo quadratur eis. Quadratorum autē eſt, in quamcumque partem inclinentur firmiter ſtare. Itaque *duodenarius* Angelorum in amore creatricis Trinitatis eorum ſtabilem inſinuat firmitatem. *Centenarius* verò in litteris ſacris ſollemni ratione perfectionē ſignificat. Cum vero ſancti Angeli duodecies centum dicuntur, in amore ſui conditoris non tantum firmi, ſed & perfecti oſtenduntur: nēpe illi tàm firmiter adhærent, vt nullo tempore, nullo caſu in eius valeant amore nutare, & tam perfectè atque integrè, vt nihil quod non in ipſo & propter ipſum ament valeāt cum ipſo amare. Quia (vt ait Pater Auguſtinus minus eum amat, qui cum ipſo aliquid amat, quod non propter ipſum amat, quod vtique ſancti Angeli faciunt, cum homines diligunt, non niſi ipſum amant, & ob hoc ipſum perfectè amant.]

* *errat, puto: pacifici eſſe rectum pluraliter.*

ANAGOGE.

§. 5. *Honorius.*

HONORIVS, Peregrinās Eccleſia *fuit vinea* vero *Pacifico* CHRISTO *in ea qua habet populos* Chriſtianos: in qua ipſa fuit vitis vera, vinũ euangelica doctrina. hanc *tradidit cuſtodibus*, Apoſtolis & aliis Prælatis, ad dilatandam & propagandam, ſub quibus nobiles fructus tulit, ſcilicet Martyres, Confeſſores, Virgines, & alios fideles, *pro quo fructu* CHRISTVS *vir affert mille argenteos*, ſcilicet om-

" nibus vineæ iſtius operariis præmij denarium, qui eſt plenum gau-
" dium. Vnde ſequitur, *vinea mea coram me eſt*, ſcilicet Eccleſia in hac
" vita vinea mea, per patrem familias plantata & per Apoſtolos pro-
" pagata per orbem, ſemper erit in cœlis *coram me*, vidēs gloriam meã,
" & Patris & Spiritus ſancti præſentiam: & ibi ô vinea, erunt *mille tui*
" *pacifici*, hoc eſt, omnes Angeli & ſancti, ô Eccleſia, per me pacem te-
" cum habebunt: & *ducenti his qui fructus eius cuſtodiunt*, hoc eſt, om-
" nes qui huic vineæ bene profuerint, pacem corporis & animæ in æter-
" num habebunt.]

Sect. 9.

SECTIO IX.

VVLG. EDIT.	EDIT. LXX.
Verſ. 13. " Quæ habitas in hortis, amici au- " ſcultant: fac me audire vocem " tuam.	*Qui ſedes in hortis, amici ſunt in-tendentes voci tuæ: vocem tuam inſinua mihi.*

LITTERA.

§. 1. Vox sponsi

QVÆ] LXX. *qui*, & ſic Symm. οἱ καθήμενοι *qui ſedetis*. Sed ſecundum puncta quæ hodie addita in Hebræo, melius noſter: & cõnexio præcedentium ſubſequentiumque poſtulat, vt hæc ſponſo tribuamus, qui ſponſam nunc alloquens, tempus eſt, ait colloquio tandem noſtro finem imponamus a. adde coronidē, tu *quæ in hortis habitas*, id eſt, in iis colendis & conſerendis iugiter ocuparis, age tandem, dic quid à me expoſcas, quid pro tuo in me amore, dignum amore in te meo, & pro ſedula opera in vinea excolenda tam fideliter in mei gratiam præſtita, dignum munificentia mea, me tibi velis præſtare. Nonne vides Sodales amicos meos intendentes patulis & arrectis auribus (Hebr. eſt Hiksib) auſcultare, quæ ſit, ô mea Heſter, petitio tua? Vt illis gratum erit audire, mihique petitionem tuam commendare, ſic & mihi longe iucundiſſimum fuerit, ſuo tempore eam complere. perora, & exoraſti.

a *Sic Angelum.*

הקשיב

§. 2. Mens verborum. *Honorius.*

Confirmat hanc interpretationem Honorius, ita ſcribens, Notandum quod quatuor horti in hoc libro ponuntur, *hortus concluſus, hortus pomorum, hortus aromatum, & hortus nucum. Hortus concluſus* fuit virgo Maria mater incorrupta, in quem hortum ſpon-
" ſus deſcendit, quãdo in clauſum virginis vterum venit. *Hortus pomo-*
" *rum* fuit gens Iudæorum, quæ dulcia poma protulit, dum in primiti-
" ua Eccleſia multitudinem edidit credentium, quæ cor vnum & ani-
" mam vnam habuit, in quo horto ſponſus myrrham meſſuit, dum
" amaritudinem paſſionis ſuſtinuit. *Hortus aromatum* fuit Eccleſia gentium,

gentium,in qua fuit collectio ſanctorum, in quem hortum ſponſus " deſcendit,dum per prædicationem Apoſtolorum in Gentilitatẽ venit. *Hortus nucum* eſt Synagoga adhuc conuertẽda,in quo ſunt multi amara carnis ſuſtinentes exterius, dulcedinem interius virtutum habentes,in quem ſponſus deſcendet,cum per prædicationem Eliæ & Enoch Synagogam viſitabit. *In his hortis* Eccleſia *habitat*,quia pro diuerſis temporibus diuerſos ſtatus mutat.huic dicit ſponſus,ô Regina Reginarum,quæ hic mecum habitas in hortis, iam te regali ornatu ornaui,iam omnes gentes in tuum dominium cõgregaui,dic quid amplius petas,&c.] Sic ille.

Nullo modo placet,quod recentior quidam vir doctus ; quod additur, *Amici auſcultant*, de pſeudamicis & pſeudochriſtianis expoſuit,ſine bono auctore,ſine vlla neceſſitate. *Habitat* Eccleſia *in hortis*, vel quia particulares Eccleſias verbo Dei rigat,& virtutibus conſerit, vel quia quaſi fixum habet domicilium in amœnitate ſcripturarum, verſaturque in excolendis paradiſis, iuge virentium, pulchre florentium, & ſuauiter olentium virtutum (*ita Rupertus*) Dicit ei Christus. pete & accipies, pulſa & aperietur tibi. Vox præcum tuarum, vt Angelis & Beatis omnibus, ſic mihi eſt optata & iucunda. Illi optant ad me perferre, & pro te intercedere, ego deſidero illis tibique ſatisfacere. Si illi *auſcultant*, ergo preces noſtras audiunt, cur? non niſi vt perferant & intercedant. Ita intelligunt hunc locum Aponius, Caſſiodor. Honorius, Beda, Alcuinus, Anſelmus, & Haymo & Rupertus. De Angelis etiam accipiunt, licet aliter exponant, quam nos. Theodoret. Abenezra & Iarrius hic & D. Ambroſ. *lib. de bono mortis cap.5.* locus eſt ergo pro adoratione Sanctorum & Angelorum contra Nouantes. Sane Angeli, Sanctique, recte ſocij ſeu amici dicuntur ſponſi, quia Christus eorum opera & miniſterio vtitur in docenda propagãdaque Eccleſia, quod vi veritatis coactus hoc loco Mercerius, vnus Nouantium fatetur.

TROPOLOGIA.

Honorius, quælibet fidelis anima *in hortis habitat*, quæ viriditate ſpei & bonorum operum eſt repleta. Sicca quippe eſt ſpes mundi, quia omnia quæ hic amantur cùm feſtinatione areſcunt. *Quæ ergo in hortis habitat*, oportet vt ſponſum *vocem ſuam audire faciat*, id eſt, in tantum prędicationis* donum emittat in quantum ille delectatur, quem deſiderat. *quia amici*, id eſt, electi omnes, *auſcultant*, qui vt cœleſtem patriam reuiſant, verba vitæ audire deſiderant.] 5.3. *Honorius.* *for. ſonum.

Eodem modo Angelomus exponit, vt & Gregorius, addens, notandum quod amicus eſt, qui *auſcultat*, quia qui Deum integra mẽte diligit, prædicantem quem * diligit, libenter audit] *Gregorius.* **for. quem dirigit, id eſt, mittit.*

NNnn

Tres Patres. Tres Patres, *Horti* ſunt diuina templa, martyrum monumenta, & eorum qui ſolitariam amplexi ſunt vitam conuentus.

Rupertus. Rvpertvs, *Fac me audire vocem tuam*: quomodo? Nimirum ita ſicut ſcriptum eſt[a], *narrabiſque filio tuo in die illo dicens, Hoc eſt, quod fecit Dominus mihi. In manu enim forti eduxit me de Aegypto. Et erit quaſi ſignum in manu tua; & quaſi monimentum ante oculos tuos: & vt lex Domini ſemper ſit in ore tuo.* Nam te veraciter ego eduxi de Ægypto, de tenebris huius ſæculi, de ſeruitute peccati in *terram* illam *fluentem lac & mel*, vt habitares *in hortis* iſtis: in omnibus ſacrarum ſcripturarum ſacramentis, vbi veraciter ſunt fontes & riui lactis & mellis, fluẽtes de ſpiritu Dei & hominis Christi Iesv dilecti tui *Fac* igitur vt dixi, *me audire vocem tuã*, vt lex Domini ſemper in ore tuo ſit, nunc prædicando, nunc operando, nunc pſallendo. His namque modis libenter audio vocem tuam: & vt amplius ſapienter & ſollicite id facias, ecce dico tibi, *amici oſcultant*, etiam illi quos non vides corporalibus oculis, ſancti ſcilicet Angeli, iuxta illud, *in conſpectu Angelorum pſallam tibi*[b].]

a Exod. 13. v. 8. Deut. 6. v. 7.
b Pſ. 137. v. 7.

MIXTA INTERPRETATIO SEV DE DEIPARA.

§. 5. *Honorius.* Breviter Honorivs, Christvs ad virginem, *Quæ habitas* ait *in hortis*, id eſt, iam ô mater ab vtroque populo coleris: *amici auſcultant*, id eſt, quique electi te imitantes mihi obediunt, *nunc fac me audire vocem tuam*, id eſt, quid amplius deſideres.]

Alanus. Alanvs *Quæ habitas in hortis*: in horto Eccleſiæ corporaliter: & horto virtutum germinantium in vitam æternam ſpiritualiter: in horto qui Christvs eſt, per amorem: in horto vitæ æternæ, per ſpem conſequenter habitatura per ſpeciem. *Fac me audire vocem tuam*, id eſt, ad me dirige preces de quacunque tribulatione vt eas impleam, quia inordinate orare non potes.]

Guilhelmus. More ſuo copioſius hoc etiam loco diſſerit Gvilhelmvs, In calce, inquit, ſacri carminis cœleſtis ſponſus præclare inſinuat, quantum fauoris & honoris impendat piæ matri, in æternis ſecum deliciis accubanti: ne quis forte cunctetur eius ſe meritis commendare, eius ſuffragia poſtulare, tãquam illi ſit aliquid apud filium difficile impetratu. Multum ait iam, ô pia mater, cantauimus, multam in alterutrum ſuauitatem eructauimus, & ſuauitate carminis noſtri ſanctos etiam oblectauimus Angelos, audierunt & delectatæ ſunt Reginæ, concubinæ & adoleſcentulæ. *Quæ habitas in hortis* cœleſtibus quæ mecum accubas in amœnitate ſemper virentis paradiſi; fiducialiter apud me pro quibuſcumque volueris intercede: nõ enim poſſum obliuiſci me

filium, vt matri quicquam denegandum putem. Quos mihi orando commendas, nullatenus deſeras, donec paullatim proficientibus impetrando gratiam perfectionis, *facias me* in illis *audire vocem tuam*, id eſt facias illos ex puris cordibus in meis auribus dicere illud, quod tu olim perfecta caritate mihi dixiſti[a], *Fuge dilecte mi & aſſimilare capreæ binnuloque ceruorum ſuper montes aromatũ*, fac me audire ab his, quos mihi commendas, vocẽ tuã vocem iſtã, id eſt, tam fiducialiter, tã inſtãter, & tam efficaciter intercede pro eis, vt prouectiori tandẽ caritate diffuſa in cordibus eorum per Spiritum ſanctum, tædeat eos iã noſſe me ſecundum carnem, & dicant, *Fuge dilecte mi. Fac me* in illis *audire vocem tuam: Ecce* enim *amici auſcultant*, id eſt, ſancti Angeli vocem illam tuam de cordibus piorum audire deſiderant. Nam quia amici ſunt, familiare habent, non tantum cooperari, ſed etiam congratulari profectui piorum, atque illis grata & ſuauis eſt vox profectus illorum.

[a] Cant. 2. v. ult. paucis mutatis.

Sane ſciendum eſt piæ matri, & antequã habitaret in hortis, id eſt in æternæ amœnitatis deliciis accubaret, bis dictum à ſponſo cœleſti *fac me audire vocem tuam*, amicis nimirum auſcultantibus. Cum enim iã inſtaret plenitudo temporis, quo Dei filius hoſtiam reconciliationis humanæ ſuo tempore immolandam de carne virginis ſumeret, noluit: ea neſciente vel inuita hoc facere, ſed ad hoc dignatus eſt eius petere atque exſpectare aſſenſum. Præmiſit ergo Angelum precipuæ dignitatis, qui *ſacramentum à ſæculis abſconditum* electæ virgini nunciaret, & fidelem eius aſſenſum, nulla verborum aſperitate extorqueret, ſed quo liber & hilaris eſſet blande molliterque eliceret. premiſit inquam Angelum, per quem ei diceret, vt mecum ſuo tempore præclare in hortis habites, *fac me audire vocem* aſſenſus tui. En amici hominum ſancti Angeli vocem aſſentientis inhianter exſpectant, ſcientes ſine aſſenſu tuo nõ poſſe hominum prouenire ſalutem, quã multum deſiderant: vt ergo tam bonos, tam dulces hominum amicos, & tam intente auſcultantes, qui nullatenus fraudari debent exſpectata voce lætifices, Dic, quod dictura es, dic, dic, & inchoa carmen noſtrũ amatorium, quod oportet inchoari in OSCVLETVR me, & finiri in FVGE DILECTE MI: Tunc illa per fidem diuino myſterio deuotum & hilarem præbens aſſenſum, ad colloquentem Angelum inquit[b], *Ecce ancilla Domini fiat mihi ſecundum verbum tuum.* incarnetur ex me VERBVM, eo ipſo mihi imprimens ſuauiſſimum ſuæ gratiæ oſculum. Incarnetur ex me VERBVM: atque ita OSCVLETVR ME OSCVLO ORIS SVI ſecunddum verbum tuum. Nempe ab eodem ſponſo cœleſti feliciſſime me oſculandam polliceris, *Spiritus ſanctus* inquiens *ſuperueniet in te & virtus altiſſimi obumbrabit tibi*. Itaque *fiat mihi ſecundum verbum tuum. & oſculetur me oſculo oris ſui*. Et ecce hoc eſt caput carminis noſtri amatorij. Plane hæc erat vox quam ſponſus per Angelum expetebat, *fac me*, inquiens, *audire vocem tuam*.

[b] Luc. 1. v. 38.

» Item conſummato opere redemptionis humanæ per ſanguinem
» ſponſi & inſtante iam hora, vt tranſiret ex hoc mundo ad Patrem,
» erat pia mater cum ſanctis Apoſtolis, qui quia rudes erant, ſimplici-
» ter nouerant ſecundum carnem CHRISTVM, & corporalem eius præ-
» ſentiam plus iuſto amantes, minus capaces ſpiritus erant. Denique
a Ioan. 6. v. 15. durus eis ſermo videbatur, cũ diceret eis, *vado ad eum qui miſit me*,
» & quamuis ille rationem redderet, *Si enim*, inquiẽs, *non abiero, para-*
» *clitus non veniet ad vos*, lactentibus tamen animis ſatisfactio non erat.
» Itaque ſponſum quanto poterant affectu, retentabant, ne iret ad Pa-
» trem, porro amici hominum Angeli ſancti dominum ſuum olim pro
» ſalute humani generis à Patre emiſſum, feliciter conſummato, pro-
» pter quod emiſſus erat negotio, ad Patrem cum triumpho reuerti at-
» que in cœlis conſiſtere cupiebant, ſcientes quod hominibus hoc ex-
» pediret: quia eo non ſubtracto paraclitus non veniret. Angeli igitur
» & Apoſtoli contrariis quodammodo voluntatibus diſſidebant. Erat
» voluntas Angelorum fortior, quia iuſtior, ſed voluntas Apoſtolo-
» rum fauorem piæ matris ex parte habere videbatur. Nempe illa ru-
» des diſcipulos tenere diligens, quamuis ſciret quid eis expediret,
» eorum tamen infirmitati materne ad modicum condeſcendebat, nec
» dabat filio licentiam abeundi. Qui enim cum eius aſſenſu à Patre
» olim exierat, prędter eius aſſenſum ad patrem reuerti nolebat: & quo-
» niam exiturus à Patre per Angelum eam ſalutauerat, in ſuo ad Pa-
» trem reditu inſalutatam relinquere minus filiale iudicabat. Denique
» aiebat ei, Quid me retentas, ô pia mater, ne me recipiam in dexteram
» Patris, ne me recipiam in hortos illos cœleſtes, vbi habites mecũ, &
» perennibus deliciis affluas: ſcio quod tenera charitate rudes meos diſ-
» cipulos diligas: ſed attẽde quid amici Angeli optent, atque exſpectẽt,
» qui profecto norunt, quod te inuita nolim reuerti ad patrem. *Quia*
» ergo *amici auſcultant*, dic quod dictura es: *fac me audire vocem tuam*,
» id eſt, da filio ad Patrem redeundi licentiam. Non enim minus inten-
» te nunc auſcultant, vt à te audiant: *Fuge dilecte mi*, quam olim oſcul-
» tabant vt te audirent dicentem, *oſculetur me oſculo oris ſui*. Nec minus
» intente nunc auſcultant, vt te audiant, quo carmen noſtrum amato-
» rium terminetur, quam olim oſcultabant vt audirent quo inchoare-
» tur.] Hactenus ille, accommodatius ad pie meditandum, quã ad ex-
» plicandam in ſcholis aut pulpitis germanam loci interpretationem,
» & ſeriem Cantici Canticorum.

Hailgrinus. Rectius exponit HAILGRINVS; In fine (ait) huius operis in
» hoc CHRISTVS verba concludit, aſſignat ſiquidem matri officium,
» quod gerat in patria, dicens, o tu dilecta mea, quæ habitas in hortis
» gratiarum & virtutum, *fac me audire vocem tuam* in precibus. Sonet
» vox tua in auribus meis, quia *amici*, ſcilicet Angeli *auſcultant*, vt
» quod à me petieris ſtatim officioſo peragant miniſterio. Beata au-
tem virgo libenter obſecundans filio, & tanquam gaudens de

iniunĉto tali officio ſtatim aſſurgit ad preces dicens, *Fuge, & c.* vt ſequitur.

ANAGOGE.

HONORIVS, iuxta Anagogen amica *in hortis habitat*, quando Eccleſia in paradiſo tripudiat. Addit interpretationem alterius lectionis, cuius ſolus ipſe meminit· nempe. *Quæ habitas in portis*, & multa de porta vitæ & mortis diſſerit, quæ prætereo, quia lectio illa reiicienda eſt, ignota Hebræo fonti, & interpretibus Græcis LXX. Aq. Symm. Theodotioni, & omnibus quod ſciam patribus, nec in vllis reperitur quos viderim Latinis codicibus. §. 5. *Honorius.*

SECTIO X.

Sect. x.

VVLG. EDIT.	*EDIT. LXX.*	
Fuge dilecte mi, & aſſimilare capreæ hinnuloque ceruorum ſuper montes aromatum.	*Fuge fraterne mi, & ſimilis eſto capreolæ aut hinnulo ceruorũ ſuper montes aromatum.*	Verſ. vlt.

LITTERA.

CORRVMPIT in fine Paraphraſtes Poëta, qui introducit ſponſam hoc loco petentem à ſponſo, vt cum diſceſſerit, promiſſum ſibi capreolum vel ceruum mittere ne omittat. Profeſſus ille ſenſum litteralem nobis exhibere, de ſuo nihil rerum addere debuit, quarum in contextu nulla, nec in Hebræo fonte, nec in vulgata, nec apud LXX. vel Chaldæum Metaphraſtem, vel veterum recentiorumue interpretum vllum, mẽtio reperitur. Si ſenſu myſtico ad promiſſum ſpiritum conſolatorem reſpexit: nouum eſt, Spiritum ſanctũ cerui vel capreoli nomine inſignire. Nec hic de mittendis, ſed imitãdis huiuſmodi animantibus ſermo eſt. §. 1. VOX SPONSÆ.

Explicat ſponſa deſiderium ſuum. Nec ego video, ait, cur peractis quæ iuſſiſti, diutius hic moremur. flagro deſiderio te penitus fruendi. proripe te, & me tecum rape, qua celeritate capreæ & hinnuli diffugiunt. rape me ad ſuauiſſimos illos montes aromatum. Dum ait, fuge, ſignificat ſe ſubſecuturam. finit enim vota vt inchoarat cap. 1. v. 4. dicens, *Trahe me: poſt te curremus in odorem vnguentorum tuorum.* SENSVS VERBORVM.

Duæ ſunt hoc loco explicationes Hiſtoricæ; prior de aſcenſu CHRISTI Domini in cœlum, quæ multorum Patrum eſt, [a] ſed videntur ad contextus ſeriem minus attendiſſe: poſterior de ſecundo Domini

[a] Philon. Iuſti, Caßiod. Angel. VVilleram. & Guillelm. & Alan. Inſulenſis.

aduentu, quando iudicij vniuerſalis ſententia illa cunctæ carni lata, iuſtos ſecum in cœlum aſſumet. ita cenſent Theodoretus, Honorius, & Anonymus collegij noſtri M.S. & Epiſcopus Chriſtopolitanus, & Aponius quoque, his verbis, In perſona Eccleſiæ, ea quæ agenda ſunt dum finem acceperit mundus, exponit Spiritus ſanctus. hæc ergo ſponſa vocatur ad gloriam reſurrectionis, &c. ex recentior. nobiſcũ ſentiunt Nannius. Luiſius & Oſorius. Confirmant illi, qui de particularis ſponſæ vltima reſurrectione & in cœlos aſcenſione Patres acceperunt ſenſu anagogico, vt D. Ambroſ. *d. cap. 5.* & D. Bernard. *ſerm. 9. ſuper Pſal. qui habitat.*

Aponius.

Cum vero vult in *fugiendo ſimilem eſſe capreæ hinnuloque ceruorum.* primo vult, vt ſicut caprea ſalutares herbas à noxiis ſegregat, ſic eam, ipſe ab hoſtibus ſecernat, & amicos ſibi in nuptiis Agni aggreget: & ſicut hinnulus velociter ex æſtu in vmbram accurrit, ſic ipſam velociter in palatium regale, & in cœli montes ex hac lacrymarũ valle perducat. (ſic Honorius) ſecundo vult non eſſe ſimilem vulpi vel lupo, qui, vt ſibi fuga conſulant catulos deſerunt, ſed capreæ & hinnulo, qui ſecum fuga teneros ſuos fœtus eripiunt, & ſi nequeant ſecum eripere, ſoli euadere detrectant (ſic Epiſc. Chriſtopolitan. hic, quod elegantiſſime plurimis verſibus deſcribitur ab Oppiano lib. 2. Cynegeticorum, lege. non pœnitebit.

Montes Aromatum,] forte D. Bernard. lapſus memoria, cum citauit, *montes Bethel.* Symm. vertit *montes* ἡδυσμάτων, *ſuauitatum*, ſunt autem ſedes Angelorum, & Beatorum cœli ciuium manſiones. Huc ſponſa petit de iſtius mundi fœtutinis celeriter transferri. Tecum (ait) ſtrenue laboraui, pugnatum ſat eſt, rude dona, patriæ reſtitue: bonum certamen pugnaui, curſum conſummaui, cedo iuſtitiæ coronam, corpus humilitatis noſtræ transfiguratum claritati corporis tui reforma, vita indue immortali, & cœleſti luce circum funde. Volo tecum effugere, ardeo euolare ex his anguſtiis, & in palatiis illis tuis omni ſuauitate & fragrantia delibutis, tibi cum ſodalibus tuis perpetuum Alleluia concinere. Gratiſſima hæc vox ſponſo eiuſque amicis: ideo nobis ex animo ſæpiſſime vſurpanda & iteranda, vt finalis retributio, plurimorum de diuina prouidentia querelis, anxietati, vel perfidiæ, finem imponat, vt deterſo fuco, probi ab improbis, laudabiles ab illaudatis, ſtulti à ſapientibus, hoſtes Dei ab amicis eius tandem dignoſcantur, &, acciſæ Dominica Paſſione, regni diaboli vires penitus ſuccidãtur, vt Angelorum ruinæ reſtaurentur, Dei que regnum adueniat, & hominum nullo ſuperſtite, qui diſplicere Deo vel rebellare audeat, cuncti diuinæ ditioni plane ſubiiciantur. Nos quoque tandem in cœlis, his ærumnoſis temporibus & locis abſoluti, ſecuri Deum facie ad faciem videamus. Amen.

TROPOLOGIA.

§. 5. HONORIVS, Facit vocem ſuam audiri, quando non lucri cauſa, ſed tantum pro Deo de æterna vita proximis prædicat: item *Honorius.* quando non terrena ſed æterna poſtulat.]

Poſſumus etiam hunc extremum Cantici ſermonem (ait PHILO) *Philo.* ad fidelem quemque referre, vt omnis qui audit atque intelligit, peccatum fugiat, iuxta illud. *Tanquam à facie ſerpentis peccatum fuge.* [a] propterea & *capreæ aſſimilare* dicit, vt qui peracute cernit ocu- a *Eccl.* 21. v. 2. lo ſpiritus ac legis, quæ fugienda ſunt & quæ ſequenda: is diligentiſſime caueat, ne capiatur à venatoribus, ſpiritibus nequitiæ, qui innumerabiles laqueos captandæ animæ aſſidue tendunt (caprea δορκὰς dicitur à viſus acumine.) Sic autem fugiens perueniat auditor ſalutarium monitorum & factor *ad montes aromatum*, hoc eſt, ad altiſſima omnia atque ſublimia iuſtorum exempla imitanda mentem aduertat, ſeque totum ad Dei optimi maximi legem componat, ac firmet *ceruorum* naturam imitatus, qui ſerpentes è cauernis erunt, & vorant, & hinnulos ſuos ſagaciter docent laqueos venatorum euitare. Vt ſi laqueum concupiſcentiæ tibi proponat iniquus hoſtis per laſciuam feminam (quam quidem non videre prima victoria eſt, ſecunda non alloqui, tertia non attingere. Nam ſi facies fœminea aculeus eſt peccati, quid erit alloquium & tactus?) tu contra ad illum arduum continentiæ montem, Ioſeph ſcilicet te conuertas, eiuſque caſtitatem recorderis & temperantiam, teque ſerues illæſum. tunc enim *dorcas* eris & *ceruus*, cum huiuſmodi laqueos declinatis & ſerpentes occidetis. Et ſi ſceleris alicuius, vt iræ, vt vindictæ cupiditatem ingeſſerit, tu contra ad illius Dauid manſuetudinem, mitiſſimum clementiæ collem, & aromatum bene fragrantem cumulum, cogitationem reuoca, qui Saul ſocerum ac Regem, à quo quotidie appetebatur ad mortem, cum poſſet occidere vlciſci noluit, ſed clementiſſime ignouit. Simus ergo montes aromatum, hoc eſt odoramenta virtutum, &c.

D. AMBROSIVS, *de bono mortis cap.* 5. Hortatur vt fugiat ſpon- *Ambroſius.* ſus, quia iam ſequi poteſt etiam ipſa terrena fugientem. Dicit autem vt ſimilis ſit damulæ quæ euadit de retibus. Vult enim & ipſa fugere & euolare ſupra mundum. Hinc hortum illum ſibi Plato compoſuit, *In Sympoſi.* quem Iouis hortum alibi, alibi mentis hortum appellauit. Iouem enim & Deum & mentem totius mundi dixit. In hunc introiſſe animam, quam Venerem nuncupat, vt ſe abundantia & diuitiis horti repleret. in quo repletus potu iaceret Porus, qui nectar effunderet. Hoc igitur ex libro Canticorum compoſuit, eo quod anima Deo adhærens, in hortum mentis ingreſſa ſit, in quo eſſet abundantia diuerſarum virtutum, floreſque ſermonum.]

Rupertus. RVPERTVS, *Fuge dilecte mi*, ô vocem dignam auditu dilecti, vo-
a *Mat.8.v.8.* cem de corde fideli & mente humili. *Non ſum* digna *vt intres ſub te-*
» *ctum meum.*[a] vt in me oſtendas frequens aliquod præſentiæ vel vi-
» ſitationis tuæ miraculum. Non quæro in præſenti vita gloriam, ſed
» deſidero gratiam, non quæro claritatem miraculorum, ſed opto re-
» miſſionem peccatorum. hos potentiæ tuæ ſaltus non fac ſuper me,
» ſed *ſuper montes aromatum*, ſuper præcelſa merita ſanctorum. *Fuge*
» etiam. quia incomprehenſibilis es, nec nobis expedit, vt dum viui-
» mus, nos comprehendiſſe arbitremur, ſed vt ſequamur ſemper vt tã-
» dem comprehendamus.

MIXTA INTERPRETATIO,
SEV DE DEIPARA.

§.4. *Guilhelmus.* GVILHELMVS qui refert ad Aſcenſionem Dominicam,
de Deipara loquens ait, Illa vero nil cunctata, quia fili
expedit mihi & tuis vt vadas, nolo lente vadas, ſed *fuge*
dilecte mi, *&* fugiendo *aſſimilare capreæ hinnuloque cer-*
» *uorum*, hoc eſt, non tantum celeri ſed & hilari fuga paraclitum cito
» miſſurus, qui doceat tuos omnem veritatem, meque ad tuas epulas
* *corr.* carnem. cito tranſlaturus, fuge *ſuper montes aromatum*: ſub quibus * carmen
» ſuſcepiſti, aſcende in dexteram Patris ſuper omnem Angelicum prin-
» cipatum, Sancti Angeli *montes* ſunt. montes, quia ſublimes & ſo-
» lidi: ſublimes natura, ſolidi gratia: ſublimes ex creatione, ſolidi ex
» amoris ad creatorem canuerſione. Quippe ſublimes & non ſoli-
» di creati ſunt: quod inde planum eſt, quia quidam per ſuperbiam ce-
» cidere, aliiſque ſtantibus & conuerſione effectis montibus Dei, mõ-
» tibus aromatum, illi facti ſunt valles miſeriæ & tenebrarum, in qui-
» bus *vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat*. An-
» geli igitur non ſolidi, ſed creati ſunt ſolidandi ad perpetuitatem bea-
» titudinis per gratiam conuerſionis, vel perpetua depreſſione damnã-
» di per culpam auerſionis. Denique ſancti Angeli tunc demum *mon-*
» *tes* effecti ſunt, cum creatori ſuo per amorem adhærere cœperunt,
» nempe tunc in ipſis ſoliditas ſublimitati acceſſit. Tunc primum ef-
» fecti ſunt *montes aromatũ* propter ineffabiles quibus perpetuo fruũ-
» tur delicias internæ ſuauitatis ex contemplatione ſummæ Trinitatis.
» *Fuge*, inquit, *dilecte mi*, aſcendendo in cœlum & ſedendo à dex-
b *Pſ.8.v.6.* tris Dei ſupergredere omnem excellentiam Angelorum, ſub quibus
» carnem accepiſti, ſecundum illud, [b] *Minuiſti eum paullo minus ab*
» *Angelis*. Ecce iam gratam amicis auſcultantibus feci te audire vocẽ
» meam. Ecce iam fugis dilecte mi, & ſalutata, vt decebat, matre, redis
» ad patrem. viſne adhuc carmen noſtrum finiri? Non ait. prius enim
» mecum debes habitare in hortis, in æternis mecum accubare deliciis:

ibique

ibique mihi quanto familiarius, tanto & efficacius commendare plurimos, donec & ipſi dicant, *Fuge dilecte mi*, & ſic carmen finiatur.

Itaque fugit dilectus *ſuper montes aromatum*, aſcendit ſuper cœlos cœlorum. Deinde piam matrem ad ſe de terris euocans fecit eam ſecum habitare in hortis: & illic illi blandiens, *fac me*, inquit, *audire vocem tuam*, illam ſcilicet, *Fuge dilecte mi*, fac me illam audire in iis quos mihi orando commendas: eos quibus cœpiſti ſuffragari, non ceſſes mihi commendare, donec illis tantam à me gratiam impetres, vt lactis pertæſi ſolidum cibum eſuriant, meque expellant dicentes, *fuge dilecte mi*. nam etſi nouimus te ſecundum carnem, ſed non vlterius ita te noſſe volumus. Audiant interea illud Solomonis, *vſquequo* [a] *paruuli diligitis infantiam?* & timeant illud propheticum, *Puer centum annorum morietur*. [b] pudeat illos tamdiu lacte nutriri. Sciendum autem quod ſponſus plerumque præpropere & præmature fugatur, & ante tempus dicitur ei *fuge*. Quippe tempus manendi Spōſo & tempus fugiendi, tempus dicendi ei, *mane nobiſcum Domine*, & tempus dicendi ei, *fuge dilecte mi*: tempus dimittendi eum, & tempus dicendi ei, *non dimittam te niſi benedixeris mihi*, niſi auxeris incrementa frugum iuſtitiæ meæ, vt ſuo tempore dimittam te. Denique adhuc plurimi implumes volare contendunt, priuſquam grandeſcant euacuare volunt quæ ſunt paruulorum, erubeſcunt ſapere & loqui vt paruuli volentes *ambulare in magnis & mirabilibus ſuper ſe*. Hi præpropere fugant ſponſum & dicunt ei, *Fuge* præmature, fugatus autem à talibus non mittit paraclitum. Solidus enim cibus non conuenit ante tempus ablactatis, & vinum nouum nō congruit vtribus minus innouatis. Innouentur vtres, grandeſcant paruuli, & ſic demum oportune dicetur, *fuge dilecte mi*.

a Prou. 1. v. 22.
b Eſa 61. v. 20

Igitur cum pia mater eos quos pie iuuat vberioribus ſuffragiis eo vſque prouehit vt paulatim euacuatis quæ erant paruulorum oportune æmulentur chariſmata meliora, tunc proculdubio ex eorū cordibus ſponſum IESVM & amicos Angelos facit audire vocem ſuam. Et ſic carmen hoc amatorium cœptum in *Oſculetur me*, terminat in *Fuge dilecte mi*.] Hactenus ille accommodans ſacræ ſcripturæ ſenſum piæ contemplationi & menti animi ſui, non autem litteræ inhærentem.

De montibus aromatum egregie diſſerit RVPERTVS in hunc modum, Montes eſſe ſanctos, & de iis dictum Iobo. *Voca ergo ſi eſt, qui reſpondeat tibi, & ad aliquem ſanctorum conuertere*. [c] Ad quē igitur veſtrum conuertemur ô montes aromatum? in quo ex omnibus vobis fugientem dilectum citius conſequemur, & comprehendemus? ô beata MARIA, virgo virginum, mons montium, ſancta ſanctorum, ad omnes quidem conuertimur *montes aromatum*, & vocamus vt reſpondeant nobis. Et hoc eſt, quod vnuſquiſque noſtrum

Rupertus.
c Iob. 5. v. 1.

a Pſ.120. v.1. dicit: *Leuaui* [d] *oculos meos in montes. Vnde veniet auxilium mihi?* Sed
ad te præcipue cõuertimur, ad te præſertim oculos noſtros leuamus,
tuum præ omnibus auxilium ſuſpiramus. Per ſanctum vteri tui Sa-
cramentum, & illum qui animam tuam pertranſiuit gladium, obti-
ne vt videamus ipſam illuminationem montium æternorum, ſcilicet
dilectum, & ex dilecto dilectum, & ſimul dilectionem amborum, id
eſt, PATREM & FILIVM & SPIRITVM SANCTVM, Deum vnum,
viuum & verum, cuius regnum & imperium permanet in ſæculum
ſæculorum AMEN.]

ANAGOGE.

§. 5. *Bernardus.* B. BERNARDVS, *ſerm. 9. in Pſal. qui habitat*, Ceterum quod
dicit, *Tu es domine ſpes mea*, forte amplius aliquid ſonat &
ſublimius quod videlicet non modo in eo ſperet, ſed eum. Conue-
nientius ſiquidem ſpes noſtra dicitur quod ſperamus, quam in quo
ſperamus. Sunt autem forte nonnulli qui à Domino obtinere tem-
poralia ſeu ſpiritualia quælibet concupiſcunt: ſed perfecta charitas
b Pſ.72. v.25. ſolum ſitit, quod ſummum eſt, tota deſiderij vehementia clamans, [b]
*Quid enim mihi eſt in cœlo, & à te quid volui ſuper terram? Deus cor-
dis mei & pars mea Deus in æternum.* Pulchre nobis vtrumque pau-
cis verbis hodie Ieremiæ lectio commendauit: *Bonus es Domine ſpe-*
c Thren.3. v.25 *rantibus in te, animæ quærenti te.* [c] Vbi ſane & ipſam numeri diſcre-
tionem prudenter aduerte, quod ſperantes quidem in eo pluraliter
dixerit, quod hoc videatur commune multorum, quærentem vero
eum ſingulariter, quod ſingularis ſit puritatis, ſingularis gratiæ, ſin-
gularis perfectionis, non modo nil ſperate, niſi ab eo, ſed nihil
quærere niſi eum. Quod ſi bonus illis, quanto magis iſti? Merito
proinde quærenti illum animæ reſpondetur, *Altiſſimum poſuiſti
refugium tuum*, Neque enim ſic Deum ſitiens anima aut cum Pe-
d Matt. 7. v.4 tro [d] ei in terreno monte facere tabernaculum, aut cum Maria eum
e Ioã.20. v.17. deinceps tangere [e] vult in terra, ſed plane clamat, *Fuge dilecte mi, aſ-
ſimilare capreæ hinnuloque ceruorum ſuper montes Bethel.* Audiuit
enim dicentem, *Si diligeretis me, gauderetis vtique: quia vado ad pa-*
f Ioã.14. v.28 *trem, quia pater maior me eſt.* [f] Audiuit dicentem, *Noli me tangere,*
g Ioã.20. v.17. *nondum enim aſcendi ad patrem.* [g] Et cœleſtis iam non ignara conſilij
clamat cum Apoſtolo, *Et ſi cognouimus* CHRISTVM *ſecũdum car-*
h 2. Co.5. v.16. *nem, ſed nunc iam non nouimus.* [h]

Super montes (inquit) Bethel: ſuper omnem videlicet poteſta-
tem & principatum, ſuper Angelos & Archangelos, Cherubim quo-
que & Seraphim. Neque enim alij ſunt *montes Dei*, quod ſonat *Be-
thel*, plane in dextera Patris, vbi iam non ſit pater maior eo: in dexte-
ra altiſſimi coaltiſſimum apprehendere concupiſcens. *Hæc enim eſt
vita æterna* fratres, *vt patrem cognoſcamus verum Deum*, ſed & quẽ

miſit IESVM CHRISTVM verum nihilominus & vnum cum eo "
Deum benedictum in ſæcula. AMEN.] "

HONORIVS denique ſic ſcribit, Dilectus à malis fugit, cum ſpon- *Honorius.*
ſam ſuam de ærumnis mundi ad gaudia cœli ducit. *Capreæ ſimilis* "
erit, cum electos à reprobis, vt grana à paleis, ſeliget. *Hinnulo* ſimi- "
lis erit, cum in ſanctis, vt hinnulus in vmbra, requieſcet. Tunc vero "
erit *ſuper montes aromatum*, quando regnabit ſuper altitudinem An- "
gelorum & hominum, in quibus fragrat odor virtutum. Vel ipſa ca- "
prea cum hinnulo erit *ſuper montes aromatum*, quando Eccleſia cum "
populo fidelium *poſſidebit portas inimicorum ſuorum*, ſcilicet cum "
hæreditabit loca Apoſtatarum Angelorum. Ecce quo illud carmen "
eſt deductum, quod humanum genus lapſum deduxit ante Dei con- "
ſpectum.] "

Spiritui ſancto compoſitori & expoſitori totius operis ſit laus, honor & Gratiarum actio: DEIPARÆ quoque MARIÆ, gratias ago, quæ dignata fuit à ſeruulo vili laudes ſuas, ex deuotis eius amicorum libris, in vnum quaſi ſertum floſculos varios, colligari. Illis laudem, ſi quid placebit, mihi veniam erratorum, pie & beneuole lector, mercedem poſco. Cuncta vero qualiacumque ſint, S. A. C. Romanæ Eccleſiæ iudicio ſubiicio.

Abſolui Louanij XIII. KAL. MARTIAS, Anno ſupra Milleſimum ſexcenteſimo. Recenſui GRÆCII.
ANNO CIϽ. IϽ. CII.

Finito libro ſit laus & gloria CHRISTO.

INDEX CAPITVM ET SECTIONVM, HVIVS COMMENTARII.

ISAGOGE.

Cap.1. De libri Auctore pag.1.b
Sect.1. Librum eſſe S. Scipturæ Canonicum ibid.
2. De inſcriptione libri 1.b
3. De pœnitentia Salomonis 2.a
4. Quo tempore hoc opus cõſcriptum 7.b
Cap.2. Quis huius libri ſcopus & finis 8.a
3. De materia huius operis 8.b
4. De forma huius operis 9.b
5. De Interpretibus, quorum vſi & adiuti ſcriptis ſumus 12.b
Procemium 14.b

Cap.1. Sect.1. verſ.1. 2. 3. &c. vſque ad 7.

CANTICVM CANTICorum Salomonis.

OSculetur me oſculo oris ſui, quia meliora ſunt vbera tua vino, &c. *vſque ad:*
Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiã poſt greges ſodalium tuorum.

COMMENTARIVS.

Littera 16.b
Tropologia 24.a
Mixta interpretatio, quæ eſt de B. Virgine 27.a
Anagogia 33.b

Sect.2. verſ.8.9.10. & 11.

Si ignoras te ô pulcherrima inter mulieres, &c. *vſque ad.*
Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.
Littera 35.a
Tropologia 39.b
Mixta interpretatio, de B. Virgine Deipara 41.b
Anagoge 45.b

Sect.3. verſ.12 13. & 14.

Dum eſſet Rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.
Littera 46.a
Tropologia 50.a
De Deipara Virgine interpretatio mixta 50.a
Anagoge 52.b

Sect. 4. verſ. 15.

Ecce tu pulchra es amica mea, ecce

tu pulchra es, oculi tui colũbarũ.
Littera 53.a
Tropologia 54.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara Maria 54.b
Anagoge 55.b

Sect.5.verſ.16.& 17.

Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus. Lectulus noſter floridus. tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cypreſſina.
Littera 56.a
Tropologia 58.b
Mixta interpretatio, de Deipara Virgine 59.a
Anagoge 60.b

Cap.2.Sect.1.verſ.1.& 2.

Ego flos campi, & lilium conualliũ. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.
Littera 61.b
Tropologia 63.a
Mixta interpretatio de Deipara 63.b
Anagoge 64.a

Sect.2.verſ.3.4.5.& 6.

Sicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios. Sub vmbra illius, quem deſideraueram, ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Introduxit me in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem. Fulcite me floribus, ſtipate me malis: quia amore langueo. Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.
Littera 64.b
Tropologia 67.b
Mixta interpretatio de Deipara 69.b
Anagoge 71.a

Sect.3.verſ.7.

Adiuro vos filiæ Hieruſalem, per capreas ceruoſque camporum, ne ſuſcitetis neque euigilare faciatis dilectam quoadusque ipſa velit.
Littera 72.b
Tropologia 73.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 74.a
Anagoge 75.a

Sect.4.verſ.8.& 9.

Vox dilecti mei, ecce iſte venit ſaliẽs in montibus, trãſiliens colles. Similis eſt dilectus meus capreæ hinnuloque ceruorum. En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos.
Littera 75.b
Tropologia 77.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 78.a
Anagoge 80.a

Verſ.10.

En dilectus meus loquitur mihi: ſurge propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni.
Littera 80.b
Tropologia 81.b
Mixta interpretatio ſeu de Deipara 82.a
Anagoge 83.a

Verſ.11.12.13.& 14.

Iam enim hiems trãſiit, imber abiit & receſſit. Flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis aduenit. Vox turturis audita eſt in terra noſtra, ficus protulit groſſos ſuos: vineæ florentes dederũt odorem ſuum. Surge amica mea, ſpecioſa mea, & veni: columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, oſtende mihi fa-

ciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis? Vox enim tua dulcis, & facies tua decora.
Littera 85.b
Tropologia 87.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 89.b
Anagoge 92.b

Verſ.15.

Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea noſtra floruit.
Littera 93.a
Tropologia 95.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 95.b
Anagoge 96.b

Verſ.16. & 17.

Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia: donec aſpiret dies, & inclinētur vmbræ. Reuertere: ſimilis eſto, dilecte mi, capreæ, hinnuloque ceruorum, ſuper montes Bether.
Littera 97.a
Tropologia 98.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara. 99.a
Anagoge 100.a

Cap.3.Sect.1.verſ.1.

In lectulo meo per noctes quæſiui quem diligit anima mea: quæſiui illum. & non inueni.
Littera 101.a
Tropologia 101.b
Mixta interpretatio ſeu de Deipara 102.b
Anagoge 103.b

Verſ.2.3. & 4.

Surgam. & circuibo ciuitatem: per vicos & plateas quærā quem diligit anima mea: quæſiui illum, & non inueni. Inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem: Nū quem diligit anima mea, vidiſtis? Paululū cum pertranſiſſem eos, inueni quem diligit anima mea: tenui eum: nec dimittam, donec introducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.
Littera 103.b
Tropologia 104.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 105.b
Anagoge 107.b

Sect.2.verſ.5.

Adiuro vos filiæ Hieruſalem, per capreas ceruoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam donec ipſa velit.
Littera 108.a
Tropologia 108.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 108.b
Anagoge 109.b

Sect 3 verſ.6.

Quæ eſt iſta quæ aſcēdit per deſertū, ſicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuer ſi pulueris pigmentarij?
Littera 110.a
Tropologia 111.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 111.b
Anagoge 113.a

Sect.4.verſ.7.& 8.

En lectulū Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael: Omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi: vniuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuum, propter timores nocturnos.
Littera 113.a
Tropologia 115.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara.

116.a
Anagoge 117.b
Verſ.9.& 10.
Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani, Columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum: media charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem.
Littera 118.a
Tropologia 119.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 120.a
Anagoge 121.a
Verſ.11.
Egredimini & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.
Littera 122.a
Tropologia 123.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 123.a
Anagoge. 124.a

Cap.4.Sect.1.verſ.1.

Quam pulchra es amica mea, quã pulchra es? oculi tui columbarum, abſque eo quod intrinſecus latet. Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad.
Littera 124.b
Tropologia 126.a
Mixta interpretatio ſeu de Deipara 126.b
Anagoge 127.b
Verſ.2.
Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderũt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas.
Littera 128.b
Tropologia 129.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 130.a
Anagoge 131.a
Verſ.3.
Sicut vitta coccinea, labia tua: & eloquium tuũ dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, abſque eo quod intrinſecus latet.
Littera 131.b
Tropologia 133.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 134.a
Anagoge 134.b
Verſ.4.
Sicut turris Dauid collum tuũ, quæ ædificata eſt cum propugnaculis: mille clypei pendẽt ex ea, omnis armatura fortium.
Littera 135.a
Tropologia 136.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 137.a
Anagoge 138.a
Verſ.5.& 6.
Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in liliis, donec aſpiret dies, & inclinẽtur vmbræ. Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.
Littera 138.b
Tropologia 139.b
Mixta interpretatio ſeu de Deipara Virgine 140.b
Anagoge 141.b
Verſ.7.
Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.
Littera 141.b
Tropologia 142.a
Mixta interpretatio, ſeu de B. Virgine Deipara 142.b
Anagoge 142.b

Verſ.8.

Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon de cubilibus leonum, de montibus pardorum.

Littera 143.a

Tropologia 144.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 145.a

Anagoge 146.a

Verſ.9.

Vulneraſti cor meum, ſoror mea ſponſa vulneraſti cor meũ in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui.

Littera 146.a

Tropologia 146.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 147.a

Anagoge 148.a

Verſ.10.

Quam pulchræ ſunt mammæ tuæ, ſoror mea ſponſa? pulchriora sũt vbera tua vino, & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata.

Littera 148.b

Tropologia 149.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 149.b

Anagoge 150.a

Verſ.11.

Fauus diſtillãs labia tua ſponſa, mel & lac ſub lingua tua: & odor veſtimentorum tuorum, ſicut odor thuris.

Littera 150.b

Tropologia 151.a

Mixta interpretatio ſeu de Deipara 151.b

Anagoge 152.b

Verſ.12.

Hortus concluſus, ſoror mea ſpõſa, hortus concluſus, fons ſignatus.

Littera 153.a

Tropologia 153.b

Mixta interpretatio, ſeu de B. Virg. 154.a

Anagoge 155.b

Verſ.13.& 14.

Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum, cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo, nardus & crocus, fiſtula & cinnamomũ, cum vniuerſis lignis Libani, myrrha & aloë cum omnibus primis vnguentis.

Littera 155.b

Tropologia 158.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 158.b

Anagoge 159.a

Verſ.15.

Fons hortorum: puteus aquarũ viuentium, quæ fluunt impetu de Libano.

Littera 159.b

Tropologia 160.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 160.b

Anagogia 162.a

Verſ.16.

Surge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, & fluant aromata illius.

Littera 162.a

Tropologia 164.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 164.b

Anagoge. 165.b

Cap.5. Sect.1. verſ.1. memb.1.

Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum.

Littera 166.a

Tropologia 166.b

Mixta.

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 167.a
Anagoge 167.b
Sect.2.verſ.1.membr.2.
Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa, meſſui myrrham meam cũ aromatibus meis: comedi fauum meum cũ melle meo: bibi vinum meum cũ lacte meo: Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi.
Littera 167.b
Tropologia 168.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 169.a
Anagoge 171.a
Sect.3.verſ.2.
Ego dormio, & cor meum vigilat. vox dilecti mei pulſantis: Aperi mihi ſoror mea, amica mea colũba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni guttis noctium.
Littera 171.b
Tropologia 173.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 174.b
Anagoge 175.b
Verſ.3.
Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?
Littera 176 a
Tropologia 176.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 177.b
Anagoge 177.b
Verſ.4.
Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius.
Littera 177.b
Tropologia 179.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 179 a
Anagoge 180.a
Verſ.5.
Surrexi, vt aperirem dilecto meo: manus meæ ſtillauerunt myrrhã, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima.
Littera 180.b
Tropologia 181.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 182.b
Verſ.6.
Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo: at ille declinauerat, atque trãſierat. Anima mea liquefacta eſt, vt locutus eſt: quæſiui & non inueni illum: vocaui, & non reſpondit mihi.
Littera 183.a
Tropologia 183.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 185.a
Verſ.7.
Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatẽ: percuſſerũt me, & vulnerauerunt me: tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum.
Littera 186 b
Tropologia 187.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 187.b
Verſ.8.
Adiuro vos filiæ Hieruſalem, ſi inueneritis dilectum meum, vt nũcietis ei, quia amore langueo.
Littera 188.a
Tropologia 188 b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 189.a
Sect.4.verſ.9.
Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? qualis

eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiuraſti nos?
Littera 190.a
Tropologia 190.b
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 191.a
Sect.5.verſ.10.
Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus.
Littera 191.a
Tropologia 194.a
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 194.a
Verſ.11.
Caput eius aurum optimum: comæ eius ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi coruus.
Littera 194.b
Tropologia 197.b
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara. 199.a
Anagoge 199.a
Verſ.12.
Oculi ei⁹ ſicut colũbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ,& reſident iuxta flũenta pleniſſima.
Littera 199.b
Tropologia 201.b
Mixta interpretatio ſeu de Deipara 201.b
Anagoge 201.b
Verſ.13.
Genæ illius ſicut areolæ aromatum conſitæ à pigmentariis. Labia illius lilia diſtillãtia myrrhã primã.
Littera 202.a
Tropologia 203.a
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 204.b
Anagoge 204.b
Verſ.14.
Manus eius tornatiles aureæ, plenæ hyacintis. Venter eius eburneus, diſtinctus Sapphiris.
Littera 204.b
Tropologia 207.a
Mixta interpretatio ſeu de Deipara 208.b
Anagoge 208.b
Verſ.15.
Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. ſpecies eius vt Libani, elect⁹ vt cedri.
Littera 208.b
Tropologia 209.b
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 211.a
Anagoge 211.a
Verſ.16.
Guttur illius ſuauiſſimum, & totus deſiderabilis: talis eſt dilectus meus,& ipſe eſt amicus meus, filiæ Hieruſalem
Littera 211.b
Tropologia 213.b
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 213.b
Anagoge 213.b
Sect.6 verſ.17.
Quo abiit dilectus tuus,ô pulcherrima mulierum? quo declinauit dilectus tuus? & quæremus eum tecum.
Littera 214.a
Tropologia 215.a
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 215.b

Cap.6.Sect.1.verſ.1.
Dilectus meus deſcendit in hortum ſuum ad areolam aromatum, vt paſcatur in hortis,& lilia colligat.
Littera 216.b
Tropologia 217.a
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 217.b

Anagoge 218.b

Verſ.2.

Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui paſcitur inter lillia.

Littera 218.b

Tropologia 219.a

Mixta interpretatio ſeu de Deipara 220.a

Anagoge. 220.b

Sect.2.verſ.3.

Pulchra es amica mea, ſuauis & decora ſicut Hieruſalem: terribilis vt caſtrorum acies ordinata.

Littera 221.a

Tropologia 222.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 225.a

Anagoge 225.a

Verſ.4.

Auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt. Capilli tui ſicut grex caprarum quæ apparuerunt de Galaad.

Littera. 225.a.227.a

Tropologia 226.a.227.a

Mixta interpretatio ſeu de Deipara 226.a.227.a

Anagogia 226.b.228.a

Verſ.5.

Dentes tui ſicut grex ouiũ, quæ aſcẽderũt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt in eis.

Littera 228.b

Tropologia 228.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 229.a

Anagoge 229.b

Verſ.6.

Sicut cortex mali punici, ſic genæ tuæ abſque occultis tuis.

Littera 229.b

Tropologia 229.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 230.b

Anagoge 231.a

Verſ.7.& 8.

Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus. Vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matris ſuæ, electa genitricis ſuæ. Viderunt eam filiæ, & beatiſſimam prædicauerunt, reginæ & concubinæ, & laudauerunt eam.

Littera 231.b

Tropologia 232.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 233.b

Anagoge 236.a

Sect.3.verſ.9.

Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra vt luna electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata?

Littera 236.b

Tropologia 237.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 238.a

Anagoge 239.b

Sect.4.verſ.10.

Deſcẽdi in hortum nucum, vt viderem poma conuallium, & inſpicerem, ſi floruiſſet vinea, & germinaſſent mala punica.

Littera 240.a

Tropologia 240.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 242.a

Anagoge 243.a

Sect.5.verſ.11.

Neſciui, anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.

Littera 243.a

Tropologia 244.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 245.a

Anagoge 245.b

Sect. 6. verſ. 12.

Reuertere, Reuertere Sulamitis: reuertere, reuertere, vt intueamur te.

Littera 245.b

Tropologia 247.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 247.b

Anagoge 248.a

Cap. 7. verſ. 1. & 2. 1. membr. 1.

Quid videbis in Sulamite niſi choros caſtrorum?

Littera 248.b

Tropologia 250.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 250.a

Anagoge 250.b

Sect. 2. verſ. 1. membr. 2.

Quam pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, filia Principis.

Littera 250.b

Tropologia 251.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 252.a

Anagoge 253.a

Verſ. 1. membr. 3.

Iuncturæ femorum tuorum, ſicut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis.

Littera 253.b

Tropologia 254.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 254.b

Anagoge. 255.b

Verſ. 2.

Vmbilicus tuus crater tornatilis, nũquam indigens poculis. Venter tuus ſicut aceruus tritici vallatus liliis.

Littera 255.b

Tropologia 256.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 257.b

Anagoge 259.b

Sect. 3. verſ. 3. & 4. membr. 1.

Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli gemelli capreæ Collum tuum ſicut turris eburnea.

Littera 260.a

Tropologia 261.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 261.b

Anagoge 262.b

Sect. 4. verſ. 4. membr. 2.

Oculi tui ſicut piſcinæ in Heſebon, quæ sũt in porta filię multitudinis.

Littera 262.b

Tropologia 264.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 265.a

Anagoge 265.b

Verſ. 4. membr. 3.

Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum.

Littera 266.a

Tropologia 267.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 367.b

Verſ. 5.

Caput tuum vt Carmelus: & coma capitis tui, ſicut purpura regis vincta canalibus.

Littera 268.b

Tropologia 270.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 270.b

Verſ. 6.

Quam pulchra es, & quam decora chariſſima in deliciis.

Littera 271.b

Tropologia 272.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 272.b

Anagoge 273.a

Sect. 5. verſ. 7.

Statura tua aſſimilata eſt palmæ, & vbera tua botris.

Littera 273.a

Tropologia 274.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 275.a

Anagoge 275.b

Verſ. 8.

Dixi: Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus eius: & erunt vbera tua, ſicut botri vineæ, & odor oris tui, ſicut malorum.

Littera 275.b

Tropologia 276.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 277.b

Anagoge 279.b

Sect. 6. verſ. 9.

Guttur tuum ſicut vinum optimũ, dignum dilecto meo ad potandum, labiiſque & dentibus illius ad ruminandum.

Littera 279.b

Tropologia 280.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 281.a

Anagoge 281.b

Sect.7. verſ. 10.

Ego dilecto meo, & ad me conuerſio eius.

Littera 282.a

Tropologia 282.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 282.b

Anagogia 283.a

Verſ. 11.

Veni dilecte mi, egrediamur in agrũ commoremur in villis.

Littera 283.a

Tropologia 283.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 284 a

Anagoge 284.b

*Sect.8. verſ.*12.

Mane ſurgamus ad vineas, videamus ſi floruit vinea, ſi flores fructus parturiunt, ſi floruerũt mala punica: ibi dabo tibi vbera mea.

Littera 285.a

Tropologia 286.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 287.a

Anagoge 287.b

Verſ. 13.

Mandragore dederunt odorem. In portis noſtris omnia poma noua & vetera, dilecte mi, ſeruaui tibi.

Littera 287.b

Tropologia 289.b

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 290.b

Anagoge. 292.a

Cap. 8. *Sect.* 1. *verſ.* 1.

Quis mihi det te fratrem meum ſugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deoſculer te, & iam me nemo deſpiciat?

Littera 292.b

Tropologia 294.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 294.b

Anagoge 295.b

Verſ. 2.

Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ: ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & muſtum malorum granatorum meorum.

Littera 296.a

Tropologia 297.a

Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 297.b

Anagoge 298.a

Verſ. 3.

Læua eius ſub capite meo,& dextera illius amplexabitur me.
Littera 298.b
Tropologia 298.b
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 299.a
Anagoge 299.b

Sect.2. Verſ.4.

Adiuro vos filiæ Heruſalem, ne ſuſcitetis neque euigilare faciatis dilectam,donec ipſa velit.
Littera 299.b
Tropologia 299.b
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 300.a
Anagoge 300.b

Sect.3.verſ.5.memb.1.

Quæ eſt iſta,quæ aſcendit de deſerto,deliciis affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?
Littera 300.b
Tropologia 301.a
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 301.b
Anagoge 302.b

Sect.4.verſ.5.memb.2.

Sub arbore malo ſuſcitaui te:ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua.
Littera 303.a
Tropologia 304.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 304.a
Anagoge 304.b

Verſ. 6.

Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum : quia fortis eſt vt mors,dilectio , dura ſicut infernus æmulatio, lampades eius lãpades ignis atque flammarum.
Littera 305.a
Tropologia 306.b
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 307.b
Anagoge 309.b

Verſ. 7.

Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam: ſi dederit homo omnem ſubſtantiam pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eã.
Littera 310.a
Tropologia 310.b
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 311.b
Anagoge 312.b

Sect.5. verſ.8.

Soror noſtra parua,& vbera non habet: quid faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquenda eſt?
Littera 313.a
Tropologia 313.b
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 314.b
Anagoge 315.a

Sect.6. verſ.9.

Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argẽtea: ſi oſtium eſt, compingamus illud tabulis cedrinis.
Littera 315.b
Tropologia 316.a
Mixta interpretatio,ſeu de Deipara 316.b
Anagoge 317.b

Sect.7. Verſ.10.

Ego murus:& vbera mea ſicut turris, ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens.
Littera 317.b
Tropologia 318.b
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 319.a
Anagoge 320.a

Sect.8. Verſ.11. & 12.

Vinea fuit pacifico in ea, quæ habet populos: tradidit eã cuſtodibus:

vir affert pro fructu eius mille argenteos. Vinea mea coram me eſt. Mille tui pacifici, & ducenti his qui cuſtodiunt, fructus eius.
Littera 320.b
Tropologia 322.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 323.a
Anagoge 324.a

Sect. 9. Verſ. 13.

Quæ habitas in hortis, amici auſcultant: fac me audire vocem tuam.
Littera 324.b
Tropologia 325.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 325.b
Anagoge 327.a

Sect. 10. Verſ. vlt.

Fuge dilecte mi, & aſſimilare capreæ, hinnuloque ceruorum ſuper montes aromatum.
Littera 327.a
Tropologia 328.a
Mixta interpretatio, ſeu de Deipara 328.b
Anagoge 329.

INDEX
LOCORVM S. SCRIPTVRÆ, QVI IN HOC COMMENTARIO VEL EXPLICANTVR, vel accommodantur.

NOT. Si quæ ſententiæ hic allatæ, in Editione vulgata non reperiantur: meminerit Lector, ſecundum eam interpretationem fuiſſe allatas, qua vſi ſunt Patres, quorum ibi verba citantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Gen.1.v.26.

Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram 312.a

Gen.2.v.9.

Lignũ vitæ in medio paradiſi 154.a

Gen.2.v.23.

Hoc nunc os ex oſſibus meis 20.a

Gen.6.v.2.

Fons aſcendebat de terra, irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ 161.a

Gen.6.v.10.

Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum 161.a *Gen.9.v.13.*

Ponam arcum meum in nubibus cœli 273.a

Gen.17.v.18.

Vtinam Iſmael viuat corã te 295.a

Gen.22.v.13.

Vidit Abraham poſt ſe arietem inter vepres hærẽtem cornibus 63.b

Gen.27.v.27.

Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominꝰ 62.a

Gen.28.v.11.

Iacob vidit in ſomnis ſcalam 175.b

Gen.32.v.2.

Caſtra Dei ſunt hæc 225.249.a

Gen.46.v,9.

Ad prædam fili mi aſcendiſti, requieſcens accubuiſti vt leo 51.b. 161.a *Gen.49.v.26.*

Deſiderium collium æternorum 102.b *Exod.3.v.5.*

Solue calceamentum pedum tuorum 177.a.252.a.253.a

Exod.14.v.25.

Fugiamus Iſraelem. Dominus enim pugnat pro eis 44.a

Exod.24.v.10.

Quaſi opꝰ lapidis ſapphirini, & quaſi cœlum cum ſerenum eſt 205.b 89 b.208.b

Exod.26.v.1.

Cortinæ ex cocco bis tincto 119.a

Leuit.11.v.4.

Animal quod non ruminat, immũdum habetur. 280.b

Leuit.21.v.18.

Si paruo, vel grandi, vel torto naſo

naſo 267.a.266.b

Num.11.*v*.29.

Quis tribuat, vt omnis populus prophetet? 293.a

Deut.6.*v*.3.

Dabo vobis terram lacte & melle manantem 151.a

Ioſu.15.*v*.19.

Irriguum ſuperius,& irriguum inferius 265.b

Iudic.9.*v*.15.

Exibit ignis,& deuorabit cedros Libani 211.a

Iudic.11.*v*.38.

Virginitatem ſuam per duos menſes fleuit in montibus 112.b

Iudic.16.*v*.13.

Septem crines Samſonis 148.a

1.*Reg*.9.*v*.2.

Saul electus & bonus 209 a

1.*Reg*.16.*v*.12.

Erat rufus,& pulcher aſpectu,facieque decora 193.a.192.b

2.*Reg*.7.*v*.14.& 15.

Arguam in virga hominum peccata eius:miſericordiam autem meã non auferam ab eo 5.b

2.*Reg*.7.*v*.15.

Quem amoui à facie mea 2.b

2.*Regum*.7.& 14.

Arguam in virga hominum peccata eius: miſericordiam autem meã non auferam ab eo 5.b

3.*Reg*.2.*v*.19.

Surrexit Rex in occurſum eius, poſituſque, eſt thronus matri Regis 300.a

3.*Reg*.11.*v*.11.

Dirumpens dirumpam regnum tuum 5.b

3.*Reg*.11.*v*.26.

Dormiuitque Salomon cum patribus ſuis,& ſepultus eſt in ciuitate Dauid patris ſui 3.b

3.*Reg*.11.*v*.43.

Dormiuitque Salomon cum patribus ſuis 3.b

3.*Reg*.16.*v*.34.

In primogenito ſuo fundauit 35.b

4.*Reg*.6.*v*.16.

Vidit montem plenum equorum& curruum igneorum 224.b

4.*Reg*.21.*v*.18.

Dormiuitque Manaſſes cum patribus ſuis 3.b

1.*Paral*.24.*v*.14.

In capitibus virorum 35.b

Eſther 14.*v*.3.

Domine mi,qui rex noſter es ſolus, adiuua me ſolitariam 112.a

Iob 3.*v*.10.

Non cõcluſit oſtia ventris, qui portauit me 154.b

Iob.3.*v*.26.

Cucurrit aduerſus Dominum extẽto collo 44.b

Iob.4.*v*.18.

Qui habitant domos luteas 311.

Iob.6.*v*.8.

Et quis det, vt veniat petitio mea? 293.a *Iob*.9.*v*.30.

Si lotus fuero quaſi aquis niuis 199.b *Iob*.32.*v*.19.

Venter meus quaſi muſtum abſque ſpiraculo 178.a

Pſal.1.*v*.1.

Beatus vir,qui non abiit in concilio impiorum 192.a

Pſal.1.*v*.3.

Lignum plantatũ iuxta riuos aquarum 66,a.71.b

Pſal.5.*v*.4.

Mane aſtabo tibi 100.a

Pſal.10.*v*.2.

Parauerunt ſagittas ſuas in pharetra 95.b

Pſal.11.*v*.7.

Eloquia Domini, eloquia caſta, ar-

gentum igne examinatũ 119.a 317.a *Pſal.15.v.vlt.*
Delectationes in dextera tua vſque in finem 67.b
Pſal.16.v.9.
Sub vmbra alarum tuarum protege me 66.a
Pſal.17.v.12.
Tenebroſa aqua in nubibus aëris 197.b 102.a *Pſal.17.v.30.*
In Deo meo tranſgrediar murum 77.a *Pſal.20.v.4.*
Poſuiſti in capite eius coronam de lapide pretioſo 197.b
Pſal.21.v.2.
Longe à ſalute mea verba delictorũ meorum 43.a
Pſal.22.v.5.
Calix meus inebrians quam præclarus eſt? 297.a
Pſal.22.v.7.
Parauit in conſpectu meo menſam 48.b *Pſal.22.v.8.*
Impinguaſti in oleo caput meum 46.b *Pſal.28.v.4.*
Vox Domini in virtute 81.b
Pſal.28.v.5.& 6.
Conteret Dominus cedros Libani, & cõminuet quaſi vitulum 119.b. 211.a *Pſal.31.v.10.*
Conturbatus eſt in ira venter meus 178.a *Pſal.33.v.8.*
Immittet Angelus Domini in circuitu timentiũ eum, & eripiet eos 136.a *Pſal.35.v.9.*
Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos 72.a
Pſal.36.v.27.
Declina à malo, & fac bonum 70.b. 218.a.311.a *Pſal.39.v.3.*
Et ſtatuit ſupra petram pedes meos 177.a *Pſal.43.v.26.*
Conglutinatus eſt in terra venter meus 178.a
Pſal.44.v.3.
Diffuſa eſt gratia in labiis tuis 28.b. 202.b *Pſal.44.v.5.*
Propter veritatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam 222.b
Pſal.44.v.7.
Virga æquitatis, virga regni tui 43.b
Pſal.44.v.8.
Vnxit te Deus, Deus tuus 20.b
Pſal.44.v.11.
Audi filia, & vide 251.b
Pſal.47.v.8.
In ſpiritu vehemẽti conteres naues Tharſis 207.a
Pſal.50.v.14.
Spiritu principali cõfirma me 251.b
Pſal.56.v.5.
Filij hominum, dentes eorum arma & ſagittæ 130.b
Pſal.58.v.10.
Fortitudinem meam ad te cuſtodiam 224.b
Pſal.58.v.15.
Conuertentur ad veſperam 284.b
Pſal.59.v.5.
Potaſti nos vino cõpunctionis 30.b
Pſal.60.v.5.
In velamento alarum tuarum ſperabo 206.b
Pſal.62.v.8.
In velamento alarum tuarum proteges me 206.b
Pſal.62.v.11.
Partes vulpium erunt 94.a
Pſal.63.v.8.
Accedet homo ad cor altũ, & exaltabitur Deus 226.a
Pſal.64.v.14.
Et conualles abundabũt frumento 257.b *Pſal.67.v.14.*
Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ eius deargentatæ 74.a

Pſal.67.v.14.
Pennæ columbæ deargentatæ 74.a. 199.b *Pſal.67.v.14.*
Columbæ pennæ deargentatæ, & poſteriora dorſi in pallore auri 45.a *Pſal.68.v.33.*
Quærite Deum, & viuet anima veſtra 215.a
Pſal.73.v.12.
Operatus eſt ſalutem in medio terræ 107.b.133.a.256.a
Pſal.73.v.17.
Æſtatem & ver tu condidiſti 84.b
Pſal.74.v.4.
Ego cõfirmaui columnas eius 209.b
Pſal.80.v.17.
Cibauit eos ex adipe frumenti 257.b
Pſal.81.v.6.
Ego dixi, Dij eſtis, & filij excelſi omnes 122.a
Pſal.83.v.12.
Melior eſt vna dies in atriis tuis ſuper millia 99.b.141.b
Pſal.84.v.9.
Audiam quid loquatur in me Dominus 314.a
Pſal.84.v.11.
Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt 27.b
Pſal.91.v.13.
Iuſtus vt palma florebit 119.a.274.a
Pſal.91.v.13.
Sicut cedrus Libani multiplicabuntur 119.a.211.a
Pſal.92.v.1.
Indutus eſt fortitudinẽ, & præcinxit ſe 177.a
Pſal 103 v.20.
Facta eſt nox, in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ terræ 68.a
Pſal.104.v.3.
Quærite Dominum, & confirmamini 215.a
Pſal.105.v.23.
Si non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius 262.a *Pſal.109.v.1.*
Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum 107.a
Pſal.109.v.2.
Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion 62.a
Pſal.109.v.3.
Ex vtero ante Luciferum genui te 20 b *Pſal.118.v.94.*
Tuus ſum ego, ſaluum me fac 220.a
Pſal.119.v.5.
Habitaui cum habitantibus Cedar 18.b
Pſal.120.v.1.
Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi 329.
Pſal.120.v.6.
Per diem ſol non vret te, neque luna per noctem 70.b
Pſal.121.v.6.
Abundantia diligentibus te 31.a
Pſal.124.v.2.
Montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi ſui 153.b
Pſal.125.v.4.
Conuerte Domine captiuitatem noſtram, ſicut torrẽs in Auſtro 164.a
Pſal.130.v.2.
Sicut ablactatum ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea 28.a
Pſal.131.v.14.
Hæc requies mea in ſeculum ſeculi 48.b *Pſal.136.v.2.*
Super flumina Babylonis 201.a
Pſal.136.v.9.
Beatus qui tenebit & allidet paruulos ad petram 95.b
Pſal.137.v.2.
In conſpectu Angelorum pſallã tibi 325.b *Pſal.139.v.8.*
Domine virtus ſalutis meæ, obumbraſti ſuper caput meum in die belli 68.b

Pſal.146.v.1.
Deo noſtro ſit iocunda decoraque laudatio 281.a
Pſal.149.v.6.
Exultationes Dei in gutture eorum 71.a. 281.a
Prouerb.1.v.9.
Coronam gratiarum accipies vertice tuo, & numellam auream circa collum tuum 41.a
Prouerb.3.v.17.
Longitudo dierum in dextra eius, & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria 67.b
Prouerb.4.v.8.
Honora eam, & amplectetur te 252.a
Prouerb.5.v.16.
Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas diuide 153.b
Prouerb.5.v.18.
Cerua chariſſima & gratiſſimus hinnulus, vbera eius inebrient te in omni tempore 72.b
Prou.5.v.19.
Vbera eius inebrient te omni tempore 17.a.278.a
Prou.7.v.18.
Inebriari vberibus 17.a
Prou.16.v.21.
Qui dulcis eſt eloquio, maiora percipiet 133.b
Prou.20.v.27.
Inueſtigat omnia ſecreta vẽtris 178.a
Prou.21.v.vlt.
Equus paratur ad diem belli, Dominus autem ſalutem tribuit 38.a
Prou.23.v.5.
Ne erigas oculos tuos ad opes, quas habere non poteris 226.a
Prou.24.v.32.
Nouiſſime ego egi pœnitentiam 3.a.6.a
Prou.27.v.6.
Optabilia ſunt amici vulnera, hoſtis autem oſcula mala ſunt 189.a
Prou.30.v.2.
Stultiſſimus ſum virorum, & ſapientia hominum non eſt mecum 3.a
Prou.30.v.15.
Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, dicentes: affer, affer 268.a
Prou.31.v.6.
Da ſiceram mœrentibus, ô Lamuel, & vinum his qui amaro ſunt animo 171.a
Eccleſ.2.v.6.
Extruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſiluas lignorum germinantium 139.b.263.b
Eccleſ.3.v.7.
Tempus loquendi, & tempus tacẽdi 81.a.134.b
Eccleſ.9.v.8.
Sint omni tempore veſtimenta tua candida 142.a
Eccleſ.12.v.3.
Quando mouebuntũr cuſtodes domus, & nutabunt viri fortiſſimi 253.b
Eccleſ.7.v.29.
Virum de mille vnum reperi 193.b
Eccleſ.21.v.2.
Tanquam à facie ſerpentis fuge peccatum 328.a
Eccleſ.24.v.11.
In omnibus requiem quæſiui 175.a
Eccleſ.24.v.17.
Sicut cypreſſus in monte Sion 57.a
Eccleſ.24.v.20.
Sicut Libanus non inciſus, vaporans habitationem ſuam 165.a
Eccleſ.24.v.34.
Ego quaſi fluuius dorix, & quaſi aquæ ductus exiui de paradiſo 155.a. 160.b
Eccleſ.28.v.25.
Mors illius, mors nequiſſima, & vtilis potius infernus quam illa 305.b

Eccleſ.36.v.24.
Species mulieres exhilarat faciem viri ſui 147.a
Eccleſ.40.v.1.
Graue iugũ ſuper filios Adæ 204.b 299.a *Eccleſ.43.v.9.*
Vas caſtrorum in excelſis 250.b
Eccleſ.43.v.12.
Vide arcum,& benedic qui fecit illum 273.a
Iſa.2.v.2.
Mons Domini in vertice montium 143.b.102.b
Iſa.2.v.10.
Ingredere in petram, vt ibi abſcondaris à facie timoris Domini 91.b
Iſa.3.v.16.
Pro eo quod ambulauerunt extento collo 137.b
Iſa.4.v.2.
Et fructus terræ ſublimis 90.a
Iſa.4.v.6.
Omnis caro fœnum 98.b
Iſa.5.v.2.
Vinea facta eſt dilecto meo 91.a 287.a *Iſa.5.v.14.*
Propterea dilatauit infernus animã ſuam,& aperuit os ſuum 305.b
Iſa.8.v.2
Auferet fortitudinem Damaſci, & ſpolia Samariæ 267.b
Iſa.8.v.3.
Acceſſi ad prophetiſſam,& concepit & peperit filium 258 a
Iſa.10.v.27.
Cõputreſcet iugum à facie olei 28.b
Iſa.10.v.34.
Libanus cũ ſublimibus ſuis corruet 211.a *Iſa.14.v.13.*
Sedebo in monte teſtamenti in lateribus Aquilonis 164.a
Iſa.16.v 11.
Venter meus ad Moab, quaſi cithara ſonabit 178.a
Iſa.18..v.4.
Sicut meridiana lux clara eſt,& ſicut nubes roris in die meſſis 191.b
Iſa.32.v.8.
Princeps ea quæ digna ſunt Principe cogitabit 252.b
Iſa.32.v.17.
Cultus iuſtitiæ ſilentium 134.a
Iſa.35.v.2.
Gloria Libani dabitur eis. 144.a 211.a *Iſa.38.v.15.*
Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. 158.a. 314.a *Iſa.46.v.4.*
Qui portamini à meo vtero, qui geſtamini à mea vulua 28.a
Iſa.47.v.2.
Tranſgredere flumina 252.a
Iſa.49.v.2.
Poſuit me quaſi ſagittã electã 69.b
Iſa.51.v.17.
Eleuare, conſurge Hieruſalem, quæ bibiſti de manu Domini calicem iræ eius 193.b
Iſa.52.v.7.
Quam pulchri ſuper montes pedes annunciantis & prædicantis pacem? 251.a
Iſa.54,v.2.
Dilata funiculos tuos,& caulas tuas fige 283.b
Iſa.54.v.2.
Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extẽde 19.a *Iſa.55.55.v.6.*
Quærite in inueniendo 35.b
Iſa.60.v.16.
Et mammilla Regũ lactaberis. 20.b
Iſa.61.v.10.
Induit me Dominus veſtimento ſalutis,& indumento lætitiæ 151.a
Iſa.62.v.6.
Super muros tuos Ieruſalem cõſtitui cuſtodes 105.b

Iſa.63.v.2.
Quis eſt iſte qui venit de Edom? tinctis veſtibus de Boſra? 193.a
Iſa.63.v.2.
Quare ergo rubrum eſt indumentũ tuum, & veſtimentum tuum ſicut calcantium in torculari? 192.b
Iſa.65.v.20.
Puer centum annorum morietur 234.b *Ierem.1.v.14.*
Ab Aquilone pandetur omne malum. 164.b
Ierem.2.v.7.
Induxi vos in terrã Carmeli, vt comederetis fructum eius 269.a
Ierem.9.v.21.
Aſcendit mors per feneſtras veſtras 80.a *Ierem.22.v.22.*
Omnes paſtores tuos paſcet ventus 18.a *Ierem.23.v.24,*
Cœlum & terrã ego impleo 214.b
Ierem.24.v.2.
Ficus bonæ valde, & ficus malæ nimis, quæ comedi non poterant, eo quod eſſent malæ. 88.a
Thren.3.v.25.
Bonus es Domine ſperantibus in te, animæ quærenti te. 329.
Then.3.v.48.
Diuiſiones aquarum deduxit oculus meus 200.b
Thren.4.v.20.
In vmbra tua viuemus in gentibus 66.a *Ezech.1.v.10.*
Facies hominis, & facies vituli, & facies leonis, & facies aquilæ 161.a
Ezech.1.v.15.
Similitudo quatuor animalium, & rota in medio rotæ 244.b
Ezech.1.v.18.
In circuitu & intus plena oculis 147.b 265.a *Ezech.15.v.14.*
Perfecta eras in decore meo. 57.b
Ezech.16.v.4.
Non eſt præciſus vmbilicus tuus, & aqua non es lota 256.a 258.a
Ezech.16.v.12.
Dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum 38.b
Ezech.16.v.25.
Et diuiſiſti pedes tuos omni tranſeunti 255.a
Ezech.23.v.17.
Cubile mammarum 17.a
Ezech.31.v.8.
Cedri non fuerũt altiores illo in paradiſo Dei 210.b
Daniel.5.v.2.
In guſtu vini 35.b
Daniel.7.v.9.
Veſtimenta eius candida ſicut nix, capilli albi ſicut lana munda 62.a 192.b. 193.a *Daniel.7.v.14.*
Antiquus dierum dedit filio hominis poteſtatem, & honorem, & regnum 197.a
Daniel.10.v.6.
Et ſpecies eius, quaſi ſpecies Tharſis 207.a *Oſe.2.v.2.*
Auferat fornicationes ſuas à facie ſua, adulteria de medio vberum ſuorum 17.a
Oſe.2.v.2.
De medio vberum 47.b
Oſe.2.v.14.
Ego lactabo eam 20.b
Oſe.6.v.2.
Venite & reuertamur ad Dominũ, quia ipſe cœpit, & ſaluabit nos 248.a *Oſe.6.v.3.*
Sicut Auroram, paratum inueniemus eum 239.b
Oſe.9.v.10.
Prima poma ficulneæ 88.a
Oſe.14.v.8.
Conuertentur ſedentes in vmbra eius 66.a
Ioel.2.v.28.

Senes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri viſiones videbunt 175.b *Ione.1.v.3.*
Ionas fugit in Tharſis 207.a
Michea.1.v.16.
Tondere ſuper filios deliciarũ 271.b
Michea.6.v.6.
Quid dignum offeri Domino curuem genu Deo excelſo. 230.b
Abacuc.3.v.7.
Turbabuntur pelles terræ Madian 19 a *Abac.3.v.8.*
Miſiſti equos tuos in mare, turbantes aquas multas 244.b
Abac.3.v.8.
Qui aſcendis ſuper equos tuos, & quadrigæ tuę ſaluatio 37.b
Abac.3.v.15.
Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum 38.a
Abac.3.v.16.
Audiui, & conturbatus eſt venter meus 178.a
Aggai.2.v 4.
Ponam te quaſi ſignaculum, quia te elegi 305.a
Zachar.3.v.9.
Septem oculi in vno lapide 54.b
Zachar.4.v.7.
Quis tu mons magne coram Zorobabel, in planum 78.b
Zachar.9.v.11.
Emiſiſti vinctos tuos de lacu 43.a
Zachar.10.v.3.
Poſuit eos quaſi equum gloriæ ſuæ in bello 38.a

EX NOVO TESTAMENTO

Matth 5.v.8.
Beati mundo corde 17.a 123.b
Matth.5.v.14.
Ciuitas ſupra montem poſita 221 b
Matth.6.v.22.
Lucerna corporis tui eſt oculus tu' 17.a *Matth.6.v.22.*
Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit 53.b
Matth.6.v.28.
Non laborant, neque nent 203.b
Matth.6.v.30.
Conſiderate lilia agri 99.a
Matth.9.v.5.
Tolle grabatum tuum & ambula 81.b *Matth.10.v.10.*
Neque duas tunicas 177.a
Matth.10.v.17.
Eſtote ergo prudẽtes ſicut ſerpẽtes, & ſimplices ſicut columbę 200.b
Matth.11.v.29.
Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde 137.b.266.b
Matth.13.v.12.
Omni habenti dabitur, & abundabit 271.a
Matth.13.v.52.
Qui profert de theſauro ſuo noua & vetera 288.a.290.b
Matth.15.v.19.
De corde exeunt cogitationes 17.a
Matth.16.v.18.
Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam 306.a
Matth.16.v.24.
Tollat crucẽ ſuam & ſequatur me 22.a *Matth.23.v.12.*
Omnis qui ſe exaltauerit humiliabitur, & qui ſe humiliauerit exaltabitur 137.b *Matt.25.v.1.*
Exierunt obuiam ſponſo & ſponſæ 10.a *Marc.1.v.7.*
Non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamenti eius 252.a
Marc.7.v.37.
Bene omnia fecit 206.a
Luc.1.v.28.
Aue gratia plena, Dominus tecum 152.a.165.a.175.a
Luc.1.v.31.

Dabit illi Dominus Deus ſedẽ Dauid patris eius 123.b.185.a

Luc.1.v.34.

Quoniam virũ non cognoſco 165.a 90.b.152.a

Luc.1.v.35.

Virtus altiſſimi obumbrabit tibi 70.b.165.a

Luc.1.v.38.

Ecce Ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum 152.a 295.a.326.a

Luc.1.v.42.

Benedictus fructus ventris tui 259.a 154.b *Luc.1.v.45.*

Beata quæ credidiſti 42.a

Luc.1.v.48.

Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ 42.a.256.a

Luc.1.v.48.

Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes 281.a

Luc.1.v.49.

Fecit mihi magna qui põtẽs eſt 174.b.99.a *Luc.2.v.35.*

Tuam ipſius animã gladius pertranſibit 74.b.121.a.271.b

Luc.6.v.36.

Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter cœleſtis miſericors eſt 208.b

Luc.10.v.40.

Martha ſatagebat circa frequẽs miniſterium 299.b.300.a

Luc.10.v.vlt.

Maria optimam partem elegit 175.a

Luc.11.v.27.

Beatus vẽter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti 41.b.141.a.149.b 212. *Luc.12.v.32.*

Noli timere puſillus grex .42.b. 228.a *Luc.13.v.24.*

Contendite intrare per anguſtam portam 91.b

Luc.16.v.8.

Filij huius ſæculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua 96.a.200.a 224.a *Luc.16.v.26.*

Inter nos & vos magnum chaos firmatum eſt 309.a

Luc.17.v.34.

Duo in agro, duo in lecto, duo in molendino 222.a

Luc.19.v.12.

Homo nobilis abiit in regionẽ longinquam accipere ſibi regnum, & reuerti 215.b

Luc.21.v.30.

Videte ficulneam & omnes arbores, cum producunt iam ex ſe fructum 88.a *Luc.22.v.28.*

Vos eſtis qui permanſiſtis mecũ in tentationibus meis 197.a

Ioan.1.v.1.

In principio erat verbũ 50.b.127.a

Ioan.1.v.12.

Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri 122.a *Ioan.2.v.3.*

Vinum non habent 314.b

Ioan.2.v.4.

Quid mihi & tibi mulier? 70.a.283.a

Ioan.3.v.29.

Qui habet ſponſam, ſpõſus eſt 10.a

Ioan.4.v.35.

Iam regiones albæ ſunt ad meſſem 85.a *Ioan.6.v.44.*

Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum 22.a

Ioan.7.v.38.

Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ 160.a.258.a 271.b

Ioan.9.v.6.

Expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo 206.317.a

Ioan.10.v.7.& 9.

Ego ſum oſtium 263.b

Ioan.10.v.9.

Ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet

inueniet 123.b.124.a.184.a

Ioan.12.v.32.

Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me 22.a.277.b

Ioan.15.v.5.

Ego ſum vitis, & vos palmites 87.b.241.a

Ioan.16.v.15.

Vado ad eum qui miſit me 326.b

Ioan.17.v.22.

Gloriam quam dediſti mihi, dedi eis 233.a

Ioan.19.v.25.

Stabat iuxta crucem Ieſu mater eius 275.a *Ioan.21.v.15.*

Paſce oues meas 42.b

Act.10.v.38.

Quomodo vnxit eum Deus Spiritu ſancto & virtute 20.b

Rom.8.v.9.

Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu 131.a

Rom.8.v.35.

Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? 98.b.311.b

Rom.11.v.25.

Cæcitas venit in Iſraël ex parte 11.a

Rom.13.v.12.

Nox præceſſit, dies appropinquauit 239.b

1.Cor.3.v.2.

Tanquam paruulis lac dedi vobis potum, non eſcam 151.a.198.b.314.b

1.Cor.6.v.17.

Qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt 29.a.184.b.233.b

1.Cor.9.v.24.

Sic currite, vt comprehendatis 109.a.210.a

1.Cor.10.v.4.

Petra erat Chriſtus 86.b

1.Cor.11.v.15.

Gloria mulieris coma 227.a

1.Cor.13.v.4.

Charitas non æmulatur 308.b

1.Cor.14.v.38.

Qui ignorat, ignorabitur 190.b

1.Cor.15.v.36.

Inſipiens, tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi prius moriatur 181.b

2.Cor.2.v.15.

Chriſti bonus odor ſumus 277.a

2.Cor.3.v.3.

Non in tabulis lapideis, ſed tabulis cordis carnalibus 207.b

2.Cor.3.v.6.

Littera occidit 161.b

2.Cor.5.v.14.

Chriſtus pro omnibus mortuus 91.a

2.Cor.5.v.18.

Poſuit in nobis verbũ reconciliationis 203.b

2.Cor.10.v.4.& 5.

In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti 96.b

2.Cor.11.v.2.

Æmulor vos Dei æmulatione 309.a

Gal.4.v.12.

Eſtote ſicut ego, quia ego ſicut vos 262.a *Gal.4.v.17.*

Æmulantur vos non bene 309.a

Gal.4.v.19.

Filioli, quos iterum parturio 20.b

Gal.4.v.26.

Quæ autem ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt 222.b.253.a

Epheſ.4.v.22.

Exuite veterem hominem 177.a

Epheſ.5.v.27.

Qui exhibuit ſibi Eccleſiam, ſine macula & ruga 142.a.270.b

Epheſ.5.v.31.

Erunt duo in carne vna 20.a

Epheſ.6.v.14.

Calceati in præparationẽ Euangelij pacis 251.b

Philip.1.v.21.
Mihi vita Chriſtus 219.b
Philip.1.v.21.
Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum 121.a
Coloſſ.3.v.3.
Vita veſtra abſcondita eſt cũ Chriſto in Deo 241.a.306.b
Heb.2.v.14.
Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus 91.b.106.a
Heb.2.v.16.
Nunquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit 258.b
Heb.12.v.1.
Per patientiam curremus propoſitũ nobis certamen 30.a
Heb.13.v.14.
Non habemus hic ciuitatem permanentem 318.b
1.*Petri.2.v.6.*
Lapidem angularem, precioſum, electum 77.a
2.*Pet.1.v.18.*
Donec illuceſcat dies, & Lucifer oriatur in cordibus veſtris 100.a
1.*Ioan.2.v.19.*
Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis 219.b
1.*Ioan.4.v.18.*
Perfecta charitas foras mittit timorem 311.a
Apoc.3.v.16.
Quia tepidus es, incipiam te euomere 29.a. 234.b
Apoc.3.v.20.
Ego ſto ad oſtium, & pulſo 173.a
Apoc.6.v.13.
Sicut ficus emittit groſſos ſuos 84.a
Apoc.19.v.8.
Et datum eſt illi, vt cooperiat ſe byſſino ſplendenti & candido 151.a
Apoc.22.v.2.
Lignum vitæ 66.a
Apoc.22.v.17.
Qui ſitit, veniat, qui vult, accipiat aquam vitæ gratis 160.b

INDEX

RERVM ET VERBORVM.

NOT. Littera maiuſcula L.T.M.A. numeris præfixa, ſenſum vel Litteralem, vel Tropologicum, vel Mixtum, vel Anagogicum denotant, quo res ſiue verba quæque explicantur.

A

AMe L.225.b. M.226.b
Abi M.42.a. A.45.b
Abiit L.183.b.214.a.b. M.215.b
Abſque eo quod intrinſecus latet L.124.b 125.a T.126.a M.127.a L.133.a M.134.b
Accubitus L.46.a.48.b T.50.a M.50.b.51.a.b.52.a
Aceruus L.256.a.b T.257.a M.257.b.258.a.b A.259.b
Aceruus tritici L.256.b T.257.a M.257.b.258.a.259.a A.259.b
Acies L.221.b.222.a M.223.b A.225.a L.237.a
Ad bella doctiſſimi L.115.b
Ad bella T.116.a
Ad collem thuris M.141.b A.141.b
Ad tactum eius A.177.b L.178.a M.179.b
Ad potandum L.280.a M.281.b
Ad ruminandum M.281.b
Ad me conuerſio eius L.282.a M.283.a
Ad me M.282.b.283.a
Ad vineas L.285.b
Adfert L.320.b T.322.a
Adfert pro fructu M.323.b
Adiuro vos M.75.a.300.b
Adiuro L.108.a M.109.a 189.b.300.b
Adoleſcentulæ dilexerunt te L.17.b.21.b T.25.a
Adoleſcentulæ L.22.b M.29.a A.34.a L.73.a 231.b.232.b M.233.b 234.a.b.236.a
Adoleſcētularum non eſt numerus M.234.b
AEdificata T.136.b
AEdificata eſt cum propugnaculis M.138.a
AEdificemus ſuper eam propugnacula argentea T.316.a
AEdificemus M.319.b
AEmulatio L.306.a T.307.b M.307.b.308.a.309.a.312.a
Affluens L.301.a M.302.a A.302.b
Ager L.285.b
Aloe L.156.b.158.a T.158.b M.159.a
Amana L.143.a.b.144.b T.145.a M.145.b.146.a A.146.a
Amica L.35.b M.44.b L.53.b T.54.a M.54.b A.55.b L.81.a T.81.b A.83.a T.88.b A.92.b

T.126.a A.142.b M.147.b L.173.a M.175.a A.175.b M.225.a.b A.225 a L.293.a
Amica mea L.53.a M.82.b.91.a. 142.b L.172.b T.174.a M.223.b
Amici M.169.b T.325.a M.326.b
Amicus L.212.a
Amicus meus L.213.a
Amici auſcultant L.325.a. T.325.b M.325.b. 326.a.b
Aminadab L.243.a.b.244.a.b 251.a
Amore langueo L.67.a T.69.a 69.b.70.a
Amplexabitur L.67.b M.72.a 299.a A.299.b
Anima mea liquefacta eſt M.186.a
Anima M.186.a
Anima mea L.244.a
Anima mea conturbauit me L.243. a.b.244.a T.245.a
Aperi L.171.b.172.173.a T.173.a.174.a M.174.b.175.a A. 175.b M.179.b
Aperi mihi L.172.b.173.a T.173.b. M.174.b L.178.b.183.b.293.
Aperi mihi ſoror mea M.174.b
Aperui T.181.b M.182.b T.184.a.b M.186.a.220 b
Apparuerunt L.227.a M.227.b
Apparuerunt de Galaad M.228.a
Apprehendam fructus eis M.275.b L.276.a M.277.b.278.279.a
Apprehendam T.276.b.277.a L.296.a T.297.b A.298.a
Apprehendam te M.298.a
Aquæ L.160.a T.160.a L.201.a A.312.b
Aquæ viuentes M.160.b.161.a
Aquæ multæ L.310.a T.310.b M.312.a
Aquæ multæ non potuerunt, &c. M.309.b
Aquilo L.162.b.163.a.b
T.164.a M.164.b.165.a A.165.b
Arbor L.303.b
Areolæ T.203.a.b
Areolæ aromatum cōſitæ à pigmē-tariis T.203.a
Areolæ aromatum T.203.a A.213.b
Areola L.216.b A.218.b
Areola aromatum M.217.b 218.a
Argentum L.39.b T.41.a M.45.a. 121.a A.122.a
Argentea L.119.a M.120.b T.316.a
Argentei T.237.a.347.b
Armatura L.135.b.136.b A.138.a
Arma fortium L.136.a M.137.a 138.a
Aromata L.139.a.149.a T.151.a A.155.b L.163.a T.164.a A.165.b L.168.a A.171.a.204.b T.217.b M. 217.b A.218.b L.324.b
Aromata illius L.163.a M.165.a
Aromata mea M.169.a
Aſcendit L.110.a T.111.a M.111. b.112.a L.301.a T.301.a.b M.301.b 302.a A.302.b.303.b
Aſcendit per deſertum M.112.a 302.b
Aſcendit de deſerto M.301.b. 302.a
Aſcendit de deſerto deliciis affluens M.307.b
Aſcenſus L.118.b.119.a A.122.a
Aſcenſus purpureus T.119.b M.120.a.b.121.a
Aſcenderunt L.125.b T.130.a M.130.a L.228.b M.229.a
Aſcenderunt de lauacro T.129.b A.131.b M.229.a
Aſcendam M.275.a.b T.276.b 277.a
Aſcendam in palmam M.275.b

L.276.a.L.277.b.278.a.279.a
Aſpiretdies.L.97.a.T.98.b.A.100.a M.141.b.
Aſſimilaui. L.35.b.M.43.b.44.a
Aſſimilata.L.274.a.T.274.a.b. M. 275.a.A.275.b.M.278.a
Aſſimilata eſt. M.275.a
Aſſimilata eſt palma. T.274.b. M. 275.a.L.276.a
Aſſimilare. T.328.a
Aſſimilare capreæ hinnuloque ceruorum.M.328.b.A.329.b
Atille iam declinauerat. M.186.a
Audita. A.93.a
Audire T.325.a
Audire vocem tuam M.315.b.326.a
Auerte T.226.a.M.226.b
Auerte oculos A.226.b.227.a
Auerte oculos tuos à me M.226.b A.227.a.
Auolare fecerunt L.225.b
Auribus meis L.86.b
Aurora A.141.b.L.236,b.237.a.T. 237.b. M.238.a.b.239.a. A.239.b. M.421.
Aurora conſurgens. M.238.a.b
Aurũ L.39b.T.41.a.M.45.a.L.194.b 195.a.T.197.b.198.a.A.199.a.208.b 213.b
Aureum L.119.a.M.120.b.121.a. A. 124.a.L.195.b. T.197.b.198.a. L. 205.b.206.a.b. T.207.a. L. 209.b.T.209.b.L.213.b
Aurum optimum L.195.b.196.b. T.197.b.198.a.A.213.b
Auſcultãt L.325.a.T.325.a.M.326.b
Auſter L.162.a.b.163.a.T.164.a.M. 165.a.A.165.b.M.169.a

B.

Baſes L.209.b.210.a
Baſes aureæ T.210.a.A.213.b
Beatiſſimam prędicauerunt L.231.b
Beatiſſimam M.235.b
Bether L.97.b.98.a.T.99.a L.232.b
Bibi L.198.a.M.169.b
Bibite T.168.b.169.a.M.169.b.170.a
Bibi vinum T.168.b.M.169.a.171.a. A.171.a
Bibi vinum meum cum lacte meo M.171.a
Bibite & inebriamini A.171.a
Botrus L.47.b.49.a.M.52.a.L. 54.a.276.b.M.277.b.T.286.b
Botrus cypri L.49.b.T.50.a.M.50.a. 51.a.52.b.A.52.b
Botri L.273.b.T.274.a.b.M.275.a.b A.275.b. L.276.a.b. T.276.b. M. 278.a b
Brachium T.306.b.
Brachium tuum M.307.b

C

Calceamenta L.251.a.M.252.b
Campi L.61.b.62.b.T.63.a.M.63.b. A.64.a.L.73.a.M.109.a
Canales L.268.b.269.270.a,T. 270.a.b.M.271,a.b.
Cancelli L 77.a.b.T.77.b.M.79.b. 80.a.T.89.a
Cãdidus L.62.a.191.b.192.a.b.193.a. T.194.a.L.297.a
Canticum L.14.b,T.M.15.a.b.
Canticum canticorũ L.15.a.T.15.b. M.15.b.L.232.a.
Capilli L.125.a.T.126.a.b.M.126.b. 127.b. A.128.a. M.130.b.L.146.b. T.198. a. b.227.b. M.227.b.228.a.
Capilli tui M.227.b.228.a
Capite L.95.a.T.95.a.b.M.96.a.b.
Capræ L.126.a.T.126.a.M.127.a.b. A.128.a.T.227.b.M.227.b.228.a
Capreæ,ceruique L.72.b.73.a.M. 74.a.b.109.a.b.A.141.b
Caprea T.73.b. M.74.b. A.75.a.L. 75.b. 76.77.a. M.79.a L.97.b.T 99.a. A.109.b.118.a. T.140.b.M. 140.b.141.a. L.260.a.b. T.261.b. M.261.b.262.a.b.T.328.a
Caprea,hinnuluſque ceruorum L.327.b

Caput 70.a.71.b.T.126.b. & a.L. 143.a.A.146.a.M.148.a.L.160.a. 173.a.T.174.a.A.175.b.L.196.b.T. 197.b.198.a.A.199.a.L.213.b.T. 364.a.L.269.a.b.270.a.T.270.a.b. 298.b
Caput meum L.173.a.M.299.a
Caput meũ plenũ eſt rore L.172.b. M.175.a
Caput tuum vt Carmelus L.269.a. T.270.a.M.271.a
Caput tuum L.269.b.
Carmelus L.268.b.269.a.b.T. 270.a.b.M.270.b.271.a
Caſtra M.44.a.224.a.239.a.L.249.a. T.250.a.M.250.b
Caſtrorum acies ordinata L.222.a M.223.b.224.a.b.A.225.a
Cauerna L.84.a.86.b.T.89.a.M.91.a 92.a.A.93.a
Cauerna maceriæ M.91.a.92.a.A. 93.a
Cedar L.18.b.23.a
Cedrina L.56.b.M.60.a.T.316.a.A. 317.b
Cedrus L.58.b.T.59.a.L.157.b.A. 211.a
Cedri T.210.a.316.a.M.316.a
Cellaria L.18.a.22.b.T.25.b.M.30.a.b A.34.a
Cella vinaria T.69.a.68.b.M.69.b. 70.a.71.b
Cella M.71.b
Cerui L.72.b.T.73.b.M.74.a.b.A. 75.a.L.77.a.T.99.a.M.109.a.b.A. 109.b.T.328.a.
Cerui camporum L.108.a.M. 109.a.b
Charitas L.66.b.T.69.a.L.119.a.T. 307.a.A.312.b
Cariſſimi L.168.a.b.M.169.b
Cariſſima in deliciis T.272.a.M. 272.b.273.a
Chariſſima [illegible] T.272.a.A.275.a
Chori caſtrorũ L.249.a.b.T.250.a. M.250.b.A.250.b
Chori L.249.a.T.250.a.M. 250.b
Cincinni L.172.a.173.a.M.175.b. A.175.b.T.197.b.198.a
Cincinni mei L.172.b.M.175.a
Cinamomum L.156.b.157.b. T.158.b.M.159.a
Circuibo T.105.b
Ciuitas T.105.a M.105.b.170.b
Clypei L.135.a.136.a.T.136.b.M. 137.a.138.a.A.138.a
Coccinea L.231.b.T.133.b.A. 134.b.
Colles L.76.b.T.77.b.M.78.b 101.b. T.140.a
Collis thuris L.138.a.T.140.a.A. T.141.b.T.144.b
Colligat T.217.b.
Collum L.38.b.39.b.T.41.a. 127.a.L.135.a.T.136.b. M.137.a.L. 146.b.T.147.a.M.148.a.147.b.L. 260.a.T.261.a.b.M.261.b
Collum tuum M.137.b.261.b
Collum tuum ſicut turris eburnea L.260.b
Columbæ L.53.a.b.T.54.a.M. 54.b.55.a.A.55.b.126.a.L.199.b.A. 201.b
Columba M.74.a.L.81.a.T.82.a. M.82.b.A.83.a.L.86.a.T.88.b. 89.a.M.91.b.A.92.b.128.a.L.173.a. M.175.a.A.175.b.L.199.b.201.a. T.201.b.M.235.a.A.136.a
Columba mea L.80.b.M.82.b. 83.a.L.86.a.M.91.a.L.172.b.T. 174.a.M.235.a.236.a
Columbæ ſuper riuulos aquarum A.192.a
Columnæ L.118.a.T.118.b.M. 169.a.A.122.a.L.209.a.T.209.b.

210.a.A 211.a.
Columnæ argenteæ T.119.b.120.a. M.120.b.
Columnæ marmoreæ L.209.a.T. 210.a.A.213.b
Comæ L.195.b.197.a.b.T.198.a.A. 199.a.L.201.a. L.270.a.T.270.b. M.271.a
Comæ capitis T.198.a.L.270.a.T. 270.a.b.M.271.a
Coma L.268.b
Coma capitis L.269.a
Coma capitis tui ſicut purpura T. 270.a
Coma capitis tui ſicut purpura regis M.271.b
Comedat fructum pomorum T. 166.b.M.167.a
Comedi L.168.a.M.169.b
Comedi fauum meum L.168.a
Comedite T.168.b.M.171.a
Comedite amici M.169.a.b.170.a A.171.a
Commorabitur L.47.b.T.50.a.M. 51.a
Commoremur L.283.a T.283.b. 284.a.A.284.b.L.285.b.
Commoremur in̄ villis T.284.a.M. M.284.b.L.285.b.M.291.b
Compingamus L.315.b. A.317.b
Cōpingamus illud tabulis cedrinis T.316.b.M.317.a
Concluſus L.153.a.M.154.a.155.a. A.155.b.L.166.a
Concubinæ.M.29.a.L.231.b.232.a.b. T.233.a.M.233.b.234.a.b.235. 236.
Conditum L.297.a
Conſitæ à pigmentariis L.202.a. T.203.a
Conſurgens L.236.b. M.238.a.b. 302.b
Contra Damaſcum L.267.a
Contra M.268.a
Conturbauit L.245.a
Conturbauit me L.243.b.244.a
Conualles T.63.a.M.63.b.A.64.a. L.97.b.240.a.M.242.a
Conuerſio L.282.a.M.282.b.283.a
Cor L.146.b.T.146.b.306.b
Cor meum L.172.a
Cor tuum M.307.b
Coram eo L.318.a.M.319.a.b
Coram T.318.b.M.319.b.T.322.a. M.323.b
Coram me L.320.b.T.322.a.A. 324.b
Coram me eſt M.323.b
Corona L.122.123.T.123.M 123..a. A.124.M.145.a
Coronauit illum mater M.123.b
Coronauit A.124.a
Coronaberis L.143.a.b.T.145.a. M. 145.a.b
Corrupta L.303.b.A.304.b
Corrupta eſt mater tua M.304.b
Cortex T.230.a.b.M.231.a
Cortex mali M.231.a
Cortex mali punici T.230.a.b
Coruus L.196.b.T.197.b.198.a.A. 199.a
Crater tornatilis M.254.b.257.a. M.257.b.258.a.b.
Crater tornatilis nunquam indigēs L.256.b
Crater tornatilis nunquam indigēs poculis M.257.b
Crater L.255.b. T.257.a.M.257.b. 258.b
Crinis L.146.b.M.148.a.T.174.a. 198.b
Crinis colli M.148.a
Crocus L.157.b.T.158.a.b.M.159.a
Crura L.208.b.209.a.T.209.b. 210.a.A.211.a
Cubes A.34.b
Cubiculum genitricis A.107.b
Cubiculum T.297.b.M.298.a

Cubilia L.144.a.M.145.b.
Cubilia Leonum.T.145.a.M.145.b
Cum pertranſiſſem M.107.a
Cum propugnaculis L.135.a.M.137.a
Cum pomorum fructibus L 157.b.M.159.a
Cum omnibus primis vnguentis L.158.a
Cum melle T.168.b.A.171.a
Cum melle meo M.170.b.169.b
Cum lacte T.168.b.A.171.a
Cum lacte meo M.169.a.b
Cum aromatibus meis M.169.a.170.b
Curremus L.22.a.M.30.a.A.34.a.
Currus T.40.b.L.243.b.T.245.a
Currus Pharaonis M.44.b
Cuſtos in vineis T.26.b.M.32.a
Cuſtodes L.186.b.187.a.320.b.321.b. T.322.a.b. M.323.a.b.A.324.b.
Cuſtodes murorum M.188.a
Cuſtodiunt A.324.b
Cypreſſina L.56.b.58.b.M.59.b.60.a
Cypreſſus L.58.a.T.59.a
Cyprus L 47.b,48.a.M.50.5 .52.b. L.148.b.157.b.T.158.M.159.a
Cypri botrus L.49.b.T.50.a
Cypri cum nardo L.156.a

D

Dabo T.286.b.L.297.a.A.298.a.b
Dabo tibi M.198.a
Dabo tibi poculum exvino condito L.297.a.M.298.a
Damaſcus L.366.a.b.267.b.M.267.b.268.a
Dauid L.135.a.136.a.M.137.a.b
De monte Galaad M.127.a
De Galaad T.227.b.M.227.b
De Libano L.143.b.T.144.b.145.a.M.145.a.b.L.159.b.160.a.T.160.a.M.161.a
De capite L.143.b
De vertice L.143.b.M.145.a
De cubilibus M.145.b
De deſerto L.301.a.T.301.a.M.301.b.302.a.b.A.302.b.
Declinauerat L.183.a.T.184.b.M.185.186.a
Declinauit L.214.a.b.T.215.M.215.b 216.a.220.b
Decolorauit L.19.a.23.b.M.32.a
Decora T.26.a.L.87.a.T.89.b.M.92.a.A.93.a. T.199.a.222.b. M.223.b.224.a. A.225.a.L.272.a.T.272.a.M.273.a.A.273.a
Decorus L.56.a.M.59.b
Decora ſicut Ieruſalem T.222.b.223.a
Dedit odorem M.91.a.
Dederunt odorem L.287.b.M.291.a
Delitiæ L.272.a.T.272.a.M.272.b.A.273.a.L.301.a.M.302.a.A.402.b
Deliciis affluens 301.a.T.301.b.M.301.b.302.a
Demoliuntnr L.93.a.95.a
Demoliuntur vineas M.96.a.b.
Dentes M.126.b.A.128.a.L.128.b.T.129.b.M.130.a.A.131.a.L.132.b.228.b.M.229.a.L.280.a.b.T.280.b.M.281.b.
Deoſculer T.294.a.b.A.295.b.296.a
Deſcēdit L.217.a.T.217.a.M.217.b.218.a.A.218.b
Deſcendi L.240.a.b.T.241.a.b.M.242.a.b.
Deſcendi in 243.a
Deſertū L.110.a.T.111.a.M.112.a.b.301.b
Deſiderabilis L.212.b
Deſpiciet eam L.310.a
Deſpiciat L.293.b.A.295.b.296.a
Dextera L.67.b.M.70.a.71.b.A.72.a T.298.b.M.299.a.A.299.b

Dextera illius amplexabitur me T. 69.b.M.70.a.A.72.a.M.299.a
Diadema M.123.b
Dies L.97.a.T.98.b.99.a.M.99.b. 100.a.A.100.a
Dies deſponſationis L.122.b.M. 124.a
Dies lætitiæ L.122.b.M.124.a.A. 124.a
Digiti L.181.a.T.181.b.182.a.L.205.b
Digiti pleni M.182.b
Dignum L.280.a.M.281.b
Diligunt M.30.b.31.a
Diligit anima mea M.32.b
Dilectus L.47.a.T.68.b.77.b.M. 180.a.L.212.a. A. 218.b.L.280.a. M. 281.b.L.301.a
Dilectus meus mihi M.50.b.51.a. 99.a.L.218.b.M.220.b.
Dilectus meus M.70.a.82. b.99.a. L.178.a.M.179. b. L.212. b.213.a.M. 220.b A.226.b.M.281.b.A.295 b
Dilecta L.73.a.231.b.293.a.T. 300.a.M.300.b.L.303.b
Dilecti mei pulſantis M.174.b
Dilectus ex dilecto L.190.a.b
Dilecte M.294.b
Dilecte mi M.291.b.328.b
Dilecte mi ſeruaui tibi M.291.b
Dilectio M.307.b.308.a
Diſtillans L.150.b.M.152 a.A.152.b. L.203.a.T.204.a.b
Diſtillantia myrrham T.203.a. 204.a.b
Diſtinctus ſaphyris L.206.b.207.a. T.207.b.208.a.A.213.b
Dixi L.276.a
Dixi aſcendam in palmam T.277.a
Docebis M.297.b.A.298.b
Doctiſſimi L.113.b. T. 116.a.A. 117.b
Domus L.56.a.58.a.T.59.a.M.59.b. 60.a.A.60.b.M.179.a.297.b.298.a. 312.a A.312. b.
Domus noſtræ M.60.a.59.b
Domum matris L.296.b
Donec ipſa velit L.75.a.M.300.b
Donec L.97.a.T.140.a.M.140.b. 141.a
Donec aſpiret dies M.99.b.L.138.b. 139.a.T.140.a
Donec introducam M.107.A. 108.a
Donec introducam illum in domũ matris meę L.296.
Dormio L.171.b.T.173.b.A. 175.b
Ducam in domum 296.a.M.297.b. 298.a
Ducam M.297.b
Ducenti T.322.a.323.a.M.324.a.A. 324.b
Dulcis L.65.b.66.a.M.75.a.L.84.b
Dulce L.132.a.A.134.b
Dum eſſet L.46.a.T.50.a.M.50. b. 51.b
Dum eſſet rex in accubitu ſuo L. 48.b
Duo L.139 a.T.140.a.M.140.b.T. 261.b.M.261.b.262.a
Duo vbera T.140.b.M.141.a.A. 141.b. L. 260.b. T. 261. a. b. M. 261. b.262.a.b.A.262.b.T.274.b
Duo vbera tua L.260.b
Duo vbera tua ſicut duo hinnuli M.262.
Duo hinnuli M.140.b.141.a.261.b. 262.a
Duo hinnuli gemelli capreæ M. 262.a
Dura T.307.b.M.309.a. A.309.b. M.312.a
Dura ſicut infernus æmulatio M. 308.a.b

E

Eam L.310.a.M.323.a.b
Eburneus L.205.b.206.b.207.a. T.208.A.208.b.213.b
Eburnea L.260.b.T.261.b.M.

262.a.b.
Ecce L.54.a.M.55.a.A.55.b.L.56.a
Ecce tu pulcher L.57.b
Ecce ſtat L.75.b
Ecce iſte venit M.78.a
Ego flos L.62.a
Ego dormio L.171.b.172.a.M. 175.a.
Ego dormio & cor meum vigilat L.172.a
Ego dilecto L.218.b
Ego dilecto meo M.220.b.283.a
Ego M.220.a.b.A.220.b.M.282.b. 319.a
Ego murus L.318.a.M.319.a.A. 320.a
Egredere L.35.a.37.a.T.40.a.M. 42.a.b.A.45.b
Egredimini M.123.b.124.a
Egrediamur T.284.a M.284.b.A. 284.b.285.a.L.285.b.M.291.b
Egrediamur in agrum M.284.b.L. 285.b.M.291.b
Eius L.67.b.T.210.b.M.278.a. 285.a
Elatæ palmarũ L.196.a.195.a.195.b. 197.a.A.213.b
Elatæ L.196.a.A.199.276.a
Electus L.191.b.194.a.T.194.a.M. 194.a.b.L.209.a.T.210.a
Electus ex millibus L.192.a.193.b. T.194.a.M.194.b.L.209.a.T.210.b M.239.b
Electus vt cedri L.209.a.T.210.b
Electa L.231.b.T.233.b.A.236.a.T.
Electa genitricis ſuæ M.235.a.b. 236.a
Electa vt ſol T.237.b.238.a.M.238.a.b 239.a.302.b
Eloquium L.132.a.T.133.b.A. 134.b
Eloquium tuum dulce M.152.a
Emiſſiones L.155.b.157.a.T.158.b. M.158.b.159.a.160.b.161.b
En ipſe ſtat M.79.a
En lectulum L.113.b
Engaddi L.48.a.49.b.T.50.a.T.50.a 52.b
Equitatui L.35.b.37.b.T.40.a. A.45.b
Equitatus M.43.a.44.a
Erunt vbera tua ſicut botri vineæ M.278.a
Es L.142.a
Eſt matris ſuæ M.235.a
Et T.68.b.M.223.a.328.b
Et rubicundus L.192.a.297.a
Et totus deſiderabilis L.212.b.A 214.a
Et quæremus eum tecum L.214.b
Et lilia colligat M.218.a
Et ego illi L.218.b
Et dilectus meus mihi M.220.b
Et decora L.222.a
Et decora ſicut Ieruſalem M.224.a
Et quam decora M.272.b
Et concubinæ M.235.b.236.a
Et beatiſſimam prædicauerunt M. 236.a
Et inſpicerem ſi floruiſſent vineæ 242.b
Et germinaſſent mala punica 242.b
Et vbera T.274.b
Et vbera tua botris T.274.b
Et erunt vbera tua T.276.b 277.a
Et odor T.277.a
Et dentibus illius M.281.b
Et ad me conuerſio eius M.283.a
Et vbera non habet T.313.b
Et vbera mea ſicut turris L.318.a.M. 319.b.A.320.a
Et ducenti his qui cuſtodiunt fructus eius L.321.a
Et ducenti T.322.b.M.324.a
Et vetera L.283.a

tipſe eſt amicus meus L.293.b
..t deoſculer te M.294.b.295.a
Et iam me nemo deſpiciat M.294.b. 295.a
Et ducam in domum matris meæ M.298.a
Et in cubiculum genitricis meæ L.296.a M.297.b.298.a. A.298 b.
Et muſtum malorum granatorum meorum. L.297.a.A.298.b.
Et dextera illius amplexabitur. T. 298.b
Ex fortiſſimis Iſrael. L.115.b.M. 117.b
Ex ea L.135.b
Ex L.190.a
Ex dilecto L.190a
Ex milibus L.192.a.T.194.a
Ex quo L.318.a.M.319.b.A.320.a
Ex quo facta ſum coram eo T. 318.b.M.319.a.A.320.a
Ex vino condito M.297.b
Extinguere A.312.b
Exultabimus L.18.a.22.b.T.25.b. M.30.b.A.34.a

F

Fabricata M.255.a
Faciemus L.39.a.b
Facta ſum L.318.a
Facta ſum quaſi pacem reperiens M.319.a
Fac T.325.a.b
Fac me M 326.a.329.a
Fac me audire vocem M.326.a
Fac me audire vocem tuam T.325.b M.325.b.326.a.b.327.a
Facies L.86.b.T.89.a.M.92.a. A. 93.a
Facies tua L,87.a.T.89.b
Faſciculus L.46 b,49.a
Faſciculus myrrhæ T.50.a.M.51.a. 52.b.A.52.b. M.271.b
Fauus L.150.b.M.152.a.L.168.a.A. 171..
Fauus diſt... M.151.b.152.a.b
Fauum meum M.170.b
Femur T.116.a.M.116..117.b.L. 253.b
Femora L.253.b.T.254.a.M.254.b. 255.a.b.A.255.b
Feneſtræ L,77.a.b,T.77.b.M.78.a. 79.b.80.a.T.89.a
Ferculum L.118.a.119.a.T.119.b. 120.a.M.120.a.b
Ferculum fecit de lignis Libani M. 120.a
Ferculum fecit ſibi Rex Salomon M.120.b
Ficus L.83.b.84.b.85.b.T.87.b. 88.a.M.90.b.91.a.92.b
Filiç Ieruſalem L.18.b.23.a.T.26.a. M.31.b.L.72.b. M.74.b.189.a.b. L.213.a.M.300.b
Filij matris meæ L.23.b.M.32.a 161.b
Filiæ L.62.b.63.a.T.63.a.M.64.a. L.73.a.T.73.b.A.75.a. M. 109.a. 120.b.123.a.L.157.a.M.189.a.L. 231.b.M.235.b.T.299.b.300.a.M. 300.b
Filij L.65.b.A.72.a.M.253.a.L.263.b. M.300.b
Filiæ Sion A.124.a.M.136.a
Filia principis L.251.a.b.T.251.b. M.252.b.253.a
Filia M.252.b.T.264.b
Filia multitudinis L.264.a.M.265.a. A.265.b.266.a
Fiſtula L.156.a.157.b.158.a.M.159.a
Flammæ M.309.b
Floridus L.56.a.58.a.T.59.a.A.60.b. L.114.a
Flores fructus parturiunt T. 286.b
Flores fructus L.287.b
Flores L.58.a.65.a.83.a.84.b

85.a. T.87.b. M. 89.b. 90.a.b. A. 92.b.95.a. L. 138.b. T. 140.a. M. 159.a. T.241.a. L.285.a. M.287.a. A.287.b. L.287.b
Flos L.61.b.62.a.b.M.63.b.A.64.a T.68.a.M.71.a.90.a.T.285.b
Flos campi T.63.a.M.63.b
Florentes L.84.a.A.92.b
Floruit L.93.b.M.96.a.L.285.b 286.a
Floruit vinea L.285.a T.286.a.M. 287.a.A.287.b
Floruiſſet vinea T.241.a.M 242.b
Floruerunt mala punica T.286.b
Fluunt impetu de Libano L.160.a. M.160.b.161.a
Fluent aromata L.163.b.T.164.a. M.165.a.A.165.b
Fluent L.163.b.T.164.a.A.165.b
Fluenta L.200.a.201.a
Fluenta pleniſſima T.201.b
Flumina A.312.b
Fœtus M.229.a
Fons L.148.b.153.b.T.153.b. 154.a. M. 154. 155.a. A. 155.b. L.157.a.T.158.a.L.159.b.160.a.T. 160.b.M.160.b.161.a
Fons ſignatus T.154.a.M.155.a
Fons hortorum M.160.b.161.a. 167.a.218.a
Foramina petræ L.86.b.M.92.a.A. 93.a
Foramina L.86 b
Foramen L.177.b.178.a.T.179.a. M.179.b.180.a
Fotis L.294.a.T.294.a.b.M.295.a. A.296.a
Formoſa L.18.b.M.31.a.b.A.34.a. L.81.a.T.82.a.M 83.a.A.83.a.T.88.b 89.a.A.92 b
Formoſa mea M.82.b.83.a
Fortes L.113.b.115.a.M.117.a.b.L. 136.b.232.a
Fortiſſimi M.116.a
Fortis eſt vt mors dilectio T.306.b 307.a.M.307.b.308.a.b.309.a.b.A. 309.b.M.312.a
Fortis T.306.b.M.312.a
Fortis eſt T.307.a
Fragmen L.132.a.A.134.b
Fragmen mali punici L.133.a.M. 134.b
Fragrantia L.17.b.20.b
Fragrantia vnguentis optimis L. 20.b.T.24.b.M.28.a.A.31.b
Frater L.293.a.b.T.294.a.M.295.a. A.295.b.L.296.a
Fructus eius dulcis L.65.b.66.b.T. 68.b.M.69.b.A.72.
Fructus eius T.276.b.A.324.b
Fructus L.66.a.66.b.T.68.b.M. 70.a.b.71.90.b. L.157.a. T. 158.a. M.159.a.T.168.b.L.275.b.T.276.a L.285.a.T.286.a.A.287.b.324.a
Fructus parturiunt L.285.a.M.287.a
Fructum pomorum L.166.a.T. 166.b
Fuge L.163.b.M.327.a.L.327.a.b.T. 328.b.M.328.b.329.a
Fuge dilecte M.328.b
Fuge dilecte mi M.326.a.b.T.328.b M.328.b.329.a.A.329.b
Fuge dilecte mi, & aſſimilare capreæ hinnuloque ceruorum ſuper montes aromatum M.326.a
Fuit A.314.a
Fulcite me floribus L.67.a.T.69.a. M.69.b.70.&ſeq.A.72.
Fumus T.111.a.b.M.111.b. 112.113.a
Fumus ex aromatibus M.112.a
Fundatæ L 209.a
Fuſca T.26.a.M.32.a.A.34.a.T. 199.a

G

Galaad L.125.b.126.a.T.126.a.M. 127.a.b.L.143.a
Gemelli L.128.b.129.b.132.b.T.

140.a.M.140.b.L.260.b. T.261.b. M.262.a
Gemelli fœtus T.130.a.M.130.b.A. 131.a.b.L.128.b.M.129.a
Genæ L.35.b.39.a.T.40.a.M.44.b. 127.A.128.a.L.132.b.M.134. b.A. 134.b.L.202.b.T. 203.a.204.b.A. 204.b.T.230.b
Genæ illius ſicut areolæ aromatum T.203.a
Genæ tuæ M.231.a
Genæ tuæ abſque occultis tuis M. 231.a
Genitrix M.107.a. A.136.a.304.b
Genitricis ſuæ A.236 a
Germinaſſent M.242.b
Gladius L.115.a.T.116.a.M.117.a
Granatum L.132 a.296.b
Greges T.27.a.40.a.M.42.a.b.A. 45.b.127.b.L.128.b.A.131.a
Greges caprarum T.126.M.127.b. 130.b.T.198.b.
Greges tonſarum L.129.b.M.130.a
Grex ouium M.229.a
Greſſus L.251.a.T.252.a.M.252.b. 253.a.T.254.a
Greſſus tui M.252.b
Groſſi L.83.b.84.a.85.b.T.87.b. 88.a.M.90.b.91.a.A.92.b
Guttæ noctiũ L.172.a.b.T.174.a.b. M.175.a.b.T.197.b
Guttur L.65.b.65.a.211.b.212.a.b. T.213.b. A. 213. b.214.a.279.b. L. 279.b.280.a. T. 280.b. 281.a.M. 281.a.b.282.b
Guttur illius ſuauiſſimum L.212.b

H

Habet populos T.322.a
Habitas L.324.b.325.a.T.325.a.A. 327.a
Hædi L.37.b.T.40.a.M.42.a.b 43.a
Hermõ L.143.a.b.144.a.b.T.145.a. M.145.a.b.146.a.A.146.a
Heſebon L.263.a.264.a.b
Hiems L.84.b. 85.a.T.87.a.A. 92.b
Hiems tranſiit T.87.b.M.89.b.A. 92.b
Hinnulus L.75.b.76.b.77.a.A.100.a M.140.b. 330.a
Hinnulus ceruorũ L.76.b. T.77.b. M.79.a.A.80.a.L.97.b
Hinnuli L.138.b.T.140.a.M.140.b. L.260.a.b.T.261.b.M.261.b.262.a
Hinnuli capreæ T.140.a
His qui cuſtodiunt fructus eius T. 312.a.322.b
Homo M.312.
Hortus L.148.b.153.a.b.T.154.a.M. 154.a.b.155.a.A.155.b.L.155.b.159b T.163.b.164.a.M.165.a.A.165 b.L. 166.a.M.167.a.170.a.T.217.a.M. 218.a.A.218.b. L.240.b.T.241.b. M.242.a.b.L.324.b
Hortus concluſus L.153.a.b.M. 154.a.b.255.a.170.a.L.324.b
Horti L.159.b.M.160. T.168.b.M. 218.a.L.325.a.T.315.b
Hortum meum M.165.a.169 a
Hortum ſuum L.166.a.b.M.167.a
Hortus nucum L.240.b.T.240.b. 241.a.b.L.325.a
Hyacinthi L.205.b.T.207.b.A. 208.b.213.b

I

Iam declinauerat atque tranſierat M.186.a
Ibi dabo tibi vbera mea L.240.a.M. 287.a
Ibi T.286.a.A.292.a.298.b.M. 304.b
Ibi me docebis L.296.a.M.298.a
Ibi corrupta L.303.b
Ibi corrupta eſt mater T.304.a
Ibi violata L.303.b
Ieruſalem L.18.b.M.120.a.189.a.b. T.222.b.223.a. M.223.b.224.b. A.

225.a.L.246.a.320,b
Ignis atque flammarum L.306.a. M.312.a
Ignis A.309.b
Illius L.67.b
Ille declinauerat T.184.a
Illud L.315.b
Imber L.84.b.85.a.T.87.a.A.92.b. 93.a
Imber abiit T.87.b.M.89.b.A. 92.b
Immaculata mea L.172.b
Immaculata L.173.a.T.174.a.M. 175.a.A.175.b
Impetus T.160.a.M.160.b
In te L.18.b.T.25.b.M.30.b
In calceamentis L.251.a.T.251.b 252.a
In curribus L.35.b
In Heſebon M.265.a
In cellam vinariam L.65.a.M.69.b. 70.a
In palmam T.276.b
In montibus L.75.b.T.77.b.A. 80.a
In porta filiæ multitudinis L.264.a T.364.b.M.265.a.A.265 b
In L.75.b.A.218.b.T.241.b.A.273.a T.289.b,290.a.L.325.a
In portis noſtris omnia L.287.b
In portis T.264.b.A.327.a.L.287.b 288.a.T.290.a.M.291.a,291.b.A. 292.a
In portis noſtris L.287.b.T.289.b
In foraminibus L.84.T.89.a.M. 91.a.92.a
In deliciis L.271.b.T.272.a. M.272.b.273.a.301.b
In auribus L.86.b
In cauerna maceriæ T.89.a.M.91.a 92.a
In terra noſtra M.90.a
In lectulo L.101.T.102.a.102.b.M. 103.a
In lectulo meo L.103.a
In domum matris meæ L.104.a.A. 108.a
In domum matris T.297.a.A. 298.a
In domum M.107.297.b
In vno L.146.b.T.146.b.147.a.M. 147.b
In hortum L.166.a.T.166.b
In hortum ſuum L.166.b.T.167.a. M.167.a.220.a
In hortum nucum T.241.a.b.M. 242.a
In hortis L.324.b.325.a.T.325.a.b. M.325.b.A.327.a
In eis L.228.b.M.229.b
In agrum T.284.a.A.284.b.L.285.b. M.291.b
In villis T.284.a.A.284.b.L. 285.b
In die T.313.b.314.a
In die qua alloquenda eſt M.314.b. 315.a
In ea quæ habet populos M.323.a. A.324.a
Inclinentur L.97.a.138.b.M. 140.b
Inclinentur vmbræ M.100.a.T. 140.a
Indica mihi L.23.b.T.26.b.M. 33.b
Inebriamini T.168.b.M. 169.a
Inebriamini chariſſimi T.168.b. 169.a.M.169.b.170.a.A.171.a
Infernus L.305.a.b.306.a.T. 307.a.M.309.a.312.a
Innixa L.300.b.300.a.T.301.b.M. 302.a.A.302.b
Innixa ſuper dilectum L.300.b. 301.a.M.301.a
Innixa ſuper dilectum ſuum M.

302.a.b.307.b
Inſpicerem ſi floruiſſent vineæ M. 241.b
Inter mulieres .L.37.b.
Inter vbera L.49.b.T.50.a.M.52.a. 271.b
Inter L.61.b.62.a
Inter ſpinas L.62.b
Inter filios hominum M.70.a
Inter lilia T.98.b.M.99.a.b.T. 140.a
Intremuit ad tactum eius M. 180.a
Intrinſecus T.133.b
Introduxit L.18.a.22.b.M.30.a.b. L.66.b.T.68.b.69.a.M.69.b.71.a.b A.72.a
Introducam M.107.a.T.297.a
Intueamur L.246.a
Intueamur te L.246.b.247.a.T. 247.a.M.248.a
Inueni M.103.a.L.104.a.T.105.A. 107.b.108.a.L.183.b.T.322.a
Inuenerunt L.104.b.M.106.a.A. 107.b
Inuenerunt me M.188.a
Inueniam T.294.b
Inueniam te foris A.295.b
Inueniam te foris & deoſculer te M.294.b
Ipſa L.108.a
Ipſe eſt amicus meus L.213.a
Iſrael L.113.b
Iſta M.301.b
Iuncturæ L 253.b.T.254.a.M.254.b 255.a.A 255.b
Iuncturæ fæmorũ L.253.b.M.254.b 255.a
Iuncturæ fæmorum tuorum ſicut monilia M.254.b.255.a.258.a
Inxta tabernacula L.35.a
Iuxta L.201.a

L

Labia M.28.b.126.b.A.128.a.L.132.a. M.134.a.b.A.134.b.L.148.b.150.b. 151.a. T. 151.a.M. 151.b.152.a. A. 152.b.L.202.b.203.a.T. 203.a.b. 204.a.b.A.204.b.T.230.a.L.280.a. b.M.281.b
Labia tua M.152.a
Lac L.148.b.150.b.151.a.T.151.a.b. M.152.a.A.152.b.L.168.a.M.169.a 171.a.L.200.b.201.a
Lac ſub lingua L.150.b
Lacte lotæ L.199.b.200.b.T.201.b
Lætabimur T.25.b
Læua L.67.b.M.70.b.71.b.A.72.a T.298.b.M.299.a.A.299.b
Læua eius M.299.a
Læua eius ſub capite meo T.69.b. M.70.a.71.b.A.72.a.M.299.a
Lampades L.306.a.T.307.a.M. 308.a.309.b.A.309.b.M.312.a
Lampades eius L.306.a.M.309.b
Lampades eius, lampades ignis atque flammarum M.308.a.309.b
Lampades ignis atque flammarum M.309.b
Langueo T.69.a M.70.a.71.a.b.L. 188.b.M.189.b
Laquearia L.56.b.58.b.T.59.a.M. M.59.b.60.a.A.60.b
Laquearia cypreſſiua M.60.a.A. 60.b
Latet L.132.a
Lauacrum L.128.b.A.131.b
Laudauerunt eam M.236.a.235.b
Laui L.176.b
Laui pedes T.177.a
Laui pedes meos T.176.b.M. 177.b
Lectulus L.56 a.58.a.b.T.59.a.M. 59.b.60.a.A.60.b.L.101.b.T.101.b 102.a.M.103.a. A.107.b. L.113. b. 114.a.T.115.b.M.116.b.117.a.
Lectulus noſter floridus L.58.a
Lectulus Salomonis T.116.a.M. 116.b.117.a

Leones L.144.a.b.T.145.a.M.145.a.b
Libanus M.120.a.L.138.b.139.b.145.a M.145.a.b.L.156.b.159.b.M.160.b. L.209.b.T.210.a.b.A.211.a.L.266.a.b.267.T.267.b M.267.b.268.a
Ligna ſiluarum L.66.a.b.
Ligna Libani L.118.a.119.a.T.119.b M.120.a.b A.122 a.L.158.a.M.159.a
Ligna T.119.b.L.157.a.b.T.158.a
Lilium conuallium L.61.a.62.a.b. T.63.a.M.63.b.L.193.a
Lilium L.61.b.62.b.T.63.a.M.63.b. A.64.a.T.68.a.98.b.M.257.b
Lilium inter ſpinas L.62.a.63.a.T. 63.a.M.63.b.A.64.b
Lilia L.97.a.98.a.T.98.b.L.138.b. M.140.b.141 a.T.203.b.204.a.A. 204.b.213.b.T.217.b.M.218.a.T. 220.a.257.a.M.259.a.A 259.b
Lilia colligat L.217.a.M.218.a
Lingua L.148.b.T.151.a.M.151.a. 152.a.b
Liquefacta L.183.a.T.184.b.M. 186.
Loquitur T.77.b.L.80.b
Loquitur mihi M.82.b
Lotæ L.199.b
Luna L.236.b.237.a.T.237.b.238.a. M.238.a.239.a.A.239.b.240.a

M.

Maceria L.84.a.86.b.M.91.b.92.a
Macula L.141.a.M.142.b
Macula non eſt in te M.142.b.A. 142.b.143.a
Malus L.64.b.65.b.T.68.a.69.a.M. 70.a.71.L.303.b
Mali L.276.b.M.279.a
Malo granatum L.64.b.A.128.a.L. 287.b
Malum granatum L.297.a
Malorum granatorum L.296.b.M. 298.a
Malum L.64.b.132.a.b.133.a.192.a. 297.a
Malus inter ligna ſiluarum L.65.b. M.69.b.70.b.L.303.b.
Malum punicum L.133.a.T.133.b.A. 134.b.T.230.a.b.M.231.a
Mala punica L.157.a.M.159.a.T. 241.a.242.a.M.242.b.L.285.a.T. 286.b.M.287.a.A.287.b.T.297.b
Mammæ L.148.b.149.a.T.149.a.M. 149.b 160.a
Mammæ tuæ M.149.b.150.a
Mandragoræ L.285.b.287.b.288.a.b 289.a.T.289.b.290.a.b.M.291.a.b
Mandragorę dederunt odorem L. 287.b.T.289.b
Mandragoræ dederũt odorẽ in portis noſtris M.291.b
Mane ſurgamus ad vineas L.285 b T.286 a.M.287.a
Mane ſurgamus A.287.b
Mane L.285.b.T.286.a.M.287.a.A. 287.b
Manus A.177.b.L.178.179.a.T. 179.a.M.179.a.b.L.181.a.T.181.b. 182.a.184.a.b.L.205.b.206.a.b.T. 207.a.b.208.a.A.208.b.L.213.b
Manum ſuam L.178.b
Manus eius tornatiles L.206.a.b
Manus artificis T.254.a M.254.b
Marmoreæ L.209.a.b.A.211.a
Mater L.112.b.M.123.a.A.124.a.M. 147.b.236.a.A.236.a.296.a M.294.b 319.a.L.296.b.T.297.a.b.A.304.b 305.a
Mater tua T.304.a
Matris ſuæ L.232.b.M.235.a.236.a.A. 236.a
Me audire vocem tuam T.325.b
Me docebis L.296.b
Mea L.48.b.M.54.b.L.81.a.M.83.a 145.a.235.a
Meum L.163.a.166 a
Meam L.168.a
Meis L.168.a
Meo L.168.a.

Medium

Medium L.118.b.M.121.b
Media charitate cõſtrata T.119.b.M. 120.a.b.121
Mel L.148.b.150.b.151.a.T.151.a. M.152.a.A.152.b.L.168.a.M.169.b
Mel & lac L.150.b.M.152.a
Mel meum M.170.b
Memores L.18.b.M.31.a.A.34.a
Memores vberum T.26.a
Meridies M.32.b.33.a.A.34.b.M. 42.a.T.58.b
Meſſui L.47.a.167.b.168.a.T.168.b. M.170.b.A.171.a
Meſſui myrrham T.168.b.M.169.b. 170.a
Mihi L.97.a.M.99.a.L.173.a.186.b. M.220.a.b.A.220.b
Mille L.135.a.136.a.193.b.T.322.a.b. 323 a.M.324.a
Mille clypei T.136.b.M 137.a
Mille tui pacifici L.321.a.M.324.a. A.324.b
Mille argẽteos L.321.a.b.T.322.a.b M.323.b.A.324.a.b
Miſit manum A.177.b.L.178.b.T. 179.a
Miſi L.178 b
Miſit manum ſuam M.179.b. 180.a
Miſit manum ſuam per foramen M.179.b.180.a
Monilia L.35.b.38.b.39.b.N.44.b. 45.a.A.46.a.L.48.b.253.b.T.254. a.M.255.a
Monile T.40.b.41.a.L.146.b.M. 254.255.a.A.255.b
Montes L.76.b.T.77.b.M.78.b. 102.b.145.a.b.A.146.a.L.327.b.M. 328.b
Montes Bether L.97.b
Mons Galaad M.127.a.b.A. 131.a
Mons myrrhæ L.138.b.T.140.a.M. 141.b.A.141.b.142.b.T.144.b
Mons T.140.a.M.141.b.A.142.b
Montes pardorum M.145.b
Montes aromatũ L.327.b.T.328.a M.328.b.329.a
Mors T.307.a
Mulieres T.39.b.M.191.a.L.214.b
Multitudo A.265.b
Murenulæ L.36.a.38.b.39.b.T.41.a.b. M.45.a.A.46.a.
Murus L.315.b.T.316.a.M.316.b.A. 317.b.L.318.a.T.318.b.M.319.a.A. 320.a
Murus eſt T.316.a
Muſtum L.296.b.297.a.A.298.b
Muſtum malorum granatorum L. 297.a.T.297.b.M.297.b.298.a
Myrrha L.46.b.47.a.49 a.b.M.50.a 52.a.L.54.a.110.a.b.T.111.a.b.M. 112.b.L.138.b.139.a.T.140.a.M. 141.b.L.156.b.158.a.T.158.b.M. 159.a.L.168.a.T.168.b.M.169.b. 170.a.b.A.171.a.177.b.L.180.b. 181.a.T.181.b.182.a.M.182.b.T. 184.b.L.202.b.203.a.A.204.b
Myrrha probata T.182.a
Myrrha probatiſſima T.184.b
Myrrha prima T.203 a.204.a.b.

N

Nardus L.46.b.48.b.49.a.b.T. 50.a.M.70.a.b.51.b.A.52.b.L.54.a M.54.b.L.148.b.156.a.157.b.T. 158.a.b.M.159.a
Nardus & crocus L.156.a.T. 158.b
Naſus L.266.a.b.267.a.T.267.b. M.267.b.268.a.T.270.a.L.276.a
Naſus tuus L.267.b.M.267.b
Ne ſuſcitetis L.73.a.M.75.a.T. 299.b.300.a.M.300.b
Ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectum T.300.a
Nec dimittam L.104.b.M.107.a. A.108.a.L.296.a
Nec flumina T.310 b.M.312.a

Cubilia L.144.a.M.145.b.
Cubilia Leonum.T.145.a.M.145.b
Cum pertranſiſſem M.107.a
Cum propugnaculis L.135.a.M. 137.a
Cum pomorum fructibus L 157.b. M.159.a
Cum omnibus primis vnguentis L.158.a
Cum melle T.168.b.A.171.a
Cum melle meo M.170.b.169.b
Cum lacte T.168.b.A.171.a
Cum lacte meo M. 169.a.b
Cum aromatibus meis M.169.a. 170.b
Curremus L.22.a.M.30.a.A.34.a.
Currus T.40.b.L.243.b.T.245.a
Currus Pharaonis M.44.b
Cuſtos in vineis T.26.b.M.32.a
Cuſtodes L.186.b.187.a.320.b. 321.b. T.322.a.b. M.323.a.b.A. 324.b.
Cuſtodes murorum M.188.a
Cuſtodiunt A.324.b
Cypreſſina L.56.b.58.b.M.59.b. 60.a
Cypreſſus L.58.a.T.59.a
Cyprus L 47.b,48.a.M.50.ſ .52.b. L.148.b.157.b.T.158.M.159.a
Cypri botrus L.49.b.T.50.a
Cypri cum nardo L.156.a

D

Dabo T.286.b.L.297.a.A.298.a.b
Dabo tibi M.198.a
Dabo tibi poculum exvino condito L.297.a.M.298.a
Damaſcus L.366.a.b.267.b.M. 267.b.268.a
Dauid L.135.a.136.a.M.137.a.b
De monte Galaad M.117.a
De Galaad T.227.b.M.227.b
De Libano L.143.b.T.144.b.145.a. M.145.a.b.L.159.b.160.a.T.160.a. M.161.a
De capite L.143.b
De vertice L.143.b.M.145.a
De cubilibus M.145.b
De deſerto L.301.a.T.301.a.M. 301.b.302.a.b.A.302.b.
Declinauerat L.183.a.T.184.b.M. 185.186.a
Declinauit L.214.a.b.T.215.M.215.b 216.a.220.b
Decolorauit L.19.a.23.b.M.32.a
Decora T.26.a.L.87.a.T.89.b.M. 92.a.A.93.a. T. 199.a.222.b. M. 223.b.224.a. A.225.a.L.272.a. T. 272.a.M.273.a.A.273.a
Decorus L.56.a.M.59.b
Decora ſicut Ieruſalem T.222.b. 223.a
Dedit odorem M.91.a.
Dederunt odorem L.287.b.M. 291.a
Delitiæ L. 272.a.T.272.a.M.272.b. A.273.a.L.301.a.M.302.a.A.402.b
Deliciis affluens 301.a.T.301.b.M. 301.b.302.a
Demoliuntnr L.93.a.95.a
Demoliuntur vineas M.96.a.b.
Dentes M.126.b,A.128.a.L.128.b. T.129.b.M.130.a.A.131.a.L.132.b. 228.b.M. 229.a. L. 280.a.b. T. 280.b.M.281.b.
Deoſculer T.294.a.b.A.295.b. 296.a
Deſcēdit L.217.a.T.217.a.M.217.b. 218.a.A.218.b
Deſcendi L.240.a.b.T.241.a.b. M.242.a.b.
Deſcendi in 243.a
Deſertū L.110.a.T.111.a.M.112.a.b. 301.b
Deſiderabilis L.212.b
Deſpiciet eam L.310.a
Deſpiciat L.293.b.A.295.b.296.a
Dextera L.67.b.M.70.a.71.b.A.72.a T.298.b.M.299.a.A.299.b

Dextera illius amplexabitur me T. 69.b.M.70.a.A.72.a.M.299.a
Diadema M.123.b
Dies L.97.a.T.98.b.99.a.M.99.b. 100.a.A.100.a
Dies deſponſationis L.122.b.M. 124.a
Dies lætitiæ L.122.b.M.124.a.A. 124.a
Digiti L.181.a.T.181.b.182.a.L.205.b
Digiti pleni M.182.b
Dignum L.280.a.M.281.b
Diligunt M.30.b.31.a
Diligit anima mea M.32.b
Dilectus L.47.a.T.68.b.77.b.M. 180.a.L.212.a.A.218.b.L.280.a.M. 281.b.L.301.a
Dilectus meus mihi M.50.b.51.a. 99.a.L.218.b.M.220.b.
Dilectus meus M.70.a.82.b.99.a. L.178.a.M.179.b.L.212.b.213.a.M. 220.b A.226.b.M.281.b.A.295 b
Dilecta L.73.a.251.b.293.a.T. 300.a.M.300.b.L.303.b
Dilecti mei pulſantis M.174.b
Dilectus ex dilecto L.190.a.b
Dilecte M.294.b
Dilecte mi M.291.b.328.b
Dilecte mi ſeruaui tibi M.291.b
Dilectio M.307.b.308.a
Diſtillans L.150.b.M.151 a.A.152.b. L.203.a.T.204.a.b
Diſtillantia myrrham T.203.a. 204.a.b
Diſtinctus ſaphyris L.206.b.207.a. T.207.b.208.a.A.213.b
Dixi L.276.a
Dixi aſcendam in palmam T.277.a
Docebis M.297.b.A.298.b
Doctiſſimi L.113.b. T.116.a.A. 117.b
Domus L.56.a.58.a.T.59.a.M.59.b. 60.a.A.60.b.M.179.a.197.b.198.a. 312.a A.312.b.
Domus noſtræ M.60.a.59.b
Domum matris L.296.b
Donec ipſa velit L.73.a.M.300.b
Donec L.97.a.T.140.a.M.140.b. 141.a
Donec aſpiret dies M.99.b.L.138.b. 139.a.T.140.a
Donec introducam M.107.A. 108.a
Donec introducam illum in domũ matris meę L.296.
Dormio L.171.b.T.173.b.A. 175.b
Ducam in domum 296.a.M.297.b. 298.a
Ducam M.297.b
Ducenti T.322.a.323.a.M.324.a.A. 324.b
Dulcis L.65.b.66.a.M.75.a.L.84.b
Dulce L.132.a.A.134.b
Dum eſſet L.46.a.T.50.a.M.50.b. 51.b
Dum eſſet rex in accubitu ſuo L. 48.b
Duo L.139 a.T.140.a.M.140.b.T. 261.b.M.261.b.262.a
Duo vbera T.140.b.M.141.a.A. 141.b. L. 260.b. T. 261.a. b. M. 261. b.262.a.b.A.262.b.T.274.b
Duo vbera tua L.260.b
Duo vbera tua ſicut duo hinnuli M.262.
Duo hinnuli M.140.b.141.a.261.b. 262.a
Duo hinnuli gemelli capreæ M. 262.a
Dura T.307.b.M.309.a.A.309.b. M.312.a
Dura ſicut infernus æmulatio M. 308.a.b

E

Eam L.310.a.M.323.a.b
Eburneus L.205.b.206.b.207.a. T.208.A.208.b.213.b
Eburnea L.260.b.T.261.b.M.

262.a.b.
Ecce L.54.a.M.55.a.A.55.b L.56.a
Ecce tu pulcher L.57.b
Ecce ſtat L.75.b
Ecce iſte venit M.78.a
Ego flos L.62.a
Ego dormio L.171.b.172.a.M. 175.a.
Ego dormio & cor meum vigilat L.172.a
Ego dilecto L.118.b
Ego dilecto meo M.220.b.283 a
Ego M.220.a.b.A.220.b.M.282.b. 319.a
Ego murus L.318.a.M.319.a.A. 320.a
Egredere L.35.a.37.a.T.40.a.M. 42.a.b.A.45.b
Egredimini M.123.b.124.a
Egrediamur T.284.a M.284.b.A. 284.b.285.a.L.285.b.M.291.b
Egrediamur in agrum M.284.b.L. 285.b.M.291.b
Eius L.67.b.T.210.b.M.278.a. 285.a
Elatæ palmarũ L.196.a.195.a.195.b. 197.a.A.213.b
Elatæ L.196.a.A.199.276.a
Electus L.191.b.194.a.T.194.a.M. 194.a.b.L.209.a.T.210.a
Electus ex millibus L.192.a.193.b. T.194.a.M.194.b.L.209.a.T.210.b M.239.b
Electus vt cedri L.209.a.T.210.b
Electa L.231.b.T.233.b.A.236.a.T.
Electa genitricis ſuæ M.235.a.b. 236.a
Electa vt ſol T.237.b.238.a.M.238.a.b 239.a.302.b
Eloquium L.132.a.T.133.b.A. 134.b
Eloquium tuum dulce M.152.a
Emiſſiones L.155.b.157.a.T.158.b. M.158.b.159.a.160.b.161.b
En ipſe ſtat M.79.a
En lectulum L.113.b
Engaddi L.48.a.49.b.T.50.a.T.50.a 52.b
Equitatui L.35.b.37.b.T.40.a. A.45.b
Equitatus M.43.a.44.a
Erunt vbera tua ſicut botri vineæ M.278.a
Es L.142.a
Eſt matris ſuæ M.235.a
Et T.68.b.M.223.a.328.b
Et rubicundus L.192.a.297.a
Et totus deſiderabilis L.212.b.A 214.a
Et quæremus eum tecum L.214.b
Et lilia colligat M.218.a
Et ego illi L.218.b
Et dilectus meus mihi M.220.b
Et decora L.222.a
Et decora ſicut Ieruſalem M.224.a
Et quam decora M.272.b
Et concubinæ M.235.b.236.a
Et beatiſſimam prædicauerunt M. 236.a
Et inſpicerem ſi floruiſſent vineæ 242.b
Et germinaſſent mala punica 242.b
Et vbera T.274.b
Et vbera tua botris T.274.b
Et erunt vbera tua T.276.b 277.a
Et odor T.277.a
Et dentibus illius M.281.b
Et ad me conuerſio eius M.283.a
Et vbera non habet T.313.b
Et vbera mea ſicut turris L.318.a.M. 319.b.A.320.a
Et ducenti his qui cuſtodiunt fructus eius L.321.a
Et ducenti T.322.b.M.324.a
Et vetera L.283.a

tipſe eſt amicus meus L.293.b
Et deoſculer te M.294.b.295.a
Et iam me nemo deſpiciat M.294.b.295.a
Et ducam in domum matris meæ M.298.a
t in cubiculum genitricis meæ L.296.a M.297.b.298.a. A.298 b.
t muſtum malorum granatorum meorum. L.297.a.A.298.b.
t dextera illius amplexabitur. T.298.b
x fortiſſimis Iſrael. L.115.b.M.117.b
x ea L.135.b
x L.190.a
x dilecto L.190a
x milibus L.192.a.T.194.a
x quo L.318.a.M.319.b.A.320.a
x quo facta ſum coram eo T.318.b.M.319.a.A.320.a
Ex vino condito M.297.b
Extinguere A.312.b
Exultabimus L.18.a.22.b.T.25.b.M.30.b.A.34.a

F

Fabricata M.255.a
Faciemus L.39.a.b
Facta ſum L.318.a
Facta ſum quaſi pacem reperiens M.319.a
Fac T.325.a.b
Fac me M 326.a.329.a
Fac me audire vocem M.326.a
Fac me audire vocem tuam T.325.b M.325.b.326.a.b.327.a
Facies L.86.b.T.89.a.M.92.a. A.93.a
Facies tua L.87.a.T.89.b
Faſciculus L.46 b.49.a
Faſciculus myrrhæ T.50.a.M.51.a.52.b.A.52.b. M.271.b
Fauus L.150.b.M.152.a.L.168.a.A.171.a
Fauus diſtillans M.151.b.152.a.b
Fauum meum M.170.b
Femur T.116.a.M.116.a.117.b.L.253.b
Femora L.253.b.T.254.a.M.254.b.255.a.b.A.255.b
Feneſtræ L,77.a.b,T.77.b.M.78.a.79.b.80.a.T.89.a
Ferculum L.118.a.119.a.T.119.b.120.a.M.120.a.b
Ferculum fecit de lignis Libani M.120.a
Ferculum fecit ſibi Rex Salomon M.120.b
Ficus L.83.b.84.b.85.b.T.87.b.88.a.M.90.b.91.a.91.b
Filię Ieruſalem L.18.b.23.a.T.26.a.M.31.b.L.72.b.M.74.b.189.a.b.L.213.a.M.300.b
Filij matris meæ L.23.b.M.32.a 161.b
Filiæ L.62.b.63.a.T.63.a.M.64.a.L.73.a.T.73.b.A.75.a. M. 109.a.110.b.123.a.L.157.a.M.189.a.L.231.b.M.235.b.T.299.b.300.a.M.300.b
Filij L.65.b.A.72.a.M.253.a.L.263.b.M.300.b
Filiæ Sion A.124.a.M.136.a
Filia principis L.251.a.b.T.251.b.M.252.b.253.a
Filia M.252.b.T.264.b
Filia multitudinis L.264.a.M.265.a.A.265.b.266.a
Fiſtula L.156.a.157.b.158.a.M.159.a
Flammæ M.309.b
Floridus L.56.a.58.a.T.59.a.A.60.b.L.114.a
Flores fructus parturiunt T.286.b
Flores fructus L.287.b
Flores L.58.a.65.a.83.a.84.b

85.a. T.87.b. M. 89.b. 90.a.b. A. 92.b.93.a. L. 138.b. T. 140.a. M. 159.a. T.241.a. L.285.a. M.287.a. A.287.b. L.287.b
Flos L.61.b.62.a.b.M.63.b.A.64.a T.68.a.M.71.a.90.a.T.285.b
Flos campi T.63.a.M.63.b
Florentes L.84.a.A.92.b
Floruit L.93.b.M.96.a.L.285.b 286.a
Floruit vinea L.285.a T.286.a.M. 287.a.A.287.b
Floruiſſet vinea T.241.a.M 242.b
Floruerunt mala punica T.284.b
Fluunt impetu de Libano L.160.a. M.160.b.161.a
Fluent aromata L.163.b.T.164.a. M.165.a.A.165.b
Fluent L.163.b.T.164.a.A.165.b
Fluenta L.200.a.201.a
Fluenta pleniſſima T.201.b
Flumina A.312.b
Fœtus M.229.a
Fons L.148.b.153.b.T.153.b. 154.a. M. 154. 155.a. A. 155.b. L.157.a.T.158.a.L.159.b.160.a. T. 160.b.M.160.b.161.a
Fons ſignatus T.154.a.M.155.a
Fons hortorum M.160.b.161.a. 167.a.218.a
Foramina petræ L.86.b.M.92.a.A. 93.a
Foramina L.86 b
Foramen L.177.b.178.a.T.179.a. M.179.b.180.a.
Foris L.294.a.T.294.a.b.M.295.a. A.296.a
Formoſa L.18.b.M.31.a.b.A.34.a. L.81.a.T.82.a.M 83.a.A.83.a.T.88.b 89.a.A.92 b
Formoſa mea M.82.b.83.a
Fortes L.113.b.115.a.M.117.a.b.L. 136 b.232.a
Fortiſſimi M.116.a
Fortis eſt vt mors dilectio T.306.b 307.a.M.307.b.308.a.b.309.a.b.A. 309.b.M.312.a
Fortis T.306.b.M.312.a
Fortis eſt T.307.a
Fragmen L.132.a.A.134.b
Fragmen mali punici L.133.a.M. 134.b
Fragrantia L.17.b.20.b
Fragrantia vnguentis optimis L. 20.b.T.24.b.M.28.a.A.33.b
Frater L.293.a.b.T.294.a.M.295.a. A.295.b.L.296.a
Fructus eius dulcis L.65.b.66.b.T. 68.b.M.69.b.A.72.
Fructus eius T.276.b.A.324.b
Fructus L.66.a.66.b.T.68.b.M. 70.a.b.71.90.b. L.157.a. T. 158.a. M.159.a.T.168.b.L.275.b.T.276.a L.285.a.T.286.a.A.287.b.324.a
Fructus parturiunt L.285.a.M.287.a
Fructum pomorum L.166.a.T. 166.b
Fuge L.163.b.M.327.a.L.327.a.b.T. 328.b.M.328.b.329.a
Fuge dilecte M.328.b
Fuge dilecte mi M.326.a.b.T.328.b M.328.b.329.a.A.329.b
Fuge dilecte mi, & aſſimilare capreæ hinnuloque ceruorum ſuper montes aromatum M.326.a
Fuit A.314.a
Fulcite me floribus L.67.a.T.69.a. M.69.b.70.& ſeq. A.72.
Fumus T.111.a.b.M.111.b. 112.113.a
Fumus ex aromatibus M.112.a
Fundatæ L 209.a
Fuſca T.26.a.M.32.a.A.34.a.T. 199.a

G

Galaad L.125.b.126.a.T.126.a.M. 127.a.b.L.143.a
Gemelli L.128.b.129.b.132.b.T.

140.a.M.140.b.L.260.b. T.261.b. M.262.a
Gemelli fœtus T.130.a.M.130.b.A. 131.a.b.L.228.b.M.229.a
Genæ L.35.b.39.a.T.40.a.M.44.b. 127.A.128.a.L.132.b.M.134. b.A. 134.b.L.202.b.T.203.a.204.b.A. 204.b.T.230.b
Genæ illius ſicut areolæ aromatum T.203.a
Genæ tuæ M.231.a
Genæ tuæ abſque occultis tuis M. 231.a
Genitrix M.107.a. A.236.a.304.b
Genitricis ſuæ A.236.a
Germinaſſent M.242.b
Gladius L.115.a.T.116.a.M.117.a
Granatum L.132 a.296.b
Greges T.27.a.40.a.M.42.a.b.A. 45.b.127.b.L.128.b.A.131.a
Greges caprarum T.116.M.127.b. 130.b.T.198.b.
Greges tonſarum L.129.b.M.130.a
Grex ouium M.229.a
Greſſus L.251.a.T.252.a.M.252.b. 253.a.T.254.a
Greſſus tui M.252.b
Groſſi L.83.b.84.a.85.b.T.87.b. 88.a.M.90.b.91.a.A.92.b
Guttæ noctiũ L.172.a.b.T.174.a.b. M.175.a.b.T.197.b
Guttur L.65.b.65.a.211.b.212.a.b. T.213.b. A.213.b.214.a.279.b.L. 279.b.280.a. T.280.b.281.a.M. 281.a.b.282.b
Guttur illius ſuauiſſimum L.212.b

H

Habet populos T.322.a
Habitas L.324.b.325.a.T.325.a.A. 327.a
Hædi L.37.b.T.40.a.M.42.a.b 43.a
Hermõ L.143.a.b.144.a.b.T.145.a. M.145.a.b.146.a.A.146.a
Heſebon L.263.a.264.a.b
Hiems L.84.b.85.a.T.87.a.A. 92.b
Hiems tranſiit T.87.b.M.89.b.A. 92.b
Hinnulus L.75.b.76.b.77.a.A.100.a M.140.b. 330.a
Hinnulus ceruorũ L.76.b.T.77.b. M.79.a.A.80.a.L.97.b
Hinnuli L.138.b.T.140.a.M.140.b. L.260.a.b.T.261.b.M.261.b.262.a
Hinnuli capreæ T.140.a
His qui cuſtodiunt fructus eius T. 312.a.322.b
Homo M.312.
Hortus L.148.b.153.a.b.T.154.a.M. 154.a.b.155.a.A.155.b.L.155.b.159b T.163.b.164.a.M.165.a.A.165 b.L. 166.a.M.167.a.170.a.T.217.a.M. 218.a.A.218.b.L.240.b.T.241.b. M.242.a.b.L.324.b
Hortus concluſus L.153.a.b.M. 154.a.b.255.a.170.a.L.324.b
Horti L.159.b.M.160.T.168.b.M. 218.a.L.325.a.T.325.b
Hortum meum M.165.a.169.a
Hortum ſuum L.166.a.b.M.167.a
Hortus nucum L.240.b.T.240.b. 241.a.b.L.325.a
Hyacinthi L.205.b.T.207.b.A. 208.b.213.b

I

Iam declinauerat atque tranſierat M.186.a
Ibi dabo tibi vbera mea L.240.a.M. 287.a
Ibi T.286.a.A.292.a.298.b.M. 304.b
Ibi me docebis L.296.a.M.298.a
Ibi corrupta L.303.b
Ibi corrupta eſt mater T.304.a
Ibi violata L.303.b
Ieruſalem L.18.b.M.120.a.189.a.b. T.222.b.223.a. M.223.b.224.b. A.

215.a.L.246.a.320,b
Ignis atque flammarum L.306.a. M.312.a
Ignis A.309.b
-ilius L.67.b
lle declinauerat T.184.a
illud L.315.b
Imber L.84.b.85.a.T.87.a.A.92.b. 93.a
Imber abiit T.87.b.M.89.b.A. 92.b
Immaculata mea L.172.b
Immaculata L.173.a.T.174.a.M. 175.a.A.175.b
Impetus T.160.a.M.160.b
In te L.18.b.T.25.b.M.30.b
In calceamentis L.251.a.T.251.b 252.a
In curribus L.35.b
In Heſebon M.265.a
In cellam vinariam L.65.a.M.69.b. 70.a
In palmam T.276.b
In montibus L.75.b.T.77.b.A. 80.a
In porta filiæ multitudinis L.264.a T.364.b.M.265.a.A.265 b
In L.75.b.A.218.b.T.241.b.A.273.a T.289.b,290.a.L.325.a
In portis noſtris omnia L.287.b
In portis T.264.b.A.327.a.L.287.b 288.a.T.290.a.M.291.a,291.b.A. 292.a
In portis noſtris L.287.b.T.289.b
In foraminibus L.84.T.89.a.M. 91.a.92.a
In deliciis L.271.b.T.272.a. M.272.b.273.a.301.b
In auribus L.86.b
In cauerna maceriæ T.89.a.M.91.a 92.a
In terra noſtra M.90.a
In lectulo L.101.T.102.a.102.b.M. 103.a
In lectulo meo L.103.a
In domum matris meæ L.104.a.A. 108.a
In domum matris T.297.a.A. 298.a
In domum M.107.297.b
In vno L.146.b.T.146.b.147.a.M. 147.b
In hortum L.166.a.T.166.b
In hortum ſuum L.166.b.T.167.a. M.167.a.220.a
In hortum nucum T.241.a.b.M. 242.a
In hortis L.324.b.325.a.T.325.a.b. M.325.b.A.327.a
In eis L.228.b.M.229.b
In agrum T.284.a.A.284.b.L.285.b. M.291.b
In villis T.284.a.A.284.b.L. 285.b
In die T.313.b.314.a
In die qua alloquenda eſt M.314.b. 315.a
In ea quæ habet populos M.323.a. A.324.a
Inclinentur L.97.a.138.b.M. 140.b
Inclinentur vmbræ M.100.a.T. 140.a
Indica mihi L.23.b.T.26.b.M. 33.b
Inebriamini T.168.b.M. 169.a
Inebriamini chariſſimi T.168.b. 169.a.M.169.b.170.a.A.171.a
Infernus L.305.a.b.306.a.T. 307.a.M.309.a.312.a
Innixa L.300.b.300.a.T.301.b.M. 302.a.A.302.b
Innixa ſuper dilectum L.300.b. 301.a.M.301.a
Innixa ſuper dilectum ſuum M.

302.a.b.307.b
Inſpicerem ſi floruiſſent vineæ M. 242.b
Inter mulieres .L.37.b.
Inter vbera L.49.b.T.50.a.M.52.a. 271.b
Inter L.61.b.62.a
Inter ſpinas L.62.b
Inter filios hominum M.70.a
Inter lilia T.98.b.M.99.a.b.T. 140.a
Intremuit ad tactum eius M. 180.a
Intrinſecus T.133.b
Introduxit L.18.a.22.b.M.30.a.b. L.66.b.T.68.b.69.a.M.69.b.71.a.b A.72.a
Introducam M.107.a.T.297.a
Intueamur L.246.a
Intueamur te L.246.b.247.a.T. 247.a.M.248.a
Inueni M.103.a.L.104.a.T.105.A. 107.b.108.a.L.183.b.T.322.a
Inuenerunt L.104.b.M.106.a.A. 107.b
Inuenerunt me M.188.a
Inueniam T.294.b
Inueniam te foris A.295.b
Inueniam te foris & deoſculer te M.294.b
Ipſa L.108.a
Ipſe eſt amicus meus L.213.a
Iſrael L.113.b
Iſta M.301.b
Iuncturæ L.253.b.T.254.a.M.254.b 255.a.A.255.b
Iuncturæ fæmorũ L.253.b.M.254.b 255.a
Iuncturæ fæmorum tuorum ſicut monilia M.254.b.255.a.258.a
Iuxta tabernacula L.35.a
Iuxta L.201.a

L

Labia M.28.b.126.b.A.128.a.L.132.a. M.134.a.b.A.134.b.L.148.b.150.b. 151.a. T. 151.a. M. 151.b.152.a. A. 152.b.L.202.b.203.a.T.203.a.b. 204.a.b.A.204.b.T.230.a.L.280.a. b.M.281.b
Labia tua M.152.a
Lac L.148.b.150.b.151.a.T.151.a.b. M.152.a.A.152.b.L.168.a.M.169.a 171.a.L.200.b.201.a
Lac ſub lingua L.150.b
Lactelotæ L.199.b.200.b.T.201.b
Lætabimur T.25.b
Læua L.67.b.M.70.b.71.b.A.72.a T.298.b.M.299.a.A.299.b
Læua eius M.299.a
Læua eius ſub capite meo T.69.b. M.70.a.71.b.A.72.a.M.299.a
Lampades L.306.a.T.307.a.M. 308.a.309.b.A.309.b.M.312.a
Lampades eius L.306.a.M.309.b
Lampades eius, lampades ignis atque flammarum M.308.a.309.b
Lampades ignis atque flammarum M.309.b
Langueo T.69.a M.70.a.71.a.b.L. 188.b.M.189.b
Laquearia L.56.b.58.b.T.59.a.M. M.59.b.60.a.A.60.b
Laquearia cypreſſiua M.60.a.A. 60.b
Latet L.132.a
Lauacrum L.128.b.A.131.b
Laudauerunt eam M.236.a.235.b
Laui L.176.b
Laui pedes T.177.a
Laui pedes meos T.176.b.M. 177.b
Lectulus L.56.a.58.a.b.T.59.a.M. 59.b.60.a.A.60.b.L.101.b.T.101.b 102.a.M.103.a. A.107.b. L.113.b. 114.a.T.115.b.M.116.b.117.a.
Lectulus noſter floridus L.58.a
Lectulus Salomonis T.116.a.M. 116.b.117.a

Leones L.144.a.b.T.145.a.M. 145.a.b
Libanus M.120.a.L.138.b.139.b.143.a M.145.a.b.L.156.b.159.b.M.160.b. L.209.b.T.210.a.b. A. 211.a. L. 266.a.b.267.T.267.b M.267.b.268.a
Ligna ſiluarum L.66.a.b.
Ligna Libani L.118.a.119.a.T.119.b M.120.a.b A.122 a.L.158.a.M.159.a
Ligna T.119.b.L.157.a.b.T.158.a
Lilium conuallium L.61.a.62.a.b. T.63.a.M.63.b.L.193.a
Lilium L.61.b.62.b.T.63.a.M.63.b. A.64.a.T.68.a.98.b.M.257.b
Lilium inter ſpinas L.62.a.63.a.T. 63.a.M.63.b.A.64.b
Lilia L.97.a.98.a.T.98.b.L.138.b. M.140.b.141 a.T.203.b.204.a. A. 204.b.213.b.T.217.b.M.218.a.T. 220.a.257.a.M.259.a.A.259.b
Lilia colligat L.217.a.M.218.a
Lingua L.148.b.T.151.a.M.151.a. 152.a.b
Liquefacta L.183.a.T.184.b.M. 186.
Loquitur T.77.b.L.80.b
Loquitur mihi M.82.b
Lotæ L.199.b
Luna L.236.b.237.a.T.237.b.238.a. M.238.a.239.a.A.239.b.240.a

M.

Maceria L.84.a.86.b.M.91.b.92.a
Macula L.142.a.M.142.b
Macula non eſt in te M.142.b.A. 142.b.143.a
Malus L.64.b.65.b.T.68.a.69.a.M. 70.a.71.L.303.b
Mali L.276.b.M.279.a
Malo granatum L.64.b.A.128.a.L. 287.b
Malum granatum L.297.a
Malorum granatorum L.296.b.M. 298.a
Malum L.64.b.132.a.b.133.a.192.a. 297.a
Malus inter ligna ſiluarum L.65.b. M.69.b.70.b.L.303.b.
Malum punicum L.133.a.T.133.b.A. 134.b.T.230.a.b.M.231.a
Mala punica L.157.a.M.159.a.T. 241.a.242.a.M.242.b.L.285.a.T. 286 b.M.287.a.A.287.b.T.297.b
Mammæ L.148.b.149.a.T.149.a.M. 149.b.160.a
Mammæ tuæ M.149.b.150.a
Mandragoræ L.285.b.287.b.288.a.b 289.a.T.289.b.290.a.b.M.291.a.b
Mandragorę dederunt odorem L. 287.b.T.289.b
Mandragoræ dederũt odorẽ in portis noſtris M.291.b
Mane ſurgamus ad vineas L.285.b T.286 a.M.287.a
Mane ſurgamus A.287.b
Mane L.285.b.T.286.a.M.287.a.A. 287.b
Manus A.177.b.L.178.179.a.T. 179.a.M,179.a.b.L.181.a.T.181.b. 182.a.184.a.b.L.205.b.206.a.b.T. 207.a.b.208.a.A.208.b.L.213.b
Manum ſuam L.178.b
Manus eius tornatiles L.206.a.b
Manus artificis T.254.a M.254.b
Marmoreæ L.209.a.b.A.211.a
Mater L.122.b.M.123.a.A.124.a.M. 147.b.236.a.A.236.a.296.a M.294.b 319.a.L.296.b.T.297.a.b.A.304.b 305.a
Mater tua T.304.a
Matris ſuæ L.232.b.M.235.a.236.a.A. 236.a
Me audire vocem tuam T.325.b
Me docebis L.296.b
Mea L.48.b.M.54.b.L.81.a.M.83.a 145.a.235.a
Meum L.163.a.166 a
Meam L.168.a
Meis L.168.a
Meo L.168.a

Medium L.118.b.M.121.b
Media charitate cõſtrata T.119.b.M.120.a.b.121
Mel L.148.b.150.b.151.a.T.151.a.M.152.a.A.152.b.L.168.a.M.169.b
Mel & lac L.150.b.M.152.a
Mel meum M.170.b
Memores L.18.b.M.31.a.A.34.a
Memores vberum T.26.a
Meridies M.32.b.33.a.A.34.b.M.42.a.T.58.b
Meſſui L.47.a.167.b.168.a.T.168.b.M.170.b.A.171.a
Meſſui myrrham T.168.b.M.169.b.170.a
Mihi L.97.a.M.99.a.L.173.a.186.b.M.220.a.b.A.220.b
Mille L.135.a.136.a.193.b.T.322.a.b.323 a.M.324.a
Mille clypei T.136.b.M 137.a
Mille tui pacifici L.321.a.M.324.a.A.324.b
Mille argẽteos L.321.a.b.T.322.a.b M.323.b.A.324.a.b
Miſit manum A.177.b.L.178.b.T.179.a
miſi L.178 b
Miſit manum ſuam M.179.b.180.a
Miſit manum ſuam per foramen M.179.b.180.a
Monilia L.35.b.38.b.39.b.N.44.b.45.a.A.46.a.L.48.b.253.b.T.254.a.M.255.a
Monile T.40.b.41.a.L.146.b.M.254.255.a.A.255.b
Montes L.76.b.T.77.b.M.78.b.102.b.145.a.b.A.146.a.L.327.b.M.328.b
Mõtes Bether L.97.b
Mons Galaad M.127.a.b.A.131.a
Mons myrrhæ L.138.b.T.140.a.M.141.b.A.141.b.142.b.T.144.b
Mons T.140.a.M.141.b.A.142.b
Montes pardorum M.145.b
Montes aromatũ L.327.b.T.328.a M.328.b.329.a
Mors T.307.a
Mulieres T.39.b.M.191.a.L.214.b
Multitudo A.265.b
Murenulæ L.36.a.38.b.39.b.T.41.a.b.M.45.a.A.46.a.
Murus L.315.b.T.316.a.M.316.b.A.317.b.L.318.a.T.318.b.M.319.a.A.320.a
Murus eſt T.316.a
Muſtum L.296.b.297.a.A.298.b
Muſtum malorum granatorum L.297.a.T.297.b.M.297.b.298.a
Myrrha L.46.b.47.a.49 a.b.M.50.a 52.a.L.54.a.110.a.b.T.111.a.b.M.112.b.L.138.b.139.a.T.140.a.M.141.b.L.156.b.158.a.T.158.b.M.159.a.L.168.a.T.168.b.M.169.b.170.a.b.A.171.a.177.b.L.180.b.181.a.T.181.b.182.a.M.182.b.T.184.b.L.201.b.203.a.A.204.b
Myrrha probata T.182.a
Myrrha probatiſſima T.184.b
Myrrha prima T.203 a.204.a.b.

N

Nardus L.46.b.48.b.49.a.b.T.50.a.M.70.a.b.51.b.A.52.b.L.54.a M.54.b.L.148.b.156.a.157.b.T.158.a.b.M.159.a
Nardus & crocus L.156.a.T.158.b
Naſus L.266.a.b.267.a.T.267.b.M.267.b.268.a.T.270.a.L.276.a
Naſus tuus L.267.b.M.267.b
Ne ſuſcitetis L.73.a.M.75.a.T.299.b.300.a.M.300.b
Ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectum T.300.a
Nec dimittam L.104.b.M.107.a.A.108.a.L.296.a
Nec flumina T.310 b.M.312.a

Nemo deſpiciat T.294.b.A.296.a
Nemo A.295.b
Neque euigilare faciatis M. 300.b
Neſciui L.243.a.244.a.T.245 a.M. 245.b
Nigra ſum L.18.b.23.a.M.31.b.A. 34.a.
Nigra T.26.a.M.31.b.295.b
Nigræ L.196.b.197.b.T.198.a.b. 199.a.L.101.a
Nigrę quaſi coruus L.197.a.T.198.a. L.101.a
Niſi L.149.a
Niſi choros L.249.a
Niſi choros caſtrorum L,249.b.T. 250.a
Nobis L.95.a
Nomen T.25.a
Nomen tuum A.34.a
Non inueni L.101.a.T.101.b.102.b. M.103.a.T.105.a.184.a.M.186.a
Non eſt inter eas T.130.a
Non reſpondit M.186.a
Non potuerunt extinguere charitatem T.310.b.M.312.a
Non habet T.313.b.M.314.b
Noſter L 56.a
Noſtra M.90.a.L.95.a M.314.b
Noua L.288.a.T.290.b.M.292.a
Noua & vetera T.290.b
Nox T.102.a.M.103.a.A.107.b.T. 174.a.L.285.b.286.a.A.187.b
Noctes T.101.b.L.172.b.T. 174.b
Nuces T.241.b.M.242.a.b.T. 289.b
Num quem diligit anima mea vidiſtis M.106.b
Nuncietis ei M.189.b
Nunquam indigens poculis M. 257.b.258.a.b

O

O pulcherrima mulierum M.215.b
Obruent T.311.a
Obruent illam M.312.a
Occulta tua M.231.a
Octoginta L.231.b.232.a.b.T. 233.a
Octoginta concubinæ L.232.a.M. 234.b
Oculi L.53.a.b.T.54.a.M.54.a.55.a. A.55.b.T.126.a.M.126.b.A.128.a. M.130.b.L 146.b.T.146.b.147.a. L.200.a.b. T. 201.b.A.201.b. T. 204.b. M. 226.a. b. L. 264. a.T. 264.b.M.265 a
Oculi columbarum M.126.b.L. 199.b
Oculus L.146.b.M.147.b.148.a.L. 199.b
Oculi tui L.264.a.M.265.a.A 265.b
Odor vnguentorũ L.22.a.T.25.a.b. L.149.a M.149.b
Odor T.25.a.b.L.49.a.T.50.a.M. 50.b.51.b.A.52.b.L.62.a.T.88.a. 149.b.L.276.b.T.277.a.M.279.a.A. 279.b.L.287.b.288.a.T.289.b.290. b.A.292.a
Odorem ſuum T.88.a.A.92.b
Odor veſtimentorum L.138.b 139.a.151.a.T.151.b.M. 151.b.152.b A.152.b
Odor thuris L.150.b
Odor oris M.279.a
Oleum L.17.b.21.a.M.28.b. 309.b
Oleum effuſum L.17.b.21.a.T. 25.a M.28.b
Omnes gemellis fœtibus M.130.b A.131.b
Omnis armatura T.136.b.M.138.a
Omnis armatura fortium M.137.a
Omnia prima vnguẽta L.156.b.157.a
Omnia L.287.b.M.292.a.L.296.b
Omnem ſubſtantiam L.310.a.M. 312.a.A.312.b
Omnia poma T.290.b

Omnia poma noua & vetera dilecte mi ſeruaui tibi M.291.b.294.b
Omnia poma noua & vetera M. 291.b.A.292.a
Optimũ A.199.a.L.280.a.M.281.b
Ordinauit L.65.a.66.b.67.a.T.69.a
Ordinauit in me charitatẽ M.70.a. 71.A.72.a
Ordinata L.222.a.M.223.b.224.a. L.237.b.T.238.a.A.240.a
Os L.132.b
Oris L.276.b.277.a
Oſculetur me oſculo oris ſui L.16.b. 20.a.T.24.a.M.27.a. A.33.b.320.a. M.176.a
Oſculetur me M 329.a
Oſtende mihi T.89 a.b.M.92.a
Oſtium M.174.b.175.a.T.181.b.M. 182.b.185.a.186.a.L.315.b.T.316.a. M.317.a.A.317.b.T.318.b.M.319.a
Ouis A.128.a
Oues L.228.b.M.229.a

P

Pacificus L.246.a.A.248.a.M 319.b. L.320.b.321.a.T.322.a.b.M.324.a. A.324.a.b
Pacifici L.321.a.T.322.a.b.M. 324.a
Pacem T.318.b.322.a
Pallium L.186.b
Palma L.64.b.196.a.b.A.199.a.L. 273.b.T.274.a.b.M.275.a.b.A. 275.b.T.276.b.M.278.a
Palmæ L.195.b
Paradiſus L.148.b.M.155.a.L.155.b. 157.a.T.158.a.M.159.a.161.b
Paradiſus malorum punicorum L. 157.b
Pardi L.144.a.T.145.a.M 145.a.b
Paries L.77.a.T.77.b.M.79.a.b
Paries noſter M.79.a
Paruulæ T.95.a.M.96.a
Paruula T.313.b.M 315.a.
Parua L.313b..M.314.b
Paſcas L.19.a.M.32.b.A.34.b
Paſce M.42.a.b
Paſtores L.24.a 37.b.T.40 a.M. 42.b.A.45.b.L.48.b
Paſtor A.34.b
Paſcitur L.97.a.T.98.b M.141.a.A. 141.b.L.218.b.219.a
Paſcatur L.216.b
Paſcitur inter lilia M.99.b.A.100.a. L.219 a
Paſcatur in hortis M.218.a
Paſcuntur T.140.a.M 140.b
Paſcuntur in liliis M.141.a
Paululum L.104.a.T.105.a.M. 105.b.106.a.b.107.a.A.108.a
Pedes L.176.b.T.176.b.L.251.a.M. 252.b
Pelles L.19.a
Pelles Salomonis L.19.a.T.26.a. M.31.b.A.34.a
Pendant ex ea M.138.a
Per capreas M.74.b.L.108.a.M. 109.a
Per cancellos L.76.a
Per feneſtras L.77.a.T.77.b
Per noctem T.102.a.b
Per noctes M.102.b.103.a
Per vicos L.104.a
Per foramen L.178.b.T.179.a.M. 179.b.180.a
Percuſſerunt me M.188.a
Perfecta L.231.b.M.235.a
Perfecta mea T.233.b.M.235.a.236 a
Perfla L.162.a.T.164.a
Perfla hortum L.163.b.T.164.a.M. 165.a.A.165.b
Peſſulum L.178.a.b.M.182.b.T. 184.a.M.185.a.186.a
Peſſulum oſtij T.184 b.M.220.b
Petra L.84.a.86.b.T.89.a.M. 91.a.b
Pharao L.38.a.M.44 a
Pigmentarij L.110.b.M.112.a.b.T.

203.a
Piſcinæ L.263.a.264.a,T.264.b.M.265.b.A.265.b
Piſcinæ in Heſebon L.264.a.T.264.b
Plateæ T.105.a.b
Pleniſſima L.201 a
Plenę hyacinthis L.205.b.206.a.T.208.a
Plenæ L.206.b.T.207.b
Pocula L.255.b.256.b
Poculum T.297.b.M.297.b
Poculum ex vino condito T.297.b.A.298.b
Poma L.67.b.166.a.240.a.T.241.b.277.a.L.288.a.324.b
Pomum T.68.a.304.a
Pomorum fructus L.156.a
Pomorum ſuorum L.166.a.M.167.a
Poma ęonuallium L.240.a.T.241.b.M.242.a.243.a
Pone T.306.b.307.a.A.309.b
Pone me vt ſignaculum T.304.a.M.308.b
Pone me vt ſignaculum ſuper M.308.a
Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum M.307.b.308.a b.309.a
Porta L.263.a.b.264.a.T.264.b.M.265.a.b
Porta filiæ multitudinis L.263.b
Portæ T.289.b.290.a
Poſt parietem L.75.b.77.a.M.79.a.A.80.a
Poſt te M.29.a.b
Poſt te curremus in odorem vnguentorum tuorum L.327.a
Poſuerunt me cuſtodem M.32.a
Potandum L.280.a
Prædicauerunt M.235.b
Prima vnguenta L.157.a.M.159.a
Prima L.202.b
Princeps M.252.b.253.a
Pro dilectione L.310.a.T.311.a.M.312.a
Pro fructu eius T.322.a
Pro A.324.a
Probatiſſima M.182.b
Progreditur L.236.M.238.b.T.301.b
Propera L.80.b.T.81.b.82.a.M.83.a.A.83.a.T.89.a
Propter L.113.b
Propter timores nocturnos L.115.a.T.116.a.M.117.b.A.117.b
Propter filias Hieruſalem L.118.b.M.120.a.b.121.b
Propter quadrigas Aminadab T.245.a.M.245.b
Propugnacula L.135.a.b.136.a.T.136.b.M.137.a.138.a.A.138.a.M.317.a.A.317.b
Propugnacula argentea T.316.a.M.319.b
Proſpiciens L.76.a.M.80.a
Protulit I.83.b
Pugnauerunt contra me L.23.b.T.26.b.M.32.a.A.34.b
Pulcherrima L.35.a.37.a.b.T.39.b.L.190.a.214.b
Pulchræ ſunt genæ L.35.b.38.b.T.40.a.M.44.b
Pulcherrima mulierum M.191.a.216.a
Pulcherrima inter mulieres M.41.b
Pulchra vt luna T.238.a.M.238.a.b.302.b
Pulchra T.50.a.L.53.a.54.a.T.54.a.M.54.b.55.a.A.55.b.M.59.b.L.222.a.T.222.b.M.223.b.A.225.a.M.238.b.L.272.a.T.272.a.M.272.b.273.a.A.273.a.L.274.a.M.275.b
Pulcher L.56.a.57.b.T.58.b.M.59.a.L.62.a
Pulchri L.251.a.T.251.b.M.252.b.253.a

Pulchra es M.141.b.L.221.a.M. 223.a.b.272.b
Pulchræ L.148.b.M.149.b
Pulchriora L.148.b. M.149.b. 150.a
Pulſans T.174.a.L.177.b.M.185.a
Puluis T.111.a.M.111.b.112.a
Puluis pigmentarij M.112.a
Punicum L.132.a.157.a.296.b. 297.a
Punica T.286.b.L.296.b
Purpureus L.118.b.119.a.T.119.b
Purpura regis L.268.b.269.a.b.T. 270.a.b.M.271.a.b
Purpura L.269.a.b.270.a.T.270.a. M.271.a
Putatio L.83.b.85.b.T.87.b.M. 90.a.b
Puteus L.148.b.159.b.160.a.T. 160.b.M.160.b.161.a
Puteus aquarum viuẽtium A.155.b. M.160.b

Q

Quæ apparuerunt de Galaad M. 227.b
Quæ aſcenderunt T.229.a
Quæ aſcendit A.302.b
Quæ M.229.a.302.aL.324.b
Quæ eſt L.301.a
Quæ eſt iſta M.236.a.L.a.M. 301.b.302.a.A.302.b
Quæ eſt iſta quæ aſcendit de deſerto M.301.b
Quæ eſt iſta quæ pro greditur A. 236.b
Quæ fabricata ſunt manu artificis M.255.a
Quæ ſunt in porta L.263.b.A.265.b
Quæ reſpicit contra Damaſcum M. 267.b
Quæ habet populos M.323.a.b
Quæ habitas M.325.b.A.327.a
Quæ habitas in hortis M.325.b
Quæſiui L.101.b.T.101.b.102.b.M. 102.b.103.a.T.105.a.184.a.M.185. b.186.a.L.186.b
Quæram A.107.b
Quæremus L.215.a
Quæremus eum tecum M.215.b 216.a
Quadrigæ L.243.b.244.a.M. 245.a.b
Quadrigæ Aminadab L.244.a
Qualis eſt L.190.a
Qualis eſt dilectus ex dilecto L. 212.a
Quam pulchræ M.149.b
Quam pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis M.251.b
Quam pulchri ſunt L.249.a
Quam pulchri L.251.a.M.252.b. 253.a
Quam pulchra M.272.b.273.a.T. 277.a
Quam decora M.272.b.273.a
Quando alloquenda L.313.a
Quaſi coruus L.197.a
Quaſi aurora conſurgens L.236.b
Quaſi nihil deſpiciet eam T.311.a. M.312.a.b.
Quaſi pacem reperiens L.318.a.T. 318.b.M.319.a.b.A..320.a.T. 322.a
Quaſi pacem M.319.b.A.320.a
Quaſi L.318.a.M.319.b
Quem déſideraueram L.65.a.T. 68.b
Quem diligit L.101.a.T.102.a.M. 103.a
Qui paſcitur L.97.a.A.220.b
Qui paſcitur inter lilia M.220.b
Qui cuſtodiunt fructus M.324.a
Quia caput meum plenum eſt rore M.175.a.b
Quia amore langueo M.189.b
Quia ipſi me auolare fecerunt M. 216.b.A.226.b
Quia fortis T.306.
Quia fortis eſt vt mors dilectio M.

307.b.308.a.b.309.a.b
Quid videbis in Sulamite L.248.b. 249 a
Quid L.249.b
Quid videbis L.249.b.250.a.T. 250.a
Quid faciemus ſorori noſtræ M. 314.b315.a
Quid faciemus ſorori noſtræ in die qua alloquenda eſt L.293.b
Quis mihi det L.293 a.M.294.b
Quis mihi det te fratrem M.295.a
Quis mihi det te fratrem meum M. 255.a.299.a
Quo abiit L.214.a.b.T.215.a.M. 216.a
Quo abiit dilectus tuus M.215 b
Quo declinauit dilectus tuus L. 214.b
Quo declinauit M.215.b.216.a
Quoad vſque velit M.75.a
Quod intrinſecus latet L.124.b.T. 126.a.L.132.a

R

Reclinatorium L.118.a.b.119.a.M. 120.a.b
Reclinatorium aureum T.119.b.M. 120.a.b.121.a
Recti L.18.b.22.b.T.25.b.M.31.a
Reginæ M.29.a.A.148.a.L.231.b. 232.a.T.233.a.M.233.b.234.a.b. 235.a.b.236.a
Reginæ & concubinæ M.235.b. 236.a
Reperiens M.319.a.b
Reſidens iuxta fluenta L.200.a
Reſpicit L.267.a
Reſpicit contra Damaſcũ T.267.b. M.267.b.268.
Reſpondit M.185.186.a
Reuertere T.99.a.M.100.a.L.246.b 247.a.T.247.b.M.248.
Reuertere reuertere L.246.b.247.a. A.248.a
Reuertere vt intueamur te L.246.b 247.a.M.147.b.248.a.A.248.a
Rex L.18.a.M.30.b.L.46.a.48.b.T. 50.a.M.50.b.51.a.A.71.a.124.a.T. 270.a
Riuuli L.199.b.T.201.b.A.201.b
Riuuli aquatum L.200.a
Ros L.172.b.173.a.T.174.a.M.175.b. A.175.b.T.197.b
Rubicundus L.62.a.191.b.192.b. 193.a.T.194.a
Ruminandum L.279.b.280.a.b

S

Saliens M.78.a.b.A.80.a
Salomon T.26.a.L.113.b.114.a.T. 115.b.116 a.M.120.a.L.246 a.320.b. 321 a.b.T.322.a
Sanir L.143.a.144.a.b.T.145.a.M 145.a.b 146.a.A.146.a
Sapphiri L.205.b.206.b.207.a.T. 207.b.208.a.b.A.208.b
Sedi L.65.b.66.a.M.70.b.71.a.T. 274.a
Seruaui T.289.b.290.b
Seruaui tibi T.289.b.M.291.b. 292.a
Sexaginta L.113.b.114.a.b.115.a.T. 116.a.M.116.b.117.b.L.231.b.232.a T.233.a.M.234.a
Sexaginta fortes L.115.a.b.A.117.b
Si ignoras te L.35.a.36.b.37.a.M. 41.b.L.183.b
Si L.37.a.188.b.286.a.285.a.318.a
Si inueneritis M.189.b
Si inueneritis dilectum meum M. 189 b
Si dederit homo T.310.b
Si dederit homo omnem ſubſtantiã T.311.a.M.312.a
Si oſtium eſt T.316.a.M.317.a
Si floruerunt L.285.a
Sic dilectus meus inter filios M. 239 b
Sic amica mea inter filias M.239.b

Sicut L.35.b.M.130.b.231.a
Sicut malus inter ligna ſiluarum M. 239.b
Sicut lilium inter ſpinas M.239.b
Sicut lilium L.61.b
Sicut monilia T.254.a.M.254.b
Sicut elatæ palmarum L.197.a
Sicut malus A.71.a
Sicut columbæ L.200.b
Sicut virgula M.113.a
Sicut areolæ L.202.a
Sicut greges tonſarum M.130.b
Sicut Ieruſalem L.222.a.M.223.a.b. 224.a
Sicut vitta coccinea M.134.a
Sicut grex caprarum M.227.b. 228.a
Sicut turris Libani L.267.a
Sicut turris M.137.b.L.267.a.M. 268.a.319.a.b.A.320.a
Sicut turris eburnea L.260.b.M. 261.b
Sicut cortex mali M.231.a
Sicut odor thuris M.152.b
Sicut aceruus tritici L.256.b.M. 258.a.259 a
Sicut piſcinæ in Heſebon M.265.a
Sicut purpura regis L.269.a.270.a. T.270.a.M.271.a
Sicut botri vineæ L.276.b.T. 276.b.M.277.b.A.279.b
Sicut botri T.277.a
Sicut malorum T.276.b.M.279.a. A.279.b
Sicut vinum optimum A.279.b.T. 280.b.M.281.b.281.b
Sicut vinum L.279.b.T.281.a
Sicut infernus M.309.a
Sicut infernus æmulatio T.307.b. A.309.b
Signatus L.153.a.T.153.b.M.154.a.b. 155.a.A.155.b.L.159.b
Signaculũ L.305.a.T.306.b.307.a. M.307.b.308.b
Siluæ L.66.a.T.68.a
Similis eſt L.75.b.M.79.a
Similis capreæ L.77.a.T.77.b.A. 80.a.T.99.a A.100.a
Sion M.235.b
Sol M.32.a.L.237.a.T.237.b.238.a. M.238.b.239.a.A.239.b.240.a
Sonet vox L.84.b.86.b.T.89.b.M. 91.a
Soror mea L.146.b.M.155.a.L.172.b T.174.a
Soror M.147.a.T.153.b.L.168.a. 173.a.T.174.a.M.175.a.A.175.b.T. 217.a.L.293.a.M.314.b
Soror mea ſponſa M.161.b L.293.b
Soror noſtra parua eſt L.293.b.T. 313.b
Soror noſtra T.313.b.M.314.b
Species eius L.209.a
Species eius vt libani L.209.a.T. 210.b
Species T.210.b.A.211.a
Specioſa L.84.a.T.88.b
Specioſa mea M.91.a
Spinæ L.62.a.b.63.a.T.63.a.M.64.a. T.68.a
Sponſa M.145.a.147.a.b.T.153.b. M.155.a.L.168.a.293.a
Sponſa mea L.146.b
Stat L.75.b.77.a.T.77.b.M.79.a
Statura L 273.a.b.274.a T.274.a.b. M.275.a.A.275.b.L.276.a
Statura tua L.273.a.T.274.a
Statura tua aſſimilata eſt palmæ M. 275.a
Sterilis L.128.b.129.a.T.130.a.A. 131.b.L.132.b
Sterilis non eſt in eis M.129.b
Stillauerunt T.181.b.182.a.M.182.b. T.184 b
Stipate L.65.b
Stipate me malis L.67.a.T.69.a.M. 69.b.70.a.A.72.a

Suauiſſimum L.212.b.A.213.b
Suauis L.221.a.222.a.T.222.b.M. 223.b.224.a.A.225.a
Sub vmbra L.65.a.66.a.T.68.a.b. M.69.b.70.a.b.71.a
Sub capite L.65.b.M.299.a.A. 299.b
Sub capite meo M.299.a
Sub lingua L.150.b.151.a.M. 152.a.b.
Sub T.298.b
Sub arbore L.303.b.M.304.b
Sub arbore malo 304.a.A.304.b
Sub arbore malo ſuſcitaui te M. 304.b.308.a
Subſtantia M.312.b
Sugentem L.293.b.T.294.a.b.M. 294.b.A.296.a
Sugentem vbera matris meæ M. 294.b
Sulamitis L.246.a.T.247.a.b.L. 248.b.249.a
Super montes Bether T.99 a.A. 100.b.M.141.b
Super montes A.329.b
Super femur L.113.b.115.a.T.116.a. M.116.b.117.b.A.117.b
Super montes aromatum L.139.a. T.328.b M.328.b.A.330.a
Super vinum T.198.b
Super L.199.b.201.a
Super eam M.319.b
Snper riuulos aquarum L.200.b
Super dilectum T.301.b.M.302.a
Super dilectum ſuum M.302.a.b
Super cor T.306.b.307.a.M. 308.a.b
Super brachium T.306.b.307.a. M.308.b.A.309.b
Super brachium tuum M.308.b
Surge L.80.b.T.81.b.82.M.82.b. 83.a.A 83.a. L. 84.a.86.a. T. 88.b. 89.a.M.91.a. A.92.b. M. 161. b. L. 162.a.T.164.a.M.287.a
Surge amica T.88.b.M.91.a
Surgam & circuibo L.104.a.T. 105.b
Surgam T.105.b
Surgamus M.287.a
Surge Aquilo M.161.a.L.163.b. M. 164.b.165.a.A.165.b
Surrexi vt aperirem dilecto meo M.180.a
Surrexi T.181.b.184.a
Suſcitare T.73.b
Suſcitaui T.304.a.A.304.b
Suſcitaui te L.303.b
Suus L.48.b.49.a.M.51.b
Suorum M.167.a

T

Tabernacula L.18.b.19.a
Tabernacula Cedar T.26.a.M.31.b. A.34.a
Tabernacula paſtorum L.48.b
Tabernaculum A.128.a
Tabulis L.315.b.T.316.a.A.317.b
Tabulis cedrinis L.315.b.316.a.T. 316.a.b.M.317.a.A.317.b
Talis L.212.a
Talis eſt dilectus meus L.211.b. 213.a.293.b
Tecum L.215.a
Tempus putationis L.83.b.M. 90.a.b.A.92.b.93.a
Tenui M.107.a
Tenui eum M.107.a.A.108.a.L. 296.a
Tenentes gladios L.113.b.115.a.T. 116.a.M.116.b.117.b.A.117.b.
Terra L.83.b.85.a.M.90.a
Terribilis L.221.b.221.a.T.223.a. M.223.b.224.a.239.a
Terribilis vt caſtrorum acies ordinata M.223.b.224.a.b.T.238.a
Thus L.110.a.b.T.111.a. M. 112.a.b. L.138.b.139.b.T.140.a.M.141.b.T. 144.b.M.145.b. L.150.b. T.151.b. M.151.b.A.152.b.L.156.b

tib

Tibi 286.b 268.a
Tigna L.56.b.58.T.59.a. M.59.b.60.a A.60.b
Tigna cedrina M.60.a A.60.b
Tigna domorum M.60.a
Timores nocturni M.116.b
Tonſæ L.128.b.T.129.b.130.a L.228.b.
Tornatiles L.206.a T.208.a L.213.a A 213.b
Tornatiles aureæ T.207.a 207.b
Tornatilis L.255.b.257.a M.257.b A.259.b
Tota pulchra T.142.a M.142.b A.142.b L.144 a T.144.b
Totus deſiderabilis L.211.b A.214.a
Totus L.212.b
Tradidit L.320.b T.322.a M.323.b A.324.a
Tradidit eam cuſtodibus M.323.a.b
Trahe me L.17.b.22.a. T.25.a M.29.a.b A.34.a L.327.a
Tranſiit L.83.b M.89.b A.92.b
Tranſierat T.184.b M.185.a 186.a
Tranſiliens M.78.b
Triticum L.256.b T.257.a M.257.b
Tu pulcher M.59.a.60.a
Tulerunt L.186.b
Tunica L.176.a T.176.b
Turris Dauid A 128.a L.135.a T.136.b M.137.a,b.138.a
Turris L.135.b.136.a M 137.a b.A.138.a L.202.a T 261.a M.262. a,b L.266.a.267.a T.267.b L.318. a T.318.b M.319.a.b
Turris eburnea L.260.b T.261.a, b.M.262.a
Turris Libani T.267.b M.267.b 268.a
Turtur L.35.b.38.b.39.a T.40.a, b 41.44.b A.45.b.46.a L.83.b. 85.b M.90.b
Turtures T.41.b L.84.b
Tuus M.257.b.258.a
Tua L.276.a
Tui pacifici T.322.a

V

Vadam ad montem L.138.b 139.b T.140.a M.141.b
Vagari L.19.b.24.a M.32.b A.34.b
Vagari incipiam L.19.b
Vallatus L.256.a T.257.a M.259.a
Vallatus liliis L.256.b M.257.b. 258.a.259.a
Vbera tua L.17.a.20.a.b M.30.b. 31.a A.33.b L.276.b M.277.b 278.a
Vbera tua botrus M.275.a
Vbera meliora L.20.b T.24.b
Vbera mea L.285.a.286.a T.286.b.318.b M.319.a A.320.a
Vbera T.24.b M.28.a L.47.b M.52.a.126.b A.128.a L.138.b. 139.a T.140.a M.140.b.141.a A. 141.b L.148.b.149.a T.149.a M. 149.b.150.a T.198.b L.260.a,b. M 261.b.262.a,b L.273.b.274.a T.274.a M.275.a,b A.275.b L.276 a,b.T.376.b.277.a M.277.b.278. b.A.279.b L.286.a T.286.a b.287. a A.287 b M.294.b A.295.b.296 a T.313.b M.315.a A.315.a L.318.a. M.319.a,b
Vbera mea ſicut turris L.202.a M 319 a
Vbera non habet L.313.a,b. T.313.b M.314 b A.315.a
Vbera matris T.94.a A.295.296.a
Vbi cubes, vbi paſcas M.42.a A.45.b

Veni L.81.b.T.82.a.M.82 b.83.a.T. 88.b 89.a.M.90.a.91.a.A.92.b.L. 143.b.M.145.a.L.163.a.b.M.165.a. T.166.b.167.a.L.167.b M.169.a. 484.
Veni de libano A.142.b.T.145 a. M.145.a.A,146.a
Veni coronaberis L.143.a
Veni Auſter L.162.a.163.b.M.165.a
Veni in hortum L.166.b
Veni in hortum meum M.170.a
Veniat M.167.a
Veniat dilectus meus in hortũ ſuũ M.169.a
Veni dilecte mi, egrediamur T.281.b
Veni dilecte mi M.284 b.291.b
Venter A.177.b.L.178 a.M.179.b. L.205.b.206.b. T.207.b.208.a.A. 208.b.L.256.b.T.257.a.M.257.b. 258.a.259.a
Venter eius eburneus L.178.b. 206.b.207.a.T.208.a
Venter eius T.208.a
Venter meus intremuit M.179.b
Venter meus M.180.a
Venter tuus ſicut,&c. M.259.a
Venter tuus ſicut aceruus tritici M. 258.a
Venter tuus A.259.b
Vermiculatæ argẽto L.36.a.b.39.b. T.41.a
Vertex Sanir M.145.b
Veſtigia L.35.a
Veſtigia gregum L.37.b
Veſtimenta L.148.b.T.149.a.b.L. 150.b.T.151.a.b
Vetera T.290.a.b.M.292.a
Vici T.105.a
Viderunt eam L.231.b.M.236.a
Viderunt L.231.b.M.235.b
Viderunt eam filiæ Sion A.236.a
Viderunt eam filiæ Sion & beatiſſimam prædicauerunt M.235.b
Viderem T.241.b
Videamus ſi floruit vinea M.287.a
Videbis L.249.a
Videamus ſi floruit L.286.a
Videamus T.286.b.M.287.a
Vigiles T.105.b.M.106.a.188.a.
Vigilat L.172 a.T.173.b.A.175.b
Villæ L.285.b
Vincta canalibus L.268.b.270.a
Vincta L.269.a.M.271.a
Vinea T.26 b.M.32.a.L 85.a.b.86.a M.90.b 91.a.b.A.92.b.T.241.a.L. 276.b.M.277.b.L.285.b.M.287 a. L.321.a.b.T.322.a.b. M.323.a.b. A. 314.a.b
Vineam nõ cuſtodiui M.32.a.A.34.b
Vineæ Engaddi T.50.a.M.51.a.52.b. A.52.b
Vineæ L.84.a.85.b.M.95.b.96.a. 242.b.L.287 b
Vineæ florentes L.86.a.T.88.a.M. 90.b.T.95.b. M.96.a. A.96.b.T. 241.b.L.287.b
Vinea noſtra L.93.b.95.a.M.95.b
Vinea mea M.323.b
Vinea mea coram me eſt. L.320.b. 321.a.T.322.a.A.324.b
Vinea fuit M.323.a
Vinea fuit pacifico T.322.a.M.323.a
Vinea fuit pacifico in ea quæ habet populos M.325.a
Vinũ L.17.a.20.b.T.24.b.M.30.b. T.69.a.L.148.b.149.a.M.150.a.L. 168.a.T.169 a.M.169.a.b.170.a. 171.a.A.171.a.L.280.a.M.281.b.L. 297.a.T.297.b.A.298.b.T.322.a
Vinum optimum L.280.a.T.280.b
Vino condito L.296.a
Violata eſt genitrix T.304.a
Violata eſt genitrix tua M.304.b
Violata A.304.b
Vir L.320.b.T.322.a.M.323.b
Vir affert pro fructu eius mille argenteos L.321.a.M.323.a.b
Vir affert A.324.a

Virgula fumi L.110.a.T.111.a.M. 112.a b.113.a
Virgula L.110.a.b.T.111.a
Vitta A.128.a.L.131.b.132.b. T.133.b. M.134.a.b.A.134.b.T.230.a
Vitta coccinea M.134 a.b.T.230.a
Viuentes L.160.a.M.160.b.161.b
Vmbilicus L.256.a.b.T.257.a.M. 257.b.A.259.b
Vmbilicus tuus L.256.a.M.258.a
Vmbilicus tuus crater tornatilis M. 258.a
Vmbra L.66.a.T.68.a.M.70.a.b.A. 72.a. T.98.b.99.a.274.a
Vmbræ M.100.a.T.140.a.M.140.b. 141.a.A.141.b
Vnguentum effuſum L.21.b
Vnguentum M.28.a.b.
Vnguenta optima A.33.b
Vnguenta L.48.b.148.b.149.a.T. 149.a.M.150.a.A.155.b.L.156.b.M. 159.a
Vniuerſi pulueris pigmentarii T. 111.b.M.112.b
vniuerſa ligna Libani L.157.b.158.a. M.159.a Vnuſcuiuſque enſis L.113.b.T.116.a.M.116.b.117.b.A. 117.b
Vnus oculorum L.146.b.T.146.b. 147.a.M.147.b.148.a. A.148.a
Vnus crinis T.147.a.M.147.b.148.a. A.148.a
Vnum T.147.a Vna L.231.b. 232.b.M.235.a.236.a. A.236.a. M. 253.a Vna eſt columba mea T. 233.b.M.235.a
Vna eſt matris ſuæ T.233.b
Vna eſt M.235.a.236.a.A.236.a
Vocaui, & nõ reſpõdit mihi T.184.a
Vocaui M.185.b.L.186.b
Vox dilecti L.76 a.M.78.a.L.171.b. T.173.a.M.175.b.223.b
Vox M.78.a.L.87.a.T.89.a.b.A. 93.a.M.174.b.T.325.a
Vox turturis L.83.b.85.b.T.87.b.M 90.b.A.93.a
Vox dulcis T.89.b.M.92.a
Vox dilecti mei pulſantis T.174.a. A.175.b
Vt comedat fructũ pomorũ ſuorũ L.166.b.M.177.a
Vt inueniam L.293.b
Vt locutus L.183.b
Vt viderem T.241.a.M.243.a
Vt viderẽ poma conualliũ M.242.a
Vt nuntietis ei M.189.b
Vt intueamur te L.246.b.247.a
Vt L.209.a.217.a.237.a.246.b.247.a M.247.b. Vt Libani T.210.b
Vt Carmelus L.269.a.b.T.270.a.b
Vt paſcatur L.216.b
Vt paſcatur in hortis M.218.a
Vt caſtrorum acies M.223.b
Vt caſtrorũ acies ordinata L.222.a. M.224.239.a Vt caſtrorũ L.237.a
Vt luna M.a.b.239.a.A.239.b.240.a
Vt ſol M.239.b.A.239.a.240.a
Vt mors dilectio T.306.b.M.312 a
Vt ſignaculum T.306.b.307.a.M. 308.b.A.309.b Vt ſignaculum ſuper cor M.308.b.A.309.b
Vt ſignaculũ ſuper brachiũ M.308.b
Vt ſignaculum ſuper brachium tuũ M.307.b.308.a.309.a
Vt inueniam te foris M.294.b.295.a
Vulneraſti L.146.b.M.148.a.A 148.a
Vulneraſti cor T.146.b.M.147.b. 148.a
Vulnerauerunt L.186.b
Vulnerauerunt me M.188.a
Vulpes L.93.b.94.a b.M 95.b. 96.a.b
Vulpes paruulas L.93.a.T.95.a.b. M.96.a.A.97.a

FINIS.

1-622